Briefwisseling van Hugo Grotius. Deel 7

Hugo de Groot

editie B.L. Meulenbroek

bron
Hugo de Groot, *Briefwisseling van Hugo Grotius. Deel 7* (ed. B.L. Meulenbroek). Martinus Nijhoff, Den Haag 1969

Zie voor verantwoording: https://www.dbnl.org/tekst/groo001brie07_01/colofon.php

Let op: boeken en tijdschriftjaargangen die korter dan 140 jaar geleden verschenen zijn, kunnen auteursrechtelijk beschermd zijn. Welke vormen van gebruik zijn toegestaan voor dit werk of delen ervan, lees je in de gebruiksvoorwaarden.

dbnl digitale bibliotheek voor de Nederlandse letteren i.s.m.

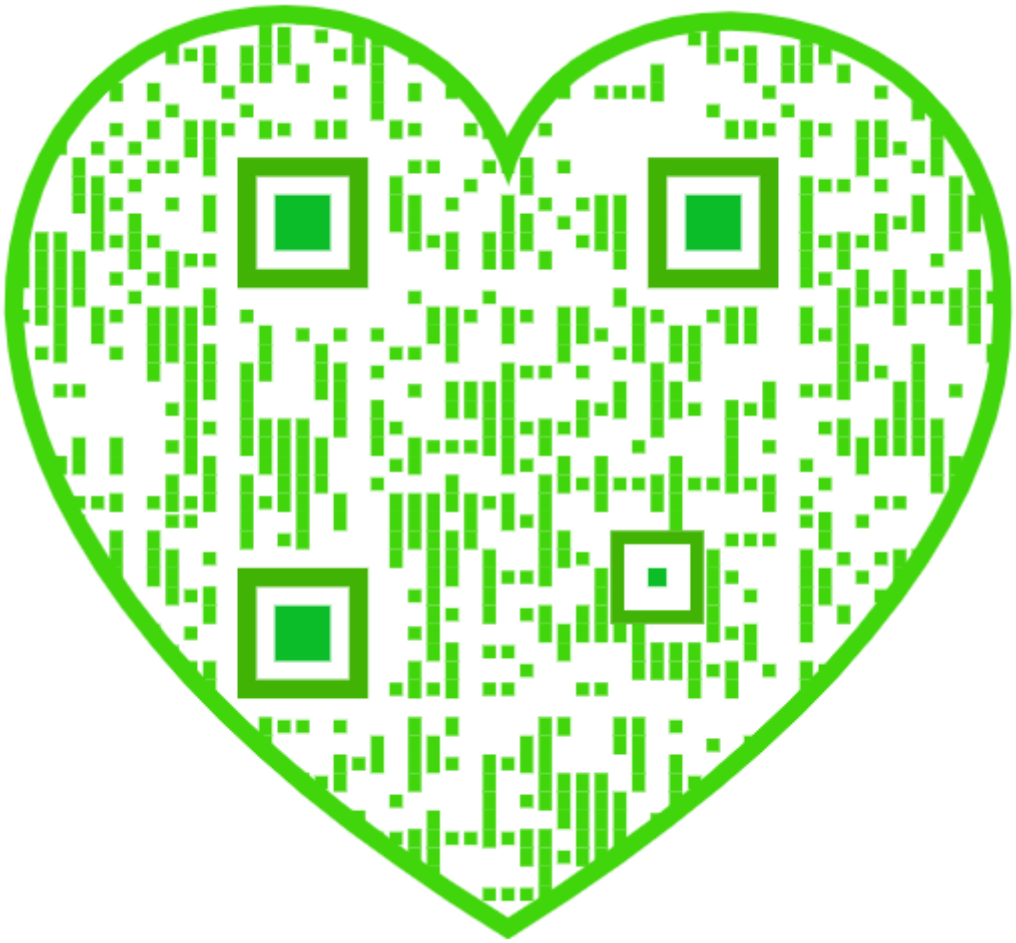

Ter inleiding.

De in de Inleiding op deel VI van deze uitgave vermelde situatie ontstaan door de oprichting van het Grotius Instituut van de Koninklijke Nederlandse Akademie van Wetenschappen blijft goede vruchten dragen: deel VII der Briefwisseling van Hugo Grotius ligt thans voor u, deel VIII is voor de druk gereed.

Bovendien is op initiatief van de heer directeur van het Bureau der Nederlandse Organisatie voor Zuiver-Wetenschappelijk Onderzoek drs. J.H. Bannier en diens medewerker mr. H.G.A. Korteweg een nauwe samenwerking ontstaan tussen het Grotius Instituut enerzijds en de heren prof. dr. G. Kuiper te Amsterdam en dr. L. Ph. Rank te Utrecht anderzijds met het doel de door allerlei oorzaken vastgelopen uitgave der Dichtwerken van Hugo Grotius weer op gang te brengen. De verwachting is gewettigd, dat het eerste deel der Dichtwerken, bevattende de *Sacrorum Carminum Cumulus* en de tragedie *Adamus Exul* in 1969 ter perse zal kunnen gaan.

Het is bij gelegenheid van het verschijnen van voorgaande delen bij herhaling gezegd: de medewerking, die wij in binnen- en buitenland bij ons werk mogen ondervinden, is verblijdend. Ik wil ditmaal speciaal melding maken van het genereuze gebaar, waarmede de heer conservator van de handschriften der Universiteitsbibliotheek te Uppsala, Åke Davidsson, ons het kostbare copieboek 388a met afschriften van 329 brieven van Grotius aan de Zweedse gezant in Den Haag, Ludwig Camerarius, in bruikleen heeft afgestaan.

Eenzelfde tegemoetkomendheid mochten wij ondervinden van de zijde van de Sächsische Landesbibliothek te Dresden. Het betrof hier de uitlening van de door waterschade moeilijk leesbaar geworden codex C 61a, die 79 brieven uit de jaren 1639-1645 aan de Zweed Appelboom bevat, waarvan enige nog niet in druk verschenen zijn.

Deel VII bevat de correspondentie van 1 maart tot en met 31 december 1636, 416 brieven genummerd 2495 t/m 2910; voorts twee bijlagen en de gebruikelijke vier registers.

In het jaar 1636 zijn het naast de strijd van de Fransen tegen Spanje, de veldtocht van de Zweedse maarschalk Banér tegen de keizerlijken en

het afbrokkelen van de Franse invloed in Graubünden en de Veltlin vooral de moeilijkheden tussen Engeland en de Republiek, die de aandacht vragen.

Steeds meer legt in deze tijd de Engelse koning nadruk op zijn eis tot erkenning van zijn soevereiniteit over de vier zeeën. Zo was er in 1635 te Londen een boek verschenen, dat de juridische gronden voor deze eis nog weer eens kracht moest bijzetten: *Mare Clausum, seu de Dominio Maris libri duo* van de veelzijdige en geleerde jurist John Selden. Reeds vóór 1618 had Jacobus I aan Selden opdracht gegeven tot het schrijven van een dergelijk boek. Na lezing van de eerste versie hield Jacobus, uit vrees dat de Deense koning er aanstoot aan zou nemen, de publikatie toen tegen. In 1635 nam op verzoek van Karel I Selden het werk weer op en volgde spoedig het verschijnen. Men kon van Staatse zijde deze uitdaging niet onbeantwoord laten. Maar wie moest dat antwoord formuleren? Niet de schrijver van *Mare liberum*, persona non grata, die te Parijs in vergulde ballingschap verbleef. Hetgeen overigens niet verhinderde, dat men op waardevolle adviezen van die zijde hoopte. De Delftse jurist Theod. Graswinckel zag zich de taak toe-toegewezen en inderdaad vroeg hij Grotius bij schrijven van 12 mei om diens medewerking. Graswinckel was een oude relatie van Grotius. In de jaren 1623-1625 verbleef hij geruime tijd te Parijs in zijn huis en hielp hij hem bij het overschrijven en het corrigeren van de drukproeven van *De iure belli ac pacis*. Grotius voelde er niet voor op dit verzoek in te gaan; hij antwoordde, dat hij zijn chef, de Zweedse rijkskanselier Axel Oxenstierna, gevraagd had, wat hem in deze te doen stond.

In de bewaard gebleven brieven aan Oxenstierna uit de tijd na Graswinckels verzoek staat, hoewel Grotius op 28 augustus 1636 ook aan zijn broer Willem in die trant schrijft, niets van dien aard. Het op de spits drijven van de geschillen tussen Engeland en de Republiek vervult Grotius met bezorgdheid en dat niet alleen uit liefde tot het oude vaderland: men leze slechts wat hij op 24 juli aan Ludwig Camerarius schreef. Toen Graswinckel in 1637 het manuscript gereed had *(Theod. J.F. Graswinckeli Vindiciae Maris liberi adversus V.C. Janum Seldenum)* achtten de Staten het op hun beurt niet raadzaam tot uitgave over te gaan, daarbij het advies volgend van François van Aerssen. Het boek bleef liggen; thans bereidt het Grotius Instituut de uitgave ervan voor.

De krijgsbedrijvigheid knoopt zich in 1636 vooral vast aan de namen Schenkenschans, La Corbie, Wittstock en de Veltlin. Het verdrag van Wismar wordt in maart gesloten, maar de Zweden houden de ratificering op en Grotius heeft tot taak dit traineren de Franse machthebbers steeds weer aannemelijk te maken.

Ook op ander gebied blijft Grotius actief. Met intense belangstelling volgt hij de controverse tussen Théophile Brachet de la Milletière, Pierre

du Moulin en Jean Daillé over de mogelijkheden om de godsdienstige tegenstellingen uit de weg te ruimen.

Ook de werken van Moïse Amyraut en Paul Testard over de genade hebben zijn bijzondere aandacht.

Zijn eigen wetenschappelijke arbeid richt zich gedurende dit jaar voornamelijk op de *Historia Gotthorum*, dat eerst in 1655 te Amsterdam het licht zou zien. Hij schrijft erover aan Oxenstierna's secretaris Schmalz: ‘Quod mihi a publicis negotiis subsecivi est temporis, id rerum Suedicarum antiquitatibus inquirendis insumo’.

De lange inleiding, die hij het werk meegeeft, is aanvankelijk als dedicatie aan de Zweedse kanselier opgezet, doch later in meer algemene zin omgewerkt. Als hij Oxenstierna deze inleiding ter goedkeuring voorlegt, is het juni 1637 geworden.

Zijn filologische arbeid richt zich dit jaar verder op de *Anthologia Graeca*, waarover hij herhaaldelijk met Vossius correspondeert. Ook dit werk zal eerst veel later het licht zien.

Van de - twaalf jaar na zijn dood verschenen - *Annales et historiae de rebus Belgicis* schrijft hij op 30 mei aan de Duitse dichter Martin Opitz, dat men bezig is met het kopiëren van de tekst. In dezelfde brief spreekt hij de hoop uit, dat spoedig begonnen zal kunnen worden met het persklaar maken van de *Annotationes in libros Evangeliorum*, indien hij slechts een geschikte kopiist kan vinden.

Uitgebreid houdt hij zich verder bezig met de voorbereidingen van Gronovius op diens *In P. Papinii Statii Silvarum libros V Diatribe*, dat in 1637 bij La Maire in Den Haag verscheen. Men zie daarover brief no. 2815 dd. 28 oktober.

Noch zijn politieke noch zijn wetenschappelijke bedrijvigheid beletten hem zijn vrienden te helpen, waar hij kan. Herhaaldelijk bereiken hem verzoeken, jonge mensen, die naar Frankrijk komen, van dienst te zijn.

Toen Bernhard Damcke door financiële moeilijkheden in de gevangenis te Orléans belandde, riep zijn vader, de Hamburgse predikant Joachim Damcke, Grotius' hulp met succes in.

En daarnaast blijft de zorg om de eigen kinderen: Cornelis, die in Noord-Duitsland en Zweden vertoeft, Pieter en Diederik, die voor hun studie in het vaderland verblijven.

Van de 416 brieven zijn 187 nooit eerder - of slechts gedeeltelijk - in druk verschenen. Het zijn de nos. 2495, 2496, 2498, 2502, 2503, 2504, 2506, 2509, 2510, 2513, 2515, 2519, 2523, 2525, 2528, 2530, 2534, 2541, 2546, 2549, 2551, 2552, 2555, 2559, 2560, 2561, 2563, 2568, 2569, 2575, 2578, 2579, 2580, 2581, 2582, 2584, 2586, 2587, 2588, 2589, 2590, 2594, 2595, 2596, 2597, 2600, 2602, 2604, 2606, 2613, 2614, 2615, 2616, 2617, 2618, 2620, 2621, 2624, 2625, 2626, 2630, 2631, 2638, 2640, 2641, 2642, 2643, 2644, 2647, 2648, 2649, 2650,

2652, 2653, 2656, 2659, 2661, 2666, 2668, 2669, 2670, 2671, 2672, 2677, 2679, 2684, 2686, 2688, 2690, 2694, 2696, 2699, 2702, 2705, 2706, 2707, 2708, 2713, 2714, 2717, 2722, 2723, 2724, 2727, 2728, 2729, 2730, 2731, 2736, 2737, 2739, 2740, 2741, 2742, 2745, 2746, 2747, 2748, 2752, 2758, 2761, 2766, 2767, 2768, 2771, 2772, 2775, 2777, 2778, 2783, 2787, 2788, 2790, 2793, 2794, 2795, 2801, 2802, 2805, 2812, 2816, 2818, 2819, 2822, 2824, 2826, 2830, 2831, 2833, 2834, 2839, 2842, 2843, 2844, 2845, 2846, 2850, 2851, 2852, 2857, 2858, 2862, 2863, 2864, 2865, 2866, 2867, 2869, 2870, 2871, 2872, 2873, 2874, 2886, 2889, 2891, 2894, 2895, 2896, 2897, 2900, 2901, 2904, 2906, 2908, 2909, 2910.

Hiervan komen de nos. 2502, 2504, 2506, 2510, 2513, 2515, 2525, 2530, 2541, 2551, 2552, 2555, 2560, 2561, 2568, 2569, 2579, 2581, 2582, 2587, 2590, 2594, 2595, 2596, 2600, 2602, 2604, 2616, 2618, 2620, 2621, 2626, 2631, 2640, 2642, 2647, 2648, 2649, 2650, 2652, 2653, 2656, 2668, 2669, 2670, 2671, 2679, 2684, 2688, 2690, 2696, 2699, 2706, 2707, 2713, 2714, 2717, 2724, 2728, 2729, 2730, 2731, 2736, 2737, 2741, 2742, 2747, 2748, 2752, 2766, 2767, 2768, 2772, 2778, 2783, 2787, 2788, 2793, 2794, 2795, 2802, 2805, 2816, 2818, 2819, 2824, 2830, 2831, 2833, 2834, 2842, 2843, 2845, 2851, 2852, 2863, 2864, 2867, 2871, 2872, 2873, 2874, 2886, 2889, 2891, 2896, 2900, 2901, 2906, 2908, 2909, 2910, niet voor in de *Lijst der Uitgegeven en Onuitgegeven Brieven van Hugo Grotius* 1626-1645.

De brieffragmenten nos. 2622, 2711, 2725, 2735, 2738, 2741, 2854 en 2882 zijn overgenomen uit Caspar Brandt en Adriaan van Cattenburgh, *Historie van het Leven des Heeren Huig de Groot*, Amsterdam MDCCXXVII in de spelling, waarin zij werden aangetroffen.

De nos. 2510, 2514, 2614, 2753, 2782, 2822, 2850, 2858 en 2897 zijn in de *Lijst* foutief, de nos. 2578 en 2663 onnauwkeurig gedateerd. De in de *Lijst* op 8 april 1636 geplaatste brief aan N.C. Fabry de Peiresc (*Epist.*, p. 225) is van 1637.

Tenslotte zij nog vermeld, dat in de totstandkoming van dit deel mijn medewerkers aan het Grotius Instituut een groot aandeel hebben gehad, met name Dr. C.M. Schulten, de heer E.J.M. Peeters en mevrouw C. Wes-Patoir.

B.L. Meulenbroek.

2495. 1636 maart 1. Van J. de Voisin[1].

Domine Illustrissime,

Humanitatis tuae fuit meas esse aliquid putare nugas[2]; officii mei est tibi gratias agere, quas rependere non possum. Iudicii tui fuit Iudaicarum constitutionum editionem[3] praescribere: meae erga te observantiae est voluntati tuae parere; si minus possim satisfacere, mitto itaque specimen lucubrationum mearum, quas a Maiemonis metaphrasi[4] inchoavi; cuius priores duos libros de scientia et amore latinos feci. Prolegomena describenda curavi, quae Talmudicam historiam continent; duo etiam priora capita primi libri, quorum primum, Deum esse unum et incorporeum probat, secundum docet mundani opificii contemplatione homines ad Dei amorem et reverentiam converti; deinde caput secundi libri, ubi agitur de ratione recitandae lectionis: Audi Israël etc. Adiiciendi videntur novi ritus, quibus in praesentiarum Iudaei utuntur. Tum collatis Christianis constitutionibus nostris Iudaica dogmata confutabo; si tamen operam hanc meam tibi probatam fore ausim sperare.

Pagina iudicium docti subitura movetur
Legati, ut Clario missa legenda Deo.

Vale et amare perge, Domine Illustrissime,
addictissimum tibi
J. de Voysin.

Burdigalae, Cal. Mart. 1636

Adres: Illustrissimo Domino Domino Grotio, Suedorum ad Regem Christianissimum legato.
In dorso schreef Grotius: 1 Martii 1636 Voysin.

2496. 1636 maart 3. Van Willem de Groot[5].

Frater optime,

Litteras a te integro jam mense non accepi, sed audio et pares alioquin querimonias, qui tres jam nuntios cum litterarum fasciculis Caleti haerere pro

1 Hs. Den Haag, Kon. Bibl., cod. 76 D 26. Eigenh. oorspr. Beantw. d. no. 2554 dd. 14 april. Schrijver, Joseph de Voisin, was geboren te Bordeaux tegen 1610; hij had zitting in het stadsbestuur aldaar en vervolgens priester geworden, ontwikkelde hij zich tot een hebraicus van betekenis. Hij is gestorven in 1685.
2 Catullus I, 1, 3.
3 Wellicht niet verschenen; ik heb het althans niet kunnen vinden.
4 Maimonides' Mischna tora (הנ ש מ הר ת). aant.
5 Hs. Den Haag, ARA. Eerste afd. coll. Hugo de Gr. Aanw. 1911 XXIII, no. 24. Eigenh. oorspr. Antw. op no. 2450 (dl. VI); tesamen met nos. 2503 en 2519 beantw. d. no. 2544.

comperto asserunt. Iis, quas XXIV Januarii[6] dedisti ut respondeam, scias epigrammata in honorem Molini[7] a te composita[8], latina dico, multis jam a me

6 No. 2450 (dl. VI).
7 De Venetiaan Domenico da Molino (1573-1635).
8 Zie voor dit epigram VI no. 2415, p. 439.

memoriter esse communicata imprimis Milio[1], Screvelio medico[2], Graswinkelio[3] et variis hic advocatis, quorum testimonio facile evinci poterit eum ingenii tui esse foetum; alias si res integra foret, libenter tibi dicto audiens fuissem.

A Petro[4] litteras heri accepi, quibus conqueritur se vestibus omnino destitui, et pecunia quoque ad varios usus indigere; rogo aliquid certi quod ei trimestri tempore, aut quot mensibus possit erogari statuatis: ego rebus sic stantibus continuas ab eo querelas habeo, et uxori tuae satisfacere non possum, cui propediem rationes accepti et expensi mittam, ut videat, quo hic res sunt loco.

Scripsit et ad avunculum[5] et te Cornelius[6], sed ego nullas ejus litteras vidi; comiter eum a magno cancellario[7] accipi mihi intelligere perjucundum est.

Didericum[8] cum iis, quae ferebat, jam incolumem spero receperis; nobis, ex quo hinc enavigavit, nihil de ejus itinere constat, neque quicquam audimus de Simone Graswinkelio[9], quem tu jam abiisse scribis.

Parentes nostri[10] sic satis bene pro aetate se habent, nisi quod mater rursus paralysi laborare visa est, certe lingua in aliquod tempus officio suo non bene fungebatur, sed id malum jam abscessit. Uxor mea[11] cum liberis[12] te tuam tuosque quam officiosissime salutare jussit, ut et affinis Losecatius[13] cum uxore[14] et liberis[15] per litteras, quas proxime accepi; certe soror nobiscum natalem tuum celebrare in festo Paschalis promisit.

Res omnes publicae hic valde fluctuant; venit ex Hispania mandatum, quod ad conficiendas cum Foederatis Ordinibus inducias sufficiens esse judicatur. Sed nostri negarunt se aliter quam cum rege Galliarum[16] tractare velle, quam rem dictum mandatum non comprehendit. Petiit itaque Wittenhorstius[17], ut duorum mensium intervallum concedatur, intra quod mandatum aliud impetrari possit; id cum ab Ordinibus negaretur, abiit quidem ille, sed duobus post diebus venere e Brabantia litterae, quae testantur etiam in eam rem missum esse mandatum, quod pauci credunt, plures utcunque se res habeat non rotunde in hoc negotio procedi, sed hostem omnem in procrastinatione spem ponere judicant.

Interea Caesariani milites in territorium Embdanum irrupere, unde valde sibi

1 Cornelis van der Myle.
2 Ewald Schrevelius (1575-1646), hoogleraar in de medicijnen te Leiden.
3 Th. (Dirck) Graswinckel; zie over hem V, p. 209 n. 3; voor zijn ter verdediging van Venetië geschreven *Libertas Veneta* zie V, p. 209 n. 4.
4 Grotius' zoon Pieter, die om studieredenen in het vaderland verbleef.
5 Nicolaes van Reigersberch.
6 Grotius' oudste zoon, die door zijn vader naar Duitsland was gezonden o.a. om er de Zweedse rijkskanselier te ontmoeten.
7 Axel Oxenstierna.
8 Grotius' jongste zoon Diederik was na een verblijf om studieredenen in het vaderland naar zijn ouders teruggekeerd.
9 Over Simon Graswinckel zie VI no. 2345, p. 329 en n. 12 aldaar.
10 Jan de Groot en Aeltgen van Overschie.
11 Alida Graswinckel.
12 Voor hun namen zie VI no. 2485, p. 540 n. 5.
13 Frederik van Losecaat, baljuw van Liesvelt, landdrost van de Alblasser- en Krimpenerwaard.
14 Adriana de Groot.
15 Esseline, Anna en Diderik.
16 Lodewijk XIII.
17 Ritmeester Anthonie Horst van Wittenhorst.

nostri metuunt Frisii optantque jam illic in praesidio esse milites Suecos, quos ipsi e dicto territorio arcuerunt.

Leodienses valde etiam urbi suae metuunt a Caesarianis militibus, qui jam eo frequentes tendunt, ipsis contra ad tutelam urbis suae omnia praeparantibus.

De iis, quae antea mandaveras agam cum Reigersbergio[1] jam reduce; de Tilenianis scriptis[2] in prioribus litteris egi[3] et porro adnitar, ut autographa, si salva sint, ad te redeant.

Vale, frater optime, et ne nos omnino eorum, quae apud vos geruntur, nescios esse patiaris, etiam etiamque rogo.

Tibi obsequentissimus frater
Guilielmus Grotius.

Hagae, III Martii 1636.

Boven aan de brief schreef Grotius: Rec. 9. Aprilis.

2497. 1636 maart 3. Van N. van Reigersberch[4].

Mijn Heer,

De groote hope van tresves, bij veele geïmagineert, is sooseer bij deselffde vervallen, dat sij daervan niet alleen en desespereren, maer door de grote macht van de keysersche, die aen allen canten soo in Oostvrieslant ende Gulyck als in het lant van Luyck dese frontieren omcingelt, in vreese commen, alsoff wij tegens het vooriaer noch ander macht als die van Spaengen op den hals soude connen crijgen. Dan die de troupes van den keyser[5] commanderen verseeckeren de onse, dat sij last hebben om met desen Staet in neutraliteyt ende goede correspondentie te gaen; dat apparent noch wel sal werden onderhouden, soo lange sij noch elders werck genouch vinden; anders hebben wij ons niet veel te verseeckeren.

In Emderlant liggen 17 regimenten paerden, 2000 voetknechten. Picolomini[6] is met sijn volck int lant van Gulyck.

Jan de Waert[7] ontrent Luyck heeft versocht aen de commandeur van Maestricht[8] vrijen wtganck ende inganck, permissie om haere behouften daer te copen, met notificatie hij last heeft in vrienschap met het volck van desen Staet te leven. Den commandeur excuseert de vrijheyt van de commerciën, alsoo genouchsaem van alle canten licht omcingelt ende sijne behouften selffs gebreck heeft.

1 Nicolaes.
2 Mogelijk de in deel III, p. 407 genoemde geschriften van Daniel Tilenus, in ieder geval ook de brieven, waarvan sprake is in III, p. 158; zie ook VI nos. 2415, p. 439, 2431, p. 462, 2439, p. 473, 2450, p. 490 en 2461, p. 504.
3 No. 2461 (dl. VI).
4 Hs. Amsterdam, UB., coll. RK., M 7 d. Eigenh. oorspr. Niet ondertek. Beantw. d. no. 2523. Gedrukt Rogge, *Br. Nic. v. Reigersb.*, p. 247.
5 Ferdinand II.
6 Ottavio d'Arragona, prins van Piccolomini, hertog van Amalfi.
7 Johan van Werth, ruiteroverste in het leger van Ferdinand II.
8 Joachim van Goltstein.

Die van Luyck hebben in de wapenen geweest om haer van die troupes te verlossen, doch alsoo sij niet eens sijn, hebben haer met verlies (?) van eenych

volck te swack gevonden. De advisen brengen mede, dat sij haer van nieuws versamelden ende hadden van den commandeur van Maestricht versocht een secours van twee duysent mannen.

Den biscop van Ceulen[1] seyt men, dat selffs is te Huy, souckende, soo men meent, sijn autoriteyt, die tot noch toe seer cleyn in die stat is geweest, te stabilieren; waerwt comt, dat veele, die sijn Altesse toegedaen sijn, de macht, die vereenycht groot genouch soude sijn om dat volck te doen retireren, verdeelen ende haer het iock wel op den hals wel mochten helpen brengen.

De iurisdictie ende het gesag dus lange, tsedert het veroveren van Den Bosch, over het district van de Meyerie bij die van Brabant aen ons gedisputeert, contrari de prattijcke soo in de Baronie als onder veroverde steden te voren gebruyckt, mocht wel grote onheylen causeren ende occasie sijn van het affdoen van de contributiën. Alle sauvegarden ende pasporten sijn de priesters ende officieren mitsgaders alle geestelijcke te plattelande bij placate opgeseyt, soo lange tot sij onse officieren ende predicanten in de Meyerije sauvegarden verleenen. Veele geestelijcke sijn alreede gevangen gebracht, oock eenyge officieren, ende meenen eenyge den viant het daer niet bij sal laten. De licenten, die gesloten sijn, ende met ordre van nauw ende rigoureux op de contraventeurs te letten, gelijck oock tot noch toe wel wort gedaen, veroorsaeckt grote dierte ende ongelegentheyt in des viants lant: een tonne soute visch gelt tot Brussel 60 guldens, tot Antwerpen vijfenveertych. Den prince-cardinael[2] heeft permissie gegeven om alles vrij, sonder eenyge impositie te betalen, daer te brengen, die men vreest, dat, tot groot nadeel van dit lant, bij de Engelsche sal worden gebruyckt. Anders, nu den viant soo behouftych is, Vranckerijck niet en suppediteert, soude men hem seer connen incommoderen.

D'ambassade van de heer Beveren[3] wert van dach op dach wtgestelt, daerwt Iovinianus[4] oordeelt, off op Alcaeus[5] noch soude connen werden gedacht. Men verseeckert mij den conynck[6] grote inclinatie toont voor den palsgraeff[7], dan dat alles wt wert gestelt tot de comste van den ambassadeur van dese landen. Doch soo lange het niet aen den man en gaet, sullen de beste argumenten om des conynck voornemen te doen verflauwen niet int werck gestelt werden.

Ondertusschen heeft men aen den keyser om een peremptoire antwoorde gesonden om te verstaen, off de restitutie int minnelijck can worden tewege gebracht, met intentie, soo men voorgeeft, van met geen remisen hem te laten contenteren.

Een goet vrient seyde mij twee dagen geleden, dat hij brieven van Londen hadde ontfangen, daerbij hem wert geschreven, dat, hoewel Seldeni mare clausum[8] eygentlijck scheen op uEd. mare liberum[9] aengeleyt, men echter daer

1 Ferdinand van Beieren, aartsbisschop en keurvorst van Keulen, prins-bisschop van Luik.
2 Don Fernando, landvoogd over de Spaanse Nederlanden; zie over hem IV, p. 412 n. 11.
3 Cornelis van Beveren; zie VI no. 2277, p. 224 n. 3.
4 Pseudoniem van Nicolaes van Reigersberch.
5 Codenaam voor bestand.
6 Karel I van Engeland.
7 Karl Ludwig, oudste zoon van de in 1632 overleden Winterkoning, Frederik V van de Palts.
8 Men zie betreffende John Selden en diens *Mare Clausum* V, p. 515 nn. 7, 8 en 9.
9 *Mare libervm sive de ivre qvod Batavis competit ad Indicana commercia dissertatio*.

oordeelde, dat uEd. hem [met] de beantwoordynge niet en soude bemoyen, want gemerckt de croon van Sweden niet en is geïnteresseert, soo en meriteerde desen Staet niet, dat uEd. veele en treffelijcke vrienden, die in dat rijck had, van Engelant sout willen vervreemden. Waerop ick hebbe geseyt, dat diegene, die dat schreeff, polityckelijck ende wijselijck oordeelde ende ick mede van die opinie was. Den aertsbischop van Cantelbury[1] heeft seer groot gesach, die uEd. wel is geaffectionneert; die vrienschap dient oock gecultiveert.

Aisma gaat bij den[2] Hannibal[3], tot wat eynde, weet ick niet.

Het loopt er op, dat Theodoretus[4] ende Clemens[5] bij Cimon[6] sullen blijven, gelijck sij tegenwoordych sijn; Calaber[7] kan het anders niet verstaen ende Aristoteles[8] vint hem met Simonides[9] verlegen.

De Spaense hebben in Brasil tot versterckynge van Alburquerques[10] troupen drie duysent man gelant.

De Fransen spreecken veel van haer eygen praeparaten ende van de hope, die daer is, dat Lunenburch[11] ende den lantgrave[12] haer bij den croone Sweden souden houden; insinueren mede gelijck off niet buyten apparentie waer, dat Claudius[13] in partes soude connen werden getrocken, al om andere gaende te houden. Sijn nu wel te vrede, nu sij meenen van den tresves niet is te vreesen; dan souden niet garen aennemen, alsoff die wt consideratie van haer achtergebleven ware.

Het gevecht van vier Zeusche oorloochschepen, een fregatte met drie conyncklijke schepen van Duynckercke, waeronder was den vice-admirael[14], gemonteert met veertych metalen stucken, 8 halve cortouwen, alsoo het ontrent Diepen is geschiet, sal uEd. met de particulariteyten hebben verstaen. Ian Evertsen[15] van Vlissyngen, die onder sijn vlagge hadde Bancker[16], mede van die stat, ende Pottebreecker[17] ende Pieter Adriaenss[18] van der Vere, met noch een fregatte, heeft naer een combat van ses uyren den vice-admirael, gemant met hondert ende seventych man, ende een ander schip, daer hondert ende vijftych mannen op

1 William Laud.
2 De woorden: Aisma ... den in de tekst in cijfercode: 100.67.61.70. 9.27.33.28.43.109.323. met de ontcijfering door Grotius erboven geschreven. Het betreft Foppe van Aitzema, resident van de Republiek in Hamburg.
3 Schuilnaam voor Ferdinand II; Grotius heeft erboven geschreven: Keiser.
4 Codewoord voor ruiterij; Grotius heeft erboven geschreven: ruit.
5 Codenaam voor voetvolk; Grotius heeft erboven geschreven: volk.
6 Codenaam voor Staten-Generaal; Grotius heeft erboven geschreven: St. Gen.
7 Schuilnaam voor Frederik Hendrik.
8 Codenaam voor Holland.
9 Codewoord voor geld.
10 Antonio of Matias de Albuquerque? Vgl. VI no. 2321, p. 293 en n. 19 aldaar.
11 Georg, hertog van Braunschweig-Lüneburg.
12 Wilhelm V, landgraaf van Hessen-Kassel.
13 Codenaam voor Polen; Grotius heeft de betekenis erboven geschreven.
14 Matthijs Rombout; het gevecht had plaats gehad op 18 februari.
15 Jan Evertsen (1600-1666), vice-admiraal van Zeeland in 1637 en in 1664 luitenant-admiraal van dat gewest.
16 Joost van Trappen, gezegd Banckers († 1648) uit Vlissingen.
17 Jan Jacobsz. Vlieger, gezegd Pottebreker.
18 Pieter Adriaensz. Ita uit Veere.

waren, in den gront geschoten, twee hondert gevangen gebracht, die sij meest wt het water hebben gevist. De reste was int gevecht gebleven off met de scepen gesoncken. Onder de gevangens sijn den admirael Collaert[1] ende vice-admirael, die beyde op des vice-admiraels schip waren, alsoo des admiraels schip in het wtseylen aen gront raeckende hij over was gegaen. Den admirael overcommende seyde, liever dan hij hem van de Hollanders, die hij met een matroosepitheton wat rauw qualificeerde, soude hebben laten nemen, dat hij liever soude verdroncken hebben, dat in sijn ongeluck het een geluck was dat hij wert vermeestert van de brave Zeuwen. Die het hem hebben hooren seggen hebben het mij verhaelt. Het desseyn was van de Dunckerckers voor Diepen haer te houden ende daer fil à file aen te tasten de scepen, die met paerden ende anders wt dese landen waren gelopen; den mareschal de Bresé[2] soude daer niet vrij van sijn geweest. Onse schepen sijn seer doorschoten, hebben met haer vijven vijftych doden. Ian Evertse schoot den vice-admirael, soo hij hem eerst aen boort leyde, veertych mannen aff, demonterende alle sijn canon, dat hij aen de een sijde hadde. Dese victorie geeft wat moets, et ostendit belluas vinci posse[3]. Het gebreeckt de onse aen de courage, niet aan de macht; die moet met sulcke exempelen ende die misschien haest sullen volgen wederom werden gereleveert.

Bij Caesar[4] is noch niet gedaen, dan hij continueert in belofte ende Iovinianus in geen tijt te versuymen. Ick sal verlangen te horen, off uEd. soon[5] bij Xenocrates[6] blijft ende onder wat conditie.

Desen 3 Martij 1636.

Adres: Mijnheer Mijnheer De Groot, Ambassadeur van de Coninginne ende croon van Sweden bij den Alderchristelijcksten Conynck.

In dorso schreef Grotius: 3 maart 1636 N. Reigersb.

2498. 1636 maart 4. Aan Ch. Marini[7].

Monsieur,

Il y a quatre jours qu'ayant receu vostre lettre du quatriesme de Febvrier[8] ie l'envoyay à monseigneur le grand chancelier[9]. Je vous remercie pour les nouvelles desquelles m'avez voulu faire part.

1 Jacques Collart († 1637); vgl. Worp, *Briefw. Const. Huygens* II, p. 211 n. 1.
2 Urbain de Maillé, markies van Brezé.
3 De oorsprong van deze woorden is mij niet bekend.
4 Schuilnaam voor Rotterdam; het betreft de pogingen door Grotius en namens hem ondernomen om zijn achterstallige salaris als pensionaris van Rotterdam alsnog uitbetaald te krijgen.
5 Grotius' oudste zoon Cornelis, door zijn vader naar Duitsland gezonden om er o.a. de Zweedse rijkskanselier te ontmoeten.
6 Schuilnaam voor Oxenstierna.
7 Copie Den Haag, ARA. Eerste afd. coll. Hugo de Gr. Aanw. 1911 XXIII no. 1, p. 144, met enige aperte schrijffouten. Antw. op no. 2462 (dl. VI); beantw. d. no. 2530. Over geadresseerde zie men V, p. 436 n. 4.
8 No. 2462 (dl. VI).
9 De Zweedse rijkskanselier Axel Oxenstierna.

Quant au baron de Canysi[1] je n'ay pas eu l'honneur de le voir. Mais à toutes vos lettres qui m'ont esté addressées par diverses voyes j'ay faict response; et n'ay pas oublié de recommander voz affaires à mon dict seigneur le chancelier. Voilà le printemps qui vient pour nous fournir de plus ample matière pour escrire.

Le duc de Parme[2] tout satisfait de balets, banquets, comédies va repasser les Alpes et va conter ses pays, pour sçavoir si en son absence il n'a rien perdu. Ceste feste ne sera pas si tost passée que nous n'attendions un autre à cause de duc Bernhard[3] qui n'est guères long de Paris; le cardinal de la Valette[4] y est desià entré.

Mons.r le comte de Soissons[5] aura le soing dépendant de défendre la Champagne et le roy[6] mesme veut aller en Picardie pour empescher les Croates n'y entrent.

Les affaires de Suède n'ont prospérant et croy que le mareschal Banier[7] est dans la mesme ayant les Saxons esté repoussé trois fois du fort de Westen.

L'apparence de la tresve en Hollande recule, le cardinal-infant[8] voulant voir premièrement le pouvoir donné de chasque province de celles qu'on appelle Unies avant que de faire voir le sien. Le traicté faict l'année précédente avecq la France[9] et le désir qu'ont les marchands de se conserver le Brasil empescheront bien les Hollandois de n'aller pas trop viste pour trouver le repos.

Je souhaite de tout mon coeur, monsieur, de vous pouvoir estre utile, comme faisant profession d'estre

Vostre très humble serviteur.

A Paris, le 4 de Mars 1636.

2499. 1636 maart 6. Aan L. Camerarius[10].

Illustrissime Domine,

Quod nuntiem haud multum habeo: ita incerta sunt omnia. Hostis non longe Viriduno Mosam transiit; Campaniae oppida strenue munit tutaturque comes Suessionensis[11]. In Picardiam, quo se ex Belgico fine aliae hostium copiae contulerant, rex[12] militem mittit et tuendo regno, ut vetus mos est, nobilitatem evocat.

1 René de Carbonnel, sieur en baron, later - in 1619 - markies van Canisy, sieur du Hornet, de Marcey, de Courcy († 1655), veldmaarschalk in het Franse leger in de Veltlin.
2 Odoardo Farnese, hertog van Parma.
3 Bernhard, hertog van Saksen-Weimar.
4 Louis de Nogaret d'Epernon de La Valette.
5 Louis de Bourbon, graaf van Soissons.
6 Lodewijk XIII van Frankrijk.
7 De Zweedse maarschalk Johan Gustavsson Banér.
8 Don Fernando; zie over hem IV, p. 412 n. 11.
9 Gesloten op 8 februari 1635.
10 Copie Uppsala, UB., cod. 388a, ep. 37. Copie Den Haag, ARA. Eerste afd. coll. Hugo de Gr. Aanw. 1911 XXIII, no. 2, p. 1. Gedrukt *Epist.*, p. 220. Geadresseerde, Ludwig Camerarius, was Zweeds gezant in Den Haag.
11 Louis de Bourbon, graaf van Soissons.
12 Lodewijk XIII van Frankrijk.

Comiter hic exceptus Parmensis[13] abit locum facturus duci Bernhardo[14],

13 Odoardo Farnese, hertog van Parma.
14 Bernhard, hertog van Saksen-Weimar.

qui hic exspectatur, ut consilia societ cum Valetta[1], Fortio[2], Feuquerio[3], qui omnes hic sunt.

Res in regno quietae hactenus, quanquam non desunt discordiarum semina.

In Italia nihil nisi praedae aguntur terra marique. Ad Tombium bene se muniunt Hispani, ad Bremum Sabaudus[4], ad Clavennam et Comensem lacum Rohanius[5]. Pergunt novae hostium copiae transgredi Alpes, partim ad Mediolanensem agrum, partim Valli Telinae infesti. Navium Hispanicarum, quae peditem Hispanicum Genua Vadum adduxerant una, ejus generis quas galeones vocant, tempestatum vi mersa est.

Wittenbergenses legati[6] Viennae adhuc detinentur.

In Alsatia Ensishemum et Marchalshemum retinent caesariani[7]. Argentoratum et Basilea pro fortuna partium modo huc, modo illuc nutant.

Ver appetit, res majores, ut credibile est, allaturum. Galli Vallem Telinam plane exemtam volunt Rhaetorum imperio, nisi quod e tribus nominatis unum judicem electurus[8] sit Rhaetiae conventus; protestantibus neque sacra neque habitatio in Valle permittitur, sed liceat eis bona sua vendere aut per romanenses reditus accipere. Censum Rhaeti e[9] Valle percipiant belli tempore XV^{m}, pacis tempore XXV^{m} scutatorum. Haec Rhaetis non placent, sed concoquenda sunt validiorum imperia. Ilanae nunc consultatur his de rebus.

Dux Bernhardus jam Meldas advenit. Hostis in Campania Catalauno abest XII leucas[10].

Tibi tuisque omnia opto prosperrima.

Lutetiae, VI Martii n.c. anni MDCXXXVI.

Da veniam, quaeso, quod de literis molestus tibi sum, donec alia via monstratur[11].

Tuae Illustrissimae Dominationi observantissimus
H. Grotius.

Adres: Ludovico Camerario, Reginae Regnique Sueciae Consiliario et Legato apud Praepot. Ord. Foeder. Belgii.

Boven aan de brief in de copie te Uppsala in margine: Redd. A^{o}. 1636 d. 10/20 Martij.

1 Louis de Nogaret d'Epernon de La Valette.
2 Jacques Nompar de Caumont, markies van La Force.
3 Manasse de Pas, markies van Feuquières.
4 Vittorio Amedeo, hertog van Savoye.
5 Henri, hertog van Rohan, luitenant-generaal van de Franse troepen in Graubünden en de Veltlin.
6 Antoni von Lützelburg, Andreas Burckhardt, Jäger en een zekere Von Pleiningen.
7 De troepen van Ferdinand II.
8 De copie te Den Haag heeft de lezing: electum.
9 De copie in Den Haag heeft abusievelijk 'Rhaetiae', kennelijk ten gevolge van verkeerd verstaan van de gedicteerde tekst.
10 De woorden 'Dux Bernhardus ... leucas' ontbreken in de copie te Den Haag, blijkbaar door Grotius aan het origineel toegevoegd toen de copie reeds was gemaakt; wel komen de woorden - zij het in enigszins gewijzigde vorm - voor in de brief aan Schmalz van dezelfde datum.
11 Dit postscriptum ontbreekt in de copie te Uppsala en in die te Den Haag.

2500. 1636 maart 6. Aan A. Oxenstierna[1].

Excellentissime Domine,

Dux Parmensis[2] abitum parat Placentia, ut audio, Gallis tradita comi hospitio gratiam persoluturus. Iam nunc in ea urbe duplex est praesidium, Italicum et Gallicum, sed Galli portas, Itali claves tenent; neque re contenti nomen quoque et conspicuam speciem possessionis volunt.

Dux Bernhardus[3] nondum advenit, sed exspectatur mirantibus multis hoc tempore duces prope omnes in aula esse, cum ex Viridunensi agro in Campaniam hostes et ex Belgico in Picardiam penetraverint, dubium an se conjuncturi. Rex[4] in Picardiam XVII peditum centurias misit; hostis ea in parte X peditum, II equitum millia habere creditur.

Plebs hic trepidare incipit. Nobilitas e Normannia locisque aliis ad arma rursus evocata an itura sit, incertum est. Seditio non sine causa metuitur et jam Pictavii ad caedes quaestorum domorumque incendia progressa est. Paratur adhuc classis Ligusticum in mare itura, ut, si possit, hostem insulis et fida, quod his hibernis tempestatibus compertum est, statione, quae insularum objectu tegitur, depellat.

Dicitur dux Bernhardus permissum habere ab imperatore[5], ut ad fratres[6] et ad Sublimitatem Tuam mittat. Multum queritur de non impletis a Gallia promissis. Laborabit haec aula, ut eum honoribus et spe divitis matrimonii demulceat; quantum intelligo, perplexus haeret.

Suedos, qui in illis sunt regionibus, taedet hujus militiae: pro vallo sunt Gallis, ad pericula primi, ad stipendia ultimi, neque plus sesquimenstruo accepere, ingenti rerum omnium pretio, praesertim linguam Gallicam ignorantibus. Itaque diffluunt et hi et caeteri ducis Bernhardi milites, ut vix pars dimidia supersit, multi in itinere Colmariam redituque signa deseruere.

Anglus legatus[7] non modo ad summam rei nihil proficit, sed etiam de mercatorum navibus incensis captisque negat se jus consequi. Putat futurum, ut ex Anglia aliquis ad Tuam Sublimitatem mittatur revocato jam Duglassio[8], Imperatorem ait velle, ut quo facilius conditiones commeent, de Palatinatu Bruxellae agatur. Venit jam in Angliam et Rubertus princeps[9]. Matri Palatinorum[10] ad alimenta rex Angliae[11] reditus obligavit ad CCC florenorum millia.

1 Hs. Stockholm, RA. Eigenh. oorspr. Gedrukt *Epist.*, p. 220; *Oxenst. Skrifter* 2. afd. II, p. 158. Beantw. d. no. 2542.
2 Odoardo Farnese; hij had een bezoek aan Parijs gebracht, waar hem een feestelijk onthaal was ten deel gevallen.
3 Bernhard, hertog van Saksen-Weimar.
4 Lodewijk XIII van Frankrijk.
5 Ferdinand II.
6 Wilhelm, Albrecht en Ernst; zie VI no. 2493, p. 552 en n. 11 aldaar.
7 Burggraaf John Scudamore.
8 Sir George Douglas; op terugreis naar Engeland stierf hij te Demmin, in Pommeren, op 25 maart 1636.
9 Ruprecht; zie over hem VI no. 2287, p. 240 n. 4.
10 Elisabeth Stuart, dochter van Jacobus I van Engeland en weduwe van de in 1632 overleden Winterkoning, Frederik V van de Palts.
11 Karel I.

Galli equites e Brezaeano[1] exercitu, qui tandem ventos nacti e Batavia huc venerunt, equos ibi vendidere, duobus pistoriensibus aut vilius singulos, unde facilis conjectatu, quae inopia fuerit. Hi nunc in Italiam mittuntur, quo jam nova Caesarianorum[2] manus ad IV^{m}CCCC per Alpes transiit. Captum hosti castellum Sancti Iohannis, munitus in Parmensi agro locus, neque dubitant Itali, quin brevi subitura sit Parmensem poenitentia consiliorum comitis Schotti[3], valde apud ipsum gratiosi et Gallicis largitionibus occupati. Badensis Durlachius marchio[4], qui diu in hac urbe contentus vixit, simile aliquando Parmensi fatum auguratur.

Venetorum cum pontifice[5] disceptationes intra verba manent Venetis multa pacis causa concedere paratis, sed duriore pontifice vetere ex odio.

Vidi Contolorii librum[6], quo Bardo[7] et Olmo[8] Venetis de Historia Friderici I[9] respondet, multa cum sugillatione Venetae fidei.

In Italia nihil agitur magni, nam et Gambacurtius[10] Hispanos a Guardamilia reduxit et Gallos suos Villa[11] a Stradella Cremonensi et Mutinensi agro per rapinas gravis. Praeterea ad Tombium validam munitionem struunt Hispani, duces Florentinum[12] et Mutinensem[13] auxilia poscunt ex federe; Galli Pado pontem imponunt, ut populatores Laudensis agri tutum ad suos receptum habeant. Vallem Telinam Hispani volunt liberam esse, ut Monsoniana pactione[14] constitutum, quem in sensum scripsit ad Rhaetos Leganesius[15], Mediolanum regens. At Rhaeti sua sub imperia Vallem retrahere volunt restituique in eam formam, qua fuit ante pactionem Monsonianam factam se insciis. Gallis neutrum placet, sed possessioni insistere. Et, ut color obducatur morae, excitatur episcopus Curiensis[16], ut vetera et obsoleta in eam Vallem sibi arroget.

Audimus partem militis qui in Wirtenbergensi agro hiemem egit, iter parare

1 Urbain de Maillé, markies van Brezé.
2 De troepen van keizer Ferdinand II.
3 Ranucio Scotti, graaf van Sarmato († 1666 te Piacenza), bisschop van Borgo San Donnino, apostolisch nuntius in Zwitserland van 22 mei 1630 tot 1639, later nuntius in Frankrijk.
4 Friedrich V, markgraaf van Baden-Durlach.
5 Urbanus VIII.
6 *Concordiae inter Alexandrum III, summum pont., et Fridericum I, imperatorem, Venetus confirmatae narratio, ad veritatis scriptum stabilita. Criminationes ab authore actorum Alexandri Tertii et chronico Romualdi, archiepiscopi Salernitani, depulsae. Caesaris, cardinalis Baronii, authoritas a calumnias vindicata. Ex notis ... Felicis Contelori ... ad Fortunati Ulmi libellum de Alexandri Tertii occulto adventu Venetias anno 1577.* Parisiis, D. de la Noue, 1632. Felice Contelori († 1652) was pauselijk archivaris.
7 Girolamo Bardi; voor de titel van zijn geschrift zie register s.v. Bardi.
8 Zowel *Epist.* als *Oxenst. Skrifter* hebben abusievelijk de lezing: Olivo.
9 Zie voor de titel van Fortunato Olmo's werk register s.v. Olmo.
10 Geraldo Gambacorte; zie VI, p. 538 n. 5.
11 Guido, markgraaf van Villa, bevelhebber van het leger van Parma en gouverneur van Piacenza; vgl. no. 2527, p. 51 n. 10.
12 Ferdinando II de Medici († 1670), groothertog van Toscane; zie VI no. 2239, p. 170 n. 1.
13 Francesco d'Este, hertog van Modena (1629-1658; geb. 1610).
14 Het verdrag van Monçon gesloten in 1626 tussen Frankrijk en Spanje; zie V, p. 394 n. 1.
15 Diego Mexia Felipes de Guzmán, markies van Leganés, gouverneur van Milaan.
16 Johann F ugi von Aspermont, van 1 februari 1636 tot zijn dood in 1661 bisschop van Chur.

illas in partes ad disturbandos Rohanii[1] circa lacum Comensem conatus; Coloredum[2] adhuc haerere in Basiliensi episcopatu.

A Vienna literae 19 Ianuarii scriptae nuntiant, Hazfeldum[3] cum XII cohortibus, quae regimenta vocant, Saxoni[4] ire opitulatum; regem Hungariae[5] emisse ter mille missas dicendas pro militibus mortuis; Arnemium[6] cum Gallis sociare consilia; Wirtenbergenses legatos[7] culpam in tutorem[8] rejicere; sed pacis moras esse difficiles expeditu, Heidelarium comitatum donatum Bavaro[9] et aulicis Caesarianis multa in ducatu officia. Dejecta ab Hungaris munitione, quam in finibus Turcae fecerant, consedisse id dissidium, praecisas et a Polono rege[10] discordiae cum Turca[11] causas punitis Cosaccis[12], qui pacem turbaverant.

Suspecta hic esse coeperunt fratris regii[13] consilia ideoque in Bastiliae carcerem conjectus est Rivirius[14], ejus arcanorum particeps.

Dignitatum nundinae hic frigent, partim intercedentibus parlamentis, partim, quod pecunia non affluit. Propius inquirens in ea, quae in finibus geruntur, disco hostiles copias apud Dunum Mosam transiisse; Polonorum duo millia exspectari praeter quatuor millia, quae jam recens supra priores copias advenerint. Comiti Suessionensi[15], qui illi limiti praesidet, imperatum, ne periculis rem objectet, sed proxima oppida Menuhieum, Desiderii fanum et Catalaunum bene permuniat. Ajunt illi esse quatuor peditum millia, equites mille sexcentos; illos, qui in Picardiam incubuere, hostes irrito conatu Brayam ad Samaram aliaque loca minora adortos.

Deum precor, Excellentissime Domine, haec omnia ad christiani orbis quietem tua cum parte gloriae regat.

6. Martii novi Calend. anni 1636.

Tuae Sublimitatis cultor devotissimus
H. Grotius.

Quos comes Suessionensis ante signa in hostem miserat, periere omnes. XII leucis a Catalauno abest hostis habens in Campania XII millia. Dux Bernhardus jam Meldas - Meaux Gallis - advenit. Heufdii cognato[16] nihil solvitur, nihil perscriptum datur.

1 Henri, hertog van Rohan, luitenant-generaal van de Franse troepen in Graubünden en de Veltlin.
2 Radolphe Colloredo; zie VI, p. 169 n. 3.
3 Melchior von Hatzfeldt und Gleichen (1593-1658), veldmaarschalk in het leger van Ferdinand II.
4 Johann Georg, keurvorst van Saksen.
5 Ferdinand, zoon van Ferdinand II en in 1637 diens opvolger.
6 Hans (Johann) Georg von Arnim; zie over hem VI, p. 91 n. 10.
7 Zie no. 2499, p. 8 en n. 6 aldaar.
8 Julius Friedrich, hertog van Würtemberg-Weiltingen (1588-1635), onder wiens voogdij Eberhard III (geb. 1614) tot 1633 had gestaan.
9 Maximiliaan, keurvorst van Beieren.
10 Wladislas VII (IV).
11 Sultan Murád (Amurath IV).
12 De tekst der *Epist.* heeft abusievelijk de lezing: Caesariis.
13 Gaston Jean-Baptiste de France, hertog van Orléans.
14 Louis Barbier, abbé de la Rivière.
15 Louis de Bourbon, graaf van Soissons.
16 Johan Heufft was bankier te Parijs en zaakgelastigde zowel van Zweden als van

Adres: Axelio Oxenstiernae, Sacrae Reg. Maj. Regnorumque Sueciae Senatori et Cancellario.

Onder aan de brief: Praes. Wismariae, die 23 Mars/2 April 1636.

2501. 1636 maart 6. Aan P. Schmalz[1].

Nobilissime Domine,

Quod nuntiem, haud multum habeo: ita incerta sunt omnia.

Hostis non longe Viriduno Mosam transiit; Campaniae oppida strenue munit tutaturque comes Suessionensis[2]. In Picardiam, quo se ex Belgico fine aliae hostium copiae contulerunt, rex[3] militem mittit et tuendo regno, ut vetus mos est, nobilitatem evocat.

Comiter hic exceptus Parmensis[4] abit locum facturus duci Bernhardo[5], qui hic exspectatur, ut consilia societ cum Valetta[6], Fortio[7], Feuqieerio[8], qui omnes hic sunt. Res in regno quietae hactenus, quanquam non desint discordiarum semina.

In Italia nil nisi praedae aguntur terra marique. Ad Tombium bene se muniunt Hispani, ad Bremum Sabaudus[9], ad Clavennam et Comensem lacum Rohanius[10]. Pergunt novae hostium copiae transire Alpes, partim ad Mediolanensem agrum, partim Valli Telinae infesti. Navium Hispanicarum, quae peditem Hispanum Genua Vadum advexerant, una, ejus generis quas galeones vocant, tempestatum vi mersa est.

Wurtenbergenses legati[11] Viennae adhuc detinentur.

In Alsatia Ensishemum et Marchelshemum retinent Caesariani[12]. Argentoratum et Basilea pro fortuna partium modo huc, modo illuc nutant.

Ver appetit, res majores, ut credibile est, allaturum.

Tibi tuisque omnia opto prosperrima.

Tuae Nobilitati addictissimus
H. Grotius.

Lutetiae, 6 Martii novi Cal. anni 1636.

1 Hs. Stockholm, RA. Eigenh. ondertek.; de woorden ‘Galli Vallem Telinam ... a Catalauno leucis XII’ uit de copie van L. Normannus in de bibl. van Linköping. Gedrukt *Ep. Meerm.*, p. 34; *Oxenst. Skrifter* 2. afd. IV, p. 574. Peter Abel Schmalz (Smalze) was secretaris ter Zweedse kanselarij. De brief is qua inhoud vrijwel gelijk aan no. 2499 van dezelfde datum aan Ludwig Camerarius.[aant.]
2 Louis de Bourbon, graaf van Soissons.
3 Lodewijk XIII van Frankrijk.
4 Odoardo Farnese, hertog van Parma.
5 Bernhard, hertog van Saksen-Weimar.
6 Louis de Nogaret d'Epernon de La Valette.
7 Jacques Nompar de Caumont, markies van La Force.
8 Manasse de Pas, markies van Feuquières.
9 Vittorio Amedeo, hertog van Savoye.
10 Henri, hertog van Rohan, luitenant-generaal van de Franse troepen in Graubünden en de Veltlin.
11 Zie no. 2499, p. 8 n. 6.
12 De troepen van Ferdinand II.

Meldis - à Meaux - est dux Bernhardus, in Campania hostis cum XIV millibus, abest a Catalaunis - Châlon - leucis XII.

Adres: A Monsieur Monsieur Schmalchius, secrétaire de Monseigneur le Grand Chancelier de Suède.

Een afschrift van Laurent Norrmann (1651-1703) uit de bibliotheek van Linköping heeft nog de toevoeging:

Galli Vallem Telinam plane exemtam volunt Rhaetorum imperio, nisi quod e tribus nominatis unum judicem electurus sit Rhaetorum conventus; protestantibus neque sacra neque habitatio in Valle permittitur; sed liceat eis bona sua vendere, aut per romanenses reditus accipere. Censum Rhaeti e Valle percipiant belli tempore XV^{m}, pacis tempore XXV^{m} scutatorum. Haec Rhaetis non placent, sed concoquenda sunt validiorum imperia. Ilanae nunc consultatur his de rebus.

Dux Bernhardus jam Meldas advenit. Hostis in Campania cum XIV millibus abest a Catalauno leucis XII.

2502. 1636 maart 6. Aan N. van Reigersberch[1].

De hertogh van Parma[2] is hyer noch. Hertogh Bernhard[3] wordt verwacht om naer den cardinael De la Valette[4], den mareschal de La Force[5], Monsr de Feuquière[6], dye alle hyer zijn, ten beste te raiden, dewijle de vijant soo in Champaigne als in Picardye sterck wordt door d'overcomste van nieuwe Polen ende Cosacken. De nieuwe officiën willen nyet wel voort ende oversulcx manquert het geld, dat men daer hoopte te becomen.

In den Elsas sijn Ensisheim ende Marckolsheim noch in des keyser's[7] macht. 't Volck, dat in Italië over de bergen is gecommen, is fraey volck, soo ruyterye als voetvolck maer zeer licentieux.

Men heeft hyer de opinie, dat de handeling in Hollant heel is gebroocken[8]. In 't stuck van den Pals wordt hyer nyet gevordert. Plaisance schijnt sal in handen van de Franchoysen moeten comen, hebbende alrede de poorten ende sleutels.

Van den heer landgraeff[9] soude men garen hyer seeckere tijdinge hebben. Het schijnt dyen heer zijn saecken claechelijck beleydt.

Basel ende Straesburgh houden haer vast tusschen beyden. In Italië ende in de Valteline geschyet nyet dan loopen ende stroopen.

1 Hs. Amsterdam, UB., coll. RK., R 3 p. Eigenh. oorspr. Moeilijk leesbaar.
2 Odoardo Farnese, hertog van Parma.
3 Bernhard, hertog van Saksen-Weimar.
4 Louis de Nogaret d'Epernon de La Valette.
5 Jacques Nompar de Caumont, markies van La Force.
6 Manasse de Pas, markies van Feuquières.
7 Ferdinand II.
8 Zie over deze onderhandelingen VI, p. 383 n. 1.
9 Wilhelm V, landgraaf van Hessen-Kassel.

De Fransche ambassadeurs in Engelant[1] hebben geclaecht over de pretensie van de Engelschen van alle andere natiën het zeyl te doen strijcken.

Riviere[2], een favorijt van 's conincx broeder[3], is in de Bastille gestorven. De coning[4] sent nae Picardye XLII compagniën. Den graeff van Soissons[5], dye in Champagne is, heeft last de steden te stercken, nyet te aventuyren, hebbende bij hem, soo wij hooren, vyer duysent te voet, duysent zeshondert paerden. Hertogh Bernhards volck is gesmolten tot vyerduysent te voet[6], twee duysent te paerd. Wij en vernemen (?) den heer Hogendorp[7] hyer noch nyet.

Den (VII) Maart XVI^{c} XXXVI ...

Een Spaensche galioen is gebleven, dat eenige infanterie van Genua nae Vado had gebracht. De Grisons sijn te Ilantz vergadert. Den Hertogh van Rohan[8] vanwegen Vrancrijck hout haer conditiën voor, die haer niet en behagen: van de Valteline te eximeren van haere jurisdictie, behoudende een recognisie van 15^{m} croonen in tijdt van oorlogh, 20^{m} croonen in tijdt van vrede ende dat (?) de genomineerde bij die van de Valteline kiesende één tot rechter, die spreken sal nae de ordre te ramen (?) bij die van de Valteline, midts dat die van de religie in de Valteline noch exercitie noch woonplaets sullen hebben, maer haere goederen vercoopen ofte haer renten door catholijcken administreren.

Den Grooten Heer[9] is niet wel te passe, opgeblasen van benen door ongemack. De beste advysen waeren, dat men hem verwachtte te Ni ... Te ... zijn de differenten geaccommodeert.

Nae 't schrijven verstae ick, dat hertogh Bernhard al gecomen is te Meaux. Dat den vijant in Champagne sterck is veertienduisent man sijnde twaalf mijlen van de dam (?) aen dese sijde de Maese.

UE. gelieve de ingeslotene op interest te senden.

Ick sende uE. een frontispicium van een boeck bij een jesuyt hyer gemaect[10], waeruyt te zyen is, hoezeer de pauselijcke geestelijckheyt vreest de moderatie, dye ick in Hollant heb gevordert, in Duytschlant ... gerecommandeert ende hyer door mijne discoursen noch doende, sooveel ick can. Ick vinde de ... luyden meer ende meer tegen Saxsen. Want hebben (?) veel jalousie!

Adres: Mijnheer Mijnheer Reigersberg, raedt in den Hoogen Raide in Hollant.

In dorso schreef Van Reigersberch: broeder de Groot den 1636 tot Paris.

1 De Franse ordinarius-ambassadeur in Engeland was Jacques d'Angennes, markies van Poigny; als extra-ordinarius was hem toegevoegd Henri de St. Nectaire, hertog van La Ferté-Nabert.
2 Louis Barbier, abbé de la Rivière.
3 Gaston Jean-Baptiste de France, hertog van Orléans.
4 Lodewijk XIII.
5 Louis de Bourbon, graaf van Soissons.
6 Er staat abusievelijk: paerd.
7 Gijsbert van Hogendorp; zie over hem VI no. 2319, p. 287 n. 13.
8 Henri, hertog van Rohan; hij opereerde in de Veltlin.
9 Sultan Murád (Amurath IV); vgl. VI, no. 2476 P.S.
10 Onvindbaar.

2503. 1636 maart 10. Van Willem de Groot[1].

Frater optime,

Magna nos laetitia affecerunt tuae, quas ad me [X]XI Februarii[2] dedisti, litterae prosperum filii tui[3] junioris adventum nuntiantes. Ea, quae curari cupis, quantum in me erit curabo: et Petro[4] hortator ero ad graviter continuandum, quod ipse sibi elegit juris studium conjungendaque ea, quae ipsi usui futura recte judicas.

Postea praepostero ordine accepi epistolam VII Febr.[5] scriptam cum versibus tuis memoriae Frederici I Imp. non iniquis, quos jam hic sub tuo nomine evulgari scias. Misit quippe eos Pavius[6] ad Wouwium[7], is porro Riveto[8] ostendit, ille principi[9], cujus in gratiam etiam Gallice vertit: omnibus et materia et ipsum epigramma perplacent.

Hic nulli jam amplius de induciis sunt sermones, omnibus jam fere bellum in ore est: et jam hostes Eindhoviam occupavere, nullis aut certe perpauxillis nostrorum praesidiis insessam, ut commeatus rationem eo melius expediant.

De irruptione Caesarianorum[10] in agrum Embdanum, quod nuper scripseram[11], etsi ex ore eorum, qui inde venerant habeo, tamen minus certum esse comperi. Illud certius Leodii in urbe et circa eam valde turbari, et venire Trajecto litteras, quae nuntiant regium Gallorum exercitum non longe a Mazeria esse, ut Leodiensibus contra Caesarianos auxilium ferat; venisse etiam quendam e magnatibus Galliae Trajectum, qui tamen quis sit, quid ferat, nondum innotescit.

Nudius tertius natalem patris[12] celebravimus, tui quoque sub Paschalis tempus non immemores futuri[13]. Filio[14] proxima vice respondebo, cui jam binarum litterarum debitor sum; nunc tempus me deficit. Salutem tibi tuisque dici voluit Simon Graswinckelius[15], qui jam ad nos rediit; ei me uxoremque[16] annumeres velim. Sed jam manum de tabula tollere cogor.

Vale.

1 Hs. Den Haag, ARA. Eerste afd. coll. Hugo de Gr. Aanw. 1911 XXIII no. 24. Eigenh. oorspr. Antw. op VI, nos. 2465 en 2485; tesamen met nos. 2496 en 2519 beantw. d. no. 2544.
2 No. 2485 (dl. VI).
3 Diederik, die na een verblijf om studieredenen in het vaderland zich weer bij zijn ouders te Parijs had gevoegd.
4 Grotius' tweede zoon Pieter, die - eveneens om studieredenen - in het vaderland verbleef.
5 No. 2465 (dl. VI).
6 Adriaen Reyniersz. Pauw; hij bevond zich te Parijs.
7 Wellicht een lid van de Haagse drukkersfamilie Van Wouw.
8 André Rivet.
9 Frederik Hendrik.
10 De troepen van keizer Ferdinand II.
11 In een blijkbaar verloren geraakte brief.
12 Jan de Groot was geboren op 8 maart 1554.
13 Grotius' geboortedag, 10 april 1583, viel op eerste paasdag; hij vierde daarom zijn verjaardag steeds met Pasen, ongeacht de datum.
14 Grotius' oudste zoon Cornelis; hij was door zijn vader naar Duitsland gezonden om er o.a. de Zweedse rijkskanselier Axel Oxenstierna te ontmoeten.
15 Over Simon Graswinckel zie VI no. 2345, p. 329 n. 12.
16 Alida Graswinckel.

Tibi obsequentissimus frater
Guilielmus Grotius.

Raptim X Martii 1636.

Adres: A Monsieur Monsieur Grotius, Ambassadeur de la Reine et couronne de Suède vers le Roy Très-chrestien A Paris.
In dorso schreef Grotius: X Martii 1636. W. de Groot.
En boven aan de brief: Rec. 9 Aprilis.

2504. 1636 maart 10. Aan Ch. Marini[1].

Monsieur,

Si tost que i'ay receu la [vostre] du 14 de Febvrier[2], j'ay envoyé l'enclose à monseigneur le grand chancelier[3], à qui aussi bien cette fois que souventes fois cy-devant j'ay faict les recommendations et de vous et de nostre affaire. Et ne doubte poinct que luy aiant depuis quelque temps esté en un lieu du repos n'ait donné ordre à voz nécessitez.

J'ay esprouvé durant le tracas (?) de monseigneur le grand chancelier les mesmes incommoditez que vous et une plus grande de l'ameusement qu'il m'a falu faire à mes despens au mesme temps que pour entretenir la suitte fort grande et la table j'estois obligé à desbourser tout ce que je pouvois trouver. Si mes affaires estoyent en aultre estat, je ne manquerois pas, monsieur, de vouz faire part de tout ce qui seroit en mon pouvoir.

Je sui marry d'entendre par vostre lettre la diversité qu'il y a entre les intentions de la France et des Grisons sur le faict de la Valteline et espère comme aussi quelques advis le portent, qu'on trouvera de l'accommodement.

Noz grands capitaines sont icy, le cardinal de la Valette[4], le duc Bernhard de Weimaer[5], le mareschal de la Force[6], monsieur de Feuquière[7], et consultent pour faire sortir les trouppes ennemies de la Champagne et de la Picardie, lesquelles ne sont pas si grandes ny tant avancées comme le premier bruist les avoit faict croire.

Le vent contraire nous empesche d'avoir des nouvelles certaines du costé de monseigneur le grand chancelier, mais les guazettes mettent noz Suédois bien avant dans la Misnie.

Le landgrave de Hessen-Cassel[8] continue de tenir bon, entretenant fort bonne correspondence tant avecq monsieur le grand chancelier qu'avec les estats

1 Hs. Den Haag, ARA. Eerste afd. coll. Hugo de Gr. Aanw. 1911 XXIII no. 2, p. 2. Antw. op VI no. 2475.
2 No. 2475 (dl. VI).
3 De Zweedse rijkskanselier Axel Oxenstierna.
4 Louis de Nogaret d'Epernon de La Valette.
5 Bernhard, hertog van Saksen-Weimar.
6 Jacques Nompar de Caumont, markies van La Force.
7 Manasse de Pas, markies van Feuquières.
8 Wilhelm V.

d'Hollande lesquels se sont déclaré aux amis et aux ennemis de ne vouloir faire de paix ou ni tresve que conioinctement avecq la France.

En suivant l'alliance faicte l'année précédente on cerche icy partout de l'argent et des gens et espèr[e]-t-on d'en trouver autant que sera nécessaire pour défendre la France et attaquer l'ennemi en Italie, Allemagne et au Pays-Bas.

Quand au grand seigneur[1], je croy les advis des divers quartiers estre divers et pourtant il faudra tenir le jugement un peu en surcheance.

Les deux princes Palatins[2] sont en Angleterre et le mariage du roy de Pouloigne[3] avec leur seur[4] s'advence.

Le temps se .... à nous produire et plus de nouvelles et de plus certaines.

Je désireray tousiours, monsieur, paroistre,

vostre serviteur très humble.

A Paris, le 10 de Mars 1636.

2505. 1636 maart 10. Van N. van Reigersberch[5].

Mijn Heer,

Uwen lesten is van den 22 Feb., die ick op eenen tijt met die van den 8[6] ende 14[7] van deselve maent den vijffden deser hebbe ontfangen. Soo wanneer den wint dient, soo dunckt mij, dat aen onse adresse geen faute en valt: daerom continuere ick den ouden voet.

Waerwt het comt, dat Eusebius[8] over Constans' gesels[9] advysen claecht, can ick niet wel bevroeden, doch weet Iovinianus[10] wel, dat hij geen oorsaecke daertoe heeft gegeven, want hij hetgene hem wert vertrouwt soo circumspect menageert, dat hij seer selden yet communiceert ende dat niet als aen seer confidente. Doch de luyden sijn seer ombrageux, speculeren diep ende sijn vol inventiën, soodat mogelijck wt opinie oordeelen, die sij verstercken, soo wanneer sij sien, wat persoonen van maximes, de hare contrari, best simboliseren. Off oock Valerius[11] daer ten deele geen oorsaecke van is, weet ick niet; dat weet ick, dat eenyge liberalijck communiceert hetgene van Felix[12] comt. Irenaeus[13] sal wel sorge dragen, maer het ware somtijts goet, dat hij Calaber[14], Numerianus[15],

1 Sultan Murád (Amurath IV).
2 Karl Ludwig (zie over hem V, p. 12) en Ruprecht, later vice-admiraal in Engelse dienst (zie VI no. 2287, p. 240 n. 4).
3 Wladislas VII (IV); over zijn huwelijk zie V, p. 148 n. 5.
4 Elisabeth, oudste dochter van de in 1632 overleden Winterkoning, Frederik V van de Palts en Elisabeth Stuart, dochter van Jacobus I van Engeland; het huwelijk met de Poolse koning heeft geen doorgang gevonden.
5 Hs. Amsterdam UB., coll. RK., M 7 e. Eigenh. oorspr. Niet ondertek. Gedrukt Rogge, *Br. Nic. v. Reigersb.*, p. 251. Antw. o.m. op nos. 2470 en 2479 (dl. VI); tesamen met nos. 2511 en 2516 beantw. d. no. 2546.
6 No. 2470 (dl. VI).
7 No. 2479 (dl. VI).
8 Schuilnaam voor De Richelieu.
9 Grotius; Constans is een pseudoniem van Maria van Reigersberch.
10 Pseudoniem van Nicolaes van Reigersberch.
11 Schuilnaam voor Ludwig Camerarius, Zweeds gezant in Den Haag.
12 Pseudoniem van Grotius.
13 Pseudoniem van Nicolaes van Reigersberch.
14 Schuilnaam voor Frederik Hendrik.
15 Codenaam voor Amsterdam.

Fabius[1] ende sulck slach conde tonen, dat Iustinus[2] Aristotelem[3] niet en vergeet; waertoe hij hem nochtans sonder goetvinden niet durft inlaten als seer sober.

Van Alcaeus[4] hoort men geen meer gewach. D'intentie is niet alleen alle compangiën in dienst te continueren, maer oock deselve compleet te maecken ende prompte ordre te stellen op hare maentelijcke betalynge, met precise monsterynge op alle tijden, soo in legers als daerbuyten; daertoe presenteert sijne Ex.tie[5] de hant te bieden. Op de achterstallen soude met de solliciteurs werden gehandelt, welcker dienst voor het toecommende onnodych soude wesen, soo wanneer de cappitainen souden weten, op wat cantoir sij haer betalynge precise op den verschijndach souden vinden.

Op 't redres van de zee vallen serieuse deliberatiën ende beginnen de onse couragie te toonen. Tsedert het exploict van die cappitainen wt Zeelant[6] hebben twee fregatt(en) van de cruycers van Vlissyngen twee van de clouckste fregatten van Dunckercke mannelijck bevochten, d'eene aen strange d'ander in Engelant geiaecht; hadden elck op twintych stucken. In het Texel is een fregatte ingebracht.

Van Luyck hooren wij, dat de pistolen meer cracht op Ian de Waert[7] ende sijne troupen als de musquetten hebben gedaen ende hij weder over de Mosel was getrocken.

Den heer Beveren[8] heeft affscheyt alhier genomen, wacht op den wint tot Dordrecht; voor sijn vertreck heeft sijnen dienst aen uEd. gepresenteert.

Van Manlius[9] is weder een versouck gecommen, doch noch niet gelesen; bijaldien hij niet een absoluyt affscheyt neemt wt sijn dienst, meen ick niet, dat het van eenyge operatie wesen sal[10]. De veersen - soo hielt sijn brieff - op de veranderde inscriptie te Romen[11], die Pauw seyde van den ambassadeur van Engelant[12] hadde ontfangen ende bij den ambassadeur van Sweden[13] waren gemaeckt, heeft hij hier overgesonde(n), daer veel copiën van lopen. Wenste wel uEd. mij in het toecommende oock van diergelijcke stoffe mijn deel dede hebben ende van alles, wat daer raers off remarquabels occurreert.

1 Schuilnaam voor Simon van Beaumont, die Grotius was opgevolgd als pensionaris van Rotterdam.
2 Pseudoniem van Grotius.
3 Codenaam voor Holland.
4 Codewoord voor bestand.
5 Frederik Hendrik.
6 Vgl. no. 2497 dd. 3 maart van Nicolaes van Reigersberch.
7 Johan van Werth, ruiteroverste in het leger van Ferdinand II.
8 Cornelis van Beveren uit Dordrecht, belast met een missie naar Engeland.
9 Schuilnaam voor Adriaen Reyniersz. Pauw; men had hem na zijn gezantschap met Johan de Knuyt in 1635 rustig in Parijs gelaten zonder acht te slaan op zijn telkens weer herhaalde verzoek om terugroeping.
10 Rogge, *op. cit.*, p. 253 n. 1: 'Deze brief van Adr. Pauw d.o 25 Febr. (Vgl. *Resol. v.d. Staten v. Holland* 12 en 14 Maart 1636 en *Resol. v.d. Vroedschap van Amsterdam* van 18 Maart) aan de Staten van Holland is op het Rijksarchief niet gevonden. Latere brieven van dit jaar aan de Staten-Generaal houden alleen het bericht in, dat hij te Parijs afscheid heeft genomen, en een herhaald verzoek om oorlogsschepen naar Dieppe te zenden voor zijn overtocht'.
11 Vgl. hierover VI no. 2465 dd. 7 februari aan Willem de Groot.
12 Burggraaf John Scudamore.
13 Grotius.

Van betalynge van de scepen van Rochelle[1] spreeckt men niet meer. Wt Brasil hebben wij niet. De rebu(s ....) sal ick schrijven bij beter gelegentheyt.

De advisen van Julian(us)[2] sijn bij Numerianus van grote consideratie, die oock oordeelt, goet waer, dat yemant van Aristoteles met Tuchydides[3] confereerde. Van Catullo[4] hoort hij garen yet citeren.

Den heer burgemeester Bicker[5] doet sijn gebiedenisse. Turnus[6] heeft aengenomen, dat, waer het mogelijck, desen dach bij Caesar[7] yet soude nader geschieden.

Desen (10) Martij 1636.

Adres: Mevrouw Mevrouw De Groot tot Paris.

In dorso schreef Grotius: 10 Martij 1636 N. Reig.

2506. 1636 maart 12. Van C. de Groot[8].

Venerande Pater,

Scripsi tibi ante septimanas hasce quatuor[9] magni cancellarii[10] iussu, cum aliis ipse curis esset dissentior, interea temporis multum diuque Pomeraniae Meclenburgicique oras circumvagatus, cum et argumentum deesset saepe et rara scribendi daretur occasio, quievi.

Nunc ad officium redeo acceptis perlectisque binis litteris tuis datis XXXI et XXIV Januar.[11] novi calend., quas gaudeo ad te recte pervenisse, cum ex illis cognoscas et de me quicquid ad hoc usque tempus fuit et de publico quodcunque coram didiceram.

Illud quoque haud dixerim, quanto mihi ad meliora omnia incitamento fuerit, quod, ut dicis, ipse non sine aliqua voluptate illas legeris. Grubbii[12] amicitiam, ut mones, colui semper quibuscunque potui officiis, et nunc etiam colo. Miror quod eorum fuerit maior erga me humanitas quam aut Sadleri[13], qui mei suscepturum se curam coram tibi fuit pollicitus aut aliorum in hac aula viventium, quorum maximae parti scio haud minus quam istis cognitam esse modestiam tuam humani-

1 Vgl. hierover dl. VI no. 2386, p. 392 en n. 9 aldaar.
2 Pseudoniem van Grotius.
3 Bedoeld is Thucydides, schuilnaam voor Axel Oxenstierna.
4 Codewoord voor bestand; Grotius heeft erboven geschreven: Tresves.
5 De Amsterdamse burgemeester Dr. Andries Gerritsz. Bicker; zie over hem III, p. 88 n. 2.
6 Schuilnaam voor Simon van Beaumont, Grotius' opvolger als pensionaris van Rotterdam; in margine heeft Grotius geschreven: Beaumont.
7 Codenaam voor Rotterdam; het betreft de pogingen door Grotius en namens hem ondernomen om zijn achterstallige salaris als pensionaris van Rotterdam alsnog uitbetaald te krijgen.
8 Hs. Den Haag, ARA. Eerste afd. coll. Hugo de Gr. Aanw. 1911 XXIII, no. 25. Eigenh. oorspr. Antw. op o.a. no. 2449 (dl. VI).
9 Niet meer aanwezig.
10 De Zweedse rijkskanselier Axel Oxenstierna.
11 No. 2449 (dl. VI). Kennelijk verwart Cornelis hier de beide brieven van zijn vader (o.a. no. 2449) met die van hemzelf dd. 14 en 21 december 1635 (resp. nos. 2393 en 2408, dl. VI), waarvan Grotius in no. 2449 inderdaad melding maakt.
12 Lars Grubbe; zie over hem V, p. 432 n. 12.
13 Philip Sadler, officier in Zweedse dienst.

tatemque. Nam cum ipsum salutarem, quod esse mei officii sciebam, responsum de quibus interrogabam reddidit satis frigidum facta tui ne minima quidem mentione. At certe illo modestior multo Vicedommius[1], in quem cum apud dominum Spiringium[2] incidissem, compellavit me ultro, dixit se benigne exceptum a te convivio et in multis habitum suaviter, quae omnia se maximi facere.

Dominum Wolfium[3] abesse iam hinc scripsi tibi antehac[4] et ipsius ad te litteras misi meis inclusas. Dolebat sublatum esse per itinerum intuta, quod fuerat inter vos litterarum commercium; ei restaurando arcanas notas litteris suis inseruit, quas iam percepisse te arbitror.

Interim ad nos venit dominus Vulteius[5], is ipse, puto, quem memini vidisse te Magontiaci, missus a landgravio[6], qui videtur haud omnino immemor contractae cum Suecis societatis atque iterum simul cum Luneburgico[7] sui spem facere.

Ad Albim res nobis hactenus prosperae, quem traiecisse toto cum exercitu Bannerium[8] iam audieris, ex eo tempore miles noster agros urbesque minores Erfordium usque populatur, qui Naumburgum penitus in praedam vertit. Hallam deseruit ideo, quod premebatur et ab imminente castello et a toto electorali exercitu[9] eo omnes suas copias dirigente. At vero proxime iuxta oppidulum Calbe dictum rem gessit fortiter tribus hostium millibus caesis aut actis in fugam. Et horum quidem omnium laus debetur Bannerio, qui nunc uxorem[10] luget immodice, quam extinctam febre amisit ante paucos abhinc dies.

In Westphalia post Kniphusii[11] excessum auxit se multum hostis factoque per Bremam Visurgis transgressu cum petentibus id beneficium haud cunctanter indulsisset ea urbs, exercitum Suecicum tenuem admodum disparsit, nulla tamen edita clade memorabili. Ei malo ut succurratur, mittitur in istas partes Leslius[12] cum VI peditum millibus paucis equitibus, quae copiae ex Pomeraniae praesidiis collectae colligataeque sunt. Interim omnes de pace sermones cessant nec offerente condiciones meliores Saxone nec petentibus nostris.

Vrangelius[13] iuxta Viadrum locavit se in Brandeburgici[14] molitiones intentus, qui iam non occulte nobis adversatur edito[15] ad hanc rem teste mentis suae libello.

1 Wellicht Hans Vitzthum von Eckstedt († 1648), luitenant-generaal in Zweedse dienst.
2 Petter Spiring Silvercrona, raad van financiën van Zweden.
3 Hermann Wolff, Zweeds gezant in Kassel.
4 No. 2424 dd. 4 januari 1636 (dl. VI).
5 Johann Vultejus (1605-1684), raad van de landgraaf van Hessen-Kassel.
6 Wilhelm V, landgraaf van Hessen-Kassel.
7 Georg, hertog van Braunschweig-Lüneburg.
8 De Zweedse maarschalk Johan Gustavsson Banér.
9 Het leger van de keurvorst van Saksen, Johann Georg.
10 Katarina Elisabet von Pfuel (1598-20 februari 1636).
11 Dodo von Innhausen und Knyphausen, Zweeds veldmaarschalk.
12 Alexander Leslie, graaf van Leven (1580?-1661), Schot van geboorte, generaal in Zweedse dienst.
13 Herman Wrangel, veldmaarschalk en vice-generaal-gouverneur in het door de Zweden bezette deel van Pruisen.
14 Georg Wilhelm, keurvorst van Brandenburg.
15 In de tekst staat abusievelijk ‘editis’. Het geschrift heb ik niet gevonden.

Haec nunc sunt maxime, quae te scire intersit. Illud quoque scias oportet advenisse iam Spiringium et discessisse rursus in Hollandiam iter faciens ducturus uxorem Bommeliam[1]. Is ait prospexisse se tibi iterum de XV millibus imperialium et, quae debentur adhuc de illis, satisfacturum pollicetur, simul ac rationes impendiorum et trimestrium partitiones ei miseris nitide descriptas, cum queratur saepius litteras tuas, cum maximi faciat, legere tamen se non posse. Illud quoque rogat, ut addas, quid de pensione acceperis et ab ipso et ab Heufdio[2], quantumque sit quod debetur.

Haeret adhuc Vismariae cancellarius cum Sancti Chaumontio[3] de sce ... rioribus agitans, quae, ubi in istis quid certi videtur, ait se perscripturum tibi. Silesiae quis sit status, testabantur quae excerpsi (e)x Opitii[4] litteris tibique nunc mitto.

Obiit diem Erich Laerson[5]. Sorgiae filia[6] datur in matrimonium iuveni Hanovia orto, dicto Daniel Le Conte[7], estque hic secundus nuptiarum dies, et Mathisii uxor[8] ex obstructo hepate morbo laborat vix medicabili.

Raptim.

Tuus tibi obedientissimus filius
Cornelis de Groot.

Vismariae, 2/12 Martii 1636.

Adres: A Monsieur, Monsieur Grotius, Ambassadeur de la Couronne de Suède à Paris.

Port.

In dorso schreef Grotius: 12 Martii 1636 C. de Groot.

2507. 1636 maart 14. Aan L. Camerarius[9].

Illustrissime Domine,

1 Petter Spiring Silvercrona was van geboorte een Hollander; hij huwde op 13 april 1636 Jaene Dore, weduwe van Jan de Bommert uit Amsterdam.
2 Johan Heufft, bankier te Parijs en zaakgelastigde van Zweden en Frankrijk.
3 Melchior Mitte de Miolans, markies van St. Chaumont, gezant van Lodewijk XIII van Frankrijk bij Axel Oxenstierna.
4 Vermoedelijk de Duitse dichter Martin Opitz (1597-1639); zie over hem dl. IV, passim.
5 Erik Larsson van der Linde, Zweeds handelsagent.
6 Maria (1617-na 1681), dochter van de in 1633 te Hamburg overleden vriend van Grotius, Leonard van Sorgen (1587-1633); zie over hem V, p. 158 n. 12.
7 Daniel Le Conte, koopman uit Hanau, waarschijnlijk een zoon van de David Le Conte, die bij de doop op 23 juli 1637 van het eerste kind uit het huwelijk Le Conte-Van Sorgen, David, peter was.
8 Agneta van de Wouwere; zij stierf inderdaad eind maart 1636. Over Assuerus Matthisius - Sweer Matthijsen - met wie zij in tweede echt gehuwd was; zie V, p. 72 n. 10.
9 Copie Uppsala, UB., cod. 388a, ep. 38. Copie Den Haag, ARA. Eerste afd. coll. Hugo de Gr. Aanw. 1911 XXIII no. 2, p. 2. Gedrukt *Epist.*, p. 221. Geadresseerde, Ludwig Camerarius, was Zweeds gezant in Den Haag.

Omnia hic conviviis et laetitiae ostentamentis strepunt: nondum abiit dux Italus[10], et dux Germanus[11] advenit, Bernhardus Vinariensis, aemuli inter se circa honorum inania. Germanus nobilitate multum eminet, Italus hic praefertur

10 Odoardo Farnese, hertog van Parma; vgl. no. 2500, p. 9 n. 2.
11 Bernhard, hertog van Saksen-Weimar; vgl. no. 2499, p. 7.

jure summi, quod tenet, imperii. Cum hoc de Italico bello jam consultatum est diu; cum altero jam de eo, quod Rhenum inter Mosamque geritur, consilia capientur. Nam Mosam quae transierant hostium copiae, remearunt, et ex Picardia nihil grave nuntiatur.

Placet hic per provincias describere cohortes et turmas, quas suis sumtibus quaeque et[1] impendiis supra vetera onerum alant. Pecuniae reperiendae praeter illud, quod significavi antehac de novis dignitatibus[2], etiam nummi aurei argenteique pretium intenditur, commodo persolventium et inter eos maxime regis[3].

Ex Viennensibus literis disco primum id agi, ut Turca[4] alio avertatur; deinde ut Polonum[5] habeant Austriaci, si non faventem, certe nec adversum, neque parci in rem utramque largitionibus.

Dux Mutinensis[6] et Hispani justum exercitum misere, tum ut Mutinensem agrum Gallorum excursibus liberent, tum ut in Placentino se ulciscantur. Pontifex[7] bellum in Italiam penetrare dolens et tacens spectat. Castellum sancti Iohannis in agro Placentino sibi subegit Hispanus, Galli pignus societatis arcem Placentinam postulant.

Levia haec sunt prae iis, quae ver novum multis in partibus videtur parturire.

Rogandus est Deus omnia in bonum vertat, quem et tibi perpetuo tuisque propitium spero fore.

Illustrissimae Dominationi Tuae observantissimus addictissimusque
H. Grotius.

Lutetiae, IV/XIV Martii MDCXXXVI.

Adres: Ludovico Camerario, Reginae Regnique Sueciae Consiliario et Legato apud Praepot. Ord. Foeder. Belgii.

Boven aan de brief in de copie te Uppsala: Redd. Delfis A.^{o} 1636 16/26 Martij.

2508. 1636 maart 14. Aan A. Oxenstierna[8].

Excellentissime Domine,

Nondum digresso Parmensi[9] novus in hanc aulam hospes advenit dux Bernhardus[10]; sed illi in Lupara datum hospitium, huic in Armamentario. Dux

1 De woorden ‘sumtibus’ en ‘et’ ontbreken in de copie te Uppsala en in de uitgave der *Epist.*
2 Zie o.a. no. 2508; vgl. ook no. 2399 dd. 20 december 1635 (dl. VI, p. 413).
3 Lodewijk XIII.
4 Sultan Murád (Amurath IV); de copie te Den Haag geeft ‘ne’ in plaats van ‘ut’.
5 Wladislas VII (IV).
6 Francesco d'Este, hertog van Modena.
7 Urbanus VIII.
8 Hs. Stockholm, RA. Eigenh. oorspr. Gedrukt *Epist.*, p. 221; *Oxenst. Skrifter* 2 afd. II, p. 161.
9 Odoardo Farnese, hertog van Parma.
10 Bernhard, hertog van Saksen-Weimar.

Bernhardus ob Saxonici sanguinis antiquitatem et decora multum se praefert pontificum posteris et vasallis. Sed Parmensem rex[11] in colloquio caput tegi voluit;

11 Lodewijk XIII van Frankrijk.

cum Vinariensi maluit ipse loqui nudo capite. Parmensis Vinariensi salutatum misit, non ivit ipse; misimus et legati. Iturusne sim et ipse nescio, quando mandata diserta non habeo, exspectaturus legati Britannici[1] circa illa solliciti exemplum.

Ponicam[2] ad me misit; is ducem ait, cum pridem nihil pecuniae pro exercitu acciperet, - nam post pactiones cum Ponica unius tantum mensis stipendium acceperat - nuntiique a se missi verba referrent, constituisse ipsum huc venire, ut certi quid reportaret. Rex dixit facturum se, ne quid queri possit; neque dubito, quin in praesens pecuniae nonnihil sit ablaturus.

Caeterum ex proceribus intelligo non plane probari huic aulae ipsius actiones. Ajunt egregias pugnandi occasiones ab ipso transmissas, sive pavido[3] Nortlingani proelii[4] memoria sive quod omne militis damnum grave putet, cum jam id unum habeat salutis auctoritatisque suae praesidium. At ducis domestici ajunt Gallos pecuniae suae tenaces pericula externis delegare: cum in hostem progrediendi tempus esset, comitem Suessionensem[5] revocatum.

Bene cessit Gallis, si, quod rumor fert et credi video, qui Mosam transierant hostes, eo, unde venerant, rediere. Nec illis, qui in Picardiam irruerant[6], quicquam patratum adhuc praeter villarum incendia.

Nunc rex ad Sancti Germani est eodem ituro duce Bernhardo aliisque militiae primoribus[7], ut consilia capiantur tempori accommodata. Erigit animos, quod Batavi aperte pollicentur, se ab his seorsim de ponendis armis nihil acturos.

Magna in hunc annum Galli prae se ferunt per Italiam molimina. Pontifici[8] quam pertinaciter haec aula studeat, vel hinc intelligere est, quod Rohanii[9] armata auctoritate impelluntur magis quam persuadentur Rhaeti, ut pro vero imperio in Vallem Telinam imagine quadam et modico censu contenti sint et ut iis, qui cum Rohanio in religione sentiunt, in Valle Telina nec Deum suo ritu colere nec larem figere liceat.

De novis dignitatibus ita cum rege deciditur, ut pars admittatur a parlamento, pars tertia remittatur a rege. Neutiquam tamen hujus commenti erit ea, quae sperabatur, utilitas. Itaque aliud adjicitur, auctum nummi pretium, quadrantis scutatis solidis quatuor, aurei pistoriensis octo. Ita rex in praesens in aere militi aliisque persolvendo quintam ferme partem lucrifaciet tantumdem damni sensuris privatis privatorum creditoribus.

Audio Gallos non satis habere, quod urbis Placentiae portas teneant: etiam arcis custodiam sibi deposcere; ea satis magna merces erit sumtuum hic factorum in Italum hospitem, qui ad CCC scutatorum millia aestimantur. Augendo militi

1 Burggraaf John Scudamore.
2 Tobias von Ponikau, raad en gezant van Bernhard van Saksen-Weimar.
3 De tekst der *Epist.* heeft abusievelijk de lezing: pavida.
4 Bernhard van Saksen-Weimar en de Zweden onder Gustaf Karlsson Horn waren op 6 september 1634 door Ferdinand, koning van Hongarije (later als Ferdinand III, keizer van Duitsland), bij Nördlingen verslagen.
5 Louis de Bourbon, graaf van Soissons.
6 De tekst der *Epist.* heeft: irruperant.
7 In o.a. no. 2501 aan Peter Abel Schmalz worden genoemd: Louis de Nogaret d'Epernon de La Valette, Jacques Nompar de Caumont, markies van La Force, en Manasse de Pas, markies van Feuquières.
8 Urbanus VIII.
9 Henri, hertog van Rohan.

proponitur, ut quaeque Galliae provincia definitum pro sua magnitudine numerum cohortium turmarumque alant.

Rediit navis ab insula Christophori dicta, quam Americae objacentem Galli Anglique partito possident fructu non alio quam tabacci et gossypii, quod cotonem dicimus. In alias quoque ejusdem maris insulas magnas satis, quippe leucarum quinquaginta aut amplius in ambitu Martinegii, Dominegii et Guardalupae dicuntur, habitatas barbaris, aliquot milites Galli misere, usurpandi magis juris, quam quod ad custodiam sufficerent.

Ejus, qui Benfeldium regit[1], prudentiam diligentiamque a iurisperitis, qui ipsum resque ipsius novere, praedicari audio.

Hogendorpius[2] hic est, post quindecim hos dies ad Sublimitatem Tuam iturus; eorum, quae refert, gratiam praelibare nolim. Sed et Ponica futurum putat, ut ad Sublimitatem Tuam mittatur.

Negant hi Hanoviam et Confluentes Treviricos defendi amplius posse.

Literae a Vienna nunciant credi in ea aula non Germanos tantum, sed et Turcam[3] a Gallis in domum Austriacam incitari, id quoque tentari, si Ragoskio[4] depulso Galli alium Transilvaniae praeficere possint, sibi devinctiorem; ab imperatore[5] et fines Hungariae diligenter muniri et dona bassis mitti, ut bellum aut arceatur, aut redimatur.

Regi Poloniae[6] - idem ex Italia scribitur - ex Neapolitano regno CL^{m} scutatorum mitti praesentis pecuniae, obventiones praeterea annuas quasdam perscribi, specie transigendi de veteri nomine, reipsa, ut ab aliorum amicitia abducatur.

Praeter haec Italae literae significant ducem Mutinensem[7] cum VII^{m} peditum, XVIII equitum ire, ut Villam[8] Gallum suis finibus depellat. A Mediolano auxilia ei mitti MCCC pedites, equites tantundem: Hispanos jam quosdam eodem praemissos et sequi Germanicas cohortes, quae postremae Alpes transierunt. Florentiae esse legatum imperatoris[9], Hispanum Melonem[10] ibidem exspectari. Pontificem queri de Gallis Hispanisque, Placentinum agrum Sedi Romanae feudali lege obstrictum, perpopulantibus: interim spectare haec otiosum temporibus pro occasione usurum.

De iis, quae ad lacum Comensem geruntur, nihil scribo, tum quod exiguasunt, tum ne materiam praeripiam Marino[11], cujus mitto literas.

Deus, Excellentissime Domine, Tuae Sublimitatis actus ad bonum orbis christiani dirigat.

Tuae Sublimitatis cultor devotissimus
H. Grotius.

4/14 Martii 1636.

1 Friedrich Richard Mockhel in 1646 te Benfeld overleden.
2 Gijsbert van Hogendorp; zie over hem V, p. 447 n. 4.
3 Sultan Murád (Amurath IV).
4 Georg I Rákóczi, regerend vorst van Zevenburgen (1630-1648).
5 Ferdinand II.
6 Wladislas VII (IV).
7 Franceso d'Este, hertog van Modena.
8 Guido, markgraaf van Villa.
9 Ik heb niet kunnen achterhalen, wie dit geweest is.
10 Francisco de Mello, graaf van Assumar, markies Tor de Laguna.
11 Charles Marin (Carlo Marini); zie V, p. 436 n. 4.

Conventus regni Neapolitani suo regi[1] donativum dedit duos milliones auri et semimillionem. Rohanii copiae ita diminutae sunt, ut ultra bis mille secum non habeat. Mitto ipsa, quae Rohanius jussu regio Rhaetis exposuit.

Adres: Axelio Oxenstiernae, Sacrae Reg. Maj. Regnorumque Sueciae Senatori et Cancellario.

2509. 1636 maart 14. Aan N. van Reigersberch[2].

Mijnheer,

Van uE. heb ick de laeste gehadt van den 23 Febr.[3].

Men begint hier op Cimon[4] te vertrouwen ende Alceus[5] niet als voor dese te vresen. Wilt mij van Manlius[6] van tijdt tot tijdt hetgunt passeren sal adviseren ende van de affectie van Neef[7] ende anderen. Can Constans' gesel[8] Calaber[9] dienst doen, sal blijde sijn. Calaber can wederom doen hetgunt hij oordeelen sal tot het beste van het lant te strecken.

Van iemant bij Xenocrates[10] te senden, 'twelck hooch nodigh waer, soude men mogen sien, oft de saeck door Fabium[11] conde werden beleit.

Den hertogh van Bouillon[12] werdt bij de sijnen hier gehouden voor paepsch, eenige vresen oock Spaensch, 'twelck ick niet en meene.

De heer Beverens[13] neef Reus[14] is bij mij geweest ende heeft mij groetenis gebracht van denselve. Can ick d'heer Beveren met eenige correspondentie dienen, sal het garen doen.

Wilt doch bij Cesar[15] ernstigh aenhouden. UE. sal mogen bedencken, off daer apparentie is om onse jongste soon[16] te helpen aen een quartiermeesterschap van een regiment, om te beter hem te oeffenen. Van den oudste[17] hoop ick,

1 Manuel de Guzmán, graaf van Monterey.
2 Hs. Amsterdam UB., coll. RK., R i h. Eigenh. oorspr. Antw. op VI no. 2490; beantw. d. no. 2531.
3 No. 2490 (dl. VI).
4 Codewoord voor Staten-Generaal.
5 Codewoord voor bestand.
6 Schuilnaam voor Adriaen Reyniersz. Pauw; zie no 2505, p. 18 n. 9.
7 Frederik Hendrik; zie betreffende deze schuilnaam het artikel van J. Fox, *Hugo de Groot en de Gravin van Hohenlohe-Langenburg* in *Ned. Archievenbl.* 1962 1° afl., p. 40.
8 Grotius; Constans is een pseudoniem van Maria van Reigersberch.
9 Schuilnaam voor Frederik Hendrik.
10 Schuilnaam voor de Zweedse rijkskanselier Axel Oxenstierna.
11 Schuilnaam voor Simon van Beaumont.
12 Frédéric Maurice de La Tour d'Auvergne, hertog van Bouillon; betreffende zijn overgang tot de rooms-katholieke kerk zie VI no. 2322, p. 295 en n. 16 aldaar.
13 Cornelis van Beveren uit Dordrecht; hij was met een missie naar Engeland belast.
14 In het registre matricule van Orléans komt anno 1635 voor: Adolphus a Reusen Transisulanus Oldensaliensis.
15 Codenaam voor Rotterdam; het betreft de pogingen door en namens Grotius ondernomen om diens achterstallige salaris als pensionaris van Rotterdam alsnog uitbetaald te krijgen.
16 Diederik; hij was na een verblijf om studieredenen in het vaderland kort tevoren bij zijn ouders teruggekeerd.
17 Cornelis, door zijn vader naar Duitsland gezonden om er o.m. Axel Oxenstierna te ontmoeten.

dat uE. nu door sijne brieven sal verstaen hebben, dat mijnheer den rijcxcancellier[1] hem wil gebruicken. Nae 't boeck van Aix[2] wil ick vernemen.

Aisma[3] doet Thucydides[4] ongelijck, die op Simonides[5] niet sien sal, maer wel op Vespasianus'[6] behouding.

Alsoo de nieuwe officiën hier niet soo wel voort en willen als gemeent was, ende daerdoor soo grooten gelt niet en sal gevonden werden als men meende, comt men tot een nieuwe inventie van verhooging van de munte, de quart d'escus op vier stuvers meer, de pistool op acht, prouffijt voor de betaelers, oock den coning[7], schade voor de crediteurs, beletsel voor de commercie.

Hertogh Bernhard van Weimar[8] is hier, hoopt sonder gelt niet te vertrecken. Sijn volck is seer verloopen bij faute van betaeling. Den vijant, die de Maes was gepasseert, is weder, soo men ons verseeckert, gerepasseert, ende uit Picardië hooren wij noch niet dan het branden van eenige dorpen.

Den hertogh Parma[9] staet op vertreck. De Françoisen insisteren om 't casteel van Plaisance in haere handen te hebben.

Men wil hier elcke provincie boven alle lasten, die nu sijn, eenige regimenten te voet ende compaigniën te paerd doen onderhouden. Alle (de) discoursen loopen van het groots te doen in Italië.

14 Maert 163(6).

De coning doet door de hertogh van Rohan[10] aen de Grisons voorslaen, dat sij, in plaets van de souveraineteyt over de Valteline, een (?) recognitie nemen ende enige cleyne teyckenen van authoriteyt, maer dat in de Valteline de gereformeerden noch exercitie sullen mogen hebben nochte vaste woonplaets, maer haere goederen vercoopen ofte door catholycken doen administreren. Men meent de Grisons zyende de stant, daer zij in zijn, alles sullen consenteren.

d'Heer Hogendorp[11], dye hyer is, meent dat Hanou ende Coblentz nyet lang en connen houden.

Een schip is weder gecomen van 't eilant van Christofel bij West-Indië. 't Selve eiland werdt bij de Fransoisen ende Engelschen beseten bij stucken. De Fransoisen hebben oock weinigh vol(ck), meest om acte possessoir te p(l)egen, gesonden op andere eilanden daer ontrent bij wilden bewoont, Martineque, Domini(que), Guardaloupa. Daer en is niet dan catoen ende tabacq ende wildernis.

Ick sende uE. een Italiaensen discours op dese conquinturen, wel gemaeckt[12].

1 Oxenstierna.
2 Zie VI no. 2490, p. 548 en n. 2 aldaar.
3 Foppe van Aitzema, resident van de Republiek in Hamburg. De naam staat in de tekst in cijfer: 100.200.27.
4 Schuilnaam voor Oxenstierna.
5 Codewoord voor geld.
6 Codenaam voor Pommeren.
7 Lodewijk XIII van Frankrijk.
8 Bernhard, hertog van Saksen-Weimar.
9 Odoardo Farnese, hertog van Parma; vgl. no. 2500, p. 9 n. 2.
10 Henri, hertog van Rohan.
11 Gijsbrecht van Hogendorp; zie V, p. 447 n. 4.
12 Dit geschrift heb ik niet kunnen vinden.

De brieven van Wenen leeren ons, dat men seer soeckt den coning van Polen[1] te winnen. Men sent hem 150[m] croonen uit het rijck van Napels ende men assigneert hem eenige renten. 't Selve wert ons geschreven uit Italië. Men geeft oock giften aen de Boscharen[2], om 't oorlog van Hungarië af te wenden. Een ambassadeur van den keiser[3] is te Florence, gaet voort nae die van Savoye. De Spagnaerden, met den hertogh van (Mo)dene[4], hebben een sterck leger in het landt van Plaisance ende hebben becomen castel St. Ioan aldaer.

De gebiedenisse aen Hanno[5], Fabius ende andere, met presentatie van alle mogelijcken dienst.

Adres: Mijnheer Mijnheer Reigersberg, raedt in den Hoogen Raide in Hollant.

In dorso schreef Van Reigersberch: Broeder de Groot, den 14 Maert 1636 wt Paris. Dat men daer de staten hyer begint te vertrouwen ende den tresves niet meer te vresen.

2510. 1636 maart 15. Van J. Skytte[6].

Magnifice Domine legate, amice singularis,

Propensus tuus in me affectus ante multorum annorum tractum ceptus, et post in me meosque filios[7] continue transmissus, literis tuis[8] eloquentia non minus quam amore fluentibus mihi clarissime illuxit; quibus ut respondeam desiderio perpetuo tui per omnes illos annos, qui tua praesentia vacaverunt, adducor.

Interim unice gratum accidit per tres meos filios repetitis vicibus te compellare ac salutare: qui multam tuam in ipsos humanitatem, continuis apud me laudibus tulerunt teque tanquam ingenii studiorumque eminentissimum seculi nostri et vivum exemplum sibi imitandum venerandumque proposuere.

De me id affirmare ausim, quemadmodum iamdudum nomen tuum perpetuae apud me commendasti memoriae, ita postquam propiori nunc nexu Serenissimae reginae meae[9] et patriae iunctus sis, eandem me firmius retenturum. Quod ut tibi prospere cedat honoremque, quem a te accipit, tibi quoque patria reddat, et voveo et pro parte mea promovere semper studebo.

Si quid apud vos scriptu dignum occurrat, ut non gravate mihi communicare digneris, rogo.

Nobis domi immota pax, nisi quod Saxonum armis foris lacessita, in praesens clades inque futurum posteritatis infamiam in ipsos trahat. Sed hos quoque

1 Wladislas VII (VI).
2 Bojaar (bojarin) was in het oude Rusland de benaming van de leden van de feodale adel en de grootgrondbezitters; in Roemenië en Bulgarije was het vroeger de benaming van ieder adellijk persoon, later van de leden van de hoge adel.
3 Ferdinand II; voor deze ambassadeur zie no. 2508, p. 24 en n. 9 aldaar.
4 Francesco d'Este, hertog van Modena.
5 Schuilnaam voor Cornelis van der Myle.
6 Hs. Amsterdam, UB., coll. Died. 30 Ar. no. 1. Orig. eigenh. ondertek. Antw. op no. 2406 (dl. VI); beantw. d. no. 2577. Betreffende J. Skytte S.[r] zie men V, p. 242 n. 2. De datering op 5 maart zal, als in Zweden gebruikelijk in die jaren, oude stijl zijn.
7 Zie V, p. 242 n. 2.
8 No. 2406 (dl. VI).
9 Christina van Zweden.

terrores brevi excisum iri, et totam in bella civilia instinctam ruentemque Germaniam solida pace tandem respiraturam, id exorata tot annorum continuatis malis divina sperare iubet clementia.

Cuius tutelae te cunctosque pro patria causaque communi stantes enixe commendo.

Magnificentiam vestram officiose colens
Iohannes Skytte senior.

Holmiae, die 5 Martii A.^{o} 1636.

Adres (onder aan de brief met andere hand): Inscriptio erat: Monsieur monsieur Hugo Grotius, Ambassadeur ordinaire de Sa Majesté de Suède à Paris.

2511. 1636 maart 16. Van N. van Reigersberch[1].

Mijn Heer,

Wij hebben tijdyngen, dat het amas van des viants troupen, daer ick voor desen van heb geschreven[2], sterck tachtentich compangiën te paerde, ettelijcke duysenden te voet, onder het beleyt van graeff Johan van Nassau[3], een convoy in Stevenswaert heeft gedaen; naer Gelder, Cleeff ende omliggende plaetsen heeft hij door de quade wegen niet connen commen. De groote provisie van alderley ammunitie, geschut, schoppen ende spaden, die hij bij hem heeft gehadt, laet opinie, de meenynge is geweest yet te supprenneren ofte attenteren. Het keysers[4] volck blijft dese provintiën gelijck omcyngelende. Den marquis de Cranacs[5] volck, dat in het lant van Cleeff, den Berg ende Westphalen leyt, seyt men sterck is sevenentsestych regimenten, daeronder en sijn noch de troupes van Picolomini[6] noch van Jan de Waert[7] niet getelt. De tijdyngen, die ons hadden geseyt, dat Jan de Waert over de Mosel was getrocken ende het lant van Luyck hadde verlaten, hebben ons geabuseert. Men oordeelt, de meenynge is op de grensen van Champangie eenyge sterckte te vermeesteren ofte op te werpen om een magasijn te houden, dat de troupes, die in Vranckerijck souden willen vallen - alwaer desen somer het principael dessein van oorloge van den viant schijnt te wesen - met vivres ende andere nootdruft soude connen stijven. Den secretaris van Jan de Waert ende een major[8], wel binnen Luyck van de magistraet getracteert, in het uytrijden dronckych sijnde ende aen de poorten de wacht met insolente worden braverende, sijn van deselve van het paert gelicht, daerover Jan de Waert hem seer te onvreden hout ende sonder een appaisement van veele rijxdaelders niet sal sijn te bevredygen.

1 Hs. Amsterdam, UB., coll. RK., M 7 f. Eigenh. oorspr. Niet ondertek. Tesamen met nos. 2505 en 2516 beantw. d. no. 2546. Gedrukt Rogge, *Br. Nic. v. Reigersb.*, p. 254.
2 No. 2497.
3 Jan de Jonge, graaf van Nassau-Siegen, zoon van Jan van Nassau en Margaretha van Waldeck, kleinzoon van Jan de Oude.
4 Van Ferdinand II.
5 Francisco del Caretto, markies van Savona y Grana.
6 Ottavio d'Arragona, prins van Piccolomini, hertog van Amalfi.
7 Johan van Werth, ruiteroverste in het leger van Ferdinand II.
8 Niet geïdentificeerd.

De Sweetse wapenen prospereerden noch in Saxen, dan quam veel volckx wt Westphalen den Sax[1] te hulp. Banner[2] hielt de riviere de Sael beseth. Veele oordeelen de prosperiteyt de croon Sweden sal dienen om goude conditiën te connen maecken, ende dat die bij haer niet sullen werden verworpen. Den heer rijxcancelier[3] is hier in seer groote achtynge ende sijn alle wijse verwondert over sijn Ex.[ties] wijs beleyt.

Van verder handelynge comt hier ons niet voor; men schrijft wel dat de prince-cardinael[4] nader last tot een gesamentlijcke handelynge verwacht, maer daervan is niet seeckers. Om het oorloge met ordre te continueren delibereert men ernstych, vooral om redres van de zee ende betalynge van de soldaten te procureren[5]; doch is noch het een noch het ander finalijck niet gearresteert. Waer den Staet met tsestych duysent man te lande effectivelijck te onderhouden bastant gedient, Hollant wist raet om haer contingent precise op haer dach te doen betalen ende heeft daertoe aenbiedynge gedaen. Hoe hetgeene meer wert gedesidereert connen mainteneren, delibereert men, ende wij verwachten een lange resolutie, alsoo den aenstaenden somer port ende confusiën, die door wanbetalyngen souden sijn te vreesen, moeten werden verhoet.

Den conynck van Engelant[6] om den palsgraeff[7] te beneficiëren heeft sijne Altesse geschoncken hondert duysent ponden sterlynx, die gevonden sullen werden wt de creatie van eenyge nieuwe graven. Soo soude de venalité wel over zee wayen.

Den heer Beveren[8] is noch niet verreijst. Den pensionaris Pauw[9] heeft ernstych versocht, alsoo hij met alle vlijt sijn opgeleyde last in de ambassade naer vermogen daer heeft volvoert ende in alle getrouwicheyt sijn ampt van raetpensionaris, daervan den tijt den 1 April expireert, heeft bedient, dat hij hier mocht commen om beyde de commissiën ter plaetse ende in de vergaderynge, daer hij die heeft ontfangen, wederom te mogen affleggen. Dit versouck, aen de Staten gedaen, sijn sijne broeders[10] oock bij mijnheer den prins[11] wesen recommanderen. In de Staten daerop omgevraecht sijnde is bij pluraliteyt van stemmen het advis van sijn Ex.[tie12] goet gevonden te doen verstaen, alwaer eenyge steden gecompareert sijnde heeft sijn Ex.[tie] geseyt, dat men hem sijn versouck behoorde te accorderen ende in beleeffde termen te antwoorden, dat, soo veel het raetpensionaris-ampt belangt, dat hij hem soude houden met den eersten April daervan ontslagen ende hetselve van nu af soude wesen impetrabel, maer dat in de be-

1 Johann Georg, keurvorst van Saksen.
2 De Zweedse maarschalk Johan Gustavsson Banér.
3 Axel Oxenstierna.
4 Don Fernando; zie over hem IV, p. 412 n. 11.
5 Vgl. no. 2505 dd. 10 maart.
6 Karel I.
7 Karl Ludwig, oudste zoon van de in 1632 overleden Winterkoning, Frederik V van de Palts.
8 Cornelis van Beveren uit Dordrecht; hij was belast met een missie naar Engeland.
9 Dr. Adriaen Reyniersz. Pauw; vgl. no. 2505, p. 18 en n. 9 aldaar.
10 Pauws broers waren: Michiel (1590-1640); Dr. Reynier (1591-1676), raadsheer in de Hoge Raad in Holland, Zeeland en Westfriesland; Cornelis (1593-1668), raad en rekenmeester van Frederik Hendrik; Jacomo (1597-1665), baljuw en drossaard van Liesvelt.
11 Frederik Hendrik.
12 Frederik Hendrik.

dienynge van de ambassade soude continueren tot den eersten Juny, binnen welcken tijt indien geen successeur en quame, die hij daer soude introduceren, dat hem vrij soude staen vandaer te vertrecken. Sijn versouck was, hetgene ick hiervoren hebbe vergeten, dat hij de plaetse van reeckenmeester, bij hem gereserveert, thuys commende soude mogen becleet, ende soude dat mede werden geaccordeert. Het advis van sijne Ex.tie in de vergaderynge gecommuniceert sijnde, hebben de leden copie van den brieff van Pauw versocht, om die nevens de substantie van het advis van sijn Ex.tie de steden te doen weten ende hare meenynge daerop te horen, ende is gerecommandeert, dat noch dese vergaderynge de resolutiën van hare principalen ingebracht souden werden, opdat dan een poinct van beschrijvynge tot surrogatie van een ander mach werden gemaeckt. Dit is alles gepasseert den 12 ende 13 deser ende wert de intentie van de steden verwacht, bij dewelcke weynych difficulteyt sal werden gemaeckt, omdat het versouck ernstich is; maer bijaldien onder de hant, gelijck niet en geschiet, contrari devoiren werden gedaen, soude sonder groote oppositie tot een resolutie niet connen werden gebracht. Soo verde siet dien heer het compas bij die meest vermogen (v)erlopen, dat hij niet en siet, hoe hem vandaer te extriceren om hier te mogen commen sonder hem te willen ontbloten, ende om de resignatie selffs te doen, daertoe kan hij niet geraecken. Hierwt werden veel discoursen geformeert, die oock haer extenderen tot het gepasseerde. Tot successeur in het pensionaris-ampt werden verscheyde gedestineert[1], pares, impares, etiam ausuri si casus daretur[2]. Mijn opinie is, dat het loth sal vallen op den heer Cats, die nu capabel wert gehouden, alsoo de Staten van Zeelant voor desen hare resolutie hebben gerevoceert, ende eer door Spartacus[3] kan werden gerecommandeert als gedisrecommandeert. Dan hebben de leden het meeste contentement van sijn beleyt niet, oock soo is sijn humeur meer tot speculative als politycke materie geïnclineert. Hij sij wie het sij, sal moyte hebben om twee heeren te dienen. Tot de ambassade heb ick niemant hooren schicken, voor desen is van de heer van Beverweert[4] gesproocken.

Het huwelijck van den conynck van Polen[5] ende princesse van Bohemen[6] is noch niet aff; dan wert hier een verwacht, die daervan soo bij de coninginne van Boheme als den conynck van Engelant comt handelen.

De Duytsche advisen van Bilderbeeck[7] ende Brederode[8] seggen, dat den

1 Raadpensionaris Adriaen Reyniersz. Pauw, die men na zijn zending met Johan de Knuyt naar Frankrijk in Parijs had gelaten zonder acht te slaan op zijn herhaalde verzoeken om terugroeping, had hieruit de voor de hand liggende conclusie getrokken en zijn ontslag aangeboden toen zijn vijfjarige ambtsperiode afliep. In zijn plaats werden voorgesteld de pensionaris van Haarlem, Gilles de Glarges, de secretaris van Alkmaar, Nanning van Foreest, en Jacob Cats, die benoemd werd en het ambt tot eind 1651 bekleed heeft. Zie Aitzema, *Saken van Staet en Oorlogh* II, p. 319.
2 Vgl. Tacitus, *Ann.* I 13.
3 Schuilnaam voor François van Aerssen; Grotius heeft er 'Arsens' boven geschreven.
4 Lodewijk van Nassau, heer van Beverweerd; zie over hem III, p. 163 n. 1.
5 Wladislas VII (IV).
6 Elisabeth, oudste dochter van de in 1632 overleden Frederik V van de Palts en Elisabeth Stuart, dochter van Jacobus I van Engeland. Het huwelijk heeft geen doorgang gevonden.
7 Henrick van Bilderbeek; zie over hem III, p. 211 n. 8.
8 Dr. Pieter van Brederode, van 1602 tot zijn dood, omstreeks 1638, agent van de Republiek in Duitsland.

keyser een rijxdach heeft wtgeschreven tegens den 5/15 April tot Regensburg; d'opinie is, dat men den conynck van Hongeren[1] sal maecken rooms conynck, die des te aengenamer wesen sal, omdat men hout, dat hij souckt het rijck te bevredygen met restitutie van de gedepossedeerde princen, selffs den Pals, waertoe hij grote devoiren soude doen bij den Beyer-vorst[2]. Off het is om in Duytslant hem liefftallych te maecken, off den conynck van Engelant te payen, off ernstych wert gemeent, connen die den staet van Duytslant bekent is beter considereren.

Vanwegen desen staet is dessein om op Cleeff off Griethuysen yet te tenteren, hetwelck nu is geëxecuteert off misluckt; dan tijdyngen hebben wij daer niet van.

De sententiën tegens de gevangen cappitainen[3] sijn gisteren wtgesproocken, eenyge sijn costeloos ende schadeloos ontslagen, eenyge mits betalende de costen, andere gecasseert, somyge gebannen voor acht ende ses jaren met confiscatie van 8 ende 12 maenden gagie, twee gebannen vijventwintych jaren, beneffens Codde, absent, ende is Codde gebannen op straffe des doots. Van der Abt, die admirael was, is in een gevankenisse, bij de Staten-Generael te ordineren, vijventwintych jaer gecondemneert; heeft seer gepericliteert van met twee andere het leven te verliesen, die intercessie van veele, namentlijck van den heer van Charnassé[4], heeft hem daervan bevrijt, oock van dat sijne wapenen in sijn presentie publyckelijck niet en sijn gebroocken. De devoiren van de heer van Charnassé sijn extra-ordinaire geweest. Nu sal men de vacerende plaetsen moeten versien, daer men meerder circumspectie om bequame te kiesen toe meent te gebruyken, ende schijnt dat men sijne Ex.^{tie} met eenyge, daertoe te assumeren, die sorge sal bevelen, die daerin sullen nemen het advis ende informatie van de magistraet van de stat, daer de persoonen hebben gewoont ende haer geneert, die van haer ervarentheyt ende suffisantie de beste kennisse hebben. Het voornemen is oock de cappitainen het schaften te benemen ende de cost off bij het lant te versorgen off yemant aen te besteden, om door dat middel te voorcomen, dat de scepen sooveel de havenen ende reeden niet en soucken, waertoe de cappiteynen wt insicht van haer eygen profijt worden genodycht. De gagiën van de cappitainen, iegenwoordych dertych guldens ter corter maent, sullen werden geaugmenteert tot hondert guldens.

Het laet hem niet aensien, dat de Franse troupes, die hier noch sijn, sullen werden versterckt, maer eer vermindert. Negen compangiën paerden werden te Rotterdam, om aff te scepen naar Vranckrijck, verwacht, soodat het effort vandaer op den viant moet werden gedaen, souden wij wt crachte van de alliantie worden gebaet.

Recommandere mij aen alle de uwe.

Desen 16 Martij 1636, des avonts ten acht uyren.

Soo ick desen soude sluyten, ontfange ick uEd. schrijven van den 28 Feb.[5].

1 Ferdinand, zoon van keizer Ferdinand II en later - in 1637 - diens opvolger.
2 Maximiliaan I, keurvorst van Beieren.
3 Admiraal Antony van der Hapt en Bartholomeus Pietersz. Sterck, Dirck by Nacht, Pieter Jansz. Santvoort, Dirck Pietersz. de Groot, Marten Gijsbertsz. Croock, Erick Barentsz., Jan Ates, Leenaert Adriaensz., Gerrit Claesz. Ruyter, Willem Codde van den Burgh, Jan Gijsen en Allers Tames; de drie laatstgenoemden werden bij verstek veroordeeld. Zie Aitzema, *Saken van Staet en Oorlogh* II, p. 350.
4 Hercule Girard de Charnacé, Frans gezant in Den Haag.
5 No. 2493 (dl. VI).

Adres: Mijnheer Mijnheer De Groot, Ambassadeur van de Coninginne ende croone van Sweden bij den Alderchristelijckste Conynck.

In dorso schreef Grotius: 16 Maert 1636 N. Reig.

En in margine achtereenvolgens: Convoy in Stevenswaert; Provisie; Vr.; 60^{m}; ....

Boven aan de brief: rec. 7 April.

2512. 1636 maart 17. Van G.J. Vossius[1].

S.P.

Quod tam honorificis literis[2] filium Matthaeum[3] compellare, hoc est, - quod tibi propositum fuisse non dubito - ad reliqua studiorum accendere volueris: ut aliis nominibus ita illo etiam uterque plurimum debere nos fatemur.

De *ἀνθολογίᾳ*[4], tardius respondeo. In caussa est, quod filius Petrus Grotius[5] jamdiu, ut mihi ante menses duos retulit, hoc munere sit perfunctus. Sed addebat suis se ad te literis addidisse, videri sibi conducibilius, ut in Galliis hoc opus edatur: quia in talibus triconem ac bovinatorem, ut cum Lucillio[6] sic dicam, Blauwio[7] hoc majorem ex typographis norit neminem. Qui sic ante conjugium erat[8], nunc *νεόγαμον* se, - ex quo solus omne onus cum fratrum uno[9] sustinet - justius censet lente, ut ipse appellat, festinare. Et vere festinat, ubi semel sit exorsus. Sed ad ordiendum nihil lentius videre memini. Itaque omnes fere eludit, non animo quidem malo, sed quia nihil recuset, unde spes lucri affulgeat et aliqua etiam honoris: postea vero, ubi singuli admonent promissi, imparem se tam multis intelligit.

Atque ille quidem, cum primum de *Ἀνθολογίᾳ* convenirem, confestim annuit et transmitti eam postulabat. Sed ego hic objectare, quod jam biennium haberet filii Maimonidem[10], nec satisfaceret; quod non minoris temporis spatio detineret

1 Hs. Leiden, UB., coll. Pap. 2. Eigenh. oorspr. Antw. op nos. 2407 en 2435 (dl. VI); beantw. d. no. 2548. Gedrukt *Vossii Ep.*, p. 309.
2 No. 2487 (dl. VI).
3 Zie over Matthijs Vossius VI no. 2487, p. 544 n. 1.
4 Over deze *Anthologia* zie VI no. 2407, p. 426 n. 7.
5 Grotius' tweede zoon Pieter bevond zich om studieredenen in het vaderland.
6 Lucilius, ed. Marx 417: si tricosus, bovinatorque ore improbus duro; zie *C. Lucilii Carminum Reliquiae recensuit enarrauit Fridericus Marx. Volumen prius Prolegomena Testimonia Fasti Luciliani Carminum Reliquiae Indices* MCMIV Lipsiae In Aedibus B.G. Teubneri. C. Lucilius (±180-±102 v. Chr.), Romeins dichter. Onder Griekse invloed was hij voor Rome de schepper van het hekeldicht. Zijn stijl is slordig.
7 Dr. Johan Blaeu; zie over hem V, p. 240 n. 11.
8 Blaeu was in 1634 te Gouda gehuwd met Geertruid Vermeulen.
9 Cornelis Blaeu (geb. ±1610).
10 Over Maimonides zie IV no. 1371, p. 15 n, 9. Vossius' zoon Dionysius (zie over hem IV, p. 330 n. 2) had diens יוגה תוקחו תולזמו סיבכך תדובצ תוכלה in het latijn vertaald; het werk zag eerst in 1641 het licht onder de titel: *R. Mosis Maimonidae De Idololatria liber. Cum interpretatione Latina & notis Dionysii Vossii.* Amsterdami, Apud Ioh. & Corn. Blaev.

opus affinis mei Francisci Junii, de pictura veterum[1]; quod aliquanto diutius tam multa Meursii[2] hactenus inedita, quae poscenti benigne transmisisset, magno cum viri dolore asservaret; id eo virum hunc magis urere, quod nobilissimis Daniae et aliorum locorum viris sua dicasset nec eos hoc fugeret, qui assidue pollicita exigant: tarditate hac leviorem apud eos fore gratiam.

Blauwius humeros attollere; addere deinceps se alium fore, hactenus fratrem e Galliis exspectasse. Et jam quidem tres Junianos de pictura libros orsus; Maimonidem filii *τοῦ μαχαρίτου* post octiduum certo auspicabitur; opera Meursii intra sex hebdomades, ut sperat; nostros de Poetica libros[3] vertente hoc anno; sed grande Originum opus[4] nonnisi post annum exactum posse. De tuis vero valde se invito fore, ad alterum si eatur. Ne tamen statim tibi responderem, poscebat. Velle ajebat cum fratre dispicere de certo editionis tempore. Eam esse magnitudinem ac dignitatem tuam, ut etiam apud cessatorem hunc eximius esse debeas. Multa igitur aliorum dilaturum, partim in tuae spem gratiae, partim ne sibi minus quam publico incommodet. Sed nimis haec verbose apud tam occupatum.

Ad Tacitum venio, quem et ipsum cum tuis castigationibus ac notis[5] edere paratissimum se ait, sed pro multitudine harum vel paucitate statuere debere de forma operis, utrum ea augusta esse debeat an ejusmodi, quae circumferri possit, vel media aliqua.

Adfuit mihi his diebus frater germanus optimi et clarissimi Schickardi[6] literasque ejus praelegit de misero et suo et Germaniae statu. Utinam Ultrajectini de eo cogitent. Horum illustris schola in Academiam convertetur, cujus inaugura-

1 Franciscus Junius (1589-1677) - François Du Jon Jr. - was de broer van Vossius' tweede vrouw Elisabeth Junius. Zijn *De Pictura Veterum libri tres* verscheen te Amsterdam bij Blaeu in 1637.

2 Over Johannes Meursius zie IV, p. 34 n. 9. Misschien is o.a. bedoeld de herdruk van zijn in 1630 te Kopenhagen uitgekomen historische werken en de - nooit verschenen - vervolgen daarop *(Ioannis Mevrsi Historica; Danica pariter, & Belgica; uno Tomo comprehensa*: Amstelodami, Apud Gvilielmvm & Ioannem Blaev MDCXXXVIII. Dit *Operum Omnium Tomvs Primvs* bevatte: *Ioannis Mevrsi Historiae Danicae, sive, De Regibvs Daniae, Qui familiam Oldenburgicam praecessere, eorumque rebus gestis, à Dano ad Canvtvm VI, in quo desinit Saxo, Libri Qvinqve Priores; Libri Qvinqve Posteriores à Canuto VI, in quo Saxo desinit, usque ad Christianum I; Ioannis Mevrs I Historiae Danicae Libri III. In quibus res commemorantur gestae à Christiano I; ac Ioanne, ejus filio: & nepote, Christiano II*, opgedragen aan Christiaan IV van Denemarken; *Ioannis Mevrsi Gvlielmvs Avriacvs, sive, De rebus toto Belgio tam ab eo, quam ejus tempore, gestis; ad excessum Ludovici Requesensii. Pars Prima. Tributa in libros decem.* Amstelodami, Apud Gvilielmvm & Ioannem Blaev, MDCXXXVIII (eerste druk 1621); *Ioannis Mevrsi Ferdinandvs Albanvs, sive De Rebvs Eivs in Belgio per Sexennium gestis, Libri IV. In quibus Belli Belgici Principium* (eerste druk 1614). *Additvr De Indvciis, Liber singvlaris, In quo ejusdem belli finis [Ioannis Mevrsi Indvciarvm Historia; sive Rervm Belgicarvm Liber Qvintvs* (eerste druk 1612) *].* Amstelodami, Apud Gvilielmvm & Ioannem Blaev, MDCXXXVIII).

3 Mogelijk de in 1647 - doch niet bij Blaeu - verschenen *Gerardi Ioannis Vossii Poeticarum institutionum, libri tres*. Amstelodami, Apud Ludovicum Elzevirium. aant.

4 Met dit ‘grande Originum opus’ weet ik niet goed raad: ik denk aan *Gerardi Joannis Vossii De theologia gentili, et physiologia Christiana; sive de origine ac progressu idololatriae; deque naturae mirandis, quibus homo adducitur ad Deum, libri IV*. Amstelodami Ex typographia P. & J. Blaev MDCXLI.

5 Zie VI no. 2173, p. 70 n. 7.

6 Betreffende Wilhelm Schickard zie IV, p. 481 n. 5; zijn broer was wellicht Lukas; Reifferscheid, *Quellen* I geeft een tweetal brieven van Wilhelm aan hem, resp. dd. 29 september 1634 *(op. cit.*, no. 475 p. 538) en dd. 29 december 1635 *(op. cit.*, no. 482, p. 550).

tio erit triduo a Paschate. Non desinam commendare. Sed raro eorum ratio habetur, qui tam longe absunt nec nisi aliena commendatione innotescunt. De Perneggero[1] idem et feci et faciam porro.

In centuriones nauticos, qui tribus circiter mensibus Hagae in carcere fuerant detenti, quia tam bellam occasionem perdendi classem Dunkerkanam neglexissent, hesterna demum die, qui XV^{us} erat Martii, a delegatis judicibus lata est sententia. Vander-Abt[2], qui thalassiarcha erat, ut fertur, carceri annorum XXV est addictus. Habet tamen non paucos, qui famam ejus tueantur. Codde totidem annis exulaturus; Crachtius et Sterkius sexennio erunt extorres. Quod ex publico iis debebatur, fisco adjudicatum. Quastius[3] et alii absoluti.

Filius Petrus Grotius vita et industria se nobis et aliis probat. Quas literas his meis adjunxi, hesterno vespere accepi. Quo in genere non soleo procrastinare, quod esse possint de re maximi momenti.

Amstelodami, MDCXXXVI. XVII Mart.

Salutem plurimam lectissimae uxori et liberis[4] a me et meis[5].

Τάχιστα.

Cultor nominis tui
Ger. Jo. Vossius.

Adres: Illustrissimo Hugoni Grotio, Reginae et regni Sueciae legato ordinario ad regem Christianissimum. Lutetiam Parisiorum.

In dorso schreef Grotius: 17 Martii 1636. Vossius.

En boven aan de brief: Rec. 4 April.

2513. 1636 maart 18. Aan Ch. Marini[6].

Monsieur,

Depuis ma dernière que ie vous ay escritte[7] il y a huict jours rien n'est passé icy digne de considération tellement que celle-cy servira pour vous advertir que la vostre du 22e de Febvrier[8] m'a esté rendue le 13e de Mars et qu' incontinent l'enclose à mon.^{sr} le grand chancelier[9] a esté envoyé. Nous n'attendons ancore les particularitez des affaires qui passent dans la Misnie.

Le landgrave de Cassel[10] a demandé des conditions si advantageuses qu'on ne croye pas que sur le traitté proietté la ratification s'ensuive. Et il y a desià survenus

1 Matthias Bernegger; zie over hem III, p. 300 n. 6.
2 Zie voor deze Van der Hapt c.s.: no. 2511, p. 31 n. 3.
3 Vice-admiraal Hillebrand Gerritsz. Quast.
4 Alleen Cornelia en Diederik waren bij hun ouders in Parijs.
5 Vossius' vrouw Elisabeth Junius en de kinderen, waarvan de namen in VI no. 2186, p. 95 n. 15.
6 Hs. Den Haag, ARA. Eerste afd. coll. Hugo de Gr. Aanw. 1911 XXIII no. 2, p. 3. Antw. op no. 2488 (dl VI); beantw. d. no. 2590.
7 No. 2504.
8 No. 2488 (dl. VI).
9 De Zweedse rijkskanselier Axel Oxenstierna.
10 Wilhelm V, landgraaf van Hessen-Kassel.

des différens entre ses gens et ceux de l'empéreur[11] demandans passage par la partie de Westfalie tenue par les Hessiens.

11 Ferdinand II.

On faict icy de grands préparatifs de guerre. Et d'Angleterre on commence à mieux espérer puisqu'on nous mande qu'on y a retenu l'argent qui passoit par là d'Espagne pour les affaires d'Allemagne et du Pays-Bas. De quoy on espère une plus grande rupture qui aussi par le mariage qui s'advance pourra atterer le roy de Poulogne[1] tellement que de tout costé nous avons subiect de bonne espérances: et n'est pas un pert bien pour la France que les ennemis qui estoient passé la Meuse sont repassés.

Je demeure, monsieur,
vostre serviteur très humble.

A Paris, 18e Mars st. no.

2514. 1636 maart 18. Van J.A. Salvius[2].

Illustris et Magnifice Domine Legate, Domine amice plurimum observande,

Cepi tuas literas de 10/20 Decembris[3] tanto gratiores, quanto expressius favoris erga me sui documenta dederunt. Agnosco hunc animum animo grato, nec quicquam in me desiderari patiar, quod ad eum conservandum valere possit.

De sparta accepta, si tam sit frugifera quam honorifica, animitus ei gratulor. Me certe, ut virtutis et meritorum admiratorem ita dignitatis et commodorum suorum cultorem strenuum semper habebit. Magno enim beneficio me afficit, quod literatissimis suis literis dignatur. Quod ut in posterum quoque per occasionem faciat, rogo; speroque id eo minus molestum fore, quod eadem opera se officio scribendi ad serenissimam regiam Majestatem[4] defunctum censere possit: cum quicquid ita ad me pervenerit, vel praelegam ipsi, vel regimini huius regni legendum praebeam.

Bene autem facit, quod tam accurate statum rerum depingat, non modo Galliae, sed et universae Europae. Nexus quidem praesentium consiliorum et actionum nec patitur aliud nec aliter commode intelligitur. Nec est, quod miretur frequentiam suarum nostrarum raritate pensari.

Septentrionis ea ratio est, ut hyeme consilia quoque frigescant. Cum Moscho[5], Dano[6], Polono[7], vicinis nostris, alta pace fruimur. Sola Germania theatrum est, in quo de salute vel servitute Europae adhuc certatur; qua spe quove metu, ut in manu Dei situm, eventus solus docebit.

Quid ablegatus Gallicus Davaugour[8], qui adhuc Stockholmiae subsistit,

1 Wladislas VII (IV). Hij huwde in 1637 met Cecilia Renata, dochter van Ferdinand II; zie V, p. 148 n. 5. Het huwelijk met Elisabeth, oudste dochter van de in 1632 overleden paltsgraaf Frederik V en Elisabeth Stuart, heeft geen doorgang gevonden.
2 Copie Den Haag, ARA. Eerste afd. coll. Hugo de Gr. Aanw. 1911 XXIII, no. 10. Eigenh. ondertek. Gedrukt Arckenholz, *Mémoires* IV, p. 366. Antw. op no. 2404 (dl. VI). Schrijver, Johan Adler Salvius (1589-1652), was Zweeds agent voor Saksen en Westfalen; hij resideerde te Hamburg.
3 No. 2404 (dl. VI).
4 Gustaaf II Adolf.
5 Michael III Fjodorowitsj Romanow (1613-1645; geb. 1596).
6 Christiaan IV.
7 Wladislas VII (IV).
8 Charles Du Bois, baron d'Avaugour (±1600-1657), Frans diplomaat. In juni 1634

hic proposuerit et responsi tulerit in rebus Sueco-Gallicis cum Germania communibus, id ne te lateat, ante quindenam misi. Ex eo et nostra et Gallorum consilia videbis et pro tua prudentia dispensabis.

Plura cum occurrerint, libens communicabo: imo, si nihil occurrerit, hoc saltem scribam, ne silentio totali vel nullas vel rariores a te causser; cuius accuratissimas in singulas prope horas exopto optatque hic totus senatus.

Vale, illustris Domine et te venerantem redama, qui, quamdiu salvus erit, erit etiam

Illustrissimae Dominationi Tuae addictissimus

J.A. Salvius.

Stockholmiae, die 8/18 Martij. Anno 1636.

2515. 1636 maart 18. Van B. Schörling[1].

HochEdler Gestrenger Herr Ambassadeur,

Der herr Resident Grubbe[2] hat ohnvermuhtlich eben jetzo ins Ertzstifft Brehmen sich erheben müssen, undt für gut angesehen, weil er der subscription nicht abwarten können, dasz ichs nur seintwegen unterschreiben undt ihn excursieren wolte, sonsten hab ich alle berichte, die E. Herligh ad aulam illustrissimi domini cancellarii[3] diese woche geschrieben, wie auch all die so hie bevohr in Schweden gehöret, mit fleisz bestellet, dero Sohn mons.^{r} Grotius[4] war diese woche hier, undt reisete widerumb uff Wissmar, dahin ich ihm E.H.^{t} brieff nachgejaget, ohne dem so mons.^{r} Grubbe schreibt, hab ich weinig, werde aber hernegst, dar er bey der Westphälischen armée verpleiben muest, E.H.^{t}, damit gleichwol die correspondente nicht möge ins stocken gerathen, wochentlich advertiren, von dem dasz diesen ohrten vorgehet.

Empfehle sie damit der Göttlichen protection, und bin

E.H.^{t} diener

Balthasar Schörling.

Hamburg, den 8. Martii 1636.

Wrangell[5] ist den 29. febr. mit etliche Regim. undt stucken von Stetin uff Lokenitz gangen. Deus bene vertat!

1 Hs. Den Haag, ARA. Eerste afd. coll. Hugo de Gr. Aanw. 1911 XXIII, no. 11. Eigenh. oorspr. Balthasar Schörling was postmeester te Hamburg.
2 Lars Grubbe; zie over hem V, p. 432 n. 12.
3 De Zweedse rijkskanselier Axel Oxenstierna.
4 Cornelis, door zijn vader naar Duitsland gezonden o.m. om er Oxenstierna te ontmoeten.
5 De Zweedse veldmaarschalk Herman Wrangel.

Adres: A Monsieur Mons.r Grotius, Conseiller d'Estat de sa Maj.t(é) et Couronne de Suède, et son Ambass.r ordinaire auprès le Roy très chrestienne à Paris.

In dorso: 8 maert. B. Schörling 1636.

2516. 1636 maart 19. Van N. van Reigersberch[1].

Mijn Heer,

Desen dynxdachmorgen crijgen wij tijdyngen, dat het dessein op Cleeff niet en is geattenteert, alsoo den viant, over de drie duysent man daerbinnen ende op sijn hoede, alle de retranchementen buyten met sijn volck hadde gebordeert. Griethuysen, naer het was gesommeert ende geweygert over te geven, is door twee assauten naer de patard ende een cleyne bresche tot capitulatie gedwongen. Vierhondert mannen lagen daerbinnen, dan, alsoo sij meenden op Cleeff was aengeleyt, waren niet alleen eenyge daeruyt gelicht, maer sij min op de aencomste van de onse verdacht. Dertych soldaten sijn van de onse gebleven, vier vaendragers gequest, daeronder den outsten soon van den outsten Fama[2], vendrich van graeff Maurits[3], dwars door sijn lijff geschoten, doch, soo men oordeelt, sonder peryckel, alsoo maer een vleeschwonde is sonder eenyge partijen te raecken.

Het spuy, door het water desen winter seer gedevaliseert ende dat bij den viant wederom wiert gefortificeert, hebben de onse geoccupeert, met intentie ende apparentie het tegens des viants macht ende aenval te defenderen, waerdoor het fort van Schenck niet alleen soude werden geïncommodeert, maer, naer men oordeelt, van secours gesepareert, hetwelck sijnde hope is van hetselve haest te becommen. Men seyt mij Wittenhorst[4] wederom hier is, maer tot wat eynde, hoor ik niet.

Van Manlii[5] dyngen is niet voorder gedaen, den man van Venetië[6] mocht wel Latou[7] eten.

Dat den heer rijxcancelier[8] ses duysent man in Westphalen heeft gesonden ende Vranckerijck daer eenych volck moest bij doen, wert ons hier geseyt.

Den heer Beveren[9] vertreckt vandage, soo niet is vertrocken. Daer sijnder, die meenen, Engelant soude sijn voor den Pals te engageren; den tijt sal leeren.

Hier sijn brieven van den 2 Martij ende sevenden; ich hebbe geen.

Van Brussel schrijft men van een pillage ende inval bij de Croaten in Picardiën gedaen.

Desen 19 Martij 1636.

1 Hs. Amsterdam, UB., coll. RK., M 7 g. Eigenh. oorspr. Niet ondertek. Tesamen met nos. 2505 en 2511 beantw. d. no. 2546. Gedrukt Rogge, *Br. Nic. v. Reigersb.*, p. 258.
2 Guillaume, oudste zoon van Philippe van Levin, heer van Famars.
3 Johan Maurits, graaf van Nassau-Siegen (1604-1679); hij nam als kolonel van het regiment Walen deel aan de strijd om Schenkenschans.
4 Ritmeester Anthonie Horst van Wittenhorst.
5 Schuilnaam voor Adriaen Pauw, die zich nog steeds te Parijs bevond; vgl. no. 2511, p. 30 en verwijzing n. 1 aldaar.
6 De woorden ‘den ... Venetië’ staan in de tekst in cijfercode: 323. 929. 213. 69.72.78.33.77.110. Bedoeld is de Venetiaanse gezant in Frankrijk, Alvise Contarini di Nicolo.
7 Codenaam voor Frankrijk.
8 De Zweedse rijkskanselier Axel Oxenstierna.
9 Cornelis van Beveren uit Dordrecht; hij was belast met een missie naar Engeland.

Adres: Mevrouw Mevrouw De Groot Tot Paris.
In dorso schreef Grotius: 19 Martij 1636 N. Reigersb.
Boven aan de brief: rec. 7 April.
En in margine en onder aan de brief: G .....
Recom. aen ..... van inval in Nederlant; Rotterdam.

2517. 1636 maart 20. Aan L. Camerarius[1].

Illustrissime Domine,

Quod literis tuis XXI Feb. ad me datis reponam, nihil magnopere per gratias habeo; nam post ea, quae scripsi ante hos octo dies[2], nihil habemus dignum nuntiatu, nisi quod dux Bernhardus[3] gratus regi[4] proceribusque legatos resalutans fidem suam in bonum publicum et res maxime Suedicas quantis potuit maximis indiciis testatus est. Cum eo nunc rex et proceres ad Sancti Germani fanum consilia ineunt, quibus bellum procul Gallico sine in hostium inferatur; intenta maxime in Italiam cura, ubi nuper Pralinus[5] Gallico more, pericula audentius quam prudentius ingerens a Leganesio[6] multo validiore circumventus inclususque clade affectus; ac quo minus ipse cum militibus, quos habebat octingentos, interiret, Crequiaci[7] adventantis fama supra verum copias ejus attollente servatus fuit novo super tot vetera documento temperandos consiliis fortes animos.

Campaniam adhuc bene tuetur comes Suessionensis[8]; ad Picardiae finem mittitur Castilionaeus[9].

Legatum Britannicum[10] affirmare possum tui esse amantissimum tuumque de se tam benignum judicium - nam partem illam literarum ei ostendi - quanti debet aestimare. De cetero is est, qui, si quid fieri possit e bono publico domusque Palatinae, nihil in se passurus sit desiderari. Tamen quod hic urget, negotium non quantum vellet procedit, sive Bavari[11] respectus obstat, sive privatae de captis aut mersis navibus controversiae moram injiciunt majoribus.

Turcam[12] multa bassis largiendo averti posse sperat, quantum ex literis discimus aulae Viennensis.

1 Copie Den Haag, ARA. Eerste afd., coll. Hugo de Gr. Aanw. 1911 XXIII no. 2, p. 3. Gedrukt *Epist.*, p. 222.
2 No. 2507.
3 Bernhard, hertog van Saksen-Weimar.
4 Lodewijk XIII van Frankrijk.
5 César, hertog van Choiseul, graaf Du Plessis-Praslin (1598-1675); hij diende van 1636 tot 1645 in het Piemontese en slaagde erin Vittorio Amedeo van Savoye, Odoardo Farnese van Parma en Carlo Gonzaga van Mantua los te maken van Spanje. In 1645 verwierf hij de maarschalksstaf.
6 Diego Mexia Felipes de Guzmán, markies van Leganés, Spaans gouverneur van Milaan.
7 Charles Créquy de Blanchefort de Canaples.
8 Louis de Bourbon, graaf van Soissons.
9 Gaspard de Coligny, graaf van Châtillon.
10 Burggraaf John Scudamore.
11 Maximiliaan, keurvorst van Beieren; hij had in 1623 - na de nederlaag van Frederik V van de Palts bij Praag - de keurvorstelijke waardigheid van de Palts gekregen.
12 Sultan Murád (Amurath IV).

Daniae nothus[1] hic nihil efficit. Molitiones Bavari ad firmandam sibi in perpetuum Palatinatus poss(ession)em etiam hic nos intelleximus neque latet ea res illustrissimi regis Britanniae[2] legat(um). Utinam tam diu cunctantes vel hoc nuntio ad vera consilia impellantur.

Rebus Bannerii[3] tam prosperis in spem erigimur posse recuperari ea, quae Suedis sua virtu(s) pepererat et quae sociorum fuerant. Sed, ut dicis, aequum est opem conferan(t), quorum id per se vel propinquas necessitudines interest.

Ni fit contentis vocum discriminibus in Galliam Batavosque, irrumpet etiam ex Germania bellum victaeque gentis viribus domus Austriaca conjunget disjecta imperia. Hanoviae timeri video.

Literis recentioribus laetis educor jam convenisse inter Batavorum proceres de vetere equitis peditisque numero nihil imminuendum. Spero principem Arausionensem[4] istis viribus provide, ut solet et, quod Deus addat, feliciter usurum.

Quo magis procedet annus, uberior, ut puto, subnascetur scribendi materia.

Tibi, vir illustrissime, tuisque omnibus cuncta, quae optari fas est, eveniant.

Illustrissimae Tuae Dominationi omni studio addictissimus
H. Grotius

Lutetiae, XX Martii nov. cal. 1636.

Adres: Ludovico Camerario, Reginae Regnique Sueciae Consiliario et Legato apud Praepot. Ord. Foeder. Belgii.

2518. 1636 maart 20. Aan Christina van Zweden[5].

Serenissima ac potentissima Regina, Domina Clementissima,

Cum dux Bernhardus Vinariensis[6], qui nunc in hac aula magna regis[7] procerumque omnium comitate excipitur et me ut Majestatis Tuae legatum omnium officiorum demonstratione honestaverit et in omni sermone eximium cultum Majestatis Tuae fidemque in rem Suedicam ostenderit, omittere non potui, quin earum rerum ipso praesertim id rogante significationem Tuae Majestati ederem. Est nunc is princeps ad S. Germanum apud regem, ubi de tuendo Galliae limite restituendisque Germaniae rebus ineuntur consilia.

In Italia terra marique strenue paratur bellum: conscribuntur cohortes novae; omnibus modis pecunia corrogatur.

1 Volckmar - Valdemar Christian -, zoon van Christiaan IV en Christina Munk.
2 Karel I.
3 De Zweedse maarschalk Johan Gustavsson Banér.
4 Frederik Hendrik.
5 Gedrukt *Epist.*, p. 222.
6 Bernhard, hertog van Saksen-Weimar.
7 Lodewijk XIII van Frankrijk.

Campaniae limitem tuetur comes Suessionensis[8]; Picardiae Castilionaeus[9]. Iam et Galassium[10] derelictis Tabernis Alsatiam, quas pestis famesque consumserat, retro pedem tulisse intelligimus.

8 Louis de Bourbon, graaf van Soissons.
9 Gaspard de Coligny, graaf van Châtillon.
10 Matthias, graaf Gallas, bevelhebber van Ferdinand II.

Deus, Serenissima ac potentissima Regina Domina Clementissima, res sacrae Majestatis Tuae ad bonum christiani orbis gubernet.

Augustae Majestati Tuae dedicatissimus subditus
H. Grotius.

Lutetiae, 10/20 Martii 1636.

2519. 1636 maart 20. Van Willem de Groot[1].

Frater optime,

Post eas, quae filii tui[2] adventum nuntiarunt[3], litteras etiam alteras accepi XXVIII Februarii scriptas[4], quae de editione Anthologiae[5] loquebantur; qua in re quantum quidem in me erit opis aut consilii te juvabo.

Intellexeris jam puto Pavium[6] utriusque muneris sui missionem postulasse neque refragari principem[7], ita ut nec de Ordinibus dubitandum sit, quanquam plures exempla et litterarum et consilii a principe dati postularunt rem ad suae civitatis consessum relaturi. Ubi certiora scivero, curabo, ne tu nescias.

Interea laetiores de expugnata Griethusa captisque quae hostis in ripa Clivica ad Vahalim extruxerat operibus nuntii omnes nos laetitia affecerunt: et sunt mortales minime mali, qui te in utroque significatu vatem esse perhibent, quippe qui ante aliquam multos menses ad me scripseris propugnaculum Schenkianum[8] cum hirundinibus ad nos rediturum, quam praedictionem tuam brevi impletum iri autumant. Nam nisi intra biduum aut triduum hostis nostros pellat, actum est de propugnaculo, quod brevi ita circumsidebitur, ut etiam pedibus in orbem obiri possit. Sternitur enim ad Griethusam pons navalis itemque alter supra alveum qui Clivia in Rhenum influit, tertius item prope castellum Bilandium jacebit, cui ex adverso jacet quartus, qui Batavicum agrum Geldriae continenti committit. Quid nunc iis, qui in propugnaculo sunt, quid hostibus animi sit, tu optime conjicies.

De libello Ordinum deputatis exhibendo post festum cogitabimus, perendie hilaria super liberatione tua Lupesteiniensi et postero die natalem tuum[9] celebraturi, qui ut saepius fausto recurrat omine tibique felix illucescat, volemus, optamus ego, uxor[10], parentes[11] amicique omnes.

Raptim.

1 Hs. Den Haag, ARA. Eerste afd. coll. Hugo de Gr. Aanw. 1911 XXIII, no. 24. Antw. op no. 2491 (dl. VI); tesamen met nos. 2496 en 2503 beantw. d. no. 2544.
2 Grotius' jongste zoon Diederik had zich na een verblijf om studieredenen in het vaderland weer bij zijn ouders in Parijs gevoegd.
3 No. 2485 (dl. VI).
4 No. 2491 (dl. VI).
5 Zie no. 2407 (dl. VI).
6 Adriaen Reyniersz. Pauw. Vgl. ter zake no. 2511, p. 20; zie ook no. 2505, p. 18 n. 9.
7 Frederik Hendrik.
8 Het fort Schenkenschans kwam in april 1636 weer in Staatse handen.
9 Grotius was op 10 april, Pasen 1583, geboren; hij vierde zijn verjaardag steeds op dit feest, ongeacht de datum.
10 Alida Graswinckel.
11 Jan de Groot en Aeltgen van Overschie.

Tibi obsequentissimus frater
Guilielmus Grotius.

Hagae, XX Martii 1636.

Adres: A Monsieur Monsieur Grotius, Ambassadeur de la Reine et couronne de Suède vers le Roy Très-chrestien A Paris.

In dorso schreef Grotius: 20 martii 1636 W. de Groot.

2520. 1636 maart 20. Aan A. Oxenstierna[1].

Excellentissime Domine,

Ducem Bernhardum[2] adivimus legati acceptique ab eo comiter et officiose sumus et resalutati.

Illud, quo nuper non ita exacte cognoveram, tacendum non arbitror: cum primum[3] ad regem[4] admissus fuit, postquam pauca locutus fuerat, rege caput suum tegente idem ipsum fecisse injussum. Apparuisse in regis jussu offensam, qui nudato capite, ut duci quoque eadem necessitas imponeretur, sermonem abruperit. Post id apud reginam[5] fuere ambo, tectus rex nudo dux capite, quod dux honori sexus more Gallico datum interpretatur, Galli, quod ante peccatum fuerat, eo correctum volunt; eique indicarunt tegendi capitis honorem non negaturum regem duci, si titulum sibi Franconiae alteriusque supremi imperii asscriberet, nam soli sanguini id deferri haud solitum.

Commendat se dux Tuae Sublimitati optatque et ab ea et a Britannia impetrare se posse militiae suae supplementa. Id ni obtinet, brevi dilapsis copiis ipsius quoque labescet auctoritas.

Nunc ad fanum Germani cum ceteris ducibus proceribusque sociat consilia aegrotante adhuc Feuquerio[6]. Quidam e primoribus mihi dixere valde suis commodis intentum ducem, aegre magna cardinalis Valettae[7] patientia retentam concordiae speciem.

Dux in sermone mihi dicebat Riceliacum cardinalem sibi affirmasse Brandenburgicum[8] partes relictas resumere neque de ejus in Galliam fide dubitandum. Aliunde disco patrem Iosephum[9] polliceri Swartsenburgico[10], qui consilia Brandenburgici regit, in Gallia principatum si id efficiat internuntio eo, qui hic est, Brandenburgici filio[11]. Anglicus legatus[12] minus minusque sperare se ait de foedere cum Gallis. Non dubitare se, quin Anglia spem amicitiae ad Suedos sit translatura firmius haesurae per religionis vinculum. Nam a Gallis res non obscure gubernari ad pontificis[13] gratiam et regni et amicorum malo.

1 Hs. Stockholm, RA. Eigenh. oorspr. Gedrukt *Epist.*, p. 222; *Oxenst. Skrifter* 2. afd. II, p. 163.
2 Bernhard, hertog van Saksen-Weimar.
3 De uitgave der *Epist.* heeft hier 'nuper'.
4 Lodewijk XIII van Frankrijk.
5 Anna van Oostenrijk, dochter van Philips III van Spanje.
6 Manasse de Pas, markies van Feuquières.
7 Louis de Nogaret d'Epernon de La Valette.
8 Georg Wilhelm, keurvorst van Brandenburg.
9 De capucijn père Joseph, François Leclerc du Tremblay.
10 Adam, graaf van Schwartzenberg; zie over hem VI, p. 199 n. 5.
11 Friedrich Wilhelm (1620-1688); hij verbleef in de jaren 1634-1638 in de Nederlanden, waar hij in nauw contact stond met prins Frederik Hendrik en met Johan Maurits (Johann Moritz), graaf van Nassau-Siegen.
12 Burggraaf John Scudamore.
13 Urbanus VIII.

Abit Parmensis[1] cum donis ad C^{m} scutatorum. Duci Bernhardo sex equos speciosos dedit cardinalis Riceliacus ipsumque domi ipsius resalutavit, ut et pater Iosephus.

Mittitur ad tutandum magis Picardiae limitem quam ad inferenda in hosticum arma non magna cum manu Castilionaeus[2]. Novarum cohortium conscriptiones novae regni partibus indictae et galerarum paratus recuperandas ad insulas[3] tardius, quam res poscit, procedunt asseverante nihilominus patre Iosepho cis menses duos hostem ad nullum Galliae finem appariturum.

At in Italiae agro Lomelino Pralinus[4], ut Gallus, inconsulto impetu cum octingentis militibus in hostem ruens ab Leganesio, Mediolanensis terrae praefecto[5], circumfusus parum abfuit, quin cum omnibus suis interiret. Saluti fuit, quod intellecto periculo subvenit Crequiacus[6], is quoque ipse magnum aditurus discrimen, nisi hostem fama copias ejus supra verum attollens fefellisset.

Dux Bernhardus de pace injecto a me sermoni nihil plane respondit. Accepisse se literas dicebat a mareschallo Hornio[7] seque curam ipsi reddendae libertatis tum cardinali Riceliaco tum Iosepho commendasse; satis tamen mecum judicans nihil esse nisi ex pace communi, quod speretur. Mirari se dicebat nullas a Mochelio[8], qui ad ipsum scripserat, venire literas. Ego idem miror et aliunde intelligo praedicari ab eo me in hac aula minus esse gratiosum. E re sit non ignorare me, quae illis in locis aut aguntur aut dicuntur, ut ea mihi hic et ad inquirendum et ad judicandum prosint.

Princeps Arausionensis[9] aegre obtinuit, ne quid equitum aut peditum, qui nunc Batavis militant dimitteretur. Indutiarum manet ibi ingens desiderium spe difficiliore ob Galliae connexum. Aysema[10] inde ad imperatorem[11] mittitur.

Comites Sarapontani[12] et per me suas res Sublimitati Tuae commendant et scribunt ipsi.

Pavius[13] qui hic est, et eo, quod in Hollandia obibat eximio munere, et legatione simul excidit. Hoc illi dedit impense nimis quaesita Galliae gratia.

Tabernas Alsatiae cogente fame ac pestilentia a Gallasio[14] derelictas intelligimus.

Tuae Sublimitati, Excellentissime Domine, cuncta prosperrima opto.

1 Odoardo Farnese, hertog van Parma; vgl. no. 2500, p. 9 n. 2.
2 Gaspard de Coligny, graaf van Châtillon.
3 Ste. Marguerite en St. Honorat; zij konden eerst in 1637 door de Fransen terugveroverd worden.
4 César, hertog van Choiseul, graaf Du Plessis-Praslin; zie over hem no. 2517, p. 38 en n. 5 aldaar.
5 Diego Mexia Felipes de Guzmán, markies van Leganés, Spaans gouverneur van Milaan.
6 Charles Créquy de Blanchefort de Canaples.
7 De Zweedse maarschalk Gustaf Karlsson Horn.
8 Friedrich Richard Mockhel, Zweedse hofraad en resident in Benfeld.
9 Frederik Hendrik.
10 Foppe van Aitzema, resident van de Republiek te Hamburg.
11 Ferdinand II
12 Wilhelm Ludwig, Johann en Ernst Kasimir, graven van Nassau-Saarbrücken, aan wie brief no. 2568 dd. 28 april 1636 gericht is; zie aldaar, p. 114 n. 5.
13 Dr. Adriaen Reyniersz. Pauw; zie over hem no. 2505, p. 18 n. 9.
14 Matthias, graaf Gallas, bevelhebber van Ferdinand II.

Tuae Sublimitatis cultor devotissimus
H. Grotius.

10/20 Martii 1636.

Haec cum scripseram, venit ad me Priandius[1] res hic Mantuanas agens, magnus rerum Gallicarum praedicator. Is ante Maji exitum in Italia regis sociorumque copias ait futurum ad XXX millia, in quibus duas partes regis tertiam sociorum: equites in iis quater mille; naves autem in mari XL cum VIII hominum millibus; Rohanii[2] praeterea exercitum ad XII millia.

Haec si ut dicuntur ita praestantur, magnam illic praebebunt ad res gerendas materiam. Anglus nihil se promovere conqueritur.

Adres: Axelio Oxenstiernae, Sacrae Reg. Maj. Regnorumque Sueciae Senatori et Cancellario.

2521. 1636 maart 20. Van N. van Reigersberch[3].

Mijn Heer,

Ick en kan noch niet anders wt alle crijchsverstandyge overste ende officieren verstaen, off door het innemen van het spuy ende een werck daerontrent, daermede den viant het fort van Schenck met volck ende behouften tot believen ververste, desen Staet sulcken avantage heeft gecregen, dat, ingevalle wij, gelijck sij allen niet alleenelijck mogelijck maer facyl oordeelen, ons selven daer blijven logeren ende een linie trecken van daer tot het huys te Bilant, den Spaengaert Schenckenschans niet lange machtych wesen sal. Men mach wel seggen, dat bij ons seer tijdelijck is gevigileert, want de Spaense vijff bolwercken alreede vier voet hooch hadden beginnen op het Spuy te wercken, dewelcke als in defentie souden sijn geweest, wij weynych hope tot veroverynge van het fort hadden connen houden. Des viants begonnen wercken sullen de onse wel te passe comen, die daer met tachtentych compangiën ontrent logeren, sonder in de dartych compangiën ruyteren, die het daer qualijck connen houden. Vandage is gelt gesonden om de wercken des te beter in defentie te helpen. Men vreest te min het effect van den viant, omdat hij tijt van doene heeft om bij te commen, ende voor sijn ruyterye is geen vourage. Ook soo sijn veele aen de Spaense sijde van die opinie, siende sij sooveel volck ende gelt daer consumeren, dat het beter waer het fort te laten lopen. Maer Rosa[4], die de reputatie van Spaengen seyt daeraen gelegen te sijn, drijft hart de conservatie.

Om den viant, off hij wat wilde bij de hant nemen, alles des te difficylder te maecken, is hier geresolveert de ingesetenen van Griethuysen, een stedeken in het lant van Cleeff naest het Spuy gelegen, de Spaense seer geaffectionneert ende

1 Giustiniano Priandi, gezant van Mantua bij het Franse hof van 1616 tot 1638.
2 Henri, hertog van Rohan.
3 Hs. Amsterdam, UB., coll. RK., M 7 h. Eigenh. oorspr. Niet ondertek. Tesamen met nos. 2524, 2531 en 2532 beantw. d. no. 2559. Gedrukt Rogge, *Br. Nic. v. Reigersb.*, p. 260.
4 Pierre Roose; zie III, p. 466 n. 4.

nu bij de onse vermeestert, te doen delogeren, de wallen daervan aff te werpen ende de huysen in brant te steecken, van welcke resolutie de executie al is gedaen, off vandage of mergen sal geschieden.

De heeregelt, dat is een gulden off daelder voor elck knecht off meyt, bij de meesters te betalen, is geconsenteert; de verhogynge van het gemael hapert noch wat, maer meent men, dat het sal volgen. De Staten sullen op reces scheiden.

Van Gracchus[1] is niet voorgevallen. Alle cappitainen is belast in haer garnisoen te gaen, opdat, soo den viant remueert, alles hier mede veerdych is.

Dat de keysersche[2] in het graeffschap van Oldenburg off Emden souden logeren, is hier gelooft; dan nu hooren wij daer voor alsnoch niet van is, maer men vreest haest soude connen wesen.

Als ick conferere de tijdyngen, die Zozimus[3], Gracchus ende andere hier geven, conferere met die van Felix[4], sie ick, hoeveel van de waerheyt wert gedeguiseert, ende om van die niet te seer te discreperen seyt Iovinianus[5] qualij(ck) de sijne durft mededeelen.

Ick bidde om mijn gebiedenisse.

Desen 20 Martij 1636.

Den Heer Beveren is vertrocken.

Adres: Mijnheer Mijnheer De Groot, Ambassadeur van de coninginne ende croon van Sweden.

In dorso schreef Grotius: 20 Martij 1636 N. Reig.

In margine achtereenvolgens: Griethuisen; Heeregelt; Gemael.

2522. 1636 maart 20. Aan P. Schmalz[6].

Nobilisime Domine,

Post ea, quae scripsi ante octo hos dies[7], nihil habemus dignum nunciatu, nisi quod dux Bernhardus[8] gratus regi[9] proceribusque legatos resalutans, fidem suam in bonum publicum ac res maxime Suedicas, quantis potuit maximis indiciis, testatus est.

Cum eo nunc rex et proceres ad Sancti Germani fanum consilia ineunt, quibus bellum procul Gallico fine in hosticum inferatur intenta maxime in Italiam cura, ubi nuper Pralinus[10], Gallico more in pericula audentius quam prudentius se ingerens, a Leganesio[11] multo[12] validiore circumventus inclususque clade affectus

1 Schuilnaam voor Frederik Hendrik.
2 De troepen van Ferdinand II.
3 Schuilnaam voor Hercule Girard de Charnacé, Frans gezant in Den Haag.
4 Pseudoniem van Grotius.
5 Pseudoniem van Nicolaas van Reigersberch.
6 Hs. Stockholm, RA. Vanaf 'Ego, ex quo' eigenh. oorspr. Gedrukt *Ep. ex Mus. Meerm.*, p. 36; *Oxenst. Skrifter* 2. afd. IV, p. 575. Geadresseerde, Peter Abel Schmalz, was secretaris van de Zweedse rijkskanselier Axel Oxenstierna.[aant.]
7 Ontbreekt.
8 Bernhard, hertog van Saksen-Weimar.
9 Lodewijk XIII van Frankrijk.
10 César, hertog van Choiseul, graaf Du Plessis-Praslin; zie over hem no. 2517, p. 38 en n. 5 aldaar.
11 Diego Mexia Felipes de Guzmán, markies van Leganés, Spaans gouverneur van Milaan.
12 De editie der *Epist. Meerm.* heeft 'milite'.

ac quominus ipse cum militibus, quos habebat octingentos, interiret, Crequiaci[1] adventantis fama supra verum copias ejus attollente servatus fuit novo super tot vetera documento temperandos consiliis fortes animos.

Campaniam adhuc bene tuetur comes Suessionensis[2]. Ad Picardiae finem mittitur Castilionaeus[3].

Tabernas Alsatiae fame ac pestilentia cogente a Gallasio[4] derelictas fama intelligimus. Ego, ex quo ad oram maritimam maris Balthici est magnus cancellarius[5], desii ad reginam[6] scribere, quia[7] intelligerem omnia multo defaecatius per ipsum D.M. cancellarium ejus Majestati significari posse. Nunc ducis Bernhardi rogata omittere non potui, quin ejus obsequia ipsa nota facerem. Id argumentum est litterarum, quas mitto.

Vale, vir nobilissime.

Tuae Nobilitati addictissimus
H. Grotius.

10/20 Martii 1636, Lutetiae.

Adres: A Monsieur Monsieur Schmalchius, Secrétaire de Monseigneur le Grand Chancelier de Suède.

Met andere hand: Praesent, Stasfurt, die 17 Augusti 1635.

2523. 1636 maart 21. Aan N. van Reigersberch[8].

Mijnheer,

Gisteren ontfing ick die van uE. van den derden Maert[9] met eene aen Constans[10].

Soo Manlius[11] van hier vertreckt, meen ick, dat sulcx geen quaed en sal doen aen Justinus'[12] saecken.

1 Charles Créquy de Blanchefort de Canaples.
2 Louis de Bourbon, graaf van Soissons.
3 Gaspard de Coligny, graaf van Châtillon.
4 Matthias, graaf Gallas, bevelhebber van Ferdinand II.
5 De Zweedse rijkskanselier Axel Oxenstierna.
6 Christina van Zweden.
7 De editie der *Epist. Meerm.* heeft 'quum'.
8 Hs. Amsterdam, UB., coll. RK., R 1 i. Eigenh. oorspr. Antw. op no. 2497; beantw. d. no. 2535. Niet ondertek.
9 No. 2497.
10 Pseudoniem van Maria van Reigersberch; de brief is onvindbaar.
11 Dr. Adriaen Reyniersz. Pauw; vgl. no. 2505, p. 18 en n. 9 aldaar.
12 Pseudoniem van Grotius.

De Lelyman, die hier is[13], heeft weinig hoope met Vindex[14] iet te doen voor Tibullus[15]. Bij Latou[16] werdt op Perleus[17] te seer gelet. Cantuariensis[18] heeft

13 De ordinarius-ambassadeur van Engeland - Lely is een codenaam voor Engeland - John Scudamore.
14 Codenaam voor Frankrijk; Van Reigersberch heeft er 'Vranckrijck' boven geschreven.
15 Schuilnaam voor Karl Ludwig, oudste zoon van de in 1632 overleden paltsgraaf Frederik V, de Winterkoning; Van Reigersberch heeft erboven geschreven 'Palsgr.'
16 Codenaam voor Frankrijk; Van Reigersberch heeft er 'Vr.' boven geschreven.
17 Schuilnaam voor Maximiliaan I, keurvorst van Beieren; Van Reigersberch heeft erboven geschreven 'Beyervorst'.
18 William Laud, aartsbisschop van Canterbury; de naam staat in de tekst in cijfer:

aen Alexanders man alhier[1] geschreven, dat hij hoopt Tatianus' man[2] wijser sal doen dan dat hij in 't stuck Seldeni[3] de penne soude willen gebruicken voor soo ondancbaere.

Van Lunenburg[4] en is niet waer, dat uE. schrijft, daer geseit te werden. Van den landgraef[5] is men in twijffel. Dat Claudius[6] hem soude verclaeren, houde ick boven apparentie.

Van de zeeslagh bij Diepen sijn de geruchten hier seer divers ende hebben dan d'eene, dan d'andere tijdinge van Rouaen becomen.

Wilt doch staedigh aenhouden, totdat wij een einde becomen van Caesar[7], ende oock mijne papieren mij doen wederhebben.

Wij hebben hier hertogh Bernhard[8], die hem bij den coninc[9] gedeckt heeft, ongelast vresende, dat het hem niet belast en soude werden, omdat men hem niet en hout voor souverain, gelijck men doet die van Parma[10], dewelcke nu is vertrocken met schenckagie, geëstimeert op hondert duisent croonen. De Fransoisen hoopen door haere beleefdheden het casteel van Plaisance in handen te crijgen.

Hertogh Bernhard siende, dat sijn volck seer verlopen is, soude garen verstercking becomen uit Engelant ende van mijnheer de rijcxcancellier[11].

Den marescal de Chastillon[12] gaet nae Picardië, meer om de frontière te beschermen dan om iet aen te tasten.

De nieuwe seventien regimenten, die hier bij de provinciën souden werden aengenomen, gaen traech voort. Pralijn[13], een Fransche overste, hem wat te onverdachtigh met 800 man avontuyrende, is bij den marquis de Leganes[14] omsingelt ende geslagen, doch door de comste van den mar. Créquy[15] selffs ontcomen. Créquy soude oock geslagen sijn geweest, 't en waere den vijant bedrogen waere geweest door het geruchte van dat hij met veel meer volcx aenquam als waer was. 't Schijnt, dat men hier de meeste macht van het rijck wil wenden nae Italië.

Tot Parijs, den 21 Maert 1636.

1 De Engelse ambassadeur Scudamore; Alexander is een codenaam voor Engeland.
2 Grotius; Tatianus is een pseudoniem van Maria van Reigersberch. Van Reigersberch heeft er ‘De Groot’ boven geschreven.
3 Over John Selden en zijn *Mare Clausum* zie V, p. 515 en nn. 7, 8 en 9 aldaar; de naam staat in de tekst in cijfer: 67.52.45.10.33.62.71. met de ontcijfering door Van Reigersberch erboven geschreven.
4 Georg, hertog van Braunschweig-Lüneburg.
5 Wilhelm V, landgraaf van Hessen-Kassel.
6 Codenaam voor Polen; Van Reigersberch heeft de betekenis erboven geschreven.
7 Codenaam voor Rotterdam; het betreft Grotius' pogingen zijn achterstallige salaris als pensionaris van Rotterdam alsnog uitbetaald te krijgen.
8 Bernhard van Saksen-Weimar.
9 Lodewijk XIII van Frankrijk.
10 Odoardo Farnese, hertog van Parma; vgl. no. 2500, p. 9 en n. 2 aldaar.
11 De Zweedse rijkskanselier Axel Oxenstierna.
12 Gaspard de Coligny, graaf van Châtillon.
13 César, hertog van Choiseul, graaf Du Plessis-Praslin; zie over hem no. 2517, p. 38 en n. 5 aldaar.
14 Diego Mexia Felipes de Guzmán, markies van Leganés, Spaans gouverneur van Milaan.
15 Charles Créquy de Blanchefort de Canaples.

Daer comt tijding, dat Elsas Zabern bij Gallas om de pest ende honger is verlaeten.

Mijnheer rijcxcancelier heeft mij doen weten, dat hij mijne soon[1] daer wil houden. Gebruict hem in de latijnsche brieven. Heb niet goed gevonden, dat hij op qualiteit ofte loon soude staen, maer hem selve bekent ende aengenaem maecken.

Wilt mij laeten weten, off het waer is, dat men hier seit, dat Hanno[2] hier comt, in plaets van Manlius. Ick wenschte het.

Den overste Waerdenburg[3], die in Farnembuc geweest is, heeft mij besocht. Soect hier betaeling van groote somme, vordert niet veel.

Adres: Mijnheer Mijnheer Reigersberg, raedt in den Hoogen Raide in Hollant in Den Hage.

In dorso schreef Van Reigersberch: Broeder de Groot, den 21 Maert 1636 wt Paris. Hartoch Barent niet gewacht tot hem gelast wiert te decken; Parma vertrocken met schenkagiën geëstimeert hondert duisent croonen; den heer rijxcanceler heeft sijn soon bij hem willen houden.

2524. 1636 maart 23. Van N. van Reigersberch[4].

Mijn Heer,

De Staten van Hollant sijn gescheyden om van dynxdach comende acht dagen wederom bij den anderen te commen, ondertusschen hare principalen tot vruchtbare resolutiën in de openstaende pointen te disponeren. Behalven het heerengelt is niet nieuws finalijck ingewillycht. Meest alle de steden consenteren in de verhogynge van 't gemael, weynyge binden haer consent aen andere middelen, te weten verhogynge van sout, goude ende sijde laeckenen, cleyn segel ende lastgelt, immers eenyge van deselffde, om de gemeente smaeckelijker te maecken hetgene haer raeckt, mits sij sien in andere speciën, die haer niet aengaen off sooseer niet, gelijcken voet van verhogynge wert gepractiseert.

Heuft[5] is vertrocken, sonder de participanten eenych ander contentement te hebben gelaten als dat hij sal sien de assignatiën tot gelt te brengen, daer hij noch grote difficulteyt in vont.

De contributiën schijnen te pericliteren ende vint den viant met het nauwe (?) sluyten van de licenten geïncommodeert.

De goede hope vant recouvreren van Schenkenschans[6] blijft continueren, selffs bij de ervarenste, ende meenen veele den viant hem die victorie niet sal bedancken, sooveel van sijn beste volck heeft hij daer binnen ende ontrent geconsumeert, niet sonder verquistynge van groot gelt.

1 Cornelis, Grotius' oudste zoon; hij was door zijn vader naar Duitsland gezonden o.m. om er Oxenstierna te ontmoeten.
2 Schuilnaam voor Cornelis van der Myle.
3 Jhr. Diederigh van Waerdenburgh; zie V, p. 150 n. 11.
4 Hs. Amsterdam UB., coll. RK., M 7 i. Eigenh. oorspr. Tesamen met nos. 2521, 2531 en 2532 beantw. d. no. 2559. Gedrukt Rogge, *Br. Nic. v. Reigersb.*, p. 261.
5 De Parijse bankier, zaakwaarnemer van Zweden zowel als van Frankrijk, Johan H(o)eufft (1578-1651), heer van Fontaine-le-Comte, Fontaine Peureuse, Choisival en Sous-Bourbon.
6 Betreffende Schenkenschans zie VI no. 2241, p. 175 n. 1.

Seven Franse compangiën marcheren naer Rotterdam om haer te embarqueren.

De groote voordelen, die Engelant alleen in vrede nu treckt, doen verliesen alle opinie, dat het in oorloge soude commen.

Monsieur Spierynck[1] comt hier. Bij alle steden is gearresteert een ordre om de oude middelen sonder compositie te heffen; de magistraten, officiers ende pachters sullen haer met eede daartoe verobligeren sonder haer gedispenseert te houden van de observantie, soo sij bij andere inbreuck merckten, maer moet hetselve te kennen geven, daer het behoort, om te doen remediëren.

Ick wensche wel uEd. ons neeff Reigersberch[2] in sijne deliberatie gelieffde ten beste helpen raden, in cas hij de reyse aenneempt een goede commoditeyt te dispiciëren, om buyten peryckel met vrucht die te mogen volvoeren.

Bidde om mijn gebiedenisse.

Ued. seer dienstwillygen broeder
N. van Reigersberch.

Desen 23 Martii 1636.

Adres: Mijnheer Mijnheer De Groot, Ambassadeur van de croon ende coninginne van Sweden bij den Alderchristelijcksten Conynck.

In dorso schreef Grotius: 23 Martij 1636 N. Reig.

En in margine: sonder compositie.

2525. 1636 [maart] 24. Van C. de Groot[3].

Venerande Pater,

Ternas tuas ad Excell. dominum magnum cancellarium[4] et ad me quoque totidem VII. XIV. XXI Februarii Nov. Cal. datas[5] et ille recte et ego accepimus. Ago autem immensas tibi aeternasque gratias pro ista cura plus quam paterna, qua te immerentis mei ostendis ubique memorem de illis, quae te spectant, sollicitus, quantum patitur temporis et negotiorum opportunitas, de quibus hesterno quoque die, ut esset quod ad te perscriberem, egi cum domino magno cancellario, inter quae praecipua sunt, quae de chartis Hottomanni[6], de munusculis Brulono[7], Giraultio[8], Mousterio[9] dandis et Hebsteinii[10] quoque salario scribis iam toties; super quae, ut sigillatim respondeam, ait chartas quidem sibi non displicere, cum credibile sit repperiri inter istas multa,

1 Petter Spiring Silvercrona, raad van financiën van Zweden.
2 Johan, oudste zoon van de in 1632 overleden rentmeester van Zeeland Bewester-Schelde, Johan van Reigersberch; zie VI no. 2292, p. 246 n. 2.
3 Hs. Den Haag, ARA. Eerste afd. coll. Hugo de Gr. Aanw. 1911 XXIII, no. 25. Eigenh. oorspr.
4 Nos. 2466, 2478 en 2486 (dl. VI) aan de Zweedse rijkskanselier Axel Oxenstierna.
5 Niet meer aanwezig.
6 Jean Hotman.
7 Anne, graaf van Brulon.
8 René Giraut.
9 De schilder Daniel Dumoustier. Zie over hem en de vorengenoemde no. 2265, p. 205; zie ook no. 2453, p. 495.
10 Johan Epstein, Zweeds agent te Parijs.

quae iam non sit invenire alibi, atque etiam petere, ne differatur ulterius earum emptio, nisi fortassis pretium III excedat florenorum millia, cum hanc tantum summam illis adiudicant.

Mousterii quoque tabulas, praesertim si quae ex istis referant exacte vultus et ora antiquorum Galliae regum, atque adeo Henrici IV quoque aut aliorum in ordine illum proxime praecedentium, non male facturum te, si coëmeris, quibus iungis, si quae ad ipsius imaginem factae sint, quas iudicat sibi maxime necessarias, ut inter amicos propinquosque distribuantur, relicta earum aestimatione tuo iudicio.

A Brulono quoque Girautioque exspectantur tanquam munuscula, de illis velit ipse disponas, quae ait te ita temperaturum, ut nec ipsi conquerantur de Suedorum parsimonia nec profusiones fiant immodicae in gratiam nationis, a qua non videt magnam rei Sueciae utilitatem exspectari atque hanc causam esse, cur nec in exemplum nobis trahi debent Pavii[1] aliorumque, si qui istae genti magis innexi sunt, de publico largitiones.

Heibsteinio quoque dandum, quod ipsius operam commeruisse iudicabis. Se autem et iussisse aliquoties dominum Spiringium[2] et nunc quoque scripturum ei, ut non tantum de elapsis iam trimestribus deque expensis, quod debetur tibi, persolvatur, verum etiam statuatur, unde in posterum tibi provisum sit, ne angaris diutius premarisque aeris tui difficili erogatione.

Ipse Spiringius ante discessum suum a me petiit, te ut rogarem, ne differres rationes trimestrium, ut et impendiorum descriptas nitide Amstelodamum mittere, ubi mansurus per spatium mensium trium quatuorve creditur. Pollicitus adeo se de pecunia tibi prospecturum, quantum iudicabit necessarium interim dum ad ista respondeatur. Poteris autem, cum Pelsium[3] inter et Spiringium non bene conveniat cumque eo Theodorus[4] Suecico se ministerio exemerit, Blondii[5] cura uti, quod fiet non incommode, cum soleat Blondius dominum magnum cancellarium de Batavorum negotiis saepius facere certiorem.

Venio nunc ad publica, ut ex me, quantum fieri potest, cum exigua mihi sit illorum notitia, intelligas, quid in hisce geratur partibus, dum ipse magnus cancellarius multis variisque negotiis distentus scribendi otium non habet.

Tradiderat mihi ante aliquot dies describendas conditiones S. Chaumontio[6] propositas, uti eorum tibi quoque fieret copia, sed vix tradiderat, cum iuberet eas repeti accedente ad ipsius colloquium S. Chaumontio, unde factum est, ut distulerit, quod ante iusserat, scripturus tibi ipse atque adeo missurus, quicquid in istis consummatum fuerit per sequentem proxime tabellarium.

Interim in Westphalia eadem nostrorum res, nisi quod Sperruterus[7] a milite quodam suo ob insignem in Suedos pingratudinem (?) dicitur trucidatus. A Sala amne premente alimentorum inopia regressus Magdeburgum versus Halberstadiumque Bannerius[8]. Ad Viadram obsessam hactenus sed necdum in nostro-

1 Dr. Adriaen Reyniersz. Pauw, die te Parijs verbleef; vgl. no. 2511, p. 30 n. 1.
2 Petter Spiring Silvercrona, raad van financiën van Zweden.
3 Paulus Pels; hij behartigde te Dantzig zowel de Zweedse belangen als die der Republiek. Vgl. no. 2830 dd. 10 november 1636 van M. le Blon.
4 Wellicht Theodorus Brömse uit Lübeck.
5 Michiel le Blon; zie over hem V, p. 413 n. 8.
6 Melchior Mitte de Miolans, markies van St. Chaumont; hij was gezant van Lodewijk XIII van Frankrijk bij Oxenstierna.
7 Claes Dietrich von Sperreuter, Zweeds generaal-majoor.
8 De Zweedse maarschalk Johan Gustavsson Banér; Grotius heeft hier in margine aangetekend: Magdenburg; en verderop: Gaert.

rum potestatem transisse Gaertam intelligimus. Caetera docebunt te implicatae hisce litteris chartae rumorum vendulae[1].

Hasce ipso Paschatis die scribo, quem sanctissimum natalem tuum[2] faelicem tibi cum sequentibus - qui utinam sint innumeri - adeo omnibus nobis salutarem precor.

Tuus tibi obedientissimus filius
Cornelius Grotius.

XIV vet. cal. 1636, Wism.

Adres: A Monsieur, Monsieur Grotius Ambassadeur de la Couronne de Suède à Paris.

In dorso schreef Grotius: 14 Martii 1636 C. de Groot.

2526. 1636 maart 27. Aan L. Camerarius[3].

Illustrissime Domine,

Sterilia rerum novarum esse solent non hyemis tantum, sed et crudi adhuc veris tempora. Tamen digna nuntiatu victoria apud Ravonem in Lottharingia Gallis contigit. Capiebant isthac iter caesariani[4], quos e Basiliensi agro vicinisque locis fames abegerat, ut agrum Lutsenburgicum peterent sociorum se ibi copiis addituri. Re intellecta - neque enim latere agmen duorum ferme millium poterat - occurrit a Novocastello, quod apud Tullos est, marchio Lafortius[5], marescalli patris[6] in laudes succrescens filius, patentibusque ad Ravonem campis deprehensum hostem non longo praelio praecipua tuborum vi, quos musquettas vocant, partem alteram exitio dedit, alteram fugere coëgit captis equestribus signis fere duodecim.

In Italia ad reprimendos Mutinensis per agrum Placentinum cursantis processus Crequiacus[7] cum septem peditum millibus, equitibus mille ducentis aut amplius partim sui partim Sabaudici militis ad Ticino amni proxima promovit se ipsumque Mediolani praefectum[8] eo metu Novariam pertraxit.

Fontani castello adsita pergit occupare Rohanius[9]. Difficilem in deliberationem idem dus implicuit Rhaetos, qui nunc Curiae conventum habent, regis[10] mandato

1 Deze papieren ontbreken.
2 Grotius was op eerste paasdag - 10 april 1583 - geboren en vierde zijn verjaardag altijd op Pasen, ongeacht de datum. Volgens Grotefend, *Taschenbuch der Zeitrechnung des deutschen Mittelalters und der Neuzeit* 1922[5] viel Pasen in 1636 op 23 maart.
3 Copie Den Haag, ARA. Eerste afd. coll. Hugo de Gr. Aanw. 1911 XXIII, no. 2 p. 4. Copie Uppsala UB., cod. 388 a, ep. 39. Gedrukt *Epist.* p. 223. Geadresseerde, Ludwig Camerarius, was Zweeds gezant in Den Haag.
4 De troepen van Ferdinand II.
5 Armand de Caumont, markies van La Force (± 1580-1675).
6 Maarschalk Jacques Nompar de Caumont, markies van La Force; zie IV, p. 453 n. 4.
7 Charles Créquy de Blanchefort de Canaples. Mutinensis is Francesco d'Este.
8 Diego Mexia Felipes de Guzmán, markies van Leganés.
9 Henri, hertog van Rohan.
10 Lodewijk XIII van Frankrijk.

ab eis postulans, ut contenti juris imagine vim ipsam imperii in Vallem Telinam remittant ac ne protestantibus ibi habitare liceat.

Legatus Britannicus[11] diserte a me id[12] postulavit, ut gratias pro se tibi

11 Burggraaf John Scudamore.

12 De copie te Den Haag heeft abusievelijk: ut.

agerem pro benevolo in se animo neque te sinerem dubitare, quin et te plurimi faciat et tibi carum[1] se esse pro magno ducat. Ea, quae in literis tuis de restituenda Palatina domo dissertaveras - quicquid enim usum habere poterat, ei exposui - mirum in modum probat tuamque prudentiam largiter praedicat.

Speramus, ubi in Britanniam venerit Beverius[2], tum ibi, tum hic aliquid actum iri. Ego, si nihil potero aliud, favebo votis; quae et pro te tuisque facere non desinam.

Illustrissimae Dominationi Tuae
addictissimus ejusque observantissimus
H. Grotius.

27 Martii ex n.c. anni 1636.

Adres: Ludovico Camerario, Reginae Regnique Sueciae Consiliario et Legato apud Praepot. Ord. Foeder. Belgii.

Boven aan de brief in de copie te Uppsala in margine: Redd. Delfis A.^{o} 1636 9/19 April.

2527. 1636 maart 27. Aan A. Oxenstierna[3].

Excellentissime Domine,

Multum hic triumphatur ob duo hostium millia, quae ab Acronio lacu per Lotharingiam ad Luxenburgicum agrum ibant, ut sociis post longam famem se jungerent in campis ad Ravonem a marchione Lafortio[4], mareschalli[5] senectute emeriti filio, partim caesa partim fugata, egregia peditum ope, quos musquettarios vocant. Ornat victoriam captus iuvenis Coloredo[6] cognatus atque cognominis. Dux Bernhardus[7] hic etiamnum trahitur.

Ex Italia discimus Parmensis[8] peditatum caesum a duce Mutinensi[9] in ipso Parmensium Gallorumque sub Villa[10] receptu post tentatam ab iis frustra Castelli Sancti Iohannis recuperationem. Ea prosperitate elatum Mutinensem Placentini agri possessionem sibi despondere. Sed Crequiacum[11] suis Sabaudique[12] e copiis contractis equitibus mille et ducentis, peditum septem millibus parare irruptionem

1 De copie te Den Haag heeft abusievelijk: coram.
2 Cornelis van Beveren; zie VI no. 2277, p. 224 n. 3.
3 Hs. Stockholm, RA. Eigenh. oorspr. Gedrukt *Epist.*, p. 223; *Oxenst. Skrifter* 2. afd. II, p. 165.
4 Armand de Caumont; zie no. 2526, p. 50 n. 5.
5 Maarschalk Jacques Nompar de Caumont, markies van La Force; zie IV, p. 453 n. 4.
6 Jerónimo - Jung-Colloredo -; zie VI, p. 169 n. 3.
7 Bernhard, hertog van Saksen-Weimar.
8 Odoardo Farnese, hertog van Parma.
9 Francesco d'Este, hertog van Modena.
10 Guido, markgraaf van Villa, bevelhebber van het leger van Parma en gouverneur van Piacenza.
11 Charles Créquy de Blanchefort de Canaples.
12 Vittorio Amedeo, hertog van Savoye.

in Ticino amni proxima, ut ea necessitate aliis locis abducat hostem. Ipse Mediolanensis praefectus[13], quo[14] propior rebus curandis esset, Novariam

13 Diego Mexia Felipes de Guzmán, markies van Leganés, gouverneur van Milaan.
14 De editie der *Epistolae* heeft - ten onrechte - de lezing ‘qui’.

venerat, septem secum peditum, tria equitum millia habens praeter Mutinensis auxilia.

Rex Hispaniae[1] pontifici[2] significavit se ultionem de Parmensi duce foederis sui desertore ita quaerere, ut summum per ejus terras Ecclesiae imperium nihil sit imminuturus.

A Vienna scribitur Zellero[3] res ibi Anglicas agenti dictum a caesarianis paratum imperatorem[4] efficere, ut Palatinatus inferior ad domum Palatinam redeat, restitutis Hispano, quae fecit, impendiis ad tres aestimatis milliones; de electoratu nihil posse agi vivente Bavaro[5]: interim bene volentem Austriacae domus animum patuisse dato ab Hispanorum ministris principi[6] titulo electoris, quem negassent alii. Zellerum ostendisse non placere hoc sibi, sed rem se regi Britanniae[7] perscripturum, ad quem a Caesare[8] mitti dicitur Vertevanus[9]. Esse, qui imperatori etiamnum spem faciant transferendi Poloniae regem[10] ad Austriacum matrimonium, regis ejus fratrem Casimirum[11] in Poloniam revocatum.

Ad lacum Comensem pergit quae non satis firma invadere Rohanius[12], inter quae Colicum nominatur. Rhaetos omnes commotos postulato regis Gallorum, ut jurisdictione in Vallem Telinam, parte summi imperii maxima, decedant protestantibus Rhaetis ad dolorem communem accessisse alterum, quod Galli velint, omnes, qui romanae non sunt religionis, finibus Vallis Telinae excedere. Ea ratione quantum pontificis captetur[13] gratia, tantum abalienari protestantium optime de re Gallica meritorum animos, scribit ad me Sprecherus[14] indignabandus, quod Vallitelinates sanguinariae rebellionis premium libertatem reportent. Videbimus, quid conventus qui nunc habetur curiae Rhaetorum, quo venturus et Lanerius[15], regis Galliae legatus, super illis capitibus sit constituturus. Non deerit Hispanus accendere offensas et qua spe, qua donis pertrahere ad se fluctuantes animos: sicut nunc apud Helvetios id laborant, ne eis liceat Gallorum signa extra Galliam sequi adversum id dictitantes foederibus[16], per quae Austriacae domus connectuntur.

1 Philips IV.
2 Urbanus VIII.
3 Bedoeld zal zijn Teller, d.w.z. John Taylor; zie VI no. 2258, p. 194 en n. 10 aldaar.
4 Ferdinand II.
5 Maximiliaan I, keurvorst van Beieren.
6 Karl Ludwig, oudste zoon van de in 1632 overleden paltsgraaf Frederik V, de Winterkoning.
7 Karel I.
8 Ferdinand II.
9 Mathias Werdemann von Sonderspühel.
10 Wladislas VII (IV). Er gingen geruchten van een huwelijk van Wladislas met Elisabeth, de oudste dochter van paltsgraaf Frederik V, de Winterkoning. De Poolse koning huwde op 13 september 1637 met Cecilia Renata, dochter van keizer Ferdinand II; na haar dood - in 1644 - hertrouwde hij met Maria Louisa Gonzaga.
11 Johan Casimir (1649-1668; geb. 1609, overl. 1672), broer en opvolger van Wladislas.
12 Henri, hertog van Rohan; hij opereerde in de Veltlin.
13 Dit woord ontbreekt in de uitgave der *Epist.*
14 Fortunatus Sprecher von Bernegg; zie over hem IV, p. 138 n. 9.
15 François Lasnier (1602-1676), sieur en baron de Sainte-Gemmes-sur-Loire, Frans ordinarius ambassadeur in Graubünden en intendant van justitie en financiën van het leger in de Veltlin van februari 1636 tot januari 1637.
16 De uitgave der *Epist.* heeft de lezing ‘sceleribus’.

Brisaci praefectus[1] navigia per Rhenum retinere dicitur, ne Hochburgi subveniendo Gallis sit copia: militem caesarianum, qui in agro Wirtenbergensi quique apud Ulmam agit, nullis abstinere avaritiae sevitiaeque facinoribus, scribunt plurimi.

Angliae legatus[2] pergit loqui de amicitia arctiore inter regna Suediae Britanniaeque.

Haec praeter nihil habebam nunc quidem, praeter preces ad Deum, Excellentissime Domine, pro Sublimitatis Tuae salute rebusque prosperis.

Tuae Sublimitatis cultor devotissimus
H. Grotius.

17/27 Martii 1636.

Iam nunc Hochburgum caesarianis deditum intelligimus. Pugnatum ad Ravonem 17 Martii novi Calend.

Haec cum scripseram, venit ad me dux Bernhardus; dicit se metuere, ne miles noster insolentia peccet. A pace videbatur minus quam antehac abhorrere: vellet aestiva sibi in Burgundia Gallica concedi inde Mosellam versus iturus.

Adres: Axelio Oxenstiernae, Sacrae Reg. Maj. Regnorumque Sueciae Senatori et Cancellario.

2528. 1636 maart 27. Aan N. van Reigersberch[3].

Mijn Heer,

Wij en hebben hier niet anders dan dat hertogh Bernhard[4] hier noch is, in Italië 't volck van den hertogh Parma[5] bij den hertogh van Modena[6] is geslagen ende Crequy[7] met eenige Savoysche trouppen hem begevende bij de riviere Tessin, daerentegen den gouverneur van Milan[8] sijnde gecomen tot Novara, elck met ontrent seven duisent man te voet, twee duisent meer ofte minder paerden, de saecken haer schijnen te schicken tot eenige merckelijcke rencontre. Gelijck nu in Lorraine bij Ravon eene is gevallen, den 7-17 Maert, alsoo de keiserschen ruiters tot twee duisent uit het sticht van Basel door den honger sijnde verdreven door Lorraine meende te trecken nae Lutsenburg, om haer daer bij de Spaenschen te vougen, dewelcken den marquys de la Force[9] tegen is gegaen ende meest met musquettiers in desordre heeft gebracht, de helft verslagen, de helft verjaeght.

1 Hans Heinrich IX, baron van Reinach († 1645).
2 Burggraaf John Scudamore.
3 Hs. Amsterdam, UB., coll. RK., R 1 j Eigenh. oorspr. Niet ondertek.
4 Bernhard, hertog van Saksen-Weimar.
5 Odoardo Farnese, hertog van Parma.
6 Francesco d'Este, hertog van Modena.
7 Charles Créquy de Blanchefort de Canaples.
8 Diego Mexia Felipes de Guzmán, markies van Leganés.
9 Armand de Caumont, markies van La Force, oudste zoon van Jacques Nompar de Caumont, markies - later hertog - van La Force.

Den hertogh van Rohan[10] gaet vast voort ende neemt de cleine plaetskens rondom het fort van Fuentes. Men belooft hem haest twaelff duisent man aldaer te doen hebben, maer 't is noch wat verre daervan. Gelijck het oock wat verre is van

10 Henri, hertog van Rohan; hij opereerde in de Veltlin.

de dertich duisent man, die men seit dat binnen Mey soude sijn, tweederden deel van 's conings[1] volck, tweederden deel van de geallieerde. De nieuwe Duitschen, die laest over de bergen sijn gepasseert, houden haer in het Pavees.

UE. laeste aen mij was van den 3 Maert[2], dien ick over acht dagen heb beantwoordt[3].

Den 27 Maert 1636.

Adres (met andere hand): Mijnheer Mijnheer Reigersberg, raet in den Hoogen Raet in Hollant in Den Hage.

In dorso schreef Van Reigersberch: Broeder de Groot, den 27 Martij 1636.

2529. 1636 maart 27. Aan P. Schmalz[4].

Nobilissime Domine,

Sterilia rerum novarum esse solent non hiemis tantum, sed et crudi adhuc veris tempora. Tamen digna nuntiatu victoria est, quae[5] apud Ravonem in Lotharingia Gallis contigit Martii 17 novi cal.

Capiebant isthac iter caesariani[6], quos e Basileensi agro vicinisque locis fames abegerat, ut agrum Lutzenburgicum peterent, sociorum ibi copiis se addituri. Re intellecta - neque enim latere agmen duorum millium poterat - occurrit a Novocastello, quod apud Tullos est, marchio La Fortius[7], mareschalli patris[8] in laudes succrescens filius, patentibusque ad Ravonem campis deprehensum hostem non longo proelio, praecipua tuborum vi, quos musquettas vocant, partem alteram exitio dedit, alteram fugere coëgit captis equestribus signis fere duodecim.

In Italia ad reprimendos Mutinensis[9] per agrum Placentinum cursantis processus Crequiacus[10] cum VII millibus peditum, equitibus MCC aut amplius, partim sui partim Sabaudici[11] militis, ad Ticino amni proxima promovit se ipsumque Mediolani praefectum[12] eo metu Novariam pertraxit.

Fontani castello adsita pergit occupare Rohanius[13]. Difficilem in deliberationem idem dux implicuit Rhaetos, qui nunc Curiae conventum habent, regis[14] mandato

1 Lodewijk XIII van Frankrijk.
2 No. 2497.
3 No. 2523.
4 Hs. Stockholm, RA. Eigenh. ondertek. De brief is nagenoeg gelijkluidend aan het grootste deel van brief no. 2526 aan Ludwig Camerarius. Gedrukt *Ep. ex. Mus. Meerm.*, p. 37; *Oxenst. Skrifter* 2, afd. IV, p. 576. Peter Abel Schmalz was secretaris van de Zweedse rijkskanselier Axel Oxenstierna. aant.
5 De woorden 'est, quae' ontbreken in de editie der *Ep. Meerm.*
6 De troepen van Ferdinand II.
7 Armand de Caumont, markies van La Force; zie no. 2526, p. 50 n. 5.
8 Jacques Nompar de Caumont, markies - later hertog - van La Force.
9 Francesco d'Este, hertog van Modena.
10 Charles Créquy de Blanchefort de Canaples.
11 Van Vittorio Amedeo, hertog van Savoye.
12 Diego Mexia Felipes de Guzmán, markies van Leganés.
13 Henri, hertog van Rohan; hij opereerde in de Veltlin.
14 Lodewijk XIII van Frankrijk.

ab eis postulans, ut contenti juris imagine vim ipsam imperii in Vallem Telinam remittant ac ne protestantibus ibi habitare liceat.

Tibi omnia opto felicissima.
Tuae Nobilitati addictissimus
H. Grotius.

Lutetiae, 17/27 Martii 1636.

2530. 1636 maart 28. Van Ch. Marini[1].

Monsieur,

Mes affaires particulières m'ont empêché de respondre à vos deux très aggréables du 8 de Feb.[2] et 4 de Mars[3] ores recevant celle du 10 du courrant[4] par laquelle ie voy que les incommoditez dont ie suis travaillé vous touchent aussy bien que moy, vous remerciant bien humblement de vos bons offices pour mon particulier envers monseig.r le grand chancelier[5], qui sans doute considérant l'estat dans lequel ie me trouve donra quelque meilleur ordre pour le payement de mon gage, qui me manque depuis tant de mois, vous suppliant de vouloir continuer à reccomander mon fait aussy à l'advenir le plus chaudement qu'il sera possible et s'asseurer qu'avec le temps ie ne seray point ingrat envers vous lequel ie recognois pour un de plus affidez amys que ie chéris et honore infiniment au ce monde.

A monseigneur le duc[6] vos lettres ont esté fort aggréables et espère-ie que Son Ex.ce vous aura desià respondu selon qu'elle m'avoit promis.

Icy on continue à fabriquer le fort real auprès de Mantel capable de deux mille hommes pour empêcher le passage des Espagnols dans la Voltoline, où on attend du renfort de France lequel arrivé que sera on voudra entreprendre quelque chose du costé de Comasco, laissant seulement quelque garnisson dans le pays que les Grisons aideront à défendre acceptant les conditions de leur restablissement dans la Voltoline dont j'escris plus amplement à Son Ex.ce et recevant advis de la reddition de ma chifre que ie vous envoye icy enclose, pourez retenir une copie et envoyer l'original à sudit seig.r gran chancelier ie vous communiqueray d'autres choses en confiance, come faisant profession d'estre de tout mon coeur, monsieur,

Vostre très humble et le plus fidèle serviteur
C. Marini.

De Trahona, ce 28/18 de Mars 1636.

1 Hs. Den Haag, ARA. Eerste afd. coll. Hugo de Gr. Aanw. 1911 XXIII, no. 9. Eigenh. oorspr. Antw. op nos. 2468 (dl. VI) en 2498; beantw. d. no. 2561.
2 No. 2468 (dl. VI).
3 No. 2498.
4 No. 2504.
5 De Zweedse rijkskanselier Axel Oxenstierna.
6 Henri, hertog van Rohan, luitenant-generaal van de Franse troepen in Graubünden en de Veltlin.

Je vous communique icy la copie d'une responce au manifeste du duc de Parme[7] que vous n'auray point veu en ayant desià envoyé un exempl. à mons. le chancelier.

7 Odoardo Farnese, hertog van Parma; voor het manifest en het antwoord daarop zie *Merc. Franç.*, XXI, p. 40 vv.

In margine: N.B. Je vous supplie bien humblement de m'adviser promtement quand la chifre sera parvenue à mon.r le gran chancelier pour m'en pouvoir servir asseurement ma première s'estant ie ne sçay come perdue.

In dorso schreef Grotius: Marini 18 mars 1636.

2531. 1636 maart 31. Van N. van Reigersberch[1].

Mijn Heer,

Ick heb den uwen van den 14 Maert[2] wel ontfangen.

Hier hebben wij sonderlynge niet. Van Manlii[3] saecke is tsedert mijnen lesten[4] niet voorgecommen. Alcaeus[5] slaept. Het volck van Picolomini[6] is in aentocht geweest, men meende naer Schenckenschans; nu seyt men ons, sij een convoy tot Gennep hebben gebracht souckende verder te gaen, dat men haer sal beletten, ist mogelijck. Vijffthienhondert Geldersche boeren wercken sterck om een linie van communicatie te trecken van het spuy tot aen het huys te Billant; waer die voltrocken, soude men hopen, dat den viant met sijn secours te late soude commen. Men gelooft, de keyserse[7] haer meenen meester te maecken van Luyck, waerdoor Maestricht in grote ongelegentheyt soude werden gebracht.

Van Calaber[8] weet Iovinianus[9] niet, wat hij sal seggen. Dese voorleden weecke is Volbergen[10] gemaeckt thesaurier van mijnheer den prins van Orangie[11]. Van Straelsunt ontfange ick geen schrijvens[12]. Men segt mij, den heer Spierynck[13] in dese quartieren comt; hope, ick hem sal sien.

Bij Caesar[14] versuyme ick niet. Recommandere mij aen alle de vrienden.

Desen 31 Martii 1636.

Ick sal sien, off voor uEd. soon[15] yet is te doen; maer in gevalle tot geen quartiermeesterschap, bij faulte geen plaetse vacant is, off anders conde geraecken, wat oordeelt uEd. dan best?

1 Hs. Amsterdam, UB., coll. RK., 7 M j. Eigenh. oorspr. Niet ondertek. Antw. op no. 2509; tesamen met nos. 2521, 2524 en 2532 beantw. d. no. 2559. Gedrukt Rogge, *Br. Nic. v. Reigersb*., p. 263.
2 No. 2509.
3 Schuilnaam voor Dr. Adriaen Reyniersz. Pauw; vgl. ter zake no. 2505, p. 18 en n. 9 aldaar.
4 No. 2524.
5 Codewoord voor bestand.
6 Ottavio d'Arragona, prins van Piccolomini, hertog van Amalfi.
7 De troepen van Ferdinand II.
8 Schuilnaam voor Frederik Hendrik.
9 Pseudoniem van Nicolaes van Reigersberch.
10 Thyman van Volbergen.
11 Frederik Hendrik.
12 Daar bevond zich Grotius' oudste zoon Cornelis, door sijn vader naar Duitsland gezonden o.m. om er de Zweedse rijkskanselier Axel Oxenstierna te ontmoeten.
13 Petter Spiring Silvercrona, raad van financiën van Zweden in Duitsland.
14 Codenaam voor Rotterdam; het betreft de pogingen door Grotius en namens hem ondernomen om zijn achterstallige salaris als pensionaris van Rotterdam alsnog uitbetaald te krijgen.
15 Grotius' jongste zoon Diederik; hij had zich in het vaderland onder Johan van den Bosch op een militaire loopbaan voorbereid.

Adres: Mevrouw Mevrouw De Groot Tot Paris.
In dorso schreef Grotius: 31 Martij 1636 N. Reig.
En in margine: Gennep.

2532. 1636 april 1. Van N. van Reigersberch[1].

Mijn Heer,

Aelianus[2], die bij Arcesilaus[3] is, aggressurus rem non novam, heb ick gisteren gesproocken ende wt hem verstaen ende connen mercken, dat soowel Xenocrates[4] als hij volcommen contentement hebben van Iustinus[5]. D'indispositie van Valerius[6], qui laborat Rhenum calculo, beleth hem sijn commissie bij Cimon[7] te volvoeren, die hij van Simonides[8] wegen spreecken sal. Soo Constans' gesel[9] yet bij Aelianus wil hebben verricht, Irenaeus[10] kan daertoe werden gebruyckt.

De veroverynge van het fort Ferdinand, gelegen niet verde van het spuy tusschen het huys te Billant ende nader op den Rhijn, daer het secours voor het fort van Schenck wert overgescheept, daer wij vandage tijdynge van hebben becommen, versterckt de hope, dat Schenckenschans in onse handen sal haest geraecken[11]. Den viant hout vergaderyngen te Mol, Geel ende daerontrent; heeft het oock, naer men meent, op Ravesteyn.

Wij verlangen, wat de Franse ende Duytsche brieven sullen brengen.

Mijn gebiedenisse aen de bekende.

Desen 1 April 1636.

Ick en kan niet oordeelen, dat, mits d'onveylycheyt van de wegen, d'Italiaensche reyse is geraden.

Adres: Mijnheer Mijnheer De Groot, ambassadeur van de Coninginne ende croon van Sweden bij den Alderchristelijcksten Conynck. Tot Paris.
In dorso schreef Grotius: 1 April 1636 N. Reig.

1 Hs. Amsterdam, UB., coll. RK. 7 M k. Eigenh. oorspr. Niet ondertek. Tesamen met nos. 2521, 2524 en 2531 beantw. d. no. 2559. Gedrukt Rogge, *Br. Nic. v. Reigersb.*, p. 264.
2 Schuilnaam voor Petter Spiring Silvercrona, raad van financiën van Zweden; zie V, p. 304 n. 3.
3 Codenaam voor Den Haag.
4 Schuilnaam voor de Zweedse rijkskanselier Axel Oxenstierna.
5 Pseudoniem van Grotius.
6 Schuilnaam voor de Zweedse gezant in Den Haag, Ludwig Camerarius.
7 Codenaam voor Staten-Generaal.
8 Codewoord voor geld.
9 Grotius; Constans is een pseudoniem van Maria van Reigersberch.
10 Pseudoniem van Nicolaes van Reigersberch.
11 Betreffende Schenkenschans zie VI no. 2241, p. 175 n. 1.

2533. 1636 april 1. Aan F. Sprecher[1].

Nobilissime Domine,

Multum doleo quod, quas ad te miseram Genevensi via literas, non recte pervenerint. Tuae ante has, quae datae sunt III Januarii novi Cal. postremae exeunte anno scriptae fuere, quibus respondi XIV Januarii[2]. Ante id tempus scripsi et XX Novemb. et IV Decembris[3] post eas, quas a me ultime habuisse te scribis. Ut insidias caveam literas meas captantium, has beneficio legati Britannici[4] Tigurina via mitto.

De prospera valetudine mea certum te facio et tuam opto quantum cujusquam. Negotia mea tanta nunquam erunt, ut non primo loco ponam amicitiae tuae mihi dulcissimae cultum.

Capita illa Rhaetis proposita[5] vidi sane dolens, si Rhaeti tam bene de rebus suorum meriti cogantur vim imperii, quae, ut recte dicis, penalibus indiciis tacenda est, amittere, et si in Valle Telina exemplum datur, quid protestantes, ubi impuri sunt, exspectare debeant. Quare spero bonitatem regis[6] et legati[7] prudentiam temperamentum reperturas, quo et commune Rhaetorum et pars eorum egregia protestantes non tantum in societate maneant, sed et in eo, quem toties testati sunt, animo.

Res Suedicae melius meliusque procedunt Deo non sinente eos laetari illata nobis injuria, qui, cum periculis exemti sint tot Suecorum regisque ipsius[8] sanguine, gratiam, quam debent, in facta palam hostilia mutarunt, sexies ex eo caesi, penultimo praelio exuti equitatu prope omni, quod Bannerio[9], cui nunc se adjunxit e Prussia Wrangelius[10], viam in Misniam Thuringiamque patefecit oculosque omnium iterum in Suecos tanquam Gustavo vivente advertit.

Misit in Suediam magnus cancellarius[11] aliis advocandis legionibus, tormentis, commeatibus. Pax, nisi protestantes vel invitos servare propositum magno cancellario foret, ad quem regni Suedici tutores[12] belli pacisque arbitrium rejecerunt, pridem[13] coiisset, sed ille tam erecto est animo, ut ne contumeliis quidem ullis depelli possit a causae communis cura.

Ab Anglis aliquid boni pro Palatina domo speramus. Galli per se, ut scis, acres

1 Copie Den Haag, ARA. Eerste afd. coll. Hugo de Gr. Aanw. 1911 XXIII no. 2, p. 4. Gedrukt *Epist*., p. 224. Betreffende Fortunatus Sprecher von Bernegg zie men IV, p. 138 n. 9.
2 Zowel de brief van Sprecher van 3 januari als Grotius' antwoord daarop van de 14de ontbreken.
3 Resp. nos. 2356 en 2376 (deel VI).
4 Burggraaf John Scudamore.
5 Vgl. hierover o.a. nos. 2499 dd. 6 maart aan L. Camerarius en 2527 dd. 27 maart aan A. Oxenstierna.
6 Lodewijk XIII van Frankrijk.
7 François Lasnier; zie no. 2527, p. 52 en n. 15 aldaar.
8 Gustaaf II Adolf, gesneuveld bij Lützen in 1632.
9 De Zweedse maarschalk Johan Gustavsson Banér.
10 Veldmaarschalk Herman Wrangel, vice generaal-gouverneur van het onder Zweden staande deel van Pruisen.
11 De Zweedse rijkskanselier Axel Oxenstierna.
12 Gabriel Gustafsson Oxenstierna, Jacob de la Gardie, Karl Karlsson Gyllenhielm, Gabriel Bengtsson Oxenstierna en - als plaatsvervanger van de rijkskanselier - Axel Banér.
13 De uitgave der *Epist.* heeft abusievelijk: ‘quidem’.

magis etiam stimulantur caesis in Lotharingia ad Ravonem Colredi[1] copiis, adestque huic aulae praesens hortator Bernhardus Vinariensis[2].

Tui in literis ad magnum cancellarium meis monuisse non desino.

Deus tibi orbique christiano propitius adsit.

Tuae Nobilitati addictissimus

H. Grotius.

Cal. Aprilibus novi Cal. anni MDCXXXVI.

2534. 1636 april 3. Aan N. van Reigersberch[3].

Mijn Heer,

In Italië gaen de saecken niet nae wensch. Den 28 Febr. is Créqui[4] tusschen Vespola ende Vigevano, vanwaer het volck van Leganes[5] quam, geslagen. De faute werdt geleght op de Savoyarden, die terstont gevlucht sijn. 't Voetvolck was ten wedersijde bij de 7000, ruiterie aen de Fransche ende haer bondgenooten sijde acht hondert, van de Spaensche drie duisent. Den hertogh van Parma[6], terwijl hij hier vroolijck was, is wel de helft van sijn staet quyt gewerden, ende werdt getwijffelt, off hij de stadt van Parma noch heeft.

Hertogh Bernhard[7] werdt hier noch opgehouden. Sal met wat gelds wech gaen. Wat daernae sal volgen, weet ick niet.

Den marescal de Brezé[8] is gedisgracieert ende nae Saumur gesonden. Hij heeft de heer Bulion[9] willen beschuldigen, maer die heeft hem het pack weder t'huis gesonden over hetgunt in Nederlant is gepasseert. Den hartogh van Bulion[10] werdt hier verwacht ende werdt niet getwijffelt, oft hij is van de roomsche religie. Eusebius[11] heeft van deselve geen goede opinie.

Hier is in 't logys, daer den marquys van Bade[12] t'huis was, scherp ondersoeck gedaen op d'executie van de luthersche rel(ig)ie. Aen den marquys De la Force[13] is geseit, dat hij tot recompense van sijn dienst in den lesten slagh gedaen, wel gelt mach hoopen, maer geene verdere digniteit, blijvende van de religie, daer hij van is.

Des conincx broeder[14] heeft Delbeen[15], die de anderen van sijne domestyc-

1 Jerónimo Colloredo; vgl. no. 2527, p. 51 n. 6.
2 Bernhard, hertog van Saksen-Weimar.
3 Hs. Amsterdam, UB., coll. RK., R 1 k. Eigenh. oorspr. Niet ondertek.
4 Charles Créquy de Blanchefort de Canaples.
5 Diego Mexia Felipes de Guzmán, markies van Leganés.
6 Odoardo Farnese; vgl. no. 2500, p. 9 n. 2.
7 Bernhard, hertog van Saksen-Weimar.
8 Urbain de Maillé, markies van Brezé; hij had met Gaspard de Coligny, graaf van Châtillon, de leiding gehad van de Franse troepen, die in de Nederlanden de Spanjaarden bestreden.
9 Frédéric Maurice de La Tour d'Auvergne, hertog van Bouillon, gouverneur van Maastricht.
10 Over zijn overgang tot het katholicisme zie bijv. VI no. 2322, p. 295 en n. 16 aldaar.
11 Schuilnaam voor De Richelieu; Van Reigersberch heeft de naam erboven geschreven.
12 Friedrich V, markies van Baden-Durlach († 1659).
13 Armand de Caumont, markies van La Force; zie over hem 2526, p. 50 en n. 5 aldaar.
14 Gaston Jean-Baptiste de France, hertog van Orléans.
15 Guy D'Elbène (Del Bene).

quen aengebracht hadde, verjaecht ende met geene middelen bewogen connen werden om hem weder aen te nemen. Van 't huwelijck[1] wil den paus[2] te Rome kennis nemen, hier ter contraire wil men, dat het in Vrancrijck geschiede. Hij seit in alle gevalle, dat men hem niet dwingen en can een ander te nemen.

Den paus heeft aen het Spaensche crijgsvolck eenige toevoer gesonden uit sijn lant; Venegie, Florence, Genua blijven neutrael.

Men is hier niet wel tevrede over het senden van Aisma na[3] Hannibal[4]. Men seit, Hanno[5] bij Vindex[6] comt. Men claegt hier oock, dat Calaber[7] meer eischt dan besproocken is, off nae Catullus[8] wil gaen. Die voor desen bij de Latou[9] is geweest van Hannibals[10] wegen comt weder in Terentius[11] studeren. Den hertogh van Weimar[12] meent met 700 ofte 800[m] gl. vanhier te gaen, soo om de oude soldaten te onderhouden, als om nieuwen aen te nemen; sendt aen de heer rijcxcancellier[13].

Eenige meenen, dat Zosimus[14] niet vast en staet bij Eusebius[15]. Ick twijffel daeraen. Die dat meenen seggen, dat hij hem mede aen Simonides[16] heeft vergrepen.

Wilt bij alle occasie seeckerlijck schrijven van Manlius[17], Caesar[18] ende insonderheit van alle 't gunt Iustinus[19] aengaet.

3 April n. st. 1636.

1 Gaston van Orléans was op 3 januari 1632 in het geheim gehuwd met Margareta van Lotharingen; voor de pogingen dit huwelijk door het Franse episcopaat ongeldig te doen verklaren zie men *Merc. Franç.* XX, p. 849 vv. en p. 989 vv.
2 Urbanus VIII.
3 Foppe van Aitzema, resident van de Republiek te Hamburg. De woorden ‘van Aisma na’ staan in de tekst in cijfer: 213. 100.22.49. 6.70. met de ontcijfering door Van Reigersberch erboven geschreven.
4 Schuilnaam voor Ferdinand II; Van Reigersberch heeft erboven geschreven: Keyser.
5 Schuilnaam voor Cornelis van der Myle; Van Reigersberch heeft erboven geschreven: van der Myle.
6 Codenaam voor Frankrijk.
7 Schuilnaam voor Frederik Hendrik; Van Reigersberch heeft erboven geschreven: prins van Oraigne.
8 Codewoord voor bestand; Van Reigersberch heeft erboven geschreven: Tresves.
9 Codewoord voor Frankrijk; Van Reigersberch heeft er ‘Vr’. boven geschreven.
10 In de tekst in cijfer: 14.49.24.217.71.11.70.45.21. met de ontcijfering door Van Reigersberch erboven geschreven; bovendien heeft hij erboven geschreven: Keyser's.
11 Codenaam voor Frankrijk; bedoeld is de priester Sebastien Lustrier.
12 Bernhard, hertog van Saksen-Weimar.
13 De Zweedse rijkskanselier Axel Oxenstierna.
14 Schuilnaam voor de Franse gezant in Den Haag, Hercule Girard de Charnacé; Van Reigersberch heeft erboven geschreven: Charnassé.
15 In de tekst in cijfer: 108.32.33.11.8.2010. met de ontcijfering door Van Reigersberch erboven geschreven.
16 Codewoord voor geld.
17 Schuilnaam voor Adriaen Reyniersz. Pauw: zie ter zake no. 2505, p. 18 en n. 9 aldaar.
18 Codenaam voor Rotterdam; het betreft de pogingen door Grotius en namens hem ondernomen om zijn achterstallige salaris als pensionaris van Rotterdam alsnog uitbetaald te krijgen.
19 Pseudoniem van Grotius.

Onder de saecken, die Servien[1] te laste werden geleit, is dat hij de saecke met Tulipa[2] tot Pindarus[3] heeft gebracht. Veele teickenen doen de wijsen geloven, dat Pindarus[4] niet lang en sal leven[5].

Adres (met andere hand): Mijn Heer Mijn Heer Reigersberg, raet in den Hogen Raet in Hollant in Den Hage.

In dorso schreef Van Reigersberch: Broeder de Groot, den 3 April 1636. Disgrâce van Bresé; ondersouck gedaen op de executie van de luthersche int logis, daer den marquis van Baden is gelogeert; coninckx broeder wil Delbeen niet weder in sijn huys ontfangen, seyt men hem in alle gevalle geen ander kan dwyngen te trouwen; Servien wert te laste geleyt hij Vranckrijck met Spaenge in oorloge heeft gebracht.

2535. 1636 april 3. Van N. van Reigersberch[6].

Mijn Heere,

Desen naermiddach heb ick over Amsterdam ontfangen die van den 21 Maert[7].

De hoop tot het recouvrement van het fort van Schenck[8] meerdert dagelijx. Van desen morgen sijn brieven gecommen van de gedeputeerde, die bij graeff Willem[9] sijn, medebrengende, dat, bijaldien men haer in geen faute van gelt en laet, sij meenen de wercken eerlangc in sulcken staet te helpen, dat geen secours sal wesen te vresen, ende is noch vandage nieuwe provisie van gelt gesonden. Tsestych, tseventych compangiën te voet hebben oock patenten naer Nimwegen tot renforcement, off den viant, die noch vergaderynge maeckt, yet wilde tenteren. Het fort ofte veeleer de redoute Ferdinando, bij den viant bewaert met 110 mannen, is de vive force geëmporteert door twee hondert van de onse. Van beyde sijden is wel gevochten, den commandeur à coup de pique doorsteecken, sijn lieutenant[10] dodelijck gequest, van de 110 sijnder tsestych doot gebleven.

Een Zeus oorlochschip convoyerende thien coopvaerders heeft tegens eenyge Dunckerckse fregatten mannelijck gevochten, een, soo men seyt, in de gront geschoten, al sijne schepen in salvo gebracht.

1 Abel Servien, Frans staatssecretaris; zie V, p. 104 n. 1. De naam staat in de tekst in code: 32.72.66.110.62. met de ontcijfering door Van Reigersberch erboven geschreven.
2 Codenaam voor Spanje; Van Reigersberch heeft erboven geschreven: Spaengie.
3 Codewoord voor oorlog; Van Reigersberch heeft er ‘oorloge’ boven geschreven.
4 Van Reigersberch heeft er ‘het oorloge’ boven geschreven.
5 Van Reigersberch heeft erboven geschreven: duiren.
6 Hs. Amsterdam, UB., coll. RK., 7 M 1. Eigenh. oorspr. Niet ondertek. Antw. op no. 2523; vermoedelijk tesamen met nos. 2543, 2547, 2553 en 2562 beantw. d. no. 2575. Gedrukt Rogge, *Br. Nic. v. Reigersb.*, p. 264.
7 No. 2523.
8 Betreffende Schenkenschans zie VI no. 2241, p. 175 n. 1.
9 Willem, graaf van Nassau-Siegen (1592-1642), bevelhebber in Staatse dienst.
10 Hun namen zijn mij niet bekend. Het fort werd in de nacht van 29 op 30 maart door graaf Willem veroverd; de bezetting werd gevormd door een compagnie uit het regiment van Ernst Christoph von Rietberg, graaf van Oost-Friesland, graaf van Embden.

Aelianus[1], die bij Arcesilaus[2] naer Valerius[3] heeft gewacht, is nu hier gecommen, alsoo den man van[4] Sophi[5] doet sieck bliift, heeft[6] Iraeneus[7] Iovinianus[8] gepersuadeert[9] op Constans' gesel[10] te deincken ende hem bij Cimon[11] te helpen. Soo Julianus' man[12] dat[13] niet goet vint, mach hij sien, off Xenocrates[14] Irenaeus[15] de Aertbesien[16] smaeckelijck soude connen maecken.

Eenyge van Aristoteles'[17] volck sullen Manlius[18] bij Vindex[19] willen houden; dat en is Gracchi[20] intentie niet. Soo Fabius[21] lust hadde, meene, hij Latou[22] soude connen eeten; Calaber[23] sage dat garen.

Dat Philemon[24] door Cimon[25] bij Simonides[26] geraecke, heeft geen of weynych apparentie.

Van den hartoch van Lenenburch[27] is mij de goede opinie van nieuws geconfirmeert. Engelant consenteert aen de croon Sweden lichtynge van vijff regimenten. In Sweden was voor de heer rijxcancelier[28] een groot secours gereet om over te scepen, wel, soo men seyt, van 15000 man. Den generael Bannier[29] was van de Sael naer Maechdenburg geweecken ende de Saxische waren over de Sael gecomen

1 Petter Spiring Silvercrona; zie over hem V, p. 304 n. 3.
2 Codenaam voor Den Haag; Grotius heeft er ‘Den H.’ boven geschreven.
3 De Zweedse gezant in Den Haag, Ludwig Camerarius; Grotius heeft erboven geschreven: Cam.
4 De woorden: ‘den man van’ staan in de tekst in cijfercode: 332. 929. 213. met de ontcijfering door Grotius erboven geschreven.
5 Codenaam voor Zweden; Grotius heeft erboven geschreven: Sweden.
6 De woorden: ‘doet ..... heeft’ in de tekst in cijfer: 10.73.75.77. 64.(=67).110.12.58. 83.109.54.26. 14.104.54.26. met de ontcijfering door Grotius erboven geschreven. De man van Sophi is de Zweedse gezant Ludwig Camerarius.
7 Pseudoniem van Nicolaes van Reigersberch; Grotius heeft er ‘N. v. Reig.’ boven geschreven.
8 Pseudoniem van Nicolaes van Reigersberch.
9 In de tekst in cijfer: 9.74.64.72.66.76.81.70.10.104.66.77. met de ontcijfering door Grotius erboven geschreven.
10 Grotius zelf; hij heeft erboven geschreven: HdG. Constans is een pseudoniem van Maria van Reigersberch.
11 Codenaam voor Staten-Generaal; Grotius heeft er ‘St. Gen.’ boven geschreven.
12 Grotius. Julianus is een pseudoniem van Maria van Reigersberch.
13 De woorden: ‘man dat’ staan in de tekst in cijfer: 818. 778. met de ontcijfering door Grotius erboven geschreven.
14 De Zweedse rijkskanselier Axel Oxenstierna; Grotius heeft er ‘Rijcxc.’ boven geschreven.
15 Grotius heeft er ‘N. v. Reig.’ boven geschreven.
16 Codewoord voor Zweden; Grotius heeft erboven geschreven: Sweden.
17 Codewoord voor Holland.
18 Schuilnaam voor Adriaen Reyniersz. Pauw; zie no. 2505, p. 18 en n. 9 aldaar.
19 Codewoord voor Frankrijk.
20 Schuilnaam voor Frederik Hendrik.
21 Schuilnaam voor Simon van Beaumont.
22 Codewoord voor Frankrijk; Grotius heeft er ‘Vr.’ boven geschreven.
23 Schuilnaam voor Frederik Hendrik; Grotius heeft erboven geschreven: ‘Pr. v. Or.’.
24 Codenaam voor Zweden; Grotius heeft er ‘Sweden’ boven geschreven.
25 Codenaam voor Staten-Generaal; Grotius heeft erboven geschreven: ‘St. Gen.’.
26 Codewoord voor geld; Grotius heeft er ‘gelt’ boven geschreven.
27 Georg, hertog van Braunschweig-Lüneburg.
28 Axel Oxenstierna.
29 De Zweedse maarschalk Johan Gustavsson Banér.

overvallen hebbende twee regimenten ende vijfthien standaerts becommen. Lisle[1], die in aentocht was naer Westphalen, soude hem weder naer Banner hebben gevoucht om de Saxische te besoucken. Ian de Waert[2] domineert noch ontrent Luyck, ende loopt die stadt peryckel van in des keysers ofte biscops van Ceulen[3] handen te commen.

Caesar[4] sal ick binnen een dach twee, drie de pretensiën overgeven ende voorts aenhouden.

Recommandere mij aen de bekende.

Desen 3 April, des avonts ten 10 uyren, 1636.

Adres: Mevrouw Mevrouw De Groot.

In dorso schreef Grotius: 3 April 1636 N. Reig.

2536. 1636 april 4. Aan A. Oxenstierna[5].

Excellentissime Domine,

Dum hic Parmensis[6] laetos agebat dies, Mutinensis[7] circumsita Parmae incursavit gravi etiam urbis parum validae periculo. Placentini quoque agri possessio cum hoste divisa est multum imminutis Gallici federis rebus clade ea, quam 27 Februarii Crequiacus[8] a Vespola veniens occurrente a Vigevano Leganesii[9] exercitu accepit nudatus[10] turpi, ut fertur, Sabaudorum fuga. Peditum pares fere erant copiae ad septem millia; equitatus dispar, Hispanis ter mille, Gallis et sociis octingenti. Mala haec sunt Gallicae parti magna in hunc annum per Italiam minata[11] auspicia.

Duci Bernhardo[12] significatum intelligo, ne coram rege[13] caput tegat tum aliis de causis, tum quia stipendia ab eo accipit. Anxius est animi ob incertum Gallicae societatis metumque, ne ita illigetur, ut referre pedem nequeat; ob id etiam matrimonii cum Rohanii filia[14] valde a matre[15] virginis expetiti mentionem omnem declinat. Praeter libertatis curam, quae major esse multo Germaniae

1 De Schot Alexander Leslie, later graaf van Leven; zie V, p. 420 n. 2.
2 Johan van Werth, ruiteroverste in dienst van keizer Ferdinand II.
3 Ferdinand van Beieren; zie IV, p. 300 n. 1.
4 Codenaam voor Rotterdam; het betreft de pogingen door Grotius en namens hem ondernomen om zijn achterstallige salaris als pensionaris van Rotterdam alsnog uitbetaald te krijgen.
5 Hs. Stockholm, RA. Eigenh. oorspr. Gedrukt *Epist.*, p. 224; *Oxenst. Skrifter* 2. afd. II, p. 167. Beantw. tesamen met o.a. nos. 2550, 2574 en 2585 d. no. 2612.
6 Odoardo Farnese, hertog van Parma; vgl. no. 2500, p. 9 n. 2.
7 Francesco d'Este, hertog van Modena.
8 Charles Créquy de Blanchefort de Canaples.
9 Diego Mexia Felipes de Guzmán, markies van Leganés, Spaans gouverneur van Milaan.
10 Het 'nudatur' van de editie der *Epist.* is wellicht een zetfout.
11 De uitgave der *Oxenst. Skrifter* heeft 'minatae'; het 'minata' van de *Epist.* verdient de voorkeur.
12 Bernhard, hertog van Saksen-Weimar.
13 Lodewijk XIII van Frankrijk; vgl. no. 2520, p. 41.
14 Marguerite († 1684); zij huwde - in 1645 - Henri Chabot, seigneur de Saint-Aulaye, later hertog van Rohan (1627-1657).
15 Marguerite de Béthune-Sully († 1661).

quam Galliae principibus esse solet, posset religio movere, cum nuper in diversorio Badensis[1], quod rem divinam Lutherano ritu fuisse dicitur, acris sit facta inquisitio.

Ipsis reformatis quam posthac futura sint occlusa ad honores itinera, marchio Lafortii filius[2] documento est, cum felicis pugnae praemia exspectanti pecuniae sint promissae, marescalli dignitatem ambienti responsum est: religionem obstare.

Dux Bulionius[3] haud dubie pontificius hic exspectatur de Sedano cum rege conventurus, nisi jam convenerit. Brezaeus[4], qui Bulionium accusare voluit, quasi res per Belgicam ipsius neglectu corruptae forent, repercussus a Bulionio acceptae maleque dispensatae pecuniae crimine, cui et Charnassaeus[5] involvi dicitur[6]; Salmurium praefecturam suam amandatus est adverso illi etiam ob sociata cum Serviano[7] consilia cardinalis[8] animo[9].

Regis frater[10] Delbenium[11] haud dubium exploratorem sibi a cardinali additum, et quo deferente[12] quidam ei principi percari in carcerem conjecti fuere, a se abegit nec ullis rationibus, ut eum reciperet ad se, potuit permoveri egregio usus colore, satorem illum semper fuisse dissidiorum inter se et regem. Chavignio[13] - is est Butillerii[14] filius - multum se purganti dixit, se de cardinali atque ipso non queri addito, vos enim domini nostri estis.

De Lotharingico ejus conjugio[15], cum Romae Montispellerii episcopus[16], vir disertus, sententiae Gallicanorum antistitum causas exposuisset, quid peteret, callide quaesivit pontifex[17]; cumque se non ad postulandum quicquam missum diceret, sed ad demonstrandas ejus, quod visum episcopis, rationes, scripto ut id faceret, edixit pontifex, tum se de re deliberaturum.

Idem pontifex, cujus gratiam Galliae potentes magno amicorum suorum cum damno sollicite saepe ambiunt, ducis Parmensis traditas sibi literas humi dejecit, et Hispanici exercitus egestatem commeatibus e Latio solatus est. Etruscus[18] adhuc extra auxilia, quae ex feudali lege sedi[19] debet, et Genuenses in hoc bello

1 Friedrich V, markgraaf van Baden-Durlach; vgl. no. 2534.
2 Armand de Caumont, zoon van Jacques de Caumont, markies van La Force.
3 Frédéric Maurice de La Tour d'Auvergne, hertog van Bouillon; zie no. 2534, p. 59 nn. 9 en 10.
4 Urbain de Maillé, markies van Brezé; vgl. no. 2534, p. 59 en n. 8 aldaar.
5 Hercule Girard, baron van Charnacé, Frans gezant in Den Haag.
6 De woorden: 'cui .... dicitur' ontbreken in de uitgave der *Epist.*
7 Abel Servien, Frans staatssecretaris; zie V, p. 104 n. 1.
8 De Richelieu.
9 De - onjuiste - lezing der *Epist.* luidt: adversa .... cardinalis annuntiat.
10 Gaston Jean-Baptiste de France, hertog van Orléans.
11 Guy D'Elbène (Del Bene).
12 De uitgave der *Epist.* heeft abusievelijk: 'differente'.
13 Léon le Bouthillier, graaf van Chavigny, staatssecretaris; de uitgave der *Epist.* heeft abusievelijk: 'Chaunio'.
14 Claude le Bouthillier, heer van Pont en van Fossigny.
15 Gaston was op 3 januari 1632 in het geheim gehuwd met Margareta van Lotharingen; zie III, p. 206 n. 6. Over de pogingen zijn huwelijk door de Franse bisschoppen ongeldig te doen verklaren zie *Merc. Franç.* XX, p. 849 vv., p. 989 vv.
16 Pierre Fenouillet; zie VI no. 2260, p. 196 n. 14.
17 Urbanus VIII.
18 Ferdinando II de Medici, groothertog van Toscane; zie VI no. 2239, p. 170 n. 1.
19 De uitgave der *Epist.* heeft hier: 'quae ex Feudali Senae lege debet, Genuenses .....'.

medios se praestant et Veneti pergunt suo more[1] spectatores esse. De Anglia cardinalis amicis dixit se nihil sperare.

Princeps Arausionensis[2] postulat Brezaeani militis quod ibi restat ad octo ferme millia regiis stipendiis ibidem ali praeter vetera auxilia, alioqui impedire se non posse, quo minus ad indutias ruant populi. His durum videtur societatis pretium a Batavis indies intendi.

E Vienna discimus Augustae poenitentiarum patrem [Lucam jesuitam[3] ivisse Aenipontem ad conciliandum, ut creditur, conjugium inter Mantuani nepotem[4] et archiducissae filiam[5]. Misisse imperatorem[6] Lutetiam occultos homines, qui, quid Parmensis ageret, explorarent. Neoburgicum[7] nihil opis impetrasse, Saxoni[8] e Silesia subveniri, indici et Bohemiae conventum.

De pecunia, quae hic nobis debetur, nihil plane fit.

Praefectus[9], qui Hochburgum dedidit, jam pervenit Argentoratum. Lusterius[10] huc rediturus exspectatur, qui antehac res Caesaris[11] gessit hac in aula. Dux Bernhardus discessui se parat nec aliud in mora est quam pecunia. Sperat trecenta se scutatorum millia ablaturum in stipendium veteris militis et novo conscribendo. Ponica[12] ad Sublimitatem Tuam mittetur, comes, ut credo, itineris Hogendorpio[13] futurus.

Guenettius cardinalis[14] Roma abire jam creditur cudendam ad pacem in pontificis usum. Ego honestam firmamque opto et ejus constitutae honos, Excellentissime Domine, Tuae Sublimitati Deum oro ut debeatur.

Tuae Sublimitatis cultor devotissimus
H. Grotius.

Lutetiae, 4 Aprilis 1636.

De matrimonio Lotharingico judicari papa Romae vult, Galli in Gallia praesentibus papae delegatis et, nisi mittat[15], sine illis[16]: sed frater regis scripto nihil ultra pollicitus quam staturum se iis, quae papa aut episcopi cum ejus legatis essent judicaturi, addit, quicquid agatur, se ad aliud conjugium trudi non posse. Rex episcopos, ne discedant, levibus negotiis moratur, ut metum Romanis injiciat se[17] sine illis rem judicari facturum. At illi gnari, quam multos habeant in Gallia suae factionis, talia terriculamenta non curant.

1 De uitgave der *Epist.* heeft: '.... Veneti pergunt dicere, se mere spectatores esse'.
2 Frederik Hendrik.
3 Pater Lucas Fanino, jezuïet, biechtvader van keizerin Eleonora Gonzaga.
4 Carlo II (III) (1629-1665), hertog van Mantua in 1637.
5 Isabella Clara (1629-1665), dochter van Claudia de Medici en aartshertog Leopold (zie V, p. 451 n. 11). Het huwelijk kwam in 1649 tot stand.
6 Ferdinand II.
7 Paltsgraaf Wolfgang Wilhelm, hertog van Neuburg en Jülich-Berg (1578-1653).
8 Johann Georg, keurvorst van Saksen.
9 Niet geïdentificeerd.
10 Sebastien Lustrier.
11 Ferdinand II.
12 Tobias von Ponikau, raad en gezant van Bernhard van Saksen-Weimar.
13 Gijsbrecht (Gijsbert) van Hogendorp; zie over hem V, p. 447 n. 4.
14 Martio, kardinaal Ginetti.
15 De uitgave der *Epist.* heeft - m.i. ten onrechte - de lezing: 'mutati'.
16 De uitgave der *Epist.* heeft: 'aliis'.
17 De uitgave der *Epist.* heeft de - m.i. onjuiste - lezing: 'sed sine illis rem judicari passurus'.

Brezaei restitutionem cum imperio in Picardiam multi sperant. Chavignius[1] mittitur iterum ad fratrem regis, ut Delbenium familiae ejus reddat, quod valde vult cardinalis.

Duci Bernhardo nunc sex esse equitum, quatuor aut quinque peditum millia ait Hogendorpius. Hac nocte dux Bernhardus it ad comoediam[2] apud Rohaniam.

Adres: Axelio Oxenstiernae, Sacrae Reg. Maj. Regnorumque Sueciae Senatori et Cancellario.

2537. 1636 april 5. Aan het Bestuur der Duitse Natie te Orleans[3].

Nobilissimi Domini,

Sicut mihi dolet infortunium, in quod innocens, quantum intelligo, incidit Bernhardus Damke[4], viri egregii Hamburgensis[5] filius, ita in hac occasione vestram fidem omnium inclaruisse multum gaudeo; nec dubito, quin rem ex gravissimis difficultatibus explicatam ad felicem perducturi sitis exitum.

De re pecuniaria mercator hic habitans[6] mandata accepit; ego si quid adferre potero, quo levetur hoc malum, nihil operae in me desiderari patiar.

Vobis quoque[7] pro benevolo in me animo gratias ago quantique inclitam nationem vosque singulos faciam, velim rebus posse ostendere.

Vestrae Nobilitatis studiosissimus
H. Grotius.

Lutetiae, V Aprilis MDCXXXVI.

2538. 1636 april 5. Aan de Criminele Rechter te Orleans[8].

Nobilissime amplissimeque Domine,

Bernhardum Damke[9], cujus pater[10] vir est summae probitatis eruditionisque non mediocris, ex aliorum sodalitate in malum [incidisse] dolens intelligo.

1 In de editie der *Epist.* staat abusievelijk: 'Chaunius'.
2 In de editie der *Epist.* staat ten onrechte: '... it apud Cardinalem ad Rohaniam'.
3 Copie Den Haag, ARA. Eerste afd., coll. Hugo de Gr. Aanw. 1911 XXIII no. 2, p. 5. Gedrukt *Epist.*, p. 225. Procureur der Duitse Natie was Otto Mühlphort uit Hamburg.
4 Over Bernhard Damcke, zoon van Joachim, zie V, p. 48 n. 12.
5 Zie over Joachim Damcke V, p. 231 n. 1.
6 Duisterlous (Osterloh?); vgl. no. 2539, p. 67 n. 3.
7 Dit woord ontbreekt in de uitgave der *Epist.*
8 Copie Den Haag, ARA. Eerste afd., coll. Hugo de Gr. Aanw. 1911 XXIII no. 2, p. 5. Gedrukt *Epist.*, p. 225. Met de criminele rechter wordt m.i. bedoeld de assistent van de baljuw, Henri Hurault, François de Beauharnais, lieutenant général criminel.
9 Zie V, p. 48 n. 12.
10 Joachim; zie V, p. 231 n. 1.

Solatur me et ipsius et patris amantem, quod veritatis nudatrix dies innocentiam ejus in lucem producere jam coeperit; neque dubito, quin vos, quos veritatis soror justitia sacerdotes suos fecit, rem bene inchoatam ad felicem perducturi sitis exitum, ut tandem is adolescens liber reatuque omni exsolutus ad senem patrem redeat.

Si quid ad hoc preces meae valent, etiam iis fungentur hae literae simulque testabuntur me, si quid vicissim facere possim, vobis gratum quod sit, nunquam defuturum.

Tuae Nobilitatis studiosissimus
H. Grotius.

Lutetiae, V Aprilis MDCXXXVI.

2539. 1636 april 5. Aan B. Damcke[1].

Incommodum, in quod incideras, doctissime Damke, jam fama nuntiante tristis intellexeram. Scilicet mali aliquid ex vicino malo, quo magis videndum tibi in posterum, ut, qualem pater[2], vir optimus, velit, consuetudine utaris.

Recreavit me, quod carceri exemtus ab ipsis judicibus criminis suspicione liberari coepisti. Ut plene absolvaris, opto, et siquid possim, conferam libenter, tum tui tum patris causa; de re pecuniaria posteriora mandata, quae ad me missis derogant, Duisterlous[3] accepit, ad quem eum misi, qui mihi abs te literas tulerat.

Deus tibi cum bona mente det fortunam prosperam patrique sistat incolumem.

Tui amantissimus
H. Grotius.

Lutetiae, V Aprilis MDCXXXVI.

2540. 1636 april 5. Aan de Procureur des Konings[4].

2541. 1636 april 6. Van C. de Groot[5].

Tuas ultimo Febr. et Mart. VI e novo Cal. datas[6] biduum est quod recepi; et ut mei erat muneris statim, postquam receperam, tradidi.

Memini equidem scripsisse me antehac voluisse dominum magnum cancellarium[7] tibi ut nuntiarem meam operam, si foret animus in hac aula manendi, ipsi non displicere, nec aliter quam scripsi se res habet. Quin et interim saepe ipse, saepe per alios idem est pollicitus; quae autem causa sit, cur in hoc proposito haeserit

1 Gedrukt *Epist.*, p. 224. Over Bernhard Damcke zie men V, p. 48 n. 12.
2 Joachim Damcke; zie V, p. 231 n. 1.
3 Een te Parijs wonende koopman; vgl. no. 2537. De Osterloh van VI, p. 314?
4 Copie Den Haag, ARA. Eerste afd., coll. Hugo de Gr. Aanw. 1911 XXIII no. 2, p. 5. De brief is blijkens een marginale aantekening in de copie gelijkluidend aan no. 2538 aan de Criminele Rechter te Orléans; zie aldaar, p. 66. De procureur des konings is mij niet bekend.
5 Hs. Den Haag, ARA. Eerste afd., coll. Hugo de Gr. Aanw. 1911 XXIII no. 25. Eigenh. oorspr.
6 Niet meer aanwezig.
7 De Zweedse rijkskanselier Axel Oxenstierna.

hactenus meque adhuc in incerto teneat, nemo est, qui dixerit, nec apparet omnino, nisi illud inspiciamus, quam considerate quamque cunctante[r] explicare omnia consilia sua assueverit. Quoquo modo ea se res habet, non est, quod de exspectatis mihi diu successibus desperem. Potero interim solari hanc temporis iacturam Germanici sermonis rerumque in hac aula tractarum cogitatione quantulacunque. In caeteris tuarum memor admonitionum, quas ut digne aestimem, scio et fortunae meae et isti, quam debeo tibi obedientiae interesse.

Pro libraria suppellectile, quam mittere te ais, haud equidem dixerim, quantas tibi habeam gratias. Utinam et vestes adessent, cum ad apiscendos honores videantur illa non parum promovere. Possunt autem, dummodo tutum Hamburgum transmittantur, haberi a nobis sine ullo incommodo, cum inde ad nos commeantibus pateant itinera tuta nec ullo obsessa milite.

Quae publica spectant haec sunt ferme. Rostochiensem civitatem amisso praesidii praefecto[1], qui per dolum civibus se atque ipsis adeo militibus subduxit, quorum omnium irritaverat in se animos, nostrorum petitionibus aures praebere, cum steterit ista urbs iam per aliquot menses sub isto Lunemburgicorum partium tribuno[2] clausa dies noctesque quorumlibet aditus, adeo ut huius quoque aulae praefecto[3] denegata fuerit transeundi potestas, licet media hyeme et intento gelu ipse e campo nobis vicino per suos iussisset eam peti. Bannerium[4] cum X equitum millibus, quorum pars Salae fluvium nando traiecere per dolum hostilia castra agressum; et duo regimenta dedisse internecioni captis vexillis X progredi nunc et maiora moliri. Gaertam obsidione adhuc premi.

Silesiae eundem esse statum. At edixisse Poloniae regem[5], ne dehinc suum intra territorium militem sibi conscribant caesariani[6].

Rediit iam nunc Hamburgum S. Chaumontius[7]. Dominus magnus cancellarius parat se, Straelsundiam ut repetat in sequentem proxime Mercurii diem. Videtur illud agere apud dominum cancellarium Lunemburgicus[8], ut medius sit inter partes, et hostilia in posterum exuat.

Spiringium[9] Amstelodamum profectum scripsi iam antehac[10] ut et de Mathisiae[11] morbo, quem lethalem sibi sensit atque adeo ante octiduum extincta est.

Deus te, venerande Parens, ingens publici, ingens nostri quoque decus atque columen, clementer custodiat, cujus tutelae et matrem meam et sororem[12] commendo.

Tuus tibi obedientissimus filius
Cornelius Grotius.

Vismardae, XXVII Mart. vet. cal. 1636.

Vestes meae, et si quid aliud est, quod mittas, si Hamburgensi navi committantur, quales saepe ad nos transmeare solent, nullum equidem illis periculum video, dummodo ad Hamburgensem mittantur mercatorem aliquem et absint litterae, quae notos nos faciant.

1 Wellicht Johann Dietrich von Ehll.
2 Niet geïdentificeerd.
3 Niet geïdentificeerd.
4 De Zweedse maarschalk Johan Gustavsson Banér.
5 Wladislas VII (IV).
6 De handlangers van Ferdinand II.
7 Melchior Mitte de Miolans, markies van St. Chaumont, speciale gezant van Lodewijk XIII van Frankrijk bij de Zweedse rijkskanselier Axel Oxenstierna in Duitsland.
8 Georg, hertog van Braunschweig-Lüneburg.
9 Petter Spiring Silvercrona, raad van financiën van Zweden in Duitsland.
10 No. 2506.
11 Agneta van de Wouwere, vrouw van Assuerus Matthisius; vgl. no. 2506, p. 21 n. 8.
12 Cornelia de Groot.

Boven aan de brief schreef Grotius: Rec. 12 Maii n.s.

2542. 1636 april 6. Van A. Oxenstierna[1].

Magnifice ac generose domine, amice plurimum honorande,

Cum mihi ob negotiorum plurimorum concursum aliquandiu silendum fuerit, maxime vero quod exitum negotiationis meae, quam hic Wismariae ante septimanas circiter quinque cum legato christianissimi regis, marchione Chamontio[2], super foedere inter regna Sueciae et Galliae renovando augendoque instituere coepi, expectare voluerim, ut esset quod certo referrem, nunc ea tandem incertitudine ex[s]olutus magnificae dominationi tuae significo convenisse quidem inter nos in plerisque, quos hic nunc una iungo[3], articulis, sed, quod imperatorem[4] et eius socios pro hostibus obtentu defectus mandati expressis verbis declarare noluerit - quod equidem substantiam totius negotii concernit - eo res tota in suspenso relicta et ad principalium resolutiones intra quadrimestre spatium expectandas dilata est.

Sed alii tamen articuli interea inter nos sanciti sunt, quibus durante hoc quadrimestri tractatus ullos cum hoste inire vetamur, quod ex adiuncto articulorum exemplo pariter liquet, in quibus, cum mentio quoque fiat responsi regi Daniae[5] dandi, certiorem facio magnificam dominationem tuam eum regem literis suis interventionem pacis denuo obtulisse et conventum principum protestantium ad diem 2/12 maji Lubecae expetere, ad quem eos quoque, si qui a parte regni Sueciae tractaturi sunt, invitat.

Ad eas literas respondi hisce meis ex Suecico idiomate in latinum translatis, ex quibus magnifica dominatio tua facile colliget, quae me rationes hoc tempore maxime urgent, nec minus ipsa diiudicabit, quid ex conventu illo nobis boni sperandum sit vel non.

Praeter haec magnificam dominationem tuam celare nolui, qua fortuna nuper usus sit in profligandis hostium copiis dominus campi mareschallus Banerius[6]. Is, cum oblata occasione aliquid praeclari efficere constituisset, haeserat in ambiguo fama percreb[r]escente Hatzfeldium[7] cum auxiliaribus copiis nonnullis electori[8] in propinquo esse, huic ne obviam procederet, an hostiles inter exercitus per stativa trans Salae flumen dispositos grassaretur, ut vel cedendo hosti, si qua commoditas emergeret, invigilaret vel saltem loca, ex quibus pabulo et annona iuvatur, corrumperet.

Postremum hoc tandem placuit tamque prospere successit, ut equitatus maxima parte ad München-Neuburg per Salam reperto vado, mille vero selectis sclopetariis ponte ad Calbe traductis in stativa hostilia se effuderit tresque equitum

1 Hs. Stockholm, RA., coll. Gallica, brev till legaten Hugo Grotius 1635-1638. Orig. eigenh. ondertek, met eigenh. postscr. Antw. op no. 2500. Gedrukt *Oxenst. Skrifter* 1. afd. XV, p. 269; deze editie geeft op sommige plaatsen een onjuiste lezing.
2 Melchior Mitte de Miolans, markies van St. Chaumont, speciale gezant van Lodewijk XIII bij de Zweedse rijkskanselier.
3 Deze bijlagen ontbreken.
4 Ferdinand II.
5 Christiaan XV; zie voor het bewuste antwoord *Oxenst. Skrifter* 1. afd. XV, p. 254.
6 Johan Gustavsson Banér.
7 Maarschalk Melchior von Hatzfeldt und Gleichen; zie no. 2500, p. 11 n. 3.
8 Johann Georg, keurvorst van Saksen.

legiones, unam Schafelitzkianam[1], Luneburgicam[2] alteram et tertiam Wimariensem[3], captis vexillis decem ceciderit ac profligarit; cuius victoriae fama ad Saxonicos perlata convenere caeterae legiones omnes ad Halam sub tormentorum tuitione ideoque dominus campi mareschallus, postquam diem unum in conspectu hostium substitisset atque eum frustra expectasset, rediit in castra cum incolumi exercitu.

Hisce m. Dominationem tuam quam optime valere cupio.

Tui amicissimus

Axelius Oxenstierna m.p.

Dabam Wismariae, die 27 Martii A.^{o} 1636.

Proximis literis scribam de rebus tuis privatis et, quantum est in me, curam tui habebo.

Adres: Serenissimae Reginae Regnique Sueciae apud christianissimum Galliarum Regem legato ordinario, magnifico ac generoso domino, domino Hugoni Grotio, domino amico plurimum honorando, Parisios.

2543. 1636 april 7. Van N. van Reigersberch[4].

Mijn Heer,

Saterdach lestleden is in de vergaderynge van Hollant, op het versouck bij den raetpensionaris Pauw[5] voor desen gedaen[6] ende daerop versocht was het advis van sijn Ex.[tie7] ende bij de gedeputeerde met hare principalen gecommuniceert, gedelibereert. Hebben de meeste stemmen verstaen het versouck, soo het lach, behoorde te worden geaccordeert, dat is toe te staen hij thuys soude mogen commen om in de vergaderynge selffs hem van sijne bedienynge van het pensionarisampt te ontleedygen, directelijck tegens het advis van mijnheer den prins, die schriftelijck sijne opinie de vergaderynge hadde overgegeven medebrengende, dat men hem soude houde van nu aen van sijn bedienynge ontslagen ende het pensionarisampt impetrabel. Desen cours van veele steden geeft achterdencken, dat den pensionaris Pauw hetgene hij door sijn brieven aen de vergaderynge opentlijck heeft versocht ende met recommandatie van sijn vrienden ende de stat van Amsterdam sijne Ex.[tie] voorgedragen, onder de hant anders souckt te beleyden, waerin hij niet voorsichtych soude doen; want hoe geraden is sijn selve in een soodanygen staet met indirecte middelen tegens d'intentie van die hem dus lange daerin hebben gecontramineert

1 Van Bernhard Schaffalitzky.
2 Van Georg, hertog van Braunschweig-Lüneburg.
3 Van Wilhelm van Saksen-Weimar.
4 Hs. Amsterdam, UB., coll. RK., 7 M m. Eigenh. oorspr. Niet ondertek. Vermoedelijk tesamen met nos. 2535, 2547, 2553 en 2562 beantw. d. no. 2575. Gedrukt Rogge, *Br. Nic. v. Reigersb.*, p. 266.
5 Adriaen Reyniersz. Pauw; vgl. no. 2505, p. 18 n. 9.
6 Vgl. no. 2511, p. 29.
7 Frederik Hendrik.

te conserveren, is licht te considereren. Den pensionaris Cats[8] heeft met de meerderheyt niet geconcludeert; oock is bij geen van de steden daer-

8 Jacob Cats; zie over hem III, p. 96 n. 1 en IV, p. 337 n. 2.

toe instantie gedaen, sulckx dat apparent andermael in deliberatie sal moeten commen ende het advis van sijn Ex.tie werden gevolcht. Veele meenen, men Pauw daer ordinaris ambassadeur behoort te laten, maer seggen andere wel te weten, hij daer geen lust toe en heeft; hetwelck wel is te geloven, want hij meer voordeels kan doen als extraordinaris, hebbende 75 guldens daechs als ordinaris met een traictement van 10.000 guldens. Den heer van der Mylen[1], in cas die conditie hem voorquame, meene ick, dat hem mede soude excuseren, gelijck mede Fabius[2], die Iovinianus[3] dat oock soude raden.

Caesar[4] heb ick de pretensiën, wat breet geëxtendeert, overgelevert, om des te beter tot redelijckheyt te commen; dan vreese hetgene wij voor liquide oordeelen hem, dewijle soo hooch monteert, sal deterreren, ick late staen de reste. Wij moeten sien. Verwachte eerlange antwoort, want voor Mey, waer het mogelijck, soude ick garen daer wat van maecken.

De wercken in de Duffel tusschen het spuy ende Billant meent men soo verde te wesen geavanceert, dat, soo den viant binnen vier, vijff dagen met geen notabel secours en compt, het fort Schenck wert gehouden voor verloren, naer het oordeel van den gouverneur van Cleeff[5], gelijck wt sijne geïntercipieerde brieven blijckt. Wij moeten sien, wat de troupes van den viant, die op de been sijn, voor sullen nemen; men hout die sterck vier à vijff duysent man, ende wert tot Gennip een brugge over de Mase geslagen, een teycken, dat over willen ende een preuve nemen. Het garnisoen van Gennip, Geldre ende Cleeff soude haer seer verstercken.

De sestych compangiën, bij sijn Ex.tie naer Nimwegen gesonden, meent men daer nu sijn gearriveert. Bijaldien den viant geen secours in corten tijt brengt, sal uEd. hooren van een notabel effect van de onse. Wert oock gelooft door advisen, die van des viants volck commen, dat het fort besloten sijnde, al en geschiede daer geen gewelt op, niet lange bij faute van goede provisie soude connen tegenshouden. Maer andere seggen, voorraet is van coren ende niet en ontbreeckt als sout, boter, hout; soo schrijft men van Brussel, ende een brieffken, met een vrouw wt Schenckenschans gebracht, seyt: sij hebben gebreck van knopen, haecken ende oogen. Die van binnen doen alle nachten vierteyckenen aen die van Cleeff ende die van Cleeff aen het fort. Men werckt naerstich tot Cleeff aen provisie van palissaden ende ladders, dat vermouden maeckt, sij een attaque op de wercken van de onse willen doen.

In Vlainderen heeft den viant door een entreprinse Philippine gemeent off te emporteren off soo veel aventage daerop te crijgen met die van binnen de haven onbruyckbaer te maecken, dat hij een belegerynge met hope van succes soude hebben connen hervatten. Tot dien eynde hadde een quartiermeester van het schip van den vice-admiraal Hollaer[6] ende eenyge soldaten binnen gedebaucheert; dan een van de soldaten, het dessein hebbende ontdeckt ende d'onse

1 Cornelis van der Myle.
2 Schuilnaam voor Simon van Beaumont, Grotius' opvolger als pensionaris van Rotterdam.
3 Pseudoniem van Nicolaes van Reigersberch.
4 Codenaam voor Rotterdam; het betreft de pogingen voor Grotius en door hem ondernomen om zijn achterstallige salaris als pensionaris alsnog uitbetaald te krijgen.
5 Francesco Toraldo; hij werd in 1647 van verraad beschuldigd en onthoofd.
6 Marinus Hollaere uit Vlissingen, vice-admiraal van Zeeland. Tussen 1631 en 1637 bevocht hij herhaaldelijk met succes de Duinkerkers.

binnen op haer hoede wesende, den viant, die aen het marcheren was, dat gewaer werdende, is onverichter saecke terugge getrocken.

Den heer ambassadeur Camerarius[1] is in groot peryckel geweest, doch naer vijff dagen was geweest sonder water te maecken, een steen gelost hebbende is buyten peryckel gestelt. Dese sieckte gaff des te meer apprehensie aen de sijne, omdat morbus is hereditarius, daer sijn vader[2] ende grootvader[3] van sijn gestorven.

Den heer Spierynck[4] is ondertrout met joffrou Bommers[5] ende gaen de geboden tot Delft. Vrijdach heeft bij de Staten-Generael, desen morgen bij mijnheer den prins audiëntie gehadt. De schaersheyt van gelt sal grote difficulteyten op sijn versouck brengen.

Het tractaet tusschen den keyser[6] ende lantgrave[7] meent men t'eenemael is gebroocken ende dat den hartoch van Lunenburg[8] met den lantgrave wederom in wapenen sullen commen.

Den gouverneur van Cobblents[9], die in extremiteyt was gebracht, heeft met een surprise het casteel Shoumberg, twee mijlen van Coblents op den Rhijn, ingenomen, vijff hondert malderen corens, wijn ende ander behouften daerbinnen gevonden, ende die binnen Coblents gebracht, waerdoor die plaetse is gerevictualieert.

Brieven wt Spaengen, geconfirmeert met rapporten van schippers, die wt Lisbona commen, willen ons doen geloven, dat Lichthart[10], admirael in Brasil vanwegen de Westindische Compangie, met sijn bihebbende scepen soude verbrant ende gedestrueert hebben in de Baya de Todos los Sanctos de Spaense vlote, onder anderen het gallioen van Napels, gemonteert met meer als tsestych metale stucken. Wij moeten de continuatie van de tijdynge verwachten.

Ick bidde om mijn gewoonelijcke recommandatie.

Desen 7 April 1636.

Adres (met andere hand): Mevrouw (Mevro)uw De Groot tot Paris.

In dorso schreef Grotius: 7 April 1636 N. Reig.

En in margine achtereenvolgens: Sch. bereyt val (?); Medicamenten; Philippine; Schoumberg; Coblents; Sp. vloote in Todos Sanctos.

1 Ludwig Camerarius, Zweeds gezant in Den Haag.
2 Joachim Camerarius (1534-1598).
3 Joachim (magnus Camerarius) (1500-1574).
4 Petter Spiring Silvercrona, raad van financiën van Zweden († 1652).
5 Jaene Dore, weduwe van Jan de Bommert uit Amsterdam. In het register van de huwelijksproclamatiën te Delft staan Pieter Spiering en Jaene Dore op 29 maart 1636 ingeschreven; hun huwelijk werd op 13 april ten huize van Spiring aan de Verwersdijk te Delft ingezegend.
6 Ferdinand II.
7 Wilhelm V, landgraaf van Hessen-Kassel.
8 Georg, hertog van Braunschweig-Lüneburg.
9 Charles de Lameth, graaf van Bussy.
10 Johan Cornelisz. Lichthart († 1646), commandeur en admiraal. Op 19 maart ontmoette Lichthart twee vijandelijke galjoenen en een bark. Dat deze schepen toch Bahia konden bereiken, werd de Hollandse admiraal en zijn kapiteins naderhand als grove nalatigheid aangewreven; zie Joannes de Laet, *Iaerlijck Verhael* IV, p. 221.

2544. 1636 april 9. Aan Willem de Groot[1].

Prope eodem tempore accepi literas tuas, mi frater, 3, 10, 20 Martii[2]. Postremas prius *ὁμηρικῶς*.

Ut melius intelligatur vis epigrammatis, optimum dabo interpretem Venetum fratrem Paulum[3], virum veteris novaeque historiae callentissimum. Vidi ipsius autographas ad senatorem Parisiensis senatus Gillotum[4] literas scriptas 12 Maji 1609, in quibus haec sunt prudenter, ut omnia illius, dicta. 'Si quam libertatem in Italia retinemus aut usurpamus, totum Franciae debemus. Vos et dominationi resistere docuistis et illius arcana patefecistis. Majores nostri pro filiis habebantur olim, cum Germania, Anglia et nobilissima alia regna servirent ipsique servitutis instrumenta fuere. Postquam excusso jugo illa ad libertatem aspirarunt, tota vis dominationis in nos conversa est[5]. Nos quid hiscere ausi fuissemus contra ea, quae majores nostri probaverant, nisi vos subvenissetis?' Haec digna lectu et pontificiis et iis, qui apud te eadem agi non vident protestantibus, tibi potissimum mitenda censui.

Nunc ad tuas ordine, sed cursim venio.

Literas curandi video rationes multis modis incertas esse. Optimum est non easdem semper experiri. Si quid est fidas aures requirens, mercatorum uti opera.

De Molino epigrammata[6] et latina et Graecum non displicere gaudeo. Putavi debere me hoc memoriae viri semper et in omni fortuna mei amantis.

Petro[7] cum modo, ut prospectum sit, curabimus. Scripsi ei, ut meas Institutiones Batavi Iuris[8] in sermonem latinum, non qualemcunque, sed Digestorum transferat. Rogo te amicosque omnes ad id opus, ipsi publicoque utile, et hortatores et adjutores sitis.

Cornelius[9] spero jam de segnitie se purgaverit. Didericus[10], nisi aliud res suadeat, hic manet ad discendos mores, gestus, linguam, equitandi et armorum artem. Si tamen aliter amicis videbitur, non erimus pertinaces.

Simonem Graswinckelium[11] apud vos esse gaudeo.

Quoties tibi scribo, toties et parentibus[12] optimis me scribere intelligo: novi enim diligentiam tuam. Gaudeo matrem incommodo novo liberatam, patri pro

1 Gedrukt. *Epist.*, p. 860. Antw. op nos. 2496, 2503 en 2519; beantw. d. no. 2580.
2 Resp. nos. 2496, 2503, 2520.
3 Betreffende fra Paolo Sarpi zie III, p. 153 n. 7.
4 De geleerde Jacques Gillot († januari 1619), tot raadsheer in het parlement van Parijs benoemd 19 juni 1573. Gillot stond in nauw contact met de geleerden van zijn tijd; hij was kanunnik van de Sainte-Chapelle, waar hij ook begraven is. Voor zijn geschriften zie Hoefer, *Nouv. Biogr. Gén.* 20, k. 555.
5 Vgl. Tac. *Ann.* XV, 69: ad vim dominationis conversus.
6 Zie VI no. 2415 dd. 28 december 1635.
7 Grotius' tweede zoon Pieter bevond zich om studieredenen in het vaderland.
8 *Inleiding tot de Hollandsche rechts-geleertheyd. Beschreven by Hugo De Groot.* In s' Graven-Hage, By de Weduwe van Hillebrant Iacobsz. van Wou. 1631. Ter Meulen-Diermanse, no. 757. Van de vertaling is bij mijn weten niets gekomen.
9 Grotius' oudste zoon; hij bevond zich te Stralsund bij de Zweedse rijkskanselier Axel Oxenstierna.
10 De derde zoon Diederik was zojuist van een verblijf om studieredenen in het vaderland te Parijs bij zijn ouders teruggekeerd.
11 Over Simon Graswinckel zie VI no. 2345, p. 329 n. 12.
12 Jan de Groot en Aeltgen Borre van Overschie.

aetate belle esse. Deus illorum diu adversa non gravi senectute compenset mihique det illis semper probari. Uxori tuae[1], Losecatioque et ejus uxori[2] omnibusque nostris pro suavi nostri memoria gratias agimus.

Multum refert, quid responsi a Bruxellis venturum sit, super negotio pacis Batavicae Gallicaeque. Interim non transmitti agendi tempora gaudeo.

Caesarianos e Frisia Orientali in Westfaliam rediisse etiam hic audimus. Iuvabit, quid ibi porro acturi sint, intelligere.

Leodienses vexari jam diu audimus. Quid consilii sint capturi, colludente cum agri invasoribus episcopo eodemque principe[3], videndum erit.

Rogo, Rotterodamense negotium[4] ne semper trahatur. Et me enim et vobis indignum est nos tot per annos prolatando illudi. Si cum bona gratia jam nihil fit, cogitandum erit illic judicio, an alibi expeditiori via meum mihi consequendum sit.

De Casaubonianis ut pergas rogo, quando de Tilenianis[5], quae magni facio, recuperandis spem adimit Lamairius[6].

De Friderico Imperatore epigramma[7], quod mihi legatus Britannicus[8] Pavoni[9] se dedisse dixerat, si secunda sunt judicia, gaudeo. Velim et Gallice id versum videre.

Eindhovia neque situ neque munimentis momentum habet. De Gallorum ad Mazeriam exercitu nihil est: neque multum ad eum limitem hinc actum iri arbitror versis in Italiam conatibus; illis quoque usque hac non prosperis.

De Anthologia[10] etiam D. Vossio[11] scripseram. Reposuit tricas Blavii[12]. Characteres, quos mihi Petrus miserat, plane indigni sunt opere. Velim edi talibus, qualibus usus est Stephanus[13], et cum illis *σημείοις διακριτικεῖς* nominum, quibus homines, montes, urbes, aquae discernuntur. Si talia non reperiuntur, aliis typis optimis edi librum cupiam et indices confieri scriptorum et eorum, de quibus scribitur, hominum, rerum, locorum. Prolegomena non inutilia jam parata habeo. Gaudeo mihi conjecturam de Scenquiano castello[14] tam bene processisse, ut praedicti eventus spes sit propinqua:

μάντις δ' ἄριστος ὅστις εἰκάζει καλῶς[15].

1 Alida Graswinckel.
2 Frederik van Losecaat en Adriana de Groot; zie VI no. 2302, p. 263 n. 12.
3 Ferdinand van Beieren; zie IV, p. 300 n. 1.
4 Het betreft de pogingen door Grotius en voor hem ondernomen om zijn achterstallige salaris als pensionaris van Rotterdam alsnog uitbetaald te krijgen.
5 Zie voor de brieven, die Tilenus had afgestaan voor de uitgave der *Isaaci Casauboni Epistulae* IV, p. 241 n. 6. Ook Grotius had voor deze uitgave brieven van Casaubonus aan hem gericht beschikbaar gesteld; vgl. VI no. 2383 in fine.
6 De Leidse uitgever Jean le Maire, die de brieven onder zijn berusting had.
7 Zie hiervoor VI, no. 2465.
8 Burggraaf John Scudamore.
9 Adriaen Reyniersz. Pauw, die zich te Parijs bevond.
10 Over deze *Anthologia* zie VI no. 2407, p. 426 n. 7.
11 No. 2407 (dl. VI) aan Ger. Jo. Vossius.
12 De Amsterdamse uitgever dr. Johan Blaeu; zie over hem V, p. 240 n. 11.
13 Zie betreffende Stephanus en zijn *Anthologie*: VI no. 2407, p. 426 en n. 8 aldaar.
14 Het fort Schenkenschans ging op 29 april officieel in Staatse handen over; vgl. VI no. 2241, p. 175 n. 1.
15 Zie voor dit spreekwoord Eurip. frg. 963 (ed. Nauck), bij Cicero: Bene qui coniciet, vatem hunc perhibeto optimum (*De Divin.* II. 12).

Libellum ad chartas meas recuperandas exhibere ne differatis, quaeso. Multum enim naufragii tabulas colligere desidero.

Claudam epistolam solito rogatu, omnia mea, ut tamdiu facis, fraterne cures.

Vale quam dulcissime cum nostris tuisque omnibus.

Tuus tibi obligatissimus frater

H. Grotius.

9 Aprilis 1636.

2545. 1636 april 10. Aan L. Camerarius[1].

Illustrissime Domine,

Gratias tibi habeo pro iis, quae X^{o} Martii ad me scribere voluisti, ex quibus heri acceptis - sunt enim curandi literas viae nunc ut difficiles ita saepe tardae - didici multa, ut semper ex tuis, maxime de Germnicis rebus, quarum in maxima versabamur caligine eo, quod per iter, ut arbitror, magni cancellarii[2] nihil ex Pomerania pridem huc venisset.

Gaudeo et bellum bene procedere in Saxonia et de pace non omitti cogitationes. Aequum est protestantes suis prospicere rebus; nam quam pacem cudit pontifex[3] cujusque gratia jam Bononiam venit cardinalis Ginettius[4], minime credi debet utilis futura eorum, rebus, quos pontifex ut suae dignitati commodisque adversos non potest non odisse.

Ab imperatore ei negotio praefecti Bambergensis episcopus[5], Fuggerus[6], Curtius[7]; ab Hispano[8] dux Alcala[9], Franciscus Melo[10], cancellarius Mediolanensis[11], quibus Mediolanensem alium[12] additurus est Leganesius[13] et Belgam[14] cardinalis Hispanus[15].

1 Copie Uppsala, UB, cod. 388a, ep. 40. Copie Den Haag, ARA. Eerste afd. coll. Hugo de Gr. Aanw. 1911 XXIII no. 2, p. 6. Gedrukt *Epist.*, p. 226. Ludwig Camerarius was Zweeds gezant in Den Haag. De copie te Den Haag is niet vrij van enige slordigheden.
2 De Zweedse rijkskanselier Axel Oxenstierna.
3 Urbanus VIII.
4 Martio, kardinaal Ginetti.
5 Franz von Hatzfeldt und Gleichen, bisschop van Würzburg; zie VI no. 2413, p. 436 n. 1. Hij was met de navolgenden door Ferdinand II aangewezen.
6 Johann Ernst Fugger; zie VI no. 2413, p. 436 n. 2.
7 Ferdinand Siegmund Kurz; zie VI no. 2413, p. 436 n. 3.
8 Philips IV.
9 Fernando Afan de Ribera, hertog van Alcalá; hij was van 1632 tot 1635 onderkoning van Sicilië geweest.
10 Francisco de Mello, graaf van Assumar, markies van Tor de Laguna; zie VI no. 2260, p. 197 n. 1.
11 Don Antonio Ronquillo.
12 Graaf Schinchinelli.
13 Diego Mexia Felipes de Guzmán, markies van Leganés, gouverneur van Milaan.
14 Pierre Roose; vgl. VI no. 2463, p. 507 en n. 14 aldaar.
15 De kardinaal-infant don Fernando; zie over hem IV, p. 412 n. 11.

A Gallia manent qui destinati antehac Brezaeus[16], Davausius[17], Feuquerius[18], Charnassaeus[19].

In Italia XXVII Februarii cladem accepit Crequiacus[20] a Vespola veniens,

16 Urbain de Maillé, markies van Brezé.
17 Claude de Mesmes, graaf van Avaux.
18 Manasse de Pas, markies van Feuquières.
19 Hercule Girard, baron van Charnacé.
20 Charles Créquy de Blanchefort de Canaples.

cum ei Leganessii a Vigevano occurreret exercitus. Vires ferme pares, nisi quod equitatu paulo validior Hispanus. Sed Crequiacus Sabaudorum turpi fuga desertum se queritur idque ad male obductas simultates novum vulnus (?) accessit. Nec desinit Sabaudus[1] audire legatos ab Hispano et principis Thomae[2] apud Hispanos gratia rem caecis suspicionibus implicat. Multum ab hoste incursatur tum Parmensis ager, tum Placentinus.

Dux Bernhardus[3] constituta re pecuniaria brevi se abiturum Germaniaeque rebus subventurum sperat. Et mittet ad magnum cancellarium, qui eum de ipsius animo consiliisque edoceant.

Gaudeo in Batavis effectum principis[4] authoritate, nequid de numeris discederet: et stipendia diligentius resque maris fortius tractari. Scenquiano castello recuperato[5], quod propediem futurum confido, expeditum erit principi alio vires vertere.

Leodii locus ad pacis colloquia non displicebat Gallis, ut se Batavorum rebus nonnihil aptarent, nec Britanno id incommodum videbatur. Sed pontifex suae majestati convenire judicat rem in Italia, si non confieri, certe incipi. Et ipse ad XII millia conscribit militum, partim in speciem virium, partim Venetorum de finibus quaedam disputantium odio an metu.

De Beverii[6] legatione spero optima nec deerit conferre, quicquid poterit, D. Scutamorius[7], qui te justo pretio, id est magni aestimat.

Quid de Seldeni libro[8] judicaturus sit magnus cancellarius, scire avebo. Hic aliqui se ad rescribendum parant, non minus quam apud Batavos Cunaeus[9].

Incidi his diebus in literas scriptas manu P. Pauli Veneti[10], viri, quem ex scriptis nosti, ad Gillotium, Parisiensem senatorem[11], in quibus haec legi[12]: ‘Si quam libertatem in Italia aut retinemus aut usurpamus, totum Franciae debemus. Vos et dominationi resistere docuistis et illius arcana patefecistis. Majores nostri pro filiis habebantur olim, cum Germania, Anglia et nobilissima olim[13] regna servirent ipsique servitutis instrumenta fuere. Postquam excusso jugo illa ad libertatem aspirarunt, tota vis dominationis in nos conversa est. Nos quid hiscere ausi fuissemus contra ea, quae majores nostri probaverant, nisi vos subvenissetis?’ Hanc partem literarum dignam quae exscriberetur judicavi, quod ad res temporum Friderici Primi[14] non parum pertineant.

1 Vittorio Amedeo. In plaats van de woorden ‘audire legatos’ heeft de copie in Den Haag: adiri legatis.
2 Tommaso Francesco van Savoye, prins van Carignano.
3 Bernhard, hertog van Saksen-Weimar.
4 Frederik Hendrik.
5 Over Schenkenschans zie VI no. 2241, p. 175 n. 1.
6 Over Cornelis van Beveren en zijn zending naar Engeland zie VI no. 2277, p. 224 n. 3.
7 Burggraaf John Scudamore.
8 Over John Selden en zijn *Mare clausum* zie V, p. 515 nn. 7, 8 en 9.
9 Petrus Cunaeus; zie over hem V, p. 80 n. 2. Seldens boek heeft hij niet beantwoord; vgl. VI no. 2179, p. 81 n. 10.
10 Fra Paolo Sarpi; zie over hem III, p. 153 n. 7.
11 Betreffende Jacques Gillot zie no. 2544, p. 73 n. 4.
12 Vgl. no. 2544.
13 In brief no 2544, waarin het citaat eveneens voorkomt, staat in plaats van olim: alia, hetgeen m.i. de juiste lezing is.
14 Frederik I Barbarossa; zie VI no. 2463, p. 507 n. 2.

Literas tuas in hostium manus pervenisse doleo; tamen nihil inde video nasci posse tuis aut publicis rebus adversum. Praeterea, ut recte dicis, contra malignos interpretes satis praesidii nobis esse in praestiti officii conscientia debet. De literis ad te sequar viam quam monstras, nisi per amicos interdum sit mittendi occasio.

Dei curae te omnemque familiam quantum possum commendo.

Illustrissimae Dominationi Tuae
observantissimus omni studio cultuque
H. Grotius.

Lutetiae, X Aprilis n.c. MDCXXXVI.

Adres: Ludovico Camerario, Reginae Regnique Sueciae Consiliario et Legato apud Praepot. Ord. Foeder. Belgii.

In margine: Redd. Delfis A.^{o} 1636 11/21 April.

2546. 1636 april 10. Aan N. van Reigersberch[1].

Mijn Heer,

Ick heb gisteren ende eergisteren ontfangen uE. brieven van den 10, 16, 19 Maert[2]. Bidde uE., dat immers de saecke van mijne papieren ende van Rotterdam[3] magh werden afgedaen, off dat wij een andere resolutie nemen. In de communicatie van de advysen, vertrouw ick uE. voorsichticheit heel wel. Maer, gelijck uE. seit, de vrese voor Alceus[4] doet alles ima(gi)neren. UE. can gemeene advysen senden door de wegh van mons.^{r} Abbesteeg[5], de impo(rtan)ter door Olivier[6].

't Is mij lief te verstaen, dat op het volmaecken van de Compagniën, de betaeling ende op de zee werdt gelet. Ick wenschte, dat ernstelijck gedacht wierd om een bequaem persoon bij de Bloemcool[7] te laeten gaen ende wensche, dat het Ireneus[8] waer, al waer het maer voor weinigh tijdt. Aelianus[9] had garen Valerius'[10] plaets. 't Senden van Aisma[11] geeft hier ende sal apparentelijck oock bij Thucydides[12] wat ombrage geven.

1 Hs. Amsterdam UB., coll. RK., R 1 l. Eigenh. oorspr. Niet ondertek. Antw. op nos. 2505, 2511, 2516; beantw. d. no. 2562.
2 Resp. nos. 2505, 2511, 2516.
3 Dit betreft de pogingen door Grotius en namens hem ondernomen om zijn achterstallige salaris als pensionaris van Rotterdam alsnog uitbetaald te krijgen.
4 Codewoord voor bestand.
5 Willem Abbesteegh, van 1628 tot 1638 ambassade-predikant te Parijs.
6 In de tekst in cijfer: 91.60.55.69.110.66. met de naam door Van Reigersberch erboven geschreven; Olivier wordt herhaaldelijk genoemd als correspondentie-adres.
7 Codewoord voor de Zweedse rijkskanselier Axel Oxenstierna.
8 Pseudoniem van Nicolaes van Reigersberch.
9 Schuilnaam voor Petter Spiring Silvercrona.
10 Schuilnaam voor Ludwig Camerarius, Zweeds gezant in Den Haag.
11 Foppe van Aitzema, resident van de Republiek te Hamburg; de naam staat in de tekst in cijfer: 100.200.49. met de ontcijfering door Van Reigersberch erboven geschreven.
12 Schuilnaam voor Axel Oxenstierna.

Dat uE. Calaber[13], Numerianus[14], Fabius[15] onderhout in goede genegent-

13 Schuilnaam voor Frederik Hendrik.
14 Codewoord voor Amsterdam.
15 Schuilnaam voor Simon van Beaumont, Grotius' opvolger in het ambt van pensionaris van Rotterdam.

heit tot Iustinus[1], is niet quaedt, hoewel tot noch toe geene effecten daervan sijn gevoelt. 't Sal mij lief sijn, dat d'heer Beveren[2] wat goeds uitrecht ende sal garen helpen, soo ick can. Wat wij van den man, die nu te Venegiën[3] [is], hebben te verwachten, sal ick garen van uE. verstaen. Wil oock wel weten, off de sin van het epigramma[4] op den paus[5] gemaect oock de geestelijcken aldaer wel smaect. Mutato nomine. Scis caetera.

Van Brasyl ende Vrieslant sal garen al het vervolgh verstaen.

Hertogh Bernhard[6] doet hier instantie, ten einde Vindex[7] iet aenrechte jegens Mustafa Basse[8]. Hij selff meent te gaen na de Mosel[9], soude garen gelt hebben uit Vrancrijck, wel verseeckert door coopluiden, volck uit Duitschlant, Sweden, Groot Bretagne.

Den cardinael Ginetti[10] is nae Boulogne in Italië om de handeling van de paix daer te beginnen.

Den viceroy van Napels[11] armeert sterck te water ende te lande. Van Vrancrijck gaen oock eenige schepen nae de Middellandsche Zee, maer sie weinigh apparentie om de eilanden[12] weder te becomen anders als door een generale vrede, waernae overal seer werdt verlangt ende de guazettes selve beginnen daervan te spreecken.

Men adviseert ons, dat Warteman[13] van den keiser[14], Ognate[15] van Spaignie gaen nae Engelant met verscheide voorslagen tot accommodatie van het stuck van den Pals. De Spaignaerden nae de laeste slagh bij haer gewonnen, hebben Vespole ingenomen, sijnde bij Fransoisen verlaeten ende den hertogh van Modena[16] sterct hem tot Mozzano ende Rossena.

De handeling van vrede meenen eenige dat uit Italië wel te Trente ofte Constans soude connen werden gebracht. Maer apparentelijck sal den staet van de Vereenigde Provinciën niet lijden, dat men verre van daer handelt, ende daerom meene ick, dat gedacht sal werden op een neutrale plaetse daerontrent.

Vaert wel met alle de vrunden.

Den 10 April 1636.

1 Pseudoniem van Grotius.
2 Betreffende Cornelis van Beveren en diens missie naar Engeland zie VI no. 2277, p. 224 n. 3.
3 Willem van Liere. De woorden: ‘te Venegiën’ staan in de tekst in cijfer: 77.52. 93.33.62.72.9.71.52.15. met de ontcijfering door Van Reigersberch erboven geschreven.
4 Zie VI no 2465.
5 Urbanus VIII.
6 Bernhard, hertog van Saksen-Weimar.
7 Codenaam voor Frankrijk.
8 Codenaam voor de Spaanse (=Zuidelijke) Nederlanden; Van Reigersberch heeft erboven geschreven: Nederlant onder Spainge.
9 De woorden ‘na de Mosel’ staan in de tekst in cijfer: 62.27. 12(=10).36(=33). 6(1).73.67.72.7. met de ontcijfering door Van Reigersberch erboven geschreven.
10 Martio, kardinaal Ginetti.
11 Manuel de Guzmán, graaf van Monterey.
12 Sainte Marguerite en Saint Honorat.
13 Mathias Werdemann von Sonderspühel.
14 Ferdinand II.
15 Iñigo Veléz de Guevara, graaf van Oñate y Villa Mediana.
16 Francesco d'Este.

De raedsheeren, die uit het parlement waeren gesonden[1], sijn weder gecomen. De officiën gaen op hooge prijs. Den coning[2], sedert dat sijnen broeder[3] Delbeen[4] - daer den coning secreten dienst van trock - heeft wechgesonden, heeft een gouverneur[5] uit sijnen naem gesonden tot Orléans.

't Pacquet op Hamburg sal uE. connen geven aen mijnheer Camerarius[6].

Ick hoor soo daetelijck, dat Aelianus[7] bedeckt daer is bij Aristoteles[8] om hem daernae te openbaeren. Wilt hem onderhouden soo veel doenelijck ende 't gemeen best bevorderen.

Alsoo een expresse afginck, heb ick uE. belast met de distributie van de brieven. Bidde de moeite te willen nemen.

Wilt bescheit doen vorderen op den brief aen Machaut[9].

Adres: Mijn Heer Mijn Heer Reigersberg, raedt in den Hoogen Raide in Hollant in Den Hage.

port.

In dorso schreef Van Reigersberch: Broeder de Groot, den X April 1636 wt Paris.

2547. 1636 april 10. Van N. van Reigersberch[10].

Mijn Heere,

Hiernevens gaen twee concepten[11], het eene geautentiseert, sulckx het in den iare 1629 tusschen den heer marechal Valkenburch[12] ende eenyge van dese provintie op het welgevallen van sijn M.[teyt] van Sweden[13] was gearresteert ende geteyckent, aen de agreatie van hetwelcke oock bij de heer Valkenburch, naer ick van goeder hant ben onderricht, in het minste niet en wert getwijfelt; dan hebben de eerste aenleyders van dat werk tsedert de doot van de gemelte heere Valkenburch, die als gouverneur in Maechdenburch is gebleven, geen voorder vervolch van haer dessein gedaen. Warom eenyge andere aensienelijcke persoonen in

1 Jean Laisné, Foucaut, Jean Jacques Barillon, Sevin en Le Febvre; zie VI no. 2434, p. 468 en nn. 16, 17, 18, 19 en 20.
2 Lodewijk XIII.
3 Gaston Jean-Baptiste de France, hertog van Orléans.
4 Guy D'Elbène (Del Bene).
5 Hiertoe werd blijkens brieven van de koning aan Monsieur (Avenel, *Lettres de Richelieu* nos. CCXV en CCXVI - tome 5, resp. p. 436 en 437 -) Léon le Bouthillier, graaf van Chavigny, gebruikt.
6 Ludwig Camerarius, Zweeds gezant in Den Haag.
7 Schuilnaam voor Petter Spiring Silvercrona, raad van financiën van Zweden.
8 Codenaam voor Holland.
9 Wellicht François de La Place, burggraaf van Machault; hij was in 1635 sergeant-majoor.
10 Hs. Amsterdam UB., coll. RK., M 8 a. Eigenh. oorspr. Niet ondertek. Tesamen met nos. 2535, 2543, 2553 en 2562 beantw. d. no. 2575. Gedrukt Rogge, *Br. Nic. v. Reigersb.*, p. 269.
11 Ontbreken.
12 Dietrich von Falkenberg, hofmaarschalk van Gustaaf II Adolf; hij was op 20 mei 1631 als Zweeds gouverneur van Maagdenburg bij de bestorming van die stad geneuveld.
13 Gustaaf II Adolf († 1632).

bedeincken hebben genomen hetselve te examineren ende genegen sijnde hetselve paucis mutatis selffs bij der hant te nemen hebben gewacht op bequamer tijt ende gelegentheyt van haer voornemen bekent te maecken. Ende alsoo sij oordeelden, den tijt nu niet onbequaem en was om hare goede intentie de coninginne[1] ende croone Sweden te doen verstaen, ende dat sulckx niet beter soude connen werden gedaen als bij yemant, die de qualiteyten ende gelegentheyt van degene, die haer daertoe presenteren, sijn bekent, soo hebben de heeren burgemeesters Beaumont[2] ende Oetges[3], iegenwoordych Gecommitteerde Raden in Hollant, den eenen vanwegen de stat Dordrecht, den anderen van Amsterdam, beyde seer considerabel in desen staet ende die in de importantste ende wichtychste affaires meest werden gebruyckt, mij voorgehouden, off uEd. difficulteyt soude maecken om wt haren name, die dit werck principalijck concerneert, het tweede concept, dat niet is geautentiseert, met sijne Ex.tie den heer rijxcancelier[4] met favorabel voorschrijven te communiceren, opdat door beleyt van gemelte heer rijxcancelier octroy van de coninginne ende croone Sweden tot soo dienstelijcken voornemen soude mogen werden vercregen. Desen voorslach mij werdende gedaen van twee uwe ende mijne confidente vrienden, gelijck sij bij alle occurentiën hebben getoont ende garen tonen souden, heb ick aengenomen, considererende, dat uEd. deselve seconderende gesamentlijck de croone Sweden ende personen van die meriten, uEd. sooseer geaffectionneert, soude connen dienen. Sende darom beyde de gemelte concepten hiernevens, met ernstych versouck, dat uEd. gelieve sonder (tijt)verlies deselve met sulck voorschrijven, als uEd. sal oordeelen daertoe meest dienstych te wesen, sijn Ex.tie den heer rijxcancelier toe te laten commen ende voorts den heren Beaumont ende Oetges soodanyge antwoorde gewerden, als uEd. daervan sal connen becomen, opdat de heeren, die mij hetselve ten hoochsten hebben gerecommandeert, mogen sien, wat devoir bij mij ende uEd. daerin is gedaen ende wat reeckenynge sij op den voortganck van haer voornemen hebben te maecken.

Desen 10 April 1636.

Adres: Mevrouw Mevrouw De Groot tot Paris.

In dorso schreef Grotius: 10 April 1635 N. Reig.

2548. 1636 april 10. Aan G.J. Vossius[5].

Non ingratas, vir clarissime, tibi filioque quas misi literas[6] sane gaudeo; nam quos amo, ab iis et redamari percupio.

Quod Petri[7] mei studiis favetis ambo, pro eo etiam gratias ago rogoque, ut

1 Christina van Zweden.
2 De Dordtse burgemeester Simon van Beaumont (1588-1637), wel te onderscheiden van zijn naamgenoot, die na eerst pensionaris van Middelburg te zijn geweest Grotius in dit ambt te Rotterdam opvolgde.
3 Anthony Oetges van Waveren, meermalen burgemeester van Amsterdam.
4 De Zweedse rijkskanselier Axel Oxenstierna.
5 Copie Den Haag, ARA. Eerste afd. coll. Hugo de Gr. Aanw. 1911 XXIII no. 2, p. 7. Deze copie vertoont enige slordigheden in schrijfwijze. Gedrukt *Epist.*, p. 225. Antw. op no. 2512.
6 Dl. VI nos. 2407 en 2435 aan G.J. Vossius en ibid. no. 2487 aan diens zoon Matthijs.
7 Grotius' tweede zoon Pieter bevond zich voor zijn studie in het vaderland, waar Vossius een oog op hem hield.

eum excitetis ad operam, quam nuper ei indixi vertendae in puram Pandectae latinitatem meam Batavici juris institutionem[1].

Neque hortatores tantum vos esse, sed et, quando opus erit, adjutores cupiam. Anthologia[2] tota editioni parata est, sed typorum Graecorum, quos mihi filius[3] transmiserat, species mihi non placet. Valde amem tales, quales sunt in Stephanica Anthologiae editione cum notis illis discriminatricibus[4]. Sed forte nusquam tales reperiamus. Indices quoque addi velim exactos poëtarum, et de quibus agitur, hominum, rerum, locorum. Ita enim liber utilior fiet monstrantibus viam etiam prolegomenis meis, quae parata habeo. Rogo dispicias, ubi editio et accuratissima possit fieri et cum maxima celeritate.

Tua de Poëtica[5], filii Maimonidem[6], immo[7] de pectore ubi prodierint, duplici cum gaudio legam et ob scriptores et ob argumenta scriptionis. Origenes[8] dudum est, quod impatienter desidero: Salmasius[9] ea in re exspectandus non erit prolatator nimius. De Tacito non debet a me commentarius exspectari nec dissertationes politicae[10]. Sed si quis edere velit, cum iis, quae Lipsio[11] et illis Gruterianis scriptionibus[12] notata, possum correcturas emendationum sexaginta aut circiter addere, ut illa quoque nova accessione opus commendetur.

Schickardo[13] bene te voluisse non dubito et ex literis tuis certior fieri gaudeo.

1 *Inleiding tot de Hollandsche rechts-geleertheyd. Beschreven by Hugo De Groot*. In s'Graven-Hage, By de Weduwe van Hillebrant Iacobsz. van Wou. 1631. Van een latijnse vertaling door Pieter de Groot is kennelijk niets gekomen.
2 Over deze *Anthologia* zie VI no. 2407, p. 426 n. 7.
3 Diederik, die na een verblijf in het vaderland zich weer te Parijs bij zijn ouders had gevoegd.
4 Zie voor Henricus Stephanus en zijn *Anthologie* VI no. 2407, p. 426. n. 8.
5 Zie no. 2512, p. 33 n. 3.
6 Vgl. no. 2512, p. 32 n. 10.
7 Dit woord ontbreekt in de uitgave der *Epist*.; de lezing is onzeker.
8 Vgl. no. 2512, p. 33 en n. 4 aldaar.
9 De Franse klassiek-filoloog Claude de Saumaise, hoogleraar te Leiden.
10 Vgl. VI no. 2173, p. 70 n. 7; zie ook no. 2512, p. 33.
11 Justus Lipsius (1547-1606), hoogleraar o.m. te Leiden (1578-1591), daarna te Leuven. In 1581 gaf hij zijn commentaar op de *Annales* van Tacitus uit: *Ivsti Lipsi Ad Annales Corn. Taciti Liber Commentarivs, Sive Notae*. Antverpiae, Ex officina Christophori Plantini, Architypographi Regij. M.D.LXXXI, en in 1588 zijn *Ivsti Lipsi Ad. C. Cornelium Tacitvm Cvrae Secvndae*, Apud Franciscum Raphelengium. M.D.LXXXVIII, een - ondanks de titel - derde verzameling noten op de werken van Tacitus; de eerste collectie was toegevoegd aan Lipsius' Tacitusuitgave van 1574 *(C. Cornelii Taciti historiarvm et Annalivm libri qvi exstant, Ivsti Lipsii studio emendati & illustrati ... Eivsdem Taciti liber de moribvs Germanorvm. Ivlii Agricolae vita. Incerti scriptoris dialogvs de oratoribvs svi temporis* ... Ex officina C. Plantini: Antverpiae), de tweede in die van 1585 *(C. Cornelii Taciti Opera qvae exstant, ex Ivsti Lipsii editione vltima: et cum eiusdem ad ea omnia commentariis ... Scripta et addita ab eodem singulis libris breviaria, etc.* Apud C. Plantinum: Antverpiae 1585). In 1589 was voorts van zijn hand verschenen: *Ivsti Lipsi Politicorvm Sive Civilis Doctrinae Libri Sex, Qui ad Principatum maximè spectant*, Lvgdvni Batavorvm, Ex officina Plantiniana, Apud Franciscum Raphelengium. M.D.LXXXIX.
12 Van de filoloog en historicus Janus Gruterus (1560-1627) was in 1604 verschenen *Varii Discursus; sive prolixiores Commentarii ad aliquot insigniora loca Taciti atque Onosandri*. In bibliopolio Commeliano, en in 1627 *Ad Cornelium Tacitum discursus aliquot ... Editione secunda auctiores*. Francofurti a.M. Zijn Tacitusuitgave was van 1607: *Cornelii Taciti Opera quae exstant.* Francofurti.
13 Betreffende Wilhelm Schickard zie IV, p. 481 n. 5.

Sed exonero te ea cura. Mortuus est enim ex peste. De eo hoc fecimus epigramma a Berneggero[1] moniti:

Qui stadium Solis penitusque latentia Caelo
Sidera, qui voces norat Hebraee tuas.
Optimus interpres, quam Bosphorus alluit, aulae
Cui melius multo quam sibi notus Arabs.

Pestifero rapitur Schickardus sidere: docti
Flent, simulatque artes discere quisquis amat.
Vix talem seri poterunt sperare nepotes
Ut nunc a morbis secula longa vacent.

Mea meique tibi ac tuis omnibus, ut semper, prosperrima precantur.
Tibi devinctissimus
H. Grotius.

Lutetiae X Aprilis MDCXXXVI.

2549. 1636 april 11. Van B. Damcke[2].

Excellentissime Nobilissime Domine,

Is ipse dies, qui praeter opinionem prosper mihi apparebat, magno me infortunio innocentem auxit. Dies erat vigesimus quartus mensis Martii, quo a meritissimo parente meo[3] literae mihi redditae sunt, quas, Exc. T. praestita reverentia offerendas praesentium portitoris, inclytae nationis nostrae Germanicae secretarii[4], fidei commisi. Unde is tam inclytae nationis Germanicae quam meo nomine Magnif. T. compellatum venit. Demisit me in infestum quendam casum, quem praesens enarrabit, fortuna, ac in squalidum carcerem condidit, donec, postquam omnibus de innocentia mea constabat, totius inclytae nationis Germanicae intercessione et adiumento e carcere post octiduum emissus sum, ea tamen lege, ne, antequam longior processus finem sortitus fuerit, urbe excedam.

Accedit huic malo aliud, habenda nimirum cautio. Interea, dum haec serio tractantur, hospes meus[5] moritur, cui pro novem mensium victu et aliis obstrictus sum. Cautionem igitur quis adiungeret, nullibi gentium erat. Nepoti[6] tandem hospitis defuncti, viro non tam lautae rei, quam bonae fidei, vicem meam doluit. Nota autem omnibus inter defunctum et me insignis familiaritas et, quod nunquam serii quidquam iurgii cum eo mihi intercesserit, ex quo amicitiam coluimus: ea animorum coniunctio fuit, ut vel vitam pro eo cum morte commutare non renuissem, apud quem ultimum

1 Matthias Bernegger; zie over hem III, p. 300 n. 6. Het epigram komt niet in de *Poemata* voor: noch in de editie van 1639 noch in die van 1645 (beide te Leiden bij Hieronymus de Vogel; Ter Meulen-Diermanse, resp. n. 2 en 5).
2 Hs. Leiden, UB. cod. B.P.L. 749. Eigenh. oorspr. Voor de schrijver zie V, p. 48 n. 12.
3 Joachim Damcke; zie V, p. 231 n. 1.
4 Otto Mühlphort uit Hamburg was van maart tot juni 1636 procurator van de Duitse Natie te Orléans.
5 Niet geïdentificeerd.
6 Niet geïdentificeerd.

in coena fui ea vespera, qua fatalem horam obiit. In casu etiam non adfui: vel, si adfuissem, manu dextra libere uti licuisset. Oberat nihil,

quam quod caedis autor concivis meus, qui evaserat, eadem mecum mensa uteretur. Quae omnia prolixius praeter innocentiam meam Ampl. T. ex praesente cognoscet.

Supplex igitur Nobilitati T. colendissimi patris mei literas offero, unice simul obsecrans, velit observantiam totius inclytae nationis Germanicae agnoscere, eius authoritatem, qua uti etiam nervo rei gerendae me iuvit, non abiicere, mihi in adversis, dum res summe postulat, succurrere, meae famae, quae pari cum vita passu ambulat, rationem habere, veteremque erga me affectum testari, non dedignetur.

Vide, quaeso, Amplissime Domine, quanto in periculo haeream, nisi tuo salver auxilio. Neque solus ego, sed omnia, quae alicui in mundo cara, inter quae primas fama obtinet, esse possunt, a T. benivolentia, Nobilissime Domine, pendent. Respice me in adversis meis, ne peream. Non deeris innocenti, Amplissime Domine, consilio tuo, quo magis omnia felicius procedant. Et, quod summa rei praeterea est, tua apud mercatorem fideiussione res meas promovere non gravaberis. Ego hoc sancte promitto me, quam primum voti ac petitionis meae compos factus fuero, ilico hinc ad vos abiturum esse. Verum fatebor non minus quadringentis coronatis me hinc discedere posse, quibus hoc praesertim casu summe necesse habeo unice praeterea precans, si forte aliquot florenis praeterea opus fuerit, ne id mihi morae sit.

Commodam sane per mercatorem conditionem novi. Nam Mr Trorin[1], marchand flamand à Paris, si modo ad Mr Rouseau[2] huc scripserit, nil obstat, quo minus fideiussione tuae Nob. statim solvatur. Sed verbo omnia tuo, Magnifice Domine, pendent, quo me servare potes. Hoc ut indubius opto, sic per omnia sacra rogo.

Excellentissimae Amplitudinis Tuae addictissimus
et aeternum devotissimusque cultor
Bernhardus Damke.

Aureliis Ligerinis, A.^{o} XP MDCXXXVI. 11. April.

Onder aan de brief met latere hand: Ex. Domino Hug. Grotio legato.

2550. 1636 april 11. Aan A. Oxenstierna[3].

Excellentissime Domine,

Cardinalis Guenettius[4] jam Roma Bononiam abiit a pontifice[5] dilectus ad pacem constituendam inter ecclesiae romanensis columina. Legati ab imperatore[6], qui ante a me perscripti, Bambergensis episcopus[7], Fuggerus[8], Curtius[9], ab

1 Niet geïdentificeerd.
2 Niet geïdentificeerd.
3 Hs. Stockholm, RA. Eigenh. oorspr. Tesamen met o.a. nos. 2536, 2574 en 2585 beantw. d. no. 2612. Gedrukt *Epist.*, p. 226; *Oxenst. Skrifter* 2. afd. II, p. 169.
4 Martio, kardinaal Ginetti.
5 Urbanus VIII.
6 Ferdinand II.
7 Franz von Hatzfeldt und Gleichen, bisschop van Würzburg; zie VI no. 2413, p. 436 n. 1.
8 Johann Ernst Fugger; zie VI no. 2413, p. 436 n. 2.
9 Ferdinand Siegmund Kurz; zie VI no. 2413, p. 436 n. 3.

Hispano[1] dux Alcala[2], Melo[3], cancellarius Mediolanensis[4]; his alium Mediolanensem[5] adjunget Leganesius[6], Belgam[7] cardinalis Hispanus[8]. A Gallia Brezaeus[9], Davausius[10], Feuquerius[11], Charnassaeus[12] destinantur.

Poloni de conjugio regis sui[13] cum Palatina[14] non dubitant. Legatus tamen Anglicus[15] sic loquitur, quasi id non credat; puto, ne ante tempus suspecta sint nobis Angliae consilia.

Idem legatus a Gallis responsum adhuc exspectat super proposita a se quaestione, an, si arma Gallis jungant sua, Galli in bello perstituri sint, donec non Palatinae tantum terrae sed et electoratus ad veterem dominum redeat.

Interea multae literae nuntiant ire in Angliam legatos a Vienna Wartmannum[16], ab Hispania Ognatum[17].

Qui in Anglia aerarii curam accepit Londinensis[18], totus a Cantuariensi[19] pendet et creditur sancte functurus eo munere.

Dux Vinariensis[20] hic etiamnum detinetur. Vellet de pecunia Gallica certus esse interposita mercatorum fide. Militem mallet Germanum, Suedum, Britannicum. Consilia sua per Ponicam[21] Sublimitati Tuae significabit excusabitque factam Magontiaci jacturam.

Dux Parmensis[22] simul Galliae fines exiit, amovit a se secretarium suum[23], quod is Galliae ministris nimium se fecisset familiarem.

Episcopus Burdegalensis[24], ut nunc omnia etiam belli per homines hujusmodi procurantur, it cum classe in mare Ligusticum. Recuperandi insulas[25] spem nullam esse nisi per pacem tum ex hominibus provinciae Narbonensis tum ex iis,

1 Philips IV.
2 Fernando Afan de Ribera, hertog van Alcalá; zie no. 2545, p. 75 n. 9.
3 Francisco de Mello, graaf van Assumar, markies van Tor de Laguna; zie VI no. 2260, p. 197 n. 1.
4 Don Antonio Ronquillo.
5 Graaf Schinchinelli.
6 Diego Mexia Felipes de Guzmán, markies van Leganés, gouverneur van Milaan.
7 Pierre Roose; zie over hem VI, p. 507 n. 14.
8 De kardinaal-infant don Fernando; zie over hem IV, p. 412 n. 11.
9 Urbain de Maillé, markies van Brezé.
10 Claude de Mesmes, graaf van Avaux.
11 Manasse de Pas, markies van Feuquières.
12 Hercule Girard, baron van Charnacé.
13 Wladislas VII (IV).
14 Elisabeth, oudste dochter van de in 1632 overleden Winterkoning, Frederik V van de Palts, en van Elisabeth Stuart, dochter van Jacobus I van Engeland. Het huwelijk heeft geen doorgang gevonden.
15 Burggraaf John Scudamore.
16 Mathias Werdemann von Sonderspühel.
17 Iñigo Veléz de Guevara, graaf van Oñate y Villa Mediana.
18 William Juxon, bisschop van Londen; zie V, p. 445 n. 8.
19 William Laud, aartsbisschop van Canterbury.
20 Bernhard, hertog van Saksen-Weimar.
21 Tobias von Ponikau, raad en gezant van Bernhard van Saksen-Weimar.
22 Odoardo Farnese, hertog van Parma.
23 Le sieur Gofredi.
24 Henri d'Escoubleau de Sourdis, van 1629 tot zijn dood in 1645 aartsbisschop van Bordeaux.
25 St. Honorat en Ste. Marguerite.

qui cum classe ituri sunt, intelligo. Bene ibi se muniere Hispani, naves habent plurimas, Italiam omnem aut suarum partium aut extra partes.

Frater regis[1] iratior metuitur esse post depulsum Delbenium[2], ideo Aurelianae urbi praefectum suo nomine rex[3] dedit.

Vienna scribitur XVI Polonorum, puto Cosaccorum, millia in usum imperatoris conscribi: mitti inde ad Italicum bellum mille quingentos equites, pedites bis mille et quingentos.

Neoburgicum[4] nihil obtinuisse, praeter literas ad cardinalem Hispanum ac Piccolominium[5]. Alii indidem scribunt imperatorem, ut Anglum[6] sibi conciliet, in eo laborare, quod diu jam dicitur, ut electores sint novem, in iis Palatinus[7] et ex episcopis novus; Bavaro[8] dare velle partem Austriae ipsi propinquam, ut a Palatinatu discedat. Sunt tamen in Italia, qui aliter de ea re disserunt et ajunt Palatino pro Palatinatu alias terras datum iri; jus autem electoris post mortem Bavari.

Regni Neapolitani rector[9] terra marique vires comparat magnas, qui mos Hispanis tunc maxime, cum de pace fervent colloquia. De pace actionem a Bononia migraturam Tridentum, Constantiam aut Lindavium varii, ut fit, varie augurantur. Nec desunt, qui haec omnia in speciem ostentari jactarique putant. Revera Romae Estraeum[10] cum Papa in arcano de conditionibus conventurum. Papa ipse XII millia peditum conscribit. Parat aliquid militis et dux Etruscus[11] Pisasque firmat. Dux Mutinensis[12] Parmensi[13] gravis ad Mezzanum et Rossenum, per quae Mutinensis ager Mediolanensi connectitur, munivit se diligenter; caeteroqui qui post prosperam Hispanis pugnam captamque ab illis Vespolam nihil magni ibi agitur.

Creditur controversiae de Valle Telina jam diu in conventibus Rhaetorum agitatae is futurus exitus, ut protestantium religio e Valle exsulet, jurisdictio civilis et criminalis penes Vallitelinates maneat, jus transitus retinentibus Rhaetis; si quid controversi inciderit, stetur Gallicorum legatorum arbitrio. Et de religione quidem merito dolet protestantibus. Jus autem imperii imminutum graviter conqueruntur et romanocatholici, non obscura poenitentia in ipsa viscera admissi militis Gallici, ita ut jam imperia detrectari nequeant. Nec tacent quidam aequiora ab Austriacis potuisse obtineri.

Hochburgi damnum magni fieri video ob loci situm repertosque ibi belli paratus.

Spero propediem me reditum Tuae Sublimitatis Stralsundum ejusque res prosperas intellecturum.

1 Gaston Jean-Baptiste de France, hertog van Orléans.
2 Zie over de kwestie met deze D'Elbène no. 2534, p. 59.
3 Lodewijk XIII.
4 Wolfgang Wilhelm, hertog van Neuburg en Jülich-Berg.
5 Ottavio d'Arragona, prins van Piccolomini, hertog van Amalfi.
6 Karel I.
7 Karl Ludwig, oudste zoon van de in 1632 overleden Winterkoning, Frederik V van de Palts; vgl. V, p. 112 n. 12.
8 Maximiliaan, keurvorst van Beieren.
9 Manuel de Guzmán, graaf van Monterey.
10 François Annibal, hertog van Estrées, markies van Coeuvres.
11 Ferdinando II de Medici, groothertog van Toscane.
12 Francesco d'Este, hertog van Modena.
13 Odoardo Farnese, hertog van Parma.

Deus, Excellentissime Domine, id faciat cunctaque ad bonum commune dirigat.
Tuae Sublimitatis cultor devotissimus
H. Grotius.

Lutetiae, 1/11 Aprilis 1636.

Docent me recentiores literae ad complendum illum XVI millium, de quo scripsi, numerum, Germanos, qui in Silesia agunt, una cum novis e Polonia copiis numerari.
Dum hic in manibus haeret pecunia, diffluit ducis Bernhardi exercitus et optima supplendis numeris tempora praetereunt.

Adres: Axelio Oxenstiernae, Sacrae Reg. Maj. Regnorumque Sueciae Senatori et Cancellario.

2551. 1636 april 12. Van Ch. Marini[1].

Monsieur,
Ensuicte de ce que ie vous ay envoyé par mes précédantes ie vous addresse celle-cy ouverte (?), n'ayant pas loisir de vous escrire plus amplement.
Ceste diversion de monsieur le duc[2] faira retirer sans doute les Allemans de Parmesan où ils ont pris tout fraichement le bourg appellé Val Datero les Espagnols y tenant encor le chasteau de S. Jean.
On faira passer ce prinstemps 3 ou 4^{m} hommes en Italie où les Austrichiens sont forts, et les nostres y font la guerre avec peu de progrez.
Je vous reccomande de plus en plus mes affaires particulières vivant icy parmy une intolerable cherté qui me travaille (?) fort et si jusques au mois de Juin monseigneur le gran chancelier[3] ne m'envoye quelque argent je seray contraint de l'aller trover où il sera, ne pouvant vivre à la cour d'un gran chancelier, abandonné de telle sorte.
Pour fin je vous baise les mains et demeure, monsieur,
Vostre très humble et
très obéissant serviteur
Marini.

Du Camp de Trahone, ce 12 d'Avril 1636.

In dorso schreef Grotuis: 12 April 1636 Duc de Rohan, Marini.

1 Hs. Den Haag, ARA. Eerste afd. coll. Hugo de Gr. aanw. 1911 XXIII, no. 9. Eigenh. oorspr. Beantw. d. no. 2581. Voor Charles Marin (of Marini) zie men V, p. 436 n. 4.
2 Henri, hertog van Rohan, luitenant-generaal van het Franse leger in Graubünden en de Veltlin.
3 De Zweedse rijkskanselier Axel Oxenstierna.

en: 29 *(sic)* April 1636 Marini.
Rec. 29 April n. st.
Onderaan de brief: Mon.^{r} Grotius.

2552. 1636 april 13. Van C. de Groot[1].

Venerande Parens,

Tuas XXVII Martii et Apr. III e novo cal. datas[2] cum implicatis ad dominum magnum cancellarium[3] biduum est, quod recepi. Quod ut antehac aliquoties ita nunc quoque per me quam per alium curari istas utilius meliusque existimas, atque adeo in omnibus quanta tibi mei sit curae (!), quamque rebus meis consultum cupis, innumeris modis ostendis ecce iterum, immortaleis (!) tibi habeo gratias, quas habebo equidem, quamdiu hac fruar vita, cuius quicquid demum est, id omne tuo beneficio acceptum refero.

De Mousterii[4] tabulis ut et chartis Hottomannicis[5] speratoque ab admissionalibus[6] salario quod sit magni cancellarii consilium, scripsi tibi Vismarda[7]. Nunc vero cum de tuis toties conquereris trimestribus deque domini Spiringii[8] in solvendis, quae debentur, tarditate, non video, qua ratione id negotium procedat, eo quo monuerat modo magnus cancellarius, primum quod constituere de re communem Sueciae liberalitatem aut potius gratitudinem spectante hac praecipue rerum tempestate in ancipiti sit, tum quod non judicem tibi sufficere pecuniae tantum, quantum istas ferat erogationes solitis maiores gravioresque. Ego non desinam et hunc et si quis alius eo in negotio scrupulus se obiecerit, eum movere dominum magnum cancellarium, quod hac quidem occasione fieri non posse, aegre equidem atque dolenter fero. Fieri autem non potest propter appropinquans sanctissimum Paschatis festum, ad quod continuis his diebus praeparat se haec aula, et solito more peccatis expiat.

Si quid obvenerit in posterum, quod et scire nos tui muneris intersit et celare caeteros cupias, poteris, cum apud nos sit instituta notarum charta, iis uti, quotiescunque libebit.

Smalzium[9] a nobis exspectari scies, si praecedentes litteras acceperis, e quibus et Spiringii absentiam et initum illi cum Bommelia[10] matrimonium intellexeris. Quae novarum rerum ibi agitatarum ad me miseras recte perlata fuere, fecique et epigrammatis tui et mutatae in novo ponte inscriptionis participem dominum magnum cancellarium.

Mitto ecce, ne torpentem me credas, e Belgico a me translatum carmen virulentum in Saxoniae electorem[11] in quo mutavi quaedam, alia praeterii, verbis autem nusquam me adstrinxi; prodiit illud ante duos iam menses, atque ut ad nos

1 Hs. Den Haag, ARA. Eerste afd. coll. Hugo de Gr. Aanw. 1911 XXIII, no. 25. Eigenh. oorspr.
2 Niet meer aanwezig.
3 De Zweedse rijkskanselier Axel Oxenstierna; één van de bedoelde brieven is stellig no. 2527 dd. 27 maart.
4 Daniel Dumoustier.
5 Jean Hotman.
6 Anne, graaf van Brulon, en René Giraut. Zie over hen en vorengenoemden VI no. 2265, p. 205; zie eveneens aldaar no. 2453, p. 495.
7 No. 2541.
8 Petter Spiring Silvercrona; hij was raad van financiën van Zweden.
9 Peter Abel Schmalz, secretaris van Oxenstierna.
10 Jaene Dore, weduwe van Jan de Bommert uit Amsterdam; vgl. no. 2506, p. 21 n. 1.
11 Johann Georg, keurvorst van Saksen.

pervenit, ita statim, in multorum gratiam, quibus ignotus erat sermo Belgicus, latinitate donavi; sicubi in hoc tam exiguo opere lapsus fuerim, festinationi agnoscas rogo, nam intra biduum postquam receperam, consummatum absolutumque domino magno cancellario tradidi. Nunc in sermone Germanico, ut mones toties, occupatum me teneo transiturus inde ad alia, quae proponis non minus necessaria.

Novorum ingens heic sterilitas post ultimam illam nostrorum de Saxone victoriam, quod extremum bellicae suae virtutis monumentum reliquit nobis ad Britannos suos reversus Redvinius[1]; cuius dein exemplum secuti alii atque alii, quos inter et Gustavus, regis Gustavi nothus[2], a Bannerio[3] ad iram minis praecipiti secedit.

Joannes Nicodemi[4], cuius nuper usus fuit in pactionibus Gallicis, a St. Chaumontio[5] gemma donatus est, cuius pretium aestimatur ad CCCC imperiales, quae res admissionalium exspectationem commendare videtur.

Deus te, venerande Parens, nec publici nec nostri incuriosum servet diu atque cum matre mea faelicissime custodiat.

Tuus tibi obedientissimus filius
Cornelius Grotius.

Stralsundiae, Aprilis III/XIII 1636.

Vestibus indigeo maxime, cum istae, quibus usus fui hactenus, et tritae nec ullius sint pretii, nec ulla datur heic occasio ad comparandas alias in urbe multorum indiga, cui accedit, quod abest Spiringius atque abfuturus credatur aliquo adhuc tempore; rogo itaque, ne me patiaris earum egentem, quaecunque apud vos sunt, cum possint commode ad nos transferri, procul ullo a milite, periculo averso alias in partes.

Libros per Poortium[6] accepi iam. Rogat itidem te huius aulae praefectus[7], cuius mira erga me humanitas mirusque supra quam dixerim favor, uti ipsi quoque amictus ibi procuretur, qualem inserta scheda describit, quem, si in itinere pereat, periturum sibi, caeterum de sumptibus se vel heic vel alibi satisfacturum tibi, quod beneficium ne recusetur viro nobis ad omnia parato, rogo etiam atque etiam. Vrangelius mareschallus[8] Stetini nuptias celebrat cum nobili virgine e Nassaviorum familia[9], nondum soluto Gaertzae obsidio. Hatsveldii[10] copiae ad VIII armatorum millia aestimantur.

Boven aan de brief schreef Grotius: rec. 24 Maii n.s.

1 Patrick Ruthven; zie over hem VI no. 2396, p. 409 n. 9.
2 Gustaf Gustafsson, graaf van Nystadt en Wasaburg, onechte zoon van Gustaaf II Adolf van Zweden; hij was van 1634 tot de vrede van Münster in 1648 bisschop van Osnabrück en overleed in 1653.
3 Johan Gustavsson Banér, Zweeds maarschalk.
4 Johannes Nicodemi van Ahausen, Zweeds gevolmachtigde in Pruisen.
5 Melchior Mitte de Miolans, markies van St. Chaumont, speciale gezant van Lodewijk XIII van Frankrijk bij Oxenstierna.
6 Jacob Adriaensz. Verpoorten, Nederlands koopman te Hamburg.
7 Niet geïdentificeerd.
8 Herman Wrangel (1587-1644), veldmaarschalk, vice-gouverneur van Pruisen.
9 Amalia van Nassau-Siegen (1613-1669); het huwelijk vond plaats op 20 april 1636.
10 Melchior von Hatzfeldt und Gleichen.

2553. 1636 april 14. Van N. van Reigersberch[1].

Mijn. Heer,

Dat graeff Ian van Nassau[2] over Mase naer Cleeff met den cardinaels infantes[3] volck tot ontseth van Schenckenschans[4] was getrocken, sal uEd. wt mijn leste brieven[5] hebben verstaen. Desen sal uEd. nu seggen, dat bij graeff Ian Picolomini[6] met sijn troupes hem hadde gevoucht ende gelijckelijck tot Cleeff sijn geweest sterck, soo men seyt, 6000 à 7000 te voet, 10000 paerden. De wercken van graeff Willem[7] in de Duffel hadden sij gedaen besichtygen, maer oordeelende deselve te sterck om deur te breecken, niet vindende om menschen off paerden te voeden, was graeff Ian wederom over Mase teruggegetrocken ende Picolomini met sijn volck naer het lant van Gulyck. Tegenwoordych is graeff Ian met sijn volck in de Meyerie van den Bosch, daer hij noch meer volckx bij hem crijcht, maer is weynych apparentie, dat hij yet op de Maeskant bij gebreck van vivres sal connen attenteren.

Men sal eerstda(echs) het fort Schenck met gewelt attaqueren, dat is, soo haest het water wat laeger is, ende hout men nu hetselve voor den viant verlooren; maer men moet tijt winnen, om den viant geen occasie te geven door diversie eenych voordeel te doen.

Brieven van Hamburch seggen, den generael Bannier[8] wederom was over de Sael getrocken om te slaen Hatsvelt[9], die met keyserlijcke volck tot secours van den Sax[10] quam, eer sij waren geconiungeert, ende hadden sij daer brieven van Leypsich, dat de gemelte Bannier een regiment dragonners hadden[11]. Verscheyde advisen gaen breeder ende spreecken van een generale defaite van de Saxische, doch seckerheyt hebben wij niet.

Tot Francfort was een keysersche ambassadeu(r)[12] om te gaen naer Engelant, ende presenteert den keyser[13], immers laet hij sulckx verluyden, dat hij den palsgraeff[14] wil restitueren portionem non contemnendam van het Palatinaet, dat is den Nederpals, ende het electoraetschap maecken ambulatoir, dat is, dat den iegenwoordygen palsgraeff naer doot van den Beyervorst[15] de keure soude hebben ende naer des palsgraven doot wederom een van de successeurs van den Beyervorst; materie genouch om Engelant tot handelen te brengen ende soo tijt te winnen.

1 Hs. Amsterdam, UB. coll. RK., M 8 b. Eigenh. oorspr. Niet ondertek. Met nos. 2535, 2543, 2547 en 2562 beantw. d. no. 2575. Gedrukt Rogge, *Br. Nic. v, Reigersb.*, p. 271.
2 Jan de Jonge, graaf van Nassau-Siegen; zie no. 2511 p. 28 n. 3.
3 Don Fernando, kardinaal-infant van Spanje; zie IV, p. 412 n. 11.
4 Betreffende Schenkenschans zie VI no. 2241, p. 175 n. 1.
5 Zie nos. 2511, 2516, 2521 en 2531.
6 Ottavio d'Arragona, prins van Piccolomini, hertog van Amalfi.
7 Willem, graaf van Nassau-Siegen, veldmaarschalk.
8 Maarschalk Johan Gustavsson Banér.
9 Melchior von Hatzfeldt und Gleichen; zie VI no. 2413, p. 436 n. 1.
10 Johann Georg, keurvorst van Saksen.
11 Hier zal het woord ‘geslagen’ of iets dergelijks zijn uitgevallen.
12 Mathias Werdemann von Sonderspühel.
13 Ferdinand II.
14 Karl Ludwig, oudste zoon van de in 1632 overleden Winterkoning, Frederik V van de Palts.
15 Maximiliaan, keurvorst van Beieren.

Oock wert hier verwacht den grave van Arondel[1], die vanwegen den conynck van Engelant[2] naer den keyser gaet.

Van Stockolm heb ick advisen gesien; meene, die sijn van den man van[3] Terentius[4], dat men sprack van viceroy te maecken ende dat het ooch viel op Tuchidides[5]. Dat[6] Vindex[7] man[8] met Xenocrates[9] is verdragen, wil men hier mij doen geloven; dat is seecker, dat hij weder bij Nerva[10] was.

Melander[11] is hier gisteren gearriveert met noch een commissaris van den lantgrave[12], genaemt Chester[13], ende hoort men weynych apparentie, dat den lantgrave met den keyser sal verdragen; tot hostiliteyt commen sij noch niet.

De defaite in Italiën wert hier seer cleyn gemaeckt.

Calaber[14] soude garen van Iustinus[15] weten, off de dedisgr[a]tie van Bresé vast gaet[16], met de particulariteyten daervan. Hetgene Hannibals[17] man, die bij de[18] Latou[19] comt, verrichten sal, wilde Irenaeus[20] wel wesen geadviseert, ende hetgene van Stesichorus[21] occurreert.

Van Caesar[22] wachte ick tijdynge.

Met Manlius[23] staet het in deselffde pointen, dan sal Gracchus[24] dat werck

1 Thomas Howard, graaf van Arundel; zie over hem o.a. V, p. 318 n. 12.
2 Karel I.
3 De woorden ‘van den man van’ staan in de tekst in cijfer: 115. 323. 929. 288 met de ontcijfering door Grotius erboven geschreven.
4 Codenaam voor Frankrijk; Grotius heeft er ‘Vranckrijck’ boven geschreven. Bedoeld is Claude de Mesmes, graaf van Avaux.
5 Schuilnaam voor de Zweedse rijkskanselier Axel Oxenstierna; Grotius heeft erboven geschreven: Canc.
6 In de tekst in cijfer: 277. met ontcijfering door Grotius.
7 Codenaam voor Frankrijk.
8 In de tekst in cijfer: 979. met ontcijfering door Grotius.
9 Schuilnaam voor Axel Oxenstierna.
10 Codenaam voor Hamburg.
11 Peter Melander, graaf van Holzapfel (1585-1648). Hij trouwde later te Groningen met Agnes van Efferen, weduwe van Bernhard Bogloff von Platen.
12 Wilhelm V, landgraaf van Hessen-Kassel.
13 Reinhard Scheffer (1590-1656), diplomaat; hij vertegenwoordigde Hessen-Kassel sedert 1638 bij de vredesonderhandelingen te Mainz, Keulen, Regensburg, Münster en Osnabrück.
14 Schuilnaam voor Frederik Hendrik; in margine heeft Grotius geschreven: Pr. Or.
15 Pseudoniem van Grotius.
16 De woorden ‘de dedisgratie ... gaet’ staan in de tekst in cijfercode: 189. 10.72.53.79.67.97.77.110. 114. 84.74.76.51(=52). 81.70.103. 56.99(=98).26. met de ontcijfering door Grotius erboven geschreven. Het betreft Urbain de Maillé, markies van Brezé.
17 Hannibal is een schuilnaam voor Ferdinand II; Grotius heeft er ‘Keysers’ boven geschreven.
18 De woorden ‘man, die bij de’ staan in cijfer: 818. 1007. 50.108(=109). 1236. met de ontcijfering door Grotius erboven geschreven.
19 Codewoord voor Frankrijk; Grotius heeft er ‘Vr.’ boven geschreven. Het betreft de priester Sebastien Lustrier.
20 Pseudoniem van Nicolaes van Reigersberch.
21 Codewoord voor vrede, met de betekenis door Grotius erboven geschreven.
22 Rotterdam; het betreft de pogingen door Grotius en namens hem ondernomen om zijn achterstallige salaris als pensionaris van Rotterdam, alsnog uitbetaald te krijgen.
23 Schuilnaam voor Adriaen Pauw; hij bevond zich nog steeds tegen zijn zin in Parijs. Vgl. no. 2505, p. 18 n. 9.
24 Schuilnaam voor Frederik Hendrik.

wel te boven commen. Somyge sagen Serranum[1] garen bij Eusebius[2]; Iovinianus[3] is daertegens. Hanno[4] heeft mij noch vandage verclaert, dat hij Terentius[5] niet souckt te lesen.

Wat uEd. goet sal vinden van de concepten, bij mij uEd. toegesonden[6], gelieve uEd. mij te laten weten, ende dat in sulken vougen, dat ick degene, die uEd. intercessie hebben versocht, mach toonen, dat uEd. genegen is voor haer wat te doen. Meerder van de saecke sal ick uEd. met meerder tijt laten weten.

Krayenburch[7] aen een quartiermeesterschap te helpen, ware niet eere genouch, alsoo doorgaens die plaetsen bij luyden van seer slechte conditie werden bedient. Het beste waer de wapenen te dragen onder een regiment, daer de compangiën sonder nominaties worden bij sijn Ex.[tie8] begeven, ende alvoren te sonderen, off sijn Ex.[tie] genegentheyt soude hebben hem bij occasie te favoriseren; aen een vendel waer wel te helpen, dat beter trap soude wesen tot meerder als een quartiermeesterschap. Den heer Wyts[9] presenteert in het leger hem alle vrienschap te doen, oock dickwels aen sijn tafel te nemen ende voort te trecken; daer soude connen hooren ende sien. Vooral most hij bij van den Bosch continueren, die genegentheyt toont; hij doet wel, dat hij die met brieven cultiveert. Mijn opinie soude wesen van daer niet te commen, vóór het leger te velde gaet, dat mogelijck soo haest niet wesen en sal; want de tale ende goet fatsoen om met luyden van qualiteyt om te gaen dient wel te hebben. Soo de exercitiën hem niet te Paris en hielden, soude best bij Fransen alleene op het lant dienen; dat is mijn gevoelen.

Blijvende in alles genegen om uEd. ende de uwe te dienen.

Desen 14 April 1636.

Adres: Mijnheer Mijnheer De Groot, Ambassadeur van de Coninginne ende Croone van Sweden bij den Alderchristelijcksten Coninck.

In dorso schreef Grotius: 14 april 1636 N. Reig.

2554. 1636 april 14. Aan J. de Voisin[10].

Vir Nobilissime,

1 Schuilnaam voor Adriaen Pauw.
2 Schuilnaam voor De Richelieu; Grotius heeft erboven geschreven: Card. de Rich.
3 Pseudoniem van Nicolaes van Reigersberch.
4 Schuilnaam voor Cornelis van der Myle.
5 Grotius heeft er 'Vr.' boven geschreven.
6 Vgl. no. 2547 dd. 10 april.
7 Diederik, Grotius' jongste zoon; hij had in het vaderland onder leiding gestaan van de luitenant-generaal der artillerie Johan van den Bosch. Vgl. ook no. 2509, p. 25.
8 Frederik Hendrik.
9 Jacob Wyts; zie over hem III, p. 80 n. 11.
10 Copie Den Haag, ARA. Eerste afd. coll. Hugo de Gr. Aanw. 1911 XXIII no. 2, p. 7; bevat een aantal onnauwkeurigheden in schrijfwijze. Gedrukt *Epist.*, p. 227. Antw. op no. 2495; beantw. d. no. 2644. Betreffende geadresseerde, Joseph de Voisin, zie men no. 2495, p. 1 n. 1.

Legi cum voluptate, quae miseras ex hebraeis latina[11] ex latinis Graeca, illa tua, haec fratris[12], pari ac fraterna felicitate.

11 Zijn vertaling van Maimonides; zie no. 2495, p. 1 n. 3aant.. Over Maimonides zie IV, p. 15 n. 9.

12 Pierre de Voisin, advocaat en vervolgens - ter vervanging van zijn vader Jehan-Guy

Maimonidae quae vertisti, dignissima sunt lectu incenduntque in me multa videndi talia desiderium, audaciam etiam id a te postulandi.

Philosophica, quae sunt Hebraeorum, nihil habent antiqui. Ad eos venere per Arabum rivos ex Graeciae fontibus, unde haurire est limpidiora. Cavalae[1] pleraque somnia otiosorum. Unum, quod a Judaeis petendum est, interpretatio est legis per Mosem datae usu approbata. Multae autem sunt partes dignae nosci et intactae hactenus. Sicut de Rege dedit nobis qui nuper obiit Schickardus[2]; de Synedrio .....[3]; de Templo Constantinus, cognomine Imperator[4], et novissime de intestatorum successione Seldenus[5]. Ita te quoque in parte aliqua egregia morum hebraicorum explicanda velim bene mereri de publico.

Ego utilem maxime eam partem judico, quae de Synagogis est earumque gubernatione. Sed aequum est eligendi libertatem tibi relinqui; ut dulcior sit, quem elegeris, labor.

De Aeneidos parte in Graecum versa dicere audeo, ex quo renatae sunt literae, paucissimos fuisse, qui Graecos versus tolerabiles scriberent, qui Homeri facilitatem exprimerent, in Italia Galliaque neminem, in Germania unum forte Rhodomannum[6], qui tamen, si quid recte judico, ad illud omnibus seculis laudatissimum exemplar minus[7] prope quam hic tuus accessit. Quare pergite quaeso, quanquam pauci sunt talium recti judices, bene sperare de nostro seculo aut certe de futuris, cum vestra sola duorum studia habeant, unde alios possint accendere. Ego ut stadii spectator plausu favebo, nec unquam me Deus sivit ita immergi negotiis,

1 De door overlevering ontvangen leer, in de Middeleeuwen de naam van een geheime leer, die door Moses aan sommigen zou zijn overgeleverd. De Kabbala is een verzameling van filosofische, dogmatische en mystieke leerstellingen waarschijnlijk vanaf de 7de eeuw (het aan Akiba toegeschreven boek Jesirah) op schrift gesteld en vooral in de 13de eeuw (het in het Aramees geschreven boek Sohar, aan Simon ben Jochai toegeschreven, maar vermoedelijk afkomstig van Moses de Léon - 1250-1305 -) tot bloei gekomen.

2 Wilhelm Schickard, oriëntalist en astronoom. Grotius heeft zijn nagedachtenis geëerd met een epigram; zie no. 2548. Over zijn *Jus regium* zie IV, p. 10 n. 8.

3 Zie hierover no. 1366 (IV, p. 10 en n. 9 aldaar).

4 יבלב דומלתמ חודימ תבסמ: *Hoc est, Talmvdis Babylonici Codex Middoth sive De Mensvris Templi, una cum versione Latina. Additis, praeter accuratas figuras, commentariis, quibus tota templi Hierosolymitani structura cum partibus suis, altari caeterisque eò pertinentibus, è Talmudistarum aliorumque Judaeorum scriptis distinctè explicatur, variaque Scripturae S. loca illustrantur Operâ & studio Constantini L'Empereur De Oppyck, SS, Theol. Doct. & Ling. Heb. ac Chald. in Academia Lugduno-Batava Professoris*, Lvgdvni Batavorvm, Ex Officinâ Bonaventurae & Abrahami Elzevir. Academ. Typograph. 1630. Over de schrijver, Constantijn l'Empereur van Oppijck, zie V, p. 468 n. 6.

5 John Seldens *De Successionibus (Joannis Seldeni ... de Successionibus in bona dejuncti, seu Jure haereditario, ad leges Ebraeorum, quae, florente olim eorum Republica, in usu liber singularis, ex sacris libris, utroque Talmude et selectioribus rabbinis ..., Pandectis, atque consultissimis magistris desumtus*. Londini, E. Weauer et J. Smithick 1631) was in 1631 te Londen voor het eerst uitgekomen; een herdruk verscheen in 1636, eveneens te Londen: *Joannis Seldeni de Successionibus in bona defuncti ad leges Ebraeorum liber singularis. Editio altera ... Accedunt ejusdem de Successione in pontificatum Ebraeorum libri duo. Prior historicus est ... Posterior est juridicus* ... Londini, R. Bishop 1636.

6 Laurent Rhodomann (1546-1606). Duits Graecus, hoogleraar te Jena en te Wittemberg, vooral bekend om zijn Griekse gedichten.

7 De copie te Den Haag heeft hier ten onrechte ‘nimis’.

ut non talibus ingeniis et legendis et apud alios praedicandis vacem. Vobis opto fortunam dignam tanto literarum profectu.

Tuae Nobilitati animo toto addictus
H. Grotius.

14 Aprilis 1636. Lutetiae.

2555. 1636 april 17. Van C. de Groot[1].

Venerande Pater,

Abesse ab hac aula dominum Spiringium[2] ex prioribus litteris meis[3] haud dubie iam intellexeris. Tuas interim, quas ad ipsum scripseras nuper meae commissas curae absque mora ulla Amstelodamum misi, ubi dicitur iam nunc cum Bommelia[4] nuptias celebrare; quas ad Smalzium[5], eas hic retineo, cum exspectetur a nobis intra paucos dies.

Salam amnem, qui aliquo iam tempore inter utrumque exercitum fluxit medius, nuntiantur hostiles copiae transiisse auctae novo milite Caesariano[6] sub Hatsveldii[7] ductu. Redvinius[8] hesterno die huic aulae valedixit rediturus in Britanniam, credo propterea quod Bannerii[9] iracundiam, quae plurimos iam offendit, vetus ipse miles et rerum multarum peritus sustinere ulterius nequeat. De Landgravio[10] nuntiantur in dies meliora.

Deus te, venerande Parens, cum matre mea incolumem florentemque servet.

Tuus tibi obedientissimus filius
Cornelius Grotius.

Straelsundiae, VII/XVII Apr. 1636.

Adres: A Monsieur Monsieur l'Ambassadeur de Suède à Paris.
In dorso schreef Grotius: 7/17 april 1636 C. de Groot.
en boven aan de brief: rec. 14 May n. st.

1 Hs. Den Haag, ARA. Eerste afd. coll. Hugo de Gr. Aanw. 1911 XXIII, no. 25. Eigenh. oorspr.
2 Petter Spiring Silvercrona, raad van financiën van Zweden.
3 Nos. 2552, 2541 en 2506.
4 Jaene Dore, weduwe van Jan de Bommert uit Amsterdam; vgl. no. 2506.
5 Peter Abel Schmalz, secretaris van de Zweedse rijkskanselier Axel Oxenstierna.
6 Van keizer Ferdinand II.
7 Melchior von Gleichen, graaf van Hatzfeldt.
8 Patrick Ruthven; zie over hem VI no. 2396, p. 409 n. 9.
9 Johan Gustavsson Banér, Zweeds maarschalk.
10 Wilhelm V, landgraaf van Hessen-Kassel.

2556. 1636 april 18. Aan L. Camerarius[11].

Illustrissime Domine,

Binas heri accepi literas abs te XXVII Martii datas, abs filio III Aprilis[12],

11 Copie Den Haag, ARA. Eerste afd. coll. Hugo de Gr. Aanw. 1911 XXIII no. 2, p. 8; bevat een aantal onnauwkeurigheden in schrijfwijze. Copie Uppsala, UB., cod. 388a, ep. 41. Gedrukt *Epist.*, p. 228. Ludwig Camerarius was Zweeds gezant in Den Haag.

12 Grotius had zijn oudste zoon Cornelis naar Duitsland gezonden o.m. om er de Zweedse rijkskanselier Axel Oxenstierna te ontmoeten. Een brief van Cornelis van die datum heb ik niet gevonden; wel een van 6 april (27 maart oude stijl), die echter door zijn vader blijkens een dorsale notitie eerst op 12 mei is ontvangen (no. 2541).

gratissimas utrasque, nisi quod posteriores dolorem e doloribus tuis adferunt, cui malo Deum rogo, ut quam primum medeatur teque, domum ac publicum bonum in eo clemens respiciat.

Venetos non arbitror quicquam moturos. Rohanio[1] ad res agendas satis est animi: machinae bellicae desunt, et illis de Valle Telina conditionibus in pontificis[2] gratiam propositis multum languescunt Rhaetorum studia. Videtur eo res abitura, ut tenuis aliqua umbra imperii Rhaetis maneat in Vallem, protestantibus autem ut uno aliquo in loco, puta Clavennae, sine libertate exercendae religionis habitandi jus sit.

Placentia exemta periculo non est, circumsidentibus hostibus ea vi, ut auxilia penetrare posse vix speretur. Sed Parmam periclitantem et ipsam liberavit discessus Mutinensis ducis[3], pontificis monitu bello se subducentis pacique referentis; cujus valde cupidus est Sabaudus[4].

Classis interim Gallicae magni strepunt paratus; et dux Bernhardus[5] pro millione promisso sexcenta millia florenorum accepit et spem in posterum.

Pro effigie magni cancellarii[6] summas ago gratias Deumque rogo, ut diu viro incomparabili vultum illum vegetum et corpus fortissimo animo par servet actionesque det ei multas, quales hactenus edere, veras animi effigies.

Vides, Avaugurius[7] quam iniqua postulaverit. Galli ea, quae promisere, quibus promissis nos implicuere bello, praestare nolunt et nos volunt tenere obligatos; nimirum ut si pax facienda sit Papa fiat arbitro ipsique nostrarum rerum curam gerant. Sed forte mitigabit haec dura et parum socialia magni cancellarii cum Sanctichaumontio[8] colloquium, de quo literas exspecto.

Saxo[9], ut video, acceptis novis auxiliis induruit. Tales animi recta doceri nisi malo suo nequeunt.

Spem conjunctionis Galliae cum Anglia non parum imminuit, nunciatus Viennam ab Anglia mitti comes Arundelius[10].

De castello Scenquiano[11] brevi auditurum me spero, quod ex conjecturis praesagit animus. Id recuperatum ad res majores agendas hunc annum liberabit.

Optime vale cum tuis omnibus. Speciatim nobilissimo Dno filio tuo[12] pro amica mei memoria gratias habeo.

Illustrissimae Dominationi Tuae omni observantia addictissimus
H. Grotius.

Lutetiae, XVIII Aprilis n.c. MDCXXXVI.

1 Henri, hertog van Rohan, luitenant-generaal van het Franse leger in de Veltlin.
2 Urbanus VIII.
3 Francesco d'Este, hertog van Modena.
4 Vittorio Amedeo, hertog van Savoye.
5 Bernhard, hertog van Saksen-Weimar.
6 Axel Oxenstierna.
7 Charles Du Bois gezegd van Bretagne, baron d'Avaugour (1600-1657), na zijn missies naar Denemarken, Zweden en Polen (1634-1636) resident van de Franse koning te Dantzig (1636-1637).
8 Melchior Mitte de Miolans, markies van St. Chaumont.
9 Johann Georg, keurvorst van Saksen.
10 Thomas Howard, graaf van Arundel; zie V, p. 318 n. 12.
11 Betreffende het fort Schenkenschans zie VI no. 2241, p. 175 n. 1.
12 Joachim; zie VI no. 2181, p. 87 n. 1.

Adres: Ludovico Camerario, Reginae Regnique Sueciae Consiliario et Legato apud Praepot. Ord. Foeder. Belgii.

Boven aan de brief in de copie te Uppsala in margine: Pr. Delfis die 7 Mai st. n. A.^{o} 1636.

2557. 1636 april 18. Aan L. Grubbe[1].

Nobilissime Domine,

Hamburgum te sospitem rediisse e literis tuis V et XV Martii datis[2] libenter cognovi. Nec tantum pro iis, quae nuncias, gratias ago, sed vel praecipue pro summa in filium[3] meum benevolentia, quam ille literis singulis praedicare non desinit. Utinam sit in quo vicem referre possim.

Valde sane avebo, quo illa magni cancellarii[4] cum S. Chaumontio[5] colloquium, quo item Dani[6] conciliaturae sint abiturae.

Hic duci Bernhardo[7] datur pecunia praesens satis parce ad sexcenta millia, promittitur in futurum, ut mos est gentis, largius.

Et classis magna sive ad recuperandas insulas[8] sive ad inferendum Hispaniae bellum stat vela propediem factura.

In Italia magni sumtus regis[9] sociorumque non multum promovent. Tantum datum est hosti temporis trans Alpes, ex Italia et Hispania implendi milite agrum Mediolanensem. Et Placentiae timeri video, tanta vi hostium circumsessae, ut perrumpendi tenuis spes sit. Tamen si Suedia et Gallia concordibus animis rem gerant, multoque magis, si et Britannia accedat, satis erit negotii Austriacis cum tota sua cohorte.

Quid de Stada sit et Boxtehuda nihil pridem intelligo. Sed Daniae rex, quantum cognoscere hactenus potui, viam ingreditur ad vetera sua servanda forte non ineptam, ad nova quaerenda ut archiepiscopatum Bremensem minus temporibus convenientia.

Tibi omnia, ut debeo, opto prosperrima tuumque me credi magni facio.

Tuae Nobilitati observantissimus
H. Grotius.

Lutetiae, XVIII Aprilis MDCXXXVI.

1 Copie Den Haag, ARA. Eerste afd. coll. Hugo de Gr. Aanw. 1911 XXIII no. 2, p. 9; bevat enige onnauwkeurigheden in schrijfwijze. Gedrukt *Epist.*, p. 228. Over Lars Grubbe zie V, p. 432 n. 12.
2 De brieven van Grubbe zijn verloren geraakt; zij zijn althans onvindbaar.
3 Grotius had zijn oudste zoon Cornelis naar Duitsland gezonden o.m. om er de Zweedse rijkskanselier Axel Oxenstierna te ontmoeten.
4 Axel Oxenstierna.
5 Melchior Mitte de Miolans, markies van St. Chaumont.
6 Christiaan IV.
7 Bernhard, hertog van Saksen-Weimar.
8 St. Honorat en Ste. Marguerite.
9 Lodewijk XIII van Frankrijk.

2558. 1636 april 18. Aan A. Oxenstierna[10].

Excellentissime Domine,

10 Hs. Stockholm, RA. Eigenh. oorspr. Gedrukt *Epist.*, p. 227; *Oxenst. Skrifter* 2 afd. II, p. 171.

Sollicitum me nonnihil habuit, quod post discessum a Stralsundo Sublimitatis Tuae nihil de ea intellexerim. Sed et itineris diuturnitas et Dei cura, cui consilia Tuae Sublimitatis cordi esse confido, faciunt, ut, quae precor, etiam sperem.

Literas a regina domina mea clementissima accepi, datas 28 Ian. Cal. vet[1], quibus cum legationem mihi Tuae Sublimitatis beneficio datam probari videam, pro eo[2] quantum Tuae Sublimitati supra tot alia vetera sim obligatus, utinam, sicut intelligo ac memini, ita rebus ipsis possim ostendere. Certe ardens id faciendi studium nunquam deerit.

Venit ad me ante biduum dux Bernhardus[3] conquerens trahi se diu, interim et occasiones perire et militem suum imminui. Inde vereri se, ne pax aliqua in arcano cudatur. Aliunde tamen intelligo jam numerata illi sexcenta florenorum millia; annuum ipsi honorarium promitti centum et viginti millia. Quatuor milliones promissos fuisse ajunt Galli, si[4] exercitus ducis octodecim millia faceret; nunc cum ejus numeri pars ferme tertia reperiatur, pro ea portione pecuniam datum iri. Sed quod dux maxime urgebat, ut finitimae civitates, quod Parmensi[5] indultum fuit, fidem pro eo suam obligarent, quam deinde mercatores, pecunias[6] numeraturi, sequerentur, non obtinuit. Neque Heufdius noster[7], qui a Batavis huc rediit, Bulionii[8] rogatu semet obstringere voluit. Hinc multum metuo, ne paulatim dilabantur ducis copiae et rex[9] suo milite rem malit agere.

Heufdius nobis debitae pecuniae spem se habere dicit, quod ita sentiat, an quod expedire id credi rebus illis, quas curat, existimet, non dixerim. Non desinam tamen cum gratiarum actione pro induciis Polonicis[10], quam mihi regina mandat, hoc quoque negotium regi, ad quem Chantiliaci agentem admissionis impetrandae causa misi, deinde et cardinali[11] commendare.

De Turcicis et Italicis scribit Marinus[12]. Sed habemus recentiora. Sultanum[13] venisse Constantinopolim et inspectasse fratrum occisorum corpora, ut mortis eorum certus esset. Multum attrito Turcarum in Syria vicinisque locis per morbos exercitu Persas ita revalescere, ut de Revano recuperando serio cogitent.

1 No. 2464 (dl. VI, p. 508) van Christina van Zweden.
2 De uitgave der *Epist.* heeft hier ten onrechte ‘et’.
3 Bernhard, hertog van Saksen-Weimar.
4 Dit woord ontbreekt in de uitgave der *Epist.*
5 Odoardo Farnese, hertog van Parma.
6 De editie der *Epist.* heeft tussen ‘pecunias’ en ‘numerari’ nog de woorden ‘suo quamquam’.
7 Johan H(o)eufft, bankier te Parijs en zaakgelastigde zowel van Zweden als van Frankrijk.
8 Claude de Bullion, sieur de Bonelles.
9 Lodewijk XIII van Frankrijk.
10 Op 12 september 1635 was te Stuhmsdorf een bestand voor 26 jaar tussen Polen en Zweden gesloten.
11 De Richelieu.
12 Charles Marini; zie over hem V, p. 436 n. 4.
13 Murád (Amurath IV), sultan der Ottomanen; zie over hem V, p. 435 n. 7. Tijdens de drie dagen durende feestelijkheden in Konstantinopel na de Turkse successen in Perzië liet de sultan een groot aantal van zijn voorname pasja's gevangen zetten en enigen hunner ombrengen; onder de slachtoffers waren ook twee van zijn broers, Bajazet (Bayerid) en Orchan. Jean Racine vond in de geschiedenis van Bajazet de stof voor zijn tragedie van die naam (1672).

Parmae oppidum magno periculo exemtum est, Mutinensi duce[1], qui non Hispano[2] illigatus, sed Parmensi duci privatis de causis, quae inter finitimos non desunt, infensus fuisse dicitur, pontificis[3] per literas inducto, ut arma ex Parmensi territorio, Ecclesiae feudo abduceret. At Placentia paulo minus quam obsessa est fractis multum Galliae foederatorumque rebus infelici ad Vespolam proelio, ita ut nunc ad Vercellas se teneant nova supplementa opperientes. Periculum oppidi Placentiae et rebus difficilibus incerta Placentinorum fides efficient, ut Galli, qui nunc cum Italis ibi praesidium partiuntur, pluribus introductis plenam possessionem invadant, an etiam sic tuendo loco pares futuri incertum. Hispano per Alpes e Germania adventare dicuntur novae copiae, peditatus ad bis mille quingentos, equites mille quingenti. Rohanium[4] apud Comensem lacum Fontanique castellum nihil proficit machinis destitutus[5].

Rhaetis, ne propositas a Gallo super Valle Telina conditiones[6] summo imperio et religioni noxias admittant, auctores sunt Helvetii protestantes. Quidam mediam proponunt viam, ut hominibus reformatae sine ejus[7] religionis cultu habitare Clavennae tantum liceat.

Bethlehemus Istovan[8], Gabrielis illius clarissimi[9] propinquus, a Transsilvania ad res movendas per capucinum[10] e Gallia missum instigatus dicitur. Ragoskio[11] ad tutandam possessionem auxilia mitti ab imperatore[12].

Gallasius[13] ob dissidia cum Ossa[14] atque aliis missionem poscere dicitur; copiae ejus in Saxoniam iere. Majores sub Piccolominio[15] et Waertio[16] novum moliri Rheni, forte et Mosae, transitum.

A Vienna literae 8 Martii datae significant credi in ea aula peditatum imperatoris pervenire ad LXXX millia; promissos ab Hispano daleros ter centies mille; dari operam, ut supplementa adsint militi et commeatus, quorum horreum Donawertae et Koslae. Sexdecim millia militum duci Lotharingio[17]. attributa, quibus ipse imperet. Questumbergum[18] ad Palatinum Hungariae[19] missum, ut eum a

1 Francesco d'Este, hertog van Modena.
2 Philips IV.
3 Urbanus VIII.
4 Henri, hertog van Rohan, Frans opperbevelhebber in de Veltlin.
5 De woorden ‘Hispano per ... destitutus’ ontbreken in de editie der *Epist.*
6 Vgl. hierover no. 2527.
7 De woorden ‘sine ejus’ ontbreken in de uitgave der *Epist.*
8 Istovan (Stephanus) Bethlen von Iktar.
9 Bethlen Gabor; zie V, p. 205 n. 8 en de verwijzing aldaar.
10 Een der vele ordesgeestelijken, die door de Franse koning met speciale missies belast werden; ik heb hem niet nader kunnen identificeren.
11 Georg Rákóczi, regerend vorst van Zevenburgen (1630-1648; † 1648).
12 Ferdinand II.
13 Matthias, graaf Gallas (1584-1647), als generaal-majoor in dienst van Ferdinand.
14 Wolfgang Rudolph Ossa zu Dahl († 1642), veldmaarschalk in het keizerlijke leger.
15 Ottavio d'Arragona, prins van Piccolomini, hertog van Amalfi.
16 Johan van Werth (1602-1652), veldmaarschalk in dienst van de keizer en vervolgens van Maximiliaan, keurvorst van Beieren; later - in 1647 - kwam hij - als generaal van de cavalerie - weer in keizerlijke dienst.
17 Karel IV, hertog van Lotharingen.
18 Gerhard von Questenberg († 1646).
19 Nikolaus, graaf van Esterházy en van Beregh (1582-1645).

Gallicis sciscitationibus avertat. Regem Poloniae[1] Romae laborare, ut caelitibus adscribatur Ladislaus Cosca[2].

Ex Helveticis literis discimus Austriacae domus ministros Romae obstare, ne confirmetur in episcopatu Curiensi is, qui electus est[3], creditus Gallorum beneficio id adipisci. Tria millia ducatorum, non magnam pecuniam Altorfii retentam a magistratibus ob ea, quae suae civitati ab Hispanis debebantur, nascentia[4] certamina accendentibus Gallis. Uxorem principis Thomae[5] ad ipsum in Belgium ire. Post proelium ad Ravonem[6] multum imminutas fuga Coloredi[7] copias.

Ab Anglia video nihil hic quidem magni sperari, ex quo auditur comes Arundelius[8] inde Viennam mitti. Et Batavi, quanquam legatum extra ordinem[9] eo misere, magis tamen credunt futurum, ut Angli pergant tractis ad se commerciis alieno bello frui, quam ut suam pacem bello commutent. Legatus interim Brittanicus[10] mihi significavit electoris Palatini[11] commendatione Sublimitati Tuae concessum e Britannia militem quaerere.

Ad Perronam Galli milites aliquot ab Hispanis caesi.

Parati sunt imperator regesque Galliae et Hispaniae legatos suos mittere de pace, quo pontifex voluerit[12], sperantque Galli futurum, ut pro sociis protestantibus ipsi sinantur agere ac pacisci, quod ego Batavos concessuros non puto, nam de Suedis id vel cogitare stultum puto.

Sabaudus[13] magno fertur pacis desiderio videns tantas hostium copias, ut perrumpi non possent, et sperans, quam per se obtinere non potest Pigneroli restitutionem, se per imperatorem et Hispanum ex pactis Ratisbonensibus impetraturum.

Senatores parlamentarii, relegati qui fuerant[14], rediere. Quorum uni, cum gratias pro reditu regi ageret, rex dixit nescisse se ipsum abfuisse.

Daniae nothus[15] hinc discessit nulla re, quantum intelligere possum, magna effecta. Non venit me salutatum, quanquam et venturum se dixerat et alios legatos salutavit.

Deus Tuae Sublimitati, Excellentissime Domine, salutaria publice fortiter feliciterque det exequi.

Tuae Sublimitatis cultor devotissimus
H. Grotius.

1 Wladislas VII (IV).
2 Stanislaus (niet Ladislaus) Kostka (1550-1568), jezuiet, werd in 1726 door paus Benedictus XIII heilig verklaard; de zaligverklaring was in 1605 geschied.
3 Joannes VI Flugi d'Aspermont, van 1 februari 1636 tot zijn dood in 1661 bisschop van Chur (Coire).
4 Dit woord ontbreekt in de uitgave der *Epist.*
5 Tommaso Francesco van Savoye, prins van Carignano (1596-1656) was op 6 januari 1625 gehuwd met Marie de Bourbon, gravin van Soissons (1606-1692).
6 Vgl. no. 2527 aanhef.
7 Jerónimo Colloredo; zie VI, p. 169 n. 3.
8 Thomas Howard, graaf van Arundel; zie V, p. 318 n. 12.
9 Cornelis van Beveren; zie VI no. 2277, p. 224 n. 3.
10 Burggraaf John Scudamore.
11 Karl Ludwig, oudste zoon van Frederik V, de Winterkoning.
12 Vgl. no. 2545, p. 75 en nn. 5, 6, 7, 9, 10, 11, 12, 14, 16, 17, 18 en 19 aldaar.
13 Vittorio Amedeo, hertog van Savoye.
14 Zie voor hun namen VI no. 2431, p. 463 en nn. 5, 6, 7, 8 en 9 aldaar.
15 Volckmar, graaf van Sleeswijk-Holstein; zie VI no. 2182, p. 87 n. 9.

Lutetiae, 8/18 Aprilis 1636.

Has postquam scripseram, Gallasianae copiae ad XV millia in Lotharingiam ingressae capto Baccherago ire dicuntur, ut cum Coloredanis se conjungant; qui Brezaei[1] fuerat miles partim huc venit partim Batavis commodatur; a filio literas[2] et in iis de Tua Sublimitate nuntium, anxie exspectatum, jam nunc accipio.

Adres: Axelio Oxenstiernae, Sacrae Reg. Maj. Regnorumque Sueciae Senatori et Cancellario.

2559. 1636 april 18. Aan N. van Reigersberch[3].

Mijn Heer,

UE. diligentie blijckt uit uE. brieven van den 20, 23, 31 Maert ende 1 April[4], allegader bij mij op eenen tijdt, dat is gisteren off vandage, ontfangen.

Ick ontfang garen advisen van uE., die ick altijdt seecker (?) voor het gepasseerde ende voor net toecomende vol van goed oordeel[5]. Maer twijffele bij wijlen, hoe verre uE. geraden is sommige saecken te communiceren. Calaber[6] heeft noit iet voor mij gedaen, doet noch niet, spreect noch niet van te doen. Caesar[7] doet niet dan ons uitstellen, ende schijnt met ons te spotten. Numerianus[8] heeft eenige luiden, die niet quaedt en sijn, maer door haer slappicheit ons, misschien oock haerselven onnut. Laet ons dan ons troosten conscientia boni animi et rerum bonarum notitia honestoque proposito[9].

't Gunt ick voor desen[10] geschreven had van een aen Thucydides[11] te senden, vinde ick meer noodigh als voor desen. Ende wensche om 't gemeene beste Irenaeus[12] daertoe werdt gebruickt.

Den man van Weimaer[13] claegt seer over de Vindexianen[14]. Is mij dicmael bij geweest ende singt seer Stesichorus'[15] sang ende heeft reden.

1 Urbain de Maillé, markies van Brezé.
2 Cornelis, Grotius' oudste zoon, door zijn vader naar Duitsland gezonden o.m. om er de Zweedse rijkskanselier te ontmoeten.
3 Hs. Amsterdam, UB. coll. RK., R 1 m. Eigenh. oorspr. Niet ondertek. Antw. op nos. 2521, 2524, 2531 en 2532.
4 Resp. nos. 2521, 2524, 2531 en 2532.
5 Wellicht is een woord als ‘bevinde’ in de pen gebleven.
6 Schuilnaam voor Frederik Hendrik.
7 Codenaam voor Rotterdam; het betreft de pogingen door Grotius en voor hem ondernomen om zijn achterstallige salaris als pensionaris van Rotterdam alsnog uitbetaald te krijgen.
8 Codenaam voor Amsterdam.
9 Misschien een allusie aan M. Minucius Felix, *Octavius* XXXII, 2: Ingratum est, cum sit litabilis hostia bonus animus et pura mens et sincera sententia.
10 Zie VI nos. 2403, 2452, 2453 en. 2458.
11 Schuilnaam voor de Zweedse rijkskanselier Axel Oxenstierna.
12 Pseudoniem van Nicolaes van Reigersberch.
13 Bernhard, hertog van Saksen-Weimar. De naam staat in de tekst in cijfercode: 232. 929. 213. 2070. 8.16.98.66. met de ontcijfering door Van Reigersberch erboven geschreven.
14 Vindex is een codenaam voor Frankrijk.
15 Codewoord voor vrede; Van Reigersberch heeft er de betekenis boven geschreven.

Ick heb brieven ontfangen van de coninginne van Sweden[1], geteyckent bij de vijf regenten[2], tot confirmatie van mijne ambassade ende met een cleine commissie om te gaen nae den coning[3], die te Chantilly is.

Van Schenckenschans[4] verwachten wij de beste ende leste tijding. De Latousluiden[5] sijn niet meer te vresen ende alles sal nu beter gaen. Die ombrage[6] wech sijnde, meen ick, dat Pindarus[7] sal maecken, dat Graecchus[8] ende die van Latou[9] wel t' samen sullen sijn. Schipper siet toe .... Can ick de Beveren[10] dienst, sal blijde sijn.

Valerius[11] heeft becomen brieven van Aisma[12], die heel hannibalizeren[13]. Ick weet niet, wat ick van die man[14] sal seggen. Hij en heeft Justinus[15] niet veel goeds gedaen ende anderen mogen haer wel wat wachten.

't Gunt ick van mijne jongste soon[16] geschreven had[17], meende ick niet vremd te sijn ende ben in twijffel off ick hem behoor over te senden om sijne leeringe te continueren, off hier te doen de coustume leeren met de tael, ende sal garen uE. ende anderer vrunden bedencken verstaen. Soo Aelianus[18] een van de mijne wil gebruicken, sal hem garen geryven.

Ick meen Aelianus sal soecken Valerius ergens anders te helpen. Manlius[19], soo ick uit Heuft[20] mercke, hout hoope van alles te boven te comen. Sal garen weten, wat daerin passeert. Den laest genoemde meent, Fabius[21] apparent is.

1 Christina.
2 Gabriel Gustafsson Oxenstierna, Gabriel Bengtsson Oxenstierna, Jacob de la Gardie, Karl Karlsson Gyllenhielm en - als plaatsvervanger van Axel Oxenstierna - Axel Banér.
3 Lodewijk XIII van Frankrijk.
4 Betreffende Schenkenschans zie VI no. 2241, p. 175 n. 1.
5 Latou is een codewoord voor Frankrijk.
6 Het woord staat in de tekst in cijfer: 59.61.84.27.9.33.; Van Reigersberch heeft er ‘ombragen’ boven geschreven.
7 Codewoord voor oorlog; Van Reigersberch heeft er ‘oorloge’ boven geschreven.
8 Schuilnaam voor Frederik Hendrik.
9 In de tekst in cijfer 1007. 213. 60.49.68.700. met de ontcijfering door Van Reigersberch erboven geschreven.
10 In de tekst in cijfercode: 1236. 11.33.69.52.66.72.62.; Van Reigersberch heeft er ‘die Beveren’ boven geschreven. Het betreft Cornelis van Beveren uit Dordrecht, die met een missie naar Engeland belast was.
11 Schuilnaam voor Ludwig Camerarius, Zweeds gezant in Den Haag.
12 De woorden ‘brieven van Aisma’ staan in de tekst in cijfer: 84.40(= 110).69.33.41. 213. 100.200.27. met de ontcijfering door Van Reigersberch erboven geschreven. Het betreft Foppe van Aitzema, resident van de Republiek te Hamburg.
13 Hannibal is een schuilnaam voor keizer Ferdinand II.
14 De woorden ‘van die man’ staan in de tekst in cijfer: 213. 1007. 818.; boven de cijfers 213 en 818 heeft Van Reigersberch de ontcijfering geschreven, resp. ‘van’ en ‘man’.
15 Pseudoniem van Grotius.
16 Diederik; hij had in het vaderland zich bekwaamd in vestingbouwkunde onder de luitenant-generaal der artillerie Johan van den Bosch. Zie over deze V, p. 235 n. 7.
17 Zie nog 2509; voor Van Reigersberchs opinie omtrent de zaak zie men no. 2553.
18 Schuilnaam voor Petter Spiring Silvercrona, raad van financiën van Zweden. Van Reigersberch heeft er ‘Spierynck’ boven geschreven.
19 Schuilnaam voor Adriaen Reyniersz. Pauw, die zich nog steeds contre coeur te Parijs bevond; vgl. VI, p. 260 n. 3.
20 De Parijse bankier Johan H(o)eufft. De naam staat in de tekst in cijfer: 14.108.13.68.; Van Reigersberch heeft er ‘Heuff’ boven geschreven.
21 Schuilnaam voor Simon van Beaumont, Grotius' opvolger als pensionaris van Rotterdam. Van Reigersberch heeft erboven geschreven: Beaumont.

Sr. Heufd heeft voor d'heer Bulion[1] aen hertogh Bernhard niet goed gevonden borg te blijven. Aelianus soude daer grooten dienst connen doen tot redres van de licenten[2] soo men wil.

De wegh nae Italië is bij veele van onse bekenden genomen door de Valteline, 't welck de beste wegh is voor dese tijdt. Mij dunct, Cimon[3] behoort te sien Luic[4] te neme in schut[5].

Can uE. iet goeds doen voor Spiering[6], versuimt niet. In alle gevalle onderhout de kennisse.

Men spreect hier veel van een scheepsarmade. De eilanden[7] sullen swaer sijn weder te becomen. Lichter iet in te nemen in Spaignie.

Den hertogh van Modene[8] scheit uit het oorlogh ende daermede is Parma ontset. Plaisance loopt peryckel. Den vijant is rondom ende weinigh apparentie om door te breecken. Dagelijcx gaet volck uit Duitschlant over de bergen. Ende de slagh bij Vigevano heeft onse vrunden seer geswackt.

Avaugour[9] sijnde bij Sophi[10] geweest vanwegen Vindex ende meenende daer wat te doen tegen Xenocrates[11] is rouw bejegent, ende alles gerenvoyeert aen Thucydides. De stucken sijn aen Iustinus gesonden.

Vaert wel met Fabius ende andere vrunden. Laet ons een einde hebben van Cesar ofte sien, wat ons te doen staet.

Den 18 April n. st. 1636.

Wilt oock met mijn broeder de Groot[12] het best doen om de papieren weder te crijgen, die mij onthaelt sijn.

Sij verstaen hier, dat Vindex sal handelen voor Cimon. Sophi soude dat soo niet verstaen.

Dat desen brief onder wat doorsneden is, is hier bij abuys toegecomen.

1 Claude de Bullion; zie over hem V, p. 163 n. 1.
2 De woorden: 'tot .... licenten' staan in cijfer: 3.42.26. 66.33.90.72.34. 288. 189. 60.8.12.33.62.28.72.6. met de ontcijfering door Van Reigersberch nagenoeg geheel erboven geschreven.
3 Codenaam voor de Geunieerde Provinciën; Van Reigersberch heeft erboven geschreven: Geunieerde Pr.
4 In de tekst in cijfer: 45.69.8.12. met de ontcijfering door Van Reigersberch erboven geschreven.
5 Dit woordt staat in de tekst in cijfer: 67.12.57.81.26. met de ontcijfering door Van Reigersberch erboven geschreven.
6 In de tekst in cijfer: 34.64.110.66.71.62.9.; Van Reigersberch heeft er beginnend met het tweede cijfer 'piering' boven geschreven.
7 St. Honorat en Ste. Marguerite.
8 Francesco d'Este.
9 Charles Du Bois, graaf d'Avaugour; zie no. 2556, p. 94 n. 7. De naam staat in cijfer: 70.81.102.9.700.66. met de ontcijfering door Van Reigersberch erboven geschreven.
10 Codenaam voor Zweden; Van Reigersberch heeft erboven geschreven: Sweden.
11 Schuilnaam voor Axel Oxenstierna; Van Reigersberch heeft er 'Cancelier' boven geschreven.
12 Willem de Groot; over deze hem destijds bij zijn arrestatie ontnomen papieren schrijft Grotius herhaaldelijk aan Willem.

Wij crijgen soo daetelijck advysen, dat Gallas[1] oft sijn leger is over Rijn gecomen in Lorraine met meninge sich met Coloredoos[2] volck te voegen. Evenwel werdt hertogh Bernhard hier noch opgehouden tot sijn leedwesen.

Wilt letten ofter niet een alleene (?) is tusschen Manlius ende Calaber, ofte ten minste, dat dese die wil doen comen ad jube. Eusebius[3] sal voor Stellaes broeder[4] arbeyden. Simonides[5] sal niet stil staen.

Adres (met andere hand): Mijn Heer Mijn Heer Reigersberg, raet in den Hoogen Raet van Hollant in Den Hage.

port.

In dorso schreef Van Reigersberch: Broeder de Groot, den 18 April 1636. wt Paris.

2560. 1636 april 19. Van Ch. Marini[6].

Monsieur,

Après que mon.r le duc de Rhuan[7] s'est retiré du Comasque les Espagnols sont venus avec quelque barques pour ravictuailler Fuentes et font courir le bruit de se vouloir revancher sur nos gens à quel prix que ce soit. C'est pourquoy nous nous tenons sur nos gardes attendant avec impatience les recrues de France.

On nous asseure que Guasco[8] est amené prisonnier à Milan, autant pour avoir permis à ses gens se retirans à Mus[so] d'estre les premiers à piller les villages, que pour n'avoir pas faict meilleure (re)sistance à l'ennemy qu'on avoit laissé si aisément entrer dans le Comasque. Cependant le rendevous de toutes les trouppes de France en Italie se doit tenir sur la fin de ce mois aux confin de Monfort, pour sortir en campagne au mois de May à faire quelque bon exploict, qui sera fort facilité par nos gens icy à l'arrivée de leur renfort, sur tout ores que les Grisons finalement ont accepté les articles qu'on leur avoit proposés de la restitution de la Voltoline[9]. La façon que estans asseurés de ce costé-cy, ils pourront tant mieux agir au Milanois bien fortifié en tout. La suite du succès nous en apprendra des nouvelles que ie souhaitte estre conformes à nostre désir.

J'attendray cependant ce qu'on faira de moy qui suis icy combattu de tant de difficultés qui m'affligent entièrement. Sur ce reccomandant l'enclose à vostre courtoisie je demeure, monsieur,

Vostre redevable
Marini.

1 Matthias, graaf Gallas; zie over hem no. 2558, p. 97 n. 13.
2 Jerónimo Colloredo; zie over hem VI, p. 169 n. 3.
3 Schuilnaam voor De Richelieu.
4 Adriaen Pauw. Stella is een schuilnaam voor Cornelis Pauw.
5 Codewoord voor geld.
6 Hs. Den Haag, ARA. Eerste afd. coll. Hugo de Gr. Aanw. 1911 XXIII no. 9. Eigenh. oorspr. Over de schrijver zie men V, p. 436 n. 4.
7 Henri, hertog van Rohan, luitenant-generaal van het Franse leger in Graubünden en de Veltlin.
8 Ludovico Guasco, kolonel van een Italiaans regiment in dienst van Spanje; hij was commandant van het kasteel van Musso aan het Comomeer.
9 Vgl. VI no. 2476, p. 525.

De Morbegno, ce 9/19 d'Avril 1636.

In margine: Durant l'invasion de Comasque l'on a aussy bruslé une grande galiotte qui pouvoit assez endommager la Rive.

Boven aan de brief schreef Grotius: Rec. 9 May n. st.

In dorso schreef Grotius: 9/19 April 1636 Marini.

2561. 1636 april 22. Aan Ch. Marini[1].

Monsieur,

Je ne fais que revenir de Chantilly où i'ay veu le roy[2] à l'heure mesme qu'il faut envoyer les lettres en vos quartiers. Quoyque pressé ie n'ay voulu obmettre de vous advertir de la réception de la vostre du 18 de Mars[3] avec le discours fait contre le Manifeste du duc de Parma[4], de la communication duquel comme aussi d'autre advis ie vous remercie. Je trouve le discours assez bien fait selon les intentions de l'auteur. Autrement il y a beaucoup à dire là-dessus si on veut considérer la vérité du fait et quelle a esté la protection d'Espagne pour la maison de Parme, puisque Octavio[5] ayant espousé la soeur naturelle du roy Philippe II[6] n'a jamais en sa vie sceu obtenir la possession libre de sa citadelle de Plaisance et qu'Alexandro[7] ayant reconquis au mesme roy d'Espagne la plus grande partie du Pays-Bas a esté empoisonné par les Espagnols iusqu'à trois fois dont la dernière luy a cousté la vie.

Je n'ay point manqué d'envoyer vostre pacquet à monsieur le grand chancelier[8] qui estoit à Wismar pour conférer avec monsieur de S. Chaumont[9], ambassadeur du roy, sur la conduicte de la guerre ou de la paix. Monsieur le duc de Weimar[10] est sur son partement avec six cents mille livres pour donner courage aux officiers et aux soldats un bon rafraischissement dans le Bourgogne.

On se prépare aussi icy pour faire quelque chose de grand sur la mer soubs la conduite de monseigneur de Recour[11] et de l'archevesque de Bourdeaux[12].

1 Copie Den Haag, ARA. Eerste afd. coll. Hugo de Gr. Aanw. 1911 XXIII no. 2, p. 9. Antw. op no. 2530. Betreffende geadresseerde zie men V, p. 436 n. 4.
2 Lodewijk XIII van Frankrijk.
3 No. 2530. Het postscriptum is door de datum 28/18 heen geschreven; de daardoor ontstane onduidelijkheid heeft Grotius parten gespeeld.
4 Odoardo Farnese, hertog van Parma; voor het manifest zie *Merc. Franç.* XXI, p. 40.
5 Ottavio, hertog van Parma († 1586); op 12 september kwam tussen Ottavio Farnese en Philips II van Spanje een verdrag tot stand, waarbij aan eerstgenoemde de hertogdommen Parma en Piacenza werden toegewezen behoudens het recht van de Spaanse koning een bezetting te leggen in de citadel van Piacenza.
6 Margaretha van Oostenrijk, hertogin van Parma, geboren te Oudenaerde in 1522, overleden op 18 januari 1586 te Ortona; zij was de onwettige dochter van keizer Karel V en van Janneke van der Gheynst, dochter van een tapijtwever. In 1538 huwde Margaretha - na haar kortstondige huwelijk met Alessandro de Medici - met Ottavio Farnese. Zij kwam in 1559 als landvoogdes naar de Nederlanden; op 30 december 1567 verliet zij Brussel en keerde naar Parma terug.
7 Alessandro Farnese, hertog van Parma (1545-1592), zoon van Ottavio Farnese en Margaretha van Oostenrijk. In 1578 werd hij landvoogd van de Nederlanden.
8 De Zweedse rijkskanselier Axel Oxenstierna.
9 Melchior Mitte de Miolans, markies van St. Chaumont.
10 Bernhard, hertog van Saksen-Weimar.
11 Gelezen moet worden Arcour: Henri de Lorraine, graaf van Harcourt.
12 Henri II d'Escoubleau de Sourdis, geb. 1593, van 1629 tot zijn dood in 1645 aartsbisschop van Bordeaux.

Je trouve ces affaires de la Valteline assez espineux, principalement pour monsieur le duc de Rohan[1] qui sans doute se trouvera bien pressé entre les commandements du roy et l'affection envers ceux de la religion. Je seray bien aise d'entendre quelques bons accommodements sur ces difficultez-là.

Le marescal Banier[2] est encore dans la ... sine ayant le Saxon en vain fait effort pour passer la Sale. Les Suédois reçoivent tous les iours de recreues et font venir des vivres mesme de la Thuringe. Le roy de Danemarc[3] ne laisse pas d'envoyer vers mon dit seigneur le chancelier, comme aussi vers l'électeur de Saxen[4] pour préparer les affaires à une paix et à faire tenir une assemblée à Lubec.

Le marescal Wrangel[5] a prins Lokenits en Poméranie et attaque Gartz, la seule place qui en ces quartiers-là reste aux ennemis. Le major Lesle[6] va avec six mille hommes vers le Weser et monsieur le landgrave[7] ne laisse pas de tenir bon et entretenir une correspondance fort estroitte avec monsieur le grand chancelier.

Voilà ce que nous avons pour le présent avec mes recommandations et l'excuse à cause du temps qui me surprend.

Vostre très humble serviteur.

A Paris, le 22 Avril 1636 n. st.

2562. 1636 april 22. Van N. van Reigersberch[8].

Mijn Heer,

Uwen lesten is van den X April[9].

Gisteren arriveerde hier den grave van Arondel[10]; heeft vandage bij de Staten-Generael ende mijnheer den prins[11] audientie gehadt, doch sonder formaliteyt, alsoo maer passeert ende anders niet als complimenten en brengt. Soo lange hij in Duytslant bij den keyser[12] negotieert, sal voor Vranckerijck noch desen staet in Engelant niet wesen te doen. Den heer Beveren[13], naer hij sijn eerste audientie hadde gehadt, is van des conynx[14] wegen besocht met drie commissarisen, hem aendienende, dat den conynck van meenynge was het recht, dat hem over de zee competeert, daervan bij het bouck Seldeni[15] notificatie was gedaen, te gebruycken,

1 Henri, hertog van Rohan.
2 Johan Gustavsson Banér.
3 Christiaan IV.
4 Johann Georg, keurvorst van Saksen.
5 Herman Wrangel; hij was vice-generaal-gouverneur van Pruisen.
6 Alexander Leslie; zie over hem no. 2506, p. 20 n. 12.
7 Wilhelm V, landgraaf van Hessen-Kassel.
8 Hs. Amsterdam UB., coll. RK., M 8 c. Eigenh. oorspr. Niet ondertek. Antw. op no. 2546; tesamen met nos. 2535, 2543, 2547 en 2553 beantw. d. no. 2575. Gedrukt Rogge, *Br. Nic. v. Reigersb.*, p. 273.
9 No. 2546.
10 Thomas Howard, graaf van Arundel; zie over hem V, p. 318 n. 12.
11 Frederik Hendrik.
12 Ferdinand II.
13 Cornelis van Beveren uit Dordrecht; hij was belast met een missie naar Engeland.
14 Karel I van Engeland.
15 Over John Selden en zijn *Mare clausum* zie V, p. 515 en nn. 7, 8 en 9 aldaar.

ende tot dien eynde een machtyge vlote hadde geëquipeert; dat sijne M.teyt het gebruyck van zee off visserie niet wilde beletten, mits men het met sijne permissie dede.

Wij hebben hier tijdyngen, dat de alliantie tusschen Vranckerijck ende croon Sweden is gesloten, met obligatie van d'een sonder d'ander niet te handelen, op aggreatie van den conynck[1] ende coninginne[2] binnen vier maenden.

Den heer Spierynck[3], die hier is getrout, continueert in het vervolch van de drie belooffde maenden subsidie ende continuatie van dien; sal sonder grote difficulteyt het niet tewege brengen, soo immers het tewege brengen kan. Irenaeus[4] toont bij alle occasie, dat hij hem vrienschap wil doen, daervan hij hem wel hout verseeckert. Aelianus[5] heeft tegens Iovinianus[6] breet gesproocken van het contentement, dat Xenocrates[7] van Felix[8] heeft ende hoeseer hij hem estimeert; oock geseyt, dat Tuchydides[9] hem bovenal heeft gerecommandeert, dat hij hem Simonides[10] bovenal moet procureren, waervoor hij belooft soo lange bij Xenocrates[11] wel sorge dragen sal. Dat Diodorus[12] bij Tatianus[13] tot eere van[14] Sophi[15] wert besteet, daervan was hij wel onderrecht.

Op een travers, dat den viant voor het horenwerck van de schans[16] aen de kant van de Betuwe heeft, is bij de onse een attaque gedaen, doch, alsoo de eerste troupe, die al de werken inhadde, bij de volgende niet wel wert gesecondeert, sijn wt eenyge gerepousseert met verlies van 13 doden, 40 gequetsten. Medicamenten meent men in 't fort ontbreecken. Dan men sal het meer met force als met tijt soucken te veroveren.

Hier heeft gelopen een geruchte van een disgracie van den heer mareschal de Bresé[17], dan seggen hetselve sijn oorspronck heeft, omdat hij op sijn huys was gegaen, doch dat nu wederom is te Paris; wat daervan is, weet uEd. best. Ombrageuse luyden hier seyden, uEd. daervan advisen hadde gegeven ende dat deselffde bij den raetsheer Reigersberch[18] waren gedivulgeert, die nochtans niemant wisten te noemen tegens wie het was geseyt; soo diep wert er gespeculeert op het gaen

1 Lodewijk XIII van Frankrijk; het verdrag was op 20 maart te Wismar gesloten.
2 Christina van Zweden.
3 Petter Spiring Silvercrona, raad van financiën van Zweden. Voor zijn huwelijk met Jaene Dore zie no. 2543, p. 72 en n. 5 aldaar.
4 Pseudoniem van Nicolaes van Reigersberch.
5 Schuilnaam voor Petter Spiring.
6 Pseudoniem van Nicolaes van Reigersberch.
7 Schuilnaam voor de Zweedse rijkskanselier Axel Oxenstierna.
8 Pseudoniem van Grotius.
9 Thucydides is een schuilnaam voor Oxenstierna.
10 Codewoord voor geld.
11 Grotius heeft er 'Rijcxc.' boven geschreven.
12 Codewoord voor geld; Grotius heeft de betekenis erboven geschreven.
13 Pseudoniem van Maria van Reigersberch; ook wordt soms Grotius er mee aangeduid. Hij heeft er 'Mar. R.' boven geschreven.
14 De woorden 'tot eere van' staan in de tekst in cijfercode: 68.73.77. 104.66.74. 213. met de ontcijfering door Grotius erboven geschreven.
15 Codenaam voor Zweden, met de betekenis door Grotius erboven geschreven.
16 Betreffende Schenkenschans zie VI no. 2241, p. 175 n. 1.
17 Urbain de Maillé, markies van Brezé; hij was als extra-ordinarius toegevoegd aan de Franse gezant in Den Haag, Hercule Girard, baron van Charnacé.
18 Nicolaes zelf.

ende staen. Zozimus[1], die Constans'[2] broeder bij[3] Gracchus[4] hadde gesien, sal dat hebben geïmagineert.

Met Serrano[5] staet het als voor desen, ende loopt daer noch op, dat hij wel wat bij Vindex[6] soude connen blijven.

Bij Caesar[7] sal vandage yet van uEd. saecken worden gedaen, ben darom saterdach bij hem geweest. Wat het wesen sal, moet uEd. met den naesten verwachten; buyten mijn ordre sal ick niet gaen.

Van Straelsunt crijge ick geen brieven.

Die van Delft hebben Delffshaven met resolutie van de Staten wt de classe van Schielant onder de classe van Delflant gebracht. De predicanten van Schielant hebben haer daertegens geopposeert; de Staten sijn gebleven bij hare resolutie. Evenwel heeft op gisteren een wt Schielant daer gepredyckt; de magistraet, die het wilde beletten, liep peryckel van de gemeente.

Ick sal onderrechtynge verwachten op hetgene Serranus[8] begeert te weten.

Luyck neempt 4000 man aen; de burgemeesters ende burgerye sijn het nu wel eens; hebben die voor den biscop[9] waren, soowel geestelijke als andere, wt de stat gehouden.

Desen 22 April 1636.

Adres: Mevrouw Mevrouw De Groot. Tot Paris.

In dorso schreef Grotius: 22 April 1636. N. Reig.

2563. 1636 april 23. Van Willem de Groot[10].

Frater optime,

Mittit ad te per meas manus filius Petrus[11] tuorum poematum exemplar[12] ex sua bibliotheca, nam alibi venale non repperit; item Sophompaneae latini[13] 3,

1 Schuilnaam voor de Franse gezant in Den Haag, Hercule Girard, baron van Charnacé; Grotius heeft erboven geschreven 'Char.'.
2 Pseudoniem van Grotius en van Maria van Reigersberch; met Constans' broeder is Nicolaes bedoeld.
3 De woorden 'broeder bij' staan in de tekst in cijfercode: 84.500.189.66. 11.108(= 109).
4 Schuilnaam voor Frederik Hendrik.
5 Schuilnaam voor Adriaen Reyniersz. Pauw, die zich nog steeds tegen zijn zin in Parijs bevond. Grotius heeft erboven geschreven 'Pen. Pauw'.
6 Codenaam voor Frankrijk.
7 Codenaam voor Rotterdam; het betreft de pogingen door Grotius en namens hem ondernomen om zijn achterstallige salaris als pensionaris van Rotterdam alsnog uitbetaald te krijgen.
8 Grotius heeft er 'Paeuw' boven geschreven.
9 Ferdinand van Beieren, bisschop van Luik en aartsbisschop-keurvorst van Keulen; zie IV, p. 300 n. 1.
10 Hs. Den Haag, ARA. Eerste afd. coll. Hugo de Gr. Aanw. 1911 XXIII, no. 24. Eigenh. oorspr. Antw. op VI, no. 2485; beantw. d. no. 2583.
11 Grotius' tweede zoon Pieter, die voor zijn studie in het vaderland verbleef.
12 *Hugonis Grotij Poemata, Collecta & magnam partem nunc primùm edita à fratre Gvilielmo Grotio.* Lugdun. Batav. Apud Andr. Clouquium. Anno 1617. Zie Ter Meulen-Diermanse, no. 1.
13 Over Pieters vertaling van Grotius' *Sophompaneas* zie VI no. 2485, p. 539 n. 5.

Vondeliani[1] exemplaria 2, Mercatorem et caelum Barlaei[2], Oculum Hortensii[3], De anima[4] invenire non potuit: spero haec omnia tibi exacte traditum iri a secretario ducis Bulionaei[5], cujus curae haec commendavimus.

Hodierno die syndicus Bellimontius[6] cum quattuor hic advocatis - quos inter Stridenus[7] et Sorgius[8], item Jongius[9] et Ruillaeus[10] - consilium e mandato Roterodamensium sumet de tuo congiario reliquisque appendicibus, ego de eo consilio non dubito, de animo Roterodamensium ut ambigam in causa est nimis hactenus affectata dilatio; et tamen consules[11] habes in te propenses. Bellimontius ipse a magistratu rogatus negavit se respondere posse, quippe qui iisdem sit allectus conditionibus, quas casu ita -quod Deus avertat- eveniente, pro se sit interpretaturus.

Delfenses nostri occupati sunt in defendenda publica auctoritate adversus concionatores, nam Ordines Hollandiae ipsis decreto suo in mandatis dederunt, in portui Delfensi -qui vicus antea Scilandicae classis pars fuit- e Delfensi classe pro tempore de ministro prospicerent; et nihilo minus turbones quidam nudius quartus ministrum Scilandicum[12] templo introduxet contra expressa Ordinum decreta. Nostri homines id aegre ferunt, cum videant nullo plane praetextu summa potestatis mandata impune contemni. Quid porro futurum sit curabo, ne nescias.

Nos omnes valemus; pater[13], qui jam hic est, paulo occupatior salutem tibi scribi manu mea voluit. Inter reliquos amicos hodie Moermontius toparcha[14] et cognatus Johannes Hemskerkius[15] summopere petierunt, se tibi commendarem; ego porro cum uxore[16] et liberis[17] iisdem me comitem addo.

1 Ook voor Vondels vertaling zie men dl. VI no. 2485, p. 539 n. 5.
2 *Casparis Barlaei Mercator sapiens, sive Oratio de conjungendis Mercaturae & Philosophiae studiis: habita in Inaugurationem Illustris Amstelodamensium Scholae, 5. Id. Jan. 1632.* Amsterdami, Ex Typographia Guilielmi Blaeu 1632.
Casparis Barlaei Oratio, de Coeli admirandis. Zie voor de volledige titel p. 134 n. 12.
3 *M. Hortensii De Oculo ejusque praestantia et dignitate ac utilitate Matheseos.* Amsterdam 1635. Over Martinus Hortensius zie V, p. 490 n. 1.
4 *Casparis Barlaei Oratio de Animae humanae admirandis, Habita in Illustri Amstelodamensium Gymnasio, cum Libros Aristotelis de Anima interpretaretur.* Amstelodami, Apud Guilielmum Blaeu 1635.
5 Frédéric Maurice de La Tour d'Auvergne. Hij had enige jaren in de Nederlanden gediend o.a. als gouverneur van Maastricht; op 12 oktober 1635 had hij als veldmaarschalk dienst genomen in het Franse leger. Zijn secretaris was Christophe Justel; zie III, p. 212 n. 8.
6 Simon van Beaumont, Grotius' opvolger als pensionaris van Rotterdam.
7 Mr. Quirijn van Strijen; zie over hem IV, p. 455 n. 6.
8 De Haagse advocaat Nicolaes van Sorgen (1582-1639), vriend van Grotius.
9 Mr. Dirck de Jonge, advocaat in Den Haag.
10 Mr. Aelbrecht Ruyl van Enkhuizen, sedert 1622 advocaat bij het Hof van Holland.
11 Burgemeesters van Rotterdam waren in 1636: Joost Adriaensz. van Coulster, Pieter Sonmans en Johan Hendricksz. van Hogendorp, die tijdens zijn ambtsperiode overleed.
12 Vgl. *Res. Staten v. Holland* o.m. dd. 1 maart 1636 (p. 339), 22 april 1636 (p. 396) en 23 april 1636 (p. 400) en Knuttel, *Acta Part. Syn. Zuid-Holl.* 's-Gravenhage 1909, p. 102 vv (Leerdam 1636 art. 39).
13 Jan de Groot.
14 Iman van Zuylant, heer van Moermont, oud-burgemeester van Zierikzee.
15 Johan van Heemskerck (1597-1656); Grotius was door zijn grootmoeder, Elselinge van Heemskerck, aan de Van Heemskercken verwant.
16 Alida Graswinckel.
17 Johan, Jacob, Maria, Alida, Anna en Titia.

Vale, frater optime, et nos ama. Literas has a filio majore[1] per absentiam meam antea mittere non potui.

Tibi obsequentissimus frater
Guilielmus Grotius.

Hagae, XXIII Aprilis 1636.

Onder staat met Grotius' hand: Liber Seldeni pro me.

Adres: A Monsieur Monsieur Grotius, Ambassadeur de la Reine et couronne de Suède vers le Roy Trèschrestien. A Paris.

In dorso schreef Grotius: 1636, 23 april W. de Groot.

2564. 1636 april 23. Van N. van Reigersberch[2].

Mijn Heer,

Gisteren heb ick geschreven[3] met den ordinaris, desen comt met den train van den hartoch van Bouillon[4], alleen om te tonen, dat ick geen occasie en versuyme ende met eenen te seggen, dat soo verde bij de commissarisen van de stat van Rotterdam in uEd. saecke is gegaen, dat sij garen hadden gehoort het advis van den heer van Beaumont[5], dewelcke hem daervan excuserende als sijnde op hetselffde contract aengenomen seggende, dat hij, dat Godt verhoede, in gelijck ongeval wert gebracht, wel weet, hoe hij het soude verstaen, aengenomen heeft met eenyge advocaten wt den naem van de stat daerover te consulteren. Daertoe is bestemt den dach van mergen, ende tot advocaten de heeren Stryen[6], de Jonge[7], Sorge[8], Ruyl[9]. Het advis kan ick niet oordeelen dat ons praejudiciabel wesen sal; sullen sien, wat daernae wil volgen; ick sal geen tijt verliesen.

De opinie, die men seyde dat Zosimus[10] van Iovinianus[11] hadde, daer ick gisteren van breeder hebbe geschreven, is hem wel benomen. Laet ons eens de particulariteyten van de saecke weten.

1 Willems oudste zoon Johan (1625-1678).
2 Hs. Amsterdam, UB., coll. RK., M 8 d. Eigenh. oorspr. Beantw. d. no. 2584. Gedrukt Rogge, *Br. Nic. v. Reigersb.*, p. 275.
3 No. 2562.
4 Frédéric Maurice de La Tour d'Auvergne, hertog van Bouillon.
5 Simon van Beaumont, Grotius' opvolger als pensionaris van Rotterdam.
6 Quirijn van Strijen; vgl. no. 2563.
7 Mr. Dirck de Jonge; vgl. no. 2563.
8 Nicolaes van Sorgen; vgl. no. 2563.
9 Aelbrecht Ruyl; vgl. no. 2563.
10 Schuilnaam voor de Franse gezant in Den Haag, Hercule Girard, baron van Charnacé.
11 Pseudoniem van Nicolaes van Reigersberch; vgl. ter zake no. 2562.

De tijdynge van de defaite van twee regimenten, bij Bannier[12] op den hartoch van Saxen[13] gedaen, continueert: twaelff regimenten sijn gedissipeert, XV standaerts becomen, een collonel, seven ritmeesters, 1200 man doot gebleven.

UEd. gansch dienstwillygen broeder
N. van Reigersberch.

Desen 23 April 1636.

12 De Zweedse maarschalk Johan Gustavsson Banér.
13 Johann Georg, keurvorst van Saksen.

Adres: Mijnheer Mijnheer De Groot, Ambassadeur van de Coninginne ende croone van Sweden bij den Alderchristelijcksten Conynck.
In dorso schreef Grotius: 1636, 23 April N. Reig.
Onder aan de brief staat in Grotius' hand: Montferrat.
Boven aan: Rec. 7 Mey n. st.

2565. 1636 april 24. Aan Christina van Zweden[1].

Serenissima ac potentissima Regina, Domina Clementissima,

Dies septem sunt cum acceptis sacrae Majestatis Tuae literis[2] illico Chantiliacum, ubi erat rex[3], me contuli comiterque admissus quae jubebar exposui.

Rex vultu peramico accepto sermone ac literis ea respondit, quae ad rem erant. Gratum sibi suam valetudinem ac res prosperas Majestati Tuae cordi esse. Se vicissim Majestatis Tuae res bonas intelligere cum gaudio atque perpetuae sint precari. Animum suum optione ipsi volentem per legatos significasse se neque immutaturum quicquam. De induciis cum Polono[4] curam libenter sibi susceptam, ut eo labore explicata Majestas Tua tanto se magis in res Germanicas intenderet; cujus spei videre se cum gaudio successus optimos. De pecunia petita scripturum se ministris suis, ut quo loco res esset, se edocerent. De Davausio[5] optime se semper existimasse eoque ad magna negotia ejus se operam delegisse idemque porro facturum. Gratum sibi judicium Tuae Majestatis cum suo congruere et non displicuisse quae gessit.

Inde sermonem flexit ultro ad ea, quae nunc sub auspiciis Majestatis Tuae in Saxonia et vicinis geruntur locis. Exspecto a magno Majestatis Tuae cancellario[6] ea, quae inter ipsum Sanctichaumontiumque[7] erunt gesta, ut iis cognitis ad res publicas juvandas quod potero conferam.

Immortales autem Majestati Tuae gratias ago, quod legationem mihi ipsius nomine a magno cancellario impositam suo clementissimo arbitrio comprobarit, optoque id maxime, ut sincero fidei diligentiaeque proposito felices successus Deus addat.

De illa pecunia, quae tam diu est, quod Tuae Majestati debetur, minime ad interpellandum cessator fui, cum praeter eorum, quae hic geruntur, cognitionem id prope unicum mihi incumberet. Sed hi pollicendo ac prolatando de industria rem traxerunt ad colloquium illud Sanctichaumontii cum magno cancellario ac ne nunc quidem polliceri desinunt.

Quanquam vero de paratibus maritimis magni hic sint rumores, tamen ita frigide res geritur apud Rhaeticas Alpes, ad Padum, ad Germanicum Belgicumque limitem, ut non longe absim ab illorum sententia, qui per marescallum Estraeum[8]

1 Gedrukt *Epist.*, p. 228. Antw. op no. 2464 (dl. VI).
2 No. 2464 (dl. VI).
3 Lodewijk XIII van Frankrijk.
4 Wladislas VII (IV) van Polen had op 12 september 1635 te Stuhmsdorf een bestand met Zweden gesloten voor de duur van 26 jaar.
5 Claude de Mesmes, graaf van Avaux; zie over hem V, p. 406 n. 1.
6 De Zweedse rijkskanselier Axel Oxenstierna.
7 Melchior Mitte de Miolans, markies van St. Chaumont, speciale gezant van Lodewijk XIII bij Oxenstierna.
8 François Annibal, hertog van Estrées, markies van Coeuvres, van 1636 tot 1641 buitengewoon gezant van Frankrijk te Rome.

Romae negotium pacis cum spe magna promoveri putent. Accedit ad haec, quod Vinariensis dux Bernhardus[1], de pecunia in praesens parum, de caeteris in futurum postulatis vix quicquam impetravit.

Rex regum, Serenissima ac Potentissima Regina, Domina Clementissima, Majestatem Tuam non Suediae tantum sed et totius Christiani orbis bono servet incolumem ac florentem resque ejus bello felici ad aequam, fidam honestamque pacem deducat.

Augustae Majestati Tuae obedientissimus subditus
H. Grotius.

Lutetiae, 14/24 Aprilis 1636.

2566. 1636 april 24. Aan Willem de Groot[2].

Pro librorum custodia transmittendique cura[3] et patri optimo[4] et tibi, mi frater, gratias ago. Simul accepi, venit in mentem Virgilianum illud:

Post aliquot mea regna videns mirabar aristas[5].

Sunt enim quidam ea cum voluptate mihi olim lecti, ut ipse intuitus et locorum nondum obliterata memoria me delectet. Spero operam daturum te cum Reigersbergio senatore[6], ut chartae, quae mihi ereptae sunt, ad me redeant. Rotterodamensi quoque negotio[7] spero finem impositum iri, aut cogitandum nobis erit, qua via optime nostrum consequamur.

Legi iter cardinalis Hispani[8] ex Hispanico sermone in Gallicum sermonem versum, magna ubique indicia praeferens gentis etiam inanium ostentu magnificae. Illud satis ineptum, quod inter ea, quae Mediolanum ineunti facta sunt, fuit imago Ganymedis[9] in caelum rapti significatione ad ipsum relata principem his verbis: Augeat divos.

1 Bernhard, hertog van Saksen-Weimar.
2 Gedrukt *Epist.*, p. 860.
3 Dit zal betrekking hebben op boeken, die tot Grotius' bij zijn veroordeling geconfisceerde en later vrijgegeven bibliotheek behoorden; zie echter ook VI no. 2485 in fine.
4 Jan de Groot.
5 Vergilius, *Bucolica*, Ecl. I, 69.
6 Nicolaes van Reigersberch.
7 Het betreft de pogingen door Grotius en namens hem ondernomen om zijn achterstallige salaris als pensionaris van Rotterdam alsnog uitbetaald te krijgen.
8 Don Fernando; zie over hem IV, p. 412 n. 11. Het geschrift is: *Le Voyage dv Prince Don Fernande Infant d'Espagne, Cardinal, Depuis le douzième d'Avril de l'an 1632. qu'il partit de Madrit pour Barçelone avec le Roy Philippe IV. son frere, jusques au jour de son entrée en la ville de Bruxelles le quatrième du mois de Novembre de l'an 1634. Tradvict de L'Espagnol De Don Diego de Aedo et Gallart, Conseiller & Secretaire de sa Majesté, de la Chambre de son Altesse, & Receveur General de Brabant au quartier d'Anvers. Par le Sr. Ivle Chifflet fils aisné de Messire Iean Iacqves Chifflet Chevalier, Medecin ordinaire de la Chambre du Roy, & de celle de S.A.S.* En Anvers, chez Iean Cnobbaert, l'an M.DC.XXXV.
9 Ganymedes, zoon van koning Tros of Laomedon, om zijn schoonheid door Zeus geroofd om diens schenker te worden.

Est in eodem opere descriptio fontis ejus, quem Plinius[10] in epistolis nobilitavit, servantis nunc quoque communes cum mari vices incrementorum, cum a mari distet trecentis leucis.

10 Gaius Plinius Caecilius Secundus (61 of 62-±114).

Didici indidem majestatem Hungariae regis[1] apostolicam dici. Proelii ad Nordlingam[2] *τὰ καθ' ἕκαστα* curate ibidem depicta video.

Balsacius ille[3] inter Gallos epistolari scriptione nobilis epistola ad Hugenium[4] reprehendit Heinsium[5], quod in tragoedia scenae hebraeae Tisiphonem[6] induxerit, paganum numen, sed hanc libertatem multis in Heinsium blandimentis redemit. Ego puto defendi posse Heinsium sive cum philosophis furiarum nomine intelligimus *νοητόν* sive daemonas, qui sexu carent, putamus aeque feminini atque masculini sexus nomine posse exprimi.

Vale cum nostris omnibus.

Tuus tibi obligatissimus
H. Grotius.

Lutetiae, 14/24 Aprilis 1636.

Librum illum de itinere cardinalis Hispani commodatum hic legi. Velim exemplum -nam hic nulla sunt- ex vestris locis -editio enim in Brabantia facta est- ad me mitti per amicum cum Poematum meorum tua cura editorum exemplo[7], quo omnino opus habeo. Velim addi editionis optimae Virgilium, Ovidium, Claudianum; Lyricos Graecos; Paraphrasin Ethicorum ab Heinsio vulgatam[8]. Dum librorum censum perago, reperio nonnullos, quos meos fuisse non memini: eos cum occasione remittam. Alios requiro, forte ante nostra mala amicis commodatos, forte etiam cum chartis, quae Hagae fuerant apud me, nescio ubi delitescentes. In his sunt Germania Cluverii in folio[9]; Turnebi Tomus III[10]; duo libri canonum Ecclesiae universalis et Africanae editi a Iustello[11]; Dousae

1 Dit was sedert december 1625 Ferdinand, zoon van keizer Ferdinand II.
2 Op 6 september 1634 waren Bernhard van Saksen-Weimar en de Zweden onder Gustaf Karlsson Horn bij Nördlingen door Ferdinand, koning van Hongarije, verslagen.
3 Jean Louis Guez, seigneur de Balzac; zie III, p. 186 n. 2.
4 Constantijn Huygens.
5 Daniel Heinsius; over zijn *Herodes Infanticida* en De Balzacs reactie daarop zie III, p. 186 n. 2.
6 Tisiphone, Alekto en Megaira waren de Erinyen of wraakgodinnen. Zie voor de bedoelde kritiek: *Discovrs svr vne Tragedie de Monsieur Heinsius intitulée Herodes Infanticida A Monsievr Hvggens de Zuylichem, Conseiller & Secretaire de Monseigneur le Prince d' Aurange*. A Paris, Chez Pierre Rocolet, Imprim. & Libr. ordinaire du Roy, au Palais, aux Armes du Roy & de la Ville M.DC.XXXVI, p. 15.
7 *Hugonis Grotij Poemata, Collecta & magnam partem nunc primùm edita à fratre Gvilielmo Grotio.* Lugdun. Batav. Apud Andr. Clouquium. Anno 1617; Ter Meulen-Diermanse, no. 1.
8 *Ethicorum Nicomachiorum Paraphrasis incerto Auctore antiquo et eximio Peripatetico, ex Bibliotheca Lugduno-Batavâ, nunc primum Graecè edita, emendata et Latinè reddita a D. Heinsio.* Lugd. Bat. ex officina Joh. Patii 1607.
9 *Ph. Cluverii Germaniae antiquae libri III. Adjectae sunt Vindelicia et Noricum.* Lugd. Bat. 1616. Philippus Cluverius - Philipp Klüwer - (1580-1623) wordt beschouwd als de grondlegger der wetenschappelijke historische geografie. Het boek staat in P.C. Molhuysen, *De Bibliotheek van Hugo de Groot in 1618, Mededeelingen der Nederlandsche Akademie van Wetenschappen, Afdeeling Letterkunde Nieuwe Reeks, Deel 6, No. 3*. 1943 N.V. Noord-Hollandsche Uitgevers Maatschappij Amsterdam, vermeld onder no. 215.
10 *Viri Clarissimi Adriani Turnebi, Regii quondam Lutetiae Professoris, Opera: nunc primum ex Bibliotheca Stephani Adriani F. Turnebi, senatoris Regii, in unum collecta, emendata, aucta, et tributa in tomos III.* Argentorati 1600.
11 Resp. *Codex Canonum Ecclesiae Universae à Justiniano Imp. confirmatus Graecè et Latinè ex versione et cum notis Christophori Justelli*, Paris 1610 Adrien Beys, en: *Codex Canonum*

Annales prosa[1]; Aratea a me edita[2], in quibus non pauca annotaram; Vossii Rhetorica majora[3], sed hunc postremum dubito, an non in Gallia habuerim. Philonem[4], cum voles, repetes. Miror non missos etiam libros Actorum Conventus Hollandiae ad mea tempora[5], qui sunt quidem civitatis Rotterodamensis, sed a me pignoris jure retinentur, nec libros Actorum Conventus circa annum 1581, sed horum duos, ni fallor, a mea bibliotheca abstulere Rotterodamenses, tertius repetendus erit a Borelii[6] haeredibus, nam ei utendum dederam, quod velim curare D. Reigersbergium.

2567. 1636 april 24. Aan A. Oxenstierna[7].

Excellentissime Domine,

Mitto exemplum brevis meae ad reginam[8] relationis colloquii cum rege[9] habiti, cum ei reginae literas, quae gratias pro indutiis cum Polono[10] procuratis et alia boni animi testimonia continebant, ei traderem.

Anglos spem pacis propinquam credere tum ex legati[11], postquam Chantiliaco redii, sermonibus cognovi tum res ipsa loquitur, quando eodem tempore et extra-

1 Janus Dousa - van der Does - (1545-1609), heer van Noordwijk en Kattendijke, filoloog en historicus, eerste curator van de Leidse universiteit; bedoeld is de proza-editie van 1601 of 1617 (beide te Leiden uitgekomen) van zijn *Iani Dovsae Nordovicis Annales Rervm A Priscis Hollandiae Comitibvs per CCCXLVI Annos gestarum, continuatâ serie memoriam complectentes. Nvnc primitvs in vnvm metricae Historiae Corpus redacti, atque in X Libros tributi ac dispartiti. Ad Illvstres, Nobiles, Praepotentes, Ac Vere Magnificos Hollandiae Westfrisiaeqve Ordines*. Hagae Comitis, Ex officinâ Alberti Henrici. M.D.IC.; zie Molhuysen, *Bibl. Hugo de Gr.*, nos 48 en 86.

2 *Hvg. Grotii Batavi Syntagma Arateorvm: opvs antiqvitatis et astronomiae stvdiosis vtilissimvm: Quo quae contineantur versa pagella indicabit.* Ex Officinâ Plantinianâ, Apvd Christophorvm Raphelengivm, Academiae Lugduno-Batauae Typographum. MDC; zie Ter Meulen-Diermanse, no. 413. Aratus was een Grieks dichter uit Soli in Silicië van astronomische werken, *ΦΑΙΝΟΜΕΝΑ* en *ΔΙΟΣΗΜΕΙΑ*; de latijnse vertaling door Cicero van de *ΦΑΙΝΟΜΕΝΑ* is nog gedeeltelijk bewaard en door Grotius aangevuld. Zie Molhuysen, *Bibl. Hugo de Gr.*, no. 161; zie ook E.M. Meyers, *Boeken uit de Bibliotheek van De Groot in de Universiteitsbibliotheek te Leiden. Mededelingen der Koninklijke Nederlandsche Akademie van Wetenschappen, Afd. Letterkunde Nieuwe Reeks, Deel 12, no. 3*. 1949. N.V. Noord-Hollandsche Uitgevers Maatschappij Amsterdam, no. 17 (p 27). Aratus leefde tegen het midden van de derde eeuw.

3 *Ger. Joh. F. Vossii Heidelbergensis Institutiones Oratoriae.* Leidae 1605, nadien herhaaldelijk herdrukt. Grotius bezat een exemplaar van de editie van 1609: *Ger. Joh. F. Vossii Heidelbergensis Commentariorum Rhetoricorum, sive Oratoriarum Institutionum libri sex. Editio altera.* Dordrechti; zie Molhuysen, *Bibl. Hugo de Gr.*, no. 107, en Petit, *Bibliographische Lijst*, p. 162.

4 Welke uitgave van Philo Judaeus - Alexandrinus - het hier betreft, kan ik niet uitmaken.

5 *Resolutiën van de Heeren Staaten van Holland en Westvriesland*.

6 Johan Boreel, op 15 november 1629 overleden; zie IV, p. 77 n. 3.

7 Hs. Stockholm, RA. Eigenh. oorspr. Gedrukt *Epist.*, p. 229; *Oxenst. Skrifter* 2. afd. II, p. 174.

8 Christina van Zweden; het verslag ontbreekt.

9 Lodewijk XIII van Frankrijk.

10 Wladislas VII (IV) van Polen had op 12 september 1635 te Stuhmsdorf een bestand voor de duur van 26 jaar met Zweden gesloten.

11 Burggraaf John Scudamore.

ordinarius huc legatus mittitur comes Licestrius[1], Sidneia e domo, et Arundelius comes[2] Ratisbonam, ubi sperat reperturum se imperatorem[3].

Duci Rohanio[4] perexiguae sunt copiae militares, et machinae desunt. Ad Padum nihil promoventur res Gallici foederis post damnum ad Vespolam. Et dicitur eo mitti cardinalis propinquus Millaerius[5], an Crequiaco[6] amicior, id enim praefertur, apud Sabaudum[7] futurus incertum.

Dux Bernhardus[8] Chantiliaci nunc est -id Montmorantium quondam praetorium fuit, nunc fisci- regi valedicturus; inde huc redibit, ut et iis, qui hic sunt, valedicat. Aufert pecuniae praesentis, ut scripsi antehac[9], millia sexcenta, aliquantum in scriptura. Pro honorario, quod ipsi proprie solvitur, obligata ipsi audio fiscalia quaedam bona per Aquitaniam nuper a rege redemta.

Protestantium Gallorum Lafortii[10] et Chastilionaei[11] ad imperia militaria nullus videtur usus fore: et Rohanius excusari cuperet. Dolet illis nec immerito, quod non modo ad honores processus ipsis aperte[12] negatur: sed et religionis, quam colunt, libertas domi forisque circumciditur. Si bellum manet, videntur in Trevirorum fines itura arma, sed ante Maji finem non suppetent equis pabula.

Frater regius[13] nihil habens, quod agat, it spectatum classem, quae in utroque mari paratur, rectoribus magnam in partem ecclesiasticis principe eorum Burdegalensi[14].

Multi existimant duci Sabaudo nihil propositum aliud, quam ut Brema[15] bene munita inde ubi se dabunt tempora Mantuano[16] immineat.

Ducis Bernhardi equitatum super quater mille non esse Galli ajunt: iidem queruntur Suedos illis in partibus nullo vivere sociorum hostiumque discrimine. Itaque non minori cautione Gallis adversus[17] quam adversus caesarianos[18] opus.

In Anglia re diligenter consultata placuit Galli exemplum in augendo nummi pretio non sequi, ne commerciis, quae nunc ferme eo derivantur, labes aliqua accedat.

1 Robert Sidney, graaf van Leicester (1595-1677); hij werd inderdaad in 1636 als gezant naar Frankrijk gezonden, waar hij tot mei 1641 verbleef.
2 Thomas Howard, graaf van Arundel; zie V, p. 318 no. 12.
3 Keizer Ferdinand II.
4 Henri, hertog van Rohan, luitenant-generaal van het Franse leger in Graubünden en de Veltlin.
5 Charles de La Porte, markies (later hertog) van La Meilleray (1602-1664), veldmaarschalk; hij was een neef van kardinaal De Richelieu.
6 Charles Créquy de Blanchefort de Canaples, commandant van de Franse troepen in Noord-Italië.
7 Vittorio Amedeo, hertog van Savoye.
8 Bernhard, hertog van Saksen-Weimar.
9 No. 2558 dd. 18 april.
10 Maarschalk Jacques Nompar de Caumont, hertog van La Force.
11 Gaspard de Coligny, graaf van Châtillon; zie V, p. 476 n. 4.
12 De uitgave der *Epist.* heeft abusievelijk de lezing: apertus.
13 Gaston Jean-Baptiste de France, hertog van Orléans.
14 Henri d'Escoubleau de Sourdis, aartsbisschop van Bordeaux.
15 De editie der *Epist.* leest: Bremio bene munito.
16 Carlo Gonzaga, hertog van Mantua.
17 Hier moet ‘eos’ (sc. de Zweden) in de pen gebleven zijn.
18 De keizerlijken.

Prodiit Gallice ex Hispanico versus liber[1] de itinere cardinalis Hispani[2] per Germaniam in[3] Belgicam, in quo de praelio ad Nordlingam[4] et rebus cohaerentibus multa sunt scitu digna. Unum duntaxat exemplum Bruxellis editum amici comitate utendum habui: misissem alioqui, et dabo operam, ut mittam.

Deus, Excellentissime Domine, Tuae sublimitatis valetudinem ac res secundet.

Tuae Sublimitatis cultor devotissimus
H. Grotius.

Lutetiae, 14/24 Aprilis 1636.

Adres: Axelio Oxenstiernae, Sacrae Reg. Maj. Regnorumque Sueciae Senatori et Cancellario.

2568. 1636 april 28. Aan de Graven van Nassau-Saarbrücken[5].

Messieurs,

J'ay receu vos lettres avec le respect et contentement que ie dois, ayant eu dès longtemps le désir de tesmoigner combien i'honore vostre très illustre maison et outre cela ayant charge expresse de monsieur le grand chancelier de Suède[6] de m'employer selon mon pouvoir à tout ce qui peut servir à vostre contentement et n'ayant pas eu occasion de le faire iusqu'à présent.

En des choses meilleures, j'ay envoyé incontinent par la voye la plus seure vos lettres à mon dit sieur le grand chancellier lequel, comme il m'a tesmoigné de sa bouche et par escrit, sera bien aise quand il aura quelque occasion de recognoistre vos mérites, vos vertus et la splendeur de vostre naissance.

En quoy ie seroy très aise de le pouvoir seconder et cependant ne lairray pas de faire ce que ie peux, messieurs, qui est de prier Dieu qu'il vous maintienne et remette en estat meilleur que n'avez esté iamais, et qu'il me donne moyen de monstrer que ie suis

Vostre serviteur très humble.

Le 18/28 d'Avril 1636. A Paris.

1 Vgl. hiervoor no. 2566, p. 110 en n. 8 aldaar.
2 Over don Fernando zie IV, p. 412 n. 11.
3 Dit woord ontbreekt in de editie der *Epist.*
4 In 1634; zie no. 2566, p. 111 n. 2.
5 Copie Den Haag, ARA. Eerste afd. coll. Hugo de Gr. Aanw. 1911 XXIII no. 2, p. 11. De drie graven van Nassau-Saarbrücken waren: Wilhelm Ludwig (1590-1640), Johann (1603-1677) en Ernst Kasimir (1607-1655); of de brief aan alle drie gericht is, valt niet met zekerheid uit te maken.
6 De Zweedse rijkskanselier Axel Oxenstierna.

2569. 1636 april 28. Aan Rijngraaf Otto[7].

Monsieur,

Le voyage que i'ay fait à Chantilly pour parler au roy[8] par ordre de la reine ma dame et maistresse[9] m'a empesché de vous faire par escrit la response aux

7 Copie Den Haag, ARA. Eerste afd. coll. Hugo de Gr. Aanw. 1911 XXIII, no. 2, p. 11. Antw. op no. 2489 (dl. VI). Voor geadresseerde zie VI, p. 78 n. 8.
8 Lodewijk XIII van Frankrijk.
9 Christina van Zweden.

vostres[1] laquelle de bouche i'avois desià par le sieur Betz[2] qui s'estoit chargé de vos affaires.

Pour le fait du payement de la pension cognoissant par expérience la lenteur de ceux qui gouvernent icy les finances, je n'ay pas peu trouver homme plus propre à nous aider que monsieur de Feuquières[3] lequel est creu aux affaires d'Allemagne et est considéré tant à cause de ses propres qualitez et mérites, que par les parents[4] qu'il a très puissants. Je n'ay pas manqué de luy en faire les recommandations plus qu'une fois, avec représentation de toutes sortes des raisons; et luy m'avoit promis d'y travailler à bon escient comme je croy aussi qu'il eust fait, si une recheute de maladie ne l'eust tenu depuis quelque temps non seulement au logis, mais aussi au lict. Je veux espérer que Dieu rendra la santé et les moyens d'agir pour les personnages de vostre qualité.

Quant à la sauvegarde que i'avoy sollicité estant à Chasteauthiery particulièrement aussi pour la douairière et l'enfant de feu monsieur le Rijngrave Otto Lodewijck[5]: mais les ministres du roy m'ont dit que la sauvegarde donnée soubs vostre nom suffisoit aussi pour eux comme estants de mesme nom et famille.

Si toutefois trouvez nécessaire qu'il y ait un acte particulier sera bon qu'il plaise à madame la douairière ou mesme à vous, monsieur, d'en escrire un mot de lettre à monsieur de Chavigny[6], secrétaire d'Estat des affaires estrangers, ou à monsieur de Noyer[7], secrétaire d'Estat pour les affaires de la guerre, et ne manqueray point d'y apporter tout ce qui sera en mon pouvoir.

Des actes de donations faites par le roy de Suède[8] i'e n'espère pas bien d'obtenir la confirmation comme ie la souhaitte à cause des difficultez qu'on fait icy touts les iours d'approuver aucune concession des biens qui ont appartenu aux églises ou aux couvents, et principalement en ce temps icy auquel non obstant touts les bruits de la guerre on ne laisse pas de parler d'une paix.

Si toutesfois, monsieur, vous estimez à propos d'en faire un essay, ie le feray fort volontiers et en ce cas-là vous prieray de m'envoyer outre les copies allemandes les translations françoises des actes sur lesquels vous trouvez bon qu'on face instance. Et vous asseure qu'il ne manquera pas à ma diligence que vous et tous les vostres n'ayent du contentement entier.

Les bruits courent icy d'une nouvelle victoire que Dieu a donné aux Suédois sur les Saxons, dont nous attendons les particularitez, comme aussi du costé d'Hollande du fort de Schenck[9] qui est aux abois, et des succès qu'on espère du grand armement naval que fait le roy.

1 No. 2489 (dl. VI).
2 Friedrich Betz; zie VI no. 2489, p. 546 en n. 7 aldaar.
3 Manasse de Pas, markies van Feuquières.
4 De markies van Feuquières was een gunsteling van père Joseph en gehuwd met Anne Arnauld.
5 Over Rijngraaf Otto Ludwig, de in 1634 overleden generaal-majoor in Zweedse dienst, zie V, p. 282 n. 10. Zijn weduwe was Anna Magdalena, gravin van Hanau-Lichtenberg; zij bracht een half jaar na de dood van haar gemaal een zoon Johann († 1688) ter wereld.
6 Léon le Bouthillier, graaf van Chavigny; zie V, p. 341 n. 8.
7 François Sublet, seigneur de Noyers (1589-1645), van 11 februari 1636 tot 12 april 1643 staatssecretaris van oorlog.
8 Gustaaf II Adolf, in 1632 bij Lützen gesneuveld.
9 Over Schenkenschans zie VI no. 2241, p. 175 n. 1.

Monsieur le duc de Weimar[1] qui est sur son partement chargé d'argent et des promesses vous pourra dire, comme en ayant pleine cognoissance tout ce qui se passe icy.

Je prie le bon Dieu, monsieur, qu'il vous conserve et vous remette avec vostre fort illustre maison en l'estat auquel avez esté et meilleur, à quoy je me tiendroy heureux si ie pouvois contribuer quelque chose et faire voir effectivement que ie suis

vostre serviteur très humble.

Le 18/28 d'Avril 1636. A Paris.

2570. 1636 april 28. Van N. van Reigersberch[2].

Mijn Heer,

Het pacquet, onder mijn couverte geaddresseert[3], heb ick op saterdach, soo ick het ontfynck, den heer Spierynck[4], die tot Delft was, doen behandygen, die het op morgen, dach van den ordinaris, voorts sal doen bestellen. Ick meene sijne Ed. eenyge dagen noch in dese quartieren verblijft ende uEd. niet qualijck soude doen aen hem te schrijven. Mijn leste, die ick van daer heb, sijn van den X[5].

Den pensionaris Pauw[6] schrijft bij brieven van den XVIII, dat daer een gerucht was gestroyt alsoff den heer mareschal de Bresé[7] was gedisgracieert, dan dat een van de voornaemste raden hem hadde verclaert den conynck[8] volcomen contentement hadde in des gemelten mareschals actiën. Van de heer Pauws blijven off vertreck is noch niet nader geresolveert, doch sal daerover morgen ofte overmorgen weder werden gedelibereert.

Het staet daerop, dat de Fransen, die van des conynx leger noch hier sijn, wel mochten haest naer Vranckerijck gaen.

Van Schenckenschans[9] wachten wij alle dage tijdyngen dat sij capituleren ofte daerwt trecken. Vrijdach voorleden versochten die van binnen drie dagen stilstant om secours van Cleeff te versoucken; dat wiert haer affgeslagen, ende sijn dat gemeenelijck voorboden van een capitulatie; doch was saterdachavont noch geen nader openynge daertoe gedaen. Dat sij het lange connen houden, is buyten apparentie.

De verwachte ordre op het betalen van de soldaten hapert aen cleyne disputen, die de steden onder den andere hebben, namentlijck die van Delft tegens de ander leden, dat sij alvoren willen, dat men in het negotieren van penyngen voortaen consideratie neme haer stat meer als andere is belast, waervan sij versoucken, eer haer meer te beswaren, egalisatie.

1 Bernhard, hertog van Saksen-Weimar.
2 Hs. Amsterdam, UB., coll. RK., M 8 e. Eigenh. oorspr. Niet ondertek. Gedrukt Rogge, *Br. Nic. v. Reigersb.*, p. 277.
3 Vgl. Grotius' brief van 10 april, no. 2546.
4 Petter Spiring Sivercrona, raad van financiën van Zweden; hij bevond zich in Holland.
5 No. 2546.
6 Dr. Adriaen Reyniersz. Pauw, die zich in Parijs bevond vanwaar hij - ondanks ijverige pogingen - zijn terugroeping maar niet kon bewerkstelligen.
7 Urbain de Maillé, markies van Brezé, extra-ordinarius gezant in Den Haag.
8 Lodewijk XIII van Frankrijk.
9 Betreffende Schenkenschans zie VI no. 2241, p. 175 n. 1.

In Biscayen liggen seylreet acht scepen, die gelt ende costelijcke coopmanschappen tot Dunkercken souden, brengen; vijff oorloochschepen, twee jachten sijn uyt Zeelant gelopen, wel gemant ende geëncourageert om die in zee te mogen bejegenen. Matroos hoopt op groten buyt, want men seyt, sij over souden brengen veerthienhondert duysent realen van achten.

Ick sie noch weynych apparentie, dat den heer Spierynck hier veel sal wtrechten.

Wt Westindiën crijgen wij geen tijdyngen, hoewel men al lange op scepen heeft gewacht; doch alsoo de vlote wt de Bahy in Spaenge mede niet en comt, wert geoordeelt, onse schepen werden gebruyckt op de custen aldaer.

Bij Cimon[1] wort devoir gedaen, dat in plaetse van Cunaeus[2] den Meters mans[3] neeff[4] soude mogen werden gebruyckt tegens Seldenus[5]. Somyge meenen, hij met intelligentie van Iustinus[6] soude connen gaen.

Caesar[7] is op het advys, dat hij hadde begeert, geantwoort hij in alle de pointen overgegeven is gehouden, dan in plaetse van Ruil[8], die swaerhooffdych scheen, is een ander genomen; verwachte vandage off morgen tijdynge, wat voorder sal werden geresolveert, ende sal mij, des versocht sijnde, reguleren naer den last mij gegeven, dat is te sien, wat te crijgen is ende met niet minder als met de gagie laten contenteren.

De Staten hebben van nieuws de voorleden weecke verclaert te blijven bij haer resolutie genomen om Delfshaven wt de classe van Schielant te stellen onder de classe van Delft, doch strevelt de classe van Scielant daer noch tegens.

Duraeus[9] verstaen ick noch in dese provintiën is. De predicanten van Zeelant in een colloque hebben hem acte gegeven, daerbij sij sijn dessein van vereenynge tusschen de luthersche ende gereformeerde prijsen. Soo doen oock de Franse kercken van Hollant. Wacht op de Hollantse sinode[10].

Doet mijn gebiedenisse.

Desen 28 April 1636.

Hier sijn achterhaelt ende in apprehensie genomen eenyge, daeronder een edelman wt het Sticht, Renes genaemt[11], die schijnen voor te hebben gehadt

1 Codenaam voor de Staten-Generaal.
2 Petrus Cunaeus; zie over hem VI no. 2179 p. 81 n. 10. De naam staat in de tekst in cijfer: 22.81.62.99(= 98).48.67. met de ontcijfering door Grotius erboven geschreven.
3 De woorden 'den Meters mans' staan in de tekst in cijfer: 323. 30.52.77.51(= 52).66.32.929.76. met de ontcijfering door Grotius erboven geschreven (= Gerard Jansz. van Berckel). aant.
4 Bedoeld is Dirck Graswinckel (zie V, p. 209 n. 3); over zijn beantwoording van Seldens boek zie no. 2588.
5 Over John Selden en zijn *Mare Clausum* zie V, p. 515 nn. 7, 8 en 9. De naam staat in de tekst in cijfer: 76.75.45.189.6.81.67. met de ontcijfering door Grotius erboven geschreven.
6 Pseudoniem van Grotius; hij heeft de betekenis erboven geschreven.
7 Codenaam voor Rotterdam; het betreft de pogingen door Grotius en namens hem ondernomen om zijn achterstallige salaris als pensionaris van Rotterdam alsnog uitbetaald te krijgen.
8 Een der in de boven, n. 7, aangeroerde kwestie geëngageerde advocaten Aelbrecht Ruyl; zie no. 2563, p. 107 en n. 10 aldaar. De naam staat in de tekst in cijfer: 66.81.55.45. met de ontcijfering door Grotius erboven geschreven.
9 Johannes Duraeus - John Durie -; zie VI no. 2207, p. 120 n. 1.
10 Bedoeld zal zijn de Zuidhollandse synode gehouden te Leerdam, gehouden van 25 augustus tot 4 september 1636.
11 Jhr. Frederick van Renesse van Baer, kanunnik te Xanten; zie *Resol. Staten-Gen.* 26 april 1636.

doctor van der Gal[1], onder pretext hij tot Amersfort bij een siecke was ontboden, te voeren op een wagen gevangen naer Gelder. Sij hadden hem de handen gebonden ende een couse in de mont, om geen geluyt te connen maaken, al door Renen gebracht; dan hem wat respiratie gegeven hebbende ende sijne handen wat losser gemaeckt, die hij (claech)de te vast te sijn gebonden, secours siende ontrent de Griffe, heeft gerucht ende resistentie gemaeckt, alwaer de entreprenneurs van eenyge militairen, die daer souden passeren, sijn gevangen. Dit boos voornemen spruyt wt een particulier querelle, omdat D.^{r} van der Gal van een van de naer vrinden (?) van de Renessen hadde om acht duysent guldens voor eenyge jaren gecocht een stuck goets, wel dertych waerdych. De particulariteyten sullen wij nader hooren.

Ick verwachte onderrechtynge hetgene Neeff[2] heeft willen weten.

Adres: Mevrouw (M)evrouw De Groot Tot Paris.

In dorso schreef Grotius: 28 April 1636. N. Reig.

2571. 1636 april 28. Van N. van Reigersberch[3].

Mijn Heer,

Brieven van den sevenentwintychsten wt het leger voor Schenckeschans[4], desen naermiddach naer mijn schrijven[5] gecommen, seggen, dat den viant noch van geen accort en spraeck, maer gesommeert sijnde hadden geantwoort, dat sij haer voor alsnoch hielden op haer defensie. Hebben al hare buytenwercken geabandonneert sijnde in het fort geretireert, defenderen de wallen ende de faussebraye ende heeft het fort niet veel te beduyden, differeren soo lange als sij connen om off assistentie quame; kan echter niet duren.

Den heer Spierynck[6], die ick desen naermiddach hebbe gesproocken, seyt mij, dat Xenocrates[7] hem op het hoochste altijt recommandeert voor uEd. betalynge te sorgen, gelijck hij seyt oock wel te sullen doen soo lange hij de finantiën manieert. Den heer rijxcancelier heeft hem oock gelast, soo wanneer sij over in Sweden gaen, dat hij sijn Ex.^{tie} soude in memorie brengen een seeckeren fons te doen tot uEd. betalynge assigneren, sijnde den heer cancelier van meenynge uEd., soo de heer Spierynck mij seyt, altijt in eerelijck employ te continueren. Ick hebbe sijne E. ons neeff[8] gerecommandeert, dat hij aengenomen heeft; hope ons neeff wat geposerder allenskens werden sal, dat sonderlynge in een man van staet wert gerequirert, bijzonder onder die ende onse natie. Hij hadde mij belooft altemet te schrijven, maer dat is al vergeten.

1 Dr. Gillis van der Gall.
2 Betreffende deze schuilnaam voor Frederik Hendrik zie J. Fox, *Hugo de Groot en de Gravin van Hohenlohe-Langenburg* in *Nederl. Archievenbl.* 1962 1° afl., p. 40.
3 Hs. Amsterdam UB., coll. RK., M 8 f. Eigenh. oorspr. Niet ondertek. Gedrukt Rogge, *Br. Nic. v. Reigersb.*, p. 276.
4 Betreffende Schenkenschans zie VI no. 2241, p. 175 n. 1.
5 No. 2570.
6 Petter Spiring Silvercrona, raad van financiën van Zweden, die zich in Holland bevond.
7 Schuilnaam voor de Zweedse rijkskanselier Axel Oxenstierna.
8 Bedoeld zal zijn Cornelis, Grotius' oudste zoon.

Ick bidde om mijn gebiedenisse.
Desen 28 April 1636 's avonts ten negen uyren.

Adres: Mijnheer Mijnheer De Groot, Ambassadeur van de Coninginne ende Croone van Sweden bij den Alderchristelijckste Conynck.
In dorso schreef Grotius: 28 april 1636, N. Reig.
En boven aan de brief: Rec. 13 Mey n. st.

2572. 1636 mei 1. Aan L. Camerarius[1].

Illustrissime Domine,

Parat jam abitum dux Bernhardus Vinariensis[2], cum pecunia non quantam voluit, sed quantam auferre potuit, millibus florenorum sexcentis: promissis large oneratus. Qui si nobis ad Rhenum, atque utinam trans Rhenum, proferre arma poterit, facilius erit in posterum Suedos inter Gallosque et literarum et consiliorum commercium.

Classis tum in Santonico, tum in Massiliensi littore ventos et imperium exspectans minatur Hispaniae, nec Italiam sine metu sinit. Parmae non timetur, postquam Mutinensis[3] bello se subduxit. De Placentia bene speratur, quod et ducis uxor[4] ipsa praesens et dux[5] ex Gallia in Italiam rediisse nuntiatus animos addunt fidemque firmant oppidanis, et necessaria, etiamsi duret obsidio, in aliquot suppetunt[6] menses.

Foederati Galliae, praeterquam quod Bremum munit Sabaudus[7], nihil agunt magni. Dux Rohanius[8] diu jam quiescit ob tenues copias et Mantello - is locus ad Adduam est - muniendo intentus. Ausus tamen est IV Aprilis aliquot suorum praemissis inter Comensem et Clavennensem lacus penetrare in agrum Mediolanensem magno agrestium terrore nec sine caede militum hostilium, quorum pars magna in juga montium suffugium habuit. Quominus, quae ibi sunt, oppida aut castella irrumperet, machinae deerant; nec copiarum satis, quibus supplementum per suos hic flagitat, si non quantum vult, nonnihil tamen obtenturus vir ingentis animi et rebus parvis bene uti gnarus.

Germani ad quinque aut sex millia super eos, qui jam in agro Placentino omne militaris licentiae genus exercent, dicuntur Alpes beneficio Helvetiorum pontificiae religionis transituri; transire nondum intelliguntur.

Haec sunt, quae nunc habebamus non pessima. Det Deus meliora, teque, Illustrissime Domine, cum tuis omnibus sospitet.

Illustrissimae Dominationi Tuae omni observantia addictissimus
H. Grotius.

1 Copie Uppsala, UB., cod. 388a, ep. 42; gedrukt *Epist.*, p. 230. Copie Den Haag, ARA. Eerste afd. coll. Hugo de Gr. Aanw. 1911 XXIII no. 2, p. 14. Ludwig Camerarius was Zweeds gezant in Den Haag.
2 Bernhard, hertog van Saksen-Weimar.
3 Francesco d'Este, hertog van Modena.
4 Margherita de Medici, dochter van Cosimo II, groothertog van Toscane.
5 Odoardo Farnese, hertog van Parma; zie over zijn opgewekt verblijf in Parijs o.a. VI no. 2494, p. 554.
6 De copie te Den Haag heeft resp.: addat, firment en suppetat.
7 Vittorio Amedeo, hertog van Savoye.
8 Henri, hertog van Rohan, luitenant-generaal van het Franse leger in Graubünden en de Veltlin.

Lutetiae, Cal. Maii n.c. A.^{i} MDCXXXVI.

Adres: Ludovico Camerario, Reginae Regnique Sueciae Consiliario et Legato apud Praepot. Ord. Foeder. Belgii.

Boven aan de brief in de copie te Uppsala in margine: Redd. A.^{o} 1636 Hagae 8 Iunii st. n.

2573. 1636 mei 1. Aan L. Grubbe[1].

2574. 1636 mei 1. Aan A. Oxenstierna[2].

Excellentissime Domine,

Gratias habeo Sublimitati Tuae maximas pro benignis ejus literis 23 Martii veteris Kalendari[3] ad me datis proque transmissis chartis continentibus responsum ad oblatam a rege Daniae[4] conciliaturam, duas delineationes foederis Suediam et Galliam inter et pacta in quatuor menses valitura, ex quibus et summam prudentiam Sublimitatis Tuae agnosco et habeo, quod in sermonibus apud Gallos et amicorum legatos sequar.

Ego his meis demissis literis die crastino a D. cardinali[5] petam audiri eique ostendam, quantum potero, meum pro re communi studium.

Apud alios legatos ea loquar, quae vulgari Tuae Sublimitati ac D. Sanctichaumontio[6] visum est.

Dux Bernhardus[7] intra dies quinque aut sex discessum parat cum ea, quam scripsi antehac[8], pecunia et bonis promissis.

Hogendorpius[9] hic adhuc flagitat id, quod Feuquerio[10] - is nondum convaluit - regis[11] in usus credidit.

De rebus ducis Rohanii[12], qui inter Comensem et Clavennensem lacus vado transgressus nihil aliud quam villas incendit agrosque populatus est, ideo quod nec machinas haberet et milites, quos in hostem posset producere, non super ter mille, scribit Sublimitati Tuae Marinus[13], qui in illis nunc agit partibus. Ulterius ex

1 Copie Den Haag, ARA. Eerste afd. coll. Hugo de Gr. Aanw. 1911 XXIII no. 2, p. 14. De brief is blijkens een marginale aantekening op de copie gelijkluidend aan no. 2572 aan L. Camerarius. Men zie aldaar, p. 119. Betreffende Lars Grubbe zie men V, p. 432 n. 12.
2 Hs. Stockholm, RA. Eigenh. oorspr. Beantw. tesamen met o.a. nos. 2536, 2550 en 2585 d. no. 2612. Gedrukt *Epist.*, p. 229; *Oxenst. Skrifter* 2. afd. II, p. 175.
3 Grotius vergist zich in de datum; bedoeld is no. 2542 dd. 6 april (27 maart o. s.).
4 Christiaan IV; zie voor het bewuste antwoord *Oxenst. Skrifter* 1. afd. XV, p. 254.
5 De Richelieu.
6 Melchior Mitte de Miolans, markies van Saint-Chaumont, speciale gezant van de Franse koning bij Oxenstierna.
7 Bernhard, hertog van Saksen-Weimar.
8 No. 2558 dd. 18 april.
9 Gijsbrecht van Hogendorp; zie V, p. 447 n. 4.
10 Manasse de Pas, markies van Feuquières.
11 Lodewijk XIII van Frankrijk.
12 Henri, hertog van Rohan, luitenant-generaal van het Franse leger in Graubünden en de Veltlin.
13 Charles Marin(i), correspondent voor Zweden betreffende Zwitserland en de naburige landen.

scriba[1] ducis ipsius, qui mihi ducis literas pertulit caetera narrare jussus cognovi, supplementa, quae ipsi promissa fuerant, alio fuisse versa. Eo facto dolens dux ereptam sibi gloriae parandae occasionem illum scribam suum huc miserat serio id postulans, ut imperio exonerari possit. Sed neque hoc impetrat neque supplementi nisi parum admodum, ita ut nihil inde magni videatur exspectandum.

Post longas altercationes in Rhaetorum conventu quorundam, qui aberant, non habita ratione placuit tandem protestantibus in Valle Telina nec usum religionis nec domicilium permitti. Jus imperii quod attinet, videtur quidem Vallis Telina libera fieri, sed si quae inter ejus incolas Rhaetosque orientur controversiae, earum definitio cum permittatur lectis utrimque arbitris pari numero, quos dissidentes legati Gallici[2] sententia dirimet satis apparet, vis ipsa imperii ubi sit futura; praesertim ipsa Vallis fraena, castella inquam, Gallis retinentibus. Ita fiet, quod fieri solet et apologo lepide significavit Horatius:

> Cervus equum pugna melior communibus herbis
> Pellebat, donec minor in certamine tanto
> Imploravit opes hominis fraenumque recepit;
> Sed postquam victor violens discessit ab hoste
> Non equitem dorso, non fraenum depulit ore[3].

Parma urbs postquam Mutinensis[4] privata in affinem[5] odia remisit, periculo vacat. Et Placentia, ubi ipsa est Parmensis uxor[6], putatur habere necessaria in menses aliquot. Interim forte fiet aliquid; nam nunc quidem nihil fit.

Sabaudum[7] sociis perpetuo suspectantibus tanquam privatis suis rebus invigilantem publica contemnere.

Qui transire Alpes hoc vere parant Germani, ad mille equites, quinque peditum millia futuri dicuntur.

Cardinalis Guenettius[8] paci a pontifice[9] praepositus Bononiae exspectat designationem loci, in quem Caesar[10], Gallus[11], Hispanus[12] consentient. Urbibus, quae ad id propositae fuerunt antehac, partim longius dissitis partim in aestu belli positis, Leodio intestinis involuto motibus haud dubie aptissima actioni erit Colonia et Batavis non nolentibus.

Is, qui Viennae res agit Gallicas[13] ab imperatore[14], instigatu, ut creditur, Hispani, jussus discedere, dixit debere se id prius regi suo indicare; interim sibi

1 Benjamin Prioleau - Priolo - (1602-1667), de vroegere gouverneur van de kinderen van Benjamin Aubéry du Maurier.
2 Ordinarius gezant van Frankrijk in Graubünden was van februari 1636 tot januari 1637 François Lasnier, sieur de Sainte-Gemmes (1602-1676).
3 Horatius, *Ep.* I, X, 34 vv.
4 Francesco d'Este, hertog van Modena.
5 Odoardo Farnese, hertog van Parma; zijn zuster Maria (1615-1646) was gehuwd met de hertog van Modena.
6 Margherita de Medici (1612-1679).
7 Vittorio Amedeo, hertog van Savoye.
8 Martio, kardinaal Ginetti; de tekst der *Epist.* heeft 'Ginetta'.
9 Urbanus VIII.
10 Ferdinand II.
11 Lodewijk XIII.
12 Philips IV.
13 Nicolas, sieur de Charbonnières.
14 Ferdinand II.

domi suae se tenere juberetur sive sineretur cum externis, qui ibi sunt, amicis colloqui, in eo paratum se sequi aulae voluntatem.

Classis Gallica multa nunc in sermone hominum constare dicitur quadraginta navibus rotundis bellicis ad Rupellam, viginti longis ad Massiliam, minoribus navigiis quas tartanas vocant, sexaginta, onerariis quindecim. Sed quibus imperium datur, maris expertes sunt[1]. Audio hoc ab omnibus dici Gallorum sociis, Gallos cum socios quaerunt maximas praeferre divitias, ubi solvendum est aliquid, ultimam paupertatem.

Duci Lotharingio[2] a[3] Gallis seorsim conditiones ostentari susurratur.

Audio a protestantibus Helvetiis non minus quam Rhaetis graviter ferri id, quod de Valle Telina constitutum est, passimque ambos[4] strepere criminationibus, maxime in Rohanium ut religionis suae incuriosum.

D. Banerio[5] res tam pulchre succedere gaudeo, eoque quod res nostras ipsa Sublimitate Tua significante[6] cognovi. Non patiar ignaros, qui nobis favent.

Ab Anglis ante finitam Arundelii[7] legationem nihil in commune exspecto. Eidem Batavis usum maris liberum si ab ipsis petatur, se non negaturos ajunt.

Resurgunt Burdigalae et alibi contra nova onera seditiones.

Dux Lotharingiae Carolus ire Ratisbonam imperatoris vocatu dicitur.

Unum, quod addam, habeo, Excellentissime Domine, Tuam Sublimitatem ut intimis precibus Dei tutelae commendem.

Tuae Sublimitatis cultor devotissimus
H. Grotius.

Lutetiae, Calendis Maii anni 1636.

Adres: Axelio Oxenstiernae, Sacrae Reg. Maj. Regnorumque Sueciae Senatori et Cancellario.

2575. 1636 mei 1. Aan N. van Reigersberch[8].

Mijn Heer,

Het is moeielijck, dat wij dicmael door gebreck van wint ofte andere gelegentheit soo lang sijn sonder tijdingen. Ende dan comen de pacquetten sooveel over hoop ende soo nae op den tijdt, dat de bode moet vertrecken, dat het quaelijck mogelijck is die te beantwoorden. Gelijck ick gisterenavont laet vijf van uwer E. brieven[9] door verscheide personen ontfang, met veele particulariteiten, waervan ick uE. seer bedanck. Ick sal op de principale poincten eerst antwoorden.

1 Deze kritiek betreft Henri d'Escoubleau de Sourdis, aartsbisschop van Bordeaux, en Henri de Lorraine, graaf van Harcourt.
2 Karel IV, hertog van Lotharingen.
3 De uitgave der *Epist.* heeft abusievelijk de lezing '&'.
4 De uitgave der *Epist.* heeft 'ambones'.
5 De Zweedse maarschalk Johan Gustavsson Banér.
6 De editie der *Epist.* heeft de lezing 'significare'.
7 Thomas Howard, graaf van Arundel; zie V, p. 318 n. 12.
8 Hs. Amsterdam, UB., coll. RK., R 2 a. Eigenh. oorspr. Niet ondertek. Antw. op nos. 2535, 2543, 2547, 2553 en 2562.
9 Nos. 2535, 2543, 2547, 2553 en 2562.

Ick verlang te sien, wat Cesar[1] doen sal. Wij moeten eens resolveren. Ick hoop, Fabius[2] ons in de gerechticheit sal voorstaen.

Dat het Aelianus[3] wel gaet, is mij lief, ende dat hij van Justinus[4] wel gevoelt.

Ick meen soo Valerius[5] wat waer over gecomen, hij die plaets voor sich soude hebben gehouden ende 'tgunt hij geseit heeft aen Irenaeus[6], maer tentandi causa is geschiet. Valerius beter[7] sijnde, meen ick, dat discours ophout. Soo daerin wert gecontinueert, segt, dat Constans' gesel[8] bereit is te gaen, alwaer het Xenocrates[9] voor Sophi[10] best sal vinden, ende wel weet, als Thucycides[11] hem bij Cimon[12] nut achte, dat hij dan wel maecken soude, dat het met volle eere geschiede.

Ick heb ontfangen 'tgunt met Vindex' man[13] bij Vespasianus[14] is gehandelt, waerin is, dat men ten wedersijde met de gesanten[15] alles oprecht sal communiceren. Hierop hoop ick eerstdaegs Eusebius[16] te spreecken.

Wat aengaet de twee concepten van bonden in Sweden tot culture te brengen[17]: die uE. daervan gesproocken hebben, mogen weten, dat ick garen deselve sal oversenden met recommendatie aen mijnheer de rijcxcancellier, wanneer sij sulcx goedvinden. Maer alsoo de manier van den heer rijcxcancellier is in sulcke dingen 't advys te hooren van mijnheer Spierinck, staet bedencken, off niet vooral nodigh sal sijn hem mede te prepareren, immers de traverse te vermijden.

Wat Brezé[18] aengaet, daer sijn dissentiën over lange geweest in Eusebius' huis. Hij was van de eene partie met Servien[19]; van d'ander Milleree[20], Com-

1 Codenaam voor Rotterdam; het betreft de pogingen door Grotius en ten behoeve van hem ondernomen om zijn achterstallige salaris als pensionaris van Rotterdam alsnog uitbetaald te krijgen.
2 Schuilnaam voor Simon van Beaumont, Grotius' opvolger in het ambt van pensionaris van Rotterdam.
3 Schuilnaam voor Petter Spiring Silvercrona, raad van financiën van Zweden; hij was in april te Delft gehuwd met Jaene Dore, weduwe van Jan de Bommert.
4 Pseudoniem van Grotius.
5 Schuilnaam voor de Zweedse gezant in Den Haag, Ludwig Camerarius.
6 Pseudoniem van Nicolaes van Reigersberch.
7 Het woord staat in cijfer: 11.52.77.33.66.
8 Grotius; Constans is een pseudoniem van Maria van Reigersberch.
9 Schuilnaam voor de Zweedse rijkskanselier Axel Oxenstierna.
10 Codenaam voor Zweden.
11 Schuilnaam voor Oxenstierna.
12 Codenaam voor de Staten-Generaal.
13 Melchior Mitte de Miolans, markies van Saint-Chaumont, speciale gezant van de Franse koning bij de Zweedse kanselier in Duitsland. Vindex is een codenaam voor Frankrijk; Van Reigersberch heeft erboven geschreven ‘St. Chaumont’.
14 Codenaam voor Pommeren; Van Reigersberch heeft er ‘Pomeren’ boven geschreven.
15 Dit woord staat in de tekst in cijfercode: 9.74.76.27.62.26.52.78. met de ontcijfering door Van Reigersberch erboven geschreven.
16 Schuilnaam voor De Richelieu.
17 Vgl. no. 2547.
18 Urbain de Maillé, markies van Brezé. De naam staat in de tekst in cijfercode: 84.33.1.52. met de ontcijfering door Van Reigersberch erboven geschreven.
19 Abel Servien, staatssecretaris van oorlog; zie V, p. 104 n. 1. De naam staat in de tekst in cijfer: 67.52.66.81.79.33.62. met de ontcijfering door Van Reigersberch erboven geschreven.
20 Charles de La Porte, markies van La Meilleray, neef van De Richelieu. De naam staat in cijfercode: 61.71.7.246.72.66.104. met de ontcijfering door Van Reigersberch erboven geschreven.

balet[1] ende anderen. Hier is bij gecomen, dat hij over 'tgunt bij Mustafa Basse[2] is gepasseert Bulion[3] beschuldigde, dese weder hem. Hij is te Saumur[4]. Werdt gearbeit tot herstelling.

Tijding hebben wij niet sonderling. Den hertogh van Weimar[5] vertreckt een Maenendagh, soo hij seit, met wat geld, veel hoop.

Den hertogh van Rohan[6] versoect sijne demissie, omdat een goed secours, dat hem belooft was, op een ander is gediverteert. Doch men hout hem daer ende seit, dat men hem wat volcx sal geven. Bij gebreck, soo van volck als van artillerie, heeft hij onlancx tusschen de Lac de Como ende de Lac de Mezano sijnde gepasseert niet anders connen doen dan dorpen branden ende beroven. Hij en heeft boven de besettinge geen 3000 man.

Parma hout men nu buiten peryckel, alsoo den hertogh van Modene[7] uit die querelle scheit; sullen evenwel den staet van Milanen assisteren, gelijck hij uit confederatie schuldigh is, gelijck den hertogh van Toscane[8] Plaisance, alwaer de hertoginne van Parme[9] selve is, heeft middel om eenige maenden te houden. De geconfedereerden in die quartieren blijven oneens ende men meent Savoye[10] niet en soect dan met fortificatie van Bremo sich tegen Mantua[11] te stercken ende niet veel te doen voor het gemeen.

Die van de religie blijven gebannen uit de Valteline, waerover de protestanten, soo Switsers als Grisons, t'onvrede sijn.

't Gunt van die van Delft hebben gedetineert nopende Delfshaven, is in poletycke reden gefundeert ende conform de oude coustumen et canoni XVII universalis concilii chalcedonensis[12] *τοῖς πολιτικοῖς, καὶ δημοσίοις τύποις, καὶ τῶν ἐκκλησιαστικῶν παροικιῶν ἡ τάξις ἀκολουθείτω*[13]. De predicanten, die haer tegen soodaenige ordonnantiën van de overheit stellen, toonen, dat sij factieux sijn.

Ick houde, dat Manlius[14] sijne principale intentie niet connende becomen sal soecken hier te blijven buiten sijne schade.

1 Marie Madeleine de Vignerot du Pont-de-Courlay, dame de Combalet, nicht van De Richelieu; zij was sedert 1622 weduwe van Antoine de Beauvoir du Roure, seigneur de Combalet, met wie zij nog geen twee jaar gehuwd was geweest. De naam staat in de tekst in cijfercode: 12.73.16.11.27.60.33.68. met de ontcijfering door Van Reigersberch erboven geschreven.
2 Codenaam voor de Nederlanden; Van Reigersberch heeft erboven geschreven 'in Nederlant'.
3 Frédéric Maurice de La Tour d'Auvergne, hertog van Bouillon. De naam staat in cijfer: 43.69.60.8.49. met de ontcijfering door Van Reigersberch erboven geschreven.
4 De woorden 'te Saumur' staan in de tekst in cijfer: 68.33. 67.27.48.61.69.4. met de ontcijfering door Van Reigersberch erboven geschreven.
5 Bernhard, hertog van Saksen-Weimar.
6 Henri, hertog van Rohan, luitenant-generaal van het Franse leger in Graubünden en de Veltlin.
7 Francesco d'Este.
8 Ferdinando II de Medici, groothertog van Toscane.
9 Margherita de Medici, met wie Odoardo Farnese, hertog van Parma, in 1628 was gehuwd.
10 Vittorio Amedeo, hertog van Savoye.
11 Carlo Gonzaga, hertog van Mantua.
12 Gehouden in 451.
13 Zie Mansi, *Amplissima Coll. Concil.* VII, kol. 365.
14 Schuilnaam voor dr. Adriaen Reyniersz. Pauw, die te Parijs vergeefs op zijn terugroeping wachtte.

Van de heere Baniers[1] nieuwe victorie over de Saxensche sal ick nu niet schrijven, alsoo uE. de tijdinge nu al sal hebben.

Den resident van Vrancrijck bij den keiser[2] is belast te vertrecken. Heeft geantwoordt eerst advys daervan te moeten geven in Vrancrijck ende middelertijdt oft het huis te sullen houden ofte uit te gaen, soo men het goed vind. Vindex' man[3] bij Thucydides, wil gans niet comen tot verclaering tegens Hannibal[4], 'twelck Xenocrates mishaegt ende bedencken geeft.

Ick danck uE. voor de sorge van onse Crayenborg[5]. In mijnen tijd plagen veele edelluyden het quartiermeesterschap te bedienen. Siet, oft daer eenige andere qualiteit is, die met sijne leeringe overeencomt et in quo industriam suam possit ostendere gebruickende oock het advys van de heer Wyts[6] ende van den Bosch[7]. Wij sullen ons best doen om hem te fatsoeneren, wapenen te leeren gebruicken ende Fransch te spreecken. De qualiteit van quartiermeester, als die waer geëstimeert als die plagh te sijn, soude ons soon nutter sijn, om daernae hooger te climmen in den Sweedschen dienst. Let, off eenig eerlijck employ can sijn ontrent de artillerie off iet anders[8].

Aengaende de stad Luick: mij dunct, dat de Staten-Generael behooren de protectie aen te nemen den coning van Vrancrijck[9] guarand blijvende voor de conservatie van de religie.

UE. gelieve de tijdingen, die nu niet veel en sijn, met mijnheer Spierinck te communiceren, aen wien schrijvende, ick mij tot uE. sal refereren. Wilt sien, oft het niet en is Gracchus[10], die aen Zosimus[11] seit, 'tgunt hij van Irenaeus[12] hoort. Di nos pilas homines habent jam pridem[13]. Graef Jacob van Hanou[14] is hier seer qualijck tevrede op Zosimus.

Vaert wel; den eerste Mey 1636.

Ick sende uE. copye van een brief, dien ick geschreven heb aen d'heer Skytte[15]. Tibi sit.

Op den brief aen mijnheer Spierinck, wilt de tytelen stellen, gelijck hij die daer gebruickt ende mij deselve doen weten.

Soo mijnheer Spierinck iemant mochte van doen hebben, die Latijn ende

1 De Zweedse maarschalk Johan Gustavsson Banér.
2 Nicolas, sieur de Charbonnières.
3 Vgl. boven, p. 123 n. 13. Het woord ‘man’ staat in cijfer: 818. met de ontcijfering door Van Reigersberch erboven geschreven.
4 Schuilnaam voor keizer Ferdinand II.
5 Grotius' derde zoon Diederik.
6 Jacob Wyts; zie over hem III, p. 80 n. 11.
7 De luitenant-generaal van de artillerie Johan van den Bosch, onder wie Diederik de Groot vestingbouwkunde had geleerd.
8 De woorden ‘De qualiteit ... iet anders’ staan in margine.
9 Lodewijk XIII.
10 Schuilnaam voor Frederik Hendrik.
11 Schuilnaam voor de Franse gezant in Den Haag, Hercule Girard, baron van Charnacé.
12 Pseudoniem van Nicolaes van Reigersberch.
13 Zie Plautus, *Capt.* prol. 22: Enim vero dii nos quasi pilas homines habent.
14 Jakob, graaf van Hanau-Münzenberg.
15 No. 2406 aan Johan Skytte (dl. VI).

Fransch can, mocht sien, oft Peter de Groot[1] hem dienst soude connen doen ende evenwel sijne studie continueren ende te hove gaen.

In dorso schreef Van Reigersberch: broeder de Groot, den I Mey 1636 tot Paris.

2576. 1636 mei 1. Aan J.A. Salvius[2].

2577. 1636 mei 1. Aan J. Skytte[3].

Illustris Domine,

Magna cum voluptate cognovi neque apud te neque apud generosissimos filios tuos[4], paternam etiam ingenio ferentes imaginem, periisse mei memoriam, de quo nisi gaudeam, indignus sim eo honore, quem maxime expeto. Dignitas egregia et tot in me benefacta a regno Suediae collata omnibus Suediae proceribus in universum me obligant, sed tua tuorumque in me merita ut vetustatis privilegium habent, ita propiore quodam me nexu tenent: quod rogo a me dici credas non Gallica comitate, sed Batava fide.

Nos hic Gallia utimur ut possumus, non ut volumus. Parum ejus res procedunt ad Padum in Alpibus, ad Rhenum, ad Belgicum limitem.

Causa praeter illam communem, quod in tot loca distractae vires plus moveant quam promoveant, haec propria est, quod aerarii rationes incuriose tractantur militesque, si regis[5] impendia spectes, putes epoturos flumina, ubi reipsa numerantur, mireris raritatem.

Interim non inutilis nobis est gens adeo strepera et tumultuosa: nam et Hispano[6] et imperatori[7] tam late circumlatus terror plurimas erogationes injungit, quibus non leve accedit additamentum ex Gallicae classis paratu in mari utroque. Unde sequitur, ut Sicilia, Campania, Calabria, Hispania denique illa nominibus distincta tutelae nec minus sumtuosae indigeat, quam si ad finem hosticum esset sita.

Pax quin hic desideretur, dubitandum non est, cum videamus a nobilitate ad dilectum responderi plebem adversus nova onera seditionibus insurgere. Sed reddere Lotharingiam et in Sabaudia Pignerolum indignum hac regni opulentia rebusque

1 Grotius' tweede zoon Pieter, die voor zijn studie in het vaderland verbleef.
2 Copie Den Haag, ARA. Eerste afd. coll. Hugo de Gr. Aanw. 1911 XXIII no. 2, p. 14. De brief is blijkens een marginale aantekening op de copie gelijkluidend aan no. 2572 aan L. Camerarius. Men zie aldaar, p. 119. Johan Adler Salvius was Zweeds agent voor Saksen en Westfalen en resideerde te Hamburg.
3 Copie Den Haag, ARA. Eerste afd. coll. Hugo de Gr. Aanw. 1911 XXIII no. 2, p. 13. Gedrukt *Epist.*, p. 230; gedeelt. vert. Brandt-Cattenb., *Leven* II, p. 64 v., gedeelt. in vert. in Michel Le Vassor, *Hist. du Règne de Louis XIII*, tome VIII, p. 191. Voor geadresseerde, Johan Skytte, zie V, p. 242 n. 2.
4 Johan, Bengt en Jacob; zie V, p. 242 n. 2.
5 Lodewijk XIII van Frankrijk.
6 Philips IV.
7 Ferdinand II.

non improsperis, probare fratris regii[8] matrimonium indecorum, regis matri[9] in regnum reditum permittere etiam rerum potentibus intutum. Et tamen

8 Gaston Jean-Baptiste de France, hertog van Orléans. Hij was in januari 1632 in het geheim gehuwd met Margareta van Lotharingen, welk huwelijk men op formele gronden trachtte ongeldig te doen verklaren; zie *Merc. Franç.* XX, p. 849 vv., p. 989 vv.

9 Maria de Medici; zij verbleef in Brussel.

haec sunt, quae postulantur, haec sunt, quae pontifex[1] pacis lectus arbiter aequa judicat.

Ad haec si addamus de Palatinatu controversiam, quanta difficultas! ni redditur Anglus[2] irritatur contumelia. Si redditur, perit Bavaro[3] et militiae et affinitatis pretium. Electorum augeri numerum, minuere est eorum, qui nunc electores sunt[4], dignitatem. Vicibus partiri et novum et neutri parti solida inde gratia.

His tot rebus pacem morantibus frui licuisset, si protestantibus stetisset concordia, quam utinam restituat Deus et illa omnia involuta adeo ad bonum christiani orbis explicet: idemque te cum generosissima familia, Illustris Domine, incolumem florentemque bono publico servet.

Illustrissimae Dominationi Tuae obsequio omni addictissimus
H. Grotius.

Lutetiae, Cal. Maii novi Kal. anni MDCXXXVI.

2578. 1636 mei 3. Aan N. van Reigersberch[5].

Mijn Heer,

Soo uit de propoosten, die Stellaes broeder[6] heeft gehouden met den man van de Leli[7] als uit eenige van de Latouluiden[8] met Tatianus' gesel[9], verstae ick, dat men tracht, als het nae Stesichorus[10] gaet, Vindex[11] voor Cimon[12] te doen handelen[13]: een beginsel van een protectie[14]. Oft dat Calaber[15] sal smaecken, twijffel ick seer. Justinus[16] valt in, dat Gracchus[17] de plaets van Serranus[18] wil weder open[19] houden.

1 Urbanus VIII.
2 Karel I.
3 Maximiliaan I, keurvorst van Beieren.
4 Zie VI, p. 381 n. 13.
5 Hs. Amsterdam, UB., coll. RK., R 2 b. Eigenh. oorspr. Niet ondertek.
6 Adriaen Reyniersz. Pauw, die zich te Parijs bevond. Stella is een schuilnaam voor Cornelis Pauw. Van Reigersberch heeft er ‘Pens. Pauw’ boven geschreven.
7 De Engelse gezant in Parijs, John Scudamore. De woorden ‘den man van de Leli’ staan in cijfer: 323. 929. 213. 189. 45.33.7.8. met de ontcijfering door Van Reigersberch erboven geschreven. Leli[e] is een codenaam voor Engeland.
8 Latou is een codenaam voor Frankrijk; Van Reigersberch heeft er ‘Vranckerijck’ boven geschreven.
9 Grotius; Tatianus is een pseudoniem van Maria van Reigersberch.
10 Codewoord voor ‘vrede’; Van Reigersberch heeft de betekenis erboven geschreven.
11 Codenaam voor Frankrijk.
12 Codenaam voor de Staten-generaal.
13 De woorden ‘te doen handelen’ staan in de tekst in cijfercode: 77.72. 44.500.62. 57.27.31.53.33.60.72.62. met de ontcijfering door Van Reigersberch erboven geschreven.
14 De woorden ‘van een protectie’ staan in cijfer: 288. 104.62. 64.66.73.68.33.22.77.110. met de ontcijfering door Van Reigersberch erboven geschreven.
15 Schuilnaam voor Frederik Hendrik.
16 Pseudoniem van Grotius.
17 Schuilnaam voor Frederik Hendrik.
18 Schuilnaam voor Adriaen Pauw; Van Reigersberch heeft erboven geschreven ‘Pens. Pauw’.
19 Het woord staat in de tekst in cijfer: 80.64.33.31. met de ontcijfering door Van Reigersberch erboven geschreven.

Hertogh Bernhard[1] is nu bij den coning[2] te Chantilly om adieu te seggen. Ontfangt 600^{m} gulden ende noch wat in paquet. Sijne gagiën, die hem belooft werden tot 120^{m} gulden, geassigneert op eenige geredimeerde domainen in Guyenne.

Den hertogh van Rohan[3], weinigh volcx ende geene artillerie hebbende, soude hem garen excuseren van den dienst.

Den marescal de Chastillon[4] hoore ick niet, dat geëmployeert werdt, ende der trouppes, die geweest sijn onder den marescal de la Force[5] ende den marquys sijne soon[6], werden ten deele gestelt onder den grave van Soissons[7], ten deele onder den cardinael de la Valette[8].

De vloot werdt ten deele bij Rochelle gereedt gemaect, ten deele bij Marseille.

Den eertsbisschop van Bourdeaux[9] ende eenige andere geestelijcke sullen nevens den heer d'Arcourt[10] daerover de directie hebben. 's Conings broeder[11], die niet veel te doen en heeft, gaet deselve besien.

Wij crijgen hier een extra ordinaris ambassadeur uit Engelant, den graef van Licester, uit den huise van Sidnei[12]. Ende nae Regenspurg, daer hij meent den keiser[13] te vinden, gaet den grave van Arondel[14]. Alle teickenen van dat men oordeelt de saecken te loopen tot eene vrede.

Adres (met andere hand): Mijn Heer Mijn Heer Reigersberg, raet in den Hogen Raet in Hollant in Den Hage.

In dorso schreef Van Reigersberch: broeder de Groot, III Maii 1636 tot Paris.

2579. 1636 mei 4. Van Ch. Marini[15].

Monsieur,

Il y a longtemp que ie ne reçois point la faveur de vos lettres encor que ie n'aye point manqué de ma part de vous escrire chasque sepmaine. Par cest ordinaire ie n'ay rien digne de vous communiquer horsmis que le duc d'Alcala[16], vicaire du roy d'Espagne[17] en Italie, doit partir en Allemagne pour y assister au traitté de paix qui

1 Bernhard, hertog van Saksen-Weimar.
2 Lodewijk XIII van Frankrijk.
3 Henri, hertog van Rohan, luitenant-generaal van het Franse leger in Graubünden en de Veltlin.
4 Gaspard de Coligny, graaf van Châtillon.
5 Jacques Nompar de Caumont, markies, later hertog, van La Force.
6 Armand de Caumont de La Force; zie over hem no. 2526, p. 50 n. 5.
7 Louis de Bourbon, graaf van Soissons.
8 Louis de Nogaret d'Epernon de La Valette.
9 Henri d'Escoubleau de Sourdis.
10 Hendrik van Lotharingen, graaf van Harcourt (1601-1666).
11 Gaston Jean-Baptiste de France, hertog van Orléans.
12 Robert Sidney, graaf van Leicester; zie no. 2567, p. 113 n. 1.
13 Ferdinand II.
14 Thomas Howard, graaf van Arundel; zie V, p. 318 n. 12.
15 Hs. Den Haag, ARA. Eerste afd. coll. Hugo de Gr. Aanw. 1911 XXIII, no. 9. Eigenh. oorspr. Beantw. d. no. 2604. Betreffende Charles Marin(i) zie V, p. 436 n. 4.
16 Fernando Afan de Ribera, hertog van Alcalá; zie no. 2545, p. 75 n. 9.
17 Philips IV.

s'y faira bientost et après son retour en Italie il y demeurera pour gouverneur de Milan et le marquis de Leghanes[18] retournera en Espagne.

18 Diego Mexia Felipes de Guzmán, markies van Leganés.

Les Espagnols font courir le bruit qu'ils auront plus de 40^{m} hommes au Milanois d'où ils tâcheront de transporter la guerre aux pays ennemys si comme ils font ores sur le Parmesan où le duc[1] a perdu beaucoup de places.

Au Tyrol il y a quelque mille hommes, et auprès de Lindau et Ravenspurg plus de 4000 qui doivent passer en Italie par la Suisse et si ce secours sera arrivé à bon heure aux Espagnols, nos François trouveront bien de la peine à faire des gran progrez sur les Milanois, si mon.^{r} le duc ne les aide du costé d'icy avec sa diversion.

Nos recreues commencent à arriver en Suisse, en quel nombre nous le sçaurons bientost. Cependant les Espagnols gardent avec plus de force le Tre Pieve, come le verrez par l'enclose[2]. Les inimitiez entre la maison de Betlemgabor[3] et le prince de Transylva:[4] continuent. Monsieur Haga[5] m'asseurant d'une diversion de ce costé-là, puisque les Turcs favorisent le frère du défunct Gabor contre le prince Ragovi qui s'est rendu fort suspect à la Porte par ces collusions avec l'empereur[6]. De quibus sequentibus plura perscribam. Haec pauca vix raptim potui.

Je demeure, monsieur,

Vostre serviteur très obéissant

Marini.

De Morbegno, ce 4 de May st. n. 1636.

Boven aan de brief schreef Grotius: Rec. 20 May 1636.

In dorso: 4 May 1636 Marini.

2580. 1636 mei 6. Van Willem de Groot[7].

Frater optime,

Tuas IX Aprilis[8] ad me datas tum demum recepi, cum alii litteras XVIII. datas jam recepissent; ita jam ludunt nuntii aut variat fortuna maris.

Pro excerptis ex litteris fratris Pauli[9] autographis gratias tibi ago ingentes; quotquot ea vidimus, judicamus nihil prudentius, nihil liberius dici potuisse.

1 Henri, hertog van Rohan, luitenant-generaal van de Franse troepen in Graubünden en de Veltlin.
2 Ontbreekt.
3 De in 1629 overleden vorst van Zevenburgen, Gabriël Bethlen von Iktar (Bethlen Gabor); hij was opgevolgd door zijn broer Istovan (Stephan).
4 Georg I Rákóczi, elfde vorst van Transylvanië (1630-1648).
5 Mr. Cornelis Haga, Staats ambassadeur in Konstantinopel.
6 Ferdinand II.
7 Hs. Den Haag, ARA. Eerste afd. coll. Hugo de Gr. Aanw. 1911 XXIII, no. 24. Eigenh. oorspr. Antw. op no. 2544; tesamen met no. 2589 beantw. d. no. 2608.
8 No. 2544.
9 De Venetiaan fra Paolo Sarpi; zie III, p. 153 n. 7. Voor de bedoelde uittreksels zie no. 2544.

Ad reliqua ut respondeam, scias Petrum[10] jam apud nos hic esse, cum quo de translatione operis tui juridici[11] agam; interest ipsius, ut sermonem digestorum familiarem sibi reddat et institutiones tuas omnino devoret, quod eo pacto optime futurum reor.

10 Grotius' tweede zoon Pieter, die om studieredenen in het vaderland verbleef.
11 *Inleiding tot de Hollandsche rechts-geleertheyd*; vgl. no. 2544, p. 73 en n. 8 aldaar.

Roterodamense consilium pro voto cecidit, nisi quod pro Reullio[1] tricas quaerente substitutus est Wilhelmus Dedelius[2]. Nihil tamen ante Majum agi potuit, sed consules[3] habebimus minime malos, ut ex senatoris Reygersbergii[4] litteris melius intelliges. Roterodamenses sibi adsciverunt secretarium Henricum Episcopium[5] civem suum, filium quondam ibi quaestoris[6], hominem bonarum partium.

De Anthologiae[7] editione agam cum domino Vossio[8], quocum filius tuus et ego apud juniorem Doubletium[9] hodie prandebimus.

Propugnaculum Scenquianum[10] jam ad nos transvolasse pridie Calendas Maii haud dubie intellexeris: egressi sunt inde milites validi circiter quingenti, et trecenti fere aegri aut vulnerati, occisorum numerus ad quadringentes excurrere dicitur. Post unum atque alterum diem qui Cliviae in praesidio erat Hispaniensis gubernator[11] petiit, ut sibi suisque exire ex urbe liceret, eaque ut antea neutrarum esset partium adsensum nostri non gravate praebuere, et tubicines ei duos ducendo agmini misere; ita ea urbe pulsi sine caede et sanguine Hispani.

Nunc negotium pacis hic iterum fervere incipit, Charnassaeus[12] quippe Ordinibus exposuit regem Galliarum[13] non esse alienum a pacis legibus, dummodo et nos iisdem includamur, et regem Hispaniarum[14] assentiri, quod Ordines tam Foederati quam Batavi communibus suffragiis sibi gratissimum esse dempto nemine professi sunt seque eam rem promovere velle dixerunt: Conventui destinatur Leodium, Colonia, Vetera Castra, Trajectum utrumque.

In Ordinum Hollandiae conventu iterum disputatum est, an Pavo[15] munus suum ante reditum deponere debeat an postea, et necdum certi quid decretum est. Roterodamenses jam tres viros suos legerunt Bellimontium[16], Mussium[17] et Brasserum nostrum[18], ut ex iis successor ille detur unus.

Parentes nostri[19] vos omnes salvere jubent, amici item quamplurimi. Petrus proxima vice scribet. Si qua mihi se digna scriptu offerent, non deero; tu quoque vicissim, si quid illic novi est, impertire ne dedigneris.

1 Aelbrecht Ruyl; zie no. 2563, p. 107 n. 10.
2 Mr. Willem Dedel († 1650).
3 Burgemeesters van Rotterdam waren in 1636 Joost Adriaensz. van Coulster, Pieter Sonmans en Johan Hendricksz. van Hogendorp, die tijdens zijn ambtsperiode overleed.
4 Nicolaes van Reigersberch; van de periode tussen 28 april en 16 juni zijn er geen brieven van hem aan Grotius bewaard gebleven.
5 Henrick Bisschop werd op 28 april 1636 benoemd tot secretaris van Rotterdam, welke functie hij tot 1640 bekleed heeft.
6 Wellicht Pieter Reyniersz. Bisschop († 1616), lid van de vroedschap.
7 Vgl. VI no. 2407, p. 426 en n. 7 aldaar.
8 G.J. Vossius te Amsterdam.
9 Het meest in aanmerking komt mr. George Rataller Doubleth; hij behoorde althans tot de kennissenkring van Vossius en Willem de Groot.
10 Betreffende Schenkenschans zie VI no. 2241, p. 175 n. 1.
11 Francesco Toraldo; zie no. 2543, p. 71 n. 5.
12 Hercule Girard, baron van Charnacé, Frans gezant in Den Haag.
13 Lodewijk XIII.
14 Philips IV.
15 Dr. Adriaen Reyniersz. Pauw; vgl. ter zake no. 2543, p. 70.
16 Simon van Beaumont, Grotius' opvolger in het ambt van pensionaris van Rotterdam.
17 Cornelis Musch.
18 Govert Brasser uit Delft; vgl. no. 2624, p. 194 n. 2.
19 Jan de Groot en Aeltgen Borre van Overschie.

Vale frater optime cum uxore et liberis[1] a me meaque[2].
Tibi obsequentissimus frater
Guilielmus Grotius.

Raptim Hagae, VI. Maii 1636.

Adres: A Monsieur Monsieur Grotius, Ambassadeur de la Reine et couronne de Suède vers le Roy Très-chrestien A Paris.
In dorso schreef Grotius: 6 May 1636. W. de Groot.

2581. [1636 mei 6]. Aan Ch. Marini[3].

Monsieur,

J'ay envoyé vostre pacquet à Wismar où estoit le grand chancelier[4]. Le pacquet dicte que j'avois receu le 29 d'Avril ayant esté envoyé par nous le 12 du mesme mois comme tesmoignoit la lettre de laquelle m'avez honnoré[5].

La meilleure nouvelle que ie vous sçauray mander est que nous sommes entrez en nouveau traité avecq la France pour ne faire paix que conjoinctement: et que le marescal Banier[6] a desfaict trois régiments de cavallerie saxone delà de Sale de quoy je mande les particulairitez plus menues à monsieur le duc de Rohan[7] en la lettre[8] par laquelle je luy responde à celle qu'il luy a pleu m'envoyer[9] par le sieur Priolau[10] du contenu de laquelle sans doubte il vous fera part.

Le duc de Weimar[11] est sur son partement chargé d'argent et des promesses plein de courage pour entreprendre quelque chose de grand. Outre la sienne messieurs le prince de Condé[12] et le cardinal de La Valette[13] auront chacun une bonne armée et au mesme temps on voit de grands préparatifs pour disputer aux Espagnols la possession de mer Méditerranée et de l'Océan. A quoy si les Anglois se voudroient joindre nous aurions beau jeu.

Je n'oublie jamais de recommender vostre persone et voz affaires là où il faut et demeure, monsieur,

vostre serviteur très humble

1 Alleen Cornelia en Diederik waren te Parijs bij hun ouders.
2 Alida Graswinckel.
3 Copie Den Haag, ARA. Eerste afd. coll. Hugo de Gr. Aanw. 1911 XXIII no. 2, p. 14; bevat een aantal onnauwkeurigheden in schrijfwijze. Antw. op no. 2551. De brief is hoogst waarschijnlijk gelijktijdig verzonden en geschreven met die aan de hertog van Rohan (no. 2582); ik dateer hem daarom eveneens op 6 mei.
4 De Zweedse rijkskanselier Axel Oxenstierna.
5 No. 2551.
6 De Zweedse maarschalk Johan Gustavsson Banér.
7 Henri, hertog van Rohan.
8 No. 2582.
9 Ontbreekt.
10 Benjamin Prioleau (1602-1677), de vroegere gouverneur van de zoons van Benjamin Aubéry du Maurier; zie II, p. 97 n. 4. Hij was secretaris van de hertog van Rohan.
11 Bernhard, hertog van Saksen-Weimar.
12 Henri de Bourbon, prins van Condé.
13 Louis de Nogaret d'Epernon de La Valette.

H. de Groot.

2582. 1636 mei 6. Aan Henri de Rohan[1].

Monsieur,

J'ay receu avecq le respect que vostre très illustre personne et qualitez et actions méritent la lettres[2] de laquelle il vous a pleu m'honorer, et me suis grandement réjouy ayant apprins premièrement par le bruict commun après par le rapport fort particulier du sieur Priolau[3] la continuation de voz victoires desquelles vous estes comme en une possession perpétuelle. Et j'espère que tant voz méritez que l'estat des affaires viendront en telle considération près de cette cour qu'on nous fournira tout ce qui est nécessaire pour tousjours faire paroistre des efforts convenables à vostre magnanimité et à la grandeur de la France.

L'affection, monsieur, que vous avez tesmoigné tousiours envers la Suède et particulièrement envers monsieur le grand chancelier[4] ne me permet pas de doubter que vous ne vous resiouyssiez de ce que ce royaume et la France se sont uni fort estroittement pour ne conclurre aucune paix que par consentement commun. Dieu ne laisse pas aussi de seconder la iustice de vos armes contre ceux qui pour le gré de tant d'assistance qui a cousté la vie à beaucoup de milliers de Suédois et à un qui seul valoit beaucoup de millier[5] nous ont receu une postille ouverte.

Le marescal Banier[6] ayant appris que Hatsfeld[7] menoit un grand secours à l'électeur de Saxen[8] ayant doubté s'il valoit mieux luy aller au devant ou de se ietter dans les quartiers des ennemis de là le Sale a préféré le dernier, et ayant passé la rivière prez de Munnichennieuburg avec sa cavallerie, et ayant envoyé mille mousquetaires pour passer par le pont de Calbe, a desfaict trois régiments saxons de cavallerie nommez de Schaffelitz[9], de Lunenburg[10] et de Weimar[11], desquels la plus part sont tuez et dix cornettes prises. Ce qu'ayant appris le reste des Saxons ils se sont retirez soubs la défence de leur canon: et le marescal Banier s'estant tenu un jour entier en campagne ouverte: les attendant et conviant à la bataille, voyant que cela estoit en vain, s'est retiré avec toute son armée vers ses quartiers.

J'espère qu'en récompense de cette nouvelle vous vous enfournirez bientost de semblables ou de meilleures. Ce que ie vous souhaitte, monsieur, come le très affectionné à vostre service,

H. de Groot.

Le 6 de May 1636. A Paris.

1 Copie Den Haag, ARA. Eerste afd. coll. Hugo de Gr. Aanw. 1911 XXIII no. 2, p. 15.
2 Ontbreekt.
3 Benjamin Prioleau; zie over hem no. 2574, p. 121 n. 1.
4 De Zweedse rijkskanselier Axel Oxenstierna.
5 Gustaaf II Adolf, in 1632 bij Lützen gesneuveld.
6 De Zweedse maarschalk Johan Gustavsson Banér.
7 Melchior von Hatzfeldt und Gleichen, keizerlijk generaal.
8 Johann Georg, keurvorst van Saksen.
9 Van Bernhard Schaffalitzky.
10 Van Georg, hertog van Braunschweig-Lüneburg.
11 Van Wilhelm van Saksen-Weimar.

2583. 1636 mei 7. Aan Willem de Groot[1].

Per mihi grata sunt, mi frater, quae scriptis 23 Aprilis literis[2] nuntias.

De iurisconsultis[3], quin responsuri sint, quod aequum est, non dubito. Si ultra nos trahere volunt Rotterodamenses[4], nostrum erit cogitare, quae futura sit optima ad jus consequendum via.

De Portus Delphensis controversia jam ex senatoris Reigersbergii[5] literis cognoveram eique responderam, quod nostri populares obtinuerant et rationi congruum esse et canonibus antiquis, inter alios XVII consilii universalis Chalcedonensis[6].

Quod mitto scriptum Molae praeferens nomen, Nicolai est Borbonii[7], poetae quondam inter Gallos latinissimi, nunc inter patres qui vocantur oratorii. Is non minus male habitus a Balsaco[8], epistolico epigrammatario, quam Heinsius[9], se ut vindicet, Heinsium sub blandimentorum larva a Balsaco, qui ex Herode Tragoedia materiam sumserat, parum humane tractatum in partes advocat.

His diebus cardinalis Riceliacus, ei cum adessem, post res serias occasiones lecti hujus, quem mitto, libelli, me de Heinsio interrogavit. Ego sine ullo nigrae loliginis succo reddidi ei, quod debui, ingenii eruditionisque testimonium. Ita soleo.

Filii[10] librum, mea poemata[11], cogor ei eripere, ut Cordesio[12] reddam, a quo commodatum mihi librum legatus Britannicus[13] a me sibi commodatum non reddit. Credo, in Angliam miserit atque inde - jamdiu enim id est - Seldenus[14] sumserit egregium libri sui epiphonema, in quo locutiones meas figuratas opponit seriis. Ego viro illi et humano et erudito, quod me et humane et erudite tractaverit, multum debeo. Epigrammate tamen hoc puto me non laesisse jus amicitiae, quae inter nos est,

1 Gedrukt *Epist.*, p. 861. Antw. op no. 2563; beantw. d. no. 2624.
2 No. 2563.
3 Mr. Quirijn van Strijen, mr. Nicolaes van Sorgen, mr. Dirck de Jonge en mr. Willem Dedel; vgl. nos. 2563 en 2580.
4 Het betreft de pogingen door Grotius en ten behoeve van hem ondernomen om zijn achterstallige salaris als pensionaris van Rotterdam alsnog uitbetaald te krijgen.
5 Nicolaes van Reigersberch; zie ter zake nos. 2562 en 2563.
6 Gehouden in 451; voor canon XVII zie no. 2575, p. 124 en n. 13 aldaar.
7 Nicolas Bourbon le Jeune (1574-1644), geleerde en literator; hij doceerde Grieks aan het Collège Royal van 1611 tot 1620, in welk jaar hij intrad in de orde der oratorianen. Het betreft hier Bourbons *Apologeticae Commentationes ad Phyllarchum*, Parisiis 1636, bestaande uit een drietal brieven, de eerste aan Pierius Optatus, de tweede aan Franciscus Andrada (... Guyet, prieur van Saint Andrade bij Bordeaux), beide van 1630, en de derde, van 1636, onder de schuilnaam Petrus Mola gericht aan Georgius Campenius Harlemensis. Voor Phyllarchus (Dom Jean Goulu) zie III, p. 186 n. 1; voor de kwestie tussen Bourbon en De Balzac: Nicéron, *Mémoires* XXVI, p. 59 v.
8 Jean Louis Guez, seigneur de Balzac; zie III, p. 186 n. 2.
9 Daniel Heinsius; over zijn *Herodes Infanticida* en De Balzacs reactie daarop zie III, p. 186 n. 2. Zie ook no. 2566, p. 111.
10 Van Pieter; vgl. no. 2563, p. 106.
11 *Hugonis Grotij Poemata, Collecta & magnam partem nunc primum edita à fratre Gvilielmo Grotio*. Lugdun. Batav. Apud Andr. Clouquium. Anno 1617. Ter Meulen-Diermanse, no. 1.
12 Grotius' vriend Jean de Cordes, kanunnik te Limoges.
13 Burggraaf John Scudamore.
14 Over John Selden en zijn *Mare clausum* zie V, p. 515 en nn. 7, 8 en 9 aldaar.

Ipsum compedibus qui vinxerat Ennosigaeum,
Est Graeca Xerxes multus in historia.
Lucullum Latii Xerxem dixere togatum:
Seldenus Xerxes ecce Britannus erit[1].

Mormontio[2], Hemskerckio[3] paria de me nuntia: et cum parentibus[4], uxore[5], liberis[6], amicis vale.

Tui amantissimus tibique obligatissimus frater
H. Grotius.

Lutetiae, 7 Maji novi cal. 1636.

Rogo, scribas an Heinsii Notae ad Novum Testamentum[7] jam sub praelo sint.

Si Blavius[8] non habet editioni Anthologiae[9] necessaria cogitabo, an Morello[10] hic mea tradam.

Illud miror Anglos, quorum conscientia editus est Seldeni liber, ita aperte profiteri, quae nobis mala evenerunt, ideo evenisse, quod jus illud de mari, quod ipse iurisconsultis Romanis, Britannis, Hispanis probatum negare non potest, defenderimus.

Digna est, quae iterum praelo subjiciatur Barlaei Oratio de Anima[11]. Meum exemplum abalienavi a me. De Coelo[12] legi mireque et illa mihi placuit. Sed cavebo, ne mea liberalitas mihi et hanc eripiat.

2584. 1636 mei 7. Aan N. van Reigersberch[13].

Mijn Heer,

Ick heb uE. brief van den 23 April[14] van het volck van den hertogh van Bouillon[15] eerst gisteren ontfangen.

1 Dit epigram komt in de editie van 1639 noch in die van 1645 voor (beide te Leiden bij Hier. de Vogel); zie echter Ter Meulen-Diermanse, no. 1 rem. 4.
2 Iman van Zuylant, heer van Moermont, oud-burgemeester van Zierikzee (± 1584-1638).
3 Johan van Heemskerck (1597-1656); Grotius was door zijn grootmoeder Elselinge van Heemskerck aan de Van Heemskercken verwant.
4 Jan de Groot en Aeltgen Borre van Overschie.
5 Alida Graswinckel.
6 Voor hun namen zie no. 2563, p. 107 n. 17.
7 *Danielis Heinsii Sacrarvm Exercitationvm ad Novvum Testamentvm Libri XX. In quibus Contextus Sacer illustratur. SS. Patrum aliorumque sententiae examinantur, Interpretationes denique antiquae aliaeque ad eum expenduntur. Qvibvs Aristarchvs Sacer, emendatior nec paulo auctior, Indicesque aliquot vberrimi accedunt.* Lvgdvni Batavorvm, Ex Officinâ Elseviriorum. MDCXXXIX.
8 De Amsterdamse uitgever dr. Johan Blaeu: zie over hem V, p. 240 n. 11.
9 Betreffende deze *Anthologia* zie VI no. 2407, p. 426 n. 7.
10 Charles Morel (1602-± 1640), sedert 1628 imprimeur du Roi.
11 *Casparis Barlaei Oratio de Animae humanae admirandis*; zie no. 2563, p. 107 n. 4.
12 *Casparis Barlaei Oratio, de Coeli admirandis, Habita in Illustri Amstelodamensium Schola, XI Febr. MDCXXXVI.* Amstelodami, Apud Iohannem Blaev, MDCXXXVI.
13 Hs. Amsterdam, UB., coll. RK., R 2 c. Eigenh. oorspr. Niet ondertek. Antw. op no. 2564.
14 No. 2564.
15 Frédéric Maurice de La Tour d'Auvergne, hertog van Bouillon; hij was van 1632 tot 1641 gouverneur van Maastricht.

't Is mij lief, dat uE. de saecke met Cesar[1] vordert. Wij sullen haest claer sien, ende dan resolveren. Fabius[2] heeft wijsselijck gedaen.

Nopende dat van Zosimus[3] had ick voor desen[4] breedt aen uE. geschreven ende noch over acht dagen[5]. Doch Gracchus' susters soon[6] can beter van alles adviseren. Zosimus selve werdt diep daerin getrocken bij den man, die voochd is van Simonides[7] alhier.

Mijnheer de rijcxcancellier[8] schrijft mij[9] van drie regimenten t'eenemael bij de Sweedsche gedestrueert. Sophi[10] ende Vindex[11] sijn soo halff wel te samen. Maer Thucydides[12] wil in alles egaliteit houden ende hem geen bril laeten opsetten.

Ick heb naerder gedacht op onsen joncxsten soon[13] ende alles overleit hebbende dunct mij, dat men soude moeten sien, off mijnheer den prins van Orangie[14] hem als edelman soude willen aennemen, gelijck hij d'heer van Mauriers soon[15] gedaen heeft, ordinaris soo het wesen can, soo niet extraordinaris. Ende meer, dat hij de fortificatie hebbende beginnende te leeren[16], daerin hij hem vorder sal oeffenen, bequaem soude sijn om Sijn Excellentie rapport te doen van de stant van de approches etc.

Hertogh Bernhard[17] is noch niet vertrocken, maer staet op sijn vertreck met 600^{m} gulden ende veel beloften. Hoopt wat goeds te doen.

Let op Calabers[18] woorden ende contenantie.

In Italië ende in de Valteline blijven de saecken sonder progres ende verlies. Maer die van de religie sullen in de Valteline niet mogen woonen, veel minder exercitie hebben; sooseer siet men hier op de paus[19]. Daerom moeten de protestanten op haerselve letten ende gaen met eendracht.

Valete.

7 May n. st. 1636.

1 Codenaam voor Rotterdam; het betreft de pogingen door Grotius en namens hem ondernomen om zijn achterstallige salaris als pensionaris van Rotterdam alsnog uitbetaald te krijgen.
2 Schuilnaam voor Simon van Beaumont, Grotius' opvolger als pensionaris van Rotterdam.
3 Schuilnaam voor de Franse gezant in Den Haag, Hercule Girard, baron van Charnacé.
4 Blijkbaar in een verloren geraakt schrijven.
5 No. 2575 dd. 1 mei.
6 Frédéric Maurice de La Tour d'Auvergne; hij was een zoon van Frederik Hendriks zuster Elisabeth Flandrica, gravin van Nassau (1577-1642); Gracchus is een schuilnaam voor prins Frederik Hendrik.
7 Codewoord voor geld; bedoeld is Claude de Bullion, sieur de Bonalles, sedert 1632 surintendant des finances. Vgl. ter zake no. 2534, p. 60.
8 De Zweedse rijkskanselier Axel Oxenstierna.
9 No. 2542 dd. 27 maart/6 april.
10 Codenaam voor Zweden met de betekenis door Van Reigersberch erboven geschreven.
11 Codenaam voor Frankrijk; Van Reigersberch heeft erboven geschreven: Vranckrijck.
12 Schuilnaam voor Oxenstierna.
13 Diederik.
14 Frederik Hendrik.
15 Maximilien Aubéry du Maurier; vgl. IV, p. 42 n. 2.
16 Onder Johan van den Bosch, luitenant-generaal der artillerie.
17 Bernhard, hertog van Saksen-Weimar.
18 Schuilnaam voor Frederik Hendrik.
19 Urbanus VIII.

Mij dunct, dat Lely[1] ende Latou[2] wel wat accommodement soude vinden op het stuck van de zee[3]. Maer twijffele seer, of Cimon[4] het sijne daerbij soude vinden.

Graef Jacob van Hanou[5] seit, dat men daer geen moet en heeft tot het Poolsche huwelijck[6]. De Polen oordeelen anders. Men spreect in Spaignie nu van recompense te geven in plaets van de Pals.

Plaisance is benaut. Heeft clein garnisoen ende een oneenige burgerie.

Adres (met andere hand): Mijnheer Mijnheer Reigersberg raet in den Hogen Raet in Hollant in Den Hage.

In dorso schreef Van Reigersberch: Broeder de Groot, den 7 Mey 1636 wt Paris.

2585. 1636 mei 8. Aan A. Oxenstierna[7].

Excellentissime Domine,

Ex quo postremum Sublimitati Tuae scripsi[8], collocutus sum cum duce Bernhardo[9], deinde cum cardinali Riceliaco, praeterea cum Jacobo Hanoviensi comite[10] ex Hollandia huc reverso.

Dux Bernhardus sexcenta florenorum millia accepit: ultra nihil. Sperat se ante mensem Augustum pedites habiturum[11] ad XII millia; eam ob rem Ponicam[12] in Angliam, inde per Hollandiam ad Sublimitatem Tuam mittit. Interim sperat se commodato habere posse aliquid copiarum a principe Condaeo[13] et cardinali Valetta[14], qui duo jam futuri sunt regiorum exercituum duces, fruituris otio protestantibus Lafortio[15] et Castilionaeo[16], ne quid sit, quod papam[17] offendat. Condaeo XVIII peditum millia, quinque equitum, Valettae XII equitum IV peditum adfutura putabat, quanquam aliorum opinio non parum eo de numero detrahit. Valettam putat in Treviros ire Confluentibus liberandis, quod oppidum ad res ultimas redactum est. Ipse refovere militem suum cupit in Burgundiae comitatu,

1 Codenaam voor Engeland.
2 Codenaam voor Frankrijk.
3 De woorden ‘van de zee’ staan in cijfercode: 115. 189. 1.104. met de ontcijfering door Van Reigersberch erboven geschreven.
4 Codenaam voor de Republiek.
5 Jakob, graaf van Hanau-Münzenberg.
6 In de brieven van 1635/6 is voortdurend sprake van een huwelijk van Wladislas VII (IV) van Polen, vooral met Elisabeth, oudste dochter van de in 1632 overleden Winterkoning, Frederik V van de Palts, en Elisabeth Stuart, dochter van Jacobus I van Engeland; dit huwelijk heeft echter geen doorgang gevonden. Vgl. V, p. 303 en n. 13 aldaar.
7 Hs. Stockholm, RA. Eigenh. oorspr. Tesamen met nos. 2536, 2550 en 2574 beantw. d. no. 2612. Gedrukt *Epist.*, p. 231; *Oxenst. Skrifter* 2. afd. II, p. 177.
8 No. 2574 dd. 1 mei.
9 Bernhard, hertog van Saksen-Weimar.
10 Jakob, graaf van Hanau-Münzenberg.
11 De woorden ‘pedites habiturum’ zijn in de uitgave der *Epist.* uitgevallen.
12 Tobias von Ponikau, raad en gezant van Bernhard van Saksen-Weimar.
13 Henri de Bourbon, prins van Condé.
14 Louis de Nogaret d'Epernon de La Valette.
15 Jacques Nompar de Caumont, markies, later hertog van La Force.
16 Gaspard de Coligny, graaf van Châtillon.
17 Urbanus VIII.

quam Galli Helvetiorum in tutela positam Germanis se minore cum Helvetiorum offensa permissuros putant quam suo nomine irrupturos. Inde ire vult Leodium[1] opem sperans Calabri[2]. Spem dicit sibi esse et recuperandi Thucydidis[3]. Vellet a Xenocrate[4] ad Arcesilaum[5] Theodoreti[6] aliquid mitti.

Cardinalis[7], qui jam et delineationes foederum cum Chaumontio[8] et trimestre foedus acceperat, mire praedicabat res Sublimitatis Tuae rebus magni Gustavi[9] nihil inferiores ducens. Ab amicis non desertum modo sed et oppugnatum trusumque in ipsum littus potuisse tantillo tempore in mediam Germaniam penetrare rem esse miraculo proximam; de pecunia partem jam per Chaumontium numerari coepisse nec moram[10] hic de reliquo fore. Me quoque mira comitate amplectens per communem utrique cultum literarum orabat quicquid possem in causam communem conferrem, praesertim apud Anglos addens ad diluenda, quae mihi dolere non ignorabat, Gallos stultos saepe esse gentium omnium judicio, sed facile redire ad bonam mentem. Haec in me benignitas partim inde nata est, quod legationem mihi injunctam in Suedia probatam videt quodque a Sublimitate Tua mihi fidem haberi, simulque quod Pavii[11] in Hollandia auctoritatem collapsam intelligit ipsumque principem Arausionensem[12] de me non inimice loqui.

Attollebat regis[13] paratus maritimos, quibus si se, quod facile est ipsis, Angli conjungerent, nihil non sperandum. E re putabat indicari Anglis convenisse quidem inter Suedos et Gallos, sed Palatinatus rem ita nobis curae fore, si et ipsi, quod suarum esset virium, conferrent; inique facere Anglos, qui totum maris jus sibi vindicarent. Sed posse ipsis ad tempus aliquid concedi sine fraude in posterum.

Haec quidem ille ita disserebat: at mihi displicet quod Batavorum legato[14] in Anglia de maris usu et nova et dura praescribi audio; quodque Arundelius[15] Ratisbonam missus in Austriacos pronior creditur: idque ut non sit, tamen istis novis colloquiis periturum sit anni tempus navigatui oportunum, quod inter hos Gallorum paratus magnam praebere posset Anglis aut, si illi palam hostilia nolunt indicere[16], Domui Palatinae per Hispaniam grassandi occasionem. Nunc audio Austriacos pro Palatinatu commutationem aliquam Anglis offerre eoque pertinere

1 De naam staat in - een nieuwe - cijfercode: 79.1.5.;79.1.14.;79.1.19.;79.1.20.;117.1.1.;117.1.9.;117.1.14.;117.1.23.
2 Schuilnaam voor Frederik Hendrik.
3 Schuilnaam gebruikt zowel om de Zweedse rijkskanselier als om de stad Mainz aan te duiden. Mainz was op 17 december 1635 in handen van de troepen van Ferdinand II onder Heinrich, burggraaf zu Dohna, graaf zu Wartenberg, gevallen.
4 Schuilnaam voor Oxenstierna.
5 Schuilnaam voor Wilhelm V, landgraaf van Hessen-Kassel.
6 Codewoord voor ruiterij.
7 De Richelieu.
8 Melchior Mitte de Miolans, markies van St. Chaumont, speciale gezant bij Oxenstierna.
9 Gustaaf II Adolf.
10 In de uitgave der *Epist.* staat ‘ne micam’.
11 Over Adriaen Pauw zie no. 2543, p. 70.
12 Frederik Hendrik.
13 Lodewijk XIII van Frankrijk.
14 Albert Joachimi, heer van Hoedekenskerke, ordinarius ambassadeur van de Republiek te Londen. Eveneens bevond zich in Londen - als extra-ordinarius gezant - Cornelis van Beveren.
15 Thomas Howard, graaf van Arundel; zie V, p. 318 n. 12.
16 De uitgave der *Epist.* heeft foutief ‘induere’.

legationem a Vienna in Angliam. Jacobus comes de Polonico conjugio[1] spem dicebat abjectam a Bohemiae regina, quod pontifex nollet canonum interdicta laxare, nisi prius consummato plane matrimonio:

> Sed hoc periculum in filia fieri grave est,

ait Terentius[2]. Idem comes Polonum magis ac magis se vertere dicebat ad caesaris[3] gratiam. Intelligo etiam renovatum hinc mandatu, quod habuerat Davausius[4] conscribendi per illas partes militis. Idem comes, ut pecuniam hinc landgravio obtineat, instat quotidie.

Miles, qui de Brezaeano[5] exercitu restabat, huc venit; Batavis supra votis debitum tanto datur amplius pecuniae, quanto tandundem militis ali possit. Vidi et aegrotantem nunc quoque Feuquerium[6], qui Tuam Sublimitatem officiose salutari voluit.

Ex Anglia discimus retineri adhuc ibi comitem Licestrium[7] extraordinariae in Galliam legationi destinatum. Mortuo, qui pro regina Romae res agebat[8], alium surrogatum[9], qui in eam curam succedat. Exspectari ibi Zavaskium[10] e Polonia; eum, qui Hamburgi res agit Anglicas[11], jussum ire ad Daniae regem[12] oratum, ut rex ille promovere velit ea, quae Arundelio mandata sunt; Roma scribitur Estraeum[13] praeter illud negotium de dissuendo Lotharingico matrimonio[14], quod trahitur traheturque, petiisse, ut Gallicae classi pateat portus Civitatis Veteris, qui dicitur, Hispanis quippe feuda Ecclesiae infestantibus, ne pateat. Cardinales, quorum in consilium res missa est, judicantes id unum agi, ut[15] offensam Hispani pontifex incurreret, elusere postulatum.

Viennae, qui res Gallicas habebat[16], ibi morandi, donec e Gallia responsum accepisset, facultatem impetrare non potuit; itaque coactus discedere jam in Venetorum terras pervenit. Ad hoc cum accedat imperatoris epistola, quam mitto, ad

1 Vgl. hieromtrent no. 2584, p. 136 en n. 6 aldaar.
2 Terentius, *Andria* 566: at istuc periclum in filia fieri grave est.
3 Ferdinand II.
4 Claude de Mesmes, graaf van Avaux.
5 Van Urbain de Maillé, markies van Brezé.
6 Manasse de Pas, markies van Feuquières.
7 Robert Sidney, graaf van Leicester, benoemd als extra-ordinarius gezant van Engeland in Frankrijk.
8 Namens de Engelse koningin Henriette Marie, zou in april 1636 Arthur Brett naar Rome gezonden zijn, als opvolger van de voor deze post aangewezen Robert Douglas, die echter plotseling stierf (25 maart 1636). Brett overleed na tijdens zijn overtocht naar Rome schipbreuk geleden te hebben. Tenslotte werd sir William Hamilton benoemd.
9 Bedoeld zal zijn sir William Hamilton, daar Brett reeds vóór 18 april was overleden; vgl. het rapport van Anzolo Correr, Venetiaans gezant in Engeland, dd. 18 april 1636 *(Calendar of State Papers, Venetian 1632-1636*, p. 547).
10 Johan Zawadski († 1645); hij bevond zich op 20 mei nog in Den Haag.
11 Joseph Averie.
12 Christiaan IV.
13 François Annibal, hertog van Estrées; zie no. 2565, p. 109 n. 8; vgl. ook III, p. 260 nn. 6 en 7.
14 Gaston Jean-Baptiste de France, hertog van Orléans, de broer van Lodewijk XIII, was op 3 januari 1632 in het geheim gehuwd met Margareta van Lotharingen, welk huwelijk men op formele gronden trachtte ongeldig te doen verklaren; vgl. *Merc. Franç.* XX, p. 849 vv., p. 989 vv.
15 Dit woord ontbreekt in de uitgave der *Epist.*
16 Nicolas, sieur de Charbonnières.

Leodienses[1], acrem continens Gallorum insectationem, suspicari datur Gallos vel invitos tractum iri ad apertam professionem belli in imperatorem, quam hactenus studiose evitant. Nuntiant praeterea a Vienna literae ad Mediolani tutelam promitti ab imperatore octo millia, partim pedites partim equites; addere comitem Ognatensem[2] constitutum regi Hispano[3] eundem in usum duo equitum millia conscribere per Silesiam, si ea terra a Polonis tuta maneat. Dari ab ea quoque aula operam componendo inter Mutinensem[4] Parmensemque[5] dissidio, cujus pacis mora praecipua est, quod Rossenam, Imperii feudum, sibi retinere Mutinensis cupiat.

Budensem Bassam[6] nihil hostile in imperatorem agitare; Tartarum legatum[7] cum multo honore dimissum.

Ex Italia discimus circumsessam quidem Placentiam, sed credi satis ibi panis vinique haberi ad finem usque Septembris. Crequiacus[8] duas cohortes in supplementum accepit nihil agens hactenus, nisi quod Montisferratensi agro gravis incumbit, qua de re questum huc quidam missus est a duce Mantuano[9]. Cerbelinus[10] recens auctus duobus Hispanorum millibus nudas prope hactenus terras trans lacum Comensem defendit sublatis e lacu navigiis, ne Rohanio[11] usui essent.

Nondum transeunt summas Alpes, quem Montem Gothardi nostra aetas vocat, Germanorum novae illae copiae, quod nondum expeditae sint, quae Helvetiis numerari debent pecuniae. Dicuntur huc mittere velle Rhaeti, ut, quod nuper multis eorum absentibus placuit, nequis in Valle Telina habitaret protestantium, mitigetur uno saltem illis loco ad larem figendum Deique cultum concesso. Sed vix spes est, ut quidquam obtineant; tantum hic est studium demerendi romanam aulam.

Geneva commeatus valde sibi necessarios ex Gallia impetrare non potest: multaque per Languedociam quotidie nova ad circumcidendam protestantium libertatem excogitantur. Argenti nonnihil ex Hispania Genuam pervenit: augenturque praesidia tum Monaeci, tum in Honorati insula Mediolanensem terram tuentibus triginta millibus, quorum in hostem octodecim produci possunt. Hispani bene munito loco, cui Vallis Tori nomen, etiam Odofredi, quod dicitur, castellum in agro Placentino firmant; Placentinorum non famem tantum sed et discordias sperant. Defendit id oppidum marchio Villa[12] cum equitibus trecentis, peditibus septingentis invalido adversus cresentes hostium copias praesidio. Multum laudatur hic Rohanius, quod ultima illa hostilis agri populatione templis monasteriisque pepercerit.

1 *Copie de la lettre de sa Maiesté Imperialle avx Bovrgve-maistres et Magistrats de la Cité de Liège. Datée à Vienne le 3. de Feburier 1636*; zie Meulman, *Tract.*, p. 341 no. 2344.
2 Don Iñigo Veléz de Guevara y Tasis, graaf van Oñate, Spaans gezant in Wenen.
3 Philips IV.
4 Francesco d'Este, hertog van Modena.
5 Odoardo Farnese, hertog van Parma.
6 Dat zal Nassuhsade Pasja geweest zijn; vgl. VI, bijlage no. 3 (p. 560).
7 Begin 1634 was als zodanig Riswanaga aangewezen; of hij in 1636 nog die post bekleedde, is mij niet bekend.
8 Charles Créquy de Blanchefort de Canaples.
9 Carlo Gonzaga, hertog van Mantua.
10 Giovanni, graaf Serbelloni.
11 Henri, hertog van Rohan, luitenant-generaal van de Franse troepen in Graubünden en de Veltlin.
12 Guido de Villa († 1648).

Dux Bulionius[1] creditur colloquium aliquod eruditorum utriusque partis moliri, ut majore cum specie ac strepitu ad missam transeat; de Sedano, quin cum rege conventurus sit, vix dubitatur. Crediturine sint ei immutato[2] Batavi urbis Trajecti custodiam, an regi sit militaturus his in locis, brevi, sic puto, videbimus.

Multi hic sunt novorum onerum repertores. Tributum in carrucarum magnum sane et publice inutilem sumtum rejicit cardinalis, ut non convenienti saeculi hujus felicitati. Sunt qui suadent argentum omne mensarum domuumque rex sibi vindicet soluto, quantum ipsi videbitur, pretio.

Ego rumores quidem perscribo, quales hic nuntiantur. Caeterum judicationem liberam mihi servo, multo magis eam Tuae Sublimitati illarum rerum peritissimae defero. Sed multum metuo, ne Oryza[3] Mimnermum[4] coquat non ex usu violae[5]. Et de lilio[6] ac caesare[7] nescio, quid latet. De Bacchylide[8] non optima fide actum antehac censeo.

Quid aliud possum quam Deum precari, Excellentissime Domine, Tuae ut Sublimitatis concilia regno Suedico orbique christiano fortunet.

Tuae Sublimitatis cultor devotissimus
H. Grotius.

Lutetiae, 8 Maii nov. cal. 1636.

Est hic quidam qui astus[9] molitur liberando Hornio[10]. Ego dubito.

Heufdius[11] nihildum signatum nedum numeratum habet, ipsi nihil peribit.

Adres: Axelio Oxenstiernae, Sacrae Reg. Maj. Regnorumque Sueciae Senatori et Cancellario.

In dorso: Praes. Stralsundi die 13/23 Maji 1636.

2586. 1636 mei 9. Van J. de Groot[12].

Seer lieve ende waerde zoon ende dochter de Groot,

1 Frédéric Maurice de La Tour d'Auvergne, hertog van Bouillon; betreffende zijn overgang tot de r.k. kerk zie VI no. 2322, p. 295 n. 16.
2 De uitgave der *Epist.* heeft 'immutati'.
3 Schuilnaam voor de paus, Urbanus VIII.
4 Codenaam voor 'vrede'; de uitgave der *Epist.* heeft de foutieve lezing 'Muanermum'.
5 Codenaam voor de evangelischen.
6 Codenaam voor Engeland.
7 Ferdinand II.
8 Codenaam voor Mainz.
9 Het woord 'astus' staat in de tekst in cijfercode: 73.14.;73.19.;73.21.;73.2.2.;73.4.9.
10 De woorden 'liberando Hornio' staan in cijfer: 91.1.3.;91.1.4.;91.1.5.;93.1.2.;93.2.6.;93.3.3.;93.4.5.;117.1.1.;117.3.2.;147.3.5.;147.6.2.;153.1.5.;155.22.;159.13.;73.1.2. De Zweedse generaal Gustaf Karlsson Horn was bij Nördlingen in krijgsgevangenschap geraakt.
11 Johan H(o)eufft, bankier te Parijs en zaakgelastigde van Zweden zowel als van Frankrijk.
12 Hs. Den Haag, ARA. Eerste afd. coll. Hugo de Gr. Aanw. 1911 XXIII, no. 23. Eigenh. oorspr. Beantw. d. no. 2608 aan Willem de Groot.

Wij wenschen allegader uwer E. met alle derzelver lyeve huysgesin alle geluck, gesontheyt ende zalicheyt.

Seer waerde zoon ende dochter, uwer E. crijgen van mij weynich bryeven,

hetwelcke daerdoor geschyet, omdat ick het uwer E. broeder[1] eens voor al toebetrout hebbe, dat, zoo menichmael hij aen uwer E. schrijft, daerbij oock van ons mentie soude maecken.

Voor wat nieus dyent, dat Neeff den ontfanger De Man[2] zijn officie als ontfanger heeft opgeseyt, in wyens plaetse werden gedestineert de burgemeester Duyst van Voorhout[3], brouwer op 't Heulken, ende de schepen Welhouck[4]. Neeff de Voocht[5] hadde wel gehoopt zelver het becomen te zullen hebben, maer daer is eens voor al resolutie genomen, als yemant van de vroetschap daernae staet, dat dezelve voor alle andere zal sijn geprefereert.

Men hadde alhyer gemeynt, dat met deze onze victorie ende overweldinge van Schenckenschans[6] de gemoederen vervreempt souden hebben geworden om van gheene onderhandelinge tot pays ofte treves te willen hooren, maer men bevindt geheel anders, want de Heeren Staten van Hollandt hebben een eenparige resolutie genomen, indyen Sijne M.^{t} van Vranckrijck[7] daertoe toestaet, dat zijluyden mede zich daertoe zullen vougen van daerop te delibereren.

Uwer E. zoon Peter de Groot[8] is alhyer; ick bevinde, dat al wel in de rechten heeft aengenomen. Wij hoopen, indyen alhyer yet besonders in den oorloge werdt voorgenomen, onze Diderick van Crayenburgh[9] wederom alhyer heeft te sijn.

Hyermede, seer waerde zoon ende dochter de Groot, Godt almachtich wil uwer E. ende ons allen verleenen 't gunt Hij weet dat ons zalich is.

Metter haest in S-gravenhage, den 9^{e} May 1636 st. nov.

Al. uwer E. goetgunstige goede vader
Jan de Groot.

2587. 1636 mei 10. Van Rijngraaf Otto[10].

Unnsern günstfreundtlichen grus in allem geneigtem willen zuvor Edel, Vest. besonders lieber Herr undt Freundt,

Nachdem unnss von unsernn Agenten Friederich Betzen[11] seit dem 18/8. dieses, da Er unnss des empfangs dessen an den Herrn Ambassadeurn überschickten unndt gelieferten pacquets berichtet, von Paris nichts zukommen, allss haben wir nicht unterlassen wollen den Herrn Ambassadeurn mit diesem briefflein günstfreundlich zu begrüssen, unndt Ihme unnsere sachenn nach mahlen mit Ubris. (?) zu recommendiren, auch denselben darbenebenst zu ersuchen, weilen

1 Willem de Groot.
2 Boudewijn de Man, ontvanger der gemene landsmiddelen te Delft; hij was gehuwd met Maria van Adrichem.
3 Jan Hendriksz. Duyst van Voorhout (± 1582-1666); zie over hem III, p. 51 n. 3.
4 Gerardo Welhouck (1593-1665).
5 Van welke De Voochd hier sprake is, heb ik niet kunnen uitmaken.
6 Betreffende Schenkenschans zie VI no. 2241, p. 175 n. 1.
7 Lodewijk XIII.
8 Grotius' tweede zoon, Pieter, bevond zich voor zijn studie in het vaderland.
9 De derde zoon, Diederik, was na een verblijf in het vaderland - eveneens om studieredenen - bij zijn ouders in Parijs teruggekeerd.
10 Hs. Den Haag, ARA. Eerste afd. coll. Hugo de Gr. Aanw. 1911 XXIII, no. 18. Eigenh. oorspr. Tesamen met no. 2602 beantw. d. no. 2653.
11 Betreffende Friedrich Betz vgl. VI, p. 546 n. 7.

unnss an beijkommendem schreiben viel unndt hochgelegen: Er wolle selbiges beijnechster gelegenheit des Herrn ReichsCantzlers Excell. unndt Leg.[1] neben den Seinigen ohnschwerth überschicken, sintemal unnss wegen des Herrn Gravens zu Salms[2] losslassung, welliche sich wegen der Herrn vom Consilio biss hiher verschieben, neuwe fastidia erwecket werden wollen, zweyfflen nit, der Herr Ambassadeur werde albereit erfahren haben, dass vor etzlich wochen Herr Obrister Calenberg[3] unndt Wolffskeel[4] durch hülff einer Hessischen Convoy aus Franckfurth eschappirt unndt naher Cassel kommen, Herr Cantzler Löffler[5] aber sich noch zu Franckfurth enthalte, haben unnss aber ahn langsten nachmahlen flehentlich ersuchen lassen Ihrer aller vorstendiger orthen unndt insonderheit beij beeden Cronen, damit Sie beij vorfallenden tractaten sowohl Ihrer Persohn allss gütter halber nit ausser Conside ... on gesetzt werden mögen besser massen ingedenckh zu sein, Desswegen Wir den Herrn Ambassadeurn bitten: Er wolle Ihme unnsere offtmahlige recommendation sowohl unnsert allss Ihrentwegen in unabfelliger gedächtnus zuhero lassen. Wellicher gestaldt Ihr Excell. unndt Leg. sich mit Königl. Frantzösischem Ambassadeurn, Herrn Marschaln de St. Chaumond[6], in neuwe tractaten eingelassen, davon werden Sie sonder Zweijffel dem Herrn Ambassadeurn part gegeben haben, ist deroselben eintzige sorg damit auch hier aussen des gemeinen Wehseens Wohlfarth zum besten zu gleichenn Scopo cooperiret werden mögen. Wofern nun dem Herrn Ambassadeurn etwas von particularitäten zukommen, wolle Er es unnss neben dem, was bishero vor Tractaten vergangen sein möchten, vertrauerlich communiciren, unndt unnserem Agenten zu schleiniger erstfrieslicher expedition alle behögliche beförderung erweijssen, verpleiben Demselben hinwiederumb alle angenehmliche freundtl. gefelligkeiten zubezeijgen iederzeit bereit unndt willig, unnss damit Göttlichem Schutz empfehlendt.

Des Herrn Ambassadeurn dienstwilliger
Otto, wildt unndt Reingraff.

Datum Viselize, den 30^{e} April 1636.

Onder aan de brief staat geschreven: ahn Grotium.

2588. 1636 mei 12. Van Th. Graswinckel[7].

1 De Zweedse rijkskanselier Axel Oxenstierna.
2 Waarschijnlijk Hermann Adolf, graaf van Salm; hij was in maart 1634 door Rijngraaf Otto Ludwig gevangen genomen. Over zijn invrijheidstelling waren met Ferdinand II onderhandelingen gaande.
3 Ludwig Heidenreich von Calenberg; vgl. VI no. 2363, p. 355.
4 Johann Eberhard von Wolfskehl; vgl. VI no. 2363, p. 355.
5 Jacob Löffler, Würtembergse hofraad en kanselier van de Heilbronner confederatie.
6 Melchior Mitte de Miolans, markies van St. Chaumont, speciale gezant van Lodewijk XIII bij Oxenstierna.
7 Hs. Leiden, UB., cod. B.P.L. no. 885. Eigenh. oorspr. Beantw. d. no. 2682 dd. 24 juli 1636. Over de schrijver zie men V, p. 209 n. 3.

Illustrissime Domine, Cognate plurimum observande,

Gaudeo intercapedinem silentii nostri[8] tali caussa rumpi, quam tu ipse tanti

8 De laatste brief van Graswinckel - voorzover bekend - was van 22 november 1633 (dl. V, p. 209, no. 1896).

esse fatearis, ut non doleas occupationes tuas sic diffindi. Postremae quidem tuae[1] cum eas mihi laudes emetirentur, quas ego nunquam mihi attribui posse existimavi, in eam me necessitatem deduxerunt, ut, quibus responderem, verba me deficerent. Neque enim agnoscere illas audebam neque tamen reprehendere sustinebam, sive a judicio tuo, quod pluris me facere atque ipse opinabar, laetatus sum, sive ab affectu, quem etiam falsa caussa foveri atque ali non indignabar, profectae essent.

Illud satis acceptum uti habeas, quam supplex rogo, tua erga me merita adeo grata tibi aeternum fore, ut apud posteritatem, cui quidquid de te fama suggesserit, curae erit, hoc quoque ceu honorificum mihi profiteri sim paratus, quod me inter maxima nomina tua scripseris.

Jam autem ita res fert, ut nunciandum sit publico decreto demandatam mihi esse provinciam scribendi contra librum J. Seldeni, quem ille Maris clausi titulo nuper evulgavit[2]. In ea sparta exornanda[3] cum totus sim, quantum quidem mihi forensia officia liberum mei relinquunt, ad te vel cumprimis eundum fuit ad subsidia tanti muneris, quod patriae maximo affectu impendo, conquirenda. Fuit jam olim tua ista opera, cum eruditissimo firmoque opere Mare Liberum[4] assereres. Et memini, quo tempore Lutetiae me convictu tuo dignatus es, quo non alia vitae pars laetior mihi fluxit, non alia fructuosior, subinde sermones obortos, quibus et patriae nostrae autoritas confirmaretur, et argumenta, quibus alii eam oppugnant, jugularentur. Quorum sententiam procul dubio etiamnum in pectoris servas armario nec paulo stabiliorem redditam auctamque, cum post editos divinos illos tuos de Pacis ac belli iure tractatus [5], decretoriis armis adversum te Seldenum consti-

1 De bedoelde brief is niet bewaard gebleven.

2 Over John Selden en zijn *Mare clausum* zie V, p. 515 nn. 7, 8 en 9. Graswinckel publiceerde in 1652 *Maris liberi vindiciae adversus Petrum Baptistam Burgum, Ligustici Maritimi Dominii Assertorem*, Hagae Comitum, in 1653 *Theod. J.F. Graswinckelı I.C. Maris liberi vindiciae: Adversus Gulielmum Welwodum Britannici Maritimi Dominii Assertorem*. Hagae Comitum, Ex Typographiâ Adriani Vlac. MDCLIII, en het jaar daarop: *Theod. I.F. Graswinckelı, I.C. Delphensis, Strictvrae ad Censuram Ioannis à Selden i.u.D. Ad libros Hvgonis Grotii De Ivre Belli ac Pacis.* Amstelaedami, Typis Ioannis Blaev, MDCLIIII. Heet van de naald is echter geen antwoord aan Selden gegeven, daar de Staten, toen Graswinckel het zijne gereed had *(Theod. J.F. Graswinckeli, Vindiciae Maris liberi adversus V.C. Janum Seldenum*, Ms. Den Haag, ARA. Eerste afd. Staten-Generaal 9272), het op advies van François van Aerssen, heer van Sommelsdijk, toch maar raadzamer achtten de uitgave geen doorgang te doen vinden (R. Fruin, *Een onuitgegeven werk van Hugo de Groot* in: *Verspreide Geschriften, Dl. III, Hist. Opstellen III*, p. 408). Men zie voor de lotgevallen van Graswinckels geschrift de Leidse dissertatie van Samuel Muller Fz. *Mare Clausum*, Amsterdam 1872, p. 283 n. 2, doorlopend op p. 284, en Dr. Phil. G.J. Liesker, *Die Staatswissenschaftlichen Anschauungen Dirck Graswinckel's* Diss. Freiburg, Freiburg (Schweiz) 1901, p. 30 vv. De vragend uitgesproken veronderstelling in dl. III van het N.N.B.W. s.v. Graswinckel (Dirk), kol. 490, als zou de in de titel van de *Stricturae* vermelde Felden identiek zijn met Selden, is onjuist: Johann von Felde († 1668) was jurist en professor mathemaseos in Helmstedt; zie Ter Meulen-Diermanse, *Bibliogr. écrits*, no. 81.

3 *Σπάρταν ἔλαχες, τάυταν κόσμει*; vgl. Cicero, *Ad Att.* IV, 6 en *Desiderii Erasmi Opervm Omnivm Tomvs Secvndvs*, Lvgd. Bat. MDCCIII, kol. 551 v. Adag. Chil II Cent. V Prov. I. Vgl. Euripides *frg.* 723 (Nauck, *Trag. Graec. Fr.*^{2}, p. 588): *Σπάρτην ἔλαχες, κείνην κόσμει*. Zie ook verderop no. 2885 aan G.J. Vossius dd. 12 december 1636.

4 *Mare libervm sive de ivre qvod Batavis competit ad Indicana commercia dissertatio.* Lugduni Batauorvm, Ex Officinâ Ludovici Elzevirij. Anno M.DI.IX.

5 *Hvgonis Grotii de ivre belli ac pacis libri tres. In quibus ius naturae & Gentium: item iuris publici praecipua explicantur.* Parisiis, Apud Nicolavm Bvon, in via Iacobaea, sub signis S. Claudij, & Hominis Siluestris. MDCXXV; zie Ter Meulen-Diermanse, no. 565.

tisse, non vulgus, sed et inter eruditos non pauci judicent, ille vero magis denudatum se ostenderit, certum habeo.

Quare etiam atque etiam obsecro, ut quaecumque eius argumenti vel commentatus vel meditatus es, ea benigne mecum communicare non dedigner is atque imputare hanc operam, sive patriae, cui vel invitae, scio, optima maxima debere vis, sive caussae tuae honorique, cui nemo libentius hoc bellum quam ego militare desideret, sive denique amori mei, quem dudum eo excrevisse et sensi et testor, ut nunquam tantum mihi rogare pudor permittat, quantum tua comitas concedere velit.

Si omnia solum vertant, si tu te ipsum etiam deseras, dum modo huius hominis caussa aliquid facias, nunquam, quoad vivam, deerit, qui memoriam beneficiorum tuorum in sincerissimo erga te tuosque omnes studio cultuque illibatam veneretur.

Salveat a me animae tuae dimidium, tuque quam velim salve et vale.

Illustriss.mo nominis tuo aeternum devotus
Theod. Graswinckel.

IV Eid. Maias MDCXXXVI, Hagae.

Adres (met andere - latere - hand): Incomparabili ac supra laudem Dn. Hugoni Grotio Serenissimo Reginae et Coronae Sueciae legato Lutetiam.

2589. 1636 mei 12. Van Willem de Groot[1].

Frater optime,

Post recuperatum Scenquianum propugnaculum[2] et desertam ab hoste Cliviam nihil hic fere novi habemus, nisi quod princeps[3] et vetus Scenquianum et duo praeterea recens extructa propugnacula, quibus Aemiliae et Cristianae nomen, praesidio insideri voluit.

Comes Arundelius[4] jam Colonia ad imperatorem[5] abiit: legatus Polonus[6] nudius quartus huc venit acturus, ut putatur, de matrimonia cum Palatina[7] seque intercessorem offerens in pacis negotio. Abit is primo Bruxellas inde se in Britanniam ac postremo in Galliam collaturus.

Leodienses strenue rem gerunt multosque caesarianos[8] per varias eruptiones conficiunt neque multum, quod timeant, habent, quamdiu concordes ipsi manebunt.

1 Hs. Den Haag, ARA. Eerste afd. coll. Hugo de Gr. Aanw. 1911 XXIII, no. 24. Eigenh. oorspr. Tesamen met no. 2580 beantw. d. no. 2608.
2 Betreffende Schenkenschans zie VI no. 2241, p. 175 n. 1.
3 Frederik Hendrik.
4 Thomas Howard, graaf van Arundel; zie over hem V, p. 318 n. 12.
5 Ferdinand II.
6 Johan Zawadski.
7 Elisabeth, oudste dochter van de in 1632 overleden Winterkoning, Frederik V van de Palts, en Elisabeth Stuart, dochter van Jacobus I van Engeland; het huwelijk met de Poolse koning Wladislas VII (IV) heeft geen doorgang gevonden.
8 De troepen van Ferdinand II.

Caesariani iam obtinent Confluentia, sed a Gallis, qui Hamersteinum ex adverso situm occupavere, miris modis infestantur.

Graswinkelius[1] in se suscepit onus refutandi Maris clausi[2], ut et ex ipsius litteris[3] intelliges: id hac occasione factum, quod Ordines Foederati e litteris Beveri[4] et Ioachimi[5] legatorum intellexere regem Britanniae[6] jus suum in quattuor adjacentia maria fundare super rationibus in eo tractatu deductis. Quare Boechorstio[7], tunc praesidi, in mandatis dederunt, ut ipse de quopiam prospiceret, qui istum laborem in se suscipere vellet promissa sed non expressa mercede. Ille porro re, ut ait, cum variis personis rempublicam curantibus communicata Graswinkelium rogavit, ut quamprimum operi manum adhibere velit. Audio Cunaeum[8] semet ob amicitias Anglicanas aliquo pacto excusasse. Nunc te, si patriae nostrae, si causae quodammodo tuae, aliquid praestare digneris patrocinii, rogo jam deesse nolis.

Vale, frater optime, et cum uxore ac liberis[9] diu salve.

Parens[10] jam ipse ad te filiumque scribit[11]; nihil igitur ejus nomine addam.

Tibi obsequentissimus frater
Guilielmus Grotius.

Hagae, XII. Maii 1636.

Adres: A Monsieur Monsieur Grotius, Ambassadeur de la Reine et couronne de Suède vers le Roy Très-chrestien A Paris.

In dorso schreef Grotius: 12 May 1636. W. de Groot.

2590. 1636 mei 12. Van Ch. Marini[12].

Monsieur,

Après un long silence i'ay receu la vostre très aggréable du 18 de Mars[13], mais aux autres que ie vous ay escrites ensuite de tant de sepmaines ie n'en ay point aucun advis vous priant de m'en adver[t]ir de la réception d'icelles. Ie vous escris

1 Theod. Graswinckel; zie over hem V, p. 209 n. 3.
2 Over John Selden en zijn *Mare clausum* zie men V, p. 515 nn. 7, 8 en 9.
3 No. 2588.
4 Cornelis van Beveren uit Dordrecht was als extra-ordinarius gezant van de Staten naar Engeland gezonden.
5 Albert Joachimi (1560-1654), ridder, heer van Hoedekenskerke, was ordinarius gezant van de Staten in Londen.
6 Karel I.
7 Nicolaes van den Bouckhorst, heer van Noordwijk en Wimmenum († 1641).
8 Petrus Cunaeus; zie VI no. 2179, p. 81 en n. 10 aldaar.
9 Van de kinderen bevonden zich alleen Cornelia en Diederik te Parijs; Cornelis was in Duitsland bij de Zweedse rijkskanselier Axel Oxenstierna en Pieter verbleef om studieredenen in het vaderland.
10 Jan de Groot.
11 No. 2586.
12 Hs. Den Haag, ARA. Eerste afd. coll. Hugo de Gr. Aanw. 1911 XXIII, no. 9. Eigenh. oorspr. Antw. op no. 2513; beantw. d. no. 2618. Voor de schrijver, Charles Marin of Marini, zie V, p. 436 n. 4.
13 No. 2513.

quasiment chasque sepmaine, et d'ores en avant reccomanderay comme ie fais à présent les miennes au sieur Tschudy[14], secrétaire pour les affaires du roy[15] à

14 Laurent Tschudi (1582-1665), kapitein in Franse dienst in de Veltlin; sedert 1624 deed hij dienst als secretaris-tolk van Lodewijk XIII in Chur.

15 Lodewijk XIII van Frankrijk.

Coira ausquel vous pourrez aussy addresser les vostres, qu'on m'envoyera à Chiavenne où d'ordinaire ie me tiendray ferme à cause de la peste qui commence à pulluler dans la Voltoline, craignant grandement que ce ne soit la ruine de nostre armée autrement invincible. Et la disette de toutes choses advancera nos misères, si le roy par le promt envoy de l'argent qui manque n'y remediera. Ie m'estonne bien qu'on abandonne de telle façon Monseig.r de Rhuan[1] qui autrement estant pourveu des moyens nécessaires pourroit faire de gran exploits dans le Milanois. Mais il faict espérer que le roy d'ores en avant y donra meilleur ordre aussy bienque monseig.r le gran chancelier[2] à mes nécessitez qui croissent par l'accouchement de ma femme[3] d'un fils[4] duquel ie voudrois que vous fussiez compaire estant plus prochain.

Pourtant ie disposeray en sorte mes affaires que ie puisse faire un voyage en Poméranie s'il plaist à Dieu cest esté, pour voir une fois d'où ie dois tirer mon entretènement puisque nos rentes de la Voltoline misérable nous manquent.

I'en attendray néantmoins vostre advis, duquel ie fais profession d'estre, monsieur,

Vostre très obéissant serviteur

Marini.

De Chiavenne, ce 2/12 de May 1636.

Boven aan de brief schreef Grotius: Rec. 30 May n. st.

In dorso: 2/12 May 1636 Marini.

2591. 1636 mei 14. Aan Willem de Groot[5].

Amicorum arrepto abitu remitto ad te, frater, libros, quos pro meis non agnosco. Manuscriptus est haeredum Stephani Dousae[6], Silvestrina summa Graswinckelii[7], qui, si quid mearum chartarum apud se habet, velim conquirat et pari fide mecum

1 Henri, hertog van Rohan, luitenant-generaal van de Franse troepen in Graubünden en de Veltlin.
2 De Zweedse rijkskanselier Axel Oxenstierna.
3 Alessandra Paravicini Capelli († 1664).
4 Niet nader geïdentificeerd.
5 Gedrukt *Epist.*, p. 861. Tesamen met no. 2599 beantw. d. no. 2625.
6 Steven van der Does (1576-1622?), zoon van Janus Dousa; hij was gehuwd met Anna van Ewsum. Tot 1621 was hij raadsheer in het Hof van Holland.
7 Dit werk, blijkbaar eigendom van Theod. Graswinckel, heb ik niet nader kunnen identificeren.

agat. Lipsii Politica[8] habui. Sed hic liber, cujus sit, nescio neque magis Callimachus et Horatius. Lucae Fruberii liber[9] Vossii[10] sit an Erpennii[11],

8 *Ivsti LipsI Politicorvm Sive Civilis Doctrinae Libri Sex*; zie no. 2548, p. 81 n. 11.

9 Bedoeld is Lucas Fruterus - Fruytiers - (1541 of 1542-1566), filoloog en dichter uit Brugge. In 1584 had de Leidse president curator Janus Dousa uitgegeven al wat hij uit de literaire nalatenschap van Fruytiers had kunnen achterhalen: *Lvcae Frvterii Brugensis Librorvm Qui recuperari potuerunt Reliqviae. Inter quos verisimilium Lib. II. Et versvs miscelli. Additus Ivlii Severiani prisci scriptoris liber Omnia nunc primùm edita, curâ V.N. Iani Dovsae A Nortwyck.* Lvgdvni Batavorvm, Ex Officina Christophori Plantini. D.M.LXXXIV.

10 Ger. Jo. Vossius.

11 Thomas Erpenius (1584-1624), hoogleraar in de Oosterse talen te Leiden.

haud dixerim. Colloquia Erasmi[1], Claudianum, Horatium puto Petri[2] esse nostri. Librum Francisci[3], fratris quondam nostri, scriptum manu rectius tu custodies. Haec remitto. De Formulis Brissenii[4] haereo, sitne mihi donatus an commodatus liber. Siquis repetet, reddam. Memoria excitata signis quibusdam magis magisque mihi testatur in domo Driliana[5] me libros habuisse non tam multos quam gratae lectionis ad diluenda rerum taedia. In his fuisse quosdam libros, de quibus scripsi ad te antehac[6], praeterea Pancirolae de rebus perditis et repertis novis[7] et Gallicas Marionis actiones[8] et Quintilianum. Hi libri omnes deportati sunt ad D. Basium[9] cum chartis non minimi usus. Inde quo devenerint, et te et senatorem Reigersbergium[10] rogo, quam diligentissime inquiratis. Forte unius indicio reprehendantur omnia. Da veniam, quod toties tibi de rebus meis molestus esse cogor, et mutuo quicquid vis injunge.

Si vacat, quae ibi sint judicia de Balsaco[11] in Heinsium[12], Mola, id est, Nicolao Borbenio[13] in Balsacum censuram exercente, fac nos gnaros et vale cum tua[14], tuis[15], parentibus[16], amicis.

Tui amantissimus frater
H. Grotius.

Lutetiae, 14 Maji novi cal. 1636.

1 Een der vele drukken van *Familiarivm Colloqviorvm Formvlae, Et Alia Qvaedam, Per Des. Erasmvm Roterodamvm*, Basileae Apvd Ioannem Frobenivm An. M.D.XVIII.
2 Grotius' tweede zoon Pieter; hij verbleef om studieredenen in het vaderland.
3 Deze broer van Grotius was op 4 augustus 1586 te Delft geboren en overleden op 19 december 1604.
4 Foutief voor Brissonii. De rechtsgeleerde Barnabas Brisson (1531-1591) had in 1583 te Parijs uitgegeven: *De Formvlis et Sollemnibvs Popvli Romani Verbis Libri VIII*.
5 Dat zal Cornelis Claesz. van Driel (1572-17 augustus 1636) geweest zijn; zie over hem IV, p. 468 n. 3.
6 No. 2566.
7 *Rervm Memorabilium iam olim deperditarum: & contrà recens atqve ingeniose inventarum: Libri duo, à Gvidone Pancirollo: IC. Clariss. Italicè primùm conscripti, nec unquam hactenus editi: Nunc verò & Latinitate donati, & Notis quamplurimis ex ICtis, Historicis, Poëtis & Philologis illustrati Per Henricum Salmuth.* Ambergae, Typis Forsterianis. Cum privilegio. M.D.IC. Voorts *Nova Reperta Sive Rerum Memorabilium, recens inventarum, et veteribus plane incognitarum Guidonis Pancirolli IC. Liber Secundus. Jam primùm ex Italico Latinè redditus, & Commentariis illustratus ab Henrico Salmuth.* Ambergae, Typis Forsterianis. M.D.CII. Zie Meyers, *Boeken uit de Bibl. van De Gr.* no. 35 (p. 31/2). Guido Panziroli (1523-1598/9) was een beroemd rechtsgeleerde geboortig van Reggio en achtereenvolgens professor te Padua, Turijn en wederom te Padua.
8 Simon Marion (1540-1605), filoloog en rechtsgeleerde; voor zijn werken zie men A. Cioranesco, *Bibl. de la littérature française du seizième siècle*. Paris 1959.
9 Rekenmeester mr. Johan Basius.
10 Nicolaes van Reigersberch.
11 Jean Louis Guez, seigneur de Balzac; zie III, p. 186 n. 2.
12 Daniel Heinsius; over zijn *Herodes Infanticida* en De Balzacs reactie daarop zie III, p. 186 n. 2. Zie ook nos. 2566 en 2583.
13 Nicolas Bourbon le Jeune; zie no. 2583, p. 133 en n. 7 aldaar.
14 Alida Graswinckel.
15 Zie voor hun namen VI no. 2485, p. 540 n. 5.
16 Jan de Groot en Aeltgen Borre van Overschie.

Mericus, Casauboni filius[17], qui in Britannia vivit, parat editionem epistolarum patris[18]. Rogor, ut addam, quas accepi ab eo. Quare precor interpelles aut

17 Voor Mericus Casaubonus zie V, p. 480 n. 9.
18 Isaac Casaubonus; zie over hem III, p. 9 n. 2. Zie over de uitgave van zijn brieven IV, p. 241 n. 6; voor verdere verwijzingen zie men VI no. 2381, p. 380 n. 4.

Elzevirios[1], quibus tradiderunt Puteani fratres[2], aut D. Rivetum[3], cui tradidisse se dicunt Elzevirii. Multum vereor, ne aliqua manus scripta ad Genevalem stomachum subducantur.

Edictum in Anglia est, ne quis Seldeni librum, cui Mare clausum[4] extra Angliam editum, in Angliam importet ibive vendat, propter accessiones ibi improbatas.

Non satis memini, cujus manu in margine editi a me Capellae[5] quaedam asscripta sint. Si scis, rogo indica.

2592. 1636 mei 15. Aan L. Camerarius[6].

Illustrissime Domine,

Gratias, quas debeo et meo et publico nomine, persolvo Deo immortali, cum te non modo periculo exemit, sed et ejecta morbi praecipua causa in spem erexit firmioris in posterum valetudinis, Eumque veneror, ut et tuas et omnium bonorum pro te preces semper exaudiat.

Legatum Britannicum[7] quo magis nosco, hoc magis et candorem animi ejus et sincerum pro Domo Palatina studium et tui in eo amorem non fucatum perspicio nec eis alendis desum. Gallis, ne quid ei aperte respondeant obtentum praebet exspectatio, quo abitura sit Arondeliana[8] legatio. Spero genti nimium desidi resurrecturos animos, ne ultra trahi se verbis patiantur et rerum tempora patiantur effluere.

Romae de pace agi dubium non est, prius tamen arbitror cum caesare[9] quam cum Hispano[10]. Galli, quid agatur, occultant, sed multi sentiunt id agi, ut caesar de Palatina Domo, de Lotharingo[11] Gallus suopte arbitratu constituant. Certe non strepunt arma.

Ducem Bernhardum[12] in ipso procinctu febricula deprehendit. Abiit hinc dux Bulionius[13] missa nondum adita, caeterum cum romanis pontificibus se sentire non dissimulans. Creditur publicum transitum Sedani facturus. Leodii curam

1 Bonaventura en Abraham Elzevier; vgl. IV, p. 169 en n. 7 aldaar.
2 Pierre (zie IV, p. 463 n. 4), Christophe en Jacques (zie IV, p. 464 n. 10) Dupuy.
3 De gewezen Leidse theologie-professor André Rivet.
4 Over John Selden en zijn *Mare clausum* zie V, p. 515 en nn. 7, 8 en 9 aldaar.
5 *Martiani Minei Felicis Capellae Carthaginiensis viri proconsvlaris satyricon, in quo De nuptiis Philologiae & Mercurij libri duo, & De Septem artibus liberalibus libri singulares. Omnes, & emendati, & Notis, siue febvris Hvg. Grotii illustrati.* Ex Officinâ Plantinianâ, Apvd Christophorvm Raphelengivm, Academiae Lugduno-Bat. Typographum. MDIC. Ter Meulen-Diermanse, no. 411; over Martianus Capella zie Ter Meulen-Diermanse no. 411 rem. 6.
6 Copie Uppsala, UB., cod. 388a, ep. 43. Gedrukt *Epist.*, p. 233. Geadresseerde, Ludwig Camerarius, was Zweeds gezant in Den Haag.
7 Burggraaf John Scudamore.
8 Thomas Howard, graaf van Arundel; zie V, p. 318 n. 12.
9 Ferdinand II.
10 Philips IV.
11 Karel IV, hertog van Lotharingen; hij was in strijd gewikkeld met Lodewijk XIII van Frankrijk.
12 Bernhard, hertog van Saksen-Weimar.
13 Frédéric Maurice de La Tour d'Auvergne, hertog van Bouillon; betreffende zijn overgang tot het katholicisme zie VI no. 2322, p. 295 n. 16.

rex[1] ei commendavit et puto Ordines Foederatos civitatis vicinae tutelam non abjecturos.

De duce Bernhardo scripsisse me antehac arbitror, ipsi unde dignitatem sustentet dari annua CXX millia florenorum obligatis terris in Gallia; in usum militis praesentis pecuniae eum auferre sexcenta florenorum millia; in Augustum mensem promitti ei novam pecuniam, pro numero, quem tunc habiturus est, militum. Mittit dux in Angliam D. Ponicam[2] supplementi quaerendi causa; inde iturum ad magnum D. cancellarium[3].

Video quae Seldenus scripsit[4] ab Anglis serio agi idque ne cum Batavis concordiam turbet, metuo. Galli piscatum non curant; navigatus controversias temporaria aliqua pactione, ut puto, extricabunt.

Daniae regem[5] Viennae obtinuisse filio suo[6], dum vivit, archiepiscopatus Bremensis fructum pro certo scribitur et credunt id Britanni.

Exspectatur hic, ut princeps Arausionensis[7] Scenquiano castello tam mature potitus in hosticum aliqua penetret vacuo omni anni tempore, per quod in illis partibus bellari solet.

Rohanio[8] nunc pecunia submittitur, quod, si ante factum esset, in castellum Datium videtur conatus ejus futurus fuisse non irritus.

Turca classe validus terrorem injicit Ethruriae, praesertim cum in Gallia portus habiturus sit sibi patentes.

Videtur et pontifici[9] et imperatori[10] non displicere locus colloquii de pace Colonia Agrippinensis.

Viennenses literae ad indictum solenniter per Magontiacensem conventum Ratisbonensem venturos a Bavaro utroque[11] legatos pro certo habent eosque morem per omnia gesturos imperatori.

Sed ne molestus sim, Illustrissime Domine, claudo epistolam repetitis quae supra posui votis.

Tuae Illustrissimae Dominationi observantissimus omni cultu studioque
H. Grotius.

Lutetiae, XV Maii MDCXXXVI.

Adres: Ludovico Camerario, Reginae Regnique Sueciae Consiliario et Legato apud Praepot. Ord. Foeder. Belgii.

Boven aan de brief in margine in de copie te Uppsala: Redd. A.^{o} 1636 d. 2/12 Iunii.

1 Lodewijk XIII.
2 Tobias von Ponikau, gezant en raad van Bernhard van Saksen-Weimar.
3 De Zweedse rijkskanselier Axel Oxenstierna.
4 Betreffende John Selden en zijn *Mare clausum* zie V, p. 515 nn. 7, 8 en 9.
5 Christiaan IV.
6 Volckmar -Valdemar Christian-, hertog van Sleeswijk-Holstein, zoon van Christiaan IV en Christina Munk.
7 Frederik Hendrik.
8 Henri, hertog van Rohan, luitenant-generaal van het Franse leger in Graubünden en de Veltlin.
9 Urbanus VIII.
10 Ferdinand II.
11 Maximiliaan, keurvorst van Beieren, en Ferdinand van Beieren, aartsbisschop-keurvorst van Keulen en bisschop van Luik.

2593. 1636 mei 15. Aan A. Oxenstierna[1].

Excellentissime Domine,

Ducem Bernhardum[2] adhuc febricula hic detinet.
Mirantur multi, a Gallis, gente calida, tam lente moveri omnia, pridem promoveri nihil; caesarianos[3] quoque nihil in has partes tentare, sed in nos maxima parte virium verti. Sunt, qui tacitam conventionem intervenisse arbitrantur his legibus, ut imperator[4] cum Palatina Domo, rex[5] cum Lotharingo[6] ut vasallis suis, in modum, qui aequus ipsis videbitur, rem componant. Praeter haec creditur Roma aliquid addi velle, quod ad infrigendas haereticorum, quos vocant, vires pertineat. Confluentes interim Trevericae in periculo sunt.

In Valle Telina fraudatus diu pecuniis miles obsequium exuit et video idem de ducis Bernhardi milite metui. Neque enim vel unius mensis ad eum adfertur stipendium videnturque Galli ducem quidem privatis commodis et matrimonio Rohaniae[7], a quo non alienum se simulat, illigare suis rebus velle; caeterum exercitus ei conservandi curam non habere. Juveni tamen principi Wittenbergico[8] promittitur pecunia, unde cohortem sive regimentum, quod plane delapserat, reparet.

Dux Bulionius[9] rege et cardinale[10] convento abiit ob Leodii, ut creditur, negotia. Missam non adiit, sed facturus id Sedani creditur. Mutatum se sententia non dissimulavit, etiam apud protestantes. Cardinalis Riceliacus dixit se laborem sumere velle traducendi ad romanam ecclesiam etiam ducis Rohanii uxorisque ejus[11]: credo et filiae[12], ut per eam deinde, si possit, et ducem Bernhardum ad se pertrahant. Nam protestantium operam posthac in imperiis militaribus usui non fore et Castilionaei[13] et Lafortiorum[14] exemplo manifestum est; etiam reformatis pastoribus, quod lutheranos ad communionem suam invitaverint, rerum novarum crimen impingitur. Pontificis[15] potestas plus intra paucos annos in Gallia profecit quam duobus ante seculis.

1 Hs. Stockholm, RA. Eigenh. oorspr. Gedrukt *Epist.*, p. 232; *Oxenst. Skrifter* 2. afd. II, p. 181.
2 Bernhard, hertog van Saksen-Weimar.
3 De troepen van keizer Ferdinand II.
4 Ferdinand II.
5 Lodewijk XIII van Frankrijk.
6 Karel IV, hertog van Lotharingen, met wie de Franse koning in ernstig conflict was.
7 Marguerite de Rohan (1617-1684), dochter van Henri, hertog van Rohan; zij huwde in 1645 met Henri Chabot. Een huwelijk met Bernhard van Saksen-Weimar heeft niet plaats gevonden.
8 Roderich (1618-1651), oudste zoon van Julius Friedrich, hertog van Würtemberg-Weiltingen. Roderich was in Franse dienst.
9 Frédéric Maurice de La Tour d'Auvergne, hertog van Bouillon; betreffende zijn overgang tot het katholicisme zie VI no. 2322, p. 295 n. 16.
10 De Richelieu.
11 Marguerite de Béthune (1595-1660), dochter van Maximilien de Béthune, hertog van Sully; in 1605 was zij met de hertog van Rohan gehuwd.
12 Zie boven, n. 7.
13 Gaspard de Coligny, graaf van Châtillon.
14 Jacques Nompar de Caumont, markies van La Force.
15 Urbanus VIII.

Licestrius[1] extraordinarius in Galliam legatus ab Anglia nondum abiit: exspectant Angli a caesare[2] et ab Hispano[3] legatos. At Galli a legato hic ordinario Angliae[4] rogati, an, si rex Angliae[5] se Gallo conjungere vellet, restituendae etiam electoralis dignitatis Domui Palatinae fidem vellent dare, responderunt videndum prius, quid acturus sit apud caesarem Arundelius[6]. Id jam fine Aprilis scriptum tradidere, cum mense Februarii pari excusatione essent usi, quod Viennae aliquid de negotio Palatino fama ad se perlatum dicerent. Non desii ego in colloquio cum legato eum hortari, ne post tam longa ludibria diutius se trahi paterentur; tempus esse aliquid constituendi. Ostendebat is mihi literas, quibus Hamburgo ad se perscriptum erat: Suedos et Gallos foedus iniisse rebus duntaxat suis promovendis nulla cum aliorum cura. Dixi convenisse ut eorum omnium, qui se nobis adjungerent, negotium socialiter ageretur. Dicebat ex Anglia scriptas ad Sublimitatem Tuam literas: regis Daniae filio[7], dum viveret, archiepiscopatum Bremensem a caesare promissum: edicto cautum, ne Seldeni liber, Maris clausi nomen praeferens[8], extra Angliam editus in Angliam importaretur, id factum occasione accessionum quarundam, quas typographi extranei addiderant minus Anglis placentium; publicam continet eorum, quae a Seldeno disseruntur, comprobationem. Beverius, extraordinarius Batavorum legatus[9], cum Angli primo statim colloquio dicerent se jus suum notum omni humano generi fecisse, ac id in rem conferre sibi constitutum, intellecta rei magnitudine quievit mandata e patria exspectans.

Comes Hanoviae Jacobus[10] de pecunia sibi a Gallis debita multum queritur nec dissimulat principem Arausionensem[11] auctorem sibi esse, ut ad Batavorum potius militiam se transferat. Querelas non minores a tribunis, qui sub ducis Bernhardi ductu, spe pecuniae Gallicae arma tulerunt audio. Accendent[12] invidiam, quae duci Bernhardo dantur a rege, munera, quinquaginta thalerorum millibus aestimata.

De eo, quod postremis literis[13] per notas addideram, quid judicem, nescio: adeo me multa incertum habent; siquid propius rescivero, non omittam indicare, et simul Deum precari, Excellentissime Domine, ut Tuae Sublimitatis actiones ad christiani orbis bonum regat.

Tuae Sublimitatis cultor devotissimus
H. Grotius.

5/15 Maii 1636.

1 Robert Sidney, graaf van Leicester; zie no. 2567, p. 113 n. 1.
2 Ferdinand II.
3 Philips IV.
4 John Scudamore.
5 Karel I.
6 Thomas Howard, graaf van Arundel; zie over hem V, p. 318 n. 12.
7 Volckmar -Valdemar Christian-, hertog van Sleeswijk-Holstein, zoon van Christiaan IV van Denemarken en Christina Munk.
8 Over John Selden en zijn *Mare clausum* zie V, p. 515 nn. 7, 8 en 9.
9 Cornelis van Beveren uit Dordrecht.
10 Jakob, graaf van Hanau-Münzenberg.
11 Frederik Hendrik.
12 De tekst der *Epist.* heeft de lezing ‘accendunt’.
13 Zie no. 2585 postscriptum.

Haec ubi scripseram, venit ad me Heufdius[1]. Si verum est, quod ex ministris regiis intellexisse se dicit, numerata jam Sublimitati Tuae XC millia imperialium, est quod gaudeam.

Vienna literae indicant a Maguntiacensi indictum Ratisbonensem conventum. Promisisse duos Bavaros[2] in se moram non fore. Coloniam aut Leodium Barbarini cardinalis[3] ad nuntium pontificis Viennae agentem[4] literis pacis colloquio proponi. Ab imperatore spem ostendi, ne hoc quidem paci obstiturum. De Bozzolo, in Italia imperii feudo, ut id Mutinensi[5], etiamsi bello se extricet, clienti semper Hispanico, retinere imperatore auctore liceat laborari ab Hispanis. Sperari Annae Austriacae principis[6] cum duce Medinae Torresiae[7] matrimonium. Coloredum majorem[8], quod a Galliae finibus abierit, culpam rejicere partim in cardinalem Hispanum[9], qui auxilia sibi contra magnum sub Suessionensi[10] exercitum non submiserit, partim in Polonorum militum obsequia detrectantium contumaciam.

Ab Italia discimus Datii castellum Mediolanensi in solo trans lacus Comensem et Clavennensem situm a Rohanio tentatum frustra ipsiusque cum damno. Hispanos bene immunitis illis partibus secessisse in circumsita Ticino, Alexandriae, Tortonae, dum Galli eorumque socii ad Niceam se recolligant magnis adhuc in Sabaudum[11] suspicionibus. Hispanorum duo millia in Honorati insulam transgressa spe excensus in littus Gallicum. Neapolitani regni praefectum[12] homines quaerere credulos, qui ipsi promutuum dent, quod ex augmento vinarii et frumentarii vectigalis et vindicata fisco tertia parte fructuum a fisco pridem alienatis praediis recipiant. Turcam classem armare et metui Etruscis, ne in Ilvam aut Liburnum portum irruat paratis ipsi, si opus sit, et in Corsica et in Gallica ora receptibus. Estraeum[13] Romae inter cetera id agere, ut Gallis Palmerolam et Ponzam feuda ecclesiae Parmensi[14] concessa, insidere liceat ex iis locis mari imminentibus parata ultione adversus mala, quae e duabus insulis sibi ereptis ferunt. At contra ducis Parmensis uxorem[15], cum magnam videat invidiam ortam, quod Sabioneda Gallis concessa fuerit, anniti, ut pro Gallico praesidio liceat inducere Italicum. Castellum Odofredi permunitum ab Hispanis, qui ea possessione contenti non difficiles videantur futuri ad pontificis monita liberandi Parmensem Placentinumque agrum belli malis. Tres cohortes, alam unam e Germania ad lacum esse Constantiensem: exspectari octo millia e Silesia trans Alpes

1 Johan H(o)eufft, bankier te Parijs en zaakgelastigde zowel van Zweden als van Frankrijk.
2 Maximiliaan, keurvorst van Beieren, en Ferdinand van Beieren, aartsbisschop-keurvorst van Keulen en bisschop van Luik.
3 Francesco, kardinaal Barberini; zie over hem III, p. 230 n. 2.
4 Malatesta Baglioni, van 1634 tot 1639 nuntius te Wenen.
5 Francesco d'Este, hertog van Modena.
6 Anna Carafa, prinses van Stigliano; vgl. VI no. 2287, p. 241 n. 7.
7 Felipe Ramirez de Guzmán, hertog van Medina Las Torres.
8 Jerónimo Colloredo.
9 Don Fernando, kardinaal-infant.
10 Louis de Bourbon, graaf van Soissons.
11 Vittorio Amedeo, hertog van Savoye.
12 Manuel de Guzmán, graaf van Monterey, van 1631 tot 1637 onderkoning van Napels.
13 François Annibal, hertog van Estrées.
14 Odoardo Farnese, hertog van Parma.
15 Margherita de Medici, dochter van Cosimo de Medici († 1621), groothertog van Toscane.

itura. Sed et Gallorum novas copias tribus viis in Pedemontanam regionem iter capere.

Haec neque certa omnino neque spernendis tamen auctoribus, ut tradita sunt, tradere officii mei duxi.

Adres: Axelio Oxenstiernae, Sacrae Reg. Maj. Regnorumque Sueciae Senatori et Cancellario.

In dorso: Praes. Stralsundi die 13 Junii 1636.

2594. 1636 mei 18. Van Rijngraaf Otto[1].

Unnsern günstfreundl. gruss neben allem geneigtem Willen zuvor Vester, besonders lieber Herr unndt Freundt,

Allss wir unnsers abreyss von Strassburg zu den Teutschen Trouppen vorgenommen, haben wir vorhero des Herrn Reichs Cantzlers[2] Excell. unndt Leg. dessen der gebür nach verstendiget unndt darbeij an handt gegeben, dass weyln die sachen in Teutschlandt seit Ihrer Excell. unndt Leg. überschickhen hinwegreyss sich mercklich geëndert; Sie wollten sich belieben lassen, unnss wegen eines unndt andern, wie es sich ins künfftig durch Göttliche hülff wiederumb schickhen mögte, Neuwe Special Instruction zu überschickhen.

Darauf haben dieselbe unter dato des 3. z. Martzij[3] jüngsthin, welliches unnss erst den 25. z. verschienenen Aprilis zukommen, unnss beantwortet, dass Sie eben aus sollichen ursachen dass werckh auf eins Neuwes anzugreijffen Vorhabens, unndt mit denn Königl. Französische Ambassadeurn Herrn Mareschaln de St. Chaumont[4] zu neuwen Tractaten geschritten; sobaldt sich dann solliche enden wuerden, wollten Sie nicht unterlassen, unnss part darvon zu geben, unndt dero gedanckhen, wie es etwann ferner zue administriren sein möchte zu eröfnen. Dieweijlen wir dann ander wertlich in erfahrung gebracht, dass solliche Tractaten durch Göttliche schickung nunmehr allerdings geschlossen sein sollen, unndt darfür halten, dem Herrn Ambassadeurn werden sonder Zweijffel meherere particularia darvon zukommen sein.

Allss haben wir nicht umbgehen wollen denselben günstfreundl. zu ersuchen, Er wolle unnss auf sollichen fall zu sonderbahrem gefallen sein, unndt unnss im altem Vertrauwen Communication darvon thun, darmit wir unsere intention umb soviel desto bass darnach dirigiren mögen. Unterdessen unndt in erwartung Ihrer Excell. unndt Leg. selbst eigener Communication haben wir derselben jüngsthin von eim unndt anderm bericht gethan, unndt selbiges dem Herrn Ambassadeurn in einem Copert übersendet, welliches Ihm verhoffentlich von Toul aus wohl wirdt zukommen

1 Hs. Den Haag, ARA. Eerste afd. coll. Hugo de Gr. Aanw. 1911 XXIII, no. 18. Orig. Eigenh. ondertek. Betreffende de schrijver zie V, p. 405 n. 3.
2 De Zweedse rijkskanselier Axel Oxenstierna.
3 Er is geen schrijven van Oxenstierna aan Otto van die datum overgeleverd; in de uitgave der *Oxenst. Skrifter* althans komt het niet voor.
4 Melchior Mitte de Miolans, markies van St. Chaumont, speciale gezant van de Franse koning bij Oxenstierna.

sein, Pitten Ihne abermahlen, Er wolle sich nit entgegen sein lassen. Ihrer Excell. unndt Leg. ingeschlossenes mit nechster gelegenheit ohnschwertl.

auch zu übersenden, unndt unnsere sachen, weijln unnser Agent nach Hertzog Bernhardts[1] Fürstl. Gnl. abreijs von Paris nahin etwass aldort wirdt, verpleiben müssen in besten recommendation zu haben.

Diese unndt alle andere vielfältige verpürte freundtschaffliche bezeignungen wollen wir mit gebührendem danckh zu allen occasionen hin wiederumb zu beschulden ohnvergessen sein, verpleibendt Jeder zeit nechst Göttlichen empfehlung.

Des Herrn Ambassadeurs freunddienstwillig
Otto, wildt unndt Reinngraff.

Datum Vizelize, den 8 z. May 1636.

Onder aan de rectozijde: ahn H. Grotiu.

2595. 1636 mei 19. Aan de Hertogin van Pommeren en Croy[2].

Hoochgeboren, Doorluchtige Vrouw,

Ick heb ontfangen met behoorlijck respect den brief, die uwe Fürst. Genade mij heeft gelieft te schrijven tot Stolpe, den achtsten Januarii, mij eerst nu vijf dagen geleden door d'heer Labbé[3] gelevert; ende gelijck ick altijt hebbe gewenst uwe Fürst. Gen. te connen dienen, hebbende oock mondelinge ende schriftelijcke last gehadt van mijn heer den rijckscancellier van Sueden[4] om alles bij te brengen, dat mij mogelijck soude sijn tot bevordering van de saecken van uE. Fürst. Gen., soo heb ick mij verblijt daertoe eenige occasie door denselven brief ende de opening, die d'heer Labbé mij van de saecke gedaen heeft, te hebben becomen, ende ben terstont daeromme gegaen bij mijn heer den cancellier van Vranckrijck[5] om aen denselven de saeck van uwe Fürst. Gen. ten hoochsten te recommanderen ende te versoecken, dat hem gelieven mochte een bequaem rapport daerover te ordonneren. Welcke recommandatie denselve heer cancellier van Vranckrijck wel aennemende ende 't versoeck van een goede rapporteur belovende na te comen, heeft sich in alle billickheyt geaffectioneert getoont tot uwe Fürst. Genade.

Ick en sal niet nalaten in alles, wat voorder sal voorvallen, te soecken te betoonen, dat ick ben van heden, Hoochgeboren, Doorluchtige vrou, uwe Fürst. Gen. seer willige dienaer.

Tot Parijs, den 9/19 May.

1 Bernhard, hertog van Saksen-Weimar; de genoemde agent zal Friedrich Betz zijn.
2 Copie Den Haag, ARA. Eerste afd. coll. Hugo de Gr. Aanw. 1911 XXIII no. 2, p. 17. Geadresseerde, Anna (1590-1660), was de zuster van Bogislaus XIV, hertog van Pommeren († 1637), en de weduwe van de in 1620 overleden Ernst, hertog van Croy.
3 Misschien Charles Labbé of zijn broer, de jezuiet Pierre; zie IV, p. 198 n. 3.
4 Axel Oxenstierna; zie voor zijn instructie voor Grotius *Oxenst. Skrifter* 1. afd. XIII, p. 246 (no. 106).
5 Pierre Séguier; zie V, p. 103 n. 4.

2596. 1636 mei 20. Van Ch. Marini[6].

Monsieur,

Ie m'estonne que ie ne reçois point de responce à celles que ie vous ay escrit

6 Hs. Den Haag, ARA. Eerste afd. coll. Hugo de Gr. Aanw. 1911 XXIII, no. 9. Eigenh. oorspr. Beantw. d. no. 2626. Voor Charles Marini zie V, p. 436 n. 4.

depuis le commancement de Mars en çá, vostre dernière du 18 de Mars[1] m'ayant seulement adverty de la réception de la mienne du 22 de Febvrier[2]. Du depuis les vostres me manquent et iugeant par le passé que vous aurez sans doute respondu à toutes, ie suis en peine de leur interception. Vous ferais bien d'addresser d'ores en avant les vostres au sieur Tschudy[3], secrétaire du roy[4] à Coire si come ie fais sans payer aucune chose pour le port d'autant que tout va dans le paquet du roy.

L'Estat de nos affaires en ces quartiers vous verrez par l'enclose[5] que ie vous reccomande.

Les impériaux font porter le grain de l'Austriche au Tyrol pour en nourir la soldatesque qui y commence à arriver au nombre de quelque deux mille hommes pour divertir mon.r le duc[6] de l'invasion du Comasque. Cependant les prattiques Espagnoles commencent à se glisser dans le corps Rhétique où le peuple est malcontant des articles acceptez[7], disant que leur chef ont esté corrumpus par argent, et que plus ils peuvent obtenir de l'emp.r[8]. Le gran mescontentement général qui se trouve tant icy qu'en Suisse pouroit bien causer de grands malheurs si mon.r Priauleau[9] par son retour ne porte quelque satisfaction à ce peuple variable.

En Italie nous verront ce qu'on faira quand les François sortiront en campagne, et s'il n'y font d'abord quitter le Parmesan à l'ennemy il est à craindre qu'ils perderont ce qu'ils ont du reste d'affection en Italie.

I'espère que le roy pourvoira à tout pour maintenir les alliez en bonne affection et union envers sa couronne, qui si bien est acheminée à une grandeur considérable.

Conservez-moy l'honneur de vos bonnes grâces et faites estat de ce luy qui vous est asseurement acquis, monsieur,

Vostre serviteur très obéissant
Marini.

De la Voltoline, ce 10/20 de May 1636.

N.B. Sur le point de fermer mon paquet l'on m'a délivré la vostre aggréable de 22 d'Avril[10], de laquelle ie vous remercie bien humblement. Ie souhaitterois que vous me mandassiez une fois quelque bonne nouvelle de mon particulier, qui me presse extrèmement. Mais il faut que i'aye patience.

Onderaan de brief staat: Mon.r Grotius.
Boven aan de brief schreef Grotius: Rec. 4 Iuny n. st.
In dorso: 10/20 May 1636 Marini.

1 No. 2513.
2 Dl. VI, no. 2488.
3 Laurent Tschudi; zie no. 2590, p. 145 n. 14.
4 Lodewijk XIII van Frankrijk.
5 Ontbreekt.
6 Henri, hertog van Rohan, luitenant-generaal van het Franse leger in Graubünden en de Veltlin.
7 Vgl. no. 2499, p. 8.
8 Ferdinand II.
9 Benjamin Prioleau; hij was gouverneur van de kinderen van Benjamin Aubéry du Maurier geweest. Zie II, p. 97 n. 4; voor Du Maurier zie III, p. 136 n. 5.
10 No. 2561.

2597. 1636 mei 21. Aan N. van Reigersberch[1].

Mijn Heer,

Wij verwachten vanavont ofte morgenochtent brieven van uE. Dese gaet wat voor de tijdt af bij occasie van een Hollandsche bode.

Men seit, den hertogh van Bouillon[2] gaet nae Coblentz, 'twelck wel hulp van noode heeft. Hagenouw is oock in swaericheit ende Plaisance in Italië. Hondert duisent gulden is gesonden aen den hertogh van Rohan[3]. Galas[4] begint sich te roeren hebbende goede provisie gedaen van coren.

Men stelt sich hier om Sweden wat beter als voor desen te contenteren. Mijnheer den cancelier[5] is geen man om hem met woorden te laeten paeyen.

't Schijnt, de Engelschen haer beclagen over de keiser[6] met Spaignie off wel tevrede sijn, om het publycq ende particulier proffijt haer sulcx gelaten ende den soon van Olivares[7], soo men schrijft, gaet daer als ambassadeur. Den graef van Licester[8] is hier noch niet gecomen. Uit Spaigne sijn twee millioenen overgemaect voor de saecken van Duitschlant, een voor Milan. Den cardinal de la Valette[9], H. Bernhard[10], Hebron[11] staen op haer vertreck ende seggen vrij wat te willen doen. God wille het segenen. 't Accoord van de Valteline[12] sal blijven soo het bij Vrancrijck was begrepen ende sal bij Venegie werden geapprobeert. Te Romen meent men den coning van Spaignie[13] grager te sijn nae de paix dan den keiser.

Hoe Vrancrijck met Rome staet is seer duister te studeren. Men schrijft hier boecken tegen den paus[14] met dreigementen. Men laet deselve cours hebben ende men verbiet deselve daernae.

Ick verlange te weten, wat discoursen daer vallen over het huwelijck tusschen Polen ende de Palatine[15].

Straesburg hout noch neutraliteit. Wij verstaen 600 ossen (?) uit Hongren comen met coren den Donauw op tot Donawerd, van daer met carren nae Heilbrun ende weder met schepen langs de Necker nae den Rijn. Dat men tot Mentz uitjaegt alle de geestelijcke, die hommage gedaen hebben aen Sweden.

1 Hs. Amsterdam, UB., coll. RK., R 2 d. Eigenh. oorspr. Niet ondertek.
2 Frédéric Maurice de La Tour d'Auvergne, hertog van Bouillon; hij was gouverneur van Maastricht.
3 Henri, hertog van Rohan, luitenant-generaal van de Franse troepen in Graubünden en de Veltlin.
4 Matthias, graaf Gallas, bevelhebber in het leger van Ferdinand II.
5 De Zweedse rijkskanselier Axel Oxenstierna.
6 Ferdinand II.
7 De onechte zoon van Gaspar de Guzmán, graaf-hertog van Olivarès: Enrique Felipéz de Guzmán, markies van Mairena -Julian Valcárcel- (1610-1646, eerst in 1642 gewettigd).
8 Robert Sidney, graaf van Leicester; zie no. 2567, p. 113 n. 1.
9 Louis de Nogaret d'Epernon, kardinaal de La Valette.
10 Bernhard, hertog van Saksen-Weimar.
11 Sir John Hepburn; zie over hem de aantekening bij de aan hem gerichte brief no. 2620.
12 Vgl. hierover no. 2499, p. 8.
13 Philips IV.
14 Urbanus VIII.
15 Dit huwelijk, tussen Wladislas VII (IV) van Polen en Elisabeth, oudste dochter van de in 1632 overleden Winterkoning, Frederik V van de Palts, is niet tot stand gekomen.

Vaertwel.
Den 21 May 1636.

Ick hoop mijnheer Spierinck[1] alrede ordre sal hebben gestelt op 'tgunt ick Sijne Gestr. heb overgesonden. Soude ick hier de eer wel bewaeren, soo most ick eerst gestelt werden buiten het groote verschil.

Den brief op Hamburg sal uE. geven aen mijnheer Spierinck met mijne recommendatie, ofte senden aen Hertoghsvelt[2] tot Amsterdam.

In dorso schreef Van Reigersberch: broeder de Groot, den 21 May 1636 wt Paris.

2598. 1636 mei 21. Aan A. Oxenstierna[3].

Excellentissime Domine,

De negotio Hornii[4], de quo nuper bis per notas scripseram[5], venit ad me marescallus Hebron[6]. Dixit spondere se velle pro eo, qui rem susceperat, cui nomen Hamilton[7]. Virum esse bonum et magno in hanc rem ferri studio. Locutum eum cum duce Bernhardo[8], qui nunc in abitu est. Eum primo quidem satis se praebuisse audientem, cunctatum postea. Eusebium[9], quantum necesse esset, erogare in eam rem de pecunia Vindicis[10] velle, si promitteret Iustinus[11] id imputatum iri in id, quod lactucae[12] fragis[13] debent. Iustinus, qui rem tam bonam nolebat morari, perscripsit accepto latum iri, quantum Hebron ex usu judicaret. Ea de re syngrapham ad Eusebium Hebron pertulit. Res urget, et quantum conjectura assequi potest, de exitu bene sperandum. Scio, quantum ea res Miltiadi[14] cordi est. Deumque precor, propitius adsit.

Ponicam[15], qui ad me interdum venit, et post ducis abitum in Britanniam Batavosque iturus est[16], sollicitum video, duo ut excuset: quod dux Bernhardus se Galliae propius quam ante addixerit - pacta non vidi - et quod Maguntiaco

1 Petter Spiring Silvercrona, raad van financiën van Zweden.
2 Dr. Jan van Hartoghvelt? Vgl. V, p. 235 en n. 4 aldaar.
3 Hs. Stockholm, RA. Eigenh. oorspr. Gedrukt *Epist.*, p. 233; *Oxenst. Skrifter* 2. afd. II, p. 184.
4 Gustaf Karlsson Horn; hij bevond zich in gevangenschap. In de tekst staat de naam in cijfers aldus: 159.1.27.;93.1.9.;117.1.3.;163.1.5.;177.1.5.;193.1.5.
5 Zie no. 2585, p. 140 en eerder - doch niet in cijfercode - no. 2521, p. 42.
6 John Hepburn; zie over hem de aantekening bij de aan hem gerichte brief no. 2620.
7 Hugh (Hugo) Hamilton († 1679), eerste lord Hamilton of Glenawley, co. Fermanagh. Hij was door zijn vader, Malcolm Hamilton, aartsbisschop van Cashel en Emly († 1629) in 1624 in Zweedse krijgsdienst gezonden, waar hij het tot de rang van kolonel bracht. Hij werd in 1648 onder de Zweedse adel opgenomen. De naam staat in de tekst in cijfer: 32.1.15.;33.1.2.;33.1.6.;35.1.2.;37.1.12.;39.1.3.;47.1.5.;49.1.4.
8 Bernhard, hertog van Saksen-Weimar.
9 Schuilnaam voor De Richelieu.
10 Schuilnaam voor (de koning van) Frankrijk.
11 Pseudoniem van Grotius.
12 Lactuca is een codenaam voor Frankrijk.
13 Fraga is een codenaam voor Zweden.
14 Schuilnaam voor Axel Oxenstierna.
15 Tobias von Ponikau, raad en gezant van Bernhard van Saksen-Weimar.
16 De woorden ‘iturus est’ zijn in de editie der *Epist.* uitgevallen.

subventum non sit. Causam inter alia praefert, quod a discessu Sublimitatis Tuae dux aliquo tempore literas nullas receperit.

Hogendorpius[1] it conscripturus apud Batavos militem. Confluentibus ad Rhenum, ad Mosellam timeri video, nisi jam nobis periere. Gallasius[2] movere se dicitur horreis ad Brissacum et Heilbronnam jam paratis.

Dux Bulionius[3] cum copiis, quae Brezaei[4] fuere, e Batavis Mosellam versus iturus, ni res Leodii retineant. Cancellarium Franciae[5] vidi his diebus eique causam Crojacae viduae e Pomerania Domo[6] calide commendavi.

Spero referendarium fore Davausii fratrem[7].

Cum de novo foedere inter Suediam Galliamque sermo incidisset, dicebat mandatum sibi, ut sigillum Galliae foederi imprimeret, puto ita, ut a Sanctichaumontio[8] conceptum fuit, neque enim id exprimebat. Addebat, cum de mora in solvenda pecunia tam diu debita conquererer[9], rem miram, ante sex menses signatum a se regis[10] praeceptum de scutatis centies millibus in eas rationes persolvendas, id missum Hamburgum nec scire se, quid intervenisset, quo[11] minus tunc pecunia esset persoluta.

Literae ab Hispania nos docent legatum, qui ibi est, Anglum[12] gratias egisse regi Hispano[13] pro navata opera in re Palatinatus. Nimirum, quantum video, Angli commercio cum Hispanis fruuntur, et ob id cum imperatore[14] sibi esse controversiam, quam cum Hispano malunt, et qualicunque blandimento patiuntur sibi satisfieri.

Eaedem literae tres ducatorum milliones ex Hispania mitti ajunt: duos pro Germanicis rebus. Eos jam in Italiam pervenisse a Genua literae nuntiant.

Etiam hoc ex Hispania scribitur civitates Ansiaticas, ut naves ibi retentas jure regio in libertatem recuperent, decem a se naves in usum Hispaniae, magnas et validas, praebitum iri spopondisse.

Olivarius[15] in immensa illa potentia semper floret et crescit, diciturque filius

1 Gijsbert van Hogendorp, tot de val van Mainz op 17 december 1635 gouverneur van die stad.
2 Matthias, graaf Gallas, sedert 1629 als generaal-majoor in dienst van keizer Ferdinand II.
3 Frédéric Maurice de La Tour d'Auvergne, hertog van Bouillon.
4 Urbain de Maillé, markies van Brezé.
5 Pierre Séguier.
6 Anna, hertogin van Pommeren, hertogin van Croy; zie over haar no. 2595, p. 154 n. 2. Zie ook de aan haar gerichte brieven nos. 2595 en 2731.
7 Wellicht Jean Jacques de Mesmes, seigneur de Roissy, broer van Claude de Mesmes, graaf van Avaux. Er was nog een tweede broer van de graaf van Avaux: de president Henri de Mesmes; maar - naar het mij voorkomt - stond Grotius met hem op te vertrouwelijke voet dan dat hij hem zou hebben afgedaan met een 'Davausii fratrem'. Vgl. III, p. 122 n. 7.
8 Melchior Mitte de Miolans, markies van St. Chaumont, speciale gezant van Lodewijk XIII bij Oxenstierna; het verdrag was op 30 maart te Wismar ondertekend.
9 De uitgave der *Epist.* heeft ten onrechte 'conquereretur'.
10 Lodewijk XIII van Frankrijk.
11 Aan de lezing 'quo' van de *Epist.* geef ik de voorkeur boven het 'quod' van de *Oxenst. Skrifter.*
12 Walter Aston.
13 Philips IV.
14 Ferdinand II.
15 Gaspar de Guzmán, hertog van Olivarès (1587-1645), hertog van San Lucar en

ejus[1] in Angliam mitti. Valleoleti excrescens amnis magna dedit damna. Rohaniam[2] alii duci Bernhardo, alii Lenoxio[3], propinquo regis Britanniae[4], sermonibus despondent.

Rex Galliae ut conspicuum monumentum maneat promotae sua auctoritate rei romanensis, lychnum aureum magnum in aede Tirani jussit suspendi suo nomine per legatos romanae ecclesiae addictos, partim Rhaetos, partim Vallitelinates.

Venetos audio fidem suam interposuisse pro novis illis pactionibus de Valle Telina.

In Germania Hagenoviam, in Italia Placentiam in periculo esse, ni mature subveniatur, intelligo. Et Argentoratum territari a caesarianis[5]. Jam et Valetta cardinalis[6] et Hebron se itineri parant. Ad Rohanium pecuniae valde egentem missa tantum centum francorum millia intelligo.

Romae, nescio unde, sed percrebuit opinio, regem Hispaniae quam imperatorem pacis esse avidiorem.

Haec ideo festinantius scripsi, quod Hollandus tabellarius hinc abiret citato itinere, ut literae quam possent recentissime advenirent.

Desinam cum solennibus votis, Excellentissime Domine, Tuam Sublimitatem resque ejus divinae tutelae commendans.

Tuae Sublimitatis cultor devotissimus
H. Grotius.

Lutetiae, 21 Maji 1636.

Liber, quem mitto, infensus non Hispano tantum regi sed et pontifici[7] primum libere vulgatus per hanc urbem est, deinde ardente flagitatu pontificis nuntii[8] vetitus vendi.

Op een aangehecht blad:

Excellentissime Domine,

Postquam literas obligaveram, venit ad me tribunus: pecuniam recipiet illicoque obibit. Singula cum considero, bene spero, sed ut in negotio facile mutabili. Homo est industrius et omnium, quae ad rem pertinent, gnarus, optimae fidei Hebrone judice[9].

Adres: Axelio Oxenstiernae, Sacrae Reg. Maj. Regnorumque Sueciae Senatori et Cancellario.

1 Enrique Felipéz de Guzmán, markies van Mairena; zie no. 2597, p. 156 n. 7.
2 Marguerite de Rohan; vgl. no. 2593, p. 150 en n. 7 aldaar.
3 James Stuart (1612-1655), hertog van Lennox en van Richmond. Hij huwde op 3 augustus Mary, dochter van George Villiers, hertog van Buckingham; zij was weduwe van de in 1635 overleden Charles, lord Herbert of Shurland.
4 Karel I.
5 De troepen van Ferdinand II.
6 Louis de Nogaret d'Epernon de La Valette.
7 Urbanus VIII; de titel van het geschrift luidt: *Le Nonce du Peuple François, sur le suiet de la Guerre contre l'Espagnol.* Paris, Chez Claude de Griset, rue des Armandiers, à la Belle Branche. M.DC.XXXVI. Het werd op 21 mei verbrand.
8 Ordinarius nuntius was Giorgio Bolognetti; over het boek schrijft Grotius ook in zijn brief van 30 mei aan Oxenstierna, no. 2611.
9 Deze toevoeging ontbreekt in de uitgave der *Epist.*

2599. 1636 mei 23. Aan Willem de Groot[1].

Quotidie plura ac plura mihi memoria suggerit de illis fugitivis libris, qui primo apud Drilium[2], deinde apud D. Basium[3] fuere. In illis fuerunt et Quintiliani Institutiones[4] praeter eos libros, quos indicavi antehac[5]. Quod eo magis inculco, ut et ipsi libri inquisitione diligenti, si fieri potest, retrahantur et per eorum vestigia chartae, quas scio fuisse ibi optimas.

De Iure belli et pacis versionem[6] per otium interdum inspicio: non credas, quam multa reperiam, non per ignorantiam, sed consilio a vero detorta sensu.

De Anthologia[7] rogo cum D. Vossio[8] aliquid constituas. Intelligo notas illas *διακριτικὰς*, quae sunt in Stephanicis editionibus[9], esse a typis literarum secretas itaque levi negotio posse confici. Sed et typorum habenda ratio, ne minus elegantes sint quam Stephanici aut mei Stobaeani[10]. Si ibi id impetrari non potest, videbo an Morelli[11] et typis utar et opera. Correctore bono imprimis, deinde et diligenti indicum opifice opus hoc indiget.

Vale cum parentibus[12], uxore[13], liberis[14], amicis, propinquis.

Tui amantissimus frater
H. Grotius.

23 Maji 1636.

2600. 1636 mei 23. Aan de Lieutenant-général van Rouaan[15].

1 Gedrukt *Epist.*, p. 861. Tesamen met no. 2591 beantw. d. no. 2625.
2 Dat zal Cornelis Claesz. van Driel geweest zijn; zie IV, p. 468 n. 3.
3 Rekenmeester mr. Johan Basius.
4 Er bevond zich onder de boeken, die Grotius bij zijn arrestatie in 1618 bezat, een uitgave van M.F. Quintilianus, *Declamationes, quae ex CCCLXXXVIII supersunt, CXLV, ex vetere exemplari restitutae, Calpurnii Flacci excerptae. X Rhetorum Minorum LI, nunc primum editae. Dialogus de oratoribus sive de caussis corruptae eloquentiae, ex bibliotheca P. Pithoei I.C.*, Lutet. apud Steph. 1580; zie Meyers, *Boeken uit de Bibl. van De Gr.*, no. 22 (p. 264), waar verwezen wordt naar Molhuysen, *De Bibl. van Hugo de Gr.*, no. 211 (p. 58). Waarschijnlijker lijkt mij, dat, zoals Molhuysen t.a.p. vermoedt, een uitgave van *De Institutione oratoria* bedoeld is.
5 Zie bijv. nos. 2566 en 2591 resp. dd. 24 april en 14 mei 1636.
6 *Drie boecken Van Hvgo de Groot, Nopende het Recht des Oorloghs Ende des vredes.* Haarlem 1635. Zie VI no. 2381, p. 379 en n. 14 aldaar.
7 Over deze *Anthologia* zie VI no. 2407, p. 426 en n. 7 aldaar.
8 G.J. Vossius, met wie Grotius over de uitgave van dit werk herhaaldelijk correspondeerde.
9 Zie voor Henricus Stephanus en bijv. zijn *Anthologie*: VI no. 2407, p. 426 en n. 8.
10 *Dicta poetarvm qvae apvd Io. Stobaevm exstant. Emendata et Latino carmine reddita ab Hvgone Grotio. Accesserunt Plutarchi & Basilii Magni de usu Graecorum Poetarum libelli.* Parisiis, Apud Nicolavm Bvon, in via Iacobaea, sub signis S. Claudij, & Hominis Siluestris. MDCXXIII. Cvm privilegio regis; Ter Meulen-Diermanse, no. 458.
11 Over de drukker Charles Morel zie no. 2583, p. 134 n. 10.
12 Jan de Groot en Aeltgen Borre van Overschie.
13 Alida Graswinckel.
14 Voor hun namen zie o.a. no. 2563, p. 107 n. 17.
15 Copie Den Haag, ARA. Eerste afd. coll. Hugo de Gr. Aanw. 1911 XXIII no. 2, p. 17. Geadresseerde is waarschijnlijk Arthus Godard, sieur de Becquet.

Monsieur,

Quoy que ie n'aye pas l'honneur de vous cognoistre que par la réputation de vos vertus, i'ay osé prendre l'hardiesse de vous recommander, tant que faire se

peut, la personne et les affaires du sieur Tresel[1], marchand hollandois, d'autant que l'ayant hanté de fort longtemps l'ay trouvé tousiours digne d'estre aymé et favorisé.

Je fais cecy avec tant plus de confiance, pource que i'apprens par les lettres dudict Tresel que desià il a senti les effects de vostre bonté en un affaire assez fascheux qui luy est survenu dont ie vous remercie, monsieur, et vous prie de croire que tout ce qui sera fait pour luy sera fait pour un homme de bien et bon suject du roy[2].

Pour moy si iamais ie peux trouver quelque occasion pour vous tesmoigner combien je vous honore, ie le tiendray à bonheur et prieray Dieu, monsieur, de vous conserver au bien publicq.

Vostre serviteur de très bon cueur.

A Paris, le 13/23 de May 1636.

2601. 1636 mei 23. Aan A. Oxenstierna[3].

Excellentissime Domine,

Cum nudius tertius scripserim[4] per tabellarium, qui extra ordinem et properanter valde proficiscebatur, nihil interea evenit quod significarem, nisi venisse heri ad me ducem Bernhardum[5], ut iterum mihi valediceret. Dicebat is videri sibi aliquid de pace in arcano agi, qua de re et aliorum conjecturas nuper perscripseram[6]. Abit cras digresso jam cardinali Valetta[7].

Intra octo dies Ponica[8] Angliam, Hogendorpius[9] Hollandiam petit. Is mihi indicavit cardinalem Riceliacum in duce Bernhardo magnum potentiae suae, si qui motus ingruant, collocare praesidium. Ducis miles jam refovere se coepit hospitio comitatus Burgundiae intacti a bello hactenus. Id quomodo laturi sint Helvetti, qui ejus comitatus antiqui sunt defensores, videbimus.

Video plerosque sic existimare: principem Arausionensem[10] hoc anno nihil aliud quam fines Batavos tutaturum; ita illo Gallisque cessantibus Anglo[11] legationibus se trahi patiente tota vis armorum in Suecos incumbit, quorum vim imminui multi etiam sociorum, ut aemulationis ingenium est, taciti gaudent.

Quidam et Romae jactant sua effectum opera, ut protestantes inter se concurrant.

Edictum regis[12] de re pecuniaria in praeteritum tempus vim suam exserens

1 Daniel Tresel; hij dreef te Rouaan een suikkeraffinaderij. Zie V, p. 42 n. 4.
2 Lodewijk XIII van Frankrijk.
3 Hs. Stockholm, RA. Eigenh. oorspr. Gedrukt *Epist.*, p. 234; *Oxenst. Skrifter* 2. afd. II, p. 186.
4 No. 2598.
5 Bernhard, hertog van Saksen-Weimar.
6 No. 2593, p. 150.
7 Louis de Nogaret d'Epernon de La Valette.
8 Tobias von Ponikau, raad en gezant van Bernhard van Saksen-Weimar.
9 Gijsbert van Hogendorp; zie over hem VI, p. 287 n. 13.
10 Frederik Hendrik.
11 Karel I.
12 Lodewijk XIII van Frankrijk. Het bedoelde edict zal zijn: *Edict et règlement faict par le Roy sur le cours et prix des monnoyes, tant de France, qu'estrangères.* Paris, S. Cramoisy, 1636, in maart van dat jaar verschenen.

mitto et omnia, Excellentissime Domine, felicia Tuae Sublimitati rebusque Suedicis precor.

Tuae Sublimitatis cultor devotissimus
H. Grotius.

Lutetiae, 13/23 Maii 1636.

Adres: Axelio Oxenstiernae, Sacrae Reg. Maj. Regnorumque Sueciae Senatori et Cancellario.

2602. 1636 mei 25. Van Rijngraaf Otto[1].

Unnsere günstfreundl. grus neben allem geneigtem Willen zuvor Vester besonders Lieber Herr undt Freundt,

Auuss sonderbahrer Confidenz haben wir nicht unterlassen mögen den Herrn Ambassadeurn günstfreundl. zuverstendigen, dass unnss der Vest unserer lieber besonder, Friederich Betz[2] von Paris berichtlich überschicken, dass Er durch seine empsige bemühung dass werckh nunmehr so weit gebracht, dass zwoe assignationes zwar erfolget, aber wegen der Zahlung sich nit geringe difficultäten eraugnen wollen. Wann wir dann bey unnss bedacht, des Herrn Ambassadeurs ansehenliche beförderung zu der endtlichen abhelffung viel würckhen werdte.

Allss haben wir nicht umbgehen können denselben nach mahln günstfreundl. zu ersuchen, Er wolle unnss dass ferner freundtschafftliches gefallen erweyssen unndt unnsere sachen bey dem vornembsten Königl. Ministris, wie Er wohl vermag, dahin recommendiren damit unnsser Gevolmächtigter vollendts baldt zu völliger erwünschster expedition gelangen möge. Gleich wie wir nun des Herrn Ambassadeurs gute inclination gegen unnss jederzeit ohngeändert verspürret.

Allso haben wir dass zuverschichtliche Vertrauwen, Er werdte diesse unnssere vielfältige bemühung in bestem aufnehmen.

Erpiethen unnss dem Herrn Ambassadeurn hin wiederumb zu allen freundl. gefälligkeiten darzu wir Ihme allzeit willfährig verpleiben.

Unnss damit Göttlicher bewahrung wohlempfehlendt.

Des Herrn Ambassadeurs dienstwillig
Otto, wildt unndt Reinngraff.

Datum Viselize, den 15 z. Maij 1636.

Auch Edler Vester. Insonders Geliebter Herr Ambassadeur,

1 Hs. Den Haag, ARA, Eerste afd. coll. Hugo de Gr. Aanw. 1911 XXIII, no. 18. Eigenh. oorspr. Tesamen met no. 2587 beantw. d. no. 2653. Betreffende de schrijver zie V, p. 405 n. 3.
2 Zie over hem VI, p. 546 n. 7.

Ist unnss eben allss wir diesses zuschliessen lassen wollen, ein schreiben von Betz von denen wohlgebornen unnsern freundtl. geliebten respective Brudern unndt Vettern Rheingraff Johann Casimirs[3] unndt Rheingraff Johann Philipssen[4] Leg: Leg: zukommen, darinnen Sie unnss verstendigen dass, nachdem Sie

3 Johann Kasimir von Salm-Kyrburg, wild- en Rijngraaf (1577-1651), broer van Otto.
4 Rijngraaf Johann Philipp, maarschalk († 1638); hij was een neef van Otto en de oudste broer van de bekende Otto Ludwig (zie V, p. 282 n. 10).

die Samptliche aldort anwesendte Graven bisshero durch Ihren zu Paris gehabten Agenten Friederich Kielburgern[1] bey der Königl. Mayest. zu Franckreich[2] unter andern für nemblich unterthenigst suchen lassen, dass dieselbe beij etwa fürgehendten friedenstractaten Ihrer insgesambt gnedigst eingedenckh sein undt Sie darrinen mit allen denen unndt den Ihrigen quo ad omnes effectus begreyffen lassen wollten, Ernanter Kielburger zwar wiederumb zurückh kommen, unndt von HochstgeEr. Königl: Mayest. ein antworth schreiben mitgebracht, welliches aber allein an die Graven Zue Nassow Sarbrückhen[3] dirigirt gewessen, darinnen iedoch zu finden, dass Ihrer unndt Ihrer Königl. Mayest. Allijrten Keines Wegs vergessen werden solte.

Wann dann die andere sollicher Ursachen halber gemeint, diss werckh Ihrerseits bey mehr Hochstermelter Königl. Mayest. weiters unterthenigst zu suchen, unndt wenigers nicht umb Gnedigste Schrieffliche Versicherung anzuhalten, darbey aber auf des Herrn Ambassadeurs vielgeltendte beförderung ein sonderbahres vestes Vertrauwen gesetzt unndt unnss deswegen umb unssere recommendation ahn Ihn ersuchet. Allss haben wir Ihnen soll(ich) nit wohl, bevorab weiln es auch unnsser Interesse mit concerniret, verwaigern können, unnd(t) gesinnen demnach günstfreundl. der Herr Ambassadeur wolle Ihm sollich negotium bester massen recommendirt sein lassen unndt Ihrem Agenten alle befördersamme Addresse geben auch in sonderheit unnsser unndt unnssers gesampten Rheingraffl. Hausses zu gleichem auch der Herrn von Consilio[4], wie wir vormahlen öffters unndt nach iüngsthin gepettenn in gedenckh sein ut in lit.

Otto, wildt unndt Reinngraff.

2603. 1636 mei 26. Aan T. Guiscardi[5].

Illustrissime Domine,

Multa me voluptate affecerunt et literae tuae et is qui eas tulit Prada[6], testes perpetuae tuae adversum me bonitatis, pro qua gratiam sicut pridem[7] debeo, ita unde persolvam non invenio, nisi forte sufficiat tibi fidus beneficiorum custos animus et publicis utilitatibus, quas nunquam a tuis sejunxisti, intentus.

Dicet tibi Prada et valetudine nos frui Dei munere commodo et legationis negotia interpolare dulcibus nunc etiam musis. Cujus vitae si alia exempla non habeam, te uno contentus essem.

1 Friederich Kielburger, niet nader geïdentificeerd.
2 Lodewijk XIII.
3 De drie graven van Nassau-Saarbrücken waren Wilhelm Ludwig, Johann en Ernst Kasimir; zie no. 2568, p. 114 n. 5.
4 Jacob Löffler, kanselier van Würtemberg; Ludwig Heidenreich von Calenberg, overste uit Hessen; Jacob Tetzel von Kirchsittenbach; Johann Eberhard von Wolfskehl; Johann Varnbühler; Franz Rudolf Ingold.
5 Copie Den Haag, ARA. Eerste afd. coll. Hugo de Gr. Aanw. 1911 XXIII no. 2, p. 18. Gedrukt *Epist.*, p. 234. Geadresseerde, Trajano, graaf Guiscardi († 1639), was kanselier van Montferrat; vanaf 1614 was hij gezant van de hertog van Mantua te Parijs; hij werd door De Richelieu mèt François van Aerssen en Axel Oxenstierna tot de meest bekwame politici van zijn tijd gerekend.
6 Niet geïdentificeerd.
7 De uitgave der *Epist.* heeft de lezing ‘quidem’.

Prodiit hic pridem nihil magni sed sub praelo tarde satis se emoliuntur Biblia Plantinianis[1] accedentibus aliquot interpretationibus Orientalibus auctiora, Cyrillusque et Theodoretus[2].

At ex Anglia otioso regno Johannes Seldenus[3] spectatum jam multis operibus ingenium Mare clausum edidit, mari libero[4], si forte legeris oppositum.

Eo libro multa sane eruditione resperso totum id mare, quod ab Anglia ad littora usque Hispaniae, Galliae, Belgicae, Germaniae, Daniae patet, Anglico regno jure proprietatis vindicat.

At ne quis ostentamentum ingenii tantum putet, extraordinario Batavorum legato[5], qui nunc Londini est, facta est per regni Britannici ministros ejus juris denuntiatio. Edictoque cautum est, ne quis eum Seldeni librum alibi editum in regnum importaret.

Ego, si quid paratum habuissem e Graeco - et habeo anthologiam omnem[6] latinis redditam versibus, sed typos satis commodos quaero adhuc -, id ausus fuissem tibi mittere, quem Graecis ita tangi scio, ut facile possis latina transire. Tragoedia autem illa, quam misit D. Priandius[7], inter peregrinandum effusa destituto a librorum auxiliis, tanti, quanti tu es, judicii lectorem merito formidabit. D. tamen Priandio, quod et de hoc partu meo magis pro nostra vetere amicitia quam pro merito judicaverit, ignoscendum est.

Vale, vir summe. Ero semper Excellentiae Tuae.

Toto animo addictissimus
H. Grotius.

Lutetiae, XXVI Maii MDCXXXVI.

2604. 1636 mei 27. Aan Ch. Marini[8].

Monsieur,

Avant la dernière des vostres du 4e de Mai[9], que i'ay receu le[10], j'avois receu

1 Grotius bedoelt de veeltalige bijbeluitgave, de *Biblia Parisiensis*, die Gui Michel Le Jay eerst in 1645 in het licht gaf, met medewerking o.a. van de maroniet Gabriel Sionita, professor in het Syrisch en Arabisch. Ook in brief no. 2018 van 22 maart 1635 aan N.N. (dl. V, p. 376) spreekt hij erover en noemt hij hem ‘multo ampliora editione illa Plantiniana’.
2 Voor de uitgave van Theodoretus door de jezuiet Jacques Sirmond en die van Cyrillus door Jean Aubert zie V, p. 376 n. 6. De copie in Den Haag heeft in plaats van ‘Theodoretus’ de lezing ‘Theodoricus’.
3 Over John Selden en zijn *Mare clausum* zie V, p. 515 nn. 7, 8 en 9.
4 *Mare libervm sive de ivre qvod Batavis competit ad Indicana commercia dissertatio.* Lugduni Batauorvm, Ex Officinâ Ludovici Elzevirij. Anno M.DI.IX.; Ter Meulen-Diermanse, no. 541.
5 Cornelis van Beveren uit Dordrecht.
6 Voor deze *Anthologia* zie VI no. 2407, p. 426 en n. 7 aldaar.
7 Giustiniano Priandi, van 1616 tot 1638 resident van Mantua in Parijs. De bewuste tragedie zal Grotius' vertaling van Euripides' *Iphigenia in Tauris* zijn; Grotius had deze vertaling tijdens zijn verblijf te Hamburg vervaardigd. Men zie Ter Meulen-Diermanse, p. 188 (rem. 5 bij no. 496).
8 Copie Den Haag, ARA. Eerste afd. coll. Hugo de Gr. Aanw. 1911 XXIII no. 2, p. 19; zij bevat enige onnauwkeurigheden in schrijfwijze zoals: sens i.p.v. sans, entendre i.p.v. attendre. Antw. op no. 2579; beantw. d. no. 2631. Over Charles Marin (Marini) zie V, p. 436 n. 4.
9 No. 2579.
10 De datum - 20 mei; vgl. Grotius' aantekening van ontvangst bovenaan brief no. 2579 - is in de pen gebleven.

celles qu'il vous a pleu m'escrire le 18 Mars[1], le 12[2] et le 19 d'Avril n. st.[3] à toutes lesquelles j'ay faict responce le 22 d'Avril[4], le 6 de Mars[5], et le 13[6]. N'ay pas manqué aussi sans perdre aucun temps d'adresser voz pacquetz à monseigneur le grand chancelier[7], comme aussi à monsieur Camerarius[8] et monsieur Straesburg[9]. Et souhaitte qu'au plutost vouz sentiez les effects tant de voz lettres que de mes recommandations.

La Suède et la France ont renouvellé l'alliance et se sont obligez de ne traiter que conjoinctement. Et si l'affaire vient à quelque conférence avecq les ennemis le lieu en est pris par consentement commun Coulogne sur le Rhyn.

Le duc de Weimar[10] est party d'icy comme aussi le cardinal de La Valette[11] pour faire quelque chose dans l'Allemagne et monsieur le duc de Bouillon[12], qui aura soubs luy ce qui reste de l'armée du mareschal de Breze[13] pour secourier les Liégois, si les gens de l'empereur[14] continuent maltraitter.

Le fort de Schenck[15] repris par les Hollandois nous faict espérer quelques actions vigoureuses de ce costé-là. Et l'armée navale de France, à laquelle l'hollandoise s'ira joindre, si elle ne faict autre mal, engagera les Espagnol[s] en une grand despense, ne schachant duquel costé ils se doibvent défendre. Le conte Arundel[16] est allé de la part du roy de la grand[e] Bretagne[17] pour faire les dernières semonces pour la restitution du Palatinat. Et cela ne res ... ant pas, nous entendons un ambassadeur extraordinaire d'Angleterre[18], outre l'ordinaire[19] qu'avonz eu, pour conclure quelque chose du bon avecq la France.

L'armée Suédoise est prez de Magdenburg et en partie en Poméraine, et monseigneur le grand chancelier à Stralsundt. Et on faict des grandes levées tant en Suède qu'en Italie.

Nous voudrions bien entendre quelque chose de bon de voz quartiers et de l'Italie.

Et cependent, monsieur, ie continue d'estre vostre serviteur très fidèl[e].

A Paris, le XVII/XXVII May 1636.

1 Ontbreekt.
2 No. 2551.
3 No. 2560.
4 No. 2561.
5 Wellicht no. 2581 dd. 6 mei.
6 Ontbreekt.
7 De Zweedse rijkskanselier Axel Oxenstierna.
8 Ludwig Camerarius, Zweeds gezant in Den Haag.
9 Paul Strasburgk, Zweeds hofraad; hij huwde in 1642 met Camerarius' dochter Anna Catharina.
10 Bernhard, hertog van Saksen-Weimar.
11 Louis de Nogaret d'Epernon, kardinaal de La Valette.
12 Frédéric Maurice de La Tour d'Auvergne, hertog van Bouillon; zie over hem V, p. 181 n. 14.
13 Urbain de Maillé, markies van Brezé.
14 Ferdinand II.
15 Betreffende Schenkenschans zie VI no. 2241, p. 175 n. 1.
16 Thomas Howard, graaf van Arundel; zie IV, p. 127 n. 5.
17 Karel I.
18 Robert Sidney, graaf van Leicester (1595-1677); hij kwam in mei 1636 naar Frankrijk en verbleef aldaar tot mei 1641.
19 John Scudamore.

2605. 1636 mei 27. Aan F. Sprecher[1].

Nobilissime Domine,

Quod literas meas mense exaratas Aprili[2] acceperis, gaudeo. De caeteris doleo diligentiam, quam in curando adhibui, suo caruisse successu.

Priolus[3] et literas ad me de duce Rohanio[4] pertulit et narravit, quem reliquerat statum, utinam protestantibus Vallis Telinae laetiorem. Sed video, ut dii isti terrestres caeteros pilas habeant[5]. Non debet tamen ea res fortium Rhaetorum aures Hispanicis sirenibus aperire. Melius est exsulare quam trucidari. Et Galli per consiliorum inconstantiam peccant, Hispani destinato eoque insanabilius. Audio Venetos auctoritatem suam, quae merito magna est, his pactionibus adjecisse. De Mediolano quid sperandum sit, facile vides, cum bellum in ipso limite haereat.

Abiere hinc cardinalis Valetta[6] et dux Bernhardus Vinariensis[7] aliquid ad Rhenum et Mosellam, ut creditur, molituri.

Tuendis Galliae finibus non spernendum exercitum habet princeps Condaeus[8] et alterum comes Suessionensis[9].

Suedica arma partim ad Magdenburgum et ei vicina sunt, partim Pomeraniam tuentur crescuntque copiae militares et commeatus tum ex Suedia tum ex Livonia et Germania. Et quosdam principes, praesertim Luneburgicum[10], pacis a caesare[11] non optimae servatae poenitet.

Magnus cancellarius[12] Stralsundiae est, incertum an in Suediam iturus. Ego in meis ad eum literis tui et amici optimi optimeque de rebus Suedicis meriti meminisse non desino.

Speramus Batavos, qui jam Scenckiano castello recuperato[13] triumphant, quod restat anni non situros abire sine magnis astibus[14].

Et ad alendas Leodiensium iras adversus caesarianos, abs queis male sunt habiti, mittitur a rege[15] dux Bulionius[16] sub imperio suo habiturus reliquias militis, quem rexit Brezaeus[17]. Classis quoque regia jam parata est vela facere, cujus se Batavae naves breviore per Oceanum via adjungent.

1 Copie Den Haag, ARA. Eerste afd. coll. Hugo de Gr. Aanw. 1911 XXIII no. 2, p. 20. Gedrukt *Epist.*, p. 234. Over Fortunatus Sprecher von Bernegg zie IV, p. 138 n. 9.
2 No. 2533.
3 Benjamin Prioleau -Priolo- (1602-1667), seigneur van La Viennerie, secretaris van de hertog van Rohan. Hij was vroeger gouverneur van de kinderen van Benjamin Aubéry du Maurier geweest.
4 Henri, hertog van Rohan, luitenant-generaal van de Franse troepen in Graubünden en de Veltlin.
5 Vgl. Plautus, *Capt.*, prol. 22.
6 Louis de Nogaret d'Epernon de La Valette.
7 Bernhard, hertog van Saksen-Weimar.
8 Henri de Bourbon, prins van Condé.
9 Louis de Bourbon, graaf van Soissons.
10 Georg, hertog van Braunschweig-Lüneburg.
11 Ferdinand II.
12 De Zweedse rijkskanselier Axel Oxenstierna.
13 Over Schenkenschans zie VI no. 2241, p. 175 n. 1.
14 Wellicht moet gelezen worden ‘actibus’.
15 Lodewijk XIII van Frankrijk.
16 Frédéric Maurice de La Tour d'Auvergne, hertog van Bouillon.
17 Urbain de Maillé, markies van Brezé.

Utinam tantundem facere Angli vellent. Ea expeditissima ad repetendum affini domui Palatinatum cum electoratu esset via. Non solent enim ii, quibuscum nobis res est, quicquam reglutinare, nisi vi domiti.

Speremus optima: feramus qualiacunque eveniunt.

Vale, vir nobilissime, et nos amare perge.

Tuae Nobilitatis studiosissimus

H. Grotius.

Lutetiae, XVII/XXVII Maii MDCXXXVI.

2606. 1636 mei 29. Van J. Lampadius[1].

S. Pl.

Magnifice et Eminentissime vir,

Utut verecunder inani verborum tinitu tibi obstrepere[2], illexit tamen incomparabilis cum virtus tua tum humanitas, ut mitius acceptum iri sperem, si ad tantum virum literis meis balbutire maluerim quam amici officium praeter iisse videri; exegit scilicet initae tecum Francofurti amicitiae memoria, ne doctissimum et humanissimum virum Brandanum Daetrium[3] ad te iam iam abeuntem sine literis meis dimitterem, nonnihil de statu rerum mearum expositurus, nisi scripturienti intervenisset Daetrius, et stylum abrumpisset, priusquam inciperem.

Quae nos hic locorum miseriae miserrime macerent, quanta rerum omnium bonarum sive amissio sive perturbatio, ipse coram explicare poterit. Ego vero tibi seculi nostri Decus felicissima quaeque.

Iacobus Lampadius.

Brunsvici, XIV Calend. Iun. ao. MDCXXXVI sty. vet.

Adres: Magnifico et Excellentissimo viro Hugoni Grotio, Suecorum Reginae Legato, amico meo, Lutetiam Parisiorum.

2607. 1636 mei 30. Aan L. Camerarius[4].

1 Hs. Amsterdam, UB., cod. 30 A 6. Eigenh. oorspr. Beantw. d. no. 2803. Lampadius - Jacob Lamps- (1593-1649) was een belangrijke politieke figuur in Braunschweig-Lüneburg.

2 Vgl. Verg. *Aen.* IX, 809: ... Strepit assiduo cava tempora circum// tinnitu galea.

3 Brandanus Daetrius -Brandan Dätri- (1607-1688), luthers theoloog, kwam in 1636 als huispredikant van Grotius naar Parijs, waar hij tot juni 1638 verbleef; zie hierover de brieven van Assuerus Matthisius aan Grotius in dl. VI: nos. 2369, 2377 en 2417.

4 Copie Den Haag, ARA. Eerste afd. coll. Hugo de Gr. Aanw. 1911 XXIII no. 2, p. 23; copie Uppsala, UB., cod. 388a, ep. 44. Gedrukt *Epist.*, p. 235. Ludwig Camerarius was Zweeds gezant in Den Haag.

Illustrissime Domine,

Nihil quidem nunc magni scribendum erat, sed quia Jacobus, comes Hanoviensis[5], juvenis fortissimus - id malo ponere quam fumosos titulos: hoc enim proprium est, fortuita caetera - de suis domesticis unum mittit Hagam, peccaturum me putavi[6], nisi saltem te salutarem et, si nihil aliud, quomodo valeres,

5 Jakob, graaf van Hanau-Münzenberg.
6 De copie te Uppsala heeft de lezing: putabam.

inquirerem. Ea enim res me non modice sollicitum habet. Sunt et alia, quae scire velim de Lunemburgico[1] et landgravio[2] et quid hoc anno tam feliciter inchoato facturi sint nostri Batavi.

Heic res procedunt quidem, sed quam vellemus lentius. Dux Vinariensis[3] et cardinalis Valetta[4] nunc demum abierunt amisso Confluentium oppido, momenti non levis. Spero satis futurum temporis, ut Hagenoviae succurratur, confirmetur Colmaria, sufflaminetur Argentoratum satis ad lapsum praeceps.

Multum laetor bene procedentibus Brasiliae rebus. Utinam et alia regna, quibus suspecta est Hispanica magnitudo, aliquid ibi audeant.

Comes Licestrius[5] jam Rotomagi est. Si Angli nihil aliud quam verba et phaleras adferunt, nihil agent neque Ratisbonae neque Lutetiae. Et turpe est potenti regno tam diu trahi.

Quid Cunaeum[6], virum eruditissimum, retineat, quo minus Seldeno[7] respondeat, miror.

In Italia Placentiam audimus commeatus importatos; et Rohanio[8] militis pecuniaeque nonnihil mittitur, quod pridem factum oportuit. Panis magna in ejus exercitu inopia est nec Veneti suppeditare volunt, nisi oculata fide.

Dux Bulionius[9] apud regem[10] missae aliquoties interfuit videturque rex sua apud Ordines Federatos autoritate efficere velle, ne illi ob mutatam fidem minus fidei habeatur.

Vale, vir illustrissime, cum omni familia.

Illustrissimae Dominationi Tuae observantissimus
H. Grotius.

XXX Maii novi Calendarii, anno MDCXXXVI.

Adres: Ludovico Camerario, Reginae Regnique Sueciae Consiliario et Legato apud Praepot. Ord. Foeder. Belgii.

In de copie te Uppsala staat boven aan de brief in margine: Redd. A.^{o} 1636 d. 8/18 Juny.

1 Georg, hertog van Braunschweig-Lüneburg.
2 Wilhelm V, landgraaf van Hessen-Kassel.
3 Bernhard, hertog van Saksen-Weimar.
4 Louis de Nogaret d'Epernon de La Valette.
5 De extra-ordinarius gezant van Engeland was Robert Sidney, graaf van Leicester; zie no. 2567, p. 113 n. 1.
6 Petrus Cunaeus; zie over hem VI no. 2179, p. 81 en n. 10 aldaar. Zie ook no. 2589.
7 Over John Selden en zijn *Mare clausum* zie V, p. 515 nn. 7, 8 en 9.
8 Henri, hertog van Rohan, luitenant-generaal der Franse troepen in Graubünden en de Veltlin.
9 Frédéric Maurice de La Tour d'Auvergne, hertog van Bouillon; betreffende zijn overgang tot het katholicisme zie o.a. VI no. 2322, p. 295 n. 16.
10 Lodewijk XIII van Frankrijk.

2608. 1636 mei 30. Aan Willem de Groot[1].

Literas abs te, mi frater, 12 Maji datas[2] heri accepi, cum paternis[3], D. Basii[4], et Graswinckelii[5], quibus rescribam, ut primum potero.

Puto ipsum te satis videre mihi in patria vetere tot inimicos habenti foris non perdendos amicos. Habeo alioqui non spernenda.

Post illas 12 Maji scriptas alias 6 Maji datas[6] accipio *ὕστερον πρότερον*, et gaudeo de Anthologia[7] non excidisse curam. Aliquid constituendum erit. Velim et apud vos librarium reperiri, qui excudere velit minore forma et seorsim Gersonis librum de Auferibilitate Papae[8]; est enim argumentum his temporibus utile multosque empturituros praevideo, et ego paucis exemplaribus inter amicos distributis facile pretium accendero.

De labore, quem Petro[9] injunxeram, gaudeo probari tibi consilium meum rogoque non hortator tantum, sed et monstrator esse velis.

Ad pacis colloquia non alium locum hoc tempore Colonia meliorem video. Etiam hic plebs et nobilitas ardent pacis desiderio.

Rogo de libris et chartis meis, quae apud Drilium[10] fuere nullum laborem omittas. Scis, quam durum sit talibus notis subsidiis carere.

Parentum[11] ubi potero meminero. Filiam[12] ubi mittere voles, erit gratissima. Vide, an quid sit aliud, in quo tuae pro nobis diligentiae possimus respondere.

Vale cum tua[13], tuis[14], nostris.

Lutetiae, 30 Maji novi cal. 1636.

De Casaubonianis ad me literis[15] iterum aurem vello.

Tui amantissimus tibique obligatissimus frater
H. Grotius.

1 Gedrukt *Epist.*, p. 861. Antw. op nos. 2580 en 2589 van Willem, en 2586 van Jan de Groot
2 No. 2589.
3 No. 2586 dd. 9 mei van Jan de Groot.
4 Rekenmeester mr. Johan Basius; zijn brief is niet meer aanwezig.
5 No. 2588 dd. 12 mei van Theod. Graswinckel.
6 No. 2580.
7 Betreffende de *Anthologie* zie VI no. 2407, p. 426 n. 7.
8 Jean Charlier Gerson (1363-1429), vermaard Frans theoloog (le docteur très chrétien). Zijn *Joannes Gerson, De Auferibilitate papae tractatus* is te Parijs bij U. Gering s.d. in druk verschenen.
9 Grotius' tweede zoon Pieter bevond zich om studieredenen in het vaderland; zie ter zake no. 2580, p. 129 en n. 10 aldaar.
10 Dat zal Cornelis Claesz. van Driel geweest zijn; zie over hem IV, p. 468 n. 3.
11 Jan de Groot en Aeltgen Borre van Overschie.
12 Vermoedelijk Willems oudste dochter Maria (geb. 2 oktober 1629); zij was wel rijkelijk jong voor een reis naar de Franse hoofdstad.
13 Alida Graswinckel.
14 Voor hun namen zie no. 2563, p. 107 n. 17.
15 Vgl. VI, p. 380 en n. 4 aldaar.

2609. 1636 mei 30. Aan L. Grubbe[1].

Nobilissime Domine,

Literas tuas, quas Maii calendis datas[2] accepi, eo expectabam avidius, quod omnia heic de rebus nostris tristiora quam erant adferebantur. Et habet hoc ignorantia, quod ad pejora credenda proclivior est.

Magnum damnum accepit res sociorum amissis Confluentibus Treverinis, quibus consultam voluisset dux Bernhardus[3], qui diu hic retentus inter aulica oblectamenta nunc demum ad res agendas dimissus est, postquam praecipua rerum tempora effluxerunt. Abiit eodem tempore et cardinalis Valetta[4] seorsim a duce Bernhardo habiturus exercitum. Fines Galliae aliis cum copiis tutantur principes regii sanguinis Condaeus[5] et Suessionensis[6].

In Italia ac Valle Telina stant ferme res aequalibus partium viribus vitiisque.

Pacis magnum per omnem Galliam desiderium video sentiente plebe commercii damna. Nec Batavi abhorrent. Ad colloquium Coloniam ferme omnium judicio video destinari, urbem liberam, extra bellum et tamen non longinquam bellantibus.

In magna exspectatione sumus, quid comes Arundelius[7] Ratisbonae sit effecturus, aut hic comes Leicestrius[8], qui in itinere est.

Stada et Buxtehuda quali praesidio teneantur, scire cupiam, tum quae spes sit de principe Lunemburgico[9]. De landgravio[10] varia in dies his in partibus jactantur. Quod de electore Saxoniae[11] quaeris, mihi videtur expeditu haud difficile. Noverat leges imperii et reverentiam caesari[12] debitam, cum armis oppressus opem Suedicam imploravit seque devinxit federe id continente, ne seorsim pax fieret. Video Saxoni faventes Germanos tradita Gallis imperii loca causari: ego quam id sit factum necessario aut utiliter, mihi judicationem non sumo, ut quae exactam requirat rerum et ejus temporis et ante actarum cognitionem. Sed cum Gallos saepe querentes audierim de cunctatione magni cancellarii[13] in tradendo Philipsburgo, ego viri summi prudentiam tum in aliis rebus tum in hac praecipue admiror, qui in negotio invidioso non ultro incurrerit, sed aliorum consensu se passus sit vinci. Nunc, postquam is locus tam negligenter custoditus est, quam ardenter

1 Copie Den Haag, ARA. Eerste afd. coll. Hugo de Gr. Aanw. 1911 XXIII no. 2, p. 21. Gedrukt *Epist.*, p. 236. Over Lars Grubbe zie V, p. 432 n. 12.
2 Brieven van Grubbe aan Grotius zijn niet bewaard gebleven.
3 Bernhard, hertog van Saksen-Weimar.
4 Louis de Nogaret d'Epernon de La Valette.
5 Henri de Bourbon, prins van Condé.
6 Louis de Bourbon, graaf van Soissons.
7 Thomas Howard, graaf van Arundel; zie VI, p. 318 n. 12.
8 Robert Sidney, graaf van Leicester, extra-ordinarius Engels gezant in Frankrijk.
9 Georg, hertog van Braunschweig-Lüneburg; hij aarzelde tussen aansluiting bij de ondertekenaars van de vrede van Praag (zie V, p. 292 n. 1), met wie hij zich in juli 1635 solidair had verklaard, en terugkeer tot een openlijk bondgenootschap met Zweden. Lars Grubbe was een der Zweedse onderhandelaars; zij boekten uiteindelijk geen succes: in 1637 ging hertog Georg definitief naar de keizer over.
10 Wilhelm V, landgraaf van Hessen-Kassel.
11 Johann Georg, keurvorst van Saksen.
12 Ferdinand II.
13 De Zweedse rijkskanselier Axel Oxenstierna.

fuerat expetitus, ipsos Gallos nimiae cupiditatis poenitet. Dicunt mihi regis[1] ministri in solutum partis ejus quae[2] Suediae debebatur, numerata per S. Chaumontium[3] magno domino cancellario prope CC francorum millia. De ea re me nihil certi ex illis partibus accepisse miror.

Turcae[4] vires in Persas verti videntur, a quibus Rewanum obsessum est.

Poloni cum Palatina conjugium[5] non ex re fore Suedica, video, multos arbitrari. Dicitur legatus[6], qui e Polonia in Hollandiam venit, ex Anglia etiam huc venturus.

Si quid scitu dignum evenerit in his locis aut aliunde cognosci poterit, non patiar te ignarum.

Vale vir nobilissime.

Tuae Nobilitati addictissimus obsequentissimusque
H. Grotius.

Lutetiae, XX/XXX Maii MDCXXXVI.

2610. 1636 mei 30. Aan M. Opitz[7].

Recognovi laetus, vir clarissime, amicam manum: laetus, inquam, caetera, nisi quod fortuna tua non est qualis vellem, sed qualis saepe est viris bonis et divina jussa ante humana[8] habentibus.

Cujus argumenti Graecam tragoediam Antigonem a te in Germanicum versam[9] Germaniae gratulor, et quia de ejus generis operibus meis me interpellas, Oedipum in Colono non verti, Iphigeniam in Tauris verti[10], sed non edidi, Anthologia mea[11] bonos typos quaerit, ut Graece simul latineque edatur. Annales Belgici[12] describuntur. Spero brevi me habiturum hominem idoneum, qui illa,

1 Lodewijk XIII van Frankrijk.
2 De uitgave der *Epist.* heeft abusievelijk ‘quod’.
3 Melchior Mitte de Miolans, markies van St. Chaumont, speciale gezant van Lodewijk XIII bij Oxenstierna in Duitsland.
4 Sultan Murád (Amurath IV).
5 In de brieven van deze periode is bij herhaling sprake van een huwelijk tussen Wladislas VII (IV) van Polen en Elisabeth, de oudste dochter van de in 1632 overleden Winterkoning, Frederik V van de Palts, en Elisabeth Stuart, dochter van de Engelse koning Jacobus I.
6 Johan Zawadski.
7 Copie Den Haag, ARA. Eerste afd. coll. Hugo de Gr. Aanw. 1911 XXIII no. 2, p. 22. Gedrukt *Epist.*, p. 236; Reifferscheid *Quellen* I, p. 556. Voor Martin Opitz zie men IV, p. 426 n. 6.
8 De uitgave der *Epist.* en de daarop teruggaande van Reifferscheid hebben abusievelijk de lezing ‘crimina’.
9 *Des Griechischen Tragoedienschreibers Sophoclis Antigone. Deutsch gegeben durch Martin Opitzen.* Danzig, gedruckt durch Andream Hünefeldt, Buchhändler, Im Jahr 1636.
10 Over deze Iphigenia-vertaling zie no. 2603, p. 164 en n. 7 aldaar.
11 Zie betreffende deze *Anthologia* VI no. 2407, p. 426 n. 7.
12 *Hvgonis Grotii Annales et historiae de rebvs Belgicis.* Amstelaedami, Ex Typographejo Joannis Blaev. MDCLVII. Cum Privilegiis S.C. Majestatis; & Ordd. Belgicae Foederatae, nec non Holl. West-Frisiaeque, per annos quindecim. Dit Grotius door de Staten-Generaal opgedragen werk is eerst twaalf jaar na zijn dood verschenen. In de *Annales* wordt de periode van 1566 tot 1588, in de *Historiae* die van 1588 tot 1609 behandeld. Ter Meulen-Diermanse, no. 741.

quae ad Euangelia scripsi[1], describat. Damasceni *ἀπωσπασμάτιχα* cum quibusdam Polybii aliorumque hactenus *ἀνεκδότοις* jam in Gallia interpretem non ineruditum, et cujus studiis faveo, invenerunt[2].

Cornelium nostrum[3] ut ames etiam supra quam meretur, rogo. Ero tibi eo nomine, ut multis aliis, obligatus. Nostri Batavi vident plerique non dicam *ὅτ' ἄριστον Ἀχαιῶν οὐδὲν ἔτισαν*[4], sed bono civi injuriam factam adjuvantibus aliis, aliis dissimulantibus.

Nunc in Britannia Seldenus[5] magno libro maris libertatem evertit; quaeritur maris assertor, et reperiri nondum potest[6]. Non etiam eruditissimo Seldeno.

Τίσειαν Δαναοὶ ἐμὰ δάκρυα σοῖσι Βέλεσσιν[7].

Sed saepe illud veteris latini, de Philoctete, ni fallor, dictum in mentem mihi venit

O ingratissimi Argi, immanes Graii, immemores Benefici[8] et quod sequebatur,

Exulare sinitis, sistis pelli, pulsum patimini[9]. Sed Deo sit gratia, quod cum Themistocle dicere liceat: *ἀπολώλαμεν εἰ μὴ ἀπολώλαμεν*[10].

Tibi si unquam facere quid dulce potero, mi Opiti, id vero mihi erit dulcissimum. Vale, nostri memor tui non immemorum.

Tuus toto animo
H. Grotius.

Lutetiae III, cal. Iunias novi calend. MDCXXXVI.

1 *Hvgonis Grotii Annotationes in libros Evangeliorvm. Cum tribus tractatibus & Appendice eo spectantibus.* Amsterdami, Apud Ioh. & Cornelivm Blaev. MDCXXXXI; Ter Meulen-Diermanse, no. 1135. *Hvgonis Grotii Annotationvm in Novvm Testamentvm, tomvs secvndvs.* Parisiis, Sumptibus Authoris, Et prostant exemplaria Apud Viduam Gvlielmi Pelé, viâ Iacobaeâ sub signo Crucis Aureae. MDCXLVI; Ter Meulen-Diermanse, no. 1138. *Hvgonis Grotii Annotationvm in Novvm Testamentvm pars tertia ac vltima. Cui subiuncti sunt eiusdem auctoris libri pro veritate religionis Christianae, ita digesti vt annotata svis quaeque Paragraphis sint subnexa.* Parisiis, Typis Viduae Theod. Pepingvé, & Steph. Mavcroy, viâ Citharaeâ, è regione viae Mathurinorum. MDCL; Ter Meulen-Diermanse, no. 1141.

2 Zie betreffende de fragmenten van Nicolaas van Damascus behalve de uitgave van Von Orelli *(Nicolai Damasceni Historiarvm excerpta et fragmenta qvae svpersvnt Graece nvnc primvm separatim edidit versionem Latinam dvplicem alteram Henrici Valesii hinc inde emendatiorem alteram Hvgonis Grotii in locos plerosqve Henrici Valesii notas integras aliorvmqve virorvm doctorvm vndiqve collectas et svas nec non testimonia vetervm ac recentiorvm de Nicolai vita scriptorvmqve notitia adiecit Io. Conradvs Orellivs diaconvs Tvricensis Accedit Sevini dissertatio de Nicolao Damasceno Gallice scripta* Lipsiae svmtibvs librariae Weidmanniae MDCCCIV - Ter Meulen-Diermanse, no. 539 -) Grotius' brieven aan N.C. Fabry de Peiresc dd. 6 en 16 september en de daarbij behorende bijlagen afgedrukt in deel IV, resp. pp. 255, 262, 492 en 512; met de 'interpres non eruditus' zal De Peiresc bedoeld zijn.

3 Grotius' oudste zoon Cornelis bevond zich in Duitsland bij de Zweedse rijkskanselier Axel Oxenstierna.

4 Zie o.m. Hom. *Il.* I, 244.

5 Betreffende John Selden en zijn *Mare clausum* zie V, p. 515 nn. 7, 8 en 9.

6 Het werd tenslotte Theod. Graswinckel; zie no. 2588, p. 143 en n. 2 aldaar.

7 Homerus *Il.* I, 42.

8 Bij Cicero, *Pro Sestio* LVII, 122.

9 Bij Cicero, *Pro Sestio* LVII, 122; beide fragmenten toegeschreven aan de latijnse tragediedichter Lucius Accius (170 -± 84 v. Chr.). Zie Ribbeck, *Trag. Rom. Fragm.* I, p. 210 (Acc. 364/5, *Evrysaces*, frg. XIII).

10 Plutarchus, *Vita Them.* XXIX, 9: *ἀπωλόμεθα ἄν, εἰ μὴ ἀπωλόμεθα*

2611. 1636 mei 30. Aan A. Oxenstierna[1].

Excellentissime Domine,

Aegre tandem, jam dies sunt quatuor, abiit hinc dux Bernhardus[2], cujus hospitium Galliae constat LXX millibus francorum. Et pecunia si ipsi fuisset tradita, cum primum venerat, et situs abire ipse, Confluentes Treverici, necessarium adeo ad conjungendas res Germanicas Gallicasque vinculum, servari potuerant, quo nunc oppido amisso ne Hermestenum quidem mansurum nobis creditur. Hagenovio quoque ne serius subveniatur, metuo; et de Colmaria quidam non optime existimant, quae si cadunt sequius, quin Argentoratensis civitas pacem qualemcunque amplexura sit, minime dubitandum est.

Tribunus ille, de quo per notas ad librum relatas scripseram[3], hinc discessit sumsitque secum ex pecunia nobis debita VI millia imperialium Hebronis[4] arbitratu. Res mihi satis se probat, nisi quod nimium multis tum ex Vindicis[5] tum ex Pyrrhonis[6] hominibus res innotuit, quod ego impediturus fueram, si mihi inter primos eam cognoscere contigisset. Adsit Deus.

Batavos omnes ita judicar video conjugium hoc Poloni cum Palatina[7], quod recalescit, eo pertinere, ut a nobis Anglia abalienetur ejusque vires aliquando in nos usui sint.

De aula Anglica heic male existimatur[8] et qui in itinere est ad extraordinariam huc legationem comes Licestrius[9], cum mandatis venit non conspiciendi cardinalis[10], quod legatos isti dignitati cedere iniquum judicent et contra aulae etiam Hispanicae morem.

Controversia de mari mota Batavos vix patietur cum Anglis in foedus aliquod coalescere. Galliae amicitia nobis, siquid recte judico, paulo diligentius colenda erit et puto ipsam quoque sponte eo ferri utilitatum sensu.

Praeter eam pecuniam, quam per Sanctichaumontium[11] numeratam ajunt, qua de re miror me ex illis locis nihil cognovisse[12], Heufdio[13] dederunt perscriptum praeceptum de recipiendis CCC ferme francorum milibus ex Normandiae rerum fiscalium revocatis alienationibus. Annitemur, ut aut praesentem recipiamus pecuniam[14] aut usurae nobis praestentur. Sed pecuniaria omnia mirum quam hic sint tardigrada.

1 Hs. Stockholm, RA. Eigenh. oorspr. Gedrukt *Epist.*, p. 235; *Oxenst. Skrifter* 2. afd. II, p. 187. Gedeelt. vert. Brandt-Cattenb., *Leven* II, p. 65.
2 Bernhard, hertog van Saksen-Weimar.
3 Hugh Hamilton. Vgl. no. 2598, p. 157.
4 John Hepburn; zie no. 2620, p. 185 n. 1.
5 Codenaam voor Frankrijk.
6 Schuilnaam voor Bernhard van Saksen-Weimar.
7 Zie no. 2609, p. 171 n. 5.
8 De woorden ‘ejusque vires ... existimatur’ ontbreken in de *Epist.*
9 Robert Sidney, graaf van Leicester.
10 De Richelieu.
11 Melchior Mitte de Miolans, markies van St. Chaumont, speciale gezant van Lodewijk XIII bij Oxenstierna in Duitsland.
12 De tekst der *Epist.* heeft in plaats van ‘miror ... cognovisse’ de woorden ‘minime ... cognovi’.
13 Johan H(o)eufft, bankier te Parijs, zaakgelastigde zowel van Zweden als van Frankrijk.
14 In plaats van de woorden ‘praesentem recipiamus pecuniam’ heeft de uitgave der *Epist.* ‘praesens pecunia’.

Dixere mihi amici in libro largitionum regiarum annuarum meum nomen legi: id errore ne factum sit, transcriptis nominibus ab eo tempore, cum privatus hic viverem, an dolo malo, ut sine causa suspectus redderer, haud dixerim. Id Sublimitati Tuae sancte affirmo me ab his hominibus, ex quo regno Suedico me dedi, nec recepisse teruncium nec recipere velle, nisi quod in abitu de more aliquando dari poterit. Abunde contentus sum iis, quae Tuae Sublimitatis beneficio consequor, et Spiringium[1] spero eam mihi habiturum rationem, ut ne nimiis praerogationibus premat.

Placentiae audio de commeatu ac milite prospectum melius, ex quo Mantuano[2] conciliante Mutinensis[3] cum Parmensi[4] transegit. Germani ad tria aut quatuor millia ad lacum erant Constantiensem trans Alpes ituri. Ad amnem Scriviam[5] Hispani munimenta vis aquarum exundans[6] disjecit. Exercitus Gallorum et sociorum illis in partibus erat in peditatu quindecim millium, in equitatu trium millium paribus ferme Hispani copiis. Sabaudo[7] etiam nunc haud satis fiditur.

Dux Bulionius[8] antequam abiret in Belgicam[9] regis[10] missae aliquoties interfuit. Liber ille nuntii Gallici[11], quem nuper Sublimitati Tuae miseram, non modo decreto publico combustus est, sed et librarius virgis caedi, si reperiatur, damnatus. Tanta hic est papae[12] auctoritas: et tamen ad matrimonii dissolutionem[13] nihil Romae proficitur.

Est inter reginae[14] puellas Fajetta[15], ad quam jam rex amores suos sed innocentes transtulit. Ea episcopo Lemovicensi, avunculo suo[16], et alia propinqua sibi matrona suasoribus regis animo religionem voluerat injicere, quasi aliena detinenti populumque suum a se abalienanti per haec bella. Sed discusso conatu qui auctores fuerant ab aula jussi discedere.

Hogendorpium[17] nostrum rex suum jam esse praedicat, ipse non abhorrere videtur, sed nihil facturus Tua Sublimitate inconsulta.

1 Petter Spiring Silvercrona, raad van financiën van Zweden.
2 Carlo Gonzaga, hertog van Mantua.
3 Francesco d'Este, hertog van Modena.
4 Odoardo Farnese, hertog van Parma.
5 De uitgave der *Epist.* heeft de lezing 'Serium'.
6 Dit woord ontbreekt in de *Epist.*
7 Vittorio Amedeo, hertog van Savoye.
8 Frédéric Maurice de La Tour d'Auvergne, hertog van Bouillon; betreffende zijn overgang tot het katholicisme zie o.a. VI no. 2322, p. 295 n. 16.
9 De uitgave der *Epist.* heeft de lezing 'Belgium'.
10 Lodewijk XIII van Frankrijk.
11 Zie no. 2598, postscriptum; het betreft *Le Nonce du Peuple François, sur le suiet de la Guerre contre l'Espagnol.* Paris, Griset, 1636.
12 Urbanus VIII.
13 Voor de pogingen door Lodewijk XIII aangewend, om het op 3 januari 1632 in het geheim gesloten huwelijk tussen Gaston Jean-Baptiste de France, hertog van Orléans, met Margareta van Lotharingen, ongeldig te doen verklaren zie *Merc. Franç.* XX, p. 849 vv,; 989 vv.
14 Anna van Oostenrijk, koningin van Frankrijk.
15 Louise de La Fayette (± 1616-1665), *fille d'honneur* van de Franse koningin.
16 François de La Fayette, *premier aumonier* van de koningin. Van 1628 tot zijn dood in 1676 was hij bisschop van Limoges.
17 Gijsbrecht van Hogendorp, tot aan de val van Mainz op 17 december 1635 gouverneur van die stad.

Magnum est apud Batavos, quanquam ex Brasilia et merces et boni nuntii venerunt, pacis desiderium. Heic nobilitas Normannica iterum ad arma nolens satis compellitur.

Vienna scribitur regem Hungariae[1] duobus millionibus florenorum ex aerario exceptis abiisse: Coloredum majorem[2], quod nuper ad comitis Suessionensis[3] adventum retro cesserit[4], culpam rejicere in cardinalem Hispanum[5], qui promissa auxilia non miserit, et in segnitiem Poloni militis.

A Constantinopoli discimus Revanum Persarum machinis verberari statimque missos, qui subvenirent, Ianissaros, etiam emeritos, cum Spahiis. Equos, mulos[6] aliaque ad ipsius sultani[7] iter in tempus novi pabuli parari. Supplicium sumtum de Janissaris quibusdam et Spahiis militiam hanc detrectantibus. Transilvaniae legatos[8] ab ea aula minus benigne dimissos; de Moldaviae et Valachiae fide non dubitari. Missas naves longas, quae Tartarorum chanum[9] Trapezuntem vehant.

A Mediolano discimus circa Aprilis exitum Alcalam[10], Leganesium[11], Spinolam[12] fuisse Ticini: Gallos eorumque socios apud Nicaeam. Parmensem ad sua iter aegre reperturum, tum quod supra justum modum amnes excreverint, tum quod hostes intercursent. Rohanio[13] mitti dicuntur ad supplementum VIII millia; ipse panis penuria exercitum suum laborare queritur. Dum ei malo occurritur, missis ad Venetos pecuniis egregia ad agendum tempora elabuntur.

Eorum, qui puritani nomine in Anglia invisi sunt millia aliquot se in Americam habitatum transtulerunt non procul a Batavorum coloniis. Ibi illis suo sensu frui licebit.

Scribit de rebus Vallis Telinae Marinus[14], quem Sublimitati Tuae cordi esse confido. Ceterum certo didici ex ipso eo[15], quem huc misit dux Rohanius, in pactione illa de religione nihil sperandum temperamenti[16].

Haec nunc habebamus. Det Deus in dies meliora et idem, Excellentissime Domine, Tuam Sublimitatem servet.

Tuae Sublimitatis cultor devotissimus
H. Grotius.

1 Ferdinand, zoon van keizer Ferdinand II en later (1637) als Ferdinand III diens opvolger.
2 Jerónimo Colloredo.
3 Louis de Bourbon, graaf van Soissons.
4 De uitgave der *Epist.* heeft ‘cessisset’.
5 Don Fernando, kardinaal-infant; zie over hem IV, p. 412 n. 11.
6 De uitgave der *Epist.* heeft ‘multos’.
7 Sultan Muràd (Amurath IV).
8 Deze gezanten heb ik niet kunnen identificeren.
9 De khan der Tartaren Inajetgirai werd in 1636 door Muràd ter dood gebracht; zijn tegenstander, aanvankelijk zijn overwinnaar, Kantemir Mirza, trof kort daarna hetzelfde lot. Behadirgirai reeds eerder tot opvolger benoemd bleef tot zijn dood in 1641 khan.
10 Fernando Afan de Ribera, hertog van Alcalà.
11 Diego Mexia Felipes de Guzmàn, markies van Leganés.
12 Felipe Spinola, markies van Los Balbases; in 1628 had Philips IV hem als beloning voor zijn diensten benoemd tot generaal der cavallerie in het Milanese.
13 Henri, hertog van Rohan, luitenant-generaal van de Franse troepen in Graubünden en de Veltlin.
14 Charles Marin of Marini; zie over hem V, p. 436 n. 4.
15 Benjamin Prioleau (Priolo), secretaris van Henri de Rohan; zie no. 2605, p. 166 n. 3.
16 Vgl. no. 2499, p. 8.

Lutetiae, 20/30 Maii 1636.

Jacobus Hanoviensis comes[1] se dedit in militiam ducis Bernhardi, id est Gallicam. Mitto exemplum literarum, quae ad eum scriptae sunt Hagae.

Jam Rothomagi est comes Licestrius ab Anglia. Videbimus, quid ferat[2].

Adres: Axelio Oxenstiernae Sacrae Reg. Maj. Regnorumque Sueciae Senatori et Cancellario.

In dorso: Praes. Stralsundi die 13 Junii 1636.

2612. 1636 mei 30. Van A. Oxenstierna[3].

Nobilis et magnifice domine legate,

Intelligo ex literis vestris[4] multum in Gallia rumorem spargi de tractatibus pacis auctore pontifice[5]; nec res mihi vana visa est, cum in manus pervenit a domino Charnassaeo[6] facta Ordinibus foederati Belgii propositio de nominandis ad dictos tractatus legatis. Nec multi dies abierunt, cum super eodem negocio mihi regis sui[7] mandata perscripserit marchio S. Chaumontius[8], cuius literarum exemplar et quid ego responderim videbit Dominatio Tua hic adiuncta sub lit. A et B.[9]. Poterit exhinc dijudicare rem omnem et habitura est inde occasionem in cuncta commodius inquirendi.

Statum rerum in his oris quod concernit, existimo singulis nunciis per secretarios meos ea, quae interveniant memorabilia communicari; nec nunc quidquam habeo speciali nuncio dignum morante in Werbenianis castris domino Bannerio[10] Saxonibus autem Atzfeldianisque[11] oppugnationem Magdeburgi summo, uti fertur, studio parantibus utrisque sese mutuo observantibus ac quotidianis velitationibus nostris hactenus prosperis invicem lacessentibus.

Tantum id celandum Dominationem Tuam non arbitror accersitum me ab illustrissimis regni administratoribus[12], postquam iam omnes tractatus de pace sint interrupti ac rerum in Germania status tam notabiliter sit immutatus, ut ipsos de statu ac rationibus belli tractatuumque oretenus plene edoceam stare nunc in procinctu

1 Jakob, graaf van Hanau-Münzenberg.
2 Dit postscriptum ontbreekt in de uitgave der *Epist.*
3 Hs. Stockholm, RA., coll. Gallica, brev till legaten Hugo Grotius 1635-1638. Orig. eigenh. ondertek. met postscr. in derde hand. Antw. op o.a. nos. 2536, 2550, 2574 en 2585; beantw. d. no. 2685. Gedrukt *Oxenst. Skrifter* I. afd. XV, p. 482.
4 Zie bijv. nos. 2536 in fine, 2550 aanhef, 2574, 2585.
5 Urbanus VIII.
6 Hercule Girard, baron van Charnacé, Frans gezant in Den Haag.
7 Lodewijk XIII van Frankrijk.
8 Melchior Mitte de Miolans, markies van St. Chaumont, speciale gezant van Lodewijk XIII bij Axel Oxenstierna.
9 Resp. dd. 11 en 18 mei 1636; zie voor Oxenstierna's antwoord: *Oxenst. Skrifter* 1. afd. XV, p. 455 (no. 248).
10 Johan Gustavsson Banér, Zweeds maarschalk.
11 De troepen onder Melchior von Hatzfeldt und Gleichen.
12 Zie voor hun namen VI, p. 509 (no. 2464).

ingrediendi itineris, quod publico bono susceptum intra unius alteriusve mensis spatium bono cum Deo absolvere spero et dominos principales meos ad resolutiones communi causae proficuas disponere.

Haec nunc tantum occurrabant[1] Dominationi Tuae de caetero omnimodam[2] prosperitatem voveo.

Dominationis Tuae amicissimus
Axelius Oxenstierna m.p.

Dabantur Stralsundii die 20/30 Maii Anni 1636.

Ante octiduum copias suas landgravius[3] Leslio[4] iunxit hostem vi adorituri, si sui copiam fecerit, vel Hanoviae liberationem tentaturi.

Dominus Bannerius duo rursus regimenta equitum ad Ratenoviam et Vetus Brandenburgum caecidit prosperrimis semper conflictibus.

Adres: Nobilissimo Domino Hugoni Grotio, sacrae Regiae Majestatis Sueciae consiliario et ad Christianissimum Galliae regem legato ordinario.

In dorso schreef Grotius: 30 Maij 1636 Cancellarius.

En boven aan de brief: Rec. 22 Iulij.

2613. 1636 mei 30. Aan N. van Reigersberch[5].

Mijn Heer,

Ick ontfang gisteren uE. brief van den 4 Mey, huiden die van den 17[6], ende verstae daeruit garen alle particulariteiten.

Wat Seldeni boeck[7] aengaet, ick heb onder mij verscheide dingen daertoe dienende, die een ander niet soo licht in de handt sullen comen. Maer sal die bij mij houden, immers voor dese tijdt, siende, hoe ick bejegent werde bij deghenen, daer ick sooveel ende soo getrouwelijck voor heb gearbeit. Ick hoop de naecomelingen mijne actiën ende schriften met meerder danckbaerheit sullen erkennen. Ende voor die can ick sien, off ick iet gereedt maecke, dat ick voor de tegenwoordige nae alle reden niet en behoor te doen, om niet met mij te laeten spotten.

Wat de saeck van Rotterdam[8] aengaet, 't laeste vierendeel gage is betaelt den vijfden September 1618, weinigh nae mijne gevanckenisse. De gagie verstae ick, dat mij comt, totdat ick aen de Staten van Hollant geschreven heb mij in de Sweedschen dienst te hebben begeven; is ontrent drie maenden minder als sestien jaeren. Boven de gagie, soo is de schade, die ick vorder geleden heb, door den dienst van de stadt niet bij exaggeratie, maer inderdaet soo groot als uE. weet ende alle equitable personen licht connen afnemen.

1 Verschrijving voor ‘occurrebant’.
2 De uitgave der *Oxenst. Skrifter* heeft ‘omnimodum’.
3 Wilhelm V, landgraaf van Hessen-Kassel.
4 Alexander Leslie, later graaf van Leven; zie over hem V, p. 420 n. 2.
5 Hs. Amsterdam, UB., coll. RK., R 2 e. Eigenh. oorspr. Niet ondertek. Gedeelt. gedrukt Brandt-Cattenb., *Leven* II, p. 66.
6 Beide brieven ontbreken.
7 Over John Selden en zijn *Mare clausum* zie V, p. 515 nn. 7, 8 en 9. Over de beantwoording van dit boek door Theod. Graswinckel zie men no. 2588, p. 143 en n. 2 aldaar.
8 Het betreft de pogingen door Grotius en namens hem ondernomen om zijn achterstallige salaris als pensionaris van Rotterdam alsnog uitbetaald te krijgen.

Daer is wat aen gelegen, wie hier de ambassade sal becomen. 't Geeft mij wonder, dat Aelianus[9] mij niet en schrijft nochte ordre stelt op de overgesonden

9 Schuilnaam voor Petter Spiring Silvercrona, raad van financiën van Zweden.

memorie van gagie ende reeckening van verschot; uE. gelieve hem te vermaenen. Dit gestadigh verschot valt mij te lastigh ende onlustig. Ick moet eens op een effen baen gestelt werden om weder van nieus, soo hier ofte daer te reisen valt, gelijck wel apparentie is, te mogen doen, dat de eer vereischt.

De tijdingen van Brasyl behagen mij wel. Nopende Claudius[1] heb ick over lang gehadt gelijcke consideratiën.

Ick heb aen uE. weeckelijck geschreven. Weet niet, off eenige faute is geweest in het bestellen.

Wilt Fabius[2] van mijnentwege bedancken ende van mijnen dienst verseeckeren.

Van de plaetsen, die tot vrede werden voorgeslagen, is Colen buiten twijffel d'apparenste.

Den hertogh van Bouillon[3] is met den coning[4] te misse geweest.

Den hertogh van Weimar[5] ende den cardinal de la Valette[6] sijn wat te laet vertrocken, naedat Coblenz verloren was. Voor Hermestein ende oock van Hagenouw werdt gevreest. Ende Colmar is niet in den besten staet.

Den Turc[7] sal apparentelijck met het Persische oorlogh, Rewan by de Persianen belegert sijnde, genoech te doen vinden ende de christenen laten alleen haer seer bewinden.

Onlancx was hier uytgegaen een boecxken geïntituleert, Le Nonce Fransois'[8] inhoudende eenige dreigementen aen den paus[9]. Daer is soo groote instantie tegen gedaen, dat niet alleen het boeck is op de Grève bij sententie verbrandt, maer oock den drucker, soo men hem vint, gecondemneert gegeeselt te werden.

Ick verstae uit die van de religie, dat ontrent 15000 puritainen in West-Indië met aesyl van Nieu-Nederlant sijn gaen woonen. Soo uE. daer eenige particulariteiten van weet, sal blijde sijn deselve te verstaen.

Den hertogh van Savoye[10] doet niet dan sijn eigen saecken. Den hertogh van Rohan[11] schrijft om broot. Vier duisent Duitschen passeren de bergen.

't Volck van den hertogh van Weimar ververscht haer wat in de Fransche Comté. Den cardinael de la Valette gaet, soo ick meen, nae den Elsas. Den prins van Condé[12] bewaert Bourgogne, den graef van Soissons[13] Champagne, elck met tien off twaelff duisent man. Ende men ontbiet wederom op den ban voor 't

1 Codenaam voor Polen; Van Reigersberch heeft de naam erboven geschreven.
2 Schuilnaam voor Simon van Beaumont, Grotius' opvolger als pensionaris van Rotterdam.
3 Frédéric Maurice de La Tour d'Auvergne, hertog van Bouillon; over zijn overgang tot het katholicisme zie o.a. VI no. 2322, p. 295 n. 16.
4 Lodewijk XIII van Frankrijk.
5 Bernhard, hertog van Saksen-Weimar.
6 Louis de Nogaret d'Epernon de La Valette.
7 Sultan Murád (Amurath IV).
8 Zie hiervoor no. 2611, p. 174 n. 11.
9 Urbanus VIII.
10 Vittorio Amedeo.
11 Henri, hertog van Rohan, luitenant-generaal van de Franse troepen in Graubünden en de Veltlin.
12 Henri de Bourbon, prins van Condé.
13 Louis de Bourbon, graaf van Soissons.

eerst van Normandië, daernae van andere provinciën. Men vindt daertoe weinigh lust, ende wij hooren van eenigh remuement in Bretaigne.

UE. gelieve met mijn broeder de Groot[1] te arbeiden, dat mijne boecken ende papieren, die ick tot van Driel[2] heb gehadt, mij, als reden is, gewerden mogen.

Ick wilde wel weten, off Cunaeus[3] sich excuseert tegen Seldenum te schrijven ende waerop d'heer Basius[4] ende den advocaet Graswinckel[5] hebben aen mij geschreven om hulp tegen Seldenum. Ick heb haer dese mael niet geantwoord. Sal hiernae eene beleefde excuse schrijven. UE. gelieve op alles wel te letten ende ons wederom bij alle gelegentheit te gebruicken.

Tot Parijs, den 30 Mey n.st. 1636.

Ick wilde wel weten, off nu iemant is te Amsterdam, aen denwelcke ick mijne pacquetten can bestellen. Bij gebreck van anderen heb ick sedert eenigen tijdt neef Hertoghvelt[6] de moeite aengedaen.

Den graef van Hanau[7] gaet met mij in groot vertrouwen.

Soo uE. can verstaen wat opinie men daer heeft van de Lelieman[8], die hier is, hoop sal connen dienen. Den nieuwen[9] is te Rouaen.

Wij verstaen 't leger van den prins van Condé is ingevallen in de Fransche Conté.

Manlius[10] heeft het geruchte laeten gaen, dat hij nae Eusebius[11] is off Vindex[12], andere seggen nae Orléans. Hij is acht dagen wech geweest. Heeft een Sonnedagh audiëntie gehadt te Fontainebleau; waer hij nu is, weet men niet, maer een van sijne bekende twijffelt ende meent, dat het is een pretext, maer dat hij bedect is gegaen bij Aristoteles[13], om daer te remueren. Ende sal buyten twijffel van wegen Vindex sterckelijck werden geappuyeert. Mea nihil interest. *Οὐ φροντὶς Ἱπποκλείδῃ*[14]. (Floc)cum non interduim[15].

1 Willem de Groot.
2 Dat zal Cornelis Claesz. van Driel geweest zijn; zie over hem IV, p. 468. n 3.
3 Petrus Cunaeus; zie VI no. 2179, p. 81 en n. 10 aldaar.
4 Rekenmeester mr. Johan Basius; zijn brief aan Grotius is niet bewaard gebleven.
5 No. 2588.
6 Wellicht dr. Jan van Hartoghvelt; zie V, p. 235 n. 4.
7 Jakob, graaf van Hanau-Münzenberg.
8 Burggraaf John Scudamore, ordinarius ambassadeur van Engeland in Parijs; lelie is een codenaam voor Engeland.
9 Robert Sidney, graaf van Leicester.
10 Schuilnaam voor dr. Adriaen Reyniersz. Pauw; zie betreffende zijn gerekt verblijf in Parijs o.a. no. 2543, p. 70.
11 Schuilnaam voor De Richelieu. In de tekst is het woord ‘is’ abusievelijk vóór in plaats van achter ‘Eusebius’ ingevoegd.
12 Schuilnaam voor (de koning van) Frankrijk.
13 Codenaam voor Holland.
14 Herodotus VI, 129.
15 Plautus *Rudens*, 580: Eluastu an exunguare, ciccum non interduim, Id. *Trinummus*, 994: ceterum qui sis, qui non sis, floccum non interduim.

Adres met andere hand: Mijn heer Mijn heer Reigersberg, raet in den Hogen Raet in Hollant, In Den Hage.

In dorso schreef Van Reigersberch: broeder de Groot. Wt Paris. Den 30 Mey 1636.

2614. [1636 juni]. Van B. Aubéry du Maurier[1].

Monsieur,

Je vous supply que mon filz[2] s'en retournant en Hollande ce soit comme la première fois avec vostre bénédiction et favorable recommandation à vos plus confidens amis. Il y a sept ans qu'il sert monsieur le prince d'Orange[3] avec l'assiduité, affection et fidélité possibles. Mais il attend tousiours l'heure que quelqu'un le jette dans le lavoir pour estre guéry et sortir de cette particulière condition pour entrer en quelque employ, duquel je sçay qu'il donneroit contentement à ses promoteurs, et je sçay aussy que vous y daignerez contribuer ce que vous pourrez ayant faict tant de preuves de vostre sincère et cordiale bienveillance envers moy et tous ceux qui m'appartiennent.

Au surplus mon filz vous dira comme il m'a veu ressortir du tombeau, m'ayant laissé en quelque estat passable, Dieu mercy, me désennuyant aprez mes exercises champestres et y cultivant le souvenir de vos mérites et de nostre amitié qui m'est prétieuse au delà de ce que j'en puis dire me réputant au reste fort estroitement obligé du soin que vous prenez de mon filz qui est au barreau[4], lequel je vous supply vouloir de plus en plus conforter à bien faire et à prendre garde de n'eschapper plus à soymesme par s'eslogner du mal et se tenir collé au bien. Luy et moy vous devrons son redressement duquel vous seront aussi obligez tous ceux auxquels il appartient.

Ma femme[5], qui est malade depuis quelques jours, tous nos enfans[6] et moy vous saluons bien humblement de nos plus affectionnées recommandations comme aussi madame l'ambassadrice et mademoiselle Cornelia[7].

Je finiray en vous protestant, Monsieur, que je seray pour jamais

Vostre bien humble et très aquis serviteur

Du Maurier.

1 Hs. Amsterdam, UB., coll. RK., I 63. Eigenh. oorspr. Beantw. d. no. 2692. De brief moet van 1636 zijn. Immers, op 25 april 1629 (IV no. 1389, p. 42) schreef Grotius aan zijn broer Willem: 'Venit ad vos, mi frater, Maurerii quondam legati filius natu maximus, qui a patre multis precibus obtinuit, ut ingenii sui ductum sequens ad armorum disciplinam mitteretur'. Dat moet volgens Du Maurier zeven jaar geleden zijn. Bovendien is Grotius' brief van 31 juli 1636 aan Du Maurier kennelijk een antwoord op bovenstaand schrijven. Ik heb aanvankelijk in de dorsale aantekening van de hand van Grotius '14 mey' gelezen. Het zou echter bevreemding wekken, dat Grotius van een ongedateerde brief in een dorsale notitie de precieze datum geeft. Tenzij de oplossing hierin gelegen is, dat Du Maurier - zie Grotius' antwoord, no. 2692 - een brief voor zijn zoon had ingesloten, die mogelijk wel een datum droeg. Bij nader inzien heb ik - zij het onder voorbehoud - voor de lezing 'luing' gekozen.

2 Maximilien (geb. 1608); hij keerde na de dood van zijn vader in 1636 naar zijn vaderland terug.

3 Frederik Hendrik.

4 Louis (1609-1687).

5 Renée de Jaucourt de Villarnould.

6 Maximilien, Louis, Daniel, Maurice?, Louise, Eléonore, Amélie-Madeleine en Emilie-Catherine; zie IV, p. 153 nn. 7 en 9.

7 Grotius' oudste dochter.

Adres: A Monsieur Monsieur Grotius Ambassadeur De la Couronne de Suède A Paris.

In dorso schreef Grotius: Iuing (?) 1626 *(sic)*.

2615. 1636 juni. Aan N. van Reigersberch[1].

Mon frère,

Monsieur Warendorff[2], edelman van Lübeck heeft lang edelman geweest bij Mijn Heer den rijcxcancelier[3]: daernae bij mij een jaer ende eenige maenden. Hij gaet Engelant sien ende vandaer Hollant. Soo uE. hem eenige goede addresse can doen, off kennisse doen hebben, sult daeraen een goed werck ende mij aengenaem doen.

Ick wensche uE. ende alle de vrunden alles goeds.

UE. gantsch dienstwillige
H. de Groot.

Tot Parijs, den ...[4] Junij 1636.

Adres: Mijn Heer Mijn Heer Reigersberg, raedt in den Hoogen Raede in Hollant in Den Hage.

In dorso schreef Van Reigersberch: Broeder de Groot in Iuni 1636 tot Paris; brieff van addresse.

2616. 1636 juni 1. Van Ch. Marini[5].

Monsieur,

Celle-cy ne sera que pour vous adviser de la réception de celle de mon.r le duc[6], auquel ie la porteray demain s'il plait à Dieu à Colico où il est à présent en action, ayant d'autre costé de la valle de But envoyé mons.r de la Frezeliere[7] avec 4 régimens dans la Valsasne pour tâcher tous deux ensemble divertir les Espagnols

1 Hs. Leiden, UB., coll. Pap. 2. Eigenh. oorspr.
2 Johannes von Warendorf uit Lübeck; in 1632 werd hij samen met Theodorus Brömse ingeschreven in het register van de Duitse natie te Orléans.
3 De Zweedse rijkskanselier Axel Oxenstierna.
4 Opengelaten.
5 Hs. Den Haag, ARA. Eerste afd. coll. Hugo de Gr. Aanw. 1911 XXIII, no. 9. Eigenh. oorspr. Beantw. d. no. 2648. Over Charles Marini zie V, p. 436 n. 4.
6 No. 2582 aan Henri, hertog van Rohan, luitenant-generaal van het Franse leger in Graubünden en de Veltlin.
7 Isaac de Frezeau de La Frezelière, gezegd de markies van La Frezelière; hij werd op 29 juni 1639 gedood door het laatste schot, dat het garnizoen van Hesdin op het leger van de Franse koning afvuurde. Hij was toen veldmaarschalk.

qui sont allez empêcher le passage du duc de Parme[8] dans ses terres, et quand si se peut faire surprendre la forteresse de Lecch laquelle ayant on peut aller librement jusques à Como où les Allemans qui marchent desià au nombre de quelque mille hommes doivent partir, et si on pouvoit pousser jusques là on leur empêcheroit fort aisément leur passage. Nostre armée est en action pour faire cest exploit, mais avec quel succez, il est encor incertain. Par le prochain ordinaire ie vous en esclairciray.

8 Odoardo Farnese.

Cependant ie me reccomande à vostre bonne grâce et demeure à iamais, monsieur,
Vostre serviteur très humble
Marini.

De Trahone, ce 1 de Juin st. n. 1636.

Adres: A Monsieur Monsieur Grotius, Pour sa Majesté de Suède Ambassadeur à Paris.
Citò.
Boven aan de brief schreef Grotius: rec. 19 Iuny n. st.
In dorso: 1 Iuny 1636 Marini.

2617. 1636 juni 1. Van H. Vagetius[1].

S.P.,

Quanto ardentius fuit meum tuarum, vir incomparabilis, literarum desiderium, tanto plenius gaudium, quo allatae tandem me cumularunt. Unum defuit, quod incomitatae venerunt. Circumspicienti enim *ἔπος γαμικὸν* nullum comparuit[2]. Ego vero, vir amplissime, testimonium quoddam illustris illius gratiae, qua meam in te observantiam, dum una Hamburgi agebamus, excepisti, extare etiam publice et meae obscuritati a splendoris tui magnitudine aliquid lucis foenerari magnopere cupiebam. Ita enim statuebam, si quid a te summo inter eruditos praeterea eminentissimae dignitatis viro in urbe inter Europeas maxima et clarissima cum meo honore memoriae proditum ad manus nostrorum perveniret, id non ornamento tantum insigni sed adiumento etiam et praesidio rebus meis in reliquam aetatem futurum. Sera autem esse non poterat tanti viri gratulatio, cuius - sicut postridie etiam bene sapere dicebantur Coenae Platonicae[3] - subsequentibus etiam temporibus iucunda erat et gloriosa futura memoria. Cum autem faciendarum nuptiarum consilium repentinus quidam casus interpellaverit, et in commodius tempus conferre coëgerit, a te, vir illustrissime, per illam, qua praesentem complexus es, benevolentiam, quamque absenti te servare literae ad me superiori bruma humanitatis et officii plenae a te missae luculenter ostendunt, unice peto, ut gravissimis negotiis, quae amplissimi muneris dignitas tibi imposuit, subtractam semihorulam leniendo amici desiderio impendeas meque in illorum numero comparere patiaris, quos magni illius Grotii conspicuus publico indicio affectus ad spem alicuius in literis nominis excitavit.

Vale, vir maxime, et inter illustrissimi nominis tui cultores admittere et amare ne dedigneris

1 Hs. Amsterdam, UB., coll. RK., 30 Aun. 2. Eigenh. oorspr. Antw. op VI, no. 2331; beantw. d. no. 2806. Betreffende H. Vaget zie men VI no. 2234, p. 161 n. 1.
2 Vagetius was in 1636(?) gehuwd met Margaretha Wiese.
3 Vgl. Cicero, *Tusc. Disp.* V 100: Timotheum, clarum hominem Athenis et principem civitatis, ferunt, cum cenavisset apud Platonem eoque convivio admodum delectatus esset vidissetque eum postridie, dixisse: Vestrae quidem cenae non solum in praesentia, sed etiam postero die iucunda sunt; zie *Cicero Tusculan Disputations with an English translation by J.E. King, Litt. D.* The Loeb Classical Library, London - New York MCMXXVII, p. 524.

T.C. observantissimum
Henricum Vagetium.

Dabam Hamburgi Anno MDCXXXVI ipsis Kal. Iuniis.

In dorso met latere hand: Ill. et incompar. viro Domino Hugoni Grotio, regni Suecici ordinario in Gallia legato Domino colendissimo Lutetiam Parisiorum.

2618. 1636 juni 3. Aan Ch. Marini[1].

Monsieur,

Comme j'ay faict responces à toutes vos précédentes, lesquelles i'espère estre parvenues jusqu'à vous, ainsi je ne veux pax[2] manquer de vous signifier que i'ay bien receu la vostre de 2/12[3] de May, qui m'a esté baillée il y a trois jours.

Depuis ma dernière que ie vous envoyay il y a sept jours[4], nous n'avons pas eu de changement, mais sommes en attente de la guerre dans la Franche-Conté du secours pour Hagenou et Colmar puisque Cobelens à nostre malheur s'est perdu.

Pour les affaires de la Saxen et pays voisins je ne vous sçaurois mieux instruire qu'en vous envoyant ce que m'escrit monsieur Grubbe[5] d'Hambourg. Je contigneray ces lettres icy comme i'ay faict quelques précédentes au sieur Priolo[6].

On a fort parlé icy du manquement des vivres en l'armée de monsieur le duc de Rohan[7], et en suitte de cela de quelque malheur que ie ne croy pas avoir esté si grand comme ceux qui nous veulent du mal le ... icy.

J'ay envoyé vostre dernière lettre aussi bien que toutes les autres à monsieur le grand chancelier[8] et espère que vous ne perdrez pas vostre peine, à quoy ie seray tousiours très aise de contribuer ce qui sera en mon pouvoir et demeure, monsieur, vostre serviteur très affectionné,

H. de Groot.

A Paris, le troisiesme de Juin.

2619. 1636 juni 5. Aan Christina van Zweden[9].

Potentissima ac Serenissima Regina, Domina Clementissima,

Toto hoc vere segnities amicorum totas hostium vires in exercitus Sacrae Tuae Majestatis rejecit seroque demum post amissos Rheni Mosaeque Confluentes, qui nodus praecipue res Germaniae Galliaeque connexurus fuerat, movere se Gallia incipit in Burgundiae comitatum, qui, quanquam Hispanici juris ob vetera cum Helvetiis federa bello et huic et prioribus exemtus fuerat, sed nunc ita alimentis

1 Copie Den Haag, ARA. Eerste afd. coll. Hugo de Gr. Aanw. 1911 XXIII no. 2, p. 24. Antw. op no. 2590; tesamen met no. 2626 beantw. d. no. 2650. Voor Charles Maria (Marini) zie V, p. 436 n. 4.
2 Verschrijving voor ‘pas’.
3 No. 2590.
4 No. 2604 dd. 27 mei.
5 Lars Grubbe; zie V, p. 432 n. 12.
6 Benjamin Prioleau, secretaris van Henri de Rohan.
7 Henri, hertog van Rohan; hij opereerde in de Veltlin.
8 De Zweedse rijkskanselier Axel Oxenstierna.
9 Gedrukt *Epist.*, p. 236.

rebusque aliis juvisse res hostiles comperitur, ut ei pacis jura servari nequeant.
Dolam obsidum obsidet princeps Condaeus[10] cum peditatu XX

10 Henri de Bourbon, prins van Condé.

aut ultra, ut dicitur, millium, equitatu prope sex millium. Cardinalis Valetta[1] cum mediocri exercitu Hagenoviae periclitanti it succursum. Minores copias apud se habent dux Bernhardus Vinariensis[2] et qui limiti Campaniae praesidet comes Suessionensis[3].

Dux Rohanius[4] panis inopia fortiter, ut solet, facere impeditur. Ad Padum Gallorum sociorumque copiae extra praesidia sex ferme sunt millia equitatu, qui locis planis plurimum potest, multum infra hostem; expectant supplementa.

Polonus legatus[5], qui per Hollandiam transit, jam Bruxellae est inde huc venturus, ut gratias agat pro pace facta[6] cum Sacra Tua Majestate et det operam, ut haec quoque aula regis sui[7] votis si non favens certe nec contraria sit.

Ab Anglia jam hic adest legatus extraordinarius comes Licestrius[8] pacis cum caesare[9] conciliaturam moliens hoc modo, ut Lotharingiam rex Galliae[10], Palatinatum Bavarus[11] reddat. Alio mihi tendere videntur Galliam regentium consilia, ut post haec nunc ultima regni satis fessi tentamenta per inducias eorum, qui tenent, sed Lotharingiae praesertim possessionem firmet, ac si trahant de pace colloquia.

De matrimonio Lotharingico fratris regii[12] urgent pontificem[13], caesar, Hispanus[14], dux Carolus[15], ut id probet. Gallici legati intercedunt, ne qua de re ad regnum adeo pertinente extra regnum cognitio instituatur. Neutram potentiam offendere volens pontifex videtur rem prolatando ducturus et Galli contenti futuri parlamenti Parisiensis pridem facto decreto aut etiam omnium parlamentorum consensu coram genere humano testaturi non valere principum regii sanguinis conjugia, quae a rege vetantur.

Sunt, qui ex hac controversia dissidium Galliae ab aula romana sperant; sed ego neque pontificem quidquam constituturum arbitror, quo Gallorum sententiam improbet, et multa saepe friguscula video exoriri manente vetere servitio. Tum vero eorum, qui heic in summo sunt fastigio, neque rationes privatae ferre videntur neque eorum actiones eo tendere, ut de illa mole convellenda cogitetur. Neque id facile credet, qui considerabit nunc recens Gallica auctoritate effectum, ne protestantibus in Valle Telina habitare liceat[16].

1 Louis de Nogaret d'Epernon de La Valette.
2 Bernhard, hertog van Saksen-Weimar.
3 Louis de Bourbon, graaf van Soissons.
4 Henri, hertog van Rohan, luitenant-generaal van de Franse troepen in Graubünden en de Veltlin.
5 Johan Zawadski.
6 Op 12 september 1635 was te Stuhmsdorf een bestand voor 26 jaar gesloten tussen Polen en Zweden; Frankrijk had er - naast andere staten, onder welke de Republiek - bemiddeling verleend.
7 Wladislas VII (IV).
8 Robert Sidney, graaf van Leicester.
9 Ferdinand II.
10 Lodewijk XIII.
11 Maximiliaan, keurvorst van Beieren.
12 Gaston Jean-Baptiste de France, hertog van Orléans en broer van de Franse koning, was op 3 januari 1632 in het geheim gehuwd met Margareta van Lotharingen; over de pogingen dit huwelijk ongeldig te doen verklaren zie *Merc. Franç.* XX, p. 849 vv.; p. 989 vv.
13 Urbanus VIII.
14 Philips IV.
15 Karel IV, hertog van Lotharingen, broer van Margareta.
16 Vgl. no. 2499, p. 8.

Exspectamus, quid ad Saram - eo enim ivit - facturus sit dux Bernhardus; interim et Hanovia nos multum sollicitos habet.

Deus, Serenissima ac Potentissima Regina, Domina Clementissima, armis justis Tuae Majestatis ejusque sociorum faveat et ea bonum ad pacis aequae perducat exitum.

Lutetiae, 5 Junii ex novo calend. 1636.

Adres: Christinae, Reginae Sueciae, Gothorum, Vandalorum etc.

2620. 1636 juni 5. Aan J. Hepburn[1].

Monsieur,

J'ay receu il y a deux iours la vostre du 30e de May de Vol avec le contentement et le remerciement que requirèrent voz mérites et l'estime que je fais de voz qualitez.

Je suis bien aise qu'on se met en action et souhaitte aux uns et aux autres de la prospérité aux desseins présents pour après en pouvoir entamer d'autres. Nos Suédois tant en Saxen qu'en Poméranie et au pays de Brandenbourg ne laissent pas de faire des actions généreuses et mettre les ennemis en grande peine. Ils vont aussi bien plus avant, ayant bravement pris Minden sur le Weser et secouru Osnabrug; et espèrent de faire mieux avec monsieur le landgrave de Cassel[2]. Le colonnel de qui m'escrivez[3] est party ayant receu la somme qu'avez iugé nécessaire.

Je n'ay pas laissé de tesmoigner à monsieur le grand chancellier[4] l'affection que continuez aux affaires communs et notamment de la Suède, laquelle a tousiours honoré et honorera vos vertus. N'ay pas oublié aussi faire mention de la lettre de change, en quoy et en tout affaire qui vous concernera ie vous prie de croire, monsieur, que ie désire d'estre cogneu pour vostre très humble serviteur et parfait amy.

Nous n'avons pas receu à cette fois les pacquets d'Hollande et par conséquent d'Allemagne et de Poméranie. Ce qui est cause que cette lettre est plus stérile des nouvelles que ie ne voudrois. En estant mieux fourni, monsieur, ie ne seray pas chice pour vous en faire part.

Le 5 de Juin n. st. 1636.

2621. 1636 juni 5. Aan Rijngraaf Otto[5].

Monsieur,

1 Copie Den Haag, ARA. Eerste afd. coll. Hugo de Gr. Aanw. 1911 XXIII no. 2, p. 25. Geadresseerde, sir John Hepburn (1598?-8 juli 1636), was een Schot van origine; hij vocht onder de Zweden en stond sedert 1633 in Franse dienst. Op 8 juli 1636 sneuvelde hij tijdens het beleg van Saverne.

2 Wilhelm V, landgraaf van Hessen-Kassel.

3 Hugh Hamilton; vgl. no. 2598, p. 157 en n. 7 aldaar, en postscriptum, p. 159.

4 De Zweedse rijkskanselier Axel Oxenstierna.

5 Copie Den Haag, ARA. Eerste afd. coll. Hugo de Gr. Aanw. 1911 XXIII no. 2, p. 26. Antw. op no. 2594.

Lorsque j'eu l'honneur de recevoir vostre lettre de Vizelize[1] j'avois avec moy monsieur Ponica[2] qui estoit demeuré icy après le partement de monsieur le duc de Weimar[3] pour se préparer au voyage d'Angleterre.

Comme ie l'avois prié souventesfois de me vouloir aider à recommander vos affaires et ceux de vostre maison très illustre en cette cour, ainsi m'a il tesmoigné d'y avoir contribué tout ce qui estoit de son crédit, qui n'est pas petit icy, et d'y vouloir continuer à quoy ie ne lairray pas de l'exciter et d'y coöpérer tant qu'il me sera possible.

J'ay envoyé, monsieur, la lettre qu'avez escrite à monsieur le grand chancellier[4] à qui ie n'ay pas omis aussi de recommander tout ce qui peut servir à vostre contentement. Ledit grand chancellier et monsieur de St. Chaumont[5] à la fin de Mars et commencement d'Avril estants à Wismar ont fait certaines conventions ensemble et nonobstant que sur certaines articles d'importance ils ont trouvé nécessaire de consulter réciproquement leurs principaux et prendre temps pour s'en donner mutuellement la résolution finale si est ce que cependant ils sont d'accord de la part des deux couronnes de ne faire aucune paix ny tresve ny surchéance d'armes plus longue que de quinze iours sinon ensemble et conioinctement. Si i'apprens quelque chose de la suitte de cecy ie ne manqueray pas, monsieur, de vous en donner advis.

Je croy qu'aurez entendu comment nos Suédois ont pris Minden sur le Weser, et secouru fort bravement Osnabrug, et qu'ils se renforcent tous les iours des gens, de vivres et d'amunition tant en la Saxen qu'en la Poméranie et aux pays voisins. Le roy de Danemarcq[6] ne laisse pas de s'entremettre pour la paix, mais la Suède ne la veut que commune et seure et honneste.

Dieu nous la donne, monsieur, et vous conserve en pleine prospérité.

Vostre très humble serviteur.

Le 5 de juin n. st. 1636. A Paris.

2622. 1636 juni 6. Aan [N. van Reigersberch][7].

Monsieur Salmasius[8] is te Dijon wat opgehouden geweest door zijn vaders[9] en daarna zijner huisvrouwe[10] ziekte. Middelertijdt is 't gerucht gekomen te Rome, dat deze man hen zoude konnen schaden. Overzulks hebben de kardinalen Barbarijn[11] en Bagny[12] geschreven, dat men moet zien hem in Vrankrijk te houden. De

1 No. 2594?
2 Tobias von Ponikau, raad en gezant van Bernhard van Saksen-Weimar.
3 Bernhard, hertog van Saksen-Weimar.
4 De Zweedse rijkskanselier Axel Oxenstierna.
5 Melchior Mitte de Miolans, markies van St. Chaumont.
6 Christiaan IV.
7 Gedrukt Brandt-Cattenb., *Leven* II, p. 70, p. 69. Naar ik vermoed is de brief gericht aan Nicolaes van Reigersberch.
8 De Franse klassiek-filoloog Claude de Saumaise, hoogleraar te Leiden, doch met verlof in zijn geboorteland.
9 Bénigne de Saumaise; zie over hem IV, p. 282 n. 1.
10 Elisabeth Virot. aant.
11 Francesco, kardinaal Barberini; zie III, p. 230 n. 2; zie ook V, p. 36 n. 1.
12 Giovanni Francesco, kardinaal Guidi del Bagno († 1641); hij was pauselijk nuntius in Parijs geweest.

prins van Condé[1], gouverneur van Bourgonje, heeft last gekregen en eerst hem groote voordeelen aangeboden, zoo hij ter misse wilde gaan. Ziende, dat zulks niet vallen wilde, heeft hem, zoo hij is, getragt hier vast te maken ende zijne conditie te verbeteren. De zwarigheit is op de zekerheit. Mij dunkt, dat hij in Engelandt de beste dienst zoude konnen doen voor de gemeene christenheit .....

Ik heb in deze dagen vrij wat door de stadt van mij doen spreken, dewijl ik op de octava van de Feste Dieu[2] - zoo ze die noemen -, wanneer de processie voorbij ons huis zoude komen, verboden heb, dat men aan ons huis tapijten zoude hangen, zoodat de commissaris de tapijten heeft moeten hangen zeven of acht voeten van de deur aan palen vastgehegt. Dit heb ik gedaan naar het voorbeelt van voorgaande Brittannische ambassadeurs. Men meende, dat lutherschen zulke processiën niet quaadt vonden. Maar daarin bedriegen zij zich. Praesentiam credunt inexplicabilem et tantum in usu sacramenti. Deze Heilige dag is vierhondert jaren oud, de processie driehondert jaren, gegrond op een frivole revelatie van een Engelsche bagijn[3] .....

Ik versta, dat Duraeus[4] in Zweden is om den vrede der protestanten te vorderen. Doctor du Val[5], een van de Sorbonisten, maar van de factie van den paus[6], heeft in deze dagen een boek gemaakt[7], waarin hij stelt, dat de doctoren in de theologie geen kettersche of verboden boeken mogen lezen zonder bijzondere toelating van den paus, daar 't gebruik van Vrankrijk altijdt is geweest, dat zulks verstaan word begrepen te zijn in het confereren van het doctorschap. Hij zeid daarenboven, dat de opinie, die de paus stelt boven de conciliën, - 't welk is de opinie van Vrankrijk, naar 't zeggen van den kardinaal Bellarmijn[8] zelve - aanleiding geeft tot ongehoorzaamheit en rebellie.

1 Henri de Bourbon, prins van Condé (1588-1646).
2 Fête-Dieu of Fête du Saint Sacrement, feest ter ere van de Eucharistie, in 1264 door paus Urbanus VI ingesteld en door de bulle *Transiturus de hoc mundo* verbreid; Johannes XXII heeft het feest in 1317 verrijkt met een octaaf en een processie voorgeschreven.
3 Wellicht Eva, recluse van de St. Maartenskerk te Luik (± 1200-± 1265). Samen met Juliana van Mont-Cornillon ijverde zij voor de instelling van het feest van het H. Sacrament. Vgl. Petrus Cabeljau, *Catholiick Memory-Boeck der Gereformeerde*, Leiden 1661 Eerste Deel, p. 593. Een ‘Engelsche bagijn’ is mij in dit verband niet bekend.
4 Johannes Duraeus - John Durie -; zie over hem V, p. 314 n. 4.
5 André Duval (1564-1638), Frans theoloog.
6 Urbanus VIII.
7 *Andreae D Vvallii Ponthesiani Doctoris Sorbonici, Et Regii Theologiae In Academia Parisiensi Professoris: Commentarii In primam secundae partis Summae D. Thomae. Tomvs Prior Complectens Sex Tractatus: Primvm de voluntario, & libero, atque de actionibus humanis. Secundum de peccatis. Tertium de legibus. Quartum de gratia, & auxiliis eiusdem supernaturalibus. Quintum de quator hominis nouissimis. Sextum de Indulgentiis. Lvtetiae Parisiorvm. Sumptibus Sebastiani Cramoisy, Typographi Regij, viâ Iacobaeâ. M.DC.XXXVI. Cum Privilegio Regis Christianissimi, & Doctorum Approbatione.*
Andreae Dvvallii Ponthesiani Doctoris Sorbonici, Et Regii Theologiae in Academia Parisiensi Professoris, Commentarii In secundam secundae partis Summae D. Thomae, Tomvs Posterior Complectens qvator Generales Tractatvs, Primum de Fide. Secundum de Spe. Tertium de Charitate. Quartum de Summo Pontifice. Lvtetiae Parisiorvm Sumptibus Sebastiani Cramoisy Typographi Regij, viâ Iacobaeâ. M.DC.XXXVI. Cum Priuilegio Regis Christianissimi, & Doctorum Approbatione. Voor de bedoelde passus zie II, p. 778.
8 Robertus Franciscus Romulus, kardinaal Bellarminus; zie over hem V, p. 310 n. 17.

2623. 1636 juni 6. Aan A. Oxenstierna[1].

Excellentissime Domine,

Multos rerum peritos ita existimare video Gallos natura sua minime cunctabundos ad hoc usque tempus resides fuisse non casu, sed destinato, ut vi omni hostium in nos effusa arma nostra religionemque protestantium quam longissime a vicinia sua amoverent id ipsum Romae pro magno merito imputaturi. Praeterea dum Lotharingiam ejusve munitiora bello, pace aut indutiis retineant, cetera damna levia ducunt; planeque, quasi cum imperatore[2] jam convenissent, omissa Germania bellum in Hispani terras, id est Burgundiae comitatum, transferunt contemtis Helvetiorum ea de re querelis.

His diebus Sorbonicorum unus Du Val[3] nomine pontificis[4] valde studiosus collegis inconsultis librum ediderat[5], in quo dixerat inter multa alia libros Romae vetitos ne a doctoribus quidem theologiae licite legi, nisi speciali concessu pontificis, cum hactenus receptum his in locis fuerit, ut jus omnes libros legendi in ipsa collatione doctoratus comprehensum censeretur. Praeterea sententiam, quae concilium docet esse supra pontificem - ea autem est academiarum Galliae vetus sententia testante Bellarmino[6] - occasionem dare inobedientiae et rebellioni. Haec loca carbone nigro Sorbona cum notare vellet, regii consilii interdicto vetita est: sic defenduntur jura regni et veteris libertatis ecclesiae Gallicanae reliquiae tenues.

De matrimonio Lotharingico[7], quanquam probationem ejus urgeant Romae caesar[8], Hispanus[9], dux Carolus[10], rem mansuram puto in incerto timente pontifice potentes partes offendere. Forte Galli parlamenti aut hujus aut omnium auctoritate firmabunt id, quod nuper episcopi quidam consulti responderunt irrita esse principum regii sanguinis conjugia regis impermissu. Combalettam[11], cardinalis[12] propinquam, regio fratri[13] conjugem destinari rumor multus est, sed cardinali, quantum vulgo patet, aversante. Quid post siparium agatur, dies deteget. Frater regius ab ea cogitatione se non alienum praefert, ut tempus trahat, an ut hoc ipso cardinalem regi[14] suspectum faciat variantibus hominum judiciis. Fontebellaqueo rex nunc agens ibi fratrem exspectat.

A Voido[15], ad Mosam loco, literas habeo tribuni Heiburni[16] scriptas XXX

1 Hs. Stockholm, RA. Eigenh. oorspr. Gedrukt *Epist.* p. 237; *Oxenst. Skrifter* 2. afd. II, p. 190.
2 Ferdinand II.
3 André Duval; zie no. 2622, p. 187 en n. 5 aldaar.
4 Urbanus VIII.
5 Zijn *Commentarii in primam [secundam] secundae partis Summae D. Thomae tomus prior [posterior]* van 1636.
6 De jezuiet Robertus Franciscus Romulus Bellarminus (1542-1621).
7 Vgl. no. 2619, p. 184 en n. 12 aldaar.
8 Ferdinand II.
9 Philips IV.
10 Karel IV, hertog van Lotharingen.
11 Marie Madeleine de Vignerot, dame de Combalet; zie no. 2575, p. 124 en n. 1 aldaar.
12 De Richelieu.
13 Gaston Jean-Baptiste de France, hertog van Orléans.
14 Lodewijk XIII van Frankrijk.
15 De tekst der *Epist.* heeft abusievelijk 'Volo'.
16 John Hepburn; zie over hem no. 2620, p. 185 n. 1.

Maii novi cal. Postridie ejus diei, ut significat, cardinalis Valetta[1], quicum ipse erat[2], ibat subventurus Hagenoviae fame periclitanti. Dux Bernhardus[3] interea suo cum agmine ibat Rhenum Mosellamque inter, tum ut distraheretur a Valetta pars hostium, tum ut Sarae adsita ab hostili incursu liberentur, dum majores ex Gallia copias Valetta exspectat; quae ubi venerint simul cum duce Bernhardo majora aggredi meditabatur. Haec ille.

Ducis Bernhardi copiis secundo prae est imperio comes Guichius[4], cardinalis et ipse cognatus, excusato ob morbum, an quod legationi de pace servetur, Feuquerio[5]. Dolam in comitatu Burgundiae obsidet princeps Condaeus[6] cum XX, ut ajunt, peditum, VI equitum millibus. Ei proximum in militem imperium habet Milleraeius[7], cujus avunculus est ipse cardinalis. Ita non quiescit inter publica negotia privatae potentiae studium.

Duraeum[8] sociandis ecclesiastica pace protestantibus laborantem audio, postquam consilia sua Zelandis pastoribus et Gallicae linguae per Bataviam ministris probasset, Hollandis haesitantibus profectum in Suediam promovendo eidem negotio optando magis quam facili.

Quod nuper[9] scripsi vereri me, ne per Polonicum matrimonium[10] Anglia a nobis abalienetur, ejus rei jam initia persentiscere mihi videor: ordinarius enim legatus[11] - extraordinarium[12], quia regem nondum salutavit, conspicere interea per mores non licet - dixit mihi inaudisse se literas a Tua Sublimitate ad Palatinum[13] scriptas satis frigidas. Dixi credere me scriptas pro rerum statu praesente, alias futuras, si in causam Anglia nobiscum vellet descendere. Addidi Palatinae Domus studiosam semper fuisse Sublimitatem Tuam, cujus rei testes essent regina Bohemiae[14] et administrator[15].

Regis Galliae animum religione sua et monachorum instinctu constat pacis esse cupidum aegreque eum, ne praeceps eo ruat, spe rerum meliorum a cardinali sufflaminari.

Madritio scriptae litterae XII Aprilis novi cal. nuntiant commendatum ab Anglis regi Hispaniae Palatini negotium. Respondisse imperatorem ad postremas

1 Louis de Nogaret d'Epernon de La Valette.
2 De tekst der *Epist.* heeft ‘qui cum ipso erat’.
3 Bernhard, hertog van Saksen-Weimar.
4 Maarschalk Antoine, hertog van Gramont, ook genoemd graaf van Guiche; zie VI no. 2486, p. 543 n. 11.
5 Manasse de Pas, markies van Feuquières.
6 Henri de Bourbon, prins van Condé.
7 Maarschalk Charles de La Porte, markies, later hertog, van La Meilleray (1602-1664).
8 Johannes Duraeus - John Durie -; zie over hem V, p. 134 n. 4.
9 No. 2585 dd. 8 mei.
10 Er is herhaaldelijk in de brieven van 1635 en 1636 sprake van een huwelijk van de Poolse koning Wladislas VII (IV) met Elisabeth, oudste dochter van de in 1632 overleden Winterkoning, Frederik V van de Palts, en Elisabeth Stuart, zuster van de Engelse koning Karel I. Ook andere kandidaten worden genoemd; Wladislas huwde echter in 1637 Cecilia Renata (1611-1644), dochter van keizer Ferdinand II.
11 Burggraaf John Scudamore.
12 Robert Sidney, graaf van Leicester.
13 Karl Ludwig; zie over hem V, p. 112 n. 12.
14 Elisabeth Stuart.
15 Ludwig Philipp, paltsgraaf van Simmern (1602-1655).

Hispani eo de negotio literas velle se morem gerere regis Hispaniae postulatis, quantum res ferrent imperii.

Siciliae donativum et ex regno Neapolitano IX C^{m} ducatos impendi rebus Belgicis Germanicisque. In Corunna aliisque Hispaniae partibus parata haberi navigia, milites aliaque vitae aut bello necessaria, metu paratuum Gallicorum Batavicorumque et cum Anglis pace incerta. Etiam in Catalonia locisque aliis dilectus haberi aut eadem de causa, aut ut ex Insulis[1] tentetur aliquid in oram Massiliensem. Melitensibus irasci Hispanum, quod novum struere volentes castellum, ea de re non se aut suum Siciliae praefectum[2] eodem tempore, quo papam consuluissent.

Vienna literae datae 26 Aprilis nos docent legatos Danicos[3] praeter suum Bremense et de Albis onere negotium laborare in cudenda cum Suedis pace; et de pecunia quidem in solutionem militum danda non fore difficilem imperatorem, ad illud vero, quod suadet Danus[4], ut Suedis concedantur Rostochium, Wismaria, Stralsundum, obhaerescere adhuc negotium. Non satis concordes agere dominos Banerium[5] et Wrangelium[6] iisdem literis perscribitur.

Vetustiores paulo Vienna literae dicebant 5 Maji abiturum imperatorem, Augustam[7] et reginam Hungariae[8] Lintzae exspectaturas tempus inaugurandi regis Romani[9].

Ab Hispano Genuensibus offerri Finale, si eo pacto eos possit in belli societatem pertrahere. Missum ab aula imperatoris Rensium[10] cum pecunia in stipendium militis per Silesiam agentis. Helvetiorum animos magis magisque abalienari video a Gallis, primum ob inimica protestantibus decreta de Valle Telina[11], deinde quod stipendia non solvantur[12], qua de causa auxilia Soloduriensia jam a militia discessere, idemque se facturos minantur alii.

Tum vero comitatus Burgundiae curam honeste derelinqui non posse sentiunt Friburgenses et alii quidam. Transiere jam per eas partes in usum Hispaniae bis mille Germani secuturis peditibus aliis ter mille, equitibus mille. Cur ad Padum nihil egerint hactenus Galli ac socii, causam alii ad amnium incrementa referunt, alii, quod Sabaudus[13] pacem spectans consilia moretur; credo et impares fuisse

1 Ste. Marguerite en St. Honorat.
2 Van 1635 tot 1639 was onderkoning van Sicilië: Luis-Guillem de Moncada, prins van Paterno, hertog van Montalto.
3 De resolutie was van 30 april 1636; het Deense gezantschap stond onder leiding van Christian von Pentz (1600-1651), gouverneur van Gluckstadt; hij was in 1634 gehuwd met Sophie Elisabeth, gravin van Sleeswijk-Holstein, dochter van Christiaan IV en Christina Munk.
4 Christiaan IV.
5 Johan Gustavsson Banér, Zweeds maarschalk.
6 Herman Wrangel.
7 Eleonora Gonzaga (1598-1655), met wie Ferdinand in 1622 in tweede echt huwde.
8 Maria Anna (1606-1646), dochter van de Spaanse koning Philips III; zij was in 1631 gehuwd met Ferdinand, koning van Bohemen, zoon van Ferdinand II en later (1637) als Ferdinand III diens opvolger.
9 In december 1636 werd Ferdinand tot rooms koning gekroond.
10 Dese afgevaardigde - wellicht moet 'Reusius' gelezen worden - heb ik niet kunnen identificeren.
11 Vgl. no. 2499, p. 8.
12 De uitgave der *Epist.* heeft de lezing 'petantur'.
13 Vittorio Amedeo, hertog van Savoye.

hostilibus copiis, cum extra praesidia sex tantum millia apparerent, quibus nunc equites accessere et cohortes Sabaudiam aliquot[1] transeunt. Certe neque Parmensis[2] transire hactenus ad sua potuit et marchio Villa[3] cum e Placentia in vicinum agrum exiisset, recipere se coactus est.

Scribunt Mediolanenses extra eos, qui praesidiis attinentur, in apertum educi posse sex equitum, octodecim peditum millia, credo ad verum aliquid adjicientes, dum famae student. Sed ex regno Neapolitano mille equites, mari mille pedites cum multo argento venire credebantur et dirigi in Montiferratensem agrum tentamenta, ni Galli alio traxerint. Hispani duces Ticini adhuc imminent occasionibus.

Rohanii[4] gloriam destruere scribitur legatus Galliae[5] illis in partibus multoque magis hic pecuniarum arbiter Bulionius[6]. Videmus hostes e Tirolensi agro aliquid in Vallem Monasteriensem moliri. Ne illud quidem omittendum censeo, quod Mediolano scribitur Austriacos, quod ipsis cum rege Poloniae[7] erat controversum, de eo transegisse datis ei reditibus ex regno Neapolitano, Castello maris, quod dicitur, et Rupe Guilielma, quorum sors superet[8] CCCL scutatorum millia; quod additur eidem regi a Gallis ostentari matrimonium aut Condaeae[9] aut Mantuanae[10] serum est, quando cum Palatina[11] res pro confecta habetur.

Haec cum cogito, maxime mihi dolet, quod haec aula ita Romam respicit, ita intus fluctuat, ut non possit in ea multum fiduciae collocari. Etiam nunc in re quidem non maxima nec spernenda tamen iniquiores fuere nobis. Nam cum nuper in initu legati ab Anglia ordinarii Veneto[12] contra nos nimis aperte favissent, nunc cum facile mihi esset ope meae familiae et eorum, qui cum Hogendorpio[13] sunt, dignitatem nostram tueri, omiserunt quicquam significare aut mihi aut Veneto.

Scribit comes Suessionensis[14] apud Sessam amnem se pugnasse feliciter cum Polonis quater mille, sibi cum essent tria peditatus regimenta, quae dicunt, quatuor Helvetiorum centuriae, equites partim levis armaturae partim Hungaricae partim cum carabinis mille ducenti: caesos hostium prope quingentos, suorum amissis non ultra septuaginta, signa hostium capta duo et ductores aliquot.

1 De tekst der *Epist.* heeft ‘aliquae’.
2 Odoardo Farnese, hertog van Parma.
3 Guido, markgraaf van Villa († 1648).
4 Henri, hertog van Rohan, luitenant-generaal van de Franse troepen in Graubünden en de Veltlin.
5 François Lasnier; zie over hem no. 2527, p. 52 n. 15.
6 Claude de Bullion.
7 Wladislas VII (IV).
8 De tekst der *Epist.* heeft in plaats van ‘quorum sors superet’ de woorden ‘qui superent’.
9 Anne Geneviève, dochter van Henri de Bourbon, prins van Condé; zie over haar V, p. 321 n. 2.
10 Maria Louisa Gonzaga; zie III, p. 206 n. 6 in fine.
11 Elisabeth, dochter van de in 1632 overleden Winterkoning, Frederik V van de Palts; vgl. p. 189 n. 10.
12 Alvise Contarini di Nicolo.
13 Gijsbrecht van Hogendorp; tot de val van Mainz in december 1635 was hij gouverneur van die stad geweest. Zie VI no. 2319, p. 287 n. 13.
14 Louis de Bourbon, graaf van Soissons.

Scribit D. Thuanus[1], qui cum cardinali Valetta die Maji 31 es novo cal. a Voco Barisaeum, quod a Spinali diei itinere abest, pervenerat, consultasse ibi cum Valetta ducem Bernhardum, ita ut modo ex Heiburni literis scripsi, diversa primum itinera ut caperent, postea iterum ad meliora ausa coituri. Comitem Susae[2] obvios[3] sibi factos Croatos quingentos, qui frumenti Gallici commeatum interceperant, cum centum et quadraginta equites secum haberet ipse, disjecisse occisis eorum triginta quinque ipsa in pugna, captis vero viginti quinque.

Literae scriptae Divione calendis Junii novi calendarii nuntiant, ex quo Dola obsessa est, Pesmum oppidum in vicino pari inter Dolam Graiamque intervallo quingentis militibus custoditum, per pactiones venisse in Gallorum potestatem secutaque castella, Pinctam[4], Moseium[5], Rupem fortem. Habet secum Valetta ter mille pedites, equites totidem, machinas campestres quatuor. Auditur movere se hostis in Alsatia inferiore, Croatos quoque alios citra montes vagari et Polonos, qui in Luxemburgico agro fuerant, in Alsatiam ajunt transiisse, Bussium[6], cum Confluentium oppidum periclitaretur, recepisse se in arcem inferius Ermesteino sitam, ibi eum in sesquimensem durare posse. Haec sunt externa.

Ad propiora ut redeam, audio esse, qui judicant non sperare cardinalem Combalettam jungi posse fratri regio neque tam rerum ignarum, ut non praevideat, quantae inde in animo regis sint oriturae suspiciones, sed hoc suscitabulo eum uti, ut comitem Suessionensem regii sanguinis principem diu circa hoc matrimonium cunctantem impellat.

Mitto literas a Ryngravio[7] et Marino[8] et duo scripta in vulgus edita, alterum, quo regis religio in cohibendis sacrilegiis celebratur[9], alterum, quo color oblinitur turbatae pacis in comitatu Burgundiae permulcendis Helvetiis[10].

Heiburnus ad me scribens rogavit, ut se addictissimum semper Sublimitati Tuae ipsi commendarem memoremque facerem X^{m} imperialium, quos Tua Sublimitas, Magontiaci cum esset mense Julio anni nuper exacti, ipsi per homines D. Spiringii[11] numerari jusserat; quod cum consequi tunc nequiverit temporum iniquitate, orat, ut nunc Lutetiae ipsi eandem summan recipere liceat.

Haec erat hoc tempore rerum tum hic, tum foris, facies, quam Deus ad optima vertat idemque, Excellentissime Domine, Tuae Sublimitati praestet optima quaeque.

Tuae Sublimitatis devotissimus
H. Grotius.

Lutetiae, 6 Junii novi calendarii.

1 François Auguste de Thou (1604-1642), oudste zoon van de in 1617 overleden Franse historicus Jacques Auguste de Thou. Hij was als surintendant des finances et de la justice toegevoegd aan kardinaal De La Valette.
2 Louis de Champagne, graaf van La Suse, gouverneur van Montbéliard. De tekst der *Epist.* heeft de foutieve lezing 'sunt'.
3 De uitgave de *Epist.* heeft de lezing 'obviam'.
4 Er staat - abusievelijk - Pinolam.
5 De lezing der *Epist.*: 'Moscium' berust wellicht slechts op een zetfout.
6 Charles, graaf van Bussy-Lameth.
7 Rijngraaf Otto.
8 Charles Marini; het bedoelde schrijven is wellicht no. 2596.
9 *Déclaration ... contre les jureurs et blasphémateurs du sainct nom de Dieu, de la sacrée Vierge Marie et des Saincts. Verifiée en Parlement, le 19 may 1636* - Paris, P. Rocolet, P. Mettayer et A. Estiéne, 1636.
10 Zie voor de titel p. 198 n. 4.
11 Petter Spiring Silvercrona, raad van financiën van Zweden.

Adres: Axelio Oxenstiernae, Sacrae Reg. Maj. Regnorumque Sueciae Senatori et Cancellario.

2624. 1636 juni 9. Van Willem de Groot[1].

Frater optime,

Summa erat apud omnes Gallicarum litterarum expectatio, cum tuae aliaeque VII Maii scriptae[2] nobis traditae sunt, sed nec eae quidem recentes, quippe ante mensem datae.

Pro scripto Molae nomen praeferente[3] gratias habeo; non immerito ibi vapulat Balsacus[4], quem et libellus sub nomine Buxhornii[5], ut audio, edendus docebit, quid sit irritare crabrones[6].

Epigramma tuum in Seldenum[7] festivum sane est[8], sed sine Theonino dente[9].

De rebus nostris ut te jam certiorem faciam, scias valetudinem nostrum omnium esse satis bonam et parentum[10] tolerabilem, nisi quod nuper vitam cum morte commutavit senex Rijcxius[11], tibi, dum viveret, amicissimus: in cujus locum sufficiendus videtur Forestus Alcmarianus[12].

Pavo[13] tandem obtinuit, ut sibi redire liceat exadvocato et exlegato. Ordines Hollandiae cum alium sibi quaererent advocatum, plurium mentio fuit facta, quos inter Bellimontius[14], Honartus[15], Kinscotus[16], Wevelinchovius[17], Borelius[18], Mussius[19], sed si tres suffragiis vicere, Catsius[20], Forestius, Glargius[21]. Postea,

1 Hs. Den Haag, ARA. Eerste afd. coll. Hugo de Gr. Aanw. 1911 XXIII, no. 24. Eigenh. oorspr. Antw. op no. 2583; beantw. d. no. 2683 tesamen met nos. 2625 en 2643.
2 No. 2583.
3 Zie voor deze Mola - Nicolas Bourbon le Jeune - no. 2583, p. 133 en n. 7 aldaar.
4 Jean Louis Guez, seigneur de Balzac. Zie III, p. 186 n. 2; zie ook ibid., n. 1.
5 *Danielis Heinsii Epistola qva Dissertationi D. Balsaci Ad Heroden Infanticidam, respondetur: multaque diuersae eruditionis hac occasione excutiuntur editore Marco Zverio Boxhornio. Lvgd. Batavorum*, Ex Officina Elzeviriana. MDCXXXVI, De opdracht van dit geschrift aan Const. Huygens is gedateerd op 12 juli 1636.
6 Plautus, *Amph.* 707: inritabis crabrones.
7 Over John Selden en zijn *Mare clausum*, zie V, p. 515 nn. 7, 8 en 9. Zie ook no. 2588.
8 Zie voor dit epigram no. 2583.
9 Theon was een bekend lasteraar in het oude Rome; zie Horatius, *Epist.* I, 18,82.
10 Jan de Groot en Aeltgen Borre van Overschie.
11 Ventidius Riccen, tot zijn dood in 1636 rekenmeester van Holland en West-Friesland.
12 Nanning van Foreest, pensionaris van Alkmaar; hij werd bij schrijven dd. 4 augustus van Frederik Hendrik aan de Staten van Holland 'genotificeert ... tot Reekenmeester te zijn verkooren' (Res. St. v. Holl. 6 aug. 1636, p. 483).
13 Adriaen Reyniersz. Pauw; vgl. ter zake de nos. 2505, 2511, 2543. Hij wordt in 1636 raad en rekenmeester der domeinen van Holland.
14 Simon van Beaumont, Grotius' opvolger in het ambt van pensionaris van Rotterdam.
15 Rochus van den Honaert (1572-1638), raadsheer in de Hoge Raad.
16 Nicolaes van Kinschot; zie over hem IV, p. 480 n. 10.
17 Mr. Jan van Wevelinckhoven; zie IV, p. 385 n. 9.
18 Willem Boreel, pensionaris van Amsterdam.
19 Mr. Cornelis Musch (1592 of 1593-1650), griffier van de Staten-Generaal.
20 Jacob Cats; vgl. IV, p. 337 n. 2. Hij werd na Pauw in 1636 raadpensionaris en bekleedde dit ambt tot 1651.
21 Gilles de Glarges (1559-1641), pensionaris van Haarlem.

cum Forestius id muneris non affectaret, Glargius vero per aetatem oneri sufficere se negaret, facile omnium votis electus est Catsius, qui hac septimana generum sibi adsciscit Mussium[1] cum magnis divitiis brevi quaesitus.

Ad legati Gallici munus obeundum apud Batavos propositi fuere Brassardus noster[2], Oostervici dominus[3] ac dominus Asperae[4], sed cum Brassardus tredecim tulisset vota, omnium oculi in illum fuere intenti[5]. Ille vero unius dici spatio ad deliberandum postulato postera die excusationis causas satis generales proposuit atque ita Oostervici dominus a Batavis nostris nominatus et ab Ordinibus Generalibus electus est. Ego tibi cum illo melius conventurum puto, quam antea cum eo, qui jam plenis velis ad nos properabit, camerae rationalis adsessor post tantam dignitatem futurus.

Copiae Gallorum sociae, quae nobis hactenus oneri et timori fuere, tandem in patriam reversae sunt: magnam earum partem ad portum usque Delfensem principis[6] jussu navibus duxit Losecatius noster[7], et rapinas ac damna incolarum, quantum potuit, repressit, cujus filium[8] deputati Ordinum Hollandiae nudius tertius signiferum credarunt, Dusseni[9] praecipue opera, sed etiam assentiente Broechovio[10].

Controversia de portu Delfensi, cujus meministi, nondum sopita est; ita durae cervicis sunt concionatores nostri, sed Ordines Hollandiae Synodum ipsis indulgere nolunt, priusquam decreto suo pareatur atque ita reipublicae sua auctoritas constet.

De pace jam nihil inaudimus; speramus tamen Deum tandem minus turbida consilia principum animis inspiraturum.

Britanni plane nos piscatu prohibere volunt, quos contra jam calamum acuit Graswinkelius[11] et ad litteras suas[12] responsum expectat; sunt, puto, inter erep-

1 Elisabeth Cats trouwde in mei 1636 met mr. Cornelis Musch, heer van Waelsdorp, Nieuwveen en Carnisse. Na de dood van Musch in december 1650 hertrouwde zij (28 januari 1652) met Dirck Pauw.
2 Govert Brasser uit Delft; in de vergadering van Holland van 5 juni bij meerderheid genomineerd tot de ambassade van Frankrijk heeft hij om particuliere redenen ontheffing verzocht en verkregen (Res. St. v. Holl. dd. 6 juni 1636, p. 439).
3 Willem van Liere, heer van Oosterwijk; hij werd in december 1636 ordinarius ambassadeur van de Geunieerde Provinciën te Parijs, welke post hij tot december 1647 bekleed heeft. Hij stierf in 1649.
4 Mr. Paulus Matthijsz. van Asperen, raadsheer in de Hoge Raad.
5 Vgl. Vergilius, *Aen.* II, 1: Conticuere omnes intentique ora tenebant.
6 Frederik Hendrik.
7 Frederik van Losecaat, gehuwd met Grotius' zuster Adriana; zie over hem IV, p. 8 n. 10.
8 Diderik van Losecaat. Vgl. *Resolutiën vande Heeren Gecommitteerde Raden* 9 juni 1636: 'Ende tot vendrich vande voors. compagnie Dirck Losecaet, adelborst onder de comp.ie van den lieutenant-collonel Thienen.' De kapitein van de 'voors. compagnie' was Grobbinger.
9 Vermoedelijk Eewout Jacobsz. van der Dussen; zie V, p. 9 n. 11 en III, p. 11 n. 4.
10 Jacob van Brouckhoven (1577-1642) uit Leiden; hij had evenals Eewout van der Dussen zitting in het college van Gecommitteerde Raden van de Staten van Holland en West-Friesland in het Zuiderkwartier te 's-Gravenhage.
11 Theod. Graswinckel; vgl. terzake no. 2588.
12 No. 2588, eerst beantwoord op 24 juli (no. 2682).

tas tibi chartas multa, quae ad eam materiam facerent. Audio Pontanum Herdervicensem[1] Daniae regis[2] jussu adversus Seldemun scribere.

Vale.

Tibi obsequentissimus frater
Guilielmus Grotius.

Raptim. Hagae, IX Iunii 1636.

Adres: A Monsieur Monsieur Grotius, Ambassadeur de la Reine et couronne de Suède vers le Roy Très chrestien, A Paris.

Boven aan de brief schreef Grotius: rec. 22 Julij.

En in dorso: 9 Iunii 1636. W. de Groot.

2625. 1636 juni 9. Van Willem de Groot[3].

Frater optime,

Postquam has litteras[4] exarassem binas a te accepi, priores XIV[5], posterios XXIII[6]. Maii datas, in quibus multa de libris chartisque deperditis, qua de re cum Reygersbergio[7] aliisque agam, quanquam parva mihi spes sit, nisi reperto filo Ariadnaeo aliquo, quod nos in veram semitam deducat[8].

In alteris meministi librorum, quos pro tuis non agnoscis; eos ego veris - quoad possum - reddam dominis, quam fidem tibi ab aliis non praestari doleo.

Editionem Antologiae[9] non dissuadeam Morello[10] committi; cogita, an Didericus[11], ubi ad vos redierit, correctoris officio ex parte fungi non possit: Blavii[12] tricas nosti, et characteres tibi displicent.

Nova non addam, quia ea prioribus litteris inserni, a vobis vero nihil me earum rerum accipere miror.

Vale cum uxore et liberis[13].

1 Johannes Isacius Pontanus, hoogleraar te Harderwijk. Over zijn in 1637 verschenen *Discussionum historicarum libri II* zie V, p. 52 n. 7.
2 Christiaan IV; het boek is opgedragen aan Christian Friis (1617-1657), zoon van de Deense kanselier Christian Friis (1556-1616).
3 Hs. Den Haag, ARA. Eerste afd. coll. Hugo de Gr. Aanw. 1911 XXIII, no. 24. Eigenh. oorspr. Antw. op nos. 2591 en 2599; tesamen met nos. 2624 en 2643 beantw. d. no. 2683.
4 No. 2624.
5 No. 2591.
6 No. 2599.
7 Nicolaes van Reigersberch.
8 Zie voor het verhaal van Ariadne en Theseus Ovidius, *Metamorph.* VIII, 169 vv.
9 Zie voor deze uitgave VI no. 2407, p. 426 n. 7.
10 Over de drukker Charles Morel, zie no. 2583, p. 134 n. 10.
11 Grotius' jongste zoon was kort voordien thuisgekomen na in het vaderland een militaire opleiding te hebben genoten onder de luitenant-generaal der artillerie Johan van den Bosch; zijn vader zocht emplooi voor hem.
12 De Amsterdamse uitgever Willem Jansz. Blaeu; vgl. ter zake o.a. no. 2407 (dl. VI).
13 Cornelia en Diederik waren te Parijs bij hun ouders.

Tibi obsequentissimus frater
Guilielmus Grotius.

Hagae, IX Juni 1636.

Adres: A Monsieur Monsieur Grotius, Ambassadeur de la Reine et couronne de Suède vers le Roy Très chrestien. A Paris.

Boven aan de brief schreef Grotius: rec. 22 Iulij.

En in dorso: 9 Junii 1636. W. de Groot.

2626. 1636 juni 10. Aan Ch. Marini[1].

Monsieur,

La lettre à monsieur le grand chancelier[2] qui accompagnoit celle qu'il vous a pleu m'escrire le 10/20 de May[3] a esté bien envoyée, comme aussi toutes vos précédentes. Je n'ay pas manqué aussi à faire response à toutes les vostres. Je soulois prendre l'addresse par Genève: depuis ie me suis servy de l'offre que m'avoit fait le sieur Priola[4]. Et maintenant ie me conformeray à l'advis que me donnez.

Nous sommes bien marrys que la concorde n'est meilleure entre les colliguez de l'Italie et qu'on ne se casse pas plus pour fournir à monsieur le duc de Rohan[5] des moyens nécessaires pour agir selon sa générosité. Nous attendons aussi des nouvelles de ce que monsieur le landgrave[6] fera pour Hanouw, le cardinal de La Valette[7] pour Hagenou et le duc de Weimar[8] pour Ermestain après la perte de Coblens importante pour l'Allemagne.

Cependant les princes du sang françois font des actions dignes de leur naissance. Car monsieur le comte[9] ayant avec luy trois régiments et quatre compagnies de Suisses et douze cents chevaux est allé attaquer un quartier des ennemis près la rivière de Fosse consistant en quatre mille chevaux poulonnois et les a attaqué si françoisement qu'il en a mis à bas quatre ou cinq, pris de prisonniers de qualité et le reste mis en fuite. Monsieur le prince[10] cependant avec une fort grande armée presse Dolen ayant pris une petite ville et quatre chasteaux aux environs.

Si avec cela Dieu donne quelque bonne fortune au roy[11] en son armement naval, comme les Hollandois ont esté fort heureux au Brasil, s'en estant rendus les maistres exceptez trois ou quatre places qui restent à l'Espagnol (à) sa très grande charge, nos Suédois auront tant plus de courage à défendre ce qu'ils tiennent dans la Poméranie, le Brandebourg et Saxen et avec le temps faire des plus grands progrès principalement si le duc de Lunenburg[12] comme on espère se resent du manquement des impérialistes à accomplir ce qu'ils luy avoient promis.

1 Copie Den Haag, ARA. Eerste afd. coll. Hugo de Gr. Aanw. 1911 XXIII no. 2, p. 27. Antw. op no. 2596; tesamen met no. 1618 beantw. d. no. 2650. Over Charles Marin (Marini) zie V, p. 436 n. 4.
2 De Zweedse rijkskanselier Axel Oxenstierna.
3 No. 2596.
4 Benjamin Prioleau, secretaris van Henri de Rohan.
5 Henri, hertog van Rohan; hij opereerde in de Veltlin.
6 Wilhelm V, landgraaf van Hessen-Kassel.
7 Louis de Nogaret d'Epernon de La Valette.
8 Bernhard, hertog van Saksen-Weimar.
9 Vermoedelijk Louis de Bourbon, graaf van Soissons.
10 Henri de Bourbon, prins van Condé.
11 Lodewijk XIII van Frankrijk.
12 Georg, hertog van Braunschweig-Lüneburg.

Nos gens font tousiours de levées tant en Suède qu'en Livonie.
Il faut prier Dieu que tout aille bien.
Je demeurerai, monsieur,
vostre très humble serviteur.

10 juin n.st. 1636. A Paris.

2627. 1636 juni 12. Aan Willem De Groot[1].

De Anthologia[2], mi frater, responsum adhuc exspecto. Velim ea cura expeditus ad alias verti.

Laborat haec aula, ut hic sub majoribus praemiis, sed simul haud dubie minori scribendi libertate retineatur Salmasius[3].

Velim scire, an prodierit Abrahami Mylii Lexicon veteris Teutonismi[4]. Si ita est, velim mihi mitti cum Kiliani ultimae editionis dictionario[5]. Et si illud non potest, hoc saltem.

Lemniscum[6], quo uti schola Lassoniana[7] solebat, velim habere, ut studia filii ejus, qui hic legatum Angliae agit ordinarium[8], juvem.

Scripsisse me memini de Gersonis libro de Auferibilitate Papae[9] seorsim excudendo apud vos. Heic enim nimium multae se offensae objiciunt. Existimo et publico id utile et librario minime damnosum fore.

Vale, 12 Iunii novi Cal. 1636.

Vale cum uxore[10], liberis[11], parentibus[12], amicis.

Tibi obligatissimus frater

1 Gedrukt *Epist.*, p. 862. Beantw. d. no. 2643.
2 Voor deze uitgave zie VI no. 2407, p. 426 n. 7.
3 De Franse klassiek-filoloog Claude de Saumaise; hij was hoogleraar in Leiden en bevond zich voor korte tijd in zijn vaderland.
4 Waarschijnlijk wordt hiermede bedoeld een door Van der Myle samengesteld vocabularium van Duitse en Keltische woorden, waarop Grotius een lofdicht schreef getiteld: *In Lexicum vetus Germanicum (Poemata*, Lugd. Bat. 1617, p. 312) en dat door de Duitse denker Gottfried Wilhelm Leibnitz (1646-1716) werd opgenomen in zijn *Collectanea etymologica*, Hanoverae 1717 onder de titel '*Archaeologus Teuto sive glossarium multorum vocabulorum veterum Teutonicorum Celticorumque, Collectorum ex variis vocabulariis et antiquissimis Teutonicis scriptoribus*'.
5 Corn. Kilianus, *Etymologicvm Tevtonicae Lingvae: sive Dictionarivm Tevtonico-Latinvm, praecipvas Tevtonicae Lingvae Dictiones et Phrases Latinè interpretatas, & cum aliis nonnullis linguis obiter collatas complectens: Studio & Opera Cornelii Kiliani Dvfflaei. Opus Germanis tam superioribus quàm inferioribus, Gallis, Anglis siue Anglosaxonibus, Italis, Hispanis, & aliis lectu perutile. Quid hîc praestitum sit, Praefatio ad Lectorem docebit. Editio tertia, prioribus auctior & correctior. Antverpiae Ex Officina Plantiniana, Apud Ioannem Moretum. M.D.XCIX.*
6 *Lemniscvs Historiarvm, Narrationum, Fabularum, ex Cicerone, & aliis probatis auctoribus collectus.* Delphis, Ex Officina Brunonis Schinckelij, Anno M.D.XCVIII.
7 De Delftse rector Jacob Lasson; zie IV, p. 605 (Addenda et Corrigenda deel III, 2° kol. ad. p. 322 n. 2.).
8 Burggraaf John Scudamore; zijn zoon James, gedoopt op 4 juli 1624, vergezelde zijn vader naar Parijs en overleed in 1668.
9 Zie hierover no. 2608, p. 169 en n. 8 aldaar.
10 Alida Graswinckel.
11 Zie voor hun namen no. 2563, p. 107 n. 17.
12 Jan de Groot en Aeltgen Borre van Overschie.

H. Grotius.

2628. 1636 juni 12. Aan P. du May[1].

Et ea, quae antehac misisti, vir amplissime, et ea, quae nunc calendis Iuniis addidisti[2], recte accepi, clara indicia optimae tuae voluntatis erga patriam tuam, ejus socios et me ut amicum tuum veterem.

Valde mihi dolet, quod summarum virtutum principem[3], cui, ut scis, ab aetate prima fui devotissimus, videre mihi nuper in urbe per ipsius negotia non licuerit.

Edictum regium de causis armorum in eos, qui in Burgundiae comitatu pacis antiquae jura non servaverunt[4], legeram jam ante prudenter sane scriptum. Et curam excellentissimi principis pro locis rebusque consecratis laudo optoque, ut illustrem ex hoc bello lauream ad tot sua majorumque decora addere ipsi contingat.

Suedi nostri strenue ad Albim Vibiumque rem gerunt majora acturi, ubi dilectus, qui nunc per omnem Scandinaviam Livoniamque aguntur, advenerint. Etiam in Westfalia non quiescunt capta nuper Minda ad Visurgim, Osnabruggo vero hostili obsidioni exempto. Magnus Suediae cancellarius[5] Stralsundi in ora maris Baltici belli pacisque consilia librat.

Nobis, si et hoc vacat scire, satis inter negotia otii est ad legendos aliorum labores sermonesque cum amicis serendos, quos inter utinam te quoque conspicere detur.

Tuus toto animo.

Lutetiae, XII Iunii MDCXXXVI.

2629. 1636 juni 12. Aan A. Oxenstierna[6].

Excellentissime Domine,

Dum hic adhuc retinetur Ponica[7], saepe ad me venit. Ait ducem suum quae cum Gallia egit, egisse ut foederatum. Ulterius illigari Galliae nec per matrimonium velle. Accepisse eum dona regis[8] Alsatiam nullo fructu, tantum ut eo major sui ratio haberetur, si quando de pace ageretur. Pro exercitu millionem in Augustum mensem promitti. Literas regias jam paratas esse, quibus ipsi reditus CXX millium florenorum attribuantur obligatis in id agris regiis, non Aquitaniae, ut rumor fuit, sed propius sitis. Dari hoc in remunerationem eorum, quae hactenus

1 Copie Den Haag, ARA. Eerste afd. coll. Hugo de Gr. Aanw. 1911 XXIII no. 2, p. 28. Gedrukt *Epist.*, p. 239. Over geadresseerde, Paul du May, zie V, p. 116 en n. 10 aldaar.
2 Deze brieven zijn niet meer aanwezig.
3 Henri de Bourbon, prins van Condé.
4 *Déclaration du Roy sur les attentats et entreprises commises contre son Estat, par aucuns du comté de Bourgonge, avec les assuerances de conservation et protection que S.M. promet aux villes, communautez, gentils-hommes, et à tous les Ordres dudit pays, qui voudront observer inviolablement le traicté de neutralité et se départir à l'advenir de tous actes d'hostilité contre ses subjects et d'intelligence avec ses ennemis.* Paris, P. Rocolet, P. Mettayer et A. Estiéne, 1636.
5 De Zweedse rijkskanselier Axel Oxenstierna.
6 Hs. Stockholm, RA. Eigenh. oorspr. Gedrukt *Epist.*, p. 238; *Oxenst. Skrifter* 2. afd. II, p. 194.
7 Tobias von Ponikau, raad en gezant van Bernhard, hertog van Saksen-Weimar.
8 Lodewijk XIII van Frankrijk.

bene fecisset nullo in posterum vinculo, quo Galliae addiceretur. Literas tamen illas sibi non conspectas. Neque velle ducem ea regis liberalitate uti, nisi Tua prius Sublimitate consulta.

Haec ille quidem ita disseruit, ad quae nihil respondi, nisi optare me duci cuncta bene procederent, tum quia mandata habebam super ea re nulla, tum quod res ipsa non satis perspecta mihi esset. Nam Galli de duce tanquam regi militante loquuntur; neque eorum ingenio convenit, annua tanta, quanta neque Parmensis[1] accipit, neque Saubaudi ducis filii[2] antehac acceperunt, in id tantum elargiri quarto Vinariensis Domus haeredi, ne ingrati videantur.

Praeterea exercitus, quem habet, majore sui parte ex Gallis constat, qui ei additi sunt ad X aut XII millia, cum contra de Suedis, qui sub ipso fuere, pars sit apud Condaeum principem[3].

Et jam intelligo certis auctoribus mandata ad eum venisse, ne in Germaniam penetret, sed Galliae fines tueatur, quod me confirmat in ea conjectura, quam scripsi[4], hactenus res Germaniae heic sperni. Etiam is miles, qui Batavis sub Brezaeo[5] fuit dictusque erat sub Bulionio duce[6] in Treviros ire, jam in Galliam venit, partim ad Campaniae tutelam partim sub ipso Brezaeo Picardschriam defensurus.

Ad Rohanium[7] pecuniae parum satis mittitur. Princeps Condaeus et ipse pecuniam flagitat acrius quam ferre possint ii, qui regni rebus hic praesident.

Comes Licestrius[8] adhuc nihil egit nisi amicitiae in speciem ostentamenta. In ejus initu quidam ex familia legatis Sabaudici[9], dum de honoribus certatur, occisus est. Quare, nisi alia praecepta accipiam, abstinendum mihi videtur nugis tam magno constantibus.

Dicitur mitti ab Hispania in Poloniam comes Sorius[10], in Angliam comes Ognatus[11]. Qui in Angliam a caesare[12] venit Radulphus[13], dicitur nihil adferre solidi existimantque ii, quibus cum aula caesaris literarum commercium est, magis ibi de commutatione quam de restitutione Palatinatus aut electoratus cogitari.

Pontifex[14] Gallos nisi de negotio Parmensis audire non vult. Rationes tamen,

1 Odoardo Farnese, hertog van Parma.
2 Vittorio Amedeo, hertog van Savoye, en Christine, dochter van Hendrik IV van Frankrijk, hadden in 1636 twee zoons (de oudste, Ludovico Amedeo, was in 1628 gestorven): Francesco Jacintho en Carl' Emanuele II.
3 Henri de Bourbon, prins van Condé.
4 No. 2623 dd. 6 juni, p. 188.
5 Urbain de Maillé, markies van Brezé.
6 Frédéric Maurice de La Tour d'Auvergne, hertog van Bouillon.
7 Henri, hertog van Rohan, luitenant-generaal van de Franse troepen in Graubünden en de Veltlin.
8 Robert Sidney, graaf van Leicester, extra-ordinarius gezant van Engeland.
9 Gezant van Savoye in Parijs was van 1634 tot 1639 Claudio Girolamo de Chabò, markies van San Maurizio (1583-1659); het slachtoffer is mij niet bekend.
10 Jean de Croy, graaf van Solre; vgl. VI, p. 241 n. 5.
11 Iñgo Veléz de Guevara, graaf van Oñate y Villa Mediana.
12 Ferdinand II.
13 Clement Radolti. Hij was in maart 1636 benoemd; in 1659 bevond hij zich in Zevenburgen.
14 Urbanus VIII.

quas haberent contra Lotharingicum matrimonium[1], cardinalibus quibusdam jussit exponi. Sunt, qui Gallos id moliri putant, ut de eo matrimonio ecclesiastica cognitio intra Galliam instituatur, apud episcopum primum, inde apud metropolitam, postremo apud primatem. Ego nihil tutius puto quam stari parlamenti decreto, cum omnis ecclesiastica notio viam sit apertura sive per appellationem sive, quod magis puto, per nullitatis propositionem judicio romanae sedis. Pater Josephus[2] is esse putatur, qui consilia saepe nutantia in gratiam aulae romanae maxime inflectat, dum cardinalitiam purpuram sibi studet parare.

De pecunia nostra perscriptum jam hactenus aliquid: sed video eo rem dirigi, ut solutio tarde et per particulas fiat nostro incommodo, quorum res pecunia praesente maxime indigent. Putant forte spem ejus pecuniae magnum momentum habiturum in Tuae Sublimitatis deliberationibus.

Mitto edictum principis Condaei contra sacrorum locorum expilationes[3]. Feuquerius[4] restituendae valetudinis causa profectus est ad aquas Borbonias potum balneatumque. Nondum vela fecisse auditur classis Gallica.

Legatus Angliae extraordinarius[5] non minus quam habuit ordinarius[6] praeceptum habet cardinali Richeliaco nihil concedere. An eum inviserit in lecto pro aegroto cubantem, nescio. Ego laudo jus suum tuentes. Tamen non audeo quicquam imitari injussus. Patrem Iosephum, quia publicum munus nullum habet, neque ego inviso, quanquam a multis Gallorum rogatus, neque eum visuri sunt Angli.

Dolet mihi, quod tam longe absum, ut accipere mandata nisi magno temporis dispendio nequeam.

Haec postquam scripseram, ex Thuani literis 9 Junii[7] ex vico Mariae in Minis scriptis disco cardinalem Valettam[8] tuto per Lotharingiam itinere, quod Sandum aliaque loca hostes metu deseruissent, Hagenoviae subventum ire cum spe optima. Ducemque Bernhardum ideo in limite retentum, ut partem hostilium copiarum in se verteret aut, si opus esset, sociis auxilio accurreret.

Haec nunc habebamus et quae perpetuo facimus vota, Excellentissime Domine, pro Sublimitatis Tuae rebus prosperis.

Tuae Sublimitatis cultor devotissimus

H. Grotius[9].

Lutetiae, 2/12 Iunii 1636.

1 Dit betreft de pogingen het huwelijk, dat Gaston Jean-Baptiste de France, hertog van Orléans en broer van de Franse koning in januari 1632 met Margareta van Lotharingen in het geheim had gesloten, op formele gronden ongeldig te doen verklaren; zie *Merc. Franç.* XX, p. 849 vv.; p. 989 vv.
2 Over François Leclerc du Tremblay, de bekende père Joseph, zie V, p. 16 n. 6.
3 Zie bijvoorbeeld *Mèm. du Card. de Richelieu sur le Règne de Louis XIII* in *Nouvelle Coll. des Méem. pour servir à l'Hist. de France*, t. IX, p. 61.
4 Manasse de Pas, markies van Feuquières.
5 Robert Sidney, graaf van Leicester.
6 John Scudamore.
7 François-Auguste de Thou; er is geen brief van die datum van De Thou aan Grotius bewaard gebleven.
8 Louis de Nogaret d'Epernon de La Valette.
9 Onderschrift en ondertekening ontbreken in de uitgave der *Epist.*

Adres: Axelio Oxenstiernae, Sacrae Reg. Maj. Regnorumque Sueciae Senatori et Cancellario.

2630. 1636 juni 12. Aan N. van Reigersberch[1].

Mijn Heer,

De gazette van Parijs van den 7 Juny[2] behelsende de tijdinge van Londen van den 28 May seit aldus: Le Roy et la Reine d'Angleterre[3] partirent hier au soir d'icy pour Hamptincour. On a publié des défenses de pescher sur la mer Britannique sans le consentement dudict Roy, en suitte d'un livre imprimé en Angleterre in(titul)é Mare Clausum[4], pour response à un autre intitulé Mare liberum[5]. Et pour exploicter après ces escritures, le comte de Northumberlant[6], admiral, est sorti en mer le 23 du courant avec une flotte de 40 navires.

De Heer van Heemstede[7] is gisteren van sijn reis door Vrancrijck weder te Parijs gecomen.

Ick mercke uit deghene, die bij Eusebius[8] wel sijn, dat men Vosbergen[9] garen bij Vindex[10] had; dat men voor Fabius[11] vreest, als te seer tot Alcaeus[12] genegen. Justinus[13] meent, dat tot d'een nochte d'ander apparentie is.

Den marescal de Bressé[14] sal eenigh commandement hebben in Picardie.

Den extraordinarissen Engelsche[15] is hier noch in de complementen.

Wij verstaen, dat te Wenen gedacht werdt niet op de restitutie van den Pals, maer op recompense.

't Volck van Bressé, waerover den hertogh van Bouillion[16] het commandement was toegeseit, is in Vrancrijck gecomen.

Ick hoop, dat aldaer[17] de saeck van Luick sal behartight werden, alsoo daer aen veel is gelegen.

Noch dese mael noch de voorgaende heb ick van uE. niet gehadt.

1 Hs. Amsterdam, UB., coll. RK., R 2 f. Eigenh. oorspr.
2 *Gazette de France* 1636, p. 343: De Londres, le 28 Mai 1636. Le Roy & la Reine d'Angleterre partirent hier au soir d'ici pour Hamptoncour. On a publié des defences de pescher sur la mer Britannique sans le consentement dudit Roy, en suite d'un livre imprimé en Angleterre, intitulé Mare Clausum, pour response à un autre intitulé Mare Liberum. Et pour exploiter apres ces escritures, le Comte de Northumbelland Amiral est sorti en mer le 23. courant, avec une flotte de 40. navires.
3 Karel I en Henriette Marie.
4 Over John Selden en zijn *Mare clausum* zie V, p. 515 nn. 7, 8 en 9.
5 *Mare libervm sive de ivre qvod Batavis competit ad Indicana commercia dissertatio.* Lugduni Batauorvm, Ex Officinâ Ludovici Elzevirij. Anno M.DI.IX; Ter Meulen-Diermanse, no. 541.
6 Algernon Percy, graaf van Northumberland.
7 Dr. Adriaen Reyniersz. Pauw.
8 Schuilnaam voor De Richelieu.
9 Caspar van Vosbergen; de naam staat in de tekst in cijfer: 81.59.67.11.33.66.9.72.62.1005(?). Hij was al eerder - tesamen met François van Aerssen - met een missie naar Frankrijk belast geweest; zie daarover III passim.
10 Codenaam voor Frankrijk.
11 Schuilnaam voor Simon van Beaumont.
12 Codewoord voor bestand.
13 Pseudoniem van Grotius.
14 Urbain de Maillé, markies van Brezé.
15 Robert Sidney, graaf van Leicester.
16 Frédéric Maurice de La Tour d'Auvergne, hertog van Bouillon.
17 Nl. in Den Haag.

Den prins van Condé[1] leit voor Dolen. Hertogh Bernhard[2] heeft last gecregen niet in te trecken in Duitschlant, maer te blijven op de Fransche frontieren. Aen den hertogh van Rohan[3] is weinigh gelds gesonden.

Ick (s)ende uE. de publicatie, die den coning[4] heeft gedaen nopende de Franche Comté. Twijffele, off de Switsers, die altijd de neutraliteit van dat landt geprotegeert hebben, daermede sullen tevrede sijn. Maer ick sie wel, dat de cours, die men heeft genomen in de Valteline, mescontentement heeft gegeven, niet alleen bij de protestante Grisons ende Switsers, maer oock bij de R. Catholische, om de deminutie van de souverainiteit, die de Grisons daerbij lijden.

Mijne gebiedenisse aen Fabius ende de vrunden.

Den 12 Juni 1636.

UE. gelief op den brief van mijnheer Spierinck[5] de tytel te stellen soo Sijne Gestr. die nu gebruict.

Adres met andere hand: Mijn heer Mijn heer Reigersberg, raet in den Hogen Raet in Hollant. In Den Hage.

In dorso schreef Van Reigersberch: broeder de Groot, den 12 Iuny wt Paris.

2631. 1636 juni 14. Van Ch. Marini[6].

Monsieur,

En responce de vos très aggréables du 13 et 27 de May[7] ie n'ay rien digne de vostre cognoissance horsmis la retraitte de monseig.r le duc[8] de la Valsasne où après avoir saccagè le pays et en ammené gran quantité de bestail il s'en est retourné dans la Valteline n'ayant peu passer plus oultre sans canon .... prendre aucun lieu advantageux pour y subsister. Il a desfait 8 compagnies qui gardoyent divers passages vers la Valsasne, tout le monde regretant qu'il n'y ait peu subsister plus long pour faciliter le passage du duc de Parme[9] dans ses estats. Mais qui considère bien les misères de son armée despourveue de tout moyen de faire de gran exploits hors de la Voltoline ne trouvera point estrange son retour dans icelle jusques à ce qu'ils sont instruits de plus d'argent, le manquement duquel causera de gran maux non seulement parmy les François dont quelques-uns commencent à se mutiner mais aussy aux Grisons de les affaires protestant de vouloir casser

1 Henri de Bourbon.
2 Bernhard, hertog van Saksen-Weimar.
3 Henri, hertog van Rohan, luitenant-generaal van de Franse troepen in Graubünden en de Veltlin.
4 Zie daarover no. 2628, p. 198 n. 4.
5 Petter Spiring Silvercrona, raad van financiën van Zweden.
6 Hs. Den Haag, ARA. Eerste afd. coll. Hugo de Gr. Aanw. 1911 XXIII, no. 9. Eigenh. oorspr. Antw. op o.a. no. 2604. Betreffende Charles Marini zie V, p. 436 n. 4.
7 De brief van de 13de ontbreekt; die van de 27ste is no. 2604.
8 Henri, hertog van Rohan, luitenant-generaal van de Franse troepen in Graubünden en de Veltlin.
9 Odoardo Farnese; hij was in Parijs geweest.

leur compagnies si on ne leur donne la paye deue depuis dix mois en çà. On tâche d'accomoder cela tant qu'on peut, mais si le roy[10] n'y pourvoid par son authorité,

10 Lodewijk XIII van Frankrijk.

vous verres icy un terrible fric et frac qui pourra grandement empêcher le progrès des alliez en Italie, et les nostres icy.

Parmy ces extrémités qui nous font enchérir toutes choses vous pouvez bien juger en quel estat ie me trouve icy, ne pouvant jouir d'aucune chose du monde pour le desgost que la soldatesque donne indifférement à la campagne. I'ay à nourrir cinq personnes et deux chevaux oultre que ma femme[1] est grosse en estat de s'acoucher bientost et me faire la despence plus grande. Je ne sçay certes à quoy penser me voyant sans la paye depuis 14 mois en çà, et horsmis vous personne du monde me donne aucune espérance d'en recevoir, iugeant par là que peutestre mon service est fort peu aggréable à monseig.r le gran chancelier[2] puisqu'il me laisse ainsy abbandonné de tout secours. Mais c'est la sorte d'ordinaire de tous ceux qui servent le mieux. Ie vous proteste, mon.r, que si ma femme n'estant sur le point de faire (?) ses couchées i'irois tout incontinant trouver ledit seignieur gran chancelier, encor qu'il m'aye commandé le contraire. Cependant ie voudrois sçavoir s'il vous avez receu quelque responce sur le suject de vos reccomandations, afin que ie sçache sur quoy fonder mes espérances qui me font bien la régence icy.

Il arrive beaucoup de trouppes en Suabe et quantité de munitions et bleds à Landeck, Glurnek et Lindau, ce qui fait conjecturer que l'ennemy veut tenter quelque chose en ces quartiers, pour destourner monsieur de Rhuan de l'invasion du Milanois.

La régence d'Alsace et Rynach[3], gouverneur de Brisach, ont envoyé des députez à messieurs de Basle, les menaçant, s'ils acceptent les bleds que le roy[4] y fait mener pour en dresser un magazin, c'est pourquoy il y a une assemblée des cantons protestans à Arau et de là à Bade à cause de la Franche-Comté dont les Suissez en général sont protecteurs.

Conservez-moy l'honneur de vos bonnes grâces et continue à favoriser celuy qui est entièrement, monsieur,

Vostre serviteur très humble
Marini.

De Chiavenne, ce 4/14 de Juin 1636.

Ie délivray la vostre à monseigneur le duc[5] qui vous respondra à son temps à présent estant bien embrouillé parmy tant de difficultez qui empêchent ses progrez qu'ils désireront faire dans le Milanois.

Boven aan de brief schreef Grotius: rec. 2 Iuly. aussy une lettre au grand chancelier et à Strasburg[6].

In dorso: 14 Iuin 1636 Marini.

1 Alessandra Paravicini Capelli.
2 De Zweedse rijkskanselier Axel Oxenstierna.
3 Jean Henri Reinach-Foussemagne; zie over hem no. 2637, p. 211 n. 3.
4 Lodewijk XIII van Frankrijk.
5 No. 2582 dd. 6 mei 1636.
6 De Zweedse hofraad Paul Strasburgk.

2632. 1636 juni 16. Aan A. Oxenstierna[1].

Excellentissime Domine,

Baronem Serotinum[2] ad Sublimitatem Tuam dimittere sine literis meis nolui, quanquam quod ad illas, quas quarto ante hunc diem dedi[3], adderem, nihil magnopere erat, nisi quod Dola se praesidio plus ter millium animose defendit, munimentis mediocribus.

Moussoni modicis sane cum copiis se tenet comes Suessionensis[4] nec impedit, quominus Campaniam populatores magni, Croati, incursent.

Dux Vinariensis[5] quantum ex postremis literis cognoscitur, apud Davoum[6] erat exspectans Valettae[7] ad Hagenoviam successum.

Classis Gallica a Sanctinico littore jam discesserit Gaditanum fretum, ut creditur, petitura, quia variant rumores, post diligentem inquisitionem affirmare non audeam. Proximo stato tempore non omittam, si quid propius ad meam notitiam pervenerit, significare; perseverans semper in votis, Excellentissime Domine, pro Sublimitatis Tuae rebus.

Tuae Sublimitatis cultor devotissimus
H. Grotius[8].

6/16 Iunii 1636.

Adres: Axelio Oxenstiernae, Sacrae Reg. Maj. Regnorumque Sueciae Senatori et Cancellario.

2633. 1636 juni 16. Van N. van Reigersberch[9].

Mijn Heer,

Het is wel te passe gecommen, dat twee dagen voor het vertreck van den heer Spierynck[10], die desen middach naer Amsterdam ende voorts naer den heer rijxcancelier[11] is gereyst, uEd. memorie sijne Ed. door mij is behandycht, want alsoo eenych bedencken daerin vont, soo heeft hij met mij daerover gecommuniceert. Naer de calculatie, die sijne Ed. maeckt, soo kan uEd. achterwesen soo groot niet sijn als het uEd. wel schijnt te reeckenen. Dan ick mercke abuys bij den eenen off den anderen moet sijn in het reeckenen van de ordinaris gagie ende, naer mij dunckt,

1 Gedrukt *Epist.*, p. 239; *Oxenst. Skrifter* 2. afd. II, p. 196.
2 Bartholomeus, baron van Zierotin (Zerotin, Zerottin), overste in Zweedse dienst; zie voor zijn aanbevelingsbrief *Oxenst. Skrifter* 1. afd. XV, p. 497 (no. 280).
3 No. 2629 dd. 12 juni.
4 Louis de Bourbon, graaf van Soissons.
5 Bernhard, hertog van Saksen-Weimar.
6 Naam corrupt; wellicht moet gelezen worden: Barrum.
7 Louis de Nogaret d'Epernon de La Valette.
8 Onderschrift en ondertekening ontbreken in de uitgave der *Epist.*
9 Hs. Amsterdam, UB., coll. RK., M 8 g. Eigenh. oorspr. Niet ondertek. Tesamen met o.a. nos. 2651 en 2663 beantw. d. no. 2686. Gedrukt Rogg, *Br. N. v. Reigersb.*, p. 280.
10 Petter Spiring Silvercrona, raad van financiën van Zweden.
11 De Zweedse rijkskanselier Axel Oxenstierna.

soo heeft de heer Spierynck alleen memorie, dat uEd. getracteert wert op den voet van den heer Camerarius[12], die toegeleyt is twintych rijxdaelders 's daechs, dat in 't jaer weynych meer als achttienduysent guldens beloopt. Hierop

12 Ludwig Camerarius, ordinarius Zweeds ambassadeur in Den Haag.

heb ick sijne Ed. onderrecht, dat ick van uEd. hebbe verstaen, dat uEd. twintych[1] guldens sjaers was toegeleyt, oock getoont de ongelijckheyt van de costen, die hier ende te Paris moeten werden gedragen, ende wel verseeckert was, dat uEd., lettende op de eere van de Croon, niet op sijn eygen profijt, veel van het sijne alreede hadde getrocken. Dit wert bij sijne Ed. wel geadvoueert ende oock soo verde hetgene ick van de gagie allegeerde aengenomen, dat hij nader daerop hem wil informeren. Op de begrootynge van de extraordinaire oncosten conde ick soo absoluyt geen contentement geven, want die stijl bij haer, van alle particulariteyten tot laste te brengen, niet sijnde gebruyckelijck, vont hij wat difficulteyt, hoe hem daer best in soude reguleren. Sijn opinie was, ende om die reeckenynge in geen neuswijse handen te laten commen, hetwelcke soude moeten geschieden in gevalle daer betalynge op soude werden gedaen, ende alles eerst naer ordre van de heer rijxcancelier, die hij niet en wist, hoe dat soude smaecken, slouch voor, off niet best soude wesen het extraordinaire van de reyscosten ende andere dyngen tot eenen vastiechyt (?) te stellen, sonder te particulariseren, ter discretie van de heer rijxcancelier, die mogelijck meer, mogelijck minder daertoe soude ordonneren als de extensie daervan nu monteert. Dan seyde niet in ander luyden saecken te connen disponeren ende becommert was uEd. deshalven te schrijven, alsoo hij apprehendeerde dat, in gevalle het buyten uwe reeckenynge ginge, licht mocht twijfelen van sijn goed affectie ende wille, die hij mij verclaerde ten hoochste altijt tot uEd. geweest te sijn, te wesen ende te sullen blijven, gelijck ick oock anders niet en kan oordeelen; daeromme wel goet vont, dat dien voorslach van mij aen uEd. sonder van hem te vernemen soude geschieden. Ick maeckte daer geen difficulteyt in, nochtans met recommandatie, dat middelertijt soude sien op de beste wijse uwe Ed. contentement op alles te doen hebben, ende dat de manier van particuliere extensiën, bij uEd. gepleecht op de wijse bij de ambassadeurs van desen ende andere staten soo gebruyckelijck is, dat de reys- ende teercosten extraordinaire in het reysen vallende oock redelijck was extraordinaire werden gedragen. Absolutelijck wert mij dat niet geadvoueert, maer alleenelijck ende verder niet dan als het extraordinaire het ordinaire monteert, want tweederley lasten als ordinaris ende extraordinaris op eenen tijt te brengen niet redelijck en scheen. Daerover hebben wij wat gediscoureert. Mijn conclusie is geweest, dat ick uEd. als wt mijn eygen motyff hierover soude schrijven, ende op die maniere sal uEd. desen, voor sooveel daer instructie wt sult (?) tot onderrechtynge aen de heer Spierynck nemen, moeten interpreteren. Doch versocht ick, ende is mij oock toegeseyt, dat nu t'Amsterdam commende het liquide achterstel wilde betalen, alsoo ick wist uEd. van het sijne hadde getrocken ende meerder anders trecken soude moeten.

Dese gelegentheyt heb ick uEd. des te breeder willen verhaelen, omdat die seer nodych dient geweten, niet alleen om soodanyge antwoorde den heer Spierynck, als dienstych oordeelen sult, daerop toe te doen commen, maer principalijck omdat voor het toecommende tot informatie sal connen dienen, waerwt uEd. depence wat nauwer sal connen werden gedresseert, hetwelck niet onbequamelijck bij occasie, dat desen staet van ambassadeur verandert, sal connen geschieden. Doch vooral dient uEd. goede onderrechtynge te geven aen de heer Spierynck, op wat tractement uEd. aengenomen is, dat vastgestelt sijnde sal voor het toecommende aen de reste sooveel niet sijn gelegen; gelijck ick oock vertoonde,

1 Blijkbaar bedoelt Van Reigersberch ‘20.000’.

dat in de eerste aencomste veel costen van reysen ende vereeryngen vallen, die daernaer niet (meer) sijn te dragen.

Ondertusschen sult wel doen hoe eer hoe liever alles op de bequaemste maniere te doen vereffenen ende met alle gevouchelijcke middelen sooveel doendelijck de achterstellen te verhoeden. Daervoor heeft den heer Spierynck mij belooft sorge te sullen dragen, ende vooral gaende in Sweden, gelijck hij hoopt, tewege te brengen assignatie van seeckeren fons, daer de ambassadeurs het tractementen sullen ontfangen. Dat waer goet, want de menschen affectiën seer sijn veranderlijck ende licht kan gebeuren, dat den heer Spierynck op eenych ander employ dencke, waertoe ingevalle hij inclineert dese commissie, die hij seer wel heeft wtgevoert, hem - wederom gaende met ontrent de hondert duysent guldens ende ordre tot noch vijftych - schoone occasie heeft gegeven, niet sonder ombrage van die vreesen daerbij connen sijn geïnteresseert. Naer mijn oordeel sal hij haest de eene ofte de andere occasie soucken om eerlange eens wederom hier te commen, dat ick des te meer gelove, dewijle sijne huysvrouwe[1] hier laet; waeromme uEd. verdacht sal gelieven te wesen, om geen tijt te verliesen, soowel naer Duytslant als naer dese landen sijne brieven te addresseren ende die moyte niet te ontsien, opdat sij waer hij sij ter handen commen. Soo uEd. goet vint, dewijle met mijn communicatie dit is begonnen, ick hem oock nader daerop schrijve, laet mij maer weten, in wat forme het gelieft te hebben gedaen; sal geen difficulteyt daerin maecken. De qualiteyt, die ick sie dat de heeren Staten hem hebben gegeven, is: Raet van de finantiën ende Abgesant. De brieven sal uEd. op Amsterdam connen ende die voortaen gelieft te bestellen aen Le Blon[2], wonende over de nieuwe Appelmart, agent vanwegen de Croon in Engelant.

Den heer Spierynck heeft mij ende andere seer affirmativelijck tot meermalen gesproocken van de grote estime, daer den heer rijxcancelier uEd. persoon in heeft, ende het geneugen, dat sijne Ex.^{tie} neempt in uEd. diensten. Mercke oock wel d'intentie is uEd. in den dienst van Sweden te houden. Van sijne affectie ende wat voor uEd. genegen is te doen, heeft hij mij alle verseeckertheyt gegeven, maer de schaersheyt van gelt maeckt op alles nauwer wert geleth.

In de betalynge moet uEd. reeckenen groot faveur te genieten, alsoo den heer Camerarius weynych min als achtien duysent daelders, naer den heer Spierynck mij heeft geseyt, ten achteren is.

Met caesar[3] weet ick niet, hoe ick het sal maecken, want uEd. sijne pretensiën op het hoochste begrotende licht oordeelen soude soo de volle gagie waer te becommen, ende noch weet ick niet, off men daer soo van 32000 guld. sal scheyden, warom ick scrupuleux werde mij des te intromitteren. Op het advis van de advocaten moet uEd. niet te veel fondament maecken, alsoo, gelijck de menschen in humeuren ende maximes sijn verdeelt, andere op andere praesuppoosten het anders souden dragen. Bij arbitrage weet ick niet, off sal willen vallen, qualijcker, wie men soude kiesen. Weet uEd. bij wegen van rechten het te helpen, men soude

1 Spiring was op 13 april te Delft in het huwelijk getreden met Jaene Dore, weduwe van Jan de Bommert te Amsterdam.
2 Michiel le Blon; zie over hem V, p. 413 n. 8. In margine heeft Grotius geschreven: Blon.
3 Codenaam voor Rotterdam; het betreft de pogingen door Grotius en namens hem ondernomen om zijn achterstallige salaris als pensionaris van Rotterdam alsnog uitbetaald te krijgen.

hen stijver connen houden. Accommodatie kan ick nochtans niet ontraden. Sal sien, wat ick kan doen.

Voor Luyck wert gevreest. Brieven van den cardinael-infante[1] aen Picolomini[2], bij de onse geïntercipieert, toonen sij het met gewelt meenen te attaqueren ende oordeelt men het niet langer tegen houden kan.

Vranckrijck sage ons garen in het velt. De proceduyren van Engelant geven hier becommerynge; 't is ongelegen met vigeur die tegens te gaen, haer te laten gewerden mach men oock niet.

De compangiën van de drie staten van oorloge ende noch eenyge van de vijftych sijn op de cantoiren geassigneert. Mij ontbreeckt tijt om uwe Ed. breeder te onderhouden ende blijve[3].

Desen 16 Iunij 1636.

Den heer Spierynck excuseert, dat hij uEd. brieven onbeantwoort laet, omdat hij die qualijck kan lesen. Wilde wel, dat uEd. die door sijn secretaris met een goede hant dede schrijven, in welcken gevalle belooft prompt met antwoorden te sullen wesen.

Adres: Mijnheer Mijnheer De Groot, Raet ende Ambassadeur van de Coninginne ende croone Sweden bij den Alderchristelijcksten Conynck.

In dorso schreef Grotius: 16 Iuny 1636 N. Reig.

En boven aan de brief: Rec. 22 Iul.

2634. 1636 juni 19. Aan L. Camerarius[4].

Illustrissime Domine,

Puto jam recte pervenerint, quas XV Maii scripseram[5] et quas fine Maii scriptas[6] dederam Iacobi Hanoviensis comitis[7] domestico.

De Leodio bella est occasio tum Gallis tum Batavis, quam perire credo non sinent. Quippe, si ea gens per se impatiens servitutis ad spem mansuram libertatis possit erigi, multum inde emolumenti ad socios nostros perventurum prospicere mihi videor.

Militum magna hoc tempore ubique est insolentia. Sed ea, quae Saxonicus miles in Brandeburgico agro admisisse publicis scriptis narratur, fidem omnem superant. Princeps Condaeus[8], qui nunc Dolam obsidet, edictum severum edidit contra locorum sacrorum direptores[9]. Et Rohanius[10] in Valle Telina nuper et militum quorundam supplicio et restitutis quae rapta erant repressit id licentiae genus.

1 Don Fernando; zie over hem IV, p. 412 n. 11.
2 Ottavio d'Arragona, prins van Piccolomini, hertog van Amalfi.
3 De woorden ‘ende blijve’ ontbreken bij Rogge.
4 Copie Den Haag, ARA. Eerste afd. coll. Hugo de Gr. Aanw. 1911 XXIII no. 2, p. 29. Gedrukt *Epist.*, p. 241. Geadresseerde, Ludwig Camerarius, was ordinarius Zweeds ambassadeur in Den Haag.
5 No. 2592.
6 No. 2607 dd. 30 mei.
7 Jakob, graaf van Hanau-Münzenberg.
8 Henri de Bourbon, prins van Condé.
9 Vgl. no. 2629, p. 200 en n. 3 aldaar.
10 Henri, hertog van Rohan, luitenant-generaal der Franse troepen in Graubünden en de Veltlin.

Landgravius[1] quam se in partem sit daturus, ingens hic exspectatio est. Sperari potest aliquid effecturum Sanctum Chaumontium[2], si cum verbis res adferat.

Galli serius sane quam oportuit, tamen nunc satis se movent. Tabernas Alsatiae cepit dux Bernhardus[3] caesis Croatis aliquammultis; Sarburgum captum, non Tabernas, postea intelleximus[4]. Hagenoviae necessitatibus subvenit Valetta cardinalis[5] eodemque facto Colmariam servavit et Argentoratum inhibuit, ne a libramento discederet. Dolam non diu restituram spes est. Nulli adhuc Hispani ibi comparent et Helvetii, an ei bello immiscere debeant se, in longis suis conventibus tam diu disputaturi videntur, donec res peracta sit. Campaniam tuetur comes Suessionensis[6] ad Picardiae custodiam ituro marescallo Bresaeo[7]. Iam et classis Rupella vela fecit itura[8] ad Gadicum mare, quo venturae dicuntur et Batavorum naves.

Dux Rohanius pecunia ac milite adjutus Vallisanae cohortes immittit distrahendo hosti, qui Parmensis[9] iter Placentiam prohibere eo tempore conabatur simul belli fortunam tentaturus in Lecci Castellum, quod in via est ad Comum. Et Gallorum sociorumque exercitus parte sui Tanarum transiit amnem, magna minutus parte intra eum constitit.

Ratisbonensis conventus trahitur et suspicio est quaeri moras eludendae Angliae, cujus legatus Arondelius[10] Lintzii a caesare[11] auditur. Polonica legatio, quae nunc in Anglia est, metuo, ne quid in nos cudat. Comes Licestrius[12], si qua verbis fides, optime se animatum pro Domo Palatina proque communi protestantium bono ostendit; sed hactenus nihil egit, nisi ea, quae legationem auspicantibus in more sunt posita: opperiens haud dubie eventum eorum, quae Arondelio sunt mandata.

Conjugium regis Poloni cum Palatina[13] hac in aula pro confecto habetur negotio. De Zawatskio[14], si huc venerit, quid faciendum mihi sit, haereo. Tibi, quod me de ea quoque re monuisti, gratias habeo.

Gaudeo apud nobilissimum filium tuum[15] restare mei amicam memoriam. Ipsi, tuaeque familiae omni ac imprimis tibi, Illustrissime Domine, valetudinem caeteraque prospera opto.

Lutetiae, XIX Iunii nov. Cal. MDCXXXVI.

1 Wilhelm V, landgraaf van Hessen-Kassel.
2 Melchior Mitte de Miolans, markies van St. Chaumont, speciale gezant van de Franse koning bij de Zweedse rijkskanselier Axel Oxenstierna.
3 Bernhard, hertog van Saksen-Weimar.
4 De woorden ‘Sarburgum .... intelleximus’ staan in de Haagse copie in margine.
5 Louis de Nogaret d'Epernon de La Valette.
6 Louis de Bourbon, graaf van Soissons.
7 Urbain de Maillé, markies van Brezé.
8 Dit woord ontbreekt in de uitgave der *Epist.*
9 Odoardo Farnese, hertog van Parma.
10 Thomas Howard, graaf van Arundel; zie over hem V, p. 318 n. 12.
11 Ferdinand II.
12 Robert Sidney, graaf van Leicester, extra-ordinarius gezant van Engeland te Parijs.
13 Het huwelijk van de Poolse koning Wladislas VII (VI) met Elisabeth, oudste dochter van de in 1632 overleden Winterkoning, Frederik V van de Palts, en Elisabeth Stuart, zuster van de Engelse koning Karel I, heeft geen doorgang gevonden.
14 Johan Zawadski.
15 Joachim Camerarius (1603-1687).

Principis Condaei exercitum XX millium est, nec minor putatur is, qui sub Galliae sociorumque signis in Italia militat. Dolae vallum ipsum jam partim subruitur, partim cuniculis et omni igniario opere tentatur capto lunari quod extra oppidum erat munimento. Jam nuntium a castris simulque literas certas accipimus post captum Sarburgum ducem Bernhardum ivisse Tabernas Alsatiae versus castellum cepisse oppido imminens, oppidum machinis quatere.

Praeter Croatos ad Saram caesos, quatuor alias eorum alas Heibrunius[1] Suedi equitis opera ad Dacksteinum partim occidit, partim fudit.

Argentoratenses ut messem facere sibi per Gallos impune liceat, commeatum exercitui large praebent. Accepit et hoc boni, quod munitionem factam in ripa amnis ad Dachsteinium hoc proposito, ut commeatus Argentorato Hagenoviam impedirentur, hostis veniente Valetta deseruit.

Illustrissime Dominationis Vestrae observantissimus.

Adres: Ludovico Camerario, Reginae Regnique Sueciae Consiliario et Legato apud Praepot. Ord. Foeder. Belgii.

2635. 1636 juni 19. Aan Christina van Zweden[2].

Serenissima ac Potentissima Regina, Domina Clementissima,

Post longam et rebus communibus noxiam Gallorum quietem gaudeo dari laetiora, quae nuntiem, classem eorum XL bonarum navium, dies jam sunt octo, vela fecisse fretum versus Gaditanum, ubi, ut creditur, Batavorum se naves ipsis sunt conjuncturae; Sarburgum a duce Vinariae Bernhardo[3] captam cum Croatorum strage; Hagenoviae per cardinalem Valettam[4] subventum; Dolam a principe Condaeo[5] obsideri cum spe optima capiendi, antequam Hispani eo se moveant aut etiam cunctatores in talibus semper, Helvetii; ducem Rohanium[6] pecuniis et supplementis aliquot acceptis terrorem inferre partim iis, qui trans lacum sunt Comensem, partim Tirolensibus; Gallorum et iis federatorum copias, quae trans Alpes sunt, in apertum productas et partim jam Tanarum amnem transgressas in magni conatus alicujus expectationem erigere Italiae animos.

Interim nec de pace frigent sermones profecto ejus causa, ut praefertur in Germaniam duce Alcala[7]. Comes Arundelius[8] ab Anglia legatus dum Ratisbonensis conventus prolatatur, auditur Lintzii; Poloniae legatus[9] in Angliam it, inde huc, ut creditur, venturus. Comes, qui hic ab Anglia legationem obit extraordinariam, Licestrius[10], exspectat, quid responsi accepturus sit Arundelius.

1 De uitgave der *Epist.* heeft foutief Heibrunni; het betreft John Hepburn, over wie men zie no. 2620, p. 185 n. 1.
2 Gedrukt *Epist.*, p. 240.
3 Bernhard, hertog van Saksen-Weimar.
4 Louis de Nogaret d'Epernon de La Valette.
5 Henri de Bourbon, prins van Condé.
6 Henri, hertog van Rohan, luitenant-generaal van de Franse troepen in Graubünden en de Veltlin.
7 Fernando Afan de Ribera, hertog van Alcalá; zie no. 2545, p. 75, n. 9.
8 Thomas Howard, graaf van Arundel; zie V, p. 318 n. 12.
9 Johan Zawadski.
10 Robert Sidney, graaf van Leicester.

Deus haec cuncta, Serenissima ac Potentissima Regina, Domina Clementissima, ad bonum innocentium, pacem solidam Tuaeque Majestatis gloriam regat.

Lutetiae, 9/19 Iunii 1636.

Dolae vallum eam suffossionibus et cuniculis impeti certo accipimus. Dux Bernhardus a Sara rediens Castellum, quod imminet Tabernis Alsaticis, impetu coepit; oppidum machinis verberat; Argentoratenses large commeatus praebent Gallis, ibi jam potentioribus.

Augustae Majestati Tuae obedientissime subditus
H. Grotius.

2636. 1636 juni 19. Aan L. Grubbe[1].

2637. 1636 juni 19. Aan A. Oxenstierna[2].

Excellentissime Domine,

Inter dies statos per baronem Serotinum[3] scripsi, quae tunc rumores ferebant. Ex eo quae aut certa didici aut in commune credita, addam.

Ab aula et ab ipso cardinali[4] affirmatur omnibus Hagenoviam per cardinalem Valettam[5] exemtam periculo. Tabernas Alsaticas captas a duce Bernhardo[6] stragemque editam de Croatis, quorum numerum edere memor eorum, quae historicis praescribuntur, non audeo. Dixit cardinalis Riceliacus Veneto legato[7] Gallicas copias transisse Ticinum, notum etiam vetustis annalibus amnem, unde urbi nomen: parte alia Parmensem[8] cum sociorum auxiliis Donensi via Placentiam pervenisse, quae mihi tam longe absito neque refellere neque probare est animus.

Dicam quod ex literis datur scire.

Ex Germania nullas habui: neque enim noster, qui Argentorati antehac fuit, nunc Benfeldii est, unquam ad me scripsit[9].

A Gallis scriptas literas video interdum, sed tunc tantum, cum res sunt prosperae.

Ab Helvetiorum terris literas legi complures a viris gravibus ad viros graves scriptas. Rohanio[10], cujus consilia et seditio militaris et ad locorum munitiones

1 Copie Den Haag, ARA. Eerste afd. coll. Hugo de Gr. Aanw. 1911 XXIII no. 2, p. 29. De brief is blijkens een marginale aantekening op de copie nagenoeg gelijkluidend aan no. 2634 aan L. Camerarius; men zie aldaar, p. 207. Betreffende Lars Grubbe zie V, p. 432 n. 12.
2 Gedrukt *Epist.*, p. 239; *Oxenst. Skrifter* 2. afd. II, p. 197.
3 No. 2632 dd. 16 juni; betreffende Zierotin zie aldaar, p. 204 n. 2.
4 De Richelieu.
5 Louis de Nogaret d'Epernon de La Valette.
6 Bernhard, hertog van Saksen-Weimar.
7 Alvise Contarini di Nicolo.
8 Odoardo Farnese, hertog van Parma.
9 Melchior de L'Isle (1580-1644), heer van Hunnewald, van Saint-Hippolyte en van Dangolsheim. Hij was van 1632 tot zijn dood raad van de Franse koning en diens resident in Straatsburg; in 1636 bevond hij zich in de Elzas, toegevoegd aan de kardinaal De La Valette.
10 Henri, hertog van Rohan, luitenant-generaal van de Franse troepen in Graubünden en de Veltlin.

deficiens pecunia diu remorata est, advenisse ajunt triginta millia Pistoriensium. Sperare eum a Venetis CCCC millia florenorum. Legatos Burgundiae comitatus implorare veterem Helvetiorum tutelam: quosdam non alienos esse, romanenses maxime; protestantes, pridem Galliae addictiores, haerere, cum quibus et Altorfienses, jam annus est, publicum fecere decretum se ita existimare Galliae foedus cum Helvetiorum communi antiquius esse, quam ut patiatur, comitatum Burgundiae, si cum illo bellandum sit, ab Helvetiis defendi.

Conventus Helvetiorum, ut tarda sunt liberorum populorum molimina, ea de re deliberaturus indicitur procedente interim Dolae obsidione, quae praesidio plus trium millium acriter quidem et non sine aliquo eruptionum successu defenditur, sed, quantum judicari potest, prius in potestatem regis[1] ventura quam decretum aliquid consentiens ab Helvetiis fiat. Ita, dum Romae deliberabatur, peribat Saguntum[2]. Et jam plurimi Dola Vesontionem se contulisse et qui manserunt res potissimas eo misisse nuntiabantur, quod ea urbs et per se sit valida et iis locis, unde auxilium exspectatur, propior.

Certius indies docemur, Brissaci praefectum[3] non modo intentum esse reficiendis pontibus ad Rinfeldum et Lausenburgum, sed et muniendae insulae incumbere, quae minus leuca infra Basileam est. Basileenses Austriacae Domus invalescentem potentiam metuentes, ita ut legato Gallico[4] significaverint, nolle se intra suos fines aut frumentum in usum Galliae comparari aut militem nisi in usum Helvetici corporis conscribi, conventum protestantium civitatum his de rebus postulare. Interim perpetuo alios atque alios Germanos per Alpes, in quas romanensibus Helvetiis jus est, transire. Alcalam ducem[5] ex Italia iisse in Germaniam in speciem cunctis rebus ad pacem parandis, cum tamen nec Melo[6] nec alii eidem negotio destinati[7] abierint: ut rerum introspectores judicant, ne impedimento sit Leganesio[8], quominus is libere Mediolanensem praefecturam administret.

Aliunde discimus Salicium[9] ad Rhaetos, ad Helvetios mitti alios Gallorum clientes cum bonis verbis et, quae ibi multum valent, largitionibus, tum ut sanetur offensa ob mutatas in Valle Telina res suscepta, tum ut disturbentur consilia, quae pro comitatu Burgundiae posset suscipi. Clavennae, legati Gallici[10] annisu, ad poenas vocari eos, qui de pactionibus illis Vallitelinensibus[11] aliter erant locuti quam rebus Gallicis expediret. Duas equitum turmas ad Rohanium venisse e Gallia. Transiisse per summas Alpes, quem montem Gothardi vocant, duo millia

1 Lodewijk XIII van Frankrijk.
2 Spreekwoordelijk, gebaseerd op Livius XXI, VII, 1.
3 Jean Henri Reinach-Foussemagne († 1645), van 1634 tot 1638 gouverneur van Breisach a. Rhein.
4 Wellicht Blaise Méliand.
5 Fernando Afan de Ribera, hertog van Alcalá; zie no. 2545, p. 75 n. 9.
6 Francisco de Mello; zie over hem VI no. 2260, p. 197 n. 1.
7 Vgl. bijv. no. 2545, p. 75.
8 Diego Mexia Felipes de Guzmán, markies van Leganés, gouverneur van Milaan.
9 Ulysse de Salis-Marschlins; zie over hem VI, p. 72 n. 1.
10 François Lasnier; zie over hem no. 2527, p. 52 n. 15.
11 Vgl. bijv. VI no. 2488, p. 545 en verderop de nos. 2867 en 2889.

sub Mutinensis fratre[1] et sex Visdomi[2] turmas: sequi cohortem, id est, regimentum comitis de Aro[3], sexcentorum peditum, inde cohortem alteram gravis armaturae sub tribuno Lizzo[4], qui jam sit apud Donavertam. Post has secuturas cohortes Ridbergii[5] et Piccolominii[6].

Ratisbonensem conventum prolatari credo, quo tardius Anglis respondeatur, sed ut scribunt qui Gallis blandiuntur, ob dissidia regem inter Hungariae[7] et Bavarum[8]. Caeterum ab Angliae legatis[9] didici Arundeliae comiti[10] potestatem compellandi caesaris[11] dari Lintzii: Poloniae legatum[12], sex jam dies sunt, Londinii solemni de more receptum.

A Vienna literae 10 Maii datae dicunt in ea aula laborare serio Brandenburgicum[13], ut pax cum Suedis fiat, sed velle caesarem, ut praevertatur isti negotio electio regis romani: Gallos moliri omnia, ut Ratisbonensem conventum disturbent: Gallassio[14] praeceptum, Spiram ut muniat. Comitem Sorae[15] ad regem Poloniae[16] mitti, eum ut in partes pertrahat austriacas, si fieri potest; intentato ei metu a Turca[17] et Ragoskio[18] et spe aut ipsi aut, si ipse jam occupatus est, fratri ejus[19] ostensae conjugis e Domo Austriaca Aenipontana[20]. Interea bassam Budensem[21] per idoneos homines fidem facere caesari de mansura Turcica pace. Tirolenses sibi a Gallis, Gallos, qui in Valle sunt Telina, ex Tirolensi agro vim mutuo metuere video.

Ad Italiam venio.

Parmensis cum Mutinensi[22] negotium nondum plane transactum est ob-

1 Borso d'Este (1605-1657); hij was een broer van Alfonso (1591-1644), hertog van Modena, die in 1629 afstand had gedaan ten gunste van zijn oudste zoon Francesco d'Este.
2 Hans Vitzthum von Eckstedt, bevelhebber in Zweedse dienst en garnizoenscommandant van Frankfurt.
3 Luis Mendez, graaf van Haro Sotomayor y Guzmán (1598-1661), markies del Carpio en Heliche, hertog van Montoro, graaf van Morente, graaf-hertog van Olivarès, later (vanaf 4 juni 1647) eerste minister van Philips IV.
4 Wellicht de baron van Lisao.
5 Generaal-majoor Ernst Christoph von Rietberg, graaf van Oost-Friesland.
6 Ottavio d'Arragona, hertog van Amalfi, prins van Piccolomini, bevelhebber van Ferdinand II.
7 De latere Ferdinand III, zoon van keizer Ferdinand II.
8 Maximiliaan, keurvorst van Beieren.
9 De ordinarius ambassadeur John Scudamore en de extra-ordinarius Robert Sidney, graaf van Leicester.
10 Thomas Howard, graaf van Arundel; zie V, p. 318 n. 12.
11 Ferdinand II.
12 Johan Zawadski.
13 Georg Wilhelm, keurvorst van Brandenburg.
14 Matthias, graaf Gallas, als generaal-majoor in dienst van de keizer.
15 Jean de Croy, graaf van Solre. Vgl. VI, p. 241 n. 5.
16 Wladislas VII (IV).
17 Murád (Amurath IV).
18 Georg Rákóczi; zie over hem no. 2508, p. 24 n. 4.
19 Johan Casimir; hij huwde in 1649 Maria Louisa Gonzaga.
20 Wellicht Claudia de Medici, weduwe van aartshertog Leopold. Vgl. VI no. 2328, p. 304 en n. 10 aldaar.
21 Nassuhsade Pasja.
22 Francesco d'Este, hertog van Modena.

stante de Rosena[1] controversia. Sabaudus[2] haud obscure ad pacem spectat et cum socii producere exercitum vellent, suas retentandi causas quaesivit. Sociorum vires extra praesidia a bene volentibus ad XX millia feruntur aliis multum de ea fama detrahentibus. Pars cis pars ultra erant Tanarum pluribus quidem locis, sed Valentiae praecipue imminere crediti; horum consilia collata Astae; Hispanorum ducum Ostagii, unde Alcalo et Melo Genuam, Leganesius et Spinola castellum novum ad Scriviam erant petituri. Mille ex regno Neapolitano equites in agro Mediolanensi exspectabantur. Mantuanus[3] pacis studium honestis verbis ad Mediolanensem cancellarium[4] scribens testatus fuerat; nec aliud armis suis propositum quam sua tutari. A Roma inducias cudi. Serbellonem[5] cum navigiis aliquot in Lario esse lacu, quem Comensem vulgo vocant, ut Rohanium observet, scribitur. Nec dubitat quisquam, quin omni arte apud Rhaetos Helvetiosque studia sibi paret Hispanus[6].

Nec si muneribus certes, concedet Iolas[7].

Plerique a Gallis in Italia quaeri praelium, ab Hispanis vitari volunt nos credere; et an Parmensis Placentiam usque perrumpere posset - quanquam id pro facto in hac aula spargitur - judicia variant. Valentia firmata est accessione praesidii ad trecentos; an alimentorum satis sit civitati et militi, ambigitur.

Classis Gallica vela fecisse 10 hujus mensis constanter affirmatur ab omnibus et esse XL navium bonarum, minorum, quas fistulas vocant, sex, totidem ad inferenda hosti incendia; ire in fretum Gaditanum eodemque venturos Hollandos suis cum navibus.

Cardinalis Hispani[8] literae in Italiam missae atque interceptae ostendunt eum extra spem non esse indutiarum seorsim cum Batavis. Coloniae locum ad pacis colloquia imperatori[9] non improbari audio, quanquam aliud fert hujus civitatis rumor.

Et ut paulatim ad propiora me reducam, non est quidem magni momenti nec reticendum tamen, Lagrangium[10], qui in Germania legatus fuit, ad missam transiisse, sed egregie simulato morbo gravi, ne quid simulare crederetur. Feuquerius[11] aquis Borboniis valetudinem curat, quantum conjici potest nec belli nec pacis negotio interfuturus.

Hic nunc erat in summa rerum status, de quo, si quid immutaverit, non deero indicationis officio vota semper faciens, Excellentissime Domine, pro Sublimitatis Tuae bonis rebus.

Tuae Sublimitatis cultor devotissimus
H. Grotius[12].

Lutetiae, 9/19 Iunii 1636.

1 De tekst der *Epist.* geeft 'Rosciano'.
2 Vittorio Amedeo, hertog van Savoye.
3 Carlo Gonzaga, hertog van Mantua.
4 Don Antonio Ronquillo.
5 Giovanni, graaf Serbelloni.
6 Philips IV van Spanje.
7 Vergilius, *Ecl.* II 57: Nec, si muneribus certes, concedat Iollas.
8 Don Fernando, kardinaal-infant; zie over hem IV, p. 412 n. 11.
9 Ferdinand II.
10 Jacques de Loys de La Grange aux Ormes.
11 Manasse de Pas, markies van Feuquières.
12 Onderschrift en naam ontbreken in de uitgave der *Epist.*

Postquam hoc ita ut e fide non indignis acceperam, quaedam et ex certis literis scripseram, in ceteris video praestare famae auctoritatem. Tantum pro Tabernis Alsaticis tradi Sarburgum a duce captum Bernhardo II novi calendarii. Profecta est a Rupella classis. Dolae jam vallum subitur cuniculis aliisque suffossionibus capto quod extra est munimento lunari. Magna in castris principis[1] alimentorum copia est. Peditum non satis habet contra tot defensores. Flagitat plures mitti.

Cum in manus venissent meas duae virorum talia intelligentium literae Dolae obsessae fidam historiam continentes, exemplum earum addidi. Sed jam venit a castris qui et ipse nuntiat et literas adfert, quas vidi, Thuani[2] ducem a Sarburgo reducem capto castello, quod Tabernis Alsaticis imminet, impetere oppidum machinis. Missus ad Argentoratenses Thuanus multum frumenti in usum exercitus a civitate facile impetravit, qui messem facere nisi favente tam valido vicinoque exercitu nequibant. Ita jam impletum est id, quod Tua Sublimitas scriptis ad ducem Bernhardum literis, quas apud me aperuit Ponica[3] optaverat.

Praeter Croatos ad Saram male habitos quatuor eorum cohortes ad Daistenum ab Heiburno[4] caesae sunt Suedo milite rem inchoante, subvenientibus mox et Gallis equitibus. Drusenhemi hostis munitione extructa ab Argentorato ad Hagenoviam commeatus per amnem auferre voluerat, verum adventante Valetta id praesidium deseruere. Multum gaudetur in hac aula ob has res.

Adres: Axelio Oxenstiernae, Sacrae Reg. Maj. Regnorumque Sueciae Senatori et Cancellario.

2638. 1636 juni 19. Aan N. van Reigersberch[5].

Mijn Heer,

Ick en weet nyet, wat ick sal seggen, dat ick van uE. geen brieven heb gehadt nae dye van den XVII[en] Mey[6], daer nochtans de windt goedt is geweest ende uE. nyet en moet vremd vinden, dat de brieven, dye wij van acht dagen tot acht dagen schrijven, onderwege blijven.

Wij hebben hyer den graeff van Licester[7], dyen ick beminne om de naem van Sidney ende bevinde zeer geleerdt ende wel genegen tot het gemeene beste. Ick heb bij hem nyet gelaeten het beste te doen om hem te doen verstaen, wat Engelant can doen ende in dese gelegentheyt behoort te doen: oock voorslagch te doen op de differenten, dye Engelant ende de Vereenigde Nederlanden quaelijck stellen. Hij toont mij een sonderlinge affectie.

Hertogh Bernhard[8] heeft Sabern becomen ende enige Croaten geslagen. Men maeckt het getal vrij groott, maer ick gae garen matelijck.

1 Henri de Bourbon, prins van Condé.
2 François Auguste de Thou (1604-1642), oudste zoon van de in 1617 overleden historicus Jacques Auguste de Thou (Thuanus); zie no. 2623, p. 192 n. 1.
3 Tobias von Ponikau, raad en gezant van Bernhard van Saksen-Weimar.
4 John Hepburn; zie over hem no. 2620, p. 185 n. 1.
5 Hs. Amsterdam, UB. coll., RK., R 2 g. Eigenh. oorspr. Niet ondertek. Tesamen met no. 2659 beantw. d. no. 2689.
6 Ontbreekt.
7 Robert Sidney, graaf van Leicester.
8 Bernhard, hertog van Saksen-Weimar.

Hagenouw heeft den cardinael de la Valette[1] ontset. Dolen, nyet jegenstaende het groote gaernisoen van drye off vyer duysent ende machtige uytvallen, can, soo men meent, nyet lang uytstaen. Alle het volck van de Franche Comté verloopt nae Besanson ende de Switsers zijn onenig, off zij gehouden zijn de Franche Comté tegen Vrancrijck te defenderen ofte nyet.

D'heer van Rohan[2] heeft XXX^{m} pistolen ontfangen, goedt om de begonnen meuterye te steuten ende de fortificatiën te voltrecken, nyet om yet groots bij de handt te nemen, Cerbellon[3] zijnde met scepen op de Lac de Como ende de stadt van Milaen volgepropt van volck, waertoe noch comen dagelijcx Duytsschen over catholische bergen ende II^{m} Napelsche ruyters. 't Is waer, dat aen hun mede volck werdt gesonden. De macht van de geallieerden in Italiën is XX^{m} man, soo dye seggen, dye het best meenen. Want anderen minderen het vrij wat.

Savoye[4] heeft zijn volck nyet willen geven om in 't velt te gaen; tracht nae vrede. Men seyt, Vrancrijck ende de geallieerde 't oogh hebben op Valence. Ick wensche alles wel gelucke.

De Fransche vloot is van Rochelle vertrocken ende gaet, soo men seyt, nae Gibraltar om daer de Hollanders te verwachten. Ick sage de Engelsschen garen daerbij ende sal nyet versuymen.

Mijnheer den rijcxcancellier[5] is in twijffel, off hij nae Sweden sal gaen off nyet.

Basel toont den keyser[6] meer dan de Franchoysen te vresen, 'twelck mij nyet en behaeght. Willen nyet, dat men daer toevoer doe van coren ofte volck beschrijve voor Vrancrijck. Gelt, soo van Vrancrijck als van Spaignie, ontbreeckt nyet bij de Switsers ende Grisons.

Den graeff van Arondel[7] sal zijn audiëntie hebben tot Lintz ende de Poolsche gesant[8] is te Londen wel onthaelt. Brandenburg[9] arbeyt om de paix te maecken tusschen Sweden ende den keyser.

Men seyt ons Haetsvelt[10] bij de Sweedsche is geslagen, doch heb daervan geen tijding. De advysen zijn divers, off de Regensburgsche bijeencomste bij den keyser werde uytgestelt door indirecte middelen om Engelant te traineren, dan off Vrancrijck bij Beyeren[11] daeronder werckt.

Ick ben zeer becommert met Luyck. Wensche dye saecke wel werde beleyt. Daer is veel aen gelegen. Den hertogh van Alcala[12] is uyt Italië nae Duytschlant vertrocken om de paix, soo hij seyt. Ick verstae brieven zijn geïntercipieert van

1 Louis de Nogaret d'Epernon de La Valette.
2 Henri, hertog van Rohan, luitenant-generaal van de Franse troepen in Graubünden en de Veltlin.
3 Giovanni, graaf Serbelloni.
4 Vittorio Amedeo, hertog van Savoye.
5 De Zweedse rijkskanselier Axel Oxenstierna.
6 Keizer Ferdinand II.
7 Thomas Howard, graaf van Arundel; zie V, p. 318 n. 12.
8 Johan Zawadski.
9 Georg Wilhelm, keurvorst van Brandenburg.
10 Melchior, graaf von Hatzfeldt und Gleichen, keizerlijk veldmaarschalk.
11 Maximiliaan, keurvorst van Beieren.
12 Fernando Afan de Ribera, hertog van Alcalá; zie no. 2545, p. 75 n. 9.

den broeder van Tulipe, dye bij Mustafa Bassa[1] is, medebrengende, dat hij hoop heeft van Alcaeus[2] met Cimon[3].

Laet uE. brieven voortaen comen onder couverte aen andere coopluyden als voor desen ende nyet aen Cimons volck.

Den XIX Juny XVI^{c}XXXVI.

Men hout de vloot van Vrancrijck, dye nu van Rochelle vertrocken is, groot 40 goede schepen, ses fluyten, ses brandschepen. De opinie is, dat deselve gaet nae Gibraltar om daer de Hollanders te verwachten. Wilden de Engelschen nu mede poot aenspelen, dat soude veel helpen.

De laeste, dye ick van mijn broeder de Groot[4] heb gehadt, waeren van den XII Mey[5]. Ick verwacht zijn antwoordt nopende het drucken van de Anthologie[6]

Wilt mijnheer Spierinck[7] de tijding mededeelen ende doch vermaenen op mijne saecken volgens de overgesonden memoriën ordre te stellen.

Den XI Mey is de vloot van Rochelle onder 't beleyt van mons.^{r} d'Arcour[8] vertrocken.

Al dat uE. in drye weecken geschreven heeft moet ons weder geschreven werden, alsoo wij andere brieven gecregen hebben, maer van uE. nyet.

Ick en twijffele, off Glarges[9] wel soude mogen de bryeven te Cales[10] onderscheppen ende aen Manlius[11] senden. Daermede sulcx yet gaende zijn, apparentelijck uyt Philetas'[12] coocker. Alle de brieven, dye aen Olivier[13] waeren, heeft Euskercken[14] becomen - hyer off van Calis, en weet ick nyet - ende heeft dye met de couverte aen Olivier aen mij gesonden. Apparentelijck zijn veel pacquetten opgehouden sedert eenige tijdt. Denckt, off uE. met de overcomste van eenigen vrundt oock het jargon ende cijfferen wil veranderen. 't Soude wel connen zijn, dat eenige mijnen aen de vrunden mede souden sijn onderschept ende genomen uyt de pacquetten.

Wij crijgen daer datelijck seckere tijdinge door een expressen, oock door brieven van mons.^{r} de Thou[15], dat hertogh Bernhard nae het nemen van Sar-

1 Tulipe is een codenaam voor (de koning van) Spanje, Mustafa Bassa voor de Spaanse Nederlanden. Bedoeld is de kardinaal-infant don Fernando, broer van de Spaanse koning Philips IV.
2 Codewoord voor bestand.
3 Codenaam voor de Staten.
4 Willem de Groot.
5 No. 2589.
6 Zie betreffende deze uitgave VI no. 2407, p. 426 n. 7.
7 Petter Spiring Silvercrona, raad van financiën van Zweden.
8 Henri de Lorraine, graaf van Harcourt.
9 Cornelis, zoon van de Haarlemse pensionaris Gilles de Glarges; de naam staat in cijfer: 96.27.66.9.52.76. met de naam door Van Reigersberch erboven geschreven.
10 De woorden ‘te Cales’ staan in cijfer: 77.52. 22.70.60.33.32.
11 Schuilnaam voor Adriaen Reyniersz. Pauw.
12 Schuilnaam voor François van Aerssen; Van Reigersberch heeft er ‘Aersens’ boven geschreven.
13 Correspondentie-adres; zie V no. 1971, postscriptum (p. 305).
14 Johan van Euskercke; zie over hem IV, p. 69 n. 13.
15 François Auguste de Thou; zie no. 2637, p. 214 n. 2.

burg is gecomen nae Saverne in de Elsas. Het fort genoechsaem de stadt commanderende heeft becomen, de stadt beschyet. Dat Heybrun[1] bij Dagsteyn oock 4 regimenten Croaten door de Sweedsche ruyterije heeft geslagen. Dat Straesburgh, den vijant meester zyende van het velt, aldaer om haeren oegst, dye schoon is, te mogen incrijgen, het leger met veel broodt bijstaen. Dat den vijant een fort aen den Rijncant, gemaeckt bij Drusenheim, dyenende om de communicatie tusschen Straesburgh ende Hagenouw te beletten, heeft verlooren. Hyerover is het hoff zeer verblijdt.

Adres met andere hand: Mijn heer Mijn heer Reigersberg, raet in den Hoogen Raet in Hollant. In Den Hage.

In dorso schreef Van Reigersberch: Broeder de Groot, den XIX Iuny 1636 wt Paris.

2639. 1636 juni 19. Aan P. Schmalz[2].

Nobilissime Domine,

Aspexi laetus post multum temporis amicam manum, ternis literis, quarum primae die non addito satis ostendunt se aliis esse vetustiores, quae scriptae sunt 29 Aprilis et 6 Maii vet. cal.[3] has omnes heri simul accepi et pro amoris in me perseverantia et iis, quae nuntias habeo gratias.

Ex literis ad M. cancellarium[4] meis cognosces sero sed tamen serio commovere se Gallos. Si simul Leodii habetur, quae debet cura, si landtgravius[5] perstat, et Lunemburgicus[6] causa data ad meliora redit nostraque e Suedia supplementa properantur, nihil video, cur non optima speremus.

Perscripserat huc dux Bernhardus[7] auditum sibi Hatzfeldii[8] copias a nostris caesas.

Ego quoties aliquid nostris contigit prosperi, quamprimum id scire aveo, tum ut usura fruar gaudii, tum ut eo suscitabulo utar apud Gallos et, si possim, apud Anglos etiam.

Sultani[9] molitiones credo Domitiani[10], Nervae[11], Trajani[12] animos reddent nostri amantiores.

1 John Hepburn; zie over hem no. 2620, p. 185 n. 1.
2 Copie Den Haag, ARA. Eerste afd. coll. Hugo de Gr. Aanw. 1911 XXIII no. 2, p. 28. Gedrukt *Epist.*, p. 241; *Oxenst. Skrifter* 2. afd. IV, p. 577. Geadresseerde, Peter Abel Schmalz, was secretaris van de Zweedse rijkskanselier Axel Oxenstierna.
3 De brieven van Schmalz aan Grotius zijn alle verloren gegaan.
4 Axel Oxenstierna; zie no. 2637.
5 Wilhelm V, landgraaf van Hessen-Kassel.
6 Georg, hertog van Braunschweig-Lüneburg.
7 Bernhard, hertog van Saksen-Weimar.
8 Melchior von Hatzfeldt und Gleichen, veldmaarschalk in dienst van keizer Ferdinand II.
9 Schuilnaam voor de koning van Denemarken, Christiaan IV.
10 Codenaam voor Lübeck.
11 Codenaam voor Hamburg.
12 Codenaam voor Bremen.

Filio meo[1] quod facies, eo nomine plurimum tibi debeo. Si oneri est, reditum ad nos suade. Si quid per aetatem rerumque imperitiam minus provide facit, rogo moneas et me tuum perpetuo existimes.

Mitto exemplum literarum Marini[2] de conatibus Rohanii[3].

Vale quam optime.

Tuae nobilitatis studiosissimus

H. Grotius.

Dabantur Lutetiae, 9/19 Iunii 1636.

Filium miseram epistolarum occasione et eorum, quae cum D. Spiringio[4] mihi erant agenda, quamdiu gratam ibi ejus mansionem putavi reliqui lubens: obtrudere eum neque tunc volui neque nunc velim.

2640. 1636 [juni 22]. Van C. de Groot[5].

Venerande Pater,

Quinae tuae litterae per septimanas quinas exspectatae tandem ad nos pervenerunt ventis adversantibus aliquamdiu Caleti detentae.

Quae de Mockelio[6] mones, ea mihi curae sunt, et spero magno quoque cancellario[7] cordi fore; cum Spiringio[8] etiam collocutus super assiduis erogationibus, de quibus conquiriris[9] toties, pro responso accepi egisse se super istis cum senatore Reigersbergio[10], qui haud dubie habitos inter ipsos sermones tibi prescripserit; ait praeterea expensorum scedas a te missas se recepisse at non meminisse ab aliquo legatorum id factum antehac, ut quae conficiendis itineribus aut aliis quoque rebus impendissent, eorum rationes transscriberent; solere id Dn. M. cancellarii arbitrio permitti, quem de illis constituere pro sua humanitate; ita agi cum Camerario[11], ita cum aliis; tibi quoque si ab hac consuetudine non alienum te ostenderis, fore id et magis honorificum et non minus utile; trimestrium autem solutionem non dilaturum se ulterius, quam donec aut quod a Batavis debetur aut quod e Suecia exspectatur argenti receperit.

1 Cornelis, Grotius' oudste zoon, bevond zich in Duitsland.
2 Over Charles Marin (Carlo Marini) zie V, p. 346 n. 4; de bewuste brief zal die van 1 juni (no. 2616) zijn, op de 19de van die maand, dus op de datum van zijn brief aan Schmalz, door Grotius ontvangen.
3 Henri, hertog van Rohan, luitenant-generaal van de Franse troepen in Graubünden en de Veltlin.
4 Petter Spiring Silvercrona, raad van financiën van Zweden in Duitsland.
5 Hs. Den Haag, ARA. Eerste afd. coll. Hugo de Gr. Aanw. 1911 XXIII, no. 25. Eigenh. oorspr. De - vermoedelijke - datering is slechts gebaseerd op de desbetreffende aantekening in potlood onder aan de brief, gesteund door Grotius' notitie van de datum van ontvangst.
6 Friedrich Richard Mockhel, Zweeds resident in de Ober-Elzas.
7 De Zweedse rijkskanselier Axel Oxenstierna.
8 Petter Spiring Silvercrona, raad van financiën van Zweden.
9 Lees: conquisiveris.
10 Nicolaes van Reigersberch.
11 Ludwig Camerarius, ordinarius Zweeds ambassadeur in Den Haag.

Haec propterea tibi scribere volui, ut et ipsius animum videas meque non otiosum scias in istis, quae tua spectant commoda. Ipse cum Dn. cancellario in

Sueciam proficiscitur, Smalzius[1] in Angliam aut ad vos; mihi hauddum quicquam est certi deliberatique, nisi unum illud in omnibus tuae me voluntati ut par est obsecuturum.

Ad Opitium[2] litteras jam curavi, de Gaerta deque Silesia quid sit, scripsi ante dies octo[3]. Interim nuntiatum est nobis evasisse dolo e carcere Hornium[4] corrupto, cui mandata erat ejus custodia; qui rumor a Sancti Chaumontio[5] primum ad nos divulgatus nunc quoque scriptis Vienna XIV/XXIV Maii litteris comprobatur.

Vrangelius[6] campi marescallus heic aeger detinetur, at Bannerio[7] est impar hostili exercitus, cujus in supplementum copiae e Livonia Sueciaque advenerunt aliquae, plures exspectantur.

Inter haec nihil tam curae est Saxoni[8] quam ut Magdeburgo potiatur, ad cujus obsidionem praeter Hatsveldianos[9] concurrit quoque Marazinianus[10] eques e Pomerania, quem praedabundus infestabat, revocatus.

Landgravium[11] sociasse se Leslio[12], ut puto, jam intellexeris, qui siquid liberandae Hanoviae tentarit; cujus cura ... suscepit, sciemus id brevi.

Gemnitius[13] missus a Sancti Chaumontio ad Luneburgicum[14], ejus animum ut expiscaretur, in itinere ab agrestibus trucidatus est.

Est inter Dn. M. cancellarii consiliarios quidam Hallius[15] nomine, vir et venerabilis senectutis et mirae comitatis; tradidit is mihi hasce litteras, quas meis insero scriptas ad filiam[16], quam in Gallia habeatne necne incertus est. Rogat te ut, ni molestum sit, istarum curam suscipias; simul, si fieri possit, quicquid est de illa illiusque marito, Plate[17] dicto, ad aliquem in hac aula agentem scribas. Sollicitudinem ejus auget incertus rumor, qui interiisse utrunque nuntiat.

Deum, venerande parens, tibi matrique meae tutelaris esse pergat.

Tuus tibi obedientissimus filius
C. Grotius.

Straelsundiae: 1636.

1 Peter Abel Schmalz, secretaris van Oxenstierna.
2 De Duitse dichter Martin Opitz; zie over hem o.m. IV, p. 426 n. 6.
3 Een schrijven, dat verloren is gegaan.
4 Gustaf Karlsson Horn, Zweeds maarschalk.
5 Melchior Mitte de Miolans, markies van St. Chaumont, speciale gezant van de Franse koning bij Oxenstierna.
6 Herman Wrangel, Zweeds veldmaarschalk.
7 Johan Gustavsson Banér.
8 Johann Georg, keurvorst van Saksen.
9 Melchior von Hatzfeldt und Gleichen, veldmaarschalk in dienst van Ferdinand II.
10 Rudolf, baron van Marzin of Marazin(i) was Saksisch generaal-veldmaarschalk († 1646). Hij nam o.m. deel aan de strijd bij Lützen, Nördlingen en Wittstock. Later na het voor hem ongelukkig afgelopen gevecht bij Chemnitz viel hij bij de keurvorst in ongenade en werd hij uit de dienst ontslagen.
11 Wilhelm V, landgraaf van Hessen-Kassel.
12 Alexander Leslie, generaal-majoor in Zweedse dienst.
13 De rechtsgeleerde Martinus Chemnitius - Chemnitz - (1596-1645), Zweeds resident te Nürnberg; hij werd in 1636 door de keizerlijken in Westfalen gevangen genomen.
14 Georg, hertog van Braunschweig-Lüneburg; hij ging in 1637 naar de keizer over.
15 Wellicht Hans Wilhelm, baron van Efferen, genaamd Hal.
16 Agnes van Efferen; zie over haar no. 2553, p. 90 n. 11.
17 Bernhard Bogloff von Platen.

Met andere hand toegevoegd: S.D. *(=sans date).*
Boven aan de brief schreef Grotius: Ontf. den 28 Iul.
Onder aan de brief staat in potlood: 22 Júnij.

2641. 1636 juni 22. van J. de Groot[1].

Seer lieve ende waerde zoon ende dochter de Groot, wij wenschen alhyer allegader uwer Eed. met alle het lyeve geselschap aldaer alle geluck, gesontheyt ende zalicheyt.

Seer lieve zoon ende dochter de Groot, wij hebben uwer E. schrijven van den eersten May[2] wel terecht ende met groot verheugen zeer wel ontfangen ende dancken Godt almachtich ten hoochsten van alle de gratie ende genade, dewelcke dezelve ons ende uwer L. noch daechlix doet.

Uwer L. zoon Pyeter de Groot[3] doet groote naersticheyt om in zijne voorgenomen zaecken te vorderen, verhope, dat uwer E. haest de vruchten daervan zult syen.

Ick ben oock zeer verblijt uyt de bryeven van onzen Crayenburgh[4] te verstaen, dat hij oock noch wat meerder doet dan alleenlick het françois te leeren.

Van uwer L. outste zoon Cornelis de Groot[5] hooren wij weynich ende troosten ons met het gemeene spreeckwoort: gheen tijdinge goede tijdinge.

Van uwer E. dochter Cornelia de Groot[6] hooren wij het alderminste, doch verhoopen mede alles goets, ende wenschen dat Godt almachtich haerder E. eyntelick een goede partuyer zal verleenen.

Een ygelick prijst alhier het voorgenomen huylick van de pensionaris Brasser[7] met Juffrou Berckhout[8]; ick meyne, dat het te meerder aengeport ende gevordert is, doordyen hem zoo eerlick ende voortreffelick werde aengebooden het ambassaedtschap van Vranckrijck[9]. Wij zullen haest hooren, hoedat het met de Heere van Oosterwijck[10] zal affloopen.

Sijne Ex.[e11] ende de Heeren Staten schijnen in te willen syen, wat vande andere zijde bij de handt genomen zal werden. Ons hangt een swarte wolck over het hooft, met dit heftich voornemen vande Engelschen in de saecken van de zeevaert. Ick vertrooste mij daermede, dattet een saecke is, daer alle onze nabuyeren mede ten hoochsten aen gelegen is.

1 Hs. Den Haag, ARA. Eerste afd. coll. Hugo de Gr. Aanw. 1911 XXIII, no. 23. Eigenh. oorspr.
2 Niet meer aanwezig.
3 Pieter, Grotius' tweede zoon, verbleef om studieredenen in het vaderland.
4 Diederik de Groot van Kraayenburg, de derde zoon, had zich kort tevoren, na een studietijd in het vaderland onder de luitenant-generaal der artillerie Johan van den Bosch, bij zijn ouders in Parijs gevoegd; zijn vader zocht thans emplooi voor hem. Vgl. V, p. 235 en n. 7 aldaar.
5 Grotius had zijn oudste zoon, Cornelis, naar Duitsland gezonden o.m. om er de Zweedse rijkskanselier Axel Oxenstierna te ontmoeten.
6 De oudste dochter, die te Parijs bij haar ouders was.
7 Govert Brasser, pensionaris van Delft; hij werd dit jaar (1636) thesaurier generaal.
8 Lydia Teding van Berkhout.
9 Zie no. 2624, p. 194 en n. 2 aldaar.
10 Willem van Liere, heer van Oosterwijk; zie no. 2624, p. 194 en n. 3 aldaar.
11 Frederik Hendrik.

Hyermede, seer lieve ende waerde zoon ende dochter de Groote, Godt almachtich wil uwer E. ende ons allen verleenen 't gunt Hij weet, dat zalichste is.

Metter haest tot Delfft, den 22e Juny 1636. st. novo.

Al uwer E. goetgunstige goede vader

Jan de Groot.

De gouverneur van Venloe, Joncker Nicolaes van Brederoode[1], heeft gemaeckt, dat neeff Hals[2] van elck vendel voetvolck ter maendt heeft een rijxdaelder, ende van de ruyterye twe; men zal syen, wat de stadt noch gheven zal; ick meyne, dat zijne huysvrou[3] hem haest van Leyden zal volgen.

Boven aan de brief schreef Grotius: Rec. 22 July.

2642. 1636 juni 22. Van Ch. Marini[4].

Monsieur,

Pour toutes nouvelles nous avons icy que les François dans le Milanois se sont advancés jusques à la rivière de Ticin laquelle ils doivent avoir passé avec quelque combat, se trouvant peu loing de Como et de Leec, et que le baron de Canesi[5] estant allé à recognoistre une place (?), y a esté tué avec gran regret de nostre armée icy ayant peu servir fort utilement au roy[6].

Cest advis vint de Casal à mon. le duc[7], lequel pourra joindre fort aisément les alliés, si quelque aultremal ne l'empêche, car tant les François que les Grisons commencent à se mutiner faute d'argent, oultre que le peuple Grison est fort vanté que leur chefs ayent accepté la capitulation de la Voltoline, tous craignant que les Austrichiens qui y travaillent utilement par ses amb.rs[8] ne les desbauchent et destournent de la France, que tout le monde en ce pays icy hait extrèmement. Nous n'avons iamais esté en plus gran danger qu' à présent, et si le roy n'y remédie promptement les affaires de France iront fort mal en Italie.

1 De luitenant-kolonel Nicolaes van Brederode, een bastaard uit het vermaarde geslacht. In 1637 werd hij wegens de verraderlijke overgave van Venlo gecasseerd; hij werd bij verstek tot onthoofding veroordeeld.
2 Wellicht Franciscus Hals.
3 Niet geïdentificeerd.
4 Copie Den Haag, ARA. Eerste afd. coll. Hugo de Gr. Aanw. 1911 XXIII, no. 9. Eigenh. oorspr. Beantw. d. no. 2669. Zie over Marini V, p. 436 n. 4.
5 René de Carbonnel, baron, later (1619) markies van Canisy, sieur du Hornet, de Marcey, de Courcy, veldmaarschalk in het Franse leger in de Veltlin in 1635-'36; hij overleed op 27 september 1655.
6 Lodewijk XIII van Frankrijk.
7 Henri, hertog van Rohan, luitenant-generaal van de Franse troepen in Graubünden en de Veltlin.
8 Wilhelm Biener tesamen met Hans Viktor von Travers, baljuw van Castels.

On dit que Gallas[9] est à Lindau et en Suabe plus de 10^{m} hommes qui esbranleront tant plus les Grisons panchant à faire quelque meilleur accord avec leur voisins.

Dieu nous préserve du mal qui nous menace et me face la grâce d'estre bientost hors de ce pays, où ie suis abbandonné et affligé de tous costés. Je feray néantmoins ce qui est de ma charge jusques à son temps, espérant qu' à la fin

9 Matthias, graaf Gallas, generaal-majoor in dienst van Ferdinand II.

monseig.r le gran chancelier[1] se souviendra de mes services et despences grandes ou à bon heur me donra quelque ordre ce que ie dois faire.

Ie demeure, monsieur,

Vostre serviteur très humble

C. Marini.

De Chiavenne, ce 12/22 de Juin 1636.

Boven aan de brief schreef Grotius: rec. 9 Iuly 1636 Cum literis ad Can. et ad Can.
In dorso: 22 Iuny 1636 Marin.

2643. 1636 juni 23. Van Willem de Groot[2].

Frater optime,

Post quinas a vobis litteras, quarum in postremis meis[3] mentionem feci, traditae etiam mihi sunt quas XII hujus mensis[4] ad me dedisti, quibus, ut respondeam, puto tibi sententiam super editione Anthologiae[5] meam ex priore epistola[6] innotuisse.

Ego hic et Blavium[7] et alios video testudineo procedere gradu neque tam bene a characteribus Graecis esse instructos, quam tu postulas: quare auctor tibi sum eam provinciam Morello[8] commendandi.

Salmasio[9] meliores in Galliis conditiones offerri, quam quibus huc evocatus est, laetus accepi neque dubito, quin eas, etsi non sine jactura libertatis, sit suscepturus; non enim hic ei fuit vita vitalis, cum ob aeris mutationem tum ob mordorum hominum malevolentiam.

De Abrahami Mylii lexico[10] nihil hactenus intellexi, quare prodiisse non puto. Kilianum[11] per occasionem mittam itemque Lemniscum[12].

1 De Zweedse rijkskanselier Axel Oxenstierna.
2 Hs. Den Haag, ARA. Eerste afd. coll. Hugo de Gr. Aanw. 1911 XXIII, no. 24. Eigenh. oorspr. Antw. op no. 2627; tesamen met nos. 2624 en 2625 beantw. d. no. 2683.
3 Dat kan betrekking hebben op nos. 2624 en 2625 dd. 9 juni, tenzij (mede) bedoeld is een verloren geraakte brief van ± 16 juni.
4 No. 2627.
5 Betreffende deze uitgave zie men VI no. 2407, p. 426 n. 7.
6 No. 2625.
7 De Amsterdamse uitgever Willem Jansz. Blaeu of zijn zoon dr. Johan Blaeu; vgl. ter zake no. 2407 (dl. VI).
8 Voor de drukker Charles Morel zie men no. 2583, p. 134 n. 10.
9 De Franse klassiek-filoloog Claude de Saumaise; hij was hoogleraar in Leiden en bevond zich met verlof in zijn vaderland.
10 Zie hieromtrent no. 2627, p. 197 en n. 4 aldaar.
11 Corn. Kilianus, *Etymologicvm Tevtonicae Lingvae*; zie no. 2627, p. 197 n. 5.
12 Ook hiervoor zie men no. 2627.

Egi cum Elzeviriis[13] de editione libelli Gersoniani de auferibilitate Papae[14] neque, dum responsum accepi, si eos minus ad eam rem promtos experior, Mairio[15] aliisque consilium tuum narrabo.

13 De Leidse uitgevers Abraham en Bonaventura Elzevier.
14 Over Jean Charlier Gerson en zijn *De Auferibilitate papae* zie men no. 2608, p. 169 en n. 8 aldaar.
15 De Leidse uitgever Jean le Maire.

Hic nova omnia frigent non moturo se principe[1], nisi Hispani educant exercitum, quod illos non facile facturos multi putant, licet de paratu ad eam rem constet: sed forte pecunia militesque ex Hispania submissi et Dunkerkam ab Anglis, aut certe sub eorum praesidio, deducti majores illis animos facient. Sperant nostri quaestionem super libera piscatione certe in hunc annum sopitum iri: ego nihil tutius fieri posse puto quam si egregia classis praeparetur, quae sui terrore Anglos in officio continere valeat.

Batavi nostri jam diu laborarunt et etiamnum laborant de constituendo aerario, ut militibus et sociis navalibus sua suppetant stipendia: ipsi cum Selandis classem parant XVI magnarum, VIII minorum navium, quae et remis agi possint. Earum duces militesque nullius suberunt imperio quam principis et eorum ex Ordinibus, quos princeps optare voluerit: iis singulis curator penus dabitur, qui publico nomine sociis prospinat de cibariis sine ulla ducum molestia aut commodis. Quo cessura sit novi exempli res, tempus ostendet. Aliae naves bellicae singulis assignantur provintiis, ut ante solent centuriae pedestres.

Dum arma Galliae per comitatum Burgundicum non improspere vagantur, vix video, quae universalis pacis spes supersit: de qua siquid habes et quae tua sit sententia, fac, quaeso, intelligam.

Vale cum uxore et liberis[2] et salve a nobis omnibus.

Tibi obsequentissimus frater
Guilielmus Grotius.

Raptim Hagae, XXIII Junii 1636.

Filio[3] jam scribere prae festinatione impedior.

Adres: A Monsieur Monsieur Grotius, Ambassadeur de la Reine et couronne de Suède vers le Roy Très chrestien A Paris.

Boven aan de brief schreef Grotius: rec. 22 Julii.

En in dorso: 23 Iunii 1636. W. de Groot.

2644. 1636 juni 25. Van J. de Voisin[4].

Domine Illustrissime,

Summo me honore affecerunt litterae tuae[5] et maximum quidem percipere mihi videor studiorum meorum fructum, quod labor meus[6] tibi non contemnendus videatur, quo nec aequiorem neque doctiorem habent bonae artes et disciplinae iudicem.

1 Frederik Hendrik.
2 Alleen Cornelia en Diederik waren te Parijs bij hun ouders.
3 Bedoeld zal zijn Diederik.
4 Hs. Leiden, UB., coll. Pap. 2. Eigenh. oorspr. Antw. op no. 2554. Betreffende de schrijver, Joseph de Voisin, zie men no. 2495, p. 1 n. 1.
5 No. 2554.
6 Voisins vertaling van Maimonides; zie no. 2495, p. 1 n. 4.

Ideoque nulla in alia morum hebraicorum parte maiori cum voluptate tentandam mihi viam putavi quam in ea, quae a te praescripta est, de Synagogis earumque gubernatione: ut ita a divinis auspicemur. Iactis itaque religionis fundamentis ad synagogarum academiarumque institutionem progredimur;

tum de iure ipsarum atque ceremoniis agemus, et qua ratione sint aedificandae. Deinde veniemus ad officium sacerdotum, doctorum, ministrorum coetus atque totius populi; preces afferemus, quibus statis horis uti solent hebraei singulis diebus, fastis, et nefastis. Denique doctrinam eorum referemus de Libro legis, quem in synagogis legunt: de Tephillin, Mesusa, et Zizis[1].

Interim frater[2] absoluta Aeneide[3], de rebus gallicis, a primis imperii cunabulis eodem carminis genere poëma componit[4]. Excitat honorificum elogium tuum, cui ne impares haereamus, omnis semper nobis gratus erit labor, omnes iucundae vigiliae; eam enim nos laudem ducimus maximam, quum tibi tanto viro placemus, qui places omnibus.

Vale et fove.

Domine Illustrissime Addictissimum tibi
J. de Voysin.

Burdigalae, 25 die Iunii 1636.

Adres: Illustrissimo Domino Domino Grotio, Suedorum ad Regem Christianissimum legato.

In dorso schreef Grotius: Voisin 25 Iunii 1636.

2645. 1636 juni 26. Aan L. Camerarius[5].

Illustrissime Domine,

Captae feruntur Tabernae Alsaticae. De Dola bona spes est, an ei causae immiscere se debeant disputantibus[6] etiam nunc[7] Helvetiis. Classis Gallica, quae se ad Bellam insulam tenuerat, aucta navibus a Bresta, dicitur fuisse cum abiret navium[8] LX praeter fregattas VI, totidem incendiarias et fistulas, quas vocant,

1 Tefilla is aanvankelijk een woord voor joodse smeek- en dankgebeden, later voor gebed in het algemeen; in een aan de deurpost geplaatste cylinder bevond zich een perkamentrol, die de beide gedeelten *Deut.* VI, 4-9 (over de onbegrensde liefde en toewijding aan de ene God) en *Deut.* XI, 13-21 (over de goddelijke vergelding en de dienovereenkomstige verantwoordelijkheid van de mens) bevatten: Mesusa (= deurpost); zizit (= kwasten) zijn de gevlochten draden, die aan de vier uiteinden van het bovenkleed bevestigd waren, oorspronkelijk waarschijnlijk met de bedoeling het mannenkleed te onderscheiden van dat der vrouwen.
2 Pierre de Voisin; zie no. 2554, p. 91 n. 12.
3 Pierre de Voisin schijnt de *Aeneis* van Vergilius in het Grieks vertaald te hebben; vgl. no. 2554, p. 91 en n. 12 aldaar.
4 Dit gedicht heb ik evenmin als de Aeneisvertaling kunnen terugvinden.
5 Copie Den Haag, ARA. Eerste afd. coll. Hugo de Gr. Aanw. 1911 XXIII no. 2, p. 34; copie Uppsala, UB., cod. 388 a, ep. 45. Gedrukt *Epist.*, p. 242. Geadresseerde, Ludwig Camerarius, was ordinarius Zweeds ambassadeur in Den Haag.
6 De copie te Uppsala heeft, evenals de uitgave der *Epist.*, de lezing ‘discordantibus’.
7 De copie te Uppsala heeft ‘minime’.
8 In de Haagse copie ontbreken de woorden ‘dicitur ... navium’.

duodecim, militum fere V^{m}, nautas V^{m} sexcentos, vires satis magnas ad terrendam Hispaniam nusquam infirmiorem quam domi suae.

Ad Mortaram dicitur esse Gallorum et sociorum in Italia exercitus, nulla dum re acta magna, damno facto satis gravi in morte Toirasii[9], dum arcem

9 Jean de Saint-Bonnet, sieur de Toiras (1585-1636); hij was commandant van de Franse strijdkrachten in Piemonte. De copie te Den Haag heeft in plaats van ‘speculatur’ de lezing ‘specularetur’.

hostilem speculatur. Rohanius dux[1] transgressus Larium lacum ubere cum praeda rediit.

Poloniae legatum[2] tectus capite perpetuo audivit cardinalis infans[3] iratus, quod priores salutasset Batavos.

Arundelius[4] Lintzii adhuc est Ratisbonensem conventum exspectans, ad quem iturus scribitur Brandenburgicus[5] et suo et Saxonis[6] nomine.

Mensis hujus XVI Pafenhovii erat pars copiarum cum ipso duce Valetta cardinali[7], loco felici quondam Suedis, praelio prospere pugnato[8] in ducem Carolum[9], quo Gallis aperta est Lotharingia; pars alia erat Vergavillae, pars ad Pontem Moussonii, ita ut, si necessitas ingruat, jungere se facile possint.

De Arundelii successibus, nihil dum certi, quorum nuntium hic opperitur comes Licestrius[10].

Omnia tibi tuisque precor felicissima.

Tuae Illustrissimae Dominationi observantissimus
H. Grotius.

Lutetiae, XVI/XXVI Junii anno MDCXXXVI.

Adres: Ludovico Camerario, Reginae Regnique Sueciae Consiliario et Legato apud Praepot. Ord. Foeder. Belgii.

Boven aan de brief in de copie te Uppsala in margine: Redd. A.^{o} 1636 Hagae Comit. 11/21 Jul.

2646. 1636 juni 26. Aan A. Oxenstierna[11].

Excellentissime Domine,

Ex quo postremum scripsi[12], nihil admodum mutatum est.
Classis ad Bellam Insulam, quae orae Armoricae praejacet, aucta venientibus a Bresta navibus major aliquanto quam fuerat fretum Gaditanum versus abiit.

De Dola capienda spes est. Tabernae Alsaticae quin captae sint, non dubitatur.

1 Henri, hertog van Rohan, luitenant-generaal van de Franse troepen in Graubünden en de Veltlin.
2 Johan Zawadski.
3 Don Fernando; zie over hem IV, p. 412 n. 11.
4 Thomas Howard, graaf van Arundel; zie V, p. 318 n. 12.
5 Georg Wilhelm, keurvorst van Brandenburg.
6 Johann Georg, keurvorst van Saksen.
7 Louis de Nogaret d'Epernon de La Valette.
8 De copie te Den Haag heeft abusievelijk ‘pugnatum’.
9 Karel IV, hertog van Lotharingen; Grotius doelt op de slag bij Pfaffenhofen van 31 juli 1633.
10 Robert Sidney, graaf van Leicester, extra-ordinarius Engels gezant te Parijs.
11 Gedrukt *Epist.*, p. 242; *Oxenst. Skrifter* 2. afd. II, p. 200.
12 No. 2637 dd. 19 juni.

In Italia Gallorum sociorumque exercitus dicitur haerere quibus nuper in locis amisso, dum arcem quandam hostilem speculatur Thoirasio[13], viro magnis

13 Jean de Saint-Bonnet, sieur de Toiras; zie no. 2645, p. 224 n. 9.

factis cognito, cujus virtutes liberaliter praedicavit semper Italia, Gallia non ignoravit, sed ignoranti similis transiit.

Rohanius[1] excursu trans Larium lacum facto praedam retulit, unde ad tempus delinire militem poterit.

Seditio nuper hic Lutetiae orta coëgit imperii compotes demere novum coriarium vectigal. Apud Sanctones rustica plebs in armis est ob causas similes. Credebatur nuper in frigusculo quodam apud regem[2] esse cardinalis Riceliacus per arcanas mulierum molitiones; sed discussus is rumor est, postquam cardinalem rex adiit ad Confluentes Sequanae et Matronae.

Regis cum fratre[3] magna, nuper una cum viverent et cubarent ad Fontem Bellaqueum, apparuit concordia. Multi eo tempore sermones erant de danda nova uxore[4] fratri regio. Et congruit, ut forte eodem tempore vitae periculum adiret princeps Margarita pila bellica trans parietem tam prope epulantem adacta, ut tantum non tangeretur.

Legatus Polonus[5] superbe a cardinali Hispano[6] exceptus dicitur, quod prius Batavos salutasset.

Elector Brandenburgicus[7] scribitur ire Ratisbonam suum simul et Saxonis[8] suffragium ferens; crediturque futurum, ut Hungariae rex[9] regis romani titulum majore quam quisquam antehac consensu adipiscatur.

Comes Suessionensis[10] ab exercitu Virodunum rediit indigne ferens, quod mandatis regis cardinalis Valetta[11], ubi ab Alsatia revertisset, alternato imperio sibi aequabatur.

Redit domum a legatione extraordinaria Pavius[12], ad ordinariam hic legationem nominatus juxta alios duos Aspernatem[13] et eum, qui Venetiis est, Osterwyckium[14]. Creduntur qui ei ceteros honores detraxerunt ne hunc quidem concessuri: quanquam nec appeti ab eo crediderim dignitatem sumtu ea, quae praebentur annua, exsuperantem.

Videtur Leodiense negotium segnius quam pro sui magnitudine curari Gallis Britannisque spectatoribus adhuc, dum Hoium aliaque opportuni situs caesariani[15] insident.

1 Henri, hertog van Rohan, luitenant-generaal van de Franse troepen in Graubünden en de Veltlin.
2 Lodewijk XIII van Frankrijk.
3 Gaston Jean-Baptiste de France, hertog van Orléans.
4 Betreffende de pogingen Gastons in 1632 in het geheim gesloten huwelijk met Margareta van Lotharingen ongeldig te doen verklaren zie *Merc. Franç.* XX, p. 849 vv.; p. 989 vv. Als ‘nova uxor’ werd o.m. genoemd de nicht van De Richelieu, Marie Madeleine de Vignerot; zie no. 2623, p. 188.
5 Johan Zawadski.
6 Don Fernando; zie over hem IV, p. 412 n. 11.
7 Georg Wilhelm, keurvorst van Brandenburg.
8 Johann Georg, keurvorst van Saksen.
9 Ferdinand, zoon van keizer Ferdinand II, die in 1637 zijn vader als Ferdinand III opvolgde.
10 Louis de Bourbon, graaf van Soissons.
11 Louis de Nogaret d'Epernon de La Valette.
12 Dr. Adriaen Reyniersz. Pauw.
13 Mr. Paulus Matthijsz. van Asperen, raadsheer in de Hoge Raad.
14 Willem van Liere, heer van Oosterwijk; zie no. 2624, p. 194 n. 3.
15 De troepen van Ferdinand II.

Duci Bulionio[1] quanquam religione mutato mansuram praefecturam et munera militaria promisit princeps Arausionensis[2].

Creditur classis, de qua dixi, Gallica milites habere, quos possit exponere ad quinque millia, nautarum plus aliquanto; naves sexaginta, praeter fregattas sex, fistulas, quas vocant, duodecim, incendiarias sex. Adest Hollandus quidam, qui in Hispania diu vixit[3]. Dolet multos, qui cum imperio praesunt, esse maris imperitos.

Haec postquam scripseram, vidi literas a D. Thuano[4] Papenhovii scriptas 16 mensis hujus ex novo calendario. Tabernae eo tempore captae nondum erant. Defendebatur praesidio sexcentorum hominum, ad hoc oppidanis multis, et pertinacia tribuni[5], qui castellum oppido adsitum, simul ut scalis a duce[6] oppugnabatur, ita festinanter deseruit, ut nec unius hominis damno victoria ea duci constiterit eamque culpam omni modo conatur eluere. Tardius procedebat oppugnatio machinarum penuria, quarum duae Hagenovia submissae erant cum mille ducentis musquettariis e Valettae exercitu. Neque de bono eventu citra paucos dies, quos jam impletos arbitror, dubitabatur. Locus is, ubi castra tunc habebat Valetta medio situ Tabernas inter et Hagenoviam ad tutandam Alsatiae messem valde oportunus, is ipse est, ubi dux Carolus[7] Suedorum victus proelio Lotharingiam Gallis occupandam dedit.

Comes Guichius[8] cum MCC hominibus ex Valettae exercitu duci se adjunxerat. Pars ejusdem exercitus Vigevani, pars ad Pontem Moussionium erat, quo ibat vicecomes Turenae[9], frater ducis Bulionii, non ita magno intervallo, ut non, si hostis urgeat, quatriduum intra jungi copiae possint. Nam qui hostium in Luxemburgico fuere agro ad Saram amnem, inde Spiram ire credebantur.

His nihil nunc quidem, quod addam, habeo nisi vota, Excellentissime Domine, pro bono publico ac nominatim pro Tua Sublimitate ejusque rebus.

Tuae Sublimitatis cultor devotissimus
H. Grotius[10].

Lutetiae, 16/26 Iunni anno 1636.

Adres: Axelio Oxenstiernae, Sacrae Reg. Maj. Regnorumque Sueciae Senatori et Cancellario.

1 Frédéric Maurice de La Tour d'Auvergne, hertog van Bouillon; hij was tot de roomskatholieke kerk overgegaan.
2 Frederik Hendrik.
3 Niet geïdentificeerd.
4 François Auguste de Thou; zie no. 2623, p. 192 n. 1.
5 Georg Friedrich von Mülheim.
6 Bernhard, hertog van Saksen-Weimar.
7 Karel IV, hertog van Lotharingen.
8 Maarschalk Antoine, hertog van Gramont, ook genoemd graaf van Guiche; zie VI no. 2486, p. 543 n. 11.
9 Henri de La Tour d'Auvergne, burggraaf van Turenne, jongere broer van Frédéric Maurice.
10 Onderschrift en naam ontbreken in de uitgave der *Epist.*

2647. 1636 juni 29. Aan J. Hepburn[1].

Je vous ay adverti[2] de la réception de vostre première, laquelle m'a esté fort agréable: mais plus encore la seconde qui contient la confirmation et les particularitez des bonnes nouvelles qui nous ont bien réiouy.

Mon contentement en cecy est double à cause du bien commun, et à cause de la grande part de la gloire qui en revient à vous, au grand honneur non seulement de la couronne à laquelle vous servez maintenant[3], mais aussi de celle-là qui a longtemps iouy de vostre bonne conduitte et grand courage[4]. J'espère qu'elle ne l'oubliera iamais et mesmes en ce particulier affaire que i'ay recommandé tant qu'il m'a esté possible à monsieur le grand chancellier[5] par mes lettres.

J'ay appris par trois advis de Stralsond que ledit S.r chancellier ayant des grandes raisons pour faire un voyage en sa patrie, dont il a esté esloigné si longtemps, n'y s'est peu résoudre iusqu' asteure, à cause de son soin accoutumé pour les affaires d'Allemagne.

Je croy que les dix mille hommes ou environ qu'on attendoit de la Suède seront desià arrivez en Poméranie, et donneront, avec les bonnes nouvelles que vous nous avez procurez, nouveau courage aux nostres pour agir puissamment: et tant plus, si monsieur de St. Chaumont[6], ambassadeur du roy, dispose par les promesses et argent, qu'il luy apporte, monsieur le landgrave de Cassel[7] à tenir bon.

Dieu nous fasse la grâce d'entendre souventesfois en vos victoires desquelles, monsieur, ceux qui se resiouyront le plus n'auront en cela aucun advantage par dessus celuy qui ne veut rien céder en affection à aucun de vos très humbles et très obéyssants serviteurs.

A Paris, ce 19/29 Juin 1636.

2648. 1636 juni 29. Aan Ch. Marini[8].

Monsieur,

J'ay receu presque au mesme temps deux vostres de date bien diverse, l'une du 26 d'Avril[9], l'autre du premier du Juin[10]: la première accompagnée d'une à monsieur Strasburg[11], laquelle ie ne manquerai pas d'envoyer comme i'ay fait toutes celles que i'ay receu de vous cy-devant.

1 Copie Den Haag, ARA. Eerste afd. coll. Hugo de Gr. Aanw. 1911 XXIII no. 2, p. 32. Betreffende geadresseerde John Hepburn zie no. 2620, p. 185 n. 1.
2 No. 2620.
3 Frankrijk.
4 Zweden.
5 De Zweedse rijkskanselier Axel Oxenstierna.
6 Melchior Mitte de Miolans, markies van St. Chaumont, speciale gezant van Lodewijk XIII bij Oxenstierna.
7 Wilhelm V, landgraaf van Hessen-Kassel.
8 Copie Den Haag, ARA. Eerste afd. coll. Hugo de Gr. Aanw. 1911 XXIII no. 2, p. 31. Antw. op no. 2616 dd. 1 juni; beantw. d. no. 000aant.. Over Ch. Marin (Marini) zie V, p. 436 n. 4.
9 Ontbreekt.
10 No. 2616.
11 Paul Strasburgk, Zweedse hofraad.

Je voy qu'a[u]ssi ma lettre à monseigneur le duc[1] est arrivée assez tard à luy qui tousiours par des nouvelles histoires fait que les précéndentes semblent estre vieilles avant le temps et ne nous permet pas de nous acquitter des congratulations deues, qu'il ne nous ayt rendu desià debteurs d'autres. Sed de illo, tanquam de Carthagine satius est silere quam pauca dicere[2].

L'incertitude du passage du duc de Parma[3] et du nombre des Allemans qui passent les Alpes nous tiennent icy en allarme. Nous espérons que vostre première nous esclair[c]ira de l'un et de l'autre et des succès des généreux desseins de monsieur le duc.

Les lettres de Stralsund m'apprennent que mons. le grand chancelier[4] a différé encore son voyage en Suède, et qu'en Suède on avoit levé dix mille hommes, qui, selon ce qu'on m'escrit à cette heure, doivent estre arrivez en Poméranie. Mons.r de St. Chaumont[5] est allé à mons. le landgrave de Cassel[6] pour luy porter des promesses et de l'argent de la part du roy[7]. Mons. le prince[8] sappe Dolen et a receu de l'augment à son infanterie.

Hagenouw est secouru par le cardinal de la Valette[9] et en chemin mons. Heibrune[10] avec cinq cent chevaux a desfait quatre régiments de Croates commandez par Lodouir[11], qui y ont laissé entre 500 et 600 tant morts que prisonniers, tout le bagage, chariots et vaches et services (?) et deux mille chevaux, luy n'ayant perdu cinquante. L'ennemi a quitté un fort qu'il avoit fait à Drusenhem sur le Rin entre Strasburg et Hagenouw: et ne voyant de se pouvoir tenir plus long en ces quartiers a pillé Cronwissenburg. Cependant le duc Bernhard[12] estant allé vers le Sar a desfait une compagnie de cuirassiers et une des Croates et l'onziesme de ce mois a pris par escalade le fort près de Saverne et croy que à l'heure il aura pris la ville. Monsieur Manicam[13] a eu ordre d'attaquer Molsen et Obrenei, places de point de résistance. La ville de Strasburg, qui avoit branlé longtemps, donne des vivres aux François et soubs leur faveur fait une bonne récolte, ayant jugez (?) de se défier des gens de l'empereur[14] puis qu'ils ont voulu surprendre Francfort, ville qui leur estoit amie.

Dieu nous conserve, monsieur, en sa paternelle guarde.

Vostre serviteur très humble.

A Paris, le 19/29 de Juin 1636.

1 Henri, hertog van Rohan; hij opereerde in de Veltlin.
2 Vgl. Sallustius, *Bell. Jug.* 19.
3 Odoardo Farnese, hertog van Parma.
4 De Zweedse rijkskanselier Axel Oxenstierna.
5 Melchior Mitte de Miolans, markies van St. Chaumont, speciale gezant van Lodewijk XIII bij de Zweedse rijkskanselier.
6 Wilhelm V, landgraaf van Hessen-Kassel, een der weinige Duitse vorsten, die het bondgenootschap met Zweden trouw gebleven waren.
7 Lodewijk XIII van Frankrijk.
8 Henri de Bourbon, prins van Condé.
9 Louis de Nogaret d'Epernon de La Valette.
10 John Hepburn; zie over hem no. 2620, p. 185 n. 1.
11 Ludwig (Lodovico, Ludovico), officier in keizerlijke dienst. Op 20 februari 1634 werd hij aangesteld tot overste over een afdeling Kroatische cavallerie.
12 Bernhard, hertog van Saksen-Weimar.
13 Achille de Longueval, baron - later graaf - van Manicamp, gouverneur van Colmar.
14 Ferdinand II.

2649. 1636 juni 29. Aan Rijngraaf Otto[1].

Monsieur,

Ayant receu l'enclose de monsieur le grand chancellier[2] qui s'addresse à vous, ie n'ay pas voulu perdre de temps pour la vous envoyer.

Par la lettre que i'ay receu i'apprends que ledit S.r chancellier n'estoit pas encore passé en Suède: que beaucoup de raisons le convioyent d'y aller: mais d'autres plus grandes iusqu'asteure le retenoyent: qu'en Suède on avoit levé huict ou dix mille hommes, lesquels, selon que l'on iugeoit lors, doivent estre maintenant dans la Poméranie; que monsieur de St. Chaumont[3], ambassadeur du roy, estoit allé vers monsieur le landgrave de Cassel[4] pour le retenir en action par promesses et argent.

Sur vos affaires, monsieur, i'ay communiqué avec vostre agent[5] et luy ay dict ce que s'est passé jusqu'asteure et quelle voye ie croyois qu'on pouvoit tenir pour vostre service, de quoy sans doubte il vous aura adverty, conformément aux lettres que ie vous avois escrit cy-devant[6]. Si vous jugez, monsieur, que pour le temps présent il y ait quelque autre chose à faire, n'aurez qu'à me le faire sçavoir. Le nom de Suède, ma peine et le crédit de mes amis ne vous manqueront en aucune chose, et vous supplie de croire, monsieur, que ie tiendray tousiours à honneur d'estre

vostre serviteur très humble et très obéissant.

A Paris, 19/29 Juin 1636.

2650. 1636 juni 30. Van Ch. Marini[7].

Monsieur,

Vos lettres du 3 et 10 de Juin[8] m'ont esté bien rendues vous remerciant de la continuation de vostre correspondance, qui seule me resiouit parmy mes afflictions. Pleust à Dieu que vous m'envoyassiez bientost quelque bonne nouvelle de mon particulier intérest afin que ie puisse sauver mon honneur en payant mes devtes. Il y a seize mois que ie suis party de Vervins avec espérance que mon.r le gran chancelier[9] m'a donné que ie serois payé chaque trois mois et que sans l'aller trouver il me pourvoiroit de tout, mais ie n'en voy point jusques à présent aucun effect et

1 Copie Den Haag, ARA. Eerste afd. coll. Hugo de Gr. Aanw. 1911 XXIII no. 2, p. 33. Voor geadresseerde zie V, p. 405 n. 3.
2 De Zweedse rijkskanselier Axel Oxenstierna.
3 Melchior Mitte de Miolans, markies van St. Chaumont; hij was extra-ordinarius ambassadeur van Lodewijk XIII bij Oxenstierna.
4 Wilhelm V, landgraaf van Hessen-Kassel.
5 Friedrich Betz.
6 Vgl. no. 2621.
7 Hs. Den Haag, ARA. Eerste afd. coll. Hugo de Gr. Aanw. 1911 XXIII, no. 9. Eigenh. oorspr. Antw. op nos. 2618 en 2626; beantw. d. no. 2690. Betreffende Charles Marin(i) zie V, p. 436 n. 4.
8 Resp. no. 2618 en no. 2626.
9 De Zweedse rijkskanselier Axel Oxenstierna.

ne puis sçavoir pourquoy. C'est trop attendu pour un pauvre compagnon que moy qui suis hors de mon pays et du fait de ma femme[10] ne puis iouir à cause

10 Alessandra Paravicini Capelli; zie V, p. 437 n. 2.

de la soldatesque, ny tirer aucun payement de ces rebelles qui nous doivent, une partie s'estant enfuys (?), d'autres n'ayant de quoy payer. Ce néantmoins il faut que i'entretiene des gens selon qu'il convient à ma charge vivant parmy une nation splendide. Au moins me devroit-on advertir ce que ie dois faire, afin que si peutestre la despence sur moy semble trop grande ie me puisse restraindre et licentier mes serviteurs que ie n'entretiens que pour l'honneur de mon maistre. I'auray encor patiance jusques à ce que ma femme aura fait ses couchées, après quoy ie suis résolu d'aller trouver le gran chancelier pour solliciter le payement de mon gage ne pouvant plus vivre (?) par emprunte en un pays où l'argent est fort rare. Ie croy qu'il n'y a aucun ministre de la Couronne de Suède qui soit si mal comme moy, les autres come plus proches du commerce se faisant payer commodément, là où moy suis en un lieu où les Suédois n'ont a[u]cun négoce ny gran intérest d'Estat c'est pourquoy aussy si ie ne m'en voy tousiours solliciter mon gage ie n'en reçois iamais que bien tard, si comme ie croy qu'on fera aussy pour ce coup puis qu'on m'abandonne icy depuis tant de temps.

De vivre comme mon.r Sprecher[1] qui precario et absque assignatione ullius (?) stipendii obtinuit titulum ministri publici, ce seroit faire deshoneur à mon maistre, estant expressement envoyé en Suisse pour y résider depuis quatre an en çà et de là en la Voltoline où il faut que ie face plus de despances qu'à Zurig et voudrois y retourner si ma femme estoit capable de faire ce voyage, mais estant engagé avec elle il faut que i'attende la fin de ses couchées qui me causeront tant plus de despances. Je surpasseray néantmoins tout avec patience espérant que monseig.r le gran chancelier se souviendra à la fin d'un si fidèle serviteur qui soit icy si utilement au public.

Quant aux nouvelles ie m'en remets à celle que i'escris à susdit mon.r gran chancelier que ie reccomande à vostre courtoisie dont ie me loue partout. L'amb.r de France[2] est à Coire pour appaiser en quelque façon s'il peut les Grisons qui comme gens variables et intéressez commencent à perdre l'affection envers la France, panchant aux Austrichiens desquels ils disent pouvoir obtenir de plus advantageuses conditions et vivre en prix sans hasarder tousiours leur pays pour amour de la France de laquelle ils sont si maltraittés.

Le roy d'Ungrie[3] doit venir à Costance; si c'est pour entreprendre quelque chose du costé de Tyrol ou autrement, nous le sçavons bientost.

L'invasion du Milanois a asso[u]pi en partie la mutinerie de nos François qui espèrent de s'enricher du butin de l'Italie, mais si on ne donne autre ordre pour l'entretènement de l'armée qui sans argent faira mille insolences ie ne sçay comme ils pourront subsister icy et ailleurs à la longue surtout les Grisons estant obligez de donner la paye à ses soldats chasque sepmaine n'ayant autrement de quoy se nourir ils sont en quelque façon excusez s'il[s] ne veulent plus servir en un pays où il fait acheter la moindre chose par argent.

Dieu nous ve[u]ille préserver d'un naufrage qui nous menace et me face la grâce d'estre utilement, monsieur,

Vostre très humble et très affectionné serviteur
C. Marini.

1 Fortunatus Sprecher von Bernegg: zie IV, p. 138 n. 9.
2 François Lasnier.
3 Ferdinand, de zoon van keizer Ferdinand II en later - in 1637 - als Ferdinand III diens opvolger.

De Chiavenne, ce 20/30 de Juin 1636.

Boven aan de brief schreef Grotius: rec. 22 Iul. n.st.
In dorso: 20/30 Iuny 1636 Marin.

2651. 1636 juni 30. Van N. van Reigersberch[1].

Mon frère,

Wij hebben hier soo weynych, dat, bijaldien ick niet en sochte den ordinaris dach te onderhouden, ick de penne op het papier niet soude hebben gestelt.

De buissen zijn in zee; hoe de Engelschen haer daertegens comporteren, weten wij niet, maer men seyt veerthien scepen daer naer toe waren. Hier is men besych met equiperen, want, soo men het recht, dat men met schriften over de zee pretendeert, met wapenen wil mainteneren, soo sal sulckx met goede oogen niet connen aengesien werden.

Die van Rotterdam - ick spreecke van de gemeene ingesetenen - meenen, dat de court haer sal connen dienen voor guarant ende dat sij aen laquenen (?) connen verhaelen de schade, die sij in netten souden verliesen. Hoe de magistraet dat soude beletten, weet ick niet. Men meent de licenten[2] den sesten van de toecommende maent werden geopent, alsoo den viant door de Engelsche crijcht al wat hem wt dese landen niet toe en comt.

Den adv.^{t} Graswynckel[3] heeft sijn werck onder handen, maer wat uEd. heeft gerescribeert, weet ick niet.

Al wat Aelianus[4] ende Caesar[5] raeckt heb ick Constans[6] geschreven.

Luyck loopt seer groot peryckel, soo het volck, dat daer voor is, gelijck men hoopt, bij de keyser[7] elders niet moet werden gebruyckt.

Sijn Ex.^{tie}[8] heeft veerthien dagen seer van het flerecijn gequelt geweest ende is daer noch niet van genesen.

Desen dach is Renes[9] ende die met hem Doctor van der Gal[10] heeft gemeent uyt het lant te voeren, bij den Raet van State gecondemneert geweest, maer de Staten Generael, dat is de gedeputeerden, hebben gegeven surceantie van de executie. Dat geeft discourssen, oock van den gepasseerden tijt. Mij dunckt sulckx vremt, al

1 Hs. Amsterdam, UB., coll. RK., M 8 h. Eigenh. oorspr. Tesamen met o.a. nos. 2633 en 2663 beantw. d. no. 2686. Gedrukt Rogge, *Br. Nic. v. Reigersb.*, p. 284.
2 In margine heeft Grotius geschreven: licenten.
3 Theod. Graswinckel; het betreft diens antwoord op Seldens *Mare clausum* in opdracht van de Staten-Generaal; zie no. 2588, p. 143 en aantekeningen.
4 Schuilnaam voor Petter Spiring Silvercrona, raad van financiën van Zweden.
5 Codenaam voor Rotterdam; het betreft de pogingen door Grotius en namens hem ondernomen om zijn achterstallige salaris als pensionaris van Rotterdam alsnog uitbetaald te krijgen.
6 Pseudoniem van Grotius zowel als van Maria van Reigersberch; de bedoelde brief zal no. 2633 van 16 juni zijn.
7 Ferdinand II.
8 Frederik Hendrik.
9 Jhr. Frederick van Renesse van Baer.
10 Dr. Gillis van der Gall; zie voor de aangelegenheid no. 2570 dd. 28 april.

waer het niet in soo een saeck van soo groten consequentie. UEd. gevoelen wensche ick wel te weten.

Ick werde gedistraheert, darom schrijve ick met haest.
UEd. dienstwillygen broeder
N. v. Reygersberch.

Desen lesten Junij 1636.

Adres: Mijnheer Mijnheer De Groot, Raet ende Ambassadeur van de Coninginne ende Croon van Sweden bij den Alderchristelijkste Conynck.
In dorso schreef Grotius: 30 Iuny 1636. N. Reig.
En boven aan de brief: Rec. 22 Iul.

2652. [1636 juli 1]. Aan Ch. Marini[1].

Monsieur,

Vous ayant escript le 29 du Juin nouveau style[2], et depuis n'ayant pas eu d'autres nouvelles, celle-cy ne servira que pour accompagner l'enclose[3] laquelle i'espère que vous donnera du contentement sur voz affaires. J'ay eu et i'auray tousiours soing d'addresser toutes les vostres il ne manquer en aucune chose tesmoigner, monsieur, que ie continue d'estre.

2653. [1636] juli 1. Aan Rijngraaf Otto[4].

Monsieur,

Vous ayant escrit le 5e de ce mois[5] et le 29e du nouveau stile[6], depuis il y trois iours i'ay receu deu de vostres du dernier d'Avril[7] et du 15e du May du vieu style[8] comme ie croy.

Je n'ay pas manqué du faire tenir voz pacquets à monsieur le grand chancelier[9] et seraj tousiours très aise d'avoir occasion de vous servir soit en semblables soit en meilleurs choses et quant aux affaires que le sieur Betz[10] poursuit, mon assistence ne luy manqueray point. Comme aussi ie feray tout ce que me sera possible quand

1 Copie Den Haag, ARA. Eerste afd., coll. Hugo de Gr. Aanw. 1911 XXIII no. 2, p. 34. Tesamen met no. 2669 beantw. d. no. 2696. Het briefje is ongedateerd, doch bevindt zich in het copieboek van uitgaande brieven onmiddellijk vóór een schrijven van 1 juli 1636. Het zal dus wel van 30 juni of 1 juli zijn, vermoedelijk - gezien de formulering van de aanhef - van laatstgenoemde datum.
2 No. 2648.
3 Dat zal de brief van de Zweedse rijkskanselier Axel Oxenstierna zijn, waarvan Grotius spreekt in zijn schrijven aan Schmalz dd. 4 juli (no. 2660).
4 Copie Den Haag, ARA. Eerste afd. coll. Hugo de Gr. Aanw. 1911 XXIII no. 2, p. 35. Antw. op nos. 2587 en 2602. Voor geadresseerde zie men V, p. 405 n. 3.
5 Bedoeld is no. 2621 van 5 juni.
6 No. 2649 dd. 29 juni.
7 No. 2587 dd. 10 mei nieuwe stijl.
8 No. 2602 dd. 25 mei nieuwe stijl.
9 De Zweedse rijkskanselier Axel Oxenstierna.
10 Friedrich Betz, officier en agent van de Rijngraaf.

l'occasion se présentera pour ces messieurs du conseil formé desquels vostre lettre faict mention[11].

Quant à traitté conclu entre monsieur le grand chancelier e monsieur S. Chaumont[12], ie vous en avois adverti par la dicte mienne du 5e, la substance estant que

11 Vgl. no. 2602.
12 Melchior Mitte de Miolans, markies van St. Chaumont, als speciale gezant van Lodewijk XIII naar Oxenstierna gezonden.

les deux couronnes ne ferent ni paix ny tresve plus longe de quinze iours qu'essemble.

Icy à la cour on parle fort de préparer les affaires à une payx, laquelle Dieu nous donne seure, bonne et honnorable.

Au dernier ordinaire nous n'avons rien en d'Hollande ny par conséquant ausi de Poméranie. Autremant ie ne manquerois pas, monsieur, de vouz advertir de ce que i'aurois apprins depuis l'envoy de la dicte mienne du 29e. Je veux espérer que le huict mille hommes levez en Suède qui doibvent estre arrivez asteur en Poméranie, donneront moyen à des actions vigoureuses qui est le vray chemin pour parvenir à une paix telle que les gens de bien et sages désirent.

Je vouz prie de croire, monsieur, que ie seray à iamais

Vostre très affectionné.

Le 1 du Julliet.

2654. 1636 juli 4. Aan L. Camerarius[1].

Illustrissime Domine,

Gallos et eorum federatos feliciter transgressos Ticinum amnem constat. Accedit rumor prosperi ipsis praelii, quo hostes prope ter mille, Germani partem maximam, interierint, cujus rei certior autoritas exspectatur. Dola adhuc obsidetur; nec movent se ultra Helvetii quam quod regem[2] per legatum[3] rogant, bellum ut illis locis suae tutelae commendatis abstineat. Sed quando jam in eo est princeps Condaeus[4], ut cuniculos incendat, deinde impetum faciat in oppidum, spes est prius id captum iri quam aut ab Alpibus aut e Belgico ei subveniatur, praesertim si Leodiensis res hostem diu, quod optatur hic, detineat.

Classem in Oceano Gallicam, ad Bellam Insulam venti morati sunt.

De comite Licestrio[5] haec aula optime existimat. Sed ne is quidem promovere quicquam poterit, antequam responsum sit comiti Arundelio[6], qui Ratisbonae conventum, satis tardi moliminis negotium, opperitur. Misit ad imperatorem[7] Bavarus[8] suae possessioni firmandae ante omnia studens.

1 Copie Den Haag, ARA. Eerste afd. coll. Hugo de Gr. Aanw. 1911 XXIII no. 2, p. 36. Copie Uppsala, UB., cod. 388a, ep. 46. Gedrukt *Epist.*, p. 243. Geadresseerde, Ludwig Camerarius, was ordinarius gezant van Zweden in Den Haag.
2 Lodewijk XIII.
3 De extra-ordinarius gezant Alphonse van Sonnenberg.
4 Henri de Bourbon, prins van Condé.
5 Robert Sidney, graaf van Leicester, extra-ordinarius Engels gezant in Parijs.
6 Thomas Howard, graaf van Arundel; zie V, p. 318 n. 12.
7 Ferdinand II.
8 Maximiliaan I, keurvorst van Beieren.

Alcalam[9] in Germaniam profectum pacis, ut praefert, causa subsequetur pari cum potestate Franciscus Melo[10] et adjutores illis, cancellarius Mediolanensis[11] et tribunus Schinchinellius[12].

Interim aliae Germanorum copiae ad Ulmam pervenerant, quarum pars in

9 Fernando Afan de Ribera, hertog van Alcalá; zie no. 2545, p. 75 n. 9.
10 Francisco de Mello, graaf van Assumar, markies van Tor de Laguna.
11 Antonio Ronquillo.
12 Graaf Schinchinelli, Spaans vertegenwoordiger op het congres te Keulen; hij kwam op 1 mei 1637 ter plaatse aan.

Italiam ire, pars Gallassii[1] ad Spiram exercitum colligentis vires aucturi credebantur.

Tabernae an captae sint, necdum scimus[2]; sed jam oppugnatio ducentos absumpsit milites ipsiusque ducis Bernhardi vulneravit manum.

In mari Mediterraneo classes Hispanica et Gallica mutuo metu tempus hactenus terunt.

Haec quanquam non multa scribere recentia quam acervum majorem exspectare malui. Tibi tuisque opto res felicissimas.

Tuae Illustr. Dom. perpetuo observantissimus
H. Grotius.

Lutetiae, IV Iulii novi Cal. MDCXXXVI.

Haec postquam scripseram, miles a Crequiaco[3] missus victoriae trans Ticinum partae Gallis certos nos facit. Gloria operis ad Crequiacum pertinet, qui cum X millibus peditum, equitibus mille quingentis ausus est ad justum praelium provocare hostem, cui XVI millia erant peditum, III equitum, Pugnatum per sex horas. Tandem cum et ipse dux Sabaudus[4] supervenisset, vicere Galli suorum mille amissis; hostium interfectis tribus millibus, in quibus duces ipsi Martinus Arrago[5] et Gambicurta[6]; captis octingentis hominibus, machinis undecim, signis, commeatu, sarcinis multis. Per hanc victoriam agri late patentis messis penes Gallos erit. Tabernae de deditione jam agunt.

Adres: Ludovico Camerario, Reginae Regnique Sueciae Consiliario et Legato apud Praepot. Ord. Foeder. Belgii.

Boven aan de brief in de copie te Uppsala in margine: Redd. A.^{o} 1636 Hagae Comitis 11/21 Iun. *(sic)*.

2655. 1636 juli 4. Aan Christina van Zweden[7].

Serenissima ac Potentissima Regina, Domina Clementissima,

Res laetae sociorum non ad gaudium tantum Tuae Majestatis, sed et ad necessariam his temporibus rerum dijudicationem pertinent.

1 Matthias, graaf Gallas, generaal-majoor in dienst van keizer Ferdinand II.
2 Het akkoord betreffende de overgave van Saverne is gedateerd op 4/14 juli 1636; de ondertekenaars zijn Bernhard van Saksen-Weimar en Georg Friedrich von Mülheim, gouverneur van Saverne.
3 Charles Créquy de Blanchefort de Canaples, commandant van de Franse strijdkrachten in Noord-Italië.
4 Vittorio Amedeo, hertog van Savoye.
5 Don Martino d'Arragona, kapitein-generaal van de artillerie en de cavallerie in het Milanese; hij stierf in 1639.
6 Geraldo Gambacorta; zie VI no. 2484, p. 538 n. 5.
7 Gedrukt *Epist.*, p. 243.

Certus ab Italia nuntius advenit Crequiacum[8] cum X millibus peditum, equitibus MD transiisse Ticinum et hoste vocato ad praelium pugnasse diu ambigue. Sub finem praelii ipsum advenisse Sabaudiae ducem[9]. Victoriam penes Gallos

8 Charles Créquy de Blanchefort de Canaples, commandant van de Franse strijdkrachten in Noord-Italië.
9 Vittorio Amedeo, hertog van Savoye.

fuisse non incruentam mille suorum amissis, sed claris praemiis; occisis hostium tribus millibus ducibusque ipsis Martino Arragone[1] et Gambicurta[2]; captis hominum octingentis, quos inter praefecti multi, machinis undecim, signis multis, commeatu, sarcinis et quae bello usui, agroque circum omni, qui plenus est frugum, facto Gallorum potestatis. Spes est majorum successuum, uti ex altera parte Larium transgressus lacum incubuerit hosti Rohanius[3].

Tabernae Alsaticae sub pactis dedere se cupiunt; plenam deditionem vult dux Bernhardus[4]. Dola etiam nunc obsidetur.

Deus res aeque prosperas saepe largiatur amicis et praecipue, Serenissima ac Potentissima Regina, Domina Clementissima, Tuae Majestati.

Lutetiae, 4 Iulii novi Cal. 1636.

Augustae Majest. Tuae obedientissimus subditus
H. Grotius.

2656. 1636 juli 4. Aan L. Grubbe[5].

Victores trans Ticinum fuisse Gallos iam constat. Rem latius explicabunt venturi nuntii: Haec interim certa sunt quae et litteris ad M. cancellarium addidi[6]. Non Germani tantum, sed et Hispani et Itali erant in hostili exercitu caesa hostium III millia, capti octingenti, machinae undecim, sarcinae, commeatus. Agri et messis potiti Galli. Pugnatum per sex horas duce Crequiaco[7]. Dux Sabaudus[8] sub finem advenit praelii. Perierunt hostium duces Martinus Arrago[9] et Gambicurta[10]. Tabernae Alsatiae iam de pactis agunt, quibus se dedant[11].

2657. 1636 juli 4. Aan A. Oxenstierna[12].

Excellentissime Domine,

Indicavit mihi legatus Venetus[13] a nuntio pontificis[14] verba facta de pangendis induciis duraturis usque dum pax inveniatur perpetua. Cardinalem[15] proferre

1 Don Martino d'Arragona; zie no. 2654, p. 235 n. 5.
2 Geraldo Gambacorta; zie VI no. 2484, p. 538 n. 5.
3 Henri, hertog van Rohan, luitenant-generaal van de Franse troepen in Graubünden en de Veltlin.
4 Bernhard, hertog van Saksen-Weimar.
5 Copie Den Haag, ARA. Eerste afd. coll. Hugo de Gr. Aanw. 1911 XXIII no. 2, p. 36; postscriptum ibid., p. 38. De brief is blijkens een marginale aantekening op de copie van no. 2654 aan L. Camerarius daaraan - afgezien van het postscriptum - gelijkluidend; men zie dus aldaar, p. 234. Betreffende Lars Grubbe zie men V, p. 432 n. 12.
6 No. 2657 aan de Zweedse rijkskanselier Axel Oxenstierna.
7 Charles Créquy de Blanchefort de Canaples, commandant van de Franse strijdkrachten in Noord-Italië.
8 Vittorio Amedeo, hertog van Savoye.
9 Don Martino d'Arragona; zie no. 2654, p. 235 n. 5.
10 Geraldo Gambacorta; zie VI no. 2484, p. 538 n. 5.
11 Vgl. no. 2654, p. 235 n. 2.
12 Gedrukt *Epist.*, p. 242; *Oxenst. Skrifter* 2. afd. II, p. 202.
13 Alvise Contarini di Nicolo.
14 Giorgio Bolognetti, van 26 maart 1634 tot 8 augustus 1639 ordinarius nuntius van Urbanus VIII in Parijs.
15 De Richelieu.

animum non aversum, sive quod re ipsa a Gallorum rationibus non alienam judicet talem pactionem, per quam ipsis mansura sit Lotharingia et Alsatia nullo penes Hispanum[1] belli praemio praeter insulas duas[2] easque hactenus neque ipsi utiles admodum neque Gallis noxias, sive quod praecipitem videns in pacem regis[3] pietatem sufflaminandum eum censeat simulatione ejusdem desiderii interim nuntiis quantum potest prosperis ducens tempus.

Quemadmodum nunc in aula rumor spargitur, prudentibus rerum Italicarum nondum firme creditus, transgressas Ticinum Gallorum foederatorumque copias statim ita feliciter pugnasse, ut duo aut tria hostium millia, Germanicae maximae gentis, conciderint. Additur implendum ad gaudium adfuisse huic rei Sabaudum[4], de quo per id omnis sinisterior suspicio excussa sit animo. Cumque sociorum copiae ad XX millia sint, hostem non amplius quam XII millia posse educere, quod Mediolano jam propinquent arma, praeterea ex Montiferratensi agro Novaria, Alexandria, Dertona, ex Placentino et Parmensi lacus Pompeja, Cremona, Crema, Ticinum in metu sint eoque plurimo milites[5] in suam tutelam absumant.

Ducem tamen Parmensem[6] ad sua penetrasse nondum accepimus. Nec quicquam eam in rem profuit postrema ultra lacum Larium Rohanii[7] expeditio, qui, ut scripsi his diebus[8] et attestabantur hae Marini literae[9], et machinis et pecuniis destitutus non modo a rebus magnis agendis impeditur, sed et militari seditione et Rhaetorum a signis decedere cupientium minis vexatus fuit.

Pacta nuper facta de Valle Telina[10] in magna adhuc offensa sunt apud Helvetios Rhaetosque. Accessit apud Helvetios alia ex bello comitatensibus Burgundis illato, quam causam Friburgenses calidius agunt, lentius caeteri misso eam ob rem ad regem legato[11] et aliis ad Condaeum principem[12], qui Dolam strenue defensam nondum cepit, sed cuniculos parat incedere, per quos ad moenium oppugnationem via fiat vulnerato nuper, cum hostes erupissent, Ransovio[13], nisi jam et mortuus est.

Sauciatus etiam manum fuit dux Bernhardus[14], dum impetum in Tabernas facit amissis suorum ducentis. Quo statu nunc id oppidum sit[15], nescimus, quod nuntii aliquot per dies cessaverint.

1 Philips IV van Spanje.
2 St. Honorat en Ste. Marguerite.
3 Lodewijk XIII van Frankrijk.
4 Vittorio Amedeo, hertog van Savoye.
5 De uitgave der *Epist.* heeft 'plurimi militis'.
6 Odoardo Farnese, hertog van Parma.
7 Henri, hertog van Rohan, luitenant-generaal van de Franse troepen in Graubünden en de Veltlin.
8 Vgl. bv. no. 2637 dd. 19 juni.
9 No. 2631.
10 Vgl VI, p. 545 en verderop nos. 2867 en 2889.
11 Alphonse van Sonnenberg (1603-1674). Hij was van 1635 tot 1637 baljuw van Baden en vertoefde in juni en juli, in verband met zijn missie, in Parijs.
12 Henri de Bourbon, prins van Condé. De Zwitserse gezanten waren afgevaardigd door Bern, Freiburg en Solothurn resp. Johann Ludwig von Erlach (1595-1650) Pierre Koenig de Mohr (1590-1647) en Bouchergermain; die van Bern had de leiding.
13 Josias, graaf van Rantzau; zie VI no. 2343, p. 327 n. 13.
14 Bernhard, hertog van Saksen-Weimar.
15 Vgl. no. 2654, p. 235 n. 2.

Classis in Oceano Gallica nuper abiisse credita, quantum nunc intelligo, adhuc ad Bellam Insulam detinetur, ventis an imperio non satis affirmaverim. In mari Mediterraneo alia regis classis constans galeonibus duabus, duodecim galeris, quadraginta tartanis defendit oram Massiliensem, cui imminet hostis XLV galeonibus, XXX galeris, multo milite.

Venit huc quidam a Leodio videoque mutuo accusari a Gallis Batavos, a Batavis Gallos, quod tam bella occasio non diligentius arripiatur.

Angli legati[1] nihil propius ad causam communem accedunt: veterem urgent cantilenam de reddenda a rege Lotharingia, ut vicissum et Palatinatus reddatur. At Bavarus[2] e suis domesticis unum misit ad caesarem[3], quantum conjici potest, ut certus sit, mansura sibi quae possidet, priusquam ad conventum Ratisbonensem veniat. Arundelius[4] jam eum conventum in ipso Ratisbonae oppido exspectat. Magnifica loquuntur Angli, sed videtur is futurus tandem eventus, ut commutationem aliquam pro Palatinatu accipiant. Certe, si quid fortiter facere vellent, non hoc tempore ita a se alienarent Batavos coacta nuper suppara demittere navi, quae legatum Joachimium[5] ferebat, et refricata illa odiosa adeo de piscatu controversia.

Tum vero Roma ex Tirolensi agro nondum progressos hostes: sed congeri eo, quae alendo militi belloque sunt necessaria. Praeter Germanos, qui jam transiere Alpes, ad II MD pedites, equites sexcentos, exspectari et alios, qui Ulmam pervenerunt.

Basileenses perseverantur deprecari, ne frumenti copiam Galli sua in urbe deponant: a rege sollicitari ducem Wirtenburgicum[6], ut castellum Hansuiliense ipsi vendat.

Alcalam[7] pacis negotio praepositum, ut et nuper scripsi[8], abiisse. Secuturum Franciscum Melonem[9] pari cum potestate, cancellarium Mediolani[10] et tribunum Schinchinellium[11], ut adjutores. Leganesium[12] Dertonae esse; Valentiae praesidium auctum accessu D militum. Castellum Sancti Johannis a Villa[13] captum, cum ab hominibus tantum XL defendebatur. Quos dus Etruscus[14] per Senam obligatus Mediolano tuendo milites miserat, eos maximam partem defugere. Ducem eundem invigilare firmandis opere et milite maritimis suis oppidis, habere et Pisis equitem et Griffonem[15], virum nobilem legari ab eo ad Ratisbonensem conventum.

1 Odinarius gezant John Scudamore en de extra-ordinarius Robert Sidney, graaf van Leicester.
2 Maximiliaan, keurvorst van Beieren.
3 Ferdinand II.
4 Thomas Howard, graaf van Arundel; zie V, p. 318 n. 12.
5 Albert Joachimi, heer van Hoedekenskerke; zie V, p. 448 n. 4.
6 Eberhard III, hertog van Würtemberg (1614-1674).
7 Fernando de Ribera, hertog van Alcalá; zie no. 2545, p. 75 n. 9.
8 No. 2637 dd. 19 juni.
9 Francisco de Mello, graaf van Assumar, markies van Tor de Laguna.
10 Don Antonio Ronquillo.
11 Graaf Schinchinelli; zie no. 2654, p. 234 en n. 12 aldaar.
12 Diego Mexia Felipes de Guzmán, markies van Leganès, gouverneur van Milaan.
13 Guido, markgraaf van Villa.
14 Ferdinando II de Medici, groothertog van Toscane.
15 Ugolini Griffoni, Malthezer ridder.

In Hispana classe maris Mediterranei, cujus memini ante, VII esse militum millia. Ab Hispanis muniri Sanctum Stephanum, metu Gallicae classis Massiliensis.

Neapoli pacandae plebi ob id commotae mitigatum vectigal impositum conductis aedibus, ita ut non majus sit futurum quam vicesima in minores mercedes, in majores decima.

Ab eo, qui res agit Poloni regis[1] dici nolle regem suum fructus praediorum, pecuniam velle praesentem.

Ad amoeniora venio. Attulit mihi Jolivetus[2] XII libros dicatos honori magni regis Gustavi[3], quibus nomen fecit Fulmen in Aquilam. Legi; amor in regis memoriam, gratiam et praemium meretur, sed ego edendi operis suasor esse nolim. Tam multa sunt latinitati, tam multa versuum legibus, quaedam et rerum gestarum veritati contraria; si pauca fuissent, monuissem: sed Augiae erat stabulum. Materiam ex libro maxime Gallico sumsit, cui titulus Militis Suedi[4].

Proficiscuntur hinc cras in Angliam Ponica[5], in Hollandiam Hogendorpius[6], deinde in Pomeraniam ad Tuam Sublimitatem, cui Deus, Excellentissime Domine, omnia optima concedat.

Tuae Sublimitatis cultor devotissimus
H. Grotius[7].

Lutetiae, 4 Iulii novi Calendarii anni 1636.

Iam nunc miles a Crequiaco[8] advenit certa ferens de proelio ad Ticinum. Audax fuit Gallorum facinus. Nam Crequiacus absente Sabaudo, qui alioqui cura summi in omnes copias imperii defugiturus aleam fuerat, cum amnem transiisset, X peditum millia secum habens, equites MD misso feciali hostes multum numero praecellentes - erant enim XVI^{m} peditum, equites III^{m} - ultro ad pugnam vocavit et, donec parati essent, exspectavit. Pugnatum est per sex horas dubio Marte. Interea advenit Sabaudus. Caesi Gallorum mille; hostium ter mille. Victoriae a Gallis partae non dubia documenta duces hostium interfecti Martinus Arrago[9], Gambicurtius[10] et tertius, qui sub illis praeerat[11]; capti octingenti,

1 Johan Zawadski, gezant van Wladislas VII (IV) van Polen.
2 *Evertii Iolliveti Aurelianensis Fulmen in Aquilam, seu Gustavi Magni, Serenissimi Suecorum, Gothorum, Vandalorum Regis, etc. Bellum Sueco-Germanicum. Heroico-Politicum Poema.* Editum Parisiis Apud Matthaeum Guillemot. A. MDCXXXVI. Lipsiae Apud Georgium Wolbrecht. A. MDCCCXXXII. De schrijver, Evert Jollyvet of Jollybet (1601-1662), sieur de Votilley, advocaat van het parlement van Parijs, was jurist, dichter, filoloog, filosoof en theoloog.
3 Gustaaf II Adolf, gesneuveld bij Lützen in 1632.
4 Vermoedelijk F. Spanheim, *Le soldat svedois ov Histoire de ce qui s'est passé en Allemagne depuis l'entrée du Roy de Suède en l'année 1630 iusques apres sa mort*, dat in 1633 te Genève was verschenen. Grotius spreekt erover in zijn brief van 13 mei 1635 aan Oxenstierna (dl. V, p. 472 no. 2097 postscriptum).
5 Tobias von Ponikau, raad en gezant van Bernhard van Saksen-Weimar.
6 Gijsbrecht van Hogendorp; zie VI no. 2319, p. 287 n. 13.
7 Onderschrift en naam ontbreken in de uitgave der *Epist.*
8 Charles Créquy de Blanchefort de Canaples, commandant van de Franse strijdkrachten in Noord-Italië.
9 Don Martino d'Arragona; zie no. 2654, p. 235 n. 5.
10 Geraldo Gambacorta; zie VI no. 2484, p. 538 n. 5.
11 In de slag bij Tornavento op 23 juni 1636, waarin Gambacorta en Antonio Sortella sneuvelden en Martino d'Arragona werd gewond, sneuvelde aan Spaanse zijde voorts Thomas d'Angelo en Francisco de Cordonxe, die dodelijk gewond in handen der Fransen viel; eveneens

in quibus multi tribuni et centuriones; machinae undecim; sarcinae, commeatus, signa militaria aliaque belli instrumenta plurima; et, quod maximum est, agrorum messisque magnae integra penes Gallos possessio.

Tabernae Alsaticae jam pactis se dedere voluere, sed simplicem deditionem volebat dux Bernhardus. Metus est, ne hostis obsessoribus superveniat, priusquam Dola capiatur. Leodium rex misit hominem idoneum[1] et pecuniam.

Adres: Axelio Oxenstiernae, Sacrae Reg. Maj. Regnorumque Sueciae Senatori et Cancellario.

2658. 1636 juli 4. Van A. Oxenstierna[2].

Nobilis et magnifice domine legate,

Ante discessum meum e Germania consultum duxi ad serenissimam Bohemiae reginam[3] in causa liberorum majestatis eius[4] scribere sicut exemplar literarum vobis sub lit. A[5] ostendit. Mitto etiam propositionem pro legati Britannici[6], qui his diebus apud me fuerat, et copiam literarum fidei Britanniae regis[7] ad reginam meam[8] et me scriptarum sub lit. BC[9] sicut et resolutionis a me dicto prolegato datae exemplum sub lit. D[10]. Quae itidem legato Gallico, domino S. Chamontio[11], proponi fecerim, inveniet Dominatio Tua sub lit. E[12], quae cuncta Dominationem Tuam de statu rerum in his oris edocebunt et servire congruis locis communicationi possunt.

Notabis praecipue e postremis, quemadmodum urserim, ut de diversione in hostem paranda et motu copiarum Gallicarum legatus omnia officia interponat.

Arbitrabar ex usu esse, ut in eandem rem et regi Galliae[13] et domino cardinali[14] scriberem, verum, dum manus in tabula erat, audio cardinalem de La Valetta[15] et ducem Vinariensem[16] iam in Alsatiam penetrasse ideoque, ne intempestivus sim aut mihi argumenta prae[s]cindam, easdem literas intermisi.

1 Waarschijnlijk de abbé de Mouson, die zich als agent van Frankrijk te Luik bevond.
2 Hs. Stockholm, RA., coll. Gallica, brev till legaten Hugo Grotius 1635-1638. Orig. Eigenh. ondertek. met eigenh. postscriptum. Gedrukt *Oxenst. Skrifter* 1. afd. XV, p. 572.
3 Elisabeth Stuart, weduwe van de in 1632 overleden Winterkoning, Frederik V van de Palts.
4 Karl Ludwig (1617-1680), Elisabeth (1618-1680), Ruprecht (1619-1682), Moritz (1621-1654), Luise Hollandine (1622-1709), Eduard (1625-1663), Henriette Marie (1626-1651), Philipp (1627-1650), Sophie (1630-1714) en Gustav (1632-1641).
5 Zie *Oxenst. Skrifter* 1. afd. XV, p. 569 (no. 313).
6 Joseph Averie.
7 Karel I.
8 Christina van Zweden.
9 Bij het hs. bijgevoegd: in RA. Stockholm.
10 Zie *Oxenst. Skrifter* 1. afd. XV, p. 518 (no. 296).
11 Melchior Mitte de Miolans, markies van St. Chaumont, speciale gezant van de Franse koning bij Oxenstierna.
12 Zie *Oxenst. Skrifter* 1. afd. XV, p. 564.
13 Lodewijk XIII.
14 De Richelieu.
15 Louis de Nogaret d'Epernon de La Valette.
16 Bernhard, hertog van Saksen-Weimar.

Interim, si quid et quando id remissius agi a Gallis Dominatio Tua senserit, ne desistat eos suo loco hortari ad causam serio capessendam. Non deerunt Dominationi Tuae rationes ad huius diversionis necessitatem regi demonstrandam, quas pro dexteritate sui iudicii facile excogitabit.

Id Dominatio Tua regi diligenter repraesentet multo diversam rationem nobis esse recolligendi copias et vires restaurandi, si quid adversi - quod Deus avertat - interveniat, quam ipsi in confiniis regni sui belligeranti. Illi, si quid secius accidat, ad manum esse novos[1] exercitus vel cito colligi posse et ad confinia terrarum duci. Nobis in alia terrarum parte praeliantibus incertum mare, longinquum iter, dubii venti, adversa plerumque anni tempora difficultates augent et, si clades aliqua eveniat - quod ut[2] non sperandum fieri tamen poterit, ubi tot potentibus inimicis impune vires simul in nos convertere liceat sociis quiescentibus -, uno momento plurima turbari multumque damni non minus communi causae quam nobis inferri potest. Haec pro dexteritate sua poterit Dominatio Tua explicare fusius et commemorare, nisi adhibeantur opportune remedia, cogi nos ad amplectenda ea consilia, quibus hactenus attendere nunquam animum induximus.

Existimavi quoque e re esse, ut Dominationi Tuae communicarem et quae mihi legatus ducis Megapolitani[3] hisce diebus attulit loco responsi ad conceptum praeterito authumno instrumentum pacificationis quaeque ad me scripsit et misit rex Daniae[4] de sua interpositione, denique quae ego in praesens utrique respondi[5]. Iussi quoque adiungere exemplar literarum domini St Chaumontii ad me et pactorum inter ipsum et landgraffium Hassiae[6] quaeque mihi visa sunt respondere[7], ut exinde et consilia utriusque partis diiudicet et, quae agantur, rectius cognoscat; non ea in scriptis communicet, sed suo loco pro prudentia sua Dominatio Tua utatur et, cum cuncta nostra non placeant aliis, eadem tueri eo commodius queat.

Deinde memini non ita pridem literis me Dominationi rationes mei in Sueciam itineris aperuisse[8], quod hactenus variis de causis tractum nunc ingredior. Interim, quoniam tractatuum hinc inde mentio fiat et necessum, ut, si quid per absentiam meam occurrat, audiatur, iussu illustrissimorum regni administratorum subdelegavi mihi S.^{ae} R.^{ae} M.^{tis} clementissimae meae reginae hactenus per Pomeraniam, nunc per Germaniam legatum, illustrissimum dominum Stenonem Bielkium[9], qui cuncta audiat et examinet et, quae operae praetium fuerit, cum Dominatione Tua est communicaturus. Dominatio etiam Tua non gravabitur cum dicto domino legato Bielkio ea, quae apud vos agantur, communicare et singulis nunciis correspondere ad S.^{ae} Reg.^{ae} M.^{tis}, clementissimae nostrae reginae et regni commodum. Nec minus erit ex usu, ut mecum de iis, quae occurrant, correspondeatur eaeque literae in Sueciam curentur, ubi, postqu(am) resolutiones de toto rerum

1 Verbeterd uit ‘novas’.
2 In het hs. tweemaal geschreven.
3 Johan Cothman, kanselier van Adolf Friedrich, hertog van Mecklenburg-Schwerin.
4 Christiaan IV van Denemarken.
5 Zie *Oxenst. Skrifter* 1. afd. XV resp. p. 536 (no. 305) en p. 525 (no. 299).
6 Wilhelm V, landgraaf van Hessen-Kassel.
7 Zie *Oxenst. Skrifter* 1. afd. XV, p. 564 (no. 311).
8 Zie no. 2612 dd. 30 mei.
9 Sten Svantesson Bielke (1598-1638); hij studeerde in Tübingen (1616-1619) en in Leiden (1627-1629) en werd in 1636 ambassadeur van Zweden in Duitsland.

statu, pacis bellive negotio et, quae ex hinc pendean(t), fuerint sumptae, curabo, ut et ad Dominationem Tuam de iis, quae facto opus, mandata transmittantur, et ego quoque per occasiones communicationi non deero.

Haec nunc erant, quae significarem.

In bellicis nil occurrit novi, quod nunciatu sit dignum hostibus Magdeburgensi obsidioni intentis et domino Bannerio[1] in castris Werbenianis adhuc quiescente.

Expecto in dies novarum e Suecia copiarum adventum, quarum pars e Livonia iam advenit; quae ubi praesto fuerint, spero tanta manu succurri domino Bannerio posse, ut rerum ad Albim status bono cum Deo non solum conservari, sed et amplificari queat.

E Westphalia post coniunctionem Leslii[2] cum copiis Hassiacis omnia prospera auguramur, nisi intempestiva Gallicarum copiarum quies Gallassio[3] occasionem subministret Hanoviam expugnandi nostrasque vires praegravandi.

His Dominationem Tuam protectioni divinae commendo.

Dominationis Tuae amicissimus
Axelius Oxenstierna m.p.

Dabantur Stralsundii, die 24 Iunii anni 1636.

Iussi Spiringium[4] privatae rei tuae habere rationem, qui mihi adfirmavit se id, dum in Belgio esset, fecisse et facturum sedulo. Ego cum Stokholmiam cum Deo venero, faciam, ut certiora et accommodatiora habeas.

Adres: Nobilissimo Domino Hugoni Grotio, Sacrae[5] Regiae Majestatis Sueciae Consiliario et ad Christianissimum Galliae Regem Legato ordinario.

In dorso schreef Grotius: Canc. Iunij 1636.

en: 24 Iunij 1636 Canc.

2659. 1636 juli 4. Aan N. van Reigersberch[6].

Mijn Heer,

Al wederom heb ick van uE. geene brieven. De laeste waeren van de 4 Mey[7].

Op 't stuck van Seldenus[8] heb ick uE. geantwoordt[9]. Verwacht, wat daerop sal volgen ende hoe de saecke van Caesar[10] staet.

1 Johan Gustavsson Banér, Zweeds generaal.
2 Alexander Leslie, graaf van Leven, generaal-majoor in Zweedse dienst, opperbevelhebber van de Zweedse strijdkrachten in Westfalen.
3 Matthias, graaf Gallas, generaal-majoor in dienst van keizer Ferdinand II.
4 Petter Spiring Silvercrona, raad van financiën van Zweden.
5 De lezing der *Oxenst. Skrifter* luidt abusievelijk 'Suae'.
6 Hs. Amsterdam, UB., coll. RK., R 2 h. Eigenh. oorspr. Tesamen met no. 2638 beantw. d. no. 2689.
7 Ontbreekt.
8 Over John Selden en zijn *Mare clausum* zie men V, p. 515 nn. 7, 8 en 9.
9 Zie no. 2613 dd. 30 mei.
10 Codenaam voor Rotterdam; het betreft de pogingen door Grotius en namens hem ondernomen om zijn achterstallige salaris als pensionaris van Rotterdam alsnog uitbetaald te krijgen.

De soon van Porsena[11] is bij mij geweest met een ouden brief van sijn vader,

11 Vermoedelijk schuilnaam voor Cornelis Jansz. Hartigsvelt uit Rotterdam; zie over hem V, p. 2 n. 6. Van Reigersberch heeft er ‘Hartochvelt’ boven geschreven. De zoon heette

die alles goeds beloofde. Ick had den jongman garen bij mij te eeten gehadt, maer heb sulcx niet connen vercrijgen. Hij is wederom nae Orléans gegaen, hoewel ick hem sulcx ontried, omdat daer veel debauche is ende weinigh te leeren.

Ick heb alle weeck aen uE. geschreven ende 't sommier van 't gunt ick verstont uit alle quartieren geadviseert. Sedert hebben wij, dat de Fransoisen met haere bondgenooten over de Tessin sijn gepasseert. Men voegt daerbij, dat sij tusschen de twee ende drie duisent van den vijant hebben geslagen ende dat den hertogh van Savoye[1] daerbij is geweest, maer die tijding is noch niet seecker.

Den hertogh van Rohan[2] heeft in sijne laeste tocht niet groots connen uitrechten door gebreck van canon ende geit, waeruit oock wat meuterie was ontstaen, maer den beuit sal sulcx stillen.

De Switsers hebben aen den coning[3] gesonden om de Franche Comté als onder haer protectie staende in rust te laeten ende aen den prins van Condé[4] om de stadt van Dolen te spaeren, die besig was om een mijne te doen springen ende dan te comen tot een assaut.

Zavern is bestormt bij hertogh Bernhard[5], die daer is gequetst aen de handt ende 200 heeft verloren. Van 't innemen wachten wij de tijding[6].

De Fransche vloot van Rochelle ende Brest is noch bij Belle Isle door contrarie winden off andere ordre. Den coning heeft oock een groote vloot in de Middellandsche Zee, maer de Spaensche is daer stercker. Evenwel is tot noch toe op de Fransche custen bij den vijant niet verovert.

Men spreect hier van Alcaeus[7] te sluiten ende te doen duiren, totdat Stesichorus[8] waer gevonden. Den graef van Arundel[9] is te Regenspurg. Verwacht daer de bijeencomste, die noch traegh voortgaet. Den hertogh van Beyeren[10] heeft aen den keiser[11] gesonden apparentelijck om verseeckert te sijn van te houden, dat hij heeft. Dat soude voor de Paltzische loopen op een recompense in andere landen. Hier vorderen d'Engelschen noch niet.

Morgen vertreckt mijnheer Hogendorp[12] nae Hollant. Is mijn sonderlinge vrundt, gouverneur van Mentz voor desen. Sal uE. behulpigh sijn om mijne saecke aen mijnheer Spierinck[13], daer hij een goed vrund van is, te recommanderen ende daernae ook bij mijnheer rijcxcancellier[14] goed rapport te doen ende mijn soon[15]

1 Vittorio Amedeo.
2 Henri, hertog van Rohan, luitenant-generaal van de Franse strijdkrachten in Graubünden en de Veltlin.
3 Lodewijk XIII van Frankrijk. De Zwitserse gezant was Alphonse van Sonnenberg; zie no. 2657, p. 237 en n. 11 aldaar.
4 Henri de Bourbon, prins van Condé; zie voor de gezanten no. 2657, p. 237 n. 12.
5 Bernhard, hertog van Saksen-Weimar.
6 Vgl. no. 2654, p. 235 n. 2.
7 Codewoord voor bestand.
8 Codewoord voor vrede.
9 Thomas Howard, graaf van Arundel; zie V, p. 318 n. 12.
10 Maximiliaan, hertog en keurvorst van Beieren.
11 Ferdinand II.
12 Gijsbrecht van Hogendorp; zie over hem VI no. 2319, p. 287 n. 13.
13 Petter Spiring Silvercrona, raad van financiën van Zweden.
14 De Zweedse rijkskanselier Axel Oxenstierna.
15 De oudste zoon, Cornelis.

ten beste te raiden. De heer Hogendorp heeft mijn soon Dideric[1] een compagnie gepresenteert. Ick verwacht met groot verlangen op alles uE. advys[2].

Ick verwacht van mijn broeder de Groot[3] ende van mijnheer Vossius[4] bescheyt van de Anthologie[5] ende maeck vast andere dingen gereedt om altijdt het gemeene beste nae vermogen te vorderen.

4 July n. st. 1636.

Soo ick dit geschreven had, comt een afgesonden van den heer maerschalck Crequy[6]. Verseeckert ons van de victorie over den Tessyn becomen. Crequy hebbende tien duisent te voet, duisent vijf hondert paerden heeft den vijant, die XVI^{m} te voet, III^{m} te paerd had, tot de bataille door een heraut geroepen, ses uiren gevochten; op 't leste is den hertogh van Savoye selff daerbij gecomen, die, soo hij van het beginsel daerbij hadde geweest, soo men meent, de bataille soude hebben belet. Van de Fransche zijde zijn duisent gebleven. Van de vijanden sijnde Spanguiaerden, Italianen, Duitschen, drie duisent. Acht hondert gevangen bij de Fransoisen becomen, elff stucken geschut, veele vaendelen, amunitie, vivres ende 't landt vol van oegst in haer macht. Zabern handelt.

Adres: Mijnheer Mijnheer Reigersberg, raedt in den Hoogen Raede in Hollant. In Den Hage.

In dorso schreef Van Reigersberch: broeder de Groot, den 4 Iuly 1636 wt Paris.

2660. 1636 juli 4. Aan P. Schmalz[7].

Nobilissime Domine,

Post XVIII Iunii novi calendarii, cum plures tuas, quarum postremae datae erant VI Maii[8], accepi, nullas ad me venisse a Pomerania mirarer, nisi ne ab Hollandia quidem ullae venissent interea; nec ventorum id importunitate accidit, sed Gallorum Batavorumque injuria nullas in eum usum naves paratas habentium. Multum vereor, ne is, qui a Claudio[9] missus est, tum apud Lilia[10] tum apud Vindicem[11] aliquid cudat

1 Grotius' derde zoon; hij had in het vaderland een militaire opleiding gehad onder de luitenant-generaal der artillerie Johan van den Bosch.
2 De woorden 'De heer Hogendorp ... advys' staan in de tekst in margine.
3 Willem de Groot.
4 Ger. Jo. Vossius, hoogleraar aan het Athenaeum te Amsterdam.
5 Zie VI no. 2407, p. 426 n. 7.
6 Charles Créquy de Blanchefort de Canaples, commandant van de Franse strijdkrachten in Noord-Italië.
7 Copie Den Haag, ARA. Eerste afd. coll. Hugo de Gr. Aanw. 1911 XXIII no. 2, p. 35. Gedrukt *Epist.*, p. 244; *Oxenst. Skrifter* 2. afd. IV, p. 578. Geadresseerde, Peter Abel Schmalz, was secretaris van Oxenstierna.
8 De brieven van Schmalz aan Grotius ontbreken.
9 De Poolse gezant Johan Zawadski; Claudius is een codenaam voor Polen.
10 Lilia of Lelie is een codenaam voor Engeland.
11 Vindex is een codenaam voor Frankrijk.

Sophi[12] rebus adversum. Ubi tempus venerit, quae explorare potero scribam. Nunc enim ille etiamnum est Londini[13].

12 Codenaam voor Zweden.
13 In de tekst in cijfer: 7.91.6.10.71.78.89.113.118.

Hebsteinium[1] pontificii ad suas partes traducere laborant. Non desinam eum confirmare et spem dare nostros ejus non futuros immemores.

Marinus[2] singulis ad me literis queritur sui rationem non haberi. Sed spero solatium ei allaturas, quas a magno cancellario[3] missas ad eum transmisi, literas[4].

De pecunia pro admissionalibus[5], qui alioqui aliis contra nos favebunt, pro pictore[6], pro chartis Hottomanni[7] Spiringium[8] interpellavi. Exspecto ab eo super his et de meis trimestribus impendiisque responsum.

De Bannerii[9] morte cladeque nostrorum spero falsum fore, qui per aliquot dies hanc urbem pervagatus est, nuntium. Caetera ex literis disces ad Dn. cancellarium.

Mea et filium meum[10] quantum possum maxime commendo. De carmine Joliveti[11] magnum cancellarium monui[12], non quod illi non optime velim ob affectum in res Suedicas, sed quod regis omnium maximi[13] facta nisi a praeclaris ingeniis celebrari velim.

Alexander Magnus qui olim[14]

> Edicto vetuit ne quis se praeter Apellem[15]
> Pingeret, aut alius Lysippo[16] duceret aera,
> Fortis Alexandri vultum simulantia ...

reprehenditur, quod a Choerilo[17] incultis versibus res suas cani passus sit. Itaque idem, cujus verba addixi, Horatius Alexandro Augustum[18] praeferens addit,

> ------ ------Quod si
> Iudicium subtile videndis artibus illud
> Ad libros et ad haec Musarum dona vocares,

1 Johan Epstein, agent van Zweden in Frankrijk.
2 Charles Marin(i); zie over hem V, p. 436 n. 4. Marini spreekt in zijn brieven onophoudelijk over zijn achterstallige tractement en zijn financiële moeilijkheden; zie om een enkel voorbeeld te noemen no. 2631, waar hij zich over een achterstand van 14 maanden beklaagt.
3 De Zweedse rijkskanselier Axel Oxenstierna.
4 Vgl. no. 2652 aan Marini.
5 Anne, graaf van Brulon, en René Giraut; zie hierover VI no. 2265, p. 205 en nn. 10 en 11 aldaar.
6 De schilder Daniel Dumoustier; zie VI no. 2265, p. 205 en n. 7 aldaar. Al deze gevallen, waarin Oxenstierna geld schuldig was, sleepten zich reeds enige jaren voort.
7 Jean Hotman; zie VI no. 2265, p. 205.
8 Petter Spiring Silvercrona, raad van financiën van Zweden.
9 De Zweedse generaal Johan Gustavsson Banér; hij stierf in 1641.
10 Cornelis, Grotius' oudste zoon, was door zijn vader naar Duitsland gezonden o.m. om er Axel Oxenstierna te ontmoeten.
11 Jollyvets *Fulmen in Aquilam*; zie no. 2657, p. 239 n. 2.
12 No. 2657, p. 239.
13 Gustaaf II Adolf.
14 De woorden ‘Alexander ... olim’ ontbreken in de editie der *Epist.* en in die der *Oxenst. Skrifter*.
15 Apelles, zoon van Pytheas, geboortig van Kolophon, was de beroemdste schilder uit de Oudheid. Hij leefde in de tweede helft van de vierde eeuw v. Chr.
16 Lysippos van Sikyon, eveneens uit de tweede helft van de vierde eeuw v. Chr., vermaard beeldhouwer, wellicht de grootste kunstenaar van zijn tijd.
17 Choerilus, een dichter uit Iasus in Carië; hij volgde Alexander de Grote op diens reizen als zijn panegyricus.
18 Augustus (Gaius Julius Caesar Octavianus - 63 v. Chr.-14 n. Chr), Romeins keizer.

Boeotum in crasso jurares aëre natum
At neque dedecorant tua de se judicia atque
Munera, quae multa dantis cum laude tulerunt
Dilecti tibi Virgilius[1] Variusque[2] poëtae[3].

Vale et saepe nobis prospera, quibus ad firmandum regis animum opus est, nuntia.
Tuae Nobilitati addictissimus omni animo.

Lutetiae, IV Iulii novi Calendar. MDCXXXVI.

2661. [1636 vóór juli 6]. Van J. Gersdorff[4].

Εὖ ζῆν.

Fecit summa tua humanitas, vir amplissime, fecit summa tua benevolentia, qua me coram es complexus, ut non dubitaverim hasce ad te litteras, licet minus elegantes, dare. Fecerunt insuper summa tua in me collata beneficia, ut potius quamvis aliam, quam ingrati animi notam, incurrere velim.

Gratias igitur quantas possum maximas tibi et habeo et, quoad vivam, habebo semper pro quamplurimis officiis ac beneficiis, quibus me plane immeritum tibi devincire ac, ut cum Seneca loquar, prorsus cingere voluisti[5]. Quod si vero libenter debere, ut eidem videtur[6], est beneficium reddere, me tibi adeo libenter debere palam profiteor, ut nunquam ex aere tuo exire, sed aetatem tibi debitor esse cupiam.

Quod mihi promisisti litteras commendatitias, si tibi commodum fuerit, quaeso, ut caeteris tuis beneficiis adiungas atque intra mensem unum aut alterum ad me mitti cures.

Quod superest, vir amplissime, quin pacem ac concordiam in regnis nostris borealibus consiliis tuis salubribus, ut caetera tua sunt facta, diligenter conserves, nullus plane dubito; idque ut facias, te etiam atque etiam obtestor.

Vale, amicorum summe, ac tui amantissimum redam(a).
[Joachimus Gersdorff][7].

1 Publius Vergilius Maro, behorende tot de kring van door Gaius Cilnius Maecenas (65 v. Chr.-18 n. Chr.) geprotogeerde dichters.
2 Varius Rufus, elegisch, episch en tragisch dichter uit de kring rond keizer Augustus en Maecenas; na de dood van Vergilius gaf hij diens Aeneis uit op last van Augustus.
3 Zie voor beide geciteerde passages Horatius, *Epist.* II, I, 239-247 (H.R. Fairclough, *Horace, Satires, Epistles, Ars Poetica*. Loeb. Class. Library MCMXXXVI, p. 416).
4 Hs. Amsterdam, UB., coll. RK., R 30. Eigenh. oorspr. Beantw. d. no. 2662. Joachim Gersdorff de Tundbyholm (1611-1661), Deens edelman, bezocht na zijn studie te Sorø (1623-1629) een groot aantal buitenlandse universiteiten, waaronder die van Leiden, Oxford en Parijs; hij kwam in dienst aan het hof als kamerjonker van kroonprins Christiaan († 1647) en werd achtereenvolgens hofmaarschalk, rijksraad en gouverneur van Kopenhagen.
5 Seneca, *De Benef.* I, 3, 1: beneficiis illum tuis cinge.
6 Seneca, *De Benef.* II. 30, 2: quoniam qui libenter beneficium accipit, reddidit.
7 Ondertekening afgesneden en opgeplakt boven aan de brief.

In dorso met andere hand: Monsr monsieur Grotius Am(bas)sadeur ordinaire de la Co(uronne) de Suède vers Sa maje(s)tées Chrestienne à Paris. Nempe Hugo Grotius.

2662. 1636 juli 6. Aan J. Gersdorff[1].

Nihil tibi praestiti, vir nobilissime, quin amplius deberem, non modo virtutibus tuis summis, sed et communi vinculo literarum atque ipsi adeo humanitati.

Ut tantis tuis praedicationibus non nimium impar sim, optanda mihi uberior materia est, in qua te quanti faciam, uberius eluceat. Unum est, in quo respondere nunc possum, animi benevolentia, de qua sicut tibi plenissime credo, ita mutuum polliceor.

De literis, ubi tempus erit, meminero, ne aut apud Rhaetos aut apud Venetos notore tibi opus sit.

Pacem amicitiamque regnorum, quae sibi ultimus Septentrio seposuit, diu servet arctiusque constringat fautor pacem amantium Deus. Mea si quid eo conferre opera poterit, id semper erit in promptu.

Vale, vir nobilissime.

Tuae nobilitati amicissimus
H. Grotius.

Lutetiae, VI Iulii novi Cal. MDCXXXVI.

2663. 1636 juli 7. Van N. van Reigersberch[2].

Mon frère,

Het subyt vertreck van de keyserschen van voor Luyck, Ian de Waert[3] met den hartoch van Lottringen[4] door Luxemburch, Picolomini[5] met prince Thomas[6] naer Artois, ende met sulcken haest, dat sij, naer men ons segt, de contributiën van eenyge cleyne plaetsen, die gereet waren, niet en hebben verwacht, geeft achterdencken, dat sij dessein hebben van yet notables tegens Vranckerijck te attenteren, off vrese van een grote invasie wt Vranckerijck te lijden. De Brabantsche advisen seggen ons, dat de meeste macht van den cardinael-infante[7] oock naer de Franse frontieren gaet. Den heer van Charnassé[8], die vijff dagen heeft gelegen van een continuele coortse, daer hij nu van is verlaten, heeft voor sijn siecte, ende monsieur Brasset[9] geduyrende deselffde, aengehouden, dat ons leger mede int velt mochte werden gebracht.

1 Copie Den Haag, ARA. Eerste afd. coll. Hugo de Gr. Aanw. 1911 XXIII no. 2, p. 38. Antw. op no. 2661. Gedrukt *Epist.*, p. 244. Voor geadresseerde, Joachim Gersdorff, zie men no. 2661, p. 246 n. 4.
2 Hs. Amsterdam, UB., coll. RK., M 8 i. Eigenh. oorspr. Tesamen met o.m. nos. 2633 en 2651 beantw. d. no. 2686. Gedrukt Rogge, *Br. Nic. van Reigersb.*, p. 285.
3 Johan, baron van Werth (1602-1652), veldmaarschalk in dienst van Ferdinand II en van Maximiliaan van Beieren.
4 Karel IV, hertog van Lotharingen.
5 Ottavio d'Arragona, prins van Piccolomini, hertog van Amalfi, generaal van de cavallerie in dienst van Ferdinand II.
6 Tommaso Francesco van Savoye, prins van Carignano.
7 Don Fernando; zie IV, p. 412 n. 11.
8 Hercule Girard, baron van Charnacé, ordinarius Frans ambassadeur in Den Haag.
9 Le sieur Jean Brasset, Frans gezantschapssecretaris in Den Haag.

Mijn heer den prins[10] is nu op de been hebbende wel drie weecken ende meer meest het bedde ofte stoel moeten houden. De cappiteynen is aengeseyt haer vaer-

10 Frederik Hendrik.

dych souden houden, de lijste van de wagens gemaeckt ende, soo den viant sijn macht elders meent te wenden, sal dat van hier sonder yet voor te nemen niet aengesien werden.

Wt de zee hooren wij noch geen tijdyngen dat onse buyssen in haer neerynge hinderynge geschiet; de opinie is oock, dat Engelant tot geen executie van placaet commen sal. Thien Engelsche schepen seyt men sijn naer noorden ende hebben eenyge achterdencken, dat sij het ooge hebben op de Oostindische scepen. Wt Westindiën hooren wij niet.

Tsestych duysent pont buspoier met een toorn door een blixem binnen Rijnberck gesprongen hebben veel menschen ende meest de huysen van de stat seer beschadycht.

Den ambassadeur van Venetiën[1] doet instantie den heer van Oosterwijck[2] niet en werde gerappelleert, eer een ander ambassadeur derrewaerts is gesonden.

Wij sijn seer verwondert, daer den wint soo goet is, dat in soo lange geen brieven wt Vranckrijck sijn gecommen.

Ick sal deselffde verwachtende blijven.

UEd. seer dienstwillygen broeder
N. v. Reigersberch.

Desen 7 Iuly 1636.

Adres: Mijnheer (Mijn)heer de Groot, Raet ende Ambassadeur van Sweden.
In dorso schreef Grotius: 7 Iuly 1636 N. Reig.
En boven aan de brief: Rec. 22 Iuly.

2664. 1636 juli 9. Aan G.J. Vossius[3].

Vir praestantissime,

Nunquam tanto tempore literas ab Hollandia esurivi quam nunc. Mensis est et amplius, quod frater[4] mihi scripserat condixisse se ad prandium, cui et tu fores interfuturus: ibi acturum de Anthologia[5], quem librum Morellus[6] sibi tradi velit; ego, si typi sint et inspectores, quales oportet, edi in Hollandia malim. Quia nihil certi intellexi ea de re, - nec mirum, nam literas nec alii acceperunt -, ideo nunc exemplar Graecum latinumque non mitto. Sed ut omni modo juvem eos, qui apud nos literas amant, mitto viri eruditi scriptum[7], qui nomen suum, ut in argumento iis in partibus

1 Francesco Michiel.
2 Willem van Liere, heer van Oosterwijk, gezant van de Republiek in Venetië.
3 Copie Den Haag, ARA. Eerste afd. coll. Hugo de Gr. Aanw. 1911 XXIII no. 2, p. 38. Gedrukt *Epist.*, p. 244. Beantw. d. no. 2860.
4 Willem de Groot.
5 Vgl. VI no. 2407, p. 426 en n. 7 aldaar.
6 Voor de drukker Charles Morel zie no. 2583, p. 134 n. 10.
7 Philolaus (vgl. Vossius' antwoord dd. 30 november 1636, no. 2860), pseudoniem van de astronoom Ismaël Boulliau (1605-1694); het betreft diens *Philolai sive dissertationis de vero systemate mundi libri IV.* Amsterdami, apud G. et J. Blaeu, 1639.

odioso dissimulans, Pythagoricum vetus nomen, ob sententiae communitatem, sibi indidit. Viris istorum peritissimis Hortensio[8] et Blavio[9] judicium permitto, edendum censeant, an remittendum eo, unde venit.

8 Martinus Hortensius - Maarten van den Hove -, wis- en sterrekundige, hoogleraar aan het Athenaeum te Amsterdam, waar ook Vossius doceerde; zie V, p. 251 n. 1.
9 De Amsterdamse uitgever Willem Jansz. Blaeu.

Tibi tuisque omnia opto prosperrima. Idem faceret uxor, ni rus iisset.
Tuus semper
H. Grotius.

Lutetiae, IX Iulii MDCXXXVI.

2665. 1636 juli 10. Aan A. Oxenstierna[1].

Excellentissime Domine,

De victoria ultra Ticinum, quam postremis literis[2] nuntiaveram, quae hic ex Crequiaci[3] aliorumque literis minutissima quaeque continentibus in vulgus eduntur[4] mitto. Parcius de rebus illis loquitur Sabaudi legatus[5] et velut aequata clade. Itaque an campis et messe potituri sint Galli, dubitari video. Multa ubique aguntur negligentius quam debeant: unde sunt, qui ad pacem res spectare arbitrantur; crederem et ego, si id cardinalis[6] negotiis expediret.

Dola adhuc defenditur, sed qui e castris scribunt, sperant, ut ad 20 hujus mensis diem cogi possit ad deditionem, postquam per cuniculum lacerata fuerint moenia.

De Tabernis nihildum certi habemus[7], nisi quod dum per conditiones oppidum accipere non vult dux Bernhardus[8], jam multorum praefectorum ipsiusque comitis Iacobi Hanovii[9] morte dispendioque temporis oppugnatio constitit. Etiam ab Oberenhemi obsidione abscedere coactus fuit Manicamus[10] ob adventum aliquot millium Croatarum circa Colmariam. Interim magno cum equitatu ac pedite in Campaniam ingressus hostis Capellam simulque Guisiam obsidet.

Classem Gallicam, quae in Oceano est mercatores ajunt adhuc ad Bellam Insulam haerere, defectam multis rebus necessariis per imperitiam eorum, qui praesunt. At si urbanis rumoribus credimus, jam ante ipsam Portugalliam est.

Zavaskius, Poloniae legatus[11], sine pompa urbem iniit manetque velut latens, donec se suosque Gallico habitu phalerisque ornaverit. Ego ad eum non mittam a D. Camerario[12] monitus spretum quondam ab eo salutationis, quod ipse obtulerat, officium.

1 Hs. Stockholm, RA. Eigenh. oorspr. Gedrukt *Epist.*, p. 244; *Oxenst. Skrifter* 2. afd. II, p. 205.
2 No. 2657.
3 Charles Créquy de Blanchefort de Canaples, commandant van de Franse strijdkrachten in Noord-Italië.
4 Dit geschrift heb ik niet kunnen vinden.
5 Gezant te Parijs van Vittorio Amedeo, hertog van Savoye, was de markies van San Maurizio; zie no. 2629, p. 199 n. 9.
6 De Richelieu.
7 Vgl. no. 2654, p. 235 n. 2.
8 Bernhard, hertog van Saksen-Weimar.
9 Jakob, graaf van Hanau-Münzenberg.
10 Achille de Longueval, baron van Manicamp, gouverneur van Colmar; zie VI no. 2463, p. 506 n. 7.
11 Johan Zawadski.
12 Ludwig Camerarius, ordinarius Zweeds gezant in Den Haag.

Graviter me habet, quod jam per mensem et amplius nullae ex Hollandia ac proinde nec ex Pomerania ad nos venerint literae. Multas etiam meas ad Sprecherum[13], Sprecheri ad me literas in itinere periisse video.

13 Fortunatus Sprecher von Bernegg, Zweeds agent in Graubünden.

Marinus[1] quas scribit mitto. Habet, quod queratur dux Rohanius[2] praesertim amissa nuper per machinarum penuriam bella occasione, sed si verum est agri circum Mediolanum dominos esse Gallos, facile ad eos perrumpet, quaeque deerunt, inde accipiet.

Venit ad me aliquoties Lambermontius[3], militiae Suedicae vetus tribunus, cui cum Smidbergo[4] vetus lis est, quam paratus est ducis Bernhardi arbitrio permittere. Is Lambermontius, si quam operam utilem rebus Suedicis praestare potest, offert sese ac Sublimitati Tuae se commendat.

Hodie ab hac urbe proficisci constituit Hogendorpius[5] retentus diu repetenda, quam Galliae mutuam dederat, pecunia. Sed haec ipse narrabit.

In Transilvaniae motibus multum hic spei ponitur. Literae medio Martii scriptae Vienna urbis ejus custodiam mandatam dicunt archiduci, imperatoris filio[6]. Regis Daniae[7] legatos ab ea aula abiisse satis laetos iis, quae de archiepiscopatu Bremensi impetraverant, darique operam, ut is rex Domui Austriacae devinciatur, quanquam nec desint ii, qui dicant eum arcana ope favere rebus Suedicis. Ducem Wirtembergicum[8] pepigisse cum imperatore[9] retentis rebus suis ac religionis arbitrio, conciliante Saxone[10].

Scribebatur indidem credi ad Osnabrugum esse sex millia peditum caesarianorum: copias Suedicas et sociorum accedere ad VI M peditum, quater M equitum; Saxoni esse VIII M peditum, II M equitum; Maracino[11] VI M; Hazfeldio[12] IX M; Galassio[13] XIV M peditum, VI M equitum; Lotharingo[14] V M peditum; Lamboio[15] ad Hanoviam III M; Piccolominio[16] in Gallico limite VIII M; Iohanni Waertio[17] cum Bavaricis VIII M, apud Prussiam II MD Cozacos. Praeter hos in Silesia Ognati[18] militem ad VII M pervenire. Contra hos Suedicas copias praeter supplementum, quod exspectetur, censeri ad XVIII M, Lunenburgicas[19]

1 Charles Marin (Carlo Marini), Zweeds agent in de Veltlin. Vgl. Grotius' dorsale aantekening op brief no. 2642 van Marini dd. 22 juni.
2 Henri, hertog van Rohan, luitenant-generaal van de Franse strijdkrachten in Graubünden en de Veltlin.
3 Pierre de Lambremont, overste in Zweedse dienst. In 1632 was hij monster-commissaris en ook in 1645 treffen wij hem als zodanig aan.
4 Ludwig von Schmidberg; hij was in 1634 Zweeds gouverneur van Philippsburg.
5 Gijsbrecht van Hogendorp; zie over hem VI no. 2319, p. 287 n. 13.
6 Leopold Wilhelm, aartshertog van Oostenrijk (1614-1662), bisschop van Passau, Straatsburg, Halberstadt, Olmütz en Breslau; hij was de tweede en jongste zoon van keizer Ferdinand II.
7 Christiaan IV; van het gezantschap maakten deel uit Christian von Pentz en Gottlieb von Hagen; zie over Pentz no. 2623, p. 190 n. 3.
8 Eberhard III, hertog van Würtemberg.
9 Keizer Ferdinand II.
10 Johann Georg, keurvorst van Saksen.
11 Rudolf Marazini, keizerlijk veldmaarschalk.
12 Melchior, graaf von Hatzfeldt und Gleichen.
13 Matthias, graaf Gallas, generaal-majoor in het leger van de keizer.
14 Karel IV, hertog van Lotharingen.
15 Wilhelm, baron van Lamboy (1600-1656), heer van Welenicz, Cordeshem, Wintershofen, sedert 1634 als generaal in dienst van de keizer.
16 Ottavio d'Arragona, prins van Piccolomini, hertog van Amalfi.
17 Johan, baron van Werth, veldmaarschalk in dienst van Maximiliaan van Beieren.
18 Iñigo Veléz de Guevara y Tasis, graaf van Oñate, ordinarius Spaans gezant in Wenen.
19 Georg, hertog van Braunschweig-Lüneburg; zie over hem V, p. 412 n. 6.

ad VI M, landgravii Casselensis[1] ad V M, Vinariensis[2] ad decem millia; praeter has esse Galliae aliorumque principum auxilia.

Literae Mediolano scriptae ante proelium ad Ticinum dicunt Corbellonem[3] Mussum tenere et lacum inde usque ad eam partem, unde non longe abest Castellum Fontani insidere navigiis: adversus eum missum trans lacum Salicem[4] tribunum a Rohanio. Germanos, qui nuper Alpes transierant, per Barregium in terras Mediolanenses intrasse. Placentiam rediisse praesidii ejus rectorem Villam[5] et Hispanos a Dertona cis Padum. Timeri, ne Parmensis[6] in suas terras penetret atque inde Laudensi agro et Cremonensi mala adferat. Parum ubique messis esse ob fugam agrestium. Pelicianum ac Solerium non longe ab Alexandria capta a Gallis et foederatis. Irasci Hispanos, quod ab Etrusco[7] missa ex foedere auxilia multum absint a justo numero. Tributa Mediolani intendere volenti praefecto[8] multum contradici. Franciscum Melonem[9] et duos adjutores[10] pacis negotio praepositos esse adhuc in ea urbe profecto[11] Tridentum atque inde in Germaniam Alcala[12].

Intelligo multis Anglorum injuriis ita irritatos fuisse Batavos nostros, ut parum abfuerit, quin in bellum apertum prorumperent. Queruntur proculcari dignitatem reipublicae, hostem inde pecuniae transmissione et commeatu juvari, vim tentari in piscatores, hostilia fieri omnia, nisi quod vis non reponitur. Nec dubium est, quin et quae Danus agit gravissime displiceant Batavis. Cum belli in Hispanum gravi mole impediantur et suis et alienis malis adferre coacti[13] remedia dubium non est, quin id ipsum apud multos desiderabiles indutias faciat.

Deus consiliorum omnium inspector eventuumque moderator, Excellentissime Domine, tum actus aliorum tum praecipue Tuae Sublimitatis ad bonum humani generis et maxime christiani orbis gubernet.

Excellentissimae Sublimitatis Tuae devotissimus cultor
H. Grotius[14].

10 Iulii novi Cal. 1636.

Valedicit jam mihi juvenis princeps Wirtembergicus[15] iturus ad castra principis Condaei[16]. Dux Parmensis Placentiam venit. Mille quingenti milites Rohanio mittuntur. Ad Capellam periculo eximendam retinentur, qui in Italiam ituri fue-

1 Wilhelm V, landgraaf van Hessen-Kassel.
2 Bernhard, hertog van Saksen-Weimar.
3 Giovanni, graaf Serbelloni, commandant van de Spaanse strijdkrachten in de Cômasque en aan de grenzen van de Veltlin.
4 Ulysse de Salis-Marschlins; zie over hem VI, p. 72 n. 1.
5 Guido, markgraaf van Villa.
6 Odoardo Farnese, hertog van Parma.
7 Ferdinando de Medici, groothertog van Toscane.
8 Diego Mexia Felipes de Guzmán, markies van Leganès.
9 Francisco de Mello, graaf van Assumar, markies van Tor de Laguna.
10 De kanselier van Milaan, don Antonio Ronquillo, en graaf Schinchinelli; vgl. no. 2657, p. 238.
11 De tekst der *Epist.* heeft foutief de lezing 'praefecto'.
12 Fernando Afan de Ribera, hertog van Alcalá; zie no. 2545, p. 75 n. 9.
13 Dit woord ontbreekt in de tekst der *Epist.*
14 Onderschrift en naam ontbreken in de tekst der *Epist.*
15 Roderich; zie no. 2593, p. 150 n. 8.
16 Henri de Bourbon, prins-van Condé; hij lag met zijn leger voor Dôle.

rant, et nobilitas e Normannia atque aliunde excitatur. Cras solemniter urbem inibit Zavaskius; ad me non misit.

Adres: Axelio Oxenstiernae, Sacrae Reg. Maj. Regnorumque Sueciae Senatori et Cancellario.

2666. 1636 juli 10. Aan N. van Reigersberch[1].

Mijn Heer,

't Is een wonder ding, dat wij heele vijf weecken geen brieven uit Hollant en crijgen ende sulcx oock niet uit Pomeren. UE. laeste waeren van den 17 Mey[2]. Nae den ontfang van deselve heb ick alle weeck geschreven ende de laestmael[3] uE. doen weten de tijdingen, die wij doen hadden van de victorie over de Tissin, waervan nu wat soberder werdt gesproocken ende geschreven, ende niet van 't nemen van eenigh geschut, Martin Arragon[4] gequetst, niet doot. Ende off de Fransoisen hierdoor het velt sullen inhouden, werdt getwijffelt, selfs bij den ambassadeur van Savoye[5], die, soo 't schijnt, de groote eer, die hem de Fransoisen willen geven, over dit stuk niet en soeckt.

Den hertogh van Rohan[6] heeft geen geschut. Evenwel meenen eenigen, dat hij sal soecken in 't Milanees te passeren door Berzamo.

Hertogh Bernhard[7] heeft sijn vinger ende graef Jacob van Hanouw[8] sijn leven verloren in de assauten op Elsas Zabern ende noch sijn wij niet verseeckert van 't veroveren[9]. 't Schijnt hertogh Bernhard de stadt niet en heeft willen hebben als op discretie, 't welck veel tijds ende het bloed van eenige oversten ende drie hondert soldaten heeft gecost.

Mijnheer den prins van Condé[10] doet een mijne prepareren om te doen springen ende dan het assaut te doen op Dolen. Die uit sijn leger schrijven, geven hoop van tegen den twintichste de stadt te becomen, 't welck God geve. De Switsers doen voor de Fransche Comté niet anders dan dat sij bij den coning[11] ende bij den prins daervoor spreecken, hoewel eenige cantons wel verder soude[n] willen gaen. Sed rara inter illos concordia[12].

Den vijant is middelertijdt in Champagne gevallen, tast Chapelle ende Guise aen. Galas[13] maect groot amas tot Spier ende vier duisent Croaten sijn in de Elsas

1 Hs. Amsterdam, UB., coll. RK., R 2 i. Eigenh. oorspr. Tesamen met no. 2677 beantw. d. no. 2697.
2 Ontbreekt.
3 No. 2659 dd. 4 juli.
4 Don Martino d'Arragona; zie no. 2654, p. 235 n. 5.
5 De markies van San Maurizio; zie no. 2629, p. 199 n. 9.
6 Henri, hertog van Rohan, luitenant-generaal van de Franse strijdkrachten in Graubünden en de Veltlin.
7 Bernhard, hertog van Saksen-Weimar.
8 Jakob, graaf van Hanau-Münzenberg.
9 Zie no. 2654, p. 235 n. 2.
10 Henri de Bourbon, prins van Condé.
11 Lodewijk XIII van Frankrijk; vgl. no. 2657, p. 237 en nn. 11 en 12 aldaar.
12 Vgl. Juvenalis, *Sat.* X, 297: - - -; rara est adeo concordia formae atque pudicitiae.
13 Matthias, graaf Gallas, generaal-majoor in het leger van Ferdinand II.

ontrent Colmar, waerover 't belegh van Oberhenheim bij Manicamp, gouverneur van Colmar[1], is verlaten.

De vloot van Vrancrijck, soo ons de coopluyden seggen, is noch voor Belle Isle met gebreck van veele noodicheden; soo 't geruchte hier loopt, is die al op de custen van Portugael.

Den man van den Rijs[2] Alcaizeert[3] noch hier. Thucydides[4] is niet heel vast aen[5] Vindex[6]. Sua quisque agit.

De Engelschen vorderen hier niet. Den Poolsche Savasky[7] is als incognito in de stadt gecomen ende doet hemselve ende de zijnen in 't Fransch cleden.

Let eens, off men de wegh over de Leli[8] soude connen nemen in 't bestellen van de brieven. Ick en weet niet wel, off het gebreck is te Calis[9] oft hier[10].

Tot Parijs, den 10 July 1636.

Mijne gebiedenis aen Fabius[11], Caesar[12] ende alle vrunden.

De hertogh van Parma[13] is nae Plaisance gepasseert; duysent vijf hondert man gaen nae den hertogh van Rohan. Veel andere soldaten, dye nae Italië waeren gedestineert, ende den ban van Normandye gaet om Capelle [te] ontsetten ende Champagne te defenderen.

De ambassadeurs van Denemarcken[14] zijn wel tevrede van Wenen gegaen hebbende contentement ontfangen over het stift Bremen.

Adres: Mijn Heer Mijn Heer Reigersberg, raedt in den Hoogen Raide in Hollant. In Den Hage.

In dorso schreef Van Reigersberch: broeder de Groot, den X luly 1636 wt Paris.

1 Achille de Longueval, heer, baron en later graaf van Manicamp, heer van Feurdrain.
2 Giorgio Bolognetti, nuntius van Urbanus VIII te Parijs. Rijs is een schuilnaam voor de paus; Van Reigersberch heeft er ‘nuncius’ boven geschreven.
3 Alcaeus is een gebruikelijk codewoord voor bestand.
4 Schuilnaam voor de Zweedse rijkskanselier Axel Oxenstierna; Van Reigersberch heeft erboven geschreven ‘Cancelier’.
5 De woorden ‘niet ... aen’ staan in cijfer: 31.8.33.68. 57.33.217.60. 81.70.103. 98.62.265. met de ontcijfering door Van Reigersberch erboven geschreven.
6 Codenaam voor Frankrijk.
7 Johan Zawadski.
8 De woorden ‘de Leli’ staan in de tekst in cijfer: 189. 45.72.7.37. met de ontcijfering door Van Reigersberch erboven geschreven. Lelie is een codenaam voor Engeland.
9 De woorden ‘te Calis’ staan in cijfer: 68.72. 12.49.60.33.67. met de ontcijfering door Van Reigersberch erboven geschreven.
10 In de tekst in cijfer: 57.55.52.66.234.265.1006. Van Reigersberch heeft ‘hier’ geschreven boven de cijfers 57.55.52.66. en boven 234 nog het woord ‘den’. Ik vermoed echter, dat Grotius dit cijfer als een nihil significans gebruikt heeft evenals 265 en 1006.
11 Schuilnaam voor Simon van Beaumont, Grotius' opvolger in het ambt van pensionaris van Rotterdam.
12 Codenaam voor Rotterdam.
13 Odoardo Farnese, hertog van Parma.
14 Vgl. nos. 2623 en 2665.

2667. 1636 juli 10. Aan P. Schmalz[1].

Nobilissime Domine,

Publica videbis es meis ad M. cancellarium literis[2].
Dus Bernhardus[3] privata quadam offensione in praefectum Tabernarum Alsaticarum[4] commotus, cum benignis conditionibus recipere oppidum nollet, inter oppugnandum digitum unum amisit et comitem Iacobum Hanovium[5] aliosque primores.

Praelii ad Ticinum famam video imminui. Machinas captas negatur. Martinus Arrago[6], qui occisus scribebatur, tantum est vulneratus. Quae ea de re evulgantur[7] mitto cum literis ad D. cancellarium. Mea, filiumque[8] tuae commendo benignitati.

Nescio, quid inter Hollandiam Galliamque intervenerit; nullas accipimus literas neque ego neque alii jam ferme sesquimensi: quas a te postremas accepi, erant jam datae XXIX Aprilis ex veteri Calendario. Interim de itinere magni cancellarii in Suediam, de novis supplementis ex Suedia, de adversis nostris, quae hostes nunciant, de landgravii[9] constantia, de Luneburgici[10] conciliis, nihil habeo, quod sciscitantibus respondeam. Spero his incommodis aliquod fore remedium.

Vale quam optime.

Tuae Nobilitatis amantissimus
H. Grotius.

X Iulii novi Cal. MDCXXXVI.

2668. 1636 juli 13. Van Ch. Marini[11].

Monsieur,

En contre-échange de la vostre du 29 de Juin st. n.[12] ie vous envoye celle de mon.^{r} le gran chancelier[13] laquelle après avoir leue il vous plairra envoyer par promte addresse.

1 Copie Den Haag, ARA. Eerste afd. coll. Hugo de Gr. Aanw. 1911 XXIII no. 2, p. 39. Gedrukt *Epist.*, p. 245; *Oxenst. Skrifter* 2. afd. IV, p. 579. Geadresseerde, Peter Abel Schmalz, was secretaris van de Zweedse rijkskanselier Axel Oxenstierna.
2 No. 2665.
3 Bernhard, hertog van Saksen-Weimar.
4 De kolonel Georg Friedrich von Mülheim.
5 Jakob, graaf van Hanau-Münzerberg.
6 Don Martino d'Arragona; zie no. 2654, p. 235 n. 5.
7 Zie no. 2665, p. 249 n. 4.
8 Grotius had zijn oudste zoon Cornelis naar Duitsland gezonden o.m. om er de Zweedse rijkskanselier te ontmoeten.
9 Wilhelm V, landgraaf van Hessen-Kassel.
10 Georg, hertog van Braunschweig-Lüneburg; zie V, p. 412 n. 6.
11 Hs. Den Haag, ARA. Eerste afd. coll. Hugo de Gr. Aanw. 1911 XXIII, no. 9. Eigenh. oorspr. Antw. op no. 2648; tesamen met no. 2679 beantw. d. no. 2713. Betreffende Charles Marin(i) zie V, p. 436 n. 4.
12 No. 2648.
13 De Zweedse rijkskanselier Axel Oxenstierna.

On n'envoye pas encor de l'argent a mon.r le duc[14], cujus exemplum me

14 Henri, hertog van Rohan, luitenant-generaal van de Franse strijdkrachten in Graubünden en de Veltlin.

solatur quod socios miseriae habeam meae, qua mors aequalitas: haec multum diversa sit, et dux, satis unde vivat habeat.

Je suis las de solliciter tant de fois pour mon gage, il faut nécessairement que ie face un voyage en Poméranie, puisqu'on estime si peu mon service que ie continueray tant que ie seray en charge.

Si le roy de France[1] n'envoye d'autres moyens pour la guerre en Italie à gran peine pourront-ils conquérir le Milanois moins le conserver.

Speremus meliora et feramus quaecunque evenerint.

Je demeure, monsieur,

Vostre serviteur très humble

C. Marini.

De Chiavenne, ce 3/13 de Juillet 1636.

Le cousin de ma femme[2] appellé Nicolo Paravicin de Capelli[3] s'en va de Genève à Paris, s'il vous vient voir ie vous prie de luy faire buon accueil pour amour de moy. C'est un gentilhomme riche et d'une ancienne maison.

Adres: A Monsieur Monsieur Grotius, Conse[i]lleur de la Couronne de Suède et son Amb.[eur] à Paris.

Citò.

Boven aan de brief schreef Grotius: rec. 12 Augusti.

In dorso: 3/13 Iuly 1636 Marin.

Onderaan de brief staat: Mon.[r] Grotius.

In dorso (met andere hand): Six sols.

2669. [1636] juli 14. Aan Ch. Marini[4].

Monsieur,

Celle-cy servira principalement pour vous advertir que voz lettres à, monsieur le grand chancelier[5] et à monsieur Camerarius[6] lesquelles m'envoyastes avecq celle que vous a pleu m'escrire le 12/22 de Juyn[7] ont esté bien addressées, en quoy les vents nous ont esté si favorables qu'ils nous ont esté contraires depuis plusieurs sepmaines pour recevoir des nouvelles d'Hollande ou Poméraine.

D'icy ie vous voudrois pouvoir donner des meilleures que l'incertitude dans laquelle nous sommes pour Saverne, l'opiniastreté de ceux de Dolen, la prise de la Capelle et le siège de Guise par les Espagnols. Toutefois comme souventesfois le mal donne

1 Lodewijk XIII.
2 Alessandra Paravicini Capelli.
3 Nicolo Paravicini Capelli; niet nader geïdentificeerd.
4 Copie Den Haag, ARA. Eerste afd. coll. Hugo de Gr. Aanw. 1911 XXIII no. 2. p. 39. Antw. op no. 2642. Tesamen met no. 2652 beantw. d. no. 2696. Over Marini zie V, p. 436 n. 4.
5 De Zweedse rijkskanselier Axel Oxenstierna.
6 Ludwig Camerarius, Zweeds gezant in Den Haag.
7 No. 2642.

occasion au bien, nous voulons espérer que le danger s'approchant les fautes commises cy-devant se reculeront; et que ceux qui gouvernent donneront

aux chefs des armées tels pouvoirs que la guerre requiert et des moyens nécessaires pour agir; que ceux qui maniront (?) les finances auront soing que ces sommes immenses d'argent qui se lèvent par toute la France soyent employés utilement; que les chefs et ceux qui soubs eux commendent aux armes feront que le nombre des soldats ne soit pas trop esloigné de celuy des villes et que les gouvernaments des villes et places seront mis entre les mains des gens cogneus de courage, conduicte et expérience. Nous devons aussy espérer la concorde et constance des alliés du roy[1] en Italie, afin que la belle victoire acquise de là le Tisein puisse estre suivie par les effects remarquables. Outre la plaincte que ie vous ay faict des vents, il y a encores une autre à sçavoir qu'ils empeschent que l'armée navale du roy ne soit sur les costes d'Espagne où elle est fort redoubtée.

Monsieur, ie demeure
vostre serviteur très humble.

Le 14 Juillet nov. styl.

2670. 1636 juli 14. Van Rijngraaf Otto[2].

Unsern günstfreundlichen gruss in allem geneigten Willen zuvor Edler, Vester Insonderss geliebter Herr unndt Freundt,

Desselben Schreiben vom 14/24e verwiechenen Monats[3] haben wir zu recht empfangen, erbrochen unnd verlesen, aber dasjenige von des Herrn ReichsCantzlers Excell: unndt Leg.[4] dessen der Herr Ambassadeur meldung gethan, darinnen nit gefunden, also darvor gehalten, dass solches wegen vielheit der geschriften darauso verplieben. Bedancken unnss der sorgfaltigen bemühung, so der Herr Ambassador auf sich nehmen wollen, desgleichen der nochmaln gethann guten Offerten, den effect wir biss dahero in viel weg verspüret. Unnd vernehmen nochmaln erfreirlich, daas derselbe unserm Agenten[5] so gute befürdersame addresse gethan. Haben gleich wohl von ihm, seit wir von Vezelize aufgebrochen, keine nachricht noch einig schreiben erhalten. Deswegen wir dem Herrn Ambassadeur unnd Ih ... Betzen unter dato des 18 Jun: von hieraus zugeschrieben. Sei(...) mahlen unnss dann nicht wenig verl(an)gen, eingang berürtes von des Herrn ReichsCantzlers Excell: unndt Leg. an unnss haltend es schreiben zu überkommen.

Allss haben wir beij dieser guten occasion - nachdem Monsieur de Rosières[6] zu überpringung eigentlicher relation wegen nunmehr mit denen belägerten getroffenen Accords an den Königl. Hoff abgefertiget worden - nicht umbgehen mögen, den Herrn Ambassadeurn angelegenlich zu ersuchen, Er wolle unnss selbiges in einem vertrawten pacquet mitt nechstem ohnschwerth zue schicken unndt, weiln wir versichert dass seine authorität zue expedirung unserer sachen sehr viel zuthun

1 Lodewijk XIII van Frankrijk.
2 Hs. Den Haag, ARA. Eerste afd. coll. Hugo de Gr. Aanw. 1911 XXIII, no. 18. Eigenh. oorspr. Beantw. d. no. 2684. Betreffende de schrijver zie V, p. 405 n. 3.
3 Niet meer aanwezig.
4 De Zweedse rijkskanselier Axel Oxenstierna.
5 Friedrich Betz.
6 Le sieur de Rosières was een neef van Manasse de Pas, markies van Feuquières; hij werd op diens voordracht in 1636 gouverneur van Vic.

vermag, unnss ferner beijhülfen erscheinen, unnd unssen Agenten so gute befürderung thunn, damit desselbe paldt mitt erwünschter expedition - daruf beij ietzigen necessitäten unser Hofnung stehet - zurück kommen mögen.

Das wollen wir mit allem danck auf iede begebenheit zu beschulden ohnvergessen sein, verpleibend nechst Göttlicher empfhelung.

Des Herrn Ambassadeurs dienstwilliger
Otto wildt unndt Reinngraff.

Datum vor Zabern den 4/14 Jul. 1636.

Boven aan de brief: re. 22 Iulet n. st.

2671. 1636 [juli, tussen 17 en 24]. Aan G.J. Peblicz[1].

Monsieur,

Il y a deux iours que i'ay receu la vostre du 23e de Juin[2] et addressé la vostre enclose à monsieur le grand chancelier[3] par voye seure, comme i'ay faict aussi des précédentes et feray de celles qu'il vous plaira m'envoyer. Ie ne doute poinct que monsieur le chancelier n'estime ce que vous lui escrivez, comme plein de prudence et affection à la cause commune.

Les advis que nous recevons nous disent que touts les électeurs se préparent pour aller à Ratisbone, mais que celuy de Bavière[4] veut premièrement estre asseuré d'estre conservé en ce qu'il tient.

Contre la mauvaise nouvelle de la perte de Capelle nous avons la délivrance de Hanau: et attendons les prinses de Zavern et Dolen, puisque de l'une et de l'autre on est venu presque dans le ramparts.

Je ne sçay pas si messieurs les Suisses voudront accepter la condition qu'on nous dict que la France offre, de laisser Dolen et toute la Franche-Comté entre leurs mains, se rendants caution pour la neutralité.

On se prépare icy puissamment pour la défence de la Picardie et de la Champagne, comme aussy de la Provence, où les ennemis veulent faire ou on[t] fait quelque descense.

De Poméranie nous n'avons pas eu des nouvelles depuis quelque temps comme aussi rien ne nous est venu d'Hollande, l'un et l'autre à cause que les vents contraires tiennent la mer. Mais nous sçavons que VIII^{m} gens nouveaux de Suède sont venu pour maintenir la réputation de la couronne et les amys dans l'Allemagne.

Dieu nous donne des bons succès pour pervenir à une paix juste et durable et vous conserve, monsieur, longtemps en prospérité.

Vostre très humble serviteur.

1 Copie Den Haag, ARA. Eerste afd. coll. Hugo de Gr. Aanw. 1911 XXIII no. 2, p. 42. Georg Johann Peblicz was officier in Zweedse dienst; zie VI no. 2323, p. 298 n. 3.
2 Ontbreekt.
3 De Zweedse rijkskanselier Axel Oxenstierna.
4 Maximiliaan I, hertog en keurvorst van Beieren; voor de namen der overige keurvorsten zie VI no. 2382, p. 381 n. 13.

2672. 1636 juli 17. Van Bernhard van Saksen-Weimar[1].

Edeler insonder vill geliebter und und sehr geëhrter Herr abgesanter,

Ich zweifele nicht, der Herr werde verstanden haben, wie ich durch Gottes genaht eine gelückliche entreprise auf die citadell alhir zu Zabern vollendet und dan darauf darauf folgent die Stad zu belageren angefangen, und ich dan nicht umbgehen wollen mein. Herrn freundlichen Worte zu berichten, wie selbige belegerung sich gestern so gantz gelücklichen geëndt; und die Stad mitt accort sich ergeben müssen, ohn angesehen generall-leuda.pt Gallas[2] nuhr 3 marcken hirvon mitt seiner arme[e] gelegen, weilen mit dem bewusst (?), das mein H[er]r sollges . s .. hue wird beleben lassen, gerne zu vernehmen, als habe ich ihme solges fr[eundlichen] communiciren wollen.

Verhoffe, das aus diesem gelück noch ein grösseres erfolgen soll, weilen gottlob die Ernde alhir im land sonderlich umb Benfelt und Obern Elsas z .... eingebracht (?) und also d. s mittlen haben wird für die armeen (?) zu leben und damitt nutzlichen zu agiren.

So ich mein H[e]r[r] nehben empfelung Gottes genaden Schutz nuhr (?) verhalten wollen und bin alle Zeitt m. Herren gantz dinstwilliger

Bernhard S.W.

Elsas Zabern
den 7 Julij 1636.

Adres: Dem Edlen Vesten unserm lieben besondern Herrn Johann *(sic)* Grotio, der königl. M.[t] und Cron Schweden Rath und Ambassador am königl. Hoff zu Parisz.

Bovenaan de brief schreef Grotius: rec. 22 Iul. n. st.
en 6/16 Iuly Sau ...
En in dorso: 7 Iuly 1636 H. Bernhard.

2673. 1636 juli 17. Aan F. Sprecher[3].

Nobilissime Domine,

Miror, quid literis nostrum utriusque evenerit. Quinque sunt menses, ut ais, quod a me nullas recepisti. Ego hoc anno abs te accepi scriptas III Martii nov. Cal. deinde datas VI Maii; praeterea has nunc ultimas diem ferentes II Iulii. Respondi omnibus; scripsi et non interpellatus, nempe XXX Ianuarii novi Cal.[4], primo die Aprilis[5], XVII Maii[6]: quarum literarum exempla penes me sunt. Curavi autem

1 Hs. Den Haag, Bibl. Vredespal. MS 8. Eigenh. oorspr. Moeilijk leesbaar. Beantw. d. no. 2680.
2 Matthias, graaf Gallas, generaal-majoor in dienst van Ferdinand II.
3 Copie Den Haag, ARA. Eerste afd. coll. Hugo de Gr. Aanw. 1911 XXIII no. 2, p. 41; de copie bevat enige schrijffouten. Gedrukt *Epist.*, p. 245. Betreffende geadresseerde, Fortunatus Sprecher von Bernegg, zie IV, p. 138 n. 9. De brieven van Sprecher aan Grotius zijn verloren gegaan.
4 Van 30 januari is er geen brief, ook niet in copie; wel van 29 januari: no. 2455 (dl. VI), doch dat is een antwoord op een schrijven van Sprecher.
5 No. 2533.
6 No. 2605 dd. 17/27 mei.

modo per Genevam Relingeri[1] opera usus, modo per Rohanii[2] hic domesticos, semel etiam per Anglum legatum[3], qui ad suum in Helvetia missurum se dixerat. Marino[4] itidem scripsi diligenter, quoties literas ejus acceperam.

Noli credere quicquam unquam a quoquam mihi dictum, quo tibi obtrectaretur. Et si esset, ego non crederem gnarus, si quis alius, virtutis tuae et ejus, quam secutus es, religionis semper studiosissimum, cum ipsorum consilia non semper cum tuis congruant, noli mirari, si literas aut ad te aut tuas intercipiunt ac detinent. Sed haec frequentia nunc sunt terra marique pericula, queis viri boni terreri non debent, quo minus honestissima cogitata, quibus offendi nemo potest, nisi qui de se male sentiat, inter se communicent. Tuae mihi literae, tua manus, tua verba, tui sensus et sunt et fuerunt et erunt semper gratissima. Neque a tuis sententiis super communi bono ulla in re discrepo. Et quae abs te accepi, eorum participem semper feci faciamque M.D. cancellarium[5] cum tuae constantiae summaeque probitatis, ut debeo, testimonio. Nec dubito, quin is te ob tua merita ac meo etiam, si quid id potest, elogio plurimi faciat.

Haud dubie duci Rohanio ad omnes occasiones intento per illud, quod accepimus, ultra Ticinum flumen praelium via struitur, ut se cum suis popularibus ac sociis in agro Mediolanensi conjungat. Video ex literis Mediolano scriptis multum ibi trepidari, portas lapidibus obstrui, agrestium ingentem fieri fugam.

De rege Hungariae[6], quin rex Romanorum sit futurus, non dubito. Angli trahi se patiuntur, interim labitur tempus. Bavarus[7] res suas firmat: committuntur mira Hispanorum arte ac felicitate cum Batavis Angli, dum hi piscatum impediunt Batavis, Flandris pecuniam ac militem transvehunt.

Hanovia obsidio liberata est a Suedis nostris: Lamboiae[8] nihil minus exspectanti ademta castra, caesus eques, deinde et pedes ipse cum mille suorum Steinheimii, quo profugerat, obsidetur machinisque impetitur. Et credo jam ipsa et id castellum et ingens frumenti, quae ibi erat, copia in potestatem devenerit. Dola et Tabernae Alsaticae oppugnantur ac defenduntur. Capellam intra Galliae fines cepit exercitus sub principe Thoma[9] ex Belgio satis magnus: non sine mala fama praefecti[10] ut ignavi, quanquam ipse culpam rejicit in eos, qui necessaria ei saepe postulanti subministrare debuerant. Spero hoc periculum, quod Galliam jam ipsam aggreditur, excitaturum animos procerum, ut multis et magnis hactenus peccatis medeantur. Nihil magis opto quam saepe abs te, cujus et fidem et judi-

1 Marx Konrad von Rehlingen, luitenant-kolonel in Zweedse dienst († 1644), kanselier van Bernhard van Saksen-Weimar.
2 Henri, hertog van Rohan, luitenant-generaal van de Franse troepen in Graubünden en de Veltlin. Met de ‘domesticus’ zal bedoeld zijn Benjamin Prioleau; zie over hem no. 2574, p. 121 n. 1.
3 John Scudamore.
4 Carlo Marini (Charles Marin); zie V, p. 436 n. 4.
5 De Zweedse rijkskanselier Axel Oxenstierna.
6 Ferdinand, zoon van keizer Ferdinand II; in december 1636 werd hij tot Rooms koning gekroond.
7 Maximiliaan I, keurvorst van Beieren.
8 Wilhelm, baron van Lamboy; zie no. 2665, p. 250 n. 15.
9 Tommaso van Savoye, prins van Carignano.
10 Gouverneur van La Capelle was René, baron Du Bec-Crespin, markies van Vardes. Hij werd veroordeeld te worden gevierendeeld en vond een verdediger in Louis de Nogaret d'Epernon de La Valette, hetgeen laatstgenoemde een laaiende woede van De Richelieu bezorgde.

cium plurimi facio, edoceri de his, quae ibi aguntur ac judicantur, paratus vicem reponere.

Vale, vir nobilissime, amice optime.

Lutetiae, XVII Iulii novi Cal. MDCXXXVI.

Venti nobis literas et ab Hollandia et a Pomerania pridem est, quod invident. Illud scimus VIII m et amplius ex Suedia recens in Germaniam venisse. Habemus exercitus in Brandenburgico, in Westphalia, ubi Minda capta Osnabrugum obsidioni exemimus, et nunc ad Moenum egregios. Magdenburgum bene defenditur. Doleo in oppugnatione Tabernarum periisse nobis comitem Iacobum Hanovium[1] et tribunum Heibrunnium Scotum[2], viros egregios.

2674. 1636 juli 18. Aan L. Camerarius[3].

Illustrissime Domine,

Post victoriam ad Ticinum, quae Mediolanenses valde exterruit, exhilarat nos Hanovia obsidioni plane exemta, ut nos literae XXVI Iunii Francofurto datae docent. Laus operis landgravio Wilhelmo[4] asscribitur, quem adfuisse, quanquam affirmantibus literis, multi non credunt, sed a Leslaeo[5] et Melandro[6] rem peractam. Lambojum[7] deceperant et Wolfii[8], qui Darmstadiensi[9] inservit, literae vanum de adventu hostili rumorem dicentis et exploratores Lamboji ipsius capti a nostris et cum falsis nuntiis, quos se perlaturos juraverant, reversi, qui triduo non posse hostem adesse ei persuaserant. Interea magna auxilia exspectabat; improviso superventu exutus est castris, ipse equitatu primum disjecto, peditatu pugna acri superato cum suorum mille Steinhemum profugus, ubi machinis oppugnatur et, credo, jam coactus est se locumque dedere cum II m saccis farinae Maguntiacum destinatae.

Hanoviae de necessariis omnibus abunde provisum. Dola adhuc obsidetur. Venere in comitatum Burgundiae Croati et cohors Germanorum caesariana[10]. Poloni caesariani, qui itidem ex Luxemburgico veniebant[11], in agrum Bipontinum incubuere.

Tabernarum suburbia tenet dux Vinariensis[12] et in valli, quo oppidum cingitur ruinis, militem locavit. Eo capto restat urbs vetus et arx infirma opere, fossae expers.

1 Jakob, graaf van Hanau-Münzenberg.
2 John Hepburn; zie over hem no. 2620, p. 185 n. 1.
3 Copie Den Haag, ARA. Eerste afd. coll. Hugo de Gr. Aanw. 1911 XXIII no. 2. p. 40. Gedrukt *Epist.*, p. 247. Geadresseerde, Ludwig Camerarius, was ordinarius Zweeds gezant in Den Haag.
4 Wilhelm V, landgraaf van Hessen-Kassel.
5 Alexander Leslie, later graaf van Leven; zie V, p. 420 n. 2.
6 Peter Melander, graaf van Holzapfel; zie no. 2553, p. 90 n. 11.
7 Wilhelm, baron van Lamboy; zie no. 2665, p. 250 n. 15.
8 Dr. Antonius Wolf.
9 Georg, landgraaf van Hessen-Darmstadt.
10 De troepen van keizer Ferdinand II.
11 Dit woord ontbreekt in de tekst der *Epist.*
12 Bernhard, hertog van Saksen-Weimar.

Scribuntur nostrae Hassicaeque copiae ad Moenum, quem ponte junxerunt, esse ad MD loricatos, III ^{m} levius armatos equites, draconarios MD, carabinos III ^{m}, VII ^{m} peditum, VII machinas majores, minores XII cum mortariis, quae vocant, nonnullis.

Post captam Capellam in illa regione nihil promovit[1] hostis validioribus circum praesidiis quam ut facile tententur. Praefectus Capellae qui fuit[2], reus fit ignaviae. Mittitur in eas partes Bressaeus[3] cum milite et excitatur e Normannia locisque aliis nobilitas acrius in comuni ac propinquo periculo pugnatura. Ac spes est penetrantis mali sensum causam fore, ut multa segnius curata antehac emendentur. Illud valde mihi dolet, quod Tabernarum oppugnatio post Iacobum comitem Hanoviensem[4] etiam tribuni Heibrunni[5] morte nobis constitit.

Caletenses naves quatuor Angli captivas abduxere, ut damnum[6] suarum, quas Galli partim in Flandriam, partim in Hispaniam euntes in praeda habuerunt, resarcirent.

Haec nos hactenus, vestris quae gerantur in partibus, dudum est, quod nobis notitiam invident venti[7]. Avebo cum bonis publicis tum quoque privata cognoscere.

Lutetiae, XVIII Iulii novi Cal. MDCXXXVI.

Adres: Ludovico Camerario, Reginae Regnique Sueciae Consiliario et Legato apud Praepot. Ord. Foeder. Belgii.

2675. 1636 juli 18. Aan Christina van Zweden[8].

Serenissima ac Potentissima Regina, Domina Clementissima,

Post illum de victoria ad Ticinum amnem, de quo scripsi[9], alium quoque nuntium non minus laetum Francofurti literis accepimus 13/23 Iunii[10] Majestatis Tuae copias ita improvisas Lamboio[11] Hanoviam obsidenti supervenisse, ut castra ejus ceperint incenderintque, equitatum disjecerint et post pugnam acrem etiam peditatum. Ipsum Lamboium cum suorum mille Steinheimum se recepisse. Ibi a nostris premi machinarum incussu spemque esse, ut jam jam locus ille et dux ipse et ingens frumenti vis alendo Maguntiaco comparata in manus nostrorum veniat; Hanoviam non tantum a penuria rerum, quibus carebat, sed et a metu liberatam.

1 De tekst der *Epist.* heeft m.i. ten onrechte ‘promovet’.
2 René, baron Du Bec-Crespin; zie no. 2673, p. 259 n. 10.
3 Urbain de Maillé, markies van Brezé.
4 Jakob, graaf van Hanau-Münzenberg.
5 John Hepburn; zie no. 2620, p. 185 n. 1.
6 De copie in Den Haag heeft abusievelijk de lezing ‘demum’.
7 Dit woord ontbreekt in de copie te Den Haag.
8 Gedrukt *Epist.*, p. 247.
9 No. 2655 dd. 4 juli.
10 No. 2674 aan Camerarius vermeldt als datum in de copie te Den Haag XXIV juni, in de uitgave der *Epist.* 26 juni; no. 2676 aan Oxenstierna geeft in de *Oxenst. Skrifter* 24 juni, in de *Epist.* 22 juni. Ik geef de voorkeur aan 24 juni, te meer, daar no. 2677 aan Nicolaes van Reigersberch ook die datum noemt.
11 Wilhelm, baron van Lamboy; zie no. 2665, p. 250 n. 15.

Tabernarum Alsaticarum suburbana jam tenens dux Vinariensis Bernhardus[1], urbem oppugnaverat collocaveratque suos in ipsis valli terrei, quo oppidum defenditur, ruinis. In Dolam aditus cuniculus speratur.

Hostilis ex Belgico exercitus capto Galliae oppido Capella partim vicinis locis obhaeret, partim Barrum Lotharingiae finitimum petiit.

Excitati tam propinquo periculo Galli intentiores spero posthac erunt in res suas, quae ad res communes multum trahunt momenti.

Novit Deus etiam mala - quale quod et de descensu hostium apud Narbonem susurratur - in bonum vertere: cujus paternae tutelae, Serenissima ac Potentissima Regina, Domina Clementissima, Tuam Majestatem resque ejus commendo.

Lutetiae, 8/18 Iulii 1636.

2676. 1636 juli 18. Aan A. Oxenstierna[2].

Excellentissime Domine,

Habebunt hae literae, ut solent res humanae, laeta, tristia, media.

Multum hanc civitatem terruit nuncius irruptionis hostilis in Tirasciam, Galliae regionem Campaniae proximam, et Capellae quintum intra diem captae. Praefectus[3], quod unius tantum hominis damno tam brevi oppidum dediderit[4], reus captusque huc adducitur: ei nomen est baroni Dubeo. Rex[5] ipse ad urbem venit sui conspectu populum confirmaturus. Ex eo fama est hostiles copias bipartito divisas: partem ivisse Barrum versus ducatus alterius ad Lotharingum[6] quondam pertinentis caput, a cujus praefecto[7] trepidae huc venerunt literae. Pars, quae substiterat, dicitur se apud Guisiam ac Sancto-Quintinum ostentare, quae oppida multo praesidio firmata sunt. Et nobilitas ex Nortmannia aliisque provinciis procedit, alacrior quam ante, quandoquidem ab ipsa Gallia depellendum periculum est. Et spes est metum magistrum fore ad corrigenda multa, quae hactenus circa imperia, pecuniam, milites peccata sunt[8].

Dola etiamnum se pertinaciter defendit oppugnandi artium non aeque ut pugnandi peritis Gallis. Quid, quod nec Tabernae capi hactenus potuere[9]. Secundo Iulii die, quo[10] scriptas in castris a Thuano[11] literas habemus[12], dux Bernhardus[13] in suburbiis militem locaverat: urbem iterum oppugnaverat, nova quae

1 Bernhard, hertog van Saksen-Weimar.
2 Hs. Stockholm, RA. Eigenh. oorspr. Gedrukt *Epist.*, p. 246; *Oxenst. Skrifter* 2. afd. II, p. 208; *Marb. Beiträge* V, p. 30.
3 René, baron Du Bec-Crespin; zie no. 2673, p. 259 n. 10.
4 De uitgave der *Epist.* heeft 'tradiderit'.
5 Lodewijk XIII van Frankrijk.
6 Karel IV, hertog van Lotharingen.
7 Tegen het eind van augustus 1633 was door de Franse koning tot gouverneur royal de Bar et du Barrois benoemd Jean Vieilchastel, seigneur de Montalant; het schijnt, dat Montalant in functie is gebleven zeker tot aan het verdrag van Saint-Germain-en-Laye op 29 maart 1641.
8 De woorden 'Et nobilitas ... peccata sunt' ontbreken in de editie der *Epist.*
9 Vgl. no. 2654, p. 235 n. 2.
10 De editie der *Epist.* heeft 'per'.
11 François Auguste de Thou; zie no. 2623, p. 192 n. 1.
12 De editie der *Epist.* heeft 'hactenus'.
13 Bernhard, hertog van Saksen-Weimar.

dicitur, ita improspere, ut Gallorum prope centum vulnerati aut interfecti sint. Minori damno moenium ruinas insederat eo ipso, quo literae scriptae sunt, die credebaturque hostis aut omissurus defensionem urbis novae aut eam etiam incensurus, ut urbem veterem defendat arcemque parum validam muro infirmo, sine fossa. Videntur defensores obdurati spe aliqua auxilii, quod tamen nondum apparet.

Qui ex Luxemburgo venerant Croati, cum Germanorum una cohorte in comitatum Burgundiae pervenerunt: Poloni caesariani[1] in Bipontinum agrum irati ob aera non soluta usque adeo, ut aut abire militia aut transgredi Rhenum minentur, quibus ad obsequium reducendis incumbit Gallasius[2].

Apud Narbonem XX M hostium exscensum venisse rumor est, timidis creditus, quod si verum esset, non careret res periculo, accedente maxime per Languedociam et Sanctones agrestium tumultu, ordinato militiae in morem.

Ex Italia post victoriam ultra Ticinum - non tanti usus quanti initio sperabatur - nihil magni, nisi quod gravis Parmensis[3] cum Sabaudo[4] nuper contentio, ac pontificis[5] auctoritas multos cogunt metuere, ne Parmensis se bello subducat contentus sua servare. Et Sabaudus Crequiaco[6] discors manet, neque dubitant asserere, qui ista introspiciunt, ex isto proelio nihil aliud Sabaudum quam interitum Crequiaci sperasse retenturumque fuisse omnes, quae cis Ticinum erant, copias, sed Gallorum, qui apud eum erant, multitudine proprioque periculo coactum, ut opem ferri laborantibus sociis pateretur.

Recreat nos Hanovia plane exemta obsidioni, id enim literae a Francofurto 24[7] Iunii et huc et in Valettae[8] castra missae nunciant. Pridie, ut scribitur, nostri oppidum ingressi intulerant necessaria. Incenderant castra caesaris[9] decepto a suis ipsius exploratoribus Lamboio[10], quos captos jurejurandoque devinctos, ut triduo adesse hostem non posse renuntiarent, nostri remiserant. Antequam struere aciem, disponere machinas posset Lamboius, subito nostrorum impetu equitatus ejus disjectus est, deinde et peditatus, acri quanquam pugna tutatus se aliquamdiu. Ipse Lamboius cum suorum mille Steinheimum profugus ibi machinarum verberatu oppugnabatur, quod ubi captum erit, sicut jam esse creditur, venient in manus nostrorum II M saccorum farinae destinata Maguntiacum. Nescio, an credi debeat, quod additur, adfuisse operi ipsum landgravium Guilielmum[11]; facilius de Leslaeo[12] Melandroque[13] crediderim. Copiae eorum esse scribuntur MD loricati equites, levius armati III M, draconarii MD, carabini III M, VII M pedites, VIII tormenta majora, minora XII, mortaria, quae vocant, quatuor. Non

1 Dienende in het leger van keizer Ferdinand II.
2 Matthias, graaf Gallas, generaal-majoor in het keizerlijke leger.
3 Odoardo Farnese, hertog van Parma.
4 Vittorio Amedeo, hertog van Savoye.
5 Urbanus VIII.
6 Charles Créquy de Blanchefort de Canaples, commandant van de Franse troepen in Noord-Italië.
7 De tekst der *Epist.* heeft '22'; vgl. no. 2575, p. 261 n. 10.
8 Louis de Nogaret d'Epernon de La Valette.
9 Van Ferdinand II.
10 Wilhelm, baron van Lamboy; zie no. 2665, p. 250 n. 15.
11 Wilhelm V, landgraaf van Hessen-Kassel.
12 Alexander Leslie, later graaf van Leven; zie V, p. 420 n. 2.
13 Peter Melander, graaf van Holzapfel; zie no. 2553, p. 90 n. 11.

multo antequam haec fierent, Wolfius[1], Darmstadiensis landgravii[2] cancellarius, scripserat nugas esse, quae de adventu hostium nuntiabantur, et ipse Lamboius scripsit ad Francofurtenses magistratus literas venire sibi auxilio XXX M.

Capella amissa dissidium jecit inter Noyerium, novum status secretarium[3], et pecuniae arbitrum Bulionium[4], dum ille hunc a se ter monitum ait de rebus necessariis, quae Capellae deerant, hic pernegat.

Cardinalem Richeliacum non parum hoc damno exterritum erexit marescallus Lafortius[5] parata remedia monstrans, sed ejusdem marescalli filius, marchio[6], iturum se ad limitem negat, nisi bene sibi suisque prospiciatur, si non de stipendio - miles omnes hoc anno unum duntaxat menstruum habuit -, certe de pane, qui nuper ipsis defuisset.

A Vienna sexto Iunii scriptae literae negant pestem esse Ratisbonae: ire eo principes ac civitatum legatos. Primum negotium fore de pacandis Suedis, alterum de Palatinatu. Regem Poloniae[7] adjutorem esse Ognato[8] ad conscribenda IV M per Silesiam; eundem regem favere Ragoskio[9] atque inde in odio esse, apud Budae passam[10]. Nihilominus credi ejus regis cum Palatina matrimonium[11]; fratrem ejus Casimirum[12] liberari velle caesaris militia, sed ita, ut vicario hactenus suo tradat cohortem. Comiti Sorae[13] viaticum deesse, quominus injunctum in Poloniam iter prosequatur. Caesos in Austria agrestes cum suo duce[14], qui jam ad LXX M excreverant. Marescallum Hornium[15] evasisse et - quod Deus avertat - retractum ex fuga. Maris imperium ab Hispanis offerri principi Thomae[16], ne partes susceptas deserat.

Priores itidem a Vienna literae dixerant parari a caesare dona distribuenda, postquam regis romani facta esset electio. Pollicitos venturos se Saxonem[17] et

1 Dr. Antonius Wolf.
2 Georg, landgraaf van Hessen-Darmstadt.
3 François Sublet, seigneur de Noyers, baron de Dangu (1589-1645); hij was op 11 februari 1636 staatssecretaris voor oorlog geworden en bekleedde dit ambt tot april 1643, toen hij in ongenade viel.
4 Claude de Bullion.
5 Jacques Nompar de Caumont, markies, in 1637 hertog van La Force.
6 Armand Nompar de Caumont, markies van La Force (1595-1675).
7 Wladislas VII (IV).
8 Don Iñigo Velez de Guevara y Tasis, graaf van Oñate, ordinarius Spaans gezant bij keizer Ferdinand II te Wenen.
9 Georg Rákóczi, regerend vorst van Zevenburgen.
10 Nassuhsade Pasja.
11 Er wordt in de brieven van 1635 en 1636 herhaaldelijk gesproken van een huwelijk tussen Wladislas van Polen en Elisabeth, oudste dochter van de in 1632 overleden Winterkoning, paltsgraaf Frederik V, en Elisabeth Stuart; het huwelijk heeft geen doorgang gevonden.
12 Johan II Casimir, broer en opvolger van Wladislas.
13 Jean de Croy, graaf van Solre; vgl. VI, p. 241 n. 5.
14 De opstand van Martinus Leimbauer; zie C.V. Wedgewood, *The Thirty Years War*. London 1964, p. 413.
15 Gustaf Karlsson Horn; hij was in 1634 bij Nördlingen in krijgsgevangenschap geraakt en werd eerst in 1642 uitgewisseld tegen drie generaals onder wie de ruiteroverste Johan van Werth.
16 Tommaso Francesco van Savoye, prins van Carignano.
17 Johann Georg, keurvorst van Saksen.

Brandenburgicum[1], quanquam bellum domi habentes; idem fecisse Maguntiacensem[2] et Coloniensem[3]. Trevirum[4] petere, ut in possessionem libertatis reponatur, captivi nullum esse suffragium; putatur praeteriri posse.

Bavarus[5] sibi cautum vult: alioqui de rege romano daturus suffragium, ceteris deliberationibus se non immixturus. Sunt, qui eum putant ab Austriacis posse abstrahi; mihi, quominus id credam, obstat ejus matrimonium et ex matrimonio spes sobolis, et uxor[6] jam uterum ferre dicitur.

Aquisgranensium civitas perpetuis precibus aulam Viennensem obtundebat, ut a militaribus superindictis libera esse posset.

Vidi et a Madritio literas fine Maii datas, quibus docemur aulam illam ab indutiis non abhorrere, dum Brasilia decedant Batavi. Anglicam navem Corunnam, qui antiquus portus Brigantinus, advenisse, quae juvenem Ognatum[7] in Angliam vehat pecuniamque in Flandriae usus: laboraturumque Hispanum[8] quovis modo, ut in re Palatinatus Anglis concedatur tantum, ut retineri eorum amicitia possit, ad multa Hispano, quod satis apparet, utilis. Milites, qui Corunnae itidem cum navibus Hispanicis parati Flandrico itineri habebantur, peste multum imminutos. Ituros tamen sub praesidio navis illius Anglicae, quo et ipsi tutiores sint et Anglus Batavis suspectior fiat. Praefectam Portugalliae, Margaretam principem[9], scripsisse conspectas ad eam oram XL naves: putantur privatae esse Batavorum imminentes Hispanicis cum sacharo e Brasilia. Marchionem quoque Velladam[10] ire in Flandriam cum nova cohorte per Galliciam conscripta. Eos, qui in Catalonia militiae adscripti fuerant, peste et egestate atteri. Ubi episcopatus aliquis conferendus est, dari cum onere alendi turmam aut cohortem.

Ab Italia praeter ea, quae scripta sunt antehac, haec habemus: venisse eo ducem Medinam de Torres[11], ut praefecturam regni Neapolitani et, quam sine eo habiturus non fuerat, principem Stilianam[12] uxorem tandem accipiat. In classe itura ad oram Gallicam machinas esse multas et ceteros belli paratus; alimenta in menses tres; tabulas, quibus descripta hostium oppida, Caneva, Friulium, Tolonum; pedites ad VII M. Legatos Poloni non pati sibi satisfieri de veteri nomine, nisi in praesente pecunia saltem L M scutatorum accipiant. Putari rem tractum iri. Florentiae aestimabatur classis Gallica ejus maris itura ad sinum, Genua non procul, cui Speciae nomen; dux Etruscus[13] sua mari adsita muniebat, simul et pacem servare et sibi cavere cupiens, quod et Genuenses facturi credebantur. A

1 Georg Wilhelm, keurvorst van Brandenburg.
2 Anselm Casimir Wambold von Umstadt, aartsbisschop-keurvorst van Mainz.
3 Ferdinand van Beieren, bisschop van Luik en keurvorst van Keulen.
4 Philipp Christoph van Sötern, aartsbisschop-keurvorst van Trier.
5 Maximiliaan I, keurvorst van Beieren.
6 Maria Anna, dochter van keizer Ferdinand II; op 31 oktober 1636 bracht zij een zoon ter wereld, Ferdinand geheten.
7 Iñigo Veléz de Guevara, graaf van Oñate en Villa Mediana.
8 Philips IV.
9 Margareta van Savoye, dochter van Carl' Emanuele († 1630), hertog van Savoye; zij was weduwe van de in 1612 overleden Francesco Gonzaga, hertog van Mantua, en regentes van Portugal.
10 Antonio Sanchez Davila, markies van Velada († 1666).
11 Felipe Ramirez de Guzmán, hertog van Medina Las Torres, van 1637 tot 1644 Spaans onderkoning van Napels.
12 Anna Carafa, prinses van Stigliano. Vgl. ter zake VI no. 2287, p. 241 en n. 7 aldaar.
13 Ferdinando II de Medici, groothertog van Toscane.

cardinali Riceliaco Ruellis missum tabellarium magna celeritate septimo die Romam venisse.

In Sicilia esuriri et ob id Etruscas naves, quae frumentum aliunde ferebant, ibi retentas eaedem literae ferebant[1]. Aliae Mediolano paulo ante proelium scriptae agrestes magno numero in eam urbem confugere; Leganesium[2] munito Rotofredi castello venisse Abiograssam; portas Mediolani quasdam lapide obstructas. Putabantur Gallorum ibi sociorumque copiae esse trans Ticinum, id est, Mediolanum prope, XVIII M; in ripa, quae Novariam respicit, sex millia. Leganesii vero X M peditum, equitum IV M, hac certe parte validiore Hispano, cum Gallis equitatus ultra III M esse non crederetur.

Videntur Galli ad pacandos Helvetios oblaturi paratos se Dolam ipsis custodiendam permittere, dum de omni comitatu Burgundiae idem fiat caveantque Helvetii, nequid inde hostile admittatur.

Sprecherus[3] se Tuae Sublimitati commendat atque inter cetera Rohanio[4] esse - scribebat autem II Iulii - X Gallorum millia praeter Rhaetos, quibus fidit tenuiter ut externis et offensis. Rhaeti postremo Davosii conventu, qui paulo ante erat habitus, scripsere principi Aenipontanae Claudiae[5] velle stare se antiquis cum Domo Austriaca foederibus, modo et ipsa caveat nullum ab ea Domo periculum Rhaetis fore antiquenturque pacta per vim Rhaetis extorsa a Leopoldo archiduce anno 1617[6].

Haec postquam scripseram, intelligo ex ordinario legato Anglicano[7], qui me salutatum venit, auditum a rege Zavaskium[8]; mirari se ajebat non esse inter nos ea, quae inter amica regna essent, officiorum commercia. Verum esse dicebat descendisse Hispanos apud oram Narbonensem; numerum varie tradi; putari sexdecim millia. Hoc in arcano fratrem[9] Vindicis[10] ita sciscitari sibi datum ab Eusebio[11] venenum[12].

Intelligo et ex ipso et allis tribunum Heiburnum[13] ad Tabernas mortuum idque a rege damnum magni fieri. Duci Bernhardo scripsisse regem: Tabernas quibus potest conditionibus capiat; deinde suas et Valettae copias paret ad hostem e Galliae finibus vel proelio deturbandum ea cura ceteris omnibus potiore.

Captae ab Anglis Caletenses naves quatuor et retineri in ultionem navium Anglicarum, quas in Hispaniam aut Flandriam proficiscentes Galli velut belli jure, quo et Angli olim uti solebant, ceperant.

1 De woorden ‘eaedem literae ferebant’ ontbreken in de editie der *Epist.*
2 Diego Mexia Felipes de Guzmán, markies van Leganès.
3 Fortunatus Sprecher von Bernegg, agent van Zweden in Graubünden.
4 Henri, hertog van Rohan, luitenant-generaal van de Franse strijdkrachten in Graubünden en de Veltlin.
5 Claudia de Medici, weduwe van de in 1632 overleden aartshertog Leopold V van Oostenrijk.
6 Over dit verdrag heb ik geen nadere gegevens gevonden.
7 John Scudamore.
8 Johan Zawadski.
9 Dit woord staat in cijfer: 94.70.77.4.74.30.; bedoeld is Gaston Jean-Baptiste de France, hertog van Orléans.
10 Codenaam voor (koning van) Frankrijk.
11 Schuilnaam voor De Richelieu.
12 In cijfer: 69.33.63.72.78.69.23.
13 John Hepburn; zie no. 2620, p. 185 n. 1.

Addebat et hoc Anglus Parmensem paratum Hispani praesidia tum Parmae tum Placentiae admittere.

Deo, Excellentissime Domine, res Tuae Sublimitatis commendo.

Tuae Sublimitatis cultor devotissimus

H. Grotius[1].

Lutetiae, 8/18 Iulii 1636.

Capella quod ita brevi capta sit, causam praecipuam fuisse intelligo, quod ex quinque oppidi propugnaculis unum subtus factum esset ad reponendos belli paratus cavum, quod cum ipsius opificis transfugio hostes cognovissent, facile isthac penetrasse.

Adres: Axelio Oxenstiernae, Sacrae Reg. Maj. Regnorumque Sueciae Senatori et Cancellario.

2677. 1636 juli 18. Aan N. van Reigersberch[2].

Mijn Heer,

Al wederom heb ick geen brieven uit Hollant, noch uit Pomeren. De wint belet het nu. Maer daer is tijdt geweest, dat het de wint niet en belette; waeraen het hapert, weet ick niet.

Mijnheer van Heemstede[3] is, soo ick meen, vandaeg vertrocken. Ick hoor hij te Rouaen noch wat toeven sal, hoewel mijnheer den cardinael[4] seer soeckt, dat hij met den eersten in Hollant mochte sijn om door sijn rapport, credyt ende andersins de saecken van Vrancrijck te helpen vorderen, alsoo op hem groot vertrouwen stelt ende oversulcx oock brieven van recommendatie, soo mij geseit werdt, voor desen aen mijnheer den prins van Orangie[5] heeft geschreven om sijn soon[6] aen het bailiuschap van Kennemerlant te helpen.

Mij verlangt seer te weten, wat ordre mijnheer Spierinck[7], aen dewelcke ick menigmael geschreven heb, op mijne saecken heeft gestelt.

Wat Caesar[8] doen wil, wat voorvalt van Seldenus' saeck[9], off men mij mijne boecken weder wil geven, die ick tot Van Driel[10] gehad heb met de papieren, op alle

1 Onderschrift en naam ontbreken in de editie der *Epist.*
2 Hs. Amsterdam, UB., coll. RK., R 2 j. Eigenh. oorspr. Niet ondertek. Tesamen met no. 2666 beantw. d. no. 2697.
3 Adriaen Reyniersz. Pauw.
4 De Richelieu.
5 Frederik Hendrik.
6 Wellicht Nicolaes Seys Pauw (1607-1640), sinds 1632 meesterknaap van Holland en West-Friesland.
7 Petter Spiring Silvercrona, raad van financiën van Zweden.
8 Codenaam voor Rotterdam; het betreft de pogingen door Grotius en namens hem ondernomen om zijn achterstallige salaris als pensionaris van Rotterdam alsnog uitbetaald te krijgen.
9 Over John Selden en zijn *Mare clausum* zie V, p. 515 nn. 7, 8 en 9.
10 Wellicht Cornelis Claesz. van Driel uit Rotterdam († 1636).

't welcke onderrichting wachtende hebbe noch niet geantwoort aen mijnheer Basius[11] nochte aen den advocaet Graswinckel[12].

11 Rekenmeester mr. Johan Basius (Base).
12 Theodoricus (Dirck) Graswinckel; zijn brief is die van 12 mei 1636 (no. 2588), eerst op 24 juli (no. 2682) beantwoord.

Mons.r de Saumaise[1] is hier, sal so haest niet over gaen ende waer garen ontboden.

De ambassadeurs van Engelant[2], hoewel beide opentlijck haer belijdende van 't gevoele der remonstranten, sijn op Sonnedagh d'eerste mael geweest tot Charenton. Den Poolsche[3] heeft noch geen audiëntie gehadt bij den coning[4].

Van Weene[5] heb ick brieven gesien, dat de eerste deliberatie tot Regensburg[6] sal sijn om Sophi[7] te contenteren, daernae van Cicero[8].

Brieven van Tulipa[9] seggen, dat men daer nae Alcaeus[10] wenscht. Dat het eenig beletsel is B[r]asil[11].

Van den 24 Juny hebben wij uit Francfort, dat Hanou is ontset door de Sweedsche ende Melander[12]: Lamboye[13] leger verbrandt, ruiterie verstroit, voetvolck verjaecht; Lamboi te Steenheim, daer veel coren in is, met 1000m man bij hem hebbende bij de onse beset ende beschoten den 25e. Lamboi is bedrogen geweest door valsche advysen, meenende den vyant soo haest niet bij hem conde sijn ende ondertusschen secours verwachtende.

Hertogh Bernhard[14] bestormde den 2 July de nieuwe stadt Saverne met verlies; was in de fauxbourgs ende op een bresche. Daernae resteert de nieuwe[15] stadt ende 't casteel, dat geen gracht en heeft ende swacke muiren.

Dolen defendeert sick wel. 't Schijnt men om de Switsers te contenteren haer presenteren wil Dolen ende de heele Franche Comté te laeten bewaeren in neutraliteit. Apparentelijck om tijdt te winnen.

't Spaensche volck onder den prins Thomas[16] ende den hertogh Carel[17], naedat sij Capelle in vijf dagen hebben ingenomen, waerover den gouverneur[18] is gevangen, andere de schuld afgaven aen mons.r de Bulion[19], surintendant van de finantiën, hebben haer verdeelt, een deel daerontrent blijvende, een deel

1 De Franse klassiek-filoloog Claude de Saumaise (Salmasius), hoogleraar te Leiden en met verlof in zijn geboorteland.
2 De ordinarius John Scudamore en de extra-ordinarius Robert Sidney, graaf van Leicester.
3 Johan Zawadski.
4 Lodewijk XIII van Frankrijk.
5 Dit woord staat in cijfer: 2000.72.366.62.52. met de ontcijfering door Van Reigersberch erboven geschreven.
6 De woorden 'tot Regensburg' staan in cijfer: 77.59.38. 66.33.9.72.24.67.11.69.4.56.1006.234.112. met de ontcijfering door Van Reigersberch erboven geschreven.
7 Codenaam voor Zweden; Van Reigersberch heeft de betekenis erboven geschreven.
8 Codenaam voor de Palts; Van Reigersberch heeft de betekenis erboven geschreven.
9 Codenaam voor Spanje; Van Reigersberch heeft de betekenis erboven geschreven.
10 Codewoord voor bestand.
11 Dit woord staat in cijfer: 84.27.19.37.45. De cijfers betekenen 'Brasil'; Van Reigersberch heeft er abusievelijk boven geschreven 'Basil'.
12 Peter Melander, graaf van Holzapfel; zie no. 2553, p. 90 n. 11.
13 Wilhelm, baron van Lamboy; zie no. 2665, p. 250 n. 15.
14 Bernhard, hertog van Saksen-Weimar.
15 Een vergissing in plaats van 'oude', temeer daar op de plaats van het voorgaande 'nieuwe' eerst 'oude' heeft gestaan, dat doorgehaald en verbeterd is.
16 Tommaso van Savoye, prins van Carignano.
17 Karel IV, hertog van Lotharingen.
18 René, baron Du Bec-Crespin; zie no. 2673, p. 259 n. 10.
19 Claude de Bullion, sieur de Bonelles.

gegaen sijnde nae Bar, vanwaer den gouverneur[1] seer vreesachtige brieven schrijft.

Hier loopt een geruchte, dat bij Narbonne de Spaignaerden met 20^{m} souden sijn gelant. Twijffel daeraen noch.

In Xantogne ende Languedoc sijn de boeren op de been legerswijse. Den coning, hoewel niet heel sterck, is hier; laet hem dicmael sien bij de gemeente tot vertroostinge. Monsr de Bressé[2] is nae Picardië om daer nevens de Chaune[3] - iuste non probate antiquitus[4] - te commanderen. De vloot meen ick noch te sijn bij Belle Isle.

Parma[5] werdt gevreest, dat hem uit het oorlogh sal trecken om questie met den hertogh van Savoye[6], die seer fijn is, op 't sijne let, ende altijd nae paix omsiet. De opinie is, dat hij laestmael Créquy[7] heeft gemeent in 't parquet te laeten ende hem met het volck, die aen dese zijde [van] de Tesein waeren, niet en soude hebben gesecoureert, 't en waer hij door de Fransoische waer gedrongen geweest, die bij hem waeren.

Eenige Croaten ende een regiment Duitschen uit Lutzenburg sijn gecomen in het graefschap van Bourgogne. De Fransche soldaten overal hebben dit jaer maer een maend soltij ontfangen. Den marquys de la Force[8] versocht sijnde nae Picardië te gaen heeft eerst willen van eeten verseeckert sijn seggende lestmael lang broodt gebreck gehadt te hebben. Men hoopt desen mael van de vijant in Vrancrijck oorsaeck sal geven om veele fauten te verbeteren.

De churfürsten[9] maecken haer alle rede nae Regenspurg. Die van Trier[10] waer garen eerst vrij ende Beyeren[11] van sijn stuck verseeckert.

In de Corugna was een Engelsch schip gereedt om den jonge Ognate[12] over te brengen nae Engelant ende gelt voor Vlaenderen, oock de Spaensche schepen, die crijgsluiden nae Vlaenderen brachten te convoyeren. Een inventie van de Spaignaerden niet alleen tot haere seeckerheit, maer oock om meer ende meer haets te maecken tusschen Engelant ende Hollant, daertoe alrede niet dan te veel stoffe is.

Van Ruelle is een courier in seven dagen te Rome gecomen met brieven van Eusebius[13].

In Sicilië is weinigh eeten. In Spaignie pest.

Den man van de Lelie[14], daer datelijck bij mij comende, verseeckert mij, dat

1 Jean Vieilchastel, seigneur de Montalant; zie over hem no. 2676, p. 262 n. 7.
2 Urbain de Maillé, markies van Brezé.
3 Maarschalk Honoré d'Albert, hertog van Chaulnes († 1649), sedert 1633 gouverneur van Picardië.
4 De herkomst van deze woorden is mij niet bekend.
5 Odoardo Farnese, hertog van Parma.
6 Vittorio Amedeo.
7 Charles Créquy de Blanchefort de Canaples, commandant van de Franse troepen in Noord-Italië.
8 Armand Nompar de Caumont, markies van La Force; vgl.no. 2676, p. 264.
9 Vgl. no. 2676, pp. 264 en 265.
10 Philipp Christoph von Sötern, aartsbisschop-keurvorst van Trier.
11 Maximiliaan I, keurvorst van Beieren.
12 Iñigo Veléz de Guevara, graaf van Oñate en Villa Mediana.
13 Schuilnaam voor De Richelieu.
14 De Engelse ambassadeur John Scudamore; Lelie is een codenaam voor Engeland.

de Spaignaerden tot XVI[m] bij Narbonne sijn gelant ende dat den colonel Hebron[1] voor Saverne is gebleven.

Een van de schippers voor dewelcken d'heer Paeuw hier geluckelijck heeft gearbeit, seit mij, dat de Engelschen vier schepen van Cales hebben in Engelant gebracht ende 't volck willen hangen ofte daer houden, tensij men haer de goederen restitueert, die haer benomen sijn, varende op Duinkercken ofte op Spaignie. Eertijds plagen de Engelschen die saecken anders te verstaen.

Vaert wel ende versuimt geen occasie ons brieven te doen hebben, al waer het over Engelant.

Den 18 July 1636, tot Parijs.

De heer Paeuw vertreckt eerst morgen. Den coning heeft hertogh Bernhard belast Savern te nemen op conditiën als hij can, ende wil, dat hij ende den cardinal de la Valette[2] haer gereedt maecken om den vijant, die in Vrancrijck is, te vervolgen ende te slaen. Den man van de Lelie seit mij, dat den hertogh van Parme bereidt is Spaensch garnisoen te ontfangen voor Parma ende Plaisance, geduirende sijn leven.

Den gouverneur van La Capelle is geweest den baron du Bec. Loopt groot peryckel. Hoewel eenige mij seggen de meeste oorsaeck van het ongeluck geweest te sijn, dat een van de vijf bolwercken binnen hol was om cogels ende andere dingen daer te bewaeren. De fortificatie was gemaect bij een Nederlander voor het oorlogh tusschen Vrancrijck ende Nederlant, dewelcke weder in sijn lant sijnde gegaen, sulcx nu te kennen heeft gegeven, ende is daer de stadt aengetast geweest.

In dorso schreef Van Reigersberch: Broeder de Groot, den 18 Iuly 1636 wt Paris.

2678. 1636 juli 18. Aan P. Schmalz[3].

Nobilissime Domine,

Praeter ea, quae ad M. cancellarium[4] scribo[5], quae tibi scio patere, mitto salutem tibi officiosam et elogium Thoirasio[6] in Italia factum[7].

Duo[8] Liliarii[9] post longam deliberationem adivere coetum Martialis Charentoni[10].

Qui a Claudio[11] venit[12] in sermonibus apud alios dixit mandatum sibi, ne

1 John Hepburn; zie no. 2620, p. 185 n. 1.
2 Louis de Nogaret d'Epernon de La Valette.
3 Gedrukt *Epist.*, p. 248; *Oxenst. Skrifter* 2. afd. IV, p. 580. Geadresseerde, Peter Abel Schmalz, was secretaris van de Zweedse rijkskanselier.
4 Axel Oxenstierna.
5 No. 2676.
6 Maarschalk Jean de St. Bonnet, sieur de Toiras; hij was op 14 juni gesneuveld bij het beleg van Fontanette in het Milanese.
7 *Excellentissimi herois Joannis Toerasii, Galliae marescalchi, epitaphium ... P. Aloysius Juglarii* ... Taurino 1636. Schrijver was de jezuiet Luigi Giuglaris (1607-1653).
8 In de tekst in cijfer: 44.81.59.273.
9 Lilium (Lelie) is een codenaam voor Engeland; bedoeld zijn de ordinarius ambassadeur John Scudamore en de extra-ordinarius Robert Sidney, graaf van Leicester.
10 In de tekst in cijfer: 12.14.27.66.72.78.77.73.63.71. Martialis is een codenaam voor de calvinisten.
11 Codenaam voor Polen.
12 Johan Zawadski.

quem videat Caji[1] ministrorum. Alexandri[2] homines ei favent minusque Iustini[3] amicitiam quam ante colunt. Vereor, ne et mala ad se pertrahant isti.

De Dario[4] hic sermones sunt, quasi se cum imperatore[5] jungeret me non credente.

Quae vestris in partibus geruntur, rogo, ubi occasio erit, ne ignorem. Nunc scio ventos impedimento esse, qui aliquas haud dubie abs te literas detinent.

Lutetiae, VIII/XVIII Iulii MDCXXXVI.

2679. 1636 juli 20. Van Ch. Marini[6].

Monsieur,

Par ma précédante[7] i'ay respondu à la vostre très aggréable du 29 de Juin[8] celle-cy ne sera que pour accompagner le paquet du sieur Camerarius[9] auquel i'envoye quelque lettres à Lubek.

Du depuis de ma dernière, nous n'avons icy rien de nouveau, espérons toutesfois que les Grisons s'accomoderont à la nécessité présente puisqu'ils ont accepté ces 2^{m} escus et une quantité du pain de la munition, qu'on leur a assigné chasque mois jusques à tant que le roy[10] y pourvoy mieux.

Ie crain seulement que le peuple ne se soulève une fois contre les chefs du pays, qui comme intéressez cerchent seulement leur profit sans aucun regard de la liberté de sa patrie qui leur devroit estre plus chère que toute autre chose.

Dans le Milanois l'un et l'autre party continue à se fortifier, mais pour nos François il seroit temps qu'ils se fassent maistres de quelque forte place sans laisser passer l'esté inutilement come l'année passée.

La peste va croissant dans la Voltoline, où ceste belle armée se consumera de soy mesme si elle en se transportant dans le Milanois ne change point d'air. On attend cependant le retour du Prioleau[11] avec impatience, et à son arrivée peutestre que mon.^{r} le duc[12] prendra quelque résolution pour son advencement (?) dans le Milanois.

Ie suis tousiours en attente de quelque bonne nouvelle pour mon particulier qui en a bien besoing.

Je demeure, monsieur,

Vostre serviteur très humble

Marini.

1 Codenaam voor Zweden.
2 Codenaam voor Engeland.
3 Grotius. Mala is een codenaam voor Denemarken.
4 Schuilnaam voor Wilhelm V, landgraaf van Hessen-Kassel? De uitgave der *Oxenst. Skrifter* spreekt van Dacus.
5 Ferdinand II.
6 Hs. Den Haag, ARA. Eerste afd. coll. Hugo de Gr. Aanw. 1911 XXIII no. 9. Eigenh. oorspr. Tesamen met no. 2668 beantw. d. no. 2713.
7 No. 2668 dd. 13 juli 1636.
8 No. 2648.
9 De Zweedse ordinarius ambassadeur in Den Haag, Ludwig Camerarius.
10 Lodewijk XIII van Frankrijk.
11 Benjamin Prioleau (Priolo), heer van Viennerie (1602-1667), secretaris van Henri de Rohan.
12 Henri, hertog van Rohan, luitenant-generaal van de Franse troepen in de Veltlin en Graubünden.

Ex loco noto, 10/20 July 1636.

Adres: A Monsieur Grotius.
Boven aan de brief schreef Grotius: 5 Augusti 1636.
In dorso: 10/20 Iuly Marin.
Onderaan de brief staat: Mon.r Grotius.

2680. 1636 juli 24. Aan Bernhard van Saksen-Weimar[1].

Excellentissime atque illustrissime princeps,

Victorias omnes, quas Celsitudinis Tuae magno animo largitus est belli pacisque Arbiter Deus, semper ut laeto accepi animo, ita celebrare ac vulgare nunquam desii. Hanc vero deditis Tabernis Alsaticis[2] tanto majore gaudio cognovi, quod ejus ad me nuntius pervenit non aliunde quam a Tua Celsitudine et quidem ipsius auctore[3] tot fortium operum manu. Damnum quod sinistra fecit[4], dextra facile repensabit.

Laetitiae hujus statim ut debui participem feci et Serenissimam Suediae reginam[5] et magnum ejus regni cancellarium[6], quem nunc in Suediam profectum ex literis ipsius comitumque ejus conjecturam facio.

Nondum tamen Stralsundio abierat X/XX Iunii regni quidem rectoribus eum in Suediam vocantibus, sed validius adhuc retinentibus Germaniae negotiis. Sperat se bimestri spatio itum reditumque posse absolvere.

Bannerius[7] eo, quod dixi, tempore ad Werbenium erat in obsidio Magdeburgi haud quicquam proficiente hoste. Marazinus[8] otiabatur in ulteriore Pomerania. Eventus conatuum landgravii[9] et Leslaei[10] sollicite ibi exspectabatur.

Missus a Britannia vir prudens pro legato[11] egregia oratione laudavit magnum cancellarium hortatorque fuit ad perstandum in bello ac proposito sublevandi per vim dejectos, praecipue Domum Palatinam. Facile conjectu est, quid ei cancellarius responderit.

Scripsit ad eundem cancellarium et Sanctichaumontius[12], regis Galliarum legatus, Hamburgo de pacis negotio communibus consiliis regendo. Respondit

1 Copie Den Haag, ARA. Eerste afd. coll. Hugo do Gr. Aanw. 1911 XXIII no. 2, p, 46. Antw. op no. 2672. Gedrukt *Epist.*, p. 250.
2 Vgl. no. 2654, p. 235.
3 De uitgave der *Epist.* heeft 'auctoris'. Bedoeld wordt brief no. 2672.
4 Bernhard van Saksen-Weimar verloor bij het beleg van Saverne een vinger van de linkerhand.
5 Christina.
6 De Zweedse rijkskanselier Axel Oxenstierna.
7 De Zweedse maarschalk Johan Gustavsson Banér.
8 Rudolf Marazini, keizerlijk veldmaarschalk.
9 Wilhelm V, landgraaf van Hessen-Kassel.
10 Alexander Leslie, later graaf van Leven; zie V, p. 420 n. 2.
11 Robert Sidney, graaf van Leicester, extra-ordinarius Engels gezant te Parijs.
12 Melchior Mitte de Miolans, markies van St. Chaumont, speciale gezant van Lodewijk XIII bij de Zweedse rijkskanselier.

cancellarius[1] benigne, actis regi gratiis; ceterum sequestre actionis pontifice[2] non videre se[3], quid boni sperare protestantes debeant; ubi Suedia redierit, allaturum se mandata specialia; et aut ipsum iturum ad eum conventum, qui de pace instituitur, aut, si id res non permiserint, venturos eo alios, qui sua consilia cum legatis Gallicis sint communicaturi ac tantundem ab ipsis exspectaturi.

Deus haec cuncta ad bonum commune gubernet idemque, excellentissime atque illustrissime princeps, Tuae Celsitudinis egregiis virtutibus egregios det successus.

Tuae Celsitudinis cultor addictissimus
H. Grotius.

Lutetiae, XIV/XXIV Julii MDCXXXVI.

2681. 1636 juli 24. Aan L. Camerarius[4].

Illustrissime Domine,

Ventus, quae diu debuit, tandem cumulo nobis persolvit omnia. Accepi enim eodem tempore literas nobilissimi filii tui[5] datas IX Iunii; tuas XXII[6] Iunii ejusdem et XX datas, pro quibus utrique gratias ago summas, Deo autem maximas, quod valetudinem tibi dederit commodiorem, cum spe etiam melioris in posterum. Morbus, quo tentaris, frequens est pertinaciter studentibus, quare huic etiam quamvis honestissimae rei adhibendus a nobis modus. Equitatione autem quod uteris, multum laudo. Est enim ea corporis motio efficax satis ad ea discutienda, quae coalita noxam ferunt et tamen composita nec vehemens nimium.

Nobis gaudium attulerunt deditae XVI[7] hujus mensis Tabernae Alsaticae, caro quamvis emtae, multa non militum tantum, sed et ducum sanguine, quos inter multum desiderantur egregius juvenis comes Iacobus Hanovius[8] et peritus belli Heibrunnus[9]. Etiam Hochbari arx in potestatem venit, cum jam ante[10] Oberenhemum Croatarum, qui ibi apparuerant, discessu nostris[11] accessisset. Clara duci Bernhardo[12] haec

1 Zie *Oxenst. Skrifter* 1. afd. XV no. 248, p. 455.
2 Urbanus VIII.
3 De copie te Den Haag heeft abusievelijk ‘si’.
4 Copie Den Haag, ARA. Eerste afd. coll. Hugo de Gr. Aanw. 1911 XXIII no. 2, p. 43. Gedrukt *Epist.*, p. 249. Geadresseerde, Ludwig Camerarius, was ordinarius Zweeds gezant in Den Haag.
5 Joachim Camerarius (1603-1687).
6 De uitgave der *Epist.* heeft ‘17’; welke de juiste lezing is, valt niet uit te maken, daar de brieven van Camerarius aan Grotius niet bewaard zijn gebleven.
7 De overgave werd getekend op 14 juli. Dat de lezing ‘XVI’ zou berusten op een verschrijving van ‘XIV’ wordt onwaarschijnlijk gemaakt door de uitgave der *Epist.*, die ‘16’ heeft; vgl. bovendien no. 2685 dd. 24 juli aan Oxenstierna.
8 Jakob, graaf van Hanau-Münzenberg.
9 John Hepburn; zie no. 2620, p. 185 n. 1.
10 De woorden ‘jam ante’ ontbreken in de copie te Den Haag.
11 De copie te Den Haag heeft ‘nobis’; de lezing der *Epist.* is hier m.i. te prefereren.
12 Bernhard, hertog van Saksen-Weimar.

victoria, hoc magis, quod Galassius[13] cum exercitu Drusenhemi erat, ad quartam leucam, quo et rex Hungariae[14] venisse nuntiatur.

13 Matthias, graaf Gallas, generaal-majoor in het leger van keizer Ferdinand II.
14 Ferdinand, zoon van Ferdinand II en later (in 1637) als Ferdinand III diens opvolger.

Dola etiamnunc, quantum scimus, arma Gallica retundit. Post Capellam in Picardia nihil promovit hostis, quanquam equitatu quadruplo validior. Sed ejus ad obsidia exiguus est usus. Oppidum Guisia toto exercitu, id est decem prope millibus militum, defenditur, sane necessario, quandoquidem isthac ad interiora iter est nec sine periculo ad ulteriora tendentium a tergo relinqui potest.

De comite Licestrio[1] magna in hac aula est aestimatio[2]. Creditur melior esse quam quae habet mandata. Certe aulam Britannicam debilitari quorundam in Domum Austriacam studiis nec negat nec gaudet; et nobiscum sentit opus fortioribus consiliis, nisi jacentem pati velint Domum Palatinam. Dolet nobis omnibus, saepe enim colloquimur, quod cum Batavis de piscatu aliisque rebus, cum Gallis ob naves captas utrinque, a Gallis quidem jure belli ad vetanda cum Hispanis commercia, ab Anglis autem talionis obtentu, controversiae oboriuntur asperantque animos neque eos sinunt rebus majoribus intentos esse. Ego haec ut auferantur, diligenter laboro et omnia moveo, neque in eo defatigabor. Audio Pontanum[3] scribere[4] aliquid pro Dano[5] contra Seldeni *θαλασσοκράτημα*[6]. Princeps Arausionensis Wilhelmus[7] inter alia nascenti tunc maxime reipublicae et hoc prope necessarium constituit[8], ut, quae erant inter nationes Belgicas civitatesque ambigua, quiescerent, donec belli finis repertus esset neque medii temporis possessio fraudi cuiquam esset. Vellem inter regna ac populos, quorum interest modum adhiberi magnitudini Austriacae, idem nunc fieret dilatis Areopagitico more in centum annos litibus *ἀπόροις*.

De pace video nuncios commeare pontificem[9] inter regemque[10]. Sed excelsus cardinalis[11] animus rebus praesertim laetis ad Ticinum perque Alsatiam et a Picardico fine, ut sperare est, depulso periculo non projiciet arma, nisi iis conditionibus, quibus testata sint apud posteritatem ipsius in Galliam merita. Interim in hoc persto pontificis conciliaturam non posse non inimicam esse protestantibus.

Arondelius[12] a Ratisbona retro Viennam iit, credo, amicis ibi comparandis. Nam imperator[13] ipse Lintzii est.

De liberata Hanovia scripsi antehac[14], sed tantum est illinc huc intervalli tamque infesta in medio omnia, ut ista prope citius ad vos quam Lutetiam perferri arbitrer.

1 Robert Sidney, graaf van Leicester, extra-ordinarius Engels gezant in Parijs.
2 De uitgave der *Epist.* heeft ‘existimatio’; voor deze lezing zou kunnen pleiten het feit, dat Grotius in zijn Nederlandse brieven vaak de term ‘mening’ in de zin van ‘waardering’ gebruikt.
3 Johannes Isacius Pontanus, hoogleraar te Harderwijk; over zijn in 1637 verschenen *Discussionum Historicarum libri II* zie men V, p. 52 n. 7.
4 De editie der *Epist.* heeft ‘scriptitare’.
5 Christiaan IV van Denemarken.
6 Over John Selden en zijn *Mare clausum* zie V, p. 515 nn. 7, 8 en 9.
7 Willemm I, graaf van Nassau, prins van Oranje; vgl. het schrijven van de prins aan de Staten-Generaal van november 1576 (Gachard, *Corresp. Guill. le Tacit.*, Bruxelles 1851, p. 140/154).
8 De Haagse copie heeft ‘constitit’.
9 Urbanus VIII.
10 Lodewijk XIII van Frankrijk.
11 De Richelieu.
12 Thomas Howard, graaf van Arundel; zie over hem. V, p. 318 n. 12.
13 Ferdinand II.
14 No. 2674 dd. 18 juli.

De Leodicis non defuimus legati prope hic omnes ostendere, quantum intersit eos non deseri amantes adeo libertatis et bello natos. Spero Batavos quoque invigilaturos occasioni tam vicinam tamque utilem amicitiam ostentanti.

Gaudeo principem Arausionensem[1] podagra liberatum, nam quanquam capite imperatur, non pedibus, habent tamen et pedes usum suum, nec in militia tantum, sed et in imperiis. Hic qui aerarium tractant[2], perpetua chiragra laborant; nec id Suedia tantum experitur, sed et sociorum alii.

De classe Gallica nihildum audimus; nescio, an morantem tamdiu ad Armoricum littus auferre, qui nunc flant, Euri poterunt. Sed imperant classi alter antistes Burdigalensis[3], alter Harcurtius terra bonus[4].

Rex Romanorum quin futurus sit qui nunc Hungariae est[5], prudentium vix quenquam video dubitare. Bavarus[6] tamen cunctatur nonnihil, ut certus sit retinendi quae possidet. Scutamorius[7] plane et sine fuco tuus est. Dabo operam, ut idem sis apud Licestrium, virum praeter ceteras virtutes eximie eruditum.

Deus te tuosque servet et res fluctuantes ad bonum commune gubernet.

Illustrissimae Dominationi Tuae omni observantia addictus
H. Grotius.

Lutetiae, XIV/XXIV Iulii anni MDCXXXVI.

De Lunemburgico[8] si quid accipis certi, rogo particeps fiam.

Adres: Ludovico Camerario, Reginae Regnique Sueciae Consiliario et Legato apud Praepot. Ord. Foeder. Belgii.

2682. 1636 juli 24. Aan T. Graswinckel[9].

Tuo in me tam benigno animo, vir clarissime, nihil est quod non debeam. Auxilia, quae a me habere potuisti, exigua sunt pro iis, quae felicitati ingenii tui et tuae diligentiae debes. Ostendit hoc egregium tuum pro Venetis opus[10], dignum tantae

1 Frederik Hendrik.
2 Claude le Bouthillier en Claude de Bullion.
3 Henri d'Escoubleau de Sourdis, aartsbisschop van Bordeaux.
4 Henri de Lorraine (1601-1666), graaf van Harcourt en Brionne.
5 In december 1636 werd Ferdinand (zie p. 273 n. 14) inderdaad tot Rooms koning gekroond.
6 Maximiliaan I, keurvorst van Beieren.
7 De ordinarius ambassadeur van Engeland in Frankrijk, burggraaf John Scudamore.
8 Georg, hertog van Braunschweig-Lüneburg.
9 Copie Den Haag, ARA. Eerste afd. coll. Hugo de Gr. Aanw. 1911 XXIII no. 2, p. 42. Gedrukt *Epist.*, p. 250. Antw. op no. 2588. Over geadresseerde, Theodoricus Graswinckel, zie V, p. 209 n. 3.
10 *Theodori Graswinckell Delphensis I.C. Libertas Veneta sive Venetorvm in se ac suos imperandi ivs. Assertum contra anonymum Scrutinii scriptorem.* Lugduni Batavorum, Ex Officinâ Abrahami Commelini MDCXXXIV.

reipublicae majestate. Quare[11] dubito, quin quicquam es suscepturus, id famam tuam, quam magnam jam adeptus es, facturum sit majorem.

Ego de eo, quod a me magis honoris mihi habendi causa quam quod opus sit

11 De tekst der *Epist.* heeft abusievelijk ‘Quae nec’.

tibi, petieras, ad magnum cancellarium[1] scripsi[2], ut quid mihi faciendum sit, pro suo in me jure statuat. Distuli tibi rescribere ipsius responsum opperiens, id quod non venerit; nescio, occupationesne ipsius gravissimae, an iter in Suediam in causa sit.

Caeterum si quid est, quod a me proficisci possit gratum tibi tuisque, scis me eum non esse, qui multum rogandus sim. Admonuisse suffecerit.

Vale et bene rem gere.

Tuus ut semper
H. Grotius.

XXIV Julii MDCXXXVI.

2683. 1636 juli 24. Aan Willem de Groot[3].

Multum exspectato, mi frater, literas abs te simul accipio ternas, datas 9 Iunii binas[4], tertias 23 mensis ejusdem[5]. Meas, quas ad te scripsi, recte curatas gaudeo.

De Anthologia[6] videbo, quid hic fieri possit. Salmasius[7] adhuc haeret. Ego, si quid valeam, dem operam ei, ut in Britannia locus sit pro merito.

Mylii Lexicon[8] jam paratum erat, cum poëmata mea ederes: miror non prodiisse. De Kiliano[9] memineris rogo. Usui mihi erit ad indagandas origines nominum Gothicorum.

De Anglis recte judicas. Maris possessio et contra hostes et contra aemulos armis et animis indiget.

Velim scire, quid de Molae scripto[10] dicat Heinsius[11]. Habet hoc mali Balsacus[12]: ferox est et aliorum multo se diligentiorum studia contemnit.

Bellimontio[13], Honarto[14], Kinschotio[15], Borelo[16] gratulor, quod tam benigna judicia contigerint, ut et Brassero[17] de oblata legatione.

Miror pastorum apud vos pertinaciam; cujus paena nimis lenis est, quod coire vetantur.

1 De Zweedse rijkskanselier Axel Oxenstierna.
2 In de bewaard gebleven brieven aan Oxenstierna gedateerd na Graswinckels verzoek (12 mei) staat niets hieromtrent!
3 Gedrukt *Epist.*, p. 862. Antw. op nos. 2624, 2625 en 2643.
4 Nos. 2624 en 2625.
5 No. 2643.
6 Zie daarover VI no. 2407, p. 426 n. 7.
7 Claude de Saumaise, Frans klassiek-filoloog, hoogleraar in Leiden, met verlof in zijn vaderland.
8 Zie hierover no. 2627, p. 197 en n. 4 aldaar.
9 Cornelis Kiliaen, *Etymologicvm Tevtonicae Lingvae*; zie no. 2627, p. 197 en n. 5 aldaar.
10 Over Nicolas Bourbon le Jeune en zijn *Apologeticae Commentationes* zie no. 2583, p. 133 en n. 7 aldaar.
11 Daniel Heinsius; vgl. no. 2583, p. 133.
12 Jean Louis Guez, seigneur de Balzac. Vgl. no. 2583, p. 133; zie ook III, p. 186 n. 2.
13 Simon van Beaumont, Grotius' opvolger in het ambt van pensionaris van Rotterdam.
14 Rochus van den Honaert (1572-1638), raadsheer in de Hoge Raad.
15 Mr. Nicolaes van Kinschot; zie over hem IV, p. 480 n. 10.
16 Dr. Willem Boreel (1591-1668), van 1627 tot 1649 pensionaris van Amsterdam.
17 Govert Brasser; vgl. no. 2624, p. 194 en n. 2 aldaar.

De Pontano[1] si quid certius didiceris, scribe quaeso. De libris et chartis perge commonefacere Reigersbergium senatorem[2]. Patri[3] pro literis gratias ago, ipsi matrique[4] senectutem precor commodam.

Lutetiae, 24 Iulii 1636.

Tuam[5] tuosque[6] et nostros omnes salutamus.

Tuus et animo frater

H. Grotius.

2684. 1636 juli 24. Aan Rijngraaf Otto[7].

Monsieur,

Je reçeus avanthier les lettres desquelles il vous a pleu m'honorer, datées du 18/28 de Juin, du 4/14[8] et du 5/15 de Juillet toutes par la main de gentilhomme envoyé icy du duc de Weimar[9].

Quant à la lettre de monsieur le grand chancelier[10], il est vray qu'on avoit oublié de la mettre dans le pacquet où elle estoit destinée. Mais m'en appercevant aussy tost i'envoyay incontinent au logis de monsieur le cardinal de La Valette[11] pour l'adioindre à la mienne que i'avois desià envoyée. Si cette-cy est venue après le partement du messager, sans doubte elle vous viendra par le premier suivant.

J'ay conféré aussy quelques fois avecq monsieur Betz sur voz affaires ausquels ie ne manqueray iamais de contribuer tout ce que ie pourray de conseil et d'assistence, comme ledit Betz d'y apporter toute diligence possible, pas en vain comme i'espère, puis qu'on luy propose desià des expédients sur le faict de l'argent et que l'affaire de sauveguarde, autant que ie puis comprendre, n'aura pas de difficulté.

Monsieur le grand chancelier de Suède estoit encore à Stralsunt le X/XX de Juing, mais appellé par Mes.[rs] les régents[12] pour se trouver en Suède et là représenter la constitution des affaires tant en ce qui concerne la guerre qu'en ce qui concerne la paix.

Pour la guerre ie comprens par les lettres de ladicte date que le mareschal Banier[13] se tenoit à Werben et Marasini[14] en la Poméranie ultérieure ne faisant pas grand chose comme aussy l'électeur de Saxen[15] n'advançoit guères en son siège de Magdeburg.

1 Johannes Isacius Pontanus; vgl. no. 2624, p. 195 en n. 1 aldaar.
2 Nicolaes van Reigersberch.
3 Jan de Groot; bedoeld zal zijn brief no. 2641 dd. 22 juni.
4 Aeltgen Borre van Overschie.
5 Alida Graswinckel.
6 Voor hun namen zie no. 2563, p. 107 n. 17.
7 Copie Den Haag, ARA. Eerste afd. coll. Hugo de Gr. Aanw. 1911 XXIII no. 2, p. 45. Antw. op no. 2670. Over Rijngraaf Otto zie V, p. 405 n. 3.
8 No. 2670 dd. 14 juli; de beide andere genoemde brieven ontbreken.
9 Bernhard, hertog van Saksen-Weimar. Met diens ‘gentilhomme’ zal de ook verderop vermelde Friedrich Betz bedoeld zijn.
10 De Zweedse rijkskanselier Axel Oxenstierna.
11 Louis de Nogaret d'Epernon de La Valette.
12 Voor hun namen zie p. 58 n. 12.
13 De Zweedse maarschalk Johan Gustavsson Banér.
14 Rudolf, baron van Marazini; zie p. 219 n. 10.
15 Johann Georg.

Monsieur le grand chancelier estoit convié par un agent d'Angliterre[1] de vouloir continuer la guerre pour le restablissement des oppressez et principalement de la maison palatine; et par lettres de monsieur de St. Chaumont[2] de vouloir disposer la Suède à une conférence sur la paix. Il a respondu selon sa coustume prudement, et promis à la France que luy mesme ou quelque autre qui sera envoyé de la part de Suède à cette conférence, ne manqueront pas de communiquer leurs conseils avecq la France, en espérant autant des François, et excite l'Angliterre à vouloir avoir soing de leur plus proches et tesmoigneur leur affection un peu plus que par des parolles; quant aux vostres tant à monsieur le grand chancelier qu'à monsieur de Muller[3] ie ne manqueray pas de les faire tenir, et par toutes voyes qui me seront possibles, tesmoigner, monsieur, que ie suis

vostre serviteur très humble.

Le 14/24 Juillet MDCXXXVI.

2685. 1636 juli 24. Aan A. Oxenstierna[4].

Excellentissime Domine,

Gratias, ut debeo, maximas ago Sublimitati Tuae pro 20/30 Maii datis[5], iterque in patriam ipsi patriaeque salutare nec minus prosperum reditum precor.

Gaudeo et quae Angliae et quae Galliae nomine dicta sunt legisse et prudentissimum Sublimitatis Tuae ad Gallica responsum.

Et ut hinc jam scribere incipiam, video cursores celerrimos a cardinali[6] ad pontificem[7], a pontifice ad cardinalem mitti praecipue, ut creditur, de pacis negotio. A conciliatore pontifice rebus nostris nihil boni sperari posse nemo non videt[8]. Et pro certo mihi ab Italis affirmatur, pontificem nolle agi quicquam nisi inter Gallum et Austriacos, nempe ut Gallus foederatorum suorum et inter eos Suediae curam gerat; quod sane neque ex dignitate neque ex usu sit regni Suedici.

Angli legati[9] non diffitentur esse in sua aula homines Austriacis aequo plus obnoxios et vix quicquam spei esse pro Palatina domo, nisi fortiora quam antehac consilia capiantur. Unum tamen intelligere ex illis gaudeo regem ipsorum[10] non passurum sibi satisfieri nisi integro Palatinatu reddito.

Scribit ad me dux Bernhardus 7/17 Iulii[11] ac significat pridie deditas Tabernas

1 Joseph Averie.
2 Melchior Mitte de Miolans, markies van St. Chaumont, speciale gezant van Lodewijk XIII bij Axel Oxenstierna.
3 Georg Müller, secretaris van Axel Oxenstierna.
4 Hs. Stockholm, RA. Eigenh. oorspr. Antw. op no. 2612. Gedrukt *Epist.*, p. 248; *Oxenst. Skrifter* 2. afd. II, p. 212; *Marb. Beiträge* V, p. 12.
5 No. 2612.
6 De Richelieu.
7 Urbanus VIII.
8 De uitgave der *Epist.* volstaat in plaats van de woorden ‘posse nemo non videt’ met ‘potest’.
9 De ordinarius ambassadeur John Scudamore en de extra-ordinarius Robert Sidney, graaf van Leicester.
10 Karel I.
11 No. 2672.

Alsaticas, cum Gallasius[1] Drusenhemi esset quatuor leucarum Germanicarum intervallo. Ex Thuani[2] literis disco, ex quo eo advenerat Valetta[3], permissum ipsi a duce imperium. Addit qui fert ducis literas fuisse ei eo tempore equitum IV millia, pedites vix quingentos, optare eum ut a rege[4] cohortes sibi attribuantur, Germanicae potius ut Ransovii[5] et Degenfeldii[6] quam Gallicae, ob ingenii morumque disconvenientiam.

Dicebat idem deditam et arcem Hochbariensem et paulo ante Oberenhemum; regem ipsum Hungariae[7] in Gallasii venisse castra, unde conjectura est eodem venturas partium praecipuas vires; ducem Wirtembergicum[8] matrimonio jungi cum ea, cui patruus est Ringravius[9]; pacta ejus cum imperatore[10] esse talia, ut si ipse sine liberis discedat, haeredem habeat Austriacam Domum multum indignante et se opponente ducis fratre[11], qui apud Danum[12] est.

Zavaskius[13] languet coeli puto insuetudine. Gratias egit regi pro indutiis[14]; commendavit pacem; legatos a Polonia duos ad id negotium promisit; cum cardinali in arcano egit diu. Haud dubie amicos ambit ad persequendas aliquando spes in Suediam. Et quod dicitur in Anglia dure acceptus ob postulatum sane inhumanum, ut Palatina[15] regis sui matrimonium mutatione religionis emeret, ego puto propositum id dicis tantum causa captandae pontificis gratiae idque ab Anglis satis intelligi; nam a Polonis accepi nobilitati non displicere hoc conjugium nec offendi eos diversitate religionis; ne episcopos quidem aliud exigere quam ut pontificis accedat consensus, qui non video cur minus sit impetrabilis quam fuit ad Angli cum Gallica nuptias[16]. Sed haec haud dubie istis in partibus rectius cognoscentur.

In Italia victoriam ad Ticinum amnem partam nihil magni sequitur. Rohanio[17], quominus in hosticum penetret, multa video deesse praesertim ipsorum Rhaetorum studia abalienatorum duris[18] illis de Valle Telina conditionibus demerendo pontifici repertis.

1 Matthias, graaf Gallas, generaal-majoor van keizer Ferdinand II.
2 François Auguste de Thou; zie no. 2623, p. 192 en n. 1 aldaar.
3 Louis de Nogaret d'Epernon de La Valette.
4 Lodewijk XIII van Frankrijk.
5 Josias Rantzau; zie VI, p. 327 n. 13.
6 Christoph Martin, vrijheer van Degenfeld; zie VI no. 2137, p. 16 n. 3.
7 Ferdinand, zoon van Ferdinand II en later als Ferdinand III diens opvolger.
8 Eberhard III, hertog van Würtemberg; hij huwde inderdaad op 26 februari 1637 met Anna Dorothea, dochter van wild- en Rijngraaf Johann Kasimir von Salm-Kyrburg.
9 Otto, wild- en Rijngraaf.
10 Ferdinand II.
11 Friedrich von Würtemberg zu Neustadt (1615-1682).
12 Christiaan IV.
13 Johan Zawadski, Pools gezant in Parijs.
14 Het wapenstilstandsverdrag tussen Zweden en Polen, dat mede door bemiddeling van Frankrijk op 12 september 1635 te Stuhmsdorf was gesloten.
15 Elisabeth, oudste dochter van de in 1632 overleden paltsgraaf Frederik V, de Winterkoning, en Elisabeth Stuart, zuster van de Engelse koning Karel I. Er is in de brieven van 1635 en 1636 herhaaldelijk sprake van een huwelijk tussen haar en de Poolse koning Wladislas VII (IV); het heeft echter geen doorgang gevonden.
16 Het huwelijk nl. tussen Karel I en Henriette Marie.
17 Henri, hertog van Rohan, luitenant-generaal van de Franse troepen in Graubünden en de Veltlin.
18 Dit woord ontbreekt in de uitgave der *Epist.*; ter zake vgl. VI no. 2488, p. 545, en verderop nos. 2867 en 2889.

Sed de his scribit Marinus[1]. Ego pontificis nomine ad parva quaedam uti interdum Gallos video. Ceterum cardinali, rerum hic domino, suae sunt causae, cur romanam aulam demereri velit, quae certe nihilo in Gallos quam in Hispanos est propensior, solita res suas agere et regum dissidiis frui. Itaque jam per annos aliquot per legationes sex, septem, Galli nihil ibi obtinent, nisi forte magnum id putant, quod non aperte ipsis adversatur pontifex. Sed haec in Gallia et peccantur jam olim[2], et, ut puto, diu peccabuntur praesertim, quoties penes purpuratos erit jus regni.

Dolam adhuc princeps Condaeus[3] obsidet non moventibus se contra Gallum Helvetiis. Interim[4] crescunt etiam in illis partibus vires hostium Barro obsesso; impedimento nonnulli illis erit Belfortum captum a comite Susa[5] 18/28 Iunii. Ad Picardiae finem coactae undique Gallorum copiae et accurrens nobilitas efficit, ut hostis, qui Esam flumen transierat, retro se tulerit neque post Capellam ceperit quicquam.

De classis Gallicae abitu a Bella Insula nihildum accepimus et sunt, qui putant id praecipue in destinatis fuisse, ut insulae illius ad ducem Retensem[6] pertinentis possessionem firmandae potentiae suae cardinalis acquireret. Nec quid ad Narbonam agat hostis, cognoscere dum licuit.

Rex et cardinalis in suburbanis locis agunt ad confirmandos hujus civitatis animos. Literas vidi ex oppido Sancti Quintini dicentes Gallo militi illis in partibus per sex menses nihil numeratum; 5/15 Iulii hostem inde non longius III leucis abfuisse habentem XX M equitum, quod rarum, peditum X M; et siquid metuendum sit, magis Sancti Quintini oppido metuendum quam Guisiae, quae toto prope exercitu, IX scilicet Gallorum millibus, defendatur. Brezaeus[7] apud Feram se tenet cum IV M equitum, peditum XXIV M; illius literae ab illis Sancto-Quintinianis non nimium discrepantes hostis copias ea in regione faciunt equitum XVI M, peditum XIV M.

Ut ad longinqua veniam: Persis magna vi bellum molientibus recepto jam Revano vix exspectandum videtur, ut Turca[8] se vel in Transilvania pro Gaboris cognato[9] vel alibi contra Austriacos commoveat.

Naves illae quatuor, quas Angli in suarum ultionem Caletensibus eripuere, magnos hic motus cient.

Arundelius[10] Ratisbona retro Viennam cur ierit, cum Lintzae sit imperator, interpretari non possumus.

1 Charles Marin(i); zie over hem V, p. 436 n. 4.
2 Dit woord ontbreekt in de uitgave der *Epist.*
3 Henri de Bourbon, prins van Condé.
4 De uitgave der *Epist.* heeft hier abusievelijk ‘Interdum’.
5 Louis de Champagne, graaf van la Suse, luitenant-generaal en gouverneur van de graafschappen Belfort en Ferrette; hij overleed nog in 1636 kort na zijn benoeming tot luitenant-generaal.
6 Henri de Gondi, hertog van Retz, markies van Belle-Isle (1590-1659).
7 Urbain de Maillé, markies van Brezé.
8 Murád (Amurath IV), sultan der Ottomanen.
9 Istovan (Stephan) Bethlen von Iktar, broer van Gabor.
10 Thomas Howard, graaf van Arundel; zie V, p. 318 n. 12.

Pecuniarium nostrum negotium lente, ut solet, procedit ac testudineo gradu, quanquam et ego et[1] Heufdius[2] non desinimus, quantum possumus, hos tricones impellere.

A Vienna literae 13 Iunii datae docent nos ab imperatore promisso titulo regali, quem ambit, tentari Sabaudum[3], ut a Gallis abducatur. Neque desperari de abstrahendo et Parmensi[4]. Saxonem[5] ipsum non venturum Ratisbonam, sed missurum suos. Metui, ne Galli itinerum se, quae e Germania ad Alpes ferunt, compotes faciant. Bene evenisse imperatori, quod Budae miles ob non soluta stipendia seditionem fecerit Bassaeque[6] in castellum fugere coacti aedibus direptis exuerit obsequium. Credi Goetzum[7] in Alsatia iturum tribus cohortibus ad Hermesteni obsidium relictis.

Mediolani qui sunt 22 Iunii scribebant satis ibi paveri multosque se in Cremensem aut Bergamensem agrum recipere. Leganesium[8] habere secum X M peditum, IV M equitum ad Somam et Sextum, ut aut Rohanio obstet, si is ad Lacum Majorem procedat, aut Crequiaco[9], si is a Ticino longius se promoveat, ac praesertim ut prohibeat, ne conjungant se isti exercitus. De proelio ad Ticinum nuper commisso, quae ibi sit, fama non parum ab iis, quae hic vulgantur, discrepans charta, quam ex literis Mediolanensibus descripsi, ostendet. Addunt metuere Hispanos, ne itinera Genua Mediolanum a Gallis intercipiantur. Dicebatur Parmensis Niceam iisse; Dertonam Gatta[10] custodire duabus equitum turmis, peditibus sexcentis.

Video simultates esse nec leves cardinalem inter Valettam et ducem Bernhardum, sed hic mussitare cogitur satis auctoratus Galliae militi etiam suo novum stipendium, dubito an non inaniter, in mensem Augustum exspectans.

Oberenhemii capti historiam[11], cujus gloria haud dubie ad Benfeldii praefectum[12] maxime pertinet, ita ut hic vulgatur, mitto. Deumque precor, Excellentissime Domine, te ut Suediae communique christiani generis bono servet ac prosperet.

Tuae Sublimitatis cultor devotissimus
H. Grotius[13].

Lutetiae, 14/24 Iulii 1636.

1 In de tekst der *Epist.* staat foutief ‘egeat’.
2 Johan H(o)eufft, zaakgelastigde zowel van Zweden als van Frankrijk; hij was bankier in Parijs.
3 Vittorio Amedeo, hertog van Savoye.
4 Odoardo Farnese, hertog van Parma.
5 Johann Georg, keurvorst van Saksen.
6 Nassuhsade Pasja.
7 Johann, graaf van Götz (1599-1644), generaal-majoor in dienst van de keizer.
8 Diego Mexia Felipes de Guzmán, markies van Leganès, gouverneur van Milaan.
9 Charles Créquy de Blanchefort de Canaples, commandant van de Franse strijdkrachten in Noord-Italië.
10 Carlo della Gatta († 1656); zie *Dell' Historia di Pietro Giovanni Capriata, parte seconda, in sei libri distinta. Nel Primiero de' quali si contingono alcuni mouimenti d'armi fuor' d'Italia succeduti. E ne' cinque sussequenti la continuatione di quei d'Italia. Dall' Anno M.DC. XXXIIII. fino al M.DC. XLIIII.* In Geneva. Appresso Samvel Chovët. M.DC.L., index s.v. *Carlo.*
11 *La Prise de la Ville d'Obenheiheim en Alsace*, Paris 1636; zie Lelong, *Bibl. Hist. de la France*, no. 21877.
12 Arendt von Quernheim; zie V, p. 356 n. 1.
13 Onderschrift en naam ontbreken in de uitgave der *Epist.*

Adres: Axelio Oxenstiernae, Sacrae Reg. Maj. Regnorumque Sueciae Senatori et Cancellario.

2686. 1636 juli 24. Aan N. van Reigersberch[1].

Mijn Heer,

Alle uE. brieven lang verwacht, sijn teffens overgecomen ende mij behandigt vanwegen Euskercke[2] ende Abbesteeg[3], d'heer Paeuw[4] nu eerst over drie dagen nae Rouaen sijnde vertrocken, soodat ick ontfangen heb uE. brieven aen mij ende mijn huisvrouw van den 9[5], 16[6], 22[7], 30 Juny[8] ende van de 7 July[9]. Ick dancke uE. van de advysen ende de moeyte in mijne saecken.

Wat mijnheer Spierinck[10] belanckt, ick sal hem onderrechten, dat mijnheer den rijcxcancellier[11] mij sooveel als ick stel, heeft toegeleit voor reisgelt ende 't een door 't ander gereeckent is, daer geen proffijt bij te doen, alsoo 't hier in de herbergen groff gaet. Ende ick heb de reisen niet uit lust aengenomen, maer door last, gelijck oock het senden van boecken etc. Ick ben wel bereidt voortaen te Parijs te blijven, meene ick, dat die occasie niet veel weder comen en sullen. Hij weet self best, wat het is van reisen. Ende de landcoets, die vrij wat beloopt, had ick door sijne last gehuirt. Als ick dat al ontfang, sal ick daer geen proffijt bij doen. Op XX^{m} gulden gagiën heb ick altijd reeckening ende niet geweten, dat mijnheer Camerarius[12] minder had. 't Huis alleen cost 2400 gl. 's jaers. Groot verschot is lijdelijck voor deghene, die in de goede tijden geweest sijn ende proffijt hebben gedaen. Dat ick sooveel meublen heb moeten coopen ende daermede 't interest van mijn gelt missen, is schade genoech voor mij.

Ick sende uE. de brieven open aen mijnheer Basius[13] ende Graswinckel[14] om die te leveren off mondeling de excuse, soo best oorboir sult vinden nae gelegentheit van saecken.

Nopende Rotterdam[15] can niet wijcken van 't gunt voor desen is geschreven[16] ende ben bereidt de saecke aen arbiters te stellen, al waer het, dat sij den president

1 Hs. Amsterdam, UB., coll. RK., R 2 k. Eigenh. oorspr. Niet ondertek. Antw. op o.a. nos. 2633, 2651 en 2663.
2 Johan van Euskercke, gezantschapssecretaris van de Republiek in Parijs; zie IV, p. 69 n. 13.
3 Willem Abbesteegh, van 1628 tot 1638 ambassadepredikant te Parijs.
4 Adriaen Reyniersz. Pauw.
5 Ontbreekt.
6 No. 2633.
7 Ontbreekt.
8 No. 2651.
9 No. 2663.
10 Petter Spiring Silvercrona, raad van financiën van Zweden.
11 De Zweedse rijkskanselier Axel Oxenstierna.
12 Ludwig Camerarius, ordinarius ambassadeur van Zweden in Den Haag.
13 Rekenmeester mr. Johan Basius (Base).
14 Theod. Graswinckel; zijn brief van 12 mei (no. 2588) werd eerst op 24 juli (no. 2682) beantwoord.
15 Het betreft de pogingen door Grotius en namens hem ondernomen om zijn achterstallige salaris als pensionaris van Rotterdam alsnog uitbetaald te krijgen.
16 Zie bijvoorbeeld no. 2613 dd. 30 mei.

Cromhout[1] ende den raedsheer Couwenburg[2] wilden nemen ende wij twee anderen.

De boecken ende papieren bij de Metersman[3] gelaeten, sullen mij hier noodigh sijn. UE. gelieve daertoe te helpen. Soo het coffer ons niet en is, sullen het ten eerste weder senden.

Men vindt hier vremd, dat in soodaenigen occurrentie van oorlogh ende van vrede d'heer Paeuw werdt vanhier genomen, hebbende soo treffelijcken tractaet gemaect[4]. Hij heeft den ambassadeur van Venegie[5], daer hij te voren in questie mede was, nu op 't vertreck besocht. Denselve ambassadeur van Venegie claegt, dat in Hollant aen comte Pompeio[6], die bij de Republyck was ontboden, sijne compagnie is afgenomen, daer hij twee broeders[7] had in actuelle dienst aldaer ende om veel redenen faver meriteerde. Mijnheer den cardinael[8] heeft willen toonen, hoe aengenaem mijnheer Paeuw hier was hebbende tot sijnen aensien de twee derde paerten laeten volgen aen de schippers, welcker schepen als nae Spangnie gaende waeren geconfisqueert. Hij staet hier wel ende hoopt metter tijdt in Hollant sijne saecken te rechten ende noch eens uit de camer te springen.

Hertogh Bernhard[9] heeft mij met sijn eigene hand geschreven[10] het innemen van Savern den 16 deser[11], Galas[12] vier mijlen van Savern sijnde tot Drusenheim, daer oock den coning van Hongeren[13] is gecomen. Hochbar ende Obereenheim sijn mede overgegaen. Dolen blijft belegert bij mijnheer den prins[14] ende Bar bij den vijant. De Switsers sitten noch stil.

In Picardië is den vijant sterck, soo mons.^{r} de Bressé[15] schrijft, 16^{m} paerden, 14^{m} te voet; de Fransoisen 24^{m} te voet, 4^{m} paerden. Nae Capelle is bij den vijant niet verovert. Guise werdt met 9^{m} man gedefendeert.

In Italië is niet gevordert nae de slagh aen de Tecine ende den hertogh van

1 Nicolaes Cromhout, heer van Werkendam en Vrijhoeven (1561-1641), president van het Hof van Holland, destijds een van de 24 rechters.
2 Mr. Pieter Couwenburch van Belois, raadsheer in het Hof van Holland en een der 24 rechters.
3 Rogge, *Br. Nic. v. Reigersb.* vermoedt (*o.c.* reg. s.v. Metersman), dat met deze schuilnaam de Rotterdamse burgemeester Gerard Jansz. van Berckel bedoeld wordt; het feit, dat in voorgaande brieven zowel aan Van Reigersberch als aan Willem de Groot in verband met de gezochte boeken en papieren bij herhaling de naam van Cornelis Claesz. van Driel wordt genoemd, zou erop kunnen wijzen, dat de gebruikte schuilnaam hem betreft. aant.
4 Het verdrag van Parijs van 8 februari 1635 namens de Staten door Adriaen Pauw en Johan de Knuyt met Lodewijk XIII gesloten.
5 Alvise Contarini di Nicolo, Venetiaans gezant in Parijs.
6 Graaf Lelio Pompei; hij was met verlof in Venetië, toen in 1636 zijn betrekkingen van majoor en van ritmeester vacant verklaard en aan anderen overgedragen werden.
7 Tomio Pompei kwam in 1624 naar de Nederlanden, diende drie jaren in de garde van de prins, werd gewond tijdens het beleg van Den Bosch in 1629 en trad later - na 1635 - in dienst van de keizer; Marco kwam in 1634 en werd kolonel der infanterie.
8 De Richelieu.
9 Bernhard, hertog van Saksen-Weimar.
10 No. 2672 dd. 17 juli.
11 Vgl. betreffende deze datum no. 2681, p. 273 n. 7.
12 Matthias, graaf Gallas, generaal-majoor in dienst van keizer Ferdinand.
13 Ferdinand, zoon van Ferdinand II en later - in 1637 - als Ferdinand III diens opvolger.
14 Henri de Bourbon, prins van Condé.
15 Urbain de Maillé, markies van Brezé.

Rohan[1] soude wel wat groots doen, maer heeft gebreck van gelt ende de affecties van de Grisons beginnen hem te manqueren, omdat de Fransoisen haer daer seer meester maecken ende om den paus[2] te behaegen de religie hebben gebannen uit de Valteline[3].

De Fransche vloot hooren wij noch niet van Belle Isle te sijn vertrocken. Veele meenen het principale desseing geweest te sijn van mijnheer den cardinael hemselve van dat eilant, sijnde van importantie ende den hertogh van Retz[4] toecomende, te verseeckeren.

Den Turc[5] heeft werck met den Persiaen[6], die Revan weder heeft ingenomen, ende sal daerom de saecken van Bethlehem Gabors neef[7] in Sevenbergen niet connen behartigen.

Die instantie van den ambassadeur van Venegie[8], daer uE. van schrijft[9], soude wel vanhier connen sijn geprocureert om te sien, off men tijd soude connen winnen ende Manlius[10] weder hier doen comen.

Aen Calaber[11] wilt onse gebiedenisse doen.

Van Crayenburg[12] dunct mij, dat onse voorslagh niet quaed en waer. Maer soude eerst het advys van de heer Wijts[13] ofte anderen daerop connen werden verstaen.

De opening van de licenten vind ick gefundeert ende doe mijn best, dat de saecke van Luick hier mochte werden beharticht, ende wensche, dat sulcx oock daer geschiede.

Nopende de judicature van den Raedt van State, mij en dunct niet, dat daervan appèl behoort te vallen, maer ten uiterste revisie in saecken van gewichte door requeste aen de H. Staten-Generael, hoewel ick weet, oock in onsen tijdt anders is gepractiseert, maer om de authoriteit van de Staten-Generael te vergrooten, als nae recht ofte reden.

Verlange te weten, hoe het tusschen de Engelschen ende de buisen sal passeren. Hier is men te onvrede, omdat de Engelschen vier schepen van Calis in Vrancrijck hebben genomen, in revenge van de haeren bij de Fransoisen genomen, omdat sij nae Spangnie oft Vlaenderen gingen iure belli, volgens het oude sustenu van de Engelschen.

Ick hadde vergeten nopende mijne reeckening, dat mijnheer den rijcxcancellier gewilt heeft, dat ick mijne costen soude senden aen mijnheer Spierinck ende die

1 Henri, hertog van Rohan, luitenant-generaal van de Franse troepen in Graubünden en de Veltlin.
2 Urbanus VIII.
3 Vgl. verderop nos. 2867 en 2889; zie ook VI no. 2488, p. 545.
4 Henri de Gondi, hertog van Retz, markies van Belle-Isle; zie no. 2685, p. 280 n. 6.
5 Murád (Amurath IV).
6 Sefi (Sam Mirza).
7 Stephanus Bethlen von Iktar (Istovan).
8 Francesco Michiel.
9 No. 2663.
10 Adriaen Pauw.
11 Schuilnaam voor Frederik Hendrik.
12 Grotius' jongste zoon Diederik de Groot van Kraayenburg; hij had een militaire opleiding in het vaderland genoten onder de luitenant-generaal der artillerie Johan van den Bosch.
13 Over Jacob Wijts zie III, p. 80 n. 11.

soude aen mijnheer den cancellier rapport doen, sonder anderen daermede te moeien.

Mij is lief d'eer, die de heer Brasser[1] is geschiet ende vinde, hij niet quaelijck en heeft gedaen sich te excuseren. Ick sie claerlijck, dat Thucydides[2] geen sin heeft in 't coocken van Stesichorus[3], daer Rijs[4] het principael sal sijn. Hij can met eere op de Aerdbesie[5] nae gelegentheit letten. Ick meene noch, dat op sijn wedercomste goed soude sijn iemant daer waer van Cimon[6]. Vindex[7] sent stadigh boden[8] nae Rome[9] op dat stuck. Elck let op 't sijne.

't Ontset van Hanouw is magnefycq geweest. Ende sal voortaen gelet werden op de conjunctie van de overrijnsche ende binnenrijnsche armeën.

Mijnheer de rijcxcancellier gaet nae Sweden, maer niet om lang daer te blijven. Wil de saecken van Duitschlant ten beste helpen beleiden in utrunque paratus[10]. Maer hij en wil hem niet vast maecken; is oock niet vast aen eenige Rijsluiden. 't Is gevaerlijck.

Wilt mij eens adviseren, wat men daer oordeelt van 't huwelijck van de palsgravinne met den coning van Polen[11]. Men seit hier dat den Poolschen ambassadeur[12] in Engelant rouw is bejegent, omdat hij van verandering van religie heeft gesproocken, 't welck seer incivyl soude sijn, 't en waer het geschiede om wel . . ens(?) wille, 't welck ick licht soude geloven.

't Is mij leedt, dat Calaber niet meer dancx heeft behaelt van Aelianus[13]. Ick wilde wel, dat Gracchus[14] met Thucydides wel waer.

Ick meen uE. mijn brief sal ontfangen hebben, daerbij ick uE. advisere[15], dat de soon van den burgemeester Hartochvelt[16] mij, doch wat laet, brieven had gebracht van sijn vader, die mij verseeckerde alles te willen bijbrengen, dat hij can tot accommodatie van onse saecke. 't Is mij leedt, dat ick de soon geen vrundschap heb connen doen, alsoo hij van Orléans hier sijnde gecomen datelijck wederom tooch, hoewel ick hem om veel redenen ontried nae Orléans weder te gaen.

Ick sende uE. copie van mijn antwoord aen den hertogh van Weimar[17], die voor Sabern de twede vinger heeft verloren van den slincker handt in een assaut.

1 Govert Brasser; vgl. no. 2624, p. 194 en n. 2 aldaar.
2 Schuilnaam voor Axel Oxenstierna.
3 Codewoord voor vrede.
4 Schuilnaam voor de paus.
5 Codenaam voor Zweden.
6 Codenaam voor de Staten.
7 Codenaam voor (de koning van) Frankrijk.
8 Dit woord staat in cijfer: 11.42.10.72.62.
9 In de tekst in cijfercode: 66.59.61.33.265.1006.
10 Vergilius, *Aen.* II, 62.
11 Het huwelijk tussen de Poolse koning Wladislas VII (IV) en Elisabeth, oudste dochter van de in 1632 overleden paltsgraaf Frederik V en Elisabeth Stuart, zuster van de Engelse koning, heeft geen doorgang gevonden.
12 Johan Zawadski.
13 Petter Spiring.
14 Frederik Hendrik.
15 No. 2659 dd. 4 juli.
16 Cornelis Cornelisz., zoon van Cornelis Jansz. Hartigsvelt; vgl. no. 2659, p. 242 n. 11.
17 Bernhard, hertog van Saksen-Weimar.

Vaert wel, groet de vrunden Numerianus[1], Fabius[2], etc.
Den 24 July 1636.

In gevalle die van Rotterdam met mij accorderen: ick heb noch eenige papieren van importantie, die haer toecomen. Deselve wil ick haer dan garen weder geven, midts dat mij weder doen hebben, dat uit mijn comtoir tot Rotterdam door haer toelaetinge tegen recht ende reden is wechgehaelt.

In dorso schreef Van Reigersberch: Broeder de Groot, den 24 Iuly 1636 wt Paris.

2687. 1636 juli 24. Aan P. Schmalz[3].

Nobilissime Domine,
Quod mihi a publicis negotiis subsecivi est temporis, id rerum Suedicarum antiquitatibus[4] inquirendis insumo. Eam ad rem velim transmitti mihi, si quod est, dictionarium Suedicum sive addito latino sive alio quovis sermone; Novum quoque Testamentum lingua Suedica et exempla vetustissimarum inscriptionum sive sepulchralium sive aliarum. Vidi et latine versas leges Suedicas, quas itidem, si fieri potest, videre cupiam. Ad haec si mihi adjutor esse poteris, obligabis me; et dabo operam, ne sterile hoc beneficium apud me desideat.
Hucusque scripseram, cum tuas accipio datas X/XX Iunii, in quibus miror cum septimo quoque die ad M. cancellarium[5], ad te quoque scripserim, mensem et mensis dimidium elabi potuisse, ut nihil acciperetis. Sed et literae ad Sprecherum[6] meae omnes et ipsius ad me ab aliquot mensibus in itinere nescio quomodo periere; et quas nuper ad Rhingravium[7] miseram, pervenerant ad ipsum, sed sine magni cancellarii literis, quas una miseram. Si a Gallorum artibus haec eveniunt, non bene statur pactis de curanda literarum libertate. Literas magni cancellarii scriptas XX/XXX Maii[8] mittente D. Camerario[9] recte accepi. Habeo gratiam pro iis, quae nuncias, et pro bonis verbis Britanni[10], ad quae responsum magni cancellarii videre avebo, ut ad ejus prudentissima praescripta ego quoque sermones meos temperem.

1 Codenaam voor Amsterdam.
2 Schuilnaam voor Simon van Beaumont, Grotius' opvolger in het ambt van pensionaris van Rotterdam.
3 Hs. Stockholm, RA. Copie Den Haag, ARA. Eerste afd. coll. Hugo de Gr. Aanw. 1911 XXIII no. 2, p. 43. Gedrukt *Epist.* p. 250; *ep. ex Mus. Meerm.*, p. 38; *Oxenst. Skrifter* 2. afd. IV, p. 580; *Marb. Beiträge* V, p. 12.
4 Grotius' *Historia Gotthorvm, Vandalorvm, & Langobardorvm* verscheen posthuum te Amsterdam in 1665; Ter Meulen-Diermanse, no. 735.
5 De Zweedse rijkskanselier Axel Oxenstierna.
6 Fortunatus Sprecher von Bernegg, Zweeds agent in Graubünden.
7 Otto, wild- en Rijngraaf.
8 No. 2612.
9 De Zweedse gezant in Den Haag Ludwig Camerarius.
10 Karel I of diens gezant bij Oxenstierna Joseph Averie; Oxenstierna's antwoord zal dat van 21 juni zijn, *Oxenst. Skrifter* 1. afd. XV, p. 523 (no. 297).

Te videre ac complecti coramque testari, quanti faciam a te diligi, utinam detur. Nostri omnes amicissimo animo te salutant. Miror a filio meo[1] pridem[2] me nihil habere literarum.

Valere te opto quam optime.

XIV/XXIV Iulii MDCXXXVI.

Si placet M.D. cancellario ex pecunia Gallica dari Mousterio[3], ut picturae, quas jussus fecit, accipiantur, florenos CCC; item si vult dari, quae dixerat III M. florenorum pro chartis Hottomannicis[4], curabo, ut per Heufdium[5] numeratio fiat et res expediatur. De admissionalibus[6] quoque rem permitto ipsius arbitratui. Bis dat, qui cito dat[7].

Tuae nobilitatis studiosissimus

H. Grotius.

2688. 1636 juli 27. Van Ch. Marini[8].

Monsieur,

Je vous envoye derechef une lettre pour mon.r le gran chancelier[9] qui m'ayant donné ordre de luy escrire le plus souvent qu'il se peut faire.

Ie n'y manque iamais, encor que ie voy qu'on se souvient peu de ma nécessité qui me presse plus que ie n'oserois pas escrire. C'est aussy la cause que ie suis résolu de me mettre en chemin à l'entrée du 7bre ou 8bre, si cependant il ne m'arrive aucun ordre ou argent qui me manque depuis tant de temps. Est-il un (?) tel cas s'il vous plairra de me commander quelque chose chez susdit monseign.r le gran chancelier ie m'en chargeray fort volontiers, n'ayant autre desseing que de vous complaire et servir en tout ce qui me sera possible.

Du Milan nous avons que les François ont desfait mille (?) de pied et 500 chevaux Espagnols qui estoyent entrés dans le Piedmont pour divertir le duc de Savoye[10], et que 800 chevaux venants de Naples se sont submergez dans la mer.

D'icy ie ne puis escrire que l'accroissement des misères de nostre armée qui estant logée justement en lieux où nos biens sont, vous pouvez bien juger en quel estat que nous sommes, le soldat vivant sur le bon homme, quand il ne tire la paye de son prince oultre que la peste fait retirer tous les paysans dans des montagnes et laisser les champs en abbandon.

1 Cornelis, door Grotius naar Duitsland gezonden o.m. om er in contact te komen met de Zweedse kanselier.
2 Dit woord ontbreekt in de uitgave der *Epist.*
3 De Franse schilder Daniel Dumoustier; zie VI no. 2265, p. 205 n. 7.
4 Jean Hotman; zie VI no. 2265, p. 205 n. 8.
5 De Parijse bankier Johan H(o)eufft.
6 Anne, graaf van Brulon, en René Giraut; zie VI no. 2265, p. 205 en nn. 10 en 11 aldaar. Al deze gevallen, waarin Oxenstierna geld schuldig was, sleepten zich reeds enige jaren voort.
7 De woorden 'Si placet ... cito dat' ontbreken in de copie te Den Haag en in de uitgave der *Epist.*
8 Hs. Den Haag, ARA. Eerste afd. coll. Hugo de Gr. Aanw. 1911 XXIII, no. 9. Eigenh. oorspr. Beantw. d. no. 2717.
9 De Zweedse rijkskanselier Axel Oxenstierna.
10 Vittorio Amedeo.

Pleust à Dien que monseig.r le gran chancelier considerast ces choses sans doute qu'il m'assisteroit mieux qu'il ne fait pas.

Sed quod mutari non potest, ferendum est patienter[1].

Je demeure, monsieur,

Vostre serviteur très humble

Marini.

De Chiavenne, ce 17/27 de Juillet 1636.

Adres: A Monsieur Monsieur Grotius à Paris.

Boven aan de brief schreef Grotius: rec. 12 Aug. n. st.

In dorso: 17/27 Iuly 1636 Marin. Après celle de receu 30.[2].

2689. 1636 juli 28. Van N. van Reigersberch[3].

Mijn Heer,

Drie van uwe brieven van den 19[4], 26 Junij ende 4 Iulij[5], bij mij den 22 deser onder het couverte van Valerius[6] op eenen tijt ontfangen, clagen, dat uEd. tsedert den 17 Mey niet van mij en heeft ontfangen. Ende nochtans heb ick, behalven twee, drie weecken, die ick bij Pyrrhon[7] ben geweest, noyt weecke door laten gaen sonder te schrijven. Waer de faute is, weet ick niet, maer wij moeten, ist mogelijck, remedie daertegens vinden. Het kan wesen, dat men niet goet en vint die benevens Cimons[8] brieven gaen, want dese dagen Catilina[9] het pacquet openende heeft alle, die een andere hielden, oock aen Valerius, den bode gegeven om te bestellen ende hem te doen betalen, apparent om in het toecommende daerin het port te menageren. Doen ter tijt wasser niet voor mij, immers dat mij is behandycht, als eenen van Constans[10] van den 22 Iunij, gesonden, soo den bode seyde, over Rouaen. Dat Olivier[11] verscheyde aen uEd. horende in handen sijn geraeckt, is niet vremt, alsoo den soon van Valerius[12] mij heeft geseyt drie pacquetten gelijckelijck aen hem voor uEd. te hebben gesonden. Ick hope, dat alle, die uEd. date sijnder

1 Vgl. Publilius Syrus, *Mimi Sententiae* 176: Feras, non culpes, quod mutari non potest. Publilius Syrus, een vrijgelaten slaaf uit Antiochië, bracht te Rome in het begin van de eerste eeuw v. Chr. de populaire mimus op literair niveau.
2 De dorsale aantekening is zeer moeilijk leesbaar; helaas bezitten we geen brief van Marini dd. 30 juli om onze lezing als juist te bewijzen.
3 Hs. Amsterdam, UB., coll. RK., M 8 j. Eigenh. oorspr. Niet ondertek. Antw. op o.a. nos. 2638 en 2659. Gedrukt Rogge, *Br. Nic. v. Reigersb.*, p. 286.
4 No. 2638.
5 No. 2659; de brief van 26 juni ontbreekt.
6 De Zweedse gezant in Den Haag, Ludwig Camerarius.
7 Codenaam voor Zeeland.
8 Codenaam voor de Staten.
9 Schuilnaam voor mr. Cornelis Musch; zie over hem V, p. 307 n. 5.
10 Pseudoniem van Maria van Reigersberch; de brief ontbreekt.
11 Indien de lezing juist is, betreft het de meermalen als correspondentie-adres genoemde Parijse koopman monsieur Olivier; zie bijvoorbeeld V, p. 305.
12 Joachim Camerarius.

leste niet hadde ontfangen, tsedert terechte sullen sijn geraeckt; daerin heb ick uEd. van alles geschreven.

Met Caesar[1] staen ick als te voren ende aen devoiren ontbreeckt het niet; soo lange ick daermede niet terechte en ben geraeckt, soo sal ick bij de Meters[2] niet wtrechten.

Hoe verde de offres, bij den heer Hogendorp[3] aen uEd. soon[4] gedaen dienstych sijn te amplecteren, weet uEd. best, die den persoon ende oorloge van die quartieren kent. Vrouch employ geeft door de tijdelijcke oeffenynge grote capaciteyt; dan de schole is dangereux. Hier maeckt het recommandabel, dat men oock andere oorlogen heeft gesien. H(em) onder Gracchus[5] te helpen weet ick niet, off sal vallen, den wech oock la(n)ck. Bij den outsten[6] wensch ick yemant ware, die hem tot geposeerthey(t) rade, anders gebreeckt daer niet aen, ende sonder dat sullen alle andere qualiteyten hem weynych vrucht doen.

Zosimus[7] is te onvreden, dat het leger noch in het velt niet en is, hout daer op aen, staet oock in pointen om hetselve eerstdaechs daer te brengen, naer apparentie noch met het eynde van dese off begin van de naeste weecke, alleen wt consideratie om den conynck[8] bij diversie te ontlichten van de grote macht, die op de frontieren is. Dan het schijnt, het volck van den cardinael-infante[9] begint herrewaerts te sacken; de leste advisen houden 1500 ruyters in Brabant waren gecommen.

De scepen, onder de directie van sijn Ex.tie[10] ende eenyge bijgevouchde gedeputeerde gestelt, staen om eerstdaechs in zee te lopen; heden werden die van Amsterdam gemonstert. Een Westindisch schip seylreet liggende is bij ongeluck verbrant. De (o)nse hadden de Spaense in Brasiliën wederom eenych volck affgeslagen. Brieven van den 19 Iulij van den ambassadeur Beveren[11] seggen, men thien scepen equipeerde om naer de Noortzee te senden, den tol aff te doen vorderen ende de onwillyge op te brengen. Den ambassadeur van Polen[12] was vertrocken sonder dat hem eenyge vereerynge was gedaen; sijn propositie van dat de princesse[13] haer bij provisie catholyck soude verclaren, heeft seer den conynck van

1 Codenaam voor Rotterdam; het betreft de pogingen door Grotius en namens hem ondernomen om zijn achterstallige wedde als penisonaris van Rotterdam alsnog uitbetaald te krijgen.
2 Eveneens codenaam voor Rotterdam.aant.
3 Gijsbrecht van Hogendorp; zie over hem VI no. 2319, p. 287 n. 13.
4 Grotius' jongste zoon Diederik. Hij had in het vaderland onder de luitenant-generaal der artillerie Johan van den Bosch een militaire opleiding genoten; zijn vader zocht thans emplooi voor hem.
5 Schuilnaam voor Frederik Hendrik.
6 Cornelis, door zijn vader naar Duitsland gezonden o.m. om er in contact te komen met de Zweedse rijkskanselier Axel Oxenstierna.
7 Schuilnaam voor de ordinarius ambassadeur van Frankrijk in Den Haag, Hercule Girard, baron van Charnacé.
8 Lodewijk XIII van Frankrijk.
9 Don Fernando; zie over hem IV, p. 412 n. 11.
10 Frederik Hendrik.
11 Cornelis van Beveren uit Dordrecht, extra-ordinarius gezant in Engeland.
12 Johan Zawadski.
13 In de brieven van 1635 en 1636 is bij herhaling sprake van een huwelijk tussen de Poolse koning Wladislas VII (IV) en Elisabeth, oudste dochter van de in 1632 overleden paltsgraaf Frederik V, de Winterkoning, en Elisabeth Stuart, zuster van Karel I van Engeland; het huwelijk heeft echter geen doorgang gevonden.

Groot Britanniën[1] mishaecht. Bij den keyser[2] heeft den graeff van Arondel[3] niet wtgerecht; wachtende op de vergaderynge tot Regensburg was hij gegaen om Weenen, Prage ende andere steden te besichtygen. Ondertusschen winnen de Spaense tijt ende als Engelant daernaer sal willen, sal het te laet wesen.

Met ons Neeff[4] heb ick in lange niet gesproocken; soo onse correspondentiën prompter gingen, soude beter materie daertoe vinden. Wilt daerop letten.

Desen 28 Iulij 1636.

Binnen drie dagen meene ick te verreyse(n).

Adres: Mevrouw Mevrouw De Groot. Tot Paris.

In dorso schreef Grotius: 28 Iuly 1636 N. Reig.

En boven aan de brief: Rec. 15 Aug. n. st.

2690. 1636 juli 29. Aan Ch. Marini[5].

Monsieur,

Le 14e de ce mois[6] ie vous escrivis ce qui se passoit lors. Depuis m'a esté rendue la vostre du 30e de juing[7] avec celle à monsieur le grand chancellier[8], que i'ay envoyé comme les précédentes, et suis marry que ie ne vous puis estre utile en des choses meilleures.

Les lettres de monsieur le chancelier de Stralsund de la fin du May[9] et d'autres postérieures du 20 de juing de son secrétaire[10] me font apprendre que mon dit seigneur le chancelier estoit prest pour passer en Suède, espérant de pouvoir estre de retour dans deux mois. La France par monsieur de St. Chaumont[11] l'avoit sollicité pour vouloir estre présent à la conférence qu'on croit se devoir tenir à Coulogne pour traitter de la paix générale. L'Angleterre par un envoyé[12] l'a requis de continuer les actions généreuses iusqu'à ce que touts les princes desachés soyent restablis, principalement la maison Palatine, pour laquelle les Anglois mesmes iusqu'à cette heure ne font que fort peu et se mettent mal avec les François et les Hollandois à cause de la possession de la mer.

1 Karel I.
2 Ferdinand II.
3 Thomas Howard, graaf van Arundel; zie V, p. 318 n. 12.
4 Over deze schuilnaam voor Frederik Hendrik zie men J. Fox, *Hugo de Groot en de Gravin van Hohenlohe-Langenburg* in *Nederl. Archievenbl.* 1° afl. 1962, p. 40.
5 Copie Den Haag, ARA. Eerste afd. coll. Hugo de Gr. Aanw. 1911 XXIII no. 2, p. 47. Antw. op no. 2650. Voor geadresseerde, Charles Marin (Marini) zie V, p. 436 n. 4.
6 No. 2669 dd. 14 juli; Grotius heeft kennelijk zijn geheugen willen opfrissen en het copieënboek van uitgaande brieven gecontroleerd, waarbij hij misleid is door het onduidelijke schrift van de copiïst. Vgl. ook de brieven van Marini van 30 augustus en 8 september, resp. nos. 2736, 2747 en 2748.
7 No. 2650.
8 De Zweedse rijkskanselier Axel Oxenstierna.
9 No. 2612.
10 Peter Abel Schmalz; er zijn geen brieven uit die tijd van Schmalz aan Grotius bewaard gebleven.
11 Melchior Mitte de Miolans, markies van St. Chaumont, speciale gezant van Lodewijk XIII bij Oxenstierna.
12 Joseph Averie.

Mons. le grand chancelier représentera l'estat des affaires et les désirs des amis aux régents de Suède[1] et rapportera, comme il espère, des résolutions convenables au temps. Cependant l'ennemy qui est bien fort dans la France après la prinse de la Capelle laissant de costé Guise à cause de la très forte garnison a pris Castelet en trois iours. Outre les trouppes que monsieur le comte[2] a en les quartiers dont l'infanterie est grande et belle, on amasse la noblesse de Picardie, Normandie et d'autres (?) pour arrester le cours des Espagnols: et espère-on que le prince d'Orange[3] fera quelque chose de son costé pour soulager la France par une diversion gaillarde.

En Allemagne nos affaires vont bien puisque Hanau est secouru par Lesle[4] de la part de Suède assisté des troupes du landgrave de Hessen-Cassel[5] et Saverne rendu au duc Bernhard[6], Gallas[7] n'estant que trois lieues d'Allemagne de là à Drusenheim, où s'est rendu aussi le roy d'Hongrie[8]. Le général Banier[9] est tousiours à Werben, et Magdenbourg se défend très bien.

Je souhaitte à monsieur le duc de Rohan[10] des moyens proportionnez à son grand courage et à vous, monsieur, toute sorte de contentement.

Vostre serviteur très humble et très affectionné.

Le 19/29 de juillet 1636.

2691. 1636 juli 31. Aan Willem de Groot[11].

Mi frater,

Quotidie aliquid a memoria admoneor de libris, quos apud Drilium[12] habui. In iis fuere et duo opera Keckermanni[13] a me multis in locis notulis quibusdam et scriptorum locis illustrata; quae non parvi mihi usus forent. Rogo, quantum fieri potes, inquiratis et tu et amici alii.

Praeterea scripsi senatori Reigersbergio[14] tergiversantibus tam diu Rotterodamensibus offerendum eis compromissum. Si id recusant, vulgandam aequitatem nostram et cogitandum, quid agendum sit, ne ipsa patientia tam longa fraudi nobis sit. Ad eam rem opus erit ad me transmitti versa Gallice documenta

1 Zie voor hun namen p. 58 n. 12.
2 Louis de Bourbon, graaf van Soissons.
3 Frederik Hendrik.
4 De Schot Alexander Leslie, maarschalk in Zweedse dienst; zie no. 2506, p. 20 n. 12.
5 Wilhelm V, landgraaf van Hessen-Kassel.
6 Bernhard, hertog van Saksen-Weimar.
7 Matthias, graaf Gallas, bevelhebber van keizer Ferdinand II.
8 De zoon van Ferdinand II en later - in 1637 - als Ferdinand III diens opvolger.
9 Johan Gustavsson Banér, Zweeds maarschalk.
10 Henri, hertog van Rohan; hij opereerde in de Veltlin.
11 Gedrukt *Epist.*, p. 862. Beantw. d. no. 2708.
12 Cornelis Claesz. van Driel uit Rotterdam.
13 Misschien de reeds in 1627 aan Willem gevraagde Barth. Keckermann, *Systema disciplinae politicae*, Hanau 1608, en van dezelfde: *Theses de terrae motu*, Haidelbergae 1602; vgl. III no. 1175, p. 173 en nn. 9 en 10 aldaar.
14 Nicolaes van Reigersberch; vgl. ter zake: no. 2686.

causae, contractum syndicalem, cautionem de indemnitate, testimonium impletae a me secundum mandata fidei[15]. Si expiscari potes, ubi manserint chartae meae praeter eas,

15 Zie voor deze documenten dl. IV, bijlagen nos. 15, 16 en 17.

de quibus monui antehac, illa, quae in sacco custode chartarum erant cum caperer, valde me obligaveris.

Parentes[1] optimos, tuam[2], tuos[3] nostrosque salutes rogo.

Tui amantissimus frater
H. Grotius.

31 Iulii 1636.

2692. 1636 juli 31. Aan B. Aubery du Maurier[4].

Nobilissime et Amplissime Domine,

Maxima me voluptate adfecerunt literae tuae[5]. Quid enim mihi gratius accidere possit quam eos mihi commendari, quos et praeter indolem ipsorum et veterem patris amicitiam carissimos habui semper habeboque.

Is, qui ad familiam pertinet principis Arausionensis[6], citius quam arbitratus fueram discessit. Igitur, quas ipsi traditurus fueram, misi ad senatorem Reigersbergium[7], ipsum omnesque nostri amantes rogans, ut filius ille tuus ipsis adjuvantibus processus faciat, dignos suis virtutibus ..., ut simul legatione, simul eximia quam obtinebat dignitate eversus sit, audieris.

Hae sunt rerum vices: et prava consulta in auctores recidunt. Felix a turbis remota vitae tranquillitas, qualis est, qua tua senectus fruitur. Ad qualem optimum iter capit filius tuus[8], qui se foro, id est liberrimo, ut nunc sunt tempora, vitae generi dedicat tanta fide atque sedulitate, ut neque tu pater neque nos a patre amici proximi majus in eo studium debeamus optare. Dolet mihi, quod vox ejus hactenus audiri publice et famam, qualem auguramur mereri, non potuit. Sed hoc temporis interusurium magno, ut speramus, cum foenore brevi pensabit.

Nostra familia bene valet. Tuae matronae[9], liberis[10] carisque omnibus eadem, quae meis precor.

Lutetiae, 31 Iulii 1636.

2693. [1636 juli 31]. Aan A. Oxenstierna[11].

Excellentissime Domine,

1 Jan de Groot en Aeltgen Borre van Overschie.
2 Alida Graswinckel.
3 Zie voor hun namen no. 2563, p. 107 n. 17.
4 Gedrukt *Epist.*, p. 252; *ep. ad Gallos*, p. 387. Antw. op no. 2614.
5 No. 2614.
6 Frederik Hendrik. De bewuste zoon van Du Maurier is Maximilien; vgl. no. 2614, p. 180 en n. 2 aldaar.
7 Nicolaes van Reigersberch.
8 Louis (1609-1687).
9 Du Mauriers tweede vrouw Renée de Jaucourt de Villarnould.
10 Behalve Louis de zoons Maximilien, Maurice, Daniel en de dochters Louise, Eléonore, Amélie-Madeleine en Emilie-Catherine; zie IV, p. 153 nn. 7 en 9.
11 Gedrukt *Epist.*, p. 250; *Oxenst. Skrifter* 2. afd. II, p. 215. Het schrijven is ongedateerd. Daar Grotius wekelijks schreef en de brief qua inhoud goed past tussen die van 24 juli en 8 augustus 1636 is datering op 31 juli zeer plausibel.

Ad Dolam res sperato tardius procedunt imperitia, ut videtur, artium obsidendi. Itaque in partem fossae amissam hostes se restituerunt. Interim creditur Insu-

Ianus[1] vim parare, ut Gallos obsidione depellat. Et creduntur eodem tendere ducis Lotharingi[2] copiae, quae nuper ad Barrum visae illo conatu omisso Sanctimielium cepere. Gallasius[3] easdem in partes an in Transrhenana concessurus, dubitari video. Ducem Bernhardum[4] post Tabernas captas profecisse quidquam non intelligimus.

Gallica classis, quae diu ad oram Britanniae haeserat obiterque Bellae Insulae compotem fecerat cardinalem[5], ex Hispania conspecta scribitur, dum fretum petit Gaditanum, inde, ut ajunt qui res hic moderantur, intrato Mari Interno, conjunctura se cum navali regis[6] paratu in ora Massiliensi, ut pariter regnum Neapolitanum aut Siciliae infestent.

Magnus ille equitatu nec pedite spernendus hostium in Picardiae limite exercitus post Capellam captam Ambianum versus flexit Castelletoque oppido triduo tantum insumto potitus est. Et Capellae et Castelleti milites ob debita diu stipendia pugnare tutandis moenibus recusarent obtendentes contumaciae non regis, sed cardinalis rem agi reginae matris[7] odio moventis haec arma. Centeni aliquot etiam perfugere. Nec deest cardinalis Hispanus[8] novo edicto[9] proritare dissidia, cujus exemplum eo magis mittendum censui, quod et Suedorum in eo sit mentio. Mira est, quanta in oppidis periclitantibus sit inopia et machinarum bellicarum et igniferi pulveris ita, ut nuper vacuo armentario talium ex tabernis hujus urbis quaerendus undique fuerit, cum quotannis eo nomine in rationes regis expensa ferantur XVII centena millia florenorum. Haec plebem mirum in modum concitant et liberiores quam antehac sermones audiuntur concitandae in potentes invidiae. Et rex et cardinalis extra sed prope hanc urbem morantur.

Comes Suessionensis[10], qui summo cum imperio in Picardia nunc est, graviter conqueritur deesse sibi necessarias machinas maxime. Similia marchio Lafortius[11] Lanum et Remos missus renuntiat. Interim dux Longevilla[12] voluntarios quot potest nobiles ex Normannia locisque aliis colligit. Nec ante eorum adventum aleam proelii subeundam, quanquam ad id ex aula excitatus censet is, quem dixi, comes Suessionensis.

Etiam partem sui militis in Campania habet hostis ibique Beaumontium cepit. Picardiae quid ultra sit aggressurus, Hanum an Corbiam an, quod multi putant, Dorlanum incerta sunt judicia. Dicitur et mari omissa Narbonensi ora in Languedociam penetrasse hostis et loca quaedam invasisse.

1 Ettore Giovanni Ludovico Isolani, aanvoerder van een afdeling Kroatische ruiters in het keizerlijke leger.
2 Karel IV, hertog van Lotharingen.
3 Matthias, graaf Gallas, generaal-majoor in dienst van keizer Ferdinand.
4 Bernhard, hertog van Saksen-Weimar.
5 De Richelieu.
6 Lodewijk XIII van Frankrijk.
7 Maria de Medici; zij verbleef in de Spaanse Nederlanden.
8 Don Fernando; zie over hem IV, p. 412 n. 11.
9 Vgl. verderop, no. 2715, p. 329 en n. 4 aldaar.
10 Louis de Bourbon, graaf van Soissons.
11 Armand Nompar de Caumont, markies van La Force, zoon van de maarschalk Jacques Nompar de Caumont.
12 Henri d'Orléans, hertog van Longueville (1595-1663), hertog van Estouteville, graaf van Dunois, Tancarville en Saint-Pol; in 1642 huwde hij Anne Geneviève, dochter van Henri de Bourbon, prins van Condé.

Briaisius[1] is, qui nos convivio et comoedia excepit, nuper Vanvia veniens, ubi formosam feminam viderat, ab ejus feminae marito in itinere obtruncatus est plebe suburbana adeo infesta etiam mortuo, ut corpus ejus, ni subductum mature fuisset, dilaceratum fuerit.

De Hornio[2] quid spei sit, ex literis ad me, quas apertas mitto, et ex clausis ad mortuum Heiburnum[3], quas resignare Tua Sublimitas poterit, dabitur cognoscere. Laudatur fidei nomine is, qui huic incumbit negotio; et spero non periturum id, quod rei tantae negari non potuit impendium.

Literae ex Italia ab Helvetiis consentiunt Parmensem[4] in Genuatem agrum se contulisse, iturum inde in suasne terras an Florentiam, incertum. Offensus dicitur altercationibus cum ducibus Gallis, sed eo maxime, quod Villa[5], Placentiae praefectus, negavit se ipsius imperata facturum, nisi eadem ab aliis foederis ducibus signata essent.

Famam proelii ad Ticinum ita mutant Hispani, ut ferme sescuplo plus Gallorum quam suorum cecidisse dicant. Certe, qui secuti sunt, eventus non respondent magnitudini victoriae, qualis hic nuntiabatur. Et credi video cis Ticinum redituras copias foederatorum, sive quod Sabaudus[6] ita velit, sive quod curandum imprimum est Novariensi agro insesso hostis commeatus, qui a Vercellis maxime adventant, ipsis intercipiat. Ideoque et Villa cum suo milite et qui Gallorum apud Dertonam erant, eo ire dicuntur, nec minus illi, quibus circa Niceam aestiva fuerant. Id si fit, Laudensem et Cremonensem agrum ab hostilibus injuriis exemtum libere jam possidebit Hispanus[7]. Non videtur sperandum, ut Rohanius[8] se cum foederatis, quippe retrocedentibus, jungat per Comensem tractum. Et alia accedunt mala seditio militis non satis sanata et pestilentia. In Novariensem regionem octingentos equites miserat Leganesius[9]. Et a Neapoli auxilia nova Mediolani exspectabantur, quinque peditum millia, CCCC equites.

Accusant Helvetii tardum reditum balivi Badensis, in hanc aulam legati[10], ob negotium Burgundici comitatus. Interim consilia eorum manent suspensa tempusque teritur in conventu reformandae rei nummariae. Et dolet protestantibus in

1 Over de gewelddadige dood van de zakenman en financier Briais zie men behalve Marcel Poëte, *Une première Manifestation d'Union sacrée. Paris devant la Menace étrangère en 1636*, Paris Librairie Academique Perrin et Cie, Libraires-Editeurs 1916, die o.a. op Grotius' relaas teruggaat, Tallemant des Réaux, *Historiettes. Tome premier Texte intégral établi et annoté par Antoine Adam avec la collaboration de Mlle G. Delassault. Index des noms*. Bibliothèque de la Pléiade 1960 Librairie Gallimard, p. 440.
2 In de tekst in cijfercode: 57.17.66.31.79.42.1009.113; het gerucht, als zou de Zweedse veldmaarschalk Gustaf Karlsson Horn, die in 1634 bij Nördlingen in gevangenschap was geraakt, zijn ontsnapt en weer gegrepen. Hij kwam eerst in 1642 vrij door uitwisseling tegen drie keizerlijke generaals.
3 John Hepburn; zie over hem no. 2620, p. 185 n. 1.
4 Odoardo Farnese, hertog van Parma.
5 Guido, markgraaf van Villa.
6 Vittorio Amedeo, hertog van Savoye.
7 Philips IV.
8 Henri, hertog van Rohan, luitenant-generaal van de Franse strijdkrachten in Graubünden en de Veltlin.
9 Diego Mexia Felipes de Guzmán, markies van Leganès, gouverneur van Milaan.
10 Alphonse van Sonnenberg, baljuw van het Zwitserse Baden; zie no. 2657, p. 237 n. 11.

illis Clavennensibus de Valle Telina pactionibus[1] nihil regem rogatum quamvis mutasse, sed indefinitis verbis adhibuisse delinimenta.

Cerbellonus[2] a Rohanio non longe abesse dicebatur et alia vis metui e Tirolensi agro. Qui res agit Hispaniae apud Helvetios pontificios[3] agebat de transitu concedendo militibus, quos per Silesiam conscripsit Ognatus[4].

Angli legati[5], quibus multa cum Polono[6] consiliorum est communicatio, nihil cum Gallis promovent. Opperiuntur, quid acturus sit Arundelius[7], cui insoliti honores habiti ab imperatore[8] et Hungariae rege[9] et diaria data majora quam is cum omni comitatu possit insumere, suspicionem praebent fraudis latentis.

Exspectabatur Ognati firmior valetudo, ut de Palatina Domo ipso conciliante agi incipiat. Sed poposcit audiri nuntius pontificius[10], priusquam aliquid statuatur, idque obtinuit facile. Idem Ognatus urget conventum Coloniae, an serio multis dubitantibus. Alcala[11] Tridenti adhuc haeret. Savellius[12] Vienna ad Bavarum[13] mittitur, a Saxone[14] Ratisbonam Metzius[15], praeses consilii arcani, et Gerfelius Iurisconsultus[16]. Ibidem agetur de querelis Augustae aliarumque civitatum satis gravibus.

Viennae leges fiebant contra luxum in vestibus; et a Turca[17] motum nonnulli ominabantur ob pecuniam a Budae bassa[18] missam juvandae Agriae ab Hungaris interceptam. Sed hi Hungari praedones fuisse dicuntur et puto facile id crediturus Turcas, quibus grave satis cum Persa[19] negotium est.

Hispanicae literae Madritii scriptae 14 Iunii sperabant oram Neapolitanam ab omni incursu tutam fore defensante classe, cui praeest Montiregius[20]. Corunnae retineri ajebant etiamnum naves Dunquercanas. Refoveri augerique militem apud Barcinonem, ut inde Languedociae metus sit; exspectari ibidem ducem Fernandinum[21].

1 Vgl. VI no. 2488, p. 545, en verderop nos. 2867 en 2889.
2 Giovanni, graaf Serbelloni, van 1635 tot 1637 commandant van de Spaanse strijdkrachten in de Cômasque en aan de grenzen van de Veltlin.
3 François de Pontailler, baron van Vaulgrenant, baron van Ternant († 1638).
4 Iñigo Velez de Guevara y Tasis, graaf van Oñate, van 1633 tot 1637 ordinarius Spaans ambassadeur in Wenen.
5 John Scudamore en Robert Sidney, graaf van Leicester.
6 Wladislas VII (IV).
7 Thomas Howard, graaf van Arundel.
8 Ferdinand II.
9 Ferdinand, zoon van keizer Ferdinand II.
10 Malatesta Baglioni, pauselijk nuntius in Wenen.
11 Fernando de Ribera, hertog van Alcalá; zie no. 2545, p. 75 n. 9.
12 Federigo, hertog Savelli, hertog van Poggio Nativo.
13 Maximiliaan, keurvorst van Beieren.
14 Johann Georg, keurvorst van Saksen.
15 Friedrich Metsch (1579-1655).
16 Niet geïdentificeerd.
17 Murád (Amurath IV).
18 Nassusahde Pasja.
19 Sefi (Sam Mirza).
20 Manuel de Guzmán, graaf van Monterey, onderkoning van Napels.
21 De Spaanse vlootvoogd don García de Toledo y Osorio, markies van Villafranca, hertog van Fernandina; zie VI no. 2373, p. 369 n. 1.

Pro Melone[1], qui cum Alcala pacis negotio praepositus est, Crollium[2] ad principes Italos mitti; hoc addam a viris prudentibus incrementa per Angliam pontificiae factionis metui, ex adventu Conaei[3], qui pontificis nomine apud Angliae reginam[4] moraturus est.

Videbimus, quid ibi sit acturus Ponica[5]. Nam si aperte pro Palatina Domo arma nolunt sumere Angli mercaturae commodis inescati et Gallorum, ut videtur, societatem suspectam habent, possint duces Germanos gente vel pecunia juvare. Sed vereor, ut vel hoc impetretur: ita supernumerarium electoratum novum, et nescio quid non, per Hispani gratiam se obtenturos somniant. Quanquam ejusdem nationis qui hic sunt alii, Palatinatus tantum infernalis spem ajunt fieri; de electoratu nullam, nisi mares Bavarae stirpis deficiant.

Hucusque cum scripsissem, literas video e castris Valettae[6] et ducis Bernhardi a Thuano[7]. Nuntiant Gallasium Drusenhemi nihil agere, nisi quod castella quaedam munierit, neque impedire posse, quominus commeatus Argentorato adventent Gallis. Croatos ibi non aspici; detentos, ut creditur, tuendo ponti, ut alimenta, quae Argentoratenses ipsis[8] negant, ex Durlacensi habeant agro. Valettam et ducem Bernhardum observata hostium hac formidine aut negotio, ad duas leucas accessisse propius speculandis, quae aguntur, et occasionibus intentos.

Eodem labore Argentoratensium messis defendetur et ipsi a caesarianorum[9] populationibus liberabuntur, modo ipsi perstent in juvandis Gallis commeatu sinantque impediri hostium pabulationes, ut ad proelium cogi possint, quod Galli expetunt validioribus nunc suis per illa loca quam hostium copiis. Nam et quod dictum erat regem Hungariae in castra venisse Gallasii, dubitatur nunc.

Landgravius Cassellensis[10] rogatus, ut Maeno transito Gallasium territaret, propiorem sibi curam dixit objiciendi se hostili exercitui per Westfaliam crescenti; praeterea inter se et Gallos quae sunt media ita esse adesa, ut iter illac justo agmini non pateat.

Haec sunt, quae certis satis auctoribus vulgabantur. Addunt Angli minorem Ognatum[11] jam pervenisse in Angliam Windesorae audiendum a rege[12].

Rumores ferunt Sigenhemii esse Cassellensem landgravium et Leslaeum[13] e Darmstadiensi agro, emuncto C M thaleris, parare abitum. Ab Hispanis nullo prohibente teneri quicquid agri cis Samaram est Belgis, etiam Bohanium oppidulum,

1 Francisco de Mello, graaf van Assumar, later markies van Tor de Laguna.
2 Niet geïdentificeerd.
3 George Conn (†1640), afgevaardigd door Urbanus VIII. Hij studeerde in Parijs, Rome en Bologna en was werkzaam als secretaris van kardinaal Barberini. Toen Panzani naar Rome terugkeerde, volgde Conn hem op als pauselijk agent. Conn landde op Rye op 17/27 juli 1636.
4 Henriette Marie, zuster van Lodewijk XIII van Frankrijk.
5 Tobias von Ponikau, raad en gezant van Bernhard van Saksen-Weimar.
6 Louis de Nogaret d'Epernon de La Valette.
7 François Auguste de Thou; zie no. 2623, p. 192 n. 1.
8 De uitgave der *Oxenst. Skrifter* heeft 'ipsi'.
9 De troepen van Ferdinand II.
10 Wilhelm V, landgraaf van Hessen-Kassel.
11 Don Iñigo Veléz de Guevara, graaf van Oñate y Villa Mediana.
12 Karel I.
13 Alexander Leslie; zie V, p. 420 n. 2.

cunctaque vastari eorum incendiis. Dolae cuniculos inhiberi saxis intercedentibus; auctum duabus cohortibus Condaeum principem[1]. Detectam Sancto-Quintini factionem Hispanicam an reginae matris haud dixerim, ejusque principes in Bastiliam missos; comitem Suessionensem non longe esse ab oppido Corbia cum IV M equitum, XII M peditum.

D. Spiringium[2] spero mei futurum memorem, quod per Hollandiam res majores agenti ei haud satis vacavit, ut levatus nimiis erogationibus possim et alacri animo et cum dignitate agere quae mei sunt officii. De quo ipsum quoque per literas rogare non desino.

Heri pontificius nuntius[3] regi de pace locutus est rogavitque, legatos ut Coloniam mitteret. Auditus est benigne. Hodie idem nuntius fratrem regium[4] convenit de matrimonio, ut creditur; quod tamen matrimonium nunquam futurum ante hos sex, septem dies cardinalis[5] fratri regio dixerat; et querenti eidem de non solutis annuis, quae rex ipsi pollicitus esset, dixit necessitatibus temporis condonandum aliquid. Facere id et reginam[6]. Si tamen egeret pecunia, de sua se arca ipsi daturum; idem cardinalis audita Briaisii morte dixit nihil mali in eo esse, nisi quod in patibulo pridem debuisset mori.

De matrimonio sunt qui id agi putant, ut princeps Margarita se sterilem fassa ingrediatur monasterium dissolutionemque conjugii ipsa postulet idque restituendae Lotharingiae pretium fore.

Decem millia urbanae plebis mittuntur tuendum ad limitem, simul ut subtrahatur facilis ad seditionem multitudo.

Zavaskius[7] heic etiamnum est profecturus, ut ait, ad Genevenses, Helvetios, Rhaetos; inde Ratisbonam. Aliquid adversum Suediam cuditur.

Adres: Axelio Oxenstiernae, Sacrae Reg. Maj. Regnorumque Sueciae Senatori et Cancellario.

2694. 1636 juli 31. Aan N. van Reigersberch[8].

Mijn Heer,

Dat uE. brieven bij Manlius[9] sijn opgehouden, heeft groote apparentie. Hij en sal niet laeten quaedt te doen.

't Is mij lief, dat de Provinciën beginnen te letten op haer recht ende sien de consequentie. De volle hoocheit, die van ouds geweest is bij de Provinciën, sooseer, dat eenige Nederlandsche Provinciën sonder d'anderen 't oorlogh hebben gevoert met de Oosterlingen, de natuire van de Unie, de handeling nae de Unie gevallen

1 Henri de Bourbon, prins van Condé.
2 Petter Spiring Silvercrona, raad van financiën van Zweden in Duitsland.
3 Giorgio Bolognetti.
4 Gaston Jean-Baptiste de France, hertog van Orléans; over de pogingen zijn in het geheim gesloten huwelijk met Margareta van Lotharingen ongeldig te doen verklaren zie *Merc. Franc.* XX, p. 849 vv.; p. 989 vv.
5 De Richelieu.
6 Anna van Oostenrijk, koningin van Frankrijk.
7 De Poolse gezant Johan Zawadski.
8 Hs. Amsterdam, UB., coll. RK., R 2 1. Eigenh. oorspr. Niet ondertek.
9 Schuilnaam voor Adriaen Reyniersz. Pauw.

met den hertogh van Anjou[1] ende met den prins van Orangie[2] toonen het contrarie van hetgunt eenige onbedachtelijck ofte malitieuselijck sustineren. Waere de mening anders geweest, soo souden die van Hollant beter gelet hebben op de proportie van de stemmen, gelijck in den Raed van Staten ende in de Compaignie van Oost ende West-Indië ende in de Admiraliteiten.

Wij verstaen hier, dat d'heer Rivet[3] bedanct werdt van sijn dienst ontrent den jongen prins, die voortaen sal moeten sijn onder een man van staet ende van oorlogh.

Dat van de predicanten tot Delfshaven is een sot werck. Ende als de overheit iet sulcx begonnen, moet het die niet laeten vallen, off het is met haer gedaen.

't Redres ter zee staet mij wel aen ende mij dunct, dat men niet quaelijck en soude doen de admiraliteiten, als te seer bedorven, altemael te casseren ende opsienders te stellen, minder van getal, cloecker ende met andere naem.

Ick tracht seer Engelant tot expediënten te brengen, die buiten prejudicie mochten sijn. Den graef van Licester[4] is wel genegen.

Ick heb alle weeck geschreven. Wilt doch ons de papieren doen hebben met het coffer. Wij sullen het coffer wedersenden, off een ander in plaets. Ick misse oock veel boecken, die tot van Driel[5] waeren geweest. Wilt daernae vernemen ende oock, soo 't mogelijck is, waer de papieren mogen gebleven sijn, die in mijn sack waeren, dien ick mede gebracht in de Gecommitteerde Raiden, doe[n] ick gevangen wierd.

't Waer goed, soo voor Sweden als voor Vrancrijck, dat mijnheer den prins van Orangie[6] mochte in 't velt comen, ende men sal vanhier daertoe gelt bieden, doch de conditiën, die uE. seit daerbij gevoegt te werden, sijn wat swaer. Mijnheer van Maurier[7], onse oude vrund, recommandeert mij beide sijne soonen[8], vooral die edelman is bij den prins, biddende dat onse vrunden hem wat willen voorthelpen. UE. gelieve de oude vrundschap gedachtich te sijn ende bij d'heeren, die wat vermogen, hem aengenaem te maecken, opdat ick den ouden man met goede hoop magh vertroosten.

't Leger van den cardinael de la Valette[9] ende hertogh Bernhard[10] blijft bij Saverne, doch is twee mijlen nae Galas[11] toegecomen om sijne contenantie te sien. De keisersche moeten swack sijn, terwijl de Fransoisen ongequelt de vivres laeten haelen van Straesburg, haer eigen voedsel soeckende uit het landt van Durlach, tot welcken einde sij daerontrent een brugge maecken over den Rijn.

Den landgraef van Cassel[12] versocht sijnde over de Meyn te comen om de

1 François Hercule de Valois, hertog van Anjou (1556-1584).
2 Willem I, graaf van Nassau, prins van Oranje.
3 De gewezen Leidse theologie-professor André Rivet; hij had in 1632 de universiteit verlaten, daar hem de opvoeding van Frederik Hendriks zoon, Willem II, was toevertrouwd.
4 Robert Sidney, graaf van Leicester, extra-ordinarius gezant van Engeland te Parijs.
5 Cornelis Claesz. van Driel uit Rotterdam.
6 Frederik Hendrik.
7 Benjamin Aubéry du Maurier; vgl. no. 2614, p. 180.
8 Maximilien en Maurice.
9 Louis de Nogaret d'Epernon de La Valette.
10 Bernhard, hertog van Saksen-Weimar.
11 Matthias, graaf Gallas, bevelhebber van Ferdinand II.
12 Wilhelm V, landgraaf van Hessen-Kassel.

Fransoisen te naerderen heeft hem geëxcuseert, omdat hij moet letten op het aenwassen van des vijants macht in Westfaelen.

Bij Dolen vordert men weinigh. De mijnen steuten aen steen ende die van binnen hebben een deel van de gracht weder becomen.

In Champagne heeft den vijant Beaumont genomen! St. Miel in Lorraine, in Picardië, nae Capelle, Castelet ende Bohan. Off hij nu gaet nae Dorlans off nae Corbie is onseecker, maer hij is meester van 't plattelant tot de Somme toe.

De Fransche vloot, die lang geweest is op de custen van Bretaigne, is gesien bij Spaignie ende, soo men meent, gaet nae de Middellandsche Zee om haer te vougen bij des conings[1] schepen, die daer zijn tot defensie van Vrancrijck - alsoo den vijant hem staedigh toont ontrent de custen van Provencen ende Languedoc - ofte om 't lant van Napels ofte Sicilië aen te tasten, nae gelegentheit.

In Italië heeft de slagh over den Tesyn, waervan het succes heel anders bij de Spaignaerden werd verhaelt dan bij de Fransoisen, geen gevolch gehadt ende 't schijnt sij haer wederom aen dese zijde van deselve rivier sullen moeten retireren, soodat weinich hoop is, dat den hertogh van Rohan[2] hem bij haer sal connen vougen, sijnde oock gequelt met meuterie door wanbetaelinge, onluste van de Grisons selve over het rouwe tractement van die van de religie in de Valteline[3] ende met peste.

In de frontiersteden van Vrancrijck is groot gebreck van geschut ende buspoeder, hoewel het eene ende het ander den coning 's jaerlijcx groote sommen cost.

Den 31 July nieuwe stijl 1636.

Mijne gebiedenisse aen de vrunden. Weet (?), dat ick geschreven heb van twee arbyters uit de rechters te kiesen, twee bij ons presenteren ende ruchtbaer (?) maecken[4], opdat ick wetende, off men het wil aennemen ofte niet, mach dencken op andere middelen, om alle vordere presonptie te steuten. Ick bidde uE. mij te senden de translatie op 't allerauthentycste van mijn contract met de stadt ende de belofte van de indemniteit ende soo veel men crijgen can van getuychenis van 't gunt die van Rotterdam in de vergadering van mij hebben geseit, om te letten, wat best sal sijn gedaen[5]. Dit is nodigh ende sij eens voor altijd geschreven.

Vaert wel.

Den brief aen de vrouw Plate[6] bidde ick uE. te bestellen. Ick meen sij te Utrecht is. De Duitsche oversten sullen 't wel weten.

Wat aengaet het gelt, dat Vrancrijck Sweden schuldigh is, ick can daer niet veel en doen, overmidts alles hier met groote gaven tewege werdt gebracht, waer-

1 Lodewijk XIII van Frankrijk.
2 Henri, hertog van Rohan, luitenant-generaal van de Franse troepen in Graubünden en de Veltlin.
3 Vgl. VI no. 2488, p. 545, en verderop nos. 2867 en 2889.
4 Vgl. no. 2691 aan Willem de Groot.
5 Het betreft de pogingen door Grotius en namens hem ondernomen om zijn achterstallige salaris als pensionaris van Rotterdam alsnog uitbetaald te krijgen; voor de genoemde documenten zie men dl. IV, bijlagen nos. 15, 16 en 17.
6 Agnes van Efferen; zie over haar no. 2553, p. 90 n. 11.

over mijne dispositie niet en streckt. Den heer Rijngraef[1] heeft laestmael betaeling becomen van een tractement, dat hem was toegeleit, gevende het derde paert aen eenigen, dien hij van doen hadt. Van 't gunt in mijne macht is, sal ick niet versuimen.

Dit is bij abuys hier gestelt, moetende staen bij den brief, dien ick sende aen mijnheer Spierinck[2]. Ergo hier te vergeefsch.

In dorso schreef Van Reigersberch: Broeder de Groot, den 31 luly 1636 wt Paris.

2695. 1636 augustus 1. Van J. Slupecki de Konary[3].

Nobilissime et amplissime vir, amice mihi plurimum observande,

Nihil iam quidem habeo, quod ad notitiam tuam perferri tantopere desiderem: nam proximis litteris meis[4], quibus tuis ad me humanissime scriptis respondi, omnia me inseruisse arbitror, quae et a me et ad te scribi merebantur. Verum, quoniam se mihi iterum ad te scribendi valde commoda obtulit occasio per dominum Reinoldum[5], principis Radziwilii[6] ecclesiasten aulicum, et mihi ab aliquot annis familiaritate coniunctum, qui se Lutetiam recta iturum pollicitus est, existimavi me mihi ipsi iniuriam fuisse illaturum, si me privassem ea voluptate, quam certe incredibilem ex hoc mutuo nostro litterarum commercio capere soleo.

Et profecto - ingenue fateor - quotiescunque ad te scribere instituo, nescio qua insolita dulcedinis aura illico afflari incipio; quippe animus tum totus in tui contemplatione defixus efficit, ut te cogitem - cuius ego vel ipsa nominis memoria vehementer recreor - te videam, te quasi alloquar ac teneam.

Vereor quidem, ne importunitati meae imputes, quod hisce litteris denuo seriis occupationibus tuis obstrepere audeam; sed magnum habeo facilitatis tuae pignus, amorem erga me tuum, cuius fiducia ego audacter affectui meo indulgeo. Quare veniam mihi dabis et me, ut coepisti, constanter amabis; ut pote qui in te amando atque colendo pene patriam mihi constituerim sanctitatem.

De iis, quae in Gallia aguntur, rogo facias me certiorem, sed imprimis de tua tuorumque valetudine; nam ut quam celerrime de te accipiam nuntium, impense cupio.

Vale, amice animo meo carissime, et firmiter crede me esse et usque ad mortem fore

Tui amantissimum amicum
Georgius Slupecki de Conari

1 Otto, wild- en Rijngraaf.
2 Petter Spiring Silvercrona, raad van financiën van Zweden in Duitsland; de bedoelde brief aan hem ontbreekt.
3 Hs. Leiden, UB., coll. Rem. 90. Eigenh. oorspr. Gedrukt Stanislaw Kot, *Hugo Grotius a Polska*, Kraków 1926, p. 45. Beantw. d. no. 2884. Voor geadresseerde, Jerzy Slupecki de Konary, zie men o.a. IV, p. 52 en n. 7 aldaar. Of Slupecki, die als Pool gewoon was volgens de nieuwe stijl te dateren, dit ook in het protestantse Dantzig, dat de oude stijl hanteerde, heeft gedaan, valt niet met zekerheid te zeggen; ik dateer de brief volgens de nieuwe stijl.
4 De laatste bewaard gebleven brief van Slupecki aan Grotius is van 21 augustus 1630 (IV, p. 249) en van Grotius aan Slupecki van 2 augustus 1635 (VI, p. 135).
5 Adam Reynold[aant.], hofprediker van prins Janusius Radziwill.
6 Prins Janusius Radziwill; hij had zich op 14 april 1631 met heel zijn gevolg te Leiden laten inschrijven. Zie *Alb. Stud. Acad. Lugd. Bat.* MDLXXV-MDCCCLXXV, kol. 234.

Capitan. Pilsnensis.

Dantisci, d. 1 Augus. A. 1636.
... a plurimam (salu)tem mittit.

Adres: A Monsieur Monsieur Grotius, l'Ambasciadeur de la Royne de Suède, à Paris.
In dorso schreef Grotius: 1 Aug. 1636 Slupecki.

2696. 1636 augustus 2. Van Ch. Marini[1].

Monsieur,

Celle-cy servira de responce à vos deux aggréables l'une du 1[2] l'autre du 31 de Juillet[3] passé qu'on m'a délivrées tout en un mesme iour avec l'enclose du sieur Müller[4] qui m'escrit au nom de Son Ex.[ce5] m'exhortant à continuer ma correspondance tant avec elle que le sieur Strasburg[6] et vous auquel i'ay beaucoup d' obligation pour vostre soing qu'il vous a pleu prendre en mon endroict.

Toutesfois ie m'estonne que dans celle de Son Ex.[ce] on ne me donne aucune espérance de recevoir bientost mon gage qui me manque depuis 15 mois, et si ie dois vivre selon qu'il convient à ma qualité il faut bien qu'on me pourvoy des moyens y requis. C'est pourquoy ie vous supplie encor une fois de représenter à monsieur le gran chancelier les difficultés dans lesquelles ie me trouve enveloppé icy où la guerre et peste nous destruisent (?) tout à fait ne pouvant iouir de nos rentes. Cependant les serviteurs veulent leur paye et entretènement, que ie ne puis donner du mien, estant bien avant endeuté. Si on ne me veut pas donner toute somme qu'on m'envoye au moins une partie afin que ie puisse payer mes deutes et vivre dignement selon ma qualité. Que si nous n'estions si ruinés comme nous le sommes dans la Voltoline, ie vous asseure, monsieur, que ie n'en parlerois point avec tant d'instance comme ie fais, mais cela me manquant il faut par nécessité que ie supplie à ce défaut par mon gage qu'on me doit.

Quant aux nouvelles vous les entendrais par les encloses de Son Ex.[ce] vous priant de les faire tenir promtement avec celles de son rentmeistre[7].

Je n'ay point de responce à celle que ie vous ay escrit le 4/14 de Juin[8] vous suppliant de m'en advertir de sa reddition, et croire que si ie suis hardy de vous importuner ie ne seray pas moins promt de continuer d'estre utilement et dignement, monsieur,

Vostre serviteur très humble et redevable
Marini.

1 Hs. Den Haag, ARA. Eerste afd. coll. Hugo de Gr. Aanw. 1911 XXIII no. 9. Eigenh. oorspr. Antw. op nos. 2652 en 2669; beantw. d. no. 2728. Betreffende Ch. Marini zie V, p. 436 n. 4.
2 No. 2652.
3 Er bestaat geen brief van Grotius aan Marini van die datum; wellicht vergist Marini zich: vgl. no. 2707, aanhef.
4 Georg Müller, Zweedse hofraad en secretaris.
5 De Zweedse rijkskanselier Axel Oxenstierna.
6 Paul Strasburgk, Zweeds secretaris.
7 Bedoeld zal zijn Petter Spiring Silvercrona.
8 No. 2631.

De Chiavenne, ce 2 d'Aoust 1636 st. n.

Ce paquet pour le rentmaistre touche un procez qu'un capitaine suédois a à Berne en Suisse[1].

Adres: M.r Grotius.
In dorso: 2 Augusti 1636 Marin.

2697. 1636 augustus 3. Van N. van Reigersberch[2].

Mijn Heer,

Staende om bij Pirrhon[3] te gaen heb ick alvoren ons Neeff[4] gesproocken, di(e) mij ernstych vraechde, off ick van Felix[5] niet en hadde gehoort, waerop ick hem communiceerde de tijdyngen van den 18 Iulij[6], recht tevorens bij mij ontfangen, nevens die van den X[7]. Ende alsoo daerin mentie wert gemaeckt, dat de luyden van de Lelie[8], hoewel die opentlijck professie maecken van te homerizeren[9], waren tot Charenton geweest[10], vont ick goet te verhaelen wat op die materie een tijt geleden was wedervaren, wat difficulteyt daernaer gemaeckt, waerom de effecten op de presentatie niet en waren gevolcht.

Calaber[11] hoorde hetselve aen met een sonderlynge contentement, gevende groote teyckenen van affectie tot Iustinus[12], ende innuerende gelijck of hij, soo wanneer dat obstacel ware geremoveert, Aristoteles[13] met profijt soude connen gebruyken; seyde om veele te wenschen, hetselve meer als eens repeterende, dat die saecke daer niet gebleven ware geweest, want Felix hetgene hij bij Vindex[14] soude hebben gedaen bij Cimon[15] daernaer niet weygeren en soude; versocht ick door uEd. Felix hetselve wilde doen verstaen, ende dat met een grote genegentheyt; verstont echter heel wel, dat Felix rede hadde gehadt, soo lange hem niet gegeven was hetgene hem toequam, dat hij difficulteyt hadde gemaeckt. Alle hetwelcke ick uEd., volgens mijn ordre, mede hebbe willen deelen, opdat moocht helpen letten,

1 Niet nader geïdentificeerd.
2 Hs. Amsterdam, UB., coll. RK., M 8 k. Eigenh. oorspr. Niet ondertek. Antw. op nos. 2666 en 2677. Gedrukt Rogge, *Br. Nic. v. Reigersb.*, p. 288.
3 Codenaam voor Zeeland.
4 Voor deze schuilnaam voor Frederik Hendrik zie men J. Fox, *Hugo de Groot en de Gravin van Hohenlohe-Langenburg* in *Ned. Archievenbl.* 1962 1° afl. p. 40.
5 Pseudoniem van Grotius.
6 No. 2677.
7 No. 2666.
8 Codenaam voor Engeland; Grotius heeft erboven geschreven: Eng.
9 Bedoeld zijn remonstranten; Grotius heeft erboven geschreven: Rem.
10 De woorden 'waren ... geweest' staan in cijfercode: 2060.66.72.62. 77.73.26.12.14.80.66.33.35.26.73.62. 9.33.2070.52.103. met de ontcijfering door Grotius erboven geschreven.
11 Schuilnaam voor Frederik Hendrik.
12 Pseudoniem van Grotius.
13 Codenaam voor de Republiek; Grotius heeft erboven geschreven: Hollant.
14 Codenaam voor Frankrijk.
15 Codenaam voor de Staten-Generaal.

off geen middel is te bedencken, dat Gracchus[16] daerin contentement werde gegeven ende bij Martialis[17] locus ille mendosus gecorrigeert. Conde Iovinianus[18]

16 Schuilnaam voor Frederik Hendrik.
17 Codenaam voor de calvinisten; Grotius heeft erboven geschreven: Calv.
18 Pseudoniem van Nicolaes van Reigersberch.

door Rivet[1] yet contribueren om de difficulteyt te removeren, men soude hem connen gebruycken. Ick sal verlangen wat Felix uEd. antwoorden sal, ende dat in sulcken termen, dat ick het daer het behoort mach communiceren. Een van mijn grootste begeren is, dat Pyrrhus[2] bij Constans[3] ende sijn geselschap mochte werden gebruyckt, hetwelcke ick oordeele, dat gevouchelijck soude geschieden, bijaldien dat één obstacel wt den wech ware. Bijaldien Hannibal[4] ende Sophy[5], gelijck gebeuren kan, het eens waeren, apparent, dat Xenocrates[6] sijnen man bij Vindex niet soude houden; waerom Irenaeus[7], bij occasie dat den man van[8] Numerianus[9] naer Venetië gaet[10], Numa[11] in bedenckynge wil geven, off hij met goetvinden van Sophocles[12] op Irenaeus'[13] broeder[14] niet soude willen letten. Euripides[15] ende Sophocles[16] verstaen den anderen nu heel wel; wat Iulianus[17] daervan gevoelt, moet ick hooren.

Met Caesar[18] is noch niet gevoordert, hoewel ick noch gisteren de saecke hebbe gerecommandeert.

Thucydides[19] is vertrocken, Aelianus[20] volcht; sijn huysvrou[21] heeft aengenomen te helpen sorgen. De Heer van Oosterwijck[22] vertreckt in September van Venetiën, comt recht naer Paris om, daer possessie genomen hebbende, verloff te versoucken om een reyse herrewaerts te doen.

De heer pensionaris Boreel[23], gisteren bij die van Hollant tot de ambassade van Venetiën voor(g)eslagen ende die sonder twijffel bij de Generaliteyt morgen off

1 De woorden ‘door Rivet’ staan in cijfer: 10.400.66. 113.71.81.74.68. André Rivet, gewezen hoogleraar in de theologie te Leiden, was in 1632 benoemd tot gouverneur van de jonge prins van Oranje, de latere Willem II.
2 Codenaam voor Holland; Grotius heeft er ‘Hollant’ boven geschreven.
3 Pseudoniem zowel van Grotius als van Maria van Reigersberch; hier van Grotius.
4 Schuilnaam voor Ferdinand II; Grotius heeft erboven geschreven: Keiser.
5 Codenaam voor Zweden; Grotius heeft erboven geschreven: Sweden.
6 Schuilnaam voor de Zweedse rijkskanselier Axel Oxenstierna; Grotius heeft er ‘Canc.’ boven geschreven.
7 Pseudoniem van Nicolaes van Reigersberch.
8 De woorden ‘dat den man van’ staan in de tekst in cijfer: 277. 323. 929. 213.
9 Codenaam voor Amsterdam; Grotius heeft er ‘Amst.’ boven geschreven.
10 De woorden ‘naer Venetië gaet’ staan in cijfer: 6.27.33.66. 48.51(=52).62.52.68.79.85.112.119. 9.99(=98).77.
11 Codenaam voor Amsterdam; Grotius heeft erboven geschreven: Amst.
12 Schuilnaam voor Frederik Hendrik; Grotius heeft er ‘Pr. v. Or.’ boven geschreven.
13 Grotius heeft erboven geschreven ‘H. de Gr.’ verbeterd in ‘N. Reig.’.
14 Dit woord staat in cijfer: 84.91.72.85.44.33.4.
15 Codenaam voor Amsterdam; Grotius heeft er ‘Amst.’ boven geschreven.
16 Grotius heeft er ‘Pr. v. Or.’ boven geschreven.
17 Pseudoniem zowel van Maria van Reigersberch als van Grotius; hij heeft erboven geschreven ‘M. Reig.’.
18 Codenaam voor Rotterdam; Grotius heeft er ‘Rott.’ boven geschreven. Het betreft de pogingen door Grotius en namens hem ondernomen om zijn achterstallige salaris als pensionaris van Rotterdam alsnog uitbetaald te krijgen.
19 Schuilnaam voor Axel Oxenstierna; Grotius heeft er ‘Canc.’ boven geschreven.
20 Schuilnaam voor de Zweedse raad voor financiën in Duitsland Petter Spiring Silvercrona; Grotius heeft erboven geschreven: Sp.
21 Jaene Dore, weduwe van Jan de Bommert.
22 Willem van Liere, heer van Oosterwijk.
23 Willem Boreel, pensionaris van Amsterdam.

overmo(r)gen daertoe sal werden gecommitteert, sal ontrent Mey (?) eerst van hier connen reysen.

Hier prepareert men alles tot een leger, gelijck oock den heer van Charnassé[1] bij acte is belooft, dat het eerstdaechs in het velt wesen sal. De ruyterie sal op morgen op het rendevous tusschen Crevecoeur ende de Crans bij den anderen wesen; de patenten van het voetvolck sijn al uytgegaen, om tegens den twaelffden deser voor Crevecoeur in scepen nader ordre te wachten. Het volck wert op verscheyde plaetsen geschickt, omdat eenyge commen wt contagieuse plaetsen ende sooveel infectie als mogelijck is te mijden.

Seven Oostindische scepen, vijff int Texel[2], een in Gouree[3], een in Zeelant[4] sijn over twee dagen gearriveert. Den generael Brouwer[5], die mede overcompt, seyt hij den staet van Indiën heeft gelaten in seer goede pointen, den Chineesen handel voor de onse heel vrij, soodat daerdoor evanesceert de tijdynge over Engelant ende daer wt Goa gecommen, dat de Indianen met assistentie van de Portugeesen Amboina souden hebben verovert, die bij de coopluyden sooveel gelooffs alreede hadde gevonden, dat de specerijen waren geresen, de actiën gevallen. Een achte schip wert van Suratte noch verwacht[6], de ladynge van de seven scepen wert geëstimeert waerdych vijvenveertych tonnen gouts[7].

De Westindische Compangie licht van nieuws ontrent de drie duysent mannen ende sal graeff Maurits van Nassau[8] hem laten gebruycken als gouverneur, cappetain ende admirael-generael in die quartieren, met macht om met drie raden de heele directie van Brasil te water ende te lande te stieren, alle officieren aff ende aen te stellen. De Compangie geeft hem vijfthienhondert guldens te corte maent, een vrije tafel ende alle sijn domestycken, tot predicant, medecijn ende secretaris onderhouden, twee ten hondert van de prinsen tot sijnen profijte ende een lijffgarde van 300 te voet, 300 te paerde, 12 hellebardiers. Het aensien van de persoon s(al) de saecken beter opinie geven ende veele van fatsoen meer lust om op die reyse te dencken.

De assignatie van de betalynge van de ordinaris militie is nu finalijck gedaen op de cantoiren, oock ordre gestelt waerwt de extraordinaire sal werden onderhouden. Men hoopt, dat daerdoor het lant gehouden sal werden buyten confusie ende de disordre in de monsterynge, door quade betalyngen ingecroopen, geredresseert.

1 Hercule Girard, baron van Charnacé, ordinarius Frans gezant in Den Haag.
2 Het waren: de ‘Amsterdam’, de ‘Wesel’, de ‘Hollandia’, de ‘Nassouw’ van de Kamer van Amsterdam en de ‘Nieuw-Hoorn’ van de Kamer van Hoorn, die op 31 juli in Texel waren binnengelopen.
3 De ‘Maestricht’ van de Kamer van Rotterdam, die op 31 juli in Goeree was binnengelopen.
4 De ‘Frederik Hendrik’ van de Kamer van Middelburg.
5 De gouverneur-generaal Hendrik Brouwer (1581 of 1582-1643); hij was begin 1632 door de Heren XVII benoemd.
6 Dit schip, de ‘Amboina’ van de Kamer van Amsterdam (commandeur schipper Claes Bruyn) was op 11 januari 1636 uit Suratte via de Kaap naar patria vertrokken met de opdracht zich in de Tafelbaai bij de retourvloot van Brouwer te voegen. Blijkbaar heeft commandeur Bruyn deze gemist en is hij op eigen gelegenheid naar Nederland doorgereisd, waar hij op 18 oktober in Texel is binnengelopen.
7 In margine schreef Grotius hier ‘45 tonnen gouts’ (met ‘45’ verbeterd uit ‘44’).
8 Johan Maurits, graaf van Nassau-Siegen.

Het heeregelt, dat is een gulde tot laste van den heere, van yder dienstbode int jaer te betalen, is in train, de verpachtynge met verhogynge van een derde op het gemael gedaen.

Nader tijdyngen wt Engelant leeren ons, dat den conynck[1] dese teelt de scepen int vissen met tollen niet sal belasten ende dit iaer noch conniveren, ende scheen in bedencken daer bij den conynck ende den Raet genomen te werden, off men het gelt wt Spaengiën daer voor Brabant gebracht wat op soude houden, ter tijt den conynck van Spaengiën[2] sijne beloften soude presteren. Dan gelijck, als wanneer men tot soodanygen resolutie quame, het een saecke soude wesen van groot gevolch, soo kan ick sooveel vigeur niet wachten, dewijle de Engelsche sooveel scepen in Spaengiën hebben, haer soo wel met de commerciën vinden ende soo afkeerych sijn van het oorloge.

De voorleden weecke heeft een van de directeurs-scepen van Vlissyngen een fregatte van Dunckercke, gemonteert met 8 metale stucken, 36 mannen, naer een lanck gevecht verovert. Het volck van de fregatte is meest al gequest ende doot gebleven.

Het verlies van Maechdenburch wert voor de Sweden groot geëstimeert. Ick sal verlangen te weten, wat operatie Aelianus voor sijn vertreck heeft gedaen.

Desen 3 Aug. 1636.

Adres: Mijn Heer Mijn Heer De Groot, Raet ende Ambassadeur van de Coninginne ende Croone van Sweden bij den Alderchristelijcksten Conynck.

In dorso schreef Grotius: 3 Aug. 1636 N. Reigersberg.

2698. 1636 augustus 4. Aan T. Guiscardi[3].

Illustrissime Domine,

Cum Italiam peteret Ioachimus Gersdorpius[4], Danus gente praenobili, egregie literatus moratusque et inter causas peregrinandi haberet praecipuam conspicere viros eminentes, peccaturum me putavi in amicitiam quam cum[5] eo colui, nisi ei ad tui notitiam aditum patefacerem; quod vel unum tanti itineris satis pretium existimo.

Facies pro perpetua tua bonitate, si eum conspectu colloquioque tuo impertiveris. Quod si et Mantuam videre tuto poterit - cupit enim quam maxime -, hoc quoque abs te sperare audeo te commendante copiam ipsi fore ea videndi, quae externis ostendi solent, ut etiam ejus urbis magnitudinem domum aliquando reversus aliis narret eosque ad similia itinera invitet. Pluribus haec te precari diffidentis sit humanitati tuae.

Deus te, Illustrissime Domine, diu sospitet.

Illustrissimae Dominationi Tuae addictissimus
H. Grotius.

1 Karel I.
2 Philips IV.
3 Copie Den Haag, ARA. Eerste afd. coll. Hugo de Gr. Aanw. 1911 XXIII no. 2, p. 50. Gedrukt *Epist.*, p. 252. Voor geadresseerde, Trajano, graaf Guiscardi, zie no. 2603, p. 163 n. 5.
4 Betreffende Joachim Gersdorff zie no. 2661, p. 246 n. 4.
5 De copie te Den Haag heeft merkwaardigerwijs ‘cura’.

Lutetiae, IV Augusti MDCXXXVI.

2699. 1636 augustus 4. Aan Ch. Marini[1].

Monsieur,

J'ay fait cognoissance avecq monsieur Gersdorff[2], gentilhomme danois de très bon lieu, de grande probité et rare sçavoir. Lequel prenant son chemin vers l'Italie par les Grisons m'a prié de pouvoir acquérir par ma recommandation quelque cognoissance. Mais certes de recommandation il n'a point affaire. Il suffit de l'indiquer. Il se recommandera assez soy mesme. La confiance que i'ay, monsieur, en vostre courtoisie m'a fait prendre recours à vous en vous prier de vouloir assister ce gentilhomme de voz bons conseils pour la direction de son voyage.

Je suis, monsieur, tousiours

vostre serviteur très humble.

Le IV d'Aoust n. st. 1636 à Paris.

2700. 1636 augustus 4. Aan F. Sprecher[3].

Nobilissime domine,

Per Rhaetos iter facienti Ioachimo Gersdorpio[4], Dano praenobili meque roganti, ut quicquid possem ei conferrem, ut itineris sui fructum consequi posset, id est virorum excellentium rerumque egregiarum notitiam, non alterius magis amicitiam ei parandam censui, quam ejus, qui Rhaetiae veteris et recentis res aeternae memoriae tradidit[5], et quam manu consiliisque adjuvit patriam, eandem scriptis quoque suis illustravit.

Quare te rogo, ut ei de tuo lumine lumen commodes atque etiam iter ejus tuis monitis instruas.

Vale, vir nobilissime.

Tuae Nobilitatis studiosissimus

H. Grotius.

IV Augusti novi Calend. MDCXXXVI Lutetiae.

1 Copie Den Haag, ARA. Eerste afd. coll. Hugo de Gr. Aanw. 1911 XXIII no. 2, p. 50. Voor Marini zie V, p. 436 n. 4.
2 Betreffende Joachim Gersdorff zie no. 2661, p. 246 n. 4.
3 Copie Den Haag, ARA. Eerste afd. coll. Hugo de Gr. Aanw. 1911 XXIII no. 2, p. 50. Gedrukt *Epist.*, p. 252. Voor Fortunatus Sprecher von Bernegg zie men IV, p. 138 n. 9.
4 Betreffende Joachim Gersdorff zie no. 2661, p. 246 n. 4.
5 Sprecher had in 1617 een werk over Graubünden gepubliceerd onder de titel *Pallas Rhaetica, armata et togata, ubi primae ac priscae Inalpinae Rhaetiae verus situs bella et politia cum aliis memorabilibus ... adumbrantur, authore Fortunato Sprechero à Berneck*, ... - Basileae, typis J.J. Genathii, in 1629 gevolgd door *Historia motuum et bellorum postremis hisce annis* [1618-1628] *in Rhaetia excitatorum et gestorum, auspiciis vero christianissimi Galliarum regis, Ludovici XIII, Serenissimae Reip. Venetiae et ... item ducis Sabaudiae, Caroli Emanuelis, confectorum, authore Fortunato Sprechero* ... - Coloniae Allobrogum, ex typographia P. Chouët, waarna in 1633 *F. Sprecheri Rhetia, vbi Eius verus situs, Politia, bella, foedera et alia memorabilia accuratissimè describuntur*. Lvgd. Batavorvm, Ex Officina Elzeviriana, een herdruk van de *Pallas Rhaetica* van 1617.

2701. 1636 augustus 5. Aan M. Casaubonus[1].

Vir Reverende,

Bonitatem, paternum tibi non minus donum, quam ipsa est eruditio, magnam in te semper credidi: magnitudinem tamen ejus satis complecti animo non potui, nisi postquam literas legi Idibus Aprilibus ad me datas[2]. Et Reygersbergius[3] quidem ut spero, aliquando conspectu tuo fruitur mihique nuntium laetissimum feret prosperae tibi valetudinis rerumque aliarum.

Interim ita mihi auxisti de summa in me benevolentia tua fiduciam, ut alios etiam tibi juvandos tradere non verear. Steuardus, gente Schotus et, quae ejus gentis laus velut propria est, ingenio per omnes philosophiae partes bene exercito, Sedani eam disciplinam feliciter juventuti instillavit[4]. Sed discors ei Molinaeus[5] vim omnem presbyterii in ipsum effudit. Ita coactus inde discedere venit Lutetiam ibique multis bonis et eruditis se suamque operam probavit. Vocatus hinc in Lugdunensem Batavorum fuit Academiam. Sed amor patriae communis et virorum magnorum hortatus eum ad vos perduxere. In Britanniam ut venit, rogat me, quem sibi optime volentem noverat, ut se in notitiam maximi Angliae primatis[6] introducerem.

Non ausus fui tanti viri perpetuas pro regno proque ecclesia curas meis precibus interpellare, sed ad te recurri, qui ei sive praesens sive absens aditum ad eminentissimum archiepiscopum parare et pro eo qua merito polles gratia possis et pro tuo in literas literatosque studio non gravate id sis facturus. Ipsum quoque pronum adeo ad benefaciendum plurimis animum D. archiepiscopi gaudere credo, cum[7] monstrantur ei, qui in aliqua studiorum parte utiles esse possunt. Tu si mihi vicissim aliquem commendaveris, dabo operam, ut appareat, quanti te primum, deinde et tibi caros faciam.

Vale, vir eruditissime. Literas viri summi parentis tui ad me, quas ante annos aliquot in Hollandiam cum aliis ejusdem literis edendas miseram[8], cum fides promissi non impleatur, jussi per meos repeti. Rogo, ne defatigeris bene de publico mereri nosque non operum tantum, sed et cogitationum tuarum facere participes.

Vale cum tua[9] ac tuis quam suavissime.

1 Copie Den Haag, ARA. Eerste afdeling coll. Hugo de Gr. Aanw. 1911 XXIII no. 2, p. 51. Gedrukt *Epist*., p. 252. Beantw. d. no. 2782. Betreffende geadresseerde, Mericus Casaubonus, zie V, p. 66 n. 5.
2 Niet meer aanwezig.
3 Johan van Reigersberch; hij was de zoon van de gelijknamige in 1632 overleden rentmeester van Zeeland Bewester-Schelde, Maria's oudste broer.
4 Adam Steuart; op 8 mei 1635 besloten curatoren van de Leidse universiteit de als extra-ordinarius gezant in Parijs vertoevende dr. Adriaen Reyniersz. Pauw te doen informeren of Steuart geschikt en eventueel bereid zou zijn een benoeming tot professor Logices et Physices te aanvaarden. In de vergadering van 29 mei 1643 wordt zijn candidatuur opnieuw gesteld en op 22 augustus 1644 wordt Steuart, die toen in Londen was, benoemd; op 9 februari 1645 wordt in de vergadering van curatoren een brief van Steuart voorgelezen dd. 14 Kal. Decemb. 1644, waarin hij mededeelt de benoeming te aanvaarden.
5 Pierre Dumoulin; zie over hem III, p. 158 n. 10.
6 William Laud; hij was sedert 1633 aartsbisschop van Canterbury.
7 De copie te Den Haag heeft ‘non’ in plaats van ‘cum’.
8 Zie voor deze brieven van Isaac Casaubonus IV passim; zie ook III, p. 174 n. 11.
9 De vrouw van Casaubonus is mij niet bekend; van zijn kinderen ken ik slechts John (1636-1692), geneesheer te Canterbury. Aan het grafschrift van de vader was nl. het volgende

Tuus optimo animo
H. Grotius.

Lutetiae, V Augusti novi Calend. MDCXXXVI.

2702. 1636 augustus 5. Van Willem de Groot[1].

Frater optime,

Post eas, quas XXX Maii ad me dedisti, litteras[2], in quibus memineras earum, quas a Basio[3] et Graswinkeli[o][4] acceperas, nihil a te vidi, scripsi tamen aliquoties ad te et uxorem[5]. Nescio, quo fato aut male curentur aut intercipiantur aut alicubi haesitent quae utriumque scribimus. Nunc Amstelodamo - quo ad visendos amicos excucurri - ad te haec scribo, quae bene perlatum iri spero.

Filius tuus[6] valet et in versione Institutionum tuarum[7] occupatur, sed lente procedit, quia et res ipsa et phrasiologia ipsi plane nova est et subinde occurrunt nonnulla, quae vix latine efferri possunt; ego eum, quoad potero, juvabo.

Cum Vossio[8] de Anthologiae editione egi, qui et ipse scripturum se brevi promisit; ait Blavium[9] operam suam offerre, sed carere talibus, quales tu desideras, characteribus, et tardiorem esse quam tu postules. Si tamen iis, quibus in libro de jure belli et pacis[10] usus est, typis velis esse contentus, rogat Vossius, quamprimum transmittas opus, ut Petri opera in corrigendo sit usui; sin minus, non dissuadet, ut Morello[11] aut alii typographo Parisiensi tua in manus des.

Reigersbergius[12] in Selandiam abiit; scit ille aliquas chartas etiamnum apud Basium latere, sed jam nihli audet movere, dum ipse Basius a te responsum expectat; dubitat etiam, an in iis aliqua sint, quae ad defensionem liberi maris[13] pertineant.

1 Hs. Den Haag, ARA. Eerste afd. coll. Hugo de Gr. Aanw. 1911 XXIII, no. 24. Eigenh. oorspr. Tesamen met no. 2708 beantw. d. no. 2732.
2 No. 2608 dd. 30 mei.
3 Rekenmeester mr. Johan Basius - Base -.
4 Theodoricus Graswinckel; het betreft brief no. 2588.
5 Brieven van Willem de Groot aan Maria van Reigersberch zijn niet meer aanwezig.
6 Pieter, die zich om studieredenen in het vaderland bevond.
7 *Inleiding tot de Hollandsche rechts-geleertheyd. Beschreven by Hugo De Groot.* In s'Graven-Hage, Bij de Weduwe van Hillebrant Iacobsz. van Wou. 1631; Ter Meulen-Diermanse, no. 757. De vertaling is - zo die al voltooid is - bij mijn weten nimmer in druk verschenen; vgl. ook no. 2544.
8 G.J. Vossius; zie no. 2548. Voor deze *Anthologia* zie VI, p. 426 n. 7.
9 De Amsterdamse uitgever Willem Jansz. Blaeu of diens zoon en medewerker dr. Johan Blaeu; zie over laatstgenoemde V, p. 240 n. 11.
10 Vermoedelijk de editie van 1632: *Hvgonis Grotii de ivre belli ac pacis libri tres. In quibus jus Naturae, Gentium, item juris publici praecipue explicantur. Editio nova ab Auctore ipso recognita & correcta: de qua vide pagina sequenti.* Amsterdami, Apud Gvilielmvm Blaev. MDCXXXII. Cum Privilegiis S. Caesareae Majestatis, & Christianissimi Galliarum Regis; Ter Meulen-Diermanse, no. 569.
11 Over de drukker Ch. Morel zie no. 2583, p. 134 n. 10.
12 Nicolaes van Reigersberch.
13 *Mare libervm sive de ivre qvod Batavis competit ad Indicana commercia dissertatio.* Lugduni Batauorum, Ex Officinâ Ludovici Elzevirij. Anno M.DI.IX; Ter Meulen-Diermanse, no. 541.

De Casaubonianis litteris[1] rem Gronovio[2] - quem nosti - commendavi; eum revidendis litterarum exemplis praefecit Rivetus[3], sed tua ei nondum dedit ideoque petere jussi.

Parentes nostri[4] pro aetate satis commode valent, nisi quod mater hydrope infestari incipit et patri oculorum acies hebetari.

Princeps[5] impulsu Gallorum hac septimana educet exercitum; an magni quippiam aggressurus sit, merito dubitatur, nam et pauci in singulis centuriis sunt milites et veniunt plerique e locis pestilentia infectis, unde a contagione metus, et inane est aerarium. Ordines Hollandiae necdum certi quippiam de suis rebus statuerunt.

Multus Hagae sermo de syndico Borelio[6] Venetias legati nomine mittendo, sed ad[7] id munus suscepturus sit, hic dubitatur.

Audio hic regem Britanniae[8] magnam pecuniae, quae Hispani regis[9] est, vim Turri suae - quam vocant - inclusisse, ut ipsum promissis stare doceat.

Vale, frater optime, cum uxore et liberis[10], quos meo et uxoris meae[11] nomine salutes rogo.

Raptim.

Tibi obsequentissimus frater
Guilielmus Grotius.

Amstelodami, V Augusti 1636.

Adres: A Monsieur Monsieur Grotius, Ambassadeur de la Reine et couronne de Suède A Paris.

Boven aan de brief schreef Grotius: rec. 26 Augusti.

In dorso: 5 Augusti 1636 W. de Groot.

2703. 1636 augustus 8. Aan L. Camerarius[12].

Illustrissime Domine,

Non dubito, quin multo cum terrore fama ad vos pertulerit hostis arma Samaram transgressa. Et sane hic quoque vulgi magna fuit trepidatio. Sed regis[13] praesentis constantia ac pro republica labor restituit animos spemque facit, ut ex malo non

1 Vgl. no. 2701, p. 307 n. 8.
2 Johann Friedrich Gronovius; zie over hem V, p. 229 n. 2.
3 De gewezen Leidse theologie-professor André Rivet.
4 Jan de Groot en Aeltgen Borre van Overschie.
5 Frederik Hendrik.
6 Dr. Willem Boreel; vgl.no. 2708, p. 318 en n. 7 aldaar.
7 Verschrijving voor ‘an’.
8 Karel I.
9 Philips IV.
10 Alleen Cornelia en Diederik waren bij hun ouders in Parijs.
11 Alida Graswinckel.
12 Copie Den Haag, ARA. Eerste afd. coll. Hugo de Gr. Aanw. 1911 XXIII no. 2, p. 52. Gadrukt *Epist.*, p. 254. Geadresseerde, Ludwig Camerarius, was ordinarius Zweeds gezant in Den Haag.
13 Lodewijk XIII van Frankrijk.

magno - nulla enim post Capellam et Castellum capta sunt oppida - multum boni proveniat. Duo sane videmus, quae antehac sperare non fuisset. Reformatae religionis duces neglecti diu evocantur, Lafortio[14] etiam summa tu-

14 Jacques Nompar de Caumont, markies van La Force.

tandi finis cura creditur; et regimen adductum valde antehac ad libertatem inflectitur, dum civitates rogantur, ut ipsae legant militem, ipsae alant. In hac urbe magnus ad urbanum[1] delectum concursus est, quia praesentis pecuniae dantur cuique XX floreni praeter arma et septeno quoque die per civitatis legatos stipendium numerabitur. Mittetur in praesidia hic tyro; vetustiores militiae[2] educti praesidiis in hostem ibunt, quem nunc Esia amnis cohibet. E principis Condaei[3] adhuc ad Dolam sedentis exercitu duo millia, totidem e Valettae[4] abducuntur ad tutandum limitem laborantem. Et dux Longovillanus[5] eodem precando pollicitando elicit Normannicam vicinamque nobilitatem. Si periculi sensus remedia afferre peculatui potest, multum actum erit regi.

Illud nunc omnes optant, ut aliquid se dignum aggrediatur princeps Arausionensis[6]; deinde ut Angli tandem e veterno excitentur. Hic sane magna sunt hominum studia. Parlamentum Parisiense suo sumtu exhibet regi III^{m}; Camera rationum, quae dicitur, MCC; subsidiorum CCCC; regis secretarii, qui multi sunt, CCCC; cancellarius[7], praefecti aerarii duo[8], et eorum adjutores M equites; domus, quae carucam habet, equitem unaquaeque; civitas et magistratus Pariensis VI^{m}; aliae inter hanc et Blaesam civitates X^{m}; proximi Parisiis vici IV^{m}; Divionense Parlamentum principi Condaeo submittit suo aere II^{m}. Oppidani omnes arma habere jubentur; res agitur minime negligenter et rex ipse dicit se in hostem iturum, fratri[9] commendata urbis cura. Exercitus ejus nunc apud Compendium est.

Deus nobis, vobis bonisque omnibus propitius adsit.

Illustrissimae Dominationi Tuae observantissimus
H. Grotius.

Lutetiae, VIII Augusti MDCXXXVI.

Captae ab hoste Corbiae rumor urbem pervagatur, utinam falsus.

Adres: Ludovico Camerario, Reginae Regnique Sueciae Consiliario et Legato apud Praepot. Ord. Foeder. Belgii.

2704. 1636 augustus 8. Aan A. Oxenstierna[10].

Excellentissime Domine,

1 Dit woord ontbreekt in de uitgave der *Epist.*
2 De uitgave der *Epist.* heeft de lezing ‘milites’.
3 Henri de Bourbon, prins van Condé.
4 Louis de Nogaret d'Epernon de La Valette.
5 Henri d'Orléans, hertog van Longueville; zie over hem no. 2693, p. 293 n. 12.
6 Frederik Hendrik.
7 Pierre Séguier.
8 Claude de Bullion en Claude le Bouthillier.
9 Gaston Jean-Baptiste de France, hertog van Orléans.
10 Gedrukt *Epist.*, p. 253; *Oxenst. Skrifter* II, p. 219.

Videor mihi recte incepturus ab Enniano versu voce una immutata:
Gallia terribili tremit horrida terra tumultu[11].

11 Ennius fig. 310 (*Ann.* VI aant. frg. 6): Africa terribili tremit horrida terra tumultu; zie *Ennianae Poesis Reliquiae iteratis curis recensuit Ioannes Vahlen.* Lipsiae In Aedibus B.G. Teubneri MCMIII, p. 55.

Nempe Samaram transiit hostis tanto agmine - XX M equitum, X M peditum esse dicuntur -, ut nihil contra ausus sit comes Suessionensis[1], qui illis in partibus curabat; Galli Esiae pontes pene omnes abrupere, ut intra eum amnem hostem sisterent. Sed et hunc vado transgressi excursores flammis, caedibus, rapinis etiam circumsita Compendio vastant.

Cardinalis Riceliacus ad remedia decurrit, quae satis apparet periculo expressa. Mareschallum Lafortium[2] ad magistratus civitatis hujus allegavit, ut ipsa re ac fide potens milites conscriberet. Facit, multaque ex officinis et tabernis et otiosa juventute millia confluunt, quia praeter arma dantur singulis praesentis pecuniae XX floreni aut pro ea vestes; et septeno quoque die solventur stipendia, per eos, quos civitas ei negotio praeficiet; credoque ad alias etiam civitates manaturum hoc exemplum.

Mali magnitudo etiam vetera religionum odia ita obruit, ut civitas hoc onus in se suscipiens postulaverit, ne quis alius mareschallo Lafortio fines laborantes tutaretur, idque impetraverit.

Itaque comes Suessionensis in Campaniam, unde venerat, Brezaeus[3] in Caletum praefecturam suam mittitur. Evocatus etiam a secessu suo Castillionaeus[4] jussusque sine mora ire ad comitem. Longovillius[5] vero precibus pollicitationibusque Normannicam et vicinam nobilitatem, satis male habitam anno priore, excitat, ut in hoc discrimine patriae manus suas commodet. Rex ipse[6] in hac urbe nunc est conspectu suo reprimens seditionum semina alioqui facile eruptura; tantum est in potentes, praecipue qui pecuniam tractant, plebis odium.

Incommode evenit, quod Dola regis arma etiamnunc detinet. Exercitus Valettae[7] et ducis Bernhardi[8] satis habet Gallasii[9], modico intervallo dissiti, conatus impedire, quanquam is Polonorum stipendia negata querentium secessione - trans Rhenum iisse creduntur - non parum imminutus est.

At in Italia manent discordiae cunctaque corrumpunt. Parmensis[10] nondum quidem descivit, sed aures dat Hispano[11]. Sabaudus[12] sua curans et semper ad Hispani gratiam respectans impedivit, quominus post praelium Mediolano sane trepidanti admoverentur arma; ad Lacum majorem morari ei visum. Interim a Neapoli V millia militum per Genuatum agrum novum hosti auxilium cum venissent, nulla jam spe quicquam promovendi, retro Vercellas et in subalpina ductus est sociorum exercitus.

Rohanium[13], nequid agere possit, sua mala exercent, pecuniae inopia, fluxa fides, pestis formidataque non militis tantum, sed et plebis Rhaeticae seditio,

1 Louis de Bourbon, graaf van Soissons.
2 Jacques Nompar de Caumont, markies van La Force.
3 Urbain de Maillé, markies van Brezé.
4 Gaspard de Coligny, graaf van Châtillon.
5 Henri d'Orléans, hertog van Longueville, gouverneur van Normandië.
6 Lodewijk XIII van Frankrijk.
7 Louis de Nogaret d'Epernon de la Valette.
8 Bernhard, hertog van Saksen-Weimar.
9 Matthias, graaf Gallas, generaal-majoor in dienst van Ferdinand II.
10 Odoardo Farnese, hertog van Parma.
11 Philips IV.
12 Vittorio Amedeo, hertog van Savoye.
13 Henri, hertog van Rohan, luitenant-generaal van het Franse leger in Graubünden en de Veltlin.

iratae Gallis, iratae suis etiam magistratibus. Sed hanc narrationem Marino[1] relinquam.

Mittunt huc iterum Helvetii, ut pacem orent comitatui Burgundiae reddi, Rhaeti, ut debita sibi stipendia obtineant.

Zavaskius[2] morbo, an quod morbum simulet, haeret adhuc hic. Interea in Angliam alios e Polonia venisse audimus.

Multum refert principem Arausionensem[3] hoc tempore aliquid moliri, quo hostem distrahat; et faciet, puto, si adsit pecunia, Anglis jam, dum vim minantur in piscatores, non parum ejus reipublicae impendia onerantibus. Iidem pecunias hosti, iidem milites, iidem cuncta bello necessaria transportant. Batavorum arma in Dunquercanos, quantum possunt, prohibent, quo haec cuncta consilio, ego non video, forte nec ipsi vident. Exitus docebit, an haec in Hispanum obsequia Palatinae Domui sint profutura.

Duo millia ex cardinalis Valettae exercitu, totidem ex eo, qui Dolam obsidet, abstrahuntur ad ea, quae magis urgent, Picardiae mala. Tum vero quos divitiae invidiosos vulgo facere possent, propriis suis sumtibus militem exhibendo faciunt se populares. Parlamentum II M homines alet; rationum praepositi MCC[4]; collegium, quod superindictis praeest, quae auxilia et subsidia vocantur CCCC; regis secretarii non illi primores, sed minorum gentium, quorum tamen magnae sunt immunitates itidem CCCC; cancellarius[5], dico summi aerario praefecti[6], cum tota sua cohorte M equites; domus quaeque carrucam habens equitem unum; magistratus Parisiensis II M praeter IV M, quae civitas in se suscipit; proximi vici IV M. Iam et civitates aliae exemplum Parisiense sequuntur, et quae hinc sunt Blaesas X M polliceri dicuntur. Omnibus hujus urbis habitatoribus imperatum est, arma tutandae urbi parata habeant; ipsa urbs, qua in hostes obversa est, et ad eandem partem spectans Dionysii vicus, muniri incipiunt; nec mirum, cum diei itinere non longius hostis Abbatiae aedem Sancti Eligii ad Esiam incenderit.

Divionense parlamentum principi Condaeo[7] in supplementum eorum, qui in Picardiam missi ex ejus exercitu, II M suo impendio misit. At cardinalis[8] magno cum strepitu hodie ex hujus urbis armamentario eduxit sex bellica tormenta magni ponderis.

Mitto edictum regis[9], quo omnes nobiles et qui arma gerunt, jubentur ire ad exercitum, qui est apud Compendium. Rex ipse omnium opificiorum hujus urbis magistratus allocutus est, ne in hac necessitate patriae deessent. Promisere omnes liberaliter, quidam addita conditione, ne a Bulionio[10] pecuniae tractarentur rege id futurum pollicente. Nomen militiae dederunt, unde cognoscatur hominum hic

1 Charles Marin of Marini; zie V, p. 436 n. 4.
2 Johan Zawadski, Pools gezant.
3 Frederik Hendrik.
4 De uitgave der *Oxenst. Skrifter* heeft ‘MD’; vgl. echter no. 2705.
5 Pierre Séguier.
6 Claude de Bullion en Claude le Bouthillier.
7 Henri de Bourbon, prins van Condé.
8 De Richelieu.
9 [Parijs, 6 augustus]: Ordonnance, portant injonction à tous les maîtres d'hôtels et gentils hommes servants de S.M., hors de quartier, de se rendre en l'armée de Picardie, montés et armés (*Actes Royaux*).
10 Claude de Bullion.

copia, ex urbe demtis suburbiis sutores mille quingenti, laniorum tria millia iique celibes omnes. Equi ex stabulis abducuntur in usus publicos. Regis frater[1], qui satis nolens Blaesas abierat, evocatur.

Dum haec scribo, malus advenit nuntius captae ab hoste Corbiae ad Samaram, loci ad transmittendas, quoties opus, copias machinasque oportuni. Speramus nos ex vestris partibus, Excellentissime Domine, prosperiora audituros.

Tuae Sublimitatis cultor devotissimus
H. Grotius[2].

Lutetiae, 8 Augusti novi Cal. 1636.

Adres: Axelio Oxenstiernae, Sacrae Reg. Maj. Regnorumque Sueciae Senatori et Cancellario.

2705. 1636 augustus 8. Aan N. van Reigersberch[3].

Mijnheer,

Dese mael heb ick van uE. ofte van iemant anders uit die quartieren niet gehadt.

Hier heeft het overcomen van den vijant - sterck, soo men meent, X^{m} te voet, XX^{m} te paerd - over de Somme schrick gemaect ende met de quade ordre, die overal is in 't betaelen van de soldaten, in 't voorsien van de steden van artillerie ende anders, soude licht een seditie geresen sijn te Parijs, ten waer den coning[4] hier selve waer gecomen, ende met eene inventie de seditie haer voedsel hadde benomen ende middel gevonden om den vijant te beter te wederstaen. Door den marescal de la Force[5] is de stadt van Parijs versocht self volck te willen aennemen ende betaelen. De stadt heeft het aengenomen, midsdat den marescal de la Force het commandement hebbe in Picardië, ende geeft aen elck man boven de wapenen 20 gulden gereedt met belofte van weeckelijcke betaelinge door stadtscommissarissen, 't welck een groote toeloop maect. Daerenboven neemt men twee duisent uit het leger, dat noch voor Dolen legt, twee duisent van 't volck van den cardinael de la Valette[6] tot defensie van de frontiers ende den hertogh van Longueville[7] met goede woorden doet den adel van Normandië ende naegelegen plaetsen onder sijn beleit marcheren.

In Italien is nae de slagh niet gevordert, maer ter contrarie de macht van de geconfedereerde eerst gebracht aen dese zijde van de Tescin, daernae weder terugge nae Vercelle ende Piedmont. De oorsaeck is niet alleen de vijf duisent man,

1 Gaston Jean-Baptiste de France, hertog van Orléans.
2 Onderschrift en naam ontbreken in de uitgave der *Epist.*
3 Hs. Amsterdam, UB., coll. RK., R 3 a. Eigenh. oorspr. Niet ondertek. Gecit. Brandt-Cattenb., *Leven* II, p. 73. Beantw. d. no. 2749 of ook eerder in een der verloren geraakte brieven tussen 3 augustus en 9 september 1636.
4 Lodewijk XIII.
5 Jacques Nompar de Caumont, markies van La Force.
6 Louis de Nogaret d'Epernon de La Valette.
7 Henri d'Orléans, hertog van Longueville, gouverneur van Normandië.

die uit het rijck van Naples door het Genuees in het Milanees sijn gecomen, maer het mescontentement, dat den hertogh van Parma[8] bij verscheide Fransoisen is

8 Odoardo Farnese, hertog van Parma.

gegeven ende het gestaedigh ommesien van den hertogh van Savoye[1] nae Spaignie toe.

Den hertogh van Rohan[2] heeft in sijn leger pest, vrees van meuterie, gebreck van vivres. De gemeente van de Grisons is oock met Vrancrijck quaelijck tevrede, clagende over het verlies van de souveraineteit over de Valteline. De cantons van de Grisons senden hier om betaelinge van haer regimenten ende de Switsers om de Franche Comté te herstellen in neutraliteit.

Men verlangt hier seer te hooren, dat mijnheer den prins van Orangie[3] iet bij de hant neme.

Van de Engelschen weet ick niet, wat ick sal seggen. Ick en verstae mij haer beleidt niet: ende het compassie met het Huis van de Pals. God wil alles ten beste schicken.

Die gelt hebben maecken haer aengenaem met volck op haere costen te onderhouden: 't parlement alhier 2000; de Reeckencamer 1200; la Cour des Aides 400; de secrétaires du Roy 400; den cancellier[4], surintendants[5] ende intendants van de Finantiën duisent paerden; die van het stadthuis alhier 2000 boven de 4000 van de burgerie. Andere volgen het exempel: de dorpen hier ontrent 4000; de steden van hier tot Blois 15000, elcke porte cochère een man. Alle die haer voor edelen dragen belast uit dese stad nae het leger te trecken. De stadt aen de zijde van den vijant ende St. Denys werdt gesterct. 't Parlement van Dyon heeft aen den prins van Condé[6] gesonden op haere costen twee duisent man.

't Frans[c]he leger hout hem meest bij Compiègne. De vijanden hebben een abdie gebrant op de Oise; een dagreis van hier, St. Leu genaemt. Den coninck heeft selfs gesproocken met de oversten van de gilden, hebben belooft alles bij te brengen, dat in haer macht is, tot afweering van dit peryckel, eenige daerbij vougende, midts dat Bulion[7] het gelt niet en soude handelen, waertoe den coning seide ordre gestelt. In de stadt sonder de fauxbourg hebben haer tot crijgsdienst begeven vijftienhondert schoemaeckers, drie duisent crochetteurs, al ongetroude; de burgers, die hier blijven, alle belast haer wapenen gereedt te hebben. Uit de stallen haelt men de paerden tot den gemeenen dienst. De vrese van eenigh remuement in dese stadt is niet heel over. Conde men de monicken soo wel voor haeren coning doen dienen als sij eertijds tegen haeren coning gedient hebben in de ligue, dat soude een groote verstercking sijn; maer ick vrese, sij quaden dienst doen onder de handt.

Wilt mij doch dat coffer met de papieren doen hebben ende vernemen nae de boecken, die tot van Driel[8] waeren, onder dewelcken eenige waeren mij seer noodigh, ende wilt Cesar[9] aenporren, opdat den tijdt ons geen meer prejudicie en geve.

1 Vittorio Amedeo, hertog van Savoye.
2 Henri, hertog van Rohan, luitenant-generaal van het Franse leger in Graubünden en de Veltlin.
3 Frederik Hendrik.
4 Pierre Séguier.
5 Claude de Bullion en Claude le Bouthillier.
6 Henri de Bourbon, prins van Condé.
7 Claude de Bullion.
8 Vermoedelijk Cornelis Claesz. van Driel.
9 Codenaam voor Rotterdam; het betreft de pogingen door Grotius en namens hem ondernomen om zijn achterstallige salaris als pensionaris van Rotterdam alsnog uitbetaald te krijgen.

Vaert wel, doet onse gebiedenis aen de vrunden.
Tot Parijs, den 8 Augusti 1636.

Tatianus' gesel[1] merct uit veel teeckenen, dat Eusebius'[2] mening is als de saeck tot Stesichorus[3] sal comen - waertoe de saecken seer loopen - Cimon[4] evenwel aen Pindarus[5] vast te binden.

Monsieur de Saumaise[6] heeft van den coning brieven gecregen van ridderschap de St. Michel ende van conseiller d'Estat invidia rumpantur ut ilia codro[7].

UE. soo wanneer hij overcomt sal gelieven met hem wat circumspect te gaen, is wat seer tegen Alcaeus[8].
Vaert wel; den 8 Augusti 1636.

Wij crijgen daer een quade tijding, dat Corbie bij den vijant is becomen ende daerdoor den pas over de Somme voor hem verseeckert. Hij heeft geschut gevonden binnen Capelle ende Castelet.

Adres (met andere hand): Mijnheer Mijnheer Reigersberg, raet in den Hoogen Raet in Hollant.
In dorso schreef Van Reigersberch: Broeder de Groot, den 8 Aug. 1636 wt Paris. Het overcommen van den viant over de Somme; ordre tot rustynge van volck te Paris gestelt.

2706. 1636 augustus 9. Van C. de Groot[9].

Venerande Parens,
Transiturus in Sueciam dum Lubecae ventos opperior faventeis (!) quanquam quod scribam, vix obveniat animo, videor mihi rite auspicaturus iter si ingressus illud fuerim te propositi mei non inconscio. De coetero quinam mei sint successus e Smalchio[10] procul dubio intellexeris, quem arbitror jam pridem ad vos pervenisse.
Apud exercitus post domini magni cancellarii[11] abitum haud ita prosperae nostrorum res, nisi quod amissi Magdeburgi jacturam soletur advectus nuper e Suecia miles, in quo, ut nullis periculis nullisque proeliis fatigato, spes magnae collocantur.

1 Grotius; Tatianus is een pseudoniem voor Maria van Reigersberch.
2 Schuilnaam voor De Richelieu.
3 Codewoord voor vrede.
4 Codewoord voor Staten-Generaal.
5 Codewoord voor oorlog.
6 De Franse klassiek-filoloog Claude de Saumaise - Salmasius -, hoogleraar te Leiden; hij bevond zich met verlof in zijn vaderland.
7 Vergilius *Ecl.* VII, 26; vgl. Martialis IX, 97.
8 Codewoord voor bestand.
9 Hs. Den Haag, ARA. Eerste afd. coll. Hugo de Gr. Aanw. 1911 XXIII, no. 25. Eigenh. oorspr.
10 Peter Abel Schmalz, secretaris van de Zweedse rijkskanselier Axel Oxenstierna.
11 Oxenstierna.

De Hassiae landgravio[1] sinistri rumores seruntur tanquam a partibus seducto; illud certum est militem rediisse ipsum in sua praesidia, dum ut quidam opinantur, cum legatis imperatoriis[2] paciscatur arctius.

Leslius[3] interim copias illas Hanoviae sospitatrices ad Bannerium[4] movet, cui ut itinera obstruantur aliquot equitum, turmas in agrum Luneburgensem misit Hatsveldius[5] majora subsidia ab ipso exspectans duce, cujus beneficio sperat se effecturum, ut ingressis ista itinera meatus omnes atque transitus occludantur.

E Suecia nuntiatur, quam honorifice quamque splen(dide) introductus in urbem Stockholmiam fuerit dominus magnus cancellarius promissis ad salutandum ipsum non tantum e nobilitate quicunque aderant, sed et politici ecclesiasticique ordinis praecipuis, fuisse denique omnia ad ipsius dignitatem et ingentia erga patriam merita accommodata, spero fore ut posthac ad secretiora admissus occasionem nanciscar scribendi tibi et saepius, et de rebus non ita vulgaribus cum ad hanc usque diem ea duntaxat datum fuerit cognoscere, quorum notitia etiam minimis e plebe erat exposita.

Deus te, venerande Parens, publico bono tuaeque famae invigilantem diu nobis, diu aliis virtutum tuarum amantibus servet.

Tuus tibi obedientissimus filius
Cornelius Grotius.

Lübeck, 1636 Iul. 29/Aug. 9.

Boven aan de brief schreef Grotius: Rec. 18 Sept.
In dorso: Aug. 9 n. st. C. de Groot 1636.

2707. 1636 augustus 11. Van Ch. Marini[6].

Monsieur,

Par l'ordinaire passé[7] i'ay respondu à vos deux du 1 et 14 de Juillet[8]. Du depuis il n'est rien passé digne de vostre cognoissance, c'est pourquoy celle-cy ne sera que pour accompagner les encloses à mon.r le gran chancelier[9] et les sieurs Strasburg[10] et Muller[11].

1 Wilhelm V, landgraaf van Hessen-Kassel.
2 Vgl. Oxenstierna's schrijven hierover aan de landgraaf, *Oxenst. Skrifter* 1. afd. XV no. 189 (p. 356).
3 Alexander Leslie; zie over hem V, p. 420 n. 2.
4 De Zweedse maarschalk Johan Gustavsson Banér.
5 Melchior von Hatzfeldt und Gleichen.
6 Hs. Den Haag, ARA. Eerste afd. coll. Hugo de Gr. Aanw. 1911 XXIII, no. 9. Eigenh. oorspr. Beantw. d. no. 2741.
7 No. 2696 dd. 2 augustus.
8 Resp. nos. 2652 en 2669.
9 De Zweedse rijkskanselier Axel Oxenstierna.
10 Paul Strasburgk, Zweedse hofraad, later - in 1642 - Oxenstierna's schoonzoon.
11 Georg Müller, Zweedse hofraad en secretaris.

La peste nous tourmente icy et emporte beaucoup de soldats qui oultre cela meurent des misères.

Il est certain que mon.r de Savoy[12] s'est retiré au delà du Tesin, dont ie ne puis assez m'esmerveiller et admirer le bonheur des Espagnols.

12 Vittorio Amedeo, hertog van Savoye.

On publicque c'est par la mésintelligence qui est entre luy et mon.r de Créquy[1] qui ne se peut accorder avec luy. Les Grisons tiendrons bientost un assemblée à Posclave[2] pour finir les traittez avec la France du succez de laquelle i'espère fort peu pour le gran désadvantage que les Grisons en tireront.

Je demeure passionement, monsieur,

Vostre serviteur très obéissant

Marini.

De Chiavennes, ce 1/11 d'Aoust 1636.

Mon.r le chancelier m'ayant commandé de me fermer encor icy sans m'envoyer aucun argent ie vous supplie d'intercéder pour moy afin qu'on m'en pourvoy au plustost.

Boven aan de brief schreef Grotius: Rec. 27 Aug. n. st.

In dorso: den 11 Aug. 1636 Marini.

2708. 1636 augustus 12. Van Willem de Groot[3].

Frater optime,

Praeterita septimana ad te cum Petro[4] simul Amstelodamo scripsi[5], nunc domum redux iterum ea, qua soleo, via has ad te do litteras, quippe cum et tibi earum, quas ultima Julii misisti[6], debitor sim.

Abest jam in Selandia Reigersbergius[7] atque ideo de compromisso cum Roterodamensibus ineundo[8] deque aliis, quae in eam rem faciunt, nihil certi pronuntiare possum, cum totum negotium illius in manu sit. Illud miror petere te Gallice versa documenta[9], quae ad causam illam pertinent, namque ante aliquot menses ea mittere me et de iis bene receptis litteras a te accipere memini; ego Guilielmum Veldium[10] interpretem adhibuisse me probe novi. De testimonio impletae secundum mandata fidei alia res est, quippe id hactenus exsculpere non potui.

1 Charles Créquy de Blanchefort de Canaples, commandant van de Franse strijdkrachten in Noord-Italië.
2 De bijeenkomst te Poschiavo had plaats op 28 augustus 1636.
3 Hs. Den Haag, ARA. Eerste afd. coll. Hugo de Gr. Aaaw. 1911 XXIII, no. 24. Eigenh. oorspr. Antw. op no. 2691; tesamen met no. 2702 beantw. d. no. 2732.
4 Grotius' tweede zoon Pieter bevond zich om studieredenen in het vaderland.
5 No. 2702 dd. 5 augustus.
6 No. 2691.
7 Nicolaes van Reigersberch.
8 Het betreft de pogingen door Grotius en namens hem ondernomen om zijn achterstallige salaris als pensionaris van Rotterdam alsnog uitbetaald te krijgen.
9 Zie voor deze documenten - zij het niet in Franse vertaling - dl. IV, bijlagen nos. 15-18.
10 Grotius' gewezen secretaris Willem Cornelissen van Velden.

Dussenus[11] et Adrichemus[12] variant in persona, alter Berkelum[13] verba fecisse, alter Nobelium[14] testatur. Camerlingius noster[15] saepe promisit se schedia sua lustraturum, ecquid inde luminis possit accidere, sed promisit tantum,

11 Eewout Jacobsz. van der Dussen; zie III, p. 11 n. 4.
12 Vermoedelijk Joost Jacobsz. van Adrichem (1574-1653).
13 Gerard Jansz. van Berckel.
14 Henrick Willemsz. Nobel; zie over hem IV, p. 468 n. 13.
15 Mr. Johan Camerlingh, sedert 1598 pensionaris van Delft.

nihil vero hactenus praestitit. Quartus qui tunc Delfensum nomine aderat consul Heuvelius[1], interea summum obiit diem. Chartas, quae in sacco fuere, itemque quas deputati e domo tua abstulere, frustra quaerimus

Tu quod vides perisse perditum ducas[2].

De reliquis nuper scripsi, puto et scripsisse Reygersbergium; ego jam hominem, qui a te magni aliquid efflictum expectat, urgere non audeo.

De rebus nostris hoc habe, venisse huc nudius tertius Pavium[3] sed hodie primum in publicum prodiisse ad colloquium cum principe[4], quare quid novi attulerit nescimus.

Interea hodie liber commeatus in castra circa Noviomagum publice indictus est; incertum tamen est, quando princeps hinc profecturus sit, nam cohors praetoria, quae praemitti solet, hic etiamnum est.

Forestius[5] camerae rationali in locum Riccii[6] succedet. Legationem Venetam obibit Borelius[7], qui cum petiisset ab Ordinibus Hollandis in summo senatu locum isque ei assignatus esset, Catsius[8] ea occasione et sibi prospiciendum ratus eundem honorem obtinuit: ita duo Selandi in eum senatum extra ordinem allecti.

Post longas deliberationes tandem eo pervenit, ut Ordines Hollandiae aliquid statuerint de stipendiis militum. Decreverunt enim iis, qui stipendia praevertunt - sollicitatores vocari scis - de parata pecunia in mensem prospicere atque ita, quot mensibus facturos se promittunt, ex reditibus publicis per singulas civitates ad id assignandis ea lege, ut ad mensem usque Majum earum, quas hactenus erogarunt, pecuniarum solutionem non exigant, sub ejus mensis initium, chirographum debitae sortis cum promissione usurarum accepturi: Nunc tantum de accessionibus quibusdam inter Ordinum Deputatos - comitia enim nudius quartus soluta sunt - disceptatur. Vides in usum militiae expeditum satis hac hyeme fore aerarium, si haec omnia ita procedunt, verum magnum onus et sortis et usurarum sub vernum tempus reip. incubiturum.

Ego, siquid hic occurrat novi, curabo, ne nescias; tu nostri quoque curam gere.

Vale et salve, cum tua uxore et liberis[9] a me meaque[10].

Tibi obsequentissimus frater
Guilielmus Grotius.

Hagae, XII Augusti 1636. Raptim.

1 Pieter Anthonisz. van den Heuvel, overleden op 5 januari 1636; hij was burgemeester van Delft geweest in 1621, 1622 en 1623.
2 Catullus VIII, 1-2: Miser Catulle, desinas ineptire,// et quod vides perisse perditum ducas.
3 Adriaen Reyniersz. Pauw; zijn verzoek om terugroeping als extra-ordinarius gezant te Parijs was eindelijk ingewilligd. Zie hieromtrent no. 2511 van Nicolaes van Reigersberch dd. 16 maart 1636 en no. 2543 dd. 7 april van dezelfde.
4 Frederik Hendrik.
5 Nanning van Foreest; zie no. 2624, p. 193 en n. 12 aldaar.
6 Ventidius Riccen; zie no. 2624, p. 193 en n. 11 aldaar.
7 Dr. Willem Boreel, baron van Vreendijk, uit Middelburg (1591-1668), op 2 augustus genomineerd; hij was sedert 1627 pensionaris van Amsterdam.
8 Raadpensionaris Jacob Cats.
9 Cornelia en Diederik waren bij hun ouders in Parijs.
10 Alida Graswinckel.

Boven aan de brief schreef Grotius: Rec. 25 Aug.

2709. 1636 augustus 14. Aan L. Camerarius[1].

Illustrissime Domine,

Corbia, contra quam rumor fuerat, bene adhuc defenditur paulatimque considet pavor[2] ille, qui ex hostium initu in fines Gallicos populum invaserat. Vix credi possit, quanta sint studia civitatum, vicorum, collegiorum in collatione militum aut pecuniae ad hostes avertendos. Etiam monastica sodalitas cartusianorum dat stipendium militibus quadringentis; coelestini totidem et totidem Parisiensis Sorbona cum caetera studiorum universitate.

Burgundiae comitatum pacare et eo modo finire Dolae obsidium nituntur Helvetii. Classis Gallica ex littore Santonico circumnavigata Hispaniae ora[3] jam Massiliam venit ibi se cum longis navibus in mari interno junctura non sine terrore Italiae, ubi terrestri bello per ducum discordias propemodum corrupto incipiet navale.

Multum hic optatur, aliquid nunc faciant Batavi et, quia quae volumus facile credimus[4], jam de Hulsto rumores sunt. Anglici legati[5] videntur propensiores esse[6] quam antehac fuerunt ad foedus Gallicum et sperare se ajunt illam de mari, sane intempestivam controversiam prudentia D. Ioachimi[7] posse componi, quod sane valde velim publici causa. Alioqui metuo, ne si committantur inter se *oi ϑαλασσοχρατοῦντες* incalescat certamen.

> Hoc Ithacus velit et magno mercentur Atridae[8].

Schavaskius[9] etiamnum heic est parum commoda valetudine. Et videtur mari reditum in patriam meditari. Quid nova Polonica legatio[10] in Anglia agat, ibi melius dabitur cognoscere, ubi vos estis.

Pontifex[11] electoribus commendavit negotium regis Hungariae[12] de regno Romano: pro quo beneficio gratiae ei liberaliter tum ab ipso rege, tum a patre ejus imperatore sunt actae.

Exhilaraverat hanc aulam rumor de Hispanicis pecuniis in Anglia retentis, quod id[13] pignus futurum speratur[14] ad Palatinatus restitutionem. Nunc audimus partem earum[15] transiisse in Flandriam et de reliquo idem exspectari. Ejus etiam quid sit, scitis[16] vos melius.

1 Copie Den Haag, ARA. Eerste afd. coll. Hugo de Gr. Aanw. 1911 XXIII no. 2, p. 54. Gedrukt *Epist.*, p. 256.
2 De tekst der *Epist.* heeft: terror.
3 Dit woord is in de Haagse copie uitgevallen.
4 Caesar, *De bello Civ.* II c. 27, 2: quae volumes credimus libenter.
5 John Scudamore, ordinarius Engels gezant in Parijs, en Robert Sidney, graaf van Leicester, extra-ordinarius.
6 Dit woord ontbreekt in de copie te Den Haag.
7 De Staatse gezant in Londen Albert Joachimi, heer van Hoedekenskerke.
8 Vergilius, *Aen.* II, 104.
9 De Poolse gezant Johan Zawadski.
10 De nieuwe Poolse extra-ordinarius gezant Andreas Rey kwam eerst in september 1637 in Engeland aan.
11 Urbanus VIII.
12 Ferdinand, zoon van keizer Ferdinand II.
13 De copie in Den Haag heeft: ibi.
14 De uitgave der *Epist.* heeft: sperabatur.
15 De copie in Den Haag heeft: eius.
16 De uitgave der *Epist.* heeft: scietis.

Deus, Illustrissime Domine, te tuamque familiam sospitet.
Tuae Illustr. Dom. observantissimus
H. Grotius.

Lutetiae, XIV Augusti novi Calendarii MDCXXXVI.

Adres: Ludovico Camerario, Reginae Regnique Sueciae Consiliario et Legato apud Praepot. Ord. Foeder. Belgii.

2710. 1636 augustus 14. Aan A. Oxenstierna[1].

Excellentissime Domine,

Corbiam, quae capta credebatur, verberari adhuc hostilibus machinis et valido praesidio, nulla tamen spe evadendi, sustinere adhuc se credibilior fama est. Sed, praeter Capellam et Castelletum, Roiam et Mondiderium Hispanis cessisse constat et ex captis locis auctum illi tormentorum numerum, cum ipse ex Belgio quadraginta attulisset. Etiam Noviodunum - vulgo Noyon - in hostis esse potestate asseveratur, rumores tales graviter quamvis comprimente aula, quod adversa loquendi libertatem dare soleant. Atque adeo passim multae audiuntur infensae potentibus voces praecipue in cardinalem Riceliacum invidia erumpente. Objiciuntur ei haec maxime, quod junctos sibi sanguine, quanquam impares, magnis muneribus imposuerit; quod rem pecuniariam pessime tractari passus sit; quod urbem hanc tum ut suos hortos extenderet, tum ut nova monasteria surgerent, non una ex parte in tam gravi ac propinquo bello moenibus nudaverit nova moliens nimis longo ambitu; quod pecunias, tormenta, pulverem miserit in suum Portum Gratiae. Postremum hoc praeter caetera his diebus in Parlamento graviter jactatum est, ut amplissimi ordinis nomine querelae ad regem[2] perferrentur praecipuo incitatore praeside Memmio[3], fratre Davausii[4] nunc in Galliam reducis.

Primum praesidem[5] idem Memmius insectatus est ut publica commoda prodentem, dum privatis studet commodis. Sed rex his auditis quosdam e parlamento ad se vocavit, et in his Memmium, severeque eos increpuit, quod litibus judicandis praefecti regni res attingerent; sufficere se regimini; neque tamen aut se aut cardinalem - is adstabat - aures occlusurum, si quis privatim haberet, quod e republica duceret; sed in concessu ipsorum turbide ac per factiones agi; quare interdicere se, nequid talium negotiorum in consultationem vocarent. Quae in Portu Gratiae ad tutelam oppidi maritimi magnique usus misisset cardinalis, suo misisse imperio. Addidit cardinalis, etiamsi a rege non defenderetur, satis sibi esse rationum, quibus se suaque acta apud omne genus humanum defenderet. Abiere senatores trepidi, mussitantes, assentantes, etiam Memmius memor indicti sibi ante annos duos exsilii.

1 Gedrukt *Epist.*, p. 254; *Oxenst. Skrifter* 2. afd. II, p. 222; gedeelt. vert. Brandt-Cattenb., *Leven* II, p. 74.
2 Lodewijk XIII van Frankrijk.
3 Henri de Mesmes, markies van Moigneville; zie over hem III, p. 122 n. 7.
4 Claude de Mesmes, graaf van Avaux; vgl. over hem V, p. 277 n. 10.
5 Nicolas Le Jay.

In urbe hac[1] munienda laboratur. At pontifex[2], ut cardinalis Riceliaci animo religionem, si posset, super his bellis injiciat, misit ei responsum astrologi[3], qui inspecta genesi cardinalis, negat eum anno toto pervicturum. Idem astrologus magna in aestimatione apud pontificem talibus credulum praedicit pacem futuram anno demum 1639.

Mater Suessionensis comitis[4] graviter expostulavit cum cardinale, quod filio suo pericula mandarentur nullis ad depellenda viribus; nam cum ad Braiam aut propinquum ei Serisium vicum 4 Augusti Samaram amnem cum magnis illis copiis - XVI M equitum, XX M peditum fuisse aiunt - transiret [hostis], non erant comiti Suessionensi octo hominum millia.

Potuerant hostes a nobilibus rusticisque Picardiae sisti; sed iis arma pridem rex abstulerat, ut feras sibi servaret. Dux Longavillanus[5] multum hoc tempore laborans nullos e Picardia nobiles, et Normannia aegre ducentos, excire potuerit.

At Hispanorum crescere dicuntur copiae bis mille nuper ad Capellam, deinde ter mille aliis transire visis. Et ad Arleusiam Cameraco non procul alium exercitum habet Hispanus cardinalis[6].

Spes hic est Batavos non quieturos, quamquam illos alieno sane tempore novis impendiis defendendum ad piscatum Angli implicant misso cum classe Northumbrio[7], ut tributum piscarium extorqueat. Id solventibus praesidio sit. Batavi vero totis imperii sui viribus certaturi sunt, ne id onus, quod semel institutum in immensum glisceret, ut illud in freto Danico subeatur.

Frater regius[8], quanquam se nuper imperato ab urbe abitu offensum non dissimulans, corrogat, quod potest mittitque tuendis finibus.

Cardinalis de sua arca duos milliones regi se mutuos dicit dare. Bulionio[9] partem ejus pecuniae, quam haec civitas in novi militis stipendia collegerat, sibi tradi velut ad promovendum Dolae obsidium postulanti negatum id metu viscatarum manuum.

At princeps Condaeus[10] ad Dolam etiam nunc haeret et, quo minus II M equites de suis castris mittat, dicit equitis multum sub Gallasio[11] Brissacum atque inde comitatum Burgundiae petere; esse et alios sub duce Carolo[12] in vicinia, quibus opponi debere vim equestrem aut malum accipi. Ita spe auxiliorum ferociunt Dolani, ut per tubicinem principi Condaeo significaverint, dare se illi sex dies liberos, ut indemnis cum exercitu abeat; post id tempus si maneat, impune id ei non fore. Ille pari contemtu negavit se eos ad veniam accepturos, nisi colla restibus vincti supplicent. Male Gallis evenit haec hostis in frugiferas maxime Galliae

1 Dit woord ontbreekt in de uitgave der *Oxenst. Skrifter*.
2 Urbanus VIII.
3 Niet geïdentificeerd.
4 Anne de Montafié (zie III, p. 135 n. 5), moeder van Louis de Bourbon, graaf van Soissons; zie over hem III, p. 66 n. 12.
5 Henri d'Orléans, hertog van Longueville, gouverneur van Normandië.
6 Don Fernando; zie over hem IV, p. 412 n. 11.
7 Algernon Percy, graaf van Northumberland (1602-1668), op 13 maart 1636 tot admiraal benoemd.
8 Gaston Jean-Baptiste de France, hertog van Orléans.
9 Claude de Bullion, surintendant des finances.
10 Henri de Bourbon, prins van Condé.
11 Matthias, graaf Gallas, generaal-majoor in dienst van de keizer.
12 Karel IV, hertog van Lotharingen.

terras irruptio tempore messis, quam totam suam fecit Hispanus, unde ipsi ingens copia, et in urbe caritas plebi gravis. Putantur civitates et vici suo sumtu exhibituri regi L M hominum, sed hoc remedium necessitate expressum, sicut stipendii administrationem populo dabit, ita et loquendi libertatem valde formidatam potentibus.

Rhotomagum in magno metu fuit non minus quam urbs haec. Nunc ad novas vires parandas dato tempore resurgunt animi manentque hi, qui secedere decreverant.

Dux Sulliacus[1], qui sub rege Henrico IV pecunias et armamentarium rexerat, dixit regi patris temporibus fuisse semper arma in publico parata, unde centum millia instruerentur. Sed obturbabant eum aulici Nogamus[2] et Sanctisimonius[3], ut libere sermonem pertexere non posset. Ab aliis nec hoc tacetur, quae tam cito hosti cesserunt, oppida non ob aliud amissa quam quod nec militi stipendium esset nec oppidanis arma, erepta, ne adversus tot novorum onerum repertores et redemtores vulgus insurgeret. Nuper in hac urbe cum cardinalis incomitatior ostentandae securitati per urbem vectaretur, quidam anteambulonum ejus a plebe male tractatus est. Displicet multis, quod Incolismensi duci[4], parum grato in vulgus, equitatus per Picardiam regendus datur, infringendae, ut creditur, auctoritati mareschalli Lafortii[5], qui cohortibus tantum imperabit.

Ex tot monachorum sodalitatibus soli carthusienses et coelestini pecuniam usui publico obtulere, singuli ordines ad alendos milites quadringentos; tantundem de suo promisit universitas.

In Italia res per discordiam pereunt relatusque in hyberna ille modo Mediolano imminens exercitus. Sabaudus[6] adversa in suam utilitatem rapiens Pignerolum reposcere incipit alioqui, ut creditur, exemturus se bello; idem Parmensis[7] ut faciat, suadet Etruriae dux[8].

A Rohanio[9] quoque nihil est hoc tempore, quod speretur sociis procul remotis et metu irruptionis hostilis ex agro Tirolensi praeter alia mala prioribus literis memorata. Rhaetos supra vetera et hoc offendit, quod perscripta eis dux dare recusat, quae ad pacta super Valle Telina rex addidit cupientibusque illis et conventui ostendere dixit nihil in iis esse, quod Rhaetis noceret, quaedam ipsis utilia; id est unum hoc, ni fallor, quod pro annuo tributo a Valletelinatibus debito communi Rhaetorum rex se expromissorem facit: manentibus caeteris quae jus imperii libertatemque religionis imminuunt. Mittuntur itaque ad eum legati, qui ex ore ipsius regi placita intelligant et ad conventum referant tamque exigua illis in locis fides habetur Gallis, ut incolae Vallis Mussolinae duo illis tormenta commodare noluerint, nisi pecunia, quantum valerent, apud se deposita.

1 Maximilien de Béthune, hertog van Sully; zie III, p. 135 n. 10 en ibid., p. 54 n. 3.
2 Waarschijnlijk foutief voor Nogentus; bedoeld is dan Nicolas de Bautru, graaf van Nogent (1592-1661).
3 Claude de Rouvroi (1607-1693), hertog van Saint-Simon.
4 Charles de Valois, hertog van Angoulême.
5 Jacques Nompar de Caumont, markies van La Force.
6 Vittorio Amedeo, hertog van Savoye.
7 Odoardo Farnese, hertog van Parma.
8 Ferdinando II de Medici (1610-1670), sedert 1621 groothertog van Toscane.
9 Henri, hertog van Rohan, luitenant-generaal van het Franse leger in Graubünden en de Veltlin.

Quae apud lacum Constantiensem se tenuere hostium copiae, partim in Alsatiam flexere, partim adhuc in Italiam transitum minantur sollicitis Altorfiensibus, ne in itinere haereant Helvetiis graves. Eosdem Helvetios rogavit pontifex, ut ad pacem promovendam mittere velint; legatum suum[1] Bononiae esse, ut, ubi de loco colloquii convenerit, eo se transferat. Dissolutus est Helvetiorum Badensis conventus[2] non aditus ab ullo ministro caesaris[3]. Bernae, Friburgo, Soloturno, negotium datum pacandi comitatus Burgundiae.

Quatuor illa Polonorum millia, quae secessionem ab exercitu caesaris fecerunt transque Rhenum se tulere, Silesiam creduntur atque inde patriam repetere. Stipendii inopia dubium utros gravius vexet: nam sicut ob eam Poloni signa caesaris deseruere, ita ex Crequiaci[4] Rohaniique exercitu multi se ad hostes conferunt.

Quid agat classis Gallica non audimus, nisi quod ex Hispania literae ea visa multum ajunt per Lusitaniam trepidatum metuque incerto magna ubique fieri impendia ducesque inter se discordes agere. Andalusiis petentibus, suo sumtu naves ut armare liceret, negatum id, ne populi per se satis impatientes fraeni parere dediscant. Ducum Cardonam[5] in Languedociam aliquid moliri additur.

Angli, qui hic sunt, legati[6] videntur Gallicum fedus magis quam antehac expetere, sive revera id volunt, sive ut eo rumore plus impetrent a caesare, omnes componendae ejus controversiae rationes agitante comite Ognatio[7]. Mihi non videntur aliquid facturi ex usu publico, quoties arcana cum Polonis sub nuptiarum[8] velo latentia considero et nova cum Batavis, quae per totum saeculum quierunt, certamina, et pecuniam Hispanicam[9], supra quatuor milliones, quae retineri in Anglia ceperat, repente permissam transvehi in Flandriam. Comes Licestrius non dissimulat validam esse eo[10] in regno Hispani factionem. Se rogatum, ut, sicut fecerat comes Arundelius[11] atque alii, contribuere aliquid vellet ad novam instituendam societatem, quae piscatum harengarum Hollandis interciperet, detrectasse id, ne sub favorabili obtentu Hispani negotium gereret.

Edicta aliquot mitto, diaria atque horaria potius. Nam ea jam ex quo hostis Samaram transiit saepius mutata in aliam atque aliam formam vidimus, prout intenderat aut remiserat metus aut ab hoste aut a plebe.

Zavaskius[12] mutasse consilium videtur eundi longius et velle mari ad suos reverti.

1 Martio, kardinaal Ginetti; op 24 oktober kwam hij in Keulen aan.
2 Vergadering van de XIII kantons gehouden van 6 tot 23 juli.
3 Ferdinand II.
4 Charles Créquy de Blanchefort de Canaples, commandant van de Franse troepen in Noord-Italië.
5 Don Enrique Ramon Folch, hertog de Cardona de Aragon y Cordova († 1640).
6 Burggraaf John Scudamore en Robert Sidney, graaf van Leicester.
7 Don Iñigo Veléz de Guevara, graaf van Oñate y Villa Mediana.
8 Er was in die dagen sprake van een huwelijk tussen de Poolse koning Wladislas VII (IV) en Elisabeth, oudste dochter van de in 1632 overleden paltsgraaf Frederik V, de Winterkoning, en Elisabeth Stuart, zuster van Karel 1 van Engeland; het huwelijk heeft geen doorgang gevonden.
9 Vgl. no. 2709, p. 319.
10 Dit woord ontbreekt in de uitgave der *Oxenst. Skrifter*.
11 Thomas Howard, graaf van Arundel; zie V, p. 318 n. 12.
12 De Poolse gezant Johan Zawadski.

Scripsit pontifex ad electores commendans Hungariae regem[1] ad regnum Romanorum; pro quo beneficio prolixae gratiae ei actae ab imperatore[2] et rege filio.

Feuquerius[3] ab aquis Borboniis, ubi valetudinem refoverat, vix reversus ire jussus est ad exercitum in Picardia.

Ab Alsatia qui veniunt Galli in Tabernarum oppugnatione multa ajunt impetu magis quam ratione facta atque ex eo accepta tot damna.

Haec dum scribo, intelligo principem Condaeum in eo esse, ut ab obsidio Dolae discedat, in speciem ut legatis Helvetiis[4] id pro beneficio detur, reipsa quod spes ibi sit exigua et propiora pericula urgeant.

A Massilia literae certos nos faciunt jam advenisse eo Gallicam obita Hispania classem junctamque cum regis navibus longis terrorem facere Italiae. De Novioduno nihildum mali est.

Deus, Excellentissime Domine, Tuae Sublimitatis res prosperet.

Tuae Sublimitatis devotissimus cultor

H. Grotius[5].

Lutetiae, 4/14 Augusti 1636.

Rogo, Sublimitati Tuae cordi sint meae res, quas et D. Spiringio[6] commendavi, ut dignitatem tueri possim. Tum vero in praecessionibus rebusque ejusmodi quid mihi sequendum sit, doceri velim.

Ad ducem Bernhardum[7] nihildum mittitur de pecunia in hoc tempus promissa.

Noviodunum assultant hostes sed nondum cepere. Marchio Bonivetus[8] Gallus ad hostes transivit.

Praefectos Castelleti et Capellae[9] damnavit rex absentes ut equis distrahantur. Id tempori datum facile cum tempore sanabitur.

Poloni milites, qui secesserant, ad exercitum caesaris redeunt.

Adres: Axelio Oxenstiernae, Sacrae Reg. Maj. Regnorumque Sueciae Senatori et Cancellario.

1 Ferdinand, zoon van de Duitse keizer Ferdinand II; hij werd op 30 december 1636 tot Rooms koning gekroond.
2 Ferdinand II.
3 Manasse de Pas, markies van Feuquières.
4 Voor dit gezantschap, dat onder leiding stond van Johann Ludwig von Erlach, zie men no. 2657, p. 237 en n. 12 aldaar.
5 Onderschrift en naam ontbreken in de uitgave der *Epist.*
6 Petter Spiring Silvercrona, raad van financiën van Zweden in Duitsland.
7 Bernhard, hertog van Saksen-Weimar.
8 Vermoedelijk Henri Marc Alphonse Vincent Gouffier, seigneur de Crèvecoeur, de Bonnivet et de Cazabel (1586-1645).
9 Etienne de Rouvroi, baron de St. Simon, heer van St. Léger, gouverneur van Le Catelet, en René du Bec-Crespin, markies van Vardes, gouverneur van La Capelle.

2711. 1636 augustus 14. Aan N. van Reigersberch[1].

De ambassadeur Scudamoor[2] heeft mij gezeidt, dat de agent Boswel[3] hem had geschreven en garen weten wilde mijne opinie over het boek van Seldenus[4]; dat hij geantwoordt hadde, dat ik zeide, dat de heer Seldenus zijn verstant ende geleertheit hadde getoont, dat nopende de zaak zelve ik mij geen rechter wilde maken, maar wel geloofde, dat iet in zijn boek was, dat Zweden konde dienen. Dit heb ik uE. willen bekent maken, of misschien daarvan anders dan naar de waarheit wierd gesproken.

De graaf van Leicester[5] heeft brieven van den lord van Northumberlandt[6], admiraal van Engelandt, zeggende, dat hij last heeft van de haringvangers tiende of uitkoop te eischen en die 't zelve betalen te beschermen tegens de Duinkerkers. Dezelve graaf van Leicester heeft mij gezeidt, dat hij mede verzocht is geweest om te contribueren tot eene nieuwe compagnie in Engelandt om haring te vangen, gelijk de graaf van Arondel[7] daartoe hadde gecontribueert, maar dat hij zulks niet had willen doen, omdat hij zag, dat zulks in 't vervolg ging ten voordeele van Spanje. Hij hoopt, dat de heer Joachimi[8] eenig accommodement zal brengen, en heeft op mijn vertrouwen wel ingenomen, dat het minste toe te staan een indrang zouw zijn in infinitum; dat daarom de Hollanders genoodzaakt waren alle hunne magt te gebruiken tot verdediging van een nering, daar zooveel menschen van leefden.

Aldus laat ik niet om in alle gelegentheden het beste te vorderen, en zal noch meerder doen, wel zijnde geïnstrueert.

2712. 1636 augustus 15. Van G. Galilei[9].

A Ugo Grozio a Parigi

Dalla Villa d'Arcetri, 15 Agosto 1636.

Quale e quanta sia stata e sia la confidenza, che ho nella generosità e candidezza dell' animo di V.S. Illustriss., chiaro ed indubitabile testimonio le ne può

1 Gedeelt. gedrukt Brandt-Cattenb., *Leven* II, p. 68.
2 Burggraaf John Scudamore, Engels gezant in Parijs.
3 William Boswell († 1649), van 1632 tot 1636 Engels agent in de Republiek; hij was bekend om zijn geleerdheid.
4 Betreffende John Selden en zijn *Mare clausum* zie men V, p. 515 en nn. 7, 8 en 9 aldaar.
5 Robert Sidney, graaf van Leicester, extra-ordinarius Engels gezant in Parijs.
6 Algernon Percy, graaf van Northumberland; zie no. 2710, p. 321 n. 7.
7 Thomas Howard, graaf van Arundel; zie V, p. 318 n. 12.
8 Albert Joachimi, heer van Hoedekenskerke, ordinarius gezant van de Staten in Londen.
9 Gedrukt *Le Opere di Galileo Galilei. Edizione Nazionale sotto gli auspicii di Sua Maestà il Re d'Italia.* Volume XVI. Firenze Tipografia Barbèra 1905, p. 472; *Le Opere di Galileo Galilei Prima edizione completa condotta sugli autentici manoscritti Palatini e dedicata a S.A.I. e R. Leopoldo II granduca di Toscana*. Tomo VII, Firenze Società editrice Fiorentina 1848, p. 77. Betreffende Galileo Galilei zie men V, p. 489 en n. 7 aldaar; vgl. voorts de briefwisseling tussen Grotius en Vossius in dl. VI met name de brieven nos. 2166, 2186, 2225, 2392 en 2435.

rendere l'aver io già liberamente confidato nella sua mano la mia invenzione della longitudine[1].

La relazione fattami dal mio amatissimo e vero amico - dico del Sig. Diodati[2] - della nobiltà di V.S. Illustriss. aggiunta al comun grido della realtà e fedeltà, che rende spettabile appresso tutti gli nomini la sua nazione, non manco mi spignerebbe a riporre nella sua potestà la stessa propria vita.

Sicchè, stante questo saldo fondamento, vengo con semplici e schiette parole a pregarla che a favor del mio negozio voglia interporre ed impiegare quella autorità, che la sua condizione gli concede appresso i più grandi della sua patria; il qual favore io tanto più sicuramente mi prometto, quanto che la mia oblazione è fatta apertamente, e lontana da brame avare, e solo per arrecar giovamento alla mirabile arte della navigazione, in cosa tanto desiderata e di tanta utilità.

Io mando le lettere e la scrittura tutte aperte in mano del Sig. Diodati, acciò le comunichi con V.S. Illustriss.; e questo fo acciò ch'ella possa - veduto il contenuto di esse - più acconciamente toccare le principali mie intenzioni a quelli, appresso a i quali ella mi favorirà, tra i quali uno, per quanto intendo, dovrà essere l'Illustriss. Sig. Realio[3]. Quello sopra di che bisogna gagliardamente premere, è che quei Sigg. si risolvano ad abbracciar l'impresa, nè si lascino atterrire o diffidino della riuscita per non gli esser presentata la cosa già fatta, stabilità e dall' esperienza confermata; perchè tali stabilimenti non posson esser fatti da me nè da altre persone private, che non hanno navi da navigare nè numero di sudditi da mandare e disporre in vari luoghi per far le debite osservazioni e relazioni: le quali cose tutte ricercano potenza, autorità e lunghezza di tempo, che dalla tenuità di fortuna e gravezza d'anni mi son tutte negate. Quello che al fatto sin qui posse aggiungere, sarà il tentare di rimuovere quelle difficultà, che potrebber esser proposte a quei Sigg., le quali se mi saranno notificate, andrò rimovendo, se saranno rimovibili, o ammettendole, se saranno insuperabili.

Dalla lettura di tutte le scritture, che mando aperte, rimarrà V.S. Illustriss. talmente informata di questo negozio, che non occorre, che io con suo doppio tedio la tenga accupata d'avvantaggio. Le dirò dunque solamente questo, che io gli resterò in perpetuo obbligato, se farà opera appresso i suoi compatriotti, ed in particolare coll' Illustriss. Sig. Realio, che quei Sigg. applichino con saldo proposito l'animo alla mia proposizione, sicchè si risolvano a porvi mano con ferma speranza di certa riuscita, perchè assolutamente altro mezzo non ci è che questo, e questo è tanto accomodato ed eccellente, che di maggior eccellenza non poteva desiderio umano domandarlo.

E qui con reverente affetto bacio la mano a V.S. Illustriss., e della mia devotissima servitù le fo libera offerta.

1 Wellicht het soms - en blijkbaar dan terecht - aan Galilei toegeschreven *L'Usage du quadran ou de l'horloge physique universel, sans l'aide du soleil ni d'autre lumière, lequel peut servir pour trouver et marquer les longitudes, tant sur la terre que sur la mer*. Paris, P. Rocolet 1639. Vgl. ook VI no. 2225, p. 147.

2 Vgl. VI no. 2225, p. 147 en n. 3 aldaar.

3 Dr. Laurens Reael; zie over hem VI no. 2392, p. 402 n. 5.

2713. 1636 augustus 15. Aan Ch. Marini[1].

Monsieur,

J'ay receu vos lettres du 3/13[2] et du 10/20[3] de juillet au mesme temps, à sçavoir le 12 d'Aougst nouveau style, et donné l'addresse à celle qui estoit à monsieur le grand chancelier[4] qui sans doute est asteure en Suède.

Depuis celle que ie vous escrivis le 19/29 de juillet[5], nous avons eu le passage de l'ennemy à Braye-sur-Somme le 4 du mois présent, monsieur le comte de Soissons[6] ayant esté trop foible pour le pouvoir empescher, puisque la cavallerie seule de l'ennemi estoit de seize mille. L'Oise arreste asteure, et croy que ses progrès ne seront guères plus grands, tant est grande la promtitude du parlement et de la chambre des comtes, de la cour des aides, de la ville de Paris, de l'université, de certains ordres de religieux mesmes, de chaque mestier pour entretenir, l'un trois, l'autre deux mille hommes; les autres plus ou moins et cet exemple estant suivi par les autres villes et par les villages mesmes donnera au roy[7] en peu de temps cent mille hommes entretenus et payez de la part des communautez, la seule ville de Rouen en promettant dix mille. Le roy mesme a voulu parler aux maistres de mestiers et jamais on n'a veu des affections si tendres d'un roy envers son peuple, d'un peuple envers son roy tellement que le mal que les Espagnols ont pensé faire, se tournera en grand bien, la concorde estant parue si grande là où l'ennemy s'estoit promis la sédition et la révolte.

Monsieur le mareschal de la Forse[8] a eu l'honneur d'estre recherché par toute la ville de Paris pour commander à cette armée nouvelle et défendre la frontière, ce qui donne un grand contentement à ceux de sa profession, voyants qu'en une telle occurrence on prend confiance en eux.

Monsieur le mareschal de Chastillon[9] garde Senlis et on fortifie partout les villes.

Les Anglois s'estants saisis de quelque argent qui estoit au roy d'Espagne[10] nous donnent espérance de vouloir embrasser plus que cy-devant les affaires de la maison Palatine.

J'ay veu vostre neveu Paravicini[11], gentilhomme de bonne espérance, et voudrois avoir le moyen de le pouvoir servir et tesmoigner à luy et à vous, monsieur, combien ie suis

vostre serviteur très humble.

Le 15 Aoust n. st. 1636.

1 Copie Den Haag, ARA. Eerste afd. coll. Hugo de Gr. Aanw. 1911 XXIII no. 2, p. 53. Antw. op nos. 2668 en 2679.
2 No. 2668.
3 No. 2679.
4 De Zweedse rijkskanselier Axel Oxenstierna.
5 No. 2690.
6 Louis de Bourbon, graaf van Soissons.
7 Lodewijk XIII van Frankrijk.
8 Jacques Nompar de Caumont, markies van La Force.
9 Gaspard de Coligny, graaf van Châtillon; zie over hem V, p. 476 n. 4.
10 Philips IV.
11 Marini was gehuwd met Alessandra Paravicini Capelli; voor de bewuste neef zie no. 2668, p. 255 en n. 3 aldaar.

2714. 1636 augustus 15. Van Rijngraaf Otto[1].

Unsern günstfreundlichen gruess in allem geneigten Willen zuvor Edler, Vester insonderss geliebter Herr unndt Freundt,

Desselben letztes schreiben sub dato Paris den 14/24[e] erst verwiechenen Julij[2] ist unnss in dem Läger zue Brombt von Monsieur de Thouh[3] wohl geliefert worden, daraus wir gern vernommen, dass dem Herrn Ambassadeurn unser vor hiesiger Stadt ihrer Fl. Gn. Herrn Hertzog Bernhardss[4] abgeschiktem (!) vom R.del (?) aufgegebenes pacquet zu recht zu gestellet worden. Das jenige schreiben aber, so von des Herrn ReichsCantzlers[5] Excell. unndt Leg. dem Herrn Ambassadeurn an unnss zue kommen ist unnss biss dato noch nicht zue Handen gelangt, also dass wir keine nachricht haben können, wo ettwann desselbes verplieben.

Seithero aber habn wir von Ihrer Excell. unnd Leg. auf der Post von Hamburg zweij empfangen in deren einem unter dem 24 Junij[6] Sie unnss dero abreyss naher Schweden notificiret, unndt in dem andern die bisshero verhandlete acte wegen der newen durch der Königl. Maytt. zue Dennemarcks[7] höchstansehenliche interposition veranlasten Friedens Tractaten communiciret, unndt die Ständte der vier Ober Craysen zue erforderter coöperation zue disponiren unnss ersuchet. Worauf Ihre Excell. unndt Leg. wir so paldt beandwortet, unndt deroselben der noch übrigen Ständte anliegen unndt desideria mit mehreren deduciret, der ohngezweifelten Hofnung. Ihre Exc. unndt Leg. werden Ihro die gemeine Evangelische sach dero in aller Weldt gepreystem Christlichem eyfer nach gewogenlich recommendiret sein lassen, unndt wolle der Herr Ambassadeur sich belieben lassen bey deroselben solches seiner vielvermögenheit nach bester massen gleicher gestaldt zu incaminiren, unndt ihm seinen Ruhm bey den Ständten, unndt insonderheit unserm gesampten Rheingräfl. Hauss dardurch zu vermehren. Aller massen wir desselben ruhmliche Consilia zu einem solchen Frieden, wie solcher von liebhabern der gemeinen Ruhe unndt freyheit desideriret worden kan unndt soll, gerichtet vermercken.

Wass sonsten bey deren hiesiger landen gelegenen armée vergangen, wirdt dem Herrn Ambassadeurn sonder Zweifel von des Herrn Cardinals de La Valette[8] Hoff aus überschicken worden sein. Vorgestern nun, weilen der feindt zu keinem streich zupringen gewesen, unndt die fourage zimlich abgenommen ist selbiger aufgebrochen unndt wirdt heut der Marche aus vielen considerationen gegen die Saar fortgehen.

So viel unser particular geschäft belangen thuett, bedancken wir unnss nochmalen des Herrn Ambassadeurs guten affection unnd unserm Agenten[9] erwiesener

1 Hs. Den Haag, ARA. Eerste afd. coll. Hugo de Gr. Aanw. 1911 XXIII, no. 18. Orig. Eigenh. ondertek. Antw. op no. 2684; beantw. d. no. 2729. Voor de schrijver zie men V, p. 405 n. 3.
2 No. 2684.
3 François Auguste de Thou; zie no. 2623, p. 192 n. 1.
4 Bernhard, hertog van Saksen-Weimar.
5 De Zweedse rijkskanselier Axel Oxenstierna.
6 Dit schrijven komt in de *Oxenst. Skrifter* (nog) niet voor.
7 Christiaan IV.
8 Louis de Nogaret d'Epernon de La Valette.
9 Friedrich Betz.

ersfriesslichen assistenz. Wie wir aber dem Herrn jünghin geschrieben, also verwundert unnss nochmalen sehr, dass wir seit dem ufbruch von Vezelize von demselben keine nachricht, noch einig schreiben erhalten, bevoral da der Herr Ambassadeur mit Ihm seinem andeuten nach zu ohnderschiedlichen mahlen .. us unsen sachen conferiret, unndt selbige auf einen guten Weg gebracht sein sollen, unndt kan der Herr Ambassadeur ohnschwerth ermessen, dass wir nach seiner Ruckkunft nit weniges verlangen haben mussen, alldie weilen unnss die mittell zu unserm unndt der unserigen unterhalt alss die wir umb alldas unserige kommen, die in unserm von der Königl. Mts. zu Schwedens[1] gnedigst donirtem Ambt. Dachstein verhofte undt von der armée eingemacht, unndt sonsten nirgendsswoher bey diesem betrübten Zustandt etwas zugewarten haben, von tag zu tag schwehrer fallen.

Ersuchen dero wegen dem Herrn Ambassadeurn abermahlen gunstfreundlichen er wolle aller vorstandiger orthen dies unnss angelegene Weck also seiner vielvermögenheit nach befürdern helfen, damit unser Agent zue erwünschter expedition gelangen möge, auch der Salveguarden auf unssere unndt unsers jenigen pupillen Landt unndt gutter in gedanck verpleiben. Sintemahlen unnss selbige, da die armée weiter hinabwerts gehen würde, nicht wenig vorträglich sein würden.

Dardurch obligirt unns der Herr Ambassadeur zu höhern danck, unndt wir sinndt demselben zu angenehmen gefalligkeiten hinwiederumb bereit unndt willig. Verpleibend nechst Göttlicher emphelung des Herrn Ambassadeurs freunddienstwilliger

Otto, wildt unndt Reinngraff.

Datum in ufbruch von Elsas Zabern, den 5e Aug: styl vet: 1636.

Adres: A Monsieur Monsieur Degrott, Ambassadeur pour la Royne de Sueden à Paris.

In dorso schreef Grotius: 5 augusti 1636 Rijngraef.

2715. 1636 augustus 18. Aan L. Camerarius[2].

Illustrissime Domine,

Haec aula noxis mutuis in Austriacos magis magisque accenditur, et cum nuper Picardiam invaderet Hispanus cardinalis[3], in edicto posuit[4] id se etiam caesaris[5] mandato facere.

1 Of Otto door Gustaaf II Adolf dan wel door Christina met Dachstein was begiftigd, heb ik niet kunnen uitmaken.
2 Copie Uppsala, UB., cod. 388a, ep. 47. Gedrukt *Epist.*, p. 256. Ludwig Camerarius was ordinarius Zweeds ambassadeur in Den Haag.
3 Don Fernando; zie over hem IV, p. 412 n. 11.
4 Gedagtekend A Bruxelles, le 5e luillet; zie *Catalogus van de Tractaten, Pamfletten, enz. over de geschiedenis van Nederland, aanwezig in de Bibliotheek van Isaac Meulman. Bewerkt door J.K. van der Wulp, litt. doct. Eerste deel 1500-1648*. Niet in den handel. Gedrukt te Amsterdam, bij de Erven H. van Munster & Zoon, p. 341 no. 2349. Zie voor de inhoud *Theatr. Europ.*, p. 593; zie ook *Merc. Franç.* XXI, p. 210.
5 Ferdinand II.

Sed mirum quam in aulae romanae gratiam consilia hic versentur non levi, ni fallor, periculo Galliae et regentis cuncta cardinalis[6]. Iam nunc archiepiscopus

6 De Richelieu.

Parisiensis[1] publice in ecclesiis moneri homines jussit, ut a familiari convictu ac colloquio protestantium abstinerent, cum mutuum inter diversa sentientes commercium amicitiamque edicta imperent. Et tamen optime duces, Rohanius[2], Lafortius[3], Castilionaeus[4] ex illis sunt et civitates, in quibus eorum numerus praevalet, ut Montalbanum, magno studio militeque ac pecunia rem communem juvant.

Remisit jam eo usque, quae in hac urbe fuit, trepidatio, ut imminutae alibi sint excubiae, alibi et negligantur: nimirum quod hostes omisso, ut videtur, Esia, qui inter Samaram Sequanamque medius fluit, Samarae adsita ac proinde Belgico fini propiora adoriantur, quanquam, quid[5] nunc agant, quoniam Corbia ipsis nimis facile per ignaviam praefecti[6] obtigit, dubitatur. Interim bene est, quod regi[7] tempus datum est exciendi civitatum terrarumque vires, ita ut propediem LX millia ad finem Picardicum habiturus credatur, eisque bipartitis altero exercitu praelium ausurus, altero interiora obtecturus.

At in Burgundia, postquam a Dolae obsidione abitum est, trepidari a Gallis incipit, quod occupato Viroduno ad Ararim cum equitum ferme IV millibus illuc irruperit dux Carolus[8]. Cardinalem Valettam[9] et ducem Bernhardum[10] alimenti inopia coegit Alsatia digredi et in Lotharingiam se ad Fenestrangium referre, quorum abitu securior Galassius[11], postquam Drusenhemum bene permunierat, ad Rhenum concessit[12] incertum, utram in ripam bellum portaturus.

Classes regiae, tum quae ab Oceano venerat, tum quae in ora Massiliensi, quo illa nunc venit, antehac fuerat, nihildum agunt, nisi quod Italis ad omnes rumores paventibus incutiunt metum.

Deum rogo, Illustrissime Domine, ut tibi tuisque adsit.

T. Illustr. Dom. omni observantia addictissimus
H. Grotius.

XVIII Aug. MDCXXXVI n.c. Lutetiae.

Adres: Ludovico Camerario, Reginae Regnique Sueciae Consiliario et Legato apud Praepot. Ord. Foeder. Belgii.

In de copie te Uppsala is nog toegevoegd: Huic et duab. seq. [nos. 2719 en 2755] aliena manu scriptis Grotius ipse sua manu subscripserat.

1 Joannes Franciscus Paulus de Gondi, kardinaal de Retz; zie III, p. 456 n. 2. Hij was van 1622 tot zijn dood op 21 maart 1654 aartsbisschop van Parijs.
2 Henri, hertog van Rohan, luitenant-generaal van de Franse legers in Graubünden en de Veltlin.
3 Jacques Nompar de Caumont, markies van La Force; vgl. over hem no. 2713, p. 327.
4 Gaspard de Coligny, graaf van Châtillon.
5 De copie te Uppsala heeft: quicquid quod.
6 De capitulatie van La Corbie werd getekend door Maximilien de Belleforière († 1649), seigneur d'Ittre et de Soyecourt, graaf van Tilloloi, luitenant-generaal van Picardië; de gouverneur was René, markies van Mailly, seigneur de Remaugies, Monthulin etc. (1610-1695).
7 Lodewijk XIII van Frankrijk.
8 Karel IV, hertog van Lotharingen.
9 Louis de Nogaret d'Epernon de La Valette.
10 Bernhard, hertog van Saksen-Weimar.
11 Matthias, graaf Gallas, generaal-majoor in dienst van Ferdinand II.
12 De copie te Uppsala heeft: concessisset.

Boven aan de brief in de copie te Uppsala in margine: Redd. Hagae Com. A.^{o} 1636 1 Octob. st. n.

2716. 1636 augustus 18. Aan Willem de Groot[1].

Quoties, mi frater, apud me cogito, quibus maxime rebus promoveri possit remota a controversiis aut damnosis aut minus utilibus christiana pietas, duo mihi libri in mentem venerunt dignissimi, qui in usum eorum, quibus sermo noster incognitus est, vertentur, aut in Gallicum, qui satis late patet, aut in latinum: Homiliae Puppii[2] et liber Germanice editus anno 1632 hoc titulo: Von der Reformation, oder Erneuerung der Gemeinte Christi[3], nisi quod in hoc forte quaedam Utenbogardi[4] aut alterius prudentis arbitrio resecanda aut mitiganda sint. Poteris de hoc meo consilio cum prudentibus agere. Video scriptis plus profici quam sermonibus, quod ab iis edoceri eos, qui docti sibi videntur, minus pudeat.

Portat has literas Meunerius[5], de quo scripsi antehac[6]. Si quid potes facere, ut cum bona gratia haeredum Stoutenburgii negotium suum transigat, erit id mihi gratissimum.

Tui amantissimus frater
H. Grotius.

Lutetiae, 18 Augusti 1636.

De Kiliano[7] velim, sis memor. Spero receperis eas, quas die Veneris misi[8], in quibus parentum[9] memini.

2717. 1636 augustus 19. Aan Ch. Marini[10].

Monsieur,

Outre celles desquelles j'ay faict mention il y a huict iours[11] i'ay receu aussi les vostres du 20/30[12] et du 17/27 de juillet[13], ordine prepostero, les plus vieilles plus tard que les plus récentes et n'ay pas manqué d'envoyer vostre pacquet à mons.

1 Gedrukt *Epist.*, p. 862.
2 Over de homiliën van Eduardus Poppius zie men V, p. 12 n. 5.
3 Zie Tideman, *Cat. Theol. Bibl.*, p. 92 no. 28.
4 Johannes Wtenbogaert; zie over hem VI, p. 85 n. 2.
5 Meusnier, een vroegere dienaar van de in 1634 te Brussel overleden Willem van Oldenbarnevelt, heer van Stoutenburg; zie ook III, p. 132 n. 1.
6 Zie bijvoorbeeld brief no. 2014 dd. 16 maart (V, p. 369) en - laatstelijk, bij mijn weten - op 13 april 1635 (V, p. 422: no. 2056).
7 Corn. Kilianus, *Etymologicvm Tevtonicae Lingvae*; zie no. 2627, p. 197 en n. 5 aldaar. Zie ook nos. 2643 en 2683.
8 Niet meer aanwezig.
9 Jan de Groot en Aeltgen Borre van Overschie.
10 Copie Den Haag, ARA. Eerste afd. coll. Hugo de Gr. Aanw. 1911 XXIII no. 2, p. 55. Antw. o.a. op no. 2688; tesamen met nos. 2728 en 2741 beantw. d. no. 2778. Betreffende Ch. Marini zie V, p. 436 n. 4.
11 Waarschijnlijk bedoelt Grotius zijn schrijven van 15 augustus (no. 2713), waarin hij de ontvangst van Marini's brieven dd. 13 en 20 juli vermeldt (resp. no. 2668 en no. 2679).
12 Van 30 juli is er geen brief van Marini. Dat Grotius Marini's brief van 30 juni zou bedoelen, lijkt mij onwaarschijnlijk, daar hij daarop al gereageerd heeft dd. 29 juli (no. 2690).
13 No. 2688.

le grand chancellier[14], qui est asteure en Suède, et y adiouster tout ce qui m'est possible pour l'advancement de vos affaires.

14 De Zweedse rijkskanselier Axel Oxenstierna.

Les lettres du 12/22 de juillet escrites d'Hamburg nous contristent par la perte de Magdenbourg rendue à l'ennemi le 4/14 dudit mois, mais d'autre part nous consolent parce que le marescal Banier[1] beaucoup plus fort que n'est l'électeur de Saxen[2] avecq Haetsfeld[3] espère d'en avoir bientost sa revenge; que la ville de Stargard en Poméranie a repoussé trois grands assaults de l'ennemi et que le marescal Wrangel[4] renforcé des nouvelles gens de Suède espère aussi de son costé faire quelque grand effort.

Quant aux affaires d'icy le roy[5] est allé en Senlis pour, estant plus proche, mieux défendre la frontière, l'ennemi ayant pris Corbie, sans s'estre avancé autrement, mais le dégast qu'il fait est grand et est cause que plusieurs personnes de toute qualité se retirent à Paris. La promptitude d'assister le public en cette nécessité va iusqu' aux moines et docteurs, l'université contribuant de sa franche volonté jusqu'à l'entretènement de quatre cents hommes, les célestins autant et les chartreux autant. Le roy prend de chaque compagnie faite par cette ville trente hommes pour ses guardes, ayant envoyé ses régiments des guardes à Compiègne et autres lieux là où est le danger. Le comte de Guiche[6] y mène aussi mille cinq cents chevaux de l'armée du cardinal de la Valette[7] et du duc Bernhard[8]. Et croit-on que bientost suivra l'armée qui a assiégé Dolen, la neutralité de la Franche-Comté, s'allant, comme il semble, restablir par l'entremise des Suisses: sur quoi toutefois nous ne sommes pas encore bien esclaircis.

Le prince d'Orange[9] se va aussi mettre en campagne et attirer une partie des forces de l'ennemi vers ces quartiers. Si le mal qui presse apporte, comme il advient quelquefois la réformation, de beaucoup de désordres, la France aura plus profité que perdu.

Dieu vous conserve avec les vostres.

Vostre serviteur très humble.

A Paris, le 19 d'Aougst 1636.

2718. 1636 augustus 22. Aan S. Bielke[10].

Illustrissime Domine,

Mandatam Illustrissimae Dominationi Tuae curam rerum Germaniae laetus intelligo, idque ut prosperum gloriosumque[11] patriae ipsique eveniat Deum precor gaudeoque tam praeclarum magnis ejus virtutibus campum obtigisse.

Ego sicuti omnes Suedici regni proceres, qua debeo, veneratione prosequar, ita

1 De Zweedse maarschalk Johan Gustavsson Banér.
2 Johann Georg, keurvorst van Saksen.
3 Melchior von Hatzfeldt und Gleichen.
4 De Zweedse veldmaarschalk Herman Wrangel, vice-generaal-gouverneur van Pruisen.
5 Lodewijk XIII van Frankrijk.
6 Antoine, hertog van Gramont, graaf van Guiche.
7 Louis de Nogaret d'Epernon de La Valette.
8 Bernhard, hertog van Saksen-Weimar.
9 Frederik Hendrik.
10 Copie Den Haag, ARA. Eerste afd. coll. Hugo de Gr. Aanw. 1911 XXIII no. 2, p. 57. Gedrukt *Epist.*, p. 258. Over Sten Bielke zie men no. 2658, p. 241 n. 9.
11 De copie te Den Haag heeft: properam gloriosamque.

imprimis Illustrissimae Dominationi Tuae cupiam testimonium posse edere meae erga ipsam reverentiae.

Cujus rei occasionem opperiens non omittam interim rerum, quae hic atque alibi geruntur, eam gnaram facere.

Felix illa Gallorum, etc. ut modo supra[1].

Comes Suessionensis[2], quod nunc intelligimus, transiit Esiam tuendo Bellovaco. Rex[3] Cantiliaci est, ubi ad eum venturus hodie frater[4] cum copiis.

[22 Augusti, 1636].

2719. 1636 augustus 22. Aan L. Camerarius[5].

Illustrissime Domine,

Praeter ea, quae ante hos septem dies scripsi[6], nihil magni accidit, nisi quod Corbia quum nullius rei egeret, ne praesidii quidem - nam mille. VI^{m} habebat - solo oppidanorum in res praesentes odio dedita est ante hos dies quinque. Praefectus[7] et ejus adjutor[8], Ambianum cum venissent, capti sunt jussu regis[9] et culpam, quod oppidanis hostique non restiterint[10], capite, ut videtur, luent. Alter eorum[11] Davausii sororem[12] in matrimonio habet, cui recenti[13] a legatione tristis hic statim occurrit nuntius.

Dolae obsidione abscessum est ita urgente periculo Picardiae, ut tempus[14] honesto obtentui ex novis pactionibus per Helvetios cudendis exspectari nequierit. Manet pars ejus exercitus ad tuendum Burgundiae Ducatum; ut Valettae[15] et Vinariensis[16] ad cohibendum Gallassium[17], qui misso Brissacum Lamboio[18] ipse ad Drusenhemum se adhuc tenet. Sed pars utriusque exercitus et in eo equitum ferme IV^{m} eunt ad finem Picardicum, quo et rex ipse brevi[19] se iturum dicit, ubi illae copiae equestres et aliae sub fratre regio[20] et Longevillano[21] ex[22] ipsorum

1 Vgl. voor het vervolg de voor dat gedeelte gelijkluidende brief aan Lars Grubbe van dezelfde datum (no. 2720).
2 Louis de Bourbon, graaf van Soissons.
3 Lodewijk XIII van Frankrijk.
4 Gaston Jean-Baptiste de France, hertog van Orléans.
5 Copie Den Haag, ARA. Eerste afd. coll. Hugo de Gr. Aanw. 1911 XXIII no. 2, p. 57. Copie Uppsala, UB., cod. 338a, ep. 48. Gedrukt *Epist.*, p. 257. Geadresseerde, Ludwig Camerarius, was ordinarius Zweeds gezant in Den Haag.
6 No. 2715.
7 René, markies van Mailly, seigneur de Remaugies, Monthulin etc. (1610-1695).
8 Maximilien de Belleforière, seigneur de Soyecourt; zie no. 2715, p. 330 n. 6.
9 Lodewijk XIII van Frankrijk.
10 De copie in Den Haag heeft: restituerint.
11 Maximilien de Belleforière.
12 Judith de Mesmes († 1659).
13 De copie in Uppsala heeft: redeunti.
14 De copie in Uppsala heeft ‘et temporis’ in plaats van ‘ut tempus’.
15 Louis de Nogaret d'Epernon de La Valette.
16 Bernhard, hertog van Saksen-Weimar.
17 Matthias, graaf Gallas, generaal-majoor in dienst van Ferdinand II.
18 Wilhelm, baron van Lamboy; zie no. 2665, p. 250 n. 15.
19 Dit woord ontbreekt in de copie in Den Haag.
20 Gaston Jean-Baptiste de France, hertog van Orléans.
21 Henri d'Orléans, hertog van Longueville, gouverneur van Normandië.
22 Dit woordt ontbreekt zowel in de Haagse copie als in die te Uppsala.

praefecturis coierint impleturae cum iis, quos jam habet comes Suessionensis[1] XII, ut putatur, millia.

Classis Gallica[2] LX ferme navium, quae Hispania circuita, cum regis longis navibus XVI minoribus aliis ad Massiliam se junxit, terrore magno concutit omnem oram hostilem, praecipue Neapoleos regnum, ubi delectus acerbitate seditio non longe abest a civili bello. Comes Suessionensis, quod nunc intelligimus, transiit Esiam[3] tuendo Bellovaco. Rex Cantiliaci est, ubi ad eum venturus hodie exspectatur frater cum copiis.

Deus, Illustrissime Domine, tibi familiaeque Tuae omnia prospera largiatur.

[Ill. Dominat. Tuae observantia omni addictiss.
H. Grotius].

Lutetiae XII/XXII Augusti 1636.

Literas ad me mitti velim ad Iohannem Heufd[4], nobilem hic mercatorem resque Suedicas curantem[5].

Adres: Ludovico Camerario, Reginae Regnique Sueciae Consiliario et Legato apud Praepot. Ord. Foeder. Belgii.

Boven aan de brief in de copie te Uppsala in margine: A.^{o} 1636 Redd. Hag. Com. 1 Octob. st. n.

2720. 1636 augustus 22. Aan L. Grubbe[6].

Nobilissime Domine,

Rediisse te Hamburgum et ad literarum commercium gaudeo. Doleo de Magdeburgo, nec mihi tantum, sed omni huic aulae. Solantur nos quae de Bannerii[7] egregio exercitu deque Wrangelii[8] copiis supplemento auctis et de Stargardio fortiter defenso nuntias; speramusque audituros nos propediem his meliora, quae non tantum res firment nostras, sed et Gallorum animos confirment satis gravibus adversis concussos.

Nam ex quo ad te scripsi postremum[9], felix illa Gallorum trans Ticinum in Hispanos pugna XXII Iunii novi Calend. nihil magni peperit, quamvis jam Mediolani multum

1 Louis de Bourbon, graaf van Soissons.
2 In de Haagse copie wordt voor de woorden ‘LX ferme ... civili bello’ met een ‘etc. ut supra’ verwezen naar brief no. 2720 aan Lars Grubbe; evenzo voor de woorden ‘transiit ... cum copiis.’
3 De copie te Uppsala heeft: Elbam.
4 Johan Hoeufft, bankier te Parijs.
5 Dit postscriptum komt alleen voor in de copie te Uppsala.
6 Copie Den Haag, ARA. Eerste afd. coll. Hugo de Gr. Aanw. 1911 XXIII no. 2, p. 56. Gedrukt *Epist.*, p. 258. Over Lars Grubbe zie V, p. 432 n. 12.
7 De Zweedse maarschalk Johan Gustavsson Banér.
8 Herman Wrangel, Zweeds veldmaarschalk en vice-generaal-gouverneur van Pruisen.
9 Het laatstbekende schrijven van Grotius aan Grubbe van vóór 22 augustus is no. 2656 dd. 4 juli.

trepidaretur. Sabaudus[10] semper ad pacem Hispanicam respiciens moram injecit[11], donec a Neapoli nova auxilia Mediolanensibus ad V^{m} adventa-

10 Vittorio Amedeo, hertog van Savoye.
11 De copie te Den Haag heeft - abusievelijk - 'iniicet'.

rent. Tum desperato progressu in Hyberna reditum est, simul adempta spes Rohanio[1] copias suas ex Valle Telina in agrum ducendi Mediolanensem conjungendique se sociis, quem praeterea seditio militum ob dilata stipendia et morbi pestiferi per exercitum grassantes, praeterea non satis secunda Rhaetorum studia ob ea, quae de libertate Valletelinatium et prohibenda ibi protestantium religione regi[2] placuerant, mirum in modum afflictabant.

Tabernas Alsaticas diutius quam oppidum illud putabatur duraturum obsessum a Valetta cardinali[3] et duce Bernhardo[4] XIV Iulii novi Cal. deditum est post multa damna interque ea mortem comitis Hanovii Iacobi[5] et tribuni Hebrunnii[6]. Interea temporis Befurtum a comite Susae[7], Oberenhemum a Benfeldensibus nostris captum solatii aliquid attulere.

Dola in Burgundiae Comitatu ab initio Iunii a principe Condaeo[8] obsessa magno praesidio pertinaciter se tutata est etiam in obsidentium opera multis eruptionibus felix; nunc dies sunt quatuor, quod ab eo obsidio discessum est, quia et Gallassius[9] per Brisacum et parte alia Carolus dux Lotharingiae[10] magnis cum copiis adventabant et majus periculum urgebat ex Picardiae limite.

Iulii quippe initio ingens exercitus Hispanorum ad XVI^{m} equitum, peditum non pauciora in illam partem incubuit paucosque intra dies captis Capella et Castelleto, quia pulvis bellicus deerat et militum multi aut pugnam detrectabant aut transfugiebant etiam stipendii inopia, IV Augusti nov. Calend. ad Brajam transiere Samaram amnem invalidiore comite Suessionensi[11] quam ut obsisteret, ut qui VIII^{m} secum non haberet et qui circum habitabant nobiles, agrestes, oppidani, partim ferarum servandarum causa, partim metu, ne odio tributorum res novas molirentur, exuti essent armis. Itaque nunc quae inter Samaram et Esiam sita sunt incendiis et rapinis vastant parte interim suorum relicta ad Corbiae obsidium, quod nunc peregerunt.

Lutetiae magna se initio ostendit alacritas civitatis, parlamenti, sodalitatum ac collegiorum omnium ad militem et pecuniam conferendam, sed postea augescente sermonum licentia adversus rerum potentes rex in parlamento agi de regni negotiis vetuit. Qui regias pecunias tractant[12], cum et ejus pecuniae, quam civitas haec sponte confert, ut militi inde aera solvat, partem ad se trahere voluissent, frustra fuere. Rex praeterea ex singulis centuriis, quas civitas conscribebat, tricenos secum ire voluit interdixitque, ne quis opifex plus uno ministro uteretur, ut ea ratione minueretur prompta ad seditiones multitudo, cogereturque ingens turba

1 Henri, hertog van Rohan, luitenant-generaal van het Franse leger in Graubünden en de Veltlin.
2 Lodewijk XIII van Frankrijk.
3 Louis de Nogaret d'Epernon de La Valette.
4 Bernhard, hertog van Saksen-Weimar.
5 Jakob, graaf van Hanau-Münzenberg.
6 John Hepburn; zie over hem no. 2620, p. 185 n. 1.
7 Louis de Champagne, graaf van La Suse; zie over hem no. 2623, p. 192 n. 2. Op 19 juni had hij de stad Belfort in overgave aangenomen.
8 Henri de Bourbon, prins van Condé.
9 Matthias, graaf Gallas, generaal-majoor in dienst van Ferdinand II.
10 Karel IV, hertog van Lotharingen.
11 Louis de Bourbon, graaf van Soissons.
12 Claude de Bullion en Claude le Bouthillier.

militiam capessere; sed multos videmus in alia oppida diffluere, ab aliis militiam deseri, transfugere etiam non paucos.

Classis Gallica LX ferme navium, quae Hispania circuita cum regis longis navibus XVI minoribus aliis ad Massiliam se junxit, terrore magno concutit omnem oram hostilem praecipue Neapoleos regnum, ubi dilectus acerbitate seditio orta non longe abest a civili bello.

Comes Suessionensis, quod nunc intelligimus, Esiam transiit tuendo Bellovaco. Rex Cantiliaci est, ubi ad eum venturus hodie cum copiis frater[1].

Deus, Nobilissime Domine, Tibi rebusque tuis propitius adsit.

Lutetiae, XII/XXII Augusti MDCXXXVI.

Literas recte curare ad me poterit Verportius[2] mercator ad Blonnium[3], qui Amstelodami res curat Suedicas.

2721. 1636 augustus 22. Aan A. Oxenstierna[4].

Excellentissime Domine,

Heri venit huc D. Schmalchius[5], e cujus sermonibus simulque transmissis chartis, pro quibus summas gratias Sublimitati Tuae habeo, didici plurima, ad quae sermones meos dirigam.

Quod Sanctichaumontius[6] me revocari postulat[7], ostendit satis, quam leves motus hi homines habeant. Cum postremum regem[8] vidi, benignissime ab eo acceptus sum. Combaletta[9] uxori meae multis praesentibus dixit plurimi me a cardinali[10] fieri. Comes Brulonus[11] rogavit, regem ut salutarem, etiamsi nihil haberem negotii: id ei gratum fore. Etiam ipso die hesterno Berlisius[12], alter regiorum admissionalium, mei salutandi causa ad me venit.

Duae sunt fontes hujus in me molitionis: alter a Pavio[13] ejusque adjutoribus, alter a Gallis.

Pavius et qui ejus sunt partium, cum hanc aulam faventem sibi habeant, sperant se a me jam legato extorsuros, quod a privato extorquere nunquam potuerunt, ut iis, a quibus indignissime tractatus sum, ultro supplicem. Nimirum

1 Gaston Jean-Baptiste de France, hertog van Orléans.
2 Jacob Adriaensz. Verpoorten, Nederlands koopman te Hamburg.
3 Michiel le Blon; zie over hem V, p. 413 n. 8.
4 Gedrukt *Epist.*, p. 256; *Oxenst. Skrifter* 2. afd. II, p. 226. Gedeelt. vert. Brandt-Cattenb., *Leven* II, p. 79. Tesamen met nos. 2734, 2744, 2757 en 2762 beantw. d. no. 2802.
5 Peter Abel Schmalz, secretaris van de Zweedse rijkskanselier A. Oxenstierna.
6 Melchior Mitte de Miolans, markies van St. Chaumont, speciale gezant van de Franse koning bij Oxenstierna.
7 Vgl. hierover ook Oxenstierna's schrijven van 23 augustus, no. 2724.
8 Lodewijk XIII van Frankrijk.
9 Marie Madeleine de Vignerot, dame de Combalet. Zij was een nicht van De Richelieu; vgl. III, p. 314 n. 5.
10 De Richelieu.
11 Anne, graaf van Brulon.
12 Nicolas de Berlize was sedert 1635 in functie als introducteur des ambassadeurs.
13 Dr. Adriaen Reyniersz. Pauw. Hij had na zijn extra-ordinarius gezantschap met Johan de Knuyt in Parijs lang op zijn terugroeping moeten wachten. Vgl. de brieven nos. 2511 en 2543 van Nicolaes van Reigersberch resp. dd. 16 maart en 7 april.

Libertas pauperis haec est
Contusus rogat et pugnis concisus adorat[1]

Ego vero sicut Batavis, ut regni Suedici amicis commodare data occasione nunquam negligam, ita cavebo, ne de me quisquam triumphet.

Sed haec causa Pavio id in se passo, quod mihi struxerat, minus valitura in posterum est. Nam qui huc veniet legatus Batavorum, D. Osterwyckius[2], qui apud Venetos hactenus legatione functus est, vir nobilis, probus ac literatus, nihil mihi adversum struet; quin si qua poterit, favebit mihi.

Altera a Gallis causa haec est, quod regnum Suedicum multum infra se dejicere cum cupiant, me ad eam rem parum facilem experiuntur. Et sane si quid detrimenti accipere dignitas Suedica debeat, malim id per alium fiat. Sanctichaumontium a me adiri mos vetabat, ut et Venetus mihi legatus[3] et alii dixere. Hominem privatum patrem Iosephum[4], quoties apud alios eum reperi, benigne alloqui non omisi: ut eum domi suae adirem, hoc quoque moribus erat adversum. Chavignium - ita nunc vocatur Buttilerii filius[5] - saepissime compellare volui: misi, horam accepi, aedes adii, non vacavit ipsi. Questus sum per uxorem ea de re apud Combalettam: responsi nihil accepi. Etiam nunc, si quid agendum sit, experiri paratus sum, an audiri possum. Cardinalem antehac vidi saepe: purgavi me de falsis criminationibus, prae se tulit satisfactum sibi. Nunc quod eum non adeam, causae sunt duae. Prior: quod non amat interpellari, nisi quid sciri dignum adferatur. Sciscitabitur[6], quo loco sint res delineati foederis. Certi aliquid respondere res me non patitur. Deinde vero cum Angli duo[7] regni sui dignitatem contra ea, quae cardinalis sibi arrogat, praefracte tueantur, ego, quid facere debeam, mandata exspecto, quae, simul accepero, sequar.

Interim nihil est, quod urgeat; res foederis non hic sed ibi tractanda est: quare nec multum refert, multum hi an parum fidant mihi, cum negotii nihil nunc certe habeam, nisi nuntiare quae fieri video audioque. Nec solent hi homines cuique fidere, nisi quem sibi obnoxium habent. Vident se me suorum consiliorum ministro uti non posse, cum oblatam mihi iterum annuam regis liberalitatem, ita ut legatum decebat, iterum recusaverim. Ideo mihi negant se fidere, ego vero, cur iis non nimium fidam, causas ex rebus mihi cognitis veteribus ac novis plurimas habeo. Non desinam stationem tueri munusque mandatum. Si transferor - et hoc aequo animo feram -, dum sine damno ac dedecore meo fiat.

Zavaskius[8] etiamnunc hic haeret: et ajunt a Dano[9] quoque legatum exspectari. Poloni[10] contra nos causam Anglo[11] affinitas commendabit credo et

1 Juvenalis, *Sat.* III, 299-301:

> --------. Libertas pauperis haec est: // pulsatus rogat et pugnis concisus
> adorat, // at liceat paucis cum dentibus inde reverti.

2 Willem van Liere, heer van Oosterwijk.
3 Alvise Contarini di Nicolo.
4 Père Joseph, François Leclerc du Tremblay, de bekende gunsteling van De Richelieu.
5 Léon le Bouthillier, graaf van Chavigny en Buzançais, zoon van Claude.
6 De uitgave der *Oxenst. Skrifter* heeft - m.i. ten onrechte - de lezing: sciscitabatur.
7 De ordinarius Engelse gezant in Parijs John Scudamore en de extra-ordinarius Robert Sidney, graaf van Leicester.
8 De Poolse gezant Johan Zawadski.
9 Christiaan IV van Denemarken.
10 Wladislas VII (IV).
11 Karel I; men vergelijke ter zake no. 2710, p. 323 n. 8.

Dano, Gallo pontifex[1], ad cujus nutum quam res omnes hujus aulae versentur, et saepe monui antehac, et hae quoque Marini[2] literae docebunt. Pacificatoribus pontifice, Anglo, Dano, Polono nihil boni sperare audeo. Hoc regnum, quo acrius bello in Hispaniam implicatur, eo forte se promtius ab imperatore[3] absolvet. Bavari[4] copiis debere hoc Gallia creditur, quod non statim, ut Samaram transierat hostis, Lutetiam properaverit expositam praedae reperturus urbem, si id fecisset.

Italiae res corruptas, dum Sabaudus[5] sua agit et nunc aperte in Pignerolam se[6] recipiat, dissidium minatur. Parmensis[7] non ab Etrusco[8] tantum sed et a Genuatibus ad causam suam a Gallis dissociandam impellitur; consentiunt Venetus[9] et Mantuanus[10], quos ea de re differentes audivi.

Rohanii[11] et Rhaetorum res quo sint in loco, parco dicere, ne a Marino memorata repetam.

Dolae ab obsidio discescit princeps Condaeus[12] ita propere urgente quippe Picardiae periculo, ut honestam aliquam speciem per pactiones, quas Helvetii conficerent, opperiri non voluerit.

Hostis partim cis partim ultra Samaram est. Qui Samaram non transiere, ceperunt Corbiam nullius rei ad victum bellumve egenam et praesidio incessam militari sexcentorum hominum. Integris moenibus oppidani ad deditionem militem pertraxere. Ob id flagitium capti sunt praefectus[13] et adjutor ejus Sancurius[14], simul Ambianum venerant, capite culpam luituri; qua in re vicem doleo praesidis Memmii[15] et, qui recens in Galliam a legatione venit, Davausii[16], quorum sororem[17] in matrimonio habet Sancurius; eadem pars hostium Ambianum coepit obsidio claudere oppidum non firmum nimis sed valida arce. Pars, quae Samaram transgressa est, inter eum amnem et Esiam sita populationibus vastat. Interim tempus datur regi vires colligendi egregias. Exercitus, qui Dolam obsiderat, pars ibi manet, ut Ducatum Burgundiae contra arma ducis Caroli[18] et Lamboii[19] tueatur; bis mille equites ad finem Picardiae veniunt; totidem ferme ex Valettae[20]

1 Urbanus VIII.
2 Charles Marini; zie over hem V, p. 436 n. 4.
3 Ferdinand II.
4 Maximiliaan, keurvorst van Beieren.
5 Vittorio Amedeo, hertog van Savoye.
6 Dit woord ontbreekt in de uitgave der *Epist.*
7 Odoardo Farnese, hertog van Parma.
8 Ferdinando II de Medici, groothertog van Toscane.
9 Francesco Erizzo (1570-1646), in 1631 tot doge van Venetië gekozen.
10 Carlo Gonzaga, hertog van Mantua.
11 Henri, hertog van Rohan, luitenant-generaal van het Franse leger in Graubünden en de Veltlin.
12 Henri de Bourbon, prins van Condé.
13 De markies van Mailly; zie no. 2715, p. 330 n. 6.
14 Maximilien de Belleforière, seigneur de Soyecourt; zie no. 2715, p. 330 n. 6.
15 Henri de Mesmes; zie over hem III, p. 122 n. 7.
16 Claude de Mesmes, graaf van Avaux; hij was Frans gezant geweest in Duitsland, Polen en Zweden.
17 Judith de Mesmes.
18 Karel IV, hertog van Lotharingen.
19 Wilhelm, baron van Lamboy; zie over hem no. 2665, p. 250 n. 15.
20 Louis de Nogaret d'Epernon de La Valette.

exercitu ducisque Bernhardi[1] duce comite Guichio[2]. Plus quam mille ex attributis sibi regionibus adducit frater regius[3]; nec paucioribus ex Normannica vicinaque nobilitate Langovillius[4]; IV M ferme habebat jam ante comes Suessionensis[5]; proximae civitates et haec imprimis addunt bis mille. Ita duodecim M equitum paucos intra dies futura sperantur; hosti creduntur esse octodecim; peditatum quoque rex auget adjutantibus civitatibus speratque ei in eo fine futura ejus XXV M; rustica plebs, quae in tanta necessitate ad subitariam militiam vocatur, non minus efficiet; his viribus pares se praelio judicant; eoque animo rex, qui Silvanecto in urbem redit, brevi iturum se dicit aut Compendium aut ad loca propinqua cum cardinali, qui ex Portu Gratiae machinas XL deferri jubet.

Edictum[6], quod mitto, quo ex quaque urbana centuria tricenos sibi rex sumit opificesque vetat plus uno ministro uti, causa est, cur multi damnosam militiam metuentes hinc aufugiant, quidam et ad hostem, quod ut prohibeatur pontes ubique magnis insidentur praesidiis.

Exercitus Valettae et Vinariensis potissima adhuc retentat Gallassius[7] firmis se munimentis ad Drusenhemum tenens. A suburbanis Bellovaci magnam vim pecorum nuper abduxere Hispani. Marescallus Lafortius[8], cui, ut dixi antehac[9], cohortium cura mandata est, discedere non vult, nisi de machinis et quae bello sunt necessaria deque alimentis bene sibi prospectum sit.

Seditiones rusticae in Lanquedocia creduntur multa regis concessione medicinam accepturae. Spes magna est bonorum successuum a gemina regis classe, altera a Sanctonico, altera Massiliensi litore, quae nunc coiere, credunturque magni aliquid efficere posse in regno Neapolitano, ubi delectus duritas seditionem excitavit modicis auxiliis in bellum civile ituram.

Illud ad meas res pertinens minime reticendum putavi. Pavii, cum et Batavico munere et legatione exutus hinc abiret, filium[10] venisse ad me patris missu et operam ejus, si qua in re cuperem, in Batavis obtulisse. Respondi, siquid vicissim in Gallia gratum ei facere possem, me facturum. Cum diceret optasse patrem occasionem sibi aliquam datam, ut mecum colloqui posset, respondi et me, si se obtulisset occasio, non diffugiturum fuisse colloquium, humaneque exceptum dimisi.

Comes Suessionensis, quod nunc intelligo, Esiam transit tuendo Bellovaco. Rex Chantiliaci est, ubi hodie ad eum venturus exspectatur cum copiis frater. De induciis susurratur.

1 Bernhard, hertog van Saksen-Weimar.
2 Maarschalk Antoine, hertog van Gramont, graaf van Guiche; zie VI no. 2486, p. 543 n. 11.
3 Gaston Jean-Baptiste de France, hertog van Orléans.
4 Henri d'Orléans, hertog van Longueville, gouverneur van Normandië.
5 Louis de Bourbon, graaf van Soissons.
6 Gedateerd Parijs, 14 augustus: *Ordonnance du Roye, portant injonction aux colonels et capitaines de sa bonne ville de Paris, de fournir à S.M. 30 hommes de chacune de leurs compagnies, sans qu'ils donnent aucune solde, ains seulement l'espée et le bandrier, avec itératif commandement à tous artisans de retenir plus d'un compagnon ou apprentif en leur service.* Paris, P. Rocolet, P. Mettayer et A. Estiene 1636 *(Actes Royaux)*.
7 Matthias, graaf Gallas, generaal-majoor in dienst van Ferdinand II.
8 Jacques Nompar de Caumont, markies van La Force; vgl. ter zake no. 2710, p. 322.
9 No. 2710 dd. 14 augustus.
10 Welke zoon van Pauw het hier betreft, heb ik niet kunnen vaststellen.

Deum precor, Excellentissime Domine, ut regno Tuaeque Sublimitati res prosperas largiatur.

Tuae Sublimitatis cultor devotissimus
H. Grotius.

Lutetiae, 12/22 Augusti 1636.

Putatur Vindex[1] ab[2] Eusebio[3] alienior[4].

D. Spiringius[5] quid pro me ad Heufdium[6] scripserit, mihi non constat. Heufdius paululum mihi dedit. Interim debitis mihi trimestribus et tot itinerum gravibus mihi impendiis premor. Cui malo et in praesens et in posterum remedia, ut spero, Tuae Sublimitatis bonitas reperiet.

Adres: Axelio Oxenstiernae, Sacrae Reg. Maj. Regnorumque Sueciae Senatori et Cancellario.

2722. 1636 augustus 22. Aan N. van Reigersberch[7].

Mijnheer,

Naedat ick uE. laest had geschreven, is 't belegh van Doles verloren sonder eenigh eerlijck pretext, alsoo de tijdt nyet toe en lyet eenige handeling van neutralitijt te verwachten. Over vijff dagen is oock Corbye bij het deel van des vijants leger, dat aen d'andere zijde van de Somme is, becomen, geen gebreck hebbende van eeten, van geschut, buscruyt, nochte oock van garnisoen - daer was in XVI^{c} man - maer alles door de onlust van de burgerye. Evenwel den gouverneur[8] ende den lieutenant[9], dye de suster[10] heeft van den president de Mesmes[11], ende mons.^{r} d'Avaux[12], t'Amiens comende, zijn van 's conincx[13] wege gevangen ende sullen, soo men meent, metten hals haer slappichijt betaelen. Amiens selve is daernae geïnvestiert, de stadt nyet sterck, maer het casteel wel houbaer zijnde. 't Ander deel van 's vijants leger stroopt tusschen de Somme ende d'Oise.

Den coning treckt een deel volcx, meest ruyterye, uyt het leger, soo van mijn heer den prins van Condé[14] als van den cardinael de La Valette[15] ende den hertogh van

1 Schuilnaam voor (de koning van) Frankrijk.
2 Dit woordt staat in de tekst in cijfer: 27.11.266.
3 Schuilnaam voor De Richelieu.
4 Dit woord staat in cijfer: 70.60.79.74.78.55.73.66.
5 Petter Spiring Silvercrona, raad van financiën van Zweden.
6 Johan H(o)eufft, bankier te Parijs en zaakgelastigde van Zweden en van Frankrijk.
7 Hs. Amsterdam, UB., coll. RK., R 3 b. Eigenh. oorspr. Niet ondertek.
8 De markies van Mailly; zie no. 2715, p. 330 n. 6.
9 Maximilien de Belleforière; zie no. 2715, p. 330 n. 6.
10 Judith de Mesmes.
11 Henri de Mesmes; zie III, p. 122 n. 7.
12 Claude de Mesmes, graaf van Avaux; zie no. 2721, p. 338 n. 16.
13 Lodewijk XIII van Frankrijk.
14 Henri de Bourbon, prins van Condé.
15 Louis de Nogaret d'Epernon de La Valette.

Weimar[16] de reste blijvende, d'eene tot defensie van het hertoghdom van Bourgoignie, bevochten door hertogh Carel[17] ende Lamboy[18], d'andere om

16 Bernhard, hertog van Saksen-Weimar.
17 Karel IV, hertog van Lotharingen.
18 Wilhelm, baron van Lamboy; zie no. 2665, p. 250 n. 15.

Gallas[1], dye tot Drusenheim wel geretrencheert light, te wederstaen. Boven dye ruyterye brenght des coninx broeder[2] een deel, Longueville[3] een deel uyt Normandië ende daerontrent, dye al te samen met de ruyterye, dye den graeff van Soissons[4] voor desen had, sal mogen uytbrengen XII duysent man. 't Voetvolck, soo 't oude als dat de steden bij malcander brengen, wordt gehoopt te sullen sijn XXV^{m} man ende men sal noch wel sooveel boeren in wapenen brengen, 't welck, soo men eer had willen doen, waer de passagie over de Somme belet geweest.

In Italië ende de Valteline geschyet nyet goeds, maer men heeft hoope, dat de vloot van den coning, dye van Rochelle rondom Spaignie zijnde gecomen nu bij Marseille is t'samen met de galeyen, wat sal doen (?) uytrechten in het rijck van Naples, alwaer door het dwingen van het volck tot het oorlogh ende andere beswaernisse tumulten ontstaen.

De Fransche seditiën in Languedoc tracht men met toegeven te accommoderen. Den coning verbyet alle ambachtsluyden meer als eene knecht te hebben, willende daerdoor de overige dwingen om in den crijgh te gaen; neemt oock dertich uyt elcke compaegnie bij de stadt aengenomen in zijnen dyenst. Maer het een ende het andere geeft oorsaeck tot verloop van vele luyden, waervan velen oock haer nae den vijant souden begeven, ten waer op alle de bruggen van de rivieren groote wachten sulcx waeren belettende.

Den graeff van Soissons gaet naer de Oise om Beauvais te bevrijden. Den coninck is te Chantilly, alwaer bij hem comt vandage sijn broeder met volck. Men mompelt van Alpheus[5]. Eusebius[6] arbeit bij Thucydides[7] ende bij Sophi[8] om Constans' gesel[9] van de Latouwen[10] wech te helpen. Thucydides toont Constans' gesel wel te willen bij alle manieren[11].

Tot Parijs, den 22 Augusti 1636.

Saumaise[12] sal bij Vindex[13] gebruict werden meest om al te doen tegen Alcaeus, alwaer het dat Latou nae Stesichorus[14] ging.

In dorso schreef Van Reigersberch: Broeder de Groot, den 22 Aug. 1636 wt Paris.

1 Matthias, graaf Gallas, generaal-majoor in dienst van Ferdinand II.
2 Gaston Jean-Baptiste de France, hertog van Orléans.
3 Henri d'Orléans, hertog van Longueville, gouverneur van Normandië.
4 Louis de Bourbon, graaf van Soissons.
5 Alcaeus? Codewoord voor bestand.
6 Schuilnaam voor De Richelieu.
7 Schuilnaam voor de Zweedse rijkskanselier Axel Oxenstierna.
8 Codenaam voor Zweden.
9 Grotius; Constans is een pseudoniem van Maria van Reigersberch.
10 Codenaam voor Frankrijk.
11 Vgl. bijvoorbeeld Oxenstierna's brief dd. 23 augustus, no. 2724.
12 De Franse klassiek-filoloog Claude de Saumaise - Salmasius -, hoogleraar te Leiden; hij bevond zich met verlof in zijn vaderland. De naam staat in de tekst in cijfer: 40.27.69.61.100.76.72.
13 Codenaam voor Frankrijk.
14 Codewoord voor vrede.

2723. 1636 augustus 23. Van J. de Groot[1].

Seer Lieve ende waerde zoon ende dochter de Groot,

Uwer Eed. moeder[2] ende ick, met de andere vrunden alhyer wenschen uwer Eed. met alle derzelver Lieve huysgesin alle geluck, gesontheyt ende zalicheyt.

Wij hooren alhyer daechlix veel van den inval van de viandt in de landen aldaer, mitsgaders van de middelen, dewelcke in Vranckrijck gebruyckt werden om 't selve weder te beletten. Sijne Ex.[e3] neemt deze gelegentheyt ter herten; ons volck leyt meestal ontrent de Schans van St. Andries; zullen eerstdaechs hooren, wat Sijne Ex.[e] zal voornemen, niet alleen om Vranckrijck te verlichten, maer oock om voor onze landen eenich voordeel te doen.

Men heeft dus lang doende geweest om middel te vinden tot beter betalinge van alle de crijchslasten; men verhoopt een goet redres, hetwelcke noodich is, indyen wij onze zaecken staende willen houden ende ons van meuterije ende dyergelijcke onheylen te verhoeden, hetwelck Godt almachtich wil gunnen.

Dewelcke ick bidde dat zijn goddelicke wille sij, seer Lyeve ende waerde zoon ende dochter de Groot, uwer Eed. ende ons allen te verleenen 't gunt Hij weet dat ons zalich is.

Al uwer Eed. goetgunstige goede vader
Jan de Groot.

Metter haest tot Delfft, den 23e Aug. 1636. st. novo.

Adres: A Monseigneur Monseig.[r] de Groot, Ambassadeur à Paris.

In dorso schreef Grotius: 23 Aug. 1636 Ian de Groot.

2724. 1636 augustus 23. Van A. Oxenstierna[4].

Magnifice ac generose domine, amice honorande,

Redditae sunt quas usque ad ...[5] a meo e Germania discessu septimanatim ad me scripsisti, ex quibus omnibus veterem diligentiam et in pervestigando rerum statu dexteritatem agnosco gratamque habeo.

Respondissem ad ea nunc, quae res Gallicas et nostrarum cum iis connexum concernunt, sed fervent adhuc in deliberatione, nec dum vel de foederis renovatione

1 Hs. Den Haag, ARA. Eerste afd. coll. Hugo de Gr. Aanw. 1911 XXIII, no. 23. Eigenh. oorspr.
2 Aeltgen Borre van Overschie.
3 Frederik Hendrik.
4 Hs. Stockholm, RA., coll. Gallica, brev till legaten Hugo Grotius 1635-1638. Orig. Eigenh. ondertek. Tesamen met no. 2886 dd. 13 december beantw. dd. 12 februari en 19 februari 1637 (dl. VIII).
5 In het manuscript open gelaten.

vel coeteris, quae a St. Chamontio[6] proposita sunt, certi quid statutum est; quae ubi definita fuerint, illico significabuntur.

Id vero in praesens te latere nolui: agitari adhuc ista a Gallicis ministris, quae tuam personam afficiunt quaeque mihi a St. Chamontio nomine regis sui[7]

6 Melchior Mitte de Miolans, markies van St. Chaumont, speciale gezant van de Franse koning bij de Zweedse rijkskanselier A. Oxenstierna.

7 Lodewijk XIII van Frankrijk.

exposita per Smalzium ad te perscripsi[1]. Haec (?) ex adiuncta copia literarum eiusdem St. Chamontii cognosces, quid porro ea de re in mandatis sese habere dicat. Et proposita mihi ante paucos dies eadem sunt per dominum D'Avaugour[2]. Ad illas respondebo, quae in rem esse videbuntur adiiciens superioribus, quae suspicionem levare et favori tuo velificari poterunt. Huic quoque multa exculpationi tuae servientia regessi; qui, utut particularem in te adfectum ex veteri aliqua notitia ortum declararit, ex mandato tamen regio se ista monere professus est. Caeterum regni Sueciae administratores quod attinet et quo sensu haec ab iis accipiantur, non est, quod metuas tibi aut existimationi tuae, cum omnia ad honorem ac commodum S.R.M.tis Reginae nostrae[3] ac status eius referas idque omnibus nobis constet. Magis est, ut certo statuas, nos, quantum possumus, effecturos, ut dispulsa omni diffidentia causa isthaec in veterem locum reducatur, quo cum regis christianissimi gratia de caetero quoque commodis Sacrae Regiae M.tis vacare possis. Sin vero praeter spem in sententia persistere certum erit Suae M.ti Galliarum, nec ideo tamen deerunt reginae nostrae occasiones praeclarae, quibus opera tua cum emolumento publico ac honore tuo porro uti queat.

Interim haud praeter rem futurus es, si accurate inquisieris, an aliquid literarum tuarum interceptum, et a quibus, sit, ut dignoscere valeas, suspicionibusne meris an re aliqua subiecta haec agitentur. Ubi vero ad literas meas per Smalzium responderis, quid porro facto usus sit, perscribam.

Bene vale.

M.tiae tuae amicissimus
Axelius Oxenstierna mp.

Dabantur Stocholmiae die 13 Augusti Anno 1636.

Adres: Sac.ae Reg.ae M.tis Sueciae apud Christianissimum Galliarum Regem Legato ordinario, Magnifico ac Generoso Dno Hugoni Grotio, amico honorando.

In dorso schreef Grotius: 13 Aug. 1636 Cancell.

En boven aan de brief: rec. 12 febr.

2725. 1636 augustus 25. Van N. van Reigersberch[4].

Lange jaren is'er iets op de stadt Vlissingen gebrouwen geweest, waarvan men altijdt achterdenken heeft gehadt, ook eenige verdagt zijn geweest, zelfs een genaamt Floran[5], tevoren bij monsr. de Soubise[6] ten dienste van Rochelle gebruikt, in de gevankenisse gestelt. Maar de waarheit heeft men nu eerst ontdekt.

1 Peter Abel Schmalz, secretaris van Oxenstierna; vgl. ter zake no. 2721.
2 Charles Du Bois gezegd van Bretagne, baron d'Avaugour; zie no. 2514, p. 35 n. 8.
3 Christina van Zweden; voor de namen der ‘administratores’ zie p. 58 n. 12.
4 Gedeelt. gedrukt Brandt-Cattenb. *Leven* II, p. 88.
5 Jacques Forant (1588-1649), Frans officier o.a. op de vloot van La Rochelle, was ook in Engelse en Hollandse dienst geweest. In 1636 en 1639 voerde hij het bevel over het oorlogsschip Gouda. Vgl. Worp, *Briefw. Const. Huygens* I, p. 473 (no. 941) en n. 3 aldaar.
6 Benjamin de Rohan, heer van Soubize; zie III, p. 27 n. 6.

Geduurende de gevankenisse van den admiraal Collaart[7] binnen Middelburg is door intelligentie en correspondentie van eenen La Motte[8], Fransman van

7 Jacques Collart; vgl. ter zake no. 2497 dd. 3 maart van Nicolaes van Reigersberch.

8 Charles de La Motte, scheepskapitein in dienst van de Staten; over zijn verraad zie

geboorte, voor dezen gevaren hebbende op de vrije nering en nu bij de kruicers als kapitein van een fregatte gebruikt, de aanslag gearresteert. En de meening is geweest denzelven den veertienden van deze maandt ter uitvoering te leggen.

La Motte, woonagtig te Vlissingen, had zijn vrouw onder voorwendsel van quade menagie van zich doen gaan, die in plaats van naar Hollandt te reizen zich naar Brabant had begeven. Hij zelf in zee sijnde gemant onder andere met twintig Duinkerksche matroozen, die veinsden hier in dienst te willen blijven, had zich bij daartoe gestelde schepen in zee door die van Duinkerken laten nemen ontrent den tijdt, dat het dessein moest worden geëxecuteert. Vier van des vyands fregatten zouden nevens de zijne zich hebben gevoegt om dit werk te volvoeren. Gezamentlijk waren die vijf fregatten gemant met twee duizent mannen, alle uitgelezen volk, Yren en Bourgonjons, van Duinkerken t'zeil gegaan om het voornemen te volvoeren.

Dan of het quade weder of, gelijk meer apparentie heeft, omdat het Zeeuwsche esquader, gecommandeert door Jan Evertze[1], deze vijf fregatten hadde ontdekt en dezelve vervolgde, daarom te Ostende heeft doen inlopen, ofte dat het volk te zeeziek was, gelijk velen meenen, zij hun voornemen niet hebben durven continueren: zoo veel ist, dat wij dat groote gevaar zijn ontkomen, hetwelk anders getenteert of geëxecuteert zouden zijn geweest, eer men eenige advertentie daarvan hadde en ten tijde, dat de stadt Vlissingen t'eenemaal van alle guarnisoen was ontbloot.

Des Zondags na den Zaturdag, die tot de uitvoering was geschikt, is het eerste advys hier gebragt bij een jongen, die als kajuitwagter op La Motte heeft gedient, die alles, in zee in de kajuit dienende, hebbende verstaan, te Ostende inkomende zich heeft verdonkert en zoo over Sluis de particulariteiten hier heeft gebragt.

Het dessein was, dat La Motte brengende met zich een fregatte als op den vijandt verovert regelregt op den middag de nieuwe haven zoude inloopen en de drie andere schepen zouden van verre hebben gevolgt. Het Oranje bolwerk met den kruittoren hadden zij voor eerst te vermeesteren. Eenigen in de stadt woonachtig wisten van het dessein, onder andere een, die aangenomen hadde het geschut te vernagelen.

Dat de vijandt iets op Zeelandt voorhadt, was wel geadviseert, maar men meende het op Zirikzee was gemunt, waarnaartoe drie kompagniën waren gezonden. Van Vlissingen was geen vermoeden en de stadt t'eenemaal van bootsvolk onvoorzien; zoodat Godt zonderling is te danken, dat hij deze aanslag heeft gebroken.

La Motte heeft dit lang in den zin gehad, en eerst in des vijands dienst geweest, vandaar zich met den woon gestelt tot Amsterdam, en met een ample attestatie van de Fransche kerk gekomen tot Vlissingen, alwaar lang heimelijk met Spanje heeft intelligentie gehadt en daarvan gelt getrokken; totdat zij met

1 Zie over hem no. 2497, p. 5 n. 15.

Collaert, ter gelegentheit hij tot Middelburgh gevangen heeft gezeten, den aanslag hebben beraamt. Floran is te voren, na men nu bevint, tot zijn onschult gevangen geweest. Want de advertentiën niet op hem, maar op de gemelde La Motte hebben gezien. Ook word Floran, een man van couragie, als kapitein op een oorlogschip op de Mase gebruikt.

2726. 1636 augustus 26. Aan Bernhard van Saksen-Weimar[1].

Excellentissime Domine,

Literas accepi Hamburgo datas XXVI Iulii ex vetere calendario, quibus doceor VIII ejusdem mensis iuxta idem calendarium magnum cancellarium Suediae[2] Calmariam feliciter appulisse postero die iturum Holmiam.

Cum digrederetur, chartas ad me misit plurimas indices earum rerum, quae cum rege Daniae[3] cumque duce Megalopolitano[4] actae erant: ex quibus apparet, si Suedicis tantum negotiis consultum voluisset cancellarius, potuisse iam arma poni nec aliam pacis moram fuisse, quam quod bellum pro bono sumtum protestantium conditionibus, in commune profuturis terminare desideravit. Exponet regni rectoribus[5] statum rerum et quicquid actum est hactenus dabitque operam, ut quicquid in regno est virium conferatur ad tutelam causae a gloriosissimo rege Gustavo[6] tam fortiter susceptae defensaeque. Stadam missi sunt a Suedia legati[7] ad componendas eas, quae cum rege Daniae exortae erant, controversias, ut iis sublatis magis conspirare possint duo regna vicina ad ea, quae utrique et amicis utriusque sunt utilia. Regem etiam Angliae[8] responso ad ejus prolegatum[9] dato accendere nisus est cancellarius, ut afflictissimam domum sui sanguinis partem[10], quando irrita tamdiu sunt verba, rebus iuvet. Et aliquid nobis subinde spei ostentat extraordinarius, qui hic est Angliae legatus[11], quam utinam probet eventus.

Princeps Arausionensis[12] haud dubie movet exercitum aut aliquid acturus magni aut certe avulsurus malum Picardiae incumbens.

Comes Mauritius Nassavius[13] in Brasiliam it ad eas, quae ibi sunt copias, novas adducens IV millia.

1 H.s Philadelphia, Pa. U.S.A. The Historical Society of Pennsylvania, Ferdinand J. Dreer Collection. Eigenh. oorspr. Copie Den Haag, ARA. Eerste afd. coll. Hugo de Gr. Aanw. 1911 XXIII no. 2, p. 58. Gedrukt *Epist.*, p. 258.
2 De Zweedse rijkskanselier Axel Oxenstierna.
3 Christiaan IV; zie voor de vermelde acten no. 2658, p. 241 en n. 5 aldaar.
4 Adolf Friedrich, hertog van Meckelenburg-Schwerin; het woord 'duce' ontbreekt in de Haagse copie en in de uitgave der *Epist.*
5 Voor hun namen zie no. 2533, p. 58 n. 12.
6 Gustaaf II Adolf, in 1632 gesneuveld bij Lützen.
7 Omtrent dit gezantschap heb ik niets naders kunnen vinden.
8 Karel I.
9 Joseph Averie; zie no. 2658, p. 240 en n. 6 aldaar.
10 De Palts; Elisabeth Stuart, weduwe van de in 1632 overleden paltsgraaf Frederik V, de Winterkoning, was een zuster van de Engelse koning.
11 Robert Sidney, graaf van Leicester.
12 Frederik Hendrik.
13 Johan Maurits, graaf van Nassau-Siegen (1604-1679); hij was van 1636 tot 1644 gouverneur van Nederlands Brazilië.

Ex Asiae India sex naves advenere, quae praeter caetera bona nuntium adferunt stabiliti per Sinas commercii magna spe quaestus in posterum.

Haec nunc habebamus et vota, quae semper facimus pro Celsitudinis Tuae rebus prosperis. Deus ea, Excellentissime atque Illustrissime Domine, rata faciat.

Tuae Celsitudinis cultor addictissimus
et ad obsequia promtissimus
H. Grotius.

Lutetiae, XVI/XXVI Augusti MDCXXXVI.

Adres: Excellentissimo atque Illustrissimo Domino Domino Bernhardo, Duci Saxoniae, Vinariae Juliaci etc.

In dorso staat met andere hand: Mr Grossius, Amb. de Suède 1636.

2727. 1636 augustus 26. Van Willem de Groot[1].

Frater optime,

Litteras a te et filio[2] XV. hujus mensis scriptas Amstelodamo recte accepi sed biduo, postquam alii suas Hagam recta missas accepissent, quo pacto tota novitatis perit gratia: quare cum vel tu vel filius ad me scribitis, rogo ad Bilandium[3] vel, si ita mavis, cum coperculo ad Wouwium[4], destinentur litterae, quorum fidei satis fido.

De pecunia parentibus[5] numeranda quod scribis, curabo; interim scias velim ad persolvendas Petri[6] impensas multa pecunia opus fore sub hyemem.

Salmasio[7] gratulor, quod apud regem suum[8] eum meruit honorem; de reliquis, quae mandas, memor ero.

Nuper Heinsius[9] apud me et Graswinkelum[10] multa de te verba fecit, filium[11] cum litteris ad te in Galliam se velle mittere, prematibus suis nunc recudendis etiam carmina in arcam tuam inserere se velle dictitabat, de injuria temporum querebatur. Ajebat et se jam edere exercitationes suas in testamentum

1 Hs. Den Haag, ARA. Eerste afd. coll. Hugo de Gr. Aanw. 1911 XXIII, no. 24. Eigenh. oorspr. Beantw. d. no. 2773.
2 Alleen Diederik en Cornelia waren te Parijs bij hun ouders; Diederik zal dus bedoeld zijn.
3 Jason van Bijlandt; zie over hem III, p. 11 n. 3.
4 Wellicht een lid van de bekende Haagse drukkersfamilie Van Wouw.
5 Jan de Groot en Aeltgen van Overschie.
6 Grotius' tweede zoon Pieter, die voor zijn studie in het vaderland verbleef.
7 Claude de Saumaise - Salmasius -, Frans klassiek-filoloog en hoogleraar te Leiden. Hij bevond zich met verlof in zijn vaderland; hij was door de Franse koning tot ‘conseiller d'Etat’ benoemd.
8 Lodewijk XIII van Frankrijk.
9 De Leidse professor Daniel Heinsius.
10 Theod. (Dirck) Graswinckel; zie over hem V no. 1896, p. 209 n. 3.
11 Nicolaes Heinsius (geb. 1620); hij heeft Grotius echter nooit ontmoet, want naar aanleiding van Grotius' overlijden schreef hij op 28 oktober 1645 aan Isaac Vossius: ‘Mihi quidem nihil nunc molestius est, quam quod virum sine controversia maximum numquam allocutus sim, numquam viderim.’

novum[1], oppositas ex parte, ut videtur, eorum labori, qui testamentum in Belgicum sermonem verterunt jussu Ordinum[2].

Magnam in Gallia consternationem esse animorum edicta tam crebra tam insolita testantur, utinam Hispanus[3] concordia Gallicae vires experiatur brevi.

Princeps[4] in castris est neque, quid moliatur, constare potest; proxima vice plura me scripturum confido, nunc et materia me deficit et properans nuntius manum de tabula tollam jubet. Filio alias respondebo; nunc prae festinatione impedior.

Vale cum uxore et liberis.

Tibi obsequentissimus frater
Guilielmus Grotius.

Hagae, XXVI Augusti 1636.

Adres: A Monsieur Monsieur Grotius, Ambassadeur de la Reyne et couronne de Suède vers le Roy Trèschrestien à Paris.

Boven aan de brief schreef Grotius: Rec. 18 Sept.

En in dorso: 26 Aug. 1636 W. de Groot.

2728. [1636 augustus 26]. Aan Ch. Marini[5].

Monsieur,

1 *Danielis Heinsii Sacrarvm Exercitationvm ad Novvm Testamentvm Libri XX. In quibus Contextus Sacer illustratur, SS. Patrum aliorumque sententiae examinantur, Interpretationes denique antiquae aliaeque ad eum expenduntur. Qvibvs Aristarchvs Sacer, emendatior nec paulo auctior, Indicesque aliquot vberrimi accedunt.* Lvgdvni Batavorvm, Ex Officinâ Elseviriorum. M. DC. XXXIX.

2 In 1628 waren Jacobus Rolandus (1562-1632), Festus Hommius (1576-1642) en Antonius Walaeus (1573-1639) begonnen met de vertaling van het Nieuwe Testament. In 1634 was hun arbeid gereed voor de druk van de revisie-exemplaren. De eerste druk van de Statenbijbel verscheen in 1637 onder de titel: *Biblia, Dat is: De gantsche H. Schrifture, vervattende alle de Canonijcke Boecken des Ouden en des Nieuwen Testaments. Nu Eerst Door last der Hoogh-Mog: Heeren Staten Generael vande Vereenighde Nederlanden, en volgens het Besluyt van de Synode Nationael gehouden tot Dordrecht, inde Jaeren 1618 ende 1619 Uyt de Oorspronckelijcke talen in onse Neder-landtsche tale getrouwelijck over-geset. Met nieuwe, bij-gevoegde Verklaringen op de duystere plaetsen, aenteeckeningen vande ghelijckluydende Texten, ende nieuwe Registers over beyde de Testamenten.* Tot Leyden, Gedruckt bij Paulus Aertsz. van Ravensteyn. Voor de Weduwe ende Erfgenamen van wijlen Hillebrant Jacobsz. van Wouw. Ordinaris Druckers vande Hoogh-Mog: Heeren Staten Generael.

3 Philips IV.

4 Frederik Hendrik.

5 Copie Den Haag, ARA. Eerste afd. coll. Hugo de Gr. Aanw. 1911 XXIII no. 2, p. 60. Antw. op no. 2696; tesamen met nos. 2717 en 2741 beantw. d. no. 2778. Het briefje is ongedateerd en staat in het copieboek tussen een brief van 26 en een van 27 augustus 1636. De verwijzing naar het in brief no. 2729 aan Rijngraaf Otto dd. 26 augustus vermelde doet mij besluiten de brief aan Marini eveneens op die datum te stellen.

J'ay receu la vostre du 2 d'Aougst nouveau style[6] et addressé voz pacquets tant à M. le grand chancelier[7] qu'au rentemester[8]. Et pour voz affaires particulières i'espère que bientost recevrez du contentement, puisque M. le grand chancelier

6 No. 2696.
7 Axel Oxenstierna.
8 Bedoeld zal zijn Petter Spiring Silvercrona; vgl. no. 2696, p. 301 n. 7.

par ses lettres m'asseure qu'estant en Suède il travaillera à régler le payement de ceux qui servent utilement dont vous, monsieur, n'estez pas des moindres.

Les lettres etc: ut modo supra[1].

2729. 1636 augustus 26. Aan Rijngraaf Otto[2].

Monsieur,

Je vous remercie bien fort de l'honneur que me faites par vostre lettre du 5 d'Aoust st. vet.[3]. Le sieur Betz[4] ne laisse pas de travailler perpétuellement en voz affaires auxquels ie contribueray fort volontiers tant ce qui sera en mon pouvoir.

Les lettres du 26 de Juillet v. st. d'Hambourg disent qu'après la perte de Maegdebourg si longtemps défendue le marescal Banier[5] avoit eu dessein d'attaquer l'ennemy, mais parce qu'iceluy se pouvoit sauver par le pont fait près de Magdebourg il a trouvé à propos d'attendre premièrement les troupes du maior Lesle[6] lesquelles estoient arrivez à Minde. Depuis Stargard après avoir repoussé plusieurs assaults a esté pris par force, et croyoit-on que Maracini[7] estant délivré de cette peine et avec quelques nouvelles troupes entrez dans la marche, se voulut ioindre à l'électeur de Saxen[8] et qu' Hatsfeld[9] s'en alloit vers le Rhin pour là appuier les affaires de l'empereur[10]. A Staden s'assembloit les députez de Suède et ceux de Danemarc pour accommoder les différents survenus à cause de l'archevêché de Bremen et autres incidens. Et monsieur le grand chancelier[11] estoit arrivé le VIII dudit mois et style à Calmar, allant de la Holms en Suède, là où il ne lairra pas de remuer toutes les forces et les courages du royaume pour la défense des amis pour lesquels il a eu tant de soins qu'il n'a pas voulu entrez mesmes en aucune conférence de paix en laquelle on ne vouloit traiter que des affaires concernents la Suède seulement désirant monsieur le grand chancelier que la paix se fit avecq conservation de ceux par lesquels les armes avoient esté prisez. Le prince d'Orange[12] se remue sans doubte ce qui servira grandement à décharger la France d'une grande partie des ennemis. Les Hollandois ont receu six navires des Indes orientales et envoyent le comte Maurice de Nassau[13] pour commender à tout ce qu'ils tiennent en Brasil avecq un renfort de quatre mille hommes et des beaux desseings.

Voylà ce qui nous avons pour asteur et des grands préparatifs en ces quartiers de la noblesse, des villes, des paysans mesmes pour reculer les Espagnols.

1 Zie hiervoor brief no. 2729 dd. 26 augustus aan Rijngraaf Otto, 2de alinea.
2 Copie Den Haag, ARA. Eerste afd. coll. Hugo de Gr. Aanw. 1911 XXIII no. 2, p. 59. Antw. op no. 2714; beantw. d. no. 2767.
3 No. 2714.
4 Friedrich Betz.
5 De Zweedse maarschalk Johan Gustavsson. Banér.
6 Alexander Leslie; zie V, p. 420 n. 2.
7 Rudolf Marazini; zie no. 2640, p. 219 n. 10.
8 Johann Georg, keurvorst van Saksen.
9 Melchior von Hatzfeldt und Gleichen.
10 Ferdinand II.
11 De Zweedse rijkskanselier Axel Oxenstierna.
12 Frederik Hendrik.
13 Johan Maurits, graaf van Nassau; zie no. 2726, p. 345 n. 13.

Je vous prie, monsieur, de croire que ie ne souhaitte rien tant que de tesmoigner par effets que ie suis

vostre très humble serviteur.

A Paris, ce 16/26 d'Aougst 1636.

2730. [1636] augustus 27. Van J. Epstein[1].

Le général Wrangel[2] assiège encor la ville de Gartz. Banier[3] a esté contraint de se retirer auprès de Magdebourg à cause du secours que l'empereur[4] a envoyé au duc de Saxe[5]. Lesle[6] est dans la Westphalie, ayant passé la rivière du Weser et d'abord pris la ville de Petershagen, défait 5 régimens impériaux, et fait lever le siège d'Osnabrug et le bloques de Meppen. Stalhans[7] amène une armée de suite de 16^{m} hommes à pied et 2000 chevaux.

Les Estats du duché de Holstein ont accordé au roy de Dennemarc[8] et duc de Holstein de leur entretenir 2000 combatans. Ils font maintenant des assemblées en Dennemark en le duché de Slesvic pour mesm'effect. On ne sçait ce qu'ils feront.

L'Archevesque de Brème[9], fils du roy de Dennemarc, a fait bloquer par terre et par eau la ville de Staden pour ne l'a voulu recognoistre, avant que Bremen, qui est la ville capitale du pays et que l'empereur leur a donné ordre.

Monsieur,

J'ay voulu communiquer cette nouvelle, que i'ay receu tout à ceste heure, estant fort fraische, et laquelle m'est venue d'assez bonne main, me recommandant à la bonne grâce de vostre Excellence, à qui ie suy

Très humble et très affectionné serviteur

J. Epstein.

2731. 1636 augustus 27. Aan de Hertogin van Pommeren en Croy[10].

Hoochgeboren, Doorluchtige Vrouwe ende Fürstin,

Ick heb bij mijn Heer den cancelier van Vrancrijck[11] soolang aengehouden

1 Hs. Stockholm, RA., coll. Gallica. Handlingar till hörande Hugo Grotii beskickning 1636-1638. Eigenh. oorspr. De schrijver, Johan Epstein, had vóór Grotius' benoeming tot Zweeds gezant in Parijs aldaar de zaken van de Zweedse regering behartigd en was vervolgens Zweeds agent in Hamburg geworden.
2 De Zweedse maarschalk Herman Wrangel.
3 Johan Gustavsson Banér.
4 Ferdinand II.
5 Johann Georg, keurvorst van Saksen.
6 Alexander Leslie; zie over hem V, p. 420 n. 2.
7 Torsten Stålhands, Zweeds generaal-majoor.
8 Resp. Christiaan IV en Frederik III (1597-1659), regerend hertog van Holstein-Gottorp.
9 De latere koning Frederik III van Denemarken (1609-1670) had de opvolging als aartsbisschop van Bremen in 1635 verkregen. In 1648 werd hij koning van Denemarken.
10 Copie Den Haag, ARA. Eerste afd. coll. Hugo de Gr. Aanw. 1911 XXIII no. 2, p. 61. Voor geadresseerde, Anna, hertogin van Pommeren en Croy, zie no. 2595, p. 154 n. 2.
11 Pierre Séguier.

ende den advocaat Labbé[1], mijnen goeden vryent, heeft sooveel naersticheyt ghebruyckt in de saecke van U.E. Fürst: Genade, dat een arrest is becomen inhoudende verscheyde provisionele clausulen, seer zijnde tot voordeel van uwe Fürst: Genade, waervan ick de copie overseynde[2].

Ende soude blijde sijn nyet alleen in dese, maer oock in andere occurrentie te konnen tonen, hoe aengenaem mij is alle t'gunt tot contentement streckt van Uwe Fürst: Genade, Godt biddende, Hooch ende Welgheboren doorluchtige Vrouwe, deselve te willen behouden in goede voorspoet.

Uwer Fürstelijcke Gen: onderdanigste dienaer
H. de Groot.

Tot Paris, den 17/27 Augusti MDCXXXVI.

2732. 1636 augustus 28. Aan Willem de Groot[3].

Literas abs te binas, mi frater, 5 et 12 datas Augusti[4] prope eodem accepi tempore. Tardius jam curari mirum non est hoste omnia intercursante. Redditae mihi sunt priores tuae hodie, cum posterius datas heri accepissem.

Scripsi ad magnum cancellarium[5], ut constituat ipse, quid mihi super Anglicana controversia faciendum censeat. Est in ea re aliquid ad Suediam pertinens.

Quod filium[6] in vertendis Institutionibus juvas, facis pro tuo more, ut de omnibus nobis optime merearis et mei absentis liberis patrem exhibeas. Utinam respondere tuis benefactis queam. Labor ille non male ei procedet, si ad quamque materiam legerit digestorum ejusdem argumenti titulum.

De Anthologia[7] etiamnum cogito. Typi illi optimi non sunt. Blavius[8] bonos correctores Graeci sermonis non habet et tardus est. Sed et hic librarii minus avidi ob prostratum per bella mercatum librorum.

Gronovium[9] novi neque dubito, quin is nos amet. Spero Rivetum[10] bonae fidei futurum. Parentibus[11] opto commodam senectutem. Scripsi de iis ad te nuper[12].

Pecunia illa Hispanica[13] jam ex Anglia in Hispaniam transiisse dicitur.

1 Charles of Pierre Labbé? Zie no. 2595, p. 154 en n. 3 aldaar.
2 Deze copie ontbreekt.
3 Gedrukt *Epist.*, p. 862. Antw. op nos. 2702 en 2708; beantw. d. no. 2746.
4 Resp. no. 2702 en 2708.
5 De Zweedse rijkskanselier Axel Oxenstierna.
6 Grotius' tweede zoon Pieter, die om studieredenen in het vaderland verbleef. Het betreft hier een latijnse vertaling van de *Inleiding tot de Hollandsche rechts-geleertheyd. Beschreven by Hugo De Groot*. In 's Graven-Hage, By de Weduwe van Hillebrant Iacobsz. van Wou. 1631. Wat er verder van Pieters vertaling geworden is, is mij niet bekend; tot een uitgave is het niet gekomen.
7 Zie over deze *Anthologie* VI no. 2407, p. 426 n. 7.
8 De Amsterdamse uitgever Willem Jansz. Blaeu of diens zoon en medewerker dr. Johan Blaeu; zie over laatstgenoemde V, p. 240 n. 11.
9 Johann Friedrich Gronovius; zie over hem V, p. 229 n. 2.
10 De gewezen Leidse theologie-professor André Rivet.
11 Jan de Groot en Aeltgen Borre van Overschie.
12 Vgl. no. 2716, p. 331.
13 Vlg. no. 2709, p. 319.

Reigersbergius[1] ubi redierit, rogo Rotterodamense negotium[2] impellite. Acceperam Veldii interpretationem[3]. Sed puto instrumento aliquo publico mihi opus fore, quale est, quod Vidimatum vocant. Testimonio opus mihi esset illo Delfensi aut et aliorum.

Borelio[4] omnia opto felicia. Puto intellecturum jam Petrum nostrum exemplo Nassovii comitis[5], quam non inhonorae sint tales profectiones. Si locus illi aliquis posset obtingere, in quo et industriam exerceat et res maris addiscat, putem non spernendam occasionem. Ut diu eum nostris sumtibus et quod optare eum video pro dignitate nostra sustentemus, res nostrae praesentes non ferunt.

Scripsi ad senatorem Reigersbergium pati me posse, ut Rotterodamensis civitas arbitros sumat e judicibus, senatores puta Cromhoutium[6] et Couwenburgium[7]; a nobis sumantur senatores alteri duo; et ab his omnibus, si opus sit, quintus.

De Salmasio[8] puto me tibi scripsisse datum ei titulum consiliarii status, ut invidis oculi etiam de inanibus doleant. Lutetiae securi vivimus hoste propiora omittente, intento locis ad Samaram. In Burgundia res mutatae sunt. Periculum a Comitatu abiit, in Ducatum incubuit infuso illuc cum IV M equitum duce Carolo[9]. Ad defensandum nunc propiorem nobis limitem egregii sunt paratus mira civitatum quanquam duriter habitarum studia. Qui Capellam et Castelletum dediderunt[10], culpae alicujus; qui Corbiam tradidit[11] collusionis si non cum Hispano, certe cum regina matre[12] accusatur crediturque se in Angliam recepturus.

Quomodo procedant res inter Anglos Batavosque, scire desidero. Ego non desino quotidie proponere ea, quae ad concordiam spectant, ut Palatinae domui tam diu afflictae spes aliqua exoriatur.

Vale, mi frater, et me crede tua benefacta grato aestimare animo, ut debeo.

Tuus et animo frater
H. Grotius.

28 Augusti novi Cal. 1636.

Si Petro iter Brasilianum, quod velim, allubescit, nihil ad nos rescribite, sed conficite negotium eumque rebus necessariis instruite. Sumat secum libros aliquot et bonorum consortio bona omnia addiscat.

1 Nicolaes van Reigersberch.
2 Het betreft de pogingen door Grotius en namens hem ondernomen om zijn achterstallige salaris als pensionaris van Rotterdam alsnog uitbetaald te krijgen.
3 Vgl. no. 2708, p. 317 en n. 10 aldaar.
4 Dr. Willem Boreel; vgl. no. 2708, p. 318 en n. 7 aldaar.
5 Johan Maurits, graaf van Nassau-Siegen; zie no. 2726, p. 345 n. 13.
6 Mr. Nicolaes Cromhout, president van het Hof van Holland.
7 Mr. Pieter Couwenburch van Belois, raadsheer in het Hof van Holland en evenals Nicolaes Cromhout destijds een der 24 rechters in het proces tegen Grotius.
8 Claude de Saumaise - Salmasius -, Frans klassiek-filoloog en hoogleraar te Leiden. Hij bevond zich met verlof in zijn vaderland.
9 Karel IV, hertog van Lotharingen.
10 René du Bec-Crespin, markies van Vardes, gouverneur van La Capelle, en Etienne de Rouvroi, baron de Saint-Simon, heer van St. Léger, gouverneur van Le Catelet.
11 René, markies van Mailly; zie no. 2715, p. 330 n. 6.
12 Maria de Medici; zij verbleef in de Zuidelijke Nederlanden.

2733. 1636 augustus 28. Aan L. Grubbe[1].

Nobilissime atque amplissime Domine,

Literae, quas XXVI Iulii ad me scripsisti[2], tum quod multa scitu digna nuntiant, pergratae mihi sunt, tum quod virum summum Dominum Salvium[3], cui plurima debeo, mei memorem ostendunt. Ego quantum vestrum utriusque amicitiam faciam, si rebus potius quam verbis possum ostendere, gaudeam.

De Magdenburgo et Stargardta[4] minuit dolorem anticipata jam mali utriusque exspectatio. Magis incipiam[5] illud de landgravio[6]; sed quanti temporis sint, quae cum hoste iniit, pacta et an Gallis facta consciis, multum refert.

Domini Iohannis Skytii[7] casum doleo. Spero ea esse belli commercia, quae libertatem facile indulgeant.

Danus[8] multum metuo, ne praeter veteres simultates Poloni[9] in res nostras molitionibus implicetur. Unde si qua pactione atque etiam concessione eorum, quae ob locorum situm Albimque pene praeclusum aegre defenduntur, abstrahi poterit, id bene erit; sin minus, etiam atque etiam videndum, an Suecia praeter apertum hostem caesarem[10] et pontificios Germaniae tot aliis clancularis par esse possit, et quae sunt rationes horum malorum parte saltem aliqua semet explicandi distrahendique infestos.

Haec aula noxis mutuis in Austriacos magis magisque accenditur et cum nuper Picardiam invaderet Hispanus cardinalis[11], in edicto posuit id se etiam caesaris mandato facere[12]. Sed mirum quam in aulae Romanae gratiam consilia hic versentur non levi, ni fallor, periculo Galliae et regentis cuncta cardinalis[13].

Iam nunc archiepiscopus Parisiensis[14] publice in ecclesiis moneri homines jussit, ut a familiari convictu ac colloquio protestantium abstinerent, cum mutuum inter diversa sentientes commercium amicitiamque edicta imperent et tamen optimi duces Rohanius[15], Lafortius[16], Castilionaeus[17] ex illis sint et civitates, in

1 Copie Den Haag, ARA. Eerste afd. coll. Hugo de Gr. Aanw. 1911 XXIII no. 2, p. 61. Gedrukt *Epist.*, p. 260. Over Lars Grubbe zie V, p. 432 n. 12.
2 Ontbreekt.
3 Johan Adler Salvius, Zweeds hofkanselier en resident te Hamburg.
4 De overgave van Maagdenburg was getekend op 3/13 juli; Stargard viel kort daarop, op 5/15 juli.
5 De lezing der *Epist.* luidt: cupiam.
6 Wilhelm V, landgraaf van Hessen-Kassel; vgl. no. 2609, p. 170.
7 Zie over Johan Skytte Jr. V, p. 242 nn. 1 en 2; bij de belegering van Stargard raakte hij aan beide benen gewond.
8 Christiaan IV.
9 Wladislas VII (IV).
10 Ferdinand II.
11 Don Fernando; zie over hem IV, p. 412 n. 11.
12 Zie no. 2715, p. 329 n. 4.
13 De Richelieu.
14 Johannes Franciscus Paulus de Gondi; zie no. 2715, p. 330 n. 1.
15 Henri, hertog van Rohan, luitenant-generaal van de Franse troepen in Graubünden en de Veltlin.
16 Jacques Nompar de Caumont, markies van La Force.
17 Gaspard de Coligny, graaf van Châtillon.

quibus eorum numerus praevalet, ut Montalbanum, magno studio militeque ac pecunia rem communem juvent.

Remisit jam eo usque ea, quae in hac urbe fuit trepidatio, ut imminutae alibi sint excubiae, alibi et negligantur, nimirum quod hostis omisso, ut videtur, Esia, qui inter Samaram Sequanamque medius fluit, Samarae adsita ac proinde Belgico fini propiora adoriantur; quanquam quid nunc agant, postquam Corbia ipsis nimium facile per ignaviam praefecti[1] obtigit, dubitatur. Interim bene est, quod regi[2] tempus datum est exciendi civitatum terrarumque vires, ita ut propediem LX millia ad finem Picardicum[3] habiturus credatur eisque bipartitis, altero exercitu praelium ausurus, altero interiora obtecturus.

At in Burgundia postquam a Dolae obsidio abitum est, trepidari a Gallis incipit, quod occupato Viroduno ad Ararim cum equitum ferme IV millibus illuc irruperit dux Carolus[4]. Cardinalem Valettam[5] et ducem Bernhardum[6] alimenti inopia coëgit Alsatia digredi et in Lotharingiam se ad Fenestrangium referre; quorum abitu securior Galassius[7], postquam Drusenheimum bene permunierat, ad Rhenum concessit, incertum utram in ripam bellum portaturus. Gotzius[8] ei se juncturus an aucturus sit ad Albim hostium vires dubitatur et hoc.

Hanoviam intelligimus cum Francofurdiensibus restituisse commercia; nec minus prospere armis rem gerere, quando Scottam[9], Darmstadiensis tractus oppidum, irrupisse, Weteraviamque ad tributa bellica compulisse dicitur Ramsaeus[10]. Erenbreidsteinium et pecore abundare et praedis ditari nuntiatur. Ratisbonae jam est Angliae legatus comes Arondelius[11], et ipse, nisi exspectatio hominum fefellit, imperator[12]; electores alii in itinere, alii praemissis legatis secuturi. Ajunt quidem Angliae legati nihil se boni Ratisbonae sperare, sed tamen neque foedus cum Gallis faciunt et Batavorum labores pro re communi impediunt disjectis vi ac metu eorum piscatoribus, qui mari decedere maluerunt quam semel suscipere onus ex quantuliscunque initiis cum tempore tanta sumturum incrementa, ut quaestum incertum et modicum facile sint exhaustura et sic transmotura plebem maritimam ad terras ejus oneris immunes.

Haec res et pecuniae Hispanicae ex Anglia in Flandriam trajectio[13] in causa sunt, cur restitutionem Palatinae domus a proximis suis derelictae vix sperare liceat; videtur mihi Anglus[14] conciliaturam suam oblaturus ad ea, quae Suedis

1 René, markies van Mailly; zie no. 2715, p. 330 n. 6.
2 Lodewijk XIII van Frankrijk.
3 De uitgave der *Epist.* heeft: Picardiae.
4 Karel IV, hertog van Lotharingen.
5 Louis de Nogaret d'Epernon de La Valette.
6 Bernhard, hertog van Saksen-Weimar.
7 Matthias, graaf Gallas, generaal-majoor in dienst van keizer Ferdinand.
8 Johann, graaf van Götz; zie over hem no. 2685, p. 281 n. 7.
9 De uitgave der *Epist.* heeft abusievelijk 'Scotum'.
10 James Ramsay (1589?-1638), Schot van geboorte, trad in Zweedse krijgsdienst onder Gustaaf II Adolf en werd gouverneur van Hanau, dat hij in 1635 met grote moed tegen de keizerlijken verdedigde; bij een hernieuwde strijd om Hanau in 1638 werd hij dodelijk gewond.
11 Thomas Howard, graaf van Arundel; zie V, p. 318 n. 12.
12 Ferdinand II.
13 Vgl. no. 2709, p. 319; de uitgave der *Epist.* heeft: transvectio.
14 Karel I.

Danisque intercedunt negotia, si ea tamdiu trahuntur. Fatigat enim se illa gens legationibus et plerumque irritis. Gallis et hoc minus consilia sua probabunt, quod in Angliam recepisse se dicatur Sancurius[1] deditae citra necessitatem Corbiae reus.

In Italia nihil agitur, adeo titubat ista societas, ad Hispanos semper Sabaudo[2] respectante. Et Rohanio vix quicquam est virium, adversa praeterea Rhaetorum studia, ideo quod Galli potentiam firmare munimentorum possessione quam populorum liberorum benevolentia malunt. Classis tum illa, quae per Oceanum ad oram Massiliensium, obita Hispania, venit, tum illa, quae jam ante ex longis navibus constans in Mari erat Interno, nihil adhuc agit occasiones rei gerendae an pacis per pontificem[3] cudendae tempus exspectans.

Haec nunc erant. Quicquid posthac nosci dignum inciderit, non patiar vos ignaros[4] rogoque, ut quicquid in illis geritur partibus, quod mihi ad bonum publicum sit cognitu utile, id ne ignorem.

Deus, Nobilissime atque Amplissime Domine, tibi, Domino Salvio nobisque omnibus propitius adsit.

Tuae Nobilitati addictissimus ad omnia obsequia
H. Grotius.

Lutetiae, XVIII/XXVIII Augusti, anni MDCXXXVI.

2734. 1636 augustus 28. Aan A. Oxenstierna[5].

Excellentissime Domine,

Ea me benevolentia Tua Sublimitas complectitur eamque mei curam gerit, ut rationem ei non negotii tantum, sed et otii mei debeam.

Cum horas a mandatis mihi partibus vacantes ejus regni honori vellem impendere, a quo mihi honos obtigerat, legere coepi ea, quae latine, Italice, Germanice, Gallice de rebus Gustavi Magni[6] conscripta erant. Sed cum ea omnia viderem a consiliis cuncta regentibus nuda neque locorum accuratas descriptiones neque acierum ordinem neque oppugnandi tuendique artes continentia, vidi nullam inde hauriri posse materiam operis secunda posteritatis judicia speraturi.

Itaque in praesens ad vetera me verti, cumque Gothica et Vandalica nemo antiquorum plenius diligentiusque tractasset Procopio[7], viro rerum perito, ut qui Belisario ab arcanis consiliis fuerit, versatus in iis locis, ubi Gothorum Vandalorumque arma floruerant neque sui tantum sed et prioris temporis res exsecutus,

1 Maximilien de Belleforière, seigneur de Soyecourt; zie no. 2715, p. 330 n, 6.
2 Vittorio Amedeo, hertog van Savoye.
3 Urbanus VIII.
4 De uitgave der *Epist.* heeft: ignorare.
5 Gedrukt *Epist.*, p. 258; *Oxenst. Skrifter* 2. afd. II, p. 230. Geciteerd Brandt-Cattenb., *Leven* II, p. 76. Tesamen met nos. 2721, 2744, 2757 en 2762 beantw. d. no. 2802.
6 Gustaaf II Adolf, in 1632 bij Lützen gesneuveld.
7 *ΠΡΟΚΟΠΙΟΥ ΚΑΙΣΑΡΕΩΣ ΥΠΕΡ ΤΩΝ ΠΟΛΕΜΩΝ ΛΟΓΟΙ*. Zie H.B. Dewing, *Procopius with an English translation by ... In seven volumes History of the wars* London-New York MCMXIV-MCMXXVIII vol. I-V the Loeb Classical Library; vol. VI (London-Cambridge, Massachusetts MCMXXXV) bevat de hierna nog te noemen *ΑΝΕΚΔΟΤΑ*. Procopius van Caesarea, Byzantijns geschiedschrijver, werd in 527 secretaris van generaal Belisarius; hij stierf in 565.

latine autem quae ejus exstat editio magnis partibus mutila esset et a sensu ipsius aberrans creberrime, inelegans praeterea, ex Graeca editione Haeschelii[1] novam feci atque integram versionem[2] adhibitis etiam manuscriptis duobus e bibliotheca regia, ex quibus editi codicis loca plurima, partim etiam ex conjectura emendavi.

Consilium est addere ex arcana Procopii historia, quam Alemannus[3] Romae edidit, idemque ex Agathia[4] quae ejusdem sunt argumenti.

Et cum manuscriptum Vaticanum Gothicorum Vandalicorumque Procopii pleniorem esse intelligerem eis codicibus, quos Haeschelius erat secutus, oravi amicos Romae, ut hiatus quosdam, qui in editis sunt, inde supplerent mihique ea supplementa transmitterent, quod futurum spero.

Ut nihil desit eorum, quae ad Scandinaviae antiquitates pertinent, adjungere constitui quae apud Strabonem[5], Plinium[6], Tacitum[7], Ptolomaeum[8], praeterea et apud posteriores, Helmoldum[9], Egenarthum[10], Adamum Bremen-

1 David Hoeschel (1556-1617), filoloog uit Augsburg, heeft uitgegeven *Historiarum Procopii libri VIII, nunc primum Graece editi. Accessit liber de aedificiis Justiniani fere duplo quam antea auctior. Opera D. Hoeschelii.* Augustae Vind.

2 Eerst na Grotius' dood verscheen te Amsterdam *Historia Gotthorvm, Vandalorvm, & Langobardorvm: Ab Hvgone Grotio partim versa, partim in ordinem digesta. Praemissa sunt ejusdem prolegomena. Vbi Regum Gotthorum Ordo & Chronologia, cum Elogiis. Accedunt nomina appellativa & verba Gotthica, Vandalica, Langobardica, cum Explicatione. Auctorum omnium ordinem Tabula Contentorum indicat.* Amstelodami, Apud Ludovicum Elzevirium, MDCLV. Zie Ter Meulen-Diermanse, no. 735 en aantekening aldaar.

3 *Procopii Caesariensis V.I. ANEKΔOTA. Arcana Historia, Qui est liber nonus Historiarum. Ex Bibliotheca Vaticana Nicolaus Alemannus protulit, Latinè reddidit. Notis illustrauit. Nunc primùm in lucem prodit triplici Indice locupletata.* Lvgdvni, Sumpt. Andreae Brugiotti Bibliopolae Romani. M.DC.XXIII. Nicolo Alemanni was pauselijk bibliothecaris te Rome.

4 Agathias Scholasticus, byzantijns dichter en historicus uit de zesde eeuw heeft de *Historia* van Procopius voortgezet: *ΑΓΑΘΙΟΥ ΣΧΟΛΑΣΤΙΚΟΥ ΜΥΡΙΝΑΙΟΥ ΙΣΤΟΡΙΩΝ Α΄-Ε΄*; Migne, *P.G.* LXXXVIII, kol. 1249 vv. (= ed. Niebuhr); in 1594 heeft Vulcanius te Leiden een uitgave bezorgd: *Agathiae Historici & Poëtae eximij, De Imperio et Rebvs Gestis Ivstiniani Imperatoris, Libri qvinqve: Graecè nunquam antehac editi. Ex Bibliotheca & Interpretatione Bonaventvrae Vvlcanii Brugensis. Accesserunt eiusdem Agathiae Epigrammata Graeca.* Lvgdvni Batavorvm, Ex Officina Plantiniana, Apud Franciscum Raphelengium. M.D.XCIIII.

5 Strabo, *ΓΕΩΓΡΑΦΙΚΩΝ* VII C 290; ed. Jones (Loeb Class. Libr.) vol. III p. 156.

6 Plinius, *Nat. Hist.* IV 96; *ibid.* IV 104.

7 Tacitus, *Germ.* XVII; *ibid.* XLIV.

8 Claudius Ptolemaeus, *ΓΕΩΓΡΑΦΙΚΩΝ* II; *ibidem* III.
Men zie voor deze en andere plaatsen betreffende Scandinavië voorts de *Elogia* op p. 71 vv. van de *Prolegomena* van Grotius' *Historia Gotthorum.*

9 Helmoldus, Duits historicus (tegen 1108 - tegen 1177). Zijn *Chronicon Slavicum* werd, voortgezet door Arnoldus, abt van St. Johannis te Lübeck, tot 1209 en voorts door een priester uit Bremen tot 1448, in 1585 te Frankfurt uitgegeven onder de titel: *Helmoldus presbyt. Buzoviensis, Chronica Slavorum seu Annales hisque subjectum Derelictorum Supplementum Arnoldi abbatis Lubecensis. & codd. MSS. collatione restituta et audacta, opera et studio Rein. Reineccii. Accedit item Historia de vita Henrici IV Imp. et Hiltebrandi Pont. Rom.*

10 *Vita & Gesta Karoli Magni Imperatoris Invictissimi Per Eginhartum ejus Secretarium descripta cum brevi narratione de origine & sedibus ipsorum Francorum &c. Et Annalibus Pipini Karoli et Ludovici Regum Francorum ab anno 741. usq: ad 98. per quendam Monachum Benedictinae Religionis collectis.* Lipsiae Typis et Impensis Henningi Grosii Sen. Excudebat Justus Jansonius Danus. Anno M.DC.XVI. André Duchesne (zie IV, p. 354 n. 4) publiceerde deze *Annales* in het tweede deel van zijn *Historiae Francorvm Scriptores*, Lvtetiae Parisiorvm, Sumptibus Sebastiani Cramoisy Typographi Regij, viâ Iacobaeâ. M.DC.XXXVI. Eginhard - Heinhardus, Agenardus, Eginhardus etc. - (± 771-844) was een Frankisch geschiedschrijver.

sem[1] atque alios sunt ad eas pertinentia; tum vero Gothica Iornandis[2]; Sidonii Apollinaris epistolam de moribus Theuderici Visigothorum regis[3]; Ennodii Ticinensis panegyricum datum honori Theuderici Ostrogothorum et Italiae regis[4]; leges Ostrogothorum Vestrogothorum atque etiam Longobardorum cum libro Pauli Diaconi[5], qui ipse Longobardus ex illa eadem Scandinavia Longobardos deducit, de rebus Longobardorum, deinde nomina hominum ex illis gentibus, quae in historiis, appellativa etiam vocabula, quae in legibus apparent, cum eorundem origine atque explicatione.

Nunc Sublimitatem Tuam suae patriae, quod bene Deus vertat, redditam precor, ut siquae sunt inscriptiones veteres, siquae leges antiquae, siquid aliud extra edita, quod ad explicandam Suecorum antiquitatem faciat, iis ut instruar, quo consummatius exire possit id, quod destino, opus. Tum vero Sublimitatem Tuam rogo, pro certo habeat me non pro salute tantum regni Suedici, sed et pro ejus gloria nihil, quod virium mearum sit, omissurum.

De cardinali Riceliaco nihil mediocre loquuntur homines. Sorbonista nuper fuit, qui ei ut numini litandum - ipsa verba posui - censuit; alius pro Richelieu vocandum Richedieu; quippe non nisi Dei esse tam sapientibus consiliis regem[6] informare. At alii minus ei faventes publicis locis programmata affixere, siquis librum reperisset sagacitatis cardinalis Riceliaci a mense jam et ultra perditum, ei pro indicio pretium fore. Infelicem se in procurandis suorum consanguineorum processibus, ne ipse quidem dissimulat multum nuper conquestus de Brezaei[7]

1 *M. Adami Historia ecclesiastica, continens religionis propagatae gesta, quae a temporibus Karoli Magni usque ad Henricum IIII acciderunt in ecclesia non tam Hamburgensi quam Bremensi, vicinisque locis septentrionalibus. Ejusdem autoris libellus de situ Daniae nunc primum in lucem editus. Cura ac labore Erpoldi Lindenbruch.* Ex Officina Plantiniana. Lugduni Batavorum 1595.

2 *Iornandes Episcopus Rauennas de Getarvm, siue Gothorum Origine & rebus gestis. Isidori Chronicon Gothorum, Vandalorum, Sueuorum, & Wisogothorum. Procopii Fragmentum, De priscis sedibus & migrationibus Gothorum, Graecė & Lat. Accessit & Iornandes De regnorum & temporum successione. Omnia ex Recognitione, & cum Notis Bon. Vvlcanii Brvgensis.* Lvgdvni Batavorvm, Ex Officina Plantiniana, Apud Franciscum Raphelengium. M.D.XCVII. Volgens sommige middeleeuwse auteurs is Jornandes (Jordanes) bisschop van Ravenna geweest; de oudste bisschoplijsten van die stad vermelden echter geen Jornandes.

3 Caius Sollius Modestus Apollinaris Sidonius was van 472 tot zijn dood in 487 of 489 bisschop van Clermont-Ferrand. Voor de bewuste brief zie men W.B. Anderson, *Sidonius Poems and Letters with an English translation, introduction, and notes by* ... In two volumes I London-Cambridge, Massachusetts MCMXXXVI, I Poems, Letters, books I-II, book I, lett. II, p. 334: Sidonivs Agricolae svo salvtem; Theoderik II, koning der West-Goten (453-466), was een zoon van Theoderik de Grote.

4 Theoderik de Grote, koning der Oost-Goten in Italië (493-526; geb. 455). Magnus Felix Ennodius, geboren te Arles in 473 of 474 stierf in 521 als bisschop van Pavia; voor zijn panegyricus zie men Migne, *P.L.* LXIII Magni Felicis Ennodii Opuscula Miscella X. Opusculum primum. Panegyricus dictus Clementissimo Regi Theoderico, kol. 167 vv.

5 Paulus Diaconus (tegen 730-tegen 796) was een Lombardijs geschiedschrijver. Zijn *De gestis Longobardorum libri VI* verscheen voor het eerst te Lyon in 1495; het werk is nadien herhaaldelijk herdrukt.

6 Lodewijk XIII van Frankrijk.

7 Urbain de Maillé, markies van Brezé; hij was gehuwd geweest met de jongste zuster van de kardinaal, Nicole du Plessis († 1635).

ferocia deque Milleraei[1] rapinis; quibus addere potuit Ponticurleium[2], navibus longis praefectum, qui per imperitiam ita rem navalem nuper turbavit, ut non alia res magis classis regiae iter morata sit missique huc legati, qui querelas perferrent. Tentavit comitis Suessionensis[3] animum cardinalis, an consortem imperii in exercitu Brezaeum ferre posset; cum pernegasset, alio vertit consilia vultque copias veteres, quae sub comite sunt, et novas, quae a civitatibus totius Galliae magno studio suppeditantur, quaeque a principe Condaeo[4] et cardinali Valetta[5] submissae sunt - eae omnes brevi ad LX M futurae putantur - distribuere in duos exercitus, quorum alterum regat comes, proelium si possit tentaturus; alteri velut subsidiario praesit ipse simulque utrique exercitui curet pecunias, belli instrumenta et quae alendo sunt militi. Iam ex hoc malo, quod hostis intulerat, nonnihil boni illatum est. Solidus in libram impositus rerum promercalium et aliud in epistolas vectigal demta sunt. Civitates cum militem suppeditent, loqui etiam liberius incipient. Cardinalis ipse subito popularis factus accedere regem, fratrem regium[6] ire per urbem comitatu exiguo. Queruntur tamen reformati, quod archiepiscopus Parisiensis[7] his diebus per ecclesias populum admonuerit, ut illorum colloquia diffugeret, contra edicta regia, quae amicitiam coli inter utriusque sententiae homines jubent. Nimirum romanae gratiae id datum, cum optimi duces sumantur ex reformatis[8] plurimumque ipsi ad bellum conferant, ut Montalbanensis civitas integram cohortem.

Post Corbiam captam quid facturus sit hostis, etiamnum latet. Sancurius[9], qui nulla de causa Corbiam dedidit, sive studio in reginam matrem[10], sive ut praediis suis circumsitis parceret, cum a rege capi Ambiani jussus esset, evasit non sine Chaunii[11] - is Ambiano praeerat - infamia. Fit apud Dionisii Fanum lorica a Sequana ad Matronam, ne, si Esiam transeat hostis - quod tamen moliri non videtur metu augescentium regis copiarum -, isthac irrumpat. Sed videtur consilium Hispani[12] esse ea potius adoriri, quae Belgico fini propiora facileque tam capi quam capta custodiri possint. Itaque praecipua parte hostilium copiarum ad Samaram se tenente Esiam transgressus est comes[13] tantaque huic urbi velut sublato periculo securitas rediit, ut, quae in portis agitari coeperant, excubiae omitti incipiant.

At in Burgundiae Ducatum mirum quantum trepidationis intulerit dux Carolus[14], qui cum equitibus ferme quater mille capto Verduno ejus tractus oppido

1 Charles de La Porte, markies (later hertog) van La Meilleray (1602-1664), veldmaarschalk; hij was een neef van De Richelieu.
2 François de Vignerot, markies van Le-Pont-de-Courlay (1608-1646), gouverneur van Le-Havre-de-Grâce; hij was een zoon van De Richelieu's zuster Françoise du Plessis.
3 Louis de Bourbon, graaf van Soissons.
4 Henri de Bourbon, prins van Condé.
5 Louis de Nogaret d'Epernon de La Valette.
6 Gaston Jean-Baptiste de France, hertog van Orléans.
7 Joannes Franciscus Paulus de Gondi, kardinaal de Retz.
8 In no. 2733 aan Grubbe noemt Grotius als zodanig Henri de Rohan, Jacques de La Force en Gaspard de Coligny; zie aldaar p. 352 en nn. 15, 16 en 17.
9 Maximilien de Belleforière, seigneur de Soyecourt; zie no. 2715, p. 313 n. 6.
10 Maria de Medici; zij hield verblijf in de Zuidelijke Nederlanden.
11 Honoré d'Albert, hertog van Chaulnes.
12 De kardinaal-infant don Fernando; zie over hem IV, p. 412 n. 11.
13 Louis de Bourbon, graaf van Soissons.
14 Karel IV, hertog van Lotharingen.

irrupit: adeoque parum in principe Condaeo, ejus provinciae praefecto, fiduciae habent provinciales, ut per legatos hic significaverint, si a se in Picardiam abstrahatur Gassio[1], notae virtutis tribunus, res pessimo loco futuras. At cardinalis Valetta et dux Bernhardus[2] commeatuum, ut ajunt, inopia et ne frugum, quod erat, absumendo res arctas Argentorato facerent, Alsatia relicta ad Lotharingiae Fenestrangium se contulere; quod ut vidit Gallasius[3], bene munito Drusenhemo propius Rhenum concessit, incertum an transiturus.

Inter actus aulae, quos populus incusat, hoc etiam est, quod Arnaldus[4] edito libello Philipsburgi jacturam in Germanorum proditionem refert et velut re bene gesta centum millia florenorum de publico accepit. Parlamento dolet, quod rex implacide in eos invectus Hispano eos studere dixit. Multi senatores ut eam suspicionem tollant, crebrius etiam quam solent ad me ventitant. Regi tantum est animi, ut in sermone nuper jactaverit se hoc anno urbem Bruxellas incensurum. Et credo id fieri posse, non hinc ex Gallia, sed e Batavis, si nihil potius agendum habeat princeps Arausionensis[5], qui ad Mosam agitare aliquid videtur.

Nec mari quiescitur, sed naves ab India Asiatica reduces per Sinas constabilitum commercium referunt. Mittitur in Brasiliam comes Mauritius Nassavius[6] ad eas, quae ibi sunt, copias IV M recentia adferens, in spem haud dubie conatuum dignorum Nassavio nomine. Sed magna illis damna sumtusque Angli irrogaverunt alienissimo tempore, si qua Palatinae domus cura est. Northumbrius[7] decimam de piscatu postulans effecit, ut piscatores omnes Batavi mari decederent; unum eorum, ducem ceterorum[8], ad se colloquii specie vocatum avexit in Angliam: quod quam aegre futurum sit Batavis, facile intellectu est.

Comes Licestrius[9] ita loquitur, quasi et foederis cum Gallis et restituendae cum Batavis amicitiae spem bonam habeat. Idem mihi dixit intelligere se ad Sublimitatem Tuam ab imperatore[10] venisse literas factasque a Suedis inducias trimestres; quorum nihil mihi gnarum respondi. Alter legatorum Scudamorius[11] velut ob morbum uxoris[12] abiit ad Aquas Pougenses, ingratus sane Gallis hospes; sed non ita ab his contemnitur Anglia, ut expetere ausint ejus revocationem; si faciant nihilo magis promoturi quam pontifex[13], qui jam bis ter amoveri Roma Estraeum[14] postulans hoc ipso ostendit utilem esse Gallis, qui ibi retinetur. Sancurius,

1 Jean, graaf van Gassion (1609-1647); hij diende o.m. onder Gustaaf II Adolf en nam deel aan de slag bij Leipzig. Na de dood van de Zweedse koning keerde hij in 1633 naar Frankrijk terug. In 1638 werd hij maréchal de camp en in 1643 maréchal de France.
2 Bernhard, hertog van Saksen-Weimar.
3 Graaf Gallas, generaal-majoor in dienst van Ferdinand II.
4 Isaac Arnauld de Corbeville; vgl. V, p. 322 en n. 1 aldaar. De titel van het geschrift luidt: *Relation veritable de ce qui s'est passé en l'affaire de Philippsbourg, avec les objections que l'on peut faire sur sa prise.* S.l.n.d.
5 Frederik Hendrik.
6 Johan Maurits, graaf van Nassau-Siegen; zie no. 2726, p. 345 n. 13.
7 Algernon Percy, graaf van Northumberland; zie no. 2710, p. 321 n. 7.
8 Gerrit Claesz. Ruyter.
9 Robert Sidney, graaf van Leicester, extra-ordinarius Engels gezant in Parijs.
10 Ferdinand II.
11 John Scudamore, ordinarius Engels gezant in Parijs.
12 Elisabeth Porter (1600-1651), met wie hij in 1614/5 was gehuwd.
13 Urbanus VIII.
14 François Annibal, markies de Coeuvres, hertog van Estrées; zie V, p. 335 n. 11.

cujus modo memini, in Angliam se recepisse creditur; futurum puto, ut rex eum reposcat.

In Italia nihil boni sperandum est. Ita omnia Sabaudus[1] corrupit corrumpitque societate infida. Et in Valle Telina quam inopes sint Rohanii[2] res, quam adversa Gallis Rhaetorum studia ob libertatis periculum, dicet Marinus[3]. Hamiltonus[4] suis ad me literis jubet me bene sperare; ego, quod facere potui, rem Deo commendo.

Apud cancellarium Franciae[5] commendando saepe Annae Pomeranae principis[6] negotium, ita ut Sublimitas Tua mihi praescripserat, effeci, ut decretum ejus rebus commodum fieret, quod ad ipsam transmisi[7].

Cum his literis eunt duae delineationes pactorum[8], altera quondam Falkenbergio[9] satis probata, nova a priore nonnihil discrepans altera, de locis desertis Estoniae et Ingermaniae ad culturam redigendis. Viri sunt in Batavis primores, qui id suscipere volunt. Quare rogo Sublimitatem Tuam, chartis his perlectis, ut aestimet, an quod proponitur non tale sit, quod praeter alias utilitates etiam momenti aliquid sit allaturum, quo magis status Suedici salus ei republicae cordi sit. Puto et D. Spiringio[10] aliquid de eo innotuisse.

Scribit mihi D. Grubbius[11] se cum D. Salvio[12] in id laborare, ut cum Daniae rege[13] concordia sanciatur. Nescio ego, an aliquod sit foedus, quo Dania ad tuendum eum, quo nunc est Suediae, statum, si forte armis quis impetat, obligetur. Haud dubie cogitabit Tua Sublimitas, si qua sit ratio, qua id regnum a Polonicis molitionibus possit abstrahi.

Literae Coloniae 9 Augusti Gotzium[14] ajunt ab Hamburgi arcis oppugnatione rejectum abiisse, ad Gallasium an ad Albim incertum. Inter Francofurdienses et Hanovienses restituta commercia. Scottam, Darmstadiensis tractus oppidum, irruptum a Ramsaeo[15] conpulsamque ad belli tributa Wetteraviam. Ratisbonam rediisse comitem Arundelium[16] eodemque venire caesarem[17]. Erenbreitsteinii res bono esse in loco. Pecora multa in ambitu pasci; ipsosque praesidiarios saepe transito Rheno praeda graves redire.

Viri quidam Galliae rerum admodum periti, qui me accessere, ita judicant non posse Galliam diu bello sufficere; tum quod regionibus maxime frugiferis ab

1 Vittorio Amedeo, hertog van Savoye.
2 Henri, hertog van Rohan, luitenant-generaal van de Franse troepen in Graubünden en de Veltlin.
3 Over Charles Marin (Carlo Marini) zie V, p. 436 n. 4.
4 Hugh Hamilton, lord Hamilton of Glenawley, co. Fermanagh; zie no. 2598, p. 157 n. 7. De naam staat in de tekst in cijfer: 14.27.61.37.60.77.42.78.2010.113.217.
5 Pierre Séguier.
6 Anna van Pommeren en Croy; zie no. 2595, p. 154 n. 2.
7 Vgl. no. 2731.
8 Deze ontbreken.
9 Melker (Melchior) Falkenberg (1597-1651), Zweeds commissaris-generaal.
10 Petter Spiring Silvercrona, raad van financiën van Zweden in Duitsland.
11 Over Lars Grubbe zie men V, p. 432 n. 12.
12 Johan Adler Salvius; zie over hem V, p. 239 n. 7.
13 Christiaan IV.
14 Johann, graaf van Götz; zie no. 2685, p. 281 n. 7.
15 James Ramsay; zie over hem no. 2733, p. 353 n. 10.
16 Thomas Howard, graaf van Arundel; zie V, p. 318 n. 12.
17 Ferdinand II.

hoste insessis - nam et Campaniam invasisse Isolanus[1] nuntiatur - neque solitis Gallis in longinquum prospicere brevi alimenta defutura sint militi, tum quod pecuniae in parvi temporis impendia aegre corrasae sint et alias reperiendi viae ferme obstructae. Nam agrestium, quos Crocantes vocant, seditio per Languedociam vicinasque terras sedata est concessa immunitate omnium onerum, de quibus querebantur; quo exemplo forte et necessitate aliae quoque provinciae levamenta orant atque extorquent; nec jam redemtores reperiri possunt, qui onera exigenda suscipiant; et rex ipse crebris subditorum questibus inflectitur.

Oro Sublimitatem Tuam me meaque ut pro sua bonitate curet: Deum vero, Excellentissime Domine, ut ei optima consilia suggerat.

Tuae Sublimitatis cultor devotissimus
H. Grotius.

Lutetiae, 18/28 Augusti 1636.

Adres: Axelio Oxenstiernae, Sacrae Reg. Maj. Regnorumque Sueciae Senatori et Cancellario.

2735. 1636 augustus [29]. Aan N. van Reigersberch[2].

Nopende de Kerkgang en communie, heb ik dat altydt onderhouden, ende anderen geraden, als die zaak hun voorkomt met eenig intrest, als dan niet daar over te delibereren : maar daar op te denken, als die zaak op haar zelve staat; daar meen ik by te blyven, en weet zeer wel, dat tyden, plaatsen en persoonen veel daar toe konnen geven, ofte afnemen voor iemant die niet anders dan Gods eer, de waarheit en de zaligheit van zyn evennaasten voorheeft. Misschien zoude ik het hier doen en daar niet; misschien daar ende hier niet, naar dat de luiden zich zouden verklaren, en in opzicht van anderen dragen. By deze eenvoudige meening hoop ik dat God my zal bewaren.

2736. 1636 augustus 30. Van Ch. Marini[3].

Monsieur,

Depuis vostre dernière du 14 de Juillet[4] ie n'ay point receu de vos nouvelles; i'espère néantmoins que les miennes que i'envoye presque chasque sepmaine vous auront esté bien rendues, dont de iour et autre i'attendray de vous quelque esclaircissement.

1 Ettore Giovanni Ludovico Isolani, generaal der Kroatische ruiterij in dienst van Ferdinand II.
2 Gedeelt. gedrukt Brandt-Cattenb., *Leven* II, p. 84, waar de brief ‘ontrent het einde van Oogstmaandt’ gedateerd wordt. Daar Grotius zijn zwager gewoonlijk wekelijks schreef en er tussen 22 augustus en 5 september een leemte is, zal het fragment van 29 augustus zijn.
3 Hs. Den Haag, ARA. Eerste afd. coll. Hugo de Gr. Aanw. 1911 XXIII, no. 9. Eigenh. oorspr. Tesamen met no. 2747 beantw. d. no. 2766.
4 No. 2669.

Monsieur Priolau[5] est de retour, mais ie ne l'ay point veu me tenant à Chiavenne à cause de la peste qui est en la Voltoline d'où personne n'ose venir icy, mais

5 Benjamin Prioleau; zie no. 2574, p. 121 n. 1.

aussy tost que le mal sera passé i'y iray pour visiter monsieur le duc[1] malade. Cependant ie serois d'advis que vous envoyassiez mez lettres tout droit à Coire chez le sieur Sprecher[2] ou le secrétaire Tchudy[3], car autrement i'auray de la peine de les recevoir de la Voltoline.

Je ne sçay quoy faire me voyant si despourveu de l'argent et monsieur le gran chancelier[4] voulant que ie continueray ma correspondance sans m'envoyer les moyens pour mon entretènement. Si vous y pouvez quelque chose, aide moy, car à la fin nonobstant l'ordre contraire il faudra que i'aille trouver le susdit seigneur gran chancelier ne pouvant plus vivre icy avec telle despence.

A tant priant bien pour vostre prospérité ie demeure, monsieur,

Vostre serviteur très humble

Marini.

De Chiavenne, 30/20 Augusti 1636.

Boven aan de brief schreef Grotius: Rec. 16 Sep.

In dorso: 20/30 Aug. 1636 Marin.

2737. 1636 augustus 31. Van Rijngraaf Otto[5].

Unsern günstfrl: gruss in allem geneigten willen zuvor, Edler, Vester, insonderss geliebter Herr undt freundt,

Wir mögen demselben gunstfrl: nicht pergen, welcher gestalt unss gestern das ienige schreyben, welches dem Herrn Gesandten von des Herrn ReichsCantzlers[6] Excell: undt Leg. an unss zue kommen, zue recht überbracht undt darebenst von unsserem Agenten[7] aussfuhrlicher bericht, was sich in unsern expedienden vor difficultäten eräugen erstattet, auch darbey sonderes fleisses gerühmet worden, wie eyferig der Herr Ambassadeur zue viel mahlen sich unsertwegen bemühet, und Ihre noch ferner vertröstet, das Werckh bey den hohen Königlichen Herrn[8] Ministris auf ein newes zue recommendiren, desswegen wir Ihme dann höchlichen Danckh sagen mit dem erpiethen solches zue allen begebenheiten hinwiederumb danckbarlich zu erkennen. Welcher gestalt wir unss nun gegen unsserem Agenten erklert, darvon wurdt dem Herrn Ambassadeurn Er communication thun.

1 Henri, hertog van Rohan, luitenant-generaal van de Franse troepen in Graubünden en de Veltlin.
2 Fortunatus Sprecher von Bernegg; zie over hem IV, p. 138 n. 9.
3 Laurent Tschudi uit Bazel, geboortig van Chur, kapitein in Franse dienst in de Veltlin; zie no. 2590, p. 145 n. 14.
4 De Zweedse rijkskanselier Axel Oxenstierna.
5 Hs. Den Haag, ARA. Eerste afd. coll. Hugo de Gr. Aanw. 1911 XXIII, no. 18. Orig. Eigenh. ondertek. Wellicht tesamen met o.m. no. 2767 (vgl. no. 2788, p. 427 n. 5) beantw. d. no. 2788. Voor de schrijver zie men V, p. 405 n. 3.
6 De Zweedse rijkskanselier Axel Oxenstierna.
7 Friedrich Betz.
8 Lodewijk XIII van Frankrijk.

Ob wir nun wohl der Zuversicht gelebt, es wurde nach so lang gewärtem verzug umb so viel desto erwünschtere expedition erfolgen und unssere so vielfeltig umb des gemeinen wesens willen aussgestandene ungelegenheiten und biss auf diese

stundt in dem Werckh bezeugter eyfer undt begierde der Königl. Mayt. und Cron zue Franckreich consequenter underthenigste dienste zueleisten in mehrere consideration gezogen worden sein, jedoch so müssen wir dergleichen hinderungen denen entzwischen eingefallenen mutationen zue schreyben der hoffnung, es werde mit der zeit gelegenheit geben Ihr.: Königl: Mayt: und des Herrn Cardinals Richelieu Eminentz unsere sach mit mehreren zue repraesentiren.

Gleich wie aber der Herr Ambassadeur selbst vernunftig ermessen kann, wie schwer es unss, da wir nun in einem Jahr hero nirgendts woher einig subsidium gehabt auch unssere Landt hindern gesetzt, deren von der gegenseith unss anerpottenen restitution einig und allein auss lieb gegen der Evangelischen sach in die schantz schlagen fallen müsse, bevorab da wir auf desto stundt das unssrig nit beysetzen desto werden wir gemussiget, das wenig so mann unserem Agenten offeriret zue acceptiren.

Damit aber nicht etwan newe behinderung in den Weeg kommen und unser Agent länger aufgehalten werden möge, so ersuchen wir abermahlen den Herrn Ambassadeur günstfrl., er wolle sich belieben lassen diess werckh nahmahlen bey dem Herrn de Fequires[1], an dem wir auch geschrieben, und aller verstendiger orthen dergestelt zue underbawen, dass die entliche expedition einmahl erfolgen und da müglich diess ietzige dem Königl. Brevet nach auch paldt zum endgeleffene Jahr darzue kommen möge.

Dardurch obligirt unss der Herr Ambassadeur zue noch höhern danckh undt wir seind demselben zue angenehmen gefälligkeitn ieder Zeit bereit und willig.

Verpleibend nechst Göttlicher empfehlung,

Des Herrn Ambassadeurs dienstwilliger

Otto, wildt- unndt Reinngraff.

Datum Luneville, den 21^{z} Augustij 1636.

Wir haben dem Herrn die statum hiesiger orthen und der Armée gerne weitlauffig überschreijben wollen; weilen aber der Truchsasz[2] von Herrn Herzog Bernharden[3] nach Pariss geschickt werden, also haben wir unss uf Ihne beziehen wollen.

Boven aan de brief schreef Grotius: rec. 27 sept. n. st.

2738. 1636 september 1. Van N. van Reigersberch[4].

Het dessein op Vlissingen[5] was zulks aangeleidt, dat ten ware de Hoofden door het kruisende Esquader hadden van het exploit gediverteert geweest, het succes heel apparent was. Een Fluite, die met een Fregatte in de nieuwe haven als een pryze

1 Manasse de Pas, markies van Feuquières.
2 Wolf Dietrich Truchsess. In de *Oxenst. Skrifter* wordt hij Maximiliaan genoemd; m.i. betreft het Wolf Dietrich. Zie G. Droysen, *Bernhard von Weimar*, Leipzig 1885, Zweiter Band, p. 247.
3 Bernhard, hertog van Saksen-Weimar.
4 Gedeelt. gedrukt Brandt-Cattenb., *Leven* II, p. 89.
5 Vgl. no. 2725.

zoude geweest zyn ingebragt, hadde in elfhondert mannen, die zy zouden hebben teffens gelant, zynde het schip toegerust, dat de bruggen maar op de

Kaien waren te werpen, en zouden zonder achterdenken vier schepen, twee in elke haven, gekomen zyn, alzoo de gerugten en brieven van La Motte[1] in de Stadt waren, dat hy met drie pryzen komen zoude. Het Kanon van de schepen was met kardousen geladen, om op de aanschouwers, die met menigte gewoon zyn toe te lopen, af te schieten. Godt heeft de Stadt bewaart en dit Eilandt. La Fonteine[2] lag ontrent Reygersvliet, met drie duizent man, en zouden die tot Vlissingen gebragt hebben alle de chaloupen en ponten eertyds van den vyandt genomen om in Kazant te komen, waar mede zy meenden hunne overwinning te maintineren.

2739. 1636 september 2. Van J. de Groot[3].

Seer Lieve ende zeer waerde zoon ende dochter de Groot,

Uwer L. moeder[4] ende ick, alsoock de andere vrunden alhyer, wenschen uwer Eed. ende alle de vrunden aldaer alle geluck, gesontheyt ende zalicheyt.

Seer waerde zoon ende dochter, onlangs, naedat ick in de voorleden weecke aen uwer Eed. hadde geschreven[5], heeft uwer Eed. broeder[6] mij ende uwer Eed. moeder uyt uwer Eed. beyder namen doen hebben hondert ende vijftich Car. gul[d]en, daervan zij ende ick uwer Eed. beyde te samen ten hoochsten sijn bedanckende, Godt almachtich biddende, dat Hij 't zelve aen uwer Eed. ende derzelver kinderen duysentfout wil verghelden, hyer tijdelick ende hyernamaels ewelick.

Nae mijn schrijvens van over acht daghen hebben wij twe dooden gehadt van onze naeste vrunden, te weeten neeff Willem de Bye[7] ende nichte van Schulenburch[8], dewelcke haer man[9] zeer haest is gevolcht; Godt almachtich wil hemluyden ende ons allen verleenen een zalige opstandinge.

Wij verhopen ende verwachten te mogen haest verstaen, dat Sijne M.^{t} aldaer[10] ende zijne landen van dezen inval in zijn landen mach ontslagen sijn, opdat het uwer Eed. oock te beter mach gaen.

Hyermede, Seer Lyeve zoon ende dochter de Groot, Godt almachtich wil uwer Eed. ende ons allen verleenen 't gunt ons zalich is.

Al uwer Eed. goetgunstige goede vader
Jan de Groot.

Metter haest tot Delfft, den 2e September 1636 st. novo.

Adres: A Monsieur Monsr Grotius, Ambassadeur à Paris.

1 Zie no. 2725, p. 343 on n. 8 aldaar.
2 Paul-Bernard, graaf de Fontaine (± 1576-1643). Hij sneuvelde in de slag bij Rocroi. Hij was tot graaf verheven door Ferdinand II op 29 april 1627.
3 Hs. Den Haag, ARA. Eerste afd. coll. Hugo de Gr. Aanw. 1911 XXIII, no. 23. Eigenh. oorspr.
4 Aeltgen Borre van Overschie.
5 No. 2723 dd. 23 augustus.
6 Willem de Groot.
7 Willem de Bie werd op 6 september 1636 in de Grote of St. Jacobskerk te Den Haag begraven.
8 Ermgard van Reigersberch.
9 Niet geïdentificeerd.
10 Lodewijk XIII van Frankrijk.

Boven aan de brief schreef Grotius: Rec. 14 oct.
En in dorso: 2 Sept. 1636 I. de Groot.

2740. 1636 september 2. Van Willem de Groot[1].

Frater optime,

Pecuniam, uti mandaveras[2], parentibus[3] annumeravi quemadmodum ex paternis puto litteris[4] intelliges.

Reigersbergius[5] ad nos nondum rediit, sed hac septimana rediturus putatur; agam cum eo de omnibus tuis negotiis.

Heri extulimus Lugduni cognatam Ermgardam Reigersb[erg]iam[6], quae Sculenburgio marito[7] duabus tantum septimanis supervixit; eam ad sorores properantem mors prope Vorburgam in navigio oppressit, postea contagionis notae apparuerunt. Cras puto efferemus cognatum Guilielmum Debyaeum[8], qui et ipse e castris domum navigans prope Iselmundam supremum obiit diem eodem mortis genere: nos reliqui omnes Dei gratia valemus.

In castris contagio valde grassatur neque quicquam adhuc rerum geritur, nisi quod princeps[9] Staeckenbroecium[10] cum equitatu in Brabantiam misit, incertum quo consilio.

Nos hic jam nihil fere habemus novi; tantum per Brabantiam accipimus Hispanos ad sua se recipere; caesine sint a Gallis an metu cesserint, nondum certo constat, et ideo valde avemus certiora a vobis intelligere.

Navis quaedam Societatis Indiae Occidentalis cepit aliam, quae trecenta circiter florenorum millia vehebat in Hispanorum stipendia eroganda; ea nunc in nostros cedent usus.

Plura jam non habeo, quare abrumpam Deum orans, ut te, tuam, tuos diu nobis servet incolumes. Salutem tibi multi amici et cognati scribere jusserunt, Reigersbergiae[11], Endegestii[12] nostri (?) et inter alios Heinsius[13], Tisius[14], Vorstius[15].

Tibi obsequentissimus frater
Guilielmus Grotius.

1 Hs. Den Haag, ARA. Eerste afd. coll. Hugo de Gr. Aanw. 1911 XXIII, no. 24. Eigenh. oorspr. Wellicht antw. op de verloren gegane brief, waarnaar Grotius in zijn schrijven van 18 augustus (no. 2716) verwijst; beantw. d. no. 2797.
2 Vgl. no. 2739, p. 363.
3 Jan de Groot en Aeltgen Borre van Overschie.
4 No. 2739.
5 Nicolaes van Reigersberch.
6 Zie no. 2739, p. 363 en n. 8 aldaar.
7 Zie no. 2739, p. 363 en n. 9 aldaar.
8 Zie no. 2739, p. 363 en n. 7 aldaar.
9 Frederik Hendrik.
10 Luitenant-generaal der ruiterij Jhr. Thomas van Stakenbroeck († 1644).
11 Suzanna, weduwe van dr. Anthonie Bloncke.
12 Jhr. Nicolaas van Schouwen († 1637), in mei 1627 door Frederik Hendrik beleend met Endegeest, en diens enig overgebleven broer, Jhr. Jan van Foreest van Schouwen.
13 Daniel Heinsius.
14 Wellicht Anthony Thys; zie over hem IV, p. 429 n. 12.
15 Stellig de Leidse hoogleraar Adolf Vorst, hoewel mij niet bekend is, dat hij connecties met Grotius onderhield. Zie over hem IV, p. 14 n. 4.

Raptim Hagae, II Septembris 1636.

Adres: A Monsieur Monsieur Grotius, Ambassadeur de la Reyne et couronne de Suède vers le Roy Trèschrestien A Paris.
In dorso schreef Grotius: 2 Sept. 1636 W. de Groot.
Boven aan de brief: Rec. 4 oct.

2741. 1636 september 2. Aan Ch. Marini[1].

Monsieur,

Le pacquet que i'ay receu avecque vostre lettre du 11 d'Aougst[2] a esté incontinent par moy envoyé à monsieur le grand chancelier[3] qui est maintenant en Suède pour disposer ceux qui y gouvernent[4] à faire des grands effets pour réparer la perte de Magdebourg et Stergard.

Les remuements du prince d'Orenge[5] contre les Espagnols ont desià fait reculer ceux qui s'estoient jettez dans la France lesquels au lieu de piler Paris se contenteront de se tenir sur les rives du Somme n'ayant encores attaqué aucune place depuis la prinse de Corbie. Les Hollandois ont receu sept navires des Indes Orientales, où ils ont establi le commerce avecq la Chine et envoyent des belles troupes dans le Brasil, comme vous aurez entendu par mes dernières[6], si tant est qu'elles soyent pervenues à voz mains.

Nous ne voyons pas bien clair encore à la conduicte des Anglois. Il faudra attendre, comme il semble, l'issue de la négotiation du comte d'Arondel[7] à Ratisbonne: comme aussy ce qui se passera entre eux et les Hollandois, qui ne se disposent pas à vouloir laisser dixiner l'hareng. Si on peut accommoder ce différent et attirer la Bretagne à quelque bon traité avecq la France, on pourra espérer le relèvement de la pauvre maison Palatine, laquelle autrement semble demeurer sans resource.

Pour vostre particulier ie n'ay pas manqué et ne manqueray pas de contribuer tout ce qui me sera possible, comme voulant estre à jamais

vostre très humble serviteur.

A Paris, le 2 de septembre MDCXXXVI.

2742. [1636] september 2. Aan Fr. Sublet de Noyers[8].

1 Copie Den Haag, ARA. Eerste afd. coll. Hugo de Gr. Aanw. 1911 XXIII no. 2, p. 65. Antw. op no. 2707; tesamen met nos. 2717 en 2728 beantw. d. no. 2778. Voor geadresseerde zie men V, p. 436 n. 4.
2 No. 2707.
3 De Zweedse rijkskanselier Axel Oxenstierna.
4 Zie voor hun namen no. 2533, p. 58 n. 12.
5 Frederik Hendrik.
6 No. 2728 dd. [26 augustus], alwaar (n. 5) men vergelijke no. 2729 dd. 26 augustus aan Rijngraaf Otto.
7 Thomas Howard, graaf van Arundel; zie V, p. 318 n. 12.
8 Copie Den Haag, ARA. Eerste afd. coll. Hugo de Gr. Aanw. 1911 XXIII no. 2, p. 64. Voor geadresseerde, François Sublet de Noyers, zie men no. 2676, p. 264 n. 3.

Monsieur,

Le comte de Sorbiks[9], ayant servy avecq très grand honneur au feu roy de

9 Bedoeld zal zijn Arvid Forbes.

Suède[1], et maintenant en ces occurrences estant très désireux de servir au roy très chrestien[2] et de lever à ycelle fin des gens en Angleterre et Escosse avec permission du roy de la Grand Bretagne[3] laquelle il espère d'obtenir par le moyen de ses parents et amis très puissants en ces quartiers-là, a voulu aller en vostre cour accompagné de mes lettres, lesquelles ie luy ay donné très volontiers, avecque le tesmoignage que ie dois à ses vertus excellentes et très haut estimées en Suède et ne les ay creu mieux pouvoir addresser qu'à vous, monsieur, à qui le roy confie ce grand maniement des affaires de la guerre espérant aussy que vouz ne me voudrez pas refuser les effets de vostre humaineté et courtoisie en ce qui est de ma charge, me les ayant cy-devant faict sentir à mon particulier de quoy ie me sens très obligé à souhaitter d'avoir l'occasion de tesmoigner la recognoissance.

Et ne le pouvent pas autrement pour le présent, ie prieray Dieu, monsieur, qu'il veulle longtemps prospérer les affaires du roy par vostre sage conduitte.

Vostre serviteur très hu(mble).

A Paris, le deux de septembre [1636].

2743. 1636 september 4. Aan L. Camerarius[4].

Illustrissime Domine,

Venere ad me Calendis Septembribus literae, quas VI Augusti dederas[5], uberrimae illae et eo quoque nomine gratissimae, ut quae non modo rerum cognitione me instruant, sed et ad rectas judicationes facem alluceant. Ego quod eis reponam, haud multum habeo, quia ex quo postremas scripsi[6] - scripsi autem crebrius ob quotidianas rerum mutationes - nihil magni intervenit.

Si landgravius[7] ex temporaria pactione perpetuam facit, perierit partibus nostris totum, quod bello obtendimus, Germaniae nomen. Nam ducem Bernhardum[8] Gallis accenseo; quem ea, quam recte praesagiebas, frugum pabulique inopia ad Metensium fines retro egit parte equitatus abducta ad has partes graviter eo tempore periclitantes. Eadem deserendi Dolae obsidii, et quidem praepropere nulla pactorum specie[9], causa fuit. Nunc dato regi[10] tempore ad sananda multa, quae laborabant: supplendas copias veteres, scribendas novas, contrahenda quae bello necessaria,

1 Gustaaf II Adolf, in 1632 bij Lützen gesneuveld.
2 Lodewijk XIII van Frankrijk.
3 Karel I.
4 Copie Den Haag, ARA. Eerste afd. coll. Hugo de Gr. Aanw. 1911 XXIII no. 2, p. 65; copie Uppsala, UB, cod. 388a, ep. 50. Gedrukt *Epist.*, p. 261. Ludwig Camerarius was ordinarius Zweeds gezant in Den Haag.
5 Ontbreekt.
6 Het laatst overgeleverde schrijven van Grotius aan Camerarius van vóór 4 september is no. 2719 van 22 augustus; vermoedelijk is er echter nog een latere brief geweest - van 28 augustus of daaromtrent -, die verloren is geraakt.
7 Wilhelm V, landgraaf van Hessen-Kassel; hij was bezig het Zweedse bondgenootschap te verruilen voor een met keizer Ferdinand II.
8 Bernhard, hertog van Saksen-Weimar.
9 De copie te Uppsala heeft ‘spe’.
10 Lodewijk XIII van Frankrijk.

metus hujus civitatis ita resedit, ut omitti excubiae incipiant, nimirum quod appareat hostem non procedentibus, quas speraverat, seditionibus

omnia jam consilia vertere ad Samarae adsita sibique propiora. Etiam Burgundiae ducatus minus pavet recepto principis Condaei[1] armis Viroduno ad Ararim. Gallassius[2] ita exercitum habet, ut in utra Rheni ripa agendi se dederit occasio, eo se possit vertere. Hactenus tamen nihil efficit.

Classis regis, quae ex Oceano profecta cum illa, quae interno mari praesedit, hactenus se conjunxit, hoc habet mali, quod ab hominibus regitur rei maritimae plane[3] ignaris, terror tamen late sparsus Hispanum[4] impendiis illigat.

Ex Italia brevi nihil spero. Sabaudus[5] intempestiva cunctatione sivit ita increscere hostium vires, ut jam duplae eae sint ad Gallorum sociorumque copias. Rohanio[6], quo minus ad socios pervaderet, pecuniae et machinae et Rhaetorum studia defuerunt.

Video post scriptas literas tuas incaluisse Anglorum cum Batavis certamen[7], magno rei communis incommodo. Non desino ostendere legatis[8], qui sane me amant, piscaturam istam, ut alendae multitudini necessariam, ita minime esse quaestuosam, et si vel minimum oneris agnoscatur, gradum ad graviora fieri. Nullum potuisse tempus esse alienius commovendo, quod tamdiu quieverat, negotio.

In Ratisbonensi conventu futurum, ut consentientibus[9] suffragiis rex Romanorum[10] fiat, neminem dubitare video. Palatinum negotium trahetur, quamdiu id ferre Angli poterunt. Spes nos solatur quo longior fuit patientia, eo in justiorem indignationem erupturam. Sed interim dilabitur totum illud protestantium corpus.

Literas magni cancellarii[11] ad reginam Bohemiae[12] vidi scriptas, ut omnia sunt illius viri, prudenter et fortiter. Det Deus, ut quae ipsa[13] ejus scripsit hortatu, aures non surdas inveniant. De Bannerii[14] Wrangelii[15] que copiis optima me sperare jubent, quae ex illis regionibus ad me perscribuntur. Siquis inde bonus nuntius advenerit, multum valebit ad confirmandum regis animum, ubi viderit suos maximos labores a foederatis pro ipsorum parte sublevari. Magisque etiam

1 Henri de Bourbon, prins van Condé.
2 Matthias, graaf Gallas, als generaal-majoor in dienst van de keizer.
3 De uitgave der *Epist.* heeft de lezing ‘fere’, evenals de copie te Uppsala.
4 Philips IV.
5 Vittorio Amedeo, hertog van Savoye.
6 Henri, hertog van Rohan, luitenant-generaal van de Franse troepen in Graubünden en de Veltlin.
7 Vgl. bijvoorbeeld no. 2711 p. 325.
8 De ordinarius gezant van Engeland in Parijs, burggraaf John Scudamore, en zijn extra-ordinarius collega Robert Sidney, graaf van Leicester.
9 De lezing der *Epist.* luidt hier - m.i. ten onrechte - ‘consentientium’, evenals in de ARA-copie.
10 Ferdinand, zoon van keizer Ferdinand II, werd op 30 december 1636 tot Rooms koning gekroond.
11 De Zweedse rijkskanselier Axel Oxenstierna.
12 Elisabeth Stuart, weduwe van de in 1632 overleden paltsgraaf Frederik V, de Winterkoning; zij was een zuster van de Engelse koning Karel I. Zie voor de bewuste brief van Oxenstierna *Oxenst. Skrifter* 1. afd. XV, p. 569 (no. 313); vgl. ook no. 2658 van Axel Oxenstierna aan Grotius dd. 4 juli.
13 Zowel de copie te Den Haag als de uitgave der *Epist.* hebben hier abusievelijk ‘ipso’.
14 De Zweedse maarschalk Johan Gustavsson Banér.
15 Herman Wrangel; zie over hem no. 2552, p. 88 n. 8.

crescent ei animi ad reponendam hostibus de malis Galliae illatis ultionem, si quid prosperi principis Arausionensis[1] arma et per Brasiliam Batavorum conatus pariant.

Rex Daniae[2] utinam possit, non dicam sociari nobis - id enim supra spem est - sed eo flecti, ut in pace cudenda cordi illa habeat quae religionem ipsius et in propinquos pietatem decent.

Legatus Poloniae[3] ad me non misit neque ego ad eum tuis literis praemonitus. Manet hic ob morbum, ut ait: et certe non optime eum valere satis constat. Interim cum Anglis agit[4] et per pontificis[5] ministros cum Gallis etiam in ea intentus, quae ad turbandum aliquando Suediae statum dirigantur.

Rex et cardinalis[6] ad exercitum, qui Picardiam tuetur, abeunt. Legatos sequi se noluerunt relictis in urbe Bulionio[7] Butillerioque patre[8], cum quibus ageremus. Regina[9] hic manet.

Equitatus Galassii in Ducatum Burgundiae Bressiamque incumbit.

Turcae[10] res adversus Persas post amissum Rewanum male procedunt exercitu ejus multum imminuto morbis et fugis, ob stipendii penuriam. Praeterea in Asia magno militum numero ad seditionem verso et Tartaro ad Pontum Euxinum nutante.

Deus, Illustrissime Domine, res communes teque et familiam cordi sibi esse velit.

Tuae Illustrissimae Dominationi observantissimus
H. Grotius.

Lutetiae, IV Sept., MDCXXXVI.

Adres: Ludovico Camerario, Reginae Regnique Sueciae Consiliario et Legato apud Praepot. Ord. Foeder. Belgii.

Boven aan de brief in de copie te Uppsala in margine: Redd. A: 1636. Hagae Com. 10 Oct. st. n.

2744. 1636 september 5. Aan A. Oxenstierna[11].

Excellentissime Domine,

Postquam postremum Sublimitati Tuae scripsi[12], dies jam sunt quinque.

1 Frederik Hendrik.
2 Christiaan IV.
3 Johan Zawadski.
4 De uitgave der *Epist.* heeft - foutief - 'agitur'.
5 Urbanus VIII.
6 De Richelieu.
7 Claude de Bullion, sieur de Bonelles.
8 Claude le Bouthillier.
9 Anna van Oostenrijk.
10 Sultan Murád (Amurath IV); zie over hem V, p. 435 n. 7.
11 Gedrukt *Epist.*, p. 261; *Oxenst. Skrifter* 2. afd. II, p. 235. Tesamen met nos. 2721, 2734, 2757 en 2762 beantw. d. no. 2802.
12 Waarschijnlijk no. 2734 dd. 28 augustus.

Venit ad me is, qui nuper quoque apud me fuerat regis[13] admissionalis, Brulo-

13 Van Lodewijk XIII van Frankrijk.

ni comitis[1] collega[2], sororem[3] habens in Bulionii[4] pecunias tractantis matrimonio. Missus a rege erat, ut mihi legatisque aliis indicaret, ire regem tutandos ad fines, placere sibi, ne legati sequendi se laborem sumerent. Si quid haberent agendum aut significandum, relinqui hic Bulionium et Butillerium patrem[5], quos adire possemus. Nam cardinalem[6] et Butillerium filium[7], comitem Chavigniacum, regi comites fore. Regina[8] hic manet. Frater regius[9] an hic sit mansurus, incertum est. Rex et cardinalis jam abiere Compendium, quo contrahitur exercitus ex veteri ac novo milite. Hostis, qui multum crevit[10] et ex novis dilectibus et ex longinquioribus exercitibus, regis ad hunc finem copias non ignorat. Corbiae muniendae intentus nihil dum magni aggreditur, habens et in alteram partem principis Arausionensis[11] conatus, quos respectet.

Hic in urbe magna securitas. Excubiae paucis in locis aguntur cum hastis, non ut ante cum musquettis, quia nuper domesticos quosdam cardinalis urbanas vigilias obtrectantes musquettis armati trajecerant.

Sanctisimonius[12] hactenus gratus apud regem captata occasione, quod propinquus ejus esset, qui Castelletum tradidit[13], quasi aspectu suo vulnus regi refricans ex aula in exercitum extrusus est.

Davausius[14] primo statim adventu per patris Iosephi[15] gratiam rem magnam perfecit, ut post tam dure tractatam famam absentium, qui Castelletum et Capellam tradiderant[16] - equis enim discerpi jussi sunt -, Sancurius[17], qui Corbiam neque praesidii neque machinarum neque bellici pulveris, ut alia illa oppida, egenam tradidit, dissimularetur cum excusatione, cum amicis nihil aliud obtendat, quam quod captam Lutetiam ac prope omnia periisse existimans sibi consuluerit.

Verdunum ad Ararim recepit princeps Condaeus[18]; sed Gallasius[19] cum maxima parte equitatus eo[20] abit mala, quae[21] comitatui Burgundiae illata sunt,

1 Anne, graaf van Brulon; zie V, p. 316 n. 1, en passim.
2 Nicolas Faure, sieur de Berlize.
3 Angélique Faure.
4 Claude de Bullion, sieur de Bonelles.
5 Claude le Bouthillier.
6 De Richelieu.
7 Léon le Bouthillier; zie over hem V, p. 341 n. 8.
8 Anna van Oostenrijk, koningin van Frankrijk.
9 Gaston Jean-Baptiste de France, hertog van Orléans.
10 De uitgave der *Epist.* heeft de onmogelijke lezing ‘Hostes, qui multum crevisse’.
11 Frederik Hendrik.
12 Claude de Rouvroi, hertog van Saint-Simon; zie no. 2710, p. 322 n. 3.
13 Etienne de Rouvroi, baron de St. Simon, heer van St. Léger.
14 Claude de Mesmes, graaf van Avaux; vgl. V, p. 406 n. 1.
15 De bekende gunsteling van De Richelieu, François Leclerc du Tremblay; zie V, p. 16 n. 6.
16 Voor de voor de overgave verantwoordelijke gouverneur van Le Catelet zie boven n. 13; die van La Capelle was René du Bec-Crespin, markies van Vardes.
17 Maximilien de Belleforière, seigneur de Soyecourt; zie no. 2715, p. 330 n. 6.
18 Henri de Bourbon, prins van Condé.
19 Matthias, graaf Gallas, generaal-majoor in dienst van keizer Ferdinand II.
20 De uitgave der *Epist.* heeft de onbegrijpelijke lezing ‘sed maxima pars Gallassio cum equitatu ei abit’.
21 De uitgave der *Epist.* heeft ‘quo’.

in ducatum, si potest, vindicaturus. Cardinalis itaque Valetta[1], ut ex literis, quas Meti Thuanus[2] scribit 27 Augusti, cognoscimus, putat se ei ducatui simulque Campaniae Gallicae tutandae, quibus nunc est in locis, mansurum.

Hostem, qui ad Samaram est, agitare Dorlani obsidium multos credere video; commeatibus abundat, quarum magnam partem Roia capta invenit, messem praeterea eripuit Gallis. In regis exercitu haud dubie multa desiderantur. Idque inter causas esse suspicamur, cur nos abesse malit, ne vitia appareant.

Edidit Bipontinus quidam Stella nomine[3] e protestante factus pontificius dissertationem de pace Pragensi[4], in qua Saxonem[5] non figurate sed simpliciter satis perfidum vocat multisque criminibus et ipsum et ejus exemplum secutos onerat. Lectus est liber, antequam prodiret, a medico cardinalis[6], quo is librorum latinorum censore maxime utitur. Puto per D. Camerarium[7] ejus libri exemplum ad Sublimitatem Tuam perventurum.

Romae Estraeus[8] tandem a pontifice[9] liberum dicendi jus, non ut pontifex voluerat, adstrictum ad Parmensia negotia deseruit amovitque aemulum, ordinarium Romae legatum[10]. Cardinalis Ginettus[11] parat se itineri Coloniensi. Scribit ad eum pontifex: Martio Guenettio S.R.E. Cardinalis Diacono, Almae urbis Vicario nostro & Sedis Apostolicae de latere Legato, ad Ferdinandum II. electum Regem, etc.[12] nec non ad utrumque regem[13]. Quod imperatori Romae non coronato titulum det regis tantum, moris est Romani.

Zavaskius[14] aegrotat, ut medici ajunt non sine periculo.

Vienna docemur Arondelium[15] magna minari, nisi obtineat quod aequum putat. Id autem ut obtineat cum Bavari[16] pace, nemo non difficillimum videt. A duce Brunsvicensi[17] dicitur postulare imperator, ut in conventu, qui futurus est Coloniae, ostendat suum in imperatorem studium; deinde de Hildesheimo moram

1 Louis de Nogaret d'Epernon de La Valette.
2 François Auguste de Thou; zie no. 2623, p. 192 n. 1.
3 Johannes Tilmanus, ook bekend onder de naam Justus Asterius.
4 *Deploratio pacis Germanicae, sive Dissertatio de pace Pragensi, Tam infaustè quam injustè inita Pragae Bohemorum 30/20 Maii: M.DC.XXXV. In qua artes et technae Austriacorum, vaecordia Saxonum, pericula Protestantium, & aequitas belli à Francis & Suecis jure prolati evidentissimè ostenditur, Avthore Jvsto Asterio, J.C.to* Iuxta Exemplar Lvtetiae Parisiorvm, Sumptibus Sebastiani Cramoisy, Typographi Regii ordinarii, viâ Iacobaeâ, sub Ciconiis, MDCXXXVI. Cvm Privilegio Regis; Knuttel, *Pamfl.*, no. 4410.
5 Johann Georg, keurvorst van Saksen; over de door hem met de keizer gesloten vrede van Praag zie V, p. 292 n. 1.
6 François Citoys (1572-1652), lijfarts van De Richelieu en soms zijn secretaris.
7 Ludwig Camerarius, ordinarius Zweeds gezant in Den Haag.
8 Maarschalk François Annibal, markies van Coeuvres, hertog van Estrées.
9 Urbanus VIII.
10 François de Noailles (1584-1645). In 1634 was hij tot ambassadeur te Rome benoemd begin september 1636 kwam aan zijn missie een einde.
11 Martio, kardinaal Ginetti.
12 Rome, Arch. Vat., Segr. dei Brevi, vol. 836 fol. 48-50 dd. 21 juni 1636.
13 Nl. Ferdinand II en zijn zoon Ferdinand, koning van Bohemen.
14 De Poolse gezant Johan Zawadski.
15 Thomas Howard, graaf van Arundel; zie V, p. 318 n. 12.
16 Maximiliaan I, keurvorst van Beieren.
17 Georg, hertog van Braunschweig-Lüneburg; zie V, p. 412 n. 6.

non fore. Maguntiacensem[1] ideo ordinari more ecclesiastico voluisse, ut ritus in electione regis Romani[2] usurpari solitos exerceat. Henricum Vasques[3] ab Aenipontana principe[4] venisse Viennam, atque eodem prope tempore a Mediolano senatorem[5] ad praestruentia consilia conventus Ratisbonensis. Commeatus multum Heilbronnam mitti; a regionibus illis prope Danubium magna ab imperatore tributa exigi; laboraturum Ognatium[6], ut, si possit, a pacificandi negotio Alcalam[7] submoveat. Scriptas ab imperatore ad Mantuanum[8] literas, ne se bello infelici ulterius involvat; Sabaudum[9] autem, quicquid fecit hactenus, quod caesari[10] Hispanisque adversum videri posset, excusare ut necessitate expressum.

Manent ejus ducis implacabilia cum Crequiaco[11] dissidia; nec quicquam video inde bonae spei, quando cuncta ad Ticinum munimenta Galli deseruere camposque impune persultat hostis cum XX M, ut scribitur, vix dimidium tantum extra praesidia habentibus Gallis eorumque sociis, qui prope Sesiam se tenent. Arcem Mediolani Hispani majore praesidio novisque operibus firmant. Rohanium[12] praeter famem pestemque retinet metus e Tirolensi agro. Regiae naves, quae ad Massiliam sunt, adhuc otiantur.

Literas ab Argentorato hostis intercursans nobis invidet. A Tiguro literae 21 Augusti nov. Cal. ajunt Hornium[13] evasisse et reprehensum[14]. Non temere credo. Sed non placet mihi tantum de eo esse fabularum; unde id sit, video. Nec impedire potui. Discimus ex iisdem literis, qui Poschavium indictus est Rohanio duce volente conventum[15], quantum conjici potest, nihil acturum magni, sed, ut fieri amat, res renuntiaturum civitatibus. Interim tribuni et centuriones Rhaeti in fide ad tempus retinentur arte Gallica negligendi milites, obligandi duces. Nam cum pecunia non suppetat, panis cohortibus datur valde imminutis per morbos et fugas, quasi integrae essent, quod ducum lucro cedit.

Queruntur Galli cum Curiensis episcopus[16] postremum electus est, ad Aenipontanam scriptas a Rhaetis literas aequo submissiores. Illi quo durius habentur

1 Anselm Casimir Wambold von Umstadt, keurvorst van Mainz.
2 Ferdinand, zoon en in 1637 opvolger van keizer Ferdinand II werd op 30 december 1636 tot Rooms koning gekroond.
3 Bedoeld zal zijn Federico Henríquez de Luxan († 1660), van 1633 tot 1641 Spaans ambassadeur in Innsbrück.
4 Claudia de Medici; zie V, p. 451 n. 11.
5 Niet geïdentificeerd.
6 Iñigo Veléz de Guevara y Tasis, graaf van Oñate, van 1633 tot 1637 ordinarius Spaans ambassadeur in Wenen.
7 Fernando de Ribera, hertog van Alcalá; zie no. 2545, p. 75 n. 9.
8 Carlo Gonzaga, hertog van Mantua.
9 Vittorio Amedeo, hertog van Savoye.
10 Ferdinand II.
11 Charles Créquy de Blanchefort de Canaples, bevelhebber van de Franse strijdkrachten in Noord-Italië.
12 Henri, hertog van Rohan, luitenant-generaal van de Franse troepen in Graubünden en de Veltlin.
13 Gustaf Karlsson Horn; vgl. no. 2693, p. 294 n. 2.
14 De woorden ‘Hornium ... reprehensum’ staan in cijfercode: 57.42.66.31.55.48.61.113.72.69.27.76.71.1080.85. 52.77. 66.33.82.66.33.14.85.24.32.81.61.118.
15 De bewuste landdag van Poschiavo was gehouden op 28 augustus 1636.
16 Johann VI Flugi von Aspermont, van 1 februari 1636 tot 24 januari 1661 bisschop van Chur.

a Gallis, eo magis ad Austriacos se inclinant; neque tamen multum efficiunt iis, quae postulaverant, dictitante Aenipontana consulendum sibi imperatorem.

Novae Germanorum post eas, quae transierant in Italiam, copiae non apparent; quanquam misit eam ob rem idoneum hominem ad regem Hungariae Mediolanenses terras regens Leganesius[1] et ajunt Hispani adventare tria millia peditum, mille equites ab Ognato non, ut putabatur, ex Silesia sed aliunde collecta.

In locum copiarum, quas Gallasius in ducatum Burgundiae et Bressiam misit, supplementum ei venire ajunt ex Suevia, ad VI M; partem eorum non longe a Schafhusio se tenere. Utramque enim Rheni ripam plane jam teneri a caesarianis.

A Constantinopoli, quas vidi, literas satis veteres sunt 12 scriptae Iunii novi Cal. Nuntiant post Revanum amissum magna imperii Turcici mala. Persarum validum exercitum. Ipsorum imminutum morbis et male curato stipendio. Tum vero custodes Asiae milites seditionem captasse gravem, quod in stipendiis rebusque allis praeferretur ipsis novum militum genus a sultano[2] conscriptum, quos Seimenos vocant. Dari quidem operam a sultano mitigandis animis, sed dubia spe. Ipsum sultanum hiemis impatientem ante ver Constantinopolim non abiturum. Accedere ad haec, quod rex Tartarus[3] ad Euxinum Pontum ire in Asiam detrectet, et interfecto Bassa Caffensi[4], quanquam excusatores in aulam miserit insolentiam illius et concussiones accusans suspectus tamen sit rerum novarum, quapropter legati ad eum missi sunt honoris specie, caeterum ut consilia ejus explorentur. Suspectam et Poloniam, et displicere mandata, quae legatus[5] attulerit, ideoque dubitari, an eum auditurus sit sultanus, retineri tamen spe incerta; missum ex ea aula, qui Russi amicitiam augeat, Thomam, gente Graecum[6]; et alium, qui Moldaviae Voivodam[7] Valacho[8] in utilitates ejus aulae, conciliet. Consuli et orae Euxini misso cum classe Sabam Zeio[9] adversus Cosaccorum rapinas; aliam classem ad Euboicum ivisse mare intentam praedis. Ab Alexandria classem anniversariam bene appulisse Constantinopolim.

Haec postquam scripseram, vidi recentiores ab Italia literas datas 2 Augusti novi Calend. Inde disco etiam cuncta ad Sesiam loca derelicta a Gallis eorumque sociis. Nec ullum retineri ab eis pretium tot laborum praeter Valettam et Bremum. De Sabaudo et hostibus tanto validioribus probantur, quae modo posui. Additurque omnia movere Leganesium, ut in Subalpinam regionem, quae Pedemontana dicitur, bellum regerat. Centena scutatorum millia menstrua ab Hispano[10] rebus Mediolanensibus destinata. In Neapolitano regno conscribi quae fine Augusti parata sint XII M peditum, equitum quatuor; et ab Hispano venire Philippum Silvam[11] cum VI M militum.

1 Diego Mexia Felipes de Guzmán, markies van Leganès.
2 Murád (Amurath IV).
3 Ghiraï-Inayet; in 1637 werd hij op last van sultan Murád gedood.
4 Bitschakdji Pasja.
5 Waarschijnlijk was dit Jerzy Kruszynski.
6 Volgens de *Gazette de France* was dit Thomas Suk.
7 Basilius Lupu.
8 Mateï Bassarab.
9 Niet geïdentificeerd.
10 Philips IV.
11 Filipa da Silva (1589-1645), Portugees; hij heeft als kapitein van de cavallerie in Vlaanderen gediend en was luitenant-generaal en veldmaarschalk te Milaan; ook vocht hij in de Palts.

Aucta haec fortasse nonnihil in majus, caeterum ostendunt ingentes hoc anno esse hostium paratus, qui si retundi poterunt in annum sequentem aut bellum nobis felicius aut pax aequior sperari poterunt. Parmensis[1] privata odia adversus Auriam exsequitur capto Sancto Stephano ad fauces Vallis Tori; in id auxilia Gallorum sibi ventura exspectat, ubi sua bono posuerit loco; qua fide adversus socios futurus, haud dixerim. Mantuanus nihil aliud quam patitur belli mala in Montisferratensis ditionem undique ingruentia. Dux Ethruscus[2] spectat haec, auget classem, praesidia et munimenta.

Hic erat nunc rerum status, quem Deus, Excellentissime Domine, faciat nobis secundiorem.

Tuae Sublimitatis cultor devotissimus
H. Grotius[3].

Lutetiae, 5 Septembris nov. Cal. 1636.

Tartaros Poloniae finitimos incursare Poloniam ipsi Poloni ajunt; et in id ipsum ad ducem eorum Cantamerum[4] a sultano missa munera eadem[5] illae a Constantinopoli literae docent.

Adres: Axelio Oxenstiernae, Sacrae Reg. Maj. Regnorumque Sueciae Senatori et Cancellario.

2745. 1636 september 5. Aan N. van Reigersberch[6].

Mijn Heer,

Op den brief van mons.^{r} de St Chaumont[7], waerbij hij versocht mijne revocatie, heeft mijn heer den rijcxcancellier[8] den 29 Iunn. oude st.[9] aldus geantwoort: ‘Id vero non potuit non molestum esse, quod intelligam d. legati Grotii personam parum gratam esse et confidentem cristianissimo regi[10]. Si mihi de eius viri industria ac fide erga reginam meam[11] et summo studio affectuque in regem christianissimum dicenti crederet, auderem libere profiteri vix reperiri, cui sit secundus. Quae et mihi ratio erat in servitiis clementissimae meae reginae eum ad vos mittendi. Ingratam vero personam eius fuisse me per Galliam transeunte nec rex nec cardinalis[12], quod

1 Odoardo Farnese, hertog van Parma.
2 Ferdinando II de Medici, groothertog van Toscane.
3 Onderschrift en naam ontbreken in de uitgave der *Epist.*
4 Kantemir-Mirza, aanvoerder van de Noghai Tartaren; in 1637 werd hij op last van sultan Murád ter dood gebracht.
5 Wellicht beter te lezen: eaedem.
6 Hs. Leiden, UB., coll. Pap. 2. Eigenh. oorspr. Gedeelt. gedrukt - het citaat uit Oxenstierna's brief in vertaling - Brandt-Cattenb., *Leven* II, p. 80.
7 Melchior Mitte de Miolans, markies van St. Chaumont, speciale gezant van Lodewijk XIII bij Axel Oxenstierna.
8 De Zweedse rijkskanselier Axel Oxenstierna.
9 Zie *Oxenst. Skrifter* 1. afd. XV, p. 601 (no. 329).
10 Lodewijk XIII van Frankrijk.
11 Christina van Zweden.
12 De Richelieu.

sciam, verbo meminere. Dominus quidem Buthillerius[13], cum mihi valediceret, paucis innuebat vereri regem suum et dominum cardinalem, ne aemulatio ac simultas olim studio partium inter ipsum et Belgicum legatum D.

13 Claude le Bouthillier.

Pavium[1] exercita aut noceret federi Belgico aut impediret communicationem confidentem, imprimis ne eius legationem sinistre Ordines Federati Belgii interpretarentur. Verum cum et industriam et affectionem optimam legati Grotii laudarem ac me asseverarem certum esse plerosque in Belgico viros magnos favere ipsi, dominus Boutillerius collaudato domino Grotio regis christianissimi clementissimum in ipsum favorem testabatur; nec quicquam addebat, nisi quod Pavio minus placeret. Quibus auditis ego me habiturum in omnibus rationem mutuae amicitiae et cuncta recte ad principales meos relaturum esse promittebam. Belgium quoque cum transirem, non solum quenquam, etiam ex Ordinum collegio, ei inimicum vel minus faventem non comperi - nisi forte quod Pavio et aliquibus adhaerentibus minus placeat - ut etiam multi ob mandatam legati dignitatem gratias egerint, et sibi sint gratulati. Quae res me commovit, ut eius viri optimi opera regina mea in aula regis vestri uti non desierit'.

Ick heb noodigh gevonden uE. dese woorden over te schrijven, opdat uE. mach weten, wat deselve sal seggen, soo daer van werdt gesproocken. T'sedert mijn heer den cardinael soo haest ontfangen hebbende, als ick...[2], heeft bestelt, dat ick tot tweemael toe bij de maistre de cérémonies[3] seer feestelijck ben begroet, de tweede mael denselve maistre des cérémonies mij seggende, dat den coning met mijn heer den cardinael ende mons.r de Chavigny[4] ende anderen ging tot defensie van de frontieren ende d'ambassad(eurs) de moeyten niet en wilde doen nemen om hem te volgen, maer dat hij ons te Parijs liet mons.r Boutiller de vader ende mons.r de Bulion[5], met dewelcken wij allegader souden mogen corresponderen; waer voor ick sijne Ma.t heb bedanct ende geseit zijn ordre te sullen volgen, ten waere ick eenige andere expresse ordre creegh van Swede, in welcken gevalle ick mij aen een van de maistres de cérémonies soude addresseren. Sedert is Madame de Feuquière[6] bij mijn huisvrouw geweest haer tenterende, off wij geen liberaliteit van den coning en souden begeren te ontfangen, t'welck mijn huisvrouw met beleefdtheit ende goede redenen heeft geëxcuseert. Vellent habere sibi obnoxios[7]. Andere luiden soecken sij niet.

Soo ick eens quame door Hollant te passeren, ick soude Calaber[8] wel eenige dingen connen seggen, die hem ende Cimon[9] niet onnut en soude sijn. Middelertijd laet ick niet dagelijcx bij de lelieluiden[10] alle goede diensten te doen. Soo Engelant eens eene vigoureuse resolutie neemt, soude mijn heer den rijcxcancellier mij daer wel connen gebruicken. Doch dat is seer onseecker, alsoo Engelant noch met Vrancrijck niet en sluit ende met Hollant blijft in dispute. UE. gelieve mij te schrijven, off d'heer Joachimi[11] derrewaert weder gaet.

1 Adriaen Reyniersz. Pauw; hij had als extra-ordinarius gezant te Parijs lang op zijn terugroeping moeten wachten, doch was inmiddels in het vaderland teruggekeerd.
2 Hier moet een woord zijn uitgevallen.
3 Nicolas Faure, sieur de Berlize.
4 Léon le Bouthillier, graaf van Chavigny en Buzançais.
5 Claude de Bullion, sieur de Bonelles.
6 Anne Arnauld, vrouw van Manasse de Pas, markies van Feuquières.
7 De herkomst van deze woorden heb ik niet kunnen achterhalen.
8 Schuilnaam voor Frederik Hendrik.
9 Codenaam voor de Staten-Generaal.
10 John Scudamore, ordinarius Engels gezant te Parijs, en zijn extra-ordinarius collega, Robert Sidney, graaf van Leicester; lelie is een codenaam voor Engeland.
11 Albert Joachimi, heer van Hoedekenskerke, ordinarius Staats gezant te Londen.

Monsieur d'Avaux[1] van sijne ambassade wedergecomen sijnde heeft door pater Joseph[2] geobtineert, dat tegen Saucour[3], sijne swager, die Corbie heeft overgegeven, niet en werdt gestatueert, hoewel sijne faute, alsoo in die stadt niet gebreck en was dan courage, grooter was dan van de gouverneurs van Castelet[4] ende Capelle[5], die bij contumacie gecondemneert sijn met vier paerden vaneen getrocken te werden. Eenige meenen Saucour nu in Engelant is.

Den coning heeft over vijf dagen aen mij gesonden den meester van ceremonie om te seggen, dat sijne Maiesteit gaet tot defensie van de frontieren, ende de ambassadeurs de moeite niet en wil aendoen van hem te doen volgen; dat mons.r de Bulion ende Boutiller de vader hier blijven om te verstaen, soo de ambassadeurs iet te seggen hebben. De coninginne[6] blijft hier. Off s'conincx broeder[7] hier blijft ofte nae het leger gaet, is onseecker.

Den vijant sterct Corbye. Ende aen d'andere cant valt met ruiterie in t'hertogdom van Bourgogne - hoewel Verdun op de Saône bij den prins van Condé[8] weder is becomen - ende in Bresil.

Den cardinael de la Valette[9] met hertogh Bernhard[10] blijven om Campagne te bewaeren. Den vijant heeft, doen hij Roie bequam, veel vivres gecregen, t'welck hem voordeel geeft. Men hoopt hier seer op een diversie uit Nederlant.

Den paus[11] schrijvende aen den cardinael Ginetti[12] seit ‘missa ad utrunque regem[13]’ om Spaignie noch Vrancrijck niet te offenseren; dit neemt Vrancrijck niet wel.

Den Poolsche gezant Schavasky[14] is sieck, niet sonder peryckel.

Den keiser[15] heeft aen den hertogh van Mantua[16] geschreven; Savoye[17] blijft onlustig tegen Créquy[18] ende in alle sijne actiën wanckelbaer; Parma[19] werd gesolliciteert door Florence[20] ende Genua[21] tot vrede; Rohan[22] can niet doen door pest, honger ende oock vrese uit Tirol. Het Spaensche leger in Italië

1 Claude de Mesmes, graaf van Avaux.
2 François Leclerc du Tremblay, de bekende capucijn en gunsteling van De Richelieu.
3 Maximilien de Belleforière, seigneur de Soyecourt; zie no. 2715, p. 330 n. 6. Hij was gehuwd met Judith de Mesmes, zuster van de graaf van Avaux.
4 Etienne de Rouvroi, baron de St. Simon, heer van St. Léger.
5 René du Bec-Crespin, markies van Vardes.
6 Anna van Oostenrijk, koningin van Frankrijk.
7 Gaston Jean-Baptiste de France, hertog van Orléans.
8 Henri de Bourbon, prins van Condé.
9 Louis de Nogaret d'Epernon de La Valette.
10 Bernhard, hertog van Saksen-Weimar.
11 Urbanus VIII.
12 Martio, kardinaal Ginetti.
13 Ferdinand II en zijn zoon Ferdinand, koning van Bohemen; vgl. no. 2744. p. 370.
14 De Poolse gezant Johan Zawadski.
15 Ferdinand II.
16 Carlo Gonzaga.
17 Vittorio Amedeo, hertog van Savoye.
18 Charles Créquy de Blanchefort de Canaples, bevelhebber van de Franse troepen in Noord-Italië.
19 Odoardo Farnese, hertog van Parma.
20 Ferdinando II de Medici, groothertog van Toscane.
21 Gio Francesco Brignole Sale (1635-1637).
22 Henri, hertog van Rohan, luitenant-generaal van de Franse troepen in Graubünden en de Veltlin.

buiten de guarnisoenen werdt geschat XX^{m} man, want sij hebben uit Naples, Duitschlant ende d'eilanden van Provence hulp becomen. De Fransoisen met haer hulpen connen de helft niet uitbrengen; hebbende daerom alle de forten bij den Tecin verlaeten. 's Conincx schepen seilen noch niet uit.

De saecken van den Turck[1] gaen oock qualijck: sijn armée seer geswackt door sieckte, sonder gelt, ende niet machtig de Persianen te wederstaen; daerenboven een groot meuterie van de soldaten in Asiën; den coning van de Precopsche Tartaren[2] in terme van revolte hebbende den Bassa van Caffa[3] doen ombrengen.

In Naples werdt van nieus gelicht 12^{m} te voet, 4^{m} te paerd. Uit Spaigne comen noch 6^{m} nae Milan om de Fransoisen, die alrede in Piedmont sijn geretireert, te vervolgen. Savoye doet niet; Parma vordert sijne particuliere interesten tegen Doria[4]. Den H (?). van Mantua is in de ly (?) ende werdt gesolliciteert. Van alle de conquesten hebben de Fransoisen ende haere bondgenooten niet behouden dan Villette ende Bremo. Summa: overal is wijsheit, courage ende macht van noode om tot eene goede paix te comen. God geve dat best is.

5 Sept. 1636.

Wilt mij wel adviseren van de intentiën van Calaber, Numerianus[5], Caesar[6] etc, opdat ick oock wel mach adviseren aen uE. ende (?) bij Thucydides[7].

Adres (met andere hand): Mijn heer Mijn heer raetsheer Reigersberg. In Den Hage.
port

In dorso schreef Van Reigersberch: Broeder de Groot, den 5 Sept. 1636 wt Paris. Antwoorde van de heer rijxcancelier aen St. Chaumont versouckende ons broeders revocatie. Mijn heer den prins[8] oordeelde dit seer te strecken tot eere van ons broeder.

2746. 1636 september 6. Van Willem de Groot[9].

Frater optime,

Beasti me iis, quas XXVIII. Augusti misisti litteris[10], quibus ut respondeam hoc habe: Graswinkelium[11] jam totum esse in refutando Seldeno[12], cujus operis specimen,

1 Sultan Murád (Amurath IV).
2 Ghiraï-Inayet; Precop of Orkoup is een stad in Servië.
3 Bitschakdji Pasja.
4 Gian Andrea Doria, prins van Melfi; vgl. VI no. 2323, p. 296 en n. 10 aldaar.
5 Codenaam voor Amsterdam.
6 Codenaam voor Rotterdam.
7 Schuilnaam voor Oxenstierna.
8 Frederik Hendrik.
9 Hs. Den Haag, ARA. Eerste afd. coll. Hugo de Gr. Aanw. 1911 XXIII, no. 24. Eigenh. oorspr. Antw. op no. 2732.
10 No. 2732.
11 Theod. Graswinckel; vgl. ter zake no. 2588, p. 143 en n. 2 aldaar.
12 Over John Selden en zijn *Mare clausum* zie V, p. 515 nn. 7, 8 en 9.

ubi ventus faverit, spero accipies; de te quid constiturus sit magnus cancellarius[13], intelligere aveo, et rursus quid tu de Anthologia tua[14].

13 De Zweedse rijkskanselier Axel Oxenstierna.
14 Zie over deze *Anthologie* VI no. 2407, p. 426 n. 7.

Testimonium, ut a Delfensibus habeam, quale desideras, pro viribus annitar; in Roterodamensi negotio[1] non multum profici video, et cum senatore[2] agam, nequa expediendae rei praetermittatur occasio.

Petri[3] animum omnino a profectione Indicana, et expertus sum et scripsi antehac, esse alienissimum, neque mutabit eum profecturus illuc Mauritius comes[4], quamquam et conditiones omnes apud eum jam sunt lectae. Si foro operam addicere velit, puto eam Petro fore non infructiosam et possemus nos in hac parte alicui esse usui, imprimis vero D. senator, qui hoc consilium maxime probat, ut ex ipso, puto, intelliges; ego Petrum ad nos evocavi, ut coram certi aliquid statuere tibique rescribere possimus.

Salmasium[5] senatoria dignitate auctum laetor; audio ad nos reversurum, quod sane malevoli non optant, nos vero amici omnes desideramus.

Quomodo se res in Gallia habeant, ex te filiove[6] saepiuscule discere aveo; apud nos nihil fere geritur. Princeps[7] naves multas etiamnum penes se retinet, quanquam tempestas anni ferre non videtur ut magni quid capessat, certe non circa oram Flandricam.

Anglorum rex[8] in instituto suo perseverat, ut exercitium marini dominii sibi velit vindicare. Navis, quae e Persia in portum Hitlandicum appulit, ab aliquammultis Britannicis quasi circumcidetur; misit et eo societas Indica aliquas et nostris, quis futurus sit rei exitus, in incerto est. Dorpius admirallus noster[9] omnium hic sermonibus vapulat, et apud Ordines accusatur, quas redux excusationes in promtu habiturus sit, videbimus.

Ordines Hollandiae queruntur se multa circa ultimum cum Gallia tractatum[10] ignorasse, quae tamen scire debuerint, idque Pavio[11] imputatur.

Magna hic rationum et aerarii conturbatio est; in castris bis lustratio militum est instituta et secunda vice longe minor numerus repertus quam priore, quod Ordines male habet et milites, quibus pessime solvitur, alienores reddit.

Hamburgo accipimus Banerium[12] et Stalhausium[13] copias Saxonis[14] fere ad internecionem usque cecidisse; ita nuntiant, qui Amstelodamo litteras accipiunt; dulce mihi est progressus Suecorum, quando de nostris vix ulla spes, intelligere, tam tua quam publica causa.

1 Het betreft de pogingen voor Grotius ondernomen om zijn achterstallige salaris als pensionaris van Rotterdam alsnog uitbetaald te krijgen.
2 Nicolaes van Reigersberch.
3 Grotius' tweede zoon Pieter, die zich om studieredenen in het vaderland bevond.
4 Johan Maurits, graaf van Nassau-Siegen; zie no. 2726, p. 345 n. 13.
5 Claude de Saumaise; zie no. 2727, p. 346 en n. 7 aldaar. Vgl. ook no. 2732.
6 Diederik, die zich na een verblijf om studieredenen in het vaderland weer bij zijn ouders in Parijs bevond.
7 Frederik Hendrik.
8 Karel I.
9 Filips van Dorp (1587-1652), luitenant-admiraal van Holland.
10 Bedoeld is het subsidieverdrag, dat na moeizaam onderhandelen op 6 september 1636 in Den Haag werd ondertekend. Zie Waddington, *Les Provinces Unies* I, p. 283; zie ook [Lieuwe van Aitzema], *Verhaal Van de Nederlantsche Vreede-Handeling*. In 's Graven-Hage, By Jan Veely, Boeckverkooper inde Gort-Straet, Anno 1650, Eersten Deel, p. 346.
11 Adriaen Reyniersz. Pauw.
12 De Zweedse generaal Johan Gustavsson Banér.
13 Generaal-majoor Torsten Stålhands.
14 Johann Georg, keurvorst van Saksen.

Deus O.M. te orbi christiano nobisque diu servet incolumen, Brandanum Detrii[1] adverso vento hic etiamnum detineri puto, quanquam aliquot diebus hominem non vidi.

Tibi obsequentissimus frater
Guilielmus Grotius.

Hagae, VI. Septembris 1636.

F[i]lio salutem dicas rogo, cui ut scribam, angustia temporis prohibet.

Adres: A Monsieur Monsieur Grotius, Ambassadeur de Suède A Paris.
In dorso schreef Grotius: 6 Sept. 1636 W. de Groot.
Boven aan de brief: Rec. 27 oct.

2747. 1636 september 8. Van Ch. Marini[2].

Monsieur,

Je vous envoye icy deux lettres pour monsieur le gran chancelier[3] et le sieur Strasburg[4] l'un et l'autre suppliant pour le payement de mon gage qu'on me doit de tant de temps, et vous supplie aussy d'y contribuer vostre possible. Dieu m'est tesmoin en quelle nécessité ie suis icy, et néantmoins on veut que ie continueray la résidance sans l'argent. Ma femme[5] s'est accouchée d'une fille[6] de sorte que la despance me croit de iour à aultre sans avoir aucun subside de monsieur le gran chancelier vers lequel il faudra à la fin que ie m'en aille.

Icy continuent les misères et la maladie de monsieur le duc[7] qui pourtant ne peut agir come il voudroit.

Au Milanois les François se renforcent, mais pour cest'année ils ne feront guerre les Espagnols estant ores forts de 17^{m} de pied et 6^{m} chevaux, à ce qu'on escrit d'Italie.

L'on a finalement amené du Venétien 6 pièces du canon qui seront mis dans le fort de Mantel, mais si on ne donne satisfaction aux Grisons ny cela ny aucune autre chose garantira les François du naufrage en ce pays où ils sont tant hays et les Austrichiens en tireront leur proufit.

Je demeure de tout mon coeur, monsieur,
Vostre serviteur très humble

1 Brandan Dätri, luthers theoloog uit Hamburg, die als huispredikant van Grotius in 1636 naar Parijs kwam; zie VI no. 2369, p. 364 en n. 3 aldaar. Vgl. ook VI, nos. 2377 en 2417.
2 Hs. Den Haag, ARA. Eerste afd. coll. Hugo de Gr. Aanw. 1911 XXIII, no. 9. Eigenh. oorspr. Tesamen met no. 2736 beantw. d. no. 2766. Voor de schrijver zie men V, p. 436 n. 4.
3 De Zweedse rijkskanselier Axel Oxenstierna.
4 Paul Strasburgk; Zweedse hofraad.
5 Alessandra Paravicini Capelli.
6 Over deze dochter heb ik niets naders kunnen vinden.
7 Henri, hertog van Rohan, luitenant-generaal van de Franse strijdkrachten in Graubünden en de Veltlin.

C. Marini.

Je vous prie de m'adviser de la réception de celles que ie vous ay envoyées ces mois de Juillet et d'Aoust n'ayant depuis la vostre de 14 de Juin rien receu de vous ils faut envoyer vos lettres à Coire.

De Chiavenne, ce 8 de 7bre st. n. 1636.

Adres: A M.r Grotius.
In dorso schreef Grotius: 8 Sept. 1636 Marin
en: Publicz 23 Aug./2 Sept. Sprecher 9/19 Augusti.
Boven aan de brief: rec. 16 sept.

2748. 1636 [na september 8]. Van Ch. Marini[1].

Monsieur,

C'est une choche estrange que depuis le 14 de Juillet[2] ie n'ay point de vos nouvelles, et suis aussy en doute si mes lettres vous auront esté bien rendues les envoyant quasiment chasque sepmaine. Pourtant ie vous supplie d'addresser d'ores en avant les vostres au sieur Tschudy[3], secrétaire et interprète du roy[4] à Coira, car ie m'apperçois bien ouvertement qu'on retient et fait ouvrir mes lettres.

Monsieur le duc[5] se porte mieux et se prépare contre les Espagnols lesquels n'ayant guerres à faire en Italie où nos affaires vont assez mal voudroyent dereschef envahir la Voltoline.

Le colonel Léon[6] cependant impérial a passé n'aguerres par la Suisse en Italie avec deux mille hommes à pied pour renforcer les Allemans dans le Milanois d'où une partie de l'armée veut attaquer le duc de Parme[7].

En Alsace doit arriver un' autre armée soubs le commandement de Buttler[8] (?) pour se ioindre avec dixm hommes au Gallas[9] et attaquer la Bourgone du roy, avec quel succez nous le verrons bientost.

Les Grisons demeurent malcontans de n'avoir pas encor la Voltoline à son souhait; il est à craindre que tout ira mal si la France persiste en ses premières intentions.

En Suisse on attend la responce des princes ausquels ils ont escrit touchant la paix générale et selon qu'ils respondront ils prendront aussy leur résolution comme ie croy de ne rien faire par armes pour coopérer à faire une bonne paix.

Ie vous supplie, monsieur, de reccomander monsieur Hofkirch[10] à monsieur le gran chancelier[11] afin qu'on le rappelle à l'armée du Banier[12] ou Lesle[13], car il demeure constant dans le party suédois, et ores que l'empereur[14] luy offre mille

1 Hs. Den Haag, ARA. Eerste afd. coll. Hugo de Gr. Aanw. 1911 XXIII, no. 9. Eigenh. oorspr. Beantw. d. no. 2793. De brief is vermoedelijk geschreven na die van 8 september (no. 2747) en vóór die van [oktober] (no. 2778); men vergelijke hetgeen Marini hierboven schrijft over het uitblijven van iedere tijding van Grotius met hetgeen hij in brief no. 2778 dienaangaande vermeldt. Betreffende Marini zie men V, p. 436 n. 4.
2 No. 2669.
3 Laurent Tschudi; zie no. 2590, p. 145 n. 14.
4 Lodewijk XIII van Frankrijk.
5 Henri, hertog van Rohan, luitenant-generaal van de Franse troepen in de Veltlin.
6 Leo Gropello de Medici, officier in het keizerlijke leger.
7 Odoardo Farnese, hertog van Parma.
8 Jakob Christian Butler.
9 Matthias, graaf Gallas, generaal-majoor in dienst van keizer Ferdinand II.
10 Georg Lorentz, baron van Hofkirchen; in december 1636 liep hij over naar de keizer.
11 De Zweedse rijkskanselier Axel Oxenstierna.
12 De Zweedse generaal Johan Gustavsson Banér.
13 Alexander Leslie; zie V, p. 420 n. 2.
14 Ferdinand II.

advantages par son frère révolté[1] si est ce qu'il nous ne veut pas quitter, ayant donné son revers (?) à la couronne de Suède à laquelle seul il veut servir et l'employant pourra faire de gran services au bien public, estant un cavalier de gran courage et expériance au fait de la guerre.

Le résidant d'Angleterre[2] traitte aussy avec luy pour le mettre au service de son roy[3], mais il n'y ayant d'envie, attendant premièrement la responce du gran chancelier auquel il en a escrit plusieurs fois, sans avoir eu aucune responce jusques à présent. Il m'asseure que le duc Bernard[4] est peu affectionné vers la couronne de Suède et que pour ce suject il est party de luy n'ayant voulu despendre que d'elle seule. Il se faut encor guérir de sa blesseure à Zurig, en attendant cependant ce qu'on faira de luy et si monseigneur le gran chancelier ne faira pas estat d'un si brave et affidé cavalier à nostre party il faira certes gran tort au bien public. Je vous prie donc en son nom de repprésenter là où il faut ses intéres, afin qu'il puisse avoir bientost quelque bonne résolution de la couronne de Suède touchant ce qu'il doit faire, car l'ayant bonne il se rendra estant sain tout incontinant là où on le voudra employer.

Si vous avez receu toutes mes lettres que ie vous ay envoyées jusques à présent ie vous prie de m'en advertir estant en peine pour leur interception. Vous pouvez reccomander d'ores en avant les vostres au sieur de Lieu[5], secrétaire des postes à Lyon, qui les faira tenir à monsieur Tschudy à Coira, autrement elle se perdront.

Dieu veu[i]lle cependant faire prospérer les armées du roy et de nos Suédois en Saxe où ils doivent avoir pris une partie du pays de Luneburg s'advançant contre l'électeur[6] mesme.

N'ayant autre chose ie me reccomande à vostre faveur et demeure très passionnément, monsieur,

Vostre serviteur très obéissant
C. Marini.

Ex loco noto, 7bris 1636.

Adres: A Monsieur Monsieur Grotius etc.
In dorso schreef Grotius: Sept. 1636 Marini.
Boven aan de brief: rec. 8 oct. 1636 n. st.

2749. 1636 september 9. Van N. van Reigersberch[7].

1 Walter, graaf Leslie (1606-1667), keizerlijk veldmaarschalk. In 1632 trad hij toe tot het leger van Albrecht von Wallenstein en heeft twee jaar nadien met zijn chef John Gordon en met Butler de moord op Von Wallenstein volvoerd. In 1637 werd hij rijksgraaf.
2 Oliver Fleming, Engels resident in Zürich; hij bekleedde deze functie van 1629 tot 1640.
3 Karel I.
4 Bernhard, hertog van Saksen-Weimar.
5 Le sieur Du Lieu; hij vervulde te Lyon de functie van agent des postes of maître des courriers.
6 Johann Georg, keurvorst van Saksen.
7 Hs. Amsterdam, UB., coll. RK., M 8 1. Eigenh. oorspr. Gedrukt Rogge, *Br. Nic. v. Reigersb.*, p. 292. Tesamen met no. 2759 beantw. d. no. 2801.

Mon frère,

Ick verlange seer naer tijdyngen van daer. Mijn leste sijn van den achsten Augusti[1].

Hier hebben wij anders niet als dat sijn Ex.[tie2] met het leger is gegaen naer de Langestraete, ende liggen de ruyters te Waelwijck, het voetvolck te Sprangen. De ministers van den conynck[3] nemen weynych contentement in die diversie; veele in desen Staet sagen oock garen, waer het mogelijck, dat sijne M.[teyt] met eenych notabel exploict wierde gesubleveert. Dan het schijnt de macht van den viant, de sterfte, die overal glisseert, het verloop van tijt ende den voorraet, die in alle plaetsen is, soo van volck als behouften, alle desseinen te difficyl maecken.

Den lantgrave[4] is hier, hebbende geleyt sijn voetvolck in de vaste plaetsen ende sijne ruyterie, die hij seyt sterck te sijn drie duysent, gebracht op dese frontieren. Godtz[5], generael van den keyser[6], sterck tusschen de thien, twaelff duysent paerden, heeft Paterborn met stormenderhant ingenomen, domineerde alleen in Westphalen; dan op de tijdynge, dat den generael Banner[7] geconiungeert met Lesle[8] de stat Lunenburch ende eenyge andere plaetsen hadden ingenomen, is Gots getrocken naer den Weser. Geïntercipieerde brieven seggen den hartoch van Saxen[9] (he)m te swack vont om Banner het hooft te bieden.

Den lantgrave en is in de beste postuyre niet, heeft mijnheer den prins[10] aenbiedynge gedaen van sijn ruyterie, mits dat men geduyrende het employ deselve alleen van nootdruft onderhoude ende daernae de onse hem weder een ruytersdienst doen. Dan die presentatie kan niet werden geaccepteert. Het schijnt de Fransen aen dien heer verder beloften hebben gedaen als de prestatiën volgen, hadde garen hier assistentie van gelt ende ammonitie van oorloge.

In desen hogen noot van dat rijck soude het best met diversie, die in Duytslant soude connen ge(sc)hieden, werden geholpen, daer middel toe ware, indien sij raet wisten tot gelt. Dan dit is soo schaers, dat Waerdenburchs[11] regiment te voet, Moulers[12] te paerd t'eenemael blijven buyten employ ende verloopen tot niet bij faulte van betalynge.

In Engelant, naer den heer Beveren[13] schrijft, heeft men geen contentement van de beiegenynge van den grave van Arondel[14] ende maeckt men mine, off men met ernst de saecken van den Pals wilde bij de hant nemen. Den Engelschen admirael[15] hadde te hooff geschreven, dat onse buissen meest waren wt de Noortzee, maer dat hij van de resterende alle contentement ontfynck; ende verstaen wij van

1 No. 2705.
2 Frederik Hendrik.
3 Lodewijk XIII van Frankrijk.
4 Wilhelm V, landgraaf van Hessen-Kassel.
5 Johann, graaf van Götz; zie no. 2685, p. 281 n. 7.
6 Ferdinand II.
7 Johan Gustavsson Banér.
8 Alexander Leslie; zie V, p. 420 n. 2.
9 Johann Georg, keurvorst van Saksen.
10 Frederik Hendrik.
11 Jhr. Diederigh van Waerdenburgh, gewezen kolonel der Westindische Compagnie, was bevelhebber van een regiment infanterie in Franse dienst.
12 Dirk Mulert, bevelhebber van een regiment cavalerie voor Frankrijk; zijn regiment werd evenmin als dat van Van Waerdenburgh naar behoren door Frankrijk betaald.
13 Cornelis van Beveren, extra-ordinarius gezant in Londen.
14 Thomas Howard, graaf van Arundel; zie V, p. 318 n. 12.
15 Algernon Percy, graaf van Northumberland; zie no. 2710, p. 321 n. 7.

die wt zee commen, dat den admirael last heeft de vissers aff te voorderen een gulden per last, onder belofte dat den conynck[1] haer de neerynge vrij sal houden ende haer tegens de Dunckerkers over de schade, die sij in het vissen souden lijden, indemneren, hetwelcke seer smaeckelijck is ende sonder difficulteyt den gulden doet betalen. Een schadelijcke consequentie voor desen staet.

Te Dunckercke, naer den heer van Hauthain[2] schrijft, waren wt Spaengiën gearriveert twintych, ende, naer andere rapporteerden, achtentwintych scepen, daeronder eenyge Engelsche, overbrengende vierduysent Spangaerts, noch meer werdende verwacht.

Den conynck van Engelant toont hem te onvreden tegens die het Spaens gelt lestmael wt Engelant hebben laten gaen, ende sullen deselve het moeten verantwoorden.

Ick mercke de Fransoisen opinie hebben alsoff Aisma[3] in het hoff van den keyser[4] negotieerde om desen staet als een deel van het rijck te doen erkennen.

In Sweden verstaet men tot continuatie van het oorloge. De keysersche, (naer) de Brabantse advisen ons seggen, verstercken haer ontrent de Somme ende maecken daer een magasijn. Den conynck van Hongeren[5] was om door Brissac hem bij Gallas[6] te vougen.

In Westindiën is groot gebreck van ordre ende autoriteyt. Graeff Maurits[7] maeckt staet in het begin van October te vertrecken, crijcht keur van volck.

De Staten vergaderen binnen acht dagen. Sijn Ex.[tie] heeft noch eenych voetvolck ontboden; ten is buyten apparentie niet, dat noch yet bij de hant soude nemen.

Ick doe mijn ordinaris gebiedenisse ende blijve

UEd. seer dienstwillygen broeder

N. van Reigersberch.

Desen 9 Sept. 1636.

Ick sal garen uEd. opinie van Numerianus[8] verstaen.

Adres: Mevrouw Mevrouw De Groot tot Paris.

In dorso schreef Grotius: 9 sept. 1636. N. Reig.

Nogmaals: 9 sept. 1636. N. Reig.

En boven aan de brief: Rec. 14 oct.

1 Karel I van Engeland.
2 Willem de Zoete van Laecke, heer van Hauthain († 26 september 1637), gouverneur van Sluis.
3 Foppe van Aitzema; zie over hem V, p. 54 n. 1.
4 Ferdinand II.
5 Ferdinand, zoon van keizer Ferdinand II.
6 Matthias, graaf Gallas, generaal-majoor in dienst van de keizer.
7 Johan Maurits, graaf van Nassau-Siegen; zie no. 2726, p. 345 n. 13.
8 Codenaam voor Amsterdam.

2750. 1636 september 10. Aan J. Gersdorff[9].

Vir Nobilissime,

9 Copie Den Haag, ARA. Eerste afd. coll. Hugo de Gr. Aanw. 1911 XXIII no. 2, p. 70. Gedrukt *Epist.*, p. 263. Voor geadresseerde, Joachim Gersdorff, zie no. 2661, p. 246 n. 4.

Iter in Italiam sub idem ferme tempus, quod tibi destinatum arbitror, moliuntur[1] duo mihi percari, alter conjunctus publicorum negotiorum vinculo D. Schmalcius[2], magni Suediae cancellarii secretarius, in magna apud ipsum gratia, alter affinitate propinqua admodum, fratre genitus meae conjugis[3]. Qui si te nondum transgressum Alpes aut alibi locorum invenire poterunt, felices judicabo idque si Deo volente evenit, mutuam ut amicitiam inter vos colatis, illos monui, te vero precor.

Si quid vicissim facere potero, quod tibi sit gratum, nihil aliud erit opus, quam id[4] ut sciam.

Vale et nos ama.

Tuus vero animo
H. Grotius.

X Septemb. MDCXXXVI.

2751. 1636 september 10. Aan T. Guiscardi[5].

Illustrissime Domine,

Nescio, an per ea, in quibus agis, loca transituri sint D. Schmalchius[6], magno Suediae cancellario a secretis, et fratre genitus meae conjugis meaeque domi versatus hactenus, D. Reigersbergius[7]. Sed felices judicabo, si eis conspectu colloquioque tuo, quae ego saepissime desidero, dabitur frui. Quod si ipsis Deus concesserit, rogo, ut referre aliquando possint meae commendationi apud virum tantum ponderis fuisse aliquid, ut in eo triumphem.

De iis, quae geruntur, nihil addam: nam et sero puto perventuras has literas et diligentiam Domini Priandii[8] nemo est, qui exaequet.

Vale, vir summe.

Tuae Illustrissimae Amplitudini addictissimus
H. Grotius.

Lutetiae, X Septembris MDCXXXVI.

1 Dit woord ontbreekt in de uitgave der *Epist.*
2 Peter Abel Schmalz, secretaris van de Zweedse rijkskanselier Axel Oxenstierna.
3 Johan, oudste zoon van Maria's in 1632 overleden oudste broer Johan van Reigersberch, in leven rentmeester-generaal van Zeeland Bewester-Schelde.
4 Dit woord ontbreekt in de uitgave der *Epist.*
5 Copie Den Haag, ARA. Eerste afd. coll. Hugo de Gr. Aanw. 1911 XXIII no. 2. p. 70. Gedrukt *Epist.*, p. 263. Betreffende geadresseerde, Trajano, graaf Guiscardi, zie men no. 2603, p. 163 n. 5.
6 Peter Abel Schmalz, secretaris van de Zweedse rijkskanselier Axel Oxenstierna.
7 Johan van Reigersberch, oudste zoon van Maria's in 1632 overleden oudste broer, in leven rentmeester-generaal van Zeeland Bewester-Schelde.
8 Giustiniano Priandi, van 1616 tot 1638 resident van Mantua aan het Franse hof.

2752. 1636 september 10. Aan L. Holste[9].

Non amo, vir eruditissime mihique semper carissime, negotium exhibere amicis. Itaque peperci tibi hactenus. Quod nunc quominus faciam, obstant amici

9 Hs. Rome, Bibl. Vat., cod. Barb. Lat. 2178. Eigenh. oorspr. Copie Den Haag, ARA. Eerste afd. coll. Hugo de Gr. Aanw. 1911 XXIII no. 2, p. 68: copie Leiden, UB., coll. BPL 1830$^{\underline{\text{aant.}}}$. Over geadresseerde, Lucas Holste, zie men III, p. 193 n. 14.

duo, qui Romam eunt, alter ab arcanis et epistolis Suediae cancellario[1], alter mihi propinquae admodum affinitatis junctus necessitudine fratre meae matris familias genitus[2], illi nomen Schmalcius, natales Suedici, Zelandus alter eodem, quo mea uxor, nomine, Reigersbergius. Volunt videre Romae veteris reliquias et splendorem novae: et quia externis multa accidere possunt[3] improvisa, tutelam quaerunt. Quam ego in te, homine Germanicae fidei, eos reperturos non dubito paratus, si quid velis, paria facere.

Quidni etiam literis, illis dico nostris, adjiciam aliquid? Cum Suediae regno me dederim, quaero cuncta, quae ad gentium Scandinaviae veterem historiam pertinent. Verti Procopii et Gothica et Vandalica[4] ex Graeca editione optimi Hoeschelii[5]. Contuli cum manuscriptis ex regis Franci bibliotheca duobus, quorum altero usum video Hoeschelium; et partim ex iis partim ex ingenio, ut solemus, correxi multa properanti Hoeschelio praeterita. Sed hiatus, qui in Hoescheliana sunt editione - deprehenduntur autem ex versione latina quanquam aliis in locis mire mutila - iidem in illis erant manuscriptis codicibus. Eorum hiatuum indicem - sunt autem non multi - ad D. Peiresium[6] amicum communem miseram, ut ejus gratia eorum supplementum abs te potissimum, si tibi non vacaret, ab alio obtinerem. Nunc ex Puteanis[7] intelligo Elsevirium[8] et supplementum eorum hiatuum et multas ex Vaticano codice, quo usum Allemannum[9] video, emendationes secum ferre in Bataviam. Non invideo, et eorum editionem[10], si non nimium morantur, opperiar. Caeterum si tuo, veteris amici beneficio, sarcire possim illa, quae hiant, de caeteris non ita multum sim sollicitus audeamque cessantibus, si forte, Elseviriis mea negotiorum multorum subseciva protrudere. Sed haec omnia tui sunto arbitrii.

Tibi omnia quam prosperrime procedere et opto et magno semper cum gaudio intelligam.

Vale.

Tuus ut semper
H. Grotius.

X Sept. MDCXXXVI.

1 Peter Abel Schmalz, secretaris van de Zweedse rijkskanselier Axel Oxenstierna.
2 Johan, oudste zoon van Maria's in 1632 overleden oudste broer Johan van Reigersberch, in leven rentmeester-generaal van Zeeland Bewester-Schelde.
3 De Leidse copie heeft ‘possint’.
4 *ΠΡΟΚΟΠΙΟΥ ΚΑΙΣΑΡΕΩΣ ΥΠΕΡ ΤΩΝ ΠΟΛΕΜΩΝ ΛΟΓΟΙ*; zie no. 2734, p. 354 en n. 7 aldaar.
5 Over David Hoeschel en zijn *Historiarum Procopii libri VIII* zie no. 2734, p. 355 en n. 1 aldaar.
6 Nicolas Claude Fabry de Peiresc; zie over hem III, p. 219 n. 1. De brief aan Peiresc is verloren gegaan; voor diens antwoord zie men no. 2875 dd. 11 december.
7 De gebroeders Dupuy, vooral Jacques en Pierre, die bibliothecaris van de bibliotheek van de koning te Parijs waren; zie V, p. 27 n. 1.
8 Louis Elsevier; vgl. Dr. J.A.F. Orbaan, *Bescheiden in Italië omtrent Nederlandsche Kunstenaars en Geleerden. Eerste deel. Rome, Vaticaansche Bibliotheek. Rijks Geschiedkundige Publicatiën. Kleine Serie. 10.* 's-Gravenhage, Martinus Nijhoff 1911, p. 346.
9 Zie no. 2734, p. 355 en n. 3 aldaar.
10 Dit plan van Abraham en Bonaventura Elzevier is niet tot uitvoering gekomen; zie Ter Meulen-Diermanse, no. 735 rem. 7 (p. 334).

Adres: A Monsieur Monsieur Holsteinius chez Mons. le Cardinal Barberini[11].

11 Francesco, kardinaal Barberini, neef van paus Urbanus VIII.

2753. 1636 september 10. Aan F. Sprecher[1].

Nobilissime Domine,

Nullae fuerunt literae tuae, quibus non responderim, sed puto utriusque nostrum literis evenire, ut a curiosis intercipiantur. Postremae, quas a te accepi, datae fuere VI Maii; etiam ad eas illico respondi[2]. Nunc his nihil novi perscribo. Satis enim certi eorum, quae geruntur, nuntii erunt amici hi mei D. Schmalcius[3], is, de cujus apud dominum M. cancellarium[4] gratia antehac tibi scripsi[5] quemque tui amantissimum semper comperi, et D. Reigersbergius[6], quem uxoris meae fratre genitum domi meae hactenus habui et direxi ad ea discenda, quae bene natum discere oportet. Scio utrique tuam amicitiam utilissimam esse posse, quare rogo, ut eos eo complectaris amore, quem tibi ego semper praestabo.

Vale, vir nobilissime.

Tuus tuo merito

H. Grotius.

Lutetiae, X[7] Septemb. MDCXXXVI.

2754. 1636 september 11. Aan S. Bielke[8].

Bellum Galliae duabus ex partibus incubuit. Nam dum ad Picardiam periclitantem miles a principe Condaeo[9] abducitur, in ducatum Burgundiae incubuit dux Carolus[10] et Galassiani[11] exercitus bona pars tanta vi, ut eo tractus sit cum copiis, quae ipsi restabant cardinalis Valetta[12] et dux Bernhardus[13] hic capto prius per scalas in Lotharingia Rembirvillerio parum firmo oppido. Etiam his accessionibus sustentatus princeps Condaeus aegre sperat se parem fore reprimendis illic[14] hostibus. At qui

1 Copie Den Haag, ARA. Eerste afd. coll. Hugo de Gr. Aanw. 1911 XXIII no. 2, p. 70. Gedrukt *Epist.*, p. 266. Over Fortunatus Sprecher zie men IV, p. 138 n. 9.
2 Een brief van Grotius van 6 mei of kort daarna bezitten wij niet: de dichtstbij komende is die van 27 mei, no. 2605. Wij dienen dit 'ilico' wellicht niet te stringent te nemen, daar de brief van 27 mei inderdaad het bewuste antwoord kan zijn. Er is nl. in de aanhef sprake van een antwoord op Grotius' brief aan Sprecher van 1 april (no. 2533), die kennelijk wat laat is gearriveerd.
3 Peter Abel Schmalz.
4 De Zweedse rijkskanselier Axel Oxenstierna.
5 Blijkbaar in een verloren geraakt schrijven aan Sprecher.
6 Johan van Reigersberch, oudste zoon van Maria's in 1632 overleden oudste broer Johan, in leven rentmeester-generaal van Zeeland Bewester-Schelde.
7 De uitgave der *Epist.* dateert merkwaardigerwijs 10/20 september.
8 Copie Den Haag, ARA. Eerste afd. coll. Hugo de Gr. Aanw. 1911 XXIII no. 2, p. 69. Gedrukt *Epist.*, p. 263. Voor geadresseerde, Sten Bielke, zie men no. 2658, p. 241 n. 9.
9 Henri de Bourbon, prins van Condé.
10 Karel IV, hertog van Lotharingen.
11 Van Matthias, graaf Gallas, generaal-majoor in dienst van keizer Ferdinand II.
12 Louis de Nogaret d'Epernon de La Valette.
13 Bernhard, hertog van Saksen-Weimar.
14 De uitgave der *Epist.* heeft hier 'illis'.

ad Belgicum sunt finem hostes, in utraque agunt Samarae ripa Corbiamque muniunt, ut transitum amnis suae potestatis habeant.

Rex[1] Sylvanecti agit; reginam[2] urbi, exercitui summo cum imperio fratrem[3] praefecit; et affluente ex omni Gallia tum nobilitate, tum eo, quem civitates collegerunt, milite XV instructus[4] machinis ultro Belgis minatur.

Hae curae propiores de Italia cogitari non ferunt. Itaque ibi agros tenet validior haud paulo hostis. Classis Gallica et Hispanica mutuo metu tempus transigunt.

Magna spes in principe Arausionensi[5] ponitur, in Anglo[6] vix ulla. Legatus Polonus[7] commodiore jam valetudine dona regia exspectat et molitur abitum. Landgravius[8] Hagae quid egerit, nondum hic cognoscitur.

Deus, Illustrissime Domine, Vestrae Illustrissimae Dominationi[9] res prosperas concedat.

Illustrissimae Dominationi Tuae addictissimus
H. Grotius.

Lutetiae XI Septemb. MDCXXXVI.

2755. 1636 september 11. Aan L. Camerarius[10].

Illustrissime Domine,

Bellum Galliae ...[11].

Adres: Ludovico Camerario, Reginae Regnique Sueciae Consiliario et Legato apud Praepot. Ord. Foeder. Belgii.

Boven aan de brief in de copie te Uppsala in margine: Redd. A.^{o} 1636 Hagae Com. 18bris.

2756. 1636 september 11. Aan L. Grubbe[12].

Bellum Galliae ...[13].

1 Lodewijk XIII.
2 Anna van Oostenrijk, koningin van Frankrijk.
3 Gaston Jean-Baptiste de France, hertog van Orléans.
4 De uitgave der *Epist.* heeft - kennelijk onjuist - de lezing ‘instructis’.
5 Frederik Hendrik.
6 Karel I.
7 Johan Zawadski.
8 Wilhelm V, landgraaf van Hessen-Kassel; vgl. no. 2749, p. 381.
9 De uitgave der *Epist.* heeft i.p.v. ‘Vestrae Illustrissimae Dominationi’: tibi.
10 Copie Den Haag, ARA. Eerste afd. coll. Hugo de Gr. Aanw. 1911 XXIII no. 2, p. 69, waar in margine voor de - gelijkluidende - inhoud verwezen wordt naar no. 2754 aan Sten Bielke; copie Uppsala, UB., cod. 388a, ep. 49 met enige geringe verschillen ten opzichte van de copie te Den Haag. Gedrukt *Epist.*, p. 263 (dezelfde als aan Bielke).
11 Zie verder no. 2754.
12 Copie Den Haag, ARA. Eerste afd. coll. Hugo de Gr. Aanw. 1911 XXIII no. 2, p. 69, waar in margine voor de - gelijkluidende - inhoud verwezen wordt naar no. 2754 aan Sten Bielke. Gedrukt *Epist.*, p. 263 (dezelfde als aan Bielke). Voor Lars Grubbe zie men V, p. 432 n. 12.
13 Zie verder no. 2754.

2757. 1636 september 11. Aan A. Oxenstierna[1].

Excellentissime Domine,

Mensis hujus initio cum Rambirvillerium in Burgundia scalis irrupsisset dux Bernhardus[2], principis Condaei[3] omnem Burgundiam periclitari a vi hostium clamantis literis excitus ipse ac cardinalis Valetta[4] eo profecti sunt et jam hostis praeter excursores aliquot se in comitatum recepisse dicitur. Duci Bernhardo audio IV esse equitum millia, peditis vix quicquam. Narravit mihi Degefeldius[5], cum Dola obsessa esset, tantam fuisse imperitiam disponentium machinas, ut globi plerumque intacta urbe in partem castrorum alteram inciderent. Ad Corbiam nihildum aliud quam munit se hostis.

Rex[6] Sylvanecti est: mitto acta, quibus reginam[7] huic urbi, fratrem[8] armis summo cum imperio praeponit, multo verborum honore, velut longa experientia cognitos, cum haec prima sint utrique regendi rudimenta. Reginae consilium additi Bulionius[9] et Butillerius[10], quem Angli[11] non minus quam ego, siquid obveniat, adire jussi: praeterea princeps parlamenti Lesaius[12] et Leo[13]. Fratris regii nomen repertum est, sub cujus umbra cardinalis[14] imperaret, cui fasces submittere noluerat tentatus comes Suessionensis[15]. Veteri sanguinis profluvio non sine ulceribus ac dolore laborat cardinalis, flans interim ingentes spes. Nam fratri regio dixit se ipsi a sacris futurum Bruxellae, hac expeditione. Creditur rex brevi in his partibus habiturus L M egregiis nobilium civitatumque studiis. Machinae ei sunt XL, eductae e Portu Gratiae pleraeque.

Turcam[16] sperant Galli moliturum aliquid, quo vires Hispani distrahant; ego aegris adeo, ut nuper[17] scripsi, ejus imperii rebus nihil magni sperare audeo.

Brezaeus[18] quod de se questum sciat cardinalem infensus, privatis insuper stimulatus in Mileraeum[19] odiis, videtur abjicere velle publica munia dolente nemine. Classiarios omnes Pontcurleio[20] - alius hic est cardinalis propinquus,

1 Gedrukt *Epist.*, p. 263; *Oxenst. Skrifter* 2. afd. II, p. 239. Tesamen met nos. 2721, 2734, 2744 en 2762 beantw. d. no. 2802.
2 Bernhard, hertog van Saksen-Weimar.
3 Henri de Bourbon, prins van Condé.
4 Louis de Nogaret d'Epernon de La Valette.
5 Christoph Martin, vrijheer van Degenfeld; zie VI no. 2137, p. 16 n. 3.
6 Lodewijk XIII.
7 Anna van Oostenrijk, koningin van Frankrijk.
8 Gaston Jean-Baptiste de France, hertog van Orléans.
9 Claude de Bullion.
10 Claude le Bouthillier.
11 De ordinarius Engelse ambassadeur te Parijs burggraaf John Scudamore en zijn extra-ordinarius collega Robert Sidney, graaf van Leicester.
12 Nicolas Le Jay († 1640), premier président du parlement de Paris.
13 Hugues de Lionne (1611-1671); in 1636 vertrok hij naar Italië, waar hij zich de vriendschap van Giulio Mazzarini (Jules Mazarin) verwierf.
14 De Richelieu.
15 Louis de Bourbon, graaf van Soissons.
16 Sultan Murád (Amurath IV).
17 No. 2744, p. 372.
18 Urbain de Maillé, markies van Brezé; zie no. 2734, p. 356 n. 7.
19 Charles de La Porte, markies, later hertog van La Meilleray; zie no. 2734, p. 357 n. 1.
20 François de Vignerot, markies van Le-Pont-de-Courlay; zie no. 2734, p. 357 n. 2.

longis navibus praefectus - iratos dimissionemque postulantes literis et melioris imperii promissis placat cardinalis.

Iam tertium intra paucillum temporis salutatum me venit regis admissionalis[1] dixitque Zavaskium[2] redditum meliori valetudini iter domum parare per Venetias. Quid egerit, nescio. Ceterum aliquid nobis noxium latere suspicor.

Ait Heufdius[3] polliceri Bulionium nobis sub anni hujus exitum XXXII imperialium dalerorum millia. An staturus sit promissis, nescio. Certe impellere non desinam summa tota repraesentata valere ad res agendas potuisset. Istae particularum solutiones nihil aliud sunt quam vincula, quibus nos retineri putant obstrictos.

Londinio rex Angliae[4] ob luem digressus Oxoniae nunc est. Ait comes Licestrius non in imperatorem[5] tantum et Bavarum[6], sed et in Hispanum[7] justas[8] sibi armorum causas, quod hic procuraturum se, ut Palatinatus cum electoratu reddatur, promiserit. Procurandi verbo includi praestandi necessitatem volunt Angli, cum Hispani operam se debere, non et eventum praedicent. Quamdiu cum Batavis de mari calet controversia, quis est, qui Anglos, qua oportet fortitudine, Palatini negotium curaturos putet?

Landgravius[9] quid Hagae egerit, quid acturus sit Arausionensis princeps[10], magna est exspectatio. Iuvenis princeps Wittembergius[11] ivit ad castra regis mihique valedicens rogavit, ut Tuae Sublimitati per me commendaretur.

Milereius[12] magnus antehac religionis reformatae defensor, sed a suis abscissus, dum cardinalis Riceliaci auspiciis conciliaturam inter romano-catholicos et evangelicos molitur, nihil deterritus libri antehac a se editi[13] successu improspero, aliud vulgavit inscriptum cardinali hoc titulo: christianae concordiae inter catholicos et evangelicos in omnibus controversiis instruendae consilium[14]: nihil aliud haud dubie quam apud illos irrisum, apud hos offensam lucraturus, cum initium faciat ab assertione primatus Petri, quem perpetui ecclesiastici regiminis causa institutum asserit. Neque videt cardinalem aliosque pontificis[15] ministros sub pacis vocabulo nihil aliud agere quam ut speciosum obtentum

1 Anne de Brulon; zie V, p. 316 n. 1 en passim.
2 De Poolse gezant Johan Zawadski.
3 De Parijse bankier Johan H(o)eufft, financieel zaakgelastigde voor Frankrijk zowel als voor Zweden.
4 Karel I.
5 Ferdinand II.
6 Maximiliaan I, keurvorst van Beieren.
7 Philips IV.
8 De lezing der *Epist.* 'jussas' zal op een zetfout berusten.
9 Wilhelm V, landgraaf van Hessen-Kassel; vgl. no. 2749, p. 381.
10 Frederik Hendrik.
11 Vermoedelijk Roderich, oudste zoon van Julius Friedrich, hertog van Würtenberg-Weiltingen; zie IV, p. 40 n. 9.
12 Foutief voor Mileterius; bedoeld is Théophile Brachet, sieur de la Milletière. Zie over hem V, p. 368 en n. 10 aldaar; zie ook IV, nos. 1601 en 1602.
13 *De universi orbis christiani pace et concordiâ, per eminentissimum cardinalem ducem Richelium constituendâ.* Parisiis 1634; vgl. V, p. 368 n. 10.
14 *Christianae concordiae inter catholicos et evangelicos in omnibus controversiis instituendae consilium ... de fidei per Christi gratiam dono et divina praedestinatione, per Theophilum Brachetum Milleterium* s.l. 1636.
15 Urbanus VIII.

subministrent iis, qui ob metum aut spem a parte afflicta ad valentiorem cupiunt transgredi.

Ratisbonensis conventus jam coiisse creditur atque inter caetera acturus de Trevirensis[1] dispositione[2].

Crediderim magnas esse inter Rhenum atque Ararim hostium copias, quando princeps Condaeus nuntiatur nobis incendisse suburbia Divionis, ne illis latebras praeberent, et Colmaria magno exercitu premi.

Opto, Excellentissime Domine, Tuae Sublimitati res prosperas.

Tuae Sublimitatis cultor devotissimus

H. Grotius[3].

Lutetiae, 11 Septemb. 1636.

Adres: Axelio Oxenstiernae, Sacrae Reg. Maj. Regnorumque Sueciae Senatori et Cancellario.

2758. 1636 september 12. Aan N. van Reigersberch[4].

Mijnheer,

Hertogh Bernhard[5] heeft Remberville in Lorraine ingenomen bij escalade. Daernae is hij ende den cardinael de La Valette[6] gegaen nae 't hertogdom van Bourgogne, alwaer den vijant soo groff aenging, dat den prince van Condé[7] genootsaeckt is geweest de fauxbourgs van Dyon selff te branden. Nu seyt men, dat een deel van 's vijants volck is voor Colmar.

In Picardye heeft den vijant nae Corbye nyet gevordert. Den coning[8] is te Senlys. Men meent, hij haest hebben dal vijftighen duysent man, heeft XL stucken geschuts; heeft het gelyet, dat 't leger zijnen broeder[9] gegeven, door dewelcke den cardinael[10] sal regieren ende 't gouvernement van Parijs aen de coninginne[11] geassistert van den Raedt van de heren Bulion[12], Butiller[13], Lejay[14] ende Lion[15].

1 Philipp Christoph von Sötern, aartsbisschop-keurvorst van Trier; hij was op 26 maart 1635 met zijn hoofdstad in handen van de Spanjaarden gevallen.
2 De uitgave der *Epist.* heeft de lezing 'depositione'.
3 Onderschrift en naam ontbreken in de uitgave der *Epist.*
4 Hs. Amsterdam, UB., coll. RK., R 3 c. Eigenh. oorspr.
5 Bernhard, hertog van Saksen-Weimar.
6 Louis de Nogaret d'Epernon de La Valette.
7 Henri de Bourbon, prins van Condé.
8 Lodewijk XIII.
9 Gaston Jean-Baptiste de France, hertog van Orléans.
10 De Richelieu.
11 Anna van Oostenrijk, koningin van Frankrijk.
12 Claude de Bullion.
13 Claude le Bouthillier.
14 Nicolas Le Jay; zie no. 2757, p. 387 n. 12.
15 Hugues Lionne; zie no. 2757, p. 387 n. 13.

De vloot doet noch nyet. Men heeft hoop op den Turck[16], maer soo ick meen, tevergeefsch, alsoo dat rijck zeer ontstelt is. Pontcurley, general van de ga-

16 Sultan Murád (Amurath IV).

leyen (?)[1], neeff van mijnheer den cardinael, hadde gewilt, dat de capitainen van zijn regiment - want hij oock colonnel is - souden commanderen over de galeyen; hyerover hebben de capiteynen van de galeyen haer afschyet begeert. Den cardinael - ongeluckigh in 't advancement van zijne vrunden - heeft aen de capiteynen geschreven tot accommodatie.

Den mareschal de Bressé[2] over enige onlusten nyet wel eens met mijnheer den cardinael soeckt uyt de dyensten te schyden, daer nyemant zeer droeff om sal sijn. Laestmael als Doles belegert was, was het geschut soo gestelt, dat het meest over de stadt passeerde ende raeckte dye van het leger aen d'andere zijde.

Men verlanght hyer zeer te weten, wat den landgraeff[3] in Den Hage heeft gedaen ende wat den prins van Orangie[4] sal beginnen, dye men seyt Damme genomen te hebben ende te gaen voor Brugge.

Den cardinael is weder vol pijns vanweegen zijn hemorrhoïden, maer dat is hem nu ettelijcke maelen tot gesondthijt gedijt.

Ick verlang om wat claer te zijn in alle mijne saecken uE. voor desen gerecommandeert.

XII Sept. XVI^{c}XXXVI.

Thuccydides[5] hout voor seecker, dat Cimons[6] saecken moeten nae Alca[e]us[7] toe.

Adres: Mijn Heer Mijn Heer Reigersberg, raedt in den Hoogen Raide in Hollant In Den Hage.

Port.

In dorso schreef Van Reigersberch: Broeder de Groot, den 12 septemb. 1636 wt Paris.

2759. 1636 september 16. Van N. van Reigersberch[8].

Mon frère,

Den ordinaris dach vermaent mij tot schrijven, hoewel ick om uEd. yet te doen weten wel een dach twee, drie langer soude hebben moeten wtstellen.

Mijnheer den prins[9] staet in pointen om het leger te doen marcheren, werrewaerts naer toe is onseecker ende qualijck te gissen. Eenyge groote scepen geven opinie men paerdevolck wil embarqueren, ende dat soude moeten wesen met dessein op Hulst ofte het Sas. Antwerpen is van grooter gewichte, hoewel veler oogen daer mede op vallen. Andere meenen die praeperaten sijn, gelijck mede een geslagen

1 François de Vignerot, markies van Le-Pont-de-Courlay; zie no. 2734, p. 357 n. 2.
2 Urbain de Maillé, markies van Brezé.
3 Wilhelm V, landgraaf van Hessen-Kassel; vgl. no. 2749, p. 381.
4 Frederik Hendrik.
5 Schuilnaam voor de Zweedse rijkskanselier Axel Oxenstierna.
6 Codenaam voor de Staten-Generaal.
7 Codewoord voor bestand.
8 Hs. Amsterdam, UB., coll. RK., M 8 m. Eigenh. oorspr. Tesamen met no. 2749 beantw. d. no. 2801. Gedrukt Rogge, *Br. Nic. v. Reigersb.*, p. 294.
9 Frederik Hendrik.

brugge over den Rhijn, om den viant te amuseren; willen, dat het op Breda is gemunt.
De meeste diversie voor Vranckerijck soude werden gecauseert met yet

op de cust van Vlaanderen te attenteren, ende, dewijle het oogemerck is die crone dienst te doen, soo mocht wel yet in die quartieren vallen.

Desen dach crijgen wij tijdyngen, dat de grave van Ritbergen[1], baron van Westmale[2], een cornet Beest met een cappitain Heerwaert[3], die onlanckx in statendienst is geweest ende sonder pasport over is gegaen met miscontentement ende dessein op Schenckenschans, in ons leger gevangen sijn gebracht; de particulariteyten weet men noch niet, doch wilden met een convoy naer Breda ende hadden bij haer eenyge maenden soldi voor eenyge compangiën, met wel 300 wagens, ende sijn bij 3000 ruyters, 2000 vierroers van de onse geslagen.

Den lantgrave[4] is naer ons leger. Gister sach ick brieven van den 7 deser wt Hamburch geschreven bij St. Chaumont[5], die seyden den oversten Wrangel[6] seven regimenten van Marusini[7] hadde geslagen.

Een schip van cust van Coromandel, waerdych ten minsten achthien oft tweeëntwintych tonnen gouts, soo het alles in heeft, dat tot sijn ladynge was gedestineert, leyt voor de Oostindische Compangie in Hitlant[8]; twee oorloochschepen ende twee fregatten sijn om het in te brengen. De actiën sijn geresen tot 252 vijftyen. De Compangie sal in nagelen wtdeelen 27 1/2 per cento.

Van daer heb ick geen tijdynge als van den eersten Aug.

Ick bidde om mijn gewonelijcke gebiedenisse.

UEd. dienstwillygen broeder
N. v. Reigersberch.

Desen 16 Sept. 1636.

Adres: Mevrouw Mevrouw De Groot, Tot Paris.
In dorso schreef Grotius: 16 Sept. 1636. N. Reig.
En boven aan de brief: Rec. 14 oct.

1 De jonge graaf Von Rietberg, zoon van de graaf van Oost-Friesland (Huygens aan Amalia van Solms dd. 14 september 1636; Worp, *Briefw. Const. Huygens* II, p. 193 no. 1446). Wellicht betreft het hier Johann von Rietberg († 1660).
2 Hier moet bedoeld zijn Lancelot van Grobbendonck, baron van Wesemael, de zoon van Anthony Schetz, heer van Grobbendonck en niet diens schoonzoon zoals Huygens aan Amalia van Solms dd. 14 september 1636 schreef (Worp, *Briefw. Const. Huygens* II, p. 193).
3 Henrich van Herwaerden; hij was in 1632 kapitein van een compagnie voetvolk. Hij had een aanslag op Schenckenschans beraamd; op 8 oktober kwam hij voor de krijgsraad, heeft bekend en is onthoofd. De cornet Beest heb ik niet nader kunnen identificeren.
4 Wilhelm V, landgraaf van Hessen-Kassel; voor zijn bezoek aan de Republiek zie ook voorgaande brieven.
5 Melchior Mitte de Miolans, markies van St. Chaumont, speciale gezant van Lodewijk XIII bij de Zweedse rijkskanselier Axel Oxenstierna.
6 Karl Gustav Wrangel, zoon van de veldmaarschalk Herman.
7 Rudolf Marazini, veldmaarschalk in dienst van keizer Ferdinand II.
8 Zie hierover no. 2697, p. 304 en n. 6 aldaar.

2760. 1636 september 18. Aan L. Camerarius[9].

Nobilissime Domine,

Fervent hic de pace sermones misitque ad cardinalem Hispanum[10] pontificis

9 Copie Den Haag, ARA. Eerste afd. coll. Hugo de Gr. Aanw. 1911 XXIII no. 2, p. 71. Gedrukt *Epist.*, p. 265. Geadresseerde, Ludwig Camerarius, was ordinarius Zweeds ambassadeur in Den Haag.

10 Don Fernando; zie IV, p. 412 n. 11.

hic agens nuntius[1], ut ad pacem tractandam tempus ab armis quietum obtineat. Angli[2] urgent, ut reddatur Lotharingia, sperantes eo[3] se opimiores conditiones impetrare posse Palatinae domui.

Bellum ubique majore strepitu quam processu agitur. Nam praeterquam quod Corbiam exacte muniit hostis, nihil aut cis aut ultra Samaram magni agitat et rex[4] nobilitatem ab extimis regni partibus adventantem in ver distulit, ita ut praelium exspectandum non videatur.

In Burgundia quid futurum sit, dubitari potest: sunt nunc ibi principis Condaei[5], cardinalis Valettae[6], ducis Bernhardi[7] copiae; sed magnus est regis Hungariae[8] et Galassii[9] exercitus crescitque e Silesia, Saxonia, Westfalia.

Vallis Telinensis res non optime se habent aegrotante Rohanio[10] simulque rebus Rhaeticis et imminente hoste, tum ex Lindavia, tum ex Tirolensi agro.

Mari nihil agitur naves longas triplo supra Gallos numero habente Hispano[11], caeteris minus illi coelo idoneis. Per Italiam Gallis sociisque ad Hiberna repulsis agro potitur Hispanus cepitque Castella Fontanam ad Sesiam, Rebidum non longe Alexandria Insubrium, exemit obsidio Rotofredi castellum in Placentino agro caesis, quas ibi collegerat Parmensis[12], copiis. Parmensi diras minatur pontifex, ni bello abstineat.

Angli Ratisbonensia adhuc responsa exspectant. It eo a Polonia Ossolinskius[13] regis sui[14] jus in Suediam commendaturus imperatori[15] et electoribus[16] pacisque se Germanicae conciliatorem oblaturus. Simul regi Hungariae, si quid potest, ad Romanum Regnum[17] adipiscendum navabit operam. Hanovia de induciis agit rerum periculo.

Tempus efficit, ne quid adjungam aliud, Illustrissime Domine, quam votum pro Illustrissimae Dominationis Tuae rebus prosperis.

Illustrissimae Dominationi Tuae omni observantia addictissimus
H. Grotius.

Lutetiae, VIII/XVIII Septemb. MDCXXXVI.

1 Giorgio Bolognetti, nuntius van Urbanus VIII in Parijs.
2 De ordinarius ambassadeur in Parijs, John Scudamore, en zijn extra-ordinarius collega Robert Sidney, graaf van Leicester.
3 Dit woord ontbreekt in de uitgave der *Epist.*
4 Lodewijk XIII van Frankrijk.
5 Henri de Bourbon, prins van Condé.
6 Louis de Nogaret d'Epernon de La Valette.
7 Bernhard, hertog van Saksen-Weimar.
8 Ferdinand, zoon van keizer Ferdinand II.
9 Matthias, graaf Gallas, genaraal-majoor in dienst van de keizer.
10 Henri, hertog van Rohan, luitenant-generaal van de Franse troepen in Graubünden en de Veltlin.
11 Philips IV.
12 Odoardo Farnese, hertog van Parma.
13 Jerzy (Georg) Ossolinsky, Pools diplomaat, als gezant afgevaardigd naar de keizer.
14 Wladislas VII (IV).
15 Ferdinand II.
16 Zie voor hun namen VI, p. 381 n. 13.
17 Op 30 december vond zijn kroning plaats; zie VI, p. 140 n. 7.

Adres: Ludovico Camerario, Reginae Regnique Sueciae Consiliario et Legato apud Praepot. Ord. Foeder. Belgii.

2761. 1636 september 18. Van J. de Groot[1].

Seer Lieve ende waerde zoon ende dochter de Groot,

Uwer L. moeder[2] ende ick, met veel andere goede vrunden alhyer, wenschen uwer E. met alle derzelver Lieve geselschap aldaer, alle geluck, gesontheyt ende zalicheyt.

Ick hebbe uwer E. met mijne voorgaende[3] bedanckt gelijck ick alsnoch doe mits dezen van de 150 £, dewelcker uwer E. door uwer E. broeder[4] ons hebt laeten aentellen; Godt almachtich wil het uwer E. vergelden alhyer tijdelick ende hyernamaels ewelick.

Uwer E. broeder heeft op mij begeert, dat ick alhyer tot Delff soude vernemen nae dit dictionarium Kilians[5] ende dat ick hetzelve van hier door neeff van der Dussen[6] aldaer soude overseynden, gelijck ick zeer gaerne hebbe gedaen.

De pest neemt alhyer al meer ende meer toe, evenwel op veel andere plaetsen noch vrij meerder dan alhyer. Tot Haerlem gaet het al schrickelick voort; de laetste weeck isser al over de vijff hondert gesturven. Hyer sijn dorpen, alwaer qualick een huys daervan vrij is; doch het en is niet alleen alhyer in Hollandt maer oock in meerder andere omleggende provinciën. Het schijnt dat Godt almachtich zelver het oorloch wil aennemen etc.

Hyermede, Seer Lieve ende waerde zoon ende dochter de Groot, Godt almachtich wil uwer E. ende ons allen verleenen 't gunt Hij weet, dat ons zalich is.

Metter haest tot Delff, den 18e September 1636 st. novo.

Al uwer E. goetgunstige goede vader
Jan de Groot.

Adres: A Monsieur Monsieur Grotius, Ambassadeur etc. à Paris.

Par amis que Dieu garde

Avecq un pacquet marcqué[7].

In dorso schreef Grotius: 18 Sept. 1636 I. de Groot.

2762. 1636 september 18. Aan A. Oxenstierna[8].

Excellentissime Domine,

Ad Silvanectum sunt nunc quoque rex[9] et cardinalis[10]: rex bene valens, cardinalis super corporis dolores animo quoque aeger, dum cogitat, quantis rebus

1 Hs. Den Haag, ARA. Eerste afd. coll. Hugo de Gr. Aanw. 1911 XXIII, no. 23. Eigenh. oorspr.
2 Aeltgen Borre van Overschie.
3 No. 2739.
4 Willem de Groot.
5 Cornelis Kiliaen, *Etymologicvm Tevtonicae Lingvae;* zie no. 2627, p. 197 en n. 5 aldaar.
6 Waarschijnlijk Eewout van der Dussen; zie over hem III, p. 11 n. 4.
7 In de brief volgt hier een merkteken.
8 Gedrukt *Epist.*, p. 264; *Oxenst. Skrifter* 2. afd. II, p. 241. Beantw. tesamen met nos. 2721, 2734, 2744 en 2757 d. no. 2802.
9 Lodewijk XIII van Frankrijk.
10 De Richelieu.

et fratrem regium[1] et comitem Suessionensem[2], armis nunc regiis ita cogente necessitate impositos, offenderit, cunctaque consilia circumspicit, per quae non Galliae tantum, sed et sibi consulat et sua et propinquorum oneratus invidia non ita placatis dejecto Brezaeo[3] nobilium vulgique animis, ut stantem Mileraeum[4] patientes aspicere possint, cujus avaritia[5] nova haec regni vulnera feruntur accepta. Accedit fama ipsam reginam matrem[6] Capellam venisse, ut e propinquo factionem, si possit[7], suscitet, quod tamen vix successurum creditur, quia ultio ejus cum Hispanorum rebus conjuncta est, quorum odium metusque apud Gallorum animos omnibus inimicitiis graviora sunt.

Corbiam hostes ita in altum excitatis operibus munierunt, ut oppidi aspectum abscondant. Partem tamen copiarum habent in iis locis, quae nobis cis Samaram sunt, quasi proelio paratam, quanquam non credunt rerum periti consilium ipsis eam aleam jactandi. Nec magis id rex, quanquam et ipse pugnaturi famam spargit, facturus videtur: nam et Pictaviensem et Armoricam nobilitatem venire ad se paratam in ver distulit.

Rambervillerio per vim capto bonam famam assecutus est dux Bernhardus[8], quod mulierum praesertim divino cultui dicatarum pudicitiae eam curam gesserit, quam hinc abiens reginae[9] promiserat.

Pulveris bellici, quod e Portu Gratiae venit, in Picardiam portatum est. At in Burgundiae ducatu tanta fuit penuria ex regentium non incuria sed peculatu, ut coacti fuerint Divionis magistratus a Genevensibus petere, obtinuerintque decem librarum millia, postquam tantundem Helvetii se Genevensi armamentario reddituros promiserant.

De Alsatia nihil habemus certi: et conjuncturusne se sit cum rege Hungariae[10] Gallasius[11], an in Campaniam, quia ducatui Burgundiae satis a rege prospectum sit, iturus dubitatur.

Classis regia progressa ad Stoechadas re nulla acta rediit; neque mirum, cum XII naves longas habeat haud amplius contra Hispanicas ejus generis XXXVI, quibus se aliae a duce Etrusco[12] adjungant, quasi ex Senensi foedere[13], ex quo et cohortes praebet, revera quod ipse ut alii principes Itali, statum praesentem Italiae moveri nolint. Navibus, quae rotundae dicuntur, validior Gallus: habet enim prope LX, cum Hispanus[14] supra XIV non habeat: sed earum silente coelo, quod saepe in illo mari evenit, usus exiguus. Tum vero militum classis omnis regia plus sex mille non habet, quod ad terrestres conatus parum est.

1 Gaston Jean-Baptiste de France, hertog van Orléans.
2 Louis de Bourbon, graaf van Soissons.
3 Urbain de Maillé, markies van Brezé; vgl. no. 2734, p. 356 en n. 7 aldaar.
4 Charles de La Porte, markies van La Meilleray; zie no. 2734, p. 357 en n. 1 aldaar. Vgl. ook no. 2757, p. 387.
5 De uitgave der *Epist.* heeft abusievelijk ‘avaritiae’.
6 Maria de Medici; zij hield verblijf in de Spaanse Nederlanden.
7 De uitgave der *Epist.* heeft - foutief - ‘posset’.
8 Bernhard, hertog van Saksen-Weimar.
9 Anna van Oostenrijk, koningin van Frankrijk.
10 Ferdinand, zoon van Ferdinand II en later - 15 februari 1637 - als Ferdinand III diens opvolger.
11 Matthias, graaf Gallas, als generaal-majoor in dienst van de keizer.
12 Ferdinando II de Medici, groothertog van Toscane.
13 De uitgave der *Epist.* heeft ‘odore’!
14 Philips IV.

Sperarunt per Petrum Mancinum[1] exsulem multis ejusdem fortunae comitatum in regno Neapolitano aliquid movere Galli: sed ei quoque rei obviam iisse videtur regni ejus rector[2], praeter eas, quas habet copias, ab Etrusco duce quater mille peditum auxilio adjutus. Postquam Galli diminutum ad sex millia exercitum multis laborantem incommodis in agrum Montisferrati et Pedemontanum retro duxere, Hispani agrorum compotes Gatinaram incendere, Fontanam cepere tridui oppugnatione, et alia manu Redibum in Mediolanensi ducatu. Auctum utriusque loci praesidium.

Discordiae Gallos inter et Sabaudum[3] non desinunt: neque occultae sunt, nuper etiam ad mutua vulnera progressis inter se militibus, dum morandi sedem in Pedemontanis quibusdam locis Galli sibi vindicant, Sabaudi negant.

Ducis Parmensis[4] copias Gallorum auxiliis, quae mari Genuensi venerant, nonnihil auctas in agro Placentino cecidit dux Hispanus Martinus Arrago[5] quinque millia secum habens, Germanos maxime, castellumque Rotofredum periculo exemit. Neque vero armis tantum invalidus Parmensis, sed et pontificis[6], cujus vasallus est, imperiis concutitur minantis ei certam excommunicationem, ni intra XXX diem armis absistat missa pari ad Doriam[7], vicinum ejus atque hostem, denunciatione. Creduntur ambo Mutinensis[8] exemplo bellum relicturi iis, qui potentiores sunt quam ut talibus territentur.

Etiam marchioni Estraeo[9] per amicitiae speciem cardinalis Barbarinus[10] ostendit monitorium in regem Galliae paratum: et in cardinalium consessu adversus Riceliacum, ut pacis christianae turbatorem, declamatum constat, nimirum ab Hispanica, quae multum ibi potest, factione. Et extra ordinem jubilaeum publicavit pontifex pacis a Deo expetendae gratia. Pontificis, qui hic est, nuntius[11], regis permissu ad cardinalem Hispanum[12] misit de indutiis; ejus negotii eventum opperitur simulator morbi Zavaskius[13], ut, si succedat, suas res apud Gallos simul et Anglos eandem opportunitatem exspectantes, promoveat.

Video multa tentari in Poloni[14] gratiam metuique, ne aliquando etiam apertius controversum nobis fiat jus regni. Ideoque ego, qui non nimium rigidus circa honoris ostentamenta esse solebam, cogor circumspicere atque observare singula.

De Rohanii[15] morbo, quem remittere intelligimus, quantaque ibi sint rerum

1 Niet geïdentificeerd.
2 Manuel de Guzmán, graaf van Monterey.
3 Vittorio Amedeo, hertog van Savoye.
4 Odoardo Farnese, hertog van Parma.
5 Don Martin de Aragon y Alagon, Spaans generaal van de artillerie, later van de cavalerie in Milaan († 1639).
6 Urbanus VIII.
7 Gian Andrea Doria, prins van Melfi; vgl. VI no. 2323, p. 296 en n. 10 aldaar.
8 Francesco d'Este, hertog van Modena.
9 François Annibal, markies van Coeuvres, hertog van Estrées.
10 Francesco, kardinaal Barberini, neef van paus Urbanus VIII.
11 Giorgio Bolognetti.
12 Don Fernando; zie IV, p. 412 n. 11.
13 De Poolse gezant Johan Zawadski; van diens werkelijke of voorgewende ziekte is in voorgaande brieven bij herhaling sprake.
14 Wladislas VII (IV).
15 Henri, hertog van Rohan, luitenant-generaal van het Franse leger in Graubünden en de Veltlin.

gerendarum impedimenta, scribit Marinus[1], cujus res Tuae Sublimitati cordi esse non dubito.

Ad comitem Licestrium[2] rex Britanniarum[3] nec minus ad Arundeliae comitem[4] sua manu scripsit. Sperant inde aliquid e re sua Galli. Sed in postremo colloquio cum iis, quos rex Galliae ei negotio imposuit, Gallis foedus offerentibus, si jam nunc arma Angli sociare vellent, negavit ejus se rei potestatem habere Licestrius. Neque aliud quicquam Galli obtulere: quos miror etiam nunc sperare abiturum Ratisbonensem conventum sine electione romani regis[5]. Ajunt imperatorem[6] ex majoris numeri sententia regem romanum non nisi consentientibus suffragiis fieri posse. Facile aliquos electorum[7] rem prolataturos ad pacis tempus.

Ego videor mihi videre cursuros certatim electores, ut sua studia imperatori ejusque filio cunctas terras per arma, insidentibus probent. Bavarus[8] matrimonio et spe communium liberorum gravido jam uxoris utero adstringitur[9]: Saxo[10] et Brandenburgicus[11] per consiliarios Austriacis mancipatos arcanasque pactiones: ecclesiastici religionis studio. Et ne Trevirensis[12] discrepet aut captivi suffragio disputatio oriri possit, alius surrogatum iri dicitur: idque inter capita consultationis fore juxta pacem Suedicam bellique in Gallos molimina et tributorum ordinationem.

Landgravium[13] fama spargit ab indutiis recessisse acceptis e Gallia L M scutatorum et cohortibus duabus.

Plerique sic existimant patrem Iosephum[14], in quem negotiorum maxima transmittit cardinalis, dum aulae Romanae gratiam et sibi purpuram quaerit, ea agere, quae et res sociorum et Galliae et ipsius cardinalis Riceliaci plurimum labefactent.

Recentiores ab Italia literae nuntiant Afros praedones a Biserta et Tuneto exscensu in oram Neapolitanam facto, sine damno depulsos.

Germanicae vero literae quanquam eae veteres magno ad nos ambitu veniunt, metuere nos jubent Colmariae, Montipellicardi, Schlestado. A Gotzio[15] Paderbornam obsideri: venientes ad Gallasium septem peditum cohortes, unam draconariorum ad Norimbergam conspectas dici in itinere esse decem cohortes e Silesia, duo

1 Carlo Marini (Charles Marin); zie over hem V, p. 436 n. 4. Grotius stond in regelmatige briefwisseling met hem.
2 De extra-ordinarius Engelse gezant in Parijs Robert Sidney, graaf van Leicester.
3 Karel I.
4 Thomas Howard, graaf van Arundel; zie V, p. 318 n. 12.
5 Op 30 december werd Ferdinand, zoon van keizer Ferdinand II, tot rooms koning gekroond; zie VI, p. 140 n. 7.
6 Ferdinand II.
7 Zie voor de namen van de keurvorsten VI, p. 381 n. 13.
8 Maximiliaan I, keurvorst van Beieren.
9 Maria Anna, dochter van Ferdinand II, met wie Maximiliaan in tweede echt gehuwd was, schonk op 31 oktober 1636 het leven aan een zoon, Ferdinand.
10 Johann Georg, keurvorst van Saksen.
11 Georg Wilhelm, keurvorst van Brandenburg.
12 Philipp Christoph von Sötern, aartsbisschop-keurvorst van Trier; zie no. 2757, p. 389 n. 1.
13 Wilhelm V, landgraaf van Hessen-Kassel.
14 De bekende gunsteling van De Richelieu, François Leclerc du Tremblay; zie V, p. 16 n. 6.
15 Johann, graaf van Götz; zie no. 2685, p. 281 n. 7.

militum e Westphalia millia, paulo plus a Saxone, quae se aut cum illo, aut cum rege Hungariae jungant. Hanoviam de indutiis pangendis laborare.

In Anglia est jam Ponica[1]. Illud quoque non praeterierim, cum hic Galli exterique omnes fraudari se non tantum suetis regis liberalitatibus, sed et stipendiis debitis querantur, comitis interim Svarzenburgici[2] Brandenburgicam aulam regentis libere honoraria ad diem persolvi.

Haec postquam scripseram, redit ad me Hamilton[3]. De Hornio[4] nihil spei, mutata omnia. Pecuniae, quam hic acceperat, post multa impendia restant Tiguri II M VIII C imperiales. Ea summa si suppleatur, ut fiant VI M imperialium, ait posse redimi supellectilem Horni[5] bis tantum valentem, quae Ulmae[6] est. Ipse dubitat hic cohortem, quae Heiburni[7] fuit, ambire malit, an ad Tuam Sublimitatem proficisci. Putat principem Condaeum[8] cum Valettae[9] et ducis Bernhardi copiis imparem[10] tamen hosti multum illis[11] in partibus crescenti fore. Praeterea Vallis Telinae laboraturas res incursu hostilium copiarum, partim e Lindavia, partim e Tirolensi agro. Regem Hungariae ipsum ivisse ait Ratisbonam.

Mitto Pebliczii[12] literas de illo negotio loquentes, de quo jam per notas scripsi et Sprecheri[13], ex quibus cognoscet Sublimitas Tua insidias, quae literis nostris fiunt.

Rediit jam huc a Nivernensi peregrinatiuncula baro Scudamorius[14], ordinarius Angliae legatus; venitque ad me et literas mihi Northumbrii comitis[15] ostendit, ex quibus video Batavos piscatores coepisse subire jugum piscarii vectigalis. Pro ea mercede Angli eos a Dunquercanorum rapinis defendent. Ita introducuntur onera, quae paulatim in immensum exeunt.

Deus, Excellentissime Domine, Tuam Sublimitatem resque ejus prosperet.

Tuae Sublimitatis cultor devotissimus
Hugo Grotius[16].

Lutetiae, 8/18 Septemb. 1636.

Polonorum literae nos docent pacis negotio destinatum Zavaskium: Ratisbonensi conventui Ossolinskium[17] in mandatis habentem, ut regis Hungariae

1 Tobias von Ponikau, raad en gezant van Bernhard, hertog van Saksen-Weimar.
2 Adam, graaf van Schwartzenberg; zie III, p. 225 n. 5.
3 Hugh Hamilton; zie no. 2734, p. 359 n. 4. De naam staat in de tekst in cijfercode: 57.27.61.55.60.68.73.78.
4 De Zweedse maarschalk Gustaf Karlsson Horn. Hij was bij Nördlingen in september 1634 in gevangenschap geraakt en het gerucht ging, dat hij was ontsnapt en weer gegrepen. Vgl. no. 2693, p. 294 n. 2. De woorden ‘De Hornio’ staan in cijfercode: 53.72. 14.73.66.78.79.59.266.
5 De naam staat in cijfer: 14.17.66.78.55.112.
6 De naam staat in cijfercode: 48.6(i.p.v. 7).30.98.
7 Sir John Hepburn; zie over hem no. 2620, p. 185 n. 1.
8 Henri de Bourbon, prins van Condé.
9 Louis de Nogaret d'Epernon de La Valette.
10 De uitgave der *Epist.* heeft de lezing ‘impares’.
11 De uitgave der *Epist.* heeft abusievelijk ‘illas’.
12 Georg Johann Peblicz; zie over hem VI no. 2323, p. 298 n. 3.
13 Fortunatus Sprecher von Bernegg; zie IV, p. 138 n. 9.
14 De ordinarius Engelse ambassadeur in Parijs burggraaf John Scudamore.
15 Algernon Percy, graaf van Northumberland; zie no. 2710, p. 321 n. 7.
16 Onderschrift en naam ontbreken in de editie der *Epist.*
17 Jerzy (Georg) Ossolinsky; zie no. 2760, p. 392 n. 13.

praesentationi faveat, ut pacis Germanicae adjutor sit et ut amicos sibi paret, per quos indutiae cum Suedis in pacem ex ipsorum commodo mutentur.

Rex secum habet in Picardia ferme XLV M milites.

Fratri regio adest Lafortius[1], comiti Suessionensi Castilionaeus[2]. Et hic alchimista gloriosus Boismaillaeus[3] nomine, cum rege et cardinali multa collocutus auri, si credimus, tam properus opifex, ut septenis diebus CC M scutatorum facile sit daturus, egregium rebus egenis subsidium. Patior facile regem, nequid ei prodesse potest, hac fama frui.

Adres: Axelio Oxenstiernae, Sacrae Reg. Maj. Regnorumque Sueciae Senatori et Cancellario.

2763 [1636 september 20]. Aan G. Galilei[4].

Cognationem nobis esse cum coelo ex tuis maxime operibus didici, vir sapientissime, omnem humanum conatum superantibus, quibusque effectum est ut neque veterum[5] scripta desideremus[6], neque metuamus ne ulla posteritas de hoc saeculo triumphet. Nolo id mihi gloriae sumere, ut me inter discipulos tuos fuisse dicam; magni enim est ingenii ista vel te praeeunte assequi. Inter admiratores si me dixero semper fuisse, nihil mentiar; felicem vero me, si qua tuis partubus in immortalitatis lucem exeuntibus obstetricari possim. Quae[7] causa est cur, ubi ex amicorum optimo Adeodato[8] intellexissem, te post tot exquisitissima studia etiam ad illam tam diu, tam frustra quaesitam longitudinis deprehensionem ad iecisse vim perspicacissimae mentis[9], non ignarus, quantum in eo momentum navigantibus versaretur, Batavis et maris, et maris domitorum domitoribus, praecipue sacrandum hoc repertum, cunctas humani generis utilitates post se relicturum iudicarem. Viam monstravi, quam ineundam censerem, cui spero successum adfore dignum tanti operis merito, paratus in id conferre quicquid aut meae aut amicorum est opis. Veneror te, qui ista aetate tam ingratos expertus animos adversus utrumque invictus et haec et alia plurima ac maxima suscipere pergas. Ista vero non senectus dicenda est, sed vitae perfectio et de omnibus fortunae iniuriis gloriosissima victoria.

1 Jacques Nompar de Caumont, hertog van La Force.
2 Gaspard de Coligny, graaf van Châtillon.
3 Een zekere Dubois Maillé of Mailly, wiens eigenlijke naam Pigard of Girard was. Op 4 december 1636 werd hij als bedrieger ontmaskerd en gevangen gezet; op 25 juni 1637 is hij terechtgesteld.
4 Hs. Florence, Bibl. Naz. Mss. Gal., P.I.T. XV, car. 18. Eigenh. oorspr. Copie Den Haag, ARA. Eerste afd. coll. Hugo de Gr. Aanw. 1911 XXIII no. 2, p. 74. Gedrukt *Epist.*, p. 266; *Le Opere di Galileo Galilei ed. Naz. Vol. XVI* Firenze 1905, p. 488; C. de Waard, *Isaac Beeckman*, p. 251. De brief is ongedateerd en volgt in het copieboek no. 2 op de - eveneens ongedateerde - brief no. 2765 en op no. 2764 aan Axel Oxenstierna dd. 20 september. Daarom heb ik hem op 20 september gedateerd. Over Galileo Galilei zie men V no. 2108, p. 489 n. 7
5 De uitgave der *Epist.* heeft - onjuist - 'vetera'.
6 De uitgave der *Epist.* heeft - ten onrechte - 'desideramus'.
7 De copie te Den Haag heeft, evenals de uitgave der *Epist.*, de - foutieve - lezing 'Quia'.
8 Elias Diodati uit Genève; hij bevond zich in Parijs.
9 Wellicht het eerst in 1639 te Parijs verschenen *L'Usage du quadran*; zie no. 2712, p. 326 en n. 1 aldaar.

Hunc ego sublimi quaesitum mente triumphum
Ducere maluerim, quam ter Capitolia curru
Scandere Pompeii, quam scandere colla Iugurthae[1].

Valetudinem tibi opto prosperrimam; quod cum facio, humani generis negotium gero.

Tuorum meritorum maximo[rum] non ingratus aestimator
H. Grotius.

Adres: Sapientissimo Viro D. Galilaeo Galilaei.

2764. 1636 september 20. Aan A. Oxenstierna[2].

Excellentissime Domine,

Venit ad Sublimitatem Tuam tribunus Hamilton[3], amicus fide optima mareschalli Hornii[4], cui nihil magis nocuit, quam quod nimium multis Gallorum et Germanorum res, quae quam maxime celari debebat, innotuit. Ego ferme postremus eam scivi. Feci, ne pecunia deesset, contribui consilium et operam, jam tum tamen multum metuens, ne res tam multis indicata res nostras suo ex usu nec ultra aestimantibus displaceret.

Nunc per Angliam transit Hamiltonus ibi quoque communi causae, si quid potest, profuturus. Puto dignum, qui a Suedis bene excipiatur, tum ob virtutes ejus, quas a multis praedicari audio, tum quia Gallicae militiae Suedicam constanter praefert.

Deus det, ut ejus opera, Excellentissime Domine, Suedia Tuaque Sublimitas felices utantur.

Tuae Sublimitatis cultor devotissimus
H. Grotius.

Lutetiae, X/XX Sept. MDCXXXVI.

Adres: Axelio Oxenstiernae, Sacrae Reg. Maj. Regnorumque Sueciae Senatori et Cancellario.

2765. [1636 september 20]. Aan L. Reael[5].

1 Vgl. Lucanus, Pharsalia IX, 598-600: Hunc ego per Syrtes Libyaeque extrema triumphum // ducere maluerim, quam ter Capitolia curru // scandere Pompei, quam frangere colla Iugurthae.
2 Copie Den Haag, ARA. Eerste afd. coll. Hugo de Gr. Aanw. 1911 XXIII no. 2, p. 72. Gedrukt *Epist.*, p. 266; *Oxenst. Skrifter* 2. afd. II, p. 245. aant.
3 Hugh Hamilton; zie no. 2734, p. 359 n. 4.
4 Gustaf Karlsson Horn; zie no. 2762, p. 397 n. 4.
5 Copie Den Haag, ARA. Eerste afd. coll. Hugo de Gr. Aanw. 1911 XXIII no. 2, p. 72. Gedrukt Antonio Favaro, *Lettera inedita di Ugo Grozio a Lorenzo Realio concernente la proposta di Galileo agli Stati Generali delle Provincie Unite dei Paesi Bassi per la determinazione delle*

longitudini in *Atti del Reale Istituto Veneto di scienze, lettere ed arti, Anno accademico 1911-1912 Tomo LXXI, parte seconda*. Venezia, p. 31-38 (Adunanza del 29 ottobre 1911);
C. de Waard,

Mijn Heer,

Wetende, hoe grooten werck alle wijze luyden maecken van het overgroote verstant ende arbeyt van den heer Galilaeo[1], daerbij considererende, hoeveel het menschelijcke gheslacht daeraen ghelegen is, dat eenige seeckerheyt bekomen moge werden van de distantie der plaetsen ten aensien van de deelen van den Equinoctial, ben seer blijde gheweest uyt de heer Diodati[2], mijn oude bekende, te verstaen, dat dien treffelijcken man in de volheyt van sijne ervarentheyt daermede besich was[3]. Hebbe oock gheoordeelt, dat gheene natie in de werelt aen dese vindinge sooveel ghelegen was als de vrije Nederlanden, ende in deselve vooral de meest beseylende stat Amsterdam. Ende om daer bij yemant te treffen, die de kennisse mochte hebben om van dit werck te oordeelen ende t'selve met authoriteyt te bevorderen, heb ick niet lang mijn gedachten hyer ende daer gheslagen, maer datelijck gheoordeelt, dat alle de qualiteyten hierinne vereyscht in niemant uytnemender en waren als in uwe Ed.^{t}.

Dese week volgens mijnen raedt door de heer Diodati ghenomen sijnde is soo veel gheluckt, dat door uwe Ed.^{t} wijs beleyt bij de Hooge Mogende Heeren de Staten-Generael seer bequaeme commissarisen syn over dit stuck gheordonneert. De swacheyt van t' lichaem de heer Galilaeo over een tijt wat verhindert hebbende, hebben wij beyde, d'heer Diodati ende ick, ghestadich aenghehouden bij denselven Galilaeo om sijn voorslach bij gheschrift te hebben, alsoo sijne ouderdom hem het overkomen nyet toe en laet. Met vele vermaningen hebben wij hetselve bekomen, sulx dat het nu aen uwe Ed.^{t} wert overghesonden. Tis waer: t'en heeft noch sijne volkomentheyt nyet om alle de vruchten, die men soude mogen wenschen ende hoopen voort te brengen. Maer hij wijst de wech aen, waerdoor andere jonger ende stercker daer bij konnen doen tgunt daeraen ontbreekt, sijnde oock bereyt, sooveel in sijne machte is, de saecke te helpen vorderen ende te arbeyden tot wechneminge van alle beletselen. Die de groote consten eerst hare beginselen hebben gegeven, sijn eer ende danck waert; den heelen boom is in het saet, hoewel tijt moet hebben om te wassen.

Ick bidde uwe Ed.^{t} twee dingen te willen doen: te maecken, dat dese eerste opening wel werde aengenomen, ende voorts te bevlijtigen, dat hetgunt daeraen ontbreekt daerbij mach werden ghevoecht door bequaeme personen, totdat men eyntelijck bereycke het voorghestelde oogemerck; waerin ick mij ten hoogsten sal verheugen vanwegen mijne goede affectie tot het menschelijck gheslacht, noch naerder aen de Nederlanden ende noch naerder aen de stat Amsterdam, aen dewelcke ende een hare wijtberoemde regierders ende aen ontallijcke vrienden aldaer ick mij ten hoogsten houde gheobligeert, wenschende haer allen ende insonderheyt, Mijn Heer, uwe Ed.^{t} voorspoet ende welvaren.

UE. oprecht dienaer.

1 Over Galileo Galilei zie V no. 2108, p. 489 n. 7.
2 Elias Diodati uit Genève; hij bevond zich in Parijs.
3 Wellicht het in 1639 te Parijs verschenen *L'Usage du quadran*; zie no. 2712, p. 326 en n. 1 aldaar.

2766. 1636 september 22. Aan Ch. Marini[1].

Monsieur,

Vos lettres du dernier d'Aougst et du 8e de septembre[2] m'ont esté délivrées par diverses voyes au mesme iour du 16 de sept. J'ay envoyé ce qui estoit pour monsieur le grand chancelier[3] avecq des recommandations de vostre persone et de voz affaires. Son Ex.ce a esté receu en Suède avecq des honneurs admirables et travaille pour le public espérant de faire passer bientost des nouvelles troupes dans l'Allemagne s'il ne les y meine luy mesme.

Nous (!) affaires en ces quartiers ne vont pas mal, puisque le marescal Banier[4] estant renforcé par Lesle[5] a faict quitter à Maracini[6] ses posses, lequel se retire vers la Saxe.

Outre cela noz Suédois ont pris le ville de Lunenbourg et un fort chasteau à quatre lieues de Hambourg nommé Winsem et ont accordé leurs différents avecq Danemarq.

L'ennemy depuis quelque temps n'advance rien en France, ayant contre luy en Bourgogne les troupes du prince de Condé[7], du cardinal de la Valette[8] et du duc de Weimar[9] et en Picardie la grande armée, dont l'avantguarde est commandée par monsieur le comte[10], le corps de bataille par monsieur[11] et l'arrièreguarde par le roy[12] estant en personne à Senlis. Roy est repris et on espère en peu de temps faire quitter l'ennemy la France n'estant pas grande apparence qu'il puisse défendre aultre place que Corbie, laquelle il a fort bien fortifiée.

Nous soubhaittons touts icy la santé de M.r le duc de Rohan[13] et la prospérité de ses affaires.

Vostre serviteur.

A Paris, ce 22 de sept. 1636.

2767. 1636 september 22. Van Rijngraaf Otto[14].

1 Copie Den Haag, ARA. Eerste afd. coll. Hugo de Gr. Aanw. 1911 XXIII no. 2, p. 74. Antw. op nos. 2736 en 2747. Tesamen met no. 2793 beantw. d. no. 2831? Betreffende geadresseerde, Charles Marin of Marini, zie V, p. 436 n. 4.
2 Resp. no. 2736 van 30 augustus en no. 2747.
3 De Zweedse rijkskanselier Axel Oxenstierna.
4 Johan Gustavsson Banér.
5 Alexander Leslie; zie over hem V, p. 420 n. 2.
6 Rudolf Marazini, veldmaarschalk in dienst van keizer Ferdinand II.
7 Henri de Bourbon, prins van Condé.
8 Louis de Nogaret d'Epernon de La Valette.
9 Bernhard, hertog van Saksen-Weimar.
10 Louis de Bourbon, graaf van Soissons.
11 Gaston Jean-Baptiste de France, hertog van Orléans, broer van de Franse koning.
12 Lodewijk XIII van Frankrijk.
13 Henri, hertog van Rohan, luitenant-generaal van het Franse leger in Graubünden en de Veltlin.
14 Hs. Den Haag, ARA. Eerste afd. coll. Hugo de Gr. Aanw. 1911 XXIII, no. 18. Orig. eigenh. ondertek. Antw. op no. 2729; beantw. d. no. 2788? Vgl. aldaar, p. 427 n. 5. Voor de schrijver zie men V, p. 405 n. 3.

Unsern günstfreundtl: gruss in allem geneigten willen zuvor Edler Vester besonderss geliebter Herr und Freundt.

Wir haben desselben schreyben vom 16/26 verwichenen Augusti[1] gestern empfangen und thun unss der beschehenen communication günstfrl: bedanckhen.

Dieser orthen seind verschiedenen Dinstag beederseits armeen nahe zue sammen gerathen, da mann dieserseits sich in hiesigen orthen gesetzet und nachdem Herr FeldtMarschalckh Rantzaw[2] mit einem theil succurs im anzug gewessen, sich zue einer bataille resolvirt auch nun den feind in den 5ten tag erwarttet, Er hat aber in seinem vortheil bey Chamnites still gelegen, und nichts sonderliches tentiret, und ist zue erhoffen, es werde der liebe Gott noch eine erwünschte occasion verleyhen, dass demselben noch ein grosser abbruch beschehen möge, wie in dem übrigen den Herrn Ambassadeurn überbringer dieses, der Fürstl. Stalmeister[3], mit mehrerem berichten würdt.

Mit was freuden sonsten des Herrn ReichsCantzlers Exc.: und Leg.[4] in Schweden empfangen worden und wie deroselben relation in der Herrn Stände gemüther getrungen, auch was vor mir einhellige dapfere resolution zue restabilirung eines durchgehenden heylsamen friedens und forthsetzung der Königl. Cron gerechten Wafen de novo gefasset worden, darvon würd der Herr Ambassadeur sonder Zweifell mehrere particularia haben, alss mann dieser orthen auss anderwertlich einkommenen berichten noch zur zeit vehig worden. Wir haben I: Exc. und Leg. hierinnen pillich zue congratuliren und desswegen beykommend an dieselbe geschrieben mit günstfrl. ersuchen, der Herr Ambassadeur wolle sich gefallen solche schreyben mit nechster gelegenheit zu überschicken, auch in dem bewusten negotio unserem Agenten[5] seinem abermahligen guthen offerten nach, durch seine vielvermögenheit zue assistiren, damit derselbig zue gewühriger expedition baldt gelangen möge.

Das seind wir umb den Herrn Ambassadeurn zue allen begebenheiten mit besonderm danckh zue beschulden bereitwillig.

Verpleibend nechst Göttlicher emphelung des Herrn Ambassadeurs dienstwilliger
Otto, wildt unndt Reinngraff.

Datum im hauptquartier Montsaujon, den 12/22 7bris 1636.

Boven aan de brief schreef Grotius: rec. 2 oct. 1636 n.s.
Onder aan de brief staat: Grootium.

2768. 1636 september 22. Aan G.J. Peblicz[6].

Monsieur,

1 No. 2729.
2 Josias, graaf van Rantzau; zie VI no. 2343, p. 327 n. 13.
3 Vermoedelijk Wolf Dietrich Truchsess; vgl. no. 2737, p. 362 n. 3.
4 De Zweedse rijkskanselier Axel Oxenstierna.
5 Friedrich Betz.
6 Copie Den Haag, ARA. Eerste afd. coll. Hugo de Gr. Aanw. 1911 XXIII no. 2, p. 76. Over Georg Johann Peblicz zie VI no. 2323, p. 298 n. 3.

J'ay receu par M.r le colonel Hamilton[7] vostre lettre du 2e Sept. n. st.[8] qui

7 Hugh Hamilton; zie no. 2734, p. 359 n. 4.
8 Ontbreekt.

m'a esté très agréable et encore plus la nouvelle qu'il m'a porté de vostre santé et vostre soing perpétuel pour le bien commun.

Le dict S.r Hamilton est allé en Angleterre pour veoir s'il peut aider à réveiller les trop endormis. Par l'affaire duquel escrivez et de quoy il m'a fait rapport ayant fait tout ce qu'on a peu il fault se remettre en la providence divine. D'Angleterre le S.r Hamilton passera en Suède pour y trouver le grand chancelier[1], lequel après une longue absence a esté receu en sa patrie comme ses mérites requièrent non seulement les sénateurs, mais aussy les députez de touts les estats qui pour l'amour de luy avoient continué leur assemblée.

J'espère de faire passer bientost des nouvelles troupes en Allemagne, là où cependant noz affaires ne vont pas mal, Maracini[2] ayant esté forcé par conjoinction de Lesle[3] avecq le mareschal Banier[4] de se retirer vers la Saxe, laissant à noz Suédois temps de chercher leurs advantages comme ils ont fait, prenants la ville de Lunenbourg et un chasteau bien fort nommé Winsem à quatre lieues d'Hambourg. Je me resiouis de tout cecy et plus encore de ce que noz Suédois ont adjusté leurs différents avecq le roy de Danemarq[5].

Je vous prie s'il ne vous incommode de faire tenir cette lettre à bon sieur Sprecher[6] et me recommande, monsieur, comme

Vostre serviteur très obéissant.

A Paris, ce 22e de Sept. 1636.

2769. 1636 september 22. Aan P. Schmalz[7].

Nobilissime Domine,

Mitto literas, quas pro te ab Hebsteinio[8] accepi.
Nos recte valemus omnes; tibi valetudinem et iter optamus prosperum laeti tum crescente indies regis[9] exercitu, quem partim ipse regit, partim frater[10], partim comes Suessionensis[11], tum Roya ex hostibus recepta. Nam quae in Burgundia geruntur, quanto propiores estis, melius vos scire oportet.

Tributum piscarium a plurimis Batavorum navibus extorsere Angli indignantibus Batavorum proceribus, qui classe XXXVI navium obsessum eunt Flandriae portus,

1 De Zweedse rijkskanselier Axel Oxenstierna.
2 Rudolf Marazini, veldmaarschalk in dienst van keizer Ferdinand II.
3 Alexander Leslie; zie V, p. 420 n. 2.
4 De Zweedse maarschalk Johan Gustavsson Banér.
5 Christiaan IV.
6 Fortunatus Sprecher von Bernegg; zie over hem IV, p. 138 n. 9.
7 Copie Den Haag, ARA. Eerste afd. coll. Hugo de Gr. Aanw. 1911 XXIII no. 2, p. 75. Gedrukt *Epist.*, p. 266; *Oxenst. Skrifter* 2. afd. IV, p. 581. Peter Abel Schmalz was secretaris van de Zweedse rijkskanselier Axel Oxenstierna.
8 Johan Epstein, Zweeds gezant te Parijs.
9 Lodewijk XIII van Frankrijk.
10 Gaston Jean-Baptiste de France, hertog van Orléans.
11 Louis de Bourbon, graaf van Soissons.

ne posthac Britanni eo viros, arma, pecunias inferant. Princeps Arausionensis[12] eduxit quidem exercitum, sed quid tam sera anni tempestate facturus sit aut facere etiam possit, incerti haeremus.

12 Frederik Hendrik.

Vale cum Reigersbergio[1].
Tuus tui studiosissimus
H. Grotius.

Lutetiae, XXII Septembris MDCXXXVI.

In dorso met andere hand: Romae den 12/22 Octob. 1636.

2770. 1636 september 22. Aan E. Sprecher[2].

Nobilissime Domine,

Literae Tuae, quas scriptas IX/XIX[3] cum Peblitzii[4] literis accepi, ita gratae mihi fuerunt, ita plenae fidei optimique affectus in res et communes et Suedicas, ut eas ipsas cum testimonio, quod virtutibus tuis debeo, magno cancellario[5] transmiserim.

Insidias fieri nostrum utriusque literis et tu recte mones et ego pridem sensi. D. Marini[6] literae bene ad me perveniunt, tuae non item. Causam attigisti. Quaeramus, quam poterimus tutissimas, curandi vias, et si tamen eae fallunt, cogitationum optimarum conscientia freti spernamus incerta casuum.

Res vestrae Rhaeticae eo iverunt, quo ituras semper judicavi. Det Deus, ne in peius ruant.

Ex Germania habemus satis prospera, ex quo Leslaeus[7] se cum Bannerio[8] iunxit: captum a nostris Luneburgum oppidum et arx Winzemum munita satis ad quartam ab Hamburgo leucam; Maracinus[9] relicta castrorum sede retro coactus cedere Saxoniam versus.

Burgundiam contra regis Hungariae[10] Gallassiique[11] copias defendunt egregia manu princeps Condaeus[12], cardinalis Valetta[13] et dux Vinariensis[14]; Picardiam et

1 Johan, oudste zoon van Maria's in 1632 overleden oudste broer Johan van Reigersberch, in leven rentmeester-generaal van Zeeland Bewester-Schelde.
2 Copie Den Haag, ARA. Eerste afd. coll. Hugo de Gr. Aanw. 1911 XXIII no. 2, p. 76. Gedrukt *Epist.*, p. 266. Over geadresseerde, Fortunatus Sprecher von Bernegg, zie IV, p. 138 n. 9.
3 Ontbreekt.
4 G.J. Peblicz, aan wie brief no 2768 is gericht; zijn schrijven aan Grotius ontbreekt.
5 De Zweedse rijkskanselier Axel Oxenstierna.
6 Charles Marin of Marini, met wie Grotius een drukke correspondentie onderhield; zie over hem V, p. 436 n. 4.
7 Alexander Leslie; zie over hem V, p. 420 n. 2.
8 De Zweedse maarschalk Johan Gustavsson Banér.
9 Rudolf Marazini, veldmaarschalk in dienst van keizer Ferdinand II.
10 Ferdinand, zoon van Ferdinand II.
11 Matthias, graaf Gallas, generaal-majoor in dienst van de keizer.
12 Henri de Bourbon, prins van Condé.
13 Louis de Nogaret d'Epernon de La Valette.
14 Bernhard, hertog van Saksen-Weimar.

propiora tripartito exercitu rex[15], frater ejus[16], et qui Royam recepit comes Suessionensis[17]. Autumnales morbi, deinde hyemis incommoda infestos dirimunt.

15 Lodewijk XIII van Frankrijk.
16 Gaston Jean-Baptiste de France, hertog van Orléans.
17 Louis de Bourbon, graaf van Soissons.

Interim Coloniam Agrippinensem petere pacis cudendae causa dicuntur Ginettius[1] a pontifice[2], pro Gallia Riceliaci frater, Lugdunensis cardinalis[3]; sed lentis passibus, tanquam si Iunonis[4] sacra ferrent.

Vale et nos, quoties poteris, non tantum rerum, quae geruntur, sed et conjectationum tuarum fac participes.

Tuus toto animo
H. Grotius.

Lutetiae, XXII Septembris MDCXXXVI Novi Cal.

2771. 1636 september 23. Van Willem de Groot[5].

Frater optime,

Scripsi duobus his mensibus aliquammultas ad te litteras neque ullum interea responsum accepi; quare has addendas duxi, ut aliquid certi de vestra omnium valetudine intelligamus. Nos omnes Dei gratia valemus neque quicquam aegrius ferimus, quam quod interciso propemodum commercio rarius quam par est a vobis ad nos veniunt nuntii. Vtenbogardus noster[6] a Deputatis Ordinum adjuvante per commendatitias principe[7] liberationem ejus reditus obtinuit, qui ad duo florenorum millia sortis nomine ex confiscatione erat constitutus sub hypotheca domus. Ita jam illi ad plenam restitutionem parum abest.

In castris nostris nihil fere magnae rei geritur. Centurio Herwardius[8], qui nuper a nostris post transfugium et attentatam proditione Venlonam captus erat, capite paenas luit. Nominavit ante mortem aliquos apud nos viventes, quos stipendia ex Hispania accipere asseverabat, verane et comperta attulerit, an ex aliorum improba accusatione vitae suae patrocinium paraverit, incertum. Multae undique coguntur naves et quidem majores, unde non male colligi videtur principem expeditionem aliquam moliri in loca mari vicina: et forte non deesset occasio, nisi extenuato admodum aerario quae in eam rem sunt necessaria vix suppetere posse crederentur.

Kilianum[9] per amicos Delfenses misit pater[10], quem tibi redditum iri confido.

Vos ut valeatis et quid illic rerum geratur, quam saepissime intelligere valde avemus; nos vicissim officio nostro non deerimus.

1 Martio, kardinaal Ginetti.
2 Urbanus VIII.
3 Alphonse Louis du Plessis de Richelieu, bisschop van Lyon; zie verder over hem IV, p. 135 n. 15.
4 De uitgave der *Epist.* heeft 'Iunoni'.
5 Hs. Den Haag, ARA. Eerste afd. coll. Hugo de Gr. Aanw. 1911 XXIII, no. 24. Eigenh. oorspr.
6 De predikant Johannes Wtenbogaert (1557-1644), een der belangrijkste leiders van de remonstrantse broederschap. Op 24 mei 1619 werd hij verbannen onder verbeurdverklaring van zijn goederen, doch reeds in 1626 keerde hij heimelijk terug, waarna hij al vrij spoedig openlijk optrad zonder daarbij ernstige hinder te ondervinden.
7 Frederik Hendrik.
8 Henrich van Herwaerden; zie no. 2759, p. 391 en n. 3 aldaar.
9 Cornelis Kiliaen, *Etymologicvm Tevtonicae Lingvae*; zie no. 2627, p. 197 en n. 5 aldaar.
10 Jan de Groot; vgl. no. 2761.

Deus Opt. Max. te tuam tuosque liberos servet incolumes.
Tibi obsequentissimus frater
Guilielmus Grotius.

Hagae, XXIII Septembris 1636.

Adres: A Monsieur Monsieur Grotius, Ambassadeur de la Reine et couronne de Suède vers le Roy Trèschrestien A Paris.
In dorso schreef Grotius: 23 Sept. 1636 W. de Groot.
En boven aan de brief: Rec. 27 oct.

2772. 1636 september 24. Van A. Matthisius[1].

Mijn Heere,

Den 30[en] Augusti[2] schreef ick uE., dat mij door D. Brandano[3] verwitticht was, hoe den schipper met wien hij vanhier gereist is, door contrary windt de Mase wa(s) ingeloopen, ende dat hij daer noch soude moeten vertoeven, totdat hij in 't geselschap van anderen met eenen bestandigen Oostenwindt soude mogen voortgaen op Rouen. Oock dat hem door eenen sijnen reijsgeselle eenich geldt verstreckt was, 'twelck hij hem belooft hadde tot Rouen wederom te geven. Ende alsoo hem sedert dien tijdt den windt niet gedient heeft, hebbe ick, nu eenige dagen geleden, hem ordere gegeven, sich in Den Hage te addresseren aen mijnheere M.[r] Wilhem de Groot, om bij sijne E. soo veel gelts te lichten, daermede hij, sonder langer in Hollandt te vertoeven, door Engellandt metten eersten sijne reijse soude mogen bevorderen. Gelijck ick dan oock naeder ontfang van uE. laesten in dato 6 Septembris[4] 'tselve aen mijnheere uE. broeder met desen boode wederhalen sall, waeromme ick hoope 'tselve metten eersten sal worden naegecomen, daermede uE. Brandani dienst niet langer en hebbe te ontbeeren.

Dese weecke hebbe ick al mijn goedtien op Hollandt gescheept, naedien 't sterfhuijs van mijne l. Sal: huijsvrouwe[5] voor weijnich dagen vredelick geëffent is. 't Was oock ontslooten nae 8 of 10 dagen te lande te volgen, maer alsoo men mij seyt, dat de sterfte door 't gansse landt, oock in Den Hage ende daeromtrent, onlangs seer is toegenomen, sal ick het welicht noch eenige weecken aensien, immers meijn ick eerst advys uyt Den Hage te verwachten.

Boven 'tgene in mijnen voorigen gemeldt is, hebbe ick niet aen Brandanum verschooten, ...eigde oock hij soude daermede hebben cunnen strecken tot Rouen, soude hem anders geern meer gedaen hebben. Met (!) houdt hier voor seecker dat

1 Hs. Den Haag, ARA. Eerste afd. coll. Hugo de Gr. Aanw. 1911 XXIII, no. 22. Eigenh. oorspr. Over Assuerus Matthisius zie men V, p. 72 n. 10.
2 Ontbreekt.
3 Brandan Dätri, luthers theoloog uit Hamburg; hij kwam als huispredikant van Grotius naar Parijs. Zie VI no. 2369, p. 364 en n. 3 aldaar; vgl. ook VI, nos. 2377 en 2417, bovendien VII, no. 2746.
4 Ontbreekt.
5 Agneta van de Wouwere; zie V, p. 72 n. 10.

de Sweden Havelberg, de schans tot ... ende de brugge daerbij over de Elve den churfurst[6] afgenomen hebben, liggende hoochgemelde churfurst met sijn legers bij Peerleberg, aen dese sijde van de Havel ende Elve. Verder verloop sal de tijdt geven.

6 Johann Georg, keurvorst van Saksen.

De groetenissen sall ick aen de vrienden bestellen, uEd. biddende, dat het hem gelieve uE. met mevrouw de Groot ende ll: kinderen, te nemen in sijne vaderlicke toeversycht, onder seer dienstelicke groetenisse van ons allen.

UE. seer dienstwil:
Ass. Matthisius.

Hamb:, 24 Septemb: 1636.

Adres: Mijnheer Mijnheer Hugo de Groot, ordinarijs Ambassadeur van de Coninginne, ende de Croone Sweden aen den alderchristelicksten Coninck, tot Parijs.

Boven aan de brief: Rec. 30 oct.

In dorso: 24 Sept. 1636 Matisius.

2773. 1636 september 25. Aan Willem de Groot[1].

Literas, mi frater, tuas 18 Septembris accepi datas 26 Augusti[2]. Et tardae saepe ad nos perveniunt epistolae et intercidunt nonnunquam obreptis terra itineribus, mari, ut fert ejus natura, incertis.

De Petro[3] curae nobis erit. Quod autem de Brasiliano itinere scripseram[4] sub tanti nominis duce[5] non posse id ei non honestum esse, etiam nunc videtur. Rerum maritimarum exacta cognitio cum literarum quamvis mediocri profectu multum illi commendationis apud Batavos, Suedos, aut alios adferre poterit. Si non allubescit hoc, volo Hagae sit hac hyeme, apud te, si res tuae ferunt, si non, apud alium aequa mercede, et exscribat formulas libellorum, actionum, defensionum et omnem illam pragmaticae scriptionis farraginem; quem ego laborem olim concoxisse memini. Deinde sub ver ad nos veniat Aureliae titulum iurisconsulti accepturus, ut deinde Hagae perceptis rebus forensibus Amstelodamum redeat isti se tribunali, ut lucrosiori, dediturus. Auctor ei ad omnem diligentiam, ut semper fuisti, ita et nunc sis, precor.

Salmasius[6] paratus est mare transmittere. Graswinckelius[7] multum ne perrexerit in responso ad Seldenum, scire aveo. Video ista non joco ab Anglis agi. Sed volunt credi in arcano se cum proceribus Hollandiae convenisse: et Ioachimium[8] perferre pactorum approbationem.

1 Gedrukt *Epist.*, p. 863. Antw. op no. 2727.
2 No. 2727.
3 Grotius' tweede zoon Pieter, die voor zijn studie in het vaderland verbleef.
4 Vgl. no. 2732 van 28 augustus.
5 Johan Maurits, graaf van Nassau-Siegen; zie no. 2726, p. 345 n. 13.
6 De Franse klassiek-filoloog Claude de Saumaise, hoogleraar te Leiden; hij bevond zich met verlof in zijn vaderland.
7 Theodoricus Graswinckel; vgl. ter zake no. 2588, p. 143 en n. 2 aldaar.
8 Albert Joachimi, heer van Hoedekenskerke, ordinarius ambassadeur van de Republiek in Londen.

De Heinsio[9] mira narras. Non male ei volo. Si qua in parte filio ejus[10] prodesse potero, faciam. Exercitationes ejus[11] ubi prodierint, rogo ad me veniant.

9 Daniel Heinsius.

10 Nicolaes; vgl. no. 2727, p. 346 en n. 11 aldaar.

11 *Danielis Heinsii Sacrarvm Exercitationvm ad Novvm Testamentvm Libri XX. In quibus Contextus Sacer illustratur, SS. Patrum aliorumque sententiae examinantur, Interpretationes denique antiquae aliaeque ad eum expenduntur. Qvibvs Aristarchvs Sacer, emendatior nec*

Paratum habet adversarium Salmasium. Id gaudebunt interpretes non LXX, sed Lugdunenses.

Quid princeps Arausionensis[1] agat, scire velimus. Ab aliquo tempore nihil ad nos venit literarum. Et hic et in Burgundia et in Italia parum agitur, nisi quod Roiam recepere Galli, ad Dorlanum ire dicuntur Hispani.

Valete, amici omnes.

Lutetiae, 25 Septembris 1636.

Scripsit hodie ad te uxor literas, quas cum vestibus Petro hic factis misit ad Treselium[2]. Si quid ultra opus habet, sume e reditibus nostris sive mortalibus sive immortalibus, ut res feret. Audio ex multis ei non parum temporis perire. Ego et ipsum et alios filios ita pro meis habeo, si diligentiam meam imitentur.

Has ad D. Blanckiam[3] literas curandi negotium in te suscipias, si prope est, sin minus, certo amico mandes rogo.

Tuus tibi obligatissimus frater
H. Grotius.

2774. 1636 september 26. Aan S. Bielke[4].

Illustrissime Domine,

Parum uberem scribendi materiam nobis suppeditat temporis huius inertia, per aequatas tum in Picardia tum in Burgundia bellantium vires. Magni sunt exercitus in Picardia et locis vicinis, quinquaginta non minus millium et ex Gallica et ex Hispanica parte. Hi Corbia bene munita Dorlanum obsident. Illi Royam receperunt.

In Italia iniquum certamen. Dux Parmensis[5] caeso aut capto ejus milite, Rotofredum qui obsidebat, Placentiae haud ausus consistere Parmam refugit. Eo quoque insecutus eum est Martinus Arrago, dux Hispanus[6], et ex parte Padi altera, quae Cremonam respicit, tendit eodem cardinalis Trivultius[7], quo facilius inter se jungantur imposito flumini ei ponte. Pontem alterum eidem amni ad Bassignanam imposuit summae belli impositus Leganesius[8] Montisferratensi, ut videtur, regioni imminens, quo se recepere Galli, ut in Pedemontanos agros Sabaudi nihil molientes perpetuis inter male sociatos discordiis.

Mari nihil fit nec magis in Valle Telina.

Valde, quod dolendum, abalienatus a re Gallica Rhaetorum animus.

1 Frederik Hendrik.
2 Daniel Tresel te Rouaan.
3 Wellicht een verschrijving voor Blonckiam; dan is Suzanna van Reigersberch bedoeld, weduwe van dr. Anthonie Bloncke.
4 Copie Den Haag, ARA. Eerste afd. coll. Hugo de Gr. Aanw. 1911 XXIII no. 2, p. 77. Gedrukt *Epist.*, p. 266. Over geadresseerde, Sten Bielke, zie men no. 2658, p. 241 n. 9.
5 Odoardo Farnese, hertog van Parma.
6 Don Martin de Aragon; zie over hem no. 2762, p. 395 n. 5.
7 Giovanni Giacopo Theodoro, kardinaal Trivulzio, prins van Mesocco, graaf van Melzo († 1657).
8 Diego Mexia Felipes de Guzmán, markies van Leganès.

Angli etiamnunc Ratisbonensia consulta exspectant et, ut multi iudicant, conditionibus etiam mediocribus faciles se et tractabiles Austriacis praebebunt; quod quo magis credamus, faciunt istae alienissimo tempore resuscitatae et indies magis magisque calescentes cum Batavis controversiae.

XIX mensis huius ex novo Calendario, quod hic sequimur, copiae cardinalis Valettae[1] et ducis Bernhardi[2], quibus se Ransovius[3] coniunxerat, cum eo milite, quem habuerat princeps Condaeus[4], erant Montsavioni: Champliti Gallassius[5] et dux Carolus[6] intervallo leucarum trium in collimitio Burgundiae.

Deus, Illustrissime Domme, Tuam Illustrissimam Dominationem servet ac sospitet.

Lutetiae, XVI/XXVI[7] Septemb. MDCXXXVI.

Significant Batavi per legatum suum[8] regi Britanniae[9] se novum piscarium vectigal non toleraturos.

Naves Hispanicae XXVII Dunquercam ingressae sunt cum IV[m] et ultra militibus non sine culpa classis Batavae.

2775. 1636 september 26. Van J.F. Gronovius[10].

Viro *τρισμεγίστῳ* Hugoni Grotio Iohannes Fredericus Gronovius salutem et observantiam.

Quod tam longo tempore nihil ad te literarum dedi[11], nobilissime domine, cum nemo unus sanctioribus votis instauratae fortunae tuae faveret, non processit ex ullo frigore meae erga immortalia decora tua observantiae, sed ex verecundia, qua sola olim praesenti me tibi non displicuisse confido.

Quare nunc quoque cum meditata oratione silentium rumpere vellem, nihil egi aliud, quam ut cum pudore luctarer et infantiae meae velut rationes inspicerem: adeo omnia deficiebant verba, quibus observantius alloqui te sperabam quam silui. Occupo ergo invita verba, et spargam haec, non eligam, ut ipsa fiducia securitasque sermonis fidem faciat tibi, ne praecipiti quadam cogitatione interruptam religionem, qua cum merita tua semper tum comitatem, qua in cultores tuos me adscripsisti, postquam primum audivi vidique venerabile illud et probum os tuum, *τοῦ καὶ ἀπὸ γλώσσης μέλιτος γλυκίων ῥέεν*[12], et visum veneratus sum. Opto autem

1 Louis de Nogaret d'Epernon de La Valette.
2 Bernhard, hertog van Saksen-Weimar.
3 Josias, graaf van Rantzau; zie over hem VI no. 2343, p. 327 n. 13.
4 Henri de Bourbon, prins van Condé.
5 Matthias, graaf Gallas, generaal-majoor in dienst van Ferdinand II.
6 Karel IV, hertog van Lotharingen.
7 Verbeterd uit een schrijffout in de Haagse copie: XVI/XXVII.
8 Albert Joachimi, heer van Hoedekenskerke.
9 Karel I.
10 Copie Leiden, UB. coll. Burm. f. 5; coll. Gron. 55 f. 5. Beantw. d. no. 2815. Betreffende Gronovius zie men V, p. 229 n. 2. aant.
11 De laatst bekende brief van Gronovius aan Grotius is die van 7 februari 1634 (dl. V, p. 229 no. 1911).
12 Homerus, *Ilias* I, 249.

a summo Numine, cum virtutibus tuis par honor evenire non possit, is uti perpetuo rerum tuarum status sit, qui nec magnitudinem tuam dedeceat nec pietatem studiumque de publico egregie porro merendo inhibeat.

Studia nostra paucis consiliis tuis excitata[1] in eo nunc vigore sunt, ut vel hac solum caussa unius ambulationis moram mihi tecum exoptem, ubi explorares, num aureos sermones tuos intelligere potuerim. Neque enim adeo fastidiose ultra Sirenibus adhaeresco, ut non sublimiorum quibus maxime vita iuvatur, si non omnis, tamen potiore ex parte sim: neque ita severa illa persequor, ut in barbaros transeam et deliciis literariis nuncium remittam. In quibus ut pote, ubi plus videor posse, lucrativis horis exerceo et iacto me interdum, si forte aliquod, quantumvis parvum ad iuvandas literas momentum esse possim.

Ita nuper ad P. Papinii Statii Silvas[2] diatriben scripsi[3], cuius, si liceret per locorum intervalla et itinerum difficultates, neminem quam te, vir maxime, iudicem esse malim. Diligentiam certe magnam adhibuimus et, quantum nostra tenuitas patitur, plurima tum in ipso poëta tum in interpretum commentariis emendanda animadvertimus. Atque en gustum. Equo maximo Domitiani[4]: Te signa ferente Et minor in leges iret gener et (Ca)to castris[5]. Non est hic locus summorum virorum *παροράματα* ad haec verba recensere. Quorum omnium communis error est, quod ire in leges sub leges concedere interpretantur. Nos ‘ire in leges’ dictum putamus, ut Virgilio: ‘imus in adversos’[6]. Statio: ‘adversum moriens it miles in hostem’[7]. Leges sunt illae, quas senatus infelici magnanimitate armato Caesari[8] imposuit - Suetonius Iulio cap. XXVIII[9] -, de quibus signatur (?) Petronius[10]: ‘Tu legem, Marcelle[11], tene’[12]. Leges pro earum latoribus et pertinacibus defensoribus, ut divine tu apud Lucanum[13]: ‘Scit cruor imperii qui sit, quae viscera legum’[14]. Quod equidem semper exosculatus sum, ex quo intelligere potui. Hoc igitur dicit: Si tuis auspiciis partes Caesaris fuissent administratae, si tu Cae-

1 Bijvoorbeeld in Grotius' brief van maart 1634 (V, p. 234).
2 Over de latijnse dichter Publius Papinius Statius en zijn *Silvae* zie men IV, p. 216 n. 2.
3 *Johannis Frederici Gronovii in P. Papinii Statii Silvarum Libros V. Diatribe Ad Th. Graswinckelium Equitem & JC.* Hagae-Comitis, Ex Officina Theodori Maire MDCXXXVII.
4 Het eerste gedicht van boek I der *Silvae* is gewijd aan het ± in het jaar 91 opgerichte ruiterstandbeeld van keizer Domitianus; zie Gronovius, *Diatribe*, p. 21 (c. IV) - abusievelijk als 25 gepagineerd -.
5 Statius, *Silvae* I I, 27/8 ed. Mozley (Loeb Class. Libr.), I, p. 8; zie Gronovius, *Diatribe*, p. 18: te regna ferente; *Diatribe*, p. 20. Voor Marcus Porcius Cato Uticensis zie IV, p. 501 n. 4.
6 Vergilius, *Aen.* XI, 389; Gronovius, *Diatribe*, p. 17.
7 Statius, *Silv.* II V, 20; Gronovius, *Diatribe*, p. 17.
8 De Romeinse dictator Gaius Julius Caesar.
9 Suetonius Tranquillus, *De Vita Caesarum: Divvs Ivlivs*, XXVIII; zie de editie van Rolfe (Loeb Class. Libr.), p. 38.
10 Gaius Petronius Arbiter, Romeins schrijver; zie over hem V, p. 230 n. 1.
11 Marcus Claudius Marcelius, consul in 51 v. Chr.; vgl. de in n. 9 geciteerde plaats bij Suetonius.
12 Petronius Arbiter, *Satiricon* 124 (288); zie ed. Heseltine (Loeb Class. Libr.). p. 274. Gronovius, *Diatribe*, p. 19.
13 Marcus Annaeus Lucanus (39-65), Romeins dichter; aanvankelijk tot de kring rond keizer Nero toegelaten, werd hij later diens vijand. Hij nam deel aan de samenzwering van Gaius Calpurnius Piso tegen het leven van de keizer en werd bij de ontdekking daarvan tot zelfmoord gedwongen.
14 Lucanus, *De Bello Civili* VII, 579: Scit, cruor imperii qui sit, quae viscera rerum; zie ed. Duff (Loeb Class. Libr.), p. 412.

sar fuisses, in has leges et earum rogatores defensoresque capita illa adversarum partium Pompeius[1] te minor, non magnus solus paremque ferre indignatus, et Cato ultro tecum ivissent, armati movissent[2]. Invidiosissimum autem illud in hostes Divi, quod proxime ante clementiam erga externos furores Domitiani[3] praedicavit, qua videlicet illi digni non essent, qui tam ingratos pro studio Rom. imperii augendi se ostendissent[4]. Videtur et illos latores perstrinxisse Caesar lib. I. de bello Civili: Decurritur ad illud extremum atque ultimum senatus consultum, quo nisi poene in ipso urbis incendio atque in desperatione omnium salutis, latorom audacia, nunquam ante discessum est: dent operam consules, praetores etc.[5] posset scribi - latorum audacia! -: et verum probarem, si Florus[6], non Caesar in manibus esset.

Quae tamen non intelligere me fateor, atque ideo addo, ut a te me hoc doceri petam. Utinam autem gravissimae occupationes haec permitterent, ut spondere mihi possem te, quae ad libros illos observasti, mecum communicaturum aut quaestionibus meis responsurum.

Permulta habeo, quae anteriores interpretes securi praeterierunt, in quibus ego tamen nec volam nec vestigium boni integrique sensus video. Rogarem illud praecipue, ut magni viri libros, in quibus tanta cum specie disputat satiram et re et nomine Graecae originis esse, pervolutares quaeque non recto stare talo putares, enotares mihi. Etsi enim facile alba sim linea ad ea, quae me olim docuisti, praesertim recens a lectione operis Casauboniani[7]; sunt tamen ibi quaedam, in quibus mihi non satisfacio. Bella autem occasio est hac de re accuratius disserendi ad illa in Tiburtino Manlii Vopisci[8]:

> Liventem Satiram nigra rubigine turbes,[9]

ubi plaudit sibi mire Gevartius[10], cum corrigit turpes. At nos vulgatum ita defendimus. Duo sunt, ex quibus Satira Luciliana[11] cohaeret, ordo turbatus et confusaneus seu respectu materiarum seu stili, qui prosam versae miscet, sive sermonis, qui Graecam latinae, et insectatio vitiorum per sales et acerbos iocos. Quae

1 Gnaeus Pompeius Magnus: zie IV, p. 501 n. 2.
2 Gronovius, *Diatribe*, p. 20.
3 De Romeinse keizer Titus Flavius Domitianus (81-96; geb. 51).
4 Gronovius, *Diatribe*, p. 20.
5 Caesar, *Bellum Civile* I, 5; ed. Peskett (Loeb Class. Libr.), p. 8. Vgl. Gronovius, *Diatribe*, p. 20.
6 Vgl. Gronovius *Diatribe*, p. 13. Lucius Annaeus Florus is o.a. de schrijver van *Epitome bellorum omnium annorum DCC*, een schets van de Romeinse geschiedenis, waarbij de schrijver o.m. teruggaat op Livius, Sallustius, Caesar, en speciale aandacht schenkt aan de oorlogen tot de tijd van keizer Augustus; hij is wellicht identiek met de tijdgenoot en vriend van keizer Hadrianus (117-138).
7 *Isaaci Casavboni De Satyrica Graecorvm Poesi, & Romanorum Satira Libri duo. In qvibvs etiam poetae recensentur, qui in vtraque poesi floruerunt.* Parisiis. Apud Ambrosivm & Hieronymvm Drovart, via Iacobaea, sub scuto Solaris aurei. M.DCV.
8 Het derde gedicht van boek I der *Silvae* is gewijd aan de villa (bij Tibur) van de epicurist Manilius Vopiscus, een man met smaak voor literatuur.
9 Statius, *Silvae* I III, 103; ed. Mozley (Loeb Class. Libr.) I, p. 46; Gronovius *Diatribe*, p. 64.
10 Over Jean Gaspard Gevaerts en zijn Statiuseditie zie men IV, p. 216 n. 1.
11 De Romeinse dichter Gaius Lucilius (180-102 v. Chr.) was de schepper van het origineel-Romeinse genre van het hekeldicht.

utraque summa cum eruditione et iudicio expressit hoc versu Statius. Cum enim satiram nigra liventem rubigine facit, posterius: cum turbari eam, prius innuit. Turbare miscere est, confusaneum et miscellum opus facere. Ut turbatis gressibus ambo Praecipitant lib. XI Theb.[1] hoc est, permixtis, implicitis, ut discerni non possit ab astantibus, utri cuiusque sint. Turbare satiram est opus, carmen miscellum facere et quasi per satiram scribere: de qua locutione multa pro tironibus collegimus, in quibus doctissimi viri falsi sunt. Turbare satiram liventem nigra rubigine est satiram Lucilianam condere.

Vides quam opportune gloriari possim te magistro ita me profecisse, ut communibus studiis prodesse possim. Adeo ingenui sumus, ut nemo lubentius hoc profiteatur: et is nobis pudor eaque modestia est, ne aliter summum virum, quamvis contra ipsum sentientes, accipiamus, quam ut ille se laesum queri nolit.

Age igitur, maxime heros, sume hanc operam ei homini, qui semper virtutes tuas adoravit et sane suam gloriam putat, quod eo seculo natus sit, quo non tantum publice, sed etiam privatim incomparabilis doctrinae tuae fructum participare possit. Neque aliter hoc precor, quam si negocia tua, quae fortunae Germanorum - utinam feliciter *γένοιτο, γένοιτο*! - tempora tua expensa ferunt, nobis vacare te patiantur, et eam de nobis spem habes, ut aegre non feras illustri nomine tuo chartas nostras cohonestari.

Vale, *μέγα θαῦμα Βροτῶν*[2], et ut amari nos a te sciam, literis tuis quamprimum me dignare.

Τῷ πάνυ Salmasio[3], apud quem nos commendationi tuae pudorem non incussisse intellexisti forte, officiose salvere iuberem, nisi illum in itinere iam esse crederem.

Iterum vale cum tuis et bene rem gere.

Hagae Comitis, a.d. VI Kal. Octobr. ann. MDCXXXVI.

Τῷ πάνυ Salmasio: Certe debuit dicere *τὸν πάνυ*, ni fallor. Hoc nimirum est cessare, quod minus recte expositum a te puto in Ovidii Trist. lib. III El. VII[4].

> Aut ubi cessaras, causa ruboris eram.

Neque enim ibi poëta significat studium musimum ab illa virgine intermissum fuisse, sed illam minus attentam ad ea, quae scriberet, aberrasse. Certe rem acu tetigisse puto Iacobum Wallium[5], cultissimum poëtam, qui de eadem hac Perilla:

> Non ubi cessaras, quamvis cessasse puderet,
> Delictum Musa est inficiata suum[6].

1 Statius, *Theb.* XI, 519/20: ... et ad terram turbatis gressibus ambo praecipitant.
2 Vgl. Homerus, *Il.* XIII, 99: *Ὤ πόποι, ἦ μέγα θαῦμα τόδ᾽ ὀφθαλμοῖσι ὁρῶμαι* en id., *Od.* XI, 287: ... *θαῦμα βροτοῖσιν*.
3 De Franse klassiek-filoloog Claude de Saumaise, hoogleraar te Leiden, bevond zich met verlof in zijn, vaderland.
4 Ovidius, *Trist.* III VII 26; het gedicht is gericht aan Perilla - wel ten onrechte beschouwd als Ovidius' stiefdochter de dochter van zijn derde vrouw.
5 Jacques van der Walle (1599-1690), jezuiet; hij schreef een groot aantal latijnse gedichten.
6 Op p. 216 van de editie van 1636: *Iacobi Wallii e Societate, Iesv Poematvm Libri novem*.

Quum Corallus[1] scriberet: ‘nescio, quis sit ille Plut. in Galba’[2], tum bona fide cessabat. Ita quidem sentio, nisi meliora a te docear.

2776. 1636 september 26. Aan A. Oxenstierna[3].

Excellentissime Domine,

Non multum agitur paribus ferme bellantium utrinque viribus. Putantur frater regius[4] et comes Suessionensis[5] habere XL^{m} peditum, XIV^{m} equitum. Rex[6] praeterea VIII^{m} hominum ad sui custodiam. Roya recepta a comite Suessionensi. Dorlanum hostis obsidere dicitur. Comes Suessionensis saepe tentatus antehac, an cardinalis[7] imperium pati posset, aperte respondit se ejus inimicitias malle quam in servitutem se dare. Tamen rem cardinalis obtinet rege tam prope admoto, ut vix quicquam nisi eo consulto agatur. Et creditur cardinalis fortunae suae, an et astrologorum, quibus multum tribuit, promissis fisus calida consilia cautis praelaturus.

Nuper cum marescallus Lafortius[8] haud ita celeriter propellendas in hostem copias censeret, dixit rex sibi idem videri, sed non placere id consilium cardinali. Idem homini, qui a regina matre[9] literas de pace tulerat, respondit, nihil ea de re actum iri, nisi ipsa prius in Gallia esset, quod per ludibrium dictum sit, an ut spe pacis eo trahatur, ubi in veterem custodiam recidat, diversa est interpretatio. Lafortio autem dixit rex de pace si quid sit, id se latere.

Angli legati[10] perseverant non videre cardinalem, nequid dignitati regni decedat, eaque in re negant suum regem[11] quicquam mutaturum.

Dux Vinariensis[12] non longe a Gallasio[13] in comitatu Burgundiae castra

1 Naar ik vermoed is Stephanus Corallus bedoeld; hij bezorgde een aantal uitgaven van klassieke auteurs, o.a. van Statius (1473?) en van Ovidius (1477). Zie *Short-Title Catalogue of Books printed in Italy and of Italian Books printed in other Countries from 1465 to 1600. Now in the British Museum*. London, Trustees of the British Museum, 1958. Identificatie wordt echter bemoeilijkt door het feit, dat de naam ‘Corallus’ voorkomt als pseudoniem van Ulrich von Hutten (1488-1523), graecus, dichter en hervormer. Zie bijvoorbeeld *Dialogi Septem Festive Candidi. Momvs. Carolvs. Pietatis et Svperstitionis Pvgna. Conciliabvlvm Theologistarvm adversvs bonarvm literarvm stvdiosos. Apophthegmata Vadisci et Pasqvilli de depravato ecclesiae statv. Hvttenvs Captivvs. Hvttenvs Illvstris. Avthore S. Abydeno, Corallo. Germ.* in: *Ulrichs von Hutten Schriften herausgegeben von Eduard Böcking. Vierter Band. Gespräche*. Leizig. Druck und Verlag von B.G. Teubner. 1860.

2 Noch uit Corallus noch uit Von Hutten is mij deze tekst bekend; de zin ervan is mij niet geheel duidelijk: ik weet dan ook met de interpunctie niet goed raad.

3 Gedrukt *Epist.*, p. 267; *Oxenst. Skrifter* 2. afd. II, p. 245. Tesamen met nos. 2781, 2789 en 2799 beantw. d. no. 2858.

4 Gaston Jean-Baptiste de France, hertog van Orléans.

5 Louis de Bourbon, graaf van Soissons.

6 Lodewijk XIII van Frankrijk.

7 De Richelieu.

8 Jacques Nompar de Caumont, markies van La Force.

9 Maria de Medici; zij hield verblijf in de Zuidelijke Nederlanden.

10 De ordinarius Engelse ambassadeur John Scudamore en zijn extra-ordinarius collega Robert Sidney, graaf van Leicester.

11 Karel I.

12 Bernhard, hertog van Saksen-Weimar.

13 Matthias, graaf Gallas, generaal-majoor in dienst van keizer Ferdinand II.

habet. Auctique ibi sunt caesariani[1] novem ex Silesia partim draconariorum, partim peditum cohortibus, quae regimenta vocant. Exspectantur a Gotzio[2] tres aliae.

In Italia quiescitur crediturque Parmensis[3] honesta specie parendi jussis pontificiis[4] ab armis abiturus.

In Valle Telina nihil fit palamque in Austriacam Domum reflectuntur Rhaetorum animi Gallici dominatus odio. Scribitur inde Marinum[5] ire Constantinopolim.

Colmaria obsessa non est, tantum clausi fuerant exitus, ut tuto transirent Gallasiani exercitus impedimenta.

Cum nuper e ducis Bernhardi et principis Condaei[6] castris Suedi milites in Picardiam ituri non longe Fontebellaqueo praetergrederentur, ortus rumor ridiculus reginam Suediae[7] auxilium. regi Galliae XV millium ducere totam urbem pervaserat, ita ut multi ad eam videndam ad nos accurrerent.

Milereium[8] valde objurgavit cardinalis, Bressaeus[9] ruri latet. Inter fratrem regium comitemque Suessionensem magna amicitia cardinali non suspecta esse non potest.

Iubilaeus papae vim quidem suam hic habet, sed suppressa ejus bulla, propter illa verba ‘utrumque regem’, quae[10] et in Guenettii[11] mandatis posita dixi. Interim res eadem graves rixas inter archiepiscopum Parisiensem[12], qui jure episcopali publicavit iubilaeum etiam in hoc Sancti Germani suburbio, et abbatem Sancti Germani excitavit[13], qui est Metensis episcopus, regis natura frater[14], id jus sibi vetere pontificum indulto vindicet. Qua de re edictum archiepiscopi mitto[15].

Edidit Evortius Iolivetus[16] poëma suum, quo regis Gustavi[17] acta, ut potest, canit. Puto exemplum ad Tuam Sublimitatem aut misit aut missurus est. Petieram ab eo, ut scriptum, priusquam ederetur, ad Tuam Sublimitatem mitteretur; impetrare id ab eo editionem festinante non potui. Ego sicut sollicite mihi cavi

1 De troepen van Ferdinand II.
2 Johann, graaf van Götz; zie no. 2685, p. 281 n. 7.
3 Odoardo Farnese, hertog van Parma.
4 Van Urbanus VIII.
5 Charles Marin (Carlo Marini); zie over hem V, p. 436 n. 4. Grotius stond met hem in regelmatige briefwisseling.
6 Henri de Bourbon, prins van Condé.
7 Christina van Zweden.
8 Charles de La Porte, markies van La Meilleray; vgl. no. 2734, p. 357 en n. 1 aldaar.
9 Urbain de Maillé, markies van Brezé; vgl. no. 2734, p. 356 en n. 7 aldaar.
10 De tekst der *Epist.* heeft abusievelijk ‘qui’.
11 Martio, kardinaal Ginetti; vgl. no. 2744, p. 370.
12 Joannes Franciscus, kardinaal de Gondi; zie III, p. 456 n. 2.
13 De uitgave der *Epist.* heeft in plaats van ‘et abbatem’ de woorden ‘cum Abbas’ en mist het woord ‘excitavit’.
14 Henri de Bourbon, markies van Verneuil (1600-1682), van 1612 tot 1652 bisschop van Metz, waar hij zich liet vervangen door suffragaan-bisschoppen. Hij was een zoon van Hendrik IV van Frankrijk en van Catherine Henriette de Balzac d'Entraigues, markiezin van Verneuil (1579-1633).
15 Het mandaat is van 5 september 1636; de opening van het jubilé werd voor Parijs en voorsteden erin aangekondigd op 14 september, de sluiting op 28 september d.a.v.
16 Over Evert Jollyvet en zijn *Fulmen in Aquilam sive Gustavi Magni Bellum Sueco-Germanicum* zie no. 2657, p. 239 en n. 2 aldaar.
17 De Zweedse koning Gustaaf II Adolf.

ob causas multas, ne ad edendum auctor adjutorve fierem, ita externi hominis in ros Suedicas studium non indignum suo praemio censeo.

Quam de Parmensi modo posui conjecturam, ea plurimum firmatur rebus ejus ducis improsperis, quas literae circa finem Augusti scriptae nuntiant. Nam cum Rotofredi castellum, ut scripsi nuper[1], obsidioni exemit agrum Placentinum ingressus Martinus Arrago[2] - id factum die ejus mensis XV novi Cal. - sexcenti ferme, qui juxta agebant, Galli Parmensesque milites occisi sunt, capti CCCC cum impedimentis omnibus. Auctum, quod in eo loco erat, praesidium recenti milite; oppido castelli Sancti Johannis detracta moenia. Agros ibi non minus quam aliis in partibus tenente hoste dux Parmensis, ne Placentiae includeretur, metuens Parmam se recepit. Secutus eo Martinus Arrago, postquam Trebiam transiit, ad Padum se posuit, ubi in adversa ripa Cremona conspicitur, incendiis rapinisque terribilis. Ut cum eo suas copias conjungere possit Hispano militans cardinalis Trivultius[3], pontem[4] imposuit Pado, dum Alexandriae se tenet Leganesius[5] exercitum in Bassiniana habens ibi[6] quoque ad Padi transitum facilem ponte facto. Ex Paviae urbe amne Ticino in Padum demissa tormenta bellica et ingens Mortariae in oppido paratus pabuli cibique aliquid minantur[7]; quem locum suis conatibus destinent, incertum[8] adhuc. Galli interim ad Bremum in agro Montiferratensi non sine agrestium damno quiescunt; Sabaudi[9] miles in Pedemontana regione.

Vidi a Vienna literas 16 Augusti scriptas ab homine satis curioso. Ait placere consiliariis imperatoris[10], ne Coloniam mittantur qui de pace acturi sunt, nisi Ratisbonensi conventu omnia, quae prius oportet, recte sint constituta. Multum conferri consilii inter Anglum[11] et Polonum legatos[12]: illum vero ad Saxonem[13] ire commendatum quae habet negotia. Proponi ab aulicis quibusdam, ut praeter Inferiorem Palatinatum ducis etiam Wirtembergensis[14] - qui imperatori supplicaturus conditionesque ab eo accepturus Saxonis adventum et pro se preces exspectat - ditio, ubi morte possessoris vacaverit, detur principi Domus Pala-

1 Zie no. 2762 dd. 18 september 1636.
2 Don Martin de Aragon y Alagon, Spaans generaal; zie over hem no. 2762, p. 395 n. 5.
3 Giovanni Giacopo Theodoro, kardinaal Trivulzio; zie no. 2774, p. 408 n. 7.
4 De uitgave der *Epist.* heeft abusievelijk ‘postquam’ in plaats van ‘pontem’.
5 Diego Mexia Felipes de Guzmén, markies van Leganès.
6 De uitgave der *Epist.* heeft abusievelijk ‘id’ in plaats van ‘ibi’.
7 De uitgevers der *Oxenst. Skrifter* hebben de tekst aldus gewijzigd: ‘Ex Paviae urbe amne Ticino in Padum demissa tormenta bellica et mortariae; ingens et oppido paratus pabuli cibique. Aliquid minantur;.’ Tegen deze wijziging zijn echter ernstige bezwaren aan te voeren. Een nominativus pluralis ‘mortariae’ bestaat niet, wel het neutrum plurale ‘mortaria’. Bovendien ligt in de nabijheid van Pavia de stad Mortara. Men Handhave dus de lezing der *Epist.* en plaatse achter ‘minantur’ het leesteken;. Mortariae is een schrijffout c.q. zetfout voor Mortarae. Het is wellicht overbodig op te merken, dat de substantiva ‘tormenta’ en ‘paratus’ subjecten zijn bij ‘minantur’.
8 De uitgave der *Epist.* heeft abusievelijk ‘incerto’ in plaats van ‘incertum’.
9 Vittorio Amedeo, hertog van Savoye.
10 Ferdinand II.
11 Thomas Howard, graaf van Arundel.
12 Jerzy (Georg) Ossolinsky; zie over hem no. 2760, p. 392 n. 13.
13 Johann Georg, keurvorst van Saksen.
14 Eberhard III, hertog van Würtenberg.

tinae[1] cum matrimonio filiae Caesaris[2]. Ad Saxonem missum esse ab Hispania quendam cum muneribus; gratum esse ei electori Hatzfeldii[3], ut observatoris sibi appositi, conspectum. Et de Ognato[4] Gallasium queri, quod pecunia et alimenta militi non adsint. A duce Brunsvicensi[5] ad componenda, quae cum Domo Austriaca controversa habet, legatos exspectari Ratisbonae. Laborare caesarem, ut Sophin[6] turbet per Tottam[7], sed spe exigua.

A Frisio[8] quondam noto Sublimitati Tuae literas e Saxonia veteres accepi, quas mitto, tum quia veniunt ab eo, qui etsi, ut judico, hostis non est, apud hostes tamen vivit, tum quia scitu dignum est, quod de viro prudente scribit, qui pacem Pirnensem[9] ita improbaverit, ut ob eam electoris se consiliis subduxerit.

Legatus Sabaudus[10] ab aliquo tempore desiit Anglos invisere, haud dubie ut suspiciones communicatorum inter ipsos consiliorum vitentur.

Decimonono hujus mensis, ut ex Thuani[11] literis disco, copiae cardinalis Valettae[12] et ducis Bernhardi erant Monthavioni in Burgundiae finibus. Champlitae, qui locus inde tres leucas distat, Gallasius et dux Carolus[13].

Deus, Excellentissime Domine, Tuae Sublimitati et per eam regno Suedico fautor sit.

Tuae Sublimitatis cultor devotissimus
H. Grotius[14].

Lutetiae, 16/26 Sept. 1636.

Molam frumentariam extra Corbiam Galli incenderunt et ajunt sperare se oppidi famem me vix credente, dum latus oppidi Hispanus assidet.

Literae ex Zelandia nos docent castra principis Arausionensis[15] adhuc in agro Hollandiae Langestratensi haerere, infesta a peste.

Dunquercam ingressas naves XXVII, quae milites ferebant IV^{m} CXLI, unde novae in Dorpium[16] querelae, qui XXI optimas naves et mandata prohibendi habuerit.

1 Karel Ludwig; zie over hem V, p. 112 n. 12.
2 Dat moet Cecilia Renata zijn; zij huwde op 9 augustus 1637 met de Poolse koning Wladislas VII (IV).
3 Melchior van Hatzfeldt und Gleichen.
4 Iñigo Velez de Guevara y Tasis, graaf van Oñate, ordinarius Spaans ambassadeur in Wenen.
5 Georg, hertog van Braunschweig-Lüneburg.
6 Codenaam voor Zweden.
7 Åke Tott, Zweeds veldmaarschalk; de naam staat in de tekst in cijfercode: 68.59.1090.70(=69).30.
8 Niet geïdentificeerd.
9 Zie betreffende het verdrag van Pirna V, p. 292 n. 1.
10 Claudio de Chabò, markies van San Maurizio (1583-1653), sedert 1633 gezant van Vittorio Amedeo van Savoye in Parijs.
11 François Auguste de Thou; hij was als surintendant des finances et de la justice toegevoegd aan kardinaal de La Valette.
12 Louis de Nogaret d'Epernon de La Valette.
13 Karel IV, hertog van Lotharingen.
14 Onderschrift en naam ontbreken in de uitgave der *Epist.*
15 Frederik Hendrik.
16 Admiraal Filips van Dorp.

D. Joachimium[1] in Angliam missum, ut regi dicat non toleraturos Ordines novum harengarium vectigal.

Adres: Axelio Oxenstiernae, Sacrae Reg. Maj. Regnorumque Sueciae Senatori et Cancellario.

2777. 1636 september 30. Van Willem de Groot[2].

Frater optime,

Ex tuis ad patrem[3] undecimo hujus mensis scriptis litteris[4] intelligo te de parentum valetudine esse sollicitum, qua cura ut te in hoc quidem tempus liberem, officii mei esse credidi te de commodiore utriusque valetudiue certiorem facere. Pater enim bene fert aetatem, mater[5] vero etsi minus firmo corpore; saepiuscule enim languet et de hydrope conqueritur, tamen nullo magno aut letali morbo laborat. Nos reliqui valemus et meliorem filiae tuae[6] valetudinem laeti intelligimus.

Gronovius[7], cujus nuper feceram mentionem[8], ostendit mihi litteras ad te Casauboni[9], quas propediem restituturum se promittit; jam enim festinatur editio[10], quod puto ipse in hisce suis litteris significabit.

Adfuit nobis heri juvenis[11], quem e Germania, ut tibi a concionibus sit, evocasti, qui per integros tres menses adverso vento in his nostris oris fuit detentus, et jam primum monente Matisio[12] nos accessit. Is, simulatque Euri flaverint, quod circa haec tempora plerunque solet evenire, ad vos veniet.

In castris nostris necdum quicquam magnae rei geritur; habet penes se princeps[13] mille et sexcentas qua magnas qua minores naves. Putant rerum gnari aliquam ipsi expeditionem in animo esse, nam ut obsidionem inceptet anni tempus ferre non videtur.

Vale, frater optime, cum uxore et liberis[14].

1 Albert Joachimi, heer van Hoedekenskerke, ordinarius ambassadeur van de Republiek in Londen.
2 Hs. Den Haag, ARA. Eerste afd. coll. Hugo de Gr. Aanw. 1911 XXIII, no. 24. Eigenh. oorspr.
3 Jan de Groot.
4 De brief is verloren gegaan.
5 Aeltgen Borre van Overschie.
6 Cornelia, Grotius' oudste dochter.
7 Johann Friedrich Gronovius, jurist en klassiek-filoloog; zie V, p. 229 n. 2.
8 No. 2702.
9 Zie voor deze brieven van Isaac Casaubonus - behalve no. 2702 - deel IV passim en III, p. 174 met de verwijzingen in n. 11.
10 *Isaaci Casauboni Epistulae quotquot reperiri potuerunt, nunc primum junctum editae. Adjecta est Epistola de morbi ejus mortisque causa: deque iisdem narratio Raphaelis Thorii.* Hagae Comitis. Ex officina Theodori Maire. MDCXXXVIII.
11 Brandan Dätri, luthers theoloog uit Hamburg; hij was op weg naar Parijs, waar hij het ambt van huispredikant bij Grotius op zich zou nemen; zie VI no. 2369, p. 364 en n. 3 aldaar. Vgl. ook VI, nos. 2377 en 2417.
12 Assuerus Matthisius; zie over hem V, p. 72 n. 10; vgl. ook de in de vorige aantekening vermelde brieven uit deel VI.
13 Frederik Hendrik.
14 Alleen Cornelia en Diederik waren bij hun ouders in Parijs.

Tibi obsequentissimus frater
Guilielmus Grotius.

Hagae, XXX Septembris 1636.

Adres: A Monsieur Monsieur Grotius, Ambassadeur de la Reine et couronne de Suède vers le Roy Trèschrestien. A Paris.
In dorso schreef Grotius: 30 Sept. 1636. W. de Groot.
Boven aan de brief: Rec. 27 oct.

2778. 1636 [oktober]. Van Ch. Marini[1].

Monsieur,

Après un long silence ie vien de recevoir vos très aggréables du 19[2], 16/26 d'Aoust[3], et du 2 de 7bre[4] tout en un mesme temps, d'autres dont vous faites mention ie n'en ay point receu, vous suppliant de les addresser d'ores en avant a u sieur Sprecher[5] ou monsieur Tschudy[6] à Coire, ou bien s'il vous voules à monsieur l'ambassadeur de France Anier[7] qui vous baise les mains et s'offre qu'en les luy addressant il me les faira tenir à Chiavenne.

De nouveau nous n'avons rien icy horsmis la continuation des misères dans la Voltoline, où les paysans estant morts partie par la peste, partie se retirer çà et là. Les soldats mesmes font la vendange, et consument en un mois ce que leur devroit durer tout un an entier: de façon que ie ne tireray la moindre chose de nos rentes pour cest année. I'eusse espéré bien autre chose de ceste armée par le mal gouvernement de laquelle les bons protestans pâtissent plus que les rebelles mesmes. Sed ferendum est quod mutari non potest[8]. I'espère de voir une fois les effets de vos espérances que me donner touchant le payement de mon gage.

Les Grisons veulent résigner leur compagnies. Leur six régimens ausquels on doit la paye de dix mois n'ayant receu que 80^{m} francs: pourtant l'ambassadeur de France s'en va à Coire pour les appaiser dereschef en quelque façon s'il est possible.

En Italie on ne fait aussy rien et est-on en doute si nos Suédois seront plus heureux après les pertes de Magdeburg et Stargard.

Dieu ve[u]ille assister les siens, et nous maintenir tous en sa sauvegarde.

Je demeure passionément, monsieur,

Vostre serviteur très obligé
Marini.

Ce que ie vous ay escrit de monsieur Hofkirch[9] ie vous prie d'en avoir souvenance et envoyer l'enclose par pronte addresse.

1 Hs. Den Haag, ARA. Eerste afd. coll. Hugo de Gr. Aanw. 1911 XXIII, no. 9. Eigenh. oorspr. Antw. op nos. 2717, 2728 en 2741; beantw. d. no. 2816. De brief is een antwoord o.a. op een schrijven van Grotius dd. 2 september 1636 en blijkens de desbetreffende aantekening op 22 oktober ontvangen. Daar Grotius bovendien in dorso vermeldt: oktober 1636, heb ik de brief aldus gedateerd. Betreffende de schrijver zie men V, p. 436 n. 4.
2 No. 2717.
3 No. 2728.
4 No. 2741.
5 Fortunatus Sprecher von Bernegg; zie over hem IV, p, 138 n. 9.
6 Laurent Tschudi; zie no. 2590, p. 145 n. 14.
7 François Lasnier; zie no. 2527, p. 52 n. 15.
8 Vgl. no. 2688, p. 288 en n. 1 aldaar.
9 Over de baron van Hofkirchen zie men no. 2748, p. 379 n. 10.

P.S. I'adjuste icy celle de monsieur Tschudy; par son advis vous pourrez addresser les vostres au maistre des postes[1] à Lyon sans aucune despence. Vous verrez aussy icy ce que le baron Hofkirch escrit au gran chancelier[2].

In dorso schreef Grotius: oktober 1636 Marin.
Boven aan de brief: rec. 22 oct.

2779. 1636 oktober 2. Aan S. Bielke[3].

2780. 1636 oktober 2. Aan L. Camerarius[4].

Illustrissime Domine,

Non multum agitur. Hispani Cateleto, Atrebatum oppido, Cameraco magnis praesidiis prospexere et Corbiam se tutaturos sperant. Eo milite, qui ex Silesia venit, in Campaniam irruentes abstraxerunt a fratre regis[5], qui Bapalmam versus iverat, cum parte exercitus comitem Suessionensem[6]. Princeps Thomas[7] inter Bapalmam et Atrebatum oppidum, Capellae et vicinis locis Piccolominius[8] esse dicitur; Iohannes Waertius[9] Hesdinum inter et Monstrolium.

Gallassius[10] cum XXX^{m}, minore cum exercitu Galli, sed equite praepollentes in ducatu Burgundiae sunt cis Ararim nobis exiguo intervallo dissiti, quod levibus praeliis dat occasiones, quarum unum Gallis minus cessit prospere. Sed si interius in Galliam penetrare nequibit Gallassius, Helvetiorum damno hyemem transiget.

In Navarram quoque Gallis parentem ex Hispania infunditur bellum magno ibi habitantium metu.

Italiae agros et adiacentium terrarum impune percursat Hispanus, immanibus, ut Galli ferunt, saevitiae exemplis.

Valli Telinae Cerbelo[11] imminet novis auctus copiis. Mari duas naves longas forte obvias, quarum altera Hispanica erat, Hetrusca altera - nam sex suarum auxilio

1 Le sieur Du Lieu; hij vervulde te Lyon de functie van agent des courriers of maître des postes.
2 De Zweedse rijkskanselier Axel Oxenstierna.
3 Copie Den Haag, ARA. Eerste afd. coll. Hugo de Gr. Aanw. 1911 XXIII no. 2, p. 78. De brief is blijkens een marginale aantekening op de copie gelijkluidend aan no. 2780 aan L. Camerarius; men zie aldaar. Betreffende S. Bielke zie no. 2658, p. 241 n. 9.
4 Copie Den Haag, ARA. Eerste afd. coll. Hugo de Gr. Aanw. 1911 XXIII no. 2, p. 78; copie Uppsala, UB., cod. 388a, ep. 51. Gedrukt *Epist.*, p. 268. Voor hetzelfde schrijven verzonden aan Sten Bielke zie no. 2779. Geadresseerde, Ludwig Camerarius, was ordinarius Zweeds ambassadeur in Den Haag.
5 Gaston Jean-Baptiste de France, hertog van Orléans, broer van Lodewijk XIII.
6 Louis de Bourbon, graaf van Soissons.
7 Tommaso Francesco van Savoye, prins van Carignano.
8 Ottavio d'Arragona, prins van Piccolomini, hertog van Amalfi; zie V, p. 444 n. 11.
9 Johan, baron van Werth, veldmaarschalk in dienst van Maximiliaan van Beieren en van keizer Ferdinand.
10 Matthias, graaf Gallas, generaal-majoor in dienst van Ferdinand II.
11 Johann, graaf van Cerbellon (Giovanni, graaf Serbelloni).

Hispanis dux Hetruriae miserat - depressere[12] Galli. Sed crescent Hispanis animi, si verum est, quod multis e locis scribitur, novem illis auri milliones ab

12 De lezing van de copie te Uppsala verdient de voorkeur boven het ‘repressere’ der andere bronnen.

America venisse, proventum annorum XXXV[1] et XXXsexti, praeter classem, quae a Terra Firma adhuc exspectatur.

Cardinalis Ginettius[1] Venetiis est tempus eundi Coloniam exspectans[2].

Haec nunc habebam praeter incertos rumores, quorum auctor esse nolim.

Deus, Illustrissime Domine, illustrissimae dominationi tuae[3] favens adsit.

Illustrissimae Dominationi Tuae omni observantia addictissimus H. Grotius.

Lutetiae II Octob. novi Cal. A.^{o} MDCXXXVI.

Adres: Ludovico Camerario, Reginae Regnique Sueciae Consiliario et Legato apud Praepot. Ord. Foeder. Belgii.

Boven aan de brief in de copie te Uppsala in margine: R. Hag. A.^{o} 1636 d. 14/24 Octobr.

2781. 1636 oktober 3. Aan A. Oxenstierna[4].

Excellentissime Domine,

Jam quintus huc Bruxellis nuntius venit ad cudendas indutias. Sed Galli jam egregiis instructi copiis magna, ut solent, minantur. Frater regius[5] et comes Suessionensis[6] Peronam praetergressi sunt, quasi Bapalmam impetituri. Rerum gnari putant non satis illis commeatuum fore direpta ab hoste Picardia maxime frugum ferace.

In remedium inopiae, quicquid in oppidis repositum est aufertur invitis velut in futuri temporis tributa imputandum. Parte alia Galli hostium munimenta, quae nobis cis Samaram sunt Corbiam contra, vi cepere. Ita liber posthac ab incursibus erit ager, qui Samaram inter et Esiam jacet ablato, qui unus erat, transitu.

Rex[7] Roiam a suis receptam ingressus non longe se tenet. Incendiis utrinque ex conventu abstinetur.

In Dorlani obsidione an perseveraturi sint hostes tantis juxta Gallorum viribus, merito ambigitur.

In Burgundia pugna adversa Gallis fuit, mari secunda, ad Mergas mersis, ut famam spargunt, duabus hostium navibus longis, quarum altera una erat de sex, quas dux Ethruscus[8] auxilium Hispanis miserat.

Classis Gallica illa, quae ab Oceano in Mare Internum venit, in tres partes dividitur: Britannicam, Normannicam, Aquitanicam. Prima pars praetoriam habet, quae mille

1 Martio, kardinaal Ginetti, afgevaardigde van paus Urbanus VIII ter conferentie te Keulen.
2 De woorden ‘Cardinalis ... exspectans’ ontbreken in de Haagse copie.
3 De uitgave der *Epist.* heeft in plaats van deze woorden volstaan met ‘tibi’.
4 Gedrukt *Epist.*, p. 268; *Oxenst. Skrifter* 2. afd. II, p. 248. Tesamen met nos. 2776, 2789 en 2799 beantw. d. no. 2858.
5 Gaston Jean-Baptiste de France, hertog van Orléans.
6 Louis de Bourbon, graaf van Soissons.
7 Lodewijk XIII van Frankrijk.
8 Ferdinando de Medici, groothertog van Toscane.

tonnarum esse dicitur cum machinis LIV, in qua vehuntur archiepiscopus Burdegalensis[9] et Harcurtius[10], quibus imperium mandatum est, alia

9 Henri d'Escoubleau de Sourdis, aartsbisschop van Bordeaux.
10 Henri de Lorraine, graaf van Harcourt.

DL tonnarum cum machinis XXXVI, novem aliae quingentarum tonnarum, praeterea una ter centum, alia ducentarum, alia CLX, postrema CXX tonnarum. Pars secunda navem habet principem CCC tonnarum, duas CC, tres CL, centum aliam. Adsunt incendiariae sex CC, CL et C tonnarum; quatuor fluttae Flandricae ad ferendos aegrotos cum medicaminibus; viginti ejusdem generis onustae commeatibus, cum CXX militibus singulae. Pars tertia navem vicariam habet DL tonnarum cum machinis XL, aliam D quatuor alias CCC, duas CCL, quinque CL tonnarum, harum aliae XXX, aliae XX, aliae XV ferunt machinas. His adsunt CC tonnarum fregattae cum machinis XX; decem, quas patacias vocant, LXXX aut amplius tonnarum; machinae his senae. Decem fluttae, quae militem vehunt: machinae singulis XIV: magnitudo inter CC et CCC tonnas; minores aliae tonnarum CL, partim CC capacitate machinas habent denas et alia tormenta terrestria quaeque in terram descensuris usui sint futura. Praeterea aliae C aut supra tonnarum, octonis machinis, in quibus alimenta: scaphae centum ferme collectae e Massilia oraque vicina octonis hominibus instructae. Tales illi vires suas publicant, ut in Oceano forte valituras, ita in illo mari longis hostium immenso pluribus impares.

Edictorum non aliud tempus foecundius fuit. A 17 Septemb. novi Cal. ad hunc diem numeravi XLVII pleraque alia aliis contraria insita genti mutabilitate. Horum pars potissima plebem etiam invitam ad arma compellit, qui mos ab Anglia primum profectus nunc et Hispaniam Italiamque pervadit. Equos in bellum abducit; deinde desertores capite plectit. Ego cum tanta multitudine, primum belli imperita, deinde in militiam per vim protrusa proelium experiri non audeam.

In Italia Parmensis[1] vapulat. Galli et Sabaudi moenibus se tuentur. Helvetiorum Soloturiensis, Poschiavensis, Rhaetorum conventus pleni questuum in Gallos ob non soluta cohortibus stipendia; Rhaetorum praeterea quod frenum sibi castellis a Gallo retentis impositum sentiant; induci et alterum malum iesuitas, et Vallitelinates Gallis obnoxios, tum religionis vinculo, tum quod eorum auctoritate invitis Rhaetis libertatem extorserint. Cerbello[2] acceptis novis trans Alpes summas copiis aliquid in Vallem Telinam molitur. Tragica, si vera sunt, de Hispanorum per Italiam vicinasque regiones saevitia vulgant Galli: oculos dominibus excussos, aliis detractam pellem, alios in frusta discerptos; stupra, sacrilegia sine numero. Iam nunc intelligo duci Bernhardo Vinariensi[3] sexcenta florenorum millia per particulas numerari, loco millionis in mensem Augustum promissi.

In ducatu Burgundiae, non in comitatu bellum strepit dicunturque castra habere, ut scripsisse memini, duc Vinariensis Montausoni, Valetta[4] Cussiaci, Auxonnae Ransovius[5], Champlitae Gallasius[6], Graiae dux Carolus[7]. Putantur his esse XXX millia, Gallis non totidem, sed plus in equite.

Parte altera Galliae circa Bapalmam se habent bellantium copiae, Atrebates versus princeps Thomas[8], ad Capellam Piccolominius[9], inter Hesdinum et

1 Odoardo Farnese, hertog van Parma.
2 Johann, graaf van Cerbellon (Giovanni, graaf Serbelloni).
3 Bernhard, hertog van Saksen-Weimar.
4 Louis de Nogaret d'Epernon de La Valette.
5 Josias, graaf van Rantzau; zie VI no. 2343, p. 327 n. 13.
6 Matthias, graaf Gallas, generaal-majoor in dienst van keizer Ferdinand II.
7 Karel IV, hertog van Lotharingen.
8 Tommaso Francesco van Savoye, prins van Carignano.
9 Ottavio d'Arragona, prins van Piccolomini, hertog van Amalfi.

Monstrolium, ut ajunt, Iohannes Waertius[1], firmatis oppidis Cameraco, Bapalma et Cateleto validis praesidiis.

Frater regius die XXVII Clariae erat, inter Peronam et Braiam; comes Suessionensis cum parte exercitus inde in Campaniam avocabatur, quo irrumpere dicitur Bitlerus[2] cum iis, quae ex Silesia venere, secuturis et aliis et Viridunensi et Luxemburgico.

Mala alia interveniunt, bellum ex Hispania in ea Navarrae, quae Galli tenent, semet injiciens tanto terrore, ut Bajonam plerique confugiant. Et quod maximum est, duae classes ab America anni XXXIV et XXXV in Hispaniam perlatae cum novem auri millionibus. Et aliam a Terra Firma brevi exspectari fama est.

Creditur Gallasius nisi in Galliam interius penetrare poterit, apud Helvetios hyberna sumturus, in aula leves, ut solent, gratiae.

Barradae duo[3], diu extorres, cum in Galliam revenissent, jussi ire in Italiam.

Sanctisimonius[4] longius ab aula remotus; cujus locum invasurus creditur Chavigniacus[5]: ita enim nunc appellatur filius Butillerii[6], aut, ut vulgus credit, cardinalis[7] ipsius.

Haeret hic Zavaskius[8], nihil palam, clam multa moliens, exspectatque, ut videtur, ea, quae fient Ratisbonae.

Cudi id, quod scripsi, ut credam, pluribus indies ducor conjecturis. Literas neque ex Pomerania pridem neque ex Hollandia accepi; neque miror. Eorum, qui publicos cursus conduxerunt, avaritia id accidit, qui multarum hebdomadum fasciculos coacervant, ut in magno suo lucro impendiis parcant. Neque vero patiuntur mercatores Batavos, quorum id interest remedia adferre. Et cum a partibus illis, quae ad Alpes aut Rhenum spectant, saepe intercipiantur literae, in magna caligine vivimus, quae gazettis magnam dat mentiendi licentiam.

Deus, Excellentissime Domine, Reginae, Regni, Tuaeque Sublimitatis res prosperet.

Tuae Sublimitatis cultor devotissimus
H. Grotius[9].

Lutetiae, 3 Octob. novi Cal. 1636.

Mitto a rhingravio[10] literas. D. Schmalchius[11] per Augustam Taurinorum in Italiam transit Helvetica via per pestem obsepta.

1 Johan, baron van Werth.
2 Dat moet Jakob Christian Butler zijn, over wie Marini schrijft in zijn brief van [na 8 september] 1636, no. 2748.
3 Gaspard de Baradat († 1640) en François de Baradat (1604-1682), gewezen gunsteling van Lodewijk XIII van Frankrijk.
4 Claude de Rouvroi, hertog van Saint-Simon; vgl. no. 2744, p. 369.
5 Léon le Bouthillier, graaf van Chavigny en Buzançais.
6 Claude le Bouthillier, heer van Pont en van Fossigny.
7 De Richelieu.
8 De Poolse gezant Johan Zawadski.
9 Onderschrift en naam ontbreken in de uitgave der *Epist.*
10 Otto, wild- en Rijngraaf.
11 Peter Abel Schmalz, secretaris van Oxenstierna.

Adres: Axelio Oxenstiernae, Sacrae Reg. Maj. Regnorumque Sueciae Senatori et Cancellario.

2782. 1636 oktober 7. Van M. Casaubonus[1].

Vir amplissime,

Tuas V. Kal. Aug. datas[2] humanitate conditas singularl vereque tuas, - in quo nihil non singulare et divinum - accepi: sed eodem et istas fato, quo superiores illas tuas, cuius infelicitatem narrabant tibi postremae meae.

Steuardus ille tuus[3], quem mihi commendas, aut commendandum potius ut amico tradis, ubi gentium sit, ater an albus, nisi quantum e tuis colligere licuit, hactenus ignoro. Non id ego expectabam, vir summe, - ne sine causaa me queri putes - ut qui forsan alio festinabat cum primum huc appulit, ad me Cantuariam de via sua declinaret; aut ut alio quocumque tempore mei videndi: aut tradendarum tuarum caussa iter huc consulto susciperet. Sed ut per quos tuas ad me curavit, per eosdem verbo uno aut altero tum praesentem suum statum sedemque, tum quid illud sit, - quando, ut scis, generales commendationes apud viros magnos et occupatos tanti non solent esse momenti - ad quod per reverendissimum archiepiscopum[4] benevolentiam adspirat, certo significaret, id expectasse me fateor, et nisi valde fallor, te quoque iudice, iure meritoque.

Faciendum tamen putavi, ut eum prima quaque occasione, saltem quantum per te mihi innotuerat, verbisque tuis illustrissimo domino commendarem. Quare cum post aliquot septimanas gratiae eius, - ita hic loquimur - conveniendae oblata esset occasio, statim ille, quanti commendationem tuam faceret, verbis et vultu abunde demonstravit. Caeterum cum quaedam de commendato magis expresse quaereret, et ego meam ignorantiam, ut qui nihil de eo nisi quod a te, excusassem, promisit ille tamen daturum se operam, quandocumque Steuardus se illi offerret, ut ne vel nomen eius vel commendatio tua memoria sibi exciderent. Quod ut optimo animo ab ipso dictum esse, tam mihi certum quam quod certissimum; ita pro voto successurum, praecipue si diu sit, priusquam Steuardus illum adeat, - ut fluxae sunt plerunque tot et tam diversi generis curis obrutae talium virorum memoriae - praestare non ausim.

Atque haec de Steuardo hactenus. Sed bonum factum, quod tandem aliquando adventu conspectuque suo nos beavit optatissimus, tuoque iam olim, nunc et tuo nomine charissimus, Johannes Reygersbergius[5]. Atque utinam per eius seu negotia, seu nimiam verecundiam non stetisset, quominus illo diutius frueremur. Crede mihi, vir eximie, is est propinquus iste tuus, ea modestia, prudentia, temperantia

1 Hs. Amsterdam, UB., coll. RK., S 6. Eigenh. oorspr. Antw. op no. 2701; beantw. d. no. 2807. Gedrukt *Merici Isaaci Filii Casauboni Ad Viros Eruditos Epistolae Selectae*, p. 9 (in: *Isaaci Casauboni Epistolae*, Rotterdam 1709). Over de schrijver zie men V, p. 66 n. 5. Hoewel de datering op V. Kal. Oct. zou moeten betekenen, dat de brief van 26 of 27 september is (al naar gelang van exclusieve - zoals Grotius doet - of inclusieve berekening), zou uit Casaubonus' aanhef: 'Tuas V. Kal. Aug.' als verwijzing naar Grotius' schrijven van 5 augustus 1636 kunnen volgen ofwel, dat Casaubonus eenvoudig Grotius' datering heeft overgebracht in de oude stijl (exclusief) ofwel, dat de schrijver met zijn datering 5 oktober bedoelt. Mij lijkt echter na vergelijking met de datering van andere brieven van Casaubonus deze constructie te gezocht en ik dateer de brief dan ook volgens Grotius' dorsale notitie - maar dan inclusief - op 27 september oude, 7 oktober nieuwe stijl; Casaubonus dateerde oude stijl.

2 No. 2701 dd. 5 augustus 1636.

3 Adam Steuart; zie over hem no. 2701, p. 307 n. 4.

4 William Laud, sedert 1633 aartsbisschop van Canterbury.

5 Johan van Reigersberch, oudste zoon van Maria's gelijknamige oudste broer, de rentmeester-generaal van Zeeland Bewester-Schelde, die in 1632 was overleden.

iuvenis, - quantum ex pauculorum dierum convictu non incuriosis oculis observanti mihi coniicere licuit -, ut eius te nepotis poenitere minime debeat. Plura de eo non addam; sed nec possim maiora, si velim.

Ad res meas quod attinet, nimis tui maiorumque tuarum occupationum oblivisceris, si quid ad curas tuas pertinet, quid agam, quidve in posterum propitio Deo moliar. Si tamen ita stat tibi sententia, et tam bene tecum agitur, ut aliquando tibi vacare contingat a magis seriis, praesto tibi est Iohannes tuus, idemque iam, si hoc non nimium est, meus; qui tibi abunde satisfaciat.

Vale, vir illustrissime, et amare perge,

Tibi devotissimum

Mericum Casaubonum.

Cantabrigiae, V. Kal. Octob. anni Iuliani MDCXXXVI.

Adres: Amplissimo Domino, Viro Incomparabili, Hugoni Grotio, Lutet. Parisiorum.

In dorso schreef Grotius: 26 sept. 1636. M. Casaubon.

2783. 1636 oktober 9. Van J.A. Salvius[1].

Excellentissime Domine, amice observantissime,

Notum est Exc. Tuae, ut hactenus tria imperii flumina, Odera, Albis, Visurgis, cum adjacentibus utrinque agris, totidem mareschallis nostratibus, Wrangelio[2], Banerio[3], Leslaeo[4], singula singulis, cum discessu regni cancellarii[5] in Sueciam, commissa fuere.

Saxo[6] autem auctus Hatzfeldianis[7] e superiori Germania et ex Pomerania citeriori copiis Marazinianis[8] gravior incubuit Banerio ad Albim quam ut ei solus ferendo par videretur. Itaque iis quoque in subsidium evocatis Leslaeo e Westphalia cum 7000 et Vitzthumbio[9] cum 4000 ab exercitu Wrangeliano substitit parum ad urbem Megapoleos Parchimum, dum intelligeret, quid hostes, intra Havelum et Perlebergam constituti intenderent.

Animadvertens autem eos mora sibi illudere die 13 Septemb. Parchimo castra movit Perlebergam certus acie decernere, si pugnae cogiam facerent.

Verum quia hic quoque urbe tuti extra munimenta olici nequivere, iis praeteritis Havelbergam concessit atque hac die 18 Sept. dedita Werbam tormentis verberare

1 Hs. Den Haag, ARA. Eerste afd. coll. Hugo de Gr. Aanw. 1911 XXIII, no. 10. Eigenh. oorspr. Beantw. d. no. 2823. Betreffende Johan Adler Salvius zie men V, p. 239 n. 7.
2 Veldmaarschalk Herman Wrangel.
3 Johan Gustavsson Banér.
4 Alexander Leslie; zie over hem V, p. 420 n. 2.
5 De Zweedse rijkskanselier Axel Oxenstierna.
6 Johann Georg, keurvorst van Saksen.
7 De troepen van Melchior, graaf von Hatzfeldt und Gleichen.
8 De troepen van Rudolf Marazini, veldmaarschalk in dienst van Ferdinand II.
9 Hans Vitzthum von Eckstedt († 1648), luitenant-generaal in Zweedse dienst.

cepit, donec nunciaretur flectorem 20 Sept. Prutzwalkium tendere. Quo comperto Banerius quoque Werba relicta in occursum ei properabat.

Witstochium Rhodus erat, ubi die 24 Sept. ab hora 2 pomerid. in seram vesperam ita saltatum est, ut Saxo cum utroque duce caesareo campis cesserit relicta

Banerio victoria cum maxima parte sui peditatus, re tota armamentaria cunctisque curribus et impedimentis atque ultra 130 signis.

Hanc victoriam, quia magno solatio faederatis nostris, inprimis Galliae, futura est, non potui, quin statim ad Excellentiam Tuam perscriberam. Faxit Deus, ut Galli et Batavi quoque strenue rem agant, et dubium nullum erit, quin vastis quibusdam consiliis Ratisbonensibus modus saltem aliquis statuatur.

Plura proxime sequentur. Interim vale, vir Excellentissime, et fave

M. Excel. T.^{ae} observantissimo
J.A. Salvius

Hamburg, ipso festo Michaelis A.^{o} 1636[1].

Boven aan de brief schreef Grotius: Rec. 28 oct.

2784. 1636 oktober 10. Aan S. Bielke[2].

2785. 1636 oktober 10. Aan L. Camerarius[3].

Illustrissime Domine,

Consilium Gallorum ducendi in Belgicae interiora exercitus, magno captum animo, successum tamen non habuit apparente illico, ut processum fuerat, commeatuum inopia. Interim Degenveldii[4] stativa, quae in via Dorlanum erant, hostis noctu irrumpens diripuit et cuncta inde ad oram maris usque populabundus percursat, multumqne timeri video, ne ut in ducatu Burgundiae ita et in Campania hybernet non levi Galliae malo hostis.

Et Cerbelo[5] aliquot millibus auctior vix sustineri a Rohanio[6] poterit, praesertim aversioribus a Gallia Rhaetorum animis.

1 Uit de vermelding van de slag bij Wittstock (24 september oude stijl, 4 oktober nieuwe stijl) blijkt, dat Salvius de brief op 29 september *oude stijl* heeft geschreven. Al is voor dit feest volgens de nieuwe kalender 29 september als datum gehandhaafd, moet de brief toch op 9 oktober gedateerd worden.
2 Copie Den Haag, ARA. Eerste afd. coll. Hugo de Gr. Aanw. 1911 XXIII no. 2, p. 79. De brief is blijkens een marginale aantekening op de copie gelijkluidend aan no. 2785 aan L. Camerarius; men zie aldaar. Betreffende S. Bielke zie no. 2658, p. 241 n. 9.
3 Copie Den Haag, ARA. Eerste afd. coll. Hugo de Gr. Aanw. 1911 XXIII no. 2, p. 79; copie Uppsala, UB., cod. 388a, ep. 52. Gedrukt *Epist.*, p. 270. Ludwig Camerarius was ordinarius Zweeds ambassadeur in Den Haag. Gelijkluidende afschriften van deze brief zijn gezonden aan Sten Bielke (no. 2784) en aan Lars Grubbe (no. 2786).
4 Christoph Martin, baron van Degenfeld; zie VI, p. 16 n. 3.
5 Johann, graaf van Cerbellon (Giovanni, graaf Serbelloni).
6 Henri, hertog van Rohan, luitenant-generaal van de Franse troepen in Graubünden en de Veltlin.

Dux Parmensis[7] praeter Parmam et Placentiam toto suo patrimonio exutus est et, quod fieri solet, potentiori adiungunt se etiam qui spectatores hactenus fuere, Ethruscus[8] et Genuates.

Classis Gallica etiam ante hanc virium accessionem hostibus factam minus eis par, nunc ab ora Ligustica reversa est, magno constans, re effecta nulla.

Tot mala desiderium Galliae iniiciunt pacis, ad quam cudendam cardinalis

7 Odoardo Farnese, hertog van Parma.
8 Ferdinando de Medici, groothertog van Toscane.

Ginettius[1] per Germaniam it Coloniam, Lugdunensis[2] eodem hac transiturus creditur. Schavaskius[3] Polonus[4] jam bene valens hic etiamnunc haeret, minime otiosus.

Angli a Ratisbonensi conventu jam per imperatorem[5] inchoato negant se boni quicquam sperare; ac credere me jubent promptos se cum Gallis aliquid pacisci Suediamque, si pronos aequis conditionibus Gallos repererint, consciam se facturos eorum, quae agentur.

Metuunt obsidionem et Colmarienses et Hanovienses deque landgravio Casseliensi[6] iudicia sunt varia atque incerta.

Scribit Montsausconio XX Septembris D. ryngravius[7] spem esse eum ipsum locum, quem sibi opportunum castris suis ceperunt cardinalis Valetta[8] et dux Bernhardus[9], defendi[10] posse adversus hostium quantumlibet crescentes copias. Idem spero, eoque magis quod[11] ex regis[12] in Picardia exercitu millia aliquot, abundantia quando in Belgicam penetrari non potest, illuc mitti intelligo.

Deus, Illustrissime Domine, illustrissimae dominationi tuae fautor adsit[13] publico tibique ac tuis res det prosperas.

Illustrissimae Dominationi Tuae omni cum observantia addictissimus
H. Grotius.

Lutetiae, X^{o} Oct. novi Cal. MDCXXXVI.

Adres: Ludovico Camerario, Reginae Regnique Sueciae Consiliario et Legato apud Praepot. Ord. Foeder. Belgii.

Boven aan de brief in de copie te Uppsala in margine: Redd. Hagae 1636 d. 14/24 Octob.

2786. 1636 oktober 10. Aan L. Grubbe[14].

1 Martio, kardinaal Ginetti, door Urbanus VIII ter vredesconferentie afgevaardigd.
2 Alphonse Louis du Plessis, hertog van Richelieu, kardinaal-aartsbisschop van Lyon; hij was de oudste broer van de eerste minister.
3 De Poolse gezant Johan Zawadski; over diens werkelijke of geveinsde ziekte wordt in de voorafgaande brieven bij herhaling gesproken.
4 In de copie te Den Haag ontbreekt het woord 'Polonus'.
5 Ferdinand II.
6 Wilhelm V, landgraaf van Hessen-Kassel.
7 Wild- en Rijngraaf Otto.
8 Louis de Nogaret d'Epernon de La Valette.
9 Bernhard, hertog van Saksen-Weimar.
10 De copie te Uppsala heeft 'defensari' evenals de uitgave der *Epist.*
11 De Haagse copie heeft - wellicht onder invloed van het volgende 'quando' - dit woord eveneens in plaats van de woorden 'eoque magis quod'.
12 Lodewijk XIII van Frankrijk.
13 De woorden 'illustrissimae ... adsit' ontbreken in de copie te Uppsala evenals in de uitgave der *Epist.*
14 Copie Den Haag, ARA. Eerste afd. coll. Hugo de Gr. Aanw. 1911 XXIII no. 2, p. 79. De brief is blijkens een marginale aantekening op de copie gelijkluidend aan no. 2785 aan L. Camerarius; men zie aldaar, p. 425. Betreffende Lars Grubbe zie men V, p. 432 n. 12.

2787. 1636 oktober 10. Van J. H(o)eufft[15].

Monsieur,

15 Hs. Den Haag, KB., coll. Cornets de Groot IV, 13 f.

Par lettres du 25e de 7bre on me mande que monsieur le prince d'Orange[1] pressoit quantité des navires sans que on sçavoit à quel dessein. Le traité entre la France et M.rs les Estat[2] est faict à l'agréation du roy[3]. Deux navires des Indes orientales anglois estoient arrivez à la rade de Plemzul comme aussy celuy d'Hollande nommé Ambona à Ilant espérant qu'il sera depuis arrivé en sauveté.

C'est que j'ay voulu participer à vostre Excellence ainsi que j'avois promis demeurant, Monsieur,

Vostre très humble serviteur
J. Hoeufft.

A Paris, ce 10e Octobre 1636.

Adres: A Monsieur Monsieur Grotius, Ambassadeur de Suède etc. A Paris.

2788. 1636 oktober 10. Aan Rijngraaf Otto[4].

Monsieur,

Je suis très marry de ce que voz lettres dont la dernière est du 20e sept.[5] ie n'ay rien à vous mander en contrechange estant arrivé asteure, ce qui commence à estre fort ordinaire, qu'en plusieurs sepmaines le messager venant de Calais ne nous a rien apporté de l'Hollande et par conséquent rien aussy de Poméranie et de Suède. La cause est pour ce qu'il n'y a poinct des barques establies pour passer et repasser la mer à quoy il faudra travailler à bon escient pour porter remède à ce désordre. Cependant toutes les vostres à M.r le grand chancelier[6] et mesme la dernière sont bien addressées et ie voy par expérience que les lettres vont mieux vers ces quartiers que vers vous.

M.r Betz[7] ne laisse pas d'user de toute diligence en voz affaires, mais a rencontré un temps et des gens fascheux. Je voudrois que l'authorité de la couronne de Suède fust assez grande pour pouvoir apporter poix à l'avancement des dicts affaires comme l'affection de touts ceux qui la servent ne nous manque pas et ne nous manquera iamais. Mais ce qui me fasche en la sollicitation de ce qui nous est deu en vertu des traittez nous trouvons des mesmes rencontres qu'aux affaires des amis de la couronne, dont vous, mon.sr et toute vostre maison très illustre serez tousiours

1 Frederik Hendrik.
2 Gesloten te Parijs op 8 februari 1635; zie V, p. 476 n. 1.
3 Lodewijk XIII.
4 Copie Den Haag, ARA. Eerste afd. coll. Hugo de Gr. Aanw. 1911 XXIII no. 2, p. 80. Voor geadresseerde zie V, p. 405 n. 3.
5 Er is geen brief van Otto van die datum bewaard gebleven, ook niet van 30 september (= 20 september oude stijl). Wel is er een brief van 22 september 1636, door Grotius op 2 oktober d.a.v. ontvangen. Dat kan echter gezien de inhoud - vgl. no. 2789, p. 431 - de bedoelde niet zijn.
6 De Zweedse rijkskanselier Axel Oxenstierna.
7 Friedrich Betz.

tenus les premiers. Pour tout cela il ne fault pas perdre espérance, mais continuer aux iustes poursuittes.

Le voyage qu'on avoit proposé de faire par une armée dans le Pays-Bas n'a pas esté trouvé bien faisable en cette saison et grande disette des vivres. Par faulte de canon on a perdu les dehors qu'on avoit pris sur les ennemis deça la Somme devant

Corbie. Et ie ne diray pas si c'est par faulte ou malheur que la quartier du baron de Degevelt[1] a esté supris par l'ennemy et dévalisé, le mesme baron et le jeune prince de Wirtemberg[2] s'estant sauvez à peine. C'estoit au chemin vers Dorlans aux lesquels lieux et de là au Boulonnois l'ennemy e[s]t assez fort et fait des grands ravages.

Si tost que quelque bonne fortune et vent d'ost nous portera des nouvelles du prince d'Orange[3] et de noz armées Suédoises vous en serez le premier servy.

Cependant Dieu, monsieur, vous conserve en bonne disposition et prospérité.

Vostre serviteur très humble et très obéissant.

A Paris, le 10e d'oct. n. st. 1636.

2789. 1636 oktober 10. Aan A. Oxenstierna[4].

Excellentissime Domine,

Cardinalis Guenettius[5] Coloniam petens transiit Basileam; tendent eodem Davausius[6] et, qui jam ab Italia venit, Lugdunensis cardinalis[7].

Venetus legatus[8] persuasum mihi voluit ex Zavaskio[9] - qui jam bene valens adhuc tamen hic haeret - se cognovisse nihil futurum de regis sui cum Palatina conjugium[10] ob aversas Polonorum voluntates.

Angli legati[11] credere me volunt nihil se cum Gallis acturos, nisi Suedis consciis eorumque pro meritis ratione habita.

Villauclercs[12], collega Caecilii[13], mihi dixit multa agitari de pace componenda Suedos inter et Polonum. Ostendi ego Batavico exemplo et rationibus in talibus controversiis indutias longas facilius quam pacem perpetuam, quae rogati juris abdicationem requirat, cudi.

1 Christoph Martin, baron van Degenfeld; zie over hem VI, p. 16 n. 3.
2 Roderich, oudste zoon van Julius-Friedrich, hertog van Würtemberg-Weiltingen; zie no. 2593, p. 150 n. 8.
3 Frederik Hendrik.
4 Gedrukt *Epist.*, p. 269; *Oxenst. Skrifter* 2. afd. II, p. 251. Tesamen met nos. 2776, 2781 en 2799 beantw. d. no. 2858.
5 Martio, kardinaal Ginetti, door Urbantis VIII ter vredesconferentie afgevaardigd.
6 Claude de Mesmes, graaf van Avaux.
7 Alphonse Louis du Plessis, hertog van Richelieu, kardinaal-aartsbisschop van Lyon; hij was de oudste broer van de eerste minister.
8 Alvise Contarini di Nicolo.
9 De Poolse gezant Johan Zawadski; van zijn werkelijke of voorgewende ziekte is in voorgaande brieven meer dan eens sprake.
10 Er werd in 1636 bij herhaling gesproken van een huwelijk van Wladislas VII (IV) van Polen met Elisabeth, de oudste dochter van de in 1632 overleden paltsgraaf Frederik V, de Winterkoning, en Elisabeth Stuart, dochter van de Engelse koning Jacobus I. Het huwelijk heeft geen doorgang gevonden.
11 De ordinarius Engelse ambassadeur in Parijs, John Scudamore, en zijn extra-ordinarius collega Robert Sidney, graaf van Leicester.
12 Henri Auguste de Lomenie, graaf van Brienne, heer van Ville-aux-Clercs; zie III, p. 228 n. 11. De naam staat in de tekst in cijfercode: 81.79.1030.192.39.60.85.66.22.40.
13 Schuilnaam voor Léon le Bouthillier, graaf van Chavigny en Buzançais.

Sparguntur rumores parum certi de reconcilianda cardinali[14] regis matre[15]

14 De Richelieu.
15 Maria de Medici; zij verbleef in de Zuidelijke Nederlanden.

hac lege, ut illa ab se omnes eos, qui in cardinalem hostiliter scripsere, ableget; et de revocando Guisio[1] dandaque ei Britanniae Armoricae praefectura et filio ejus[2] in matrimonium Anna, Mantuani ducis filia altera[3], ut habeat cardinalis, quem opponat comitis Suessionensis[4] sibi magis magisque suspecti molitionibus simulque ut Lotharingicam domum distrahat. Comitem certe perstare in consilio de dignitate sua nihil largiendi satis apparet; et ab eo metuere sibi cardinalem et hoc[5] apparet, quod nobiles aliquammulti animo manuque promti regio imperio jussi sunt ab eo discedere nulla probabili de causa.

Manet rex fidus cardinali non tam amore quam quod sine tali adminiculo se rerum oneri imparem judicet. Ambiani aut juxta ambo sunt eaque in urbe cum ducibus jam bis consultatum est. Priore conventu placuerat comitem penetrare in Belgicos fines; altero cum appareret obsidium nullum tentari posse hoste circum valido et commeatus euntibus defore, praevaluit Lafortii[6] consilium non tanti aestimantis vicorum incendia et praedas, ut periculum pugnae famisque subeundum foret. Intervenit et hoc malum, quod stativa Degenfeldii[7] in itinere Dorlanum irrupit hostis equosque et sarcinas abripuit aegre servato Degenfeldio ac duce Wirtembergensi[8]. Hostium pars bona inter Dorlanum et mari propiora se tenet. Video plerosque ita existimare Gallasio[9] intra ducatum Burgundiae, alii cuipiam hostium duci intra Campaniam hiberna fore magno Galliae incommodo.

Dux Rohanius[10] vix tria millia secum habens sui militis adversis Rhaetorum et Helvetiorum animis damnum aliquod a Cerbelone[11] novis, ut scripsi[12], copiis aucto accepturus videtur.

In Italia pessimo in loco sunt res sociorum, ita ut imprudentiam ducis Parmensis[13], qui se huic bello implicuerat, ipsi auctores Galli nunc palam incusent. Nihil ei principi restat extra Parmam et Placentiam: hujus arcem servat, oppidi haud satis compos ob aversa ab hoc bello studia habitantium illic. Accessit et frequens infelicibus malum hostium crescens numerus. Nam et dux Etruscus[14] praeter terrestria auxilia classem quoque Hispanicam suis navibus longis auxit et Genuates non modo Gallo militi aditum ad Parmensis terras per suos fines negarunt, sed et classem Gallicam, cum apud Vadum consisteret, petiere machinis; quo malo coacta illa in oram Massiliensem se recepit.

In Montisferrati agrum injiciunt se hostes et dux Mantuanus, quod prohibere non potest, ultro concedit velut paci se redditurus. Haec tot ac tanta mala, praeci-

1 Charles de Lorraine, hertog van Guise; vgl. VI, p. 276 n. 6.
2 Henri II de Lorraine, hertog van Guise. Zie voor dit huwelijk De Noailles, *Le Maréchal de Guébriant*, p. 438/9.
3 Anna (1616-1684), jongste dochter van Carlo Gonzaga, hertog van Mantua. Zij huwde in 1645 met Eduard (1625-1663), zoon van paltsgraaf Frederik V en Elizabeth Stuart.
4 Louis de Bourbon, graaf van Soissons; vgl. III, p. 66 n. 12.
5 De uitgave der *Epist.* heeft 'hunc'.
6 Jacques Nompar de Caumont, markies van La Force.
7 Christophe Martin, baron van Degenfeld; zie VI, p. 16 n. 3.
8 Roderich, oudste zoon van Julius-Friedrich, hertog van Würtemberg-Weiltingen.
9 Matthias, graaf Gallas, generaal-majoor in dienst van Ferdinand II.
10 Henri, hertog van Rohan, luitenant-generaal van de Franse troepen in Graubünden en de Veltlin.
11 Johann, graaf van Cerbellon (Giovanni, graaf Serbelloni).
12 No. 2781.
13 Odoardo Farnese, hertog van Parma.
14 Ferdinando de Medici, groothertog van Toscane.

pue vero alimentorum et pecuniae inopia - nam vetera onera plurima placandae plebi remissa sunt, adeo nova instituere nemo nunc audeat - omnibus paene Gallis ingens injiciunt pacis desiderium cardinali ad ejus nomen, ut suis rebus parum utilis, trepidante neque ad eam venturo, nisi necessitate, quod rerum peritissimi futurum putant, trudatur. Etiam ea, quae Corbiae praejacebant nobis cis Samaram munimenta, quae a Gallis capta perscripseram[1], amissa rursum sunt, quia machinae, quibus defenderentur, non aderant incredibili tum ibi tum alibi negligentia.

Agri quod Bononiam Morinorum respicit pleraque vastata a Waertiano[2] milite impune.

Legatus Venetus, cum nuper in aulam iisset, cardinalem convenire non potuit. Nunc iterum eo profectus est ingerens se ultro Poloniae Angliaeque negotiis.

Nos in rerum nostrarum magna vivimus ignorantia, quia literas ex Hollandia nullas pridem accepimus ac proinde nec ex ulterioribus locis, cum Angli accipiant septimo quoque die. Id eo evenit, quod naves a Zelandia ad Caletum, quae literas ferant referantque, institutae non sunt, et audio Batavis id cupientibus noluisse Gallos, nimirum ut ipsi tantum per suos homines interdum commeantes rerum notitiam accipiant, caeteros eam celent rumoresque venditent suo ex usu.

Incipiet jam agi aliquid Ratisbonae, ex quo legati Saxonis[3] adsunt. Dicitur pacem cupere deque ea serio agere Cassellensis landgravius[4].

Argentoratenses octo Gallicis cohortibus negarunt transitum.

Archidux Aenipontana[5] Rhaetos bonis verbis lactat. De negotio episcopi Curiensis[6] promittit operam suam apud Caesarem[7] Firstembergum interim locum ditionis episcopalis retinens sine Rhaetorum, ut pollicetur, malo. Tribunorum et centurionum, qui Gallis militant, querelas corpus Helveticum huc pertulit; et sane habent, quod doleant: non solvi sibi stipendia, quae ipsi gentis more suis quisque militibus coguntur numerare. Sed surdas aures publica paupertas facit Gallorum nunquam divitum, nisi cum faciunt foedera.

Classis Gallica non modo nihil nocuit Hispanis, sed et profuit praetextu dato, quo civitati Neapoli millio unus, alter nobilibus exprimeretur intendereturque impositum farinae vectigal. Centum scutatorum millia inde accepit modo Leganesius[8] exspectans quinquaginta alia millia, quae a Sicilia jam Genuam venerant. Praeter auxilia ducis Etrusci suo sumtu in terris ejus pergit militem scribere Hispanus[9].

1 No. 2781.
2 Van Johan van Werth.
3 Gezanten van Johann Georg van Saksen te Regensburg waren: Johann von Ponikau, Gabriël Tüntzel von Tuntzenhausen, Konrad Carpzov (1593-1658), jurist, en Friedrich Metsch; voor laatstgenoemde zie no. 2693, p. 295 n. 15.
4 Wilhelm V, landgraaf van Hessen-Kassel; vgl. no. 2609; bovendien no. 2743, p. 366 en n. 7 aldaar.
5 Claudia de Medici; zie V, p. 451 n. 11.
6 Johann Flugi d'Aspermont, van 1 februari 1636 tot zijn dood op 24 januari 1661 bisschop van Chur.
7 Ferdinand II.
8 Diego Mexia Felipes de Guzmán, markies van Leganès.
9 Philips IV.

Hafkirchii[1], qui militiam suam offert regno Suedico, laudes multis praedicat Marinus[2] rogatque, eum ut Sublimitati Tuae commendem. Marini literas ego recte accipio; ille meas non item. Ad Sprecherum[3] meae Sprecherique ad me pereunt prope omnes.

Ad Hanoviam intercludendam a commeatu parari cuncta intelligimus. Venit huc modo quidam a Colmaria[4], qui syndici ejus civitatis literas mihi monstrat et in iis obsidionis metum haud satis valido, si vis ingruat, ad oppidi tutelam praesidio.

Scribit ad Sublimitatem Tuam Ringravius[5]; mihi idem significat literis 20 Septembris[6] spem esse eum, quem castris ceperunt locum Valetta[7] et dux Bernhardus[8] ad Montsausconium, defendi facile posse adversus crescentes quantumvis hostium vires favente ipsis situs oportunitate. Id ipsum quo magis et ego sperem, facit, quod ex Picardico regis exercitu, quando penetrari in Belgas non potest, aliquot millia illuc mitti intelligo. Ex eodem regis exercitu nobilitas nullo stipendio fessa sumtibus domum properat; crediturque rex ipse brevi huc futurus vel una satis gravi causa, quod pestis castra vastet.

Corbia ingenti hostium praesidio ad quinque millia defenditur.

Bressaeus[9] refrigeratus antehac apud cardinalem huc usque in gratiam rediit, ut pro Caletensi provincia Andegavensem acceperit.

Etiam nunc a Caleto venit tabellarius nec quicquam nobis a Batavis adfert.

Deus, Excellentissime Domine, prosperrima omnia reginae[10], regno, Tuae quoque Sublimitati largiatur.

Tuae Sublimitatis cultor devotissimus
H. Grotius.

Lutetiae, 10 Octobris nov. Cal. anni 1636.

Adres: Axelio Oxenstiernae, Sacrae Reg. Maj. Regnorumque Sueciae Senatori et Cancellario.

2790. 1636 oktober 10. Aan N. van Reigersberch[11].

Mijnheer,

1 Georg Lorentz, baron van Hofkirchen; in december 1636 ging hij over in dienst van Ferdinand II.
2 Over Charles Marin(i) zie V, p. 436 n. 4.
3 Fortunatus Sprecher von Bernegg; zie IV, p. 138 n. 9.
4 Met de syndicus van Colmar zal bedoeld zijn Jean Henri Mogg.
5 Otto, wild- en Rijngraaf; zie V, p. 405 n. 3.
6 Ook in brief no. 2788 is sprake van een brief van rijngraaf Otto dd. 20 september 1636, die echter verloren gegaan is. Wel is er een schrijven van Otto dd. 22 september (no. 2767); daarin wordt echter met geen woord van het hier aangeduide bericht gerept.
7 Louis de Nogaret d'Epernon de La Valette.
8 Bernhard, hertog van Saksen-Weimar.
9 Urbain de Maillé, markies van Brezé; vgl. o.m. no. 2734, p. 356 en n. 7 aldaar.
10 Christina van Zweden.
11 Hs. Amsterdam, UB., coll. RK., R 3 e. Eigenh. oorspr. Antw. op no. 2738? Wellicht met enige andere brieven beantw. d. no. 2825; zie aldaar, aanhef.

Wij hebben nu lang geweest sonder brieven uyt dye quartieren. UE. laeste was

van den 1e Sept.[1]; sedert ghene uyt Hollant ende oversulcx oock nyet uyt Pomeren ende Sweeden. De Engelsche ambassadeurs[2] crijgen alle weecx bryeven over Calis; ick nyet. S.r Heufd[3] seyt mij, dat al over eenige tijdt resolutie was genomen bij de heeren Staten-Generael, dat gestaedigh twee barquen souden loopen tusschen Vlissingen ende Calis. Dit is onvoltrocken gebleven tot groot naedeel van de coopluyden, insonderheyt van dye van Zeelant, oock van de gemeene saecke. UE. gelieve het best doen, dat sulcken goede voornemen nyet en blijve sonder effect. In het laeste tractaet met Vrancrijck beworpen[4] had mijnheer den rijcxcancellier[5] expresselijck gewilt, dat vanwegen Vrancrijck ordre op de brieven soude werden gestelt. Dan van Vrancrijck can geen ordre comen; 't moet uyt Nederlant besorght werden, ende daer is aen gelegen; soo lang dat nyet en is, soude men, als de windt goedt is, de brieven over Doveren dyenen te senden, gelijck andere doen.

Ick verstae uyt de heer extr. amb. van Engelant, dat de heer Seniterre[6] vanwegen Vrancrijck mede instantie doet, om de Engelschen te declineren tot toelaetinge van het sluyten van de handel op Vlaenderen. Ick verstae oock, dat d'heer Joachimi[7] geene commissarissen heeft connen becomen op het stuck van den haring. 't Gevolch van de Engelsche ambassadeurs seggen, dat de saeck is geaccommodeert met vijftigh duysent gulden 's jaers bij d'onsen te geven. Sed non consistunt haec, ubi incipiunt.

Eusebius[8] heeft Stesichorus[9] niet wel gesint. Veele meenen, dat gebreck van vivres ende Simonides[10] tegen danck de Latou[11] van Pindarus[12] af sullen helpen. Den graef van Soissons[13] geeft Eusebio ombragie. Eenige van de beste edelluiden, die [bij] hem waeren, sijn belast te vertrecken. Varia consilia agitat Eusebius. Van hem te reconcilieren met Vindex' moeder[14], met den [hertogh] van Guise[15] perplexa omnia.

1 No. 2738.
2 De ordinarius John Scudamore en zijn extra-ordinarius collega Robert Sidney, graaf van Leicester.
3 De Parijse bankier Johan Hoeufft, financieel zaakgelastigde zowel van Frankrijk als van Zweden.
4 De onderhandelingen zijn in februari/maart 1636 gevoerd tussen Oxenstierna en de Franse gezant Melchior Mitto de Miolans, markies van St. Chaumont. Men zie voor de voorstellen van de Zweedse kanselier en de tegenvoorstellen van de markies van St. Chaumont *Oxenst. Skrifter* 1. afd. XV, p. 305-322; voor de door Grotius aangevoerde kwestie zie men *ibid.*, p. 307 onder no. 12. Het verdrag werd gesloten op 30 maart 1636; zie Aitzema, *Saken van Staet en Oorlogh* II, p. 379 vv.
5 De Zweedse rijkskanselier Axel Oxenstierna.
6 Henri, sieur de Saint-Nectaire, hertog van La Ferté-Nabert, extra-ordinarius Frans gezant in Engeland.
7 Albert Joachimi, heer van Hoedekenskerke, ordinarius ambassadeur van de Republiek te Londen.
8 Schuilnaam van De Richelieu.
9 Codewoord voor vrede.
10 Codewoord voor geld.
11 Codewoord voor Frankrijk.
12 Codewoord voor oorlog.
13 Louis de Bourbon, graaf van Soissons; de woorden ‘den graef van Soissons’ staan in cijfercode: 232. 97.98.13. 213. 34.600. 1080.17.62.40.
14 Maria de Medici. Vindex is een codenaam voor de koning van Frankrijk; het woord ‘moeder’ staat in cijfer: 61.500.189.66.
15 Charles de Lorraine, hertog van Guise; vgl. VI, p. 276 n. 6. Zie ook no. 2789, p. 429. De woorden: ‘den (?) van Guise’ staan in cijfercode: 327. 213. 9.69.55.76.33.

Clachten over Calaber[1] ontbreecken hier niet. D'heer van Oosterwijck[2] wert hier verwachtet.

Tot Amiens was bij den coning[3] in presentie van den cardinael[4] ende de bevelhebbers eerst goed gevonden, dat het leger ende mijnheer den graef van Soissons soude trecken in Nederlant. Dan den tocht sijnde begonnen, heeft men sooveel difficulteiten gevonden, insonderheit bij gebreck van vivres ende andere dingen, dat den raed van den marescal de la Force[5] sulcx ontradende is gevolcht.

Ondertuschen heeft den vijant bij nacht het quartier van Degenfelt[6], op de wegh nae Dorlant opgeslagen, paerden ende bagagie ontnomen. Den vijant heeft oock de buitenwercken van Corbie, die aen dese sijde van de Somme sijn, weder becomen, doordien de Fransoisen daer geen geschut en hadden. Diergelijcke gebreecken siet men overal: meest van vivres, ende de swaericheit sal niet minderen, indien den vijant sijn winterleger can nemen, gelijck de meninge schijnt te sijn soo in 't hertogdom van Bourgogne, als in Champagne. Nu heeft hij 't Boulonnois geplundert. 't Is te verwonderen, wat al volcx hij heeft overal.

Die van Colmaer ende Hanouw vresen voor belegh. Cerbellon[7] is sterck ende Rohan[8] - qui nobis librum edidit ‘le capitaine parfaict’[9] - seer swack in de Valteline, soodat daer afbreuck gevreest werdt.

Den hertogh van Parma[10] is geruineert, niet besittende anders als twee steden, Parme ende Plaisance, van dese sijnde wel meester van het casteel, maer niet van de burgerie, die hem tegen is.

De Fransche vloot is van Vay weder gecomen in Provence, soowel den hertogh van Florence[11] als de republique van Gennes siende de swackheit van Vrancrijck nemen partije aen met Spaignie te water ende te lande.

De Regensburgsche bijeencomste heeft aenmanen gehad door een propositie van de keiser[12] selve. Engelant heeft daer niet veel te hoopen ende verliesen tijdt.

't Pretext van de vrese van de Fransche vloot heeft den vice-roy van Naples[13] gedient om een millioen van de stadt van Naples ende een van den adel te trecken. Daer is oock een somme van 100^{m} croone van daer gesonden aen Leganes[14], die 50^{m} croonen verwacht uit Sicilië.

1 Schuilnaam voor Frederik Hendrik.
2 Willem van Liere, heer van Oosterwijk; hij was van december 1636 tot december 1647 ordinarius ambassadeur van de Republiek in Parijs, nadat hij vanaf 1628 deze functie in Venetië had bekleed.
3 Lodewijk XIII van Frankrijk.
4 De Richelieu.
5 Jacques Nompar de Caumont, markies van La Force.
6 Christoph Martin, baron van Degenfeld; zie over hem VI, p. 16 n. 3.
7 Johann, graaf van Cerbellon (Giovanni, graaf Serbelloni).
8 Henri, hertog van Rohan, luitenant-generaal van de Franse troepen in Graubünden en de Veltlin.
9 *Le Parfaict Capitaine. Avtrement L'Abregé des Gverres de Gavle des Commentaires de Cesar. Avec qvelqves remarqves sur icelles, suiuy d'vn Recueil de l'Ordre de gverre des Anciens, ensemble d'vn Traitté particulier de la Guerre.* A Paris, Chez Iean Hovzé au Palais, en la Gallerie des Prisonniers, à la Renommée. M. DC.XXXVI.
10 Odoardo Farnese.
11 Ferdinando de Medici, groothertog van Toscane.
12 Ferdinand II. Voor deze propositie zie men Khevenhiller, *Annalivm Ferdinandeorvm* tom. XII, p. 1884.
13 Manuel de Guzmán, graaf van Monterey.
14 Diego Mexia Felipes de Guzmán, markies van Legandès.

Van den landgraef van Cassels[1] voornemen sijn wij onseecker. De Switsersche ende Grisonsche colonnels ende capitainen Vrancrijck dienende doen groote clachten van wanbetaelinge, ende sijn de gemoederen van die natiën seer afkeerigh van Vrancrijck.

Al wederom is een bode gecomen van Calis, brengt niet een letter uit Hollant. 't Schijnt, dat de Latoulieden een monopolie willen besitten van alle tijdingen. Men moet dencken op remedie.

Den 10 Oct. n. st. 1636.

Adres: Mijn Heer (Mijn Heer) Reigersberg, raedt in den (Hoogen Raide) in Hollant.

In dorso schreef Van Reigersberch: Broeder de Groot, den X oct. 1636 wt Paris.

2791. 1636 oktober 11. Van N. van Reigersberch[2].

Mon frère,

Den oosten wint ende goede occasie is oorsaecke, dat ick nu oock buyten den ordinaris tijt schrijve.

Den heer Van Charnassé[3], die vrij wat onpatientych is geweest, dat bij desen staet niet van importantie voorgenomen wert, over eenyge dagen naer het leger gereyst, schrijft van daer, gelijck ick wt sijne brieven hebbe gesien, dat mijnheer den prins[4] hem soodanygen openynge hadde gedaen van sijn desseins ende de beletselen, warom die niet hadden connen tot noch toe werden geëxecuteert, dat hij moet bekennen deselve soo gewichtych te sijn, dat hij alle redenen van contentement heeft moeten nemen, gelijck hij oock niet en twijfelt, ofte sijne M.[teyt5], die hij hetselve sal laten weten, mede satisfactie daervan hebben sal. Hetwelcke ick uEd. mede hebben willen deelen, opdat eenyge qualijck geïnformeert, quade impressiën nemende ende andere gevende, door het adveu van sodanyge getuygen, die irreprochabel sijn, mogen werden gedesabuseert.

Gisteren hebben wij tijdyngen gehadt, soo van Hamburch, Erffort als Ceulen, dat den generael Bannier[6] 8 regimenten van Hatsvelt[7] ontrent Havelsberg soude hebben geslagen, 14 stucken geschut ende alle de bagagie becomen; de continuatie[8] moeten wij verwachten.

Tot Regensburg schrijft Bilderbeeck[9], dat den hartoch van Saxen[10] ende biscop van Wirtsburg[11] aen willen houden tot een generale amnestie int regard van alle ende alles in dese leste oorlogen.

1 Wilhelm V, landgraaf van Hessen-Kassel.
2 Hs. Amsterdam, UB., coll, RK., M 9 a. Eigenh. oorspr. Gedrukt *Rogge, Br. Nic. v. Reigersb.*, p. 295
3 Hercule Girard, baron van Charnacé; zie over hem V, p, 94 n. 6.
4 Frederik Hendrik.
5 Lodewijk XIII van Frankrijk.
6 Johan Gustavsson Banér, Zweeds generaal.
7 Melchior von Hatzfeldt und Gleichen.
8 Misschien een verschrijving voor ‘confirmatie’?
9 Henrick van Bilderbeek of Bilderbeke; zie III, p. 211 n. 8.
10 Johann Georg, keurvorst van Saksen.
11 Franz von Hatzfeldt und Gleichen, bisschop van Würzburg; zie VI no. 2413, p. 436 n. 1.

Van het Oostindische schip[1] hebben wij noch geen tijdyngen ende mits den oostenwint connen wij qualijck eenyge hebben.

Desen naermiddach arriveerde hier een schipper van Iarmuyden, die van de ambassadeurs wt Londen[2] hadde brieven aen de admirael Dorp[3], die hij hebbende gesocht onder de buyssen ende niet hebbende gevonden daernaer hier was commen vernemen, die seyt, dat ontrent elff of twaelff mijlen noortoost van Iarmuyden hij de 12 Engelsche schepen, wt Iarmuyden gelopen, hadde sien cruycen.

Van den admirael Dorp wert hier geen groot contentement genomen, alsoo rapporten weynych tot sijn voordeel van die wt de zee commen werden gedaen; dan hem sal mogelijck geen defentie ontbreecken.

Wij verwachten tijdyngen van daer.

UEd. dienstwillygen broeder
N. v. Reigersberch.

Desen XI Octob. 1636.

Wt Hamburch wert geconfirmeert, dat Bannier den Sax twee duysent paerden heeft affgeslagen ende Havelbergen met Werben wederom heeft verovert, voorts sijn victorie vervolchde.

De scepen worden noch ontrent Geertruidenberg gehouden, evenwel geen officiers permissie geweygert om haer affaires in Hollant te commen doen.

Adres: Mevrouw (Me)vrouw De Groot. Tot Paris.

In dorso schreef Grotius: 11 Oct. 1636. N. Reig.

2792. 1636 oktober 13. Van F. van Reigersberch[4].

Mon frère,

De keysersche[5] continueren vast in hare progressen ende nemen den lantgrave[6] aff de eene plaetse voor de andere nae in Westphalen sonder dat hij eenyge troupes tot resistensie in het velt brengen kan. Is in persoon tot Wesel, welcke stat de keyserse soo naer commen, dat den gouverneur[7] hier heeft geschreven om ordre, hoe hij hem tegens deselffde sal hebben te dragen, waerop geantwoort is, dat hij hem stille sal houden, ten ware eenyge hostiliteyt tegens hem off de sijne wiert gepleecht.

1 Vgl. no. 2759, p. 391.
2 Ordinarius ambassadeur in Londen was Albert Joachimi, heer van Hoedekenskerke, en extra-ordinarius Cornelis van Beveren uit Dordrecht.
3 Filips van Dorp; zie V, p. 240 n. 6.
4 Hs. Amsterdam UB., coll. RK., M 9 b. Eigenh. oorspr. Gedrukt Rogge, *Br. Nic. v. Reigersb.*, p. 297.
5 De troepen van Ferdinand II.
6 Wilhelm V, landgraaf van Hessen-Kassel.
7 Otto van Gendt en Oyen, heer van Dieden en van Biesterveld, van 1629 tot 1640 gouverneur van Wesel; zie ook IV, p. 376 n. 3.

De victorie van den generael Bannier[8] wert meer ende meer vercleent ende is noch niet veel seeckers daervan te seggen, hoewel gelooft wert hij eenych volck heeft geslagen.

8 De Zweedse generaal Johan Gustavsson Banér.

Van het Oostindis schip[1] hebben wij noch geen tijdynge.

De leste advisen wt Brasil seggen, dat de Spaense eenyge suickermolens, bij de onse in train gebracht, hebben gedestrueert ende van de zuitzijde tot bij noorden van Parnambuc stroopten. De Portugesen, hoewel eedt van getrouwicheyt aen de Compangie hadden gedaen, hebben haer weder bij de Spaense ge(v)oucht, soodat men geen staet op haer sal connen maecken, want die quartieren soo niet connen werden beseth, alwaer de Spaense macht schoon verdreven, dat geen nieuwe macht aen lant kan werden gebracht. Ende d'extirpatie ofte veriagynge heeft oock haer swaricheyt, want de onse de macht ende het volck niet sullen connen furneren om de ingenios gaende te houden, alsoo de Spangaerts meester sijn van Angola, daer die swarte meest sijn te becommen, soodat veel werckx aen de conqueste vast is ende alles wel gaende voor de participanten weynych voordeel voorhanden.

Het verhogen van het derdepart gaet niet seer voort, is tot noch toe maer 200000 g. geteyckent, ende de retouren vallen sober off gene, de fraude ende costelijckheyt van de commisen is seer groot.

Ick bidde om mijn gebiedenisse.

UEd. dienstwillygen broeder
N. v. Reygersberch.

Desen 13 Octob. 1636.

Soo ick desen soude sluyten, comt tijdynge, dat de keisersche, die Dorsten hadden belegert ende beschoten ende met ingeworpen vierwercken een groot deel van de stat hadden doen verbranden, hetselve hebben verlaten. Men seyt, het is geschiet, omdat sij advisen hebben, Lesle[2] met eenyge regimenten naer Westphalen comt, andere seggen een convoy van hondertvijftich paerden geruchten onder haer bracht, dat alle de ruyterie van desen staet op haer aenquam. Arondel[3] heeft geantwoort, dat Godt de goede saecke van sijn conynck[4] niet soude verlaten ende hij middelen ende geallieerde soude vinden om sijn ongelijck te resenteren. De keyser heeft de handelynge willen hervatten, maer hij heeft daer niet toe willen verstaen. Men gelooft hier, dat hij op sijne wedercomste is.

Adres: Mevrouw Mevrouw De Groot tot Paris.

In dorso schreef Grotius: 13 Oct. 1636. N. Reigersberg.

2793. 1636 oktober 14. Aan Ch. Marini[5].

Monsieur,

1 Vgl. no. 2759.
2 Alexander Leslie; zie ovor hem V, p. 420 n. 2.
3 Thomas Howard, graaf van Arundel; zie V, p. 318 n. 12.
4 Karel I van Engeland.
5 Copie Den Haag, ARA. Eerste afd. coll. Hugo de Gr. Aanw. 1911 XXIII no. 2, p. 81. Antw. op no. 2748; tesamen met no. 2766 beantw. d. no. 2831? Voor geadresseerde zie V, p. 436 n. 4.

Par la suitte de voz lettres ie ne croy pas que m'en manque aucune. J'ay respondu à trois et envoyé la pluspart par les gens de M.r le duc de Rohan[6] qui sont

6 Henri, hertog van Rohan, luitenant-generaal van de Franse troepen in Graubünden en de Veltlin.

icy, quelque fois aussy soubs addresse à Genève. Tous voz pacquets ont esté bien envoyez à M.*r* le grand chancelier[1] avecq la recommendation de voz affaires, sans oublier aussy ce que par vostre dernière[2] vous me mandez du sieur Hofkirch[3].

Nous avons veu icy Le Capitaine perfaict[4], digne oeuvre d'un capitaine si perfaict comme M.r le duc de Rohan. Il dict des belles choses et en faict des plus belles. Tous les gens de bien sont marri de ce qu'il n'est pas mieux servy des choses qui dépendent d'autres afin de pouvoir agir selon ses qualités très éminentes. Mais comme il a bien remarqué, c'est la sort trop fréquente de ceux qui commendent estants commandés. Il fault faire ce qu'on peut et remettre le reste à la providence divine se consolant du tesmoignage de la bonne conscience et espérant les iugemens équitables de la postérité.

La résolution qui avoit esté prinse par le roy[5] à Amiens de faire entrer M.r le comte[6] dans les Pays-Bas a esté changée par des meilleurs advis de ceux qui considéroient le mal qui pouvoit arriver de faulte des vivres. Aussy la mortalité se met dans les armées laquelle, comme on croit, sera cause que le roy sera bientost icy.

Nous attendons des nouvelles de ce que fait le prince d'Orange[7] qui nous ont esté retenues quelques sepmaines par le vent contraires et par mesme moyen aussy celles de noz armées Suédoises victorieuses comme disent les lettres qui font le tour d'Allemagne, ayant batus huict régimens d'ennemis.

Près de Dourlans les François ont receu quelque escheu, le quartier du baron Degevelt[8] ayant esté enlevé par les Espagnols. En Bourgogne le duc de Weimar[9] se défend bien et attend de l'argent d'icy.

Je suivray aux lettres que ie vous envoyeray l'addresse que me donnez et demeureray, monsieur,

vostre serviteur très humble.

A Paris, le 14e d'oct. 1636 n. st.

2794. 1636 oktober 14. Van Ch. Marini[10].

Monsieur, mon très honoré amy,

1 De Zweedse rijkskanselier Axel Oxenstierna.
2 No. 2748.
3 Georg Lorentz, baron van Hofkirchen; in december 1636 gaat hij over in dienst van Ferdinand II.
4 Over dit geschrift van de hertog van Rohan zie men no. 2790, p. 433 n. 9.
5 Lodewijk XIII.
6 Louis de Bourbon, graaf van Soissons.
7 Frederik Hendrik.
8 Christoph Martin, baron van Degenfeld; zie VI, p. 16 n. 3.
9 Bernhard, hertog van Saksen-Weimar.
10 Hs. Den Haag, ARA. Eerste afd. coll. Hugo de Gr. Aanw. 1911 XXIII, no. 9. Eigenh. oorspr. Beantw. d. no. 2833. Betreffende Marini zie V, p. 436. n. 4.

Par l'ordinaire passé[11] i'ay respondu à vos trois de 19[12] et 16/29 d'Aoust[13] et 2 de 7bre[14], espérant qu'elles soyent bien parvenues en vos mains. L'enclose du

11 No. 2778.
12 No. 2717.
13 No. 2728.
14 No. 2741.

sieur Tschudy[1] ie vous envoye à celle fin afin que vous en voyez le soing qu'il pren pour mes lettres, et si d'ores en avant il vous plaira addresser les vostres au sieur du Lieu[2], maistre des couriers à Lyon, et de là au sieur Tschudy, ie vous asseure qu'elles me seront livrées infailliblement, autrement elles courent risque de se perdre. L'ambassadeur Anier[3] qui est icy s'offert aussy pour l'adderesse, ie laisse à vostre discrétion le choix de l'un et l'autre.

Quant à nos affaires icy elles vont fort mal, car oultre que nos rentes de cest anée nous ont dereschef manqué tout à fait, partie par le désordre de la soldatesque qui estant logée au lieu où nos biens sont destruit tout, partie pour la peste, qui nous a tué tant de paysans et ceux qui en sont échappez, vivant retirez par des montagnes ont abbandonné tout et laissé en friche.

Le public n'y est pas aussy guerre mieux, l'armée s'y trouvant grandement diminuée parmy ces désordres, et pour moy doute fort si la cavallerie y pourra subsister, car le paysan n'a point fauché le foin mais laisse tout à la discrétion du soldat françois qui consume en un mois ce qui luy devroit durer tout un an.

On n'envoye pas aussy assez d'argent pour payer et les François et les Grisons, dont les derniers veulent licentier leur trouppes, toutes s'estant assemblées auprès de Coire où, si l'ambassadeur Anier ne leur donne quelque satisfaction, tout sera mis au dessous dessus. Il y a encor un régiment des Suissez et 3 compagnies des colonels Salis[4] et Bruker[5] qui demeurent constans et ne remuent point, mais si le payement tardera trop, tour (?) tous aussy quitteront à la fin, la guerre particulairement en ce pays ne se pouvant faire sans argent contant qu'il faut desbourser pour la moindre chose.

Monsieur le duc[6] s'en va remettre tout à fait et en peu de iours viendra à Coira pour changer d'air et avec ceste occasion finir le traitté avec les Grisons s'ils le vourdront accepter.

On dit que le roy[7] a fait quelque changement dans le premier, voulant obliger les Grisons qu'ils ne demandent leur tribut des Voltolins mais du roy qui le veut payer, de quoy ils ne sont pas contants aussy bien que de beaucoup d'autres points touchants l'appellation au criminel et l'habitation des protestans dans la Voltoline de laquelle - chose estrange - ils sont forclos. Miror certe consilia Galliae quo ducantur genio, quod adeo rigide Foederatos suos Rhaetos tractare audeant, subque specie restitutionis tractatum Monsonensem eis obtrudant. Sed dni. isti (?) terrestres faciant quod volunt.

En Italie les François sont réduits au petit pied et au lieu de conquérir le Milanois se contentent d'estre en seureté dans le Monferat, laissant le pauvre duc de Parme[8] aux extrémités. Tout son pays est occupé par les Espagnols, et luy a gran peine sauvé à Piacenza, qu'on commence à assiéger, et si les François ne

1 Laurent Tschudi; zie over hem no. 2590, p. 145 n. 14.
2 Le sieur Du Lieu was maître des postes te Lyon.
3 François Lasnier; zie no. 2527, p. 52 n. 15.
4 Andreas Brügger; zie over hem VI, p. 76 n. 5.
5 Ulysse de Salis-Marschlins; zie no. 2665, p. 251 n. 4.
6 Henri, hertog van Rohan, luitenant-generaal van de Franse troepen in Graubünden en de Veltlin.
7 Lodewijk XIII van Frankrijk.
8 Odoardo Farnese, hertog van Parma.

l'iront secourir ils perderont leur crédit et feront apprendre aux autres princes d'Italie de ne se fier pas tant en leur protection.

On croit que le duc de Savoye[1] demande la neutralité et estant plus Espagnol dans son coeur que François il ne tardera aussy à faire sa paix avec luy.

Si Dieu veut tout peut changer de face pourveu que le roy remédie à bon heure aux désordres qui se sont fourrez parmy ses armées.

Je demeure, monsieur,

Vostre serviteur très humble

C. Marini.

Ex loco noto, 4/14 d'8bre 1636.

In margine: On m'escrit de Costantinople des préparatifs formidables du Turc[2] en Asie et Europe contre le prince de Transyl:[3] ou la Poulogne, dont ie vous faire part par le prochain ordinaire.

In dorso schreef Grotius: Marini 14 oct. 1636.

Boven aan de brief: Receu le 28 de sept. *(sic)* 1636.

2795. 1636 oktober 14. Aan [Pieter] van Reigersberch[4].

Il nous a esté un grand contentement de veoir par voz lettres du 24 de sept.[5] que vous estes arrivé à Lion en bonne disposition et avez pris la résolution de poursuivre vostre voyage par le Piedmont.

Nous sui[vî]mes (?) vostre ordre pour l'addresse des lettres et si en quelque chose nous vous pouvons estre utiles, vous n'aurez qu'à le nous faire sçavoir. Ce que nous avons peu faire pour vous, tandis que vous avez esté avecq nous a esté fort peu et vous remercions de vostre bonne compagnie, et serons bien aises de recevoir souventefois de voz nouvelles.

Le vent depuis un mois nous empesche les nouvelles par mer. C'est pourquoy ie ne vous puis dire aultre chose que seulement que le dessein de faire entrer M.[r] le comte[6] dans les Pays-Bas a esté rompu par manquement de vivres et par la peste qui fera aussy le roy[7] bientost revenir icy. Cependant le quartier du baron Degevelt[8]

1 Vittorio Amedeo, hertog van Savoye.
2 Sultan Murád (Amurath IV).
3 Georg Rákóczi.
4 Copie Den Haag, ARA. Eerste afd. coll. Hugo de Gr. Aanw. 1911 XXIII no. 2, p. 83. Geadresseerde zal Pieter van Reigersberch zijn, zoon van Maria's in 1632 overleden oudste broer, die bij leven rentmeester-generaal van Zeeland Bewester-Schelde was.
5 Niet meer aanwezig.
6 Louis de Bourbon, graaf van Soissons.
7 Lodewijk XIII van Frankrijk.
8 Christoph Martin, baron van Degenfeld; zie VI, p. 16 n. 3.

près de Dorlans a esté enlevé par le[s] gens de Jean de Waert[9] et le jeune prince de Wirtemberg[10] avecq ledict Degevelt à peine eschappez.

Dieu vous conserve.

Le tout vostre pour vous servir.

A Paris, le 14ne d'octobre n. st. MDCXXXVI.

9 Johan, baron van Werth, veldmaarschalk in dienst van Maximiliaan van Beieren en van keizer Ferdinand II.

10 Roderich, oudste zoon van Julius-Friedrich, hertog van Würtemberg-Weiltingen.

2796. 1636 oktober 14. Aan P. Schmalz[1].

Nobilissime Domine,

Neque pro merito tuo neque pro nostra omnium in te benevolentia exceptus es a nobis tantillo tempore, quanto tibi visum est Lutetiae subsistere. Felices sumus, quibus negotium est cum tam benigno etiam minimorum officiorum interprete.

Vos recte pervenisse Lugdunum et iter sumsisse minus morbis obnoxium per Augustam Taurinorum gaudemus sane optamusque, ut cetera itineris vobis eadem prosperitate eveniant. Id autem saepe ex literis vestris cognoscere dulce nobis erit.

Nos Dei munere bene valemus.

Verum est et Ginettium[2] et Lugdunensem[3] cardinales diverso itinere se Coloniam ferre. Interim multa in arcano aguntur.

Nobis venti adversi per mensem totum nuntios ex Hollandia Germaniaque per maris viam invidere. Sed quae longo[4] Germaniae ambitu veniunt literae octo hostium cohortes a nostris caesas affirmant.

Edidit dux Rohanius[5] librum 'Perfecti Ducis'[6] Gallice, lectu non inutilem.

Cetera hic sunt qualia reliqueras. Si qua in re opera nostra tuis rebus conducere potest, rogamus omnes, ei ne parcas.

Tuus ad omnia tibi officia paratissimus
H. Grotius.

Lutetiae, XIV Octobris, anni MDCXXXVI novi Cal.

2797. 1636 oktober 16. Aan Willem de Groot[7].

De pecunia cura, frater, recta est, et gratias agimus pro hoc aliisque laboribus, quos nostris rebus impendis. Perge cum senatore Reigersbergio[8] nostra omnia promovere. Deus te, tuam[9], tuos nostrosque omnes ab iis, quae grassantur illic, malis servet.

De principe Arausionensi[10], quid facturus sit, magna hic exspectatio est. Galli nihil aliud quam sua defensant in Burgundia Picardiaque.

At Itali principes, praesertim Parmensis[11], sua perdunt. Rohanius[12] ad Iulii

1 Copie Den Haag, ARA. Eerste afd. coll. Hugo de Gr. Aanw. 1911 XXIII no. 2, p. 82. Gedrukt *Epist.*, p. 270; *Oxenst. Skrifter* 2. afd. IV, p. 582. Geadresseerde, Peter Abel Schmalz, was secretaris van de Zweedse rijkskanselier Axel Oxenstierna.
2 Martio, kardinaal Ginetti, door Urbanus VIII ter vredesconferentie afgevaardigd.
3 Alphonse Louis du Plessis, Hertog van Richelieu, kardinaal-aartsbisschop van Lyon; hij was de oudste broer van de eerste minister.
4 De uitgaven der *Epist.* en der *Oxenst. Skrifter* hebben 'a longo'.
5 Henri, hertog van Rohan, luitenant-generaal der Franse troepen in Graubünden en de Veltlin.
6 Zie voor dit geschrift no. 2790, p. 433 en n. 9 aldaar.
7 Gedrukt *Epist.*, p. 863. Antw. op no. 2740.
8 Nicolaes van Reigersberch.
9 Alida Graswinckel.
10 Frederik Hendrik.
11 Odoardo Farnese, hertog van Parma.
12 Henri, hertog van Rohan, luitenant-generaal van de Franse troepen in Graubünden en de Veltlin.

Caesaris res scripsit observata lectu digna boni ducis formam continentia[1]. Quod polliceretur.

Mileterius[2], acer quondam adversator Tileni[3], librum edidit[4], quo plane, verbis tantum mutatis, in illius concedit sententiam.

Gaudeo nostri memoriam restare tum apud propinquos nostros Reigersbergios Endegestiosque[5], tum apud viros eruditos Heinsium[6], Tisium[7], Vorstium[8]. Heinsii notata ad Novi Foederis Libros[9] videre avebo simulque intelligere de iis theologorum judicia, imo et politicorum, qui saepe de theologicis rebus melius quam theologi judicant, quod animo sint a factionibus liberiore, ii maxime, quibus linguarum veterum aliquis gustus est.

Vale cum amicis.

Tibi devinctissimus frater
H. Grotius.

16 Octobris novi Cal. 1636.

2798. 1636 oktober 16. Aan I. Jasky[10].

Monsieur,

Vostre courtoisie est extraordinaire de me remercier non pas de ce que i'ay faict, mais de ce que i'ay voulu faire. Si on peut acquérir des amis par ceste voye, i'en auray bon nombre, parce que la volonté de bien faire ne me manquera iamais, non obstant que ie ne trouve pas tousiours les occasions et moyens de l'exécuter. Pour vous, monsieur, ie vous prie de croire que vostre humanité aant. m'a paru dans voz actions et asteure dans vostre lettre[11] m'obligera de l'aymer et honorer à iamais.

1 Zie voor dit geschrift no. 2790, p. 433 en n. 9 aldaar.
2 Théophile Brachet de la Milletière; zie V, p. 368 n. 10.
3 Daniel Tilenus; zie over hem III, p. 34 n. 5.
4 *Christianae concordiae inter catholicos et evangelicos in omnibus controversiis instituendae consilium*; zie no. 2757, p. 388 en aantekeningen aldaar.
5 Zie no. 2740, p. 364 en n. 12 aldaar.
6 De Leidse hoogleraar Daniel Heinsius; zie IV, p. 34 n. 8.
7 De Leidse theoloog Ant. Thysius; zie IV, p. 429 n. 12. Vgl. no. 2740, p. 364.
8 Adolf Vorst; zie IV, p. 14 n. 4. Vgl. no. 2740, p. 364.
9 *Danielis Heinsii Sacrarvm Exercitationvm ad Novvm Testamentvm Libri XX.* Lugd. Bat. MDCXXXIX; zie no. 2773, p. 407 n. 11.
10 Hs. Amsterdam, UB., cod. 497 G 10. Eigenh. oorspr. aant. Copie Den Haag, ARA. Eerste afd. coll. Hugo de Gr. Aanw. 1911 XXIII no. 2, p. 85. Gedrukt *Hugonis Grotii Epistolae ad Israelem Jaski*, Dantisci, Typis Rhetianis, A.C. MDCLXX, p. 1. Geadresseerde, Israel Köhne genannt von Jasky (1573-1641), was een invloedrijk persoon in zijn geboortestad Dantzig, niet alleen als raadsheer, maar vooral door de winning van en de handel in barnsteen, waarvan de familie Jasky sedert 1533 het monopolie bezat. In 1638 werd Israel Jasky tot burggraaf benoemd. Hij was gehuwd met Anna Schuman.
11 Ontbreekt.

Les bonnes nouvelles de vostre Poulogne me resiouissent d'autant plus que la tresve avecq la Suède[12] est si longue que peu de paix entre des voisins puissants ayent duré si longtemps. Monsieur Schavasky[13] va rechercher sa patrie par Venise.

12 Op 12 september 1635 was te Stuhmsdorf een bestand voor 26 jaar tussen Zweden en Polen gesloten.

13 De Poolse gezant Johan Zawadski.

Par mer, en Bourgogne, en Picardie les affaires se tiennent comme en balance: et la peste qui est à Amiens et aux environs nous redonnera bientost icy la personne du roy[1].

Le duc de Parme[2] défend Plaisance avecq difficulté ayant perdu toutes les villes autour et craignant de perdre aussy la rivière de Trebia que l'ennemy veut esloinger de la ville.

Les Anglois et Hollandois sont en dispute par l'imposition des harengs et la libre entrée des Anglois en Flandre y menants des soldats, de l'argent et de ce qui sert à la guerre. Cependant tous deux à l'envie s'enrichent du bien de l'Orient, d'où sont venus aux Anglois deux navires, aux Hollandois un tout frèchement de la costé de Cormandel portans la valeur de plus de deux millions. J'ayme mieux ces nouvelles-là que celles de guerres. aant.

Dieu nous donne une bonne fin et vous conserve, monsieur, en santé et prospérité.

Vostre très humble serviteur.aant.

A Paris, le 16e d'oct. 1636.

2799. 1636 oktober 16. Aan A. Oxenstierna[3].

Excellentissime Domine,

Pontificius quidam Romae bene notus pro certo sibique cognito mihi affirmat habere Polonum regem[4] a pontifice[5] perscriptam permissionem ducendae Palatinae[6], sed occultari id, ut virginis animus incerto eventu tentetur ad mutandam de sacris rebus professionem. Zavaskius[7], si domesticis ejus credi potest, votorum compos reditum parat per Venetias jamque reginae[8] propter regis[9] absentiam valedixit.

Quo saepius ac diligentius Gallorum, qui ad me veniunt, avertere a me suspiciones volunt omnium adversus res nostras molitionum, eo minus fido blandienti sereno.

Constat apud omnes Ioannis Waertii[10] copias caedi potuisse et flagranter id concupuit comes Suessionensis[11]; sed fratrem regium[12], qui aderat, ad cunctandi consilia perpulit comes ejus et speculator individuus Butillerii filius[13]. Hoc ipsum

1 Lodewijk XIII van Frankrijk.
2 Odoardo Farnese, hertog van Parma.
3 Gedrukt *Epist.*, p. 270; *Oxenst. Skrifter* 2. afd. II, p. 254. Tesamen met nos. 2776, 2781 en 2789 beantw. d. no. 2858.
4 Wladislas VII (IV).
5 Urbanus VIII.
6 Er werd in 1636 bij herhaling gesproken van een huwelijk van de Poolse koning met Elisabeth, de oudste dochter van de in 1632 overleden paltsgraaf Frederik V, de Winterkoning, en Elisabeth Stuart, dochter van de Engelse koning Jacobus I. Het huwelijk heeft geen doorgang gevonden.
7 De Poolse gezant Johan Zawadski.
8 Anna van Oostenrijk, koningin van Frankrijk.
9 Lodewijk XIII.
10 Johan, baron van Werth.
11 Louis de Bourbon, graaf van Soissons.
12 Gaston Jean-Baptiste de France, hertog van Orléans.
13 Léon le Bouthillier, graaf van Chavigny en Buzançais.

et quod ab expeditione in Belgicam revocatus est idem comes, prudentes multi in argumentum trahunt tacitae cum cardinali Hispano[1] conventionis, ne fines alteri alterorum exercitu hostili invadant, donec propius aliquid Coloniae transigatur. Et de regina matre[2] revocanda remotis iis, quos sibi infestos cardinalis indicat, multum agitatur.

Ad Anglos ut veniam, dicitur Arondelius[3] prae se ferre offensam; sed arcana ejus cum Bavaro[4] colloquia cumque Hispaniae et Poloniae legatis[5], deinde vero incalescentia Anglorum cum Batavis certamina de piscatu et de Flandrico commercio, et milite, pecunia paratuque bellico, quae ex Hispania in Flandriam sub Anglorum praesidio perducuntur, argumentum videntur praebere, quo credamus promissis Austriacorum de reddendo Palatinatu et partiendo forte electoratu, devinctos esse Anglorum animos, nisi ea gentis socordia est, ut et publicam salutem et dignitatem propinquorum pari supinitate abs se segregent. Certe quin Batavi tot Anglorum - sic enim interpretantur - injuriis ad ingens desiderium indutiarum, quo maxime spectant Hispani consilia, impellantur velut praecipites, dubitari non potest. Galli vero sicut sua negotia clam Batavos habent, ita de Batavis idem suspicantur mireque formidant Aysemae[6] moram Viennae accedentibus ad diffidendi causas cardinalem Riceliacum et principem Arausionensem[7] inter plus quam simultatibus.

Vidi Londinio literas, quae nunciant Hispanicum illic legatum[8] iterum adiisse regem[9] palamque profiteri portare se Palatinatus restitutionem; classemque Anglicam iterum in mare prodiisse, ut neminem sine regis sui permissu piscari patiantur. Hollandi piscatores quanquam nolentibus rectoribus facile inducuntur, ut florenum in lastam, leve in praesens onus, sed quod introducto semel exemplo immensos auctus accipere possit, persolvant pollicentibus Anglis praestituros se, ne quid a Dunquercanis damni sentiant, quod haud obscurum est ipsorum cum Hispanis consensus indicium.

Rex Galliae sub finem mensis hic exspectatur; justa est a Picardia abeundi causa grassantes in castris et oppidis morbi multa hominum strage.

Neque ex Suedia neque ex Pomerania neque ex Germania ullas a multo tempore literas habui. Sed is, quem hic miserat dux Vinariensis[10], mihi significavit habere eum literas de septem cohortibus hostium nostrorum virtute caesis. Addebat idem bono loco esse castra ducis, sed valde ei dolere, quod pecuniae a rege nec quantum promissum esset acciperet nec suo tempore, eoque novo milite augere copias suas non posset. Is ipse, ex quo haec intellexi, in Angliam ad Ponicam[11] ibat propero itinere. Audio tamen aliquem ex Leodiensi agro militem duci adve-

1 Don Fernando; zie over hem IV, p. 412 n. 11.
2 Maria de Medici, zij verbleef in de Zuidelijke Nederlanden.
3 Thomas Howard, graaf van Arundel; zie V, p. 318 n. 12.
4 Maximiliaan, keurvorst van Beieren.
5 Resp. don Iñigo de Guevara y Tasis, graaf van Oñate, en Jerzy Ossolinsky.
6 Foppe van Aitzema.
7 Frederik Hendrik.
8 Don Iñigo Velez de Guevara, graaf van Oñate en Villa Mediana; hij arriveerde begin juli 1636 als Spaans ambassadeur in Londen en was de zoon van de - gelijknamige - Spaanse ambassadeur in Wenen.
9 Karel I van Engeland.
10 Bernhard, hertog van Saksen-Weimar.
11 Tobias von Ponikau, raad en gezant van de hertog van Saksen-Weimar.

nire; qui hosti Brisacum e Silesia advenere milites Hispano militant; septem putantur millia e Croatis vicinisque gentibus; omnia circa Placentiam, etiam Trebiam sui juris fecit Hispanus[1]; Mantuanum[2] conditionibus tentat.

Anglis ab India Orientali duae naves advenere, Batavis dives una a Coromandelensi ora quod portionibus in societate pretium incendit.

Comes Mauritius[3] itineri in Brasileam se parat egregio comitatu.

Conqueritur landgravius[4] non impleta sibi Galliae promissa. Wardenburgii[5] et Mulleri[6] cohortes Gallico stipendio militantes apud Batavos inopia diffluunt. Idem multis locis in Gallia fit.

Dux Rohanius[7] non satis habens exemplo instruere milites addidit et librum[8], quo ex Caesaris Iulii rebus gestis[9] utilia profert documenta.

Corbiae aditus a Gallis eminus clauduntur.

Comiti Licestrio[10], ubi in Angliam redierit, destinari audio Hiberniam provinciam. Angli legati[11] regis sui operam offerunt, si quid apud Danum[12] e nostra re fieri possit.

Non desunt hic ad populum phalerae; nostrae victoriae attolluntur in duplum; affirmatur princeps Arausionensis in Flandriam, in Brabantiam dux Bulionius[13] incubituri, ut eodem tempore hinc invadantur Atrebates; pari famae libertate conjunx Polono destinatur Borbonia, Condaei filia[14].

Rex ipse pacis praecupidus et plebi parcens lactatur quotidie spe auri alchimistici egregio ad hanc artifice eo, de quo scripsi, Boismaillaeo[15] ridentibus et tacentibus aliis.

Batavi et Bohemiae regina[16], ut jam nunc ex literis cognosco, credunt Arundelio sine circuitione edictum Palatinatus partem utramque redditum iri, ubi persoluta fuerint facta in eum ab Hispano Bavaroque impendia; electoratum Bavarae domui, ad quam et olim pertinuit, auferri non posse. Inde illi spem concipiunt - utinam non vanam - ad aperta fortiaque consilia venturam Angliam.

Aysemae Viennae multus honos habetur et ut legato et privatim redditis ei, quae in Germania possederat, auctisque titulis.

Principi Thomae[17] conscribere militem in Anglia negatum.

1 Philips IV.
2 Carlo Gonzaga, hertog van Mantua.
3 Johan Maurits, graaf van Nassau-Siegen; zie no. 2726, p. 345 n. 13.
4 Wilhelm V, landgraaf van Hessen-Kassel.
5 Jhr. Diederigh van Waerdenburgh; zie no. 2749, p. 381 n. 11.
6 Dirk Mulert; zie no. 2749, p. 381 n. 12.
7 Henri, hertog van Rohan, luitenant-generaal van de Franse troepen in Graubünden en de Veltlin.
8 Zie voor dit geschrift no. 2790, p. 433 n. 9.
9 Bedoeld zijn C. Julius Caesars *Commentarii De Bello Gallico*.
10 Robert Sidney, graaf van Leicester, extra-ordinarius Engels gezant in Parijs.
11 De hierboven genoemde Robert Sidney en de ordinarius ambassadeur John Scudamore.
12 Christiaan IV van Denemarken.
13 Frédéric Maurice de La Tour d'Auvergne, hertog van Bouillon.
14 Anne Geneviève, dochter van Henri de Bourbon, prins van Condé; zie V, p. 321 n. 2.
15 Dubois Maillé; zie no. 2762, p. 398 n. 3.
16 Elisabeth Stuart, weduwe van Frederik V van de Palts.
17 Tommaso Francesco van Savoye, prins van Carignano.

Opto, Excellentissime Domine, reginae[1], regno, Tuaeque Sublimitati cuncta prosperrima.

Tuae Sublimitatis cultor devotissimus
H. Grotius[2].

Lutetiae, 6/16 Octobris 1636.

Adres: Axelio Oxenstiernae, Sacrae Reg. Maj. Regnorumque Sueciae Senatori et Cancellario.

2800. 1636 oktober 17. Aan L. Camerarius[3].

Illustrissime Domine,

Scripsi breves literas ad te, sed septimo quoque die, ut rerum hic saepe mutantium faciem quam saepissime ac recentissime conspiceres. Tuas datas XXVII° Augusti[4] nunc demum, id est, plus[5] sesquimense quam scriptae sunt posterius accipio. Non tota in ventis culpa est, sed quod navigia nulla sunt ad[6] id instituta, ut cum literis ultro citroque commeent. Spero Batavos nostros[7] huic malo remedium reperturos, ut sic quoque maris possessionem retineant.

Schawatskius[8], ut et antehac significavi[9], si forte perlatae sunt literae, me non adiit nec, ego cum vidi, excusatores misit[10]. Valedixit reginae[11] - nam rex[12] ab urbe est[13] - domum rediturus per Venetias.

Literas habeo Dantisco, quae pendere adhuc nuntiant illud de conjugio cum Palatina virgine negotium[14]. Cum Veneto hic legato[15] ita locutus est Schawatskius, quasi plurimae difficultates intervenirent ob religionis dissidium; alii putant haec fingi

1 Christina van Zweden.
2 Naam en onderschrift ontbreken in de uitgave der *Epist.*
3 Copie Den Haag, ARA. Eerste afd. coll. Hugo de Gr. Aanw. 1911 XXIII no. 2, p. 83; copie Uppsala, UB., cod. 388a, ep. 53. Gedrukt *Epist.*, p. 271. Geadresseerde, Ludwig Camerarius, was ordinarius Zweeds ambassadeur in Den Haag.
4 De brieven van Camerarius aan Grotius zijn verloren gegaan.
5 Dit woord ontbreekt in de copie te Uppsala en in de uitgave der *Epist.*
6 De copie te Uppsala en de uitgave der *Epist.* hebben 'in'.
7 Dit woord ontbreekt in de copie te Uppsala en in de uitgave der *Epist.*
8 Johan Zawadski, Pools gezant; hij maakte zich gereed om via Venetië naar zijn land terug te keren.
9 No. 2755 dd. 11 september, gelijkluidend aan no. 2754; zie aldaar, p. 385.
10 In plaats van de woorden 'me non ... misit' hebben de copie te Uppsala en de uitgave der *Epist.* 'visus mihi non est. Excusatores misit.'
11 Anna van Oostenrijk, koningin van Frankrijk.
12 Lodewijk XIII.
13 De woorden 'nam ... est' ontbreken in de Haagse copie.
14 Er werd in 1636 bij herhaling gesproken van een huwelijk van de Poolse koning Wladislas VII (IV) met Elisabeth van de Palts, de oudste dochter van de in 1632 overleden Winterkoning, Frederik V, en Elisabeth Stuart, dochter van de Engelse koning Jacobus I. Het huwelijk heeft geen doorgang gevonden.
15 Alvise Contarini di Nicolo.

omnia, ut, si fieri potest, labefactetur virginis summatis circa sacra animus; caeterum si constantiam, de quo ego non dubito, retineat, non[16] eo minus constitutum rem conficere.

16 De copie te Den Haag heeft ‘ne’.

Legam literarum tuarum filum, ut de singulis, quod nunc intelligimus, significem.

In Burgundia hactenus pares bellantium copiae mutuo metu tempus extraxere. Nunc, quid futurum sit, postquam e Silesia septem ferme millia Hispano militantia caesaris[1] vires auxere, exspectamus.

In Italia malae adhuc res sunt. Cuncta circum Placentiam, etiam flumen Trebiam tenet Hispanus[2] et ab urbe id abducit; atque eum principem[3] bello opprimit, alios conditionibus tentat. Dux Rohanius[4], cum ad res agendas multa ei desint, suo exemplo probat non esse eam fortunae vim, ut eripere sapienti possit, ne se utilem publico praestet. Edidit nobis Commentarium in Commentarios Caesaris, dignum opus et se et Caesare, quo[5] perfectissimum ducem - is libri titulus est - et describit et facit[6].

Classis Gallica a Vado rediit nullo effecto operae pretio, quod tantis impendiis respondeat. Tamen archiepiscopus Burdigalensis[7], qui classi praeest[8], quod potuit, id est, vota sua contulit.

Non videntur Angli remissuri id, quod jam magna spe devorarunt piscarium vectigal. Et haud dubie Batavorum privatis privata et praesentia tantum respicientibus blanditur onus initio modicum et magna pensatum utilitate, quod ipsos Angli a Dunquercanis praestare velint immunes. Spero rectorum prudentia concordiae viam inveniet, ad quam comes Licestrius[9], magnae nunc auctoritatis - in reditum ei praefectura destinatur Hiberniae - adferet[10] quicquid a viro egregie cordato et publici amante exspectari potest.

Landgravio[11] cuncta bene procedant, optandum est. Hanoviae novum parari obsidium multae literae nunciant.

Daniae regem[12], quando mos ei a nostris gestus est, spero nobis paulo plus quam non inimicum fore. Et ad id operam suam pollicentur Angli.

De septem hostium cohortibus Suedica virtute caesis auctorem habemus Sanctichaumontium[13].

De Turcae[14] in Polonum[15] odio consentiunt cum tuis Constantinopolitanae quas vidi literae. Sed potentiae illius[16] cursum mire sufflaminant et

1 Van keizer Ferdinand II.
2 Philips IV.
3 Odoardo Farnese, hertog van Parma.
4 Henri, hertog van Rohan, luitenant-generaal van de Franse troepen in Graubünden en de Veltlin.
5 Het 'qui' van de *Epist.* zal een zetfout zijn.
6 Zie voor dit geschrift no. 2790, p. 433 n. 9.
7 Henri d'Escoubleau de Sourdis, aartsbisschop van Bordeaux, commandant van de Franse vloten in de Middellandse Zee.
8 De woorden 'qui classi praeest' ontbreken in de copie te Den Haag.
9 Robert Sidney, graaf van Leicester, extra-ordinarius Engels gezant in Parijs.
10 Het 'adfert' van de copie in Uppsala zal een schrijffout zijn.
11 Wilhelm V, landgraaf van Hessen-Kassel. De voorafgaande passage 'Et haud ... exspectari potest' ontbreekt in de Haagse copie.
12 Christiaan IV.
13 Melchior Mitte de Miolans, markies van St. Chaumont, speciale gezant van Lodewijk XIII bij de Zweedse rijkskanselier Axel Oxenstierna.
14 Sultan Murád (Amurath IV).
15 Wladislas VII (IV); in de copie te Uppsala en in de uitgave der *Epist.* staat 'Poloniam'.
16 De copie te Uppsala en de uitgave der *Epist.* hebben 'ejus'.

Persarum arma et motus interni. Poloni autem in rebus sunt satis prosperis depulso Tartaro[1] et cum Russo[2] reconcinnata pace.

In Picardia res quiescunt; et morbi magis magisque fluentes brevi, ut puto, regem hic sistent dilato in ver bello, nisi pace praecedatur[3].

Huc usque scribendo processeram, cum literae mihi tuae recentes admodum, quippe VII Octobre datae, quas Maurerius[4] pertulit, redduntur. Gratias pro iis ago maximas, quod non minus sunt uberes illis, quarum modo memini prioribus; tum vero gaudeo meas in non parvis rebus conjecturas tuo firmari, quod facio plurimi, iudicio. Responderem et his singulatim, nisi me ipse opprimeret obsignandi mittendique articulus. Praeterea sunt non pauca, de quibus jam dixi, quid aut didicerim aut suspicer. Pauca tantum festinans addam.

In cardinalem[5] odia haud dubie publico nocent. Rex eum tutari perstat.

Princeps Arausionensis[6] multa habet hoc tempore adversa, quae Galli spe et ingenio festinabundi non suis ponderibus aestimant. D. Ioachimum[7] feci semper maximi; ac dignum censeo, cui obtingat honos reconciliatae cum Anglis patriae. Navem istam Indicanam spero jam Batavi intra sua praesidia duxerint, ne id quoque alimentum ad tot discordiae causas accedat.

De Brasilia puto esse cur bene sperent. Non deseret princeps Arausionensis, cujus summa est auctoritas, res, quibus propinquum suum[8] passus est inseri.

Quid sit, quod a Maguntiacensi in causa Palatina Hispanus desideret, tam scire aveo quam nequeo suspicari. Cum Gallis nullum dum fedus coiit Angils[9], quod sciam, et promittunt legati[10], qui me amant, se quod[11] fiet me non celaturos; et ostendunt, si iniquitate Austriaca vim experiri cogantur, etiam Suedicam a se societatem expeti.

De supplementis, quae ad nostros exercitus pervenere, multum gaudeo. Magni cancellarii[12] praesentia haud dubie egent res Germanicae. Sed ille ubi ubi erit[13], publico semper erit utilissimus.

De Zavaskio quid nobis adversum agitaverit aut egerit, facilius est suspicari quam resciscere. Discedet puto cras, ut domestici ajunt, bene confectis rebus. Galli in spe danda liberales sunt, dum ne federibus se obstringant[14]; etiam federibus adstricti saepe elabuntur.

1 Kantemir-Mirza; zie over hem no. 2611, p. 175 n. 9.
2 Michael III Fjodorowitsj Romanow (1613-1645; geb. 1596).
3 Het ‘praecidatur’ van de *Epist.* zal een zetfout zijn.
4 Maximilien Aubéry du Maurier; vgl. no. 2614, p. 180 en n. 2 aldaar. De brieven van Camerarius aan Grotius zijn verloren gegaan.
5 De Richelieu.
6 Frederik Hendrik.
7 Albert Joachimi, heer van Hoedekenskerke, ordinarius ambassadeur van de Republiek in Londen. - Vanaf hier wordt de brief in copieboek no. 2 voortgezet op p. 86. De brief aan Camerarius wordt nl. op p. 85 onderbroken door die aan Jasky (no. 2798; zie p. 441).
8 Johan Maurits, graaf van Nassau-Siegen.
9 Gelezen moet worden: Anglus = Karel I van Engeland.
10 De ordinarius Engelse ambassadeur te Parijs en zijn (op p. 446 n. 9) genoemde extra-ordinarius collega.
11 Het ‘quid’ van de *Epist.* zal een zetfout zijn.
12 Axel Oxenstierna.
13 Dit woord is in de editie der *Epist.* uitgevallen.
14 De uitgave der *Epist.* heeft ‘adstringant’.

Meas ad Deum preces cum tuis iungo, ut, si non ubique, certe inter christianos sit pax, qualis esse debet, utque tibi ac tuis cuncta e sententia eveniant.

Illustrissimae Dominationi Tuae observantissimus
H. Grotius.

Lutetiae, XVII Octobris nov. Cal.[1] MDCXXXVI.

Adres: Ludovico Camerario, Reginae Regnique Sueciae Consiliario et Legato apud Praepot. Ord. Foeder. Belgii.

Boven aan de brief in de copie te Uppsala in margine: Redd. Hagae Comit. A.^{o} 1636 cal. nov. st. novo.

2801. 1636 oktober 17. Aan N. van Reigersberch[2].

Mijnheer,

Nae drye weecken wachten tevergeefsch heb ick eerst gisteren twee van de uwen ontfangen, van IX[3] ende XVI Sept.[4], daer anderen hebben van October. Ick heb alle weecken geschreven lang op Zeelant, daernae op Hollant. In dese bryeven - dye ick hoop alle ter hande sullen sijn gecomen - is, dat wij wenschen Peter de Groot[5] wilde gaen met prins Maurits[6] met eenigh employ om veel redenen. Soo men hem daertoe nyet en can disponeren, is onse wil, dat hij dese winter in Den Hage sij, om wat te leeren van practijcq, ende met de voorsomer bij ons come. Op de saeck van Numerianus[7] heb ick oock breed de bedenckingh van Constans' gesel[8] geschreven, daer ick dit nu sal bijvougen, dat hij garen met den eerste saegh, wat dye van Rotterdam doen willen ende off men hem sijne onthaelde papieren wil wedergeven, omdat dickmael saecken voorcomen, daerin men dus ofte soo soude resolveren, naedat men soude zyen de affectiën daer te zijn.

Den graeff van Egmont[9] heeft mij noch dese dagen versocht, dat ick hem in sijne saecken wat behulpigh soude willen zijn. Ick heb het uytgestelt.

UE. wil doch maecken, dat wij claer in de voorsch. saecken zyen mogen, soo uE. bij gelegentheyt van 't overcomen van mons.^{r} van der Nat[10], dye wij verwachten, een nieuw jargon ofte cijffer wel oversenden; 't sal nyet onnut zijn. Een

1 De copie te Uppsala heeft abusievelijk: VII Oct. n.c.
2 Hs. Amsterdam, UB., coll. RK., R 3 f. Enigszins beschadigd. Eigenh. oorspr. Niet ondertek. Antw. op nos. 2749 en 2759; wellicht tesamen met andere brieven beantw. d. no. 2825; zie aldaar, aanhef.
3 No. 2749.
4 No. 2759.
5 Grotius' tweede zoon Pieter, die voor zijn studie in het vaderland verbleef.
6 Johan Maurits, graaf van Nassau-Siegen.
7 Codenaam voor Amsterdam.
8 Grotius; Constans is een paeudoniem van Maria van Reigersberch.
9 Lodewijk, graaf van Egmond; zie V, p. 64 n. 6; hij had de wijk genomen naar Frankrijk. Sinds hij in Franse dienst was, had hij moeilijkheden met Lodewijk XIII, aangezien hij van verraad verdacht werd.
10 Cornelis van der Nat, heer van 's-Gravenambacht (1609-1648). Hij was gehuwd met Wilhelmina Agatha de Witte. Zijn moeder was jonkvrouw Johanna van Duvelandt (†1638), die 's winters te Haarlem en 's zomers te Roucoop woonde; de vader, Dirc van der Nat, was in 1624

van de Rijs'[1] gesintheyt verseeckert mij, dat Tibullus[2] de mis[3] gesien heeft met devotie bi de man van[4] Alexander[5]. Meent, soo dat voortgaet, dat hij wel mochte crijgen de dochte[r] van den[6] Hannibal[7].

Den Spaenschen ambassadeur in Engelant[8] seit, dat hij de restitutie van den Pals in sijn sack heeft. Op 't wederroepen van den graef van Soissons[9] van den tocht in Nederlant, oock dat men Jan de Waert[10] connende niet en heeft geslagen, vallen discoursen. Ende eenige meenen, datter is een heimelijck verdragh van geen intochten te doen, totdat de saeck van Polen - waer den cardinal Ginetti[11] ende de Lion[12] nae toegaen - sal sijn vereffent. Den lantgraef[13] staet qualijck bi[14] Eusebius[15]. Aen beide sijden geschieden vremde voorslagen.

Van Vindex'[16] moeder[17] weder te doen quiterende die haer opreckenen, werd veel gesproocken. Misschien dat men liever vanselfs sulcx sal doen dan door handeling van vremden.

UE. oordeelt wel, dat de gulden par last op den haering een soeten inganck is.

Men wacht den coning[18] hier, alsoo de pest sterck is te Amiens ende daerontrent.

't Leger in Bourgogne van den coning is in goeden doen, maer hertogh Bernhard[19] claeght, dat hij geen gelt en crijgt.

Ontrent sevenduisent man uit Silesië betaelt bij Spaignie sijn te Brisac aengecomen.

De Spaignaerd is meester niet alleen van alle de plaetsen rondom Plaisance, maer oock van den rivier Ticino: denwelcke hij afleydt van de stadt, om die te incommoderen.

gestorven. Cornelis van der Nat en zijn moeder worden ook vermeld in brieven van deel III, waar ik hen nog met een ‘onbekend’ moest afdoen; zie III, p. 146 n. 2.

1 Schuilnaam voor de paus, Urbanus VIII.
2 Schuilnaam voor de paltsgraaf, Karl Ludwig, oudste zoon van Frederik V, de Winterkoning.
3 De woorden ‘de mis’ staan in de tekst in cijfercode: 189. 61.58(= 55).67.
4 De woorden ‘bi de man van’ staan in cijfer: 43.71. 1236. 881(=818). 115.
5 Codenaam voor Engeland; bedoeld is de Engelse gezant in Parijs burggraaf John Scudamore.
6 De woorden: ‘de dochte[r] van den’ staan in cijfer: 189. 53.73.12.57.68.85. 288.434.
7 Schuilnaam voor Ferdinand II. Bedoeld zal zijn Cecilia Renata; zij huwde op 9 augustus 1637 met de Poolse koning Wladislas VII (IV). Vgl. no. 2776, p. 416 en aantekeningen aldaar.
8 Don Iñigo Velez de Guevara, graaf van Oñate en Villa Mediana; zie no. 2799, p. 443 n. 8.
9 Louis de Bourbon, graaf van Soissons; over deze kwestie wordt in voorgaande brieven herhaaldelijk gesproken.
10 Johan, baron van Werth.
11 Martio, kardinaal Ginetti, pauselijk afgevaardigde ter vredesconferentie.
12 Alphonse Louis du Plessis, hertog van Richelieu, kardinaal-aartsbisschop van Lyon.
13 Wilhelm V, landgraaf van Hessen-Kassel; de woorden ‘Den lantgraef’ staan in cijfer: 323. 626.97.98.13.
14 Dit woord staat in cijfer: 43.37.
15 Schuilnaam voor De Richelieu.
16 Schuilnaam voor (de koning) van Frankrijk.
17 Maria de Medici; zij verbleef in de Zuidelijke Nederlanden. Het woord ‘moeder’ staat in cijfer: 61.500.53.72.4.
18 Lodewijk XIII.
19 Bernhard, hertog van Saksen-Weimar.

Den hertogh van Rohan[1] heeft een boeck gemaect: ‘Le capitaine parfaict’[2], zijnde discoursen op het beleit van Caesar[3] in 't stuck van oorlogh.

Daer is noch gisteren een bode gecomen van Calis, brengt niet een letter uit Hollant. Off de Fransoisen de brieven te Calis doen ophouden, om alleen meesters te sijn van alle tijdingen, weet ick niet. UE. can bijwijlen over Zelant op Rouaen aen mons.r Tresel[4] de brieven senden, off over Engelant op Diepe.

Corbie werd bij de Fransoisen geblocqueert.

De man, die mij van Tibullus sprac, seit, dat sijn suster[5] hoop aen Claudius[6] heeft gegeven voor desen van haer tot des Rijs' meninge te vougen, dat hij nu terugge gaet, maer noch wel daertoe sal comen; dat Alexanders vrouw[7] haer bij hem sal ontbieden.

Justinus[8] gelooft vastelijck, dat die van Latouw[9] niet en soecken, dat Tatianus' gesel[10] wel[11] zij met Cimon[12], ende dat Zosimus[13] daertoe sal wercken. Veele luiden comen dicmael bij hem, om hem te doen spreecken, off tegen Martialis[14], off tegen Cimon off Calaber[15]. Hij wacht hem wel. Voor valsche rapporten is niemant bevrijdt. Soo Irenaeus[16] iet hoort, dat hij het overschrijve. Wilt doch dencken op alle middelen om alles, dat oneffen is, af te maecken ende dicmael met zeeckerheit sooveel mogelijck is brieven te bestellen.

S.r Heufd[17] heeft mij geseit van een nieuw tractaet tusschen Vrancrijck en de Staten-Generael. Ick wilde wel weten, wat daervan is.

Den ambassadeur van Polen[18] neemt de schilderie meer van Mad. de Bourbon[19], dochter van mijn heer den prins.

Dusverre geschreven hebbende crijgh ick uE. twee brieven van den 6 Oct.[20] door mons.r de Maurier[21]. Verwonder mij, dat uE. mijn antwoord op 't stuck van

1 Henri, hertog van Rohan, luitenant-generaal van de Franse troepen in Graubünden en de Veltlin.
2 Zie voor dit geschrift no. 2790, p. 433 n. 9.
3 C. Julius Caesars *Commentarii De Bello Gallico*.
4 Daniel Tresel, gewezen eerste klerk van de Staten-Generaal; hij woonde te Rouaan. Zie IV, p. 42 n. 4.
5 Elisabeth van de Palts; zie no. 2800, p. 445 n. 14. Het woord staat in cijfercode: 67.69.103.5(=85?).66.
6 Schuilnaam voor Polen; bedoeld is Wladislas VII (IV).
7 Henriette Marie van Frankrijk, koningin van Engeland.
8 Pseudoniem van Grotius.
9 Codenaam voor Frankrijk.
10 Grotius; Tatianus is een pseudoniem van Maria van Reigersberch.
11 Dit woord staat in cijfer: 2070.7.
12 Codenaam voor de Staten.
13 Schuilnaam voor de Franse gezant in Den Haag, Hercule Girard, baron van Charnacé.
14 Codenaam voor de calvinisten.
15 Schuilnaam voor Frederik Hendrik.
16 Pseudoniem van Nicolaes van Reigersberch.
17 De Parijse bankier Johan H(o)eufft, die de financiële belangen zowel van Zweden als van Frankrijk behartigde; vgl. zijn schrijven dd. 10 oktober 1636, no. 2787.
18 Johan Zawadski.
19 Anne Geneviève, dochter van Henri de Bourbon, prins van Condé.
20 Deze brieven zijn verloren geraakt.
21 Maximilien Aubéry du Maurier; vgl. no. 2800, p. 447. Vgl. ook no. 2614, p. 180 en n. 2 aldaar.

Numerianus noch niet en had becomen. Sult hetselve, soo ick meen, nu al hebben. Ick meene uE. hetselve goed sal vinden.

Men hoopt hier den prins van Orangie[1] in Vlaenderen sal vallen, den hertogh van Bouillion[2] in Brabant ende met eene dan die van hier in Artois. Ick hoop het schip van Surat[3] wel in behouden haven sal comen.

Ick en laet niet oock onversocht bij de Engelschen alle mogelijcke devoiren te doen. D'heer Camerarius[4] hoopt mijn Heer Ioachimi[5] wat goeds sal medebrengen. 't Quaedste is, dat d'Engelschen soo grooten acte possessoir gepleeght hebben ex forti (?) titulo.

Ick bidde uE. Caesar[6] te porren tot een einde.

Den coning schijnt nae de vrede te wenschen, maer den cardinael[7] heeft sijn redenen daertegen, ende alsoo den coning niet garen en heeft, dat men de gemeente te veel beswaert, isser een alchimist gevonden, die den coning wijs maect, dat hij goud sal maecken, niemant anders sulx gelovende; maer te hoof moet men daer niet tegen spreecken, om den coning in goed humeur te houden.

Aysma[8] neemt sijn tijd waer. Ick gunne hem alles goeds.

't Gunt uE. schrijft van 't rijck is een delicate materie ende soude wel een groot discours van noode hebben. De graeff van Licester[9] heeft noch niet gesloten, maer is besigh ende seit mij oprechtelijck van alles te sullen mededeelen. Beide de ambassadeurs[10] hebben mij lief.

Wij wenschen d'heer Beaumont[11] geluck met onse nichhte[12]. 't Sal mij lief sijn wel ende dicmael te correspenderen.

Den 17 Oct. 1636.

Soo uE. eens schrijft aen mijn heer Spierinck[13], wilt hem, gelijck ick bijwijlen doe, bidden, dat hij mijne saecken wil stellen op een effen baen.

Wilt doch de papieren, die tot d'heer Basius[14] sijn, met de eerste gelegentheit senden.

Ick verstae mons.r van der Nat dit jaer niet over en comt.

UE. moet in sijne communicatiën aldaer gaen met retenue, alsoo Zosimus naeu luistert ende veel vrunden heeft.

1 Frederik Hendrik.
2 Frédéric Maurice de La Tour d'Auvergne, hertog van Bouillon.
3 Vgl. hierover no. 2697, p. 304 en n. 6 aldaar.
4 Ludwig Camerarius, ordinarius Zweeds ambassadeur in Den Haag.
5 Albert Joachimi, ordinarius ambassadeur van de Republiek in Londen.
6 Codenaam voor Rotterdam; het betreft Grotius' pogingen om zijn achterstallige salaris als pensionaris van Rotterdam alsnog uitbetaald te krijgen.
7 De Richelieu. Zie betreffende de verderop vermelde alchimist, Dubois Maillé, no. 2762, p. 398 n. 3.
8 Foppe van Aitzema.
9 Robert Sidney, graaf van Leicester, extra-ordinarius Engels ambassadeur in Parijs.
10 De hierboven genoemde graaf van Leicester en diens ordinarius collega, burggraaf John Scudamore.
11 Simon van Beaumont, Grotius' opvolger in het ambt van pensionaris van Rotterdam.
12 Catharina Brandt, weduwe van Johan Tuyning; Simon van Beaumont en Catharina Brandt zijn op 12 oktober 1636 te Rotterdam aangetekend en in Den Haag getrouwd. Johan Tuyning - Jan Tuning - was een neef van Grotius.
13 Petter Spiring Silvercrona, raad van financiën van Zweden in Duitsland.
14 Rekenmeester mr. Johan Basius - Base -.

In dorso schreef Van Reigersberch: Broeder de (Groot), den 17 Octob. wt Paris.

2802. 1636 oktober 18. Van A. Oxenstierna[1].

Magnifice ac generose Domine legate, amice singulariter dilecte,

Diversas tuas de 22[2] et 28 Augusti[3], de 5[4], 11[5] et 18 Septembris[6] novi calendarii pridie hic recte cepi; ad quas cum hac vice brevibus respondere constitui.

Pro communicatione singulares tibi gratias habeo, in qua te subinde continuaturum non diffido.

De mea erga te voluntate velim tibi plane persuadeas nullam me occasionem intermissurum, qua rebus ac commodis tuis debite prospiciatur. Et si per occupationes alias quandoque intermitti quicquam contigerit, dabo operam, ut responso magis plausibili dilata mora resarciatur.

In Gallia si rogatum abs te fuerit, quid causae sit, quod regiae foederis ratificationis[7] extraditio hactenus facta non sit, pro tua dexteritate ac prudentia poteris id excusare, tum ratione et exigentia praesentis status, qui ita comparatus est, ut nisi requisitis plurimorum assensibus communicatisque cum iis quoque, qui longe absunt consiliis, hac minorennitate regia[8] in tam ardua re quicquam statuere nemini integrum sit, tum quod marchio S.[ti] Chaumontii[9] satagit iis nos ligare conditionibus, quibus a cogitatione pacis ac tractatuum penitus abstrahamur. In Gallia autem ministri regis sedulo tractatus meditantur agitantque: adeo nemo iure mirari poterit, quod cautius hic procedamus, ne quid committatur, quod imposterum statui nostro manifestum praeiudicium creet ac detrimentum. Praeterea rex Daniae[10] reassumptionem tractatuum serio urget et datis ad S. Reg. M.[tem] Dominam meam clementissimam pariter ac illustrissimum regni senatum literis suam operam et interpositionem offert; quo nomine peregre absentes domini senatores huc conscripti sunt ad X huius mensis diem, ut de re tanti momenti deliberetur. Dictarum literarum exempla et quid ad eas responsum fuerit, prima quaque occasione tecum communicabo.

Quod operam et laborem amplificandis historiis Gothicis[11] praeclare impendis, in eo rem facis S.R. M.[ti] g(r)atam et regno honorificam. Unde non possum

1 Hs. Stockholm, RA., coll. Gallica, brev till legaten Hugo Grotius 1635-1638. Orig. eigenh. ondertek. Antw. op nos. 2721, 2734, 2744, 2757 en 2762; beantw. d. no. 2881.
2 No. 2721.
3 No. 2734.
4 No. 2744.
5 No. 2757.
6 No. 2762.
7 Vgl. no. 2790, p. 432 n. 4. Het verdrag werd van Zweedse zijde geratificeerd op 1 augustus 1637; de ratificatie-uitwisseling vond eerst in maart 1638 plaats.
8 Christina van Zweden was in 1626 geboren.
9 Melchior Mitte de Miolans, markies van St. Chaumont, speciale gezant van Lodewijk XIII bij Oxenstierna.
10 Christiaan IV.
11 Eerst na Grotius' dood verscheen te Amsterdam zijn *Historia Gotthorvm, Vandalorvm, & Langobardorvm*. Zie no. 2734, p. 355 en aantekeningen.

non tibi suasor esse, ut in hoc laudabili tuo instituto porro persistas. A me siqua tuis lucubrationibus contribui poterit, est quod propediem hinc expectabis.

Interea te divinae tuitioni amice commendo.

Tibi amicissimus

Axelius Oxenstierna mp.

Scribebam Stockholmiae die 8 Octobris Anno 1636.

Scriberem de rerum nostrarum in Germania statu, sed cum ea eodem fere tempore ad vos deferantur, quo cognoscantur a nobis, non immerito supersedeo relinquens ea dominis Salvio[1] atque Camerario[2] perscribenda. Vale[3].

Adres: Sacrae Regiae Maiestatis Sueciae apud Christianissimum Galliarum Regem legato ordinario, Magnifico ac Generoso Dn. Hugoni Grotio, amico honorando.

In dorso schreef Grotius: 8 Oct. 1636 Cancell.

En boven aan de brief: rec. 8 (dec.).

2803. 1636 oktober 20. Aan J. Lampadius[4].

Felicissimis mihi illum semper annumeravi diem, vir nobilissime, quo mihi te videre ac nosse contigit, sermonesque sociare de iis, quae christianam concordiam turbant, deque eorum remediis. Valde cum meis sententiis conveniebant quae ex te audivi, neque unquam excident animo.

Eandem esse mentem viro eximio D. Calixto[5], tum ex ipsius libris tum amplius ex tuo relatu cognovi. Quare ex quo certa mihi sedes cum legatione hac data est, nihil magis optavi quam ex illius optima disciplina habere aliquem mihi quam conjunctissimum. Quod nunc mihi in Brandano Daetrio[6] contigisse gratulor simulque et tibi et D. Calixto, quod mihi hanc ad rem adjutores fuistis, ago gratias.

Deumque veneror, ut veram aequamque pacem christiano orbi illisque imprimis, in quibus vivitis, regionibus restituat.

Tuus optima fide

H. Grotius.

Lutetiae, X/XX Octobris MDCXXXVI.

1 Johan Adler Salvius; zie V, p. 239 n. 7.
2 Ludwig Camerarius, ordinarius Zweeds ambassadeur in Den Haag.
3 Het postscriptum is eigenhandig.
4 Copie Bibl. Gem. Rotterdam, coll. Rem. Kerk, cat. v. hss. no. 674. Gedrukt *Epist.* p. 272. Antw. op no. 2606. Betreffende Jacobus Lampadius zie VI no. 2369, p. 364 n. 6.
5 De Helmstedtse theoloog Georg Calixtus.
6 Brandanus Daetrius - Brandan Dätri -; zie no. 2606, p. 167 en n. 3 aldaar.

2804. 1636 oktober 20. Aan F. Lindenbrog[7].

Vir nobilissime amicorumque antiquissime,

Magno cum gaudio cognovi et bene valere te et manere neque amicorum neque earum, quas semper excoluisti, literarum immemorem.

7 Copie Bibl. Gem. Rotterdam, coll. Rem. Kerk, cat. v. hss. no. 674. Gedrukt *Epist.*, p. 272. Zie betreffende Friedrich Lindenbrog V, p. 44 n. 3.

Legatio, de qua mihi gratularis[1], splendida quidem est, sed magnis eget praesidiis, ad quae paranda laborare quidem paratus sum, sed praecipue Dei favorem precibus mihi implorandum intelligo.

Ad eam rem bonus adjutor mihi erit Brandanus Daetrius[2], quem tibi probari illis praesertim ex partibus, quae apud me plurimum valent ac valere debent, multum gaudeo.

Satis suaviter hic vivimus cum amicis illis tuis, quos in litteris nominas, qui tui meminerunt saepe teque amant mutuo. Inter alia hujus loci bona est ingens et librorum et utilium colloquiorum copia.

Valesius[3] Ammianum[4] edidit optimis usus manu conscriptis codicibus. Tui ut et de[5] illo scriptore et de aliis optime meriti grate[6] mentionem facit.

Vale.

Tuus

H. Grotius.

Datum Lutetiae, X/XX Octobris MDCXXXVI.

2805. 1636 oktober 20. Van Ch. Marini[7].

Monsieur,

Pou[r] vous faire voir bien naifvement ce qui se fait par deçà, ie vous envoye la lettre de Son Ex.[ce8] ouverte qu'il vous plairra après l'avoir leue fermer et despecher par promte addresse.

Si tant est que le Turc[9] brasse quelque chose contre l'Ungrie ou Poulogne soubs l'espérance qu'il a de faire bientost sa paix ou tresves avec le Persien[10], ceste diversion nous accéléreroit une paix universelle et telle que nous pourchassons ores par les armes.

Monsieur le duc[11] est à Coire où on espère que tout sera par son authorité appaisé et les mutinés réduits à l'obéissance.

1 Deze brief van gelukwens van Lindenbrog is niet meer aanwezig.
2 Voor Brandanus Daetrius zie no. 2606, p. 167 en n. 3 aldaar.
3 Henri de Valois - Valesius - (1603-1676), Frans geleerde.
4 *Ammiani Marcellini Rervm gestarvm qvi de XXXI svpersvnt libri XVIII. Ex MS. Codicibus emendati ab Henrico Valesio, & annotationibus illustrati. Adjecta sunt Excerpta de gestis Constantini nondum edita.* Parisiis, Apud Ioannem Camvsat, via Iacobaea, ad insigne Aurei Velleris. M.DC.XXXVI. Voor Ammianus Marcellinus zie III, p. 444 n. 10. Ook Lindenbrog had een editie van Ammianus Marcellinus bezorgd; zie V, p. 59 n. 7.
5 Dit woord ontbreekt in de Rotterdamse copie.
6 Dit woord ontbreekt in de uitgave der *Epist.*
7 Hs. Den Haag, ARA. Eerste afd. coll. Hugo de Gr. Aanw. 1911 XXIII, no. 9. Eigenh. oorspr. Beantw. d. no. 2834. Betreffende Marini zie V, p. 436 n. 4.
8 De Zweedse rijkskanselier Axel Oxenstierna.
9 Sultan Murád (Amurath IV).
10 Sefi (Sam Mirza).
11 Henri, hertog van Rohan, luitenant-generaal van de Franse troepen in Graubünden en de Veltlin.

Gallas[12] est encor dans la Franche Comtée y attendant le secours de 6^{m} hommes que le colonel Butler[13] luy amène de la Silésie.

12 Matthias, graaf Gallas, generaal-majoor in dienst van keizer Ferdinand.
13 Jakob Christian Butler.

Pluest à Dieu que la France se ressente dignement de ces coups pour en cercher sa vangeance dans le pays de son ennemy qui parle trop de haute main.

A tant priant Dieu qu'il vous maintiene en santé et prospérité ie demeure tous[i]ours, monsieur,

Vostre serviteur très humble
Marini.

Ex Clavenna, 10/20 8bris 1636.

Adres: M.r Grotius.

Onder aan de brief: Mon.r Grotius.
In dorso schreef Grotius: 10/20 oct. 1636 Marin.
Boven aan de brief: Rec. 12 Nov. n. st.

2806. 1636 oktober 20. Aan H. Vagetius[1].

Omnia cum duris bellum circumstrepat armis,
Nilque satis tutum Mars ferus esse sinat;
Tu tamen en thalamos audes tentare jugales,
Blandaque conjugii federa pacis opus.
Sed Musis belli datur exarmare furorem,
Et trahere infestos ad meliora viros.
Hoc tu praesidio, Vageti doctissime, fisus
Vincula non metuis quae tibi fecit amor.
Pronuba Calliope genialia carmina cantat,
Praelucetque sacras ipsa Thalia faces.
Et quae tu parvis facias foecunda Poëtis
Tempora fulmineo libera Marte parat.

Habes epigramma, vir eruditissime mihique amicissime, simulque votum meum, quod effectum det Deus.

Venit ad nos Brandanus Daetrius[2] tibique cuncta satis recte procedere nuntium mihi pergratum attulit. Ego si quid unquam possim facere quo appareat, quanti mihi sis, non exspectabo dum roger. Interim tibi amicisque veteribus cuncta opto prosperrima.

Tuus ex animo
H. Grotius.

Lutetiae, X/XX Octobris MDCXXXVI.

1 Copie Bibl. Gem. Rotterdam, coll. Rem. Kerk, cat. v. hss. no. 674. Gedrukt *Epist.*, p. 272. Antw. op no. 2617. Betreffende Henricus Vagetius - Vaget - zie VI no. 2234, p. 161 n. 1.
2 Zie no. 2606, p. 167 en n. 3 aldaar.

2807. 1636 oktober 22. Aan M. Casaubonus[1].

Quod non colloquio tantum interiore, sed et lare ac mensa Reigersbergium meum[2] excepisti, vir reverende, id beneficium quanti faciam, magis animo concipere quam verbis exprimere possum. Utinam non huic tantum, sed et aliis tuis officia[3] paria facere possem. Inter officia autem illud vel maximum est, quod summatim a me institutum juvenem de eis dogmatibus, quae ad pietatem faciunt, et reverentia, quae primorum temporum ecclesiae optimo jure debetur, confirmasti ea in re edocuistique amplius. Ipse vestrae ecclesiae, et qui utinam ecclesiae diu praesit magni archiepiscopi[4] conspectus magnum illi ad optima quaeque incitamentum erit.

Steuardus[5] si sibi defuit, non habet quod aut in me, qui commendavi, aut in te, qui commendatum suscepisti requirat. Si se ostenderit, cogitabitis, an in docendis philosophiae praeceptis, in quibus multum se exercuit, aliquis ejus usus esse possit.

Rogo te, ut, si qua sit occasio, norit per te archiepiscoporum omni laude eminentissimus me in ipsius veneratione nemini concedere. Tibi vero bona opto tot atque tanta, quanta devinctissimus amicorum optime merito amico optare unquam potuit poteritve. Etiam optimae matronae, conjugi tuae[6], pro sua summa in nostrum propinquum comitate gratias ago cunctaque precor felicissima.

Tibi addictissimus
H. Grotius.

Lutetiae, XII/XXII Octobris MDCXXXVI.

2808. 1636 oktober 22. Aan H. Conring[7].

Quantum poëtica facundia valeas, Conringi doctissime, ostendit Lessus[8], felix Claudiani[9] imitatio; quanta autem sit in te cognitio rerum naturalium ac praecipue excellentissimi inter corpora humani et eorum, quae id perpeti natum est, docent theses medicae[10], quas ad me misisti, praeter ea, quae antehac tua videre mihi summa cum voluptate atque utilitate mea mihi contigit.

1 Copie Bibl. Gem. Rotterdam, coll. Rem. Kerk, cat. v. hss. no. 674. Gedrukt *Epist.*, p. 272. Antw. op no. 2782. Over Mericus Casaubonus - Florence Etienne Méric Casaubon - zie men V, p. 66 n. 5. aant.
2 Johan van Reigersberch, oudste zoon van Maria's in 1632 overleden oudste broer, eveneens Johan geheten, bij leven rentmeester-generaal van Zeeland Bewester-Schelde.
3 De Rotterdamse copie heeft abusievelijk ‘officiis’.
4 William Laud, aartsbisschop van Canterbury.
5 Adam Steuart; zie over hem no. 2701, p. 307 n. 4.
6 Niet geïdentificeerd.
7 Copie Bibl. Gem. Rotterdam, coll. Rem. Kerk, cat. v. hss. no. 674. Gedrukt *Epist.*, p. 272. Betreffende Hermann Conring zie men V, p. 222 n. 3.
8 Conrings *Lessus in praematuram obitum serenissimae principis ... Dorotheae ... uxoris serenissimi principis ... Augusti Ducis Brunsvicensis ac Lunaeburgensis, in partu extinctae*. Typis Iacobi Lucii: Helmaestadii 1635.
9 De latijnse dichter Claudius Claudianus (± 370-404); voor de uitgave van zijn gedichten door Th. Birt zie V, p. 35 n. 4.
10 Welk werk het hier betreft heb ik niet kunnen vaststellen,

Ego vero sicut omnium eruditorum amicitiam feci semper maximi, ita imprimis expetivi illos nosse, illis nosci, quos generosi animi impetus ad scandenda artium culmina, unde vulgus longe despiciatur, impellit.

Quare dubitare noli, quin tuo merito tuus sim, idque ut videas, ex amicitia hoc mihi juris sumam, ut per te viris egregiis collegis tuis, et supra caeteros D. Calixto[1], cujus pietatem eruditionemque juxta suspicio, postulem commendari.

Vale, vir eruditissime.

Tuus
H. Grotius.

Lutetiae, XII/XXII Octobris MDCXXXVI.

2809. 1636 oktober 23. Aan S. Bielke[2].

2810. 1636 oktober 23. Aan L. Camerarius[3].

Illustrissime Domine,

Federis Galliam inter Britanniamque spes videtur se magis quam antehac ostendere, sic tamen ut dubitandi sint causae: Arondelius[4] etiam nunc Ratisbonae trahi se patiens et durae leges, quas Britanni Batavis ferunt, antequam hostilia in Hispanum[5] aut Caesarem[6] velint capessere.

Zawatskius[7] tandem hinc abiit.

Belli res, ut fieri anno declinante solet, prope dormiunt; in Picardico fine maxime, unde frater regius[8] fessus belli malorum abiit, rex[9] tum ob alia, tum ob morbos semet vulgantes intra hunc mensem abiturus et huc venturus putatur.

In Burgundia aliquid actum est: nam et dux Bernhardus[10] Picolominaei[11] et Isolani[12] castra nocturna irruptione imminuit, praemissus Ransovius[13], subsecutus cardinalis Valetta[14]. Sed praeter Silesias cohortes Bavaricae aliquot non paucis cum machinis

1 Georg Calixtus, theoloog te Helmstedt, waar Conring professor philosophiae naturalis was.
2 Copie Den Haag, ARA. Eerste afd. coll. Hugo de Gr. Aanw. 1911 XXIII no. 2, p. 86. De brief is blijkens een marginale aantekening op de copie gelijkluidend met no. 2810 aan L. Camerarius; men zie aldaar. Betreffende Sten Bielke zie no. 2658, p. 241 n. 9.
3 Copie Den Haag, ARA. Eerste afd. coll. Hugo de Gr. Aanw. 1911 XXIII no. 2, p. 86 (gelijkluidend aan Sten Bielke); copie Uppsala, UB., cod. 388a, ep. 54. Gedrukt *Epist.*, p. 273. Ludwig Camerarius was ordinarius Zweeds ambassadeur in Den Haag.
4 Thomas Howard, graaf van Arundel; zie V, p. 318 n. 12.
5 Philips IV.
6 Ferdinand II.
7 De Poolse gezant Johan Zawadski.
8 Gaston Jean-Baptiste de France, hertog van Orléans.
9 Lodewijk XIII van Frankrijk.
10 Bernhard, hertog van Saksen-Weimar.
11 Ottavio d'Arragona, prins van Piccolomini, hertog van Amalfi.
12 Ettore Giovanni Ludovico Isolani, generaal der Kroatische ruiterij in dienst van Ferdinand II.
13 Josias, graaf van Rantzau; zie VI no. 2343, p. 327 n. 13.
14 Louis de Nogaret d'Epernon de La Valette.

pontem Brisaci transiere, quo magna vis commeatuum e Wirtembergi agro locisque vicinis transit, etiam copiae militares sub Glenio[15]

15 Gottfried Huyn, graaf van Geleen (†1657), wachtmeester-generaal in keizerlijke dienst; hij streed sedert 1636 in het gecombineerde Beiers-keizerlijke leger.

nonnullae. Validior Galassius[1] per haec incrementa Ludam oppugnat, loca vicina Bellegardam et Ausonam eminus includit, ut Corbiam in Picardia Galli.

Nec pacis artes frigent, cui promovendae transiit Augustam Ginettius[2], destinatur a Venetis Pesarus[3] et privatis pactionibus interim tentatur Hanovia Offenbacho nuper insesso superba.

Valli Telinae et ex Tirolensi agro et per Helvetios, ut videtur, montes malum minatur Hispanus utrinque ingruens: gnarus ob debita diu stipendia parum pronos Gallis et Helvetiorum et Rhaetorum animos.

Classes, quae in mari sunt Ligustico, Gallica portubus suis, Hispanica Genua se jam tenet, intenta haec, ut Margaritae Honoratique insulis adferat multum desideratos commeatus.

Transilvaniae res a Turca[4] agitari fama hic est, sed talis, ut de fide dubitare liceat. Haec pauca scribere malui quam multa, quae parum certis auctoribus ex cujusque usu vulgantur.

Simul, Illustrissime Domine, illustrissimae Dominationi Tuae[5] omnia Dei munere prosperrima opto.

Tuae Illustrissimae Dominationi addictissimus ejusque observantissimus
H. Grotius.

Lutetiae, XIII/XXIII Octobris MDCXXXVI.

Adres: Ludovico Camerario, Reginae Regnique Sueciae Consiliario et Legato apud Praepot. Ord. Foeder. Belgii.

Boven aan de brief in de copie te Uppsala in margine: A.^{o} 1636. R 1/11 Novemb.

2811. 1636 oktober 23. Aan A. Oxenstierna[6].

Excellentissime Domine,

Abiit tandem Zavaskius[7] multum a suis sordium accusatus, comitatu tenui, mensa plebeia. Etiam quod a cardinali Hispano[8] munus acceperat, vendidisse in Anglia dicebatur.

1 Matthias, graaf Gallas, generaal-majoor in dienst van Ferdinand II.
2 Martio, kardinaal Ginetti, door Urbanus VIII ter vredesconferentie afgevaardigd.
3 Zuane Pesaro, Venetiaans diplomaat, aangewezen als afgevaardigde ter vredesconferentie. Nog vóór zijn vertrek werd hij van zijn taak ontheven.
4 Sultan Murád (Amurath IV).
5 De uitgave der *Epist.* heeft 'tibi' in plaats van 'illustrissimae Dominationi Tuae'.
6 Gedrukt *Epist.*, p. 273; *Oxenst. Skrifter* 2. afd. II, p. 256.
7 De Poolse gezant Johan Zawadski.
8 Don Fernando; zie IV, p. 412 n. 11.

Ratisbona Arundelium[9] adhuc retinet. Silentio tegitur oratio longa Caesaris[10] ad principes; exspectatur ibi Brandenburgicus elector[11] et Coloniensis[12].

9 Thomas Howard, graaf van Arundel; zie V, p. 318 n. 12.
10 Ferdinand II. Zie voor de oratie: Muller, *Nederlandsche Pamfletten*, no. 2557. *Propositie. Ghedaen by de Keyserl. Maj. in de Vergad. der Rijcx-Vorsten tot Regensburgh (in d. 15 Sept.). Getransl. uyt het Hooghduyts* ... s' Gravenhage. Lud. Breeckevelt ... 1636.
11 Georg Wilhelm, keurvorst van Brandenburg.
12 Ferdinand van Beieren, aartsbisschop en keurvorst van Keulen.

Hic inter Gallos Anglosque foederis spes est aliqua, sed nondum confectum est negotium. Si cum Batavis Angli de mari controversiam ad aequas pactiones deducere poterunt, magna res acta erit.

Cardinalis[1] duos suspectos sibi ab exercitibus amovit, quorum frater regius[2] nunc hic est Blesas porro iturus, Suessionensis[3] in Campaniam amandari creditur. Regem[4] sub finem mensis hujus aut hic aut hinc non longe futurum credimus.

Nuper Ransovius[5] prima nocte Isolani[6] castra invenit praedaeque multum abduxit; primo demum mane supervenit Valetta cardinalis[7] et gloriam victoriae sibi vindicat. Sub idem tempus Piccolominii[8] castra damno affecit dux Bernhardus[9].

Corbiam Galli claudunt circumducto aggere nullius rei, quod sciamus, egentem, nisi quod molae lapidesque molares deesse dicuntur, quorum defectus aliis commentis suppleri potest. Conspectus amissi oppidi et malorum, quae inde nasci possunt, reputatio sopita aliquamdiu, ut scripseram[10], odia in Sancurium[11], Davausii[12] affinem, resuscitat. Est is in Anglia postulantque eum sibi dedi legati Gallici[13]; responsum accepere moratorium. Nempe ut illi tempus abeundi detur.

Veneti Pesarum[14], virum egregium, mittunt ad pacificationis negotium Coloniam. Eodem se per Augustam Guenettius[15] contulit. Sed credibile est nihil actum iri, priusquam res transactae sint Ratisbonae.

Praeter illa sex aut septem e Silesia millia, Bavaricae cohortes aliquot pontem Brisaci transiere cum machinis XXIV, centum carris farinae. Dicuntur eodem modiorum frumenti undecim millia e Wirtembergensi agro portata et ex eodem agro Sueviaque novas eo copias ducere Glenius[16]. Iam certe ita viribus suis confidit Gallasius[17], ut non Bellegardam tantum et Auxonnam intercludat aditu, sed et Ludam machinis verberet; unde Montispellicardi periculum imminet, hoc majus futurum, quod comes Susae[18], notae industriae atque animi vir, mortalitatem explevit.

Pars quaedam imperatoris[19] copiarum ad Tigurim se ostendit, metusque est,

1 De Richelieu.
2 Gaston Jean-Baptiste de France, hertog van Orléans.
3 Louis de Bourbon, graaf van Soissons.
4 Lodewijk XIII van Frankrijk.
5 Josias, graaf van Rantzau; zie VI no. 2343, p. 327 n. 13.
6 Ettore Giovanni Ludovico Isolani, generaal der Kroatische ruiterij in dienst van Ferdinand II.
7 Louis de Nogaret d'Epernon de La Valette.
8 Ottavio d'Arragona, prins van Piccolomini, hertog van Amalfi.
9 Bernhard, hertog van Saksen-Weimar.
10 Niet in een der laatst voorafgegane brieven aan Oxenstierna.
11 Maximilien de Belleforière, seigneur de Soyecourt; zie no. 2715, p. 330 n. 6.
12 Claude de Mesmes, graaf van Avaux; zijn zuster Judith de Mesmes was met De Soyecourt gehuwd.
13 Jacques d'Angennes, markies van Poigny, ordinarius Frans ambassadeur in Engeland, en zijn extra-ordinarius collega Henri de St. Nectaire, hertog van La Ferté-Nabert.
14 Zuane Pesaro; zie no. 2810, p. 458 n. 3.
15 Martio, kardinaal Ginetti, door Urbanus VIII ter vredesconferentie afgevaardigd.
16 Gottfried Huyn, graaf van Geleen, wachtmeester-generaal in keizerlijke dienst.
17 Matthias, graaf Gallas, generaal-majoor in dienst van Ferdinand II.
18 Louis de Champagne, graaf van La Suse.
19 Ferdinand II.

ne ex ea parte, et simul a lacu Comensi, propter quem Germanus miles se tenet, irrumpatur Rhaetia fessa insuper discordiis.

Duces Rhaeti omnes ob non soluta per undecim menses stipendia a Gallis debita militiam deseruere, tribus demtis. Conventus novus Curiae habetur, quo ipse se, quanquam et animo et corpore aeger, transfert Rohanius[1] iratos, se potest, verbis placaturus.

Quis sit Vallis Telinae status exhaustae peste et agrestium ob militares injurias fuga, Marinus[2] dicet. Loca, quae Hispani in territorio Placentino cepere, haec praecipua nominantur: Comporanata, Florentiola, Burgum, Sanctidominicum, Curtis major, Buscittum, Montcella, Pleudola, Salinae ad Saxum. Aqua praeterea amnis ab oppido Placentiae abducta, et oppidanorum aversi animi ducem ipsum intra arcem conclusum trepidumque tenent. Iam et Albam et Niceam Montiferratensis ditionis oppida, suae potestatis fecere Silva[3] et Ferrandinus[4], et Astae minantur.

Classis Gallica in ora est Provinciali, Hispanica Genuae, in id se parans, ut insulis Margaritae et Honorati commeatus, qui ibi desiderantur, adferat. Alia classis ad Caretam contrahitur.

Landgravius[5] quid agat, incerti sumus. Credi volunt Galli auctum illum Gallicis cohortibus ire, ut Dortmundo Ermensteinoque subveniat. Hanoviae praesidiarii Offenbachum invasisse dicuntur ad eripiendum hunc illis locum movente se Darmstadiensi[6]. Interim nec pactionum cum oppido tentamenta conquiescere.

Multum dubito, verumne sit Turcas Neuheuselae insidiatos; deinde viginti eorum millia missa ad expellendum Transilvaniae Ragoskium[7], desertum ab imperatore metuente, ne novum in se bellum concitet.

Anglos intelligo, priusquam bellum in Austriacos sumant, magno id indicare Batavis nempe volentes Flissingam sibi tradi, ut e propinqua sede arma moveant, deinde veterem Britannum militem sibi concedi accepto ejus in locum novo. Haec meis popularibus persuaderi posse vix arbitror. Tum vero metuo, ne rejectae res a Ratisbonensi conventu in Norembergensem anni venturi Anglos tot annos trahi solitos trahant amplius. Ne id quidem crediderim, quod fertur, cudi Ratisbonae proscriptionem, quam bannum vocant, in landgravium Casselensem et ducem Bernhardum. De Gozio[8] rumores sunt varii, alii ad Visurgim, alii longius iisse.

Sed haec ex propioribus partibus cognoscentur certius.

Nihil aliud nunc quidem habeo, Excellentissime Domine, nisi ut reginae[9], regno, Tuae Sublimitati precer optima.

Tuae Sublimitatis cultor devotissimus

H. Grotius[10].

1 Henri, hertog van Rohan, luitenant-generaal van de Franse troepen in Graubünden en de Veltlin.
2 Over Charles Marin(i) zie V, p. 436 n. 4.
3 Filipa da Silva; zie no. 2744, p. 372 n. 11.
4 Don García de Toledo y Osorio, markies van Villafranca, hertog van Fernandina.
5 Wilhelm V, landgraaf van Hessen-Kassel.
6 Georg II, landgraaf van Hessen-Darmstadt.
7 Georg Rákóczi.
8 Johann, graaf van Götz, generaal-majoor in keizerlijke dienst.
9 Christina van Zweden.
10 Naam en onderschrift ontbreken in de uitgave der *Epist.*

Lutetiae, 13/23 Octobris 1636.

Adres: Axelio Oxenstiernae, Sacrae Reg. Maj. Regnorumque Sueciae Senatori et Cancellario.

2812. 1636 oktober 24. Aan N. van Reigersberch[1].

Mijnheer,

Ick heb na lang verwachten becomen d. Brandanum Daetrium[2], een zeer geleerd ende godsaeligh jongman, om in mijn huys voor predicker te dyenen, hebbende daertoe wettelijcke beroepinge van Helmstadt. Hij is discipel ende domestycq geweest van doctor Calixtus[3], een zeer moderaet theologant, preckende de waerheyt van de godsalicheyt ende de eenicheyt der protestanten, daeronder hij arbeyt. Ick hoop met d. Brandano wat goeds te doen; sal bijwijlen in 't latijn predicken, omdat, soo eenig gereformeerden van Vrancrijck willen, hem mede mogen hooren, dye wij oock, soo sij 't begeren, uyt onse communie nyet en sullen uytsluyten.

De jonge neeff Reigersberg[4] heeft in Engelant veel vrundschap ontfangen van veele heeren, dye mij goed gunnen. Mijn boeck, De Satisfactione[5], werdt daer zeer gepresen, mijne Sacra Poemata[6] zijn te Oxford naegedruckt ende Liber de veritate christianae religionis[7] overgeset in 't Engelsch[8] als oock in 't Gryecksch[9] door den predictie van mijnheer den ambassadeur ordinaris van

1 Hs. Amsterdam, UB., coll. RK., R 3 g. Eigenh. oorspr. Niet ondertek. Antw. op no. 2725; beantw. d. no. 2825.
2 Brandanus Daetrius - Brandan Dätri -, Grotius' huispredikant; zie no. 2606, p. 167 en n. 3 aldaar.
3 De Helmstedtse theoloog Georg Calixtus.
4 Johan, oudste zoon van Maria's in 1632 overleden oudste broer Johan van Reigersberch, in leven rentmeester-generaal van Zeeland Bewester-Schelde.
5 *Defensio fidei catholicae De satisfactione Christi Adversus Favstvm Socinvm Senensem: Scripta ab Hvgone Grotio.* Lvgdvni Batavorvm Excudit Ioannes Patius, Iuratus & Ordinarius Academiae Typographus, Anno 1617; Ter Meulen-Diermanse, no. 922.
6 De formulering doet mij denken aan *Hvgonis Grotii Sacra in qvibvs Adamvs exvl tragoedia aliorvmqve eivsdem generis carminvm cvmvlvs consecrata Franciae Principi.* Ex Typographio Alberti Henrici, Hagae Comitatensi. Anno MDCI (Ter Meulen-Diermanse, no. 21). Maar ook kan bedoeld zijn het pas verschenen *Hvgonis Grotii tragoedia Sophompaneas. Accesserunt, Tragoedia ejusdem Christvs patiens, et sacri argvmenti alia, Ex editione anni MDCXVII recusa emendatiora*. Amsterdami, Apud Gvilielmvm Blaev, MDCXXXV. Ter Meulen-Diermanse, no. 157. Van geen van beide heb ik echter een Oxford-editie kunnen vinden.
7 *Sensvs librorvm sex, qvos pro veritate religionis Christianae Batavice scripsit Hugo Grotius.* Lugdvni Batavorvm, Ex Officina Iohannis Maire MDCXXVII; Ter Meulen-Diermanse, no. 944.
8 *True Religion explained, And defended against the Archenemies thereof in these times. In six Bookes. Written in Latine by Hugo Grotius, and now done in English for the common good.* Prov. 23.23. Buy the truth, - London, Printed by I.H. for Richard Royston, and are to be sold at his shop in Ivy lane next the Exchequer office. 1632 (Ter Meulen-Diermanse, no. 1015). Deze vertaling is van de hand van de franciscaan Christopher Davenport, bekend onder zijn kloosternaam Franciscus a Sancta Clara. Soms noemde hij zich naar zijn geboorteplaats Coventry Franciscus Coventriensis. Wellicht werd zijn pseudoniem verward met de naam van Francis Coventry, zoon van Thomas, grootzegelbewaarder.
9 Van deze Griekse vertaling heb ik geen spoor kunnen ontdekken. Het ‘predikant’ bij Brandt-Cattenb., *Leven* I, p. 378 zal op een foutieve lezing van ‘predictie’ berusten.

Engelant alhyer[1]. Mijne veersen van den doop[2] sijn oock bij een treffelijck pfarher van Brunswijck overgeset[3].

Onse meninge is in de predicatie nyet te leeren dan de articulen, dye alle christenen moeten geloven, daerbij doende vermaening tot een leven den christenen betamend ende de sacramenten te doen administreren met de eygen woorden van het Nieuwe Testament sonder yet daerbij te vougen, 'twelck het eenigh middel is, om de christenen te vereenigen, soo Godt eens dye genade wil doen.

Ick ontfang nu soo datelijck uE. bryeff, geschreven den XXV^{en} Augusti[4], met inhoudende het verhael van het desseing op Vlissingen. Den man, dye de bryeff gebracht heeft, is te St Malo geweest. 't Waer te wenschen, dat beter ordre waer op de brieven.

Monsieur[5] is hier - gaet nae Blois door mistrouwen van (?) Eusebius[6], wiens volck overal ende buiten reden quaelijck spreecken van Calaber[7].

Men seit mij, dat de Lely[8], voor ende aleer te Pindariseren[9] tegen[10] Tulipa[11], wil hebben in sijn handen Vlissinge[12]. Ick segge, dat ick niet en meen, dat sulcx Gracchus[13] sal smaecken.

Men hoopt hier de twede reise van de heer Joachimi[14] wat goeds sal opereren. Ick wenschte daertoe te connen helpen.

Wat van mijnheer den landgraef[15] is, weten wij niet. Men geeft hier veel van hem uit ende publiceert breed de Sweedsche victoriën tegen Saxen[16]. Boven de 7000 uit Silesiën sijn eenige regimenten uit Beieren in Brisac gepasseert met 24 stucken geschuts, hondert carren met meel. Ende men seit daer een magasijn is

1 Burggraaf John Scudamore.
2 *Hvgonis Grotii Vraghe en antvvoordt: over Den Doop. Ghestelt in zijn ghevanckenisse voor zijn Dochter Cornelia de Groot.* Int Iaer onses Heeren 1618. Ter Meulen-Diermanse, no. 59.
3 *Hugonis Grotii Frage vnd Antwort vber den H. Catechismum für seine Tochter Cornelia / gestellet / Worinnen vnser gantzes Christenthumb auffs kürzeste verfasset ist / Auss den Holländischen in Hochteutsche Verse vbergesetzet / kaum an zweyem Orten nothwendig geendert / vnd mit Sprüchen Heiliger Schrifft erläutert / Neben angehengtem Leben / etc. Christi / Von M. Samuel Gerlachen / aus dem Hertzogthumb Würtemberg / Bischofflichen Lübeckischen / vnd Fürstlichen Hollsteinische Hoffpredigern zu Euthin.* Im Jahr:

NaCh soLCher bösen Zeit ein eWigfreWDen-Leben
WoLLst / O Herr / Liber Gott VnD HeLffer / allē gebē!

Lübeck / Gedruckt durch Valentin Schmalhertz / In verlegung Heinrich Schermwebel. De cijfers van het chronogram geven het jaartal 1635. Ter Meulen-Diermanse, no. 76. Samuel Gerlach (± 1615-1654).
4 No. 2725.
5 Gaston Jean-Baptiste de France, hertog van Orléans, broer van Lodewijk XIII.
6 Schuilnaam voor De Richelieu.
7 Schuilnaam voor Frederik Hendrik.
8 Codenaam voor Engeland.
9 Pindarus is een codewoord voor oorlog.
10 In de tekst in cijfercode: 77.72.9.52.62.
11 Codenaam voor Spanje.
12 De naam staat in de tekst in cijfer: 69.60.79.67.217.71.78.9.72.
13 Schuilnaam voor Frederik Hendrik.
14 Albert Joachimi, heer van Hoedekenskerke, ordinarius ambassadeur van de Staten in Londen.
15 Wilhelm V, landgraaf van Hessen-Kassel.
16 Johann Georg, keurvorst van Saksen.

van elff duisent mudden coren ende dat Gleen[1] daer meer volck brengt uit Wurtenberg ende Swaben.

Ginetti[2], schrijft men, is te Augsburg gepasseert ende Pesaro van Venegië[3] gaet op de handeling van Colen. Galas[4] hooren wij, dat Luden beschiet, Bellegarde Auxonne blocqueert, sijnde seer gesterckt door de voorgess. trouppen ende niet seer voelende de schade, die onlancx Ransou[5] bij last van den card. de la Valette[6] aen Isolani[7], den hertogh van Weimar[8] aen Piccolomini[9] heeft gedaen.

In Italië sijn het al seven steden ontrent Plaisance bij de vijant becomen; de rivier van de stadt afgeleit, ende den hertogh selve[10] in persoon in 't casteel, sijnde in benautheit niet alleen, omdat den vijant rondom het velt in heeft, maer oock omdat de heele burgerie van de stadt altijd tegen dit oorlogh is geweest, 'twelck de Fransoisen selve nu seggen bij hem onwijselijck te sijn aengenomen. Den Spaignaerd heeft oock in het Montferrat (be)comen Alba ende ..... (Me)n vr(eest) oock voor Asta.

De vloote van Vrancrijck is op de custen van Provence, die van Spaignië te Genua, besigh om de eylanden van Margarita ende St Honoré, van vivres, daervan groot gebreck is, te versien.

De Fransoisen stroyen allerlei geruchten tot haer voordeel, oock dat den Turck[11] met 20^{m} man Ragosky[12] uitstoot uit Sevenbergen, sonder dat den keiser[13] hem derft moeien, 'twelck ick considererende de inlandsche beroerte van Turquien, de swaere oppositie van Persen, suspiciën tegen de Precopsche Tartaren, niet wel en kan geloven. Maer laet haer garen toe de vrucht te trecken, die van sulcke tijdingen can comen, dewelcke is de gemeente van Vrancrijck, ende insonderheit van Parijs, te houden in devotie. Wat Averius[14], Engelsche agent gedaen heeft in Hollant, sal ick gaerne verstaen. Sauvecourt[15], behoude broeder van den president de Mesmes[16] ende d'Avaux[17], die Corbie hadde overgegeven, is in Engelant ende hebben de Fransche ambassadeurs[18] hem geëyscht van den

1 Gottfried Huyn, graaf van Geleen; zie no. 2810, p. 457 n. 15.
2 Martio, kardinaal Ginetti, door Urbanus VIII ter vredesconferentie afgevaardigd.
3 Zuane Pesaro; zie over hem no. 2810, p. 458 n. 3.
4 Matthias, graaf Gallas, generaal-majoor in dienst van de keizer.
5 Josias, graaf van Rantzau; zie VI no. 2343, p. 327 n. 13.
6 Louis de Nogaret d'Epernon de La Valette.
7 Ettore Giovanni Ludovico Isolani, generaal der Kroatische ruiterij in het leger van de keizer.
8 Bernhard, hertog van Saksen-Weimar.
9 Ottavio d'Arragona, prins van Piccolomini, hertog van Amalfi.
10 De hertog van Parma, Odoardo Farnese.
11 Sultan Murád (Amurath IV).
12 Georg Rákóczi.
13 Ferdinand II.
14 Joseph Averie, Engels agent in Hamburg.
15 Maximilien de Belleforière, seigneur de Soyecourt; zie no. 2715, p. 330 en n. 6 aldaar.
16 Henri de Mesmes, premier président van het parlement van Parijs.
17 Claude de Mesmes, graaf van Avaux; De Soyecourt was met De Mesmes' zuster Judith gehuwd.
18 De ordinarius Franse ambassadeur in Engeland was Jacques d'Angennes, markies van Poigny, en zijn extra-ordinarius collega was Henri de St. Nectaire, hertog van La Ferté-Nabert.

coning van Engelant[1], ende van hem becomen niet anders dan uitstel apparentelijck om Saucour tijd te geven om te vertrecken.

Te Conta in 't rijck van Napels werdt een andere vloot gereed gemaect. 't Schijnt de keisersche boven het effect, dat sij doen, om van Lac de Como in de Valteline te comen, oock trachten door Switserland in de Grisons in te beh. .en. Ende 't is te beclagen, dat de ordre van betaelinge vanwegen de Fransoisen soo quaedt is, dat de Switsersche ende Grisonsche colonels elff maenden ten achteren sijnde, meestal genoodsaect sijn geweest den dienst te quitteren.

Men verwacht te Regensburg den churfurst van Brandenburg[2] ende den bisschop van Colen[3] in persone. De principale saecken buiten de electie van den Roomschen Coning schijnen, dat uitgestelt sullen werden tot een nieuwe bijeencomste te Noremberg in het toecomende jaer. Off Engelant sich mede sal laeten uitstellen, sal te sien staen.

Mijne gebiedenisse aen de vrunden. Den jonge neef Reigersberg is hier bij ons wel te pas ende staet wel in de gratie van den ambassadeur ordinaris[4] ende ambassadrice[5] van Engelant.

UE. gelieve te continueren in de bevordering van de questie met Caesar[6] ende mij te doen hebben alle mijne papieren. Waer ick uE. wederdienst can doen, sal blijde sijn.

Tot Parijs, den 24 Oct. 1636.

Mijne jonge soon[7] heb ick hier in de legers niet gesonden, alsoo daer niet te leeren is als quaedt. Soo hij in Nederlant geen goede plaats can crijgen, sal ick sien hem bij hertogh Bernhard te stellen.

Men seit eenig versch volck bij den vijant gebracht is in Corbie.

Soo daetelijck comen de twe predicanten van den heer ambassadeur ordinaris van Engelant den mijne besoecken. Ick hoop, dit een beginsel sal sijn van meerder eenicheit.

In dorso schreef Van Reigersberch: Broeder de Groot, den 24 Oc(t.) 1636 wt Paris.

2813. 1636 oktober 25. Aan Willem de Groot[8].

Accepi, mi frater, a patre[9] Kilianum[10], cui pro opera impensa gratias habeo.

Venit ad me et Brandanus Daetri[11], juvenis optimus et qui gaudet patrem

1 Karel I.
2 Georg Wilhelm, keurvorst van Brandenburg.
3 Ferdinand van Beieren, aartsbisschop en keurvorst van Keulen.
4 Burggraaf John Scudamore.
5 Elisabeth, dochter van Sir Arthur Porter.
6 Codenaam voor Rotterdam; het betreft de pogingen door Grotius en namens hem ondernomen om zijn achterstallige salaris als pensionaris van Rotterdam alsnog uitbetaald te krijgen.
7 Diederik de Groot van Kraayenburg (geb. 1618).
8 Gedrukt *Epist.*, p. 863. Beantw. d. no. 2844. Vgl. no. 2761, p. 393.
9 Jan de Groot.
10 Cornelis Kiliaen, *Etymologicvm Tevtonicae Lingvae*; zie no. 2627, p. 197 en n. 5 aldaar.
11 Grotius' huispredikant; zie no. 2606, p, 167 en n. 3 aldaar.

nostrum teque sibi conspectum. Quod ei numerasti itemque Kiliani pretium in rationes nostras imputa. Dolet mihi quod tibi aliisque nostris semper negotium exhibeo.

Brandanus ex Calixti[1] disciplina est, viri veritatis et antiquitatis pacisque christianae amantissimi et qui studium sincerum pietatis multum controversiarum cognitioni anteponat, quod genus theologorum mihi semper placuisse nosti.

Venit ab Anglia minor Reigersbergius[2] bene exceptus a viris magnis, quod me attingeret. Vidit archiepiscopum[3], a Casaubono[4] etiam hospitio receptus. Libros meos ibi in pretio esse renuntiat. De veritate religionis christianae[5] nostra edi Anglice[6]. Novam quoque poëmatum meorum editionem factam Oxoniae[7]. De Satisfactione[8] valde probari. Etiam Brunsvici Germanice versa sunt nostra de Baptismo[9] a confessionis Augustanae viro egregio[10]. Ita solatium aliquod habeo impensae publico operae.

Multum probat Brandanus Pappiana[11] atque eam docendi formam secuturus est.

Miseram[12] ante menses hos duos aut amplius librum viri eruditi de motu terrae, cui inscriptio Philolaus[13]. Eum per Batavum, puto Croquium[14] aut alium, ad D. Vossium perferri volueram. Interrogavit me scriptor, qui nomen suum justa de causa occultat, an certus essem pervenisse librum, quo volueram; ego, qui nihil ejus intellexi hactenus, te rogo, ut scisciteris meque de eo quod compereris edoceas.

D. Salmasium[15] si forte videris, rogo, ut, ubi ea usus fuerit, tradat tibi Barnabae epistolam a me descriptam[16]. Quod si et veterem ejus latinam versionem habeat, precor ipsum quidem, ut mihi exemplum sumere liceat, te vero, ut aliquem

1 De Helmstedtse theoloog Georg Calixtus.
2 Johan, oudste zoon van Maria's in 1632 overleden oudste broer Johan van Reigersberch, die bij leven rentmeester-generaal van Zeeland Bewester-Schelde was.
3 William Laud, aartsbisschop van Canterbury.
4 Mericus Casaubonus - Florence Etienne Méric Casaubon -; zie over hem V, p. 66 n. 5.
5 *Sensvs librorvm sex, qvos pro veritate religionis Christianae Batavice scripsit Hugo Grotius.* Lvgdvni Batavorvm, Ex Officina Iohannis Maire MDCXXVII; Ter Meulen-Diermanse, no. 944.
6 Vgl. no. 2812, p. 461 en n. 8 aldaar.
7 Vgl. no. 2812, p. 461 en n. 6 aldaar.
8 *Defensio fidei catholicae De satisfactione Christi Adversus Favstvm Socinvm Senensem: Scripta ab Hvgone Grotio.* Lvgdvni Batavorvm Excudit Ioannes Patius, Iuratus & Ordinarius Academiae Typographus, Anno 1617; Ter Meulen-Diermanse, no. 922.
9 Vgl. no. 2812, p. 462 en n. 2 aldaar.
10 Vgl. no. 2812, p. 462 en n. 3 aldaar.
11 Waarschijnlijk worden hier bedoeld de geschriften van Johannes Pappus (1549-1610), theoloog, hoofd van de luthersen te Straatsburg.
12 Vgl. no. 2664 dd. 9 juli aan G.J. Vossius.
13 Pseudoniem van de astronoom Ismaël Boulliau (1605-1694); het betreft diens *Philolai sive dissertationis de vero systemate mundi libri IV*. Amsterdami, apud G. et J. Blaeu, 1639.
14 Volkert Gerritsz. Krook? Vgl. Maria's postscriptum bij Grotius' schrijven dd. 17 oktober 1636, no. 2801 (bijlage no. 2). Zie ook Rogge, *Br. Maria van Reigersb.*, p. 221 en n. 1 aldaar.
15 De Franse klassiek-filoloog Claude de Saumaise, hoogleraar in Leiden.
16 Zie over de zg. brief van Barnabas V, p. 132 n. 5.

mihi quaeras, qui describat. Mire enim afficior illis primi saeculi christianorum scriptis, qualis est et Clementis ad Corinthios epistola, quam nobis ex Anglia Patricius edidit[1].

Ubi prodierint Heinsianae notae in Novum Testamentum[2] sciscitare, quando et suas daturus sit Salmasius[3]. Id enim si in propinquo est, differam jubere transcribi meas[4], donec ista viderim, ut, siquid opus sit, mutem.

Vale cum parentibus[5], uxore[6], liberis[7], propinquis, amicis.

Lutetiae, 25 Octobris 1636.

Iam nunc duo pastores legati ordinarii Anglicani[8] veniunt salutatum fraterne Brandanum nostrum. Erit hoc, ut spero, concordiae generalioris indicium.

Tuus tuo merito
H. Grotius.

2814. 1636 oktober 28. Aan G. Calixtus[9].

Dudum est, vir plurimum reverende, quod te ex fama, quae nihil tale latere patitur, cognovi atque suspexi. Hamburgi cum essem, accessit et amandi te causa, cum per amicos tuos et animum tuum mihi optime volentem et benigna de laboribus nostris judicia cognovi. Legi eodem tempore cum voluptate praefationem tuam ad Augustini libros de Doctrina Christiana et ad Commonitorium Vincentii Lirinensis[10], qua nihil prudentius, nihil hoc seculo utilius scribi potuisse censeo. Nisi enim interpretandi sacras literas libertatem cohibemus intra lineas eorum, quae omnes illae non sanctitate minus quam primaeva vetustate venerabiles ecclesiae ex ipsa praedicatione Scripturis ubique consentiente hauserant diuque sub crucis maxime magisterio retinuerant; nisi deinde in iis, quae liberam habuere disputationem, fraterna lenitate ferre alii alios discimus, quis erit litium, saepe in factiones, deinde in bella erumpentium finis? Neque vero documenta dare contentus addidisti et documentis congruens exemplum, in illa nobili de conjugio clericorum controversia,

1 Betreffende Clemens' brief aan de Corinthiërs en de uitgave van Patrick Young zie men V, p. 132 n. 3.
2 *Danielis Heinsii Sacrarvm Exercitationvm ad Novvm Testamentvm Libri XX.* Lvgd. Bat. MDCXXXIX; zie no. 2773, p. 407 n. 11.
3 *Annotationes in Novum Testamentum*, grotendeels voltooid.
4 Zie voor Grotius' *Annotationes* no. 2610, p. 172 n. 1.
5 Jan de Groot en Aeltgen Borre van Overschie.
6 Alida Graswinckel.
7 Zie voor hun namen VI, p. 549 n. 12.
8 Een van hen was wellicht Thomas Lockey. Deze vroeg althans op 26 augustus 1638 aan aartsbisschop Laud ontheffing van zijn bediening als kapelaan van John Scudamore te Parijs.
9 Copie Bibl. Gem. Rotterdam, coll. Rem. Kerk, cat. v. hss. no. 674. Gedrukt *Epist.*, p. 274. Geadresseerde, Georg Calixtus, is de Helmstedtse theoloog, door wiens bemiddeling Grotius zijn nieuwe huispredikant Brandan Dätri kreeg. aant.
10 *D. Augustini Libri IV de doctrina Christiana, Liberqve de fide & Symbolo, ac Vincentii Lirinensis Commonitorium, cum Prooemio Calixti prolixo, atqve Admonitione, sub finem adjecta.* Helmstadii 1629. Over Vincentius van Lérins en zijn *Commonitoria* zie men IV, p. 205 n. 5.

qua super re quae scripsisti[1] itidem Hamburgi agens cum voluptate summa legi: et haec, quae legeram, aliis legenda monstrare non omisi.

Francofurtum[2] cum venissem, magno meo bono adeptus sum amicitiam viri amplissimi Iacobi Lampadii[3], quicum libere collocutus, si quid mei ad pleniorem tui tuarumque sententiarum notitiam deerat, cognovi tum ipsius relatu tum ex libro tuo, quo me donavit, qui theologiae maxime necessariae, id est, ad mores christianos, sine quibus caetera omnia infructuosa sunt, pertinentis partes exsequitur potissimas addita appendice contra novum hominum genus in hoc ratione utentium, ne ratione uti liceat[4].

Has ob causas animo tibi factus sum indies conjunctior, fortunaeque meae, quam Deus ex diu aspera in mitiorem commutavit, id maxime deesse credidi, quod non aliquem, cui eadem placerent, quae tibi ac mihi, haberem vitae socium.

Id cum nunc tua ope consecutus sim misso ad me Brandano[5], debitorem tibi me eo nomine profiteor; deinde vero et pro cumulo, quem huic beneficio addidisti donatis mihi libris tuis, tum iis, quos hactenus videram, tum illo non minus laudando de cursus nostri clausula, id est, extremo judicio[6]. Legi et hunc eodem, quo caetera scriptum judicio atque animi moderatione. Efficiam et ut alii legant, qui lectis pridem tuis scriptis de harmonia euangeliorum[7], et illo, quem ego hic legendum pluribus tradidi, de Theologia morali libro, te vero pretio aestimant, quos paucos esse aut[8] ignobiles veto te credere.

Confido futurum, ne me advocati Brandani neve Brandanum adventus huc sui poeniteat utque noster convictus ad ea, quae me tecum connectunt vincula, accedat.

Vale, vir plurimum reverende.

Tuus tuo merito
H. Grotius.

Dabam XVIII/XXVIII Octobris MDCXXXVI.

1 *Tractatus de conjugio clericorum, qvo ostenditur Pontificiam legem, qva sacris ministris conjugium universim & simpliciter interdicitur sacrae scripturae, rectae rationi, justarumqve legum naturae, & Exclesiasticae primaevae antiqvitati, prorsus adversari; in primis autem, qvod Baronius, Bellarminus, & socii, asserunt, Aposlotos eam sancivisse, absurdam novitatem esse. Sub finem agitur de haeresi Hildebrandina, & additur appendix, nonnihil scriptorum ad rem facientium, complexa.* Helmstadii, Excudit H. Mullerus 1631.
2 De Rotterdamse copie heeft hier ‘Franconofurtum’.
3 Over Jacob Lampe zie men no. 2606, p. 167 n. 1.
4 *Epitomes theologiae Moralis Pars prima. Una cum Digressione de arte nova, qvam nuper commentus est Bartholdus Nihusius, ad omnes Germaniae Academias Romano Pontifici deditas & subditas, imprimis Coloniensem; Cujus Digressionis ergo haec Epitomes pars seorsim nunc editur.* Helmstadii Excudit H. Mullerus 1634.
5 Brandan Dätri, Grotius' nieuwe huispredikant; zie no. 2606, p. 167 n. 3.
6 *De supremo judicio Liber unus.* Helmstadii Excudit H. Mullerus 1635.
7 *Concordia qvatuor Scriptorum Evangelicorum, & locorum, qvae in iis occurunt, difficiliorum ac dubiorum explicatio: Additi sunt duo Indices qvorum prior exhibet ordinem, qvo illa ex Evangelistis est comportata, posterior res plerasqve memorabiles.* Halberstadii 1624.
8 De editie der *Epist.* heeft ‘&’ in plaats van ‘aut’.

2815. 1636 oktober 28. Aan J.F. Gronovius[1].

Facis magis pro ingenii tui bonitate quam pro meo merito, Gronovi doctissime, quod mei benignam memoriam amoremque neque temporum neque locorum intervallis sinis perire. Noli dubitare, quin ego praestem mutuum, tuisque studiis tam feliciter procedentibus - sunt enim locupletes ejus rei testes literae tuae[2] - toto animo faveam laudemque propositum Minervam imitandi, quae foliis tantum oculos oblectantibus oleam et jucundam et utilem praetulit.

Tum vero quod a rerum majoribus vacantes horas Statianis[3] foliis impendis, valde id me juvat, qui scriptorem illum etiam in illo versuum genere cum mira majestate floridum colui semper.

Quod ut agnoscas, resumpsi in manus editionem Tiliobrogae[4], et quae olim, tuae aetatis cum essem, margini illevi tibi dijudicanda trado, quorum non dubito, quin aliqua occupaverit Gevartius[5], cujus editio mihi nunc ad manum non est.

P. 3: 'Martem non amplius armis'[6] video defendi posse, sed 'altius' malim; et mox 'nec tardo[7] raptus prope flumina cursu'[8], ut nova sit pars comparationis. Pro, assertae munere prolis'[9] plane scribendum putem 'ascitae'. Nam adsciscere est adoptare. Octavianum[10] apparet intelligi, qui Caesarem dictatorem[11] adoptione patrem in deos primus retulit.

Pag. 4: 'Crinem terit ungula'[12] erit rectius. Nam quod sequitur 'infessa' pro 'insessa'[13] typothetae culpam puto.

1 Copie Bibl. Gem. Rotterdam, coll. Rem. Kerk, cat. v. hss., no. 674. Gedrukt *Epist.*, p. 274. De brief heeft blijkens Grotius' schrijven van 19 augustus 1637 en Gronovius' antwoord daarop van [eind augustus - begin september 1637], beide in dl. VIII opgenomen, geadresseerde nimmer bereikt. Antw. op no. 2775. Over Gronovius zie men V, p. 229 n. 2.

2 No. 2775.

3 Over de latijnse dichter Publius Papinius Statius en diens *Silvae* zie IV, p. 216 n. 2. In 1637 gaf Gronovius zijn *In P. Papinii Statii Silvarum libros V* bij Theodorus le Maire in Den Haag uit.

4 *Papinii Svrcvli Statii Opera qvae extant. Placidi Lactantii in Thebaida et Achilleida Commentarivs. Ex Bibliotheca Fr. Pithoei. I.C. Collatis MSS, veteribúsque exemplaribus, recensuit; partim nunc primum edidit, Fr. Tiliobroga. Adiectis variarum Lectionum obseruationibus, indicéque vberrimo.* Parisiis, Ex Officina Plantiniana. Apud Hadrianvm Perier, via Iacobaea. M.D.C. Zie voor Grotius' exemplaar P.C. Molhuysen, *De Bibliotheek van Hugo de Groot in 1618 (Mededeel. Nederl. Ak. v. Wetensch., afd. Lett. N.R., Dl. 6, no. 3)*, Amsterdam 1943, no. 84 en E.M. Meyers, *Boeken uit de Bibliotheek van De Groot in de Universiteitsbibliotheek te Leiden (Meded. Kon. Ned. Ak. v. Wetensch., afd. Lett. N.R., Dl. 12, no. 3)*, Amsterdam 1949, p. 17 no. 4. Betreffende Tiliobroga - Friedrich Lindenbrog - zie V, p. 44 n. 3.

5 Over Jean Gaspard Gevaerts en zijn Statius-editie zie men IV, p. 216 n. 1.

6 *Silvae* I, I 18; de editie van Mozley (Loeb Class. Libr.) geeft 'altius'.

7 De Rotterdamse copie heeft 'tanto' in plaats van 'tardo'; tardo is de lezing van het oudste hs. (codex Matritensis M 31), tanto is een emendatie van de vijftiende-eeuwse humanist Angelo Poliziano (1454-1494) uit Toscane.

8 *Silvae* I, I 20.

9 *Silvae* I, I 23; adscitae is de lezing van de cod. M., adsertae die van de latere hss. De uitgave van Lindenbrog heeft 'assertae', die van Mozley: adscitae.

10 Gaius Octavius Octavianus, de Romeinse keizer Augustus.

11 Gaius Julius Caesar, door wie Octavianus was geadopteerd.

12 *Silvae* I, I 51.

13 *Silvae* I, I 56.

P. 4: ‘Ora Taras’[1] pro ‘Tonans’ non dubito, quin et alii monuerint. Ejus effigies praeclara Tarenti spectabatur et nunc quoque in nummis Tarentinis.

P. 7: ‘Lumine virga’ pro ‘limina’[2], error est iterum librarii.

P. 8: ‘Nunc tibi plectra dedit’[3] pro ‘hinc’ ut sit ‘nunc’ pro[4] adversativa ‘sed’ potuerat Stella[5] epos scribere, sed maluit lyrae se dare in Veneris honorem.

Illud p. 9: ‘Profugus liquisset & Evan’[6], quem sensum habeat te non fugiet, quanquam fugit alios. Hoc enim dicit, si Violantilla[7] adfuisset Ariadnae[8] desertae a Theseo, iam[9] Ariadnem non minus Bacchus deseruisset, quam eam deseruerat Theseus.

P: 12. ‘Huic Lycii montes’[10] nempe Apollini, ut statim ‘illi’, id est, Baccho.

P: 13. ‘Consurgat ad aethera tellus’[11], ut respondeat quod sequitur ‘tumeat’.

P: 14. ‘Firma beatis’[12] pro ‘forma’ error typothetae.

Eadem pagina: ‘Dignas digitis contingere gemmas’[13]. Dicit eas, quae dignae erant, unde annuli fierent.

P: 15. ‘Quonam sub domino’ pro ‘quo non’[14], quod sensum non habet; semel enim exciditur arbor.

P. 18: ‘Prima togae virtus: illa quoque clarus’[15]. Deinde: ‘Laudem & opes, quantas nec qui mandaverat ausus exspectare fuit’[16]. Quantas Imperator, qui id negotium dederat, sperare non audebat.

P. 19: ‘Benignum virus’[17] annotaveram; sed cum Tiliobrogae notata inspicio et hoc et prius posita quaedam reperio.

P. 20: Tuque inimica ferae volucer Tegaee sonorae
Terga premas[18].
Quod de Mercurio ejusque reperta testudine intelligendum.

1 *Silvae* I, I 103; het staat niet op p. 4, doch op p. 6 van Lindenbrogs uitgave. Mozley heeft ‘ora Tarans’.
2 *Silvae* I, II 48.
3 *Silvae* I, II 98. De editie van Mozley heeft: sed tibi plectra dedit.
4 De copie te Rotterdam heeft ‘sive’ in plaats van ‘pro’.
5 Statius' vriend de dichter Lucius Arruntius Stella, tot wie het eerste boek van de *Silvae* is gericht.
6 *Silvae* I, II 133.
7 Violentilla was de bruid van Stella; het tweede gedicht van het eerste boek der *Silvae* is een epithalamium aan hen gewijd.
8 Ariadne, dochter van de Kretensische koning Minos; zij hielp de Athener Theseus uit het labyrinth en werd door hem meegenomen; hij liet haar echter op het eiland Naxos achter, waar zij door Bacchus werd gevonden.
9 Dit woord ontbreekt in de uitgave der *Epist.*
10 *Silvae* I, II 222; de uitgave van Lindenbrog heeft ‘Hinc’.
11 *Silvae* I, II 262; de uitgave van Lindenbrog heeft ‘consurgit’.
12 *Silvae* I, III 15.
13 *Silvae* I, III 49.
14 *Silvae* I, III 61.
15 *Silvae* I, IV 71: Prima togae illi virtus illi quoque: clarus et ingens eloquio;
16 *Silvae* I, IV 85.
17 *Silvae* I, IV 103. De lezing van Matritensis M 31 luidt benigne; benignum is een conjectuur van Lindenbrog door Mozley overgenomen. De Rotterdamse copie heeft ‘visus’ in plaats van ‘virus’.
18 *Silvae* I, V 4; de Loeb-editie heeft:

Tu quoque muta ferae, volucer Tegeaee, sonorae terga premas:

Ad p. 21: illud ‘tenuem volvunt hypocausta vaporem’[1], vide, si placet, Martialis epigramma de Etrusci Thermulis[2].

Quod sequitur: ‘Et tua jam melius discat fortuna renasci’[3] ad exilium pertinet irrogatum patri Etrusci[4], de quo et vide mox epicedium.

Pag. 22: ‘Plebes altera non minor sedente’[5] ad libertos Caesaris pertinet.

P. 23: illud ‘qua-nam’[6] cum admiratione pronuntiandum.

P. 25: ‘In amicitiae colore’[7] par Horatiano illi: ‘Omnis Aristippum decuit color’[8].

P. 29: ‘Porgit’[9] non ‘porris’ exigit connexio[10].

P. 39: ‘Non soli celebrant sua funera Cycni’[11] rectius cohaerebit.

P. 41: ‘Nec pectora novit’[12], id est: fortuna animos non respicit; et mox scribe ‘stemmate cuncto’[13]: dicit enim animi nobilitatem quavis generis nobilitate fuisse majorem.

P. 43: ‘Vita adulta’[14] dicitur, quae in legibus plena pubertas.

P. 44: Velim ‘quid terga dolori, Urse damus?’[15]. Cur dolori cedemus?

P. 45: Errant, qui ‘puppem temerariam Minervae’[16] aliter quam de Argo[17] exponunt.

P. 50: Lege ‘Instratumque humeris dimitte gerentibus hostem’[18]. Leonem sectum, id est, leonis exuvias.

P. 59: Notandum non ordine temporum dispositas Silvas. Nam hoc Etrusci patris epicedium scripsit, postquam sui patris scripserat[19].

1 *Silvae* I, V 59.
2 Martialis, *Epigr.* VI, XLII; de Rotterdamse copie heeft foutief ‘Thermitis’ in plaats van ‘Thermulis’.
3 *Silvae* I, V 65; de copie te Rotterdam heeft abusievelijk ‘discet’ in plaats van ‘discat’.
4 Claudius Etruscus, oorspronkelijk een slaaf uit Smyrna, vrijgelaten door keizer Tiberius, klom onder diens opvolgers op tot hoge ambten. Hij werd door Domitianus naar Campanië verbannen, waarheen zijn zoon - eveneens Claudius Etruscus geheten - hem vrijwillig volgde.
5 *Silvae* I, VI 30.
6 Bedoeld zal zijn het - qua manu! - van *Silvae* I, VI 61.
7 *Silvae* II, I in de opdracht aan Statius' vriend Atedius Melior (naar aanleiding van de dood van diens vrijgelatene Glaucias): in omni vitae colore.
8 Horatius, *Epist.* I, XVII 23:

omnis Aristippum decuit color et status et res.

9 *Silvae* II, I 205 bij Lindenbrog: porxit, bij Mozley: porgit. Het ‘porris’ van de *Epist.* is foutief voor ‘porxit’.
10 De uitgave der *Epist.* heeft abusievelijk ‘connexis’.
11 *Silvae* II, IV 10 bij Lindenbrog: nec soli celebrant etc., bij Mozley: non soli etc.
12 *Silvae* II, VI 9 bij Lindenbrog: .. pectora movit, bij Mozley: .. pectora novit. Het p. 1 van de *Epist.* is een zetfout voor: p. 41.
13 *Silvae* II, VI 11: .. stemmate iuncto.
14 *Silvae* II, VI 70: ... vitae modo carmen adultae. Mozley heeft de conjectuur carmen > cardine van Gronovius overgenomen.
15 *Silvae* II, VI 93 bij Lindenbrog: quod terga dolori .., Mozley: quid terga dolori ..
16 *Silvae* II, VII 50.
17 Het schip, waarmee een aantal Griekse helden onder aanvoering van Jason, de zoon van Aeson, koning van Iolcus, naar Colchis voeren om er het Gulden Vlies te halen.
18 *Silvae* III, I 36 bij Lindenbrog: Iustratumque ..., bij Mozley: instratumque ...
19 Deze opmerking betreft het gedicht *Lachrymae Hetrusci* of *Consolatio ad Claudium Etruscum (Silvae* III, III).

Eadem pagina scribas: ‘Hunc & in Arctoas’[1]; Caligulam[2] nempe, de quo proxime sermo. Notae ejus Germanicae expeditiones ex Tacito[3] et Suetonio[4].

Quod eadem pagina praecesserat ‘geruntur’ pro ‘reguntur’ typothetarum peccatum est[5].

P. 60: Pro ‘vigilis te’[6] ponam ‘vigil iste’. Est autem locus hic insignis in notandis Romani Imperii reditibus et impendiis. Domitiano jam imperante factum hoc poëma apparet ex eo, quod est p. 61: ‘Progeniem claram &c’[7].

P. 62: arbitror legendum ‘Littore quo’[8].

P. 63: ‘Poenas’ pro ‘poenis’[9] rursus typothetae error est, sed corrigendus tamen.

Eadem pagina ‘exemplo meritus’[10] sensum faciet meliorem.

P. 80: Est egregia circumlocutio feriarum aestivarum[11].

P. 82: Non placuit Gevartio, quod eum monueram rescribendum: ‘Nec enim retinentum almae pectus amicitiae’[12]. At ipsius expositio - memini enim - mihi se non probat. Nullus, inquit, in amicitia te constantior, quod deinde duabus comparationibus illustrat.

De Hercule Expiatorio[13] confer Martialis epigramma ejusdem argumenti[14].

P. 89: ‘Tot dominis clamata domus’[15] ex Iure[16] Civili, quo etiam vivo patre filii quodammodo rerum paternarum domini censentur[17].

Condiendi corporis morem ab Aegypto profectum habes descriptum p. 99[18]. Confer Herodotum[19].

1 *Silvae* III, III 71 bij Lindenbrog: Hinc et in Arctoas ..., bij Mozley naar een conjectuur van Poliziano: huic et in Arctoas ...
2 De Romeinse keizer Gaius Caesar Augustus Germanicus (37-41; geb. 12).
3 Tacitus, *Hist.* IV, 15.
4 Suetonius, *De Vita Caesarum: C. Caligula*, XLVI.
5 *Silvae* III, III 49. ‘Geruntur’ is de lezing van de codex Matritensis M 31; Mozley heeft de lezing van Gevaerts (zie over hem IV, p. 216 n. 1), die evenals Grotius ‘reguntur’ voorstelt, overgenomen.
6 *Silvae* III, III 98 bij Lindenbrog: vigilis te, bij Mozley: vigil idem, naar Friedrich Leo.
7 *Silvae* III, III 139.
8 *Silvae* III, III 180: litora, qui ...
9 *Silvae* III, III 190 bij Lindenbrog: poenis, bij Mozley: Poenis.
10 *Silvae* III, III 215 bij Lindenbrog: exemplo meritis, bij Mozley, zoals Grotius voorstelt, exemplo meritus.
11 Zie *Epistola ad Vitorium Marcellum (Silvae* IV, IV), 12 vv.
12 *Silvae* IV, IV 102: nec enim Tirynthius almae pectus amicitiae; bij Mozley: ... parcus amicitiae.
13 *Silvae* IV, VI *Hercules Epitrapezios Novi Vindicis*. De copie te Rotterdam heeft ‘Epitraporio’ in plaats van ‘Expiatorio’. Novius Vindex, een kunstkenner, was een vriend van Statius. De ‘tafelhercules’ was een klein bronzen beeldje, voorstellend de god als drinker. Het exemplaar van Vindex was door de beeldhouwer Lysippos vervaardigd en successievelijk in bezit geweest van Alexander de Grote (bij diens intocht in Tyrus in 332 v. Chr.), van Hannibal en van Sulla.
14 Martialis, *Epigr.*, IX 43; *ibid.*, IX 44; *ibid.* VII, 72, 7.
15 *Silvae* IV, VIII 16.
16 De copie te Rotterdam heeft hier abusievelijk ‘Vere’.
17 De Rotterdamse copie heeft abusievelijk ‘consensus’.
18 *Silvae* V, I *(Epicedion in Priscillam)* 222 vv.
19 Herodotus II, 85 vv.

P. 100: ‘Nec paupere clavo’[1] scribam de praetexta et toga pura locus egregius fine.

P. 104: ‘Optate’ proprium nomen est[2].

P. 106: pone: ‘Et lachrymas rari quas nunc habuere parentes’[3]. Ea erat seculi avaritia, ut pauci liberi parentes mortuos flerent. Ideo et supra in Etrusci epicedio, ut magnum posuit: ‘Pater est, qui fletur’[4]. Mox ‘ruitura maritum’[5] futurum videtur rectius[6] quanquam et ‘in’ pro ‘super’ defendi potest.

P. 107: ‘Supremos inclusit gemitus’[7].

P. 108: ‘Sed audax Ingenii’[8].

P. 109: pro ‘obsitus’ ponendum ‘ibicus’[9].

P. 109: ‘Lituo remoque notatus collis’[10] est Misenum.

Mox scribe ‘Lanea cur Phrygii est coma flaminis’[11], docuisti unde flamini diali mos gerendi apicem.

P. 112: Nescio, an audeam pro ‘Felix’[12] scribere ‘si Phryx’, ut simile sit ei quod sequitur ‘si chelyn’[13]. Mox ‘si Thessalicas Admetus[14] in oras secum una retro Phylaccida rettulit umbram’[15]. Deinde ‘Qua porta malignum cornea vincit ebur’[16].

P. 114: ‘Tu me caligine moestum Obruis: ah duro’[17]. Eheu, inquit, tantum malum perpetior et vivo.

P. 115: ‘Primogenitum qui protinus ortu Implicui, fixique mihi, cui verba sonosque monstravi, (questusne & vulnera caeca resolvam?)’[18].

1 *Silvae* V, II 18 bij Lindenbrog volgens Justus Lipsius: trabeaque Remi nec paupere clavo, bij Mozley: trabeaque recens et paupere clavo.
2 *Silvae* V, II 152; aldus bij Mozley.
3 *Silvae* V, III 46; bij Mozley ‘umquam’ in plaats van ‘nunc’.
4 *Silvae* III, III 12.
5 *Silvae* V, III 68; ‘ruitura’ is een conjectuur van Daniel Heinsius. De cod. Matritensis heeft ‘moritura’.
6 De woorden: ‘futurum videtur rectius’ ontbreken in de *Epist.* Ik volg de Rotterdamse copie, hoewel het ‘futurum’ bevreemding wekt.
7 *Silvae* V, II 77/8: supremo inclusit gemitus.
8 *Silvae* V, III 135/6 bij Lindenbrog: sed ut dux ingenii (volgens de cod. Matrit.), bij Mozley naar Lipsius: et audax ingenii.
9 *Silvae* V, III 153; bij Mozley, Ibycus' naar een conjectuur van Poliziano.
10 *Silvae* V, III 167/8.
11 *Silvae* V, III 183. Lindenbrog heeft: lanea cui Phrygii est coma Flaminis, Mozley: cur Phrygii lateat coma flaminis.
12 *Silvae* V, III 266.
13 *Silvae* V, III 271; Mozley: sic chelyn.
14 Admetus, koning van Pherae. Toen zijn levenseinde naderde vond hij zijn vrouw Alcestis bereid voor hem te sterven. Door tussenkomst van Heracles werd zij echter aan de dood ontrukt en aan Admetus teruggegeven.
15 *Silvae* V, III 272 bij Lindenbrog:

... si Thessalicis Admetus in oris
Silva una tetra Philaceida rettulit umbram,

bij Mozley:

... sic Thessalicis Admetus in oris;
si lux una retro Phylaceida rettulit umbram.

‘Silva’ is de lezing van de cod. Matrit., si lux een conjectuur van Heinsius.
16 *Silvae* V, III 288/9; bij Mozley: ‘qua porta’ overeenkomstig de conjectuur van Grotius.
17 *Silvae* V, V 53 bij Lindenbrog ‘a duro’, bij Mozley: ‘a ! durus’. ‘Durus’ is een conjectuur van Poliziano, ‘duro’ de lezing van de cod. Matritensis.
18 *Silvae* V, V 80/1 bij Lindenbrog:

...., primo genitum qui protinus ortu.

Haec sunt, quae a me olim notata reperi, quae qualiacunque sunt - neque enim mihi nunc illa accurate[1] expendendi otium est - tui facio arbitrii.

Vale cum amicis omnibus et de publico bene mereri ne desine.

Tuus optima fide
H. Grotius.

Lutetiae, XXVIII Octobris MDCXXXVI.

2816. 1636 oktober 28. Aan Ch. Marini[2].

Monsieur,

La dernière que m'avez envoyé - ie la désigne ainsi parce que la date n'y est pas[3] - m'est bien venue aux mains; et n'ay pas manqué d'envoyer vostre pacquet à monsieur le grand chancelier[4] à qui aussi par ma précédente[5] i'ay fait la recommandation du sieur Hofkirch[6].

Le roy[7] a receu par un exprès et moy par lettres de monsieur Salvius[8] l'advis d'une grande victoire laquelle le marescal Banier[9] a obtenu près de Witstoc sur l'électeur de Saxen[10], Marazini[11] et Haetsveld[12] touts y estants en personne et voulant secourir Werben battu par les nostres, tellement que les ennemys y ont perdu l'infanterie presque toute entière, toute l'artillerie, chariots, bagage et cent et trente drapeaux. Le roy et toute la cour icy en ont esté très resiouys. Ce que i'ay creu nous avoir deu mander pour en resiouyr aussi monsieur le duc de Rohan[13], lequel sans doubte prendra part à nostre félicité.

Dieu nous donne souventesfois des bons succès pour parvenir à une paix honorable et vous conserve en santé et prospérité avec toutes les vostres.

Vostre serviteur très obéyssant.

A Paris, le 18/28 Octob. 1636.

1 De Rotterdamse copie heeft in plaats van het ‘accurate illa’ van de *Epist.* abusievelijk ‘illa curate’; ik vermoed, dat de juiste lezing ‘illa accurate’ is.
2 Copie Den Haag, ARA. Eerste afd. coll. Hugo de Gr. Aanw 1911 XXIII no. 2, p. 87. Antw. op no. 2778; beantw. d. no. 2867. Betreffende geadresseerde zie V, p. 436 n. 4.
3 No. 2778.
4 De Zweedse rijkskanselier Axel Oxenstierna.
5 No. 2789 dd. 10 oktober 1636.
6 Georg Lorentz, baron van Hofkirchen.
7 Lodewijk XIII van Frankrijk.
8 Johan Adler Salvius; zie over hem no. 2514, p. 35 n. 2. De brief is no. 2783 dd. 9 oktober 1636.
9 De Zweedse maarschalk Johan Gustavsson Banér.
10 Johann Georg, keurvorst van Saksen.
11 Rudolf Marazini, veldmaarschalk in dienst van Ferdinand II.
12 Melchior von Hatzfeldt und Gleichen.
13 Henri, hertog van Rohan, luitenant-generaal van de Franse troepen in Graubünden en de Veltlin.

2817. 1636 oktober 29. Aan Bernhard van Saksen-Weimar[1].

Excellentissime Princeps, Illustrissime Domine,

Non dubito, quin et a regis[2] ministris et ab ipsa, quae tantae rei deesse non potest, per Germaniam fama edocta sit Tua Celsitudo de prospero marescalli Banerii[3] ad Witstochium proelio. Officii tamen mei existimavi Celsitudini Tuae perscribere quae ex literis D. Salvii[4] scriptis die Michaelis Hamburgi, heri autem demum ad me perlatis didici.

Abiens magnus Suediae cancellarius[5] curam belli ad Albim Banerio, ad Viadrum Wrangelio[6], ad Visurgim Leslaeo[7] mandaverat. Evenit, ut elector Saxo[8] auctus e Germania Haetzveldii[9], e Pomerania Marazini[10] copiis praepolleret militum vi: quae causa fuit, ut et Banerius Leslaeum e Westfalia, Vitzthumbium[11] autem e Wrangeliano exercitu, illum cum VII^{m}, hunc cum IV^{m} militibus ad se vocaret hisque accessionibus firmatus ad Parchimum in territorio Mecklenburgensi subsisteret speculaturus, quid hostes, qui tum Havelam inter et Perlebergam se tenebant, agitarent. Illis tempus otiosum terentibus ultro Parchimo Perlebergam se infert proelio, si eius daretur copia, certus experiri.

Cum illi oppidi intra munimenta tuti spem certaminis eluderent, Havelbergam properat eaque in deditionem accepta die XVIII Sept. Vet. Cal. Werbam incipit tormentis verberare, donec adfertur nuntius electorem Saxonem XX° Sept. Prutzwalchium iter sumsisse. Quo cognito relicta Werba eodem ipse movet agmen.

Witstochii factus obvius hostibus, id est electori ipsi, et duobus, quos dixi, imperatoriis[12] ducibus ab altera post meridiem hora diei XXIV Sept. ad usque multum vesperae ut illi campo tandem cesserint Banerioque reliquerint victoriam et maximam victi peditis partem, machinas omnes, currus, impedimenta, signa ad haec CXXX: non sine spe futurum, ut hunc successum alia subsequantur.

Quae cuncta Deus Optimus Maximus ad christiani orbis bonum dirigat suaque tutela, Excellentissime Princeps, Illustrissime Domine, Tuam Celsitudinem sospitet ac prosperet.

Celsitudini Tuae ad omnia obsequia devotissimus
H. Grotius.

Lutetiae, XIX/XXIX Octobris anni MDCXXXVI.

Numerum vexillorum ab aliis minorem tradi video, ut dubitem, sitne in eo vitium eius, qui ad me literas descripsit.

1 Hs. Den Haag, Bibl. Vredespaleis, MS 4. Eig. oorspr. Copie Den Haag, ARA. Eerste afd. coll. Hugo de Gr. Aanw. 1911 XXIII no. 2, p. 89. Gedrukt *Epist.*, p. 274.
2 Lodewijk XIII van Frankrijk.
3 De Zweedse maarschalk Johan Gustavsson Banér.
4 No. 2783 dd. 9 oktober 1636. Voor Johan Adler Salvius zie no. 2514, p. 35 n. 2.
5 Axel Oxenstierna.
6 Veldmaarschalk Herman Wrangel.
7 Alexander Leslie; zie over hem V, p. 420 n. 2.
8 Johann Georg, keurvorst van Saksen.
9 Melchior von Hatzfeldt und Gleichen.
10 Rudolf Marazini, veldmaarschalk in dienst van Ferdinand II.
11 Hans Vitzthum von Eckstedt, luitenant-generaal in Zweedse dienst.
12 Van keizer Ferdinand II.

Adres: Excellentissimo Principi, Illustrissimo Domino Domino Bernhardo Duci Saxoniae Vinariae, Saliaci etc.

In dorso staat: M.r Grossius, 29 Oct.is 1636.

2818. 1636 oktober 29. Aan Rijngraaf Otto[1].

Monsieur,

Quoyque ie ne doubte point que ce bruict général et l'advis qui est venu plustost au roy[2] qu'à moy ne vous ait desià resiouy de la victoire des nostres à Witstock, toutesfois ayant hier receu une lettre aant. de monsieur Salvius[3] escrite à la feste de St. Michel[4] vieux style à Hamburg ie n'ay pas voulu manquer de vous en mander le contenu: qui est que le marescal Banier[5] ayant receu ordre de monsieur le grand chancelier[6] de faire la guerre près de l'Elbe, comme le marescal Wrangel[7] près de l'Oder et le maior-général Lesle[8] près du Viser ayant apris depuis que l'électeur de Saxen[9] s'estoit renforcé de trouppes de Haetsveldt[10] de l'Allemagne et de Marazini[11] de la Poméranie afin de n'estre surmonté en nombre s'est aussi renforcé par Lesle avecque sept mille et le sieur Vitzthumb[12] avecque quatre mille hommes de l'armée de Wrangel, et avecq ces trouppes et les siennes s'est tenu à Parchim au pays de Mekelenburg pour voir ce que voudroyent faire les ennemis qui lors se tenoyent entre Pekleberg et Havelberg: et puisque eux se tenoyent coys, lui s'est advancé vers Pekleberg en intention de donner bataille s'il en trouvoit le moyen. Mais les ennemis s'enfermants dans le remparts il s'en est allé vers Havelberg qui luy a esté rendu le 18 septemb. du dict style. Depuis a fait battre Werben iusques à ce qu'il a receu nouvelle que l'électeur de Saxen le vingtiesme de Septembre avoit pris le chemin de Prutzwalck. Ce qu'ayant sceu il a quitté Werben pour aller au-devant de l'électeur: et l'ayant rencontré à Witstock, estant ledit électeur accompagné desdits deux généraux impériaux a combatu des deux heures du vingt et quatriesme de Septemb. iusqu'au soir auquel temps les ennemis ont quitté la campagne laissant aux nostres la victoire, la pluspart de l'infanterie, toute l'artillerie, chariots, bagage et cent et trente drapeaux avecque l'espérance d'une suitte plus grande d'un si bon succès.

Dieu veuille diriger tout cecy au bien de la chrestienté et vous donne, monsieur, toute sorte de prospérité.

Vostre très humble et très obéyssant serviteur. aant.

1 aant. Copie Den Haag, ARA. Eerste afd. coll. Hugo de Gr. Aanw. 1911 XXIII no. 2, p. 88. Voor geadresseerde zie men V, p. 405 n. 3.
2 Lodewijk XIII van Frankrijk.
3 Johan Adler Salvius; zie no. 2514, p. 35 n. 2.
4 Brief no. 2783 dd. 9 oktober, feest van Dedicatio Sancti Michaëlis.
5 Johan Gustavsson Banér.
6 De Zweedse rijkskanselier Axel Oxenstierna.
7 Herman Wrangel, Zweeds veldmaarschalk.
8 Alexander Leslie; zie V, p. 420 n. 2.
9 Johann Georg.
10 Melchior von Hatzfeldt und Gleichen, keizerlijk bevelhebber.
11 Rudolf Marazini, veldmaarschalk in dienst van keizer Ferdinand II.
12 Hans Vitzthum von Eckstedt, luitenant-generaal in Zweedse dienst.

Le 19/29 d'Octob. 1636.

Pour le nombre des drapeaux ie voy que les autres advis en mettent moins. aant.

2819. 1636 oktober 29. Aan T. von Ponikau[1].

Monsieur,

Je suis infinement obligé à vos courtoisies cy-devant et celles de lettre du 10/20 Octobre[2] qu'il vous a pleu m'envoyer. Et tous les nostres avecque moy vous remercient de la souvenance.

Le traitté avecque la France n'est autant que ie puis comprendre, ny achevé ny désespéré. Et pour le comte d'Arondell[3] ie m'en doubte. Si on ne le cerchera retenir par des longueurs et de remises iusques à une aultre diète qu'on veut tenir à Noremberg.

De la victoire des nostres à Witstock, i'ay eu advis de la main de monsieur Salvius[4] qui la fait grande et veult qu'espérions de plus grands succès.

Je crois que pour le moins cela sera cause qu'on fera à Ratisbone un cinquiesme article pour la Suède. Cela fait relever les courages en France. On veut attaquer Corbie, on croit que Galas[5] qui estoit rentré an duché de Bourgogne sera forcé d'envoyer ses trouppes, pour le moins l'infanterie, vers Saxen. La mer, l'Italie, la Valteline ne produisent rien. On a trop d'affaires ailleurs.

Je suis marry de voir que les différents d'Angleterre avecque l'Hollande durent et se réchauffent, qui me fait rabattre un peu de l'espérance que toutesfois ie ne veux quitter iamais de voir l'Angleterre agir puissamment pour la conservation de la religion évangélique et de la maison Palatine. J'y contribueray tousiours ce que ie pourray et voudrois pouvoir d'avantage.

Monsieur le prince d'Orange[6] ne contente pas la cour icy. Cependant il me semble que la saison de l'année mal propre à s'advancer dans des pays embourbez. La peste qui consume l'armée, l'ennemy avecque des bonnes forces sur les talons, l'argent qui manque en Hollande et de la France ne vient pas si précisement aux termes, luy doit servir d'excuse. Mais ie ne suis pas son advocat. Et pour la Suède ie n'ay besoin de rien dire puisque les actions la défendent assez.

En espérant que nous aurons de vous et vous en pourrons mander des bonnes nouvelles, monsieur, je vous prie de me tenir à iamais pour

vostre très humble et obéyssant serviteur.

Le 29 d'Octobre 1636. A Paris.

1 Copie Den Haag, ARA. Eerste afd. coll. Hugo de Gr. Aanw. 1911 XXIII no. 2, p. 92. Geadresseerde, Tobias von Ponikau, was raad en gezant van Bernhard, hertog van Saksen-Weimar.
2 Deze brief is verloren gegaan.
3 Thomas Howard, graaf van Arundel; zie over hem V, p. 318 n. 12.
4 No. 2783 van Johan Adler Salvius.
5 Matthias, graaf Gallas, generaal-majoor in dienst van Ferdinand II.
6 Frederik Hendrik.

2820. 1636 oktober 30. Aan L. Camerarius[1].

Illustrissime Domine,

Haud multum agitur. Sed Witstochiensis nostrorum victoria attollit hic animos spemque dat fore, ut Gallassiani[2] exercitus partem a Burgundia avellat rerum Saxonicarum necessitas.

Corbiam oppugnare parant Galli jubetque nos bene sperare non imperitus talium D. Castilionaeus[3].

Rex[4] Chantiliaci est, Abbaevillae cardinalis[5], Blesis frater regius[6].

Mari otium est ad Genuam et Vadum tenente se Hispanica classe, ad Villamfrancam Gallica. Neque in Valle Telina fit quicquam.

In Italia Galli Villattam, quod defendi posse non videretur, detractis munimentis reliquere facilem praedam agros tenenti. Polonos stipendii inopia digredi rursum a militia imperatoris[7] parum certus rumor est.

Angli adhuc cunctantur. Utinam cum Batavis eorum controversiae ad concordiam deduci possent, quam ad rem se nulli operae parsurum ait comes Licestrius[8], si qua se spes ostendat.

Alchymista Boismaillaeus[9] aulam[10] fumis replet. Pacis negotium pergit urgere pontifex[11], sed nostrae res si porro, ut coeperunt, processerint[12], existimabunt Galli sibi quoque obvenisse aut agendi tempora aut ex commodo gloriaque sua paciscendi.

Ponicae[13] negotium, ut ex ipsius cognosco literis Windesora datis X/XX Octobris[14], prolatatur, donec videant Angli, quo loco res ipsorum cum Gallis sint futurae. Interim in ea aula rumor erat revocari Arundelium[15].

Tibi tuisque omnia prosperrima toto precor animo.

Illustrissimae Dominationi Tuae observantissimus[16].

H. Grotius.

Lutetiae, XX/XXX Octobris MDCXXXVI.

1 Copie Den Haag, ARA. Eerste afd. coll. Hugo de Gr. Aanw. 1911 XXIII no. 2, p. 90; copie Uppsala, UB., cod. 388a, ep. 55. Gedrukt *Epist.*, p. 276. Geadresseerde, Ludwig Camerarius, was ordinarius Zweeds gezant in Den Haag.
2 Matthias, graaf Gallas, was generaal-majoor in dienst van keizer Ferdinand II.
3 Gaspard de Coligny, graaf van Châtillon.
4 Lodewijk XIII van Frankrijk.
5 De Richelieu.
6 Gaston Jean-Baptiste de France, hertog van Orléans.
7 Ferdinand II.
8 De extra-ordinarius Engelse gezant in Parijs, Robert Sidney, graaf van Leicester.
9 Zie over hem no. 2762, p. 398 n. 3.
10 De Haagse copie heeft ‘aram’.
11 Urbanus VIII.
12 De uitgave der *Epist.* heeft ‘successerint’.
13 Tobias von Ponikau, raad en gezant van Bernhard van Saksen-Weimar.
14 Vgl. no. 2819, p. 476 en n. 2 aldaar.
15 Thomas Howard, graaf van Arundel; zie over hem V, p. 318 n. 12. De copie te Den Haag heeft nog achter ‘ipsorum’ een onbegrijpelijk ‘suo’.
16 Ontbreekt in de Haagse copie.

Adres: Ludovico Camerario; Reginae Regnique Sueciae Consiliario et Legato apud Praepot. Ord. Foeder. Belgii.

Boven aan de brief in de copie te Uppsala: A.^{o} 1636 d. 1/11 Novemb.

2821. 1636 oktober 30. Aan A. Oxenstierna[1].

Excellentissime Domine,

Multum praestitit cardinali[2] nostrorum Witstockiensis victoria. Nam regis[3] aliorumque animos ob pecuniae imminentem penuriam aliaque incommoda praecipites ad pacem in spem meliorem erexit. Iamque fama, saepe in bello non minus quam res ipsae valens, ait Gallassium[4], qui capto Mirebautio Burgundiae ducatum penetraret, coactum peditatus sui bonam partem auxilio mittere laborantibus. Iis vero, qui ad Corbiam sunt, tantum accessit fiduciae, ut, quanquam alieno anni tempore, putent se affodiendo breve intra tempus pervenire posse ad oppidi oppugnationem praecipuo impulsore Castilionaeo[5] edocto talia Batavorum commilitio.

Rex ipse jam Chantiliaci est, cardinalis ad Abbevillam, frater regius[6] inani cum ira Blesis.

Sanctisimonius[7], qui nuper in flagrantissima fuit apud regem gratia, amotus, ut scripsi[8], ab aula nunc etiam praefectura Blesensi aliisque dignitatibus exuitur accessurus ad exempla instabilis potentiae. Etiam Franciae cancellarii[9] nutare dicitur fortuna.

Angli adhuc rem cum Gallis trahunt Ratisbonensia, ut videtur, eventa opperientes; cum Batavis concordiae vix audent spem dare.

Mari nihil agunt neque Galli, quorum classis partim ad Villam Francam se tenet, partim mare oberrat, nec Hispani, quorum naves partim ad Vadum sunt partim Genuae, quae civitas eis commeatuum inopia laborantibus subvenit.

Terreste bellum, ut ante scripsi[10], prosperum Hispanis, adeo ut Villattam, quae praeter Bremum sola de partis hoc bello Gallis restabat, Galli, quod defendi posse desperarent, munimentis nudaverint.

A Rohanio[11] nihil exspectandum imminutis per morbos, famem, diffugia ejus copiis. Sed haec Marino[12] testi oculato narranda relinquo.

A Polonis suis ob non soluta stipendia iterum deseri Gallassium rumor est, nescio an non ex utilitate confictus.

1 Gedrukt *Epist.*, p. 275; *Oxenst. Skrifter* 2. afd. II, p. 258.
2 De Richelieu.
3 Lodewijk XIII van Frankrijk.
4 Matthias, graaf Gallas, generaal-majoor in dienst van keizer Ferdinand II.
5 Gaspard de Coligny, graaf van Châtillon.
6 Gaston Jean-Baptiste de France, hertog van Orléans.
7 Claude de Rouvroi, hertog van Saint-Simon.
8 No. 2744, p. 369.
9 Pierre Séguier; zie over hem V, p. 103 n. 4.
10 No. 2744 dd. 5 september, no. 2776 dd. 26 september 1636.
11 Henri, hertog van Rohan, luitenant-generaal van de Franse troepen in Graubünden en de Veltlin.
12 Charles Marin of Marini, met wie Grotius een drukke briefwisseling onderhield; zie over hem V, p. 436 n. 4.

Venit ad me his diebus Heufd[1] cui multum cum Nonio[2] commercii. Dicebat exhaustas Vindici[3] pecunias neque esse, unde nova fierent haud mansuris in obsequio provinciis, si quid ultra eis quum volentibus[4] esset, imperaretur. Itaque in Aquitania, Languedocia, alibi ferme precaria tantum esse imperia. His necessitatibus cardinalem, invitum quamvis et quamdiu posset reluctantem, in pacem trudi. Praeterea urgeri a pontifice[5]. Batavos mutuo et metuere, ne sine ipsis transigatur, et, ne ipsi id facere occupent, metui.

Eusebium[6] inter et Gracchum[7] manere dissidia et suspiciones satis apparet.

Pater Iosephus[8] aegrotat, praecipuum cardinalis instrumentum.

Literis Windesora datis 10/20 Octobris putat revocari Arundelium[9] Ponica[10]; ipsius negotia obhaerescunt ad incertum foederis Anglos inter et Gallos.

Addam vota pro regno, regina[11], Sublimitate Tua Suecorumque omn ium gloria.

Tuae Sublimitatis cultor devotissimus

H. Grotius[12].

Lutetiae, 20/30 Octobris 1636.

Accepi jam Roma partes egregias, quae in editis Graece Procopii Vandalicis Gothisque[13] desiderantur.

Adres: Axelio Oxenstiernae, Sacrae Reg. Maj. Regnorumque Sueciae Senatori et Cancellario.

2822. 1636 oktober 30. Aan N. van Reigersberch[14].

Mijnheer,

De predicanten van Charenton, soo veel ick verneme, vinden goedt de ordre, dye ick tot den dyenst voor mijne familie heb ingestelt wetende, dat bij dye van Gelucstadt het concordieboeck[15], waerdoor andere evangelische kercken veroor-

1 Johan H(o)eufft, bankier te Parijs, die zowel voor Zweden als voor Frankrijk financiële zaken behartigde; de naam staat in cijfercode: 57.108.13.10.
2 Schuilnaam voor Claude de Bullion, surintendant des finances.
3 Codenaam voor Frankrijk.
4 De uitgever der *Oxenst. Skrifter* heeft hier 'animis' ingelast en voorts 'esset' gewijzigd in 'essent'; ik geef de voorkeur aan de lezing der *Epist.*, doch met 'quam' in plaats van 'quum'.
5 Urbanus VIII.
6 Schuilnaam voor De Richelieu.
7 Schuilnaam voor Frederik Hendrik.
8 De bekende gunsteling van De Richelieu, de capucijn François Leclerc du Tremblay.
9 Thomas Howard, graaf van Arundel; zie V, p. 318 n. 12.
10 Tobias von Ponikau, raad en gezant van Bernhard van Saksen-Weimar.
11 Christina van Zweden.
12 Onderschrift en naam ontbreken in de uitgave der *Epist.*
13 Zie hierover no. 2734, p. 355 en aantekeningen.
14 Hs. Amsterdam, UB., coll. RK., R 3 d. Eigenh. oorspr. Beschadigd. Niet ondertek. Gedeelt. gedrukt Brandt-Cattenb., *Leven* II, p. 85 en daar gedateerd op 10 oktober. Beantw. d. no. 2847.
15 Zie betreffende het *Konkordienbuch* VI, p. 232 n. 1.

deelt zijn, nyet en is aengenomen, maer alleen de confessie van Augsburgh volgens de meninge van Melanthon[1], dye deselve heeft ingestelt sulx dat oock dogma ubiquitatis[2] et oralis manducationis aldaer nyet en is aengenomen.

Mons.r le Faucheur[3], een van de ... ministers van Vranckrijck, maer omdat hij buiten Vranckrijck is geboren van den coning[4] afgestelt van sijn dienst, is bij mij geweest over een dagh ofte twee. Heeft lust om iet te sien van mijn Notis op het Nieuwe Testament[5], waerin ick hem meen te geryven.

Den graef van Egmont[6] heeft vremde dingen voor.

In 't schrijven sijnde ontfang ick teffens uE. brieven van den 23[7], 29[8], 30[9] september door mons.r Abbesteeg[10], die mij seit een ander pacquet teffens ontfangen te hebben, waerin brieven sijn van den 10 october. Ick en geloof anders niet, off van de s .. men werden onse brieven hier of te Cales[11] opgehouden. Men sal moeten t'opschrift ende t'cachet deguiseren ende niet senden sonder couverte.

T'is mij lief, dat uE. mijn brieven, waerin het antwoord is op de saeck van Martialis[12] ende Numerianus[13] ter handt is gecomen, dat uE. bij Caesar[14] gestaedig aenhout ende dat uE. advys nopende Peter[15] t'eenemael met mijne meninge overeencomt. Laet hem de winter in Den Hage passeren, in de voorsomer hier comen om sijne promotie ende daernae noch wat in Den Hage sijn ende voorts practiseren t'Amsterdam. UE. gelieve hiertoe mij ende hem de behulpige handt te bieden.

Ick wilde wel in cijfer weten, wie gesuspecteert werden ex indicio Herverti[16].

Aen Aelianus[17] sal ick schrijven. Craienburg[18] wilde ick, dat lieutenant ofte aide conde werden van een generael van de artillerie off quartiermeester-generael. Tot het laeste dunct mij hij niet onbequaem soude sijn. UE. can met de beste vrunden spreecken.

1 Over Melanchton zie men IV, p. 183 n. 2.
2 Volgens Luther kwam de aanwezigheid van Christus in de Eucharistie niet door transsubstantiatie tot stand, maar door Christus' deelhebben ook lichamelijk aan de alom tegenwoordigheid van de tweede persoon der Drieëenheid (Ubiquiteitsleer). Men zie hierover A.W. Hunzinger, *Ubiquität* in *Realenc. Prot. Theol. und Kirche* XX, p. 182 vv.; A. Michel, *Ubiquisme* in *Dict. Théol. Cath.* XV, kol. 2034 vv.
3 Betreffende Le Faucheur of Lefaucheur zie V, p. 400 n. 1.
4 Lodewijk XIII.
5 Zie no. 2610, p. 172 n. 1.
6 Lodewijk, graaf van Egmond; zie V, p. 64 n. 6. Vgl. ook no. 2801, p. 448 en n. 9 aldaar. De naam staat in de tekst in cijfer: 232. 97.98.13. 213. 33.9.61.42.62.68.
7 Ontbreekt.
8 Ontbreekt.
9 Ontbreekt.
10 Willem Abbesteegh, predikant bij de Nederlandse ambassade te Parijs.
11 De woorden ‘hier of te Cales’ staan in de tekst in cijfercode: 57.110.66. 17.13. 68.52. 12.27.60.52.67.
12 Codenaam voor de calvinisten.
13 Codenaam voor Amsterdam.
14 Codenaam voor Rotterdam, waar men voor Grotius pogingen in het werk stelde om hem zijn achterstallige salaris als pensionaris alsnog te doen uitbetalen.
15 Grotius' tweede zoon Pieter, die voor zijn studie in het vaderland verbleef.
16 Henrich van Herwaerden; vgl. no. 2759, p. 391 n. 3.
17 Schuilnaam voor Petter Spiring Silvercrona, raad van financiën van Zweden in Duitsland.
18 Diederik, Grotius' derde zoon.

Hoe Calaber[1] tot Felix[2] gesint is, weet ick niet, maer wel, dat Felix noit occasie versuimt om over hem te spreecken.

Van Claudius'[3] voornemen oordeel ick anders dan men daer oordeelt ende heb voor desen eenige redenen geschreven[4].

Ick geloof wel, dat d'heer Paeuw[5] meer audienties gehadt heeft bij Eusebius[6] als andere, want dat van de Lelie[7] hem niet en sijn om t'advantage, dat hij neemt, ende Felix wacht op ordre. Ick en twijffele niet, off Manlius[8] heeft de Latouwen[9] wel gecontenteert.

Van t'overcomen van t'Sweedsche volck in Pomeren ende van de victorie over de Saxen[10] crijgen wij veel advysen over Engelant.

Mijne reeckening can uE. bij gelegentheit aen mijnheer Spierinck recommanderen.

Dusverre heb ik geschreven op voorraedt een uir ofte twee, naedat ick de drie uwe voorss. ontfing op den 27 october.

UE. moet weten, dat altijd die hier sijn van Cimon[11] sullen trachten om verscher tijdingen te hebben ende te senden dan Felix ende daertoe allerlei middelen sullen aenwenden, waertegen moet gearbeit worden maeckende als tevoren de opschrifte[12].

Eenige meenen de wegh voor de brieven haest door Brabant sal werden geopent.

Ick mercke seeckerlijck, dat Vindex[13] nae Stesichorus[14] moet gaen ende evenwel hoop heeft aen Cimon hetselve te beletten. 't Waer goet, datter een andere hertogh waer, die oock dese mysteriën ontdeckte.

Ick twijffel, wat off de victorie, die men ons hier laet weten van onse Sweden te Witstock, soo breedt is inderdaet, off wat vergroot om hier dienst te doen.

Bedryeght uE. selve nyet. Ick houde het daervoor, dat Gracchus[15] Felix, al waer hij daertoe gesterct bij Numerianus, nyet en begeert.

Veel nieus en is hyer nu nyet.

Gallas[16] is in 't hertogdom van Bourgoigne gevallen ende heeft Mirebaut beronnen, maer nu seyt men, dat met de tijdinge van de Sweedsche victorie hij genoodsaeckt is geweest veel van zijn voetvolck te senden tot hulp van deghenen, dye de nederlaegh gehadt hebben. Men voeght daerbij, dat Polen door gebreck van gelt hem quiteren, maer sulcke dingen werden wel geïnventeert om den coning ende t'volck courage te geven.

1 Schuilnaam voor Frederik Hendrik.
2 Pseudoniem van Grotius.
3 Codenaam voor Polen.
4 Wellicht in een verloren gegane brief.
5 Dr. Adriaen Reyniersz. Pauw.
6 Schuilnaam voor De Richelieu.
7 Codenaam voor Engeland.
8 Adriaen Pauw.
9 Codenaam voor Frankrijk.
10 Johann Georg, keurvorst van Saksen; het betreft de slag bij Wittstock van 4 oktober.
11 Codenaam voor de Staten-Generaal.
12 In de tekst volgt nog een overbodig ‘maeckende’.
13 Codenaam voor Frankrijk.
14 Codewoord voor vrede.
15 Schuilnaam voor Frederik Hendrik.
16 Matthias, graaf Gallas, generaal-majoor in het leger van Ferdinand II.

Den mareschal de Chastillon[1], niettegenstaende het soo dyep is in 't jaer, wil Corbye met approche aengaen ende dan attaqueren.

Den coning[2] is te Chantilly, den cardinael[3] te Abbeville, monsieur[4] te Blois.

In Italië gaet alles noch quaelijck. Villatta als nyet connende werden gedemanteleerd[5] is bij de Franchoysen selve gedemanteleert, soodat haer voor alle haere coste nyet en resteert dan Bremo.

In de Grisons gaet het oock nae gewoonte sijnde d'armée van den hertog van Rohan[6] heel uytgeteert door syeckte, honger, verloop.

De Spaensche vloot is ten deele te Vay ende ten deele te Genues hebbende van dye stadt voorraed gecregen van vivres, daer gebreck van was; de Fransche vloot te Villefrances, ten deele in zee, sonder yet te doen.

Pater Joseph[7] is syeck. Saint-Simon[8] geweest de favoryt van de coning werdt nu, naedat hij uyt het hoff is gestooten, van sijn gouvernement van Bloys ende andere ampten ontset. Saucour[9] is absent gecondemneert onthooft te werden. Sijne saeck sal door vrunden wel werden geredresseert, t'welck daeruyt oock is af te nemen, dat andere, dye minder gest ... hadden, harder zijn getracteert, te weten dye van Capelle[10] ende Casteel[11] gecondemneert met vyer paerden vaneen getrocken te werden.

Eusebius blijft in onlust tegens Calaber.

De cancellier van Vrancrijck[12] werdt geseyt vrij wat los te staen.

De Engelschen traineren noch de handeling alhyer. Gisteren was bij mij den graeff van Licester[13] heel geaffectioneert tot het gemeene beste. Maer ick en conde uyt zijne discoursen nyet mercken eenige apparentie om de saecken met Hollant te accommoderen sonder t'welck ick nyet en can sien, dat men yet goeds sal doen.

Ick heb brieven uit Engelant van den heer Ponnica[14] van den 10/20 oct. Hij werdt daer opgehouden, totdat men sal sien, wat hier van het tractaet sal werden. Hij meent Arondel[15] als niet connende obtineren wederroepen werdt ende dat mijnheer de rijxcancellier[16] van Sweden weder comt te Stralsund; dat van Stockholm 8000 Sweden waeren afgescheept; dat de propositie van den keizer[17] te

1 Gaspard de Coligny, graaf van Châtillon.
2 Lodewijk XIII van Frankrijk.
3 De Richelieu.
4 Gaston Jean-Baptiste de France, hertog van Orléans.
5 Verschrijving voor ‘gedefendeert’; vgl. no. 2821 aan Axel Oxenstierna, p. 478.
6 Henri, hertog van Rohan, luitenant-generaal van de Franse troepen in Graubünden en de Veltlin.
7 De bekende gunsteling van De Richelieu: de capucijn François Leclerc du Tremblay.
8 Claude de Rouvroi, hertog van Saint-Simon.
9 Maximilien de Belleforière, seigneur de Soyecourt; zie no. 2715, p. 330 en n. 6 aldaar.
10 Etienne de Rouvroi, baron de Saint-Simon, heer van Saint-Léger.
11 René du Bec-Crespin, markies van Vardes.
12 Pierre Séguier.
13 Robert Sidney, graaf van Leicester, extra-ordinarius Engels gezant in Parijs.
14 Tobias von Ponikau, raad en gezant van Bernhard van Saksen-Weimar.
15 Thomas Howard, graaf van Arundel; zie V, p. 318 n. 12.
16 De Zweedse rijkskanselier Axel Oxenstierna.
17 Ferdinand II.

Regenspurg bestaet in vier poincten: verkiesing van een Roomsch Coning[1], vaststelling van de Praegsche vrede[2], decisie over de saecke van den churfurst [van] Trier[3] ende middelen om Vrancrijck te becrijgen.

UE. gelieve in de saecken van Felix wijselijck te gaen. Want lichtelijck iet soude connen werden geëffectueert, dat mij meer soude offenseren als contenteren. Ick en ben niet quaelijck ende weet seeckerlijck, dat mijnheer den rijcxcancellier wel voor mij sal sorgen.

Tot Parijs, den 30 oct. n. st.

In dorso schreef Van Reigersberch: Broeder de Groot den (30) ende 10 octob. 1636 wt Paris. St. Simon gedisgraciee(rt); Cancellarius nutat.

2823. 1636 oktober 30. Aan J.A. Salvius[4].

Excellentissime Domine,

Et publico me et privato affecit gaudio Tuae Excellentiae data Hamburgi Michaelis die[5] epistola: publico, nuntiata nostrorum illustriore quam a multo tempore ulla contigit victoria[6] majores etiam de se successus pollicente; privato, quod eum me video retinere in Excellentiae Tuae amicitia locum, quem mihi pridem nullo meo merito ipsius bonitas concessit.

Nostra haec prospera fama nihil minuente huc perlata refoverunt animum cardinalis Riceliaci, non parum concussum rebus minus secundis et acri pontificis[7] ad pacem molitione. Dici autem non potest, quantum Gallica aula hoc quidem dominatu Romanae sit obnoxia.

Tum vero in Italia res sociorum afflictae partim Sabaudi[8] infida societate partim eorum, qui res Gallicas curant modo negligentia modo insolentia. Cuncta locorum, quae capta erant, amissa, extra Bremum et Villattam; agrorum ubique dominus hostis, ita ut in arce Placentiae ferme captivus teneatur Parmensis[9] abducto et amne Pado ab oppido et a duce oppidanorum studiis.

Quaedam et in Montisferratensi agro hostium facta: nec spes ulla medendi, tam gravi in alias partes incumbente bello. Etiam Rohanii[10] in Valle Telina copiae

1 Op 30 december 1636 vond de kroning van Ferdinand, zoon van Ferdinand II, tot Rooms koning plaats; zie VI, p. 140 n. 7.
2 Vgl. V, p. 292 n. 1.
3 Philipp Christoph von Sötern; hij was op 26 maart 1635 met zijn hoofdstad Trier in handen van de Spanjaarden gevallen.
4 Copie Den Haag, ARA. Eerste afd. coll. Hugo de Gr. Aanw. 1911 XXIII no. 2, p. 90. Antw. op no. 2783. Gedrukt *Epist.*, p. 276. Betreffende geadresseerde, Johan Adler Salvius, zie V, p. 239 n. 7.
5 No. 2783 dd. 9 oktober, feest van Dedicatio Sancti Michaëlis.
6 De overwinning der Zweden bij Wittstock op 4 oktober 1636.
7 Urbanus VIII.
8 Vittorio Amedeo, hertog van Savoye.
9 Odoardo Farnese, hertog van Parma.
10 Henri, hertog van Rohan, luitenant-generaal van de Franse troepen in Graubünden en de Veltlin.

inutiles tum ob morbos tum ob annalem prope stipendii inopiam; quae res simulque nimia duritia Gallorum in amovendis in Valle Telina protestantibus, Romae in gratiam, mirum, quam animos Rhaetorum Helvetiorumque alienaverit.

In mari ingentes sumptus circumducta ab Oceano totam Hispaniam classe, quae, ubi in mare Ligusticum venit, ipso usu ostenditur parum idonea silentibus saepe ventis. Et praeterquam quod nihil effecit - nec mirum cum ei praeessent duo, alter archiepiscopus Burdegalensis[1], alter terrestris miles Harcurtius[2], maris rerum inexperti ambo -, insuper et Ethruscum[3] et Genuam compulit Hispanis se addere ad tuendam Italiae pacem.

Caeterum aliis in locis non cessatur a Gallis; nam Burgundiam contra Galassii[4] quanquam auctas e Silesia Bavariaque copias egregie defensant cardinalis Valetta[5] et perpetuus ei comes dux Bernhardus[6] ultroque hostem incessunt, ut nuper IX hujus mensis ex novo Calendario irruptis impetu nocturno Isolani[7] et postridie Picolominii[8] castris non levi horum damno.

In Picardia multum actum est, quod post capta hosti oppida Capellam, Castelletum, Corbiam, datum Gallis tempus est se recolligendi ferventibus civitatum atque agrestium dilectibus, cum si fiduciam ad pergendum hostis habuisset in prima consternatione et multorum animis praesentia haud multum amantibus, patuisset ingressus in regni viscera et, ut prudentissimi judicant, in ipsam hanc urbem. Nunc auctus undique rex[9] missis in hostem fratre[10] et Suessionensi comite[11] ipse in proximo se tenens bellum ultra Samaram repulit.

Quo minus Belgarum in fine se infunderent Galli, pestis et alimenti inopia raptis ab hoste frugibus obstiterunt; contigitque Iohanni Waertio[12] Degenfeldii[13] stationem nocte populari.

Rex nunc morbida loca fugiens Silvanectum prope est in Chantiliano Mommorantii[14] quondam praetorio. Frater regius multa conquerens in secessum suum Blesensem abiit. Manet ad circumducendum Corbiae aggerem militarem Suessionensis comes.

Principem Arausionensem[15] satis cupidum sibi et gloriam parare et regis Galliae gratiam impediunt vicinus Feriae ducis[16] exercitus, pestilens autumnus et

1 Henri d'Escoubleau de Sourdis.
2 Henri de Lorraine, graaf van Harcourt.
3 Resp. Ferdinando II de Medici, groothertog van Toscane, en Gio Francesco Brignole Sale, doge van Genua.
4 Matthias, graaf Gallas, generaal-majoor in het leger van keizer Ferdinand II.
5 Louis de Nogaret d'Epernon de La Valette.
6 Bernhard, hertog van Saksen-Weimar.
7 Ettore Giovanni Ludovico Isolani, generaal der Kroatische ruiterij in dienst van de keizer.
8 Ottavio d'Arragona, prins van Piccolomini, hertog van Amalfi.
9 Lodewijk XIII van Frankrijk.
10 Gaston Jean-Baptiste de France, hertog van Orléans.
11 Louis de Bourbon, graaf van Soissons.
12 Johan, baron van Werth.
13 Christoph Martin, baron van Degenfeld; zie VI, p. 16 n. 3.
14 Henri, hertog van Montmorency; hij was door De Richelieu ten val gebracht en in 1632 geëxecuteerd.
15 Frederik Hendrik.
16 Don Emmanuel Pimentel, graaf van Feria.

pecuniae res arcta. Successus in propinquo negatos Batavi longe in Brasilia quaerunt: quo it egregia cum classe et milite Nassavius comes Mauritius[1].

Interim nec pacis consilia quiescunt: jam transgresso Augustam Ginettio cardinali[2], ut Coloniam Agrippinensem petat, quo et a Gallia it Riceliaci frater Lugdunensis cardinalis[3]. Ego tam Riceliacum quam Arausionensem arbitror, nisi magna premat necessitas, non posituros arma, in quibus illius salus, hujus magnitudo posita est.

Mihi semper laetum erit res et gestas illic et speratas tua auctoritate cognoscere.

Est hic alchymista[4] in aula, ostentator egregius, in hoc regi admotus, ut animum regis pecuniae inopia anxium soletur. Interim cardinalis de sua plenissima arca quaedam subministrat, quae ab alchymista proficisci rex credat. Ita mundus agit histrioniam.

Lutetiae, XX/XXX Octobris.

2824. 1636 november 2. Van Ch. Marini[5].

Monsieur,

Je ne vous sçaurois exprimer le gran ioye que nous avons de la victoire obtenue par nos Suédois contre les Saxons et impériaux dont vous aurez desià eu les particularités. C'est une révolution estrange et laquelle causera des gran changemants partout.

I'en congratule à Son Ex.[ce6] et vous supplie de luy faire tenir la présente en toute diligence, car on confirme de tous costés que le Turc[7] marche contre la Transylvanie pour en deschasser Rakozy[8] et luy substituer le frère du Gabor[9] et d'autant qu'on croit que l'empereur[10] ne pouvant les Poulonois voudront sustenir Rakocy, il en pourroit naistre une grande guerre.

Icy aux Grisons on espère que tout sera accomodé aimablement, et plustost que permettre que ces pays soyent entre les mains de la maison d'Austriche i'espère que le roy[11] donnera toute sorte de satisfaction aux Grisons, et que les povres évangéliques pourront habiter dans la Voltoline.

Nous attendons icy de iour à autre le cardinal de Lyon[12] qui s'en va à Coulogne. Madame de Rhuan[13] sera aussy bientost icy.

1 Johan Maurits, graaf van Nassau-Siegen.
2 Martio, kardinaal Ginetti, door Urbanus VIII ter vredesconferentie afgevaardigd.
3 Alphonse Louis du Plessis, hertog van Richelieu, kardinaal-aartsbisschop van Lyon, broer van de eerste minister.
4 Dubois Maillé; zie no. 2762, p. 398 n. 3.
5 Hs. Den Haag, ARA. Eerste afd. coll. Hugo de Gr. Aanw. 1911 XXIII, no. 9. Eigenh. oorspr. Beantw. d. no. 2851. Betreffende Charles Marin of Marini zie V, p. 436 n. 4.
6 De Zweedse rijkskanselier Axel Oxenstierna; Marini's voldoening betreft de overwinning der Zweden bij Wittstock op 4 oktober 1636.
7 Murád (Amurath IV).
8 Georg Rákóczi.
9 Stephan, broer en opvolger van de in 1629 overleden Gabor Bethlen von Iktar.
10 Ferdinand II.
11 Lodewijk XIII van Frankrijk.
12 Alphonse Louis du Plessis, hertog van Richelieu, kardinaal-aartsbisschop van Lyon.
13 Marguerite de Béthune, hertogin van Rohan.

Puisque monsieur le duc[1] passera l'hyver dans la Voltoline, vous pouvez addresser vos lettres à ses gens comme par cy-devant[2], car ils m'ont promis de me les faire tenir fidèlement.

A tant priant Dieu pour vostre prospérité ie demeure très passionnément, monsieur,

Vostre serviteur très humble

Marini.

De Coire, ce 2 de 9bre st. n. 1636.

En peu de iours ie m'en retourne à Chiavenne, où ma femme[3] est malade.

In dorso schreef Grotius: 2 Nov. 1636 Marini.

Boven aan de brief: Rec. de 20 nov.

2825. 1636 november 2. Van N. van Reigersberch[4].

Mon frère,

Ick heb wt Zeelant sijnde gecommen in drie, vier dagen tijts successivelijck alle de uwe tot die van den 24 Oct.[5] incluys wel ontfangen. Dat de mijne soo sockelen, is mij leet. Dese gaet nu over Zeelant. Over Douveren weet ick geen adres; monsieur le Blon[6] seyt eenyge te hebben gesocht, doch geen gevonden.

Het leger staet om op te breecken, de artillerie is met de ponten al over vier dagen tot Dordrecht aengecommen, de ruyterie van Maestricht ende Bergen naer haer garnisoen gegaen ende wert sijne Ex.[tie][7] dese weecke hier gewacht. Den heer van Charnassé[8] sage garen het volck in het velt bleve, doch dat ware om het leger te ruineren ende om tegens den somer yet te connen doen onbequaem gemaeckt.

De liberaliteyt wt den naem van den coninck[9] over drie, vier weecken aen eenyge van de regierynge getoont ende bij andere gerefuseert geven materie van discourssen. De ministres seggen, dit geschiet in erkentenisse van de moyte, bij de gedeputeerde[10] in het maecken van het tractaet voor twee iaren genomen, ende soo baptiseren het degene, die het hebben ontfangen. Andere verstaen niet, waerom

1 Henri, hertog van Rohan, luitenant-generaal van de Franse troepen in Graubünden en de Veltlin.
2 Vgl. voor postadressen in het briefverkeer met Marini no. 2778, p. 418.
3 Alessandra Paravicini Capelli.
4 Hs. Amsterdam, UB., coll. RK., M 9 c. Eigenh. oorspr. Niet ondertek. Antw. o.a. op no. 2812; beantw. d. no. 2839? Gedrukt Rogge, *Br. Nic. v. Reigersb.*, p. 299.
5 No. 2812.
6 Michiel le Blon; zie over hem V, p. 413 n. 8.
7 Frederik Hendrik.
8 Hercule Girard, baron van Charnacé, ordinarius Frans gezant in Den Haag.
9 Lodewijk XIII van Frankrijk.
10 Het betreft het verdrag tussen Frankrijk en de Staten, gesloten in Den Haag op 15 april 1634. De Staatse onderhandelaars, die geld hadden ontvangen, waren Nicolaes van den Bouckhorst, heer van Noordwijk en Wimmenum; Adriaen Ploos van Amstel; Willem Ripperda; Zweder van Haersolte; Goosen Schaffer; Bernard Coenders van Helpen; Johan de Knuyt; Caspar van Vosbergen; Constantijn Huygens en Jacob Junius.

men buyten diegene, die daertoe sijn gebruyckt geweest, is gegaen ende naer soo veel tijt de miltheyt toont.

De Staten vergaderen den 18 deser; men sal apparent spreecken van eenych volck te casseren, hetwelck inderdaet de finantiën niet alleen soude subleveren, maer oock het getal van crijsluyden vermeerderen, alsoo de trage betalynge door menichvuldyge rollen oorsaecke is, dat de cappitainen grote lasten dragen, die wederom op de compangiën moeten werden gehaelt. Maer in dese coniunctie weet ick wel, dat Vranckrijck, hoewel tot sijn eygen nadeel, soo veel het kan, gelijck tevoren is geschiet, sal canten.

Van de heer Ioachimi[1] hebben wij geen tijdyngen, wert alle uyre verwacht. Op het schip van Suratte[2] kan men niet vernemen, dat de Engelsche eenych dessein hebben gehadt. Men schept hope Engelant eyndelynge claerder sal sien in het beleyt van Spaengiën, maer als men wel considereert de difficulteyt, die den conynck[3] sal vinden om het geleden ongelijck te resenteren, soo heeft men reden om te twijfelen, off het niet altemet wijsheyt is niet te willen geloven hetgene men qualijck siet te remedieren.

Van de bijeencomste tot Ceulen spreeckt men veel, hoewel eenyge oordeelen, wel Maert vallen sal, eer men in handelynge treet. Het en sal hier niet ontbreecken aen personen, die haer daer sullen willen laten gebruycken. In Zeelant heeft men alreede onder de pointen van beschrijvinge doen brengen om gelast te commen om tot die vergaderynge van Ceulen te committeren, dat men hier hout te ront ende te ras te sijn gegaen, hoewel onder de hant oock devoir daertoe wert gedaen.

Te Regensburch is al propositie tot het maecken van den Roomsche conynck gedaen, ende wert den conynck van Hungeren[4] daer verwacht. De keyser[5], die wat hydropyck is, verreysde om sijn gesontheyt naer Weenen.

De Poolsche tijdyngen confirmeren ons den intocht van den Turk[6] in Transsilvaniën om Ragosky[7] aff te setten. Het weynych gevolch, dat die grote victorie[8] van Bannier[9] tegens den hartoch van Saxen[10] tot noch toe heeft, doet geloven den hartoch van Saxen noch macht genouch heeft om de Sweetse het hooft te bieden. Naer het veroveren van Sweets ende Garts bij Wrangel[11] hebben wij niet anders als dat hij was naer Lansbergen. Den hartoch van Saxen was geweest tot Wolfenbuttel om daer geschut ende attirail te crijgen; was voorts naer Leipsich getrocken. Gots[12] continueert in sijn progressen in Westphalen, alwaer hij Ham, een van de sterckste ende importantste plaetsen, den lantgrave[13] heeft affgenomen.

1 Albert Joachimi, heer van Hoedekenskerke, ordinarius Staats gezant in Londen.
2 Zie no. 2697, p. 304 en n. 6 aldaar.
3 Karel I van Engeland.
4 Ferdinand, zoon van Ferdinand II; hij werd op 30 december 1636 tot Rooms koning gekroond. Zie VI, p. 140 n. 7. Voor de propositie, gedaan op 15 september 1636, zie men no. 2790, p. 433 n. 12.
5 Ferdinand II.
6 De troepen van sultan Murád (Amurath IV).
7 Georg Rákóczi.
8 De Zweedse overwinning bij Wittstock (4 oktober 1636).
9 Johan Gustavsson Banér, Zweeds maarschalk.
10 Johann Georg, keurvorst van Saksen.
11 Herman Wrangel, Zweeds veldmaarschalk.
12 Johann, graaf van Götz, generaal-majoor in het keizerlijke leger.
13 Wilhelm V, landgraaf van Hessen-Kassel.

Lesle[1] comt met eenych secours voor den lantgrave, maer men vreest, het niet bastant sal wesen, soodat dien heer in groot dangier is van t'eenemael te werden gedepossideert.

Dus verde geschreven hebbende verstaen ick de heer Ioachimi in Zeelant is gearriveert; dat den heer van Charnassé in het leger, monsieur Brasset[2] hier, grote instantie hebben gedaen om het leger in het velt te houden, al waer het maer den tijt van veerthien dagen; dat, om Vranckerijck soo veel te soulageren als mogelijck is, sijn Ex.tie de troupes op de frontieren soo dicht in de steden bij den anderen sal houden, dat wij altijt, als voordeel soude wesen te doen, souden connen marcheren.

Met niemant van Numerianus[3] volck heb ick tsedert gesproocken. Bij Caesar[4] sal ick devoir doen.

Desen 2 Nov. 1636.

Adres: Monsieur Monsieur Grotius, Conceiller et Ambassadeur de la Roine et Couronne de Sweden près de Sa M.té Très Chrestienne.

In dorso schreef Grotius: 2 Nov. 1636. N. Reig.

En boven aan de brief: Rec. 12 Nov.

2826. 1636 november 5. Van E. de Courcelles[5].

Monsieur,

J'ai enfin mis en lumière la traduction Françoise de vostre livre de la vérité de la religion Chrestienne[6] en ayant trouvé la commodité en ceste ville où je me suis retiré depuis quelque temps, laquelle j'avois cherché en vain à Paris.

A la verité il s'en faut beaucoup qu'elle ne responde à l'élégance du latin auquel vous l'aves composé. Mais toutesfois je m'asseure que ceux qui n'entendent pas ceste langue me sauront gré de leur avoir communiqué un thrésor qui auparavant leur demeuroit inutile. Car les matières en sont si excellentes et leur en peut revenir une si grande utilité qu'ils ne s'arresteront point à l'escorce des mots esquels je vous fai parler. Si vos plus importantes occupations vous eussent permis d'y mettre vous mesmes la main vous l'eussies donné meilleur au public. Vous en supporteres s'il vous plaist les défauts. Car tout tel qu'il est je ne doute point qu'il ne puisse apporter un grand fruit en un siècle fourmillant de gens qui sentent mal du christianisme et ayant besoin, si jamais aucun autre, de telles instructions.

1 Alexander Leslie; zie V, p. 420 n. 2.
2 Le sieur Jean Brasset, Frans gezantschapssecretaris in Den Haag.
3 Codenaam voor Amsterdam.
4 Codenaam voor Rotterdam. Van Reigersberch trachtte op aandrang van Grotius te bewerken, dat deze zijn achterstallige salaris als pensionaris alsnog uitbetaald kreeg.
5 Hs. Leiden, UB., coll. Pap. 2. Eigenh. oorspr. Betreffende de schrijver, Etienne de Courcelles, zie men III, p. 331 n. 8.
6 *Sensvs librorvm sex, qvos pro veritate religionis Christianae Batavice scripsit Hugo Grotius.* Lvgdvni Batavorvm, Ex Officina Iohannis Maire MDCXXVII; Ter Meulen-Diermanse, no. 944. De titel van de vertaling luidt: *Traicté de la verité de la religion chrestienne, Par Hvgves Grotivs. Traduit du Latin de l'aucteur.* A Amsterdam, Chez Iean Blaev, MDCXXXVI. Zie Ter Meulen-Diermanse, no. 1060 en De Courcelles' brief aan Grotius van 2 december 1628 (dl. III, p. 425 no. 1345).

Je vous en envoye un exemplaire sortant tout fraischement de la presse, lequel je vous prie de recevoir en bonne part, comme venant d'une personne qui honore les dons desquels Dieu vous a enrichi, et qui ne désire rien plus que de vous pouvoir tesmoigner qu'il est en sincerité, monsieur,

Vostre très humble et très affectionné serviteur
De Courcelles.

A Amsterdam le 5 de Novemb. 1636.

Adres: A Monsieur Monsieur Grotius, Ambassadeur de la Couronne de Suède près de sa Majesté très chrestienne. A Paris.

In dorso schreef Grotius: 5 Nov. 1636 Corselle.

2827. 1636 november 5. Aan J.A. Salvius[1].

Excellentissime Domine,

Malus sum mercium permutator, qui pro laetis tristia reponam: sed ita ferunt tempora.

Hispani facto in Vasconicum littus exscensu magnis cum copiis Sancti Iohannis de Luce municipium et portum in propinquo, quem munire Galli coeperant, tantum ceperunt[2] tanto in Bajonam terrore, ut eam urbem tueri non ausi provinciae ejus praesides Espernonius[3] et filius ejus dux Valetta[4] se subduxerint.

Gallassius[5] nihil de suo milite in Saxonis[6] gratiam imminuens cura ejus rejecta ad militem, qui in Westfalia Hassiaque est, totis suis copiis putatur ad XL esse millia sine morbis neque arcto commeatu; post captum Mirobautium, caput Burgundiae Gallicae, Divionem insesso, qui urbi imminet, monte infestat.

Gallis ad Corbiam et anni tempestas impedimento est et alimentorum inopia; nam pulveris bellici penuriae remedium a Batavis petitum est. Saeviunt morbi profluentes, etiam ubi rex[7] est Cantiliaci.

Placentia premitur. A Cerbellone[8] in metu est Vallis Telina impare hosti Rohanio[9]. Tot malis distractus non potest mederi omnibus ingens cardinalis[10] animus.

Arundelius[11] Francofurti nova mandata expectabit. Hic Angli etiamnum fluctuant.

1 Copie Den Haag, ARA. Eerste afd. coll. Hugo de Gr. Aanw. 1911 XXIII no. 2, p. 93. Voor geadresseerde, Johan Adler Salvius, zie V, p. 239 n. 7. Gedrukt *Epist.*, p. 276. aant.
2 Dit woord ontbreekt in de copie te Den Haag.
3 Jean Louis de Nogaret de La Valette, hertog van Epernon (1554-1642).
4 Louis de Nogaret d'Epernon de La Valette. aant.
5 Matthias, graaf Gallas, generaal-majoor in het leger van Ferdinand II.
6 Johann Georg, keurvorst van Saksen.
7 Lodewijk XIII van Frankrijk.
8 Johann, graaf van Cerbellon (Giovanni, graaf Serbelloni).
9 Henri, hertog van Rohan, luitenant-generaal van de Franse troepen in Graubünden en de Veltlin.
10 De Richelieu.
11 Thomas Howard, graaf van Arundel; zie V, p. 318 n. 12.

Magni beneficii loco accipiam, si quae illis in partibus geruntur, ignorare non sinar.

T.M. Excellentiae observantissimus[1]
H. Grotius.

Lutetiae, V Novembris novi calend. anni MDCXXXVI.

2828. 1636 november 7. Aan A. Oxenstierna[2].

Excellentissime Domine,

Ad duo Galliae vulnera, Picardicum et Burgundicum, tertia plaga accessit Vasconica, qua Galliae in Hispaniam vergentis littus Oceano ambitur. Lucarum portum coeptum a Gallis muniri exscensu ibi facto permunit Hispanus irrupto et municipio locuplete magis quam firmo Sancti Ioannis de Luce quod dicitur. Iam vero et Bajonae ita imminet, ut eam tutari non ausi dux Espernonius[3] filiusque ejus dux Valetta[4] inde abscesserint magna circum populorum trepidatione. Numerum hostium haud facile dixerim minuentibus eum aliis famae cura, aliis augentibus odio in dominantes.

In Burgundia nuper Mirebautium cum hosti caperetur, aegre evasit dux Bernhardus[5], qui in auxilium venerat, impar neutiquam, quanta erat credita[6], hostium multitudini. Neque enim, ut putabatur, militem miserat in Saxoniam Gallasius[7], quo ituras e Westfalia Sueviaque copias multo est credibilius. Nuntiant qui ab exercitu Gallasii veniunt esse apud eum XL millia. Tantis fretus copiis principem Burgundiae urbem Divionem terret jam capto colle, qui eam despicit. Video multos ei quoque urbi metuere.

Qui a castris ad Corbiam veniunt nugas esse ajunt, quod de ea oppugnanda aut hoc tempore aut per hiemem quicquam speretur.

Cardinalis Riceliacus Abbatisvillae est multo in omnium odio. Monachus Iosephus[8] revalescit dure satis nuper objurgatus a cardinali[9], quod, cum regis[10] in animo labascere vidisset cardinalis gratiam, ipse quoque omnium arcanorum consors, ejus curas obtrectare coepisset. Idem monachus effecit, ut quibusdam de alchymista Boismaillaeo[11] tanquam de impostore loquentibus regis nomine denuntiaretur, parcerent infamare hominem regi fidum.

1 Dit onderschrift luidt in de uitgave der *Epist.*: 'Tuae Excellentiae addictissimus'.
2 Gedrukt *Epist.*, p. 277; *Oxenst. Skrifter* 2. afd. II, p. 260.
3 Jean Louis de Nogaret de La Valette, hertog van Epernon.
4 Bernard de Nogaret d'Epernon de La Valette; zie VI, p. 348 n. 11.
5 Bernhard, hertog van Saksen-Weimar.
6 De uitgave der *Epist.* heeft abusievelijk 'creditae'.
7 Matthias, graaf Gallas, generaal-majoor in het leger van Ferdinand II.
8 De bekende gunsteling van De Richelieu, de capucijn François Leclerc du Tremblay.
9 De Richelieu.
10 Lodewijk XIII van Frankrijk.
11 Dubois Maillé; zie over hem no. 2762, p. 398 n. 3.

Guenettium cardinalem[12] jam Coloniam Agrippinensem venisse fama est. Sed nova mora pacis negotio incidit indignante Hispaniae rege[13], quod a Gallia in locum Brezaei[14] surrogatus sit Lugdunensis cardinalis[15], ut scilicet togae

12 Martio, kardinaal Ginetti, pauselijk afgevaardigde ter vredesconferentie.
13 Philips IV.
14 Urbain de Maillé, markies van Brezé.
15 Alphonse Louis du Plessis, hertog van Richelieu, kardinaal-aartsbisschop van Lyon, broer van de eerste minister.

purpureae fulgor legatis Hispanicis[1] praeradiet. Dum ea de re ultra citroque commeant nuntii, dum aut Galliam tentat pontifex[2] aut absistere ab hac mutatione cupit[3], aut Hispanus quem opponat parem quaerit - cardinalem Cuevam[4] prudentissimum virum fama jam destinat -, abibunt menses aliqui: edictumque Feuquerio et Davausio[5], ne se ante quadragesimam parent.

Arundelius[6] Ratisbona quidem digressus creditur, sed nova mandata exspectaturus Francofurti. Id signum videtur consiliorum adhuc parum fortium, quanquam concessum Sublimitati Tuae militem per Scotiam scribere ex legatis[7] disco. Cum Gallis agunt adhuc.

Claudio[8] hic faveri in eo, quod in Sophia[9] sibi irrogat, multorum sermonibus magis magisque cognosco. Video et validas Oryzae[10] apud Lilium[11] molitiones, quas successu carituras spero.

Rex novum cum Batavis foedus[12] fecit, ut quando in Belgicam arma inferre jam non datur, pro ea det Batavis sesquimillionem, ut in bello perstent. Sed pecunia ea ut recte solvatur, metuo tam manifesta Galliae inopia, ut cohortes quasdam inter tanta pericula rex dimiserit et in castris ad Corbiam valde esuriatur; pulvis tormentarius cum et ipse e Gallia non suppeteret, ex Hollandia petitus est.

Ad Leccum locaque vicina tenet se Cerbellonus[13] curamque injicit Rohanio[14] Morbegnum aliaque sollicite custodiendi rejecto jam in Gallos, quem non ita dudum Hispani senserant metu, quo deserta, quae fuerant ad Larium, loca frequenter rursum coli incipiunt. Commune utrisque a morbis malum. Parmensis[15] res miserae.

Ducis Bernhardi[16] quantam cardinalis curam agat, vel hinc apparet, quod tantis in difficultatibus extricata illi sint CC M scutatorum, quo plus petere verecunde non poterat. Habere creditur III^{m} equitum.

E Gallasii exercitu et hoc nunciatur neque morbis eum vexari neque alimenti penuria. Ut summam dicam: ita res sunt in Gallia, ut pacem etiam non optimam sitiant summi, medii, infimi, unaque ejus mora credatur Riceliacus.

Tria millia e regno Neapolitano Placentiam circumsidentibus accessere. Naves Flandricae externaeque aliae per id regnum retinentur in usus hujus tem-

1 Als Spaanse afgevaardigden waren aangewezen Fernando de Ribera, graaf van Alcalaá, en Francisco de Mello, graaf van Assumar, markies van Tor de Laguna, met don Antonio Ronquillo en graaf Schinchinelli; vgl. no. 2654, p. 234.
2 Urbanus VIII.
3 De uitgave der *Epist.* heeft ‘cupiat’.
4 Alfonso, kardinaal de la Cueva, markies van Bedmar.
5 De Franse afgevaardigden Manasse de Pas, markies van Feuquières, en Claude de Mesmes, graaf van Avaux.
6 Thomas Howard, graaf van Arundel; zie V, p. 318 n. 12.
7 De Engelse gezanten in Parijs, John Scudamore en Robert Sidney.
8 Codenaam voor Polen.
9 Codenaam voor Zweden.
10 Codenaam voor de paus, Urbanus VIII.
11 Codewoord voor Engeland.
12 Het subsidieverdrag van 6 september 1636; vgl. no. 2746, p. 377 n. 10.
13 Johann, graaf van Cerbellon (Giovanni, graaf Serbelloni).
14 Henri, hertog van Rohan, bevelhebber in Graubünden en de Veltlin.
15 Odoardo Farnese, hertog van Parma.
16 Bernhard, hertog van Saksen-Weimar.

poris. Gallica classis nihil agit abundans imperitis rectoribus[1], egens necessariis rebus.

Mockelium[2] ad me nunquam scribere miror haud defuturum respondendi vicibus. Ermesteino timetur.

Iam intelligo etiam a Gramontio[3], qui propius Bajonae profectus est, urbem derelictam, quae ab illo, quod ante nominavi, S. Ioannis municipio quatuor distat leucis.

Deus cuncta in bonum vertat christiani orbis idemque, Excellentissime Domine, reginae[4], regno, Tuaeque Sublimitati prospere adsit.

Tuae Sublimitatis cultor devotissimus
H. Grotius[5].

Lutetiae, 7 Novembris novi Cal. 1636.

Adres: Axelio Oxenstiernae, Sacrae Reg. Maj. Regnorumque Sueciae Senatori et Cancellario.

2829. 1636 november 7. Van N. van Reigersberch[6].

Mijn Heer,

Ons neeff[7] is woensdachavont met sijn Ex.tie[8] hier gecommen, die ick niet heb gesproocken als in meerder compangie. Tot particuliere aenspraecke haeste ick niet, alsoo mijn cijfer is misleyt ende garen yet van het considerabelste soude communiceren; ick heb naerstych daernaer gesocht, doch niet connen vinden, waerom uEd. gebeden sal sijn mij een dubbelt van het oude ofte een heel nieuw te senden ende dat met den eersten.

Men sal daer apparent geen contentement hebben, dat op soo grote instantie, bij den ambassadeur[9] in het leger ende monsieur Brasset[10] in Den Hage gedaen om het leger den tijt van thien off 12 dagen in het velt te houden, niet en is gevolcht, omdat men hier niet heeft connen oordeelen, waertoe sulckx conde dienen, ende den viant sijn volck alrede in de steden hadde geleyt om te ververssen. Soo daer op volcht, gelijck licht met de vergaderynge, die tegens den 18 deser beschreven is, sal gebeuren, dat men spreeckt van volck te casseren, dat sal nieuwe materie

1 De aartsbisschop van Bordeaux, Henri d'Escoubleau de Sourdis, en Henri de Lorraine, graaf van Harcourt.
2 Friedrich Richard Mockhel, Zweedse hofraad en resident in Benfeld.
3 Maarschalk Antoine, hertog van Gramont, graaf van Guiche; zie VI, p. 543 n. 11.
4 Christina van Zweden.
5 Onderschrift en naam ontbreken in de uitgave der *Epist.*
6 Hs. Amsterdam, UB., coll. RK., M 9 d. Eigenh. oorspr. Niet ondertek. Ernstig beschadigd. Beantw. d. no. 2882?. Gedrukt Rogge, *Br. Nic. v. Reigersb.*, p. 301.
7 Wie Van Reigersberch hier bedoelt, is moeilijk uit te maken: alleen Pieter was van Grotius' zoons in het vaderland. Maar met ‘Ons neeff’ kan ook iemand als Caspar van Vosbergen aangeduid zijn.
8 Frederik Hendrik.
9 Hercule Girard, baron van Charnacé.
10 Le sieur Jean Brasset, Frans gezantschapssecretaris in Den Haag.

wesen van miscontentement, ende nochtans is dat het eenyge middel om de finantiën buyten confusie, de militie in ordre te houden.

De heer Ioachimi[1] wert hier vandage verwacht; wt Zeelant schrijft men, dat hij brengt een scherpe antwoorde in substantie, hoewel de woorden seer sijn versacht. Quade praeparatiën om met vigeur wat voor den Pals te doen, daertoe de coninginne van Bohemen[2] toont grote hope te hebben. Twee dagen geleden heeft hare M.teyt brieven wt Engelant ontfangen; seijt de ligue offensive ende defensive tusschen Vranckerijck ende die croone genouchsaem was gesloten, waerop sij oock een expressen aen den lantgrave[3] heeft affgeveerdycht, die nieuwe lichtynge tot Hamburch doet.

Naer het veroveren van de schans Werben is den generael Bannier[4] gemarcheert naer Hatsvelt[5], die een gros maeckt tusschen Hal ende Halberstat.

Off den heer rijxcancelier[6] voor den vorst overcommen sal, wert getwijfeld. Den heer Spierynck[7] wert hier alle dagen verwacht, dat goet is om alles op een effen voet te helpen ende te sien, wat voor het toecomende is te wachten. Die van opinie sijn, dat sijn Ex.tie den rijxcancelier niet sal comen, meenen, hij hem de directie t'eenemael sal willen ontrecken, omdat sij oordeelen, te beswaerlijck sal wesen sooveel volckx met soo weynych middelen buyten confusie te houden. Evenwel sal tot de handelynge van Ceulen, daer de Sweetse apparent mede sullen intervenieren, sijne wijsheijt noodych werden gerequireert. Wie eygentlijck sullen werden daertoe gecommitteert, hoort men niet. Somyge meenen, off Constans' gesel[8] die commissie soude crijgen. Iovinianus[9] hout het niet apparent, hoewel het geren sage.

Den man, die van Cimons[10] wege te Regensburg is[11], meent noch wel een halff iaer sal aenlopen, eer men ten principaelen comen sal. De vorsten van het rijck en smaeckt niet te wel, dat den cardinael de Lion[12] bij den conynck van Vrankerijck[13] daer is gecommitteert, alsoo sij den heer cardinael de Richelieu houden den antheur van hare desolatiën.

Men gelooft hier dat noch dit iaer een Rooms Conynck[14] sal werden gecoren, ende sijn vele van gevoelen, de victorie van de Sweden daertoe sal helpen, alsoo den hartoch van Saxen[15] hem t'eenemael naer d'intentie van den keyser sal moeten vougen.

1 Albert Joachimi, heer van Hoedekenskerke, ordinarius Staats ambassadeur in Londen.
2 Elisabeth Stuart, zuster van de Engelse koning Karel I en weduwe van de in 1632 overleden paltsgraaf Frederik V, de Winterkoning.
3 Wilhelm V, landgraaf van Hessen-Kassel.
4 De Zweedse maarschalk Johan Gustavsson Banér.
5 Melchior von Hatzfeldt und Gleichen.
6 De Zweedse rijkskanselier Axel Oxenstierna.
7 Petter Spiring Silvercrona, raad van financiën van Zweden in Duitsland.
8 Grotius; Constans is een pseudoniem van Maria van Reigersberch.
9 Pseudoniem van Nicolaes van Reigersberch.
10 Codewoord voor de Staten-Generaal.
11 Foppe van Aitzema; voor zijn instructie zie Aitzema, *Saken van Staet en Oorlogh* II, p. 312.
12 Alphonse Louis du Plessis, hertog van Richelieu, kardinaal-aartsbisschop van Lyon, broer van de eerste minister.
13 Lodewijk XIII.
14 Ferdinand, zoon van keizer Ferdinand II werd op 30 december 1636 tot Rooms koning gekroond.
15 Johann Georg, keurvorst van Saksen.

Wt Engelant hebben wij van den 24 October, dat op het miscontentement daer genomen over de tijdyngen van den grave van Arondel[1] gecommen ende de inclinatie van vigoureuse resolutie den ambassadeur van Spaengiën[2] seyt, dat sijn meester den Pals sal doen restitueren. Het schijnt opgesocht is ende in Duytslant in druck wtgegeven, dat ten tijde Caroli 4[3] het electoraetschap wt het huys (van) Beyeren aen den palsgraeffs branche is gebracht.

Ian de Wa(ert[4] heeft) die van Luyck doen sommeren op te brengen hetgene sij hem voor (sij)n optocht naer Vranckerijck hem hadden belooft, met comminatie het anders te sullen commen halen met meer daertoe. Het schijnt oock, hij in dat lant sijn winterquartier nemen sal, Picolomini[5] in het lant van Gulick.

Wt Luyck is hier gecommen copie van een latijnschen brieff, in goede termen, soo men mij seyt, aen den paus[6] vanwege die stat geschreven: clagen over (de) foulle, door haer prince[7] de ingesetenen aengedaen, branden van (do)rpen ende huysen, spolieren van kercken ende cloosters, schof(fer)en van vrouwen; dat hij in al den tijt van sijn regierynge geen ses maenden (ald)aer is geweest; versoucken sijne Heylycheyt een cardinael gelieve te s(end)en, die kennis neme van haer rechtveerdyge clachte, ende haer (bij) blijve.

Het huwelijck van den conynck van Polen[8] met de princesse v(a)n Bohemen[9] hout men nu seecker dat aff is; veele meenen, daer noyt yet aen is geweest, maer alleen heeft gedient om, wt consideratie van Engelant ende Denemarcken, favorabel conditiën met Sweden te maecken. Men spreeckt den conynck sal trouwen met des keysers dochter[10], ende den cardinael[11] m(et) des conynckx suster[12], een uytermate schone princesse.

Darmstat[13] soude formeren een leger van thienduysent man om Hanou te blocqueren (en)de werden hem toegeëygent de despoulles van den lantgrave, soo me(n h)em kan depossideren.

1 Thomas Howard, graaf van Arundel; zie V, p. 318 n. 12.
2 Don Iñigo Velez de Guevara, graaf van Oñate en Villa Mediana.
3 Karel IV (1316-1378), keizer van Duitsland, had in 1356 zijn Gouden Bul uitgegeven, waarbij de macht der keurvorsten werd geregeld. Men zie voor het bedoelde geschrift de in 1637 uitgekomen latijnse vertaling: *Manifestvm sive Dedvctio Serenissimi Principis ac D. Domini Caroli Lvdovici Comitis Palatini Rheni, S.R.I. Archidapiferi & Electoris, Ducis Bavariae &C. Ad Romanam Caesaream Maiestatem, & ad Omnes Christianos Reges, Electores, Principes & Ordines Imperij continens Jvs Svccessionis in Electoratv, ac Principatibus Comitatus Palatini ad Rhenum, Sessione, Voce, Suffragio, Ditionibus, ac Subditis. Fideliter ex autographo Germanico translatum.* Anno Domini MDCXXXVII.
4 Johan, baron van Werth.
5 Ottavio d'Arragona, prins van Piccolomini, hertog van Amalfi.
6 Urbanus VIII.
7 Ferdinand van Beieren, prins-bisschop van Luik, tevens aartsbisschop van Keulen en bisschop van Münster. Zie voor de brief Knuttel, *Pamfl.* no. 4411 en *Kronijk Hist. Gen. Utrecht* XXII 1867 Vijfde serie, derde dl. Utrecht 1867, p. 497 vv.
8 Wladislas VII (IV).
9 Elisabeth, oudste dochter van Frederik V van de Palts en Elisabeth Stuart.
10 In 1637 is Wladislas inderdaad gehuwd met Cecilia Renata, dochter van Ferdinand II.
11 De kardinaal-infant don Fernando.
12 Anna Catharina Constantia.
13 Georg II, landgraaf van Hessen-Darmstadt.

Collart[1], met vijff scepen wt Duinkercke gelopen, meent men naer Spaengië te sijn om wederom gelt te halen.

Den admirael van Hollant[2] is met sijn meeste scepen ingecommen, daer niet alleen de gemeente maer de regierynge selffs geen contentement van en heeft.

Het leste tractaet met Vranckerijck[3] is meer confirmatoir (?) van het voorgaende[4] voor den tijt, dat hetselve was gemaeckt als nieuw in substantie; daerwt soude werden ontfangen 15(000)00 guldens ende het regiment van Waerdenburg[5] ende Moulert[6] daer(va)n werden betaelt. Verbintenisse van aenhouden van troupes heeft men niet willen doen, meen oock niet, het alsnoch is geapprobeert.

Dese weecke meene ick te gaen naer Caesar[7] om daer te sien, watter is te doen. Ick moet sien, wie van Numerianus[8] hier commen sal.

Calaber[9] sal ick, als uEd. mij materie geeft, sien te onderhouden.

Wat uEd. voor heeft met sijn outsten soon[10], weet ick niet, maer vreese, hij, daer hij nu is, sijn tijt verliest. Hij dient onder goede oogen ende bij een r(ustych) (?) humeur; bedaertheyt is hem nodych. Soo het niet waer met peryckel van debauche, die in dat lant is, nergens soude hij beter naer sijn humeur dienen als in Italiën. Mogelijck, soo de religie niet en obsteerde, soude den ambassadeur van Venetiën[11] vertreckende hem wel mede nemen. Alderley talen dient hij te leeren, maer vooral een geposeert humeur ende dat het sijne niet en veronachtsaemt. UEd. gelieve serieuselijck daerop te letten.

Desen 7 Nov. 1636.

Adres: Monsieur (M)onsieur Grotius, Conseiller et Ambassadeur de la Roine et Couronne de Swede près de sa M.[té] Très Chrestienne.

In dorso schreef Grotius: 7 Nov. 1636. N. Reig.

En boven aan de brief: Rec. 9 dec.

2830. 1636 november 10. Van M. le Blon[12].

Mijn Heer,

1 Jacques Collart; zie no. 2497, p. 6 n. 1.
2 Admiraal Filips van Dorp.
3 Van 6 september 1636; zie Aitzema, *Saken van Staet en Oorlogh* II, p. 326.
4 Gesloten op 8 februari 1635; zie Aitzema, *op. cit.*, p. 198.
5 Jhr. Diederigh van Waerdenburgh; vgl. no. 2749, p. 381 en n. 11 aldaar.
6 Dirk Mulert; vgl. no. 2749, p. 381 en n. 12 aldaar.
7 Codenaam voor Rotterdam; het betreft de pogingen voor Grotius ondernomen om hem zijn achterstallige salaris als pensionaris van die stad alsnog te doen uitbetalen.
8 Codenaam voor Amsterdam.
9 Schuilnaam voor Frederik Hendrik.
10 Cornelis; hij was door zijn vader naar Duitsland gezonden o.m. om er de Zweedse rijkskanselier Axel Oxenstierna te ontmoeten.
11 Francesco Michiel.
12 Copie Den Haag, ARA. Eerste afd. coll. Hugo de Gr. Aanw. 1911 XXIII, no. 17. Eigenh. oorspr. Betreffende Michiel le Blon zie V, p. 413 n. 8.

UE. aengenaemen van den 16en passato[13] is mij vorlede weke wel geworden met sijnne bijhebbende packetten, dewelcke ick daedelijcken gesonden heb aen hunne meesters.

13 Niet meer aanwezig.

Dit gaet alleenelijcken met groten haest om uE. te verwittigen, dat heer Peter Spiering[1], nu saeterdach den 8 desers, hierdeur naer den Haege vertrocken is, om aldaer wegen de croon Swed voor resident te leggen. Is in Sweden seer wel bejegent ende hoochelijcken vereert, so van een schoone heerlickheijt ende landen, genaemt Spierings Holm, met een waepen, brief ende edeldom, met incomen ende tgene daeraen is dependerende.

Ick en heb van het revoceren van heer Camerarius[2] noch niet verstaen. Maer is aparent, dit heb ick in waerheijt vernomen, dat uE. aenneminghe bij de croone bevestiget is voor uE. levenlangk. 't Zij waer dat uE. wesen sal van haerentwege, heeft ooc ordre - so mij dunct - om uE. eenige penninge over te maecken, d'welck uE. tuschen ons sal gelieve te houden ende nergens van te laten mercken, anders als om hem veele gelucx te wenschen in zijnne prosperiteijten etc.

De croon hadde voorgenomen mij naer Engeland te seijnden, maer Zijn Exelentie[3] heeft raetsaemer gevonden, dat ick heer Spiering alhier ende in den Haege sou assisteren, alsoo heer Spiering, denc ick, selfs daerom en sal aengehouden hebben, om wat geselschaps te hebben, also hij seer op mij gewent is. Want van veele diensten te cunnen doen, daer sal hij wel niemanden veele in van doen hebben. Sunst merck ick wel, dat Grietgen[4] daer niet kuaelijck mede gedient is, dat d'Engelsche reijse wat uijtgestelt wort, tot eenen beteren tijt.

Ondertuschen sal ick een reijsken naer Brabant voornemen, vor mijn particulier ende sooder ijets tot Ceulen voorvalt, mogelijck derwarts wandelen ende sien, watter al passeeren wilt.

Also ick heer Spiering vanhier naer Haerlem convoijerde, om van alles wat van hem te vernemen, kreech ick op een sekere excuse licentie wederom herwarts te comen voor 2 daegen. Ondertuschen dat hij zijn volc kleedren maect van blau ende witte passamenten, zijnde de couleuren van zijnne livreije. Oversulcx sal ick morgen metten eersten mij derwarts moeten vervoegen ende passen op met allen vlijt, d'welc ick niet en heb cunnen effectueren, vooraleer ick uE. in alder haest alle dese particulariteijten verwittiget hadde om oft'[5] hem uE. daernaer geliefden te gouverneren.

Ende blijve voorts, benevens ons beijder herttelijcke gebiedenissen aen uE. ende zijn liefste mevrou ende famille, mijn heer,

UE. Exelentie g'affectionerden diener
M. le Blon.

D'overste Hoogendorp[6] is van Embden naer Hamborg vertrocken ende heeft heer Spiering gemist onderwegen.

T'Amsterdam, den 10 november 1636.

Daer is tot mijn leedwesen een misverstant gecomen tuschen heer Spiering ende h.r Pels[7], die sich heeft meenen bij zijn Ex. tot Straelsunde schoon te

1 Petter Spiring Silvercrona, raad van financiën van Zweden.
2 Ludwig Camerarius, Zweeds ordinarius ambassadeur in Den Haag.
3 De Zweedse rijkskanselier Axel Oxenstierna.
4 Margrieta Maertens. Houtman uit Gouda († vóór 1677).
5 Vóór dit woord (aangenomen, dat de lezing ervan juist is) is wellicht iets uitgevallen.
6 Gijsbert van Hogendorp; tot de val van Mainz op 17 december 1635 was hij gouverneur van die stad.
7 Paulus Pels, agent van Zweden te Dantzig.

maecken in absentie ende met te beswaeren van heer Spiering. So is zijn Ex. heel heevichlijk over h.r Pels uijtgevaeren ende in de meeste disgratie gescheijden ende gebleven ende in seer groote verbitteringe van heer Spiering, die last en ordre heeft van de croon tegens hem te procederen ende bij 't hooft te vatten.

Ick heb langs mevrou[1] ende deur mijselfs soecken te arbeijden, maer den tijt ende laetet noch niet toe. Den vriend en isser ten beste niet aen, behalven dat hij hier kuam. Ondertuschen dat zijn vrou[2] ginder naer Dantzich was gereijst.

Boven aan de brief schreef Grotius: Rec. 10 Dec.

2831. 1636 november 10. Van Ch. Marini[3].

Monsieur,

Vous ayant escrit par l'ordinaire passé[4] tout ce que i'ay creu estre digne de vostre cognoissance celle-cy ne sera que pour accompagner l'enclose au sieur Strasburg[5] avec lequel par ordre expres du gran chancelier[6] ie dois entretenir la correspondance.

Nostre ioye continue pour la victoire du général Banier[7], laquelle faira aussy disposer les Grisons à se tenir fermes dans l'alliance du roy[8] qui de son costé donnera sans doute du contentement à leur justes demandez pour la restitution de la Voltoline en son premier estat.

Puisque monsieur le duc[9] passera l'hyver dans la Voltoline vous pourrez addresser s'il vous plaist vos lettres à ses gens comme par cy-devant, car ils m'ont promis de me les faire tenir là où ie seray. Demain ie m'en retourne à Chiavennes où ma femme[10] est malade après son accouchement d'une fille[11].

Je me reccomande à vostre bonne grâce et demeure, monsieur,

Vostre très obligé serviteur

Marini.

De Coire, ce 10 de 9bre st. n. 1636.

1 Jaene Dore, weduwe van Jan de Bommert, met wie Spiring op 13 april 1636 te Delft was gehuwd.
2 De vrouw van Paulus Pels was Barbara van Opalphens. aant.
3 Hs. Den Haag, ARA. Eerste afd. coll. Hugo de Gr. Aanw. 1911 XXIII, no. 9. Eigenh. oorspr. Antwoord op nos. 2766 en 2793? Vgl. no. 2842, p. 511 en n. 7 aldaar. Beantw. d. no. 2863. Voor Charles Marini zie V, p. 436 n. 4.
4 No. 2824 van 2 november.
5 Paul Strasburgk, Zweedse hofraad.
6 De Zweedse rijkskanselier Axel Oxenstierna.
7 Johan Gustavsson Banér; het betreft diens overwinning van 4 oktober 1636 bij Wittstock.
8 Lodewijk XIII van Frankrijk.
9 Henri, hertog van Rohan, luitenant-generaal van de Franse troepen in Graubünden en de Veltlin.
10 Alessandra Paravicini Capelli.
11 Niet nader geïdentificeerd.

In dorso schreef Grotius: 10 Nov. 1636 Marin.
Boven aan de brief: Rec. 27 Nov.

2832. 1636 november 10. Van N. van Reigersberch[1].

Mon frère,

Drie dagen geleden heb ick over Zeelant geschreven[2]; tsedert hebben wij niet sonders.

Dan deze occasie heb ick willen gebruycken, om(d)at in de commerciën van brieven de entrelopers deurgaens de aengenaemste sijn ende hetgene ick meest estimere is tijdyngen te crijgen als andere die niet en hebben, hoewel ick mijn ware seer schaers ende met groote circumspectie moet debiteren.

Met de eerste occasie, gelijck ick alreede hebbe geschreven, sal ick een dubbelt van het out cijfer off een heel nieuw verwachten, alsoo het mijne is onder pampiere versockelt ende niet te vinden.

Men verwacht hier binnen drie, vier dagen den grave van Arondel[3], sonder satisfactie van Regensburch gescheyden. De Françoisen geloven niet, dat den grave van Licester[4] oyt last heeft gehadt om een offensive ende defensive ligue te sluyten, maer alleen daervan myne heeft gemaeckt om den keyser[5] daerdoor beter tot reden te brengen. Sommyge meenen, dat om mede in de vergaderynge tot Ceulen te commen ende daer van vrede te handelen Engelant hem int oorloge wil laten, maer andere sijn van gevoelen, dat het niet verder als tot comminaten sal gaen ende dat accordeert met tijdyngen, die hier sijn in het hoff van Bohemen, medebrengende, dat den conynck van Engelant[6] aen den ceurvorst van den Pals[7] boven een goede somme tot hoffhoudynge soude furneren content sesmael, sevenmael hondert duysent guldens tot lichtyngen ende hondert duysent ter maent tot onderhoudynge van volck. Men geeft voor sijn Altesse hem met de crone van Sweden tot recouverment van sijne landen soude vougen. Wat den heer Ioachimi[8], die desen middach audientie heeft gehadt, brengt, weet men niet, maer de voorlopers hebben niet goets gepresagieert ende desen dach is mij geseyt, dat anderhalff millioen sal werden gefurneert om het toecommende iaer de vlote weder in zee te helpen; een teycken, het met Spaengiën noch niet ernst en is ende wij noch niet t'eynde en sijn van onse moyte.

Daer sijn tijdyngen, dat den heer Spierynck[9] tot Hamburch was gearriveert, soodat alle dagen hier wert verwacht.

Op uwen outsten soon[10] dient uEd. te letten, want hij behoort geen tijt te verliesen.

1 Hs. Amsterdam, UB., coll. RK., M 9 e. Eigenh. oorspr. Tesamen met o.m. no. 2861 beantw. d. no. 2895. Gedrukt Rogge, *Br. Nic. v. Reigersb.*, p. 304; gedeelt. gedrukt C. de Waard, *Isaac Beeckman*, p. 255.
2 No. 2829.
3 Thomas Howard, graaf van Arundel; zie over hem V, p. 318 n. 12.
4 Robert Sidney, graaf van Leicester, extra-ordinarius Engels gezant in Parijs.
5 Ferdinand II.
6 Karel I.
7 Karl Ludwig, oudste zoon van de in 1632 overleden Winterkoning, paltsgraaf Frederik V.
8 Albert Joachimi, heer van Hoedekenskerke, ordinarius Staats ambassadeur in Londen.
9 Petter Spiring Silvercrona, raad van financiën van Zweden in Duitsland.
10 Cornelis; vgl. no. 2829, p. 495 en n. 10 aldaar.

Den generael Reael[1] sal, op uEd. recommandatie, dese weecke de brieven van Galilaeus Galilaei[2] in de Generaliteit naer behoorlijcke praeparatie overleveren ende alles tot sijnen besten soo veel mogelijck dirigeren; daerover hebben wij desen dach gesamentlijck gecommuniceert.

Uwe Ed. sal wel doen een effene reeckenynge te stellen om den heer Spierynck over te leveren, want dient eens te wesen op een effenen bodem; de oude reeckenynge houde ick onder mij.

Geeft mij dickmaels occasie om Calaber[3] te onderhouden; ick meen, men met hem in confidentie mach gaen, hoewel ick niet en weet, off veel van hem is te wachten. Maer alles moet werden getenteert.

Met Caesar[4] sal ick een eynde maecken.

Doet mijn gebiedenisse.

UEd. dienstbereyde broeder
N. v. Reigersberch.

Desen 10 Nov. 1636.

Adres: Mijn Heer Mijn Heer De Groot, Raet ende Ambassadeur van de Coninginne ende Croone van Swede bij den Alderchristelijcksten Conynck.

In dorso schreef Grotius: 10 Nov. 1636. N. Reig.

En boven aan de brief: Rec. den 15 Dec.

2833. 1636 november 11. Aan Ch. Marini[5].

[Monsieur,]

Le dernier mardy s'est passé sans que ie vous aye escrit faute de matière qui le méritast, ou de laquelle i'eusse assez de certitude.

Celle-cy servira pour vous asseurer de la réception de la vostre du 4/14 d'Octobre[6] et du soing que i'ay et auray tousiours de bien addresser tout ce que m'envoyez.

Les responces de monsieur le grand chancelier[7] viennent tard à cause de la grande distance et occupations redoublées asteure par la grande part qu'il a au gouvernement politique de Suède, souventesfois aussi par les vents contraires et le mauvais ordre qu'il y a au passage d'Hollande en France, lesquelles causes nous

1 Laurens Reael; zie over hem VI no. 2392, p. 402 n. 5. Vgl. Grotius' schrijven aan hem dd. 20 september 1636 (no. 2765); vgl. eveneens no. 2880 dd. 12 december 1636 aan M. Hortensius.
2 Over Galileo Galilei zie men V, p. 489 n. 7.
3 Schuilnaam voor Frederik Hendrik.
4 Codenaam voor Rotterdam; het betreft de ten behoeve van Grotius ondernomen pogingen hem zijn achterstallige salaris als pensionaris van die stad alsnog te doen uitbetalen.
5 Copie Den Haag, ARA. Eerste afd. coll. Hugo de Gr. Aanw. 1911 XXIII no. 2, p. 93. Antw. op no. 2794. Voor Marini zie V, p. 436 n. 4.
6 No. 2794.
7 De Zweedse rijkskanselier Axel Oxenstierna.

empeschent de voir clair aux affaires de là depuis le combat de Witstoc que ie vous ay mandé[8] en conformité des lettres de monsieur Salvius[9].

8 Zie no. 2816 dd. 28 oktober betreffende de door de Zweedse maarschalk Johan Gustavsson Banér op 4 oktober 1636 bij Wittstock behaalde overwinning op Johann Georg, keurvorst van Saksen.

9 Johan Adler Salvius; zie over hem no. 2514, p. 35 n. 2.

Gallas[1], quoy qu'incommodé par le desbordements des rivières, ne songe point à partir. Mais St. Jean de Laone luy est eschappé par la vigilance du duc de Weimar[2] qui l'a secouru après avoir batu deux régiment de Croates.

Je croy que ie n'aye pas besoin de vous mander que l'ennemi est entré en Guygenne en Gascongne, a pris St. Jean de Luz et autres places non tenables et qu'on espère par le concours de la noblesse des ces quartiers bientost y apporter le remède.

Puisque les Espagnols ne sont guère plus que quinze mille. Car ie croy que Italie desià retentit de cela et vous en aura fait sçavoir les particularitez.

Mais bien vous veux ie resiouyr par la reddition non espérée de la ville de Corbie de laquelle hier nous sont venues les nouvelles. Si ç'a esté vrayement la maladie qui les a réduit au désespoir en un temps qu'il eut esté très difficile de les forcer ou quelque autre cause, il nous faut encore du temps pour l'apprendre.

Mais tout temps, monsieur, sera bon pour moy pour me dire véritablement

Vostre très humble serviteur.

L'onziesme Novemb. n. st. 1636.

2834. 1636 november 13. Aan Ch. Marini[3].

Monsieur,

J'ay receu la vostre du 10/20 Octob.[4] et vous remercie de la communication de celle à mons. le grand chancelier[5] que ie luy a envoyé.

Les nouvelles du desseing du Turcq[6] pour les affaires de Transilvanie nous viennent aussi par l'Hollande. Si cela continue avec quelque succès, il servira grandement aux affaires communs. Et plus encore la résolution vigoureuse que tout le monde attend de l'Angleterre après les voyes de douceur si longuement et si inutilement tentées. On est icy sur les traittez avec eux. Seulement seroit à souhaitter que les différents esmeus avecq les Hollandois sur le fait de la pesche peussent estre conduicts à quelque accommodement raisonable.

Hier on a chanté le Te Deum à cause de la reddition de Corbie. Chose vrayement inopinée et qui monstre la grande vigilance et dextérité du cardinal[7] qui s'est faict rendre une ville d'où sont sortis douze cents et vingt soldats se portants bien et cela en un temps mal propre aux sièges et n'estant encore attaqué que le dehors.

L'autre ioye de la France est que Gallas[8] n'ayant pas peu prendre St. Jean de Loane secouru par Ranzou[9] se retire vers le Franche-Comté. Et la troisiesme cette grande victoire des Suédois près de Witstock, de laquelle nous apprenons

1 Matthias, graaf Gallas, generaal-majoor in dienst van Ferdinand II.
2 Bernhard, hertog van Saksen-Weimar.
3 Copie Den Haag, ARA. Eerste afd. coll. Hugo de Gr. Aanw. 1911 XXIII no. 2, p. 96. Antw. op no. 2805. Voor Marini zie V, p. 436 n. 4.
4 No. 2805
5 De Zweedse rijkskanselier Axel Oxenstierna.
6 Sultan Murád (Amurath IV).
7 De Richelieu.
8 Matthias, graaf Gallas, generaal-majoor in dienst van Ferdinand II.
9 Josias, graaf van Rantzau; zie over hem VI, p. 327 n. 13.

touts les iours des particularitez plus advantageuses pour nous et en attendons des plus grands succès.

Le prins d'Orange[1] a mis par la nécessité du temps ses gens en garnison, mais si proche de la frontière que si l'occasion de quelque entreprise se présente, ils ne seront pas loing à cercher.

Le roy[2] par un nouveau traité et promesse d'un million et demy pour l'armée qui vient, a engagé mess. les Estats de Provinces Unies de ne traitter point sans luy, cette somme d'argent succédant au lieu de l'invasion que le roy par le traitté précédent avoit promis de faire dans le Pays-Bas que les temps présents ne semblent pas bien permettre.

Le landgrave d'Hessen[3] ne laisse pas d'agir et de pâtir. Je croy que la glace empeschera mons. le grand chancelier de passer de Suède en Poméranie pour cette année que la conduicte de tant d'armées diverses auroient bien besoin d'un tel directeur. Mais aussi en Suède ils ne laisse pas d'amasser des gens et des moyens pour amener les affaires d'Allemagne à une iuste paix.

Je demeure, monsieur,

Vostre serviteur très humble.

Le 13 de Novemb. 1636, à Paris.

2835. 1636 november 13. Aan F. Sprecher[4].

Nobilissime Domine,

Heri in templo hujus urbis primore Laus Deo cantata est ob Corbiam receptam Galassiique[5] exercitum trans Ararim repulsum. In utroque non potest satis praedicari regis[6] optimi felicitas.

Iam et pecunias tum in Italiam tum in Vallem Telinam mitti audio haud dubie diu desideratas. Novam illam e Pyrenaeis montibus procellam speramus staturam ad Baionae moenia[7].

Ingens, quae Suedis nostris contigit, victoria XXIV Septembris/IV Octobris ad Witstochium in agro Brandenburgensi caeso Saxonis[8], Marazini[9], Haetsfeldii[10] peditatu aut capto raptis machinis XXXII, signis CXXX et ultra sarcinis bellique paratu omni

1 Frederik Hendrik.
2 Lodewijk XIII van Frankrijk; voor dit verdrag van 6 september 1636 zie Aitzema, *Saken van Staet en Oorlogh* II, p. 326.
3 Wilhelm V, landgraaf van Hessen-Kassel.
4 Copie Den Haag, ARA. Eerste afd. coll. Hugo de Gr. Aanw. 1911 XXIII no. 2, p. 95. Gedrukt *Epist.*, p. 277. Fortunatus Sprecher von Bernegg was Zweeds agent in Graubünden.
5 Matthias, graaf Gallas, generaal-majoor in het leger van keizer Ferdinand II.
6 Lodewijk XIII van Frankrijk.
7 Vgl. no. 2828, p. 490.
8 Johann Georg, keurvorst van Saksen.
9 Rudolf Marazini, keizerlijk veldmaarschalk.
10 Melchior von Hatzfeldt und Gleichen.

magno regem perfudit gaudio tum ob rem ipsam tum ob spem majorum successuum. Imperium Bannerius[11] habuit fuitque cum eo Leslaeus[12]

11 Johan Gustavsson Banér, Zweeds maarschalk.
12 Alexander Leslie; zie V, p. 420 n. 5.

et cum parte copiarum Wrangelii[1] Witzthumbius[2]. Pugnatum ab hora secunda in noctem loco nostris adversiore, quod collem, quod[3] Sancti Sepulchri dicitur, praecepisset hostis.

Princeps Arausionensis[4] non potuit vergente in hyemem anno pluviali coelo solo, ut scis, palustri retinere contactum morbis exercitum; sed retinet eum in proximis oppidis, ut si quis subitus se casus offerat non desit occasioni. Novo federe[5], quod et pecunia sancitur, rex illigavit Batavos, ne sine se pacem perpetuam temporariamve faciant, et puto staturos promissis.

D. magni cancellarii[6] indefessum ad res magnas agendas animum satis nosti; omnes Suediae opes viresque movet, ne impune ferant, qui fidem fefellerunt. Landgravius[7] in magno periculo constitutus se suaque non deserit. Unum in omnium votis[8] est, ut Angli diutius trahi nolint et post tot irritas legationes experiantur, quid armis possint. Agunt quotidie cum Gallis de federe, et Suedis nostris permiserunt militem in Britannia cogere, quod initium est ad bonam spem.

Rhaetorum maxime protestantium saepe me miseret. Utinam illorum questibus adhibeantur aequa remedia. Ego, quoties ulla se dat occasio, commendandis eorum rebus non desum.

In meis ad magnum cancellarium literis amica semper tui mentio. Qui enim oblivisci possum amici tam boni, tam veteris? cui ego omnia opto prosperrima, ut qui sim et esse perpetuo cupiam.

Tuae Nobilitati addictissimus
H. Grotius.

Lutetiae, 13 Novembris novi Cal. 1636.

2836. 1636 november 14. Aan S. Bielke[9].

2837. 1636 november 14. Aan L. Camerarius[10].

Illustrissime Domine,

1 De Zweedse veldmaarschalk Herman Wrangel.
2 Hans Vitzthum von Eckstedt.
3 Kennelijk een verschrijving voor ‘qui’.
4 Frederik Hendrik.
5 Gesloten op 6 september 1636; zie no. 2829, p. 495 en n. 3 aldaar.
6 De Zweedse rijkskanselier Axel Oxenstierna.
7 Wilhelm V, landgraaf van Hessen-Kassel.
8 Vgl. Horatius, *Sat.* II 6, 1: Hoc erat in votis ...
9 Copie Den Haag, ARA. Eerste afd. coll. Hugo de Gr. Aanw. 1911 XXIII no. 2, p. 94. De brief is blijkens een marginale aantekening op de copie gelijkluidend aan no. 2837 aan L. Camerarius; men zie aldaar. Betreffende Sten Bielke zie no. 2658, p. 241 n. 9.
10 Copie Den Haag, ARA. Eerste afd. coll. Hugo de Gr. Aanw. 1911 XXIII no. 2, p. 94; copie Uppsala, UB., cod. 388a, ep. 56. De brief is eveneens gezonden aan Sten Bielke en Joh. A. Salvius, resp. nos. 2836 en 2840. Gedrukt *Epist.*, p. 278. Geadresseerde, Ludwig Camerarius, was Zweeds gezant in Den Haag.

Ransovius[11] super vetera decora novam sibi gloriam peperit exempto discrimini oppido Burgundici ducatus Sancti Iohannis ad Lonam. Circumsederant id Lotharingici jamque machinis verberabant, metusque erat, ne Conturius[12] duce

11 Josias, graaf van Rantzau; zie over hem VI, p. 327 n. 13.
12 Le sieur de Couture. De tekst der *Epist.* heeft abusievelijk Conturius.

Verderonna[1] in auxilium missus, quod ad vitandos hostes magno usus esset ambitu, serius quam erat opus adveniret. Ransovius igitur II Novembris novi, quo hic utimur, Calendarii[2] iter ingressus est brevius periculosiusque assumto principis Condaei[3] equitatu, als Vinariensi[4], cohortibus Germanicis duabus, altera sua, altera Batilii[5]. Per noctem totam ingressus per plana exundantibus fluviis stagnantia venit Auxonam Croatasque obvios cecidit. Qua clade exciti hostes, qui ad Sancti Iohannis municipium erant, instare acrius, ut tempus adventuri auxilii, quod fama vero majus fecerat, antecaperent celere victoria. Cesserant munimenta externa omnia, et post meridiem III Novembris jam et moenium labefacta parte parantem illac hostem irrumpere defensores ducentis prope occisis depulerant, cum adest[6] Ransovius. Manebat hostis in sede[7] veteri et, qua ille advenerat, CCC draconarii locum suum tutabantur. Mane diei IV Novembris eruptio facta est et illinc hostium fuga, quos equitatus hostium occidioni eripuit. Abeuntium lateribus institit Ransovius equitibus II^{m} hostium, qui praesidio dati ceteris erant, non ausis propius accedere. Ita per medios hostes reditum ad suos habuit Ransovius non incolumem tantum, sed et captivis, quos adducebat, illustrem. Totus, qui illic fuerat, hostium exercitus, cum adversus oppidum bene firmatum nihil speraret[8], retro, unde venerat, cessit, Mirebautium primum, deinde, ut creditur, Ararim versus, ut cum Gallassio[9] eum[10] transgressus in comitatu Burgundiae sibi quaerat tuta hyberna et commeatus.

Haec felicia, ut in bello fit, aliis pensantur adversis. XXIII Octobris ex eodem ut ante Calendario Hispanus Pompeiopoleos praefectus[11] cum XV^{m} peditum, equitibus D, Hispanis omnibus, Hironem amnem transiit statimque cepit Hendaiam. Die XXIV Gramontius[12], qui Baionae praeest, Damontium[13] miserat hostium vires speculaturum[14], sed eundem multo Hispanis imparem[15] jussit reverti. Tantundem fecit mox Espernonii[16] filius dux Valetta[17], nisi quod ex paterna praetoria cohorte militum aliquid Ciburci et S. Iohannis de Luce, municipio praedivite, reliquerat. Sed milites pauci erant prae tanto hostium numero, et illorum locorum Vascones sive formidine, sive regentium odio ad

1 Charles de l'Aubespine, seigneur de Verderonne (1580-1653), kanselier van Gaston, hertog van Orléans.
2 In plaats van ‘novi, quo hic utimur, Calendarii’ heeft de copie te Uppsala ‘eius, quo utimur, calendarii’ en de Haagse copie slechts ‘st. n.’.
3 Henri de Bourbon, prins van Condé.
4 Van Bernhard, hertog van Saksen-Weimar.
5 Antoine de Bey, heer van Batilly.
6 De copie te Uppsala heeft ‘idem’.
7 De copie te Uppsala heeft ‘caede’ (!).
8 De Haagse copie heeft ‘sperabant’.
9 Matthias, graaf Gallas, generaal-majoor in dienst van Ferdinand II.
10 Dit woord ontbreekt in de copie te Uppsala en in de uitgave der *Epist.*
11 Dit moet de verderop genoemde onderkoning van Navarra, de markies van Valparaíso zijn; zie p. 504 n. 3.
12 Maarschalk Antoine, hertog van Gramont, ook genoemd graaf van Guiche; zie VI, p. 543 n. 11.
13 Charles d'Aumont (1606-1644).
14 De copie te Uppsala heeft foutief ‘speculaturus’.
15 De copie te Uppsala heeft ten onrechte ‘majorem’.
16 Jean Louis de Nogaret de La Valette, hertog van Epernon.
17 Bernard de Nogaret d'Epernon de La Valette; zie VI, p. 348 n. 11.

resistendum male parati. XXV die Ciburcum terra, Sancti Iohannis autem de Luce municipium mari XXVIII pinassis, octo bellicis navibus oppugnarunt hostes ac facile ceperunt. Cessit eis[1] et Socova, bono situ portus, quem Galli munire coeperant tantum.

Iam Navarrae pro rege Hispano[2] rector[3] regi suo Baionam audet polliceri ante diem Dominici Natalis. Est ingens munitumque oppidum: nec quicquam ferme est, quod metuatur praeter aversos a rectoribus suis populi animos supra oppidum de duabus arcibus tenentis alteram. Etiam Aquitanicae praefecturae, quae ad Vasconiam accedit, loca quaedam memorantur ab hoste occupata, sed minus nobilia. In Britanniae Armoricae littus exscensum facere prohibitus hostis fuit. Interim rex[4] Vitriacum[5], provinciae Narbonensis praefectum, misit, ut insulas Margaritae Honoratique eripiat Hispano.

Qui intra Corbiam sunt tentato colloquio, cum moras quaerere viderentur, redditis obsidibus rejecti iterum ad pacta venere exituri die crastino Veneris, magno Galliae bono. Causa non alia apparet quam morbi. Credo et metum impulisse inevitabilis supplicii apud transfugas, qui multi erant, et forte praemia in praefectos.

Opto cuncta, Illustrissime Domine, tibi tuisque prosperrima[6].

Tuae Illustrissimae Dominationi observantissimus
H. Grotius.

4/14 Novembris 1636.

Adres: Ludovico Camerario, Reginae Regnique Consiliario et Legato apud Praepot. Ord. Foeder. Belgii.

Boven aan de brief in de copie te Uppsala in margine: A.^{o} 1636 Hag. Comitis 10/20 Xbris.

2838. 1636 november 14. Aan A. Oxenstierna[7].

Excellentissime Domine,

Venit ad me nudiustertius admissionalium regiorum alter Berlisius[8]. Cum per multa circumegisset sermonem, tandem ad id venit[9], cujus causa missus ab affine Bulionio[10] videbatur: ut percunctaretur ex me, an Suecia Coloniam missura esset. Dixi quae

1 De copie te Uppsala heeft abusievelijk ‘ei’.
2 Philips IV.
3 Francisco González de Andía Irarrazabal y Zárate, markies van Valparaíso, burggraaf van Santa Clara de Avedillo, onderkoning van Navarra en Sicilië (†1659).
4 Lodewijk XIII van Frankrijk.
5 Maarschalk Nicolas de l'Hospital, markies van Vitry.
6 De woorden ‘Opto ... prosperrima’ ontbreken in de copie te Den Haag.
7 Gedrukt *Epist.*, p. 277; *Oxenst. Skrifter* 2. afd. II, p. 262.
8 Nicolas Faure, sieur de Berlize.
9 De uitgave der *Epist.* heeft in plaats van ‘ad id venit’ ten onrechte ‘convenit’.
10 Claude de Bullion.

ex Sublimitatis Tuae literis didiceram, de rejecta ad regni praesides[11] consultatione[12]: difficultatem subesse in conciliatore per legatum

11 Zie voor hun namen VI, p. 509. De uitgave der *Epist.* heeft abusievelijk: praesidis.
12 De uitgave der *Epist.* heeft abusievelijk: consultationem.

pontificis[1], cui tamen remedium forte reperiri posset; optare Sublimitatem Tuam, si res ferant, interesse ipsam conventui, ut sapientissimorum hominum, quales haud dubie futuri sunt regis Galliae[2] legati, consuetudine frui liceat.

Cum ille diceret id, quod de pontificis auctoritate objiceretur, nihilo magis ad nos quam ad Anglos pertinere; pace facta opus, cum bello illigati nondum essent. Si in causam descenderent, quod ille in propinquo esse volebat credi, tunc rationem disparem non fore.

Heri adivi extraordinarium Angliae legatum[3], praecipue ut intelligerem, quid de foedere esset cum Gallia: nam et ab aliis Gallis audieram jactari convenisse jam hac tantum exceptione, si quae placuerant hic regi Angliae[4] probarentur.

Pernegavit convenisse quicquam neque spem se ullam videre, ut in bellum apertum Anglia prorumperet hoc quidem rerum statu. De piscario quoque negotio cum Batavis transactum nondum esse, quantum ipse sciret.

Corbia ante hos dies tres quatuor dedita per urbem vulgabatur. Iam discimus petitum ab obsessis colloquium datumque permutatis obsidibus; sed cum deprehenderentur tempus trahere in spem nescio quam, abruptam actionem obsidibus redditis ac receptis reditumque ad oppugnationem lunati extra fossam munimenti. Rerum necessariarum nihil obsessis quod desit intelligere potui. Credo non omissurum cardinalem[5], quin praefectos pecunia, milites - nam magna pars transfugae sunt - impunitate et, si ultima clausi experiantur, inevitabilis supplicii metu tentet.

In Burgundia, feliciter Gallis successit municipii Sancti Ioannis ad Lonam suscepta liberatio. Audiebantur jam a Gallasio[6] verberari moenia. Metusque erat, ne qui die 31 Octobris novi calend. magno satis ambitu eo iverant, serius quam necessitas pateretur, advenirent.

Obtulit se propiore per Auxonnam itinere subventurus oppido Ransovius[7]: profectusque sero vespere 2 Novembris novi cal. cum equitatu Condaei principis[8] ac parte turmarum ducis Vinariensis[9], duabus Germanicis cohortibus, altera sua, altera Batilii[10], cum per madentes exundatione amnium campos noctem totam incessisset[11], mane Auxonnam ut transierat, obvios Croatas obiter cecidit. Sonus inde perlatus monuit obsessores urgere coepta, antequam veniret auxilium obsessis, quod vero majus suspicabantur.

Iam ante captis munimentorum exterioribus 2 Novembris post meridiem irruptione facta in disjectam valli oppidani partem, egregia defensorum virtute dejecti sunt ducentis suorum amissis. Ransovius quanquam auditu oppugnationem compererat, ea demum repulsa advenit: ac postero mane significat oppidanis, ut

1 Bedoeld zal zijn Martio, kardinaal Ginetti, door Urbanus VIII ter vredesconferentie afgevaardigd.
2 Lodewijk XIII.
3 Robert Sidney, graaf van Leicester.
4 Karel I.
5 De Richelieu.
6 Matthias, graaf Gallas, generaal-majoor in dienst van Ferdinand II.
7 Josias, graaf van Rantzau; zie VI, p. 327 n. 13.
8 Henri de Bourbon, prins van Condé.
9 Bernhard, hertog van Saksen-Weimar.
10 Antoine de Bey, heer van Batilly.
11 De uitgave der *Oxenst. Skrifter* heeft ‘incessit’.

erumperent, hostes, qui draconarii erant CCC, coëgit in receptum ita turbidum, ut ni equitatus Gallasii subvenissent, perituri omnes fuerint.

Sic quoque in abeuntium invectus latera multos fecit captivos metuentibus propius accedere II^{m} hostium equitibus, qui illos periclitantes eximere malo jussi fuerant.

Ransovius in conspectu hostium ad suos rediit. Hostiles exercitus nihil ultra de illo oppido sperant. Mirebautium, unde venerat, rediit crediturque Ararim transiturus Gallasius, qui Burgundiam Hispaniae ditionis a Gallica disterminat, ut ibi et tutius et in meliore victus copia hiemem transigat.

Scripseram nuper[1] de hostium initu in maritima Vasconiae. Ea de re haec recentiora didicimus.

23 Octobris nov. Cal. praefectus Hispanus Pompeiopoleos[2] cum peditum XV^{m} equitibus D, Hispanis omnibus, Hironem transgressus hostis capto municipio Hendara apud Harognam oppidum posuit castra. Misit contra eos Gramontius[3], qui Bajonam regit, Damontium[4]; sed coepta pugna eum conspicatus imparem redire jussit oppidumque ab habitatoribus deseri. Equites quingentos haud plures habuerat Damontius. Hostis insessa Harogna Ciburcum it.

Dux Valetta[5], Espernonii[6] filius, cum a municipio ditissimo Ioannis de Luce accurrisset, conspecta hostium vi satis habuit recipere se, postquam Ciburci in praesidium Vascones paucos et quosdam de paterna praetoria cohorte reliquerat. Cum reliquo ejus cohortis idem Valetta die 25 meditamenta hostilia speculatum progressus vidit eos ad praelium instructos monuitque tum Ciburci tum S. Ioannis de Luce municipes, viriliter ut se defenderent. Sed quinque locis Ciburcum oppugnavit hostis cepitque aegre elapso Valetta.

Eodemque tempore XXVIII pinassae et VIII bellicae naves adortae S. Ioannis municipium et municipes ipsos et paucos e cohorte Espernonii, qui aderant, fudere facile.

Iam ipse Navarrae, quam Hispanus[7] tenet, regia vice rector[8] Bajonae obsidium parat pollicitus regi suo se ante Dominicum Natalem oppidi, sane permuniti, compotem fore. Dicitur militis aliquid eo aut immisisse aut induxisse Gramontius. Arces duae sunt altera in praefecti regis Galliae[9], altera in oppidanorum potestate. Aegrotat ipse Espernonius Daquae; oppido S. Spiritus praesidium dedit mille homines; tantundem Petri oppido. Etiam vicina Vasconiae loca ad Aquitanicam praefecturam pertinentia nominantur, quae hostis irruperit late agros tenens ingenti circum trepidatione.

De Parmensis[10] rebus omnium prope judicio conclamatum est.

1 No. 2828 dd. 7 november 1636.
2 Vgl. no. 2837, p. 503 n. 11.
3 Maarschalk Antoine, hertog van Gramont; zie VI, p. 543 n. 11.
4 Charles d'Aumont (1606-1644).
5 Bernard de Nogaret d'Epernon de La Valette; zie over hem VI, p. 348 n. 11.
6 Jean Louis de Nogaret de La Valette, hertog van Epernon.
7 Philips IV.
8 Francisco González de Andía Irarrazabal y Zárate, markies van Valparaíso; zie no. 2837, p. 504 n. 3.
9 Zie boven, n. 3.
10 Odoardo Farnese, hertog van Parma.

Comes Brionius[1] quod fratri regio[2] carus esset plus quam expediret dominantibus in Bastiliam est datus. Feuquerio[3] Verdunensis datur praefectura, nec ipsi nec Davausio[4] quicquid adhuc de itu Coloniam imperatum est. De Brezaeo[5] in cardinalis gratiam restituendo agitur, forte ut omissa illa de cardinalis Lugdunensis[6] legatione cura, dematur Hispano nova tergiversatio. Misit et rex recuperatum insulas Maris Ligustici duas, quo exitu docebit dies. Certe Margaritae insulae, cujus appendix altera est Honorati, non magnum ambitum, totum habet machinis praeseptum; praeterea arx valida toti incumbit insulae. Datum Vitriaco[7], qui provinciae Narbonensi praeest, Harcurtioque[8] hoc negotium. Inter maritima loca, quae in Vasconia insedit hostis, magni fit ob situm Socova.

Iamjam felix ad nos venit nuntius eos, qui intra Corbiam sunt, iterum ad pacta venisse et cras exituros. Est quod jactet cardinalis fortunam sibi militare.

Habet Tua Sublimitas Marini[9] e Valle Telina literas; multum erit, si tutari, qui ibi sunt, sua poterunt tam felicibus per Italiam Hispani armis et tot e partibus impetita ipsa Gallia.

De Turca[10] dum bellum cum Perso[11] durat motusque interni, quid speremus?

Commendat se Sublimitati Tuae Sprecherus noster[12], cui istae[13], quarum memini, jam saepe in gratiam aulae romanae a patre Iosepho[14] cusae pactiones plane non probantur. Non male judicat Italorum omnium id votum esse, ut Galli in limine sint Italiae, non intra Italiam. Hispano autem, si is Belgico bello explicare se possit, Gallicum bellum formidini non fore.

Deus, Excellentissime Domine, cuncta det reginae[15], regno, Tuae Sublimitati salutaria et gloriosa.

Tuae Sublimitatis cultor devotissimus
H. Grotius.

Lutetiae, 4/14 Novembris 1636.

Socovam[16] et S. Ioannis de Luce oppidum diligenter muniunt Hispani. Espernonius cum morbo Burdegalam portatus est.

1 François Christophe de Lévis, graaf van Brion (†1661), eerste hofstalmeester van de hertog van Orléans, broer van de Franse koning.
2 Gaston Jean-Baptiste de France, hertog van Orléans.
3 Manasse de Pas, markies van Feuquières.
4 Claude de Mesmes, graaf van Avaux.
5 Urbain de Maillé, markies van Brezé.
6 Alphonse Louis du Plessis, hertog van Richelieu, kardinaal-aartsbisschop van Lyon; hij was de oudste broer van de eerste minister.
7 De markies van Vitry; zie p. 504 n. 5.
8 Henri de Lorraine, graaf van Harcourt.
9 Charles Marin of Marini; zie V, p. 436 n. 4.
10 Sultan Murád (Amurath IV).
11 Sefi (Sam Mirza).
12 Over Fortunatus Sprecher von Bernegg zie IV, p. 138 n. 9.
13 De uitgave der *Epist.* heeft abusievelijk ‘istas’.
14 François Leclerc du Tremblay, de bekende gunsteling van De Richelieu; zie V, p. 16 n. 6.
15 Christina van Zweden.
16 De *Epist.* heeft de lezing: Socovara.

Adres: Axelio Oxenstiernae, Sacrae Reg. Maj. Regnorumque Sueciae Senatori et Cancellario.

2839. 1636 november 14. Aan N. van Reigersberch[1].

Mijnheer,

Van Vrijdagh te vyer uyren tot Saterdagh naemiddagh heb ick een groote cortse gehadt, dewelcke, hoewel apparent zijnde lang te duyren, door het sweten ende aderlaeten heeft opgehouden.

De predicanten Aubertijn[2] ende Daille[3], hoewel ick haer beyde om eenighe haere schriften, dye te grof gingen tegen dye van de Confessie van Augsburgh, mijn gevoelen vrij ernstelijck hadde verclaert, zijn mij wesen besoecken, om den predicant, dye zij wel weten, dat ick van Helmstadt becomen heb[4], nyet gesproocken nochte hem verwellecomt, gelijck sij den Engelsche[5] voor desen gedaen hebben ende de Engelsche den mijne.

Den maistre de Cérémonies[6], swager van de heer Bulion[7], quam gisteren bij mij ende onder veele ommegangen van propoosten scheen wel sijne meeste boodschap te sijn om te weten, ofte Sweden te Colen soude senden.

Ick seyde, dat mijn heer den rijcxcancellier[8] aen Monsr de St Chaumont[9] hadde geseit rapport daervan te sullen doen aen de regenten[10]. Wat difficulteits te vinden in het beleid, dat gegeven werd aen den legaet van den paus[11], doch dat misschien daerop expediënt soude werden gevonden.

Hij seide, dat hetselve geen swaericheit en conde hebben meer voor ons als voor d'Engelschen.

Ick seide d'Engelschen tot noch toe niet te tracteren en hadde als geen vijanden sijnde van iemant. Soo sij haer nu in 't oorlogh verclaeren wilden, dat dan onse consideratiën ende d'haeren seer gelijck souden sijn.

Hij insisteerde, dat Vrancrijck niet en soude sluiten sonder de geallieerden te begrijpen. Waerop ick seide, dat wij self wilden handelen.

Hij seide, dat de Staten-Generael met sulcx wel soude tevrede te sijn, waeraen ick toonde te twijffelen ende in veele gevallen, dat wij mosten letten op de reputatie van de Croon. De invasiën van den vijant in sooveel quartieren maecken alle de provinciën van Vrancrijck het oorlogh, soo meede die oock dat minst willen tot de vrede sullen moeten comen.

1 Hs. Amsterdam, UB., coll. RK., R 3 h. Eigenh. oorspr. Antw. op no. 2825?; tesamen met o.m. no. 2869 beantw. d. no. 2898.
2 Edme Aubertin, een der geleerdste predikanten van Charenton.
3 Jean Daillé, Frans protestants theoloog.
4 Brandan Dätri; zie no. 2606, p. 167 n. 3.
5 Eén van hen was wellicht Thomas Lockey; zie no. 2813, p. 466 n. 8.
6 Nicolas Faure, sieur de Berlize.
7 Claude de Bullion.
8 Axel Oxenstierna.
9 Melchior Mitte de Miolans, markies van St. Chaumont, speciale gezant van Lodewijk XIII bij de Zweedse rijkskanselier.
10 Zie voor hun namen no. 2533, p. 58 n. 12.
11 Waarschijnlijk Martio, kardinaal Ginetti, door Urbanus VIII ter vredesconferentie afgevaardigd.

Den cardinael de Lion[1] meent men dat haest hier sal sijn. Feuquièrs[2] ende d'Avaux[3] hebben noch geen ordre.

Den 23 October nieuwe stijl is den gouverneur van Pompelune[4] de riviere d'Hiron met 15000 man te voet, vijfhondert ruiters, al Spaignaerds, gepasseert ende gecomen in Vrancrijck, Hendaie genomen, ende gegaen nae Harogne. Gramont[5], gouverneur van Baionne, hebbende D'Amon[6] met 200 man gesonden om des vijants macht ende myne te sien self, den 24 volgende heeft noch voor Damon, noch voor hem geen cants gesien om te vechten, sodat Haroigne bij den vijant is becomen, die van daer ginc nae Ciboure.

Den hertogh van Valette[7], soon van Espernon[8], gouverneur van die provincie, comende bij Ciboure, liet daer ende te St Jan de Luz weinigh soldaten van 't regiment van des gardes van sijn vader met vermaeninge aen de burgers om haer wel te defenderen, die weinigh opereerde, soo om de schrick als om de onlust van de gemeente tegen de regierders, sulcx dat den 25 Ciboure te land, St Jan de Luz ter zee met 24 pinascen uyt oorlogschepen sijnde aengetast in der vijanden macht sijn geraect, gelijck mede een welgelegen have, genoemt Socova, denwelcke de Fransoisen hadden begonst te fortificeren, ende eenige plaetsen van 't gouvernement van Guyenne.

Men schrijft, dat den viceroye van Hoogh-Navarre[9] belooft den coning van Spaignie[10] Baiona te leveren voor Christmis. De stadt is sterck, maer de burgerie niet wel eenigh: ende een van de twee casteelen is in macht van de burgers. Vitry[11], gouverneur van Provence, werdt van den coning[12] gesonden om d'eilanden van Marguerita en St Honorat te recupereren.

In Bourgogne gaen de saecken beter. Den vijant had St Jean de Lone belegert, de buitenwercken becomen, beschoot de stadt. Men vreesde, dat Couturis[13], die onder de conduicte van Verderonne[14] gegaen was, door een verre ommegang te laet soude comen, gelijck oock soude sijn geschiet. Ransou[15] nam aen door een corter, maer periculeuser wegh te gaen, met de ruiterie van den prins van Condé[16], een regiment ruiterie van den hertogh van Weimar[17], twee regimenten Duitschen te voet, 't eene 't sijne, 't ander van Batilly[18], vertreckt den 2 November, passerende 's nachts door overvloeide landen door de overloop van de rivieren. Passerende Auxonne in de morgenstont, rencontreert Croaten ende Staetse en

1 Alphonse Louis du Plessis de Richelieu, kardinaal-aartsbisschop van Lyon.
2 Manasse de Pas, markies van Feuquières.
3 Claude de Mesmes, graaf van Avaux.
4 Vgl. no. 2837, p. 503 n. 11.
5 Antoine, hertog van Gramont; zie VI, p. 543 n. 11.
6 Charles d'Aumont; zie no. 2837, p. 503 n. 13.
7 Bernard de Nogaret d'Epernon de La Valette; zie VI, p. 348 n. 11.
8 Jean Louis de Nogaret de La Valette, hertog van Epernon.
9 Don Francisco González de Andía Irarrazabal y Zárate, markies van Valparaíso.
10 Philips IV.
11 Nicolas de l'Hospital, markies van Vitry.
12 Lodewijk XIII van Frankrijk.
13 Le sieur de Couture; zie no. 2837, p. 502 n. 12.
14 Charles de l'Aubespine, seigneur de Verderonne; zie no. 2837, p. 503 n. 1.
15 Josias, graaf van Rantzau; zie VI, p. 327 n. 13.
16 Henri de Bourbon, prins van Condé.
17 Bernhard, hertog van Saksen-Weimar.
18 Antoine de Bey, heer van Batilly.

passant. Den vijant, hierdoor gecomen sijnde in opinie van een secours grooter dan het was, haest hem om de stadt door een trecht die gemaect was in te nemen, maer werdt met verlies van tweehondert bij die van binnen afgeslagen. Ranzou comt op de naeganck ende 's margens den derde doet een uitval doen, daermede 300 Croaten, die op een oort haere poste hadden, gedwongen wierden te retireren, ende met moeite door haer gros van cavallerie sijn gesalveert. De stadt, alsoo ontset sijnde, viel voor den vijant niet anders te doen dan te retireren, gelijck hij heeft gedaen. In de retraicte sijn noch eenige Croaten bij Ranzou aengetast ende gevangen genomen, 't gros van de cavallerie, dat haer belast was te bewaeren, niet hebbende derven approcheren. Ransou is midden door de vijanden weder meteen bij den sijnen gecomen. Den vijant retireerde sich nae Mirebaut. Men meent oock, dat alle het leger nae Galas[1] gaet om de Saone, om in 't graefschap van Bourgogne nae 't minder peryckel van den vijant ende van de overloopende rivieren ende met beter lijftocht te overwinteren.

De beste tijdinge is, dat wij nu crijgen, dat die van Corbie, die hadden begonst te handelen, maer schijnende de saeck te traineren ende met den cardinaelinfant[2] te willen spreecken, oorsaeck hadden gegeven om daeruit te scheiden met restitutie van ostagen ten wedersijds, weder sijn gecomen aen het handelen ende morgen daeruit sullen gaen tot groot geluck van Vrancrijck. D'oorsaeck connen wij niet wel bevroeden; men seit groote sterfte binnen was, 't garnizoen gecomen tot 800 man. Groote vrese voor straffe voor d'overloopers. Off daer wat gelts ende onder loopt, sullen wij metter tijdt hooren.

De Spagnaerden fortificeren seer Socova ende St Laudeaul. Espernon[3] is sieck te Bourdeaux gebracht.

Van uE. ofte van die quartieren heb ick weder niet gehadt. De laeste waeren van den 6 Oct.[4] door Monsr de Maurier[5]. UE. moet alle middelen soecken om te senden door bedecte wegen.

Binnen Plaisance seit men mij, dat gebreck is sout, hout, olie. Van Baione werdt verscheidenlijck gesproocken.

Te Corbie sijn ettelijcke mael eenige luiden van den cardinael[6] uit- ende ingegaen. Den gouverneur is een Nederlander[7], die apparentelijck een pretext heeft gesocht om daeruit te comen.

Nopende d'handeling van Vrancrijck met Engelant: de Fransoisen seggen, dat die gedaen is; de Engelsche seggen neen. Deselve Engelschen seggen nu, dat den graef van Arondel[8] nae Engelant comt.

Tot Parijs, den 14 Nov. n. st. 1636.

In dorso schreef Van Reigersberch: Broeder de Groot, den 14 Nov. 1636 wt Paris.

1 Matthias, graaf Gallas, generaal-majoor in dienst van Ferdinand II.
2 Don Fernando; zie over hem IV, p. 412 n. 11.
3 Jean Louis de Nogaret de La Valette, hertog van Epernon.
4 Niet meer aanwezig.
5 Maximilien, zoon van Benjamin Aubéry du Maurier; vgl. no. 2614.
6 De Richelieu.
7 De Belg George de Brimeu.
8 Thomas Howard; zie over hem V, p. 318 n. 12.

2840. 1636 november 14. Aan J.A. Salvius[1].

2841. 1636 november 15. Van N. van Reigersberch[2].

... de heer Spiering[3], die gekomen (is) wegens Zweden zijn verblijf in Den Haag te nemen, (verzekerde mij) van het volkomen genoegen van den rijkskancelier[4] en de rijksraden, zoo verre, dat hij van den broeder van den rijkskancelier[5] - dien hij viceroy noemde - en meer anderen was bedankt, dat hij de kroon van Zweden zoo een persoon had beschikt. Dat hij in de raad meer dan eens met grooten lof van (uEd.) had hooren spreken en dat de heer kancelier wegens het verzoek zijner herroeping had gezegt, dat zij zich moesten dienen van personen, waarop zij zich konden verlaten, en niet die naer het humeur van anderen zijn.

2842. 1636 november 17. Van Ch. Marini[6].

Monsieur,

l'ay respondu par l'ordinaire passé[7] à vos deux très aggréables du 22 de 7bre[8] et du 14 d'8bre[9].

Du depuis ie vous ay advisé ce qui se passe par deçà et sommes tous en peine comme les différens des Grisons seront accomodez, et si à bon heure les François pourront secourir le duc de Parme[10] qui tient jusques à présent bon.

Monsieur Haga[11] m'asseure qu'à la Porte on est quasiment résolu de chasser Rakozy[12] de Transyl: lequel voulant le roy de Poulogne[13] protéger il en pourra naistre une grande guerre entre ces deux puissances, surtout quand les Tartares ne cessent envahir Pologne, et d'autre costé les Cosaques la Mer Noire appartenante aux Turcs. I'en attend plus de particularitez lesquelles ayant ie vous en fairay part comme à celuy que i'honore et chéris infiniment, vivant, monsieur,

Vostre serviteur très humble
Marini.

De Coire, ce 7/17 de 9bre 1636.

1 Copie Den Haag, ARA. Eerste afd. coll. Hugo de Gr. Aanw. 1911 XXIII no. 2, p. 94. De brief is blijkens een marginale aantekening op de copie gelijkluidend aan no. 2837 aan L. Camerarius; men zie aldaar, p. 502. Betreffende Johan Adler Salvius zie no. 2576, p. 126 n. 2.
2 Gedeelt. gedrukt Brandt-Cattenb., *Leven* II, p. 81.
3 Petter Spiring Silvercrona, raad van financiën van Zweden in Duitsland.
4 De Zweedse rijkskanselier Axel Oxenstierna.
5 Gabriel Oxenstierna; zie V, p. 154 n. 6.
6 Hs. Den Haag, ARA. Eerste afd. coll. Hugo de Gr. Aanw. 1911 XXIII, no. 9. Eigenh. oorspr. Beantw. d. no. 2871. Over de schrijver zie men V, p. 436 n. 4.
7 Dat moet no. 2831 van 10 november zijn; daarin wordt echter geen gewag gemaakt van beide vermelde brieven.
8 No. 2766.
9 No. 2793.
10 Odoardo Farnese, hertog van Parma.
11 Mr. Cornelis Haga, Staats gezant in Konstantinopel.
12 Georg Rákóczi.
13 Wladislas VII (IV).

In dorso schreef Grotius: 7/17 Nov. 1636 Marini.
Boven aan de brief: rec. 6 dec. 1636.

2843. 1636 november 17. Van P. Spiring[1].

Edler Vester, Hochachtbarer, Insonders grgl. Herr undt werther freundt,

Nach anerbiehtunge meiner bereitwilligsten dienste und herzlichster wunzschunge aller selbstwünzschend Prosperitet beruhte E. Hl. Ich hirmit frl. das Ich vor 8 tagen alhier in dem Haag aus Schweden kommende, Gott lob, wohl angelanget bin, wie dann die Königl. May.[t2] undt deroselbten hochlöbliche Königl. Regierung mich gecommittiret haben alhier bey den H.H. Staaten-General vorerst zu residiren umb eine undt andere sachen alhier zu verrichten.

Bitte deshalben ganz frl. E. Hl. wolle so wohlthun, und von Zeit zu Zeit was etwa schrifftwürdiges Co ... passiren möchte, mir unbeschwert anhero advisiren, wie ich denn solches von hieraus in gleichen Zuthun nicht unterlassenn werde.

Sonsten so habe ich auch, ehe ich aus Schweden verreiset bin, mit seine Excell.[e] dem H. ReichsCanzler[3] E. Hl. wegen geredet, und gebehten de E. Hl. vor das Iehnige was Ihme wegl. seines Tractaments noch hinterstellig, gutes Contentamento geschehenn möchte. Worauff Seine Excell.[e] denn mir geantwortet, mich beruhtende, das Sie desswegen wohl zufrieden wahren, wie Sie denn auch an E. Hl. einige gelder nacher Parijss ehests übermachen lassen woltenn. Unterdessen aber, damit E. Hl. vorerst mit etwas Provision möchte versehen werden, alss schreibe ich hier nebenst an Mons. Jean Heufft[4] zu Cos ..., das er aus denen gelderen, welche Er Co ... empfangen soll undt dito Mons. J. Heufft mir vordehm albereit einige gewisse Hoffungh darauff gemachet hatt, an E.Hl. zehen tausendt Reichsthaler auff Rechnung E.Hl. anforderung wegen seines Tractaments ehists bezahlen solle wirdt also E. Hl. solche 10/m Rx. von Mons. J. Heufft zu empfangen undt also zu notiren beliebenn. Imfall nur von Seiner Excell.[e] dem H. ReichsCanzler einige gelder an E.Hl. auch übergemachet werden möchten, so wolle E.Hl. selbige auch empfangen, undt so viel E.Hl. von die 10/m Rx., welche ich iezt an E. Hl. zu bezahlen ordinire, noch zukombt, daraus sich guthun undt mich alsdann des erfolgs anhero berichtenn. Da ich dann über solchen vert (?) S.[e] Excell.[e] des H. ReichsCanzlers an E. Hl. übergemachten gelderen weitern order, was darmit soll gethan werdenn, stellen will. Wofernn auch wieder verhoffen die gelder bey Mons. Jean Heufft nicht erfolgen möchten, alss kann E. Hl. sich mit denn geldern, welche Höchgedachte S.[e] Excell.[e] der Herr ReichsCanzler an E. Hl. Zwijfels ohne übermachen wirdt, sich bedienen lassenn.

1 Hs. Den Haag, ARA. Eerste afd. coll. Hugo de Gr. Aanw. 1911 XXIII, no. 3. Eigenh. ondertek. Petter Spiring Silvercrona was raad van financiën van Zweden in Duitsland.
2 Christina van Zweden.
3 De Zweedse rijkskanselier Axel Oxenstierna.
4 Johan H(o)eufft, bankier te Parijs; hij verleende in financiële aangelegenheden zijn bemiddeling zowel aan de Zweedse als aan de Franse regering.

Sonsten so habe ich auch in unterschiedlichen mahlen zu Stralsundt, Hamburg undt leztmals in Stockholm an E. Hl. H. Sohn[1] auf sein begehren bahr bezahlenn lassenn zu sammen R. 422¾. Welches E. Hl. zur fl. nachricht dienen wolle.

Ins übrige E. Hl. hirmit schliesslich nach freundtlicher salutation göttlicher gnädigen beschirmunge trewlichst empfehlende,

E. Hl. Jed. Zeit dienswillichster freundt,

Petter Spierink, von Norshollen.

Datum Haagh, den 7/17 Novemb.r Anno. 1636.

2844. 1636 november 18. Van Willem de Groot[2].

Frater optime,

Brandanum[3] recte ad vos pervenisse laetus intelligo eo magis, quod tibi eum probari video sperans omnia tua, quae ad concordiam spectant, consilia recte processura. Fructum aliquem laborum, quos bono publico impend(i)sti, a te meti rationi consentaneum est, quod abunde praestabunt versiones tractatuum de veritate religionis christianae in Anglicum[4], et de baptismo in Germanicum sermonem[5]. Unum addam, quod tibi forte ignotum, etiam illius in Gallicum: scire enim debes Gallum Corselium[6] tuas de veritate religionis nostrae meditationes fideliter in patrium sermonem transtulisse[7], quemadmodum tibi ex impresso, quod auctor ad te mitti voluit, exemplari propediem, ut spero, constabit. An praeter sacra tua poemata[8] aliquid Oxoniae editum sit, scire avebo; hic enim nulla reperiri queunt exemplaria editionis nostrae prioris[9].

Rettulit mihi Petrus[10] ad Vossii manus pervenisse librum de motu terrae[11] a te transmissum, cui in mandatis dedi, ut de ea re latius ad te perscribat, quicquid intellexerit e Vossio, quod ille in se recepit.

De Salmasio[12] et Barnabae epistola[13] meminero, quando occasio se offeret.

1 Cornelis, Grotius' oudste zoon.
2 Hs. Den Haag, ARA. Eerste afd. coll. Hugo de Gr. Aanw. 1911 XXIII, no. 24. Eigenh. oorspr. Antw. op no. 2813; beantw. d. no. 2879.
3 Brandan Dätri, Grotius' nieuwe huispredikant; zie no. 2606, p. 167 n. 3.
4 Zie hiervoor no. 2812, p. 461 en n. 8 aldaar.
5 Zie no. 2812, p. 462 en n. 3 aldaar.
6 Etienne de Courcelles; zie over hem III, p. 331 n. 8.
7 Betreffende deze vertaling zie men De Courcelles' brief aan Grotius dd. 5 november 1636, no. 2826, p. 488 en n. 6 aldaar.
8 Vgl. betreffende deze kwestie no. 2812, p. 461 en n. 6 aldaar.
9 De door Willem de Groot bezorgde uitgave van 1617; zie Ter Meulen-Diermanse, no. 1.
10 Grotius' tweede zoon Pieter, die voor zijn studie in het vaderland verbleef, waar o.a. Grotius' vriend Gerard Joh. Vossius een wakend oog op hem hield.
11 *Philolai sive dissertationis de vero systemate mundi libri IV*; zie hierover no. 2664, p. 248 en n. 7 aldaar.
12 De Franse klassiek-filoloog Claude de Saumaise, hoogleraar te Leiden.
13 Over de zg. brief van Barnabas zie men V, p. 132 n. 5.

Heinsianae Notae in novum testamentum[14] tarde omnino prodibunt, cum ob ipsius tum ob typographorum tarditatem etiam lente festinantium, ubi auctores ipsi opus urgent, quod ipsum facturum non credo; crescit enim sub manu moles.

14 *Danielis Heinsii Sacrarvm Exercitationvm ad Novvm Testamentvm Libri XX.* Lvgd. Bat. MDCXXXIX; zie no. 2773 p. 407 n. 11.

Quae cum ita se habeant, ecquando Salmasiana videbimus? quare auctor tibi sum, ut tua, siqua jam detur occasio, describi facias, sed ea lege, ut bene caveas, ne ullus plagiariis locus sit: facile enim est operi eatenus perducto supremam manum imponere.

Graswinckelius noster[1] adversus Seldenum[2] impigre pergit, libro primo sententiam suam quamplurimis argumentis stabilit tum ex Sacra scriptura petitis tum ex naturae principiis et consensu gentium; secundo vero argumentis a Seldeno propositis respondere conatur tuaque ab exceptionibus ejus vindicare, in quo et tertius liber occupabitur: ubi certo quid per amicum mitti poterit, curabo, ut *τὰ ὠχίστα* accipias.

Petrum adhortari non desino, ut diligenter in versione Institutionum tuarum[3] se exerceat, et, ubi ad nos venerit, - dixi enim ipsi cum Amstelodamo abscesserit, donec sub vernum tempus in Galliam proficiscatur, hospitium apud me fore - porro adhortari non desinam, ut eo pacto quam commodissime stilum exerceat, simulque iurisprudentiae litet non perfunctorie.

Publicarum verum nihil fere hic certi est, nisi quod male hic apud omnes audit Dorpius[4] architalassus aliisque praefecti navium, quasi ipsorum indiligentia classis Hispanica Dunkercae appulerit, ipsi vero criminationes in ipsos Ordines, a quibus mandata data rejiciunt, quasi tantum ad tutandos piscatores fuerint missi.

Ajunt reges Britanniarum et Galliarum[5] de recuperando Palatinatu foederis inter se fecisse, exclusis Ordinibus Belgii, nisi Britannici regis imperium in Oceanum velint agnoscere.

Privatum hoc ignorare te nolim uxorem meam[6] hodierno die cum ipso diluculo familiam nostram filia[7] auxisse, quam Deus nobis sospitet, imprimis vero puerperam, cui Deo et tuam tuorumque salutem ardentibus votis commendo.

Vale.

Tibi obsequentissimus frater
Guilielmus Grotius.

Hagae, XVIII Novembris 1636.

Adres: A Monsieur Monsieur Grotius, Ambassadeur de Suède A Paris.
In dorso schreef Grotius: 18 Nov. 1636. W. de Groot.
Boven aan de brief schreef hij: Rec. 8 dec.

1 Theodoricus Graswinckel; zie over zijn boek no. 2588 p. 143 n. 2.
2 Over John Selden en zijn *Mare clausum* zie men V, p. 515 en nn. 7, 8 en 9 aldaar.
3 *Inleiding tot de Hollandsche rechts-geleertheyd. Beschreven by Hugo de Groot.* In s'Graven-Hage, By de Weduwe van Hillebrant Iacobsz. van Wou. 1631. Ter Meulen-Diermanse, no. 757. De vertaling van Pieter is niet tot uitgave gekomen.
4 De admiraal Filips van Dorp.
5 Resp. Karel I en Lodewijk XIII.
6 Alida Graswinckel.
7 Françoise (†1701).

2845. 1636 november 18. Van Rijngraaf Otto[8].

Unsern günstfreundlichen gruss in wohlgeneigtem Willen zuvor,
Edler, Vester, besonderss lieber Herr unnd freundt,

8 Hs. Den Haag, ARA. Eerste afd. coll. Hugo de Gr. Aanw. 1911 XXIII, no. 18. Orig. Eigenh. ondertek. Beantw. d. no. 2864. Voor de schrijver zie V, p. 405 n. 3.

Wir haben dieser tagenn unter dato Tille Chasteau den 2e dies gegen demselben bey abreysen Herrn Obristen Ohms[1] naher Troye in einem schreiben unnss kürtzlich auf unsern Agenten[2], welcher von ged. Herrn Obristen alle bewandnuss der bissherigen fürgänge dieser orthen vernehmen, unnd zue seiner Rückkunft naher Paris dem Herrn Ambassadeurn referiren würde, bezogen, unnd seindt der hofnung, er werde unsers Geschäftes halber nunmehr wiederumb zurück gelanget sein.

Sie werden denn innliegende schreiben damalen zurück geplieben, alss haben wir dem Herrn Ambassadeurn abermahlen damit bemühen müssen, günstfrl. pittende, er wolle selbiger bey erster gelegenheit ohnschwerth übersenden, unndt da wegen, der fürtreflichen Victorij noch mehrere particularia einlangen solten, unnss davon part geben, alss wir verhoften, von dieser seiten dem eigentlichen grund - weilen die bissherige relationes, wie unnss H. Res. Mockel[3] dieser tagen berichtet, allen von feindss Orthen selbst überschrieben worden sein sollen - mit nechstem zuhaben unnd alss dann nicht unterlassen wollen, dem Herrn Ambassadeurn solches zu communiciren.

Alss wir diesen Nachmittag bey Herrn Hertzog Bernhards[4] Fl. Gn. gewesen; hat eben ein abgeordneter Courier die gute Zeitung wegen glü klicher aant. eroberung Vestung Corville überpracht; ist nit zu zweiflen, es werde den gegentheil sich allenthalben gnugsam conpehesiret befinden, unndt dessen bluthgierige Consilia durch Göttlicher verleijhung zu seinem eigenen ohnheil ausschlagen. Inmassen dem feind auss hiesigen landen seine Retraicte nicht nach unnss gelungen, unnd sich deren so wenig, alss welche er voren Jahr gegen dem Elsass thun muste, zurühmen haben, auch nicht wohl den halben theil seiner Armée zurückpringen wirdt.

Gott gebe, dass die Rettung des Vatterlandss unnd des gemeinen Nutzens allerseits mitt einmutigem dapferm eyfer embrassiret unnd fortgesetzet werden möge, dem Herrn Ambassadeurn recommendiren wir unser sach bester massen, unnd verpleiben nechst Göttlicher emphelung desselben dienstwilliger

Otto, wildt unndt Reinngraff.

Datum Langres, den 8/18 Nov: 1636.

P.S. Eben bey schliessung dieses kompt eine partie von des Herrn Cardinals[5] Carabineren zurück, welche 2 kutschen von feind, darinnen der General Major Lamboy[6] unnd ein junger Graf[7] gewesen, rencontrirt. Mitt grosser mühe hat sich Lamboy salviret, in dem er noch auf ein pferd kommen; der Graf aber neben den 2 kutschen ist gefangen unnd anhero gepracht worden.

1 Johann Bernard von Oehm (Ehm). Na de dood van hertog Bernhard van Saksen-Weimar (†1639) werd hij een der vier directeuren van het leger van Weimar. Later ging hij over in Franse dienst.
2 Friedrich Betz.
3 Friedrich Richard Mockhel, Zweeds hofraad en resident in Benfeld.
4 Bernhard, hertog van Saksen-Weimar.
5 De Richelieu.
6 Wilhelm, baron van Lamboy; zie no. 2665, p. 250 n. 15.
7 De zoon van de graaf van Salenauve uit de Franche-Comté (zie voor de toedracht Michaud-Poujoulat, *Nouv. Coll. Mém. pour servir à l'hist. de France*. Deuxième Série IX, p. 85). Nadere gegevens over de graaf heb ik niet gevonden.

2846. 1636 november 18. Aan N. van Reigersberch[1].

Mijnheer,

Hoewel ick op Saterdagh[2] breed genoech aen uE. heb geschreven, soo en can ick niet naelaeten dit briefken te laeten volgen. Ick twijffel, off ick in de voorgaende door haest vergeten heb te adviseren, dat suster Bloncken[3] hyer wel gesondt is gearriveert. Wij sijn voorts wel te passe.

Den cardinael de Richelieu wil de nieuwe compaignie voor het eerste logeren te Harfleur - niet te Honfleur -, een open (?) plaetse niet verre van Havre de Grâce.

Nopende de conspiratie, waerbij uE. yet seeckers heeft willen weten: 't is seecker, dat men den coning[4] de impressie gegeven heeft, alsoff men yet voor hadde gehadt tegen zijne persoon tenminsten om hem in een clooster te steecken. Maer veele wijse personen oordeelen, dat wel eenige lichte propoosten mogen gesproocken zijn bij den een ofte d'andere tegen den coning; meede, dat het desseing is geweest om den cardinael[5] te verseeckeren ende te stellen buyten regering, ende meteene om alle de gouverneurs te conserveren bij haere authoriteyt, dye sij nu hebben, tot inbindinge van dewelcken den cardinael schijnt te trachten. Daer zijn eenige persoonen uyt verscheyde parlementen te hooff ontboden. Men meent, dat het onder ander is om deselven in 't secreet reden te geven, door de (?) apprehensie van de heer van Vendosme[6] ende door haer seggen een goede opinie te stroyen door de gemeente van hetgunt gedaen is.

Sommige meenen, dat de handelinge van Rembouillet[7] in Spaignie niet sonderling sal te beduyden hebben, maer dye van de religie generaelijck hebben andere opinie.

Ick sal verlangen te verstaen, hoe het gaen sal met het exercitie van de remonstranten, soo tot Rotterdam als ellewaert, nae 's princes[8] wedercomste, ende wat daer voort omme sal gaen.

Den coning blijft te St Germain ende is hyer voorts niet anders, dat schrijvens meritert. Sal daerom met mijne, mijnes huysvrouws ende susters recommandatie eyndigen.

UE. dienstwillige
H. de Groot.

Den XVIII November XVI^{c}XXXVI.

Adres: Mijn Heer Mijn Heer Reigersberg, raedt in den Hoogen Raidt in Hollant tot 's-Gravenhage.

Met andere hand: Por ... de Paris.

In dorso schreef Van Reigersberch: Den 18 Nov. 1636.

1 Hs. Amsterdam, UB., coll. RK., R 3 i. Eigenh. oorspr.
2 No. 2841 dd. 15 november.
3 Suzanna van Reigersberch, sinds 1622 weduwe van dr. Anthonie Bloncke.
4 Lodewijk XIII van Frankrijk.
5 De Richelieu.
6 Vermoedelijk François de Vendôme, hertog van Beaufort; zie IV, p. 376 n. 2.
7 Waarschijnlijk de oud-extra-ordinarius gezant van Frankrijk in Madrid Charles d'Angennes, markies van Rambouillet; zie III, p. 82 n. 4.
8 Frederik Hendrik.

2847. 1636 november 18. Van N. van Reigersberch[1].

Mon frère,

Brieven van den XV deser heb ick over Zeelant gesonden. Desen gaet het ordinaris pat ende is den wint iegenwoordych oost.

Den keyser[2], om de dispute van preseance van den cardinael de Lion[3] te ontgaen, sal op de Ceulsche handelynge boven de vier gedeputeerde senden een cardinael, wiens naem is, nisi memoria fallit, Plasman[4]. Den heer Aitsma[5] hout seecker, dat voor kerssemisse al een Roomsch Conynck sal sijn gemaeckt[6].

Van Regensburch schrijft men, dat men heeft geresolveert den Nederpals onder eenyge conditiën te restitueren; maer daer sal sooveel difficulteyt apparent op werden gevonden als in de saecke selffs. Den keysersen agent residerende in Engelant[7] seyt, de precipitantie van den grave van Arondel[8] oorsaecke is, dat hij geen meer contentement heeft ontfangen. Den keyser doet door eenen Truxis[9] seven nieuwe regimenten lichten, die aengenomen heeft deselve in corten tijt op de been te brengen. Boven het aengecommen volck in Pomeren werden noch vier regimenten wt Sweden verwacht. Den grave van Arondel staet op sijn wedercomste, heeft hier doen vernemen, off de peste te Campen grasseert, dat opinie geeft, off hij Hollant om Den Hage sal mijden.

Boven het heerlijck stuck goets den heer Spierynck[10] vereert is hij genobiliteert ende op sijn vertreck een bague gegeven, wel ses off sevenentwintych hondert rijxdaelders waerdych.

Engelant schijnt van sijn pretens recht van de zee niet te willen wijcken ende hier is geen apparentie, dat men het can laten glisseren, doch sal den winter occasie tot verder dispute daerover benemen.

Felix[11] sal met Manlii[12] successeur[13] geen dispute hebben, sooveel heeft Iovinianus[14] van sijn vrienden wel vernomen.

Ick sal uEd. andermael recommanderen, dat sijnen outsten[15] sijn tijt niet

1 Hs. Amsterdam, UB., coll. RK., M 9 f. Eigenh. oorspr. Gedrukt Rogge, *Br. Nic. v. Reigersb.*, p. 306.
2 Ferdinand II.
3 Alphonse Louis du Plessis de Richelieu, kardinaal-aartsbisschop van Lyon; hij was de oudste broer van de eerste minister.
4 Petrus, kardinaal Pázmány, kardinaal-aartsbisschop van Gran in Hongarije (1616-1637; geb. 1570).
5 Foppe van Aitzema.
6 Op 30 december 1636 werd Ferdinand, zoon van Ferdinand II, tot Rooms koning gekroond.
7 Clement Radolti; zie over hem no. 2629, p. 199 n. 13.
8 Thomas Howard, graaf van Arundel; zie V, p. 318 n. 12.
9 Johann Anshelm Truchsess, graaf van Waitzenhausen, generaal in dienst van de keizer.
10 Petter Spiring Silvercrona, raad van financiën van Zweden in Duitsland.
11 Pseudoniem van Grotius.
12 Schuilnaam voor Adriaen Reyniersz. Pauw tot kort voordien extra-ordinarius gezant in Parijs.
13 De op 7 juni 1636 benoemde Staatse gezant bij het Franse hof, Willem van Liere, heer van Oosterwijk, voordien gezant te Venetië.
14 Pseudoniem van Nicolaes van Reigersberch.
15 Cornelis, door zijn vader naar Duitsland gezonden om o.m. de Zweedse rijkskanselier Axel Oxenstierna te ontmoeten.

qualijck en bestede; het is te frayen verstant om in leecheyt te consumeren, vastichheyt ende naersticheyt ontbreeckt er aen.

Wat Crayenburch[1] dienstych is, dencke ick dickwils, maer sijn ooch te slaen op de twee plaetsen, die alreede met ionge luyden sijn voorsien ende de plein sault qualijck souden werden geëmpoteert, is met te veel onseeckerheyt gewacht. Sonder op militaire employen te dencken kan ick niet sien, dat die professie met eere vrucht kan geven.

Om Pieter[2] tot de prattijcke te helpen formeeren sal ick niet versuymen de hant aen te houden; met het nieuwe iaer verwachten wij hem hier.

De propositie van openynge, die Herwert[3] soude doen, was maer om tijt te winnen, maer is daer niet op gevolcht.

De Duitsen, die voor desen den keyser geen vijff Turckstuyver hebben willen toestaen, consenteren der nu hondert, soo hooch is sijne macht door wapenen geclommen. Harmesteijn pericliteert seer, faulte van provisie.

Ick sal het cijfer ende nauwe correspondentie verwachten.

Het pretext noch oorsaecke van S.[t] Simons[4] disgracie weet men hier niet.

UEd. seer dienstwillygen broeder
N. v. Reigersberch.

Desen 18 Nov. 1636.

Adres: Mijn Heer Mijn Heer De Groot, Raet ende Ambassadeur van de Coninginne ende Croon van Sweden bij den Alderchristelijcksten Conynck.

In dorso schreef Grotius: 18 Nov. 1636. N. Reig.

En boven aan de brief: (Rec. 15) Dec.

In margine: Redres Gallil. (?).

2848. 1636 november 20. Aan A. Oxenstierna[5].

Excellentissime Domine,

Exiere Corbiae die 14 mensis hujus, ut hic numeramus dies, tres equitum vexillationes, pedites ceteri, simul ad mille ducentos bene valentes: morbidi aut saucii sexcenti, sed horum quoque pars altera semiaegra belloque non inhabiles. Sic quae intra septimum diem nuper Gallis perierat, intra septimam, quam oppugnari circumjecta munimenta coeperunt, diem recepta est, cum intactum staret non modo vallum oppidi fossaque, sed et praetextus fossae agger, quem contrescarpam mos militaris vocat. Nihil compertum eis defuisse praeter medicamina.

1 Grotius' jongste zoon Diederik was zojuist, na een verblijf om studieredenen in het vaderland, bij zijn ouders in Parijs teruggekeerd.
2 De tweede zoon Pieter vertoefde nog in patria.
3 Henrich van Herwaerden; zie no. 2759, p. 391 en n. 3 aldaar.
4 Claude de Rouvroi, hertog van St. Simon.
5 Gedrukt *Epist.*, p. 279; *Oxenst. Skrifter* 2. afd. II, p. 265.

Causa tam subitae deditionis non apparet: brevi apparituram qui exierunt dixere, cumque is, qui praefecti mortui[6] vices implebat Belga[7] ad Hispanos redierit, evanescit suspicio pecunia corruptum, nec aliud conjectantibus relinquitur quam credere in arcano aliquid cum Hispano cardinali[8] convenisse.

6 Champagne.
7 De Belg George de Brimeu.
8 Don Fernando; zie over hem IV, p. 412 n. 11.

Angli legati[1], qui saepe jam cum regiis ministris colloquuntur, ita disserunt, quasi cum Hispano[2] velint salvam sibi pacem et commercia, rem sibi non nisi cum imperatore[3] et adhaerente ei Germania. Eodemne tracturi sint Galliam, ut omisso Hispano illuc incumbat, et apertene bellum facturi sint Angli an, ut apud Batavos, Scotos, Gallos olim solebant, causam alienam sua pecunia ac milite adjuturi, non eadem omnium est existimatio.

Gaudeo ex Furlisho comite[4] discere colligi permissu regis Britanniae[5] in Britannia militem in usus Suediae.

Landgravium[6] is, qui ab eo missus huc venit[7], nuntiat acceptis CC M imperialium novum cum Gallia foedus, quando prius servatum non fuerat, inivisse. Sic et Batavos Galli novis obstrixere pactis, pro irruptione in Belgicam, quae priori foedere promissa erat, sesquimillionem francicorum illis polliciti, quod illam de bello in Germaniam vertendo suspicionem firmat. Re ex oppidanis militibusque, qui transfugerant, inquisita, magis quam ante patuit Sancurii[8], qui Corbiam nuper dedidit, socordia, ita factum, ut affinium gratia impedire nequiverit, quo minus in absentem eadem, quae in Castelleti Capellaeque praefectos[9] poena decerneretur, addita etiam XVIII M francicorum mercede in caput ejus.

Haec domestica calamitas fecit, ut Davausius[10] se a legatione Coloniensi excuset. Pater Iosephus[11] ita quibusdam locutus est, quasi ipse eo iturus esset.

Gallasius[12] ubi sit, non certo scimus. Numeratus est ejus exercitus praeter oppida Burgundiae ducatus transiens ad XXXVII bene valentium millia. Rumores editi ipsum die hujus mensis II fuisse ajunt ad Vigennam in comitatus Burgundiae confinio. Alii transrhenana repetiturum ajunt, alii in Helvetiorum finibus hibernaturum.

Circa Bajonam dux Valetta[13] et Gramontius[14] XVI M habent militum subitariorum, sed Vasconicae gentis in illis partibus, qui romanae sunt religionis occulta pro Hispano vota habent, quae per occasiones se aperiunt. Pecuniae, quae fuerant, defecere nec mirum inter tot vera impendia et rapiendi tantam licentiam: novam reperiendi difficultas summa est. Sunt qui in litium summas mutuique nomine tributa nova animo conceperint, sed vix audent rectores irritare plebis patientiam resurgente cum maxime per Aquitaniam seditione eorum, quos Escrocantes vocant.

1 De ordinarius ambassadeur John Scudamore en zijn extra-ordinarius collega Robert Sidney, graaf van Leicester.
2 Philips IV van Spanje.
3 Ferdinand II.
4 Arvid Forbes, Schots bevelhebber in Zweedse dienst.
5 Karel I.
6 Wilhelm V, landgraaf van Hessen-Kassel.
7 Jean Louis Sengel. Op 21 oktober was te Wesel een verdrag gesloten tussen Lodewijk XIII en landgraaf Wilhelm.
8 Maximilien de Belleforière, seigneur de Soyecourt; zie no. 2715, p. 330 n. 6.
9 Respectievelijk Etienne de Rouvroi, baron de St. Simon, heer van St. Léger, en René du Bec-Crespin, markies van Vardes.
10 Claude de Mesmes, graaf van Avaux.
11 François Leclerc du Tremblay, de bekende gunsteling van De Richelieu; zie V, p. 16 n. 6.
12 Matthias, graaf Gallas, generaal-majoor in dienst van Ferdinand II.
13 Bernard de Nogaret d'Epernon de La Valette.
14 Antoine, hertog van Gramont.

Dicebat mihi his diebus Berlisius[1] affinem suum Bulionium[2] praecepisse, ut Suedis pars debiti numeraretur, at Heufdius[3] ne chartas quidem, quibus, ut eo perveniatur, opus est, datas sibi ait, quanquam multum instanti. Neque ego desii ostendere illam per exiguas particulas diversam solutionem ad res agendas nobis esse inutilem.

Hanoviam indutiis trimestribus tutam esse intelligo.

Fama spargitur, sed parum certa, captas a Gallis naves onerarias quatuor, quae victui belloque necessaria ferebant in illas insulas, quas in Ligustico mari iuris Gallici Hispani nunc armis tenent.

Corbia non amplius quam sex machinis fuit verberata.

Ex Italia nihil habemus, nisi a Mantuano duce[4] missum fidum hominem[5] in Hispaniam. Multa consilia inter Hispanum et Etruscum[6] sociari: optare pontificem[7], ut et Parma et, cujus periculum magis urget, Placentia sibi custodienda ad tempus pacis tradantur. Interim et in Parmensi agro castrum Farnesium, Betolam aliaque cepere Hispani. Ex Hispania duo milliones ducatorum rebus Italicis destinari dicuntur, partiendi in centena millia in mensem. Mediolanum CCCC M ducatorum mittebantur.

Cardinali Riceliaco res prospere succedunt. Coloniensem conventum et omnia de pace colloquia morari speciose potest apud regem[8] felicibus Galliae sociorumque rebus apud pontificem semper aliquid interjectando, quod Hispanus nolit. Videt scilicet nullam spem pacis a pontifice ostentari, nisi reditui concesso regis matri[9], quam rem merito sibi exitiabilem judicat, deinde firmato matrimonio Lotharingico[10]. Iam vero et Pigneroli et Lotharingiae restitutio, magnam ipsi gloriam detractura, vix poterit[11] evitari. Itaque nihil aliud ei restat, nisi ut vitandae invidiae pacis studium praeferat, reipsa bellum, quantum potest, trahat.

Praeter cetera commoda, hoc magnum est, quod Galli externo metu avertuntur ab internarum rerum cura. Quod tamen ut diuturnum sit, vereor, quia frater regius improvisus venit in hanc urbem sermonibusque sociatis cum Suessionensi[12], qui laesam a cardinali Riceliaco dignitatem suam non dissimulat, heri sub noctem discessit eodemque tempore alio itinere comes Suessionensis, coituri, ut fama est, in Aquitania, ubi de seditionis incendio, ut modo dixi, cineres reviviscunt. Espernoniusque[13] et Sanctisimonius[14] nuper regis dejectus gratia, praefecturas et clien-

1 Nicolas Faure, sieur de Berlize.
2 Claude de Bullion.
3 De Parijse bankier Johan H(o)eufft, die zowel voor Zweden als voor Frankrijk in financiële aangelegenheden bemiddeling verleende.
4 Carlo Gonzaga, hertog van Mantua.
5 Niet geïdentificeerd.
6 Ferdinando II de Medici, groothertog van Toscane.
7 Urbanus VIII.
8 Lodewijk XIII van Frankrijk.
9 Maria de Medici; zij hield verblijf in de Zuidelijke Nederlanden.
10 Het betreft het huwelijk van Gaston Jean-Baptiste de France, hertog van Orléans, broer van de Franse koning, met Margaretha van Lotharingen, dat men trachtte ongeldig te doen verklaren; vgl. *Merc. Franç.* XX, p. 849 vv. en p. 989 vv.
11 De uitgave der *Epist.* heeft abusievelijk ‘poterunt’.
12 Louis de Bourbon, graaf van Soissons.
13 Jean Louis de Nogaret de la Valette, hertog van Epernon.
14 Claude de Rouvroi, hertog van Saint-Simon.

telas habent. Metuendum sane, ne, si ad civilia arma venitur, tempus Hispano detur penetrandi in eas partes, quae hactenus ei regis vigil cura praeclusit.

Franciscus Melo[1] et Mediolani cancellarius[2] jam iter Coloniam ingressi sunt. Ibunt et eo legati Helvetiorum, Rhaetorum quoque et Vallitelinatium[3] sub pontificis legato[4] controversias suas disceptaturi.

Ratisbonae jam omnia parata dicuntur ad regis romani[5] electionem. Legato Angliae[6] digresso manet ibi, qui minori sub nomine res Anglorum procuret[7] aut quae geruntur spectet.

Angli legati[8] hesterno cum ministris regiis colloquio nihil aliud quam responsum perscriptum exhibuere ad delineationem foederis, quam Galli in Angliam transmiserunt[9].

Creditur rex, qui nunc Versaliae est, huc venturus, ne populus hic satis inquies auditis principum offensis attollat cornua.

Semper quidem Deum oro, sed hoc maxime tam necessario tempore, Excellentissime Domine, ut christiano orbi, Suediae regno reginaeque[10] ac Tuae Sublimitati det salutaria.

Tuae Sublimitatis cultor devotissimus
H. Grotius[11]>.

Lutetiae, 10/20 Novembris 1636.

Adres: Axelio Oxenstiernae, Sacrae Reg. Maj. Regnorumque Sueciae Senatori et Cancellario.

2849. 1636 november 21. Aan L. Camerarius[12].

Illustrissime Domine,

1 Francisco de Mello, graaf van Assumar, markies van Tor de Laguna.
2 Don Antonio Ronquillo.
3 Het gezantschap - dat Keulen nooit bereikt heeft - stond onder leiding van Georg Jenatsch; zie over hem VI, p. 76 n. 11.
4 Martio, kardinaal Ginetti.
5 Op 30 december 1636 werd Ferdinand, zoon van keizer Ferdinand II, tot Rooms koning gekroond.
6 Thomas Howard, graaf van Arundel; zie over hem V, p. 318 n. 12.
7 John Taylor, die na Arundels vertrek als agent in Regensburg achterbleef.
8 Zie p. 519 n. 1.
9 De uitgave der *Epist.* heeft de lezing 'transmiserant'.
10 Christina van Zweden.
11 Onderschrift en naam ontbreken in de uitgave der *Epist.*
12 Copie Den Haag, ARA. Eerste afd. coll. Hugo de Gr. Aanw. 1911 XXIII no. 2, p. 97; copie Uppsala, UB., cod. 388a, ep. 57. Gedrukt *Epist.*, p. 280. De copie te Den Haag vertoont een aantal slordigheden. Geadresseerde, Ludwig Camerarius, was Zweeds gezant in Den Haag.

Liberali scriptioni tuae multas gratias debeo. Illas XXVI datas Octobris, die mensis hujus XVII, biduo serius alteras, II Novembris scriptas, per landgravii[13] consiliarium[14] accepi. Quas miseras Coloniensis consiliarii[15] interceptas, illico in

13 Wilhelm V, landgraaf van Hessen-Kassel.

14 Jean Louis Sengel.

15 *Extract van een seecker gheintercipieerde Brief, geschr. wt Ceulen den 3 Sept. N. St. 1636 de welcke een Raets-Heer vanden Cheurvorst van Ceulen aen een Raets-Heer van den Biss. van Wurtsburgh heeft gheschr., handelende van seer gewichtige saecken tot groot bedroch ende omleydinghe van s. Kon. Maj. van Engelandt* ... s'Grav., Lud. Breeckevelt ... 1636 in F. Muller,

Gallicum versas misi comiti Lycestrio[1]. Is postero statim die misit, ut cum regiis ministris colloquium repeteretur, vir strenuus, et in rem communem optime affectus.

Agitur ea[2] res inter[3] Gallos et Anglos de federe[4] satis accurato silentio Gallis confectum negotium jactantibus, idem negantibus Anglis, sed ut spem bonam apparere affirment.

Zawatskius[5] et per admissionales regios[6] et per legatos Angliae[7] et per Gallos, qui ipsum adibant, significatum mihi voluit se mei videndi cupidum mandatis impediri. Ego ita respondi, ut viderem illum necne, id neque Suedicae rei neque mea referre ostenderim. Sumsit secum imagines et Condaeae virginis[8] et Mantuanae[9]. Succurrit illud Claudiani[10]:

> Lena per innumeros iret pictura penates[11].

Caeterum Galli suasores se Palatini potius conjugii[12] fuisse credi volunt.

Corbiam tam cito in Gallorum venisse potestatem mirantur exteri Gallique ipsi. Verberata tantum circumjecta munimenta fuere nec amplius quam sex machinis integro vallo, fossa et aggere, qui fossae praetextus contrascarpa dicitur. Exiere valentes milites pedes equesque super mille ducentos. Sexcentorum aegrorum pars semisana neque bello inidonea. Ad victum bellumque necessariorum nihil defuisse constat. Sola medicaminum penuria adfertur, haud satis justa causa, ob quam intra septimum diem egregie munitum oppidum dederetur. Vigilum praefectus Belga[13], qui mortui praefecti[14] oppido locum implebat, ad Hispanos se referens suspicionem pecuniae acceptae diluere videtur. Ipsi qui exibant dixere causam, cur exirent, brevi apparituram. Id quid sit, diversa diversorum est conjectatio.

Galassius[15] non sine incommodo ac periculo die XI mensis hujus ad fines comitatus Burgundiae pervenit illis in locis acturus hyemem an Germaniam repetiturus incertum.

Circa Bajonam sedecim ferme Vasconum millia collegit dux Valetta[16]. Non

1 Robert Sidney, graaf van Leicester, extra-ordinarius Engels gezant in Parijs.
2 Dit woord ontbreekt in de uitgave der *Epist.*
3 De copie te Uppsala heeft ten onrechte ‘in’.
4 De woorden ‘inter ... federe’ ontbreken in de copie te Den Haag.
5 De Poolse gezant Johan Zawadski.
6 Als zodanig treden op Nicolas de Berlize, Anne, graaf van Brulon, en René Giraut.
7 Behalve de boven, n. 1, genoemde Robert Sidney nog de ordinarius ambassadeur John Scudamore.
8 Anne Geneviève, dochter van Henri de Bourbon, prins van Condé; zie V, p. 321 n. 2.
9 Maria Louisa Gonzaga (geb. 1612); in 1646 huwde zij de Poolse koning Wladislas; zie III p. 206 n. 6.
10 Claudius Claudianus, latijns dichter; zie V, p. 35 n. 4.
11 Claudianus, *Epith. de nupt. Hon.* 25.
12 Nl. van een huwelijk van de Poolse koning met Elisabeth, dochter van de in 1632 overleden paltsgraaf Frederik V, de Winterkoning, en Elisabeth Stuart, dochter van Jacobus I van Engeland.
13 George de Brimeu.
14 Champagne.
15 Matthias, graaf Gallas, generaal-majoor in dienst van Ferdinand II.
16 Bernard de Nogaret d'Epernon de La Valette.

affirmaverim verum esse, quod fama fert, captas a Gallicis navibus naves onerarias quatuor, quae belli paratum et alimenta valde desiderata ad Honorati Margaritaeque insulas ferebant.

Pontifex[1] Parmam et Placentiam vellet sibi tradi ad tempus pacis oppidulis quibusdam Parmensis agri jam ab Hispano irruptis.

Magnam hic exspectationem excitat res illa Transilvanica: nec minorem sperati nostrorum post tam illustrem victoriam successus: et jam aliquos fama nobis affingit. Avide etiam quaeritur, veneritne jam in Pomeraniam magnus cancellarius[2]; et missurane sit Suedia ad conventum Coloniensem, qui circa initium quadragesimae futurus hic dicitur. Velle se etiam cum Suedia agere, ubi cum Gallis convenerint, prae se ferunt Angli. Pax honesta nisi fida omnium conjunctione obtineri non potest: quo magis optem, adferri aliquid a D. Ioachimo[3], quod maritimam contentionem leniat.

De Brasilia non possum non optima sperare ex virtute comitis Mauritii[4].

Res landgravii meliores speramus, ubi se cum eo Leslaeus[5] junxerit.

Postquam haec scripseram, intellexi conventu hesterno Anglos nihil aliud quam responsum perscriptum dedisse ad formulam federis, quae ex Gallia in Angliam transmissa fuerat.

Franciscus Melo[6] et Mediolani cancellarius[7] iter Coloniam ingressi sunt. Mittent eo et Helvetii et Rhaeti et Vallitelinates[8]. Omnium electorum[9] exhibitas Ratisbonae literas audimus potestatem romani regis[10] eligendi continentes. Manet ibidem qui res Angliae procuret sine legati nomine[11].

Motus novi a proceribus praesentia gravatis metuuntur in Gallia.

Librum Rohanii ducis[12], ut primum potero, mittam. Mitto interim quae de cladibus a Galassio acceptis hac in urbe in majus, ut fieri solet, vulgantur.

Deo, Illustrissime Domine, te tuosque commendo.

Illustrissimae Dominationi Tuae constanti cultu observantiaque devinctus
H. Grotius.

Lutetiae, XI/XXI Novemb. MDCXXXVI.

1 Urbanus VIII.
2 De Zweedse rijkskanselier Axel Oxenstierna.
3 Albert Joachimi, heer van Hoedekenskerke, ordinarius Staats ambassadeur in Londen.
4 Johan Maurits, graaf van Nassau-Siegen.
5 Alexander Leslie; zie over hem V, p. 420 n. 2.
6 Francisco de Mello, graaf van Assumar, markies van Tor de Laguna.
7 Don Antonio Ronquillo.
8 Het gezantschap - dat Keulen nooit bereikt heeft - stond onder leiding van Georg Jenatsch; zie over hem VI, p. 76 n. 11.
9 Zie voor hun namen VI, p. 381 n. 13.
10 Op 30 december 1636 werd Ferdinand, zoon van keizer Ferdinand II, tot Rooms koning gekroond.
11 John Taylor, die na Arundels vertrek als agent in Regensburg achterbleef.
12 Henri, hertog van Rohan; zijn boek was getiteld: *Le Parfaict Capitaine. Avtrement L'Abregé des Gverres de Gavle des Commentaires de Cesar. Avec qvelqves remarqves sur icelles, suiuy d'vn Recueil de l'Ordre de guerre des Anciens, ensemble d'vn Traitté particulier de la Guerre.* A Paris, Chez Iean Hovzé au Palais, en la Gallerie des Prisonniers, à la Renommé. M.DC.XXXVI.

Iam nunc audimus ivisse in Germaniam Galassium: relicto apud comitatum Burgundiae comite Martino[1].

Adres: Ludovico Camerario, Reginae Regnique Sueciae Consiliario et Legato apud Praepot. Ord. Foeder. Belgii.

Boven aan de brief in de copie te Uppsala in margine: Hagae Comitis A.^{o} 1636 10/20 Xbris.

2850. 1636 november 21. Aan N. van Reigersberch[2].

Mijn Heer,

Nae lang verwachten sijn uE. brieven van den 21 Oct. ende 2 Nov.[3] ons ter selven tijdt, te weten den 17 Nov., gewerden.

Ick recommandere uE. op 't hoogste, dat de saecke van Rotterdam[4] werde afgemaect, gecompromitteert ofte in justitie getrocken sonder uitstel om veele redenen, ende dat ick magh becomen alles, dat in het coffer is tot mijnheer Basius[5].

God sij gelooft, dat moeder[6] beter is; willen oock sulcx hoopen van Jacob Reigersberg[7]. 't Huwelijck van Mijnheer Beaumont[8] met de weduwe van Neef T ...[9] hoop ick de vrundschap te naerder sal knoopen.

Dit is goed, dat het schip van Surat[10] geen nieuwe questie en maeckt. Van den haering waer hooch te wenschen, dat mede waer geaccommodeert, waertoe ick, hoewel sonder danck, niet en laet mede te arbeiden.

't Schijnt uE. meende ons broeder den reeckenmeester[11] mede soude schrijven, maer hebben van hem niet ontfangen. Wat in Yats[12] gerequireert werdt, wilde ick wel weten. Ick bid uE. oock mij te laeten weten, wie gesimonideert[13] sijn van Vindex[14], wie haer hebben daervan onthouden. De Latouwen[15] seggen met de Leliën[16] gehandelt te hebben. De leliën ontkennen het ende nement qualijck.

1 Naar ik vermoed graaf Saint-Martin; zie *Itinerarium Thomae Carve*, Mogvntiae MDCXL, p. 185.
2 Hs. Amsterdam, UB., coll. RK., R 3 j. Eigenh. oorspr. Niet ondertek. Antw. op o.m. nos. 2791, 2792 en 2825; wellicht tesamen met nos. 2839, 2857 en 2869 beantw. d. no. 2898.
3 No. 2825; de brief van 21 oktober is verloren gegaan.
4 Dit betreft de pogingen door Grotius en namens hem ondernomen om zijn salaris als pensionaris van Rotterdam alsnog uitbetaald te krijgen.
5 Rekenmeester mr. Johan Base.
6 Aeltgen Borre van Overschie.
7 Een zoon uit het tweede huwelijk van Maria's oudste broer Johan, bij leven rentmeester-generaal van Zeeland Bewester-Schelde.
8 Grotius' opvolger als pensionaris van Rotterdam, Simon van Beaumont.
9 Van Beaumont was op 16 oktober 1636 getrouwd met Catharina Brandt, weduwe van Jan Tuning. De naam is in het handschrift onleesbaar.
10 Vgl. hierover no. 2759 én no. 2697, p. 304 en n. 6 aldaar.
11 David van Reigersberch; hij was sedert 1625 lid van de rekenkamer van Zeeland.
12 In de tekst in cijfer: 2.27.77.76.
13 Simonides is een codewoord voor geld; vgl. ter zake no. 2825, p. 486.
14 Codenaam voor Frankrijk.
15 Latou is een codenaam voor Frankrijk.
16 Lelie is een codenaam voor Engeland.

't Uitgaen van 900 man te voet, vier compagnie te paerd uit de Corbie, een plaets wel gefortif iceert sijnde, de contrescarpe sterck ende ongeraect, niet geattaqueert dan aen de buitenwercken, ende dat alleen met ses stucken geschut, sonder gebreck van iet nootsaeckelijck, geeft discoursen, te meer, alsoo die daer uitgegaen sijn, geseit hebben, dat men de oorsaeck haest sal sien. Soo den sargeant-maioor[1], die het commandement hadde aen dese sijde, niet en blijft, sal een teecken sijn, dat het met gelt niet en is geschiet ende oversulcx de suspicie loopen op eenige secrete handeling met den cardinael-infant[2].

Staet te letten, off Cimon[3] Sophi[4] ende den landgraef[5] niet en behooren te letten op haere saecken, ende handelen[6], soodat voor de Latouwen plaets open blijft om daernae iet generaels te maecken. Want het beleit van de saecken, dat men geeft aen den man van de[7] Rijs[8], can de (?) drie niet als schadelijk sijn.

Wat cours Alexander[9] sal nemen, staet seer te letten. In Schotlant geschieden lichtingen voor Xenocrates[10]. Wilt mij laeten weten, off daer eenige soonen sijn van joncker Jan van Egmont, in sijn leven bailiu van Voorn, ofte ander wettelijck mansoir van dien naam.

Eenige souden wel meenen dat Latou[11] siolsoude uittrecken uit Pindarus[12] met Tulipa[13] ende haer alleen tegen Hannibal[14] stellen. De verandering, die Vindex doet in het tractaet met Cimon[15], schijnt daerop te loopen.

Ick verstae den sargiant-maioor van Corbie is gegaen nae Vlaenderen. Den heer landgraef, soo ick uit sijn raedsheer[16], die uit Hollant comt, verstae, ontfangt 200^{m} rijcxd. op een nieuw tractaet, het eerste niet sijnde gehouden.

Waer Galas[17] nu is, weten niet wel; de Gazette laet hem den 12 deser à Corsien le haut. Die uit het leger van den coning[18] seggen, dat in 't marcheren ontrent 27^{m} van den vijanden getelt sijn.

Den hertogh van Valette[19] heeft 16^{m} man bijeen ontrent Baijonne.

1 De Belg George de Brimeu; de capitulatievoorwaarden werden afgedrukt in de *Gazette de France* 1636, p. 746.
2 Don Fernando; zie over hem IV, p. 412 n. 11.
3 Codenaam voor Staten-Generaal.
4 Codenaam voor Zweden.
5 Wilhelm V, landgraaf van Hessen-Kassel; de beide woorden staan in de tekst in cijfercode: 232. 60.70.78.44.97.98.13.
6 Het woord staat in cijfer: 14.70.62.44.72.45.33.46.
7 De woorden ‘den man van de’ staan in cijfercode: 323. 929. 213. 189.
8 Schuilnaam voor de paus, Urbanus VIII. Met ‘den man van de Rijs’ zal bedoeld zijn Martio, kardinaal Ginetti, pauselijk afgevaardigde ter Keulse conferentie. De woorden ‘de drie’ staan in cijfer: 116. 90.110.
9 Codenaam voor Engeland.
10 Schuilnaam voor Axel Oxenstierna.
11 De woorden ‘dat Latou’ staan in cijfer: 289. 60.70.77.700.
12 Codewoord voor oorlog.
13 Codenaam voor Spanje; de woorden ‘met Tulipa’ staan in cijfercode: 61.33.38. 77.69.60.55.36.27.
14 Schuilnaam voor de keizer, Ferdinand II.
15 Gesloten op 15 april 1634.
16 Jean Louis Sengel.
17 Matthias, graaf Gallas, generaal-majoor in dienst van de keizer.
18 Lodewijk XIII van Frankrijk.
19 Bernard de Nogaret d'Epernon de La Valette.

De Engelsche ambassadeurs[1] hebben noch vandage met 's coninx ministres geconfereert. Saucour[2], niettegenstaende alle faveur, is getracteert als andere defaillanten ende 18^{m} gl. op sijn lijf gestelt. Men meent mons.^{r} d'Avaux[3], alsoo Saucour zijn swager is, dese occasie sal nemen om hem van de ambassade nae Colen te excuseren. Den graef van Porlish[4] doet in Schotlant lichtinge voor Sweden.

De luiden alhier meenen, dat de geallieerden behooren haere interesten in des conincx handen te stellen, maer ick segh rechtuit, dat sulcx is tegen de reputatie ende oversulcx buiten apparentie. Off Sweden op de bijeencomste te Colen behoort te senden, is bedenckelijck.

Dusverre geschreven hebbende, ontfang ick praepostero ordine de uwen van den elfde[5] ende 13 Octobris[6]. Ick mercke daeruit met leedwesen, dat de saecken van Brasyl noch seer los staen ende dat mijn heer den landgraef wel groote hulpe van doen heeft. Hij heeft van Vrancrijck ontfangen 200^{m} rijcxdalers, gelijck mij sijnen raedsheer seit, die hier gecomen is, verhaelt.

Men practizeert hier op nieuwe middelen, maer men dorft de patiëntie van het volck niet wel tenteren, alsoo in Guyenne de tumults van de escrocquans sich weder verheft.

't Is mij lief uE. mij instrueert tot justificatie van Neef[7]. Ick bid uE. te letten op eenige voorslagen, die ick gedaen heb Craienburg aengaende.

Twijffelt niet, off Eusebius[8] sal alle handeling van Stesichorus[9] doen duiren, wetende dat sijne seeckerheit bij Pindarus bestaet. Want daer sijn te veel arbeiders te proponeren, die hem tegengaen, eer men can uit Pindarus geraecken.

Te Regensborg sijn van alle de churfursten[10] credentiebrieven overgelevert, om tot verkiesing van een Roomsch Coning te procederen, 't welck men meent eerstdaegs sal geschieden. Daer blijft een agent van Engelant[11]. Don Francisco de Melo[12] ende den cancelier van Milan[13] sijnde van de commissarissen tot de paix sijn op de wegh nae Colen.

Men geeft hier uit, dat Galas sesduisent man verloren heeft. 't En is geen tweeduisent op veel nae.

In de conferentie van gisteren, soo ick nu seeckerlijck verstae, hebben d'Engelsche ambassadeurs niet anders gedaen dan een schriftelijck antwoord ingegeven op een proiect van tractaet uit Vrancrijck in Engelant gesonden.

1 De ordinarius ambassadeur van Engeland in Parijs, burggraaf John Scudamore, en zijn extra-ordinarius collega Robert Sidney, graaf van Leicester.
2 Maximilien de Belleforière, seigneur de Soyecourt; zie no. 2715, p. 330 en n. 6 aldaar.
3 Claude de Mesmes, graaf van Avaux; zijn zuster Judith was gehuwd met De Soyecourt.
4 Arvid Forbes, Schots bevelhebber in Zweedse dienst.
5 No. 2791.
6 No. 2792.
7 Zie betreffende deze schuilnaam voor Frederik Hendrik J. Fox, *Hugo de Groot en de Gravin van Hohenlohe-Langenburg* in *Nederl. Archievenbl.* 1962 - 1° afl., p. 40. Craienburg is Grotius' jongste zoon Diederik.
8 Schuilnaam voor De Richelieu.
9 Codewoord voor vrede.
10 Zie voor hun namen VI, p. 381 n. 13. Op 30 december werd Ferdinand, zoon van Ferdinand II, gekroond.
11 John Taylor.
12 Francisco de Mello, graaf van Assumar, markies van Tor de Laguna.
13 Don Antonio Ronquillo.

Wij sullen hier moeite in Vrancrijck hebben. 's Conincx broeder[1] is hier schielijck gecomen, heeft gesproocken met den graef van Soisson[2]; sijn gisterenavont beide vertrocken: men weet niet, waerheen. Men meent nae Guyenne, alwaer den hertogh van Espernon[3], mede gemiscontenteert sijnde, volck heeft ende Blaye in handen is van S.[t] Simon[4], die onlancx is gedisgratieert. Haer desseings gaen tegen den cardinael[5]. Maer Vrancrijck aen drie zijde van de vijanden geattaqueert sijnde, soude dese moeiten wel connen ontberen. 't Staet de vrese, dat dit retardement sal brengen in de gemeene saecke. Onder andere clachten, die den graef van Soissons heeft tegen den cardinael is dese, dat den cardinael sijn compagnie des guardes voor die van den graef heeft willen doen marcheren, waertegen den graef hem opentlijck heeft gestelt.

UE. dient niet eenen brief meer te senden voor mij aen Cimons volck. Sij werden mij te laet gegeven ende sijn oversulcx onnut. Omdat Olivier bekent is bij ons gebruict te worden, sult mogen bijwijlen 't opschrift maecken aen Frarin(?) ofte Surendonc[6].

Den 21[7] Nov. 1636.

D'heer van Oosterwijck[8] wort hier dagelijcx verwacht.

Wij verstaen nu, dat Galas nae Duitschlant ende in de Comté eene comte Martino[9] heeft gelaeten.

In margine schreef Van Reigersberch: Broeder de Groot, den 20 Nov. 1636 wt Paris.

2851. 1636 november 25. Aan Ch. Marini[10].

Monsieur,

Je n'ay pas grand chose à vous dire pour le présent, sinon que i'ay bien addressé vostre pacquet qui m'est venu avecq la vostre du 2 de Novemb.[11].

Le roy[12] et la cour se resiouyt de la prise fort heureuse de Corbie et de ce que Gallas[13] est tellement retiré qu'il ne faict plus de mal qu'aux siens, et envoye on des troupes de cavallerie et d'infanterie pour délivrer le pays autour de Baionne des ennemis qui y sont entrez.

1 Gaston, Jean-Baptiste de France, hertog van Orléans.
2 Louis de Bourbon, graaf van Soissons.
3 Jean Louis de Nogaret de La Valette, hertog van Epernon; zie no. 2848, p. 520 n. 13.
4 Claude de Rouvroi, hertog van Saint-Simon; zie no. 2848, p. 520 n. 14.
5 De Richelieu.
6 Correspondentie-adressen.
7 Er staat 20 verbeterd in 21.
8 Willem van Liere, heer van Oosterwijk, Staats gezant te Parijs, voordien te Venetië.
9 Naar ik vermoed graaf Saint-Martin; zie no. 2849, p. 524 n. 1.
10 Copie Den Haag, ARA. Eerste afd. coll. Hugo de Gr. Aanw. 1911 XXIII no. 2, p. 98. Antw. op no. 2824. Betreffende geadresseerde zie V, p. 436 n. 4.
11 No. 2824.
12 Lodewijk XIII van Frankrijk.
13 Matthias, graaf Gallas, generaal-majoor in dienst van keizer Ferdinand II.

La retraite inopinée de monsieur le frère du roy[14] et de monsieur le comte[15] de Paris sans avoir veu le roy qui estoit à Versail donne du secour (?). Les plus pru-

14 Gaston Jean-Baptiste de France, hertog van Orléans.
15 Louis de Bourbon, graaf van Soissons.

dents croyent que cecy n'est point arrivé par aucun desseing, mais par l'appréhension qu'ils avoyent de quelque mauvais traitement, Monsieur estant à Blois a escrit au roy et pour monsieur le comte qui est allé à Châlons et de là, comme on croit, à Sedan. Madame sa mère[1] se rend caution qu'il n'attentera rien contre le service du roy.

Le cardinal Ginetti[2] est à Coulogne. Le cardinal de Lyon[3] comme vous sçavez y va et avec luy ou après luy le père Joseph[4] et monsieur de Feuquières[5].

Des affaires de Transilvanie on discourt diversement. Les ambassadeurs d'Angleterre[6] travaillent tousiours au traitté.

Je vous souhaite toute sorte de prospérité et à touts les vostres et demeure, monsieur,

vostre serviteur très humble.

Le 25 Nov. 1636. A Paris.

2852. 1636 november 25. Van Ch. Marini[7].

Monsieur mon très honoré amy,

Vous ayant escrit par mes précédentes de tout ce qui est digne de vostre cognoissance celle-cy ne sera que pour accompagner l'enclose laquelle après l'avoir leue il vous plaira faire tenir à Son Ex.ce[8] par promte addresse.

Madame de Rhuan[9] est icy, mais elle s'en retournera bientost en France voyant desià son mary[10]) remis.

Dieu veulle qu'on envoye quelque bonne résolution pour appaiser les Grisons afin que par désespoir n'abandonnent point la France si comme ils menacent de faire si on ne ratifie la première capitulation.

Ie vous prie encor une fois de vouloir solliciter pour le baron Hofkirch[11] afin qu'en ayant une favorable responce il puisse avoir son employ dans nos armées, estant cavalier de gran expériance aux affaires de la guerre.

S'il vous plaît vous pouvez continuer à donner vos lettres aux gens de monsieur le duc puisqu'il passera l'hyver dans la Voltoline où nous sommes tout à fait ruinez, n'ayant tiré la valeur de dix ... de nos rentes.

Ie demeure, monsieur,

1 Anne de Montafié.
2 Martio, kardinaal Ginetti, door Urbanus VIII ter vredesconferentie afgevaardigd.
3 Alphonse Louis du Plessis de Richelieu, kardinaal-aartsbisschop van Lyon, oudste broer van de eerste minister.
4 François Leclerc du Tremblay, capucijn; hij was de bekende gunsteling van De Richelieu.
5 Manasse de Pas, markies van Feuquières.
6 De ordinarius John Scudamore en de extra-ordinarius Robert Sidney, graaf van Leicester.
7 Hs. Den Haag, ARA. Eerste afd. coll. Hugo de Gr. Aanw. 1911 XXIII, no. 9. Eigenh. oorspr. Beantw. d. no. 2889. Betreffende Marini zie V, p. 436 n. 4.
8 De Zweedse rijkskanselier Axel Oxenstierna.
9 Marguerite de Béthune, hertogin van Rohan.
10 Henri, hertog van Rohan, luitenant-generaal van de Franse troepen in Graubünden en de Veltlin.
11 Georg Lorentz, baron van Hofkirchen.

Vostre redevable
Marini.

Ex loco noto, 15/25 9bris 1636.

Adres: A M.r Grotius.

Onder aan de brief: M.r Grotius.

In dorso schreef Grotius: 15/25 Nov. 1636 Marin.

en: A Monsieur Monsieur Marin résident pour la Couronne de Suède à présent à Chiavenne.

Boven aan de brief: Rec. 10 dec.

2853. 1636 november 26. Aan A. Oxenstierna[1].

Excellentissime Domine,

Ita justa mihi videtur causa D. Eliae Diodati[2], ut, etiamsi amicus meus non esset ab annis plus viginti, tamen suffragari ei auderem apud aequitatis omnis servantissimam Sublimitatem Tuam. Nunc ad causae bonitatem accedit viri virtus et eruditio, quibus laudibus jampridem virorum summatum gratiam meruit.

Audio Rasschii[3] bonis injectam manum regiam. Itaque in proclivi esse negotium, cum ex eorum bonorum obventionibus aequum sit exsolvi nomen, quod fecit. Id vero etiam ad Suedici regni honorem pertinet, cum qui ei crediderunt ejus regni commoda juvare in animo habuerint.

Quod ergo commendavi antehac Tuae Sublimitati, commendo nunc etiam, ut aliqua inveniatur ratio, qua rem suam servet vir publici boni perpetuo studiosissimus.

Nihil his adjungam aliud praeter vota, Excellentissime atque Illustrissime Domine, pro salute Tuae Sublimitatis rebusque prosperis.

Tuae Sublimitatis cultor devotissimus

H. Grotius[4].

Lutetiae, 16/26 Novembris 1636.

Adres: Axelio Oxenstiernae, Sacrae Reg. Maj. Regnorumque Sueciae Senatori et Cancellario.

2854. 1636 november 26. Van N. van Reigersberch[5].

1 Gedrukt *Epist.*, p. 280; *Oxenst. Skrifter* 2. afd. II, p. 267.
2 Elias Diodati uit Genève.
3 Christoph Ludwig Rasch; zie over hem V no. 1984, p. 327 n. 8.
4 Onderschrift en naam ontbreken in de uitgave der *Epist.*
5 Gedeelt. gedrukt Brandt-Cattenburgh, *Leven* II, p. 87.

De heer van Zuilichem[6], geheimschrijver des princen van Oranje[7] is bij mij geweest zeggende daartoe te zijn gelast. Dat zijn Excellentie op mij begeerde, dat ik uEd. zouw afvragen, of gij wel zooveel moeite voor den prins zoud willen nemen en

6 De dichter Constantijn Huygens, heer van Zuilichem.
7 Frederik Hendrik.

examineren eenige testamenten van prins Philips[1] en prins Maurits[2], en op een quaeritur daaruit geproponeert op de questi; - - -

juncti putabantur frater regius[1] et comes Suessionensis[2], in diversa discessere, ille Blesas secessum[3] suum, hic Sedanum, scriptisque ad regem[4] literis testantur se non rerum novarum studio, sed justo mali metu abiisse. Datur opera nunc, ut frater regius, cui minor metuendi causa, in aulam veniat; comes in Helvetiorum fines, ubi novum castellum duci Longavillano[5], ipsius affini, paret, abeat. Sic speratur haec procella sine malo publico abitura.

Baiona obsessa non est, sed Socovam inde non longe diligenter munit Hispanus.

Placentia in periculo est et res ejus ducis[6]. Sabaudi[7] frater cardinalis[8] palam Romae Austriacis se dat partibus suscepto Germanicarum rerum patrocinio: unde de Sabaudi consiliis facilis conjectatio est.

Rex, cum ei nuper res prosperas gratularer[9], magnis laudibus marescallum Chastilionaeum[10] ob receptam maxime Corbiam praedicavit.

Anglicum negotium in hunc diem imperfectum haeret.

Deus in tanto hoc rerum salo, Illustrissime Domine, publicas res domusque tuae proprias secundet.

Illustrissimae Dominationi Tuae omni cultu observantiaque devinctissimus
H. Grotius.

Lutetiae, XVII/XXVII Novembris MDCXXXVI.

Adres: Ludovico Camerario, Reginae Regnique Sueciae Consiliario et Legato apud Praepot. Ord. Foeder. Belgii.

Boven aan de brief in de copie te Uppsala: Redd. Hagae Com. A.^{o} 1636 10/20 Nov. (!)

2856. 1636 november 28. Aan A. Oxenstierna[11].

Excellentissime Domine,

Mitto orationem, qua regem[12] a bello reducem salutavi 12/22 mensis hujus, brevem, quod amant reges, Franci praesertim.

1 Gaston Jean-Baptiste de France, hertog van Orléans.
2 Louis de Bourbon, graaf van Soissons.
3 De copie te Uppsala heeft ‘discessum’.
4 Lodewijk XIII.
5 Henri d'Orléans, hertog van Longueville.
6 Odoardo Farnese, hertog van Parma.
7 Vittorio Amedeo, hertog van Savoye.
8 Maurizio (1593-1657), kardinaal, zoon van Carl' Emanuele, hertog van Savoye.
9 Vgl. no. 2856, aanhef.
10 Gaspard de Coligny, graaf van Châtillon.
11 Gedrukt *Epist.*, p. 281; *Oxenst. Skrifter* 2. afd. II, p. 268.
12 Lodewijk XIII van Frankrijk.

Respondit rex benigne gaudio sibi semper fore res Suedorum laetas; ab ipsis hoc anno initium bene gerendae rei factum; Gallos exemplum secutos, magnos Hispani[13] fuisse conatus - de imperatore[14] tacebat -; bene evenisse, quod

13 Philips IV van Spanje.
14 Ferdinand II.

Picardia Burgundiaque liberatae essent periculo. Pro Corbia recepta multum deberi cardinali Riceliaco; deinde marescallo Castilionaeo[1]; addebat quaedam ad accusationem Germanorum, qui a foederibus discesserant.

Constat Corbiam deditam Italis contradicentibus, qui in praesidio erant, Hispanis, quae gens alioqui in tutandis oppidis minime ignava est, volentibus, ea de causa eum[2], qui praefecti[3] locum implebat apud Atrebates in vincula datum[4] sunt qui dicant. Id nisi sit, latuit sub negotio arcana cum cardinali Hispano[5] pactio, quam credibilem faciunt nuntii pontificii[6] ad festinandum conventum Coloniensem labores.

Est ibi Guenettius[7]: in itinere sunt Alcala[8], Melo[9], cancellarius Mediolani[10] et pro Gallis cardinalis Lugdunensis[11], cujus se rationem ut legati Gallici, non ut cardinalis habituros testantur Hispani.

Dixit mihi legatus Venetus[12], cum nuntius pontificius suscipere in se nollet operam obtinendi liberi commeatus pro Suedicis legatis[13] ab imperatore, se per eum, qui res ibi Venetas agit[14], id negotium agere.

Acturum tantundem S. Chaumontium[15] apud Sublimitatem Tuam aut eos, qui Suedicis rebus praepositi sunt[16], pro legatis Saxonis[17] aliorumque.

Dixi ego incompertum adhuc mihi, quid factura esset Suedia, tum eorum memor, quae pridem ex Sublimitatis Tuae literis cognoveram[18], tum ex auctoritate ea, quam ibi habiturus est pontificis legatus, e praesentia Poloni[19], ex omnium pontificiorum in nos odio multa augurans nobis aut noxia aut inhonora.

Libenter intelligo optare et Batavos, ut alibi sua res agatur, cum omnibus ad pacem, si ita successerit, praeparatis possit addi lex, ne conventa ante valeant, quam et cum Gallis convenerit. Sed hanc ego curam Tuae Sublimitatis summae prudentiae relinquo.

Angli nihildum confecere: spem conficiendi foederis neque tam propinquam

1 Gaspard de Coligny, graaf van Châtillon.
2 George de Brimeu.
3 Champagne.
4 De woorden ‘in vincula datum’ ontbreken in de uitgave der *Epist.*
5 Don Fernando; zie over hem IV, p. 412 n. 11.
6 Giorgio Bolognetti en Giulio Mazzarini, respectievelijk ordinarius en extra-ordinarius nuntius van Urbanus VIII te Parijs.
7 Martio, kardinaal Ginetti, door Urbanus ter vredesconferentie afgevaardigd.
8 Fernando de Ribera, graaf van Alcalá; zie no. 2545, p. 75 n. 9.
9 Francisco de Mello, graaf van Assumar, markies van Tor de Laguna; zie VI no. 2260, p. 197 n. 1.
10 Don Antonio Ronquillo.
11 Alphonse Louis du Plessis de Richelieu, kardinaal-aartsbisschop van Lyon, oudste broer van de eerste minister.
12 Alvise Contarini di Nicolo.
13 In mei 1636 werd de naam van Jacob, graaf de la Gardie genoemd als hoofd van een eventuele Zweedse afvaardiging ter vredesconferentie in Keulen.
14 Giovanni-Battista Ballarino.
15 Melchior Mitte de Miolans, markies van St. Chaumont, speciale gezant van de Franse koning bij Oxenstierna.
16 Zie voor hun namen no. 2533, p. 58 n. 12.
17 Johann Georg, keurvorst van Saksen; zie voor de namen van zijn gezanten no. 2789, p. 430 n. 3.
18 Zie bijvoorbeeld Oxenstierna's schrijven aan Grotius dd. 4 juli 1636 (no. 2658).
19 Wladislas VII (IV) van Polen.

volunt quam praedicant Galli neque remotam nimis. Interim cardinalis[1] fama velut confectae rei fruitur utili ipsi ad multa intra extraque regnum.

Discessus duorum principum[2] a Lutetia rege insalutato, qui in propinquo erat, nihil dum mali parturire videtur. Comes Suessionensis Sedano, quo profectus est, scripsit se nec quicquam cogitantem, quod regi displicere posset nec male de Gallia meritum abiisse libertatis retinendae causa, cui malum strui multis indiciis comperisset.

Creditur cardinalis ultro submisisse homines, qui ei metum carceris facerent, ut sic ipsum sicut olim reginam matrem[3] Gallia extruderet, minus e longinquo nociturum.

Susurrabant quidam cum duce Bulionio[4], Sedani principe, ejusque avunculo principe Arausionensi[5], aliquid in cardinalem Riceliacum, de quo conquerendi causas illorum uterque habeat, moliri comitem. Eam suspicionem ut avertat, dicitur comes obtulisse regi paratum se, si is velit, abire in Helvetiorum fines, ubi Novum Castellum affinis ipsius Longavillanus[6] tenet.

Frater regius Blesis scripsit factum se alieni metus participem, daturque opera, ut in aulam pertrahatur, quo minus spei in eo habeant, quibus praesentia displicent.

Socova in Vasconiae ora tribus castellis ab Hispano munitur, ad exscensus faciendos naviumque receptum aptissimus locus.

Bressiam incendiis populationibusque incursat Gallasianus[7] miles. Cardinalis Valetta[8] et dux Bernhardus[9] Burgundiae ducatum tueri posse satis habent.

Placentia adhucne defendatur an jam in Hispanorum sit manu, dubitatur, planeque conclamatae judicantur res principis illius[10]. Perdidit illum et res ibi Sabaudus[11] Gallicas spe ipsi ab Hispano facta, ut per pacem Pignerolum recuperet; jamque palam frater ejus cardinalis[12] Romae Austriacis partibus se applicat suscepto Germaniae patrocinio. Itali omnes, et[13] in his Veneti, pacem ardenter optant.

In Valle Telina nihil agitur. Perstat rex in illis, quae praescripsit antehac multorum Rhaetorum animis ad Austriacas amicitias respecturis, nimirum quod futura pericula subire malint quam jamnunc certam servitutem.

Literae Constantinopoli datae 12 Sept. novi Cal. ajunt visiro[14], qui in Persas bellum gerit, res prope omnes deesse necessarias, ex mille quadringentis,

1 De Richelieu.
2 Gaston Jean-Baptiste de France, hertog van Orléans, broer van de Franse koning, en Louis de Bourbon, graaf van Soissons.
3 Maria de Medici; zij hield verblijf in de Zuidelijke Nederlanden.
4 Frédéric Maurice de La Tour d'Auvergne, hertog van Bouillon.
5 Frederik Hendrik; voor de verwantschap tussen de prins en de hertog van Bouillon zie V, p. 181 n. 14.
6 Henri d'Orléans, hertog van Longueville.
7 Van Matthias, graaf Gallas; hij was generaal-majoor in dienst van keizer Ferdinand II.
8 Louis de Nogaret d'Epernon de La Valette.
9 Bernhard, hertog van Saksen-Weimar.
10 Odoardo Farnese, hertog van Parma.
11 Vittorio Amedeo, hertog van Savoye.
12 Maurizio; zie no. 2855, p. 531 n. 8.
13 De uitgave der *Epist.* heeft foutief ‘ut’.
14 Beïram Pasja († 1638).

qui transierunt, Ianizaris Persam[1] additis aliis, conscribere militiam ejus nominis, aliamque Spahiorum vocabulo, ad Turcicum instar; ac dare gregario militi asperos in diem duodenos.

Dici et ab iis, qui Babylonae praesidium habent, fugatum Achmetem bassam[2]. De sultani[3] in Asiam itinere nullos etiamnunc sermones esse; sed naves mitti, quae alimenta militi ferant. Abiisse ab ea aula Poloni legatum[4], de Moldavia irritus labor. Dictum ei Tartarorum populationibus finem facturum Turcam, si ipsi Cosaccos compescerent. Spem ei aliquam factam abducendi Cantanutii[5]. Ceterum servorum nulli libertatem impetrasse nec immunitatem iis, quae asportabat demtis, quae ipsius usibus erant, necessaria. Tartarorum chanum Precopensem[6] id agere, ut se in gratiam sultani restituat pollicitus nihil sibi commune cum Cosaccis fore. Dissimulari a Turca offensas et, si fidem praestet, spem ei fieri amovendae classis, quae in ipsum immissa fuerat.

Fratrem Bethlehemi Gaboris[7] Stephanum[8] donis ambire sultani bassarumque amicitiam. Iamque effecisse, ut sangiacis, qui in proximo sunt, praeciperetur, suis ut copiis auxilio essent, quo procerum Transilvaniae consensu dejecto Ragosckio[9], in eum principatum inducatur. Ragosckii, qui in aula fuerant, legatos[10] nihil eorum, quae voluerant, obtinuisse.

Ex Italia praeter quae dixi discimus Genuates satis se medios gerere.

Esse ad Vada Hispanicas naves longas itemque Etruscas; alias naves XIII per Neapolitanum regnum, per Hispaniam novem armari, ut Gallis opponantur, quorum in insulas conatum haud valde metui. Crequiacum[11] nihil posse exhaustis copiis.

Cardinalem Riceliacum, si qua res anxium habet, haec est, quod neque pacem vult serio, quanquam invidiae declinandae aliud prae se fert, neque ad alendum bellum pecunias reperit sine odio ac periculo.

Pendet adhuc consultatio, an imminuta parlamenti Parisiensis omnium augustissimi jurisdictione, duo erecturi sint nova, Lugduni alterum, alterum Pictavii, ut ex eorum dignitatibus ingentes summas faciant. Proponuntur et alia non minus difficilia: quorum metu magnum apud omnes Ordines est pacis desiderium.

Heufdius[12] de pecunia debita adhuc trahitur dicitque maximam partem perire interusuriis. Nihil ita collectim datur, ut usui esse possit.

Comes Egmundus[13] natus domo ut perillustri regumque affinitatibus saepe

1 Sefi (Sam Mirza).
2 Kutschuk Ahmed pasja, commandant van het Turkse leger en gouverneur van de provincie Damascene.
3 Murád (Amurath IV).
4 Vermoedelijk Jerzy Kruszyński.
5 Dit moet een foutieve lezing ev. een schrijffout zijn voor Cantamirius. Het betreft nl. Kantemir; vgl. no. 2611, p. 175 n. 9.
6 Ghiraï-Inayet; vgl. nos. 2744 en 2745 met desbetreffende aantekeningen.
7 Gabor Bethlen von Iktar; zie over hem IV, p. 141 n. 4.
8 Over Stephanus (Istovan) zie V, p. 205 n. 8.
9 Georg Rákóczi.
10 Deze gezanten heb ik niet kunnen identificeren.
11 Charles Créquy de Blanchefort de Canaples.
12 De Parijse bankier Johan H(o)eufft, die financiële zaken regelde zowel ten behoeve van Zweden als van Frankrijk.
13 Lodewijk, graaf van Egmond; zie V, p. 64 n. 6.

innexa, ita infelici, cujus avus[1] pro partis ad S. Quintinum et ad Gravelingam victoriis praemium ab Hispanis habuit cervices praecisas, cum Hispanis se suspectum videret, ut fere sunt proceres omnes Belgae, in Gallia securiorem habitationem sumsit, mansitque etiam post exortum hoc bellum. Bona habet in Belgica sub Hispano: ea ut ipsi maneant idque caveatur pace, si qua futura est, optat inque id ambit regis gratias, etiam reginae nostrae[2], ad quam ea de re scribit, nec minus ad Sublimitatem Tuam ejusque filium[3].

Die 21 Novembris novi Cal. cardinalis Valetta ad Marsiliacum erat prope Lingonum oppidum, Lotharingium[4] versus ducere cogitans militem ad terras minus exhaustas.

Gallasiani exercitus pars major ad Ararim haerebat Lamboio[5], qui ipse nuper vix elapsus est Gallos equites cursores, cum decem cohortibus, quas regimenta vocant, Rhenum transiit. Ardet eum insequi dux Bernhardus Vinariensis eaque de causa in aulam hanc venturus accipiendis mandatis creditur.

Postremae ab Italia literae nuntiant Placentiam centum quinquaginta equitibus, musquettariis trecentis non amplius defendi. Hispanos in via, quae Parmam ducit, castellum fecisse et loca in montibus intersitis occupasse. Cerbellonis[6] cohortes ad minorem numerum reduci, quo pauciores sint ductores minusque impendii. Ex Hispana classe, quae ad Vada est, peditem in terram exponi ob curam valetudinis. Frumenti exportationem vetitam in agro Mediolanensi, aliaque edici, quae victum faciant parabilem.

Duos milliones et dimidium a civitate Neapolitana sperat regni ejus rector[7], et cum Florentinis mercatoribus agitur, ut pecuniae aliquae Mediolanum transmittantur.

Dimissi sunt, qui in usum classis detenti erant, nautae, pars maxima Belgae, minore per hiemem a Gallis metu et ab Hispania atque aliunde accitis, qui naves impleant.

Praeter haec nihil nunc habeo, nisi perpetuum illud, Deum ut precer, Excellentissime Domine, pro reginae rerumque Suedicarum ac Tuae Sublimitatis salute.

Tuae Sublimitatis cultor devotissimus
H. Grotius[8].

18/28 Nov. 1636.

Quidam Gallos et Anglos cum Austriacis jam putant convenisse, sed tegi conditiones, ut honos confecti negotii pontifici servetur. Arondelius[9] dicitur adhuc haerere Ratisbonae. Et quando nos sua celant etiam Angli, metuo, ne quid Polonici subsit.

1 Lamoraal, graaf van Egmond, prins van Gavre (geb. 1522 en in 1568 te Brussel onthoofd). Hij had zich als bevelhebber van de lichte ruiterij grote roem verworven in de slag bij St. Quentin op 10 augustus 1557 en in de slag bij Grevelingen op 13 juli 1558.
2 Christina van Zweden.
3 Johan; zie over hem V, p. 313 n. 2 aldaar.
4 Karel IV, hertog van Lotharingen.
5 Wilhelm, baron van Lamboy; zie no. 2665, p. 250 n. 15.
6 Johann, graaf van Cerbellon (Giovanni, graaf Serbelloni).
7 Manuel de Guzmán, graaf van Monterey.
8 Onderschrift en naam ontbreken in de uitgave der *Epist.*
9 Thomas Howard, graaf van Arundel; zie V, p. 318 n. 12.

Adres: Axelio Oxenstiernae, Sacrae Reg. Maj. Regnorumque Sueciae Senatori et Cancellario.

2857. 1636 november 28. Aan N. van Reigersberch[1].

Mijnheer,

Ick sende uE. de propositie bij mij aen de coning[2] gedaen den XXII deser, biddende uE. daervan nyemant copye te geven.

't Schijnt, dat de graeff van Soissons[3] nyet anders voor en heeft gehadt als de gevanckenisse - daervan hem apprehensie was gegeven, soo eenige meenen, door artificie van den cardinael[4], om hem uyt Vrancrijck te helpen - te ontgaen. Alsoo hij te Sedan eerst is gegaen, vyelen discoursen, off Calaber[5] ende sinn neef[6] wel daerin soude mogen sijn gemengt. Maer sijn moeder[7] heeft den coning verseeckert, dat hij niet voor en heeft tegen sijn dienst: ende men seit den graef door brieven presenteert te gaen nae Neufchastel bij Switserlant, toecomende den hertogh van Longueville[8], sijne swager.

's Conincx broeder[9] schrijft uit Blois, dat andere vrees hebbende hem mede vrees hebben gegeven. Men arbeit om hem te hoof te crijgen.

Eenige seggen, den sargiant-maioor, die Corbie had overgegeven[10], te Atrecht is gevangen. 't Is seecker, dat alle d'Italianen tegen het overgeven sijn geweest, ende voorwaer daer en was geen reden toe ende weinigh dagen souden de Fransoisen gedwongen hebben te vertrecken. Den coning, mij antwoordende, naedat hij geseit had blijde te sijn in de prosperiteit van de Sweden, die dit jaer voorgegaen hadden met wel te doen, seide, dat den heer cardinael ende den marescal de Chastillon[11] over het wederbecomen van Corbie seer waeren te dancken.

Men vreest hier Xenocrates[12] niet goed sal vinden te senden na Kolen[13], hoewel den ambassadeur van Venegië[14] uyt hemselve arbeit om te Regenspurg paspoort voor Caius' luiden[15] te becomen. 't Waer best Cimon[16] sich met Sophi[17] vougde. Men can nae voorgaende preparaten de saeck wel brengen tot

1 Hs. Amsterdam, UB., coll. RK., R 3 k. Eigenh. oorspr. Niet ondertek. Wellicht tesamen met nos. 2839, 2850 en 2869 beantw. d. no. 2898.
2 Lodewijk XIII van Frankrijk.
3 Louis de Bourbon, graaf van Soissons.
4 De Richelieu.
5 Schuilnaam voor Frederik Hendrik.
6 Frédéric Maurice de la Tour d'Auvergne, hertog van Bouillon; zie voor de familieverhouding met de prins V, p. 181 n. 14. De woorden ‘sinn neef’ staan in de tekst in cijfer: 67.55.217.62. 24.104.54.
7 Anne de Montafié.
8 Henri d'Orléans, hertog van Longueville.
9 Gaston Jean-Baptiste de France, hertog van Orléans.
10 De Belg George de Brimeu.
11 Gaspard de Coligny, graaf van Châtillon.
12 Schuilnaam voor Axel Oxenstierna.
13 De woorden ‘na Kolen’ staan in cijfer: 31.27. 58.73.60.52.78.
14 Alvise Contarini di Nicolo.
15 Caius is een schuilnaam voor Zweden; tot een feitelijke benoeming van Zweedse afgezanten ter vredesconferentie te Keulen is het nooit gekomen.
16 Codenaam voor Staten-Generaal.
17 Codenaam voor Zweden.

iet gemeens. Maer daer Reys' volck[1] het beleit hebben, is voor de Viole[2] niet goeds te wachten.

Uit Turquie verstaen wij, dat het leger van den Turc[3] in Asië verloopt; dat eenige Janitzaren Persiaensche dienst aennemen, ende eenige Turcken bij het garnisoen van Babyloniën sijn geslagen; dat men niet en spreect van des Sultaens vertreck nae Asiën; dat Stephani[4], broeder van Bethlehen Gabor[5], met groote presenten vercregen heeft last aen de naeburige Turcsche bevelhebbers om de afsetting van Ragosky[6] ende sijne surrogatie bij de stenden te vorderen.

Engelant heeft noch niet gehandelt. Wat daervan vallen sal, is onseecker. De advysen seggen den graef van Arondel[7] noch te Regenspurg is. Alcale[8], Melo[9], den cancelier van Milan[10], gaen nae Colen toe. De heer Camerarius[11] is van mijne opinie, dat van die handeling niet goeds en is te wachten.

Voor de Fransoisen is weinigh hoop de eilanden[12] te becomen. Crequy[13] heeft geen volck. Plaisance is in peryckel, soo noch niet en is verloren, ende den hertogh van Parma[14] genoech geruïneert.

Den broeder van Savoye, cardinael[15], is opentlijck nu voor het huis van Oostenrijck, hebbende op haer versoeck de protectie van Duitschlant aengenomen. Den hertogh van Savoye[16] hoopt door hulp van dat huis Pignerol weder te becomen, 't welck hem seer om 't hart leit ende in alle dit oorlogh dobbel heeft doen gaen.

De Grisons door de harde conditiën, die den coning stelt over het stuck van de Valteline, sijn onlustigh ende veele meenen beter conditiën van de Oostenrijcksche te connen verwerven. Die van de religie uit de Valteline te bannen, 't gebiet van 't lant der Grisons door forten in te houden, behaegt veelen niet.

Eusebius[17] treckt Pindarus[18] soo lang hij can, maer gebreck van Simonides[19], ende de generale affectie van Latou[20] valt hem daerin tegen. Men doet vremde voorslagen om gelt te vinden, onder anderen van twee parlementen van nieus op te rechten tot Poictiers ende Lion met aftreck van het parlement van Parijs, om van die officiën gelt te maecken.

1 Rys is een schuilnaam voor de paus, Urbanus VIII.
2 Codenaam voor de evangelischen.
3 Sultan Murád (Amurath IV).
4 Bethlen von Iktar Istovan; zie V, p. 205 n. 8.
5 Over Gabor zie IV, p. 141 n. 4.
6 Georg Rákóczi.
7 Thomas Howard, graaf van Arundel; zie V, p. 318 n. 12.
8 Fernando de Ribera, graaf van Alcalá; zie no. 2545, p. 75 n. 9.
9 Francisco de Mello, graaf van Assumar, markies van Tor de Laguna; zie VI no. 2260, p. 197 n. 1.
10 Don Antonio Ronquillo.
11 Ludwig Camerarius, ordinarius Zweeds ambassadeur in Den Haag.
12 Ste. Marguerite en St. Honorat.
13 Charles Créquy de Blanchefort de Canaples.
14 Odoardo Farnese.
15 Maurizio; zie no. 2855, p. 531 n. 8.
16 Vittorio Amedeo.
17 Schuilnaam voor De Richelieu.
18 Codewoord voor oorlog.
19 Codewoord voor geld.
20 Codenaam voor Frankrijk.

Alcale, Melo, den cancelier van Milan gaen nae Colen. Den cardinael van Lion[1] is op de wegh herrewaert, met hem sullen gaen pater Joseph[2] ende Feuquière[3].

Socova, een bequaeme zeehaven in Guyenne, wordt bij de Spaignaerden met drie forten gesterckt, om altijd daer schepen te houden daer de rede seer bequaem toe is.

Galas'[4] volck brant ende ravageert het lant van Bresse. Wij en hooren niet, dat den cardinael de la Valette[5] ende hertogh Bernhard[6] iet doen. Ick houde voor seecker, dat Eusebius soo lang hij can sal blijven bij 't gunt ick geseit heb. 't Can hem ontgaen.

Lamboy[7] is met 10 regimenten van het volck van Galas nae Duitschlant, Galas met de reste noch bij de Saône, den cardinael de la Valette te Marsilly bij Langres. Uit versche brieven verstae ick, dat Galas sijn canon ende infanterie hebbende doen passeren over de brugge van Aspremont, eenige ruiterie gelaten hebbende bij Champlite ende Auxois, Lamboy met thien regimenten had doen passeren den Rijn. Hertogh Bernhard was van meninge te hove te comen om te solliciteren, dat hij soude mogen mede over Rijn gaen. Den cardinael de la Valette met sijn volck ververschte sich te Marsilly bij Langres, hopende te gaen nae Lorraine.

De jongste brieven uit Italië confirmeren de vrees voor Plaisance, sijnde 't water van de molens afgeleit, ende de stadt niet meer bewaert als met 150 paerden, drie hondert musquettiers; de Spagnaerden hadden een fort gemaect op de wegh nae Parme ende eenige plaetsen daer nae toe streckende in de gebergte ingenomen. Den paus proponeert de sequestratie van Plaisance in sijne handen.

De Spaensche vloot, sijnde voor de Fransche niet meer vervaert voor dit jaer, stelt haer voetvolck op 't lant om te ververschen.

Te Milan is verbot om geen coren uit te voeren ende voorts seer goede ordre op de vivres.

Men handelt van een goede partie gelt voor de staet van Milan te Florence ende den viceroy[8] hoopt van de stadt van Naples twee millioenen ende een half te becomen.

De Nederlanders, die te Napels tot dienst van de vloot gearresteert waeren, sijn gelicentieert, alsoo men uit Spaignie ende andere quartieren volck crijgt.

Den 28 Nov.

In margine schreef Van Reigersberch: Broeder de Groot, den 28 Nov. 1636 wt Paris.

1 Alphonse Louis du Plessis de Richelieu, kardinaal-aartsbisschop van Lyon, oudste broer van de eerste minister.
2 De capucijn François Leclerc du Tremblay, de bekende gunsteling van De Richelieu.
3 Manasse de Pas, markies van Feuquières.
4 Matthias, graaf Gallas, generaal-majoor in dienst van keizer Ferdinand II.
5 Louis de Nogaret d'Epernon de La Valette.
6 Bernhard, hertog van Saksen-Weimar.
7 Wilhelm, baron van Lamboy; zie no. 2665, p. 250 n. 15.
8 Manuel de Guzmán, graaf van Monterey, van 1631 tot 1637 Spaans onderkoning van Napels.

2858. 1636 november 29. Van A. Oxenstierna[1].

Magnifice ac Generose Domine Legate, amice singulariter dilecte,

Diversas tuas de 27 Septembris[2], 3[3], 10[4] et 16 Octobris[5] novi Calendarii, diversis hic temporibus recte mihi redditae sunt, ad quas prolixius nunc responderem, si per celerantem nimis nuncium hac vice fieri posset, et in singulis, quae scire inprimis tua interest et ad te maxime referri oportet, tuaeque curae committentur, certi quid hic statutum et confectum esset.

Pleno namque senatu etiamnunc agitatur, tum quid circa conventum Coloniensem facto nobis opus sit, qui an nostris quoque legatis[6] invisendus sit, ut pro tua prudentia ipse colligere satis potes, non immerito maturae considerationis indignum[7] est, tum quid denique statuendum sit de foedere inter me et Ill.^{mum} dominum marchionem Chaumontium[8] Vismariae praeterito vere ad ratihabitionem nostrorum principalium inito; in quo cum extraditionis tabularum ratificatoriarum moram abs te iam ante excusatam non dubito, quae in utroque intra paucos dies conclusa hic fuerint, et singulari tuae dexteritati ac fidei comittentur, proxime hinc expectabis.

De statu rerum in Saxonia aliisque adiacentibus locis, cum non sine displicentia raro ad te scribi ab iis cognoverim, qui te quoque eorum, quae ibi agantur, certiorem reddere tenerentur, scripsi Dno. Salvio[9], qui Hamburgi divertit, ut nullam occasionem intermitteret de singulis te inposterum, ut par est, tempestive saepiusque certiorandi.

Haec pauca quasi in antecessum ad te scribenda duxi, ut de iis, quae paucos intra dies subsequentur, interea certus esses[10].

Bene vale.

T. Amicissimus

Axelius Oxenstierna m.p.

Stocholmiae, die 19 Novembris, Anno 1636.

Adres: Sacrae Regiae Mtis. Sueciae apud Christianissimum Galliarum Regem Legato ordinario, Magnifico ac Generoso Dno. Hugoni Grotio, amico singulariter dilecto.

In dorso schreef Grotius: 19 Nov. 1636 Cancellarius.

En boven aan de brief: Rec. 15 Ian. 1637.

1 Hs. Leiden, UB., coll. Pap. 2. Eigenh. ondertek. Antw. op nos. 2776?, 2781, 2789 en 2799; beantw. dd. 15 januari 1637 (dl. VIII).
2 Wellicht no. 2776 dd. 26 september.
3 No. 2781.
4 No. 2789.
5 No. 2799.
6 Vgl. no. 2856, p. 532 n. 13.
7 Verschrijving voor ‘dignum’.
8 Melchior Mitte de Miolans, markies van St. Chaumont, speciale gezant van Lodewijk XIII bij Oxenstierna in Duitsland.
9 Johan Adler Salvius.
10 De eerstvolgende brief, die wij van Oxenstierna aan Grotius bezitten, is van 13 december (no. 2886).

2859. 1636 november 30. Van N. van Reigersberch[1].

Mijn Heer,

Ick heb nu vijff off ses brieven successivelijck geschreven: twee, drie over Zeelant, de andere den ordinaris ende mackelijcksten wech, die ick meene, dat uEd. op dato noch niet en hebt ontfangen, alsoo wij gestadych hebben gehadt zuytweste winden. Dan uEd. sal dat gemeen hebben met andere ende is dat niet te remedieren. Maer waerom noch ick noch andere in een maent, daer den wint gestadych goet is geweest, geene hebben gecregen, connen wij niet weten, waer het hapert. Uwe leste sijn van den vijffden Nov., die heb ick gisteren ontfangen; verscher heeft den heer van Charnassé[2] niet als van twee dagen, want de sijne sijn van den sevenden, dat op een loopt. Dit premittere ick tot onser beyder gerustheyt, om niet te meenen op de onse wert toegeleyt. De uwe over Amsterdam, als de boden commen, gewerden mij wel. Desen geve ick wederom den wech over Zeelant, omdat den wint oost is, maer den bode mocht wel wech sijn, eer hij aencomt. Hier weet ick geen gelegentheyt; kan ick die vinden, sal die oock gebruycken, om soo de een off d'andere wel te treffen.

Wat sijn Ex.[tie3] mij door den heer van Zuylecum[4] heeft versocht ende mijn gegeven antwoorde sal uEd. verstaen wt hetgene over vijff, ses dagen hebbe geschreven, hope daerop tijdelijck bescheyt te becommen. Caesarienses[5] tonen, off wat willen doen; naer kerssemisse moet een eynde daervan vallen, soo den voocht, die alleen is[6], geen difficulteyt vint, want een doot[7], een ander sieck leyt te bedde[8] sonder hope van haest te becommen. Den ouden vrient toont grote genegentheyt.

Met Numerianus[9] sie ick dese vergaderynge niet verder te geraecken; ick verstae nochtans wel, dat, nu ons Neeff[10] soo verde is gecommen, hij mogelijck beter sal wesen gedisponeert. Cimons[11] man, die bij de Lelie[12] wert gebruyckt, is noch bij Aristoteles[13] ende gehoort, wat best tegens den cours van Alexander[14] dient gedaen, toont vol scrupulen te sijn, dan ten is niet vremt, dat de iaren hem die niet en verminderen. Evenwel schijnt Aristoteles geensins van meenynge dat onverleth aen te sien.

1 Hs. Amsterdam, UB., coll. RK., M 9 g. Eigenh. oorspr. Niet ondertek. Misschien beantw. dd. 19 februari 1637 (dl. VIII). Gedrukt Rogge, *Br. Nic. v. Reigersb.*, p. 308.
2 Hercule Girard, baron van Charnacé, ordinarius Frans gezant in Den Haag.
3 Frederik Hendrik.
4 De dichter Constantijn Huygens, heer van Zuilichem, was secretaris van de prins.
5 Caesar is een codenaam voor Rotterdam; het betreft de pogingen door Grotius en namens hem ondernomen om zijn achterstallige salaris als pensionaris van Rotterdam alsnog uitbetaald te krijgen.
6 Joost Adriaensz. van Coulster (†1649) of Pieter Sonmans.
7 Johan Hendricksz. van Hogendorp; hij overleed op 10 november 1636.
8 Pieter Sonmans (± 1588-1660) of Van Coulster.
9 Codenaam voor Amsterdam.
10 Voor deze schuilnaam voor de prins zie men J. Fox, *Hugo de Groot en de Gravin van Hohenlohe-Langenburg* in *Nederl. Archievenbl.* 1962 - 1° afl., p. 40.
11 Codenaam voor de Staten-Generaal.
12 Codenaam voor Engeland; bedoeld is de Staatse gezant in Londen, Albert Joachimi, heer van Hoedekenskerke. Grotius heeft in margine geschreven ‘Ioachimi’.
13 Codenaam voor Holland.
14 Codenaam voor Engeland.

Op het licentiëren off continueren van de extraordinaire gelichte troupen, welcker onderhout te lastig valt, werden gemaeckt verscheyde consideratiën. De alliantie met Vranckerijck, macht van den keyser[1], aenstaende handelynge tot Ceulen sijn redenen om geen te casseren, want de vriende gedecourageert de vianden daerdoor souden connen werden geanimeert. Maer meer volkx met minder depense ende finantiën in goeden staet te houden is van geen minder gewichte. Nam licet bella fama constent[2], soo is het beter inderdaet voorderlijcker macht te hebben als te schijnen, dat men die heeft. De wtheemsche souden het qualijck connen geloven, in der waerheyt is het nochtans sulckx, dat wij meer soldaten effective souden hebben, soo wij minder op het pampier houffden te betalen. Evenwel sal het licentiëren niet sonder moyte ende naer apparentie beswaerlijck connen werden tewege gebracht.

Eenyge van onse ruyters sijn geweest in het hertochdom van Limburch ende Luxemburch, die difficulteren contributie te betalen; wel veertych dorpen sijn gebrant, ende alsoo den viant alle sijne ruyterie derrewaerts hadde gesonden, hebben de onse moeten retireren.

De Engelsche hebben op haer custen door den storm veel scepen verloren, men seyt wel van 40, daeronder acht, die van Mallega met wijnen quamen, een Oostindië-vaerder seer rijck geladen, hebbende onder andere grote quantiteyt nagelen, dat de nagelen hier beter tot prijs sal houden. Ick vreese wij hier mede niet als te grooten schade sullen hebben.

Het volck ende scepen, dat met graeff Maurits[3] niet heeft connen reet vallen, loopt nu met desen oostenwint wt.

Drie dagen geleden was hier scrijvens wt Straelsunt van een bataille van nieuws bij de Sweetse tegens den hartogen Saxen[4] ende Lunenburg[5] ende den grave Hatsfelt[6] vercregen; dan verscher brieven van Hamburch ende elders maecken daer geen gewach van.

Den lantgrave[7] is tot Hamburch met intentie om te gaen naer Bannier[8].

Men wil seggen in Engelant vier regimenten werden gelicht, maer seeckerheyt hebben wij niet.

Den heer Spierynck[9] is een tijt tot Amsterdam geweest, soodat ick hem noch maer eens hebbe gesien.

Ick verlange seer naer uEd. brieven ende naer het cijfer, wensche deselve met beter, dat is swarter inckt ende leselijcker mochten werden geschreven. Dan mogelijck sal uEd. reconventie doen. Desen wert verhaest.

Bidde om mijn ordinaris gebiedenisse.

Desen lesten Nov. 1636.

1 Ferdinand II.
2 Vgl. Tacitus, *Germ.* XIII: Ipsa fama bella profligant.
3 Johan Maurits, graaf van Nassau-Siegen, op 4 augustus 1638 benoemd tot gouverneur-kapitein en admiraal-generaal van Nederlands Brazilië.
4 Johann Georg, keurvorst van Saksen.
5 Georg, hertog van Braunschweig-Lüneburg.
6 Melchior von Hatzfeldt und Gleichen.
7 Wilhelm V, landgraaf van Hessen-Kassel.
8 Johan Gustavsson Banér, Zweeds maarschalk.
9 Petter Spiring Silvercrona, raad van financiën van Zweden in Duitsland.

Adres: Mijn Heer Mijn Heer De Groot, Raet ende Ambassadeur van de Coninginne ende crone van Sweden bij den Alderchristel. Conynck.

In dorso schreef Grotius: lesten Nov. 1636. N. Reigersberg.

En boven aan de brief: Rec. door Hertsholt 14 febr.

2860. [1636] november 30? Van G.J. Vossius[1].

Illustrissime Domine,

Quas nono Julii scripseras[2], eas demum IX Octobris accepi a Vander-Burchio[3]. Tantae morae caussa est, quod eas literas cum erudito Philolai opere[4] cistae suae incluserat, nauta autem Rhotomagensis, cui hanc commiserat, tam sero appulerit.

Hesterno die Hortensio[5] legendum Philolaum dedi, qui valde eo capitur. Ac Blauwius[6] excudere est paratissimus. Idem excudere avet *Ἀνθολογίαν* tuam[7], sed conditione hac, si placeant typi, quibus usus in tuo de Jure Belli[8]; majores enim non habet.

Maimonides filii *τοῦ μαχαρίτου*[9] post mensem, ut spero, editus erit. Excuduntur[10] et nostra de origine et progressu Idololatriae[11].

Ringitur Meursius[12], quod post triennii moram necdum sua orsus sit Blauwius. Prorsus ei injurius est: si non alio nomine, saltem inedita tot retinendo eumque frustrando[13] pretio eo[14], quod ex dedicatione a magnatibus in Dania rediret[15].

1 Gedrukt *Ep. ex mus. I. Brantii*, p. 140. *Voss. Ep.*, p. 333; *Voss. Op. IV Ep.*, p. 229. Antw. op no. 2664; beantw. d. no. 2885. In de edities der *Voss. Ep.* en der *Voss. Op. IV Ep.* staat de brief, die zeker van 1636 is, tussen die van het jaar 1637 gedateerd op prid. Kal. Novemb. zonder vermelding van jaar. Ik vermoed, dat de datering van de *Ep. ex Mus. I. Brantii* op prid. Kal. 10 Decembris [1636] de juiste is en wel op grond van het overigens niet al te sterke argument, dat Vossius spreekt van: '... eas demum IX Octobris accepi', terwijl hij, als hij op 31 oktober geschreven had, wellicht gesproken zou hebben van: XI huius mensis.[aant.]

2 No. 2664.

3 Niet nader geïdentificeerd.

4 Philolaus is een pseudoniem van de astronoom Ismaël Boulliau; het betreft zijn *Philolai sive dissertationis de vero systemate mundi libri IV*, dat in 1639 bij Blaeu te Amsterdam het licht zag.

5 Martinus Hortensius; zie no. 2664, p. 248 n. 8.

6 De Amsterdamse uitgever Willem Jansz. Blaeu.

7 Zie VI no. 2407, p. 426 en n. 7 aldaar.

8 De editie van 1632; zie Ter Meulen-Diermanse, no. 569.

9 Rabbi Moses ben Maimon; zie over hem IV, p. 15 n. 9. Vossius' zoon Dionysius (zie over hem IV, p. 330 n. 2) had diens (הנשמ הרות[aant.]) in het latijn vertaald; het zag eerst in 1641 het licht onder de titel: *R. Mosis Maimonidae De Idololatria liber. Cum interpretatione Latina & notis Dionysii Vossii.* Amsterdami, Apud Ioh. & Corn. Blaev.

10 De edities der *Voss. Ep.* en der *Voss. Op. IV Ep.* hebben: excudentur.

11 *Gerardi Ioannis Vossii De Theologia gentili, et physiologia Christiana: sive de origine ac progressu idololatriae; deque naturae mirandis, quibus homo adducitur ad Deum, libri quatuor.* Amstelodami 1641.

12 Johannes Meursius, sedert 1625 hoogleraar in de geschiedenis en de staatkunde te Sorø in Denemarken, voordien te Leiden.

13 De editie der *Voss. Ep.* heeft resp. 'retinet' en 'frustratur'.

14 De woorden 'pretio eo' ontbreken in de editie der *Voss. Ep.*

15 De passus 'Ringitur ... rediret' ontbreekt in de uitgave der *Voss. Op. IV Ep.*

Salmasius[1] necdum reversus, sed ex Riveto[2] intelligo propediem affore. Aliud metueram. Sed gaudeo, quod nolit illis gratificari, qui in Galliis remansurum sperarant.

In filio tuo[3] nihil vel nos vel alius hic desiderat quicquam.

Lues, quae superiori anno plus minus duodeviginti millibus Leidae absumpsit[4], vehementer satis Harlemi hoc anno grassata; minus urbe nostra; sic tamen, ut ante mensem unum alterum de hebdomade tolleret supra sexcentos; nunc longe remisit, siquidem intra idem spatium infra trecentos amittimus.

Heinsius[5], ut specimen ostenderet observationum suarum in Novi Instrumenti libros[6], philyram[7] excudi curavit. Sed nondum contigit videre, nec super eo laboro. Subinde fallor, sed vix arbitror illud hic fore. Jam sexennium est, quod paratum sese diceret ad editionem. Si est, qui fuit, non intra alterum sexennium id erit. Praeclarum est ingenium, sed a majoribus studiis ad tantam rem non satis paratum. Sed ipse viderit. Nihil mihi hic seritur aut metitur. Minus malignus esset, amore esset dignissimus utriusque nostri.

De iis, quot ad Rempublicam hanc pertinent, quid scribam? Aliunde illa melius, potissimum ex affine Reigersbergio[8] cognosces.

Illustrissimae dominae conjugi tuae salutem a me et meis[9], uti et optimis liberis[10], Amstelodami.

Illustri nomini tuo addictissimus
Ger. Jo. Vossius.

Prid. Kal. 10 Decembris[11].

Adres, boven aan de brief: Illustrissimo Domino, Hugoni Grotio, Reginae Serenissimae et Regni Suecici legato ad Christianissimum Regem Galliarum. Lutetiam Parisiorum[12].

2861. 1636 december 1. Van N. van Reigersberch[13].

1 De Franse klassiek-filoloog Claude de Saumaise, hoogleraar te Leiden; hij vertoefde met verlof in zijn vaderland.
2 De gewezen Leidse theologie-professor André Rivet.
3 Grotius' tweede zoon Pieter; hij verbleef om studieredenen in het vaderland.
4 Uit ‘absumit’ gecorrigeerd op grond van de *Voss. Ep.* en *Voss. Op. IV Ep.*
5 Daniel Heinsius.
6 *Danielis Heinsii Sacrarvm Exercitationvm ad Novvm Testamentvm Libri XX.* Lugd. Bat. MDCXXXIX; zie no. 2773, p. 407 n. 11.
7 Voor dit gebruik van lindebast zie men Justinianus, *Dig.* XXXII, 1, 52 (Ulpianus, *Lib. vices. quarto ad Sabinum*).
8 Grotius' zwager Nicolaes van Reigersberch.
9 Zie voor hun namen VI, p. 95 n. 15.
10 Thuis waren slechts Cornelia en Diederik.
11 Er zal in originali ‘Xbris’ gestaan hebben.
12 De uitgave der *Voss. Ep.* volstaat met: Hugoni Grotio, Lutetiam Paris.
13 Hs. Amsterdam, UB., coll. RK., M 9 h. Eigenh. oorspr. Tesamen met o.m. no. 2832 beantw. d. no. 2895. Gedrukt Rogge, *Br. Nic. v. Reigersb.*, p. 310.

Mon frère,

Mijn brieff van den lesten Nov.[14], die ick gisteren meende over Zeelant te

14 No. 2859.

senden, is gegaen met den heer ritmeester Harsolten[1], derden sone van den heer Harsolten. Desen comt nu den ouden pat.

De antwoorde bij mij aen den heer van Zuylecum[2] gegeven heeft sijne Ex.[tie3] seer wel behaecht, ende werden sulckx alle stucken veerdych gemaeckt om uEd. die toe te doen commen. Evenwel sal ick wachten, dat uEd., in conformiteyt van mijn antwoorde, op de beste maniere schrijve gelijck off uEd. niet en wiste, wat bescheyt ick hebbe gegeven ende hoe verde alreede wert gegaen, opdat ick hetselve mijnheer den prins mach tonen.

De brieven van den 22 Nov. wt Hamburch seggen, dat de keysersche[4] ende Saxische[5] op het aencommen van den heer Bannier[6], die haer ter plaetse, daer sij van nieuws versamelden, gynck besoucken, vluchtsgewijse sijn vertrocken. Den generael hadde eenyge musquettiers te paerde geset, die haer met sijne ruyterie volchden; eenyge lichte stucken werden oock naergesleept. Arondel[7] seggen onse tijdyngen, dat Ceulen al is gepasseert ende binnen twee, drie dagen hier sal sijn.

Ick verneme niet, dat het seecker [is], dat in Engelant lichtynge van volck geschiet.

Mijn heer den prins sage garen alle het volck te voet ende te paerde, iegenwoordych in dienst van het lant, werde gecontinueert; veele steden oordeelen het te seer beswaerlijck voor het lant.

Ick sal verlangen een van mijn confidente van Numerianus[8] te spreecken, den tijt dunckt mij niet onbequaem om yet te tenteren, maer den cours, die meest Cimons[9] kinderen setten, weet ick niet, off Iustinus[10] soude willen off met reputatie connen volgen. Iovinianus[11] soude met Felix[12] somwijlen wel wenschen sijn hert te mogen exonereren.

Laet mij eens weten, wat uEd. met Krayenburch[13] sal resolveren, opdat men daertoe sooveel toe contribuere (als) mogelijck is.

Ick versoucke mijn gewonelijck[e] gebiedenisse.

UEd. seer dienstwillygen broeder
N. v. Reigersberch.

Desen 1 Decemb. 1636.

Ick meende desen door den ordinaris te senden, dan wert mij geseyt monsieur Losecaet[14] derrewaerts gaet; darom geve ick hem die mede. Tis mij leet, ick niet meer tijt en hebbe.

1 Simon van Haersolte (†1673), derde zoon van Zweder van Haersolte en Johanna van Doorninck; de vader, heer van Swaluenborch en Oosterveen (1582-1643), was landdrost van Salland en afgevaardigde ter Staten-Generaal.
2 Constantijn Huygens, heer van Zuilichem, secretaris van de prins.
3 Frederik Hendrik.
4 De troepen van Ferdinand II.
5 Van Johann Georg, keurvorst van Saksen.
6 De Zweedse maarschalk Johan Gustavsson Banér.
7 Thomas Howard, graaf van Arundel; zie V, p. 318 n. 12.
8 Codenaam voor Amsterdam.
9 Codewoord voor Staten-Generaal.
10 Pseudoniem van Grotius.
11 Pseudoniem van Nicolaes van Reigersberch.
12 Pseudoniem van Grotius.
13 Grotius' derde zoon Diederik; vgl. nos. 2531, p. 56 en 2847, p. 518.
14 Diderik van Losecaat, zoon van Frederik van Losecaat en Adriana de Groot.

Adres: Mijn Heer Mijn Heer De Groot, Raet ende Ambassadeur van de Coninginne ende crone van Sweden bij den Alderchristelijcksten Conynck.

In dorso schreef Grotius: 1 Dec. 1636. N. Reig.

En boven aan de brief: Rec. 13 Dec.

2862. 1636 december 2. Van Willem de Groot[1].

Frater optime,

Hasce litteras an anteversurus an vero subsecuturus sit Losecatius cognatus[2], incertum est; certe is jam itineri se accinxit et, ut nunc flat ventus, vela ad vos facere potuit: eum ut tibi commendem, scio non esse necessarium; illud solum dicam probum ac bonae indolis adolescentem esse dignumque, in quem beneficium hospitii conferas.

A te longo tempore nihil accepi, nisi quod heri mihi traditum est epistolium a te quinto Novembris[3] perscriptum, in quo mentionem facis ejus[4], qui Heinsium[5] sponte sua contra Balsacum[6] defendit.

Nudius tertius filiam nostram[7] baptizavit publice Utenbogardus[8] habita prius egregia concione in magna populi corona omnium cum applausu et admiratione viri octuagenarii et tot casibus ac periculis exerciti. Ita jam ille tacite consecutus est, quod Ordines Foederati concedere noluerunt, abolitionem nempe sententiae: felicior tamen eo Wilhelmus Coddaeus van der Burg[9], unus ex ducibus sive navium praefectis, qui contra Dunkerkanos male rem gesserunt ante annum, qui ab Ordinibus Foederatis hoc impetravit, ut liceat ipsi in patriam redire ea lege, ut coram curia provintiali causam suam defendat, atque ita sententia delegatorum hac aestate contra absentem lata in irritum deducta est.

Novi hic jam nihil est, nisi quod multus hic de conventu Coloniensi sermo, ad quem an et vestra regina[10] suos legatos[11] missura non sit, scire velim.

Ordines Hollandiae in eo sunt, ut centurias aliquot militum velint exauctorare, quanquam contra voluntatem principis[12], sed ita rem aerarii exigere asseverant.

1 Hs. Den Haag, ARA. Eerste ofd. coll. Hugo de Gr. Aanw. 1911 XXIII no. 24. Eigenh. oorspr. Tesamen met nos. 2870 en 2897? beantw. dd. 15 januari 1637 (dl. VIII).
2 Diderik, zoon van Frederik van Losecaat en Adriana de Groot.
3 Ontbreekt.
4 Een anonieme schrijver - wellicht behorende tot de congregatie van de feuillants - had een libel in briefvorm tegen De Balzac uitgegeven; vgl. Ph. Tamizey de Larroque, *Lettres de Jean Chapelain de l'Académie Française. Tome premier. Septembre 1632-Décembre 1640. Collection de Documents inédits sur l'histoire de France publiés par les soins du Ministère de l'Instruction publique. Deuxième Série*. Paris. Imprimerie Nationale, M.DCCCLXXX, p. 127.
5 Daniel Heinsius.
6 De Franse publicist Jean Louis Guez, seigneur de Balzac. Over zijn controverse met Heinsius naar aanleiding van diens in 1632 verschenen *Herodes infanticida* zie men III, p. 186 n. 2.
7 Françoise, geboren op 18 november 1636.
8 De remonstrantse predikant Johannes Wtenbogaert.
9 Zie over Willem Codde van der Burgh o.a. VI no. 2277, p. 223 en VII no. 2511, p. 31.
10 Christina van Zweden.
11 Vgl. no. 2856, p. 532 n. 13.
12 Frederik Hendrik.

Parentes[1] et amici nostri valent vosque omnes salutant.
Raptim.
Tibi obsequentissimus frater
Guilielmus Grotius.

Hagae, 2 Decembris 1636.

Adres: A Monsieur Monsieur Grotius, Ambassadeur de Suède A Paris.
In dorso schreef Grotius: 2 Dec. 1636 W. de Groot.
Boven aan de brief schreef hij: 15 Ianv.

2863. 1636 [december 2]. Aan Ch. Marini[2].

Monsieur,
J'ay receu la vostre du dixiesme de Novemb.[3] de Coire et envoyé par le dernier ordinaire vostre pacquet à monsieur Straesburger[4]. La retraicte inopinée ...[5].
Vostre serviteur très obéyssant.

2864. 1636 december 2. Aan Rijngraaf Otto[6].

Monsieur,
Je vous remercie des advis qu'il vous a pleu me donner par vos lettres du 8/18 Novembris[7]. Celles à monsieur le grand chancelier[8] et à monsieur Muller[9] iront avecq le premier ordinaire m'estant arrivées après le dernier envoy que i'aye faict.
La cour et la ville se resiouyssent icy à cause de l'espérance qu'ils ont de avoir bientost icy monsieur le duc de Weimar[10].
La retraicte inopinée de monsieur le frère du roy[11] et de monsieur le comte[12]

1 Jan de Groot en Aeltgen Borre van Overschie.
2 Gedeelt. copie Den Haag, ARA. Eerste afd. coll. Hugo de Gr. Aanw. 1911 XXIII no. 2, p. 100. In het copieboek van uitgaande brieven van 1636 volgt deze op die van 2 december aan Rijngraaf Otto, waarnaar hij bovendien verwijst (zie hieronder n. 5). Voorts staat hij tussen de brieven aan Marini van 25 november en 9 december (resp. nos. 2851 en 2871), waarbij men bedenke, dat Grotius en Marini elkaar wekelijks schreven. De brief moet dus op 2 december 1636 gedateerd worden. Antw. op no. 2831; tesamen met nos. 2871, 2889 en 2900 beantw. dd. 12 januari 1637 (dl. VIII).
3 No. 2831.
4 Paul Strasburgk, Zweedse hofraad.
5 De copiist heeft hier de woorden ‘etc. comme la lettre précédente’ toegevoegd verwijzend naar brief no. 2864 aan Rijngraaf Otto, waarin Grotius dezelfde mededelingen heeft gedaan als blijkbaar aan Marini.
6 Copie Den Haag, ARA. Eerste afd. coll. Hugo de Gr. Aanw. 1911 XXIII no. 2, p. 99. Antw. op no. 2845. Voor geadresseerde zie V, p. 405 n. 3.
7 No. 2845.
8 De Zweedse rijkskanselier Axel Oxenstierna.
9 Georg Müller, Zweedse hofraad en secretaris van Oxenstierna.
10 Bernhard, hertog van Saksen-Weimar.
11 Gaston Jean-Baptiste de France, hertog van Orléans.
12 Louis de Bourbon, graaf van Soissons.

avoit faict parler icy diversement comme il arrive en des telles occurrences, mais on se rasseure voyant que la peur causée des soupçons les avoit ietté dans une telle résolution et n'on[t] pas aucun desseing de remuer, de quoy ils ont faict donner des asseurances au roy très content tousiours des heureux succez tant en vos qu'en noz quartiers et mettant ordre pour le nettoyement de la Guyenne et recouvrement des isles[1].

Cependant le temps de l'assemblée à Coulogne s'advance, le cardinal Ginetti[2] estant sur le lieu et y attendant ceux de l'empereur[3], du roy de France[4] et du roy d'Espagne[5].

Nous avons icy deux fils de monsieur le landgrave de Cassel[6] lesquels estants passé par l'Angleterre y ont receu des grandes promesses pour sauver soit par guerre, soit par paix les intérest de monsieur leur père. Entre ce royaume-là et la France on travaille encore pour adiuster les articles d'un bon traitté.

Les vents et le mauvais ordre sur le passage de mer nous empeschent depuis quelque temps d'avoir des nouvelles du costé de Suède, Poméranie et mesmes d'Hollande lesquelles autrement ie ne manquerois d'adiouster à celle-cy.

Pourtant, monsieur, ie finiray demeurant vostre très humble et très obéyssant serviteur.

Le 2 déc. nouveau style, 1636 à Paris.

2865. 1636 december 3. Van J. de Groot[7].

Seer Lieve ende waerde zoon ende dochter de Groot,

Ick hebbe op ghisteren[8] in 't corte aen uwer Eed. geschreven nopende Diderick van Losecaat[9] ende zijne comste aldaer, ende also de tijdt te cort was om van andere zaecken te schrijven, also de windt goet was ende dat hij datelick nae Rotterdam moste gaen, zoo moste ick de reste uytstellen tot andere gelegentheyt, ende also de schepen noch niet alle gereet en waeren, zoo hebbe ick nu noch tijdt wat breder van andere zaecken ende namentlick van 'tgunt uwer Eed. zelven aengaet een weynich te schrijven.

1 Ste. Marguerite en St. Honorat.
2 Martio, kardinaal Ginetti, door Urbanus VIII ter vredesconferentie afgevaardigd
3 Ferdinand II; zijn gezanten waren Franz von Hatzfeldt und Gleichen, Johann Ernst Fugger en Ferdinand Siegmund Kurz. Men zie over hen VI, p. 436 nn. 1, 2 en 3.
4 Lodewijk XIII; hij overwoog de afvaardiging van Alphonse Louis du Plessis de Richelieu, kardinaal-aartsbisschop van Lyon, Claude de Mesmes, graaf van Avaux, en Manasse de Pas, markies van Feuquières, terwijl ook de historicus Théodore Godefroy werd verzocht het gezantschap te vergezellen. Vgl. no. 2877.
5 De afgevaardigden van Philips IV waren Francisco de Mello, graaf van Assumar, markies van Tor de Laguna; Fernando de Ribera, graaf van Alcalá en don Antonio Ronquillo.
6 Wilhelm V, landgraaf van Hessen-Kassel; bedoeld zijn zijn beide halfbroers Christian (1622-1640) en Ernst (1623-1693). De Venetiaanse gezant in Engeland, Anzolo Corer, heeft dezelfde vergissing gemaakt in zijn rapport van 17 oktober 1636; zie *Cal. of State Papers Venet*. XXIV, p. 85 en noot t.p.
7 Hs. Den Haag, ARA. Eerste afd. coll. Hugo de Gr. Aanw. 1911 XXIII, no. 23. Eigenh. oorspr.
8 Niet meer aanwezig.
9 Diderik van Losecaat, in 1645 als vendrig overleden, was de zoon van Frederik van Losecaat en Adriana de Groot.

Ende eerst aengaende de attestatiën van de Heeren van Delff nopende dat uwer Eed. in de jaere 1618 anders niet gedaen en heeft dan hetwelcke comform was uwer Eed. commissie daerin en hebben de heeren tot nochtoe niet konnen accorderen, also niemant alhyer doentertijdt daervan notitie en heeft gehouden, ende dat haere memorie zoo goet niet en is, dat zijluyden souden onthouden hebben, hoedat de propoosten pertinentelick waeren gesonden ende wye eygentlick de persoon was, dewelcke dezelffde propoosten soude hebben gesproocken.

De swaricheyt is daerin gelegen, dat eens eenige verclaringe gedaen hebbende zijluyden qualick daer yet bij ofte aff souden willen doen. De heere Nobel[1] heeft menichmael geseyt ende seyt noch, dat alle 'tgunt bij uwer Eed. doentertijdt gedaen is, conform is geweest de resolutiën bij de vroetschap aldaer genomen, maer wij souden het gaerne hebben van degheene, dye doentertijdt de propoosten hadden gevoert, te weeten, dat deze Heeren van Delff verclaeren, dat alsulcken persoon ter dachvaert vanweghen de stadt van Rotterdam geadmitteert sijnde alsulcke propoosten in de volle vergaderinge hadde gesproocken.

Wij zullen alsnoch ons uyterste devoir doen om te mogen wijsen 'tgunt uwer Eed. dyenstelixte soude mogen sijn.

Hyermede, Seer Lieve ende waerde zoon ende dochter de Groot, Godt almachtich wil uwer Eed. ende ons allen verleenen 'tgunt Hij weet, dat ons zalich is.

Al uwer Eed. goetgunstige goede vader
Jan de Groot.

Metter haest tot Delfft, den 3^{en} December 1636 st. novo.

Boven aan de brief schreef Grotius: rec. 12 dec.

2866. 1636 december 3. Van Willem de Groot[2].

Frater optime,

Nefas duxi Losecatium nostrum[3] ad te mittere sine ullis meis litteris, quare haec raptim exaravi sperans juvenem hunc ita se tibi probaturum, ut dignum judicaturus sis, qui te habeat avunculum.

Eadem opera operis Graswinkeliani[4] partem primam adjunxi, quam ille a te videri voluit: profitetur ipse se, dum haec priora scriberet, tua legere distulisse, ne tuis nimium verbis insisteret, quod aliter evitare se vix posse verebatur. Accusat Seldenum[5] malae fidei in citandis locis, sed tamen amicam, ut cum viro nudi (?)-quaque doctissimo, instituit disceptationem.

1 Henrick Willemsz. Nobel; zie IV, p. 468 n. 13.
2 Hs. Den Haag, ARA. Eerste afd. coll. Hugo de Gr. Aanw. 1911 XXIII, no. 24. Eigenh. oorspr. Beantw. d. no. 2888.
3 Diderik van Losecaat; zie no. 2865, p. 547 en n. 10 aldaar.
4 Betreffende Theod. Graswinckel en zijn geschrift tegen John Seldens *Mare clausum* zie men no. 2588, p. 143 en n. 2 aldaar.
5 Zie over hem en zijn boek V, p. 515 nn. 7, 8 en 9.

Vale, frater optime, cum uxore et liberis[6] et nos absentes et hunc praesentem solito amore prosequere.

Raptim.

6 Alleen Cornelia en Diederik bevonden zich bij hun ouders in Parijs.

Tibi obsequentissimus frater
Guilielmus Grotius.

Hagae, III Decembris 1636.

Adres: A Monsieur Monsieur Grotius, Ambassadeur de la couronne de Suède A Paris.

2867. 1636 december 3. Van Ch. Marini[1].

Monsieur,

La nouvelle de la victoire du général Banier[2] qu'il vous a pleu m'envoyer par la vostre du 18/28 d'8bre[3] ie l'ay eue en mesme temps d'Allemagne, et m'en suis resioui avec tous les bons amys grandement pour la conséqueance que ceste bataille portera partout aux adhérans du roy[4], qui en suite d'icelle a rappellé le cardinal de Lyon[5] qui s'en alloit de Coire à Coulogne pour le traitté de la paix, qui à mon advis n'aura point son effect jusques à ce qu'on aye le revanche de l'invasion de la France.

Il a aussy ratifié la capatulation de Chiavenne[6], laquelle les Grisons ayant par cy-devant acceptée i'espère qu'en peu de temps tout sera bien accomodé, l'argent estant aussy par chemin pour le payement des officiers Grisons.

Dieu veulle que de mesme en Italie les affaires du roy puissent reprendre meilleur plis, en secourrant le duc de Parme[7] par la prise de Coarso réduit à l'extrémité. Et si l'ennemy vuide de la France il y a apparance qu'on voudra embrasser le secours de Piacence avec tout effort. Le cardinal de Savoye[8] ayant pris la protection d'Allemagne et renoncé à celle de France s'est fait partisan des Espagnols qui jusques à présent sont invincibles en Italie.

L'Eternel rabaisse leur orgeuil et conserve nostre party en bonne prospérité.

Je demeure, monsieur,

Vostre serviteur très humble
Marini.

De Coire, ce 23 de 9bre/3 de Xbre 1636.

1 Hs. Den Haag, ARA. Eerste afd. coll. Hugo de Gr. Aanw. 1911 XXIII, no. 9. Eigenh. oorspr. Antw. op no. 2816; beantw. d. no. 2900. Betreffende geadresseerde zie V, p. 436 n. 4.
2 De Zweedse maarschalk Johan Gustavsson Banér; het betreft diens overwinning bij Wittstock.
3 No. 2816.
4 Lodewijk XIII van Frankrijk.
5 Alphonse Louis du Plessis de Richelieu, kardinaal-aartsbisschop van Lyon, oudste broer van de eerste minister.
6 Het verdrag van Chiavenna was op 7 februari 1636 gesloten tussen Graubünden en de Veltlin onder bemiddeling van de Franse koning.
7 Odoardo Farnese.
8 Maurizio; zie over hem no. 2855, p. 531 n. 8.

In dorso schreef Grotius: 3 Dec. n.st. 1636 Marin.
Boven aan de brief: rec. 16 dec.

2868. 1636 december 5. Aan A. Oxenstierna[1].

Excellentissime Domine,

Eum, qui Corbiae postremo pro[2] hostibus praefuerat[3], Atrebati non modo in vincula datum, sed et supplicio affectum discimus: et rex[4] ipse hoc oppidum utrimque amissum ait, pari flagitio. Quae quanquam tacitae conventionis suspiciones diluunt, multum tamen de armorum aut generali aut locali suspensione susurrant.

Credibile id faciunt res cardinalis[5], ex quibus res Galliae pendent: qui cum pacem videat coiri non posse, nisi ut et de restituenda regina matre[6] agatur et de matrimonio Lotharingico[7], quod priusquam rescindatur, prius se pontificatu abiturum dixit pontifex[8], et ad bellum aegre expediri pecunias, facilioribus ad motus vulgi animis ob hostium propinquitatem et ob principum ab aula aperta jam dissidia, ipsa necessitate ad viam illam tertiam trudi videtur, quod eo honestius processurum videtur, si prius Aquitania depelli possit hostis et insulae duae[9] recipi, qua spe pleni jam sunt Galli publicantes hostium classem et duces a sua partim duos aditus insularum tenente partim circumnavigante clausos teneri. Si id succedat, de quo dubito, constitura tum demum est tot impendiorum in classem factorum ratio.

Nuntius pontificius[10] literarum commeatus nescio an omnibus, certe sibi per Brabantiam recuperavit.

Mutatum de Davausio[11] consilium, iterumque placuit mitti et hunc Coloniam, credo, ut hic arcanis rerum immineat pater Iosephus[12].

Angli responsum adhuc super charta sua exspectant: cumque retineri se Ratisbonae post electum jam regem romanum[13] passus sit Arundelius[14], pro certo haberi debet nova illos spe lactari et potius sumturos quicquid offertur - id quid quantumque sit nescire se heri mihi serio dixit Licestrius[15] - quam ut bello se induant, quo tempore alii eo se exuere parant.

Rogatus ab illis, quid Suedi, ut pacem faciant, postulent sibi, dixi amicorum certam salutem, et quam longissime amotos videre eos, qui sibi nocere, si possint, velint.

1 Gedrukt *Epist.*, p. 282; *Oxenst. Skrifter* 2. afd. II, p. 272. Gedeelt. vert. Brandt-Cattenb., *Leven* II, p. 77.
2 In de uitgave der *Oxenst. Skrifter* ontbreekt ‘pro’.
3 George de Brimeu.
4 Lodewijk XIII van Frankrijk.
5 De Richelieu.
6 Maria de Medici; zij verbleef in de Zuidelijke Nederlanden.
7 Het betreft het in 1632 gesloten huwelijk van de broer van de koning, Gaston Jean-Baptiste de France, hertog van Orléans, met Margareta van Lotharingen, dat men ongeldig wilde verklaren; zie *Merc. Franç.* XX, p. 849 vv. en p. 989 vv.
8 Urbanus VIII.
9 Ste. Marguerite en St. Honorat.
10 Giorgio Bolognetti.
11 Claude de Mesmes, graaf van Avaux.
12 De capucijn père Joseph, François Leclerc du Tremblay, was de gunsteling van De Richelieu.
13 Op 30 december 1636 werd Ferdinand, zoon van keizer Ferdinand II, tot Rooms koning gekroond.
14 Thomas Howard, graaf van Arundel; zie V, p. 318 n. 12.
15 De extra-ordinarius Engelse gezant in Parijs, Robert Sidney, graaf van Leicester.

Landgravii Casseliensis[1] duo fratres[2] me accesserunt: item adolescens princeps Wirtembergicus[3] ab hac urbe nescio quo abiens, puto ad occultandam alibi paupertatem, quando nihil ei a regiis ministris persolvitur. Omnes se reginae[4], rectoribus[5] regni Suedici ac nominatim Tuae Sublimitati commendant. Wirtembergicus Suedicam militiam cupere videtur, quanquam alii mihi dicunt permissum ei a rege ea conditione quam domui ejus imperator[6] indulget, et ipse fruatur.

Mitto[7] purgationes ad regem missas a fratre regio Blesis, a Suessionensi[8] Sedano. Nam is ibi manet neque ad Helvetios, ut dictum fuerat[9], abit. Additur fratrem regium spem facere sui in aulam adventus. Suessionensis mater[10] regem primum, jam et cardinalem adiit, imo et Combalettam[11]. Ex hujus spreto matrimonio nata creditur cardinalis ab eo alienatio, aucta nuper, cum centuriam suam praetoriam a cardinalitia sua praecedi comes noluit principis Condaei[12] id concedentis exemplum aspernatus. Quod ut ulcisceretur, effecit, ut multa regis imperia in castra comitis ipso comite ignaro perferrentur: utque comes, cum capta Corbia regem salutaret, in praefecturam suam Campaniae digredi volens non sineretur, sed Lutetiam juberetur ire, quo tempore rex principis Condaei labores liberaliter praedicans de comitis actibus nihil dicendo infensiorem animum satis ostenderit. Iam vero postquam collocuti inter se frater regius et comes praesentia se gravate ferre manifestum fecere, cardinalis satis intelligens, quantum inde ad publica in se odia alimenti accessurum sit, lenibus remediis sanare hoc malum potius quam pristina severitate asperare aggreditur.

A Polonia quam nihil amicum nobis exspectandum sit, si alia non essent argumenta, monere nos posset legati Polonici[13] Ratisbonensis oratio. Tamen ambiri ab eo rege[14] in matrimonium imperatoris filiam[15], quod passim spargitur, et quidem Silesia dote dicta, vix est, ut credam.

De legatis ad pacem varii sunt sermones. Alii audito Lugdunensem[16] - is nunc apud Helvetios est - a Gallia mitti, constitutum et imperatori et regi Hispaniae[17] ajunt cardinales pro se quoque mittere, Pasmannum[18] et Borgiam[19].

1 Wilhelm V, landgraaf van Hessen-Kassel.
2 Christian en Ernst; vgl. no. 2864, p. 547 n. 6.
3 Roderich; zie no. 2593, p. 150 n. 8.
4 Christina van Zweden.
5 Zie voor hun namen no. 2533, p. 58 n. 12.
6 Ferdinand II.
7 Ontbreken.
8 Louis de Bourbon, graaf van Soissons.
9 Vgl. no. 2856, p. 533.
10 Anne de Montafié.
11 Marie Madeleine de Vignerot, dame de Combalet, nicht van De Richelieu.
12 Henri de Bourbon, prins van Condé.
13 Jerzy Ossolinsky; vgl. no. 2869, p. 555.
14 Wladislas VII (IV).
15 Cecilia Renata, met wie Wladislas inderdaad in 1637 huwde.
16 Alphonse Louis du Plessis de Richelieu, kardinaal-aartsbisschop van Lyon, oudste broer van de eerste minister.
17 Philips IV.
18 Petrus, kardinaal Pázmány, kardinaal-aartsbisschop van Gran in Hongarije; zie no. 2847, p. 517 n. 4.
19 Gaspard, kardinaal Borja y Velasco (1584-1645).

Alii displicere ajunt pontifici quenquam cardinalem nisi a se venire. Imprimis displicere Borgiam. Sed haec dies expediet.

Interim in Aquitaniam missa sunt peditum IV^{m}, turmae quatuor.

Cardinalis plus quam antehac vitae suae cavet et nuper, cum ab Ambiano Ruellam veniret, cingebatur justo prope exercitu. Nec mirum, nam rex ipse cognito duorum principum discessu, statim quaesierat, an interfecissent cardinalem.

Combaletta amissa spe majorum conjugiorum dicitur nuptura cardinali Valettae[1], qui exuta purpura magnas accepturus sit praefecturas.

In Bastiliam sex nobiles viri dati sunt[2], qui duorum principum consiliis immixti creduntur. Fratri regio libertas datur, in qua volet domuum suarum aut regiarum degendi: et si pertendat, oppida quoque datum iri, securitatis munimenta. Sed privatim ipsi honorificentius, publico utilius fore, si ad breve cum rege colloquium veniat.

Ducem Bernhardum[3] in Germaniam ire avidum forte huc trahet cardinalis, ut in propinquo habeat salutis suae propugnatorem, quod in mentem mihi revocat illud Taciti post detectam Pisonianam conjurationem[4]: Volitabant per fora, per domos, rura quoque et proxima municipiorum pedites equitesque permixti Germanis, quibus fidebat princeps[5] quasi externis[6].

23 Novembris novi Cal. ad Ionssejum erat Gallasius[7], cujus sub id tempus equites loricati CCCC a Tubatelio[8] caesi. Rhenum transiturus sit an comitatensibus eorumque vicinis mansurus gravis, necdum scitur. Ad XXX millia imminutus ei creditur exercitus: Gallicus cum Germanis XV^{m} facit Barrensi in agro et in proximis Campaniae hiemem, ut creditur, acturus.

Ex edicto regis contra oppidanos Corbiae[9] apparet, quam periculosa sit Galliae, si quando in Hispanum bellandum est, monachorum factio.

Aysema[10], comes ab imperatore factus, ut audio, laborat, ut in solido locet Germaniam Batavosque inter pacis veteris jura adjutore Coloniensi antistite[11] illud, credo, quod apud Lucanum[12] est, cogitante:

> - - nos praeda furentum
> Primaque castra sumus[13].

1 Louis de Nogaret d'Epernon de La Valette.
2 De namen van deze lieden heb ik niet kunnen achterhalen.
3 Bernhard, hertog van Saksen-Weimar.
4 Gaius Calpurnius Piso was in 65 n. Chr. het hoofd van een samenzwering tegen keizer Nero; na de ontdekking ervan werd hij tot zelfmoord gedwongen.
5 Nero.
6 Tacitus, *Ann.* XV, 58, 2.
7 Matthias, graaf Gallas, generaal-majoor in dienst van Ferdinand II.
8 Johann Christoph Taupadell, officier in het leger van Bernhard van Saksen-Weimar.
9 Afgekondigd te Chantilly op 14 november 1636: *Déclaration ... tant contre les bourgeois et habitans de la ville de Corbie, qu' aucuns des religieux de l'abbaye de l'Ordre Sainct-Benoist de la dite ville. Verifiée en Parlement, le 27 novembre 1636.* Paris, A. Estiéne, P. Mettayer, C. Prévost et P. Rocolet, 1636.
10 Foppe van Aitzema; nadat hij reeds in 1635 door de keizer tot vrij-baanderheer des Rijks gemaakt was, werd hij in 1636 begiftigd met het vierde deel van het eiland Ameland, waarover de keizer als een rijksleen meende te kunnen beschikken.
11 Ferdinand van Beieren, aartsbisschop-keurvorst van Keulen.
12 Marcus Annaeus Lucanus (38-65), latijns dichter.
13 *Phars.* I, 250/1.

Rhaetorum de Gallis querelae haud injustae sane, nisi multa pati temporum necessitas cogeret, parum secundis Helvetiorum animis exceptae sunt, nisi apud Lucernates. Coloniam illud quoque negotium transmovetur, ut et eorum, de quibus Ratisbonae disputari coeperat, pleraque.

Quae ultra Samaram sunt hostium copiae quiescunt. Miles omnis etiam proxime hanc urbem sumtu vicanorum vivit. Mitto[1] praeceptum regis de iis, quae militi praebenda sunt a vicanis, sed hic multo plura praebere militibus coguntur ac praeterea a suis magistratibus, quos electos vocant, indictionibus sub nomine annonae militaris, quarum pecunias scilicet eidem magistratus sibi retinent ad compensanda impendia, quibus minutas illas dignitates emerunt. Haec comparatio efficiet, ut populi minus de Suedis Galliae jampridem sine stipendio militantibus querantur, praesertim si et nunc quid pecuniae eo a rege mittitur firme inter viscatas ducum manus adhaerescat.

Rogandus Deus est, cuncta ad bonum vertat. Idem, Excellentissime atque Illustrissime Domine, serenissimam reginam, rectores regni ac Tuam praecipue Sublimitatem valentes vigentesque servet.

Tuae Sublimitatis cultor devotissimus
H. Grotius[2].

Lutetiae, 5 Decembris novi Cal. 1636.

Adres: Axelio Oxenstiernae, Sacrae Reg. Maj. Regnorumque Sueciae Senatori et Cancellario.

2869. 1636 december 5. Aan N. van Reigersberch[3].

Mijnheer,

Wij sijn veele weecken sonder brieven geweest. UE. laeste bij mij ontfangen waeren van den XXI[en] October[4]. Ick denck zij alle tesamen overhoop sullen overcomen. Andere hebben over Engelant brieven gehadt.

Ick sende uE. de brieven van Monsieur[5] ende den graeff van Soissons[6], dye uwe E. met mijnheer Spiering[7] sal mogen communiceren, als oock de volgende tijdinge met oordeel. Ick heb daernae beter gevonden selff de noodigste tijdingen aen mijnheer Spierinck te schrijven om ombragie te ontgaen ende sijne Gestr. mijne saecken voor het gepasseerde ende toecomende recommanderen.

1 Ontbreekt.
2 Naam en onderschrift ontbreken in de uitgave der *Epist.* Voor de namen der ‘rectores’ zie men p. 58 n. 12.
3 Hs. Amsterdam, UB., coll. RK., R 3 l. Eigenh. oorspr. Niet ondertek. Tesamen met o.m. no. 2839 beantw. d. no. 2898. Geciteerd Brandt-Cattenb., *Leven* II, p. 77.
4 Ontbreekt.
5 Gaston Jean-Baptiste de France, hertog van Orléans, broer van Lodewijk XIII; zie voor de brieven no. 2868, p. 551 en n. 7 aldaar.
6 Louis de Bourbon, graaf van Soissons.
7 Petter Spiring Silvercrona, raad van financiën van Zweden in Duitsland.

Den coning[8] laestmael, als hij eerst hoorde het vertreck van dye twee princen[9], vraegde, off zij den cardinael[10] omgebracht hadden, maer den cardinael

8 Lodewijk XIII.
9 Monsieur en de graaf van Soissons.
10 De Richelieu.

heeft daer ordre opgestelt, zijnde van Amiens te Ruelle gecomen met groote menichte van cavallerie ende infanterie wel beset. Men heeft door mons.r Batru[1] des conincx broeder gepresenteert, dat hij mag nemen eenige van des conincx huysen hem best geleegen tot zijn wooninge: oock ten uyterste steden van asseurantie, doch te kennen gevende, dat het hem eerlijcker, voor het publyck beter sal zijn, dat hij met den coning een salve uytspreecke; off hij dit doen sal, staet te bezyen.

Den graeff van Soissons is te Sedan, eenige zijn van advijs, hij nae Hollant behoort te gaen. Den cardinael considerende den generalen haet tegens zijne persoon gaet in dese occurrentie buyten zijne natuyre sacht. De moeder van den grafe (?)[2] is nyet alleen bij den coning geweest, maer oock bij den cardinael ende bij Madame de Combales[3], dewelcke, alsoo 't schijnt, de hoope van hooger huwelijck haer ontgaet, gedestineert werdt ten huwelijck aen den cardinael de la Valette[4] met groote goeden ende gouvernementen.

Tot dissolutie van het huwelijck van des conings broeder met de princesse Margarite[5] seyt de paus[6] noyt te sullen verstaen ende lyever het pauselijcke ampt te sullen quiteren.

Wij verstaen den sargeant-majoor, dye te Corbye hadde gecommandeert[7], t'Atrecht is geëxecuteert. Dat sal andere suspiciën van heymelijcke handelingen wechnemen. Evenwel wordt zeer gesproocken van een stilstant. Conde men eerst de Spaignaerden uyt Guienne doen vertrecken, waertoe twintich compaigniën te paerd, vyerduysent man te voet zijn gesonden, ende daerbij de eylanden[8] uyt haere hand crijgen, alwaer men seyt, de Spaensche vloot bij de Fransche rondom beset te zijn, het waere veel.

Galas[9] was den XXvII (?) Nov. te Jossey bij de Saône. Vyerhondert ruyters in 't uytloop waeren hem afgeslagen bij Tubattel[10]. Sijn leger geëstimeert op XXXm man, onseecker, off het meest daerontrent blijft off over Rijn gaet. 't Fransche leger aldaer geëstimeert op XL (?)m schijnt te sullen verwinteren in het Barrois ende Champagne.

Off hertogh Bernhard hier comt, is onseecker. Hij soude garen een tocht in Duytschlant doen. Tot Corbye, eer het aen de Spaignairden overging, hebben de monicken van S.t Benoist de Franchoysen niet willen absolveren nochte communiceren, ten waer zij de stadt overgaven, een goede vermaeninge voor alle staten om haer voor dat volck te wachten.

't Gelt sal hyer voortaen quaelijck te vinden zijn ende de paix nyet wel connende getroffen werden sonder te spreecken van de veele poincten den cardi-

1 Guillaume Bautru, graaf van Serrant.
2 Anne de Montafié.
3 Marie Madeleine de Vignerot, dame de Combalet, nicht van De Richelieu.
4 Louis de Nogaret d'Epernon de La Valette.
5 Men trachtte het huwelijk van Gaston met Margareta van Lotharingen ongeldig te doen verklaren; zie *Merc. Franç.* XX, p. 849 vv. en p. 989 vv.
6 Urbanus VIII.
7 George de Brimeu.
8 Ste. Marguerite en St. Honorat.
9 Matthias, graaf Gallas, generaal-majoor in dienst van Ferdinand II.
10 Johann Christoph Taupadell, officier in het leger van hertog Bernhard van Saksen-Weimar.

nael hinderlijck, als de restitutie van de coninginne-moeder[1], te' *(sic)* huwelijck van Lorraine[2] etc., schijnt dat het op een stilstant sal moeten aencomen.

De nuntius[3] heeft de cours van de brieven over Brabant becomen, maer, soo eenige seggen, voor hem alleen.

De twee broeders[4] van mijnheer den landgraeff[5] zijn mij dese dagen wesen besoecken.

Arondel[6] blijft te Regensburch, naedat nu een Roomsch coning[7] is gemaeckt.

Den graeff van Licester[8] - dewelcke men seyt hyer nyet lang en sal blijven - seyt nyet te weten, waerop de saecken loopen. Mij dunckt, dat d'Engelschen haer nu minder, als zij geseyt hebben, sullen contenteren.

Ick heb gezyen de propositie van den Poolschen ambassadeur[9] te Regensburgh zeer schots tegen Sweden. Eenige seggen hij des keysers dochter[10] vrijt ende Silesië tot een huwelijckgifte. Ick en meene het niet.

Veele personen werden hyer in de Bastille geset[11]. Des conincx afkericheyt van den graeff van Soissons heeft gebleecken, doordyn den coning in het leger veel commandementen heeft gesonden sonder hem dye te communiceren, naedat hij op zijn hoocheyt staende des cardinaels guarde voor de zijne niet en hadde willen laeten marcheren, 't welck den prins van Condé[12] toelaet, ende, als den graeff uyt het leger bij den coning quam hoopende te mogen gaen nae sijn gouvernement, wierd hem sulcx geweygert, ende den coning lyet nyet hooch te verheffen de dyensten van den prins van Condé sonder van des graeffs dyensten yet te spreecken.

Wye nae Colen gaet, is noch onseecker. 't Schijnt de paus niet garen en syet, dat anderen oock cardinalen senden, want op het exempel van den cardinael de Lyon[13] schijnt, dat den keyser[14] Pasman[15] ende den coning van Spaignie[16] Borgia[17], dye quaelijck met de paus is, wilde senden.

Van mons.[r] d'Avaux[18] nevens Feuquière[19] te senden werdt hyer wederom

1 Maria de Medici; zij verbleef in de Zuidelijke Nederlanden.
2 Vgl. p. 554 n. 5.
3 Giorgio Bolognetti.
4 Christian en Ernst; zie no. 2864, p. 547 n. 6.
5 Wilhelm V, landgraaf van Hessen-Kassel.
6 Thomas Howard, graaf van Arundel; zie over hem V, p. 318 n. 12.
7 Eerst op 30 december werd Ferdinand, zoon van Ferdinand II, tot Rooms koning gekroond.
8 De extra-ordinarius Engelse gezant in Parijs, Robert Sidney, graaf van Leicester.
9 Jerzy Ossolinsky.
10 Cecilia Renata, dochter van Ferdinand II, huwde in 1637 met de Poolse koning Wladislas VII (IV).
11 Vgl. no. 2868, p. 552 n. 2.
12 Henri de Bourbon, prins van Condé.
13 Alphonse Louis du Plessis de Richelieu, kardinaal-aartsbisschop van Lyon, oudste broer van de eerste minister.
14 Ferdinand II.
15 Petrus, kardinaal Pázmány, kardinaal-aartsbisschop van Gran in Hongarije; zie no. 2872, p. 559 n. 2.
16 Philips IV.
17 Gaspard, kardinaal Borja y Velasco.
18 Claude de Mesmes, graaf van Avaux.
19 Manasse de Pas, markies van Feuquières.

gesproocken. Ick denck pater Joseph[1], van welcke te senden over eenige dagen gesproocken was, lyever heeft hyer blijft.

Veele personen suspect van communicatie met de twee gemiscontenteerde princen raecken in de Bastille.

Wij verstaen hyer, dat Aysma[2] is graeff gemaeckt bij den keyser ende de neutraliteyt tusschen 't rijck ende de heeren Staten vast staet, zijnde daerin zeer geassisteert bij den bisschop van Colen[3].

's Vijants volck, dat aen d'andere zijde van de Somme is, doet nyet. De soldaten tot op twee mijlen bij Parijs leven op den boer. Den coning heeft eenige ordre gestelt, wat men elck soldaet soude geven, maer de boeren moeten wel meer geven, ende daerenboven trecken de nieuwe landoverhyden, dye men etens vordert - rectius reprouvez -, groote sommen van de arme luyden, om haer vrij te houden van de soldaten, daer zij nyet minder en doen als dat.

De predicanten van Charenton hebben onlancx de graeff van Suse[4], dye gouverneur zijnde van Mompelgard aldaer is overleden, schriftelijck geraeden met de lutherschen aldaer - alsoo hem de tael bekent was - te communiceren, gelijck hij heeft gedaen.

Den heer van Oosterwijck[5] is noch hyer niet.

Tot Parijs, den V December XVI^{C}XXXVI.

Wanneer yet sonderlingh te adviseren is, soude uE. dyenen een duplicata te senden over Engelant door hulp van eenige coopluyden.

In margine schreef Van Reigersberch: Broeder de Groot, den 5 Decemb. 1636 wt Paris.

2870. 1636 december 9. Van Willem de Groot[6].

Frater optime,

Cognatum Losecatium[7] jam ad vos venisse spero; usus est enim vento admodum favente, cui has litteras tradas velim et me de adventu ejus quamprimum facias certionem.

Nunc nihil fere apud nos occurrit scriptu dignum, nisi quod D.^{s} Beverwartius[8] Leccae dominus inter nobiles Hollandiae, qui ad comitia vocari solent, adscitus est, magno usui futurus principi[9], a quo dependet.

1 François Leclerc du Tremblay, de capucijner monnik, bekend als gunsteling van De Richelieu.
2 Foppe van Aitzema; vgl. no. 2868, p. 552 en n. 10 aldaar.
3 Ferdinand van Beieren, aartsbisschop-keurvorst van Keulen.
4 Louis de Champagne, graaf van La Suse, gouverneur van Montbéliard; hij overleed in 1636 kort na zijn benoeming tot luitenant-generaal.
5 De nieuw benoemde Staatse gezant in Parijs, Willem van Liere, heer van Oosterwijk.
6 Hs. Den Haag, ARA. Eerste afd. coll. Hugo de Gr. Aanw. 1911 XXIII, no. 24. Eigenh. oorspr. Tesamen met nos. 2862 en 2897? beantw. dd. 15 januari 1637 (dl. VIII).
7 Diderik, zoon van Frederik van Losecaat en Adriana de Groot.
8 Lodewijk van Nassau, heer van Beverweerd, natuurlijke zoon van prins Maurits bij Margaretha van Mechelen; zijn broer, Willem van Nassau, heer van der Leck, eveneens een onechte zoon van Maurits en Margaretha van Mechelen, was in 1627 overleden.
9 Frederik Hendrik.

Est et nunc Hagae Lancelottus Brederodius[1], qui multa pecunia in extructionem molendinorum, quibus terrae siccantur, frustra consumta nunc petit ereptum sibi senatoris locum restitui, et non paucos reperit sibi faventes.

De Utenbogardo[2] altum ubique silentium, ita ut illi jam secure in utramque aurem dormire liceat.

Nudiustertius venere huc nuntii de egregia victoria, quam de Hatsveldio[3] et Gotsio[4] in Hassia prope Casselum reportavit vester Banerius[5] fugato hostili equitatu et peditatu ad internecionem caeso, captis etiam impedimentis et tormentis bellicis; sed haec tu et certius et melius ex Illmo D.^{no} legato[6] et aliunde intelliges.

Nihil igitur addam praeterquam parentes[7], puerperam[8], infantem[9], me reliquosque amicos bene valere vobisque Deum propitium et omnia felicia precari.

Vale.

Tibi obsequentissimus frater
Guilielmus Grotius.

Hagae, IX Decembris 1636.

Adres: A Monsieur, Monsieur Grotius, Ambassadeur de la Reine et couronne de Suède vers le Roy Trèschrestien A Paris.

Boven aan de brief schreef Grotius: rec. 15 Ian.

In dorso: 9 dec. 1637 *(sic)* W. de Groot.

2871. 1636 december 9. Aan Ch. Marini[10].

Monsieur,

La vostre du 7/17 de Novemb.[11] m'a esté donnée le sixiesme mois de Décemb. selon le nouveau style. Nous serons bien aises d'entendre que les Grisons s'accommodent avecq leur anciens alliez et s'il les remuements de Transilvanie continuent, ils pourront servir pour modérer la ioye qui est à Ratisbonne à cause de l'élection d'un roy des Romains[12].

1 Jhr. Lancelot van Brederode werd op 16 juni 1599 op 15-jarige leeftijd als Lancelotus a Brederode Hagiensis te Leiden als student in de letteren ingeschreven. Hij was raadsheer van 24 mei 1613 tot 24 februari 1620.
2 De bejaarde remonstrantse predikant Johannes Wtenbogaert.
3 Melchior von Hatzfeldt und Gleichen.
4 Johann, graaf van Götz, generaal-majoor in dienst van Ferdinand II.
5 De Zweedse maarschalk Johan Gustavsson Banér.
6 Bedoeld zal zijn de Zweedse gezant in Den Haag, Ludwig Camerarius.
7 Jan de Groot en Aeltgen van Overschie.
8 Willems vrouw Alida Graswinckel.
9 Françoise, geboren op 18 november.
10 Copie Den Haag, ARA. Eerste afd. coll. Hugo de Gr. Aanw. 1911 XXIII no. 2, p. 101. Antw. op no. 2842; tesamen met nos. 2863, 2889 en 2900 beantw. dd. 12 januari 1637 (dl. VIII). Betreffende geadresseerde zie men V, p. 436 n. 4.
11 No. 2842.
12 Op 30 december werd Ferdinand, zoon van keizer Ferdinand II, tot Rooms koning gekroond.

Monsieur le grand chancelier[13] ne part point cet yver de la Suède dont il m'a

13 De Zweedse rijkskanselier Axel Oxenstierna.

escrit le 8/18 d'Octob.[1] qu'on y faisoit une convocation de tous les sénateurs du royaume pour délibérer sur les affaires présent. J'appren aussi par une lettre de monsieur Steno Bielke[2], ambassadeur de la reine de Suède en Poméranie du 12/22 Octob. que la victoire de Witstock a esté plus grande qu'on a dit, puisque les drappeaux et estendarts pris viennent au nombre de cent et soixante, que le marescal Wrangel[3] a pris Swets, une place très forte, et que nos gens sortis de vieux Stetin ont défait un escadron de cavalerie ennemie, commandé par Burgstorffen[4] à Pirits, pris le maior[4] et plusieurs officiers.

Je voudrois voir le traitté entre la France et l'Angleterre plus advancé que ie ne le voy, craignant que l'Angleterre ne se laisse contenter à Ratisbonne de bien moins qu'elle n'a faict semblant.

De ce costé icy nous n'entendons rien de l'ennemi depuis la reprise de Corbie. On ne parle que de l'envoy des toutes parts à Coulogne. Je ne croy pas que ceux qui y sont nécessaires s'y trouvent avant le caresme.

Et demeure, monsieur,

vostre serviteur très humble.

De Paris, le 9 de décemb. 1636 n. styl.

2872. 1636 december 9. Aan de Graaf van Nassau-Saarbrücken[5].

Monsieur,

Comme de bon coeur ie désirerois de vous pouvoir rendre des services plus grands et plus importants, ainsi n'ayant pas d'aultre subiect i'ay esté bien aise de vous servir en donnant l'addresse à vostre lettre à monsieur le grand chancelier[6] lequel est encore en Suède et viens de recevoir à l'heure une sienne lettre du 18 d'Octob. nouveau style datée à Stockholm[7].

Vous nous obligez tous, monsieur, en tesmoignant la resiouyssance que prenez du bon succès à Witstock lequel vrayement a esté plus grand encore qu'on n'ait dict puisqu'on trouve des drappeaux et des estendarts pris iusqu'à cent soixante et tout le canon.

1 No. 2802.
2 Over Sten Bielke zie no. 2658, p. 241 n. 9.
3 De Zweedse veldmaarschalk Herman Wrangel.
4 Georg Ehrentreich von Burgsdorf, jongere broer van Konrad von Burgsdorf; vgl. verderop, no. 2899, p. 601 n. 9.
4 Georg Ehrentreich von Burgsdorf, jongere broer van Konrad von Burgsdorf; vgl. verderop, no. 2899, p. 601 n. 9.
5 Copie Den Haag, ARA. Eerste afd. coll. Hugo de Gr. Aanw. 1911 XXIII no. 2, p. 102. Geadresseerde is een der graven van Nassau-Saarbrücken, Wilhelm Ludwig, Johann of Ernst Kasimir; vgl. no. 2568, p. 114 en n. 5 aldaar.
6 De Zweedse rijkskanselier Axel Oxenstierna.
7 No. 2802.

Depuis le marescal Wrangel[8] a pris la très forte place de Swets et les nostres sortis de vieu Stetin ont ruiné un esquadron de cavallerie ennemie commandée par Burgstorffen[9] à Pirits, pris le maior et plusieurs officiers.

8 Herman Wrangel.
9 Georg Ehrentreich von Burgsdorf, jongere broer van Konrad von Burgsdorf; vgl verderop, no. 2899.

Les affaires de France, Dieu mercy, de ce costé icy, sont en bon estat depuis la reprise de Corbie l'ennemy ne se remuant plus: et on se prépare pour luy donner des affaires au printemps, cependant que les cardinaux du pape[1], de l'empereur[2], des rois de France[3] et d'Espagne[4] disputeront à Coulogne sur les conditions de la paix.

Je vous prie de croire, monsieur, que ie demeure tousiours
vostre très humble et très affectioné serviteur.

A Paris, le 9 Décemb. nouveau styl. 1636.

2873. 1636 december 9. Aan Rijngraaf Otto[5].

Monsieur,

Ayant receu un récit plus particulier de la victoire de Witstock avecq les premières suites et cela de très bonne main, assavoir de monsieur Bilke[6], ambassadeur de la reine de Suède[7] en Poméranie, i'ay creu estre de mon debvoir de vous en faire part afin que non seulement vous vous resiouyssiez d'un advantage si notable que vous est arrivé, mais aussi sur cela fassiez iugement de ce que nous devons espérer pour l'advenir, ce que, selon l'apparance, ne peut estre que très bon pour nous et nos amis, soit qu'on nous force à continuer la guerre, soit que les ennemis se disposent à une paix seure et générale.

Les lettres que i'ay receu de monsieur le grand chancelier du 8 Octob. vieux style[8] et de monsieur Bielke du 12 Octob. de mesme style[9], celle-là de Stockholm, celle-cy de Stetin, me tesmoignent que la Suède se prépare tellement à une guerre vigoureuse où elle cependant ne s'éloigne pas d'une telle paix dans laquelle tous nos amis et alliez puissent trouver un repos équitable.

L'ennemi ne fait rien sur la frontière de la Picardie et la cour icy demeure ferme sans estre aucunement esbranlée par la retraitte de deux ieunes princes[10].

Je prieray le bon Dieu, monsieur, de conduire toutes les affaires au bien publicq et particulièrement de vous donner toutes sorte de félicité.

Vostre très humble et très obéyssant serviteur.

1 Martio, kardinaal Ginetti, afgevaardigde van Urbanus VIII ter vredesconferentie.
2 Petrus, kardinaal Pázmány S.J., aartsbisschop van Gran (Strigonium) in Hongarije, door Ferdinand II als onderhandelaar aangewezen.
3 Alphonse Louis du Plessis de Richelieu, kardinaal-aartsbisschop van Lyon, aangewezen als leider van de delegatie van Lodewijk XIII van Frankrijk.
4 Philips IV wilde zijn afvaardiging stellen onder leiding van Gaspard, kardinaal Borja y Velasco.
5 Copie Den Haag, ARA. Eerste afd. coll. Hugo de Gr. Aanw. 1911 XXIII no. 2, p. 100. Voor geadresseerde zie men V, p. 405 n. 3.
6 Over Sten Bielke zie men no. 2658, p. 241 n. 9.
7 Christina.
8 No. 2802.
9 Deze brief is verloren geraakt.
10 Monsieur - Gaston, hertog van 0rléans - naar Blois en de graaf van Soissons - Louis de Bourbon - naar Sedan.

A Paris, le 9 de Décemb. 1636 nouveau style.

2874. 1636 december 11. Van Ch. Marini[1].

Monsieur,

Par l'ordinaire passé[2] ie vous ay escrit en quel estat estoyent nos affaires icy, ores ie le vous puis reconfirmer en tant que les officiers Grisons se sont accordez avec la France pour leur paye, et eux estant contentez pourront tant plus aisément disposer les communautez à l'acceptation des articles de Tiranne qu'ils ont par cy-devant ad .... és. La diète se tiendra ceste sepmaine l'issue de laquelle nous donnera plus d'esclaircissement de tout, laquelle en attendant ie vous reccomande l'enclose au sieur Strasburg[3] ouverte, n'ayant pour le présent chose digne de communiquer à Son Ex.ce monsieur le gran chancelier[4] jusques à ce que nous ayons quelque asseurance, avec quel succez les François secourrent Piacenze réduite desià à l'extrémité.

Dieu vous conserve en bonne prospérité et moy en vostre bonne grâce qui suis passionnément, monsieur,

Vostre redevable
Mariny.

De Chiavenne, ce 1/11 de Xbre 1636.

Adres: M.r Grotius.

Onder aan de brief: M.r Grotius.
In dorso schreef Grotius: 11 dec. 1636 Marini.
Boven aan de brief: 1. (?) Ian. 1637.

2875. 1636 december 11. Van N.C. Fabry de Peiresc[5].

Monsieur,

L'opportunité du passage du monsieur de Oosterwik[6], ambassadeur de Messieurs les Estats, et la vénération particulière qu'il m'a dict porter à vostre éminente vertu, de longe main, m'a faict embrasser l'occasion de me ramentavoir en l'honneur de voz bonnes grâces, et vous renouveller par mesme moyen les voeux de mon trèz humble service, en vous félicitant, comme je faicts de tout mon coeur, l'acquisition

1 Hs. Den Haag, ARA. Eerste afd. coll. Hugo de Gr. Aanw. 1911 XXIII, no. 9. Eigenh. oorspr. Betreffende Marini zie men V, p. 436 n. 4.
2 No. 2867.
3 Paul Strasburgk, Zweedse hofraad.
4 De Zweedse rijkskanselier Axel Oxenstierna.
5 Copie Carpentras, Bibl. Inguimbertine, ms. no. 1873 f.o 608recto, die ik volg. Gedrukt Delisle, *Cabinet des Manuscrits de la Bibl. Nat.* III, p. 367, die het origineel nog heeft gezien. Beantw. dd. 8 april 1637 (dl. VIII).
6 Willem van Liere, heer van Oosterwijk; hij was Staats gezant in Venetië geweest en thans in die functie te Parijs benoemd.

d'une si doulce et aggréable compagnie que la sienne, dont il se promet une grande consolation durant l'employ qu'on luy donne en cour.

Du reste, je croys que vous aurez eu, pour le regard du Procope[7], toute la satisfaction que vous pouviez attendre de la part de ces manuscrits d'Italie, puisque

7 Vgl. no. 2752 aan L. Holste en vooral no. 2734 aan A. Oxenstierna.

M.r Elzevir[1] vous a communiqué les suppléments que M.r Holstenius[2] en avoit tirez, tant du Vatican que de l'Ambrosienne.

J'ay encores escript à Rhodez, pour faire voir s'il y en auroit rien dans la bibliothèque du cardinal d'Armagnac[3], et voudroys bien vous avoir peu servir plus utilement et plus à souhaict que je ne l'ay encore peu à mon trèz grand regret, soit pour cesla ou pour le Porphyre, dont je n'ay encores peu descouvrir aucune chose bien formelle, attendant tousiours un peu plus d'esclaircissement pour ce regart, et de vous pouvoir tesmoigner à meilleures enseignes que je suis tousiours et seray à jamais inviolablement,

Monsieur, vostre très humble et tres obéissant serviteur[4],
De Peiresc.

J'ay recouvré un fort ancien volume manuscript, en langue aethiopienne, des révélations d'Henoch[5], et y a un cappucin[6] de mes amys qui a estudié sept ans en ceste langue, qui m'a promis de travailler à la traduction.

J'avoys fait achepter au Levant un grand volume des Hexaples[7] du psaultier, à six colonnes, en diverses langues ou versions, qui avoit esté prins par les corsaires, et je viens d'avoir nouvelles que ce volume a esté recouvré de leurs mains, et qu'on attendoit commodité de me le faire tenir plus seurement que l'autre foys, dont j'ay esté bien consolé, et ay creu que vous ne seriez pas marry d'en avoir l'advis de la part de vostre serviteur.

A Aix, ce XI décembre 1636.

2876. 1636 december 11. Van N. van Reigersberch[8].

Mijn heer,

Ick verwachte nu retour op alle de mijne, die veele sijn in getale, den lesten van den tweeden deser lopende maent. Naer die van den vijffden Nov. heb ick geen ontfangen.

1 Louis Elsevier; vgl. no. 2752, p. 384 en n. 8 aldaar.
2 Lucas Holste; zie over hem III, p. 193 n. 14.
3 Georges d'Armagnac (1501?-1585), bisschop van Rodez in 1529 en in 1544 kardinaal gecreëerd. Hij diende als Frans gezant te Venetië (1536-1538) en vervolgens te Rome en werd pauselijk legaat in Avignon in 1565.
4 De woorden ‘et seray ... inviolablement’ en de woorden ‘tres humble ... serviteur’ ontbreken in de copie van Carpentras; zij zijn aangevuld naar Delisle; zie p. 560 n. 5.
5 Henoch (Chanoch) is een oud-testamentische figuur, oudvader uit het geslacht van Seth. Het boek der Openbaring van Henoch is het belangrijkste apocriefe geschrift van het Oude Testament, een werk van de Joodse apocalyptiek. Het verhaalt in 105 hoofdstukken de bovenaardse tochten van Henoch en de hem gedane openbaringen over de toekomst van de mensheid in het algemeen en van Israël in het bijzonder.
6 Gilles de Losches, gardiaan van het capucijnenklooster te Bourges.
7 Over dit werk van Origenes van Alexandrië zie men Pauly-Wissowa, *Real-enc.* XVIII[1], kol 1042; de uitgave bij Migne, *P.G.* XV: *Hexaplorum Origenis quae supersunt Multis partibus auctiora quam a Flaminio Nobilio et Joanne Drusio edita fuerint et Manuscriptis et ex Libris editis eruit et Notis illustravit D. Bern. Montfaucon, Monachus Benedictinus e Congregatione S. Mauri*.
8 Hs. Amsterdam, UB., coll. RK., M 9 i. Eigenh. oorspr. Niet ondertek. Gedrukt Rogge, *Br. Nic. v. Reigersb.*, p. 311. Tesamen met no. 2890 beantw. dd. 15 januari 1637 (dl. VIII).

Aelianus[1] is bij Numerianus[2], met Numeriano selffs heb ick geen occasie gehadt te spreecken. Met Caesar[3] staet het noch in de oude pointen.

Tusschen Hannibal[4] ende Cimon[5] wert gearbeyt tot indifferentie; Aristoteles[6] vint quaet sonder sijn weten dat is begonnen.

Die door toedoen van Vindex[7] met Simonides[8] kennisse hebben gemaeckt sullen Aristoteles daervan openynge moeten doen; eenyge van Iovinianus'[9] vrienden sijn daeronder, dat niet wel en comt om voor Iustinus[10] wat te doen; mogelijck dat het sal werden verseth.

Negen oorloochscepen gaen in zee. Den viant heeft door onweder een conyncxschip, drie fregatten verloren.

Dat is al hetgene wij hebben.

Desen XI December 1636.

Ick verlange seer naer een cijfer.

Adres: Mijn Heer Mijn Heer De Groot, Raet ende Ambassadeur van de Coninginne ende crone van Sweden bij den Alderchristelijcksten Conynck.

In dorso schreef Grotius: 11 Dec. 1636 N. Reig.

En boven aan de brief: Rec. 15 Ian.

2877. 1636 december 12. Aan S. Bielke[11].

Illustrissime Domine,

Multis modis bearunt me literae, quas ab illustrissima dominatione tua 12/22 Octobris[12] scriptas jam triduum est, quod accepi, quippe et prosperam valetudinem illustrissimae dominationis tuae cum gaudio summo inde didici et res nostras ad Witstochium majores etiam fuisse quam fama vulgaverat tum cognoscere per se egregium tum praesertim tanto auctore. Quod vero praeterea[13] illustrissima dominatio tua tanta me benevolentia complectitur gratamque habet, quam regno Suedico pro virili navo operam, in eo[14] est, quod triumphem.

Corbiam tam munitum oppidum septimo quam oppugnari coeptum erat die - is fuit Novembris XIV ex novo Calendario - deditum ipsi, qui in deditionem

1 Schuilnaam voor Petter Spiring Silvercrona, raad van financiën van Zweden in Duitsland.
2 Codenaam voor Amsterdam.
3 Codenaam voor Rotterdam; het betreft de pogingen door Grotius en namens hem ondernomen om zijn achterstallige salaris als pensionaris alsnog uitbetaald te krijgen.
4 Schuilnaam voor keizer Ferdinand II.
5 Schuilnaam voor de Staten-Generaal.
6 Codenaam voor Holland.
7 Codenaam voor Frankrijk.
8 Codewoord voor geld; vgl. ter zake no. 2825, p. 486 en n. 10 aldaar.
9 Pseudoniem van Nicolaes van Reigersberch.
10 Pseudoniem van Grotius.
11 Copie Den Haag, ARA. Eerste afd. coll. Hugo de Gr. Aanw. 1911 XXIII no. 2, p. 104. Gedrukt *Epist.*, p. 286. Betreffende Sten Bielke zie men no. 2658, p. 241 n. 9.
12 Ontbreekt.
13 Dit woord ontbreekt in de uitgave der *Epist.*
14 De woorden ‘in eo’ ontbreken in de *Epist.*

accepere Galli mirantur, nec facile est causam suspicari, nisi quod eorum, qui praesidio praeerant fides pretio victa creditur. Galassius[1] adhuc ad Ararim se tenet, nec impedit quo minus eodem excurrat saepe ducis Bernhardi Vinariensis[2] eques etiam oppidulo uno alterove irrupto.

Ab internis motibus, qui e subito ab[3] hac urbe discessu fratris regii[4] Blesas, comitis Suessionensis[5] Sedanum, metuebantur, quieta adhuc est Gallia et missis, qui utriusque animum demulceant, mansura quies speratur.

Novae in Hispaniam provectae ab America pecuniae fidem animosque Hispanis addent, praecipue ad tuendas insulas[6], quas oppugnatum iverant Galli, et ad retinendam in Aquitanico littore Socovam.

Legationes Coloniam tarde procedunt. Qui extra bellum sunt, ut Veneti, Helvetii aliique non mittent, nisi eos, quorum praecipue res agitur in via esse intelligant. Nam mutatio injecta a Gallis addito ad legatos antehac nominatos Davausium[7] Feuqueriumque[8] cardinalis Riceliaci fratre cardinali[9] et ipsi Lugdunensi archiepiscopo controversias parit et videntur qui Galliam regunt de industria tempus trahere. Venturusne huc sit dux Bernhardus, etiam qui ipsius res agunt dubitare video. Magno tenetur desiderio intra ipsam Germaniam ostendendi, quid armis valeat.

Rex romanorum[10] quin factus jam sit, nemo dubitat; et haeret Ratisbonae Arundelius[11]. Nec quicquam, nisi quod nos latet, hic agunt Angli.

Non indignum observatu est ad noscenda monachorum ingenia, cum Hispanis dedita fuit citra ullam necessitatem Corbia, impulsores praecipuos fuisse benedictinos tanta cum inverecundia, ut Gallis, ni id facerent, et[12] absolutionem negarent et sacramenta: idque publico regis edicto testatum[13].

Comes Licestrius[14] quasi brevi hinc discessurus loquitur: et de transactis rebus super Palatinatu cum caesare[15] et Bavaro[16] multum susurratur. Ea forte causa est, cur Angli Coloniam missuros se negent. Agunt multi restitui Palatinatum sine bonis ecclesiasticis, de electoratu spem tantum dari.

1 Matthias, graaf Gallas, generaal-majoor in dienst van keizer Ferdinand II.
2 Bernhard, hertog van Saksen-Weimar.
3 De uitgave der *Epist.* heeft 'ex'.
4 Gaston Jean-Baptiste de France, hertog van Orléans.
5 Louis de Bourbon, graaf van Soissons.
6 Ste. Marguerite en St. Honorat.
7 Claude de Mesmes, graaf van Avaux.
8 Manasse de Pas, markies van Feuquières.
9 Alphonse Louis du Plessis de Richelieu, kardinaal-aartsbisschop van Lyon, oudste broer van de eerste minister. De copie te Den Haag heeft - m.i. ten onrechte - achter 'Lugdunensi' het woord 'que'.
10 Op 30 december 1636 werd Ferdinand, zoon van Ferdinand II, tot Rooms koning gekroond.
11 Thomas Howard, graaf van Arundel; zie V, p. 318 n. 12.
12 Dit woord ontbreekt in de uitgave der *Epist.*
13 *Déclaration ... tant contre les bourgeois et habitans de la ville de Corbie, qu' aucuns des religieux de l'abbaye de l'Ordre Sainct-Benoist de la dite ville. Vérifiée en Parlement, le 27 novembre 1636.* Paris, A. Estiéne, P. Mettayer, C. Prévost et P. Rocolet, 1636.
14 De extra-ordinarius gezant van Engeland in Parijs, Robert Sidney, graaf van Leicester.
15 Keizer Ferdinand II.
16 Maximiliaan I, keurvorst van Beieren.

Novae Germanorum copiae Alpes transcendunt: et Hermestenium cum periculo est. Rhaetos, a Gallis dum pontifici[1] praeter aequum student habitos durius, Austriaci ad suas partes student pertrahere ostentata conditione meliori quam a Gallis sperent, nec quicquam sibi stipulatum volentes praeter liberum transitum divisis multum manibus, qualem nunc Helvetii concedunt.

Omnia, Illustrissime Domine, Tuae Dominationi Illustrissimae prosperrima exopto.

Illustrissimae Dominationi Tuae omni cultu advinctissimus[2]
H. Grotius.

Lutetiae, II/XII Decembris anni MDCXXXVI.

2878. 1636 december 12. Aan L. Camerarius[3].

Illustrissime Domine,

Spero recte ad vos pervenerit D. Sternschildius[4], nobilis Suedus, cui librum Rohanii[5] ad te perferendum dederam.

Tuas, ut omnia tua, gratissimas, quas XV Novembris ad me dedisti[6], cum accedentibus chartis heri accepi.

Belli res nullas[7] nisi e mari audimus, et eas minus Gallis quam speraverant prosperas. Nam de insulis[8] non succedit: et ex Hispania, quae aucta est novis ex America pecuniis, mittuntur eo naves, miles, commeatus bellique instrumenta.

Coloniensis conventus tarde coibit moras quaerentibus Gallis. Non mittent eo Veneti, nisi prius iverint eo quorum praecipue res agitur. An missuri sint Angli, in incerto est, ut et Arondelianum[9] negotium et alterum hic de federe.

Comes Licestrius[10] brevi abiturum se dicit. De Palatinatu restituendo multus rumor: de electorali dignitate vix invenitur qui[11] explicari possit.

Bavari[12] infantem mortuum, nescio an ex vero, quidam praedicant. Sed ut id sit, ex eodem utero exspectabitur proles alia.

1 Urbanus VIII.
2 De uitgave der *Epist.* heeft 'addictissimus'.
3 Copie Den Haag, ARA. Eerste afd. coll. Hugo de Gr. Aanw. 1911 XXIII no. 2, p. 102; copie Uppsala, UB., cod. 388a, ep. 59. Gedrukt *Epist.*, p. 284. Ludwig Camerarius was ordinarius gezant in Den Haag.
4 Clas Stjernsköld; vgl. no. 2855, p. 530 en n. 8 aldaar.
5 Henri, hertog van Rohan, luitenant-generaal van de Franse troepen in Graubünden en de Veltlin. De titel van zijn boek luidt: *Le Parfaict Capitaine. Avtrement L'Abregé des Gverres de Gavle des Commentaires de Cesar. Avec qvelqves remarqves sur icelles, suiuy d'vn Recueil de l'Ordre de guerre des Anciens, ensemble d'vn Traitté particulier de la Guerre.* A Paris, Chez Iean Hovzé au Palais, en la Gallerie des Prisonniers, à la Renommée. M.DC.XXXVI.
6 Ontbreekt.
7 De copie te Uppsala heeft de lezing 'multas'.
8 Ste. Marguerite en St. Honorat.
9 Thomas Howard, graaf van Arundel; zie V, p. 318 n. 12.
10 Robert Sidney, graaf van Leicester, extra-ordinarius Engels gezant in Parijs.
11 De copie te Uppsala heeft 'quum'.
12 Maximiliaan I, keurvorst van Beieren; zijn zoon Ferdinand Maria, geboren op 31 oktober 1636, volgde in 1651 zijn vader als keurvorst op en overleed in 1679.

Scripsisse se ad reginam Bohemiae[13] ait baro Scutamorius[14] de infecto

13 Elisabeth Stuart, weduwe van Frederik V van de Palts.
14 Burggraaf John Scudamore, ordinarius Engels gezant in Parijs.

adhuc hic federis negotio. Culpam illi in Gallos, Galli in Anglos conjiciunt. Interim pereunt agendi occasiones et qui conjuncti esse debuerant, suspicionibus ac simultatibus distrahuntur, quarum magnum alimentum est illa, cujus meministi cum dolore, de mari controversia, quam sedatam, si det Deus, magno cum gaudio intelligam. Ego a Gallis quicquid obtineri potest, lucro apponendum censeo satisque intelligo strepente ad tres Galliae fines, praeterea et per mare, bello averti multum vires hostium caeteroqui in alios tota mole incubituras. Sed praecipua protestantibus salutis suae fiducia ex mutua consensione et fidis inter se auxiliis in posterum petenda est. Optandumque imprimis, ut eodem curas suas vertat Daniae rex[1] incendiumque ad se procedens opprimat, dum tempus est. Utinam tam fortes in repetendo Palatinatu cum omni jure sint Angli quam in retinenda Lotharingia Gallos puto constantes fore.

Bellum tam acre cum Persis Turcae[2] est, et quidem huic adversum hactenus, ut Transilvaniae motus aut non diuturnos aut non satis validos ad accidendas imperatoris[3] vires futuros suspicer.

Trevirensis[4] suo exemplo terrebit alios, ne, quamvis dure habiti, externa praesidia circumspectare posthac[5] audeant. Magontiacensem electorem[6] aperte, ut observas, ex empto tenet Hispanus.

Banerii[7] Wrangeliique[8] arma feliciter in hosticum penetrasse brevi, ut spero, audiemus. Interim satis est, quod gaudeamus ob ea, quae de Saxonicorum seditione nuntias deque magno landgravii[9] animo, cujus hic duos fratres[10] vidi.

Dux Bernhardus[11] venturus ne in hanc urbem sit, manet incertum. Ionvillam cepit in comitatu Burgundiae lateque in illas partes immittit equitatum. De tanto principum Germanorum numero duo hi, quos jam modo[12] nominavi, soli nobis restant, uterque multum innexus Galliae, quanquam hic magis, et, quod doleo, non sine querela interdum.

De matrimonio inter Poloniae regem[13] et imperatoris filiam[14] video nihil credere Anglos: non magis quam Poloni sororem[15] cardinali Hispano[16] nubere.

Oratio Ossalinii[17] talis est, quae satis ostendat iniquum in Suedos animum: quo minus fidendum induciis quantumlibet longis.

1 Christiaan IV.
2 Sultan Murád (Amurath IV).
3 Ferdinand II.
4 Philipp Christoph von Sötern, aartsbisschop-keurvorst van Trier; hij was op 26 maart 1635 met zijn hoofdstad in handen van de Spanjaarden gevallen en bevond zich nog steeds in gevangenschap.
5 Dit woord ontbreekt in de Haagse copie.
6 Anselm Casimir Wambold von Umstadt.
7 De Zweedse maarschalk Johan Gustavsson Banér.
8 Herman Wrangel, Zweeds veldmaarschalk.
9 Wilhelm V, landgraaf van Hessen-Kassel.
10 Christian en Ernst; zie no. 2864, p. 547 n. 6.
11 Bernhard, hertog van Saksen-Weimar.
12 Dit woord ontbreekt in de Haagse copie en in de uitgave der *Epist.*
13 Wladislas VII (IV).
14 Cecilia Renata; het huwelijk vond in 1637 plaats.
15 Anna Katarzyna Konstancja (Anna Catharina Constantia) (1619-1651). Zij huwde in 1642 met Philipp Wilhelm von der Pfalz-Neuburg.
16 Don Fernando; zie over hem IV, p. 412 n. 11.
17 Jerzy Ossolinsky; vgl. no. 2869, p. 555 en n. 9 aldaar.

Ayzemam[1] in gratia esse apud aulam imperatoris[2] audio; et credo, ut nunc res sunt, pacem ibi cum Batavis et commercia quam bellum apertum optari.

Batavos fidem praestituros federi Gallico pro certo habeo; nec esse, quod illos inde abstrahi posse speret[3] Hispanus.

Comitem Mauritium[4] faventes venti, opto, in Brasiliam opis auctoritatisque indigentem ferant.

Magnum D. cancellarium[5] et hyems et Suediae negotia jam a Pomerania intercluserint[6]. Gaudeo servari interim locum ab eo vacantem a D. Stenone Bielkio[7], viro egregio. D. Spiringius[8], cum pecunias regat, non dubito, quin nostrum utrique sit consulturus.

Novae e Germania cohortes Alpina juga transgredi scribuntur et Ermensteinum, ni promte subveniatur, esse in periculo.

Placentiam ad ultima perductam nulla auxilii spe eximere malo conatur pontifex[9]. In agro circa eam urbem Parmamque hyemem agit magna pars Hispanici exercitus.

Rhaetos Austriaci sollicitant salva libertate nihil ab illis aliud poscentes quam innoxium militi transitum. Ac nisi Galli[10] lenierint animos tumentes dolore ereptae jurisdictionis in Valletelinates et exclusae inde protestantium religionis, metus est, ne quae eo res trahit factio invalescat.

Continent se quietos etiam nunc frater regius[11] Blesae, Sedani comes Suessionensis[12] adhibenturque *μαλάγματα*.

Dolanis magnas immunitates honoresque tribuit rex Hispaniae[13] ob toleratam fortiter obsidionem.

Alchymista Boismaillaeus[14] post magnos acceptos in hac aula honores in carcerem Silvae Vicennensis datus est. Ex agrorum tributis in annum sequentem multum pecuniae rex[15] facturus putatur nec quicquam ob de pace sermones frigent belli meditamenta.

Quae cuncta Deus in bonum christiani orbis dirigat idemque tibi ac tuis, Illustrissime Domine, sit semper propitius.

Illustrissimae Dominationi tuae omni observantia addictissimus
H. Grotius.

Lutetiae, XII Decembris MDCXXXVI.

1 Foppe van Aitzema.
2 Ferdinand II.
3 De copie te Uppsala heeft ‘credat’.
4 Johan Maurits, graaf van Nassau-Siegen; zie no. 2859, p. 541 n. 3.
5 De Zweedse rijkskanselier Axel Oxenstierna.
6 De copie te Uppsala heeft ‘intercluserant’.
7 Over Sten Bielke zie no. 2658, p. 241 n. 9.
8 Petter Spiring Silvercrona, raad van financiën van Zweden in Duitsland.
9 Urbanus VIII.
10 De copie te Uppsala heeft foutief ‘Gallis’.
11 Gaston Jean-Baptiste de France, hertog van Orléans.
12 Louis de Bourbon, graaf van Soissons.
13 Philips IV.
14 Betreffende deze Dubois Maillé zie men no. 2762, p. 398 n. 3.
15 Lodewijk XIII van Frankrijk.

Adres: Ludovico Camerario, Reginae Regnique Sueciae Consiliario et Legato apud Praepot. Ord. Foeder. Belgii.

Boven aan de brief in de copie te Uppsala in margine: R. Hagae Comitis A.^{o} 1636 16/26 Xbris.

2879. 1636 december 12. Aan Willem de Groot[1].

Frater optime,

Die mensis hujus octavo literas accepi tuas, quas 18 Novembris[2] dedisti.

Brandanus[3] et moribus et moderatis sententiis mirum in modum se mihi probat. Non desinam ea moliri, quae ad pacem christianorum pertinent et, ut nihil perficiam, juvabit vel immori tam pio voto. A controversiis populi captum superantibus abstinemus; tradimus et quae christianorum semper fuere communia. Pietatem urgemus, ut necessariam.

De Corselii[4] labore in vertendis iis, quae pro Veritate Religionis Christianae[5] laboravimus jam audieram: gaudebo et videre. Oxoniae edita sunt nostra sacra[6] tantum. De reddendis typographico praelo caeteris cogitemus, ne risum praebeamus eos ornando, a quibus omni modo male tractati sumus.

De libro illo, quo terra quiescere non sinitur[7], Vestaeque ei nomen invidetur, scripsit ad me D. Vossius[8].

Salmasius[9] Diepae diu retentus est ventis adversantibus partim et quia idoneae ad tutelam naves deerant. Ubi venerit, poterit comiter interpellari. Nam illud Barnabae[10] ipsius habui beneficio. Ab ipso acceptum ab ipso recipiam, ubi erit commodum. Mea ad Novum Testamentum[11] describit Brandanus, Historiam[12] Didericus[13].

Anthologia[14] edi potest, ubi ea invenerimus, quae pulchram editionem facere possunt, qua de re scribo ad Vossium. Quod mihi temporis a negotiis vacuum

1 Gedrukt *Epist.*, p. 863. Antw. op no. 2844; beantw. dd. 1 januari 1637 (dl. VIII).
2 No. 2844.
3 Brandan Dätri, Grotius' nieuwe huispredikant; zie no. 2606, p. 167 n. 3.
4 De uitgave der *Epist.*, voor deze brief onze enige bron, heeft abusievelijk Cordesius: niet Jean de Cordes, doch Etienne de Courcelles heeft de vertaling gemaakt. Men zie De Courcelles' brieven van 2 december 1628 (no. 1345; dl. III, p. 425) en van 5 november 1636 (no. 2826); men zie ook no. 2844 van Willem de Groot en Ter Meulen-Diermanse, no. 1060 rem. 1.
5 *Sensvs librorum sex, qvos pro veritate religionis Christianae Batavice scripsit Hugo Grotius.* Lvgdvni Batavorvm, Ex Officina Iohannis Maire MDCXXVII; zie Ter Meulen-Diermanse, no. 944. De titel van de vertaling luidt: *Traicté de la verité de la religion chrestienne, Par Hvgves Grotivs. Traduit du Latin de l'aucteur.* A Amsterdam, Chez Iean Blaev, MDCXXXVI.
6 Vgl. hierover no. 2812, p. 461 en n. 6 aldaar.
7 *Philolai sive dissertationis de vero systemate mundi libri IV*, dat in 1639 bij Blaev te Amsterdam het licht zag; Philolaus is een pseudoniem van de astronoom Ismaël Boulliau.
8 No. 2860.
9 De Franse klassiek-filoloog Claude de Saumaise, hoogleraar in Leiden; hij bevond zich met verlof in zijn vaderland.
10 Voor de zg. brief van Barnabas zie men V, p. 132 n. 5.
11 Zie betreffende Grotius' *Annotationes in Novum Testamentum* no. 2610, p. 172 n. 1.
12 *Hvgonis Grotii Annales et historiae de rebus Belgicis.* Amstelaedami, Ex Typographejo Joannis Blaev. MDCLVII.
13 Grotius' jongste zoon.
14 Zie voor de *Anthologia* VI no. 2407, p. 426 n. 7.

est Gothicis, id autem est Suediae, antiquitatibus[1] impertio. Verti Latine, quod tibi dictum sit, Gothica et Vandalica Procopii[2]: emendatoria et auctiora ex manuscriptis duobus regiae bibliothecae; uno Vaticano, cujus ad me missa sunt excerpta.

Quae Graswinckelius[3] pro libertate maris[4] scribet, avebo, ubi prodierint, videre, ut unus e vulgo, non ut maris liberi defensor, non ut illi controversiae immixtus, quae ad me ultra jam nihil pertinet. Non memini quis fuerim, quando nec illi, de quibus optime sum meritus, mei, nisi ut noceant, meminerunt.

Petro nostro[5] rogo, ut non hortator tantum sis, sed et viae monstrator. Formulas omnes diligenter sua manu describat. Legat nostra, quae vertit[6], et Mandata consessuum iuridicorum[7] et Merulam, qui ea digessit, et Classes Oldendorpii[8]. Romanam proprie jurisprudentiam nolo credat aliunde se quam ex Cujacio[9] haurire posse. Quae vero usus habet, res judicatae docent.

De foedere, quale scribis, Gallos Britannosque inter nihil comperi. Sunt tamen quae suspicari liceat. Uxori tuae[10] felix puerperium: tibi ipsique auctam domum gratulor.

Causam Oudartii[11], quam olim[12] tibi commendavi, rogo et ipsi D. Reigersbergio[13] explices, ad quem ea de re scripsi[14].

1 *Historia Gotthorvm, Vandalorvm, & Langobardorvm: Ab Hvgone Grotio partim versa, partim in ordinem digesta. Praemissa sunt ejusdem prolegomena*, eerst na Grotius' dood verschenen. Zie no. 2734, p. 355 en n. 2 aldaar.
2 Zie no. 2734, p. 354 en n. 7 aldaar.
3 Theodoricus (Dirck) Graswinckel.
4 Zie no. 2588, p. 143 en n. 2 aldaar.
5 Grotius' tweede zoon Pieter, die voor zijn studie in het vaderland verbleef.
6 Pieter had de vertaling onder handen van Grotius' *Inleiding tot de Hollandsche rechts-geleertheyd* van 1631. Zie Ter Meulen-Diermanse, no. 757.
7 *Synopsis Praxeos Civilis, ofte Maniere van procederen in de Provintiën van Hollandt, Zeelandt en West-Vrieslandt, belangende Civile zaken. Getrouwelijk en met neerstigheit bij een vergadert uit alle Ordonnantien, Privilegien, Instructien, Missiven, Acten, Apostillen etc.... tot dien einde in de honderd jaaren herwaarde by de Hooge Overheid, of van wegen de zelve uitgegeven: alles met Civile en Canonyke Rechten, nevens der Rechtsgeleerden zoo nieuwe als oude meeningen bevestigd.* Over Paulus van Merle - Merula - zie men IV, p. 7 n. 13.
8 *Actionvm Forensivm Progymnasmata, interpretatio item, complectens uniuersi iuris cognitionem: quid cuique uel agendo persequi, uel excipiendo defendere liceat, ex bono & aequo. In Classes septem distincta, ob commodiorem usum: postremò recognita & locupletata per D. Ioannem Oldendorpivm.* Apvd Seb. Gryphivm Lvgdvni, 1551. Johann Oldendorp (± 1480-1567), Duits jurist, wordt wel beschouwd als een voorloper van Grotius.
9 *Iacobi Cviacii Ivrisconsvlti Opera, qvae de Ivre fecit, et edi volvit. Ab ipso Auctore postremùm recognita & libris quibusdam aucta. In Tomos quatuor distincta .... Additi sunt Indices quinque omnium copiosissimi. Caetera, quae alivnde ex eivs recitationibvs stvdiosorum diligentia variè exceptis, publicè hactenus exposita sunt, aut posthac exponentur, Auctor pro suis non agnouit; quin & edi prohibuit. Nvnc denvo ac tertio post accvratam diligentemque recognitionem, ab innumeris, quibus scatebant, mendis, repurgata ac restituta.* Francofvrti Typis Wechelianis, apud Danielem & Dauidem Aubrios, & Clementem Schleichium. M.DC.XXIII. Over Jacques Cujas zie men V, p. 234 n. 3.
10 Alida Graswinckel; zij had op 18 november het leven geschonken aan een dochter Françoise.
11 Over Robert Oudart uit Hamburg zie VI, p. 364 n. 8.
12 In een blijkbaar verloren geraakte brief.
13 Nicolaes van Reigersberch.
14 In een blijkbaar verloren geraakte brief.

Vale cum tua, tuis nostrisque.
Tuus toto animo frater
H. Grotius.

12 Decembris 1636.

2880. 1636 december 12. Aan M. Hortensius[1].

Vir praestantissime,

Ita de me merita est civitas Amstelodamensis, ut, quicquid possim, id semper ad juvanda ejus commoda promovendamque ejus[2] gloriam promptissimo animo sim collaturus.

Quare cum ad notitiam meam pervenisset viri in sublimibus studiis egregii Galilaei[3] cogitatio ad deprehendendos locorum terra marique ad coeli partes respectus[4], statim dixi honorem dedicandi laboris hujus ad Ordines Foederatos, qui pridem omnia ingenia ad hujus rei inquisitionem invitarant, jure optimo pertinere. Utendum autem commendatione ejus civitatis, cujus talia sciri plurimum interest. In ea civitate, imo in omni Foederatorum imperio, neminem esse, qui meritis, auctoritate, rerum etiam istarum recta dijudicatione par sit nobilissimo D. Realio[5]. Quare per eum parandos aditus sapientiae audientiam sibi postulanti.

Secutus est me auctore annitente D. Elia Deodato[6] Galilaeus hoc consilium. Quod ipsius D. Realii tuaque et amicorum aliorum prudentia eo usque perductum est feliciter, quoad usque negotii status patitur. Quod restat, id a Galilaei primum perspicacia, deinde a Foederatorum Ordinum magnanimitate exspectabimus. Valde autem laetatus sum, quod hujus rei notio ipsi D. Realio tibique et Blavio[7] nostro, omnibus et amicis meis et ad eam rem necessaria quae sunt omnia abunde[8] superque habentibus delegata est. Digni enim estis, quos Respublica triumviros sacris naturae aperiendis demerendoque humano generi faciat. Legi cum voluptate decretum, dignum tantae rei majestate: nihilque magis opto quam ut pulcherrimae molitionis fructum gustare aetas nostra incipiat incrementa haud dubie cum posteritate sumpturum.

Tibi vero, vir eruditissime, primum, quod publicis bonis tam sedulo invigilas, gratiam pro mea parte habeo, deinde et privatim, quod amicitiam eam, quam nobis injungit urbis natalis consortium studiorumque in te profectus, in me reverentia, cum aliter datum hactenus non sit, per mentis interpretes literas tam benigne foves.

Vale, vir mihi semper future maximi.

Lutetiae, XII Decembris MDCXXXVI.

1 Copie Bibl. Gem. Rotterdam, coll. Rem. Kerk, cat. v. hss. no. 674. Gedrukt *Epist.*, p. 287; C. de Waard, *Isaac Beeckman*, p. 255. Over geadresseerde zie men no. 2664, p. 248 n. 8.
2 Dit woord ontbreekt in de Rotterdamse copie.
3 Over Galileo Galilei zie men V, p. 489 n. 7.
4 Wellicht het eerst in 1639 te Parijs verschenen *L'Usage du quadran*; zie no. 2712, p. 326 en n. 1 aldaar.
5 Dr. Laurens Reael; vgl. de aan hem gerichte brief van [20 september 1636] (no. 2765).
6 Elias Diodati uit Genève.
7 De Amsterdamse cartograaf en uitgever Willem Jansz. Blaeu.
8 De uitgave der *Epist.* heeft abusievelijk ‘aliunde’.

2881. 1636 december 12. Aan A. Oxenstierna[1].

Excellentissime Domine,

Cum Sublimitati Tuae pro me curam ex ipsius 8/18 Octobris datis[2] et ex D. Spiringii[3] literis ad me datis[4] cognosco, verba, quibus gratias agam, non invenio. Nam si me debere Tuae Sublimitati dixero dignitatem, commoda meque ipsum, minus dixero quam sentio. Quod unum licet, omni ope, omni in reginam[5], regnum Tuamque Sublimitatem fide annitar, ne tanto fautore indignus videar.

De foederis cum Gallia ratihabitione dilata[6], ubi sermo inciderit, meminero praescriptum sequi.

Rex Daniae[7] utinam sepositis privatarum rerum parum regalibus curis serio animum vertat ad ea, quae ad salutem sunt omnium protestantium. Hoc enim tempora haec si ulla unquam exigunt, ipsiusque non minus quam ceterorum id interest.

Pergo quicquid mihi a negotiis est subsecivi temporis Suediae Gothorumque antiquitatibus[8] impendere speroque exiturum aliquando opus Tuae Sublimitati aliisque illius[9] gentis ab omni aevo gloriam amantibus haud ingratum. Alphabetum literarum vetustissimarum, inscriptiones, si quae sunt antiquae, et leges mitti mihi cupiam. In edocendis me rebus Germanicis spero D. Salvium[10] et D. Camerarium[11] non cessaturos.

Nunc ad res harum partium venio. Angli legati[12] foedus se fecisse cum Gallis, qui ea fama se jactant, constanter negant: moram in Gallis esse dicunt, credo, quod foedus Angli velint sine suo bello. Interim retineri se Ratisbonae electo, ut scribitur, romano jam rege[13] patitur Arondelius[14]. Qui res introspexisse se putant ajunt offerri utriusque Palatinatus restitutionem detractis bonis ecclesiasticis, credo iis, quae possideri coepere post pacem Passaviensem[15].

De electorali dignitate res explicatu difficilis, praesertim cum jam haeredem

1 Gedrukt *Epist.*, p. 283; *Oxenst. Skrifter* 2. afd. II, p. 275. Antw. op no. 2802.
2 No. 2802.
3 Petter Spiring Silvercrona, raad van financiën van Zweden in Duitsland.
4 No. 2843.
5 Christina van Zweden.
6 Vgl. no. 2802, p. 452.
7 Christiaan IV.
8 *Historia Gotthorvm, Vandalorvm, & Langobardorvm: Ab Hvgone Grotio partim versa, partim in ordinem digesta. Praemissa sunt ejusdem prolegomena*; zie no. 2734, p. 355 en n. 2 aldaar.
9 Dit woord ontbreekt in de uitgave der *Epist.*
10 Johan Adler Salvius, Zweedse hofkanselier en gezant residerend in Hamburg en Osnabrück.
11 De Zweedse gezant in Den Haag Ludwig Camerarius.
12 John Scudamore, ordinarius Engels gezant in Parijs, en zijn extra-ordinarius collega Robert Sidney, graaf van Leicester.
13 Op 30 december 1636 werd Ferdinand, zoon van keizer Ferdinand II, tot Rooms koning gekroond.
14 Thomas Howard, graaf van Arundel; zie V, p. 318 n. 12.
15 De vrede van Passau werd op 2 augustus 1552 gesloten.

Bavarus[1] habeat, nisi is, quod quidam spargunt, vivere desiit, sed ita ut experta semel fecunditas prolem novam vetet desperare.

Tres viae dicuntur proponi: ut promittatur electoralis dignitas, si Maximiliani stirps virilis[2] deficiat ac sic Alberti[3] liberis Palatina domus praeferatur; ut fiat alternis jus eligendi inter duas familias, sicut olim Ludovici Bavari[4] temporibus; ut ad septem electores[5], quorum sit Bavarus, adjiciantur duo, alter episcoporum aliquis, alter Palatinus. Postremum hoc, quanquam sine justo conventu expediri non potest et difficile est persuasu aliis electoribus, quibus tantum honos imminuetur, quantum augebitur numerus, placet tamen, ut ex legato Scutamorio, cum heri me inviseret, cognovi papae[6], apud quem Anglus qui est[7], ut mihi affirmat quidam romanae aulae peritissimus et nuntio[8] familiaris, non reginae[9], ut dicebatur, sed ipsius regis Angliae[10] nomine res agit.

Ea ex re aliisque indiciis mirum, quantas de Anglia spes pontificii concipiant, quas ego per regis, archiepiscopi[11] cordatorumque procerum prudentiam spero vanas fore.

Arundelio vetus est cum romana aula commercium. Si de Palatinatu res componitur, posset tamen iniri foedus inter Gallos Anglosque, ut se tueantur mutuo in iis, quae cuique pax datura aut relictura est, renoveturque quod et olim promissum puto, ne deficientes ab obsequio subditos alter alterius juvet, etiamsi speciosus accedat a religione praetextus.

Metuunt Batavi, ne et accedat aliquid adversum ipsis, quo jus Anglorum, quod in mare sibi vindicant, firmetur.

Ego nequid Polonicum misceretur, timui. Transferretur alio is metus, si vera esset fama, regem illum[12] mutato consilio imperatoris[13] generum fieri velle, quod Angli negant se credere.

Iidem falso vulgatum ajunt Atrebati supplicio affectum eum, qui pro Hispano Corbiae praefuerat[14]; adduntque per duos monachos[15] ultro citroque commeantes agi cum cardinali Hispano[16], non de plena pace, ut arbitror, quae res multa implicata habet cardinali Riceliaco formidanda, sed de armis inhibendis, nisi jam ex parte aliqua clam inhibita sunt, cum ad hunc limitem nihil hostile tentetur.

1 Maximiliaan I, keurvorst van Beieren. Zijn zoon Ferdinand Maria, geboren op 31 oktober 1636, volgde zijn vader als keurvorst op in 1651 en stierf in 1679.
2 Dit woord ontbreekt in de uitgave der *Oxenst. Skrifter*.
3 Albrecht van Beieren (1584-1666), broer van keurvorst Maximiliaan; hij had drie zoons: Karl (1618-1640), Maximilian Heinrich (1621-1688) en Albert Sigismund (1623-1685).
4 Ludwig IV, der Baier (†1347), hertog van Beieren (1294-1347), Rooms koning (1314-1347).
5 Zie voor hun namen VI, p. 381 n. 13.
6 Urbanus VIII.
7 Sir William Hamilton; zie no. 2585, p. 138 n. 8.
8 Giorgio Bolognetti.
9 Henriette Marie.
10 Karel I.
11 William Laud, aartsbisschop van Canterbury.
12 Wladislas VII (IV).
13 Inderdaad huwde Wladislas in 1637 Cecilia Renata, dochter van keizer Ferdinand II.
14 George de Brimeu.
15 Niet nader geïdentificeerd.
16 Don Fernando; zie over hem IV, p. 412 n. 11.

Multum fuisset, si insulas duas Maris Ligustici[1] recuperare Galli potuissent. Sed ea spes evanescit accedente ad mala alia Vitriaci[2], provinciarum regentis, et archiepiscopi Burdegalensis[3] maritimis rebus impositi tam manifesto dissidio, ut hic sacerdos illius militis verbera non effugerit. Similis inter cardinalem Valettam[4] et ducem Bernhardum[5] discordia non eo usque erupit nec tamen plane tegitur, et intelligo in novissimis pactis ducem Bernhardum astu Gallico elusum millionis integri damno nunc fraude intellecta indignari. Contra eum accusant Galli, quod pecunia omnis inter ducum manus obhaerescente milites relinquat egenos eoque effusos ad omnem licentiam, neque minus ipsis[6] hostibus metuendos. An huc venturus sit, incertum est. Alii bellum intra ipsam Germaniam ab eo expeti, alii ad pacis vota eum verti ajunt.

Coloniensem conventum trahit novis quotidie commentis cardinalis Riceliacus. Ego in libero sermone ad baronem Scudamorium dixeram praevidere me multa parum honorifica protestantibus, si et ipsi legatos eo mittant, ubi tanta erit pontificis potentia, tantus cardinalium strepitus. Dixit jam mihi se eam cogitationem dignam censuisse, quam Angliae senatoribus suggereret. Exspectare se, quid facturi sint. At nuper ad me Venetus legatus[7] venit, sponte an submissus haud dixerim, nisi quod suspicio est optare cardinalem[8], ut ego Coloniam abeam nihil ibi acturus, et hinc absim.

Dicebat Venetus, quod aliquando objecissem de pontifice rei futuro moderatore, id non metuendum nobis, quando ex nuntio didicisset legatum pontificis[9] ea curaturum, quae ad romanensis ecclesiae reges ac principes pertinerent, protestantium rebus immisceri eum nolle. Neque tamen secuturum alterum, quod et ipsum objeceram, Galliae nos futuros accessionem, quando ibi futurus esset Pesarus, Venetiarum legatus[10], optime Suedis volens, et Polonus[11], qui omnia ad pacem ducentia essent inter dissidentes propositurus. Mirabar de Polono eum meminisse, cum nescire non posset abstinere a nostri conspectu ejus gentis legatos. Dignitatis regni nostri, si quando Coloniae in locum communem aliquem conveniendum sit, qui sperem rationem habitum iri, cum nuper, quo tempore adeundus mihi rex[12] erat, admissionales[13] de industria Venetum in conclavi, in quo exspectandum regis commodum erat, detinuerint, ut suscitatum ante annum certamen renovarent rixaeque spectaculo fruerentur, quod ego sedibus dispositis non utendo et stare potius eligendo declinavi? Haec cum cogito in mentem venit dubitatio, an non omissa legationis pompa, satis futurum sit esse ibi aliquem non

1 Ste. Marguerite en St. Honorat.
2 Nicolas de l'Hospital, markies van Vitry.
3 Henri d'Escoubleau de Sourdis, aartsbisschop van Bordeaux.
4 Louis de Nogaret d'Epernon de La Valette.
5 Bernhard, hertog van Saksen-Weimar.
6 De uitgave der *Oxenst. Skrifter* last hier ‘quam’ in.
7 Alvise Contarini di Nicolo.
8 De Richelieu.
9 Martio, kardinaal Ginetti door Urbanus VIII ter vredesconferentie afgevaardigd.
10 Zuane Pesaro, Venetiaans afgevaardigde naar de vredesconferentie van Keulen.
11 Jerzy Ossolinsky. Volgens de *Gazette de France* van 1 en 6 november 1636 bestond de Poolse afvaardiging ter Keulse conferentie uit Jacob Sobieski (1573-1646), Caspar Denhof (Dönhof) en Johann Vastovius.
12 Lodewijk XIII.
13 Anne, graaf van Brulon, en René Giraut.

cum paciscendi, sed cum auscultandi mandatis, et talem, in quo dignitas periclitatura non sit. Sed haec res aliaque omnia Tuae Sublimitatis exactissimae prudentiae permissa sunto.

Pater Iosephus[1] purpuram brevi sperat, praemium pro eversis ubique sub foederum imagine protestantium rebus. Per eum factum est, ut Rhaetorum animi aversi a Gallia ad Austriacos reflectantur, a quibus offertur ipsis libertas plena et jus vetus in Vallem Telinam, dum militi Austriacorum pateat transitus manibus divisis, qualis ab Helvetiis nunc conceditur; quod praeter Marini[2] literas ex iis, quas ad se scriptas mihi legatus Anglicus ostendit, disco.

Placentiam et, qui in ejus arce est, Parmensem ducem[3] praesenti periculo eripere pontifex misso legato[4] laborat. Hispani suum, non ecclesiae feudum ajunt esse Placentiam investiturae non unius argumento.

Praeter legatos Galliae[5] destinatur Coloniam et Gothofredus[6], historiae veteris Gallicae peritissimus, ut ad retinendam Lotharingiam argumenta suppeditet.

Spargitur in hac aula rumor ad amicitiam nostram rediisse Brandeburgicum electorem[7].

Cardinalem Hispanum de conjugio cogitare non arbitror, ne in se suspiciones fratris[8] irritet. Tamen non desunt, qui ei regii hic fratris[9] filiam[10] fabulis despondeant, nec qui Poloni sororem[11].

In Hispaniam quae recens advenere cum Americanis opibus naves fidem Hispani reficient animosque addent atque vires maxime ad ea tutanda, quae in mari aut ad mare Gallis erepta tenet.

Ad fratris regii permulcendum animum comes Guichius[12], ad Suessionensem[13] in obsequio retinendum Leancurtius[14] mittitur. Putatur mox ad fratrem regium iturus et Chavigniacus[15], id est, Buttillerii[16] filius Tuae Sublimitati visus, cujus nunc magno odio tenetur frater regius.

Pesarus Coloniam iturus non est, nisi prius imperatoris[17] et Hispani legatos[18] ire cognoverit.

1 François Leclerc du Tremblay, capucijn, gunsteling van De Richelieu.
2 Zie over hem V, p. 436 n. 4.
3 Odoardo Farnese.
4 Graaf Orazio Carpegna.
5 Alphonse Louis du Plessis de Richelieu, kardinaal-aartsbisschop van Lyon, oudste broer van de eerste minister; verder Claude de Mesmes, graaf van Avaux, en Manasse de Pas, markies van Feuquières.
6 Théodore Godefroy (1580-1649).
7 Georg Wilhelm, keurvorst van Brandenburg.
8 De Spaanse koning Philips IV.
9 Gaston Jean-Baptiste de France, hertog van Orléans.
10 Anne Marie Louise, hertogin van Montpensier (la grande Mademoiselle). Zij was in 1627 geboren en huwde in 1681 met Antoine de Caumont; het huwelijk werd in 1685 ontbonden.
11 Anna Catharina Constantia, zuster van Wladislas.
12 Antoine, hertog van Gramont, graaf van Guiche; zie VI, p. 543 n. 11.
13 Louis de Bourbon, graaf van Soissons.
14 Roger du Plessis, seigneur de Liancourt (†1674), premier gentilhomme du roi.
15 Léon le Bouthillier, graaf van Chavigny.
16 Claude le Bouthillier.
17 Voor de afgevaardigden van keizer Ferdinand zie no. 2864, p. 547 n. 3.
18 Voor de gezanten van Philips zie no. 2864, p. 547 n. 5.

Aysema[1], qui Ratisbonae est, putat sex menses elapsuros, priusquam Coloniae agi quid incipiat. Madritii legatus Anglicus[2] obtinuit jus invehendi in Hispaniam aliquot navibus merces Gallicas, unde ipsi lucrum futurum est quinquaginta millium ducatorum. Dolanis civibus, quod Gallorum obsidium fortiter tulerint, immunitates et honores dati. Viginti naves ex Hispania ibant aucturae vires Ferrandini[3], qui apud insulas[4] cum classe est, et Biscaini militem sua impensa addidere id malentes quam pecuniam. Etiam alimenta et belli paratus omnis mittuntur ad Ferrandinum, quod non Hispanicae tantum, sed et Italicae literae affirmant, adduntque hae omnia alimenta ex urbe Placentiae in arcem comportata inde oppidanis ad dimensum distribui. Spem auxilii a Gallis ad ducem penetraturi vanam haberi. Partem militis Hispani in Placentino agro hiematurum. Partem trans Trebiam iisse, ut cum Mortarae[5] ibi agentis copiis conjungatur, ut Parmae incommodent; sed ei urbi satis prospectum de necessariis.

Novum Germanorum agmen Alpes transit. Hermesteino timetur.

Praeter haec nihil nunc quidem habeo, Excellentissime atque Illustrissime Domine, nisi Deum ut precer, velit reginae, regno Tuaeque Sublimitati semper adesse propitius et pro in me benefactis vicem reponere, quam ego non possum.

Tuae Sublimitatis cultor devotissimus

H. Grotius[6].

Lutetiae, 2/12 Decembris 1636.

Haec postquam scripseram, intelligo bonis auctoribus comiti Guichio, affini cardinalis Riceliaci, in itinere Blesas rixam ab obviis motam. Idem intra urbem his diebus vexillario equestris turmae Riceliaci accidisse.

Hispanorum classem recente adventu ex Hispania XXXVI navium longarum auctam machinis CXX: ut jam nihil sit, quod de recuperandis insulis sperare debeant Galli.

De alchymista Boismaillaeo[7] scripseram nuper[8]. Ejus fraudes cum ita appareant, ut neque regi ultra neque populo verba dari possint - et forte dixerat aurum ita se facturum, si ipse inde cudere nummos sineretur - datus est impostor in carcerem Silvae Vicennensis adjuvantibus ejus ruinam capucinis, quorum religionem professus quondam mutatus in protestantem horrenda arcana vulgabat. Si illius ars promissa praestitisset, non jam gemeret plebs agrestis, ex qua XXXV milliones florenorum in annum sequentem exprimere proposuerunt ii, quorum in manus res Galliae est.

Inter fratris regii postulata unum est non iniquum, ut domesticum ministerium sibi ipse eligat, quod hactenus ei rex, id vero est cardinalis, elegit, ut circumventus undique proderetur.

1 Foppe van Aitzema.
2 Lord Walter Aston.
3 De Spaanse vlootvoogd García de Toledo y Osorio, hertog van Fernandina; zie VI, p. 369 n. 1.
4 Ste. Marguerite en St. Honorat.
5 Francisco de Orozco, markies van Mortara y Ribera (†1668), vermaard Spaans generaal.
6 Naam en onderschrift ontbreken in de uitgave der *Epist.*
7 Dubois Maillé; zie over hem no. 2762, p. 398 n. 3.
8 No. 2828 dd. 7 november.

Adres: Axelio Oxenstiernae, Sacrae Reg. Maj. Regnorumque Sueciae Senatori et Cancellario.

2882. 1636 december 12. Aan N. van Reigersberch[1].

Dat de prins van Oranje[2] van mijne actiën wel oordeelt, zoo in de religie als anders[3], is mij lief. Ik zal altijdt zoeken hem meer dienst te doen, dan hij ofte de zijnen mij faveuren hebben gedaan.

2883. 1636 december 12. Aan J.A. Salvius[4].

Excellentissime Domine,

Iubet me magnus cancellarius[5] Germaniae res excellentiae tuae beneficio cognoscere. Itaque exspecto discere prosperos post bene gestam rem ad Witstochium Bannerii[6] Wrangeliique[7] processus.

Hic Corbiae obsidio, de qua scribere coeperam[8], contra quam ratio sperari sinebat, bene Gallis evenit. Oppidum munitissimum intra septimum diem quam oppugnari coeperat non vallum oppidi, non fossa, ne agger quidem fossae[9] circumjectus, sed exteriora his omnibus munimenta, plenum rebus ad vitam tutelamque necessariis a militibus sanis mille et quingentis deditum est XIV Novembris novi Calendarii. Si, qui oppidi praesidio cum dederetur praefuit[10], apud Hispanos evadit poenam - varia enim de eo fama est -, supererit suspicio tantae conventionis super inhibendis circa hunc finem armis inter cardinalem Hispanum[11] et regem[12]; eo credibilior, quod nec hostes nec Galli quicquam movent in illis quidem partibus.

Nam in mari Ligustico insulas Margaritae et Honorati contra Gallorum classem strenue tutantur Hispani acceptis ex Hispania auxiliis, commeatibus et belli paratu. Iidem Socovam, portum Bajonae non procul, captum a se diligenter muniunt.

Galassius[13] adhuc ad utramque Araris ripam se tenet imminutus rerum inopia ac cladibus nonnullis, acrem habens adversarium ducem Bernhardum[14], qui Ionvellam nuper in comitatu Burgundiae cepit plenam frumenti vinique.

1 Gedeelt. gedrukt Brandt-Cattenburgh, *Leven* II, p. 88. Antw. op no. 2829?
2 Frederik Hendrik.
3 Vgl. hiervoor no. 2854 dd. 26 november en no. 2861 dd. 1 december, beide van Nicolaes van Reigersberch.
4 Copie Den Haag, ARA. Eerste afd. coll. Hugo de Gr. Aanw. 1911 XXIII no. 2, p. 105. Gedrukt *Epist.*, p. 287. Geadresseerde, Johan Adler Salvius, was hofkanselier en Zweeds gezant residerend in Hamburg en Osnabrück.
5 De Zweedse rijkskanselier Axel Oxenstierna.
6 Maarschalk Johan Gustavsson Banér.
7 Herman Wrangel, Zweeds veldmaarschalk.
8 Zie no. 2840 (2837).
9 De uitgave der *Epist.* heeft - abusievelijk - fossa.
10 George de Brimeu.
11 Don Fernando; zie over hem IV, p. 412 n. 11.
12 Lodewijk XIII van Frankrijk.
13 Matthias, graaf Gallas, generaal-majoor in dienst van Ferdinand II.
14 Bernhard, hertog van Saksen-Weimar.

Felicitas Galliae, quae hoc anno ingentes hostium exercitus ultra limitem suum repulit, in hoc quoque apparet, quod et frater regius[1] et comes Suessionensis[2], cum subito insalutato rege ab urbe hac digressi omnium animos metu rerum novarum concussissent, quiescant, ambo, hic Sedani, Blesis alter, periculum, quod suspicabantur, intervallo locorum depulisse contenti.

Placentiae in Italia, in Germania Ermesteini res malo loco sunt; sed hic spes auxilii, ibi nulla nisi pontificis[3] auctoritas tueri potest vasallum; sed controversi juris, cum Placentiam suum ab antiquo feudum esse dicant Hispani. Si sacrorum majestas non plus ibi valet quam nuper apud Vitriacum[4], Narbonensi provinciae praefectum, valuit, qui archiepiscopum Burdegalensem[5] classi praepositum ac contradicentem sibi baculo refutavit, actum erit de flaminico jure.

Memini, Hamburgi cum essem, loqui te mihi de eo genere planorum, qui se alchymistas vocant; hoc ex genere egregius fumorum venditor, cum diu non exiguum sui usum praebuisset ad lactandum spe opum novarum, postquam veteres deficiebant, regis animum multis tunc adversis labefactatum rebus in melius flexis non impunitam tulit audaciam aurum de suis fornacibus ita pollicens, si ipse nummos inde cudere sineretur, datusque est in carcerem, sed nobilem, Silvae Vicennensis; Boismallaeus[6] ei nomen est.

Haec erant, quae tempus hoc suggerebat praeter ea, quae omni tempore injuncta mihi arbitror, pro incolumitate Tuae Excellentiae vota.

Illustrissimae Excellentiae Tuae observantissimus
H. Grotius.

Lutetiae, II/XII Decembris MDCXXXVI.

2884. 1636 december 12. Aan J. Slupecki de Konary[7].

Vir nobilissime,

Eadem hora literas abs te accipio binas Calendis Augusti[8] et XIX Septembris[9] datas. Nam illas, quibus respondisti a me scriptis[10], non accepi. Gaudeo tam constantem tibi esse mei memoriam quam ego tui oblivisci nunquam possum.

Radsevilii ecclesiasten[11] non vidi, alii ad me literas tuas pertulere.

1 Gaston Jean-Baptiste de France, hertog van Orléans.
2 Louis de Bourbon, graaf van Soissons.
3 Urbanus VIII.
4 Nicolas de l'Hospital, markies van Vitry.
5 Henri d'Escoubleau de Sourdis, aartsbisschop van Bordeaux.
6 Dubois Maillé; zie no. 2762, p. 398 n. 3.
7 Copie Bibl. Gemeente Rotterdam, coll. Rem. Kerk., cat. v. hss. no. 674. Gedrukt *Epist.*, p. 286; Stanisl. Kot, *Hugo Grotius a Polska*, p. 46. Antw. op no. 2695. Misschien beantw. dd. 3 augustus 1637 (dl. VIII). Voor geadresseerde zie men o.a. V, p. 52 en n. 7 aldaar. aant.
8 No. 2695.
9 Ontbreekt. aant.
10 Ontbreken.
11 Adam Reynold aant., hofprediker van prins Janusius Radziwill; vgl. no. 2695, p. 300 en n. 5 aldaar.

De Gallicis, quod quaeris, rebus haec summa est. Magno et animo et felicitate rex[12] hostem intra fines ingressum ultra flumina Picardiae Samaram, Burgundiae

12 Lodewijk XIII van Frankrijk.

Ararim rejecit. Accesserunt ad hoc, quod praecipuum est, magna decora: Corbia oppidum munitissimum hosti ereptum gravi jam autumno obsidentibusque magis quam obsessis metuendo; Sancti Ioannis ad Lonam Burgundiae oppidum hosti obsidenti sub idem tempus ereptum; pugnae felices multae. Belli praemium Lotharingiam adhuc totam, Alsatiae pleraque tenet rex; hostes nihil juris Francici, praeter unum[1] Aquitaniae portum Socovam, Bajona non procul, et Ligustici maris insulas duas Margaritae et Honorati nomine. Nam Capella et Castelletum in Belgico fine vix digna sunt memoratu.

Venio ad illud de Iudaeis. Facis pro tua bonitate, quod non facile credis eorum criminationibus, qui odio religionis in alios inardescunt. Pie non minus quam prudenter ab imperatoribus Honorio[2] ac minore Theodosio[3] constitutum est L. 14. C. de Iudaeis[4], ne quis cum sit innocens tanquam Iudaeus obteratur neve expositum eum ad contumelias religio qualiscunque perficiat. Quid non christianis veteribus, quid non illis nostri prope saeculi, qui a pontifice secesserant, et ante Valdensibus[5] objecit freta potentibus praesidiis et ex accusatae partis publico odio impunitatem sperans mentiendi licentia? Iudaei ex quo patria exsules infestis dominis serviunt, haud dubie ad calumnias patent. Nec tamen semper innocentes praestem, cum exsecrari christianos fas piumque habeant, ut ex Thalmudicis aliisque libris apparet[6]. Neque factis abstinere sunt soliti, ubi vires ipsis suae placuerunt. Quid Cyrenenses Iudaei fecerint, vide Dionem Trajano[7], quid alii inter Chalcedonem et Antiochiam: Sozomenum, lib. VII. hist. Eccl., cap. 13 et 16[8],

1 De uitgave der *Epist.* heeft 'novum'.
2 Honorius (384-423), zoon van Theodosius I, de Grote, werd bij de dood van zijn vader in 395 keizer van het Westromeinse Rijk.
3 Theodosius II, keizer van Byzantium (408-450; geb. 401), bekend om de uitgave - in 438 - van de codex Theodosianus, een verzameling keizerlijke constituties. Nog steeds onmisbaar is de editie van Jacques Godefroy (Lyon 1665) heruitgegeven door J.D. Ritter: *Codex Theodosianvs cvm perpetvis commentariis Iacobi Gothofredi Viri Senatorii et Ivrisconsvlti svperioris secvli eximii. Praemittvntvr Chronologia accvratior Chronicon historicvm et Prolegomena Subiicivntvr Notitia Dignitatvm, Prosopographia, Topographia Index Rervm et Glossarivm nomicvm. Opvs posthvmvm div in Foro et Schola desideratvm, recognitvm et ordinatvm ad vsvm Codicis Ivstinianei Opera et Studio Antonii Marvilii Antecessoris primicerii in Vniversitate Valentina Editio nova in VI. Tomos digesta collata cvm antiquissimo Codice ms. Wvrcebvrgensi et Libris editis itervm recognita emendata variorvmqve Observationibvs avcta qvibvs adiecit svas Ioan. Dan. Ritter*, P.P. Lipsiae Svmptibvs Mavr. Georgii Weidmanni MDCCXXXVI-MDCCXLIII.
4 Cod. Theod. Lib. XIV (niet XXV!) tit. VIII; ed. Ritter VI, p. 234 vv.
5 De Waldenzen vormen een in de middeleeuwen ontstane sekte genaamd naar de stichter Petrus Valdes, koopman te Lyon. De meeste aanhangers telde de sekte in Noord-Italië, Frankrijk en Duitsland. Zij predikten terugkeer tot een leven van apostolische armoede en verwierpen de hiërarchie en tal van gebruiken in de kerk.
6 Vgl. Hugo de Groot, *Remonstrantie nopende de ordre dye in de landen van Hollandt ende Westvrieslandt dyent gestelt op de Joden* naar het manuscript in de Livraria D. Montezinos uitgegeven en ingeleid door Dr. J. Meyer 1949 Amsterdam 5709, p. 108.
7 Dio Cassius LXVIII, 32 in de uitgave van Cary (Loeb Class. Libr.) vol. VIII, p. 420. Over Dio Cassius zie men IV, p. 259 n. 9.
8 *ΕΡΜΕΙΟΥ ΣΩΖΟΜΕΝΟΥ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΤΙΚΗ ΙΣΤΟΡΙΑ* bij Migne, *P.G.* LXVII. De door Grotius bedoelde kwestie komt op de opgegeven plaats niet voor; ook elders trouwens - voor zover ik heb kunnen nagaan - bij Sozomenus niet. Men zie bijvoorbeeld de uitgave van Bidez-Hansen: *Sozomenus Kirchengeschichte herausgegeben im Auftrage der Kommission für spätantike Religionsgeschichte der Deutschen Akademie der Wissenschaften zu Berlin von Joseph Bidez eingeleitet, zum Druck besorgt und mit Registern versehen von Günther Christian*

Socratem, lib. VII, cap. 17[1]. Nicephorus dubiae nonnullis habetur fidei. Videnda tamen quae dicit de Iudaeis Arabibus, Samaritanis, Antiochenis lib. XVII, cap. 6 et 24, lib. XVIII, 44[2], praesertim cum de postremo attestantes habeat Paulum Diaconum, lib. XVIII rerum Romanarum[3], Zonaramque[4] in Phoca; Anglia expulsos ob detectum crudele consilium ait Polydorus, lib. XVI[5]. De pueris occisis eorumque sanguine collecto nescio quos in usus Monachii, Tiguri, Bernae, Weissenscho in Turingia, Uberlingae Vindelicorum, Diessenhovii ad Acronium auctores sunt Stumphius[6], Thomas Barbariensis in Fortalitio fidei[7], Michaël Neander in erotematis linguae sanctae[8]. Certior his de Tridentinis Iudaeis idem

1 *ΣΩΚΡΑΤΟΥΣ ΣΧΟΛΑΣΤΙΚΟΥ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΤΙΚΟΥ ΙΣΤΟΡΙΑ* VII, C. XVI (niet XVII) bij Migne, *P.G.* LXVII kol. 769. Socrates Scholasticus was evenals Sozomenus advocaat in Konstantinopel en kerkhistoricus. Ook hij schreef zijn werk ter voortzetting van Eusebius van Caesarea: hij behandelt de jaren 305-439.

2 *ΝΙΚΗΦΟΡΟΥ ΚΑΛΛΙΣΤΟΥ ΤΟΥ ΞΑΝΘΟΠΟΥΛΟΥ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΤΙΚΗ ΙΣΤΟΡΙΑ*, bij Migne *P.G.* CXLVII resp. kol. 231, 277 en 415. Nicephorus Callistus is een Byzantijns kerkelijk schrijver uit de veertiende eeuw.

3 *Historia Miscella, ab incerto auctore consarcinata, complectens Eutropii Historiam, quam Paulus Diaconus, multis additis, a Valentiniani imperio usque ad tempora Justiniani deduxit, et Landulphus Sagax, seu quisquam alius, continuavit usque ad annum Christi 816*, lib. XVII (niet XVIII) s.v. Phocas, Migne, *P.L.* XCV, kol. 1022. De Langobard Paulus Winfridus Diaconus, benedictijn (±720- waarschijnlijk 797) was geschiedschrijver en dichter.

4 Zonaras, Byzantijns chronist (±1100), heeft voor een gedeelte van zijn beschrijving van de Romeinse geschiedenis gebruik gemaakt van de eerste 21 boeken van Dio Cassius. Zijn werk eindigt bij de dood van keizer Alexius Comnenus (†1118) en is door Hieronymus Wolf in het latijn vertaald en te Bazel uitgegeven: *Ioannis Zonarae Monachi, qui olim Byzantij Magnus Drungarius excubiarū seu Biglae, & protosecretarius fuit, compendium Historiarum, in tres Tomos distinctum: quorum Primus agit de rebus Iudaicis, ab exordio Mundi usq; ad Hierosolymitanum excidium. Secundus, Historiam Romanam, ab Vrbe condita usq; ad Constantinum Magnum, breuiter complectitur. Tertius, imperatorum res gestas, à Constantino Magno usq; ad obitum Alexij Comneni, tractat. Opus praeclarum, ac diu desideratum: nunc verò demum liberalitate magnifici & generosi viri D. Antonii Fvggeri, &c. & labore Hieronymi VVolfii, Graecè ac Latinè, quinque codicibus inter se collatis, quàm emendatissimè fieri potuit, in lucem editum. Singulis Tomis sui additi sunt Indices, & uariarum lectionum Annotationes.* Basileae, Per Ioannem Oporinum 1557 Tomvs III, p. 65. Zie ook Migne *P.G.* CXXXIV *ΙΟΑΝΝΟΥ ΤΟΥ ΑΣΚΗΤΟΥ ΤΟΥ ΖΩΝΑΡΑ ΧΡΟΝΙΚΟΝ* lib. XIV, kol. 1273. Phocas was keizer van het Oostromeinse Rijk (602-610).

5 *Historiae Anglicae Libri XXVI. Autore Polydoro Virgilio Urbinate, Accessit praeter alia nonnulla series Regum Angliae à primis initiis usque ad hanc aetatem; Ex nova Editione Antonii Thysii, J.C.* Lvgdvni Batavorvm, Sumptibus Joannis Maire MDCXLIX, lib. XVII (niet XVI), p. 421. Polydorus Vergilius (†1555) schreef zijn *Historia Anglica* in 26 boeken; de eerste uitgave is van 1534.

6 Johann Stumpf (1500-1566), theoloog en historicus; het geval Diessenhofen van 1402 (zie Hugo de Groot, *Remonstr.* ed. Meyer, p. 109; vgl. *ibid.*, p. 73 v.) heb ik bij Stumpf niet gevonden.

7 Thomas Barbariensis is identiek met Alphonsus de Spina, een franciscaan uit Valladolid uit de tweede helft van de vijftiende eeuw; de titel van zijn boek luidt: *Fortalitium fidei contra fidei christianae hostes, auctore Alphonso de Spina.*

8 Michael Neander - Neumann -, Duits geleerde (1525-1595), schrijver o.m. van *Sanctae Linguae Hebraeae Erotemata: Quorum seriem uersa pagina reperies. Omnia uerò ita absoluta breuitate, faciliq; ordine tractata, ut non modō tyrones Grammaticae Hebraeae praecepta*

affirmat Sabellicus, lib. VII. Enneadis. X,[1] de Tirnaviensibus in Hungaria Bonfinius lib. IV, dec. V.[2]. Ut magica aut superstitiosa taceam, cum constet puerilem sanguinem in eo se proluentibus leprae esse remedium, cujus quaesiti multi infamati sunt reges; potuere Iudaei, qui medicinam faciunt, hoc promptius eo decurrere, quo magis christianos odere, nisi poenarum metu absterrerentur[3]. Apparet ergo vetus esse hoc sive crimen sive fabulam. Utrum apud nos sit, non facile dictu est. Nam neque omnibus neque nulli credendum est,

Αἱ πίστεις γάρ [τοι] ὁμῶς καὶ ἀπιστίαι ὤλεσαν ἄνδρας[4].

Expendenda sine motu animi testium religio, numerus et oculatine sint an auriti tantum. Nulla fides autem est, cui minus fidei esse debeat quam tormentorum. Mentietur, ut ait vetus quidam[5], qui ferre potuerit; mentietur qui ferre non potuerit. Infinita mihi exempla suppetunt isto tam fluxo argumento inique interfectorum. Neque miror fuisse viros graves, qui christianis omnino a questionibus illis violentis ac periculosis abstinendum censerent, cum certum sit in sapientissima Mosis lege fuisse incognitas et nunc Angliam sine iis non minus tuto quam alias gentes vivere Romaeque, dum libertas stetit, immunia ab iis fuisse civium corpora. Apud Batavos Iudaei suspecti talium facinorum non[6] sunt, sive mitius habiti mitescunt et ipsi, sive recentes advenae cautius vivunt. Certe pridem non levibus de caussis Belgica omni non minus quam Gallia exacti fuere, ut de Hispania nihil dicam, ubi praeter aequum eos tractatos non nego.

Meminerint ergo judices suae religionis esse falso religionis affectu non abripi et, ubi res non plane liquet, tutiorem esse quamvis nocentis absolutionem quam innocentis[7] damnationem.

1 Marcus Antonius Coccius Sabellicus (tegen 1436-1506), historicus; zie *Rapsodie historiarū Enneadū Marci Antonij Coccij Sabellici Ab orbe cōdito Pars prima quinque complectens Enneades: Premissis earundē Repertorijs auctis & recognitis ab Ascēsio cū authoris Epitomis* V□nundatur in Parrhisiorum Academia Ab Ioanne Paruo: Et ipso qui impressit Ascensio. *Posterior pars eiusdem Rapsodie historiarū M. Antonij Coccij Sabellici Continēs sex Enneades reliquas cū earundem Repertorijs et Epitomis.* V□nundatur vbi & reliqua pars ab Ioanne Paruo & Iodoco Badio Ascensio. Voor de bewuste plaats zie men *Posterior pars* Ennea. X, Lib. VII. Fo. CCCXXII[verso].

2 *Antonii Bonfinii Rervm Vngaricarum Decades qvatvor cvm dimidia. His accessere Joan. Sambuci aliqvot Appendices, & alia: vna cum priscorû Regum Vngariae Decretis, seu constitutionibus: quarum narrationes Bonfinii obiter meminere: & quae pagina 16. indicat. Tertivm omnia recognita, emendata, & aucta per Ioann. Sambvcvm, Caesar. Maiest. consiliarium & historicum. Cvm Indice copiosiss.* Hanoviae Typis Wechelianis, apud Claudium Marnium, & Haeredes Ioannis Aubrii. M.DCVI, p. 718. Antonio Bonfini uit Ascoli was een jurist en historicus op het einde van de vijftiende, begin zestiende eeuw. Hij schreef zijn geschiedenis van Hongarije in 115 boeken (tot het jaar 1495) in navolging van de Romeinse geschiedschrijver Livius ingedeeld in decaden.

3 De copie te Rotterdam heeft ‘abstinerentur’.

4 Hesiodus *ΕΡΓΑ ΚΑΙ ΗΜΕΡΑΙ*, 372 ed. Evelyn-White (The Loeb Class. Libr.), p. 30.

5 Vgl. Publilius Syrus 147: Etiam innocentes cogit mentiri dolor (zie de uitgave van Otto Friedrich, Hildesheim 1964, p. 40).

6 Dit woord ontbreekt in de copie te Rotterdam.

7 De Rotterdamse copie heeft abusievelijk ‘nocentis’.

Nulla satis de vita hominis cunctatio longa est[1].

Haec sunt, quae mihi nunc ad id, quod quaesieras, in mentem veniebant. Si quid est, in quo utilis esse possim, noli operae meae parcere, meque tuo perpetuo in me amore obstrictum scito, mutuum ut faciam aut etiam te ut coner vincere.

Tui amantissimus
H. Grotius.

Lutetiae, XII Decembris novi Cal. MDCXXXVI.

2885. 1636 december 12. Aan G.J. Vossius[2].

Semper quidem, vir eximie, summa cum voluptate lego literas tuas: sed eas jam suaviores mihi fecit ipsa exspectatio. Frequenter nunc accidit, ut naves saepe ventus, saepe et absentia praesidio futurarum navium moretur: eoque epistolae multo quam destinantur adventent serius, quod nunc illi meae[3] accidisse nihil miror.

Sed imprimis Philolaum[4] recte pervenisse gaudeo. Nam scriptori ejus nuper me interpellanti dolebam certe nihil respondere potuisse. Hortensio[5] Blavioque[6] judicibus, aut prematur aut exeat, id opus: sed si exiturum est, cito exeat, ne Blavianae tarditatis ad Meursium[7] novus accusator accedat. Ad *ἀνθολογίαν*[8] edendam obtulit se et Morellus[9]. Ego amicitiae causa praeferrem Blavium, sed his legibus, si typi satis nitidi tibi videntur, si homines habet idoneos, qui typotheton peccata corrigant, quique indicem faciant locupletem poëtarum, hominum ad quos et de quibus scribitur, historiarum locorum quaeque alia scitu utilia inspectis, quae plurimum ad id lucis conferent Brodaei[10] notis et meis, quae addam, Prolegomenis; addendum et hoc, si definiti temporis, quando visurus sit lucem liber, certus ex syngrapha esse possim.

Salmasium[11] eaedem, quas dixi, remorae detinuere.

Tuum de Idololatria librum[12], simul venerit, avide vorabo. Argumentum erat dignissimum tractari ab eo, qui abstrusae antiquitatis intima nota habeat.

1 Juvenalis, *Sat.* VI, 221: nulla umquam de morte hominis cunctatio longa est.
2 Copie Bibl. Gem. Rotterdam, coll. Rem. Kerk., cat. v. hss. no. 764. Gedrukt *Epist.*, p. 285. Antw. op no. 2860; wellicht eerst beantw. dd. 30 april 1637 (dl. VIII). aant.
3 No. 2664.
4 Philolaus is een pseudoniem van de astronoom Ismaël Boulliau; het betreft diens *Philolai sive dissertationis de vero systemate mundi libri IV*, dat in 1639 bij Blaeu te Amsterdam het licht zag.
5 Martinus Hortensius -van den Hove-; zie no. 2664, p. 248 n. 8.
6 De Amsterdamse cartograaf en uitgever Willem Jansz. Blaeu.
7 Johannes Meursius, sedert 1625 hoogleraar in de geschiedenis en de staatkunde te Sorø in Denemarken, voordien te Leiden.
8 Voor de *Anthologia* zie men VI no. 2407, p. 426 n. 7.
9 Betreffende de Franse drukker Charles Morel zie no. 2583, p. 134 n. 10.
10 Johannes Brodaeus -Jean Brodeau- (1500-1563) uit Tours. Hij was een vooraanstaand geleerde en publiceerde o.m. *Annot. Epigrammatum graecorum libri VII* ... Basileae 1549.
11 De Franse klassiek-filoloog Claude de Saumaise, hoogleraar in Leiden; hij bevond zich met verlof in zijn vaderland.
12 *Gerardi Ioannis Vossii De Theologia gentili, et physiologia Christiana: sive de origine ac progressu idololatriae deque naturae mirandis, quibus homo adducitur ad Deum, libri quatuor.* Amstelodami 1641.

Bona accessio erit filii Maimonides[1], Iudaeorum prope solus sani judicii.

Philyram Heinsianam[2], ubi prodierit, spero ad nos amici mittent, ut cogitemus, an abjicienda nobis sit de notis nostris[3] poliendis - nondum enim edendis dico - cogitatio. Si tecum essem, etiam de historia Belgica[4] quid faciendum esset, consilium tuum exquirerem. Nunc vero totum me etiam subcesivis temporibus Suediae dedi[5]: *σπάρταν ἔλαχον□ τάυτην χοσμῶ*[6]. Veterum Gotthorum res et praeclare facta undique exquiro et in lucem traho.

Procopium[7] quando edituri sint Elzevirii cum versione Vulcanii[8], quam interpolaturus est Heinsius[9], scire juvabit. Ego Gotthica tantum et Vandalica verti instituto meo serviens: habeoque, habent et illi, supplementa *ἐλλειμμάτων* e Vaticana. Ego praeterea Haeschelianam editionem[10] cum duobus manuscriptis regiae bibliothecae contuli: multisque eam locis tum eorum librorum auxilio tum conjectando emaculavi. Edam aliquando cum omnibus testimoniis a Plinio[11] ad Helmoldum[12] usque ad res Suediae Gotthiaeque pertinentibus, ut genti sua dignitas constet minime suspectorum testium fide. Accedent prolegomena, meo more, non parca. Sed haec tibi ut amico veteri dicta sunto.

Petrum[13] meum se vobis probare gaudeo. Tibi, uxori[14], liberis[15], ego, uxor, liberi[16] optamus felicissima.

Tui studiosissimus
H. Grotius.

Lutetiae, XII Decembris MDCXXXVI.

1 Voor de vertaling van Rabbi ben Moses' הכשם הדזת aant. door Dionysius Vossius zie no. 2860, p. 542 n. 9.
2 *Danielis Heinsii Sacrarvm Exercitationvm ad Novvm Testamentvm Libri XX.* Lvgd. Bat. MDCXXXIX; zie no. 2773, p. 407 n. 11.
3 Zie voor de uitgave van Grotius' *Annotationes in Novum Testamentum* no. 2610, p. 172 n. 1.
4 *Hvgonis Grotii Annales et historiae de rebus Belgicis.* Amstelaedami, Ex Typographejo Joannis Blaev. MDCLVII.
5 Na Grotius' dood verscheen zijn *Historia Gotthorvm, Vandalorvm, & Langobardorvm*; zie no. 2734, p. 355 en n. 2 aldaar.
6 Cicero *Ad Att.* IV, 6; vgl. *Desiderii Erasmi Opervm Omnivm Tomvs Secvndvs*, Lvgdvni Batavorvm MDCCIII, kol. 551 D Adagiorum Chil. II Cent. V Prov. I. aant.
7 Over Procopius zie no. 2734, p. 354 n. 7.
8 Deze vertaling (fragmentarisch) bij *Bon. Vvlcanii Brvg., Iornandes, De Getarvm, sive Gothorvm Origine & rebus gestis*, Lvgdvni Batavorvm, MDXCVII, p. 246.
9 De Leidse hoogleraar Daniel Heinsius.
10 *Historiarum Procopii libri VIII, nunc primum Graece editi* Augustae Vind....; zie no. 2734, p. 355 n. 1.
11 Vgl. no. 2734, p. 355 en aantekeningen aldaar.
12 Over Helmoldus en zijn *Chronicon Slavicum* zie men no. 2734, p. 355 n. 9.
13 Grotius' tweede zoon Pieter, die voor zijn studie in het vaderland verbleef.
14 Elisabeth Junius, Vossius' tweede vrouw; zij was een dochter van de Leidse hoogleraar Franciscus Junius.
15 Zie voor hun namen VI, p. 95 n. 15.
16 Alleen Cornelia en Diederik waren bij hun ouders in Parijs.

2886. 1636 december 13. Van A. Oxenstierna[17].

Magnifice ac Generose Domine Legate, Amice sincere dilecte,
Quod prolixius a me de statu rerum nostrarum aliquo iam tempore edoctus

17 Hs. Stockholm, coll. Gallica, brev till legaten Hugo Grotius 1635-1638. Orig. eigenh. ondertek. Tesamen met no. 2724 beantw. dd. 12 februari en 19 februari 1637 (dl. VIII).

non sis, imputandum id merito est non tam publicis negotiorum, quibus distinebar obcupationibus - quae enim illa tanta erunt, ut eorum causa de singulis scribendi ad te officium intercluderem - quam maxime, quod non dubitem, quin Dn. Camerarius[1] et Salvius[2], quibus id interea temporis concredidi, eorum, quae in Germania aguntur, data quavis occasione certiorem te reddiderint, ut sperem omnino ad te omnia eodem fere tempore, quo ad nos, pervenisse.

Hunc intermittere non potui, cum pridem tibi constet Davaucurtium[3] iam longo tempore dominos regentes[4] sollicitasse tum de extradenda pactorum inter me et illustrissimum marchionem S.[ti] Chaumontii[5] Vismariae sancitorum ratificatione, tum deputandis sacrae regiae maiestatis regnique Sueciae ad conventum Coloniensem commissariis ac legatis[6], quin responsum antegressa, prout rei magnitudo et negotii gravitas requirebat, cum dominis regni senatoribus deliberatione, quale temporis ratio permittebat, ipsi datum tecum communicarem.

Nam sicut res non tantum plena est difficultatis nomine sacrae regiae maiestatis dominae nostrae clementissimae[7] a dominis regni administratoribus pacta foederis ratihaberi, sed et fieri omnino nequit, ut ratificatio pactorum extradatur, antequam sacrae regiae maiestati constiterit de iis, quae hactenus desiderabantur et ratificationem necessario praecedere debebant.

Ita Coloniensis conventus non tantum indebito modo indictus, sed et neque in materia neque forma ita comparatus est, ut sacra regia maiestas eundem salvo honore per suos deputatos invisere possit, prout ex adiuncto datae resolutionis exemplari[8] plenius cognoscere potes; quod eo inprimis fine tibi communicare volui, ut de nostra mente certus esses, cum abs te forte ratio horum quaesita fuerit, quibus accedere graviora argumenta possunt, quae pro tua singulari prudentia in rem conferre ipse poteris, ubi ex usu fuerit, inprimis quod sacra regia maiestas in se nihil plane desiderari patitur, quod ad infringendas communis hostis vires quocunque modo facere poterit, quin persequendi modos ac rationes omnes ad eos, quos exercitibus suis praefecit, perscribi mandavit, ut optandum merito esset, pari quoque ardore ab aliis, quorum non minus ac nostra interest, hostis incommodaretur, quo commodius honesta et tuta pax tandem obtineri posset.

Cuius rei cum ipsi sint in culpa, quominus ad optatum exitum perduci hactenus bellum potuerit, nos eventum rerum divino numini committimus, a quo is unice expectandus est.

Imposterum si quae occurrerint, ad te data occasione perscribam. Interea divinae te protectioni amice commendo.

T. amicissimus
Axelius Oxenstierna mp.

Scribebam Stocholmiae d. 3 Decembris Anno 1636.

1 De Zweedse gezant in Den Haag Ludwig Camerarius.
2 Johan Adler Salvius, Zweedse hofkanselier en gezant residerende in Hamburg en Osnabrück.
3 Charles Du Bois, baron d'Avaugour; zie no. 2514, p. 35 n. 8.
4 Zie voor hun namen no. 2533, p. 58 n. 12.
5 Melchior Mitte de Miolans, markies van St. Chaumont, speciale gezant van Lodewijk XIII bij Oxenstierna in Duitsland.
6 Vgl. no. 2856, p. 532 n. 13.
7 Christina van Zweden.
8 Ontbreekt.

Adres: Sacrae Regiae M.tis Sueciae apud christianissimum Galliarum Regem Legato Ordinario, Magnifico ac Generoso Dno Hugoni Grotio, amico sincere dilecto.
In dorso schreef Grotius: 3 dec. 1636 Cancellarius.
En boven aan de brief: Rec. 12 febr.
Onderaan eerste rectozijde staat nog: Dn. Grotio.

2887. 1636 december 14. Aan Th. Graswinckel[1].

V. Cl. Theodorico Graswinckelio J.C. Hugo Grotius.

> Et vitula tu dignus, et hic, et quisquis honores
> Aut cupiet dulces, aut experietur amaros[2].

Cupiet dulces, ut tu: experietur amaros, ut ego et Seldenus[3], sed ego libertatem maris dum propugno, meam amisi. Seldenus maris libertatem oppugnans suam recuperavit. Tibi amico veteri opto ex animo feliciora, ut neque is, quem sumpsisti, labor malum tibi pariat, neque eo opus habeas ad mali alicujus remedium.
Vale quam maxime e voto.
Tuus toto animo
H. Grotius.

Lutetiae, XIV Decembris MDCXXXVI.

2888. 1636 december 14. Aan Willem de Groot[4].

Frater optime,

Gratus est nobis Losecatii[5] adventus. Dabimus operam, ut videat se propinquos habere optime ipsi volentes.

Graswinckelii[6] quod misisti[7], quanquam in multis negotiis, vidi. Quod indicas mea, cum scriberet, non legisse, etiam te non monente cognovissem et ex verbis et ex rebus. Dignus est Seldenus[8], quicum benigne agatur. Quae pauca Graswinckelio scripsi[9], ad te aperta mitto, ut obsignes tradasque; judicium non fero. Cavendum enim mihi, ne in controversia detestabili nunc quicquam aut dicam aut scribam, quod

1 Copie Den Haag, ARA. Eerste afd. coll. Hugo de Gr. Aanw. 1911 XXIII no. 2, p. 106. Gedrukt *Epist.*, p. 287. Betreffende Theod. Graswinckel en zijn geschrift tegen Seldens *Mare clausum* zie men no. 2588, p. 143.
2 Vergilius, *Ecl.* III, 109/110.
3 Over John Selden en zijn boek zie men V, p. 515 nn. 7, 8 en 9.
4 Gedrukt *Epist.*, p. 864. Antw. op no. 2866; beantw. dd. 22 januari 1637 (dl. VIII).
5 Diderik van Losecaat, zoon van Frederik van Losecaat en Adriana de Groot.
6 Betreffende Theod. Graswinckel en zijn geschrift tegen Seldens *Mare clausum* zie men no. 2588, p. 143.
7 Vgl. no. 2866, p. 548.
8 Over John Selden en zijn boek zie V, p. 515 nn. 7, 8 en 9.
9 No. 2887.

τοῖς κρατοῦσιν in mari Finnico Botnicoque nocere possit. Deinde stultus sim, si et alias amicas mihi gentes offendam illis blandiens, a quibus nihil hactenus nisi inimicum expertus sum.

Vale cum parentibus[10] et amicis.

10 Jan de Groot en Aeltgen van Overschie.

Tuus toto corde frater
H. Grotius.

14 Decembris 1636.

2889. 1636 december 15. Aan Ch. Marini[1].

Monsieur,

J'ay envoyé la vostre qui m'estoit arrivée avecq la vostre du 15/25 de novembre[2] à monsieur le grand chancelier[3] et vous remercie de la communication.

Les gens sages qui entendent les affaires estrangers icy sont d'opinion qu'il faudra bien que la France addoucisse un peu les articles concernants la Valtoline[4] et en tout autre chose traitent les alliez ialoux de leur liberté avec toute sorte de douceur et circonspection, afin qu'ils ne perdent la chose qui souventesfois importe le plus qui est l'affection des peuples.

Les nouvelles qui courent icy donnent aux Turcqs quelque désadvantage et toutesfois disent que ny l'empereur[5], ny les Polonnois ne s'en meslent pas, mais se contentent d'estre armez sur leur frontière.

Les advis qui viennent par l'Allemagne nous resiouyssent aussi nous faisants croire une autre victoire du marescal Banier[6] contre Haetsfeld[7]: de laquelle i'attends la certitude par la voye de mer quand il plaira aux vents. L'assemblée de Cologne s'advance de peu à peu. On parle fort que l'empereur donne contentement au roy d'Angleterre[8] pour le Palatinat. Les conditions ne sont pas bien cogneues encore. Mais la dispute de la mer entre l'Angleterre et Hollande demeure et est à craindre qu'elle ne s'échauffe au printemps.

J'ay recommandé l'affaire de monsieur Hofkirch[9] et en toutes occasions tascherai tousiours de faire paroistre que ie suis, monsieur,

vostre serviteur.

A Paris, le 15 de Décemb. N. St. 1636.

1 Copie Den Haag, ARA. Eerste afd. coll. Hugo de Gr. Aanw. 1911 XXIII no. 2, p. 106. Antw. op no. 2852; tesamen met nos. 2863, 2871 en 2900 beantw. dd. 12 januari 1637 (dl. VIII). Voor Marini zie men V, p. 436 n. 4.
2 No. 2852.
3 De Zweedse rijkskanselier Axel Oxenstierna.
4 De artikelen van het verdrag van Chiavenna van 7 februari 1636, in maart d.a.v. te Traona door Henri de Rohan herzien en te Thusis op 11 april geratificeerd.
5 Ferdinand II.
6 De Zweedse maarschalk Johan Gustavsson Banér.
7 Melchior von Hatzfeldt und Gleichen.
8 Karel I.
9 Georg Lorentz, baron van Hofkirchen.

2890. 1636 december 16. Van N. van Reigersberch[10].

Mijn Heer,

Van daer krijgen wij geen brieven. Over Mastricht hebben tijdynge, dat de

10 Hs. Amsterdam, UB., coll. RK., M 9 j. Eigenh. oorspr. Niet ondertek. Tesamen met no. 2876 beantw. dd. 15 januari 1637 (dl. VIII). Gedrukt Rogge, *Br. Nic. v. Reigersb.*, p. 312.

grave van Soissons[1] te Sedan was gecommen met meenynge om voorts derrewaerts te commen, lopende mede geruchten, dat Monsieur[2] hem naer Blanville, Blaye off Savoye - want divers wert er gesproocken - hadde geretireert, dat becommerynge maeckt van eenyge alteratie, consequentelijck van verachterynge van de affaires van dat rijck.

Hier is men noch niet finalijck geresolveert op het redres van de militie, hoewel Hollant t'eenemael daertoe is genegen, oordelende het oorloge sulckx moet worden beleyt, dat sonder verder verloop in de finantie kan werden gecontinueert, ende die consideratie pregnanter als alle andere, soo voor aenstaende handelynge als respect van geallieerde. Evenwel twijffele ick seer, off men tot licentiëren van regimenten off compangiën sal commen; veel apparenter is het de compangiën, soo oude als nieuwe, sullen werden tot minder (?) getal gereduceert.

De nederlage van Gallas[3] wert over Ceulen ons geadviseert, vanwaer oock wert geschreven, dat den generael Bannier[4] ontrent Cassel met sijn leger was gecommen, Gotse[5] ende Hatsvelt[6], wiens conjunctie hij niet hadde connen beletten, op de Weser waren.

De cronynge van den Roomsen Conynck[7] was voor eenyge dagen wtgestellt, omdat de vergaderynge tot Regensburch op de forme van de amnestie, die sij willen dat voren gaet, niet eens hadden connen werden. Den Spaensen ambassadeur[8] heeft aen de vergaderynge tot Regensburg propositie gedaen, deducerende dese landen in geen neutraliteyt met het rijck behoren te werden ontfangen, maer dat de vorsten haer wapenen met die van den conynck van Spaenge[9] daertegens behooren te coniungeren.

Ick kan niet horen, dat yemant bij de croone Sweden is genomineert om op den conventionsdach tot Ceulen te compareren, ende dat, soo men seyt, overmits de croone onder Vranckrijck niet verstaet te compareren ende tot noch toe selffs niet en is versocht. Men gevoelt die bijeencomste noch soo haest niet wesen sal, hoewel Vranckrijck pasport voor de Spaense ambassadeurs[10] heeft versocht. In Hollant is daer noch niet op gedelibereert, maer ick mercke niet buyten apparentie is, dat den heer van Somersdijck[11] die commissie soude crijgen.

Den graeff van Arondel[12] is op de vergaderynge tot Ceulen wtgestelt; maer hout het oock daervoor, dat hij tot Ceulen sal vertouven.

Graeff Maurits[13] comste ende sijn bijhebbende volck sal in Brasil gansch nodych sijn; de confusie ende debauchen sijn daer groot.

1 Louis de Bourbon, graaf van Soissons.
2 Gaston Jean-Baptiste de France, hertog van Orléans, broer van Lodewijk XIII.
3 Matthias, graaf Gallas, generaal-majoor in dienst van keizer Ferdinand II.
4 De Zweedse maarschalk Johan Gustavsson Banér.
5 Johann, graaf van Götz, generaal-majoor in dienst van de keizer.
6 Melchior von Hatzfeldt und Gleichen.
7 Op 30 december 1636 werd Ferdinand, zoon van Ferdinand II, tot Rooms koning gekroond.
8 Don Iñigo de Guevara y Tasis, graaf van Oñate.
9 Philips IV.
10 Zie voor hun namen no. 2864, p. 547 n. 5.
11 François van Aerssen, heer van Sommelsdijk.
12 Thomas Howard, graaf van Arundel; zie over hem V, p. 318 n. 12.
13 Johan Maurits, graaf van Nassau-Siegen; zie no. 2859, p. 541 n. 3.

In Engelant difficulteert men de officieren, in dienst van d(it) lant, de lichtynge nodych tot hare recruten, onder pretext van de sterfte ende wij veel volckx buyten naer oosten ende westen consumeren.

Desen 16 Decemb. 1636.

In 't sluyten crijgen tijdyngen Monsieur te Orléans is. Calaber[1] doet alles, wat hij kan om Aristoteles'[2] voornemen te beletten. Zozimus[3] protesteert. Simonides[4] presseert aen d'ander sijde.

Adres: Mijn Heer Mijn Heer De Groot, Raet ende Ambassadeur van de Coningine ende croon van Sweden bij den Alderchristelijcksten Conynck.

In dorso schreef Grotius: 16 Dec. 1636. N. Reigersberg.

En boven aan de brief: Rec. 15 Ian.

2891. 1636 december 16. Van B. Schörling[5].

Illustris ac generose domine legate,

Demnach beijgehendes mir von Stockholm von dess H. ReichsCantzlers Excell.[6] zu kommen, so hab ichs gleich bey der ersten Post E. Excell. zufertigen sollen, muss aber dieselbe mit einem Nebenbrieff, von H. Gabriel Oxenstiern[7] kommendt, bemühen, unterdienstlich bittendt E. Exc. solchen durch ihre leuhte ohnbeschwehrt befunden lassen wollen. Sonst hat auch der herr Cantzler Salvius[8] nach und nach E. Exc. brieffe bekommen, dass er aber ietzo nicht geschrieben pittet er E. Exc. ihm solches zu gut halten wollen, praevia salutatione.

Demnach unss nunmehr die Banierische[9] armée so weit entlegen, dass wir dieses ohrts selten ihres Zustandes advertissement haben können, so mussen wir nur erwarten, wass uns von Franckfurt undt anderen näher anligenden ohrten hero davon part gegeben wirdt. Das ist wol gewiss, dass alle passagen in Thüringen undt der ohrten ietzt also beschaffen sein werden, dass weder artiglerie noch Fuesvolck über Berg undt Thal wirdt zu fuhren sein, undt dahero Banier schwerlich in hostico was weiters tentiren können.

Die Wrangelische[10] armée halt sich noch zu Franckfurt an der Oder, der Feldtmarschalck ist willens ehist uff Stetin zu rucken mit dem H. legato Bielcke[11] eins undt anders zu consultiren. Inmittelst pleibt H. Gen.-Lieut. Vitzthums[12],

1 Schuilnaam voor Frederik Hendrik.
2 Codenaam voor Holland.
3 Schuilnaam voor de Franse gezant in Den Haag, Hercule Girard, baron van Charnacé.
4 Codewoord voor geld.
5 Hs. Den Haag, ARA. Eerste afd. coll. Hugo de Gr. Aanw. 1911 XXIII, no. 11. Eigenh. oorspr. Balthasar Schörling was postmeester in Hamburg.
6 De Zweedse rijkskanselier Axel Oxenstierna.
7 Gabriel Gustafsson Oxenstierna, broer van Axel.
8 Johan Adler Salvius, Zweedse hofkanselier en gezant residerend in Hamburg en Osnabrück.
9 Van Johan Gustavsson Banér, Zweeds maarschalk.
10 Van de Zweedse veldmaarschalk Herman Wrangel.
11 Sten Bielke; zie over hem no. 2658, p. 241 n. 9.
12 Hans Vitzthum von Eckstedt, bevelhebber in Zweedse dienst.

Dromundt[1] undt h. Satler[2] bey der armee. Sie haben, weiss nicht, auss was versehen, etwas stösse bekommen, indem der Obriste Wopersnow[3] in einem dorff Besikow an der O. rew vom feindt überraschet worden, undt 3 standarten verlohren. Der Verlust des Volcks hat zwar nicht viel auff sich, weil sie schwach gewesen, doch aber, giebts der guarnison zu Landsberg etwas courage, auch so gar, dass sie vermeinen, sie wollten Wrangel die retraicte uff Stetin benehmen, damit Er zu seinem völlig content, die Ohder zu fassen nicht gelangen möge. Wir hoffen aber, Gott werde es anders dirigiren, undt H. Wrangell seiner sonderbahren prudentz nach, dieses geringen abbruch baldt ersetzen; massen sie dan hingegen den Obristen Funcken[4], Commendanten zu Landsberg gefangen bekommen.

Gott wolle interim den Success contra Galassium wahr werden lassen, undt arma Suecica droben segenen, dem E. Excell. ich damit eilig empfehle, undt stets bin deroselben dienstwilligster

Balthasar Schörling.

Hamburg, den 6 Xbris 1636.

Adres: A Son Excellence Monseig.r l'Ambassadeur Grotius.

Boven aan de brief schreef Grotius: rec. 15 jan n.st.

En in dorso: 6 dec. 1636. Schörling.

2892. 1636 december 17. Aan S. Bielke[5].

Illustrissime Domine,

Hyems ut aliarum rerum ita et eorum, quae nuntianda veniunt, sterilis est.

Rediit ab Anglia Ponica[6], spem dilectuum tum pro duce Bernhardo tum pro Suedia in ver rejectam ait; conscribi ibi aliquid militis magis in terrorem quam quod bellum parent et pro honore propinquorum se periculis - ut loquuntur - induant exuantque commerciis nunc si unquam lucrosis. Itaque videntur in pacificando ita se gesturi, ut gratiam sibi imperatoris[7] atque Hispani[8] pariant, cujusvis alterius damno, sicut cum Suedos Prussiae damno mulctarunt. Etiam Gallis video nostra non multum curari haud eo tantum argumento, quod pecunias jam olim debitas cunctantur solvere, sed et quod sermones injiciant de restituendis iis, quae bello possessorem mutarunt, in quibus et Pomeraniam exceptis aliquot maritimis locis includant, ipsi interim firmi retinere Pinerolium et Lotharingiae potissima. Itaque nobis nostra qua pace qua bello curanda erunt.

1 David Drummond, generaal-majoor in dienst van Zweden.
2 Philip Sadler, overste in Zweedse dienst.
3 Claes Wopersnaw, officier der cavallerie in Zweedse dienst.
4 Andreas Siegmund Funk, overste in dienst van keizer Ferdinand II.
5 Copie Den Haag, ARA. Eerste afd. coll. Hugo de Gr. Aanw. 1911 XXIII no. 2, p. 107. Gedrukt *Epist.*, p. 287. Over Sten Bielke zie men no. 2658, p. 241 n. 9.
6 Tobias von Ponikau, raad en gezant van hertog Bernhard van Saksen-Weimar.
7 Ferdinand II.
8 Philips IV.

Duo principes regii sanguinis cum formidare se dicunt, formidandos se faciunt: perstant in emanendi proposito; frater regis[9] sic, ut urbes sibi tradi saluti

9 Gaston Jean-Baptiste de France, hertog van Orléans.

suae tutandae flagitet; comes Suessionensis[1] ita, ut literis ad civitates et praefectos Campaniae scriptis non tantum se fratremque regium de libertate periclitatos dicat, sed ut et se testetur extra causam esse onerum plebis et belli: quae rex[2] - ad eum enim literae non resignatae ab iis, qui acceperant, missae sunt - ut turbamenta vulgi interpretatur.

Pacem certe ab omnibus Ordinibus hic desiderari satis apparet: idque videns cardinalis Riceliacus eam intra breve tempus pollicetur. Melo[3], legatorum Hispanicorum unus, iter Mediolano Coloniam incepit.

Germani, qui per Alpes, qua summae dicuntur, transeunt, ad tria millia negantur pertingere.

Rhaetos nisi paulo socialius tractent Galli, in periculo illis in locis res utrorumque erunt hoste duabus a partibus imminente armis et intus parante sibi factionem.

Arundelius[4] puto in Batavis jam est ab imperatore si nihil melius, certe spes blandas secum ferens.

Gallorum ad insulas[5], quas repetitum iverunt duas, nullos dum successus audimus.

Deus, illustrissime domine, fautor adsit et rebus nostris et illustrissimae dominationi Tuae.

Illustrissimae Dominationi Tuae observantissimus eique addictissimus
H. Grotius.

Lutetiae, XVII Decembris novi Calend. 1636.

2893. 1636 december 18. Aan A. Oxenstierna[6].

Excellentissime Domine,

Quietis a bello per hiemem rebus sermonum materia sunt principum duorum, quibus praesentia non placent, consilia et paratus ad pacem.

Apud fratrem regium[7] post Guichium[8] fuit Chavigniacus[9], exceptus ab eo cum eo honore, quo debebat regis legatus; sed spei irritus rediit. Perstat enim regius frater aulam defugere diciturque praeterea poscere urbes securitatis suae pignora, quales olim Hugenottis datas magno cum gaudio Gallia non sine labore recepit. Addit siquis miles per Aurelianum mittatur, id sibi displiciturum causamque fore aliter sibi ut perspiciat. Semel e Gallia ejectus a cardinali[10] videt id ei non aeque facile vicinis ad tres fines hostibus et sibi, si urgetur, promtum transire Ligerim et movere validas et acri in rectores odio tumentes provincias.

1 Louis de Bourbon, graaf van Soissons.
2 Lodewijk XIII van Frankrijk.
3 Francisco de Mello, graaf van Assumar, markies van Tor de Laguna.
4 Thomas Howard, graaf van Arundel; zie V, p. 318 n. 12.
5 Ste. Marguerite en St. Honorat.
6 Gedrukt *Epist.*, p. 288; *Oxenst. Skrifter* 2. afd. II, p. 279.
7 Gaston Jean-Baptiste de France, hertog van Orléans, broer van Lodewijk XIII.
8 Antoine, hertog van Gramont; zie VI, p. 543 n. 11.
9 Léon le Bouthillier, graaf van Chavigny.
10 De Richelieu.

At comes Suessionensis[11] Sedano literas misit ad Campaniae, quae praefectura ipsius est, civitates et eos, qui ibi cum imperio sunt civili aut militari. Literae

11 Louis de Bourbon, graaf van Soissons.

nec resignatae ad regem missae sunt, qui dure interpretatur, quod comes velut rem summam sui judicii faciens testetur tot onerum, quae plebem premunt, bellique hujus causas apud[1] se non esse[2] abitioni suae obtendens, quod et se et fratrem regis in carcerem dare propositum fuisset iis, qui res digito temperant. Credunt multi occasionem opperiri hos principes, ut, ubi bellum desierit, sine invidia ac sine hostium commodo sibi destinata exsequantur non defuturis adjutoribus.

Cardinalis interim Riceliacus communibus Galliae votis verba accommodans ait intra sex menses omnino pacem ubique fore. Et venit ad me his diebus Gothofredus is[3], quem comitem ac quasi magistrum iturum cum legatis[4] Coloniam scripsi[5]. Non posse evitari pacem ajebat tanto ejus apud populos desiderio deficientibus pecuniis etsi novae ad eas quaerendas viae tentarentur manifesto periculo. Honestissimam pacis rationem fore restitutionem omnium principum in jura vetera. In rege Galliae, quominus reddatur Lotharingia retento uno atque altero praesidio ad tutelam quietis moram non fore. Pinerolum et speciose retineri posse, quia specialis de eo cum Sabaudo[6] facta sit pactio, et necessario debere Italiae totius ipsiusque adeo pontificis[7] causa, ad quos ab Hispanorum, si quando opus sit, injuriis tenendos non alia sit via. Suedos sperabat contentos maritimis aliquot oppidis atque insulis fore.

Respondi generaliter eos, qui Suediam gubernarent, pacis aequae, communis atque honestae percupidos esse; caeterum intercessisse speciales et de Pomerania conventiones. Videndum nobis, ut in tuto sint amici, etiam ii, quos prava consilia a nobis abstraxere quique perire sine communi malo non possent, et ut quam longissime a Suedia amoveantur suspecti exercitus. Ceterum sic me aestimare cardinali Riceliaco, e cujus rebus pendeant Galliae consilia, utiliores fore indutias omnia, quae sunt loco relicturas quam pacem plenam, in qua agendum sit de regina matre[8], de matrimonio Lotharingico[9] et aliis ipsi aut periculum aut nimis odium facturis[10].

Heri ad me venit Ponica[11] ex Anglia referens spem dandi militis duci Vinariensi[12] non ante ver. In idem tempus differri arbitrabatur supplimenta, quorum Suedis spes facta esset, nempe ut hoc metu, si possent, conditiones ab imperatore[13] sibi meliores impetrent. Nam ne in bellum veniant Angli, facile impedituram factionem Hispanicam, a qua stet calidissimus quisque. Ab iis non taceri multo minore impendio in Anglia, Scotia et Hibernia terras Palatino dari posse quam bellum ejus causa adversus imperatorem Hispanumque[14] suscipi. Vereri multas,

1 De uitgave der *Epist.* heeft ‘a’.
2 De uitgave der *Epist.* heeft ‘adesse’.
3 Théodore Godefroy.
4 Zie voor hun namen p. 547 en nn. 3, 4 en 5.
5 No. 2881.
6 Vittorio Amedeo, hertog van Savoye.
7 Urbanus VIII.
8 Maria de Medici; zij verbleef in de Zuidelijke Nederlanden.
9 Het huwelijk van Gaston van Orléans met Margareta van Lotharingen, dat men door de Franse bisschoppen ongeldig wilde doen verklaren; zie *Merc. Franç.* XX, p. 849 vv. en p. 989 vv.
10 De uitgave der *Epist.* heeft abusievelijk ‘factura’.
11 Tobias von Ponikau, raad en gezant van Bernhard van Saksen-Weimar.
12 Bernhard, hertog van Saksen-Weimar.
13 Ferdinand II.
14 Philips IV.

ne archiepiscopi[1] molitiones per gradus quosdam rem ad papismum reducant. Se vero et comiter et magnifice habitum praedicabat.

Vidi his diebus apud me etiam comitis Nassavii Wilhelmi, Heusdae praefecti[2], filium[3], qui in cetero sermone arctas apud Batavos aerarii res atque inde indutiarum non desiderium tantum, sed et necessitatem indicabat.

Dixi sustentandum, donec in commune quid fieret. Ceterum quanquam et Gothofredus indutias Batavis procurandas mihi dixerat, cardinalem Riceliacum scio id agere largitionibus, ut etiamsi Gallia se bello eximat, illi tamen in bello maneant, et quod jam cum imperio Germanico pacis commerciorumque jura stabiliant, id ei maxime improbari principemque Arausionensem[4], ut talium suasorem, ob id incusari.

De Feuquerio[5] Davausioque[6], ut Coloniam eant, constitutum manet. Pro cardinali Lugdunensi[7], homine minime fraterni ingenii, quidam putant substitui Valettam[8] itidem cardinalem, Riceliaco fidum et rebus regnorum tractandis aptiorem.

Cardinalem Pasmannum[9] ab imperatore mitti vix credibile ajunt qui ista intelligunt, cum is Pasmannus Romae antehac imperatoris nomine rem ausus sit omni haeresi invisiorem, territare scilicet papam concilii universalis convocandi minis. Borgiam[10] quoque maxime pontifici exosum ab Hispano mitti vix est, qui credat. Optasse ducem Bernhardum ait Ponica, ut ipse ducis negotia curatum Coloniam eat. Verum se arbitrari multo utiliorem suam operam Lutetiae fore, unde ventura essent mandata, quorum finibus legati Gallici, Coloniae ubi erunt, coërceantur.

Comes Licestrius[11] cum in editis rumusculis legisset landgravium Casseliensem[12] armis Palatini ducem destinari, advocato ad se eo, qui res hic agit landgravii[13], percunctatus est, quo auctore id vulgaretur non dissimulans offendi Anglos tali fama.

Conventus locum sumtum Coloniae video jam multis Gallorum ob id displicere, quod non futurae sint in tuto literae per Hispani terras commeantes. Forte et hinc aliquid tricandi materiam rapiet Riceliacus.

Natalis Dominicus novos nobis Romae pariet cardinales.

Saepe mecum cogito fieri non posse, ut diu in forti proposito perstet Gallia non tantum ob gentis ingenium per se mutabile, verum etiam quod pretio pervia sint omnia in tanto luxu honorumque nundinis, deinde quod magis magisque in populorum animis gliscet de summa in res omnes papae potestate opinio injuncto iis,

1 William Laud, aartsbisschop van Canterbury.
2 Willem, graaf van Nassau-Siegen (1592-1642).
3 Maurits, op 17 juni 1638 onder de ogen van zijn vader gesneuveld.
4 Frederik Hendrik.
5 Manasse de Pas, markies van Feuquières.
6 Claude de Mesmes, graaf van Avaux.
7 Alphonse Louis du Plessis de Richelieu, kardinaal-aartsbisschop van Lyon, oudste broer van de eerste minister.
8 Louis de Nogaret d'Epernon de La Valette.
9 Petrus, kardinaal Pázmány; zie no. 2847, p. 517 n. 4.
10 Gaspard, kardinaal Borja y Velasco.
11 Robert Sidney, graaf van Leicester, extra-ordinarius gezant van Engeland in Parijs.
12 Wilhelm V, landgraaf van Hessen-Kassel.
13 Jean Louis Sengel.

qui contradicere solebant, Sorbonae ac parlamentis, silentio, ipse autem papa, etiam hic, qui nunc in ecclesia regnat, Urbanus, per se haud factiosus, cogatur tamen se accommodare ad voluntatem Hispani, qui et ipsum et ipsius aulam tanto per Italiam dominatu velut obsessum tenet. Riceliacus autem non levi suo periculo jam sentit poenas, quod plus intra paucos annos quam qui ante eum fuere multis saeculis papae res promoverit, magno regni et regis malo. Etiam cum de matrimonio Lotharingico consulerentur episcopi, sententiam dicere nemo eorum ausus est aliter quam cum hac exceptione, ni aliter papae videretur. Ita homines magno labore quaerunt, quibus vinciantur compedes.

Gallos et antehac noluisse et nunc etiam nolle, ut dux Bernhardus trans Rhenum arma ferat, cum is id maxime velit, ait Ponica. Magna praeda potitus est ducis Bernhardi exercitus Ionvellae, sed doleo accusari fidem pactorum violatam.

Notus quidam mihi a Polonia primulum reversus ait regem[1] non spernendum cetera multum diei somno impendere; amicae autem delinimentis ita captum teneri, ut de uxore ducenda serio non cogitet. Famam ibi esse Duglassium[2] sibimet mortem conscivisse, dum poenam metuit, quod ante confectum Palatinae matrimonium[3] auxilia XXX navium Anglicarum obtulisset Polono, eaque re territis Suedis excussisset Prussiam.

De Rhaeticis relinquo Marino[4] suam provinciam; verum sic existimo, nisi Galli multum decedant de suo in eos rigore ac simul debitum diu auxiliis stipendium persolvant, rem in periculo esse abalienatis adeo sociorum animis, quo tempore hostis duabus imminet partibus ex Tirolano et e lacu Lario. Dux Parmensis[5] taedio rerum non mirum si aegrotat. Conatur ei Hispanum placare Etruscus[6].

Melo[7] legatorum ad pacem unus iter Coloniam incepit.

Qui per Alpes summas transeunt Germani plus III M esse non putantur.

In Aquitania non Socovae tantum, sed et Ciburii et Andoiae se permuniunt Hispani.

Lotharingiam equitatus vastam facit, tum ducum Caroli[8] et Francisci[9], tum Gallicus sub Longavillano[10].

Arundelius[11] jam, puto, in Batavis est, si non rebus certe spe onustus, quae apud credere volentes tantundem quantum res valet.

Insulas maris Ligustici[12] nondum, quantum ex fama discimus, oppugnarunt Galli: et arduum id negotium est.

Deus, Excellentissime et Illustrissime Domine, rebus Sublimitatis Tuae prosper adspiret.

1 Wladislas VII (IV).
2 Georg Douglas; vgl. no. 2500, p. 9 en n. 8 aldaar.
3 Er was sprake geweest van een huwelijk van de Poolse koning met Elisabeth, oudste dochter van de in 1632 overleden paltsgraaf Frederik V, de Winterkoning, en Elisabeth Stuart, zuster van de Engelse koning Karel I.
4 Over Marini zie men V, p. 436 n. 4.
5 Odoardo Farnese, hertog van Parma.
6 Ferdinando II de Medici, groothertog van Toscane.
7 Francisco de Mello, graaf van Assumar, markies van Tor de Laguna.
8 Karel IV, hertog van Lotharingen.
9 François Nicolas van Lotharingen; zie over hem V, p. 127 n. 12.
10 Henri d'Orléans, hertog van Longueville.
11 Thomas Howard, graaf van Arundel; zie V, p. 318 n. 12.
12 Ste. Marguerite en St. Honorat.

Tuae Sublimitatis cultor devotissimus
H. Grotius[1].

Lutetiae, 8/18 Decembris 1636.

Haec scribenti intervenit Ponica cras iturus ad cardinalem, qui ipsum illico ducem, quamprimum poterit, exspectat; volebat ducis nomine significari Sublimitati Tuae, quae consilia de se et exercitu suo is cepisset, ea necessitate expressa. Doliturum ipsi, quod non redeat in Germaniam hac hieme Tua Sublimitas, de se vero dicebat idem Ponica mandatum optatumque sibi ex Anglia in Pomeraniam transire, ut ibi Sublimitatem Tuam conveniret eique de rebus actis et imminentibus loqueretur. Sed intellecta Tuae Sublimitatis in Suediam profectione huc se vertisse iter. De ducis in rem Suedicam studio mira.

2894. 1636 december 18. Aan N. van Reigersberch[2].

Mijn Heer,

Wij hebben hier weder uit Engellant d'heer Ponnica[3], die daer wel is onthaelt ende beschoncken, doch niet en heeft uitgerecht dan dat men het versoeck van eenigh volck te geven aen mijnheer den hertogh van Weimar[4] heeft uitgestelt tot de voorsomer, gelijck hij oock meent uitgestelt te sijn gelijcke begeerte van Sweden. Middelertijdt sal men daer wat de botrai maecken van lichtinge om te sien, off men den keiser[5] daermede wat verder can brengen dan hij hem tot noch toe aen den grave van Arondel[6] heeft verclaert. Mijne opinie is, dat de Engelschen in de toecomende vredehandel sullen soecken tot costen van anderen dienst te doen aen den keiser ende Spaignie om haere conditiën te beter te maecken, sijnde gantsch niet genegen om in oorlogh te comen, alsoo sij seggen de saecken van staet nae de affectie van de maetschap niet en moeten gemeten werden ende dat men beter coop aen den palsgraef[7] landen can geven in Yrlant.

De discoursen van de Fransoisen loopen daerop, dat men haest sal moeten comen tot vrede; dat sij Pignerol moeten behouden, Lorraine wedergeven behoudende eenige plaetsen; dat men de princen van Duitschlant moet helpen in haer goedt; dat Sweden haer met eenige zeeplaetsen moet laeten contenteren; dat men Hollant moet helpen aen een trefves. Off sij dit laeste meenen, twijffel ick seer.

De eer, die Aysema[8] tot Regensburg geschiet, geeft hier onlust.

's Conincx broeder[9] vind niet goed te hoof te comen ende schijnt steden van verseeckerheit te begeren: een nieuwe swaericheit voor Vrancrijck. Dit is dat Mons.r de Chavigny[10], secrétaire d'Estat, van Blois heeft gebracht.

1 Naam en onderschrift ontbreken in de uitgave der *Epist.*
2 Hs. Amsterdam, UB., coll. RK., R 3 n. Eigenh. oorspr. Niet ondertek.
3 Tobias von Ponikau, raad en gezant van hertog Bernhard van Saksen-Weimar.
4 Bernhard, hertog van Saksen-Weimar.
5 Ferdinand II.
6 Thomas Howard, graaf van Arundel; zie V, p. 318 n. 12.
7 Karl Ludwig, oudste zoon van de in 1632 overleden paltsgraaf Frederik V, de Winterkoning.
8 Foppe van Aitzema; vgl. no. 2868, p. 552 n. 10.
9 Gaston Jean-Baptiste de France, hertog van Orléans.
10 Léon le Bouthillier, graaf van Chavigny.

De brieven, die den grave van Soissons[1] aen de steden ende gouverneurs van Champagne had geschreven, sijn gesloten gesonden aen den coning[2]. Hij seit, dat men hem ende Monsieur heeft willen vangen daerbij vougende, 't welck seer quaedt werdt gevonden, dat hij geen oorsaeck en is van de beswaernis van de gemeente nochte van dit oorlogh.

Den cardinael den Richelieu heeft aen verscheide personen geseit, dat wij binnen ses maenden generale vrede sullen hebben. Men twijffelt, off den cardinael de Lion[3] off den cardinael de la Valette[4] gaet nae Colen. Feuquières[5] ende d'Avaux[6] blijven vast. Colen werdt bij eenigen wat onbequaem geoordeelt, omdat de brieven over den Spaenschen bodem sullen moeten passeren.

Te Jonville heeft hertogh Bernhard grooten beurt gehadt. Maer men seit, dat de capitulatie bij de zijnen niet en is gehouden, dat mij leed is.

Soo de Fransoisen haer niet wat en vougen nae 't humeur van de Grisons ende gelt furneren aen de regimenten, souden de saecken wel quaelijck mogen afloopen, alsoo de Spaenschen van de lac de Como ende de keiserschen uit Tirol de Valteline soecken aen te tasten ende onder de Grisons ondertusschen wercken met belofte ende met gelt.

Den hertogh Parme[7] is sieck van swaeri[c]heit. Den G. hertogh van Toscane[8] ende oock den paus[9] soecken sijne saeck te accommoderen met Spaignie, maer het en can niet geschieden dan met sijne schade ende oock met naedeel van Italië.

Melo[10] is van Milan nae Colen. De Duitschen die nu van nieuws de Mont de St Gothard passeren, werden gehouden te sijn tusschen 2000 ende 3000. De Spaignaerden fortifiëren haer in Guienne niet alleen te Socova, maer oock te Ciboure ende Andaye. De card. de la Valette is te Mets Eenige meenen, hij wel mochte gaen nae Colen in plaetse van die van Lion, die men hout te devoot ende niet seer bequaem tot saecken van staet, oock niet van 't humeur van sijn broeder nochte van sijne maximes. Die de saecke van Rome verstaen, geloven niet, dat Pasman[11] van de keiser - die voor dese te Romen den paus gedreicht heeft met de convocatie van een generael concilie, 't welck is de hoochste ketterie - nochte dat Borgia[12] - die soo opentlijck quaelijck is met den paus - vanwegen Spaignie werdt gezonden.

Lorraine werd bedorven bij de ruiterie. Hertogh Carel[13] heeft achthondert paerden te Miremont, de prins Fransois[14] te Longwy drieduisent te voet, vijf-

1 Louis de Bourbon, graaf van Soissons.
2 Lodewijk XIII.
3 Alphonse Louis du Plessis de Richelieu, kardinaal-aartsbisschop van Lyon, oudste broer van de eerste minister.
4 Louis de Nogaret d'Epernon de La Valette.
5 Manasse de Pas, markies van Feuquières.
6 Claude de Mesmes, graaf van Avaux.
7 Odoardo Farnese.
8 Ferdinando II de Medici.
9 Urbanus VIII.
10 Francisco de Mello, graaf van Assumar, markies van Tor de Laguna.
11 Petrus, kardinaal Pázmány; zie no. 2847, p. 517 n. 4.
12 Gaspard, kardinaal Borja y Velasco.
13 Karel IV, hertog van Lotharingen.
14 François Nicolas van Lotharingen; zie V, p. 127 n. 12.

hondert te paerd. Vanwegen Vrancrijck heeft aldaer den hertogh van Longueville[1] drieduisent te voet, vijfhondert te paerd. De trouppes van Vrancrijck ende haer vrunden hebben wat schade geleden in het Montferrat. Wij verwachten hertogh Bernhard hier haest, meest tot conservatie van den cardinael[2] van wie mons.r de Guiche[3] wederom gaet nae Monsieur.

Mijne gebiedenisse aen de vrunden.

Den 18 Dec. 1636.

Ick bid uE. noch eens mijne papieren ende boecken, die bij d'heer Basius[4] sijn, niet te vergeten. Daer is mij om veel redenen aen gelegen.

In dorso schreef Van Reigersberch: Broeder de Groot, den 18 Decemb. 1636 van Paris.

2895. 1636 december 18. Aan N. van Reigersberch[5].

Mijnheer,

Losecaet[6], den 13 hier comende, heeft mij gebracht de uwen van den 1[7] ende 2 Dec.[8], maer die gesonden was door Harsolten[9] is niet gecomen, waerin ick meende particulariteit geweest te sijn van 't gerucht, dat daer loopt van onse tweede Sweedsche victorie, waervan ick noch geen seecker advys en hebbe. UE., hoop ick, sal mijnen langen brief[10], dien ick over drie dagen door couverte van mijnheer Spierinck[11] gesonden heb, wel hebben ontfangen. De stucken van Sijn Excellentie[12] sal ick verwachten ende daerop nae vermogen arbeiden.

Ick sal blijde sijn te verstaen wat daer is van Arondel[13]. Van lichtinge van volck voor Sweden in Engelant ben ick verseeckert door een Schotsche heer Forbish[14] ende door Ponnica[15].

Wat resolutie in uE. quartieren sal werden genomen op het onderhouden van de Compaignie, sal ick mede garen verstaen. Wilt bij Numerianus'[16] volck luisteren ende overschrijven, maer niet seggen, insonderheit in dese tijden, dat sulcx niet dan quaedt can doen.

1 Henri d'Orléans, hertog van Longueville.
2 De Richelieu.
3 Antoine, hertog van Gramont; zie VI, p. 543 n. 11.
4 Rekenmeester mr. Johan Base.
5 Hs. Amsterdam, UB., coll. RK., R 3 m. Eigenh. oorspr. Niet ondertek. Antw. o.m. op nos. 2861 en 2832; beantw. dd. 20 januari 1637 (dl. VIII).
6 Diderik, zoon van Frederik van Losecaat en Adriana de Groot.
7 No. 2861.
8 Ontbreekt.
9 No. 2859. Voor Harsolten, Simon van Haersolte, zie no. 2861, p. 544 en n. 1 aldaar.
10 Vermoedelijk no. 2869 dd. 5 december; ‘over drie dagen’ is dan een verschrijving voor ‘over dertien dagen’.
11 Petter Spiring Silvercrona, raad van financiën van Zweden in Duitsland.
12 Frederik Hendrik; ter zake zie nos. 2854 en 2861.
13 Thomas Howard, graaf van Arundel; zie V, p. 318 n. 12.
14 Graaf Arvid Forbes, Schots bevelhebber in Zweedse dienst.
15 Tobias von Ponikau, raad en gezant van Bernhard van Saksen-Weimar.
16 Codenaam voor Amsterdam.

De consideratie van de cours, die Cimons volck[1] stelt, is seer bedenckelijck boven andere insichten, soo 't publijcq als 't particulier raeckende. Conde uE. gelegentheit toelaeten over te comen, 't waer mij lief, ende wij souden eene vacantie wel passeren.

Den br[i]ef ontfangen van de heer Camerarius[2] is mij niet ter handen gecomen ende ben wel verwondert in soo langen tijdt van mijne soon[3] niet te hebben.

Van de saecke Galilei[4] heeft d.Hortensius[5] aen mij ende aen d'heer Diodati[6] geschreven. Ben blijde, dat deselve een goede train neemt, al waer het dat ick - quod mihi saepe evenit - sonder danck soude arbeiden.

De soon van graeff Willem van Nassau[7] is van goed oordeel ende spreeckt op allerlei materie wel te propoost. Hij is in een Academie, daer onsen Dideric[8] mede hem geëxerceert, dewelcke ick noch wensche eenigh eerlijck employ te connen vinden, daerin hij oeffent, 't gunt hij geleert heeft. Soo men hem daer tot sulcx niet helpen en can, moet ick sien, wat ick bij hertogh Bernhard can doen.

In onze predicatie crijgen wij niet alleen veel geschicte lutherschen, maer veel gereformeerden uit Switserlant, Pals, Hessen, die allegader seggen wel gesticht te zijn.

Dusverre geschreven hebbende, ontfang ick uE. brief van den 10 Nov.[9] ordine praepostero veel ouder dan anderen alrede bij mij beantwoordt. Dat uE. seit van de advysen met circumspectie te deli[be]reren(?), vinde ick goedt. Ick sende cijfer ende jargon. Wilt mij adviseren van de receptie.

Veelen hier meenen den graef van Arondel[10] is gescheiden met tamelijck contentement ende dat men tot Colen de saeck haere perfectie sal geven. Dat hetgunt sij in Vrancrijck hebben gedaen ende 't consenteren van eenige lichtinge maer middelen sijn geweest, om den keiser[11] tot accoord te bewegen, heb ick altijd gelooft.

Voor Sweden is wat lichting geschiet in Schotlant sonder tractaet. Wat Joachimi[12] sal geopent hebben, sal ick garen weten. Augurere niet goeds, bijsonder uit de nieuwe toerustinge van de Engelschen ende uit haere discoursen.

Ick heb M. Graswinckel[13] sijn schrift weder gesonden met een corten brief sonder mijn advijs daerover te geven.

Mijn oudste soon[14] heb ick geschreven, dat t'huis soudt comen. Wilde hem mijnheer Spierinck gebruicken ende gewennen naerstigh te sijn, 't waer mij lief.

1 Cimon is een codenaam voor de Republiek of de Staten-Generaal.
2 De Zweedse gezant in Den Haag, Ludwig Camerarius.
3 Vermoedelijk Pieter, die voor zijn studie in het vaderland verbleef.
4 Zie over Galileo Galilei V, p. 489 n. 7. Ter zake zie men Grotius' brief aan Laurens Reael dd. [20 september 1636], no. 2765.
5 Over Maarten van den Hove zie men V, p. 490 n. 1.
6 Elias Diodati uit Genève; hij bevond zich te Parijs.
7 Maurits; zie over hem en zijn vader no. 2893, p. 590 nn. 2 en 3.
8 Grotius' jongste zoon, die zich na een verblijf in het vaderland weer te Parijs bevond.
9 No. 2832.
10 Thomas Howard, graaf van Arundel; zie V, p. 318 n. 12.
11 Ferdinand II.
12 Albert Joachimi, heer van Hoedekenskerke, ordinarius Staats gezant in Londen.
13 Zie betreffende Theod. Graswinckel en zijn tegen John Selden gericht geschrift no. 2588, p. 143 en n. 2 aldaar.
14 Cornelis, die zich in Duitsland bevond.

Ick wil hem wel van clederen onderhouden ende sonder gagie laeten arbeiden, in qualiteit als edelman.

Van Galilaeus heb ick uE. gebeden te vernemen, dat van mij gewach is gemaect bij de Staten-Generael. Tot een effen reeckening sal ick arbeiden. Als men niet seecker en is van Calaber[1] iet goeds te wachten tot eer ende reputatie, soo is mij de confidentie in de advysen zeer indifferent: ende dencke om het vaersken.

Ne nomen subeas, quod dicitur offici perdae[2].

Met Cesar[3] hoop ick wij door uwe diligentie haest een einde sullen hebben.

Desen brief met de cijfer sende ick door een bekende, een ander met de tijdingen door den ordinarise.

Vaert wel.

Den 18 Dec. 1636.

UE. gelieve doch te maecken, dat ick mijne papieren ende boecken become, die bij mijnheer Basius[4] sijn.

In dorso schreef Van Reigersberch: Broeder de Groot, den 18 Decemb. 1636 wt Paris.

2896. 1636 december 22. Van S. Bielke[5].

Magnifice ac Generose Domine, Domine amice observandissime,

Quod hisce M.D. Vestram compello, causa subest privata Chemnitii cuiusdam[6] ex hac urbe Stetinenti oriundi, in qua ipsi negotium haud facesserem, ni humanitas eius mihi nota foret ac privatae huic publica quoque caeterorum, si quos in captivitatem duci contigerit, inesset. Inserviit is a primo quasi ingressu Sacrae Regiae M.tis Domini olim mei clem.mi[7] gloriosae memoriae, in Germaniam rebus Sueticis nec inutilem saepius navasse visus est operam. A dedita vero hosti Ratisbona - in qua urbe negotia S.R.M.tis ac regni administrabat - regi christianissimo[8] operam suam condixit idque conscio ac non dissentiente Ill.mo Domino regni cancellario[9]

1 Schuilnaam voor Frederik Hendrik.
2 Cato, *Disticha de Moribus ad filium* IV, 42, 2; zie editie Boas, *Disticha Catonis* MCMLII Amstelodami, p. 250. Onder de naam Cato of Dionysius Cato gaat een verzameling latijnse zedespreuken schuil, die in de derde eeuw na Chr. werd uitgegeven en in de middeleeuwen op de scholen als leesboek in gebruik was.
3 Codenaam voor Rotterdam; het betreft de door Grotius en namens hem ondernomen pogingen om zijn salaris als pensionaris alsnog uitbetaald te krijgen.
4 Rekenmeester mr. Johan Base (Basius).
5 Hs. Den Haag, ARA. Eerste afd. coll. Hugo de Gr. Aanw. 1911 XXIII, no. 14. Eigenh. oorspr. Beantw. dd. 12 februari 1637 (dl. VIII). Over Sten Bielke zie men no. 2658, p. 241 n. 9.
6 Martin Chemnitz, Zweedse hofraad (1596-1645), krijgsgevangen in Wenen.
7 Gustaaf II Adolf.
8 Lodewijk XIII van Frankrijk.
9 De Zweedse rijkskanselier Axel Oxenstierna.

usique eo sunt suae Maiestatis Galliarum in Germania legati interque eos dominus Sanctichamontius[10].

10 Melchior Mitte de Miolans, markies van St. Chaumont, speciale gezant van de Franse koning bij Oxenstierna in Duitsland.

Cuius dum negotia per Westphaliam fido huc illuc defert ministerio ac imprudentius forte meat, interceptus a caesareis ac Brisaccum post temporis spatium aliquod abductus est, ubi nunc ferreis vinclis manus pedesque in crucis modum constrictum immaniter haberi aiunt. Etsi ergo ea res christianissimum regem propius contingat, cuius obeundis negotiis e libero homine captivus effectus est nec dubitem Dn. Sanctichamontium, quantum potest, liberando homini collaturum; nolui tamen deesse petitioni matris Dni Chemnitii honestissimi loci viduae[1] hisce meis commendatitiis sese juvari postulantis, maxime quod hominem rebus nostris antehac addictum non deserendum existimarem, quo aliis, quos similis casus aliquando, ut humana omnia fluxa sunt, occupare posset, isthac firmetur animus sollicitudine.

A M.^{a} itaque D.V.^{ra} quanto possum opere contendo, velit sibi libertatem dicti Dni Chemnitii curae ac cordi habere, et cum S.^{mo} rege Galliarum vel praecipuis suae M.^{tis} ministris agere, ut vel soluto pretio, vel captivorum permutatione facta, - neutrum n. effectu valde difficile foret - e squallido emissus carcere libertati ac suis tandem restituatur. Cedet hoc in gloriam Gallici nominis Vestraeque M.D.^{is} non postremus honor futurus est liberati fidi utriusque coronae ministri nec intermittent mater ac filius depraedicare tantam humanitatem omnibusque quibus possunt studiis grati animi testificationes edere. Me quoque haud levi ornatum beneficio existimabo, dum operam meam non frustra intervenisse intellexero.

De caetero Deum precor, ut M.D.V.^{rae} faustissima quaeque largiatur, cui officia mea defero.

Mag.^{ae} ac Gn.^{ae} D.V.^{rae} ad officia paratissimus
Sten Bielke.

Dab. Stetini, d, 12/22 Decemb. Ao. 1636.

Boven aan de brief schreef Grotius: Rec. 2 Ian. 1637.

2897. 1636 december 22. Van Willem de Groot[2].

Frater optime,

Jam nunc a Curia domum venienti affertur nuntius epistolas, siquas habeam, illico mitti oportere, quare has quae per aliquot dies penes me fuerunt, ad te deferri curavi, latius ipse scripturus, ubi uberior se obtulerit materia.

Nunc nihil aliud habeo, quam quod multis hic in ore est victoria, quam Banerius[3] contra Gotsium[4] obtinuit; quae illi ad liberandam Hamerstenam et tentandam etiam, si ita videbitur, Coloniam iter sternit.

1 Margarethe (†1650), dochter van de jurist Heinrich Camerarius (1547-1601).
2 Hs. Den Haag, ARA. Eerste afd. coll. Hugo de Gr. Aanw. 1911 XXIII, no. 24. Eigenh. oorspr. Wellicht tesamen met nos. 2862 en 2870 beantw. dd. 15 januari 1637 (dl. VIII).
3 De Zweedse maarschalk Johan Gustavsson Banér.
4 Johann, graaf von Götz, generaal-majoor in dienst van keizer Ferdinand II.

Ordines Hollandiae post longas deliberationes constituisse jam audio aliquid de centuriis militum non quidem plane exauctorandis, sed minuendo stipendianorum numero, ut ii centuriones, qui antea centum et vigenti praefuere militibus, nunc tantum octuaginta habeant.

Senator Reygersbergius[1] promittit se per has ferias Roterodamense negotium[2] accel[er]aturum, siqua fieri potest; ego ecquid Delfis proficere possum, videbo.

Uxor mea[3] bellule valet tibique ac uxori et liberis[4] suo nomine omnia felicia precatur.

Vale.

Tibi obsequentissimus frater
Guilielmus Grotius.

Raptim Hagae, XXII Decembris 1636.

In margine:

De Losecatii[5] ad (te) adventu necdum quid int(ell)exi; rogo, ut quamprimum ea sollicitudine liberemur.

Adres: A Monsieur Monsieur Grotius, Ambassadeur de la Reine et couronne de Suède vers le Roy Trèschrestien A Paris.

In dorso schreef Grotius: 22 dec. 1636 W. de Groot.

Boven aan de brief schreef hij: Rec. 15 Ian.

2898. 1636 december 22. Van N. van Reigersberch[6].

Mijn Heer,

In drie dagen heb ick vier van uwe brieven ontfangen, den eersten van den 14 Nov.[7], den lesten van den vijfden deser[8], hetgene ick te patienter heb opgenomen, omdat andere mede in lange niet en hebben gehadt. Maer dat valt mij wat moyelijck, dat onder deselve sijn eenyge soo qualijck, eenyge met soo bleecken inckt geschreven, dat de letteren noch kenbaer, noch leesbaer en sijn, waerop uEd. voortaen sal gelieven te letten. Mogelijk, dat bij mij altemet gelijck abuys wert begaen, waervan ick mij oock wil wachten.

Den heer Spierynck[9] heeft aengenomen te sorgen, off commoditeyt tot addresse van brieven over Engelant ende Brabant vinden kan; dan oordeelt geen over Brabant als ongeteyckent behooren te werden gesonden. Onder sijn Gestr. couvert off dat van den heer Camerarius[10] sullen de mijne wel schuylen; meent, men die aen monsieur Heuft[11] soude connen bestellen. UEd. kan oordeelen ende sijn bedencken seggen; aen seeckere ende spoedyge correspondentie is alles gelegen.

1 Nicolaes van Reigersberch.
2 Het betreft de pogingen door Grotius en namens hem ondernomen om zijn achterstallige salaris als pensionaris van Rotterdam alsnog uitbetaald te krijgen.
3 Alida Graswinckel; zij had op 18 november het leven geschonken aan een dochter, Françoise.
4 Alleen Cornelia en Diederik waren thuis.
5 Diderik, zoon van Frederik van Losecaat en Adriana de Groot.
6 Hs. Amsterdam, UB., coll. RK., M 9 k. Eigenh. oorspr. Niet ondertek. Antw. op o.m. nos. 2839 en 2869; wellicht tesamen met nos. 2861 en 2869 beantw. dd. 15 januari 1637 (dl. VIII). Gedrukt Rogge, *Br. Nic. v. Reigersb.*, p. 314.
7 No. 2839.
8 No. 2869.
9 Petter Spiring Silvercrona, raad van financiën van Zweden in Duitsland.
10 De Zweedse gezant in Den Haag, Ludwig Camerarius.
11 De Parijse bankier Johan H(o)eufft, die zowel voor Zweden als voor Frankrijk financiële zaken behartigde.

De heeren Staten scheyden desen naermiddach op reces om tegens den

sevenden Iann. wederom bij den anderen te commen. Sij hadden garen tot onlastynge van de finantiën, redres van militaire discipline, tot cassatie van eenyge troupes, daer sij geen fons toe en weten, gecommen; dan de insichten van sijn Ex.[tie1], Staten-Generael, Rade van State, oppositiën van den heer Van Charnassé[2] hebben dat voornemen tot noch toe, hoewel Hollant eens is geweest, gestuyt. Men oordeelt seer bedenckelijck in desen tijt volck te licentiëren. Andere meenen, men het noemt casseren, maer inderdaet maer ondersettynge soude wesen, blijvende in effecte hetselve volck, maer de officieren gemindert ende hetgene aen de solliciteurs wert gegeven ende wt de compangiën moet werden gevonden geretrancheert.

Den grave van Arondel[3] is vandage acht dagen van Ceulen gegaen ende heeft saterdach te Tiel geweest; vandage wert hier gewacht.

De coninginne[4] heeft advisen, dat naer sijn vertreck den keyser[5] hem een expressen met een brieff heeft naergeschickt, die hij geweygert heeft te ontfangen, maer gesloten heeft terugge met die hem bracht gesonden. Evenwel kan men hier niet gelooven, dat eenyge vigoureuse resolutie bij Engelant sal werden genomen, dat nochtans nodych is, soo sij op de handelynge van Ceulen van consideratie wesen willen.

Hollant heeft tot noch toe niemant tot het tractaet gedeputeert ende is niet sonder reden, soo eenyge swaerhooffdych sijn in het succes van die bijeencomste, hoewel voor desen staet minst sal wesen te bedyngen: uti possidetis ita possideatis et vim fieri veto[6].

Naer de tijdyngen nu dagelijckx commen schijnt het, dat accessus niet heel tutus sal wesen. Gotse[7] saeckt naer dese frontieren ende Bannier[8] volcht hem op de hielen. Men meent hij Bannier wijckt ende het kan wel sijn, maer naer apparentie om hem te verstercken met het volck van Picolomini[9] ende Ian de Waert[10], tegens welcke geconiungeerde macht het is te vreesen, Bannier ende Lesle[11] niet sterck genouch sullen wesen, hoewel het volck van den lantgrave[12] oock daerbij is. Veele meenen, off den generael Bannier het ooch soude hebben om in het Sticht van Ceulen te overwinteren, hetwelck schijnt de nabuyren nu met beter oogen sullen aensien als wel dat den conynck van Sweden[13] eerst over

1 Frederik Hendrik.
2 De ordinarius Franse gezant in Den Haag, Hercule Girard, baron van Charnacé.
3 Thomas Howard, graaf van Arundel; zie V, p. 318 n. 12.
4 De koningin van Bohemen, Elisabeth Stuart, weduwe van paltsgraaf Frederik V, de Winterkoning.
5 Ferdinand II.
6 Justinianus, *Digest.* XLIII, 17, 1, (Ulpianus, *Lib. sexag. nono ad edict.*: ... possidetis, quo minus ita possideatis, vim fieri veto.).
7 Johann, graaf van Götz, generaal-majoor in dienst van keizer Ferdinand II.
8 De Zweedse maarschalk Johan Gustavsson Banér.
9 Ottavio d'Arragona, prins van Piccolomini, hertog van Amalfi.
10 Johan van Werth, veldmaarschalk in keizerlijke dienst; zie no. 2558, p. 97 n. 16.
11 Melchior de L'Isle, sieur de Hunnewald, Saint-Hyppolyte en Dangolsheim, jurist. Hij was tot 1628 hoogleraar te Bazel en werd daarna hoofd van de raad van landgraaf Wilhelm V van Hessen-Kassel, werd door Lodewijk XIII met een aantal missies belast en was van 1632 tot 1644 zijn resident in Straatsburg.
12 Wilhelm V, landgraaf van Hessen-Kassel.
13 Gustaaf II Adolf; op 7 december 1631 was hij de Rijn overgestoken om Mainz aan te vallen, dat zich op 12 december overgaf.

den Rhijn quam. Gotse, seyt men, is met Hatsvelt[1] ontrent Dortmont in Westphalen ende is Bannier eenyge dagen geleden te Cassel gepasseert, hebbende Marburch ende het lant van den lantgrave van Darmstat[2] wt doen plunderen.

Het wert gelooft, dat de electie van den Roomsen Conynck[3] noch niet en is geschiet ende noch soude connen haperen. Hoe den biscop van Spier[4] hem tot Donnewaert in een clooster heeft gesalveert ende van daer sijn stem gesonden, daerbij hij den conynck van Vranckerijck[5] kiest tot Rooms Conynck, sal uEd. al hebben gehoort, alsmede dat den keyser van Gallas[6] niet wel en is gecontenteert ende de brieven, die hij door Collaldo[7] hadde gesonden, in sijn presentie in stucken heeft gescheurt. De troupes van Gallas hebben wij advisen dat over thien duysent niet sterck en sijn.

Mijn cijfer verwachte ick ende wat [ickl Calaber[8] sal hebben te antwoorden.

Valerius[9] is in seer groote ombrage van Aelianus[10]. Met Simonides[11] hebben meest gesproocken, daer Zosimus[12] voor Vindex[13] mede heeft te doen gehadt.

Dat den gouverneur van Corbie[14] soude gevangen off geëxecuteert sijn, weet men hier niet. Dat den Tarter[15] in Polen is gevallen, wert geschreven. Dat de Spaense wt Guienne sijn vertrocken, hare galeyen bij de Franse schepen sijn beseth, seggen ons de Fransoisen.

Den lantgrave is van Bremen naer Cassel gegaen. Dat den heer rijxcancelier[16] desen winter overcomt, heeft weynych apparentie.

Desen 22 Decemb. 1636.

Desen gaet den ordinaris wech, omdat ick geen andere en weet; meene het traech bestellen door contrarieteyt van wint, weynych commoditeyt van schepen wert veroorsaeckt.

Adres: Mijn Heer Mijn Heer De Groot, Raet ende Ambassadeur van de Coninginne ende croon van Sweden bij den Alderchristelijcksten Conynck.

In dorso schreef Grotius: 22 Dec. 1636. N. Reigersberg.

En boven aan de brief: Rec. 25 Ian.

1 Melchior von Hatzfeldt und Gleichen.
2 Georg II, landgraaf van Hessen-Darmstadt.
3 Op 30 december 1636 werd Ferdinand, zoon van keizer Ferdinand II, tot Rooms koning gekroond.
4 Philipp Christoph von Sötern, bisschop van Spiers, keurvorst van Trier; zie V, p. 473 n. 1.
5 Lodewijk XIII.
6 Matthias, graaf Gallas, generaal-majoor in dienst van keizer Ferdinand II.
7 Graaf Rambaldo Collalto, bevelhebber in keizerlijke dienst.
8 Schuilnaam voor Frederik Hendrik; vgl. ter zake nos. 2854 en 2861.
9 Schuilnaam voor Ludwig Camerarius.
10 Schuilnaam voor Petter Spiring.
11 Codewoord voor geld.
12 Schuilnaam voor de ordinarius Franse gezant in Den Haag, Hercule Girard, baron van Charnacé.
13 Codenaam voor Frankrijk.
14 De Belg George de Brimeu.
15 Kantemir-Mirza; zie over hem no. 2611, p. 175 n. 9.
16 De Zweedse rijkskanselier Axel Oxenstierna.

2899. 1636 december 23. Aan Bernhard van Saksen-Weimar[1].

Excellentissime atque illustrissime princeps,

Ex colloquio D. Ponicae[2] magis magisque cognosco Celsitudinis Tuae animum erga rem Suedicam, praeterea ex literis ejusdem ad me Ionvella datis[3] clementem in me benevolentiam. Pro hac gratias ago, quantas debeo, daboque operam, ne eo favore indignus unquam videar; de illo certiores faciam, ut et feci antehac eos[4], quorum in manu est res Suedica, fructusque ejus amicitiae egregios a Deo optabo.

Novi nihil ferme est quod nunciem, cum de rebus Germanicis, quae nobis satis sunt prosperae, recentiora quam ego acceperit D. Ponica.

Literas a magno cancellario[5] habui Stockholmia VIII Octobris veteris Calendarii[6], ex quibus intelligo eum gravibus tum belli tum pacis deliberationibus in patria hanc certe hyemem detineri. Recepi et Stetino D. Stenonis Bielke[7], legati Suedici, literas, XXII Octobris datas dicti Calendarii[8], ex quibus cognosco majorem etiam, quam praedicata est, fuisse hostium cladem ad Witstochium, cum CLX (?) signa nostrorum in manum venerant, praeterea haud multo post a nostris Vetere Stetino egressis caesam partem hostilis equitatus, cui minor Burgstorfius[9] praeerat apud Paitzum.

Pacis negotium lente promovetur ab Hispanis, qui tuti itineris literas, quales rex Galliae[10] pro Hispanicis legatis[11] miserat, pro Gallicis mittere cunctantur, quod Bressaeo[12] cardinalis Lugdunensis[13] suffectus sit, cavillantes.

Ratisbona quoque scribitur non multum et ibi properari. Si Deus armis Suedicis dederit, quales dare coepit, successus, id non exiguum erit tardis incitamentum. D. Feuquerius[14] jam huc vocatus est, ut Coloniam eat; paratus est et Davausius[15].

Deus cuncta haec ad optimum commune gubernet, idemque, Excellentissime atque Illustrissime princeps, T.C. fautor adsit.

Celsitudini Tuae ad omnia obsequia addictissimus
H. Grotius.

Lutetiae, XIII/XXIII Decembris 1636.

1 Copie Den Haag, ARA. Eerste afd. coll. Hugo de Gr. Aanw. 1911 XXIII no. 2, p. 108. Gedrukt *Epist.*, p. 289.
2 Tobias von Ponikau, raad en gezant van hertog Bernhard.
3 Niet meer aanwezig.
4 Dit woord ontbreekt in de uitgave der *Epist.*
5 De Zweedse rijkskanselier Axel Oxenstierna.
6 No. 2802.
7 Betreffende Sten Bielke zie no. 2658, p. 241 n. 9.
8 Ontbreekt.
9 Georg Ehrentreich von Burgsdorf (1603-1656), jongere broer van Konrad von Burgsdorf (1595-1652).
10 Lodewijk XIII.
11 Zie voor hun namen no. 2864, p. 547 n. 5.
12 Urbain de Maillé, markies van Brezé.
13 Alphonse Louis du Plessis de Richelieu, kardinaal-aartsbisschop van Lyon, oudste broer van de eerste minister.
14 Manasse de Pas, markies van Feuquières.
15 Claude de Mesmes, graaf van Avaux.

2900. 1636 december 23. Aan Ch. Marini[1].

Monsieur,

J'ay donné l'addresse à la vostre du troisiesme de ce mois n. st. à monsieur le grand chancelier[2] qui continue à se tenir en Suède iusques à ce qu'on voye plus clair ce que sera de la paix ou de la guerre.

Quant à la paix le roy de France[3] les passeports pour les ambassadeurs d'Espagne[4], mais le roy d'Espagne[5] n'en a pas faict de mesme pour ceux de la France[6] se poinctillant sur le changement qu'on a faict d'avoir mis le cardinal de Lion[7] au lieu du marescal de Bressé[8]. Le cardinal Ginetti[9] qui est seul à Cologne a faict faire des instances par le nonce[10] qui est à Bruxelles vers la royne-mère[11] pour contribuer tout ce qu'elle pourra à la paix.

Monsieur de Feuquières[12] est appellé icy pour se transporter à Cologne. Mais à Ratisbone il semble qu'on ne se haste pas non plus qu'à Madrid.

Cependant Gallas[13] avec toutes ses forces a faict reculer celles de France deçà la Saône.

Je n'ay pas de lettres fresches d'Allemagne, mais les advis de tous costez mettent le marescal Banier[14] dans la Thuringue et nous donnent Erford.

Je suis bien aise de l'ordre qu'on met au payement des troupes Grisonnes et le sera d'advantage quand ie verray l'affaire de la Valteline réduit à quelques termez modérez. Nous verrons aussi si l'entremise du pape et du grand duc[15] pourront sauver le pauvre duc de Parme[16], la France en ce temps ayant tant d'affaires chez elle en trois endroicts, estant envahie par les ennemis et outre cela les mescontentements ne manquans pas au dedans que difficilement pourra elle s'employer pour les amis au dehors.

On travaille tousiours pour contenter monsieur le frère du roy[17] et le comte de Soissons[18] ou pour le moins le contenir dans le repos. Et pour le printemps les Hollandois se remueront et le progrez de nos armées en Allemagne apportera du soulagement à la France.

1 Copie Den Haag, ARA. Eerste afd. coll Hugo de Gr. Aanw. 1911 XXIII no. 2, p. 108. Antw. op no. 2867; tesamen met nos. 2863, 2871 en 2889 beantw. dd. 12 januari 1637 (dl. VIII). Betreffende Marini zie men V, p. 436 n. 4.
2 De Zweedse rijkskanselier Axel Oxenstierna.
3 Lodewijk XIII; hier zijn enige woorden uitgevallen.
4 Voor hun namen zie men no. 2864, p. 547 n. 5.
5 Philips IV.
6 Vgl. no. 2899, p. 601.
7 Alphonse Louis du Plessis de Richelieu, kardinaal-aartsbisschop van Lyon.
8 Urbain de Maillé, markies van Brezé.
9 Martio, kardinaal Ginetti, door Urbanus VIII ter vredesconferentie afgevaardigd.
10 Waarschijnlijk de internuntius Richard Paul Stravius (± 1590-1654); vgl. V[aant.], p. 261 n. 8.
11 Maria de Medici; zij verbleef in de Zuidelijke Nederlanden.
12 Manasse de Pas, markies van Feuquières.
13 Matthias, graaf Gallas, generaal-majoor in dienst van Ferdinand II.
14 De Zweedse maarschalk Johan Gustavsson Banér.
15 Ferdinando II de Medici, groothertog van Toscane.
16 Odoardo Farnese.
17 Gaston Jean-Baptiste de France, hertog van Orléans.
18 Louis de Bourbon, graaf van Soissons.

Je demeure, monsieur,
vostre serviteur très humble.

Ce 23 Décemb. 1636.

2901. 1636 december 23. Van Ch. Marini[1].

Monsieur,

Pour responce de la vostre du 3 de 9bre[2] ie vous envoye l'enclose de monsieur le gran chancelier[3] ne pouvant vous escrire mon sentiment de beaucoup de choses pour ce coup à cause de la maladie de ma femme[4] qui continue desià plus que trois mois, les afflictions domestiques me talonnent de tous costés. Tous nos biens sont tellement gastés par les François qu'il n'y a point d'espérance de les pouvoir redresser dans 4 ans moins le vendre à cause des gran misères qui y sont. Ce néantmoins il faut que ie me maintiene conforme ma charge, outre la famille qui m'accroist les despences. Monsieur le résidant Mukel[5] m'a bien aidé de quelque 600 dalers, mais c'est bien fort peu au regard de ma nécessité et de ce que ie dois. Mais ie veux espérer que nos affaires continuant en telle prospérité monsieur le gran chancelier me favorisera avec plus grosse somme en un temps où les vivres s'enchérissent de iour à autre.

Cependant ie m'estonne bien qu'on n'embrasse point les occasions qui se présentent en Transylvanie pour avec la diversion d'icelle acheminer les affaires à une raisonable paix. Dieu nous la donne bonne en vous conservant, monsieur, en parfaite santé et moy en vostre bonne grâce qui suis éternellement

Vostre serviteur très obligé
Marini.

Ex loco noto, 13/23 Xbris 1636.

Adres: Mr. Grotius.
In dorso schreef Grotius: 23 Dec. 1636 Marin.
Boven aan de brief: Prius scripta posterius recepta.
en: rec. 16 Ian. 1637 n. st.

1 Hs. Den Haag, ARA. Eerste afd. coll. Hugo de Gr. Aanw. 1911 XXIII, no. 9. Eigenh. oorspr. Betreffende Marini zie men V, p. 436 n. 4.
2 Ontbreekt.
3 De Zweedse rijkskanselier Axel Oxenstierna.
4 Alessandra Paravicini Capelli.
5 Friedrich Richard Mockhel, resident in Benfeld.

2902. 1636 december 26. Aan L. Camerarius[6].

Illustrissime Domine,

Manet hic etiamnum comes Licestrius[7], quanquam minatus abitum, agitque

6 Copie Den Haag, ARA. Eerste afd. coll. Hugo de Gr. Aanw. 1911 XXIII no. 2, p. 109; copie Uppsala, UB., cod. 388a, ep. 60. Gedrukt *Epist.*, p. 290. De copie te Uppsala wordt ontsierd door een aantal schrijffouten. Geadresseerde, Ludwig Camerarius, was Zweeds gezant in Den Haag.

7 De extra-ordinarius Engels gezant in Parijs, Robert Sidney, graaf van Leicester.

cum Gallis, quantum intelligi potest, non tam ad bellicam societatem ineundam, quam ut pacem futuram suos utrique in usus vertant.

Pacem cardinalis Riceliacus, ut brevi futuram, sperari jubet, eo justius, quod comes Suessionensis[1] scriptis ad Campaniae civitates literis ejus desiderium professus inde vulgi gratias captat[2]. Et literae tuti itineris sponsores jam a Gallis pro Hispanicis legatis[3] missae sunt. Non remisere suas Hispani nolentes pati, ut cardinalis aliquis a Gallis mittatur, et videntur Galli ea cogitatione abstituri[4].

Reginae matri[5] reditus et bonorum suorum fructus ostentatur, si abs se segreget consiliorum, quae hactenus secuta est, auctores. Frater regius[6] tempus hoc sibi oportunum ratus petit a rege[7] aut approbari matrimonium[8] aut sine mora rem judicari gnarus papam[9] a se stare nec quicquam, quod ei damnetur, ausuros Galliae antistites, cum et dato antehac responso suo adjecerint exceptionem, nisi pontifici aliter videatur. Si rex ratum facere conjugium nolit, urbem aliquam ad sui tutelam postulat neque causam suam dissociare vult a comite Suessionensi, ad cujus res inspectandas missus Sedanum est Iustellus[10]. Dux Vinariensis[11] multum in hac aula exspectatus, quominus veniat, a Galassio[12] impeditur, qui contractis in unum copiis ipsum multo imparem coëgit ea, quae trans Ararim sunt[13] ipsi derelinquere, ac nisi confestim auxilia duci mittuntur, etiam ducatus Burgundici possessionem; habet enim pontem, cum Gallis partietur idem Galassius. Ponica[14] ab Anglia redux spes inde adfert, sed quas haud magni facit, praevalida illic ea, quae nobis adversa est factione. Rhaeti a Gallis pecunia partim in milites partim in homines apud populum gratiosos data placantur. Parmensis[15] dicitur adversis subactus respectare ad Hispani[16] cupita medio Ethrusco duce[17]. Feuquerius[18] huc properare jussus est, ut cum Davausio[19] - quis princeps sit futurus legationis in obscuro adhuc est - Coloniam eat. Deus cuncta haec in bonum vertat orbis christiani, Tuaeque Illustrissimae Dominationi prospera det omnia.

Illustrissimae Dominationi Tuae omni cultu observantiaque addictissimus
H. Grotius.

Lutetiae, XVI/XXVI Decembris MDCXXXVI.

1 Louis de Bourbon, graaf van Soissons.
2 De copie te Uppsala heeft evenals de uitgave der *Epist.* ‘captet’.
3 Zie voor hun namen no. 2864, p. 547 n. 5.
4 Dit woord ontbreekt abusievelijk in de Haagse copie.
5 Maria de Medici; zij verbleef in de Zuidelijke Nederlanden.
6 Gaston Jean-Baptiste de France, hertog van Orléans.
7 Lodewijk XIII.
8 Men trachtte Gastons huwelijk met Margareta van Lotharingen ongeldig te doen verklaren; vgl. *Merc. Franç.* XX, p. 849 vv. en p. 989 vv.
9 Urbanus VIII.
10 Christophe Justel; zie over hem III, p. 212 n. 8.
11 Bernhard, hertog van Saksen-Weimar.
12 Matthias, graaf Gallas, generaal-majoor in dienst van keizer Ferdinand II.
13 De copie te Den Haag heeft ‘sint’.
14 Tobias von Ponikau, raad en gezant van hertog Bernhard.
15 Odoardo Farnese, hertog van Parma.
16 Philips IV.
17 Ferdinando II de Medici, groothertog van Toscane.
18 Manasse de Pas, markies van Feuquières.
19 Claude de Mesmes, graaf van Avaux.

Adres: Ludovico Camerario, Reginae Regnique Sueciae Consiliario et Legato apud Praepot. Ord. Foeder. Belgii.

Boven aan de brief in de copie te Uppsala in margine: Redd. 1637 d. 11/21 Janua.

2903. 1636 december 26. Aan A. Oxenstierna[1].

Excellentissime Domine,

Mitto literas comitis Suessionensis[2] ad civitatem Trecensem, cujus tenoris sunt et aliae ad civitates Campaniae. Accusatur illud in fine literarum, quod desiderium pacis et levandae plebis ostentando censorem videatur agere imperii et se jactare auris popularibus. Accedunt ejusdem ad regem[3] literae, satis et hae grandiloquae, nec pro exulis fortuna. Mitto et responsum, quod frater regis[4] Chavignio[5] praescriptum dedit, in quo difficilis regi proponitur electio. Nam et probare matrimonium[6] ex domo, quae gravissime se a Gallia laesam queritur, periculosum est et post tot collectas ad id rescindendum et parlamenti et episcoporum auctoritates parum dignitati conveniens; et, si id negetur; dare urbem, cui ut pignori incumbat, non tantum fidei publicae aliquam habet sugillationem, sed et, ut priorum temporum docent exempla, belli semen.

Sunt qui putant cardinalem[7], cum pacem videat inevitabilem, sponte concessurum ea, quae alioqui hostibus pactio et pontificis[8] majestas sint extortura. Et de matrimonio eo posse permitti minore cum noxa, quod ejus feminae futura sterilitas - ita enim ex signis quibusdam judicatur - et fratris regii inconstans animus facturi sint, ut facile vilescat gratia.

Sic et, ut altera pacis mora tollatur, de regina matre[9] difficultas laborat cardinalis, Guenettii[10] Coloniae negotia quaerentis jussu is, qui Bruxellae est, pontificis nuntius[11] eo perducta jam re, ut non revocetur quidem, quod ipsa speraverat, sed si redire sponte velit, sinatur aut, si scribere ad regem velit, benignum responsum exspectet multum a nuntio rogata, ut quicquid potest ad pacem conferat tantoque bono, siquid est privatim durum concoctu, condonet. Iam permota est, ut sine Chantelupio[12] et Sanctogermano[13], tot libellorum in cardinalem fabris, parata videatur reverti, sed ita tamen, ut illos quoque sub communi obliviscendarum offensarum lege comprehendi velit. Sed de his, quid futurum sit, dies docebit,

1 Gedrukt *Epist.*, p. 289; *Oxenst. Skrifter* 2. afd. II, p. 283.
2 Louis de Bourbon, graaf van Soissons. Zie voor deze brief Le Vassor, *Hist. de Louis XIII*, Tome IX, p. 49 v.
3 Lodewijk XIII. Zie voor deze brief bijlage no. 2.
4 Gaston Jean-Baptiste de France, hertog van Orléans.
5 Léon le Bouthillier, graaf van Chavigny.
6 Men trachtte Gastons huwelijk met Margareta van Lotharingen op 3 januari 1632 in het geheim gesloten door de Franse bisschoppen ongeldig te doen verklaren; vgl. *Merc. Franç.* XX, p. 849 vv. en p. 989 vv.
7 De Richelieu.
8 Urbanus VIII.
9 Maria de Medici; zij verbleef in de Zuidelijke Nederlanden.
10 Martio, kardinaal Ginetti, pauselijk afgevaardigde ter vredesconferentie.
11 Waarschijnlijk Richard Paul Stravius; vgl. V[aant.], p. 261 n. 8.
12 Jacques d'Apchon de Chanteloube, oratoriaan, toegewijd volgeling van Maria de Medici; hij is gestorven te Brussel in 1641.
13 Mathieu de Morgues, sieur de Saint-Germain; zie over hem V, p. 132 n. 8.

quae, ni fallor, antequam expleantur colloquia, satis erit longa. Nam Hispani pro legatis Gallicis[1] tuti itineris sponsores literas, quales Hispanicorum in usum Galli miserant, cum novissimus inde venit tabellarius, non misere perseverantes conqueri, quod pro Brezaeo[2], cui parem delegerant, substitutus sit Lugdunensis cardinalis[3]. Adjuvat hanc conjecturam, quod ab Aysema[4] scriptum memoraveram nuper[5]; ita existimari Ratisbonae intra sex menses nihil magni actum iri.

Is Aysema apud Ognatium[6] visus est Ratisbonae, privato forte impulsu aut imperio principis Arausionensis[7]. Nam publica mandata nulla habet: imo vetitus est de indutiis serere sermonem. Si verum est, super qua venerat re, illum accepisse responsa, quae e Batavis huc ad nonullos perscribuntur, inde quoque apparet quaesitis cunctationibus tempus ab Austriacis duci. Haec enim sunt capita, quae adjecta restitutioni pristinae inter Germaniam Batavosque pacis et commerciorum dicuntur. Quod haec pacta non debeant praejudicare juri nec domus nec imperii: - dicuntur pati, ut similiter apponatur salvo et ordine Belgicorum jure - reservari casum extremae necessitatis cessionem[8] residuarum provinciarum et Indiarum - haec vero adjectio, quanquam dicitur captandae servandaeque tantum Hispani[9] gratiae fieri, non totam evertit -, si Hispani vellent restituere, loca imperii - non puto ego futurum, ut id dicant Hispani, nam et Cameracum imperii est et Trajectum ad Rhenum et multa alia - an Ordines quoque idem offerrent; renuntiatio foederum contra caesarem[10] et imperium - facilis solutio est nulla esse talia -; evacuatio landgravii[11] et Suedorum ex Westphalia - id vero ab electoribus[12] praepositum jam abiret extra terminos status medii: Batavosque amicis hostes faceret - debent pacta unicum habere finem et scopum ad faciendam totalem pacem et quasi interim durare - hoc postremum Batavis necessitatem imponit induciarum cum Hispano -.

A Rusdorfio[13] aliisque Ratisbona quae adferuntur literae nihil habent de morte Bavarici infantis[14]. Offerri Arundelio[15] restitutionem inferioris Palatinatus sub lege permittendae ibi romanae religionis additoque, ut Angliae rex[16] se pacis ejus, quae fiet, custodem fore profiteatur. De superiori Palatinatu et de dignitate electorali negotium aut propiori transactioni aut judicio servari. De alternanda electione mentionem non ferre Bavarum. Additur dixisse rex Hungariae[17] Arun-

1 Zie voor hun namen no. 2864, p. 547 n. 4.
2 Urbain de Maillé, markies van Brezé.
3 Alphonse Louis du Plessis de Richelieu, kardinaal-aartsbisschop van Lyon, oudste broer van de eerste minister.
4 Foppe van Aitzema.
5 Zie no. 2881, p. 574.
6 Don Iñigo Veléz de Guevara y Tasis, graaf van Oñate.
7 Frederik Hendrik.
8 Dit woord ontbreekt in de uitgave der *Epist.*
9 Philips IV.
10 Ferdinand II.
11 Wilhelm V, landgraaf van Hessen-Kassel.
12 Zie voor hun namen VI, p. 381 n. 13.
13 Johann Joachim von Rusdorf, staatsman in dienst van de Palts en van Zweden.
14 Over Ferdinand Maria, zoon van keurvorst Maximiliaan van Beieren vgl. no. 2881, p. 571 en n. 1 aldaar.
15 Thomas Howard, graaf van Arundel; zie V, p. 318 n. 12.
16 Karel I.
17 Ferdinand, zoon van keizer Ferdinand II.

delio pacem ita faciendam, ut et Palatini et Lotharingi, quantum aequitas feret, ratio habeatur.

Indidem scribitur Mansfeldium[1] in Silesiam contra Wrangelium[2] mitti, in Prussia Truxesium[3] imperatori[4] conscribere XV^{m} militum et ab ipso praerogari pecuniam. A Ragotskio[5] victos proelio Turcas bassarumque aliquos captos.

Hic qui sunt ab Anglia legati[6] cum Gallis agunt nonnunquam tentati tamen, an, si intra definitum diem non reddatur Palatinatus uterque cum electoratus jure, conjungere sua cum Gallicis arma velint; haesitant tractantque interim de commerciis aliaque id genus leviora negotia, quanquam persto credere posse et foedus aliquod inter ipsos Gallosque fieri ita valiturum, si pax cum Hispano fiat. Venturos ad arma Anglos tum ob alia credibile non est, tum quia parant se in ver, ut Batavos piscatores vectigales iterum faciant, magno gentis illius dolore et Hispani gaudio.

Controversia, quae nuper exorta erat inter cardinalem Valettam[7] et ducem Bernhardum[8], nata erat ex delectu locorum ad stativa. Nunc Valetta Metis agit et parlamenti senatum conspectu suo semper praefectis gravem Tullos removet. Dux Bernhardus Gallorum auxiliis ex parte nudatus ita gravem sentit Gallasium[9], qui contracto quod poterat copiarum in ea loca[10] se intulerit, ut coactus sit cum suo omni milite se cis Ararim recipere, ne ibi quidem in tuto futurus, quando pontem in sua potestate habet Gallasius, nisi novis hinc copiis firmetur. Ea, quominus in urbem veniat, quod alioquin desiderat cardinalis Riceliacus, mora est.

Ad conficiendos XXXV milliones, de quibus scripseram[11], in annum sequentem, cum agri non sufficiant, ad urbes itur immunes antehac speranturque ab iis corradi posse XX milliones, quorum duos et semissim haec civitas sit toleratura, octavas mercedum, quas domus pendunt soluturis dominis ex altera parte, ex altera vero conductoribus.

Iam nunc ad mulcendum reginae matris animum promittuntur ei de suis reditibus L millia scutatorum menstrua. Questa est apud pontificis nuntium[12], quod pontifex paternam curam ad ejus calamitates tam sero verteret. Praeter postulata fratris regii, quae ut perscripta ab eo data sunt transmitto, ore insuper petiit, ut de domestico suo ministerio ipse sibi prospicere sinetur utque pecunias suis sumptibus destinatas ex arca quaestorum provincialium reciperet in posterum nec sibi cum Bulionio[13] res esset, tanto tricone nummario: qui quotiescunque in odio se esse sentit ut nunc, abiturum se de praefectura aerarii minatur nec abit tamen.

1 Philipp, graaf van Mansfeld.
2 De Zweedse veldmaarschalk Herman Wrangel.
3 Johann Anshelm Truchsess, graaf van Waitzenhausen, generaal in dienst van de keizer.
4 Ferdinand II.
5 Georg Rákóczi, vorst van Zevenburgen.
6 Johan Scudamore en Robert Sidney, graaf van Leicester, resp. ordinarius en extra-ordinarius Engels gezant in Parijs.
7 Louis de Nogaret d'Epernon de La Valette.
8 Bernhard, hertog van Saksen-Weimar.
9 Matthias, graaf Gallas, generaal-majoor in keizerlijke dienst.
10 Dit woord ontbreekt in de uitgave der *Epist.*
11 No. 2881, p. 574.
12 Wellicht Richard Paul Stravius; vgl. V$^{\underline{aant.}}$, p. 261 n. 8.
13 Claude de Bullion.

In Campaniam, qui absentis comitis Suessionensis locum impleat, mittitur Castilionaeus[1].

Princeps Condaeus[2] in aulam advocatur, ne omnes regii sanguinis sibi infestos habere credatur cardinalis et is, dum rem faciat, quidvis perferet.

De eximenda belli malis utraque Burgundia agi audio. Feuquerius[3] jam hic vocatus est, ut Coloniam eat non cessurus, quantum audio, Davausio[4], qui priorem sibi in hac legatione locum deberi existimat. De cardinali aut Lugdunensi aut alio mittendo cogitationem jam a Gallis abduci edoceor.

Legatus ab Anglia extraordinarius, qui mihi resalutationem debebat, misit aliquoties horam petitum, deinde excusatores misit. Excusavit se et ordinarius, quem ego vice ad me reversa salutare decreveram. Causam esse suspicor, quid interrogari, ut factum est aliquoties, metuunt de iis, quae nunc cum Gallis agunt, ne aut falsa dicere cogantur aut ante tempus aperire, quae celata cupiunt. Nec caret res suspicione, quo et sermones quidem me ducunt, cudi inter eos conditiones futurae pacis, ex ipsorum magis quam ex nostro commodo. Et quominus protestantium res prosperas cordi esse Anglis credam, facit magna in eo regno aut pontificiorum aut certe ad pontificios multa inflectentium auctoritas. Quo magis intenditur protestantibus communi consensu ac constante boni publici respectu se ac sua in tuto collocandi necessitas.

Deum rogo, Excellentissime atque Illustrissime Domine, ut reginae serenissimae[5], regno Tuaeque Sublimitati adsit propitius.

Tuae Sublimitatis cultor devotissimus
H. Grotius[6].

Lutetiae, 16/26 Decembris 1636.

Quin rex romanus[7] electus sit, nemo dubitat hic amplius.

Monavius[8], monachus vafer, a Sabaudo[9] huc missus pacis negotio se immiscet.

Ionvella non ultra tenetur a Gallis et periculum est damni majoris, ac proinde nulla spes hoc tempore, ut in Germaniam eat dux Bernhardus.

Ab aula veniens Ponica[10] sermonem injecit de non probatis pactionibus cum S. Chaumontio[11] factis; dixi duplices fuisse pactorum delineationes, quae hinc ad regem, inde ad reginam perferrentur. Ceterum iniquum esse, ut qui quotidie suas praebent aures, occludant alienas. E bono publico fore, si intellectis utrinque iis, quae intelligi oportet, postea aliquid statuatur in commune utile.

1 Gaspard de Coligny, graaf van Châtillon.
2 Henri de Bourbon, prins van Condé.
3 Manasse de Pas, markies van Feuquières.
4 Claude de Mesmes, graaf van Avaux.
5 Christina van Zweden.
6 Naam en onderschrift ontbreken in de uitgave der *Epist.*
7 Op 30 december 1636 werd Ferdinand, zoon van keizer Ferdinand II, tot Rooms koning gekroond.
8 Pierre Monod S.J. (1586-1644), biechtvader van Christine, hertogin van Savoye, zuster van de Franse koning.
9 Vittorio Amedeo, hertog van Savoye.
10 Tobias von Ponikau, raad en gezant van Bernhard van Saksen-Weimar.
11 Melchior Mitte de Miolans, markies van St. Chaumont, speciale gezant van de Franse koning bij Oxenstierna.

Haec ei dixi ut homini, quem mea dicta in aulam deportaturum haud nescirem.

Adres: Axelio Oxenstiernae, Sacrae Reg. Maj. Regnorumque Sueciae Senatori et Cancellario.

2904. 1636 december 26. Aan N. van Reigersberch[1].

Mijn Heer,

Den laesten Sonnendagh is graef Mauris van Nassau[2], soon van graeff Willem[3], bij ons te kerck gecomen ende te gast gebleven, alwaer wij de gesontheit van mijnheer den prins van Orange[4] niet en hebben vergeten.

Ick sende uE. het antwoord bij Monsieur[5] gegeven aen den graef van Chavigny[6] ende de Guiche[7]. Tot stede van seureté te geven sal men hier niet licht comen, hebbende voor desen de swaericheden daervan geproeft. Van het huwelijck[8] en is te Rome niet te wachten conform de intentie van den coning[9] ende de bisschoppen van Vrancrijck en sullen niet derven doen dan onder 't welbehagen van den paus[10].

Ick sende oock twee brieven van den graef van Soissons[11] aen den coning ende aen de steden van Champagne. In dese laeste werdt qualijck geduit, dat hij capteert de gunste van de gemeente met sijn affectie tot de paix ende ontlastinge van deselve gemeente, ende meteene de regiering, soo 't schijnt, daermede in 't ongelijck stelt.

Den coning van Spaignie[12] heeft noch geen pasporten gesonden voor de Fransche ambassadeurs[13], gelijck de Fransoisen voor de Spaenschen[14] hebben gedaen, poinctillerende op de surrogatie van den cardinal de Lion[15] in plaetse van den marescal de Bressé[16], die geen lust toont te hebben om te gaen. Evenwel is de heer Feuquière[17] ontboden om sich op de reis te begeven, waertoe oock mons.r d'Avaux[18] gereedt is. Ick denck Sweden niet senden en sal met qualiteit

1 Hs. Amsterdam, UB., coll. RK., R 3 o. Eigenh. oorspr. Niet ondertek. Beantw. dd. 25 januari 1637 (dl. VIII).
2 Zie over hem no. 2893, p. 590 n. 3.
3 Willem, graaf van Nassau-Siegen; zie no. 2893, p. 590 n. 2.
4 Frederik Hendrik.
5 Gaston Jean-Baptiste de France, hertog van Orléans, broer van de Franse koning.
6 Léon le Bouthillier, graaf van Chavigny.
7 Antoine, hertog van Gramont; zie VI, p. 543 n. 11.
8 Men trachtte het huwelijk, dat Gaston van Orléans op 3 januari 1632 in het geheim gesloten had met Margareta van Lotharingen, door de Franse bisschoppen ongeldig te doen verklaren; zie *Merc. Franç.* XX, p. 849 vv. en p. 989 vv.
9 Lodewijk XIII.
10 Urbanus VIII.
11 Louis de Bourbon, graaf van Soissons.
12 Philips IV.
13 Zie voor hun namen no. 2864, p. 547 n. 4.
14 Hun namen in no. 2864, p. 547 n. 5.
15 Alphonse Louis du Plessis de Richelieu, kardinaal-aartsbisschop van Lyon, broer van de eerste minister.
16 Urbain de Maillé, markies van Brezé.
17 Manasse de Pas, markies van Feuquières.
18 Claude de Mesmes, graaf van Avaux.

van ambassadeur, nochte met last om te handelen, maer alleen om te hooren ende te adviseren.

Wij verstaen den heer Aysema[1] vremde articulen sijn voorgestelt op de neutraliteit: quod haec pacta non debeant preiudicare iuri nec domus nec imperii[2]. Dit en is niet vremdt als reciproquelijck oock gestelt werdt nec ordinum. Maer reservatio casuum extremae necessitatis provinciarum et Indiarum, hoewel geseit werdt alleen gestelt te sijn om den Spaignard te behagen, maect het heele werck los. De vrage, si Hispani vellent restituere loca imperii an ordines quoque idem offerrent, can licht beantwoordt werden met te begeren dat de Spaignaerden haer eerst verclaren. Renuntiatio federum contra caesarem[3] et imperium can licht gesolveert werden, gelijck gesitueert is, seggende nulla esse facta. Maer de Sweden ende den landgraef[4] uit Westfalen te doen vertrecken, dat gaet buiten termen van neutraliteit. Dat alles moet strecken tot een gemeene vrede (?) is tijdelijck. De advysen van Regensburg seggen ons, dat den resident van Venegië[5] den heer Aysema, selve niet verwachtende, heeft gevonden bij Ognate[6] hebbende d'heer Aysema sijne coets op een ander plaets gelaeten. Wij verstaen oock vandaer, dat de Nederpaltz datelijck werdt gepresenteert; maer den Opperpals ende het churfurstendom uitgestelt tot justitie ofte naerder handelinge, begerende den Spaignaerd geene andere recompense voor sijne costen dan dat Engelant sich obligert tot mainctenement van de paix, waeronder den palsgraeff[7] ende den hertogh van Lorraine[8] op seeckere conditiën souden sijn begrepen. De Engelschen werden bij de Fransoisen versocht een corten tijdt te willen nemen binnen dewelcken, soo de restitutie van den heele Pals ende 't churfurstendom niet en geschiet, sij haer nevens Vrancrijck souden verclaeren. Maer sij en willen niet aenbyten (?).

Naedat ick uit d'heer Ponnica[9] verstae, sijn de cloecste in Engelant aen de Spaensche zijde; tot de alternative chur wil Beyeren niet verstaen.

De coninginne-moeder[15] is bij ordre van Ginetti[11] bij de nuntius te Bruissel residerende[12] begroet ende versocht het best te willen doen in de paix ende haere particuliere interesten aen het gemeen over te geven. Sij heeft geseit verwondert te sijn, dat den paus soo laet om haer denckt. Den cardinael de Richelieu siende, dat haer wedercomste niet en can werden ontgaen, als men sal handelen, doet haer beloven vijftigh duisent croonen ter maent uit haer goed ende dat sij mach comen in Vrancrijck, als sij wil, sonder verwachten ontboden te werden, ofte, soo sij daerom wil schrijven, dat men haer beleefd sal antwoorden. Wilt, dat zij de

1 Foppe van Aitzema.
2 Zie G. Das, *Foppe van Aitzema*, p, 148 en *ib.*, p, 138 n. 1; vgl. no. 2903 aan Axel Oxenstierna, p. 606.
3 Ferdinand II.
4 Wilhelm V, landgraaf van Hessen-Kassel.
5 Giovanni-Battista Ballarino.
6 Don Iñigo Veléz de Guevara y Tasis, graaf van Oñate.
7 Karl Ludwig van de Palts; zie VI, p. 285 n. 3.
8 Karel IV, hertog van Lotharingen.
9 Tobias von Ponikau, raad en gezant van Bernhard van Saksen-Weimar.
15 aant. Maria de Medici; zij verbleef in de Zuidelijke Nederlanden.
11 Martio, kardinaal Ginetti, door Urbanus VIII ter vredesconferentie afgevaardigd.
12 Richard Paul Stravius; vgl. V aant., p. 261 n. 8.

autheurs van de dissensiën quiteert, Chanteloup[1] ende St Germain[2]. Sij seit wel tevrede te sijn sonder die in Vrancrijck te comen op 's conincx woordt, maer begeert, dat die personen soowel als anderen in de generale amnestie sullen sijn begrepen.

Van de princesse Margarite[3] begint men nu te seggen, dat sij onvruchtbaer is ende dat daerom het huwelijck geen quaedt en can doen ende sij haest onwaerd sal sijn.

Van Lorraine te restutueren, houdende eenige plaetsen, werdt gesproocken. Pignerol is een groote difficulteit ende oorsaec van meest alles quaedt in Italië.

De Spaignaerd heeft door de laeste bode noch geen passeport gesonden voor de Fransche ambassadeurs, gelijck de Fransoisen voor de Spaenschen gedaen hadden, disputerende noch op de verandering die men wil doen, stellende den cardinael de Lion in plaetse van den marescal de Bressé. Feuquière is al hier ontboden om te gaen nae Colen.

't Schijnt de Spaensche nu minst haesten, mogelijck staende om iet te sluiten met Engelant, eer men te Colen in handeling comt, ende haer aldaer te gebruicken.

't Schijnt niet, dat de tijding van de doot van het Beiersche kindt[4] continueert.

Mansfeld[5] werdt bij den keiser[6] in Silesië tegen Wrangel[7] gesonden, ende Truxis[8] gaet om in Pruyssen 15000 man te lichten voor den keiser ende 't gelt te verschieten. Galas[9] is soo sterck gevallen op hertogh Bernhard[10], dat hij aen dese sijde van de Saone heeft moeten wijcken.

Men spreect van beide de Bourgogniën in neutraliteit te stellen. Monsieur, boven hetgunt ick in geschrift sende, begeert de vrije dispositie over sijne domestycquen ende sijne pensioneren te ontfangen uit de rentemeesters in de provinciën sonder te behoeven te doen te hebben met Bulion[11]. Chastillon[12] gaet commanderen in Champagne in plaetse van den graef van Soissons; crijgt gemeenlijck odieuse commissiën. Den cardinael de Richelieu om niet te schijnen ontbloot te sijn van alle 's conincx bloed ontbied den prins van Condé[13].

Men hoopt 20 millioenen voor het toecomende jaer te vinden in de steden uit het achtste paert van de huire van de huisen, halff ten laste van den eigenaer, half ten laste van den huirder.

Den graef van Nassau, die bij mij is geweest, wordt bij eenige gesolliciteert tot het pausdom ende heeft eenige twijffelingen. Ick sal hem dienen, daer ick can.

1 Jacques d'Apchon de Chanteloube; zie no. 2903, p. 605 n. 12.
2 Mathieu de Morgues, sieur de Saint-Germain; zie V, p. 132 n. 8.
3 Margareta van Lotharingen; vgl. p. 609 n. 8.
4 Vgl. no. 2881, p. 571 en n. 1 aldaar.
5 Philipp, graaf van Mansfeld.
6 Ferdinand II.
7 De Zweedse veldmaarschalk Herman Wrangel.
8 Johann Anshelm Truchsess, graaf van Waitzenhausen, generaal in dienst van de keizer.
9 Matthias, graaf Gallas, generaal-majoor in keizerlijke dienst.
10 Bernhard, hertog van Saksen-Weimar.
11 Claude de Bullion, surintendant des finances.
12 Gaspard de Coligny, graaf van Châtillon.
13 Henri de Bourbon, prins van Condé.

't Schijnt d'Engelschen hier iet handelen, dat sij voor ons bedecken, apparentelijck de conditiën van de paix raeckende. Ick verstae oock de Fransoisen nu de gedachten van een cardinael nae Colen te senden laeten vaeren.

Mons. Justel[1] is van hier nae Sedan gesonden om te letten op den graeff van Soissons' actiën; 's conings broeder blijft in vrese, dat men volck wil senden nae Blois toe, tegen hem.

UE. gelieve doch gedachtich te zijn mijne papieren tot mijnheer Basius[2]; twijffele nyet, off daer zijn oock boecken bij, beydes is mij noodigh.

Jan de Waert[3] ende Piccolomini[4] sijn overal naer getrocken sonder eenige schade gedaen ofte geleden te hebben.

Den 26 Dec. 1636.

Hertogh Bernhard heeft Ionville moeten quiteren.

Een monick van Savoye, Monao[5] genaemt, arbeid seer tot de paix ende heeft gehoor bij de Engelschen. Aliquid moliuntur. Sophi[6] ende Vindex[7] hebben tesamen noch niet gesloten. Elck is vrij. Van de electie van een Roomsch Coning[8] is geen twijffel meer.

In margine schreef Van Reigersberch: Broeder de Groot, den 26 Decemb. 1636.

2905. 1636 december 26. Aan J.A. Salvius[9].

- - - -

Eur. Hl. gute gesundtheit - Welche der liebe Gott uns beijderseits nach zu langwiehrigen Zeites in gnaden ferner verleyhen wolle - mit erfreurelichem

gemühte vernommen. Bedancke mich auch dienstfl. vor gecommunicirte adviss met frl. bitte, Seiner guten gelegenheit nach weiter also darmit zu continuiren, welches denn ingleichen, wann etwas notables dieser örter vorfallen möchte, von mir nicht unterlassen werden soll.

Belangende E. Hl. Rechnung von behörlichem Deputat, so habe ich E. Hl. nur bishero zugesandte Rechnungen oder specificationen übersehen, undt befinde alles conforme derselben. Undt auf das aber nun Eur. Hl. vor dasjehnige, so E. Hl. bis zum ult.^{o} Xbris dieses 36ten Jahres, wie auch, umb E. Hl. zu favorisiren auch vor das künfftige halbe Jahr, nemlich bis ult.^{o} Junij ao '37 zugleich zuekombt ehists gecontentiret werden möchte, alss habe ich gute Vorsorge vor E. Hl. getragen - welche auch also zu continuiren ich kegenst. E. Hl. als meinem insonderss lieben freunde undt Intimo, mich hirmit willigsterbiethen thue - undt eine General Rechnung hierüber aufs fleissigste verfertigenn lassenn, welche ich auch E. Hl. hier inliegendt übersende, daraus E. Hl. ersehen wirdt, das Ihme so wohl vor seine verschossene gelder, als auch vor sein behörlich Deputat bis zum künfftigen ultimum Junij anni 1637 die Summa Rx. 13204= zuekompt. Ich zweiffele nicht, E. Hl. werde solche Rechnung d'accordo befinden. Imfall aber wieder verhoffen einige unrichtigkeit darinnen befunden werden solte, alss bitte mir ehiste meldunge darum zu thun, damit gute richtigkeit gepflogen werden möge.

Undt dieweill denn Herr Jean Heufft[1] mit briefen vom 12 stanti aus ... mir meldet, das er die gelderen, so ich Ihme, umb wegen der hochlöblichl. Crone Schweden au E. Hl. zu bezahlen, ordiniren thun, an E. Hl. bezahlen wil, alss schreibe undt ordinire ich nebenst diesem wohlgemelten H. Jean Heuft, das er obgedachte Summenn, nemlich Rx. 13204=, mit dem ehisten, als es immer wirdt sein können, an E. Hl. richtig bezahlen solle. Welche gelder also E. Hl. von Ihme zu empfangen, undt mir den succes als dann zu anhero zu berichten belieben wolle.

Herr Jean Heufft schreibet mir zwar, das er 20 m. Rx auf mein schreiben, so ich vor diesem an Ihn soll gethan haben, an E. Hl. ablieferen wolte. Es ist aber solches nicht meine meinung, undt kann wohl sein, das wegen einer Partey 2 mahl in meinen briefen gedacht worden sey, und also Hl. Jean Heufft meine meinung nicht recht verstanden haben mag. Wie ich Ihme denn auch solches hirmit berichte, undt vermelde, das die vermeinete 20000 Rx von keiner würden seyen, sondern das an stelle der selben die obengedachte Summa der Rx. 13204= an E. Hl. bezahlet werden solle, den Rx rechnende à 50 stüber hollandtsch. Welches E. Hl. zur freundtl. nachricht dienen wolle.

Ins ubrige E. Hl. undt alle so Ihme lieb sein nach herzlicher wünzschunge aller gedeyelichen prosperitet göttlicher gnädigen schirmhaltunge ich ganz trewlichst hirmit empfehlen thue, undt verbleibe

Eur. Herl. stets dienstbefliessener
Petter Spierinck von Norshollen.

Datum Haagh, 18/28 Xbris A.^{o} 1636.

N.B. Wenn E. Hl. künfftig an mich schreiben wollen, so wollen Sie solche ihre briefe unter coverto am h.^{r} Michel le Blon[2], bey mir, Peter Spiering, in dem

1 De Parijse bankier Johan H(o)eufft, die zowel voor Frankrijk als voor Zweden financiële zaken behartigde.
2 Betreffende Michiel le Blon zie men V, p. 413 n. 8.

haag zu erfragen, dirigiren, und belieben selbige nach Douwres an S.r Simon de Thosse[1], kaufmanne daselbsten zu addressiren, welcher als dann dito briefe weiter zu anhero spediren wirdt, p. adviso.

2907. 1636 december 29. Aan Willem de Groot[2].

Mi frater,

Annus est et ultra, quod Mileterius[3], magnus olim partis Rupellanae antistes et D. Tileni[4] adversarius, librum edidit Gallice, pertinentem ad conciliandos romanenses cum reformatis[5], quo proposito nescio. Alii dicunt hominem sibi non displicentem - idque satis apparet - appetere magnae rei gloriam. Alii, inops cum sit, ali eum cardinalis[6], cui operam navat aperteque dedicat, beneficio. Qui interius hominem norunt, benignius ejus propositum interpretantur; adversis edomitum animum a factionum[7] bellique consiliis ad pacis desiderium flexisse. Salmasius[8] vetus[9] ei amicus est neque de eo male sentit.

Iam menses aliquot sunt, cum librum edidit latinum[10], in quo ea, quae involutius dixerat, explicat, non tamen sine latebris aliquibus, praesertim ubi de primatu in ecclesia agit deque eucharistia.

Varia fuere judicia eorum, qui plane pontifici[11] parent, eorum, qui Calvinum acriter sectantur, et quorundam in utroque grege temperatorum[12].

Molinaeus[13] diu exspectato missum ad se librum excepit duro responso[14], ut et priorem fecerant tum ipse tum Rivetus[15].

1 Niet nader geïdentificeerd.

2 Copie Amsterdam, UB., coll. RK., III E 1[165]. Gedrukt *Epist.*, p. 864; *ibid.*, p. 295 (met als postscriptum een passus uit de brief aan Willem van 15 januari 1637). De Amsterdamse copie is praktisch gelijkluidend met *Epist.*, p. 295. Zij heeft bovendien met andere hand dan die, waarmede de copie zelf geschreven is:
bovenaan de brief: Guilielmo Grotio Hugo Grotius S.P.D. Hagam;
bovenaan in margine: De Mileterio item de iis, quae circa gratiam universalem controvetuntur;

in margine ter vertaling van ἀσυστάτοις: male cohaerentibus;
in margine ter verklaring van ἀνώνυμος: supresso authore nomine.
Voorts gedrukt *Ep. Eccl.*, p. 793.

3 Théophile Brachet de la Milletière, protestants theoloog.

4 Daniel Tilenus; zie over hem III, p. 34 n. 5.

5 Zie V, p. 368 n. 10.

6 De Richelieu.

7 *Epist.*, p. 295 heeft 'factione'.

8 De Franse klassiek-filoloog Claude de Saumaise, hoogleraar te Leiden.

9 Dit woord ontbreekt in *Epist.*, p. 864.

10 *Christianae concordiae inter Catholicos et Evangelicos in omnibus controversiis instituendae consilium, unà cum elucidatione primariae controversiae de fidei per Christi gratiam dono et divinâ praedestinatione* 1636.

11 Urbanus VIII; *Epist.*, p. 295 heeft 'Pontificiis'.

12 *Epist.*, p. 295 heeft 'temperatiorum'.

13 Pierre Dumoulin; zie over hem III, p. 158 n. 10.

14 *Ivgement de Monsievr Dv Movlin svr le livre dv sievr de La Milletiere.* M.DC.XXXVI, p. 7.

15 De gewezen Leidse theologie-professor André Rivet. Bedoeld is de in 1635 te Sedan verschenen uitgave *Lettres de MM. Rivet, de La Milletière et Du Moulin*.

Rescripsit Mileterius Molinaeo false satis[1], quippe Gallico sermone, quo plus valet, et quaedam dixit ad Molinaeum pertinentia non vane. Cameronis[2] sententiam de praedestinatione et gratia - nam de his quoque egit libro illo latino[3] et fuse aperteque satis - ita probat, ut emendet aitque voluntati isti Dei de servandis omnibus, quam Camero agnoscit, consentaneum esse, ut in iis, qui non convertuntur aliquid, sit quod ipsis fuerit evitabile. Arminio[4] tamen consentientes adeo non vult videri probare, ut dicat solum fuisse Cameronem, qui ipsis os occluserit. Post unum eximium ejus gregis debellatum - Tilenum - neminem ausum exsurgere, nisi unum, dissimulato nomine. - Episcopium[5] intelligit -.

Huic extremo Mileterii scripto Daillaeus[6] suum opposuit[7] latinius sane quam erat Mileterii, sed satis aculeatum. In eo, quod miror, synodi Dordrechtanae[8] decreta magnificat: cum iis tamen conciliare vult illas sententias de Dei voluntate ad servandos homines, miris effugiis et *ἀσυστάτοις*.

Dignam arbitror hanc occasionem, de qua cogitent, qui ibi sunt, viri eruditi, si forte ex hoc collisu[9] durorum satis hominum lucis aliquid excitetur.

Iampridem curaveram ad D. Episcopium mitti quae Amiraldus[10] et Testardus[11], discipuli et hi Cameronis, eo de argumento scripserant[12], putaveramque illum ea, quae olim Camerone vivente scripsit[13] pro sui libelli, qui *ἀνώνυμος* exierat[14], defensione eodemque mortuo, ne cum larvis luctaretur, suppresserat, nunc reficta nonnihil editurum vel in hoc maxime, ut istud *σοφὸνφάρμακον* de voluntatis immobilitate, nisi quatenus ab intellectu determinatur, quo haud dubie Deus causa statuitur inevitabilis culparum omnium, etiam primae denudatura[15] ob oculos ponatur, si qui forte inde rem non tam per se quam tractantium vitio obscuram pervidere incipiant.

1 *Ivgement*, p. 12.
2 Over John Cameron zie men IV, p. 4 n. 5.
3 Zie voor de titel p. 614 n. 10.
4 Jacobus Arminius; zie IV, p. 4 n. 7.
5 Simon Episcopius; zie IV, p. 4 n. 7.
6 Jean Daillé, Frans protestants theoloog.
7 *Lettre de Jean Daillé, ministre du Saint Évangile, à un sien ami, sur les plaintes faites contre lui et ses collègues*, Charenton, 1636.
8 *Epist.*, p. 295 heeft 'Dordracenae'.
9 *Epist.*, p. 295 heeft 'oblisu', *Epist.*, p. 864 'collegio'.
10 Moïse Amyraut; zie over hem VI, p. 185 n. 16.
11 Paul Testard, sieur de La Fontaine, predikant te Blois. Resp. *Traité de la prédestination*, Saumur 1634 en *Pavli Testardi Blaesensis Ecclesiae Reformatae Blaesensium Pastoris EIPHNIKON Sev Synopsis Doctrinae De Natvra Et Gratia. Thesibvs E.S. Scriptvra, eiusque Analogiâ concinnata: Quibus praecipuae quae super his Capitibus in Ecclesiâ quaestiones agitantur hodie, breuiter & dilucidè discutiuntur. Ad Ecclesiae Pacem. Beati Pacifici, quoniam Filii Dei vocabuntur. Matt. 5. 9.* Prostat apud Martinvm Huyssens Bibliopolam Blaesis ad magnum Pontem. M.DC.XXXIII.
12 *Epist.*, p. 295 heeft 'scripserunt'.
13 Wellicht wordt hier bedoeld het in 1650 afgedrukte *Responsio ad defensionem Ioan. Cameronis, quam opposuit Examini sententiae suae*; zie II p. 210 n. 13.
14 *Epistola viri docti ad amicum* (1624). John Cameron antwoordde hierop met zijn *Defensio Ioh. Cameronis ... opposita libello cui titulus est, Epistola viri docti ad amicum, in qua expenditur sententia Ioannis Cameronis de gratia & libero arbitrio*, Apud C. Girardum & D. Lerpinerium: Salmurii, 1624.
15 *Epist.*, p. 295 heeft 'denudatum'.

Si D. Episcopio non vacat, erunt forte alii. Sane aut nullum, aut tempus est aliquid agendi[1], si modo veritatis non hic aut illic, sed ubique spargendae habetur, quae debet, ratio.

Meae occupationes mihi quod permittunt, id facio. D. Brandanus[2] optime sentit, sed nondum exercitatus est in istis controversiis, sed dat operam, ut sit. D. Aurato[3] non expedit fortunis incertis ista in hoc solo moliri. Britannorum legatorum[4] pastores[5] delatores[6] sunt magis quam disputatores.

Mileterius legatum Britannicum extraordinarium adiit; me non vidit, credo, veteris offensae metuens, quam ego ex animo delevi quotidie in hoc intentus, ut privatis cogitationibus emotis publico vigilem eique me totum dedam. Publicum autem cum dico, christiani orbis bonum intelligo.

Quo rectius totum hoc negotium introspicias, mitto omnes qui de eo scripti sunt libri teque oro, ut primum D. senatori Reigersbergio[7] ostendas, deinde iis[8], quos veri pacisque amantes nosti[9].

XXIX Dec. MDCXXXVI.

Parentes[10], tuam[11], tuos[12] saluta a nobis omnibus.

Coventrii, viri illustris apud Anglos filius[13] vertit Anglica nostra pro Religione Christiana[14].

1 Deze zin luidt in *Epist.*, p. 295 als volgt: Sane aut fallor, aut est aliquid agendum, etc.
2 Brandan Dätri, Grotius' nieuwe huispredikant; zie no. 2606, p. 167 n. 3.
3 François d'Or; zie over hem III, p. 34 n. 6.
4 Ordinarius Engels ambassadeur te Parijs John Scudamore en zijn extra-ordinarius collega Robert Sidney, graaf van Leicester; de tekst der *Epist.*, p. 295 heeft 'Brittanicorum'.
5 Eén van hen was wellicht Thomas Lockey; zie no. 2813, p. 466 n. 8.
6 *Epist.*, p. 295 heeft 'oratores'.
7 Nicolaes van Reigersberch.
8 Dit woord ontbreekt in *Epist.*, p. 295.
9 *Epist.*, p. 295 heeft abusievelijk 'nostri'.
10 Jan de Groot en Aeltgen van Overschie.
11 Alida Graswinckel.
12 Johan, Jacob, Maria, Alida, Anna, Titia en Françoise.
13 Grotius bedoelt Francis, zoon van de grootzegelbewaarder Thomas Coventry. Er is echter in 1632 te Londen een vertaling van *Sensvs librorvm sex, qvos pro veritate religionis Christianae Batavice scripsit Hugo Grotius*, Lvgdvni Batavorvm, Ex Officina Iohannis Maire MDCXXVII verschenen: *True Religion explained, And Defended against the Archenemies thereof in these times. In six Bookes. Written in Latine by Hugo Grotius, and now done in English for the common good* van de hand van Christopher Davenport, die zich soms Franciscus Coventriensis noemde. Het ligt voor de hand te veronderstellen, dat hij hierdoor verward is met de bovengenoemde Francis Coventry. Zie ook no. 2812, p. 461 en n. 8 aldaar.
14 *Epist.*, p. 864 heeft als postscriptum:
Parentes, tuam, tuos saluta a nobis omnibus.
Coventrii viri illustris apud Anglos filius vertit Anglica nostra pro Religione Christiana.
Ostendendum praecipue videtur voluntatem Dei seriam omnes salvandi et mortem a Christo pro omnibus toleratam esse *ἀσύστατον* cum voluntate absoluta non dandi plurimis media ad salutem omnino necessaria. Vanam esse distinctionem Voluntatis praecepti et complacentiae in hoc negotio. Respondendum iis argumentis, quibus Camero postremo stabilire voluit omnimodam dependentiam voluntatis ab intellectu et vindicanda argumenta in contrariam partem allata. Video quod dicit Mileterius de libertate hominis circa conversionem non longe abire ab iis quae dixerunt multi in Germania protestantes. Stultum effugium: impossibilitatem moralem - quamvis aliunde attractam -, nihil dare excusationis. An non haec impossibi-

Tui amantissimus frater
H. Grotius.

2908. 1636 december 29. Aan Rijngraaf Otto[1].

Monsieur,

Je me resiouys du bon arrivement de monsieur Betz[2] en vos quartiers combien que i'eusse bien souhaitté, qu'il vous eust apporté contentement de la part de ceux qui gouvernent icy les finances du roy[3]. Je n'ay pas laissé depuis la réception de la vostre du 5/15 de ce mois[4] de recommander vostre affaire tant à monsieur Ponnica[5] qu'au sieur Heufd[6], quoyque non pas avec le succès que i'eusse désiré, à cause de la difficulté qui se trouve au payement des pensions de toute sortes de personnes. Le meilleur seroit, comme i'ay dit à monsieur Bets, si monsieur le duc de Weimar[7] pouvoit trouver moyen de vous faire payer et le comter au roy.

Vos lettres tant à monsieur le grand chancelier[8] qu'à monsieur Müller[9] ont esté fort bien addressées sans aucune perte de temps.

S'il y a quelque autre chose en laquelle mon service vous puisse estre utile, ie m'y employeray avec grand plaisir.

Des nouvelles, nous n'avons rien le vent nous empeschant celles d'Hollande et de ces quartiers vers le Nord, et la France en cet hyver ne produisant rien. On attend la responce de monsieur le comte[10] pour l'accommodement de son affaire désiré par monsieur le frère du roy[11].

Dieu donne à la France la concorde au dedans afin qu'elle puisse mieux résister aux efforts de dehors et vous conserve, monsieur, en bonne santé et prospérité.

Vostre très humble et très obéyssant serviteur.

Le 19/29 Déc. 1636 à Paris.

2909. 1636 december 30. Van Ch. Marini[12].

Monsieur,

1 Copie Den Haag, ARA. Eerste afd. coll. Hugo de Gr. Aanw. 1911 XXIII no. 2, p. 110. Betreffende geadresseerde zie men V, p. 405 n. 3.
2 Friedrich Betz; zie VI no. 2489, p. 546 n. 7.
3 Lodewijk XIII; bedoeld zijn Claude de Bullion en Claude le Bouthillier, beiden surintendant des finances.
4 Ontbreekt.
5 Tobias von Ponikau, raad en gezant van de hertog van Saksen-Weimar.
6 Johan H(o)eufft, bankier te Parijs; hij behartigde financiële zaken zowel voor Zweden als voor Frankrijk.
7 Bernhard, hertog van Saksen-Weimar.
8 De Zweedse rijkskanselier Axel Oxenstierna.
9 Georg Müller; zie VI, p. 72 n. 6.
10 Louis de Bourbon, graaf van Soissons.
11 Gaston Jean-Baptiste de France, hertog van Orléans.
12 Hs. Den Haag, ARA. Eerste afd. coll. Hugo de Gr. Aanw. 1911 XXIII, no. 9. Eigenh. oorspr. Betreffende Marini zie men V, p. 436 n. 4.

Hier sur le soir i'ay receu une despêche de très grand importance de monsieur Haga[1] laquelle ie vous envoye icy enclose vous suppliant s'il est possible d'envoyer un exprès messager vers le gran chancelier[2] avec ces nouvelles qui sans doute le resiouiront, et l'affaire est de telle importance que, si on le sçaura bien manier, la diversion de Transylvanie pourra causer une longue guerre en Hongrie pour sauver laquelle la maison d'Austriche sera contrainte de faire au plustost une raisonable paix avec vous, en transportant puis après ses armes de ce costé-là. Et ie ne doute pas de vostre soing particulier que vous aurez tant pour la prompte addresse de ce paquet que pour faire avec vos raisons résouldre monsieur le gran chancelier quelque chose asseurée sur le temps de mon voyage qui iamais ne se pourra mieux faire qu'à présent où tant de belles occasions nous y poussent. I'attendray cependant avec gran désir vostre advis de la réception de ceste-cy que pour toute asseurance i'ay reccomandé à monsieur le duc[3] qui dans peu de iours sera de retour dans la Voltoline.

Dieu vous conserve, monsieur, en parfaicte santé et moy en vostre bonne grâce qui suis si passionnément.

Vostre serviteur tres affectionné.

Ex loco noto, 20/30 Xbris 1636.

Tout à cest'heur ie vien de recevoir vos aggréables du 25 de 9bre[4] et du 2 de Xbre[5].

Adres: Mr Grotius.

In dorso schreef Grotius: 20/30 ... decemb. Marini 1636.

en: Cum literis ad canc. et Strasburg ... et ...

Boven aan de brief: rec. 15 febr.

2910. 1636 december 31. Van S. Bielke[6].

Magnifice ac generose domine legate domine amice observandissime,

Quae exacto hoc tempore post praelium Witstochianum apud campi marschall. Banerii[7] ac Leslaei[8] exercitus gesta sunt, non dubito, M. ac G.D. Salvium[9] perscripsisse; ut ea a me repeti haud sit necesse.

Eorum vero, quae a recuperato Gartzio hic locorum accidere, summa huc redit.

1 Cornelis Haga, Staats gezant in Konstantinopel.
2 De Zweedse rijkskanselier Axel Oxenstierna.
3 Henri, hertog van Rohan, luitenant-generaal van de Franse troepen in Graubünden en de Veltlin.
4 No. 2851.
5 No. 2863; op deze brief komt Marini in zijn schrijven van 12 januari 1637 (dl. VIII) terug.
6 Hs. Den Haag, ARA. Eerste afd. coll. Hugo de Gr. Aanw. 1911 XXIII, no. 14. Eigenh. oorspr. Antw. op no. 2892? Betreffende Sten Bielke zie men no. 2658, p. 241 n. 9.
7 Johan Gustavsson Banér, Zweeds maarschalk.
8 Alexander Leslie; zie V, p. 420 n. 2.
9 Johan Adler Salvius, Zweedse hofkanselier en gezant residerend in Hamburg en Osnabrück.

Campi marschallus Wrangelius[1] exercitum sibi subjectum flumen Fuhram transductum per stativa Marchiaca ad Oderam commodum disposuerat; cum Berolino ostentatur spes posse electorem Brandeburgicum[2] induci, ut munitionibus suis Custrino et Spandovia certa pactione cedat idque maxime, si exercitus Berolino confestim admoveatur, cujus inopinato adventu terrore hominibus injecto consilium procederet felicius valido postea fundamento futurum bello in Silesiam portando.

Ea spe effectum, ut exercitus sine mora Berlinum translatus sit, cui impositum praesidium caeptaque inde cum marchione Sigismundo[3] negotiatio, quod elector ipse tum Peitzii ad fines Lusatiae haereret. Verum hic conceptae animo spei nil respondebat; omnia quaesitis arte moris cludebantur rejectis in absentiam electoris partim causis, a quo resolutiones exspectarentur, partim deprecationibus intermixtis aliisque frivolis obtentui sumptis, quo bellum redimeretur.

Interim arma clanculum parabantur divulsaeque ac in diversa distractae antea Silesiacae copiae in unum coibant Arnimbio[4], qui jam Brandeburgico electori, mox Saxoni[5] aderat, consilia isthaec vel cudente vel acuente.

Mox cum fucus dispalesceret rupto infelicis morae taedio compressius urgentiusque sententiam decretoriam elector poscebatur.

Ea vero haec fuit: non posse electorem munimentis suis absistere, quod eo facto jam caesareis partibus renunciare palam videretur, quod altioris tamen esset indaginis. Itaque vel intuitu propinqui sanguinis nexus, quo Sacra R.M.[as] Regina ac Dna nostra[6] cum electore jungitur aliasque in speciem decoras magis quam utrosimiles ob causas, quae allegabantur, postulato ruinisque praeterea provinciarum electoralium facesseret Wrangelius; vel inducias quinque aut sex septimanarum daret, quibus labentibus electori negotium pacis universalis in conventu Ratisbonensi promovendae curae foret aut, si res non succederet, ex re nata rebus suis consulendi.

Orationi huic plus pompae quam fidei inerat[7]; itaque caput rei non omittere consilium erat Wrangelio; cum nuntiatur haut procul consistere hostilem equitatum.

Ea res effecit, ut exercitus Oderam versum reducere ratio belli suadere visa est. Mulctatis ergo Berolinensibus pecuniae summa levi, ut aequanimitatem agnoscerent, nec ad saniora redeundi consilia locum sibi praeclusum existimarent, Francofurtum ad Oderam exercitus deduci captus. Iamque pars ejus pertigerat, cum residuam hostilis equitatus praevertere conaretur: sed frustra fuit, ne ultimum quidem agmen lacessere ausus amisso paullo ante tribuno magni nominis Ungaro[8], quem Lubbae securum omnium rerum nostri ceperant legione ejus maximam partem caesa. Dum et Francofurti morantur nostri pontemque ab hoste dirutum reficiunt urbemque aliquantum communiunt, agrum Sternebergicum ac porro Crossensem ducatum late populantur pontibus ceteris, trajectui hostis servientibus

1 De Zweedse veldmaarschalk Herman Wrangel.
2 Georg Wilhelm, keurvorst van Brandenburg.
3 Sigismund, markgraaf van Brandenburg (1592-1640).
4 Hans Georg von Arnim.
5 Johann Georg, keurvorst van Saksen.
6 Christina van Zweden.
7 Vgl. Tac. *Ann.* I 11: Plus in oratione tali dignitatis quam fidei erat.
8 Luitenant-kolonel Unger uit Saksen.

disjectis nec ad urbium tamen obsidiones vel praelium ineundum ob tempus anni incommodum equitatumque hostili imparem progressi, satis habuere in praesentia hostem aditu ad fines Pomeraniae arcere ac sibi ipsis tantisper sine impendio suo alimenta parare.

Tandem cum frigus invalesceret et flumina constipata equitatui hostili transitum ubique praeberent, non fuit ultra e re visum tam procul hisce locis cum exercitu consistere, ne hostis medium sese inter nos effundens - id quod facillimum fuerat - rationes nostras separaret turbatioresque efficeret.

Reductus igitur exercitus ad Fuhram - de quo ante dixi - fluvium, qui Oderae illabitur, munimentis ac ponte Francofurti ante destructis per stativa priora locatur.

Ipse vero campi marschallus huc excurrens paulisper, quid porro facto usus, mecum consilia nunc communicat. Hostis vero quid agitet, aut consilii capiat interim, brevi experiemur, nec deero officio literario, ubi quid dignum memoratu praeterea occurrerit.

Interim M. ac G.D.V.$^{r(am)}$ Dei tutelae commendatam cupio, cui de cetero officia mea paratiss.^{ma} defero.

Mag. ac generosae dominationis vestrae amicus ad officia paratissimus
Sten Bielke.

Dab. Stetini, d. 21 Decemb. Stil. Vet. Anno 1636.

Pro literis M.D.V.^{rae}[1] summas ago gratias; quaesoque, continuare ne gravetur.

Adres: A Monsieur Mr. Hugo Grotius, ambassadeur ordinaire pour sa Maiesté et la Couronne de Schwede, auprès de sa Maiesté christianissime, résident à Paris.

Boven aan de brief schreef Grotius: Rec. 12 febr.

En in dorso: Dec. 1636 Bielke.

1 Bedoeld zal zijn no. 2892.

Bijlagen

Bijlage no. 1 Bij no. 2801
Postscriptum van Maria van Reigersberch bij Grotius' brief aan Nicolaes van Reigersberch dd. 17 oktober 1636[1].

Wt den uwen[2] en zien ic niet, dat uE. de rabatten, dien ic door S.r Van der Porten[3] hebbe ghesonden, hebt ontfangen.

Wat de veerthien rabatten van mevrou Spierync[4] belangdt, hebbe deselve doen geeven naer mijn best onthoudt aen monsieur Crock[5] of Verburgh[6], beide van Amsterdam en beide met den heer Paeu[7] vertrocken. Dat het aen een van beiden is, weet ic heel wel en houde zeecker, dat het Krock is. Dat ic hieraen schijnne te twijfelen is omdat ic teegen den lackay, dien ic daermeede zondt, zeide, dat hij bij foute van den een bij den anderen zoude gaen wel weetende, dat zij beide van goede willen waeren. Bij dengeenen, daer hij eerste ginck, hadde zijn goedt al weghghesonden ende den anderen zeide hij, dat het aen hadde ghenoomen te bestellen. Het opschrijft is aen uE. ghemackt. Laet vrij eens aen monsieur Crock verneemen; het is den broeder van dengeenen, die in Zeelandt is ghetroudt[8].

UE. zeidt, dat de Oostindische Conpangie zeevenentwyntych en een half wt sal (deelen) en suster[9] zeidt twalf ende een halfve. Ic bidde uE. mij eens te schrijven, offer van de wallevisschen niet (comt) ende van monsieur Caluvaet[10] mevrou Br(y)meu[11] zeidt (dat men) hem niet een penninc en moet quidt schellen. Ic sal mij weddinghe aen mevrou Spieryncx wel betaellen; moet ove mijn best doen om weer betaeldt te werden.

Bijlage no. 2 Bij no. 2903
Brief van Louis de Bourbon, Graaf van Soissons, aan Lodewijk XIII van Frankrijk dd. 27 november 1636[12].

Sire,

Ie ne me puis assez pleindre de mon malheur, qu'après avoir servy vostre

1 Voor gegevens betreffende het hs. zie no. 2801, p. 448 n. 2. Gedrukt Rogge, *Br. Maria v. Reigersb*., p. 220.
2 Misschien no. 2749 en/of 2759, ofwel een verloren geraakte brief van Nicolaes aan Maria zelf.
3 Wellicht Jacob Adriaensz. Verpoorten, koopman te Hamburg.
4 Jaene Dore, weduwe van Jan de Bommert. Zij was op 13 april 1636 hertrouwd met Petter Spiring Silvercrona.
5 Volkert Gerritsz. Krook; vgl. Rogge, *Br. Maria v. Reig.*, p. 221 en n. 1 aldaar.
6 Niet nader geïdentificeerd. Vgl. no. 2860, p. 542 en n. 3 aldaar.
7 Dr. Adriaen Reyniersz. Pauw.
8 Niet geïdentificeerd.
9 Maria's zuster Suzanna, weduwe van Dr. Anthonie Bloncke.
10 Levin de Caluart, luitenant-kolonel in Staatse dienst († 1 dec. 1638).
11 Barbara de Brimeu, weduwe van Jhr. Daniël de Caluart († 1610); zie Worp, *Br. Const. Huygens* II, p. 428 n. 1.
12 Afschr. Parijs, Bibl. de l'Ars., Ms. 5416. Afschr. Den Haag, ARA. Eerste afd. Staten-Generaal, no. 11902 fol. 575.

Majesté avec l'affection et la fidélité que j'ay fait, Je me treuve contraint pour assurer ma liberté, ayant receu plusieurs avis et de lieu très certain quelle me devoit estre ostée, de me retirer.

I'ay choisy à lieu, qui est à un de mes amis, sujet de V.M. et en sa protection où Je luy demande encore la sienne. Ie n'y ay autre dessein que d'y vivre en sureté.

Je la supplie de le croire, et que je suis avec tout le respect que je dois, sire,

Vostre très humble, très obéissant, très fidèle serviteur et sujet
Louis de Bourbon.

De Sedan, ce 27 Novembre 1636.

Registers

1. Lijst van geraadpleegde werken.

In vorige delen vermelde werken, die ook voor deel VII werden geraadpleegd, zijn niet opnieuw opgenomen.

Actes Royaux - zie Catalogue Général des Livres Imprimés de la Bibliothèque Nationale.

Aedo y Gallart, Diego de - Le Voyage du Prince Don Fernande Infant d'Espagne, Cardinal, Depuis le douziéme d'Avril de l'an 1632. qu'il partit de Madrit pour Barçelone avec le Roy Philippe IV. son frere, jusques au jour de son entrée en la ville de Bruxelles le quatriéme du mois de Novembre de l'an 1634. Traduict de l'Espagnol De Don Diego de Aedo et Gallart, Conseiller & Secretaire de sa Majesté, de la Chambre de son Altesse, & Receveur General de Brabant au quartier d'Anvers, Par le S.r Iule Chifflet fils aisné de Messire Iean Jacques Chifflet Chevalier, Medecin ordinaire de la Chambre du Roy, & de celle de S.A.S. En Anvers, Chez Iean Cnobbaert, l'an MDCXXXV.

Aitzema, Lieuwe van - Verhael, Van de Nederlantsche Vreede. Handeling. In 's Graven-hage, By Jan Veely, Boeckverkooper inde Gort-straet, Anno 1650.

Allard, H.J. - Het eerste gezantschap van Joannes Zawadski. Utrecht, P.W. van de Weijer, 1880.

Avenel, G. d' - Richelieu et la monarchie absolue par le vicomte -. Tomes 1-4. Paris, Librairie Plon. E. Plon, Nourrit et Cie, Imprimeurs-Editeurs, Rue Garancière, 10. 1884-1890.

Baker, Herschel - The Wars of Truth. Studies in the decay of christian humanism in the earlier seventeenth century. Harvard University Press, Cambridge, Massachusetts. 1952.

Bär, Max - Die Politik Pommerns während des dreissigjährigen Krieges. Von -. Veranlasst und unterstützt durch die K. Archiv-Verwaltung. Leipzig, Verlag von S. Hirzel 1896.

Bavdier, Michel - Histoire dv Mareschal de Toiras, ov se voyent les effets de la valevr et de la fidelité: avec cevx de l'envie et de la ialovsie de la Covr, ennemies de la vertv des grands Hommes. Ensemble vne bonne partie du Regne du Roy Lovis XIII. Le pourtraict du Mareschal de Toiras, celuy des Monnoyes de cuiure, les Plans de Ré, & de Cazal, & plusieurs autres figures sont dans ce Volume. Par le Sieur -, Gentilhomme de la Maison du Roy, Conseiller & Historiographe de sa Maiesté. A Paris, Chez Sebastien Cramoisy, Imprimeur ordinaire du Roy: & Gabriel Cramoisy, ruë S. Iacques. M.DC.XLIV. Avec Privilege de sa Maiesté.

Bertius, Petrus - Theatri Geographiae Veteris Tomus prior in quo CL. Ptol. Alexandrini Geographiae libri VIII Graecé et Latiné Graeca ad codices Palatinos collata aucta et emendata sunt Latina infinitis locis correcta opera P. Bertii Christianissimi Galliarum Regis Cosmographi.

Bibliographie Lipsienne - Oeuvres de Juste Lipse. Première Série I-II. Gand, C. Vyt, libraire, rue des Regnesses. 1886. Publication de l'Université de Gand.
Bibliotheca Belgica - Bibliographie Générale des Pays-Bas Fondée par Ferdinand van der Haeghen Rééditée sous la direction de Marie-Thérèse Lenger. Culture et Civilisation, Bruxelles 1964.
Bibliotheca Erasmiana - Bibliographie des oeuvres d'Erasme. Colloquia. Publication de l'Université de Gand. Gand, C. Vyt, libraire, 13, rue basse des Champs. 1903.
Bidez, Joseph - Sozomenus Kirchengeschichte herausgegeben im Auftrage der Kommission für spätantike Religionsgeschichte der deutschen Akademie der Wissenschaften zu Berlin von Joseph Bidez † eingeleitet, zum Druck besorgt und mit Registern versehen von Günther Christian Hansen. Akademie-Verlag. Berlin 1960.
Blaev, Joannes - Geographia, quae est Cosmographiae Blavianae pars prima, qua orbis terrae tabulis ante oculos ponitur, et descriptionibus illustratur. 11 vol. Amstelaedami, 1662-1665. I-IX [1]: Europa. - I: Introductio; Orbis terrarum; Arctica; Norvegia, Dania. - II: Suecia, Russia, Polonia, Regiones Orientales circa Danubium. - III: Germania. - IV: Belgica regia, Belgica foederata. - V: Anglia. - VI: Scotia, Hibernia. - VII: Gallia, Helvetia. - VIII: Italia. - IX: Hispania; Afrika. - X: Asia. - XI: America.
Blécourt en E.M. Meijers, A.S. de - Memorialen van het Hof (den Raad) van Holland, Zeeland en West-Friesland, van den secretaris Jan Rosa. Deelen I, II en III. Uitgegeven en van inleiding voorzien door -. Haarlem, N.V., H.D. Tjeenk Willink & Zoon, 1929.
Boas, Marcus - Disticha Catonis recensuit et apparatu critico instruxit -. Opus post Marci Boas mortem edendum curavit Henricus Johannes Botschuyver. MCMLII. North-Holland Publishing Company Amstelodami.
Bobé, Louis - Geheimrat Detlev v. Ahlefeldts Memoiren aus den Jahren 1617-1659. Nach der Originalhandschrift im Haseldorfer Archiv herausgegeben von -. Kopenhagen, Verlag von Andr. Fred. Höst & Sön. MDCCCXCVI.
Böcking Eduard - Ulrichs von Hutten Schriften herausgegeben von -. Vierter Band. Gespräche. Leipzig. Druck und Verlag von B.G. Teubner. 1860.
Bruin, Dr. C.C. de - De Statenbijbel en zijn voorgangers. Leiden - 1937. A.W. Sijthoff's Uitgeversmaatschappij N.V.
Bijdragen - en Mededelingen van het Historisch Genootschap (Gevestigd te Utrecht). Negen en Twintigste Deel. Amsterdam, Johannes Müller. 1908.
Bijleveld, W.J.J.C. - Geschiedenis van het Kasteel Endegeest, in: Jaarboekje voor Geschiedenis en Oudheidkunde van Leiden en Rijnland. Tevens Orgaan der Vereniging 'Oud-Leiden'. 1909. (Zesde Jaargang). Leiden. - A.W. Sijthoff's Uitg.-Mij. 1909.

Cabeljau, Petrus - Catholiik Memory-boeck der Gereformeerde, Gestelt tegen het Roomsch-Memory-boeck der Paus-gesinde. Waer in verhandelt werden alle de Poincten der Religie / die in verschil staen tusschen de Ghereformeerde / ende de Roomsche Kerck. Zijnde een volkomen wederlegginghe van het Memory-boeck van Turano Vekiti, 't Welck tot meerder gerief des Lesers van woordt tot woordt / nae de order der Boecken ende Capittelen / alhier is ingevoeght door -, Bedienaer des H. Evangeliums, ende Regent van 't Theologisch Collegie der Ed. Gr. Mog. Heeren Staten van Hollandt ende West-Frieslant, tot Leyden. Eerste deel. Waer toe behoort, Kort

Begrijp van het Vervolgh / Leven / ende Handelingen van alle de Bisschoppen / ofte Pausen van Romen. - Tweede deel. Tot Leyden, By Pieter Leffen, Boeckverkooper, woonende in de Klock-steegh, in den Vogel Phenix. Anno 1661.
Caesar, Gaius Julius - zie Peskett, A.G.
Capriata, Pietro Giovanni - Dell' Historia di -. Libri dodici: Ne' qvali si contengono tutti i mouimenti d' arme successi in Italia dal MDCXIII. fino al MDCXXXIV. In Geneva. Appresso Pietro Chouet. M.DC.XLIIII.
Dell' Istoria di -, parte seconda, in sei libri distinta. Nel Primiero de' quali si contingono alcuni mouimenti d' armi fuor' d'Italia succeduti. E ne' cinque sussequenti la continuatione di quei d'Italia. Dall' Anno M.DC.XXXIIII. fino al M.DC.XLIIII. In Geneva. Appresso Samvel Chovët. M.DC.L.
Carolus, Andreas - C.B.D. Memorabilia Ecclesiastica seculi à nato Christo decimi septimi, juxta annorum seriem notata, et convenienti ordine digesta per Andream Carolum, Abbatem San-Georgianum in ducatu Wirtembergico. Tomus Primus, Operis Dimidium Anterius Exhibens, cui accedunt indices necessarii. Tubingae, Sumptibus Johannis Georgii Cottae, Typis Johann-Cunradi Reisii. Anno M.DC.XCVII.
Carve, Thomas - Jtinerarium R.D. Thomae Carve Tipperariensis Sacellani Maioris In fortissimâ iuxta & Nobilissimâ Legione Strenuissimi Domini Colonelli, D. Walteri Deveroux sub Sac. Caesar. Maiestate stipendia merentis. cum Historiâ facti Butleri, Gordon. Lesly & aliorum. Editio tertia Auctior & Correctior. Cum Grat. & Priuileg. Sac. Caesar. Maj. Mogvntiae, Imprimebat Nicolavs Heyll, Sumptibus Joann. Balthasari Kuntzen. Anno M.DC.XL.
Catalogue of Books, Short-Title - printed in Italy and of Italian Books printed in other Countries from 1465 to 1600. Now in the British Museum. London, Trustees of the British Museum. 1958.
Catalogue Général des Livres Imprimés de la Bibliothèque Nationale - Actes Royaux. Par M. Albert Isnard et Mme S. Honoré. Tome II: Louis XIII, Louis XIV (1610-1665). Ministère de l'Education Nationale. Paris, Imprimerie Nationale. MDCCCCXXXVIII.
Catalogus van de Tractaten - zie Meulman, I.
Catullus, Gaius Valerius - zie Cornish, F.W.
Ciasca, Raffaele - Istruzioni e Relazioni degli Ambasciatori Genovesi a cura di -. Volume Secondo. Spagna (1619-1635). Istituto Storico Italiano Per L'Eta Moderna e Contemporanea. Roma 1955. Volume Terzo. Spagna (1635-1655), idem.
Cicero, Marcus Tullius - zie King, J.E.
Cioranesco, Alexandre - Bibliographie de la littérature française du seizième siècle. Collaboration et Préface de V.-L. Saulnier, Professeur à la Sorbonne, Paris, Librairie C. Klincksieck 1959.
Cioranesco, Alexandre - Bibliographie de la littérature française du dix-septième siècle. Tome I. Généralités; A-C. Editions du Centre National de la Recherche Scientifique, 15, quai Anatole-France, Paris-VIIe 1965. Tome II 1966.
Constant, Charles - Mémoires de Nicolas Goulas Gentilhomme ordinaire de la Chambre du duc d'Orléans. Publiés pour la première fois d'après le manuscrit original de la Bibliothèque Nationale pour la Société de l'Histoire de France par -. Tomes I-III. A Paris Librairie Renouard. Henri Loones, successeur. Libraire de la Société de l'Histoire de France. Rue de Tournon, no. 6. MDCCCLXXIX-MDCCCLXXXII.

C o r n i s h M.A., F.W. - Catullus Tibullus and Pervigilium Veneris The Poems of Gaius Valerius Catullus translated by -, Vice-provost of Eton College and formerly Fellow of King's College, Cambridge, The Loeb Classical Library, London-New York MCMXXIV.

D a h l g r e n , E.W. - Louis de Geers Brev och Affärshandlingar 1614-1652. Utgivna med Anslag ur Humanistika Fonden. Av Kungl. Samfundet för Utgifvande af Handskrifter Rörande Skandinaviens Historia genom -. Historiska Handlingar Del 29. Stockholm 1934. Kungl. Boktryckeriet. P.A. Norstedt & Söner 331199.
D a s , G. - Foppe van Aitzema. Bijdrage tot de kennis van de diplomatieke betrekkingen der Nederlanden tot Denemarken, de Hanzesteden, den Nedersaksischen Kreits en den keizer tijdens den Dertig-jarigen Oorlog. P. den Boer, Utrecht MCMXX.
D e l i s l e , L é o p o l d - Histoire Générale de Paris. Le Cabinet des Manuscrits de la Bibliothèque Nationale. Etude sur la formation de ce dépôt comprenant les éléments d'une histoire de la calligraphie de la miniature, de la reliure, et du commerce des livres à Paris avant l'invention de l'imprimerie par -, membre de l'Institut, administrateur général, directeur de la Bibliothèque Nationale. Tome III. Paris, Imprimerie Nationale. MDCCCLXXXI.
D e l o c h e , M a x i m i n - La Maison du cardinal De Richelieu. Document inédit. Paris, Honoré Champion, Libraire-Editeur. 5, Quai Malaquais, 5. 1912.
D e M e y e r , A l b e r t i - Miscellanea Historica in honorem -. Vniversitatis catholicae in oppido Lovaniensi iam annos XXV professoris. Leuven, Universiteitsbibliotheek, Bureau van de ‘Publicaties’ / Brussel, ‘Het Pennoen’ N.V., 18, Handelskaai. 1946.
D e w i n g , H.B. - Procopius with an English translation by -. In seven volumes. London: William Heinemann; New York: The Macmillan Co. MCMXIV-MCMXL.
D r o y s e n , G. - Bernhard von Weimar. Zwei Bände. Leipzig, Verlag von Duncker & Humblot. 1885.
D y s e r i n c k , H. - De militaire gouverneurs van Maastricht. 1567-1794. In: Publications de la Société Historique et Archéologique dans le Limbourg à Maestricht. Tome XLVIII. Nouvelle série, tome XXVIII. 1912. Imp. Leiter-Nypels, Maestricht 1912.

E r a s m u s , D e s i d e r i u s - Desiderii Erasmi Roterodami Opera Omnia Emendatiora et Avctiora, ad optimas Editiones praecipve qvas ipse Erasmvs postremo cvravit summa fide exacta, Doctorvmqve Virorvm Notis illvstrata. In decem Tomos distincta. Quorum primo, in hac Editione, praefixa sunt Elogia & Epitaphia Erasmi, à viris doctis conscripta, nec conjunctim unquam antea sic edita. Cvm Indicibvs totivs Operis copiosissimis. Quid porro huic editioni prae ceteris accesserit, Praefationes singulorum voluminum docebunt. Lvgdvni Batavorvm, Curâ & impensis Petri vander Aa, MDCCIII-MDCCVI. Cum speciali Privilegio Illustr. ac Praepot. Ordd. Holl. & West-Frisiae. - Recognovit Joannes Clericus. 1961-1962. Georg Olms Verlagsbuchhandlung, Hildesheim.
E r a s m u s , D e s i d e r i u s - zie ook: Bibliotheca Erasmiana.

F a v a r o , A n t o n i o - Lettera inedita di Ugo Grozio a Lorenzo Realio concernente la proposta di Galileo agli Stati Generali delle Provincie Unite dei Paesi Bassi per la determinazione delle longitudini, in: Atti del Reale. Istituto

Veneto di scienze, lettere ed arti, Anno accademico 1911-1912, Tomo LXXI, parte seconda. Venezia.

Folly, Alfred - Les Académies d'Armes (XVIe et XVIIe Siècles) in: Bulletin de la Société Historique du VIe Arrondissement de Paris. Tome Ier. - Année 1898, pp. 163-171.
Friedrich, Otto - Publilii Syri Mimi Sententiae. Digessit recensuit illustravit -. Accedunt Caecilii Balbi, Pseudosenecae, Proverbiorum, Falso inter Publilianas receptae Sententiae et recognitae et Numeris adstrictae. 1964. Georg Olms Verlagsbuchhandlung, Hildesheim.
Fruin, R. - Een onuitgegeven werk van Hugo de Groot in: Robert Fruin's Verspreide Geschriften met Aanteekeningen, Toevoegsels en Verbeteringen uit des schrijvers nalatenschap uitgegeven door Dr. P.J. Blok, Dr. P.L. Muller en Mr. S. Muller Fz. Deel III Historische Opstellen Deel III. 's-Gravenhage Martinus Nijhoff 1901.

Gachard, M. - Correspondance de Guillaume le Taciturne, prince d'Orange, publiée pour la première fois; suivie de pièces inédites sur l'assassinat de ce prince et sur les récompenses accordées par Philippe II à la famille de Balthazar Gérard; Par -. 6 Tomes. Bruxelles, A. Vandale, Libraire-Editeur, 30, Rue des Carrières. 1847-1857.
Galilei, Galileo - Le Opere di -. Prima edizione completa condotta sugli autentici manoscritti Palatini e dedicata a S.A.I. e R. Leopoldo II granduca di Toscana. Tomo VII. Firenze, Società Editrice Fiorentina. 1848.
Galilei, Galileo - Le Opere di -. Edizione nazionale sotto gli auspici di Sua Maestà il Re d'Italia. Volume XVI. Firenze, Tipografia Barbèra, Alfani e venturi proprietari. 1905.
Gazette de France - zie Renavdot, Theophraste.
Godley, A.D. - Herodotus with an English translation by -. In four volumes. The Loeb Classical Library, London/New York MCMXX-MCMXXII.
Gonsalves de Mello, José Antonio - Coleção documentos Brasileiros dirigida por octavio Tarquinio de Sousa, 54: Tempo dos Flamengos. Influência da Ocupação Holandesa na Vida e na Cultura do Norte do Brasil. Prefácio de Gilberto Freyre. 1947. Livraria José Olympio Editora. Rua do Ouvidor, 110 - Rio - Rua dos Gusmões, 104 - São Paulo.
Grotius, Hugo - Hugonis Grotii Epistolae ad Israelem Jaski, Dantisci, Typis Rhetianis, A.C. MDCLXX.

Haak, S.P. - Paulus Merula 1558-1607. Zutphen, W.J. Thieme & Cie. 1901.
Herodotus - zie Godley, A.D.
Hillairet, Jacques - Dictionnaire historique des rues de Paris. Les Editions de Minuit, Paris. 1963. 2 tomes.
Histoire générale - des Turcs, Depuis leur Origine jusqu'à 1704. En III. Volumes. A la Haye, Chez T. Johnson, Libraire. M.DCC.IX.
Humbert, Jacques - Une grande entreprise oubliée. Les Français en Savoie sous Louis XIII. Hachette. Paris 1960.
Hunzinger, A.W. - Ubiquität, in: Realencyklopädie für protestantische Theologie und Kirche. Begründet von I.I. Herzog. In dritter verbesserter und vermehrter Auflage

unter Mitwirkung vieler Theologen und anderer Gelehrten herausgegeben von D. Albert Hauck. Zwanzigster Band. Leipzig. J.C. Hinrichs'sche Buchhandlung 1908.
Hutton, Maurice - Tacitus: Agricola and Germania translated by -. The Loeb Classical Library, London/New York. MCMXX.

Inventaire sommaire - des Archives Départementales Antérieures à 1790 rédigé par MM. Camille Bloch et Jacques Soyer, archivistes. Loiret. Archives civiles. Série D. Instruction publique, sciences et arts. Orléans, Imprimerie Paul Pigelet et Fils. 8, Rue Saint-Etienne, 8. 1917.

Jonge, Mr. J.C. de - Levens-beschrijving van Johan en Cornelis Evertsen, Luitenant-Admiralen van Zeeland door -, Substituut Archivarius van het Rijk. Met Platen. in 's Gravenhage, bij de Weduwe J. Allart en Comp̃. MDCCCXX.

Khevenhiller, Frantz Christoph - Franz Christoph Khevenhillers, des Ersten zu Uichelberg, Grafens zu Franckenburg, Freyherrns zu Lands-Cron und Wernberg, Erb-Herrns zu Hochen-Osterwitz und Carlsberg, Herrns der Herrschafften Camer und Cogl, Obristen Erb-Land-Stallmeisters in Kaernthen, Rittern vom Orden des gueldenen Vliesses, der Roem. Kaeyserl. Majest. Geheimbden Raths, auch der regierenden Kaeyserin Mariae Obristen-Hoffmeisters, Annalivm Ferdinandeorvm Zwoelffter und letzter Theil, Darinnen Kaeysers und Koenigs Ferdinand, des Andern dieses Nahmens, Handlungen wegen gluecklicher und ungluecklicher Kriege in Deutschland, Friede mit Chur-Sachsen. Wallensteinische Haendel, Croenung dessen Sohns zu Roemischen Koenig, endlich dessen letzte Kranckheit, seeliger Tod und Begraebnis, nebst dessen Beicht-Vaters P. Lamormani Relation von dessen Tugenden. Wie auch Alle denckwuerdige Geschichte, Geschaeffte, Handlungen, Regierungen und Successionen aller Christlichen Potentaten, auch des Tuerckischen und Persischen Reiches, erzehlet, Wie nicht weniger Der meisten Oesterreichischen vornehmen Ministern sonderbahre erzeigte Dienste wahrhafftig vom Anfange des 1632. bisz zu Anfang des 1637. Jahrs beschrieben werden. Mit vielen Kupffer-Stuecken gezieret. Leipzig, Verlegts M.G. Weidmann, Sr. Koenigl. Maj. in Pohlen und Churfuerstl. Durchl. zu Sachsen Buchhaendler, 1726.
King, Litt. D., J.E. - Cicero Tusculan Disputations with an English translation by -. The Loeb Classical Library, London-New York. MCMXXVII.
Knuttel, Dr. W.P.C. - Acta der Particuliere Synoden van Zuid-Holland 1621-1700. Uitgegeven door -. 's-Gravenhage, Martinus Nijhoff. Eerste Deel 1621-1633, 1908; Tweede Deel 1634-1645, 1909; Derde Deel 1646-1656, 1910.

Lacour-Gayet, G. - La marine militaire de la France sous les règnes de Louis XIII et de Louis XIV. Tome I: Richelieu, Mazarin 1624-1661. Avec deux planches. Paris, Honoré Champion, Libraire-Editeur. 5, Quai Malaquais, 5. 1911.
Laet, Joannes de - Iaerlyck Verhael van de Verrichtingen der Geoctroyeerde West-Indische Compagnie in derthien Boecken. Vierde Deel. Boek XI-XIII (1634-1636). Uitgegeven door S.P. L'Honoré Naber en J.C.M. Warnsinck, met drie overzichtskaarten, een portret en zes platen. 's-Gravenhage, Martinus Nijhoff, 1937.

L a h r k a m p , H e l m u t - Lothar Dietrich Freiherr von Bönninghausen. Ein westfälischer Söldnerführer des Dreissigjährigen Krieges in: Westfälische Zeitschrift. Zeitschrift für vaterländische Geschichte und Altertumskunde. Herausgegeben von dem Verein für Geschichte und Altertumskunde Westfalens durch Karl Zuhorn und Klemens Honselmann. 108. Band. 1958 Regensberg Münster.

La Mare, Ph. de - Philiberti De La Mare Senatoris Divionensis Commentarius De Bello Burgundico. MDCXLII.
Lelong, Jacques - Bibliothèque historique de la France, contenant Le Catalogue des Ouvrages, imprimés & manuscrits, qui traitent de l'Histoire de ce Royaume, ou qui y ont rapport; avec des notes critiques et historiques: Par feu -, Prêtre de l'Oratoire, Bibliothécaire de la Maison de Paris. Nouvelle Édition Revue, corrigée & considérablement augmentée Par M. Fevret de Fontette, Conseiller au Parlement de Dijon. V Tomes. A Paris, De l'Imprimerie de Jean-Thomas Herissant, Imprimeur ordinaire du Roi, Maison & Cabinet de Sa Majesté. M.DCC.LXVIII-M.DCC.LXXVIII. Avec approbation et privilége du Roi.
Leman, A. - La nomination du maréchal d'Estrées à l'ambassade de Rome en 1636, in: Revue d'Histoire Ecclésiastique. Trente-septième Année - T XXXII. pp. 598-620.
Leo, Friedrich - De Stati silvis commentatio. Gottingae 1892.
Leonard, Frederic - Recueil des traitez de paix, de treve, de neutralité, de confederation, d'alliance, et de commerce, faits par les rois de France, avec tous les princes, et potentats de l'Europe, et autres, depuis pres de trois siecles. En six tomes. Assemblé, mis en ordre, & imprimé par -, Premier Imprimeur du Roi, & de Monseigneur le Daufin. A Paris, M.DC.XCIII. Avec privilege du roi.
Liesker, Dr. Phil. G.J. - Die Staatswissenschaftlichen Anschauungen Dirck Graswinckel's. Dissertation zur Erlangung der Doktorwürde der Staatswissenschaften an der hohen juristischen Fakultät der Universität Freiburg i.d. Schweiz. Freiburg (Schweiz), Buckdruckerei Gebrüder Fragnière. 1901.
Lipsius, Justus - zie Bibliographie Lipsienne.
Loevestein - Geschiedkundige aantekeningen betrekkelijk het Slot -. Met platen en kaarten. Te Gorinchem bij H. Horneer, Boek- en Steen-drukker. 1840.
Lotichius, Jo. Petrus - Jo. Petri Lotichii rerum Germanicarum, Sub Matthia, Ferdinandis II. & III. Impp. gestarum, Libri LV. Quibus dicta, factaque, memorabilia, quae quidem in Imperio Romano-Germanico, externisque Regnis, ac provincijs, ab Anno MDCXVII. sive Bohemicorum motuum initijs, ad Annum usque MDCXXXIII. sive Excessum Gustavi, Sueciae Regis, acciderunt, ordine recensentur. Adiectis iconibus personarum genuinis, figuris item & descriptionibus praeliorum; obsidionum, &c. in aes incisis, ab iis, qui pleraque oculis hausêre, fideliter communicatis. Francofurti ad Moenvm, Typis exscripti Wolfgangi Hoffmanni, Impensâ Matthaei Meriani. Pars Prima, Anno MDCXXXXVI; Pars Secunda, Anno MDCL.
Lottin, D. - Recherches Historiques sur la Ville d'Orléans depuis Aurélien, l'an 274, jusqu'en 1789; dédiées à ses Concitoyens et Offertes à ce titre à MM. les Maire, Adjoints et Conseillers municipaux de la ville d'Orléans, Par - père. Tome deuxième. Orléans, Imprimerie d'Alexandre Jacob, rue Bourgogne-Saint-Sauveur, no. 34. MDCCCXXXVII.
Lucanus, Marcus Annaeus - zie Mooney, George W.
Luck, Georg - P. Ovidius Naso: Tristia. Herausgegeben, übersetzt und erklärt von -. Band I: Text und Übersetzung. Heidelberg 1967. Band II: Kommentar. Lieferung 1. Heidelberg 1968. Carl Winter. Universitätsverlag.

Mansi, Joannes Dominicus - Sacrorum Conciliorum nova, et amplissima collectio, in qua praeter ea quae Phil. Labbeus et Gabr. Cossartius S.J. Et novissime Nicolaus Coleti in lucem edidere Ea omnia insuper suis in locis optime disposita exhibentur,

quae Joannes Dominicus Mansi Lucensis, Congregationis Matris Dei evulgavit. Editio novissima ab eodem patre Mansi, potissimum favorem etiam et opem praestante Em.mo Cardinali Dominico Passioneo Sanctae Sedis Apostolicae Bibliothecario, aliisque item eruditissimis viris manus auxiliatrices ferentibus, curata, Novorum Conciliorum, novorumque Documentorum Additionibus locupletata, Ad MSS. Codices Vaticanos, Lucenses, aliosque recensita, & perfecta. Accedunt etiam notae, et dissertationes quamplurimae, quae in ceteris editionibus desiderantur. Tomus septimus. Ab anno CCCCLI. ad annum CCCCXCII. inclusive. Florentiae MDCCLXII. Expensis Antonii Zatta Veneti. (Editio iterata ad Editionis principis exemplum ab Huberto Welter, Bibliopola, Via dista Bernard Palissy 4, Parisiis MDCCCCI.)

Marx, Fridericus - C. Lucilii Carminum Reliquiae recensuit enarrauit Fridericus Marx Volumen prius Prolegomena Testimonia Fasti Luciliani Carminum Reliquiae Indices MCMIV Lipsiae In Aedibus B.G. Teubneri. Volumen posterius Commentarius MCMV Lipsiae In Aedibus B.G. Teubneri.

Matthyssen, Vincent - Discovrs ofte T'Samen-sprekinge Tusschen Den Cruys-heer, d'Admirael Coolaert, ende Charles de la Mote, over den bloedighen Aenslagh op de Stadt Vlissingen, Beleydt door Charles de la Mote, ende ghetracht in 't werck te stellen op den tweeden, ende veerthienden Augustij 1636. Als noch Een Ghedenck-teecken, op-gherecht over den voorschreven Aenslagh. Door -, Vlissingher. Tot Vlissinghen, Voor Iacob Ianssz. Pick, Boeck-vercooper, woonende op de Beurse. Anno 1636.

Meertens, Dr. Pieter Jacobus - De Groot en Heinsius en hun Zeeuwse vrienden, in: Archief. Vroegere en latere mededelingen voornamelijk in betrekking tot Zeeland. Uitgegeven door het Zeeuwsch Genootschap der Wetenschappen. 1949-1950. Middelburg, N.V. Boekdrukkerij en Binderij J.C. & W. Altorffer. Drukkers van het Genootschap. 1950.

Meertens, Dr. Pieter Jacobus - Letterkundig leven in Zeeland in de zestiende en de eerste helft der zeventiende eeuw. 1943, N.V. Noord-Hollandsche Uitgevers Maatschappij, Amsterdam.

Meulman, I. - Catalogus van de Tractaten, Pamfletten, enz. over de Geschiedenis van Nederland, aanwezig in de Bibliotheek van Isaac Meulman. Bewerkt door J.K. van der Wulp, litt. doct. Eerste Deel 1500-1548. Niet in de handel. Gedrukt te Amsterdam, by de Erven H. van Munster & Zoon 1866.

Meyer, Dr. J. - Hugo de Groot: Remonstrantie nopende de ordre dye in de landen van Hollandt ende Westvrieslandt dyent gestelt op de Joden. Naar het manuscript in de Livraria D. Montezinos uitgegeven en ingeleid door -. 1949 - Amsterdam - 5709. Joachimsthal's Boekhandel, Uitgevers- en Drukkerijbedrijf N.V.

Michaud et Poujoulat - Nouvelle Collection des Mémoires pour servir à l'Histoire de France depuis la XIIIe siècle jusqu'à la fin du XVIIIe; précédés de notices pour caractériser chaque auteur des mémoires et son époque; Suivi de l'Analyse des Documents historiques qui s'y rapportent. Tome neuvième. Arnauld d'Andilly, l'abbé Arnauld, la duchesse de Nemours, Gaston, duc d'Orléans. Guyot Frères, Imprimeurs-Libraires, A Paris, (Même Maison) A Lyon, 17, Rue Pavée-St-André-des-Arts. / 2, Rue et cour de l'Archevêché. 1850.

Michel, A. - Ubiquisme, in: Dictionnaire de Théologie catholique. Tome quinzième, première partie. Paris-VI. Librairie Letouzey et Ané. 87, Boulevard Raspail, 87. 1946.

Minucius Felix - zie Rendall, Gerald H.

M o l l e r i , J o h a n n i s F l e n s b u r g e n s i s - Cimbria Literata sive scriptorum ducatus utriusqve Slesvicensis et Holsatici, qvibus et alii vicini qvidam accensentur, Historia

Literaria tripartita. Tom. I. comprehendit scriptores universos indigenas, hisqve immistos complures, qvorum Patria explorari necdum potuit. Tom. III. exhibet qvadraginta sex insignium scriptorum, partim indigenarum, partim adoptivorum, Historias multo longiores: qvae, ob ingentem de iis dicendorum copiam, Tomis praecedentibus, (in qvibus tamen breviter iidem celebrati sunt,) inseri non potuerunt. Havniae, Anno MDCCXLIV.
Mooney, George W. - Index to the Pharsalia of Lucan. Hermathena: No. XLIV First Supplemental Volume. Dublin, Hodges, Figgis & Co., 20 Nassau Street; London, Longmans, Green, & Co., Paternoster Row. 1927.
Muller, Frederik - Bibliotheek van Nederlandsche Pamfletten. Eerste afdeeling. Verzameling van - te Amsterdam. Naar tijdsorde gerangschikt en beschreven door P.A. Tiele. Eerste Deel. 1500-1648. Amsterdam, Frederik Muller. 1858.
Muller, Dr. P.L. - Foppe van Aitzema te Regensburg. Een bijdrage tot de geschiedenis der Nederlandsche diplomatie door -, in: Verslagen van het Stedelijk Gymnasium te Leyden. Jaarcursus 1864-1865. Te Leyden ter Boekdrukkerij van J.C. Drabbe.

Nauck, Augustus - Tragicorvm Graecorvm Fragmenta. Recensvit Avgvstvs Navck. Editio Secvnda. Lipsiae, In Aedibvs B.G. Tevbneri. MDCCCLXXXIX.
Nixon, Paul - Plautus with an English translation by -. In five volumes. The Loeb Classical Library, London/Cambridge, Massachusetts. MCMXVI-MCMXXXVIII.
Noailles, Vicomte de - Épisodes de la guerre de trente ans. Le Cardinal de la Valette, lieutenant général des armées du roi. 1635 à 1639. Paris, Librairie Académique Perrin et Cie, Libraires-Éditeurs. 35, Quai des Grands-Augustins, 35. 1906.
Épisodes de la guerre de trente ans. Bernard de Saxe-Weimar (1604 A 1639) et la réunion de l'Alsace à la France. Paris, Librairie Académique Perrin et Cie, Libraires-Éditeurs. 35, Quai des Grands-Augustins, 35. 1908.
Épisodes de la guerre de trente ans. Le maréchal de Guébriant (1602 A 1643). Paris, Librairie Académique Perrin et Cie, Libraires-Éditeurs. 35, Quai des Grands-Augustins, 35. 1913.

Orbaan, Dr. J.A.F. - Bescheiden in Italië omtrent Nederlandsche Kunstenaars en Geleerden. Eerste Deel. Rome, Vaticaansche Bibliotheek. Rijks Geschiedkundige Publicatiën. Kleine Serie 10. 's-Gravenhage, Martinus Nijhoff 1911.
Orcibal, Jean - Bibliothèque de la revue d'histoire ecclésiastique. Fasc. 25. Les origines du jansénisme: I. Correspondance de Jansénius par -. Louvain, Bureau de la revue, Bibliothèque de l'Université. Paris, Librairie philosophique J. Vrin, 6, Place de la Sorbonne (V^{e}). 1947.
Ovidius Naso, Publius - zie Luck, Georg.

Pauly-Wissowa - Paulys Real-Encyclopädie der classischen Altertumswissenschaft. Neue Bearbeitung. Unter Mitwirkung zahlreicher Fachgenossen herausgegeben von Georg Wissowa. Stuttgart.
Peskett M.A., A.G. - Caesar The Civil Wars with an English translation. The Loeb Classical Library, London-New York MCMXXI.
Plautus, Titus Maccius - zie Nixon, Paul.

Plinius Secundus, Gaius - zie Rackham M.A., H.
Poëte, Marcel - Une première Manifestation d'Union sacrée. Paris devant la menace étrangère en 1636. Paris, Librairie Académique Perrin et Cie, Libraires-Editeurs, 35, Quai des Grands-Augustins, 35. 1916.
Pontanus, Joh. Isacius - Discvssionvm Historicarvm Libri duo. Quibus Praecipue quatenus & quodnam mare liberum vel non liberum clausumque accipiendum dispicitur expenditurque. Accedit, praeter alia, Casparis Varrerii Lvsitani de Ophyra regione & ad eam Navigatione Commentarius. Hardervici Gelrorvm, Excudebat Nicolaus à Wieringen Gymnasij Typographus. M.DC.XXXVII.
Procopius - zie Dewing, H.B.
Ptolemaeus, Claudius - Geographia. Strassburg 1513. With an introduction by R.A. Skelton. Published by Theatrum Orbis Terrarum Ltd. A series of atlases in facsimile. Second series - Volume IV. Amsterdam MCMLXVI.
Publilius Syrus - zie Friedrich, Otto.
Pulaski, François - La Mission de Claude de Mesmes Comte d'Avaux Ambassadeur Extraordinaire en Pologne 1634-1636. Publié par -, Ministre Plénipotentiaire de Pologne, Directeur de la Bibliothèque Polonaise, et Ladislas Tomkiewicz, Professeur Agrégé à l'Université de Varsovie. Paris, Bibliothèque Polonaise, 6, quai d'Orléans. 1937.

Quazza, Romolo - Romolo Quazza dell Università di Torino. Preponderanza Spagnuola (1559-1700). Seconda Edizione. Casa Editrice Dottor Francesco Vallardi Milano. 1950.
Quetif en J. Echard, J. - Scriptores ordinis praedicatorum recensiti, notisque historicis et criticis illustrati, Opus quo singulorum vita, Praeclareque gesta referuntur, Chronologia insuper, seu tempus quo quisque floruit certo statuitur: fabulae exploduntur: scripta genuina, dubia, suppositita expenduntur, Recentiorum de iis judicium aut probatur, aut emendatur: codices manuscripti, variaeque e typis editiones, & ubi habeantur, indicantur: alumni dominicani, quos alieni rapuerant, vindicantur, Dubii, & extranei, falsoque ascripti ad cujusque seculi finem rejiciuntur, & suis restituuntur: praemittitvr in prolegomenis notitia ordinis qualis fuit ab initio ad an. MD. Tum Series Capitulorum generalium iis annis habitorum, Denique Index eorum qui ad ecclesiasticas dignitates promoti fuerunt, vel in hoc Tomo laudatorum, vel alias ab aliis omissorum. Inchoavit R.P.F. Jacobus Quetif S.T.P. absolvit R.P.F. Jacobus Echard, ambo conventus SS. Annunciationis Parisiensis ejusdem ordinis alumni. Lutetiae Parisiorum, Apud J-B. Christophorum Ballard, Christianissimi Regis Monotypographum, &c. viâ sancti Joannis-Bellovacensis, sub signo Montis-Parnassi. et Nicolaum Simart, Serenissimi Delphini Typographum, viâ Jacobaea, sub signo Delphini coronati. Tomus Primus, M.DCCXIX. Tomus Secundus, M.DCCXXI.

Rackham M.A., H. - Pliny Natural History with an English translation in ten volumes by -. The Loeb Classical Library, London/Cambridge, Massachusetts. MCMXXXVIII-.
Renavdot, Theophraste - Recveil de toutes les Gazettes Novvelles Ordinaires & Extraordinaires & autres Relations. Contenant le recit des choses remarquables, avenües tant en ce Royaume qu'és pays estrangers, dont les nouvelles nous sont venües toute l'année 1636. Dedié av Roy. Par -, Conseiller

& Medecin ordinaire de Sa Majesté, M^{e} & Intendant General des Bureaux d'Adresse de France. A Paris, Au Bureau d'Adresse, ruë de la Calandre. M.DC.XXXVI. Avec Privilege.

Rendall, B.D., Litt. D., LL. D., Gerald H. - Minucius Felix with an English translation by -. The Loeb Classical Library, London/New York. MCMXXXI.
Répertoire - Historique et Biographique de la Gazette de France depuis l'Origine jusqu'à la Révolution. 1631-1790. Par le Marquis de Granges de Surgères. Paris, Librairie Henri Leclerc. 219, rue Saint-Honoré, et 16, rue d'Alger. 1902-1906. 4 tomes.
Resolutiën - vande Heeren Gecommitteerde Raden vanden 24.en April 1636 totden 28 April 1640.
Rohan, Henri, hertog de - Le parfaict capitaine. Avtrement, l'abregé des gverres de Gavle des commentaires de Cesar. Avec qvelqves remarqves sur icelles, suiuy d'vn Recueil de l'Ordre de guerre des Anciens, ensemble d'vn Traitté particulier de la Guerre. A Paris, Chez Iean Hovzé au Palais, en la Gallerie des Prisonniers, à la Renommée. M.DC.XXXVI.
Rolfe Ph. d., J.C. - Suetonius with an English translation by -. In two volumes. London-New York. MCMXX. The Loeb Classical Library.
Rusdorf, Johann Joachim - Joannis Joachimi de Rusdorff, Nobilis Germ. et Consiliarii quondam in aula Palat. Electorali, nec non ablegati in Anglia &c. Consilia et Negotia Politica, ubi diversi tractatus et consilia, diverso tempore, prout res in deliberationem cadebant, aut proponebantur, scripta & rerumpublicarum in Europa statum concernentia, continentur. Accedit Epistolarum familiarum ipsius autoris, ad viros illustres & amicos scriptarum, collectio. Ex Bibliotheca Loeniana. Francofurti ad Moenum, Apud Jo. Maximilianum a Sande. Anno MDCCXXV.

Scherft, Pieter - Het sterfhuis van Willem van Oranje. Universitaire Pers, Leiden 1966.
Schrevelius, Theodorus - Theodori Schrevell Harlemum, sive Vrbis Harlemensis. Incunabula, incrementa, fortuna varia, in pace, in bello. Hamorum & Asellorum factio. Obsidiones. Reformationis cruda initia. Consilia politica. Schismata Ecclesiastica. Tempora Lycestriana. Statuta antiqua. Comitum privilegia gratiosa. Regimen Politicum, Ecclesiasticum, Oeconomicum, Militare & Scholasticum. Tum studia incolarum in quavis facultate & arte, Et plura id genus. Lvgdvni Batavorvm, Excudebat Severinus Matthaei, 1647.
Schwartz, Prof. Dr. Paul - Die Neumark während des dreissigjährigen Krieges. Zweiter Teil: 1631-1653. Von -. Landsberg a.M. 1902. Druck von Dermietzel & Schmidt.
Serres, Iean de - Le veritable Inventaire de l'Histoire de France. Illustré par le conference de l'Eglise & de l'Empire. Par -. Auec la continuation de la mesme Histoire iusques à l'année M.DC.XLVIII. Contenant tovt ce qvi s'est passé de plvs memorable en Flandres, en Allemagne, en Italie & dans la Catalogne, jusques à la deffaite de l'Armée du Roy d'Espagne par le Prince de Condé: Auec des Sommaires au commencement du Regne de chacun de nos Rois, qui contiennent en abregé les plus rares actions de leur vie, & leurs Portraits au naturel. Tome Premier. A Paris, Chez Arnovld Cotinet, ruë des Carmes, au petit Iesus; Iean Roger, ruë des Amandiers, à la Verité Royale, et Francois Prevveray, ruë de la grand' Bretonnerie, proche la porte sainct Iacques. M.DC.XLVIII. Avec privilege dv Roy.
Sittler en Roland Wertz, Lucien - Inventaire des Archives de la Ville de Colmar antérieures à 1790. Série EE. Affaires Militaires. Colmar 1955.
Smit, D.H. - Johan van Heemskerck, 1597-1656. Amsterdam 1933, Uitgeversbedrijf ‘De Spieghel’.

Statenvertaling, De - 1637-1937. 1937 De Erven F. Bohn N.V., Haarlem.
Statius, Publius Papinius - zie Leo, Friedrich.
Stone, Lawrence - The crisis of the aristocracy 1558-1641. Oxford, At the Clarendon Press, 1965.
Suetonius Tranquillus, Gaius - zie Rolfe, J.C.
Szyrocki, Marian - Martin Opitz. Rütten & Loening, Berlin. 1956.

Tacitus, Cornelius - zie Hutton, Maurice.
Tamizey de Larroque, Ph. - Les guerres du Règne de Louis XIII et de la Minorité de Louis XIV. Memoires de Jacques de Chastenet, seigneur de Puységur, publiés et annotés par -. II Tomes. Paris, Librairie de la Société Bibliographique, 195 B^{d}. Saint-Germain, 195. 1883.
Tamizey de Larroque, Ph. - Lettres de Jean Chapelain, de l'Académie Française, publiées par -, Correspondant de l'Institut et du Ministère de l'Instruction publique. Tome premier. Septembre 1632-Décembre 1640. Paris, Imprimerie Nationale. MDCCCLXXX.
Theatri Europaei - Continuatio III. Das ist: Historischer Chronicken. Dritter Theil / In sich begreiffend: Eine kurtze vnd warhaffte Beschreibung aller vornehmen / Denckvnd Chronickwürdigen Geschichten / so sich hin vnd wider in der gantzen Welt / in den beyden Ost vnd West-Indien / sonderlich in Europa, in Franckreich / Hispanien / Italien / Gross-Britannien / Dennemarck / Schweden / Polen / Böhmen / Hungarn / Siebenbürgen / Wallachen / Moldaw / auch theyls Türck- vnd Barbarey / u. In Hochvnd Nieder-Teutschland / allermeist aber im Reich Teutscher Nation / in den nechst abgewichenen vnd verflossenen sechs Jahren / von Anno 1633. biss 1638. inclusivè in Kirchen / Welt-Regiment vnd Kriegswesen / allerseits begeben vnd zugetragen. Theils auss eygener Erfahrung / allermeistentheils aber auss vberschickten glaubwürdigen Schrifften vnd Documenten mit grossem Fleiss vnd sonderbahrer Trew gantz vnparthenisch vnd ohne Affecten gestellet / zusammen getragen / vnd beschrieben Durch Henricvm Oraevm Assenhaimiatem, Historiophilum. Mit schönen in Kupffer gebrachten Tafeln / auch vieler Stätten / Vestungen / Pässen / Schantzen / Schlachten / Beläger. vnd Eroberungen eygentlichen Delineationen / so wohl auch hoher vnd vornehmer Personen Bildnussen vnd Contrafacturen gezieret / gleichsam zum Augenschein vorgestellet / vnd verlegt durch Matthaevm Merian, Buchhändlern vnd Kupfferstechern zu Franckfurt am Mayn. Franckfurt / Getruckt in Wolffgang Hoffmans Buchtruckerey / Im Jahr M.DC.XXXIX.
Tideman, J. - Catalogus van de Theologische Bibliotheek der Remonstrantsch-Gereformeerde Kerk te Rotterdam. Opgemaakt door -. Utrecht, Kemink en Zoon. 1848.
Trevor-Roper, H.R. - Archbishop Laud 1573-1645 by -. Macmillan and Co., Limited. St. Martin's Street, London 1940.

Vahlen, Iohannes - Ennianae Poesis Reliquiae iteratis curis recensuit -. Lipsiae in Aedibus B.G. Teubneri. MCMIII.
Vassor, Michelle - Histoire du Regne de Louis XIII. Roi de France et de Navarre. Tomes X. A Amsterdam, chez Pierre Brunel, sur le Dam, à la Bible d'Or. M.DCC-M.DCCXI.
Ville, Antoine de - Obsidio Corbeiensis. Dicata Regi. Ab - Equite Gallo. Cum figuris à Michaële Van Lochom anearum tabularum sculptore Regio calatis & excusis.

Parisiis, Apud viduam N. Buon, viâ Iacobeâ sub signo sancti Claudij iuxta Mathurinenses. MDCXXXVII. Cum Privilegio Regis.
Villenfagne d' Ingihoul, De - Recherches sur l'Histoire de la ci-devant Principauté de Liége; Contenant l'origine, la formation, les accroissemens successifs de ce grand Etat de l'ancien Empire germanique; le Tableau de sa constitution, le Récit des guerres civiles des Liégeois contre leurs Princes, etc., etc.; et des Notices sur plusieurs artistes et sur quelques auteurs de la même nation, par l'auteur de l'Histoire de Spa. II Tomes. A Liége, Chez P.J. Collardin, Imprimeur-Libraire, Place-Verte. 1817.
Vincart, Jean-Antoine - Les Relations militaires des années 1634 et 1635, rédigées par -, Secrétaire des avis secrets de guerre aux Pays-Bas. Editées avec une introduction et des notes par Michel Huisman, Jean Dhondt et Lucienne van Meerbeeck. Bruxelles, Palais des Académies, Rue Ducale, 1. 1958. Académie Royale de Belgique, Commission Royale d'Histoire.

Wedgwood, C.V. - The Thirty Years War. Jonathan Cape, Thirty Bedford Square, London. 1964.
Wulp, J.K. van der - zie Catalogus van de Tractaten.
Wijminga, Dr. Pieter Janszn - Festus Hommius. Leiden. - D. Donner. 1899.

2. Register van brieven.

De cijfers zijn de nummers der brieven.

De nummers der brieven van hen, aan wie Grotius schreef, zijn romein, van hen die Grotius schreven, cursief gedrukt.

Bernhard van Saksen-Weimar, *2672*, 2680, 2726, 2817, 2899.
Bielke, Sten, 2718, 2754, 2774, 2779, 2784, 2809, 2836, 2877, 2892, *2896, 2910*.
Blon, Michiel le, *2830*.

Calixtus, Georg, 2814.
Camerarius, Ludwig, 2499, 2507, 2517, 2526, 2545, 2556, 2572, 2592, 2607, 2634, 2645, 2654, 2674, 2681, 2703, 2709, 2715, 2719, 2743, 2755, 2760, 2780, 2785, 2800, 2810, 2820, 2837, 2849, 2855, 2878, 2902.
Casaubonus, Mericus, 2701, *2782*, 2807.
Christina van Zweden, 2518, 2565, 2619, 2635, 2655, 2675.
Conring, Hermann, 2808.
Courcelles, Etienne de, *2826*.

Damcke, Bernhard, 2539, *2549*.
Duitse Natie te Orléans, Bestuur der, 2537.

Epstein, Johan, *2730*.

Galilei, Galileo, *2712*, 2763.
Gersdorff, Joachim, *2661*, 2662, 2750.
Graswinckel, Theodoricus (Dirck), *2588*, 2682, 2887.
Gronovius, Johann Friedrich, *2775*, 2815.
Groot, Cornelis de, *2506, 2525, 2541, 2552, 2555, 2640, 2706*.
Groot, Jan de, *2586, 2641, 2723, 2739, 2761, 2865*.
Groot, Willem de, *2496, 2503, 2519*, 2544, *2563*, 2566, *2580*, 2583, *2589*, 2591, 2599, 2608, *2624, 2625*, 2627, *2643*, 2683, 2691, *2702, 2708*, 2716, *2727*, 2732, *2740, 2746, 2771*, 2773, *2777*, 2797, 2813, *2844, 2862, 2866, 2870*, 2879, 2888, *2897*, 2907.
Grubbe, Lars, 2557, 2573, 2609, 2636, 2656, 2720, 2733, 2756, 2786.
Guiscardi, Trajano, graaf, 2603, 2698, 2751.

Hepburn, John, 2620, 2647.
H(o)eufft, Johan, *2787*.
Holste, Lucas, 2752.
Hortensius, Martinus, 2880.

Jasky, Israel, 2798.

Lampadius, Jacobus, *2606*, 2803.
Lindenbrog, Friedrich, 2804.

Marini, Charles, 2498, 2504, 2513, *2530*, 2551[aant.], *2560*, 2561, *2579*, 2581, *2590, 2596*, 2604, *2616*, 2618, 2626, *2631, 2642*, 2648, *2650*, 2652, *2668*, 2669, *2679, 2688*, 2690, *2696*, 2699, *2707*, 2713, 2717, 2728, *2736*, 2741,

2747, 2748, 2766, *2778*, 2793, *2794, 2805*, 2816, *2824, 2830*[aant.], 2833, 2834, *2842*, 2851, *2852*, 2863, *2867*, 2871, *2874*, 2889, 2900, *2901, 2909*.
Matthisius, Assuerus, *2772*.
Maurier, Benjamin Aubéry du, *2614*, 2692.
May, Paul du, 2628.

Nassau-Saarbrücken, Graaf (Graven) van, 2568, 2872.

Opitz, Martin, 2610.
Orléans, Criminele rechter te, 2538.
Otto, Rijngraaf, 2569, *2587, 2594, 2602*, 2621, 2649, 2653, *2670*, 2684, *2714*, 2729, *2737, 2767*, 2788, 2818, *2845*, 2864, 2873, 2908.
Oxenstierna, Axel, 2500, 2508, 2520, 2527, 2536, *2542*, 2550, 2558, 2567, 2574, 2585, 2593, 2598, 2601, 2611, *2612*, 2623, 2629, 2632, 2637, 2646, 2657, *2658*, 2665, 2676, 2685, 2693, 2704, 2710, 2721, *2724*, 2734, 2744, 2757, 2762, 2764, 2776, 2781, 2789, 2799, *2802*, 2811, 2821, 2828, 2838, 2848, 2853, 2856, *2858*, 2868, 2881, *2886*, 2893, 2903.

Peblicz, Georg Johann, 2671, 2768.
Peiresc, Nicolas Claude Fabry de, *2875*.
Pommeren en Croy, Hertogin van, 2595, 2731.
Ponikau, Tobias von, 2819.
Procureur des konings, 2540.

Reael, Laurens, 2765.
Reigersberch, Nicolaes van, 2497, 2592, *2505*, 2509, *2511, 2516, 2521*, 2523, *2524*, 2528, *2531, 2532*, 2534, *2535, 2543*, 2546, *2547, 2553*, 2559, *2562, 2564, 2570, 2571*, 2575, 2578, 2584, 2597, 2613, 2615, 2622, 2630, *2633*, 2638, *2651*, 2659, *2663*, 2666, 2677, 2686, *2689*, 2694, *2697*, 2705, 2711, 2722, *2725*, 2735, *2738*, 2745, *2749*, 2758, *2759*, 2790, *2791, 2792*, 2801, 2812, 2822, *2825, 2829, 2832*, 2839, *2841*, 2846, *2847*, 2850, *2854*, 2857, *2859, 2861*, 2869, *2876*, 2882, *2890*, 2894, 2895, *2898*, 2904.
Reigersberch, Pieter van, 2795.
Rohan, Henri de, 2582.
Rouaan, Lieutenant-général van, 2600.

Salvius, Johan Adler, *2514*, 2576, *2783*, 2823, 2827, 2840, 2883, 2905.
Schmalz, Peter, 2501, 2522, 2529, 2639, 2660, 2667, 2678, 2687, 2769, 2796.
Schörling, Balthasar, *2515, 2891*.
Skytte, Johan, *2510*, 2577.
Slupecki de Konary, Jerzy, *2695*, 2884.
Spiring Silvercrona, Petter, *2843, 2906*.
Sprecher, Fortunatus, 2533, 2605, 2673, 2700, 2753, 2770, 2835.
Sublet de Noyers, François, 2742.

Vagetius, Henricus, *2617*, 2806.
Voisin, Joseph de, *2495*, 2554, *2644*.
Vossius, Gerard Johannes, *2512*, 2548, 2664, *2860*, 2885.

3. Lijst van geciteerde plaatsen uit Griekse en Latijnse schrijvers en uit het Oude en Nieuwe Testament.

Het cijfer achter de punt geeft de bladzijde aan, waar het citaat in de tekst der brieven voorkomt.

Caesar, Gaius Julius Bellum Civile I, 5. 411
Caesar, Gaius Julius Bellum Civile II, 27, 2. 319
Cato Disticha de Moribus ad filium IV, 42, 2. 596
Catullus, Gaius Valerius I, 1, 3. 1
Catullus, Gaius Valerius VIII, 1-2. 318
Cicero, Marcus Tullius Ad Atticum VI, 6. 143, 581
Cicero, Marcus Tullius De Divinatione ad M. Brutum II, 12. 74
Cicero, Marcus Tullius Pro Sestio LVII, 122. 172
Cicero, Marcus Tullius Tusculanae Disputationes V, 100. 182
Claudianus, Claudius Epithalamium in nuptiis Honorii et Mariae 25. 522

Ennius, Quintus Annales frg. 310. 310
Euripides Fragmenta 963. 74

Herodotus VI, 129. 179
Hesiodus *ΕΡΓΑ ΚΑΙ ΗΜΕΡΑΙ* 372. 579
Homerus Ilias I, 42. 172
Homerus Ilias I, 244. 172
Homerus Ilias I, 249. 409
Homerus Ilias XIII, 99. 412
Horatius Flaccus, Quintus Epistulae I, X, 34 vv. 121
Horatius Flaccus, Quintus Epistulae II, I, 239-247. 246
Horatius Flaccus, Quintus Satyrae II, 6, 1. 502

Justinianus Digesta XLIII, 17, 1. 599
Juvenalis, Decimus Junius Satyrae III, 299-301. 337
Juvenalis, Decimus Junius Satyrae VI, 221. 580
Juvenalis, Decimus Junius Satyrae X, 297. 252

Lucanus, Marcus Annaeus De Bello Civili VII, 579. 410
Lucanus, Marcus Annaeus Pharsalia I, 250/1. 552
Lucanus, Marcus Annaeus Pharsalia IX, 598-600. 399
Lucilius, Gaius Carmina ed. Marx 417. 32

Martialis, Marcus Valerius Epigrammata IX, 97. 315
Minucius Felix, Marcus Octavius XXXII, 2. 99

Ovidius Naso, Publius Tristia III, VIII, 26. 412

Petronius Arbiter, Gaius Satiricon 124 (288). 410
Plautus, Titus Maccius Amphitryo 707. 193
Plautus, Titus Maccius Captivi 22. 125, 166
Plautus, Titus Maccius Rudens 580. 179
Plautus, Titus Maccius Trinummus 994. 179
Plinius Secundus, Gaius Naturalis Historia IV, 96. 355
Plinius Secundus, Gaius Naturalis Historia IV, 104. 355
Plutarchus Vita Themistoclis XXIX, 9. 172
Ptolemaeus, Claudius *ΓΕΩΓΡΑΦΙΚΩΝ* II. 355
Ptolemaeus, Claudius *ΓΕΩΓΡΑΦΙΚΩΝ* III. 355
Publilius Syrus Mimi Sententiae 147. 579
Publilius Syrus Mimi Sententiae 176. 288

Sallustius, Gaius Crispus Bellum Jugurthinum 19. 229
Seneca Minor, Lucius Annaeus De Beneficiis I, 3, 1. 246
Seneca Minor, Lucius Annaeus De Beneficiis II, 30, 2. 246
Statius, Publius Papinius Silvae I I, 27/8. 410
Statius, Publius Papinius Silvae I III, 103. 411
Statius, Publius Papinius Silvae II V, 20. 410
Statius, Publius Papinius De Thebais XI, 519/20. 412
Strabo *ΓΕΩΓΡΑΦΙΚΩΝ* VII C 290. 355
Suetonius Tranquillus, Gaius De Vita Caesarum: C. Caligula XLVI. 471
Suetonius Tranquillus, Gaius De Vita Caesarum: Divus Iulius XXVIII. 410

Tacitus, Publius Cornelius Annales I, 11. 619
Tacitus, Publius Cornelius Annales I, 13. 30
Tacitus, Publius Cornelius Annales XV, 58, 2. 552
Tacitus, Publius Cornelius Annales XV, 69. 73
Tacitus, Publius Cornelius Germania XIII. 541
Tacitus, Publius Cornelius Germania XVII. 355
Tacitus, Publius Cornelius Germania XLIV. 355

Terentius Afer, Publius Andria 566. 138

Vergilius Maro, Publius Aeneis II, 1. 194
Vergilius Maro, Publius Aeneis II, 62. 285
Vergilius Maro, Publius Aeneis II, 104. 319
Vergilius Maro, Publius Aeneis IX, 809. 167
Vergilius Maro, Publius Aeneis XI, 389. 410
Vergilius Maro, Publius Bucolica Ecl. I, 69. 110
Vergilius Maro, Publius Bucolica Ecl. II, 57. 213
Vergilius Maro, Publius Bucolica Ecl. III, 109/110. 583
Vergilius Maro, Publius Bucolica Ecl. VII, 26. 315

4. Register van persoonsnamen, aardrijkskundige namen en boektitels.

Voor aanwijzingen ten gebruike van het register zij verwezen naar deel III, p. 489.

A

Aarau 203.
Abbatisvilla, zie Abbeville.
Abbesteegh, Willem 77, 282, 480.
Abbevilla, zie Abbeville.
Abbeville 476, 478, 482, 490.
Abbiategrasso 266.
Abiograssa (Abbiategrassa), zie Abbiategrasso.
Accius, Lucius 172[9].
Acronius lacus, zie Bodensee.
Adamus Bremensis 355.
Adamus Bremensis *M. Adami Historia ecclesiastica, continens religionis propagatae gesta, quae a temporibus Karoli Magni usque ad Henricum IIII acciderunt in ecclesia non tam Hamburgensi quam Bremensi, vicinisque locis septentrionalibus. Ejusdem autoris libellus de situ Daniae nunc primum in lucem editus. Cura ac labore Erpoldi Lindenburch. Ex officina Plantiniana. Lugduni Batavorum 1595.* 356.
Adda 119.
Addua, zie Adda.
Admetus 472.
Adriaensz., Leenaert 31.
Adrichem, Joost Jacobsz. van 317[12].
Adrichem, Maria van 141.
Aegyptus, zie Egypte.
Aelianus = Spiring Silvercrona, Petter 57, 62, 77, 79, 100, 101, 105, 123, 177, 232, 285, 303, 305, 480, 562, 600.
Aemilia, schans 144.
Aenipons, zie Innsbrück.
Aerdbesie = Zweden 62, 285.
Aerssen, heer van Sommelsdijk, François van 30, 143, 163, 201, 216, 585.
Aeson 470.
Aethiopia, zie Ethiopië.
Africa (Afri), zie Afrika (Afrikanen).
Afrika (Afrikanen) 396.
Agathias Scholasticus 355.
Agathias Scholasticus *ΑΓΑΘΙΟΥ ΣΧΟΛΑΣΤΙΚΟΥ ΜΥΡΙΝΑΙΟΥ ΙΣΤΟΡΙΩΝ Α΄-Ε΄.* 355, zie ook: Vulcanius, Bonaventura.
Agenardus, zie Eginhard.
Agria, zie Erlau (Eger).
Ahausen, Johannes Nicodemi van 88.
Aitzema, Foppe van 5, 26, 42, 60, 77, 100, 382, 443, 444, 451, 493, 517, 552, 556, 566, 574, 592, 606, 610.
Aix-la-Chapelle 265.

Aix-en-Provence 561.
Akiba 92.
Akiba *Jesirah.* 92.
Alba, 460, 463.
Albert, hertog van Chaulnes, Honoré d' 269[3], 357.
Albis, zie Elbe.
Alblasserwaard 2.
Albuquerque, Antonio de 5.
Albuquerque, Matias de 5.
Alcaeus = bestand 4, 18, 25, 56, 77, 201, 216, 243, 253, 268, 315, 341, 390.
Alcalá, hertog van, zie Ribera, Fernando Afan de.
Alcestis 472.
Alekto 111.
Alemanni, Nicolo 355, 384. zie ook: Procopius.
Alemannus, zie Alemanni, Nicolo.
Alessandria (della Paglia) 152, 237, 251, 372, 392, 415.
Alexander = Engeland 46, 271, 449, 450, 525, 540.
Alexander de Grote 245, 471.
Alexandria (Paleae), zie Alessandria (della Paglia).
Alexius Comnenus, keizer 578[4].
Alkmaar 30, 193.
Allerheiligenbaai 72, 117.
Alpen 7, 8, 10, 12, 24, 95, 97, 109, 119, 121, 126, 139, 152, 174, 211, 229, 234, 238, 251, 281, 372, 383, 421, 422, 564, 566, 574, 588, 591.
Alpes, zie Alpen.
Alpheus (= Alcaeus?) = bestand 341.
Alsatia, zie Elzas.
Alt-Brandenburg 177.

Altdorf 98, 211, 323.
Altorfium, zie Altdorf.
Amalfi, hertog van, zie Arragona, Ottavio d'.
Ambianum, zie Amiens.
Amboina (schip) 304, 391, 427, 435, 436.
Amboina, zie Ambon.
Ambon 304.
Ameland 552.
America, zie Amerika.
Amerika (Amerikanen, Amerikaans) 24, 175, 420, 422, 563, 564, 573.
Amersfoort 118.
Amiens 293, 333, 338, 340, 357, 429, 433, 437, 442, 449, 552, 554.
Amiraldus, zie Amyraut, Moïse.
Ammianus Marcellinus 454. zie ook: Valois, Henri de.
Amoldus 355.
Amstelodamum, zie Amsterdam.
Amsterdam 17, 19, 21, 33, 34, 49, 61, 68, 70, 72, 74, 77, 80, 87, 93, 99, 130, 134, 157, 179, 193, 195, 204, 205, 206, 222, 244, 248, 276, 286, 289, 303, 308, 309, 317, 318, 336, 344, 346, 350, 355, 376, 377, 382, 400, 407, 448, 480, 488, 489, 495, 496, 514, 540, 541, 542, 543, 544, 562, 567, 569, 580, 594, 614, 623.
Amsterdam (schip) 304.
Amsterdam, Kamer van 304.
Amurath IV, sultan der Ottomanen 11, 14, 17, 22, 24, 38, 96, 171, 175, 178, 212, 280, 284, 295, 368, 372, 373, 376, 387, 389, 439, 446, 454, 458, 463, 485, 487, 500, 507, 534, 537, 565.
Amyraut, Moïse 615.
Amyraut, Moïse *Traité de la prédestination, Saumur 1634.* 615.
Andalusia, zie Andalusië.
Andalusië 323.
Andaye, zie Hendaye.
Andegavum, zie Angers.
Andía Irarrazabal y Zárate, markies van Valparaíso, burggraaf van Santa Clara de Avedillo, Francisco González de 503, 504[3], 506, 509.
Andoia, zie Hendaye.
Andrada, Franciscus 133.
Angelo, Thomas d' 239.
Angennes, markies van Rambouillet, Charles d' 516.
Angennes, markies van Poigny, Jacques d' 14, 459, 463.
Angers 431.
Anglia (Anglus), zie Engeland.
Anglicaanse kerk (Anglicaans) 456.
Angola 436.
Angoulême, hertog van, zie Valois, Charles de.
Anjou, hertog van, zie Valois, François Hercule de.
Anna van Oostenrijk, koningin van Frankrijk 41, 174, 297, 368, 369, 375, 386, 387, 389, 394, 442, 445.
Anna, hertogin van Pommeren en van Croy 154[2], 158, 349, 359.
Anna Catharina Constantia, zie Anna Katarzyna Konstancja.
Anna Katarzyna Konstancja 494, 565[15], 573.

Anne Marie Louise, hertogin van Montpensier 573[10].
Ansiaticae civitates, zie Hanzesteden.
Antiochië 288, 577, 578.
Antwerpen 4, 390.
Apchon de Chanteloube, Jacques d' 605[12], 611.
Apelles 245.
Aphrodite 469.
Apollo 469.
Apremont 538.
Aquae Pugenses, zie Pougues.
Aquisgranensium civitas, zie Aix-la-Chapelle.
Aquitania, zie Guienne.
Arabia (Arabicus), zie Arabië.
Arabië (Arabieren, Arabisch) 82, 92, 164, 578.
Aragon y Alagon, don Martin de 395[5], 408, 415.
Aramees 92.
Araris, zie Saône.
Aratus 112[2].
Aratus *ΔΙΟΣΗΜΕΙΑ.* 112.
Aratus *ΦΑΙΝΟΜΕΝΑ.* 112.
Arausionensis princeps, zie Frederik Hendrik.
Arcesilaus = Haag, Den 57, 62.
Arcesilaus = Hessen-Kassel, Wilhelm V, landgraaf van 137.
Arcetri 325.
Areopagus 274.
Argentoratum, zie Straatsburg.
Argo 470.
Ariadne 195, 469.
Aristippus 470.
Aristoteles = Holland 5, 18, 19, 62, 79, 179, 302, 540, 562, 586.
Arles 356.
Arleusia, zie Arleux.
Arleux 321.
Armagnac, Georges d' 561[3].
Armamentarium, zie Arsenal, L'.
Arminius, Jacobus 615.
Armorica, zie Bretagne.
Arnaldus, zie Arnauld de Corbeville, Isaac.
Arnauld, Anne 115, 374.
Arnauld de Corbeville, Isaac 358.
Arnauld de Corbeville, Isaac *Relation veritable de ce qui s'est passé en l'affaire de Philippsbourg, avec les objections que l'on peut faire sur sa prise. S.l.n.d.* 358.
Arnim, Hans (Johann) Georg von 11, 619.

Arragona, don Martino d' 235, 236, 239, 252, 254.
Arragona, prins van Piccolomini, hertog van Amalfi, Ottavio d' 3, 28, 56, 85, 89, 97, 207, 212, 247, 250, 419, 421, 457, 459, 463, 484, 494, 599, 612.
Arruntius Stella, Lucius 469.
Arsenal, L' 22.
Artois 247, 419, 421, 444, 451, 532, 550, 571.
Arundel, graaf van, zie Howard, Thomas.
Arundelius, zie Howard, Thomas.
Ascoli 579.
Asia, zie Azië.
Asperen, mr. Paulus Matthijsz. van 194, 226.
Assumar, graaf van, zie Mello, Francisco de.
Asta, zie Asti.
Asterius, Justus, zie Tilmanus, Johannes.
Asti 213, 460, 463.
Aston of Forfar, Walter 574.
Atedius Melior 470.
Ates, Jan 31.
Athene (Atheners, Atheens) 182, 469.
Atlantische Oceaan 131, 166, 234, 238, 249, 330, 354, 367, 420, 421, 484, 490, 514.
Atrebates, zie Artois.
Atrecht 536, 554.
Atriden 319.
Aubert, Jean 164.
Aubert, Jean *Sancti Cyrilli Alexandrini opera omnia Graece et Latine. Lutetiae Parisiorum MDCXXXVIII.* 164.
Aubertin, Edme 508.
Aubespine, seigneur de Verderonne, Charles de l' 503[1], 509.
Augias 239.
Augsburg 295, 355, 463.
Augsburg, confessie van 465, 480, 508.
Augusta Taurinorum, zie Turijn.
Augusta Vindelicorum, zie Augsburg.
Augustus, Romeins keizer, zie Octavianus, Gaius Julius Caesar.
Aumont, Charles d' 503[13], 506[4], 509.
Auratus, zie Or, François d'.
Aurelia (Ligerina), zie Orléans.
Aureliana urbs, zie Orléans.
Auria 373.
Ausona, zie Auxonne.
Austria (Austriacus), zie Oostenrijk (Oostenrijks).
Auxois 538.
Auxonna, zie Auxonne.
Auxonne 421, 458, 459, 463, 503, 505, 509, 510.
Avaugour, baron d', zie Du Bois, Charles.
Avaux, graaf van, zie Mesmes, Claude de.
Averie, Joseph 138, 240, 278, 286, 290, 345, 463.
Avignon 561.
Azarcollar, graaf van, zie Guzmán, Gaspar de.

Azië 368, 372, 376, 439, 534, 537.

B

Babylon 534.
Baccharachum, zie Bacharach.
Bacchus 469.
Bacchylides = Mainz 140.
Bacharach 99.
Baden 203, 237, 294, 323.
Baden-Durlach, Friedrich V, markgraaf van 10, 59[12], 61, 64.
Baglioni, Malatesta 152, 295.
Baia de todos os santos, zie Allerheiligenbaai.
Bajazet (Bayerid) 96.
Bajona, zie Bayonne.
Ballarino, Giovanni-Battista 532, 610.
Balthicum mare, zie Oostzee.
Balzac, seigneur de, zie Guez, Jean Louis.
Balzac d'Entraigues, markiezin van Verneuil, Catherine Henriette de 414.
Bambergensis episcopus, zie Hatzfeldt und Gleichen, Franz von.
Banér, Axel 58, 100, 176, 277, 291, 343, 345, 365, 504, 508, 532, 551, 553, 582.
Banér, Johan Gustavsson 7, 20, 29, 39, 49, 58, 62, 63, 68, 69, 70, 88, 89, 93, 104, 108, 122, 125, 131, 132, 176, 177, 190, 219, 242, 245[9], 272, 277, 291, 316, 332, 334, 348, 349, 367, 377, 379, 381, 401, 403, 404, 424, 425, 434, 435, 473, 474, 475, 487, 493, 497, 499, 501, 541, 544, 549, 557, 565, 575, 584, 585, 597, 599, 600, 602, 618.
Bapalma, zie Bapaume.
Bapaume 419, 420, 421, 422.
Bar (Barrois) 262, 269, 552, 554.
Baradat, François de 422[2].
Baradat, Gaspard de 422[2].
Barbariensis, Thomas, zie Spina, Alphonsus de.
Barberini, Francesco, kardinaal 152, 186, 296, 384, 395.
Barbier, Louis 11, 14.
Barcelona 295.
Barcino, zie Barcelona.
Bardi, Girolamo 10.
Bardi, Girolamo *Vittoria Navale ottenvta dalla Repvblica Venetiana contra Othone, figlivolo di Federigo Primo Imperadore; Per la restitutione Di Alessandro Terzo, Pontefice Massimo, venuto à Venetia. Descritta da Girolamo Bardi Fiorentino. Con Privilegio. In Venetia, Appresso Francesco Ziletti. MDLXXXIIII.* 10.
Barentsz., Erick 31.
Barillon, Jean Jacques 79, 98.

Barisaeum, zie Barisey-la-Côte.
Barisey-la-Côte 192.
Barlaeus, Caspar 107, 134.
Barlaeus, Caspar *Casparis Barlaei Mercator sapiens, sive Oratio de conjungendis Mercaturae & Philosophiae studiis: habita in Inaugurationem Illustris Amstelodamensium Scholae, 5. Id. Jan. 1632. Amsterdami, Ex Typographia Guilielmi Blaeu 1632.* 107.
Barlaeus, Caspar *Casparis Barlaei Oratio de Animae humanae admirandis, Habita in Illustri Amstelodamensium Gymnasio, cum Libros Aristotelis de Anima interpretaretur. Amstelodami, Apud Guilielmum Blaeu 1635.* 107, 134.
Barlaeus, Caspar *Casparis Barlaei Oratio, de Coeli admirandis, Habita in Illustri Amstelodamensium Schola, XI Febr. MDCXXXVI. Amstelodami, Apud Iohannem Blaev, MDCXXXVI.* 107, 134.
Bar-le-Duc 262, 280, 283, 293.
Barnabas. *Barnabae Epistolae.* 465, 513, 567.
Baronie (van Breda) 4.
Barregium 251.
Barrensis ager, zie Bar.
Barrum (Ducis), zie Bar-le-Duc.
Basignana 408, 415.
Basilea (Basiliensis), zie Bazel.
Basius (Base), mr. Johan 147, 160, 169, 179, 267, 282, 308, 451, 524, 594, 596, 612.
Bassarab, Mateï 372.
Bassiniana, zie Basignana.
Bastilia, zie Bastille, (La).
Bastille, (La) 11, 14, 297, 507, 552, 555, 556.
Batavia (Batavi, Batavicus, Batavus), zie Holland (Hollanders, Hollands).
Batilly, heer van, zie Bey, Antoine de.
Bautru, graaf van Serrant, Guillaume 554.
Bautru, graaf van Nogent, Nicolas de 322[2].
Bavaria, zie Beieren.
Bayonne 422, 489, 490, 492, 501, 503, 504, 506, 509, 510, 519, 522, 525, 527, 531, 575, 577.
Bazel 8, 11, 12, 13, 50, 53, 54, 203, 211, 215, 238, 361, 428, 578, 599.
Beaufort, hertog van, zie Vendôme, François de.
Beauharnais, François de 66.
Beaumont 293, 299.
Beaumont, Simon van 18, 19, 25, 62, 71, 77, 80, 100, 107, 108, 123, 130, 135, 178, 193, 201, 253, 276, 286, 451, 524.
Beaumont (burgemeester van Dordrecht), Simon van 80[2].
Beaumontium, zie Beaumont.
Beauregard, sieur de 36.
Beauvais 333, 334, 336, 339, 341.
Beauvoir du Roure, seigneur de Combalet, Antoine de 124[1].
Bec-Crespin, René du, zie Du Bec-Crespin, René.
Bedmar, markies van, zie Cueva, Alfonso, kardinaal de la.
Beeskow 587.
Beest, (cornet) 391.
Behadirgirai 175[9].

Beieren, (huis van) 250, 296, 444, 457, 459, 462, 484, 494, 610, 611.
Beieren, hertog van, zie Ludwig IV, der Baier.
Beieren, keurvorst van, zie Maximiliaan I.
Beieren, Albert Sigismund van 571[3].
Beieren, Albrecht van 571[3].
Beieren, keurvorst van Keulen, Ferdinand van 4, 63, 74, 106, 127, 149, 152, 257, 265, 269, 392, 396, 458, 464, 494, 523, 526, 552, 556, 571, 606.
Beieren, Ferdinand Maria van 564[12], 571[1], 606, 611.
Beieren, Karl van 571[3].
Beieren, Maximilian Heinrich van 571[3].
Beïram Pasja 533[14].
Belfort 280, 335.
Belfurtum, zie Belfort.
Belgium (Belgae, Belgia, Belgicus), zie Nederland (Nederlanders, Nederlands). Zuidelijke Nederlanden.
Belisarius 354.
Bella insula, zie Belle-Isle.
Bellarminus S.J., Robertus Franciscus Romulus 187, 188[6].
Belleforière, seigneur d'Ittre et de Soyecourt, graaf van Tilloloi, Maximilien de 330[6], 333, 338, 340, 354, 357, 358, 369, 375, 459, 463, 464, 482, 519, 526.
Bellegarda, zie Bellegarde.
Bellegarde 458, 459, 463.
Belle-Isle 224, 225, 234, 238, 243, 249, 253, 269, 280, 284, 293.
Belle-Isle, markies van, zie Gondi, Henri de.
Bellimontius, zie Beaumont, Simon van.
Bellovacum, zie Beauvais.
Benedictus XIII, paus 98.
Benedictijnen (benedictijns) 554, 578.
Benfeld 24, 42, 210, 258, 281, 335, 492, 515, 603.
Benfeldium, zie Benfeld.
Berckel, Gerard Jansz. van 117, 283, 317.
Bergamensis ager, zie Bergamo.
Bergamo 281, 252(?).
Bergen (Limburg) 486.
Bergh, Den 28.
Berlisius, zie Faure, Nicolas.
Berlize, sieur de, zie Faure, Nicolas.
Berlijn 619.
Bern 237, 302, 323, 578.

Berna, zie Bern.
Bernegger, Matthias 34, 82.
Berolinum, zie Berlijn.
Berzamo, zie Bergamo(?).
Besançon 211, 215.
Besikow, zie Beeskow.
Bethlen von Iktar, vorst van Zevenbergen, Gabor (Gabriël) 97, 129[3], 280, 284, 485, 534, 537.
Bethlen von Iktar, vorst van Zevenburgen, Stephanus (Istovan) 97, 129, 280, 284, 485, 534, 537.
Béthune-Sully, Marguerite de 63[15], 66, 150[11], 485, 528.
Béthune-Sully, Maximilien de 150, 322.
Betola, zie Bettola.
Bettola 520.
Betuwe 105.
Betz, Friedrich 115, 141, 154, 162, 230, 233, 256, 257, 277, 328, 329, 348, 361, 362, 402, 427, 515, 617.
Beveren, Cornelis van 4, 18, 25, 29, 37, 44, 51, 76, 78, 98, 100, 104, 137, 145, 151, 164, 289, 381, 435.
Beverweerd, heer van, zie Nassau, Lodewijk van.
Bey, heer van Batilly, Antoine de 503, 505, 509.
Biblia, Dat is: De gantsche H. Schrifture, vervattende alle de Canonijcke Boecken des Ouden en des Nieuwen Testaments. Nu Eerst Door last der Hoogh-Mog: Heeren Staten Generael vande Vereenighde Nederlanden, en volgens het Besluyt van de Synode Nationael gehouden tot Dordrecht, inde Jaeren 1618. ende 1619. Uyt de Oorspronckelijcke talen in onse Neder-landtsche, tale getrouwelijck overgeset. Met nieuwe bij-gevoegde Verklaringen op de duystere plaetsen, aenteeckeningen vande ghelijckluydende Texten, ende nieuwe Registers over beyde de Testamenten. Tot Leyden, Gedruckt bij Paulus Aertsz. van Ravensteyn. Voor de Weduwe ende Erfgenamen van wijlen Hillebrant Jacobsz. van Wouw. Ordinaris Druckers vande Hoogh-Mog: Heeren Staten Generael. 347.
Biblia Sacra Hebraice, Chaldaice, Graece, & Latine, Philippi II. Reg. Cathol. pietate et studio ad Sacrosanctae Ecclesiae usum Christoph. Plantinus excud. Antuerpiae, 1569-1572. 164.
Bibliotheca Ambrosiana 561.
Bibliotheca Vaticana 561.
Bicker, dr. Andries Gerritsz. 19.
Bie, Willem de 363[7], 364.
Bielke, Sten Svantesson 241[9], 332, 385, 386, 408, 419, 425, 457, 502, 558, 559, 562, 566, 586, 587, 596, 601, 618, 620.
Biener, Wilhelm 221.
Biesterveld, heer van, zie Gendt en Oyen, Otto van.
Bilandium castellum, zie Bijlandt.
Bilderbeek, Henrick van 30, 434.
Billant, huis te, zie Bijlandt.
Bipontinum, zie Zweibrücken.
Biscaje, (Golf van) 117, 574.
Biserta, zie Bizerte.
Bisschop, Henrick 130[5].

Bisschop, Pieter Reyniersz. 130[6].
Bitschakdji Pasja 372, 376.
Bizerte 396.
Blaeu 542, 580.
Blaeu, Cornelis 33.
Blaeu, dr. Johan 32[8], 33, 74, 134, 222, 308, 350.
Blaeu, Willem Jansz. 195, 222, 248, 308, 350, 542, 569, 580.
Blainville 585.
Blavius, zie Blaeu.
Blaye 527, 585.
Blesa (Blaesae), zie Blois.
Bloemcool = Oxenstierna, Axel 77.
Blois 310, 312, 313, 314, 459, 462, 477, 478, 482, 484, 528, 531, 533, 536, 551, 559, 563, 566, 574, 576, 592, 600, 612, 615.
Blon, Michiel le 49, 206, 336, 495, 613.
Bloncke, dr. Anthonie 364, 408, 516[3], 623.
Bodensee 51, 152, 578.
Boeotiërs 246.
Bogislaus XIV, hertog van Pommeren 154[2].
Bohain 296, 299.
Bohanium, zie Bohain.
Bohemen 65, 189, 240, 367, 444, 498, 564, 599.
Bohemen, koning van, zie Ferdinand III.
Bohemen, koningin van, zie Stuart, Elisabeth.
Bohemen, Elisabeth van 17, 30, 35, 52, 84, 136, 138, 144, 156, 171, 173, 189, 191, 208, 240[4], 264, 279, 285, 289, 323, 428, 442, 445, 450, 494, 522, 591.
Bohemia, zie Bohemen.
Boismaillaeus, zie Maillé, Dubois.
Bojaar (bojarin) 27.
Bologna 75, 78, 83, 85, 121, 296, 323, 324.
Bolognetti, Giorgio 159, 236, 253, 297, 392, 395, 532, 550, 555, 571.
Bommert, Jan de 21[1], 72, 87, 93, 123, 206, 303, 497, 623.
Bonelles, sieur de, zie Bullion, Claude de.
Bonfini, Antonio 579[2].
Bonfini, Antonio *Antonii Bonfinii Rervm Vngaricarum Decades qvatvor cvm dimidia. Hic accessere Joan. Sambuci aliqvot Appendices, & alia: vna cum priscorû Regum Vngariae Decretis, seu constitutionibus: quarum narrationes Bonfinii obiter meminere: & quae pag. 16. indicat. Tertivm omnia recognita, emendata, & aucta per Ioann. Sambvcvm, Caesar. Maiest.*

consiliarium & historicum. Cvm Indice copiosiss. Hanoviae Typis Wechelianis, apud Claudium Marnium, & Haeredes Ioannis Aubrii. M. DCVI. 579.
Bonnivet, seigneur de, zie Gouffier, Henri Marc Alphonse Vincent.
Bononia, zie Bologna.
Bononia Morinorum, zie Boulogne-sur-Mer.
Borboniae aquae, zie Bourbonne-les-bains.
Bordeaux 1, 84, 92, 103, 113, 122, 128, 133, 224, 275, 420, 446, 492, 507, 510, 572, 576.
Boreel, Johan 112[6].
Boreel, baron van Vreendijk, dr. Willem 193, 276[16], 303, 309, 318[7], 351.
Borgo nuovo 460.
Borgo San Donnino 10, 210, 460.
Borgotaro (Borgo Val di Taro) 86.
Borja y Velasco, Gaspard, kardinaal 551[19], 552, 555, 559, 590, 593.
Bosch, Den 4, 283.
Bosch, Johan van den 56, 91, 100, 125, 135, 195, 220, 244, 284, 289.
Bosporus 82.
Boswell, William 325[3].
Botnicum mare, zie Botnische Golf.
Botnische Golf 583.
Bouchergermain 237, 243, 324.
Bouckhorst, heer van Noordwijk en Wimmenum, Nicolaes van den 145[7], 486.
Bouillon, hertog van, zie La Tour d'Auvergne, Frédéric Maurice de.
Boulliau, Ismaël 248[7], 465[13], 542, 567, 580.
Boulliau, Ismaël *Philolai sive dissertationis de vero systemate mundi libri IV. Amsterdami, apud G. et J. Blaeu, 1639.* 248, 465, 513, 542, 567, 580.
Boulogne-sur-Mer 430.
Boulonnais 428, 433.
Bourbon, (huis) 444.
Bourbon, Anne Geneviève de 191, 293[12], 444, 450, 522.
Bourbon, prins van Condé, Henri de 131, 136, 166, 170, 178, 179, 183, 187[1], 189, 191, 196, 198, 199, 200, 201, 207, 209, 214, 229, 234, 237, 243, 251, 252, 280, 283, 293, 297, 310, 312, 314, 321, 324, 335, 338, 340, 357, 358, 367, 369, 375, 385, 387, 389, 392, 397, 401, 404, 409, 414, 444, 450, 503, 505, 509, 522, 551, 555, 608, 611.
Bourbon, markies van Verneuil, Henri de 414[14].
Bourbon, graaf van Soissons, Louis de 7, 11, 12, 14, 23, 38, 39, 45, 128, 152, 166, 170, 175, 178, 184, 191, 192, 196, 204, 208, 226, 291, 293, 297, 311, 321, 327, 333, 334, 339, 341, 357, 387, 394, 401, 403, 404, 413, 414, 419, 420, 422, 429, 432, 433, 437, 439, 442, 443, 449, 459, 484, 520, 527, 528, 531, 533, 536, 546, 551, 553, 554, 555, 559, 563, 566, 573, 576, 585, 588, 593, 602, 604, 605, 608, 609, 611, 612, 617.
Bourbon, gravin van Soissons, Marie de 98[5].
Bourbon le Jeune, Nicolas 133[7], 147, 193, 276.
Bourbon le Jeune, Nicolas *Apologeticae Commentationes ad Phyllarchum, Parisiis 1636.* 133, 193, 276.
Bourbonne-les-bains 200, 213.
Bourges 561.

Bourgondië 53, 103, 178, 187, 269, 330, 338, 340, 344, 351, 353, 357, 358, 367, 368, 370, 372, 375, 379, 385, 387, 389, 392, 394, 401, 403, 404, 408, 409, 416, 419, 420, 421, 425, 429, 433, 437, 440, 442, 446, 449, 457, 476, 477, 478, 481, 484, 489, 490, 502, 505, 509, 510, 519, 532, 533, 576, 577, 604, 608, 611.
Bouthillier, heer van Pont en van Fossigny, Claude le 64, 275, 310, 312, 314, 335, 337, 368, 369, 373, 374, 375, 387, 389, 422, 442, 573, 617.
Bouthillier, graaf van Chavigny en Buzançais, Léon le 64, 66, 79, 115, 337, 369, 374, 422, 428, 442, 573, 588, 592, 605, 609.
Boxhorn, Marcus Zverius, zie Heinsius, Daniël: *Danielis Heinsii Epistola.*
Boxtehuda, zie Boxtehude.
Boxtehude 95, 170.
Bozzolo 152.
Brabant 4, 111, 289, 344, 364, 444, 451, 481, 496, 550, 555, 598.
Brabantia, zie Brabant. Zuidelijke Nederlanden.
Brachet de la Milletière, Théophile 388, 441, 614, 615, 616.
Brachet de la Milletière, Théophile *De universi orbis christiani pace at concordiâ, per eminentissimum cardinalem ducem Richelium constituendâ. Parisiis 1634.* 388.
Brachet de la Milletière, Théophile *Christianae concordiae inter catholicos et evangelicos in omnibus controversiis instituendae consilium ... de fidei per Christi gratiam dono et divina praedestinatione, per Theophilum Brachetum Milleterium s.l. 1636.* 388, 441, 614, 615.
Brachet de la Milletière, Théophile *Ivgement de Monsievr Dv Movlin svr le livre dv sievr de La Milletiere. M.DC.XXXVI.* 614, 615.
Braia, zie Bray-sur-Somme.
Brandeburgum, zie Brandenburg.
Brandenburg 185, 196, 207, 260, 397, 501.
Brandenburg, keurvorst van, zie Georg Wilhelm.
Brandenburg, Friedrich Wilhelm van 41[11].
Brandenburg, Sigismund, markgraaf van 619[3].
Brandenburgum Vetus, zie Alt-Brandenburg.
Brandt, Catharina 451[12], 524.
Brasilia, zie Brazilië.

Brasser, Govert 130, 194, 220, 276, 285.
Brasset, Jean 247, 488, 492.
Braunschweig(-Lüneburg) 167, 462, 465.
Braunschweig-Lüneburg, Georg, hertog van 5, 20, 46, 62, 68, 70, 72, 132, 166, 168, 170, 196, 217, 219, 250, 254, 275, 370, 416, 541,
Bray-sur-Somme 11, 321, 327, 335, 422.
Brazilië, (Nederlands-) 5, 7, 19, 72, 78, 168, 175, 178, 196, 265, 268, 289, 304, 345, 348, 351, 358, 365, 368, 375, 407, 444, 447, 485, 523, 526, 541, 566, 585.
Breda 390, 391.
Brederode, jhr. Lancelot van 557[1].
Brederode, Nicolaes van 221.
Brederode, dr. Pieter van 30[8].
Breisach 53, 158, 203, 211, 321, 333, 335, 382, 444, 449, 457, 459, 462, 597.
Brema, zie Breme. Bremen.
Breme 8, 12, 113, 119, 124, 372, 376, 415, 478, 482, 483.
Bremen 20, 36, 95, 149, 190, 217, 250, 253, 348, 349, 355, 600.
Bremum, zie Breme. Bremen.
Breslau 250.
Bressaeus, zie Maillé, Urbain de.
Bresse 368, 372, 533, 538.
Bressia, zie Bresse.
Brest 224, 225, 243.
Bresta, zie Brest.
Bretagne 179, 225, 275, 299, 394, 429, 504.
Brett, Arthur 138.
Brezaeus, zie Maillé, Urbain de.
Brezé, markies van, zie Maillé, Urbain de.
Briais 294, 297.
Brienne, graaf van, zie Lomenie, Henri Auguste de.
Brigantinus portus, zie Coruña, (La).
Brignole Sale, Gio Francesco 375[21], 484.
Brimeu, Barbara de 623.
Brimeu, George de 510, 518, 522, 525, 532, 536, 550, 554, 571, 575, 600.
Brion, graaf van, zie Lévis, François Christophe de.
Brionne, graaf van, zie Lorraine, Henri de.
Brisacum, zie Breisach.
Brisson, Barnabas 147[4].
Brisson, Barnabas *De Formvlis et Sollemnibvs Popvli Romani Verbis Libri VIII. 1583.* 147.
Britannia (Britanni), zie Engeland.
Britannia Armorica, zie Bretagne.
Brodaeus, Johannes 580[10].
Brodaeus, Johannes *Annot. Epigrammatum graecorum libri VII ... Basileae 1549.* 580.
Brodeau, Jean, zie Brodaeus, Johannes.
Brömse, Theodorus 49, 181.
Brouckhoven, Jacob van 194[10].
Brouwer, Hendrik 304[5].

Brugge 146, 390.
Brügger, Andreas 438.
Brulon, Anne, graaf van 48, 49, 87, 245, 287, 336, 369, 388, 522, 572.
Brunsvicum, zie Braunschweig.
Brunswijk, zie Braunschweig.
Brussel 4, 9, 37, 71, 74, 103, 114, 126, 144, 184, 358, 387, 420, 530, 535, 602, 605, 610.
Bruxella, zie Brussel.
Bruyn, Claes 304.
Buckingham, hertog van, zie Villiers, George.
Buda (Boedapest) 212, 264, 281, 295.
Budensis Bassa, zie Djâfer Pasja.
Bulgarije 27.
Bullion, sieur de Bonelles, Claude de 96, 101, 135, 191, 264, 268, 275, 310, 312, 314, 321, 335, 368, 369, 374, 375, 387, 388, 389, 479, 508, 520, 607, 611, 617.
Burch, Van der 542, 623.
Burckhardt, Andreas 8, 11, 12.
Burdegala, zie Bordeaux.
Burgsdorf, Georg Ehrentreich von 558, 601[9].
Burgsdorf, Konrad von 558, 601[9].
Burgum, zie Borgo nuovo.
Burgundia comitatus, zie Franche Comté.
Burgundia ducatus, zie Bourgondië.
Buscittum, zie Busseto.
Busseto 460.
Bussy-Lameth, Charles, graaf van 72, 192.
Butillerius, zie Bouthillier, Claude le.
Butler, Jakob Christian 379, 380, 422, 454.
Buxtehuda, zie Boxtehude.
Buzançais, graaf van, zie Bouthillier, Léon le.
Bijlandt 40, 43, 56, 57, 71.
Bijlandt, Jason 346.
Byzantium (Byzantijns) 354, 355, 577, 578.

C

Caecilius = Bouthillier, Léon le 428.
Caesar, Gaius Julius 319, 410, 411, 441, 444, 446, 450, 468.
Caesar, Gaius Julius *Bellum Civile.* 319, 411.
Caesar, Gaius Julius *Commentarii De Bello Gallico.* 444, 446, 450.
Caesar = Rotterdam 6, 19, 25, 46, 56, 60, 63, 71, 90, 99, 101, 106, 117, 123, 135, 206, 232, 242, 253, 267, 289, 303, 314, 376, 451, 464, 480, 488, 495, 499, 540, 562, 596.
Caesarea 354.
Caffa, zie Feodosia.
Cajus = Zweden 271, 536.
Calaber = Frederik Hendrik 5, 17, 25, 56, 60, 62, 77, 90, 99, 102, 127, 135, 137, 284, 285, 302, 374, 376, 433, 450, 462, 481, 482, 495, 499, 536, 586, 596, 600.

Calabria, zie Calabrië.

Calabrië 126.
Calais 1, 216, 218, 253, 261, 266, 270, 280, 284, 311, 427, 430, 431, 432, 434, 450, 480.
Caletum, zie Calais.
Caligula, keizer, zie Germanicus, Gaius Caesar Augustus.
Calixtus, Georg 453, 457, 461, 465, 466.
Calixtus, Georg *Concordia qvatuor Scriptorum Evangelicorum, & locorum, qvae in iis occurrunt, difficiliorum ac dubiorum explicatio: Additi sunt duo Indices qvorum prior exhibet ordinem, qvo illa ex Evangelistis est comportata, posterior res plerasqve memorabiles. Halberstadii 1624.* 467.
Calixtus, Georg *D. Augustini Libri IV de doctrina Christiana, Liberqve de fide & Symbolo, ac Vincentii Lirinensis Commonitorium, cum Prooemio Calixti prolixo, atqve Admonitione, sub finem adjecta. Helmstadii 1629.* 466.
Calixtus, Georg *Tractatus de conjugio clericorum, qvo ostenditur Pontificiam legem, qva sacris ministris conjugium universim & simpliciter interdicitur sacrae scripturae, rectae rationi, justarumqve legum naturae, & Exclesiasticae primaevae antiqvitati, prorsus adversari; in primis autem, qvod Baronius, Bellarminus, & socii, asserunt, Apostolos eam sancivisse, absurdam novitatem esse. Sub finem agitur de haeresi Hildebrandina, & additur appendix, nonnihil scriptorum ad rem facientium, complexa. Helmstadii, Excudit H. Mullerus 1631.* 467.
Calixtus, Georg *Epitomes theologiae Moralis Pars prima. Una cum Digressione de arte nova, qvam nuper commentus est Bartholdus Nihusius, ad omnes Germaniae Academias Romano Pontifici deditas & subditas, imprimis Coloniensem; Cujus Digressionis ergo haec Epitomes pars seorsim nunc editur. Helmstadii Excudit H. Mullerus 1634.* 467.
Calixtus, Georg *De supremo judicio Liber unus. Helmstadii Excudit H. Mullerus 1635.* 467.
Callimachus 146.
Calliope 455.
Calmar 345, 348.
Calmarium, zie Calmar.
Calpurnius Piso, Gaius 410, 552.
Caluart, jhr. Daniël de 623[11].
Caluart, Levin de 623[10].
Calvinisten (calvinistisch) 270, 302, 450, 480.
Calvijn 614.
Cambridge 424.
Cameracum, zie Kortrijk.
Camerarius, Anna Catharina 165[9].
Camerarius, Heinrich 597[1].
Camerarius, Joachim (geb. 1500) 72[3].
Camerarius, Joachim (geb. 1534) 72[2].
Camerarius, Joachim (geb. 1603) 94, 208, 273[5], 288.
Camerarius, Ludwig 7, 8, 12, 17, 21, 22, 39, 50, 51, 54, 57, 58, 62, 72, 75, 77, 79, 95, 100, 119, 120, 123, 126, 148, 149, 165, 167, 168, 204, 206, 207, 209, 210, 218, 224, 225, 234, 235, 236, 249, 255, 260, 261, 271, 273, 275, 282, 286, 288, 309, 310, 320, 329, 330, 333, 334, 366, 368, 370, 386, 391, 392, 419, 420, 425, 426, 445, 447, 448, 451, 453, 457, 458, 477, 478, 496, 502,

504, 511, 521, 524, 530, 531, 537, 557, 564, 567, 570, 582, 595, 598, 600, 603, 605.
Camerarius, Margarethe 597[1].
Camerlingh, mr. Johan 317[15].
Cameron, John 615, 616.
Cameron, John *Defensio Ioh. Cameronis ... opposita libello cui titulus est, Epistola viri docti ad amicum, in qua expenditur sententia Ioannis Cameronis de gratia & libero arbitrio, Apud C. Girardum & D. Lerpinerium: Salmurii, 1624.* 615.
Campania, zie Champagne.
Campanië 470.
Campenius Harlemensis, Georgius 133.
Canet 460 (?).
Caneva, zie Cannes.
Canisy, baron (later markies van), zie Carbonnel, René de.
Cannes 265.
Cantabrigia, zie Cambridge.
Cantamerus, zie Kantemir-Mirza.
Canterbury 5, 45, 84, 307, 423, 456, 465, 571, 590.
Cantiliacum, zie Chantilly.
Cantuaria (Cantuariensis), zie Canterbury.
Capella, zie La Capelle.
Capella, Martianus 148.
Capella, Martianus *Martiani Minei Felicis Capellae Carthaginiensis viri pro consvlaris satyricon, in quo De nuptiis Philologiae & Mercurij libri duo, & De Septem artibus liberalibus libri singulares. Omnes, & emendati, & Notis, siue febvris Hvg. Grotii illustrati. Ex Officinâ Plantinianâ, Apvd Christophorvm Raphelengivm, Academiae Lugduno-Bat. Typographum. MDIC.* 148.
Capitolium, zie Capitool.
Capitool 399.
Capucijnen 41, 97, 375, 479, 482, 490, 528, 538, 550, 556, 561, 573, 574.
Carafa, prinses van Stigliano, Anna 152, 265.
Carbonnel, baron (later markies) van Canisy, sieur du Hornet, de Marcey, de Courcy, René de 7[1], 221.
Cardona de Aragon y Cordova, hertog de, zie Folch, Enrique Ramon.

Careta (= Caneta?), zie Canet.
Caretto, markies van Savona y Grana, Francisco del 28.
Carië 245.
Carignano, prins van, zie Savoye, Tommaso Francesco van.
Carnisse, heer van, zie Musch, mr. Cornelis.
Carpegna, graaf Orazio 573.
Carpentras 561.
Carpio en Heliche, markies del, zie Mendez, Luis.
Carpzov, Konrad 430[3], 532.
Carthagena 229.
Casal 221.
Casaubon, Florence Etienne Méric, zie Casaubonus Sr., Mericus.
Casaubonus, Isaac 74, 147, 169, 307, 309, 417.
Casaubonus, Isaac *Isaaci Casavboni De Satyrica Graecorvm Poesi, & Romanorum Satira Libri duo, In qvibvs etiam poetae recensentur, qui in vtraque poesi floruerunt. Parisiis. Apud Ambrosivm & Hieronymvm Drovart, via Iacobaea, sub scuto Solaris aurei. M.DCV.* 411.
Casaubonus, Isaac *Isaaci Casauboni Epistulae quotquot reperiri potuerunt, nunc primum junctum editae. Adjecta est Epistola de morbi ejus mortisque causa: deque iisdem narratio Raphaelis Thorii. Hagae Comitis. Ex officina Theodori Maire. MDCXXXVIII.* 74, 147, 169, 307, 309, 417.
Casaubonus, John 307[9], 308.
Casaubonus Jr., Mericus 308.
Casaubonus Sr., Mericus 147, 307, 308, 423, 424, 456, 465.
Casaubonus, (vrouw van) Mericus 307, 456.
Cashel 157.
Cassius Dio Cocceianus 577, 578.
Cassius Dio Cocceianus *Ῥωμαικά (Ῥωμαικὴ ἱστορία)* 577.
Castel-a-Mare 191.
Castelletum, zie Le Catelet.
Castello San Giovanni 10, 22, 51, 86, 238, 415.
Castellum maris, zie Castel-a-Mare.
Castels 221.
Catalaunum, zie Châlons-sur-Marne.
Catalonia, zie Catalonië.
Catalonië 190, 265.
Catilina = Musch, mr. Cornelis 288.
Cato (Dionysius Cato) 596.
Cato (Dionysius Cato) *Disticha de Moribus ad filium.* 596.
Cato Uticensis, Marcus Porcius 410, 411.
Cats, Elisabeth 194[1].
Cats, Jacob 30, 70, 193, 194, 318.
Catullus, Gaius Valerius 1, 318.
Catullus = bestand 19, 60.
Caumont, Antoine de 573[10].
Caumont, markies van La Force, Armand Nompar de 50[5], 51, 53, 54, 59, 64, 128, 264[6], 269, 293.

Caumont, markies (later hertog) van La Force, Jacques Nompar de 8, 12, 13, 16, 23, 50, 51, 53, 54, 64, 113, 128, 136, 150, 264, 293, 309, 311, 313, 322, 327, 330, 339, 352, 357, 398, 413, 429, 433.
Cazabel, seigneur de, zie Gouffier, Henri Marc Alphonse Vincent.
Cecilia Renata, dochter van Ferdinand II 35[1], 52[10], 189[10], 416, 449, 494, 551, 555, 565, 571.
Celestijnen 322, 332.
Cerbellon, Johann, graaf van, zie Serbelloni, Giovanni, graaf.
Cerise 321.
César, hertog van Choiseul, graaf Du Plessis-Praslin 38[5], 42, 44, 46.
Chabò, markies van San Maurizio, Claudio Girolamo de 199[9], 249, 252, 416.
Chabot, seigneur de Saint-Aulaye (later hertog van Rohan), Henri 63[14], 150.
Chalcedon 577.
Chalcedon, concilie van 124, 133.
Châlons-sur-Marne 8, 11, 13, 528.
Champagne 7, 8, 9, 11, 12, 13, 14, 16, 28, 38, 39, 45, 126, 178, 184, 199, 204, 208, 249, 252, 253, 257, 262, 293, 299, 311, 360, 370, 375, 394, 419, 422, 425, 429, 433, 459, 551, 552, 554, 558, 593, 604, 605, 608, 609, 611.
Champagne (bevelhebber) 518, 522, 532.
Champagne, graaf van La Suse, Louis de 192[2], 280, 335, 459, 556[4].
Champlita, zie Champlitte.
Champlitte 409, 416, 421, 538.
Chanoch, zie Henoch.
Chantelupius, zie Apchon de Chanteloube, Jacques d'.
Chantilly 96, 100, 103, 109, 112, 113, 114, 128, 333, 334, 336, 339, 341, 477, 478, 482, 484, 489, 552.
Charbonnières, Nicolas, sieur de 121, 125, 138.
Charenton 226, 268, 270, 302, 479, 508, 556.
Charnacé, Hercule Girard de 31, 44, 60, 64, 75, 84, 105, 106, 108, 125, 130, 135, 176, 247, 289, 304, 434, 450, 486, 488, 492, 540, 586, 599, 600.
Château-Thierry 115.
Châtillon, graaf van, zie Coligny, Gaspard de.
Chaulnes, hertog van, zie Albert, Honoré d'.
Chavigniacus, zie Bouthillier, Léon le.
Chavigny, graaf van, zie Bouthillier, Léon le.
Chemnitius, zie Chemnitz, Martin.
Chemnitz 219, 402.
Chemnitz, Martin 219[13], 596[6], 597.
Chiavenna 8, 12, 94, 97, 119, 120, 146, 152, 203, 211, 222, 232, 255, 272, 288, 295, 301, 317, 360, 361, 378, 418, 455, 486, 497, 529, 549, 560.

Chiavenna, verdrag van 549, 584.
Chier 191.
Chifflet, Jules. *Le Voyage dv Prince Don Fernande Infant d'Espagne, Cardinal, Depuis le douzième d'Avril de l'an 1632. qu'il partit de Madrit pour Barçelone avec le Roy Philippe IV. son frere, jusques au jour de son entrée en la ville de Bruxelles le quatrième du mois de Novembre de l'an 1634. Tradvict de L'Espagnol De Don Diego de Aedo et Gallart, Conseiller & Secretaire de sa Majesté, de la Chambre de son Altesse, & Receveur General de Brabant au quartier d'Anvers. Par le Sr. Ivle Chifflet fils aisné de Messire Iean Iacques Chifflet Chevalier, Medecin ordinaire de la Chambre du Roy, & de celle de S.A.S. En Anvers, chez Iean Cnobbaert, l'an M.DC.XXXV.* 110, 111, 114.
China (Chinezen, Chinees) 304, 346, 358, 365.
Choerilus 245.
Choiseul, hertog van, zie César, graaf Du Plessis-Praslin.
Choisival, heer van, zie H(o)eufft, Johan.
Christendom (christenen) 1.
Christiaan IV, koning van Denemarken 33, 35, 39, 69, 95, 104, 138, 149, 151, 186, 190, 195, 217, 241, 250, 274, 279, 328, 337, 345, 349, 352, 359, 368, 403, 444, 446, 452, 565, 570.
Christiaan, zoon van Christiaan IV van Denemarken 246[4].
Christina, schans 144.
Christina van Zweden 6, 8, 12, 16, 22, 25, 27, 28, 32, 34, 37, 39, 41, 43, 44, 45, 48, 51, 53, 57, 66, 70, 77, 80, 86, 91, 95, 96, 99, 100, 105, 108, 109, 112, 114, 119, 120, 122, 131, 140, 144, 145, 149, 153, 159, 162, 167, 168, 176, 177, 182, 185, 193, 195, 196, 200, 204, 207, 209, 214, 223, 225, 227, 233, 235, 240, 241, 242, 252, 258, 261, 267, 272, 275, 282, 297, 301, 305, 309, 310, 313, 320, 324, 329, 330, 334, 340, 343, 347, 360, 365, 368, 373, 374, 386, 389, 392, 399, 406, 407, 414, 417, 418, 420, 422, 426, 431, 445, 448, 452, 453, 458, 460, 461, 478, 479, 488, 492, 495, 499, 504, 507, 508, 512, 518, 521, 524, 529, 531, 535, 536, 539, 542, 543, 545, 551, 553, 557, 558, 559, 562, 567, 570, 574, 575, 582, 583, 586, 598, 600, 605, 608, 609, 619, 620.
Christine, dochter van Hendrik IV van Frankrijk 199.
Christophori insula, zie Saint-Christophe.
Chur 10, 98, 145, 146, 155, 231, 361, 371, 378, 379, 380, 418, 430, 438, 454, 460, 486, 497, 511, 546, 549.
Ciboure 503, 504, 506, 509, 591, 593.
Ciburcum, zie Ciboure.
Cicero, Marcus Tullius 74, 112, 143, 172, 182, 581.
Cicero, Marcus Tullius *Ad Atticum.* 143, 581.
Cicero, Marcus Tullius *De Divinatione ad M. Brutum.* 74.
Cicero, Marcus Tullius *Pro Sestio.* 172.
Cicero, Marcus Tullius *Tusculanae Disputationes.* 182.
Cicero = Palts 268.
Cimon = Staten-Generaal 5, 25, 57, 62, 101, 117, 123, 127, 136, 216, 285, 288, 302, 315, 374, 390, 450, 481, 493, 525, 527, 536, 540, 544, 562, 595.
Citoys, François 370[6].
Civitas vetus, zie Città Vecchia.
Città Vecchia 138.
Claria, zie Clary-Saulchoix.

Clary-Saulchoix 422.
Claudianus, Claudius 111, 147, 456[9], 522.
Claudianus, Claudius *Epithalamium in nuptiis Honorii et Mariae.* 523.
Claudius = Polen 5, 46, 178, 244, 270, 450, 481, 491.
Clavenna, zie Chiavenna.
Clemens I, paus 466.
Clemens I, paus *Prima Clementis ad Corinthios.* 466.
Clemens = voetvolk 5.
Clermont-Ferrand 356.
Clivia (Clivicus), zie Kleef.
Cluverius, Philippus 111[9].
Cluverius, Philippus *Ph. Cluverii Germaniae antiquae libri III. Adjectae sunt Vindelicia et Noricum. Lugd. Bat. 1616.* 111.
Coarso 549.
Codde van den Burgh, Willem 31, 34, 545.
Coenders van Helpen, Bernard 486.
Coeuvres, markies van, zie François Annibal.
Coira, zie Coire.
Coire, zie Chur.
Colchis 470.
Colico 52, 181.
Colicum, zie Colico.
Coligny, graaf van Châtillon, Gaspard de 38, 39, 42, 45, 46, 59, 113, 128, 136, 150, 311, 327, 330, 352, 357, 398, 477, 478, 482, 531, 532, 536, 608, 611.
Collalto, graaf Rambaldo 600.
Collart, Jacques 6[1], 343, 345, 495.
Collège Royal 133.
Colloredo, Jerónimo 51, 59, 98, 99, 102, 152, 175.
Colloredo, Radolphe 11.
Colmar 9, 168, 173, 178, 183, 208, 229, 249, 253, 345, 389, 396, 414, 426, 431, 433.
Colmaria, zie Colmar.
Colonia Agrippina, zie Keulen.
Cômasque 55, 102, 103, 155, 251, 295.
Combalet, dame de, zie Vignerot du Pont-de-Courlay, Marie Madeleine de.

Combalet, seigneur de, zie Beauvoir du Roure, Antoine de.
Comensis lacus, zie Comomeer.
Como(meer) 8, 11, 12, 24, 52, 97, 102, 119, 120, 124, 139, 152, 181, 208, 209, 213, 215, 221, 225, 226, 236, 237, 294, 460, 464, 491, 591, 593.
Compendium, zie Compiègne.
Compiègne 310, 311, 314, 332, 339, 369.
Comporanata 460.
Conaeus, zie Conn, George.
Condé, prins van, zie Bourbon, Henri de.
Confluentes (ad Mosellam), zie Koblenz.
Confluentes Sequanae et Matronae, zie Charenton.
Confluentes Trevirici, zie Koblenz.
Conn, George 296[3].
Conring, Hermann 456, 457.
Conring, Hermann *Lessus in praematuram obitum serenissimae principis ... Dorotheae ... uxoris serenissimi principis ... Augusti Ducis Brunsvicensis ac Lunaeburgensis, in partu extinctae. Typis Iacobi Lucii: Helmaestadii 1635.* 456.
Conring, Hermann *Considerations faictes sur le Manifeste escrit par le Duc de Parme au Cheualier Carandiny son Resident à Rome.* 55. zie ook: Farnese, Odoardo.
Constans = Grotius, Hugo 303.
Constans = Reigersberch, Maria van 17, 25, 45, 57, 62, 106, 123, 232, 288, 341, 448, 493.
Constantia, zie Konstanz.
Constantiensis lacus, zie Bodensee.
Constantinopolis, zie Konstantinopel.
Conta 464.
Contarini di Nicolo, Alvise 37, 191, 210, 236, 283, 337, 428, 430, 445, 532, 536, 572, 573.
Contelori, Felice 10[6].
Contelori, Felice *Concordiae inter Alexandrvm III. Svmmvm Pont. et Fridericvm I. Imperatorem, Venetiis confirmatae Narratio ad Veritatis scriptvm stabilita. Criminationes ab avthore actorvm Alexandri Tertij, & Chronico Romualdi Archiepiscopi Salernitani depulsae. Caesaris cardinalis Baronii Authoritas à calumnijs vindicata. Ex notis et Animadversionibvs Felicis Contelori Bibliothecae Vaticanae Cvstodis ad Fortvnati Vlmi Libellvm de Alexandri Tertij occulto aduentu Venetias Anno M.CLXXVII. Parisiis, Apud Dionysivm de la Nouë, viâ Iacobaeâ, sub signo Nominis Iesv. M.DC.XXXII.* 10.
Conturius, zie Couture, sieur de.
Corallus, zie Hutten, Ulrich von.
Corallus, Stephanus 413.
Corbia, zie Corbie, (La).
Corbie, (La) 293, 297, 299, 310, 313, 315, 319, 320, 330, 332, 333, 335, 338, 340, 351, 353, 354, 357, 365, 369, 375, 385, 387, 392, 394, 401, 408, 416, 419, 420, 428, 430, 431, 433, 444, 450, 458, 459, 463, 464, 476, 477, 478, 482, 484, 489, 490, 491, 500, 501, 504, 505, 507, 510, 518, 519, 520, 522, 525, 527, 531, 532, 536, 550, 551, 552, 554, 558, 559, 562, 563, 571, 575, 577.
Cordes, Jean de 133, 567.
Cordeshem, heer van, zie Lamboy, Wilhelm, baron van.

Cordesius, zie Cordes, Jean de.
Cordonxe, Francisco de 239.
Corer, Anzolo 138, 547.
Coromandel 391, 442, 445.
Coromandeliensis ora, zie Coromandel.
Corselius, zie Courcelles, Etienne de.
Corsica 152.
Corsien le haut 525.
Corte Maggiore 460.
Coruña, (La) 190, 265, 269, 295.
Corunna, zie Coruña, (La).
Corville 515.
Cothman, Johan 241.
Coulster, Jooster Adriaensz. van 107, 130, 540[6].
Courcelles, Etienne de 488, 489, 513, 567.
Courcelles, Etienne de *Traicté de la verité de la religion chrestienne, Par Hvgves Grotivs. Traduit du Latin de l'aucteur. A Amsterdam, Chez Iean Blaev, MDCXXXVI.* 488, 513, 567.
Courcy, sieur de, zie Carbonnel, René de.
Couture, sieur de 502, 509.
Couwenburch van Belois, mr. Pieter 283, 351.
Coventriensis, Franciscus, zie Davenport, Christopher.
Coventry 461.
Coventry, Francis 461, 616.
Coventry, Thomas 461, 616.
Crans, de 304.
Crema 237.
Cremona 10, 237, 251, 281, 294, 408, 415.
Crequiacus, zie Créquy de Blanchefort de Canaples, Charles.
Créquy de Blanchefort de Canaples, Charles 38, 42, 45, 46, 50, 51, 53, 54, 59, 63, 75, 76, 113, 139, 235, 236, 239, 244, 249, 263, 269, 281, 317, 323, 371, 375, 534, 537.
Crèvecoeur 304.
Crèvocoeur, seigneur de, zie Gouffier, Henri Marc Alphonse Vincent.
Croiacus, zie Croy.
Crollius 296.
Cromhout, heer van Werkendam en Vrijhoeven, mr. Nicolaes 283[1], 351.
Crooch, Marten Gijsbertsz. 31.
Croquants 360, 519, 526.
Crossensis ducatus, zie Krossen, hertogdom.

Croy, hertogin van, zie Anna, hertogin van Pommeren.
Croy, Ernst, hertog van 154[2].
Croy, graaf van Solre, Jean de 199, 212, 264.
Cueva, markies van Bedmar, Alfonso, kardinaal de la 491.
Cujas, Jacques 568.
Cujas, Jacques *Iacobi Cviacii Ivrisconsvlti Opera, qvae de Ivre fecit, et edi volvit. Ab ipso Auctore postremùm recognita & libris quibusdam aucta. In Tomos quatuor distincta, quorum Catalogus, & Capita à facie cuiusque Tomi, excepto primo, qui post Praefationem illa tradit, continentur. Additi sunt Indices quinque omnium copiosissimi. Caetera, quae alivnde ex eivs recitationibvs stvdiosorum diligentia variè exceptis, publicè hactenus exposita sunt, aut posthac exponentur, Auctor pro suis non agnouit; quin & edi prohibuit. Nvnc denvo ac tertio post accvratam diligentemque recognitionem, ab innumeris, quibus scatebant, mendis, repurgata ac restituta. Cum Priuilegio Sac. Caes. Maiestatis, & Regis Christianiss. Francofvrti Typis Wechelianis, apud Danielem & Dauidem Aubrios, & Clementem Schleichium. M. DC. XXIII.* 568.
Cunaeus, Petrus 76, 117, 145, 168, 179.
Curia Rhaetorum, zie Chur (Coire).
Curtis major, zie Corte Maggiore.
Cussey-les-Forces 421.
Cussiacum, zie Cussey-les-Forces.
Custrinum, zie Küstrin.
Cyrene 577.
Cyrillus van Alexandrië 164. zie ook: Aubert, Jean.

D

Dachstein 209, 214, 217, 329.
Dacksteinum, zie Dachstein.
Dacus 271.
Daetrius, Brandanus 167[3], 378, 406, 417, 453, 454, 455, 461, 464, 465, 466, 467, 508, 513, 567, 616.
Dagesteinium, zie Dachstein.
Daillaeus, zie Daillé, Jean.
Daillé, Jean 508, 615, 617.
Daillé, Jean *Lettre de Jean Daillé, ministre du Saint Évangile, à un sien ami, sur les plaintes faites contre lui et ses collègues, Charenton, 1636.* 615.
Daistenum, zie Dachstein.
Damascene 534.
Damcke, Bernhard 66, 67, 82.
Damcke, Joachim 66, 67, 82, 83.
Damme 390.
Damontius, zie Aumont, Charles d'.
Dangolsheim, heer van, zie L'Isle, Melchior de.
Dangu, baron de, zie Sublet, François.
Dania (Danus), zie Denemarken.
Danicum fretum, zie Öresund.
Dantiscum, zie Dantzig.

Dantzig 36, 49, 94, 300, 301, 441, 445, 496, 497.
Danubius, zie Donau.
Darius = Wilhelm V, landgraaf van Hessen-Kassel? 271.
Darmstadiensis ager, zie Hessen-Darmstadt.
Datium, zie Dazio.
Dätri, Brandan, zie Daetrius, Brandanus.
Davaucurtius, zie Du Bois, Charles.
Davausius, zie Mesmes, Claude de.
Davenport, Christopher 461, 616.
Davenport, Christopher *True Religion explained, And defended against the Archenemies thereof in these times. In six Bookes. Written in Latine by Hugo Grotius, and now done in English for the common good. Prov. 23. 23. Buy the truth, - London, Printed by I.H. for Richard Royston, and are to be sold at his shop in Ivy lane next the Exchequer office. 1632.* 461, 465, 513, 616.
Davila, markies van Velada, Antonio Sanchez 265[10].
Davos 266.
Davosium, zie Davos.
Davoum 204.
Dazio 149, 152.
Déclaration ... contre les jureurs et blasphémateurs du sainct nom de Dieu, de la sacrée Vierge Marie et des Saincts. Verifiée en Parlement, le 19 may 1636 - Paris, P. Rocolet, P. Mettayer et A. Estiéne, 1636. 192, 207.
Dedel, mr. Willem 130[2], 133.
Degenfeld, Christoph Martin, vrijheer van 279, 387, 425, 428, 429, 433, 437, 439, 484.
Del Bene, zie D'Elbène, Guy.
D'Elbène, Guy 59, 61, 64, 66, 79, 85.
Delfensis Portus, zie Delfshaven.
Delfland 106.
Delfshaven 106, 107, 117, 124, 133, 194, 298.
Delft 22, 51, 72, 77, 95, 106, 107, 116, 117, 123, 124, 130, 141, 147, 194, 197, 206, 220, 221, 317, 318, 342, 351, 363, 377, 393, 405, 497, 548, 598.
Delphi (Delfi), zie Delft.
Demmin 9.
Denemarken (Denen, Deens) 33, 35, 36, 39, 69, 94, 95, 98, 104, 120, 138, 149, 151, 164, 186, 190, 195, 217, 241, 246, 250, 251, 253, 270, 274, 279, 305, 306, 328, 337, 338, 345,

348, 349, 352, 354, 359, 368, 401, 403, 444, 446, 452, 494, 542, 565, 570, 580.
Denemarken, koning van, zie Christiaan IV. Frederik III.
Denhof (Dönhof), Caspar 572.
Dertona, zie Tortona.
Desiderii fanum, zie Saint-Dizier.
Deuteronomium 224.
Dieden, heer van, zie Gendt en Oyen, Otto van.
Diepa, zie Dieppe.
Dieppe 5, 6, 18, 46, 450, 657.
Diessenhofen 578.
Diessenhovium, zie Diessenhofen.
Dio Cassius, zie Cassius Dio Cocceianus.
Diodati, Elias 326, 398, 400, 529, 569, 595.
Diodorus = geld 105.
Dionysii aedis (fanum), zie Saint-Denis.
Dionysius Cato, zie Cato.
Divio, zie Dijon.
Djâfer Pasja 139.
Does, heer van Noordwijk, Langeveld en Kattendijke, Janus (Johan) van der 111, 112[1], 146.
Does, heer van Noordwijk, Langeveld en Kattendijke, Janus (Johan) van der *Iani Dovsae Nordovicis Annales Rervm A Priscis Hollandiae Comitibvs per CCCXLVI Annos gestarum, continuatâ serie memoriam complectentes. Nvnc primitvs in vnvm metricae Historiae Corpus redacti, atque in X Libros tributi ac dispartiti. Ad Illvstres, Nobiles, Praepotentes, Ac Vere Magnificos Hollandiae Westfrisiaeqve Ordines. Hagae Comitis, Ex officinâ Alberti Henrici. M.D.IC.* 112. zie ook: Fruterus, Lucas.
Does, Steven van der 146[6].
Dohna, burggraaf zu, zie Heinrich, burggraaf zu Dohna.
Dola, zie Dôle.
Dôle 189, 192, 196, 202, 204, 207, 208, 209, 210, 211, 214, 215, 224, 225, 229, 234, 236, 237, 240, 243, 249, 251, 252, 255, 257, 259, 260, 262, 266, 268, 274, 280, 283, 292, 297, 299, 310, 311, 312, 313, 319, 321, 324, 330, 332, 333, 335, 338, 340, 353, 366, 387, 390, 566, 574.
Dominegii insula, zie San Domingo.
Domitianus = Lübeck 217.
Domitianus, Titus Flavius 410, 411[3], 470, 471.
Donau 156, 371.
Donauwörth 97, 156, 212, 600.
Donawerta, zie Donauwörth.
Donensis via, zie Borgo San Donnino.
Dönhof, zie Denhof, Caspar.
Doorninck, Johanna van 544[1].
Dordrecht 18, 25, 29, 37, 80, 100, 104, 145, 151, 164, 289, 435, 486.
Dordrecht, synode van 614.
Dore, Jaene 21[1], 72[5], 87, 93, 105, 123, 206, 303, 497, 623.
Doria, prins van Melfi, Gian Andrea 376, 395.
Dorlanum, zie Doullens.

Dorp, Filips van 377[9], 416, 435, 495, 514.
Dorsten 436.
Dortmund 460, 600.
Dortmundum, zie Dortmund.
Doubleth, George Rataller 130.
Douglas, George 9[8], 591.
Douglas, Robert 138.
Doullens 293, 299, 370, 408, 413, 420, 425, 428, 429, 433, 437, 439.
Dousa, Janus, zie Does, Janus (Johan) van der.
Dover 432, 486, 614.
Driel, Cornelis Claesz. van 147[5], 160, 169, 179, 267, 283, 291, 298, 314.
Drilius, zie Driel, Cornelis Claesz. van.
Drummond, David 587.
Drusenheim 214, 217, 229, 273, 279, 283, 291, 296, 330, 333, 339, 341, 353, 358.
Drusenhemum, zie Drusenheim.
Du Bec-Crespin, markies van Vardes, René, baron 259, 261, 262, 268, 270, 324, 351, 369, 375, 482, 519.
Du Bois, gezegd van Bretagne, baron d'Avaugour, Charles 35[8], 36, 94[7], 101, 343, 582.
Duchesne, André 355.
Duchesne, André *Historiae Francorvm Scriptores, Lvtetiae Parisiorvm, Sumptibus Sebastiani Cramoisy Typographi Regij, viâ Iacobaeâ. M.DC.XXXVI.* 355.
Duffel, De 71, 89.
Duglassius, zie Douglas, George.
Duinkerken (Duinkerkers, Duinkerks) 5, 6, 18, 34, 61, 71, 117, 223, 270, 295, 305, 312, 325, 344, 382, 397, 409, 416, 443, 446, 495, 514, 545.
Duinquerca, zie Duinkerken.
Duisterloos 66, 67.
Duitsland (Duitsers, Duits) 2, 6, 14, 15, 17, 21, 24, 25, 28, 30, 31, 33, 35, 36, 39, 47, 54, 56, 57, 63, 67, 68, 73, 75, 76, 78, 82, 83, 84, 86, 88, 92, 93, 95, 97, 99, 101, 104, 109, 111, 114, 115, 119, 121, 123, 128, 136, 139, 145, 152, 153, 156, 158, 159, 164, 165, 166, 170, 171, 172, 173, 174, 176, 178, 181, 183, 185, 188, 190, 196, 197, 199, 202, 206, 210, 211, 213, 215, 218, 219, 220, 228, 229, 234, 236, 237, 238, 240, 241, 244, 245, 251, 254, 257, 260, 263, 269, 272, 279, 281, 285, 287, 289, 291, 296, 297, 299, 300, 303, 324, 332, 338, 342, 352, 354, 355, 358, 359, 366, 372, 376, 379, 381, 384, 395, 396, 399, 401, 403, 404, 412, 417, 424, 426, 437, 440, 443, 444, 447,

451, 453, 460, 465, 471, 474, 475, 480, 493, 494, 495, 498, 501, 503, 505, 509, 511, 512, 513, 517, 518, 519, 522, 524, 527, 531, 532, 533, 537, 538, 539, 541, 549, 552, 553, 554, 556, 562, 563, 564, 565, 566, 568, 570, 572, 574, 575, 576, 577, 578, 582, 584, 588, 590, 591, 592, 593, 594, 595, 596, 598, 601, 602, 606, 608, 616.
Duitsland, keizer van, zie Ferdinand II. Ferdinand III. Karel IV. Karel V.
Du Jon, François, zie Junius, Franciscus.
Du Lieu, sieur 380, 419, 438.
Dumoulin, Pierre 307, 614, 615.
Dumoulin, Pierre *Lettres de MM. Rivet, de La Milletière et Du Moulin. Sedan 1635.* 614.
Dumoustier, Daniel 48, 49, 87, 245, 287.
Dun 11.
Dunkerka, zie Duinkerken.
Dunois, graaf van, zie Orléans, Henri d'.
Dunum, zie Dun.
Du Plessis-Praslin, graaf, zie César, hertog van Choiseul.
Dupuy, Christophe 148, 384.
Dupuy, Jacques 148, 384.
Dupuy, Pierre 148, 384.
Duraeus, Johannes 117, 187, 189.
Durie, John, zie Duraeus, Johannes.
Durlach 296, 298.
Durlac(h)um, zie Durlach.
Dussen, Eewout Jacobsz. van der 194, 317, 393.
Duval, André 187[5], 188.
Duval, André *Andreae DVvalli Ponthesiani Doctoris Sorbinici, Et Regii Theologiae In Academia Parisiensi Professoris: Commentarii In primam secundae partis Summae D. Thomae. Tomvs Prior Complectens Sex Tractatus: Primvm de voluntario & libero, atque de actionibus humanis. Secundum de peccatis. Tertium de legibus. Quartum de gratia, & auxiliis eiusdem supernaturalibus. Quintum de quator hominis nouissimis. Sextum de Indulgentiis. Lvtetiae Parisiorvm. Sumptibus Sebastiani Cramoisy, Typographi Regij, viâ Iacobaeâ. M.DC.XXXVI. Cum Privilegio Regis Christianissimi, & Doctorum Approbatione.* 187, 188.
Duval, André *Andreae Dvvalli Ponthesiani Doctoris Sorbonici, Et Regii Theologiae in Academia Parisiensi Professoris, Commentarii In secundam secundae partis Summae D. Thomae, Tomvs Posterior Complectens qvator Generales Tractatvs, Primum de Fide. Secundum de Spe. Tertium de Charitate. Quartum de Summo Pontifice. Lvtetiae Parisiorvm Sumptibus Sebastiani Cramoisy Typographi Regij, viâ Iacobaeâ. M.DC.XXXVI. Cum Priuilegio Regis Christianissimi, & Doctorum Approbatione.* 187, 188.
Duvelandt, Johanna van 448[10].
Duyst van Voorhout, Jan Hendriksz. 141[4].
Dijon 186, 192, 310, 312, 314, 389, 394, 489, 490.

E

Eaubonne, sieur d', zie Le Febvre, André.
Efferen, Agnes van 90[11], 219, 299.
Efferen, genaamd Hal, Hans Wilhelm, baron van 219.
Eginhard 355[10].
Eginhard *Vita & Gesta Karoli Magni Imperatoris Invictissimi Per Eginhartum ejus Secretarium descripta cum brevi narratione de origine & sedibus ipsorum Francorum &c. Et Annalibus Pipini Karoli et Ludovici Regum Francorum ab anno 741. usq; ad 98. per quendam Monachum Benedictinae Religionis collectis. Lipsiae Typis et Impensis Henningi Grosii Sen. Excudebat Justus Jansonius Danus. Anno. M.DC.XVI.* 355. zie ook: Duchesne, André.
Eginhardus, zie Eginhard.
Egmond, prins van Gavre, Lamoraal, graaf van 535[1].
Egmond, Lodewijk, graaf van 448, 480, 534.
Egmont, Jan van 525.
Egypte 471.
Ehll, Johann Dietrich von 68.
Ehrenbreitstein 173, 178, 192, 196, 281, 353, 359, 460, 492, 518, 564, 566, 574, 576.
Ehrenbreitsteinum, zie Ehrenbreitstein.
Eindhoven 15, 74.
Eindhovia, zie Eindhoven.
Elba 152.
Elbe 20, 190, 198, 352, 353, 359, 406, 424, 474, 475.
Elisabeth, dochter van Frederik V van de Palts, zie Bohemen, Elisabeth van.
Elsevier, Louis 384, 561.
Elve, zie Elbe.
Elzas 8, 12, 13, 39, 47, 178, 192, 198, 203, 210, 217, 218, 226, 227, 237, 240, 252, 258, 274, 281, 323, 324, 330, 353, 358, 379, 394, 515, 577.
Elzevier 581.
Elzevier, Abraham 148, 222, 384.
Elzevier, Bonaventura 148, 222, 384.
Embdanum territorium, zie Oost-Friesland.

Embden, 44, 496.
Embden, graaf van, zie Rietberg, Ernst Christoph von.
Emly 157.
Empereur van Oppijck, Constantijn l' 92.
Empereur van Oppijck, Constantijn l' תבסמ: חודימ תומלתמ דובב ילבב *Hoc est, Talmvdis Babylonici Codex Middoth sive De Mensvris Templi, una cum versione Latina. Additis, praeter accuratas figuras, commentariis, quibus tota templi Hierosolymitani structura cum partibus suis, altari caeterisque eò pertinentibus, è Talmudistarum aliorumque Judaeorum scriptis distinctè explicatur, variaque Scripturae S. loca illustrantur Operâ & studio Constantini L'Empereur De Oppyck, SS. Theol. Doct. & Ling. Heb. ac Chald. in Academia Lugduno-Batava Professoris. Lvgdvni Batavorvm, Ex Officinâ Bonaventurae & Abrahami Elzevir. Academ. Typograph. 1630.* 92.
Endegeest 364, 441. zie ook: Schouwen, Jan van Foreest van. Schouwen, Nicolaes van.
Engeland (Engelsen, Engels) 4, 5, 9, 14, 17, 18, 23, 24, 25, 26, 29, 31, 35, 37, 38, 39, 41, 43, 45, 46, 48, 50, 51, 52, 53, 58, 62, 65, 73, 74, 76, 78, 84, 85, 88, 89, 90, 93, 94, 95, 98, 100, 104, 112, 113, 122, 127, 128, 131, 133, 134, 136, 137, 138, 140, 144, 145, 147, 148, 149, 151, 156, 157, 158, 159, 161, 164, 165, 167, 168, 170, 171, 172, 173, 175, 176, 178, 179, 181, 184, 186, 187, 189, 190, 191, 194, 199, 200, 201, 206, 207, 208, 212, 214, 215, 216, 217, 219, 220, 223, 225, 226, 232, 234, 238, 240, 243, 244, 248, 251, 253, 259, 261, 265, 266, 267, 268, 270, 271, 272, 274, 275, 276, 278, 279, 280, 284, 285, 286, 289, 290, 293, 295, 296, 298, 302, 305, 307, 309, 310, 312, 314, 319, 321, 323, 325, 327, 337, 343, 345, 350, 351, 353, 354, 358, 359, 365, 366, 367, 368, 374, 375, 377, 380, 381, 382, 386, 387, 388, 392, 395, 396, 397, 399, 403, 406, 407, 409, 413, 415, 416, 417, 420, 421, 428, 430, 432, 433, 436, 442, 443, 444, 445, 446, 447, 449, 450, 451, 457, 458, 459, 460, 461, 462, 463, 464, 465, 466, 476, 477, 478, 479, 481, 482, 487, 489, 491, 493, 494, 496, 498, 500, 502, 505, 508, 510, 513, 514, 517, 519, 521, 522, 523, 524, 525, 526, 528, 531, 532, 535, 537, 540, 541, 544, 547, 550, 553, 555, 556, 558, 563, 564, 565, 568, 570, 571, 572, 573, 574, 578, 579, 584, 586, 587, 589, 590, 591, 592, 594, 595, 598, 599, 603, 604, 606, 607, 608, 610, 611, 612, 616.
Engeland, koning van, zie Jacobus I. Karel I.
Engeland, koningin van, zie Henriette Marie.
Enkhuizen 107.
Ennius, Quintus 310.
Ennius, Quintus *Annales.* 310.
Ennodius, Magnus Felix 356[4].
Ennosigaeus, zie Neptunus.
Ensisheim 8, 12, 13.
Ensishemum, zie Ensisheim.
Epinal 192.
Episcopius, Simon 615, 616.
Episcopius, Simon *Epistola viri docti ad amicum. 1624.* 615.
Episcopius, Simon *Responsio ad defensionem Ioan. Cameronis, quam opposuit Examini sententiae suae. 1650.* 615.
Epstein, Johan 48, 49, 245, 349, 403.
Erasmus, Desiderius 147.

Erasmus, Desiderius *Familiarivm Colloqviorvm Formvlae, Et Alia Qvaedam, Per Des. Erasmvm Roterodamvm, Basileae Apvd Ioannem Frobenivm An. M.D.XVIII.* 147.
Erfordia, zie Erfurt.
Erfurt 20, 434, 602.
Erinyen 111.
Erizzo, Francesco 338[9].
Erlach, Johann Ludwig von 237[12], 243, 324.
Erlau (Eger) 295.
Ermensteinum, zie Ehrenbreitstein.
Erpenius, Thomas 146[11].
Esa, zie Oise.
Escrocantes, zie Croquants.
Esia, zie Oise.
Espernonius, zie Nogaret de La Valette, Jean Louis de.
Este, hertog van Modena, Alfonso 212[1].
Este, Borso d' 212[1].
Este, hertog van Modena, Francesco d' 10[13], 22, 24, 27, 50, 51, 52, 53, 54, 63, 78, 85, 94, 97, 101, 119, 121, 124, 139, 152, 174, 212, 395.
Esterházy en van Beregh, Nikolaus, graaf van 97[19].
Estland 359.
Estonia (Esthonia), zie Estland.
Estouteville, hertog van, zie Orléans, Henri d'.
Estrées, hertog van, zie François Annibal.
Ethiopië 561.
Etruria (Etruscus), zie Toscane.
Etruscus Jr., Claudius 470.
Etruscus Sr., Claudius 470, 472.
Euboeïsche Zee 372.
Euboicum mare, zie Euboeïsche Zee.
Euripides 74, 143, 164.
Euripides *Fragmenta.* 74, 143.
Euripides *Iphigenia in Tauris.* 164, 171.
Euripides = Amsterdam 303.
Europa (Europees) 35, 182, 439.
Eusebius = Plessis de Richelieu, Jean Armand du 17, 59, 60, 91, 102, 123, 157, 179,

201, 266, 269, 315, 340, 341, 432, 449, 462, 479, 481, 482, 526, 537, 538.
Eusebius van Caesarea 578.
Euskercke, Johan van 216, 282.
Euxinus Pontus, zie Zwarte Zee.
Eva (kluizenaarster) 187[3].
Evan, zie Bacchus.
Evangelisch 140, 362, 388, 476, 479, 485, 537.
Evertsen, Jan 5[15], 6, 344.
Ewsum, Anna van 146[6].
Extract van een seecker gheintercipieerde brief, geschr. wt Ceulen den 3 Sept. N. St. 1636 de welcke een Raets-heer vanden Cheurvorst van Ceulen aen een Raets-heer van den Biss. van Wurtsburg heeft gheschr., handelende van seer gewichtige saecken tot groot bedroch ende omleydinghe van S. Kon. Maj. van Engelandt ... s'Grav., Lud. Breeckevelt ... 1636. 521.
Extrait d'une lettre intercepte, escrite le 3 Septembre dernier par un Conseiller de l'Electeur de Cologne, à un autre du Conseil de l'Evesque de Wirtzbourg, & imprimée en Holande. 1636. 522.

F

Fabius = Beaumont, Simon van 18, 25, 27, 62, 71, 77, 100, 101, 123, 135, 178, 201, 202, 253, 286.
Falkenberg, Dietrich von 79[12].
Falkenberg, Melker (Melchior) 359[9].
Famars, heer van, zie Levin, Philippe van.
Fanino, Lucas 65.
Farnese, hertog van Parma, Alessandro 103[7].
Farnese, Maria 121[5].
Farnese, hertog van Parma, Odoardo 7, 9, 10, 12, 13, 21, 22, 23, 26, 38, 42, 46, 47, 51, 52, 53, 55, 59, 63, 64, 65, 84, 85, 96, 97, 103, 119, 121, 124[9], 139, 152, 174, 175, 181, 191, 199, 202, 208, 210, 212, 213, 229, 237, 251, 253, 263, 267, 269, 270, 281, 294, 311, 313, 322, 338, 373, 375, 376, 379, 392, 395, 408, 414, 415, 421, 425, 429, 433, 438, 440, 442, 446, 463, 483, 491, 506, 511, 531, 533, 537, 549, 573, 591, 593, 602, 604.
Farnese, hertog van Parma, Odoardo *Manifeste.* 55, 103. zie ook: *Considerations faictes sur le Manifeste escrit par le Duc de Parme.*
Farnese, hertog van Parma, Ottavio 103[5].
Farnesi 520.
Farnesium, zie Farnesi.
Faure, Angélique 369.
Faure, sieur de Berlize, Nicolas 336, 369, 374, 375, 504, 508, 520, 522.
Felde, Johann von 143[2].
Felix = Grotius, Hugo 17, 44, 105, 302, 303, 481, 483, 517, 544.
Fenestrangium, zie Fénétrange.
Fénétrange 330, 353, 358.
Fenouillet, Pierre 64.

Feodosia 372, 376.
Fera, zie La Fère.
Ferdinand, fort 57, 61.
Ferdinand II, keizer van Duitsland 2, 3, 4, 5, 8, 9, 10, 11, 12, 13, 18, 24, 27, 28, 31, 34, 35, 36, 39, 42, 44, 45, 50, 52, 53, 54, 56, 60, 63, 65, 68, 69, 72, 74, 75, 78, 83, 85, 89, 90, 93, 97, 98, 100, 104, 111, 113, 121, 125, 126, 128, 129, 132, 137, 138, 139, 140, 142, 144, 148, 149, 150, 151, 152, 155, 156, 158, 159, 165, 166, 170, 175, 184, 188, 189, 190, 196, 199, 208, 212, 213, 215, 217, 219, 221, 226, 229, 231, 232, 234, 235, 238, 242, 243, 247, 250, 252, 258, 259, 260, 263, 264, 265, 271, 272, 273, 274, 279, 280, 281, 283, 290, 291, 293, 295, 296, 298, 303, 311, 316, 319, 321, 323, 324, 329, 330, 333, 335, 338, 339, 341, 348, 349, 352, 353, 358, 359, 360, 363, 366, 367, 369, 370, 371, 372, 375, 379, 380, 381, 382, 385, 388, 391, 392, 394, 396, 401, 403, 404, 409, 413, 414, 415, 416, 419, 421, 424, 426, 429, 430, 431, 433, 435, 436, 437, 439, 446, 449, 454, 457, 458, 459, 460, 463, 464, 473, 474, 475, 476, 477, 478, 481, 482, 483, 484, 485, 487, 489, 490, 493, 494, 498, 500, 501, 503, 505, 510, 517, 518, 519, 521, 522, 523, 525, 526, 527, 531, 533, 538, 541, 544, 547, 550, 551, 552, 554, 555, 556, 557, 559, 562, 563, 565, 566, 570, 571, 573, 575, 584, 585, 587, 588, 589, 590, 592, 593, 595, 597, 599, 600, 602, 604, 606, 607, 608, 610, 611, 612.
Ferdinand II, keizer van Duitsland *Copie de la lettre de sa Maiesté Imperialle avx Bovrge-maistres et Magistrats de la Cité de Liège. Datée à Vienne le 3. de Feburier 1636.* 139.
Ferdinand II, keizer van Duitsland *Propositie. Ghedaen by de Keyserl. Maj. in de Vergad. der RijcxVorsten tot Regensburgh (in d. 15 Sept.). Getransl. uyt het Hooghduyts ... s'Gravenhage. Lud. Breeckevelt ... 1636.* 458.
Ferdinand III, keizer van Duitsland 11, 23, 31, 111, 170, 175, 190, 212, 226, 231, 259, 273, 275, 279, 283, 291, 295, 319, 324, 367, 370, 371, 372, 375, 382, 392, 394, 396, 404, 483, 487, 493, 517, 521, 523, 526, 550, 555, 557, 563, 570, 585, 600, 606, 608, 612.
Ferdinand, zoon van Maria Anna (dochter van Ferdinand II) 265, 396.
Feria, graaf van, zie Pimentel, Emmanuel.
Fernandina, hertog van, zie Toledo y Osorio, García de.
Fernandinus, zie Toledo y Osorio, García de.
Fernando, kardinaal-infant van Spanje, Don 4, 7, 29, 75, 84, 85, 89, 110, 111, 114, 152, 175, 207, 213, 215, 225, 226, 247, 289, 293,

321, 329, 352, 357, 391, 395, 443, 458, 494, 510, 518, 525, 532, 565, 571, 575. zie ook: Chifflet, J.
Ferrette 280.
Feuillants 545.
Feuquèrius, zie Pas, Manasse de.
Feuquières, markies van, zie Pas, Manasse de.
Feurdrain, heer van, zie Longueval, Achille de.
Filippine 71.
Finale, zie Finale Marina.
Finale Marina 190.
Finnicum mare, zie Finse Golf.
Finse Golf 583.
Fiorenzuola 460.
Firstenbergum, zie Fürstenburg.
Flandria (Flandricus), zie Vlaanderen.
Fleming, Oliver 380.
Flissinga, zie Vlissingen.
Florence 10, 24, 27, 60, 265, 294, 375, 433, 535, 538.
Florentia, zie Florence.
Florentiola, zie Fiorenzuola.
Florus, Lucius Annaeus 411.
Florus, Lucius Annaeus *Epitome bellorum omnium annorum DCC.* 411.
Flugi von Aspermont, Johann VI 10^{6}, 98^{3}, 371, 430.
Foederati Ordines, zie Staten-Generaal.
Foederati Ordines Belgii, zie Holland.
Folch, hertog de Cardona de Aragon y Cordova, Enrique Ramon 323^{5}.
Fons Bellaqueus, zie Fontainebleau.
Fontaine, Paul-Bernard, graaf de 363^{2}.
Fontainebleau 179, 188, 226, 414.
Fontaine-le-Comte, heer van, zie H(o)eufft, Johan.
Fontaine Peureuse, heer van, zie H(o)eufft, Johan.
Fontana, zie Fuentes.
Fontanette 270.
Fontani castellum, zie Fuentes.
Forant, Jacques 343^{5}, 345.
Forbes, Arvid 365, 519, 526, 594.
Foreest, Nanning van 30, 193, 194, 318.
Fosse 196.
Fossigny, heer van, zie Bouthillier, Claude le.
Foucaut, Claude 79, 98.
Fraga = Zweden 157.
Franche Comté 136, 161, 178, 179, 183, 188, 189, 190, 192, 198, 202, 203, 211, 215, 223, 237, 243, 252, 257, 260, 263, 266, 268, 294, 312, 314, 319, 321, 323, 332, 333, 335, 369, 387, 413, 454, 500, 503, 515, 522, 524, 527, 565, 575, 611.
Francia, zie Frankrijk.
Franciscanen (franciscaans) 578.
Francofurtum (ad Moenum), zie Frankfurt am Main.
François Annibal, hertog van Estrées, markies van Coeuvres 85, 109, 138, 152, 358, 370, 395.

Franconia, zie Franken.
Franken (Frankisch) 41, 355.
Frankfurt 89, 142, 167, 212, 229, 260, 261, 263, 264, 268, 353, 355, 359, 467, 489, 491, 586, 619, 620.
Frankrijk (Fransen, Frans) 2, 4, 5, 7, 8, 9, 10, 11, 12, 13, 14, 15, 16, 17, 21, 22, 23, 24, 26, 28, 30, 31, 32, 33, 35, 36, 37, 38, 39, 41, 42, 43, 44, 45, 46, 47, 48, 49, 50, 51, 52, 53, 54, 55, 57, 58, 59, 60, 61, 62, 63, 64, 65, 68, 69, 70, 73, 74, 75, 76, 78, 81, 84, 85, 86, 88, 90, 91, 92, 94, 95, 96, 97, 98, 99, 100, 102, 103, 104, 105, 106, 107, 108, 109, 110, 111, 112, 113, 114, 115, 116, 117, 119, 120, 121, 122, 123, 124, 125, 126, 127, 128, 129, 130, 131, 132, 133, 135, 136, 137, 138, 139, 140, 141, 144, 145, 146, 147, 148, 149, 150, 151, 152, 153, 154, 155, 156, 157, 158, 159, 161, 163, 164, 165, 166, 168, 169, 170, 171, 172, 173, 174, 175, 176, 177, 178, 179, 180, 181, 183, 184, 185, 186, 187, 188, 189, 190, 191, 192, 193, 194, 196, 197, 198, 199, 200, 201, 202, 203, 204, 206, 207, 208, 209, 210, 211, 212, 213, 214, 215, 216, 217, 218, 219, 220, 221, 222, 223, 224, 225, 226, 227, 228, 229, 231, 234, 235, 236, 237, 238, 239, 240, 241, 242, 243, 244, 245, 247, 248, 249, 250, 251, 252, 253, 254, 255, 256, 257, 259, 261, 262, 263, 265, 266, 267, 268, 269, 270, 271, 273, 274, 275, 276, 278, 279, 280, 281, 283, 284, 285, 287, 289, 290, 291, 293, 294, 295, 296, 297, 298, 299, 300, 302, 304, 309, 310, 311, 312, 313, 314, 315, 317, 319, 320, 321, 322, 323, 324, 327, 329, 330, 331, 332, 333, 334, 335, 336, 337, 338, 339, 340, 341, 342, 343, 344, 346, 347, 348, 349, 351, 352, 353, 354, 356, 357, 358, 359, 360, 361, 362, 363, 364, 365, 366, 367, 368, 369, 370, 371, 372, 373, 374, 375, 376, 377, 378, 379, 381, 382, 383, 384, 385, 386, 387, 388, 389, 390, 392, 394, 395, 396, 397, 399, 401, 403, 404, 405, 407, 408, 412, 413, 414, 415, 416, 418, 419, 420, 421, 422, 425, 426, 427, 428, 429, 430, 432, 433, 434, 436, 437, 438, 439, 440, 442, 443, 444, 445, 446, 447, 448, 449, 450, 452, 453, 454, 455, 457, 458, 459, 460, 461, 463, 464, 465, 473, 474, 475, 476, 477, 478, 479, 480, 481, 482, 483, 484, 485, 486, 488, 489, 490, 491, 492, 493, 494, 495, 497, 498, 499, 500, 502, 504, 505, 506, 507, 508, 509, 510, 511, 512, 513, 514, 515, 516, 517, 518, 519, 520, 522, 523, 524, 525, 526, 527, 528, 530, 531, 532, 533, 534, 535, 536, 537, 538, 539, 540, 541, 543, 545, 547, 549, 550, 551, 552, 553, 554, 558, 559, 560, 561, 562, 563, 564, 565, 566, 567, 568, 570, 571, 572, 573, 574, 575, 576, 577, 579, 580, 583, 584, 585, 586, 587, 588,

589, 590, 591, 592, 593, 594, 595, 596, 597, 598, 599, 600, 601, 602, 603, 604, 605, 606, 607, 608, 609, 610, 611, 612, 613, 614, 615, 617, 618.
Frankrijk, koning van, zie Hendrik IV. Lodewijk XIII.
Frankrijk, koningin van, zie Anna van Oostenrijk.
Frarin (?) 527.
Frederik I Barbarossa 15, 74, 76.
Frederik III, koning van Denemarken 349[9].
Frederik V, keurvorst van de Palts, de Winterkoning 4[7], 9[10], 17, 29, 30, 35, 38, 45, 52, 84, 85, 89, 98, 136, 144, 156, 171, 189, 191, 208, 240, 264, 279, 285, 289, 323, 345, 367, 428, 429, 442, 444, 445, 449, 493, 494, 498, 522, 564, 591, 592, 598.
Frederik Hendrik, graaf van Nassau 5, 15, 17, 18, 25, 29, 30, 31, 39, 40, 41, 42, 44, 56, 60, 62, 65, 70, 71, 72, 76, 77, 90, 91, 99, 100, 104, 106, 118, 125, 127, 135, 137, 144, 149, 151, 161, 180, 193, 194, 220, 223, 227, 232, 247, 267, 275, 283, 284, 285, 289, 290, 291, 292, 298, 302, 303, 309, 310, 312, 314, 318, 332, 342, 345, 347, 348, 358, 364, 365, 368, 369, 374, 376, 377, 381, 382, 386, 388, 390, 403, 405, 408, 416, 417, 427, 428, 433, 434, 437, 440, 443, 447, 450, 451, 462, 476, 479, 481, 484, 485, 486, 492, 495, 499, 501, 502, 516, 526, 529, 533, 536, 540, 544, 545, 556, 575, 586, 590, 594, 596, 599, 600, 606, 609.
Frederik Hendrik (schip) 304.
Freiburg 190, 237, 323.
Fréjus 265.
Frezeau de La Frezelière, gezegd de markies van La Frezelière, Isaac de 181[7].
Friburgum, zie Freiburg.
Friesland (Friezen) 3, 78.
Friis Jr., Christian 195[2].
Friis Sr., Christian 195[2].
Frisia Orientalis, zie Oost-Friesland.
Frisius (?) 416.
Friulium, zie Fréjus.
Fruterus (Fruytiers), Lucas 146[9].
Fruterus (Fruytiers), Lucas *Lvcae Frvterii Brugensis Librorvm Qui recuperari potuerunt Reliqviae. Inter quos verisimilium Lib. II. Et versvs miscelli. Additus Ivlii Severiani prisci scriptoris liber Omnia nunc primùm edita, curâ V.N. Iani Dovsae A Nortwyck. Lvgdvni Batavorvm, Ex Officina Christophori Plantini. D.M.LXXXIV.* 146.
Fuentes 50, 53, 54, 97, 102, 251, 392, 395.
Fugger, Johann Ernst 75, 83, 547, 573, 589.
Fuhra, zie Fuhre.
Fuhre 619, 620.
Funk, Andreas Siegmund 587.
Fürstenburg 430.

G

Gadicum mare 208.

Gaditanum fretum, zie Gibraltar.
Gaert(z)a, zie Gartz.
Gaillard, sieur de La Motte-Lussan, Gilles.
Gaillard, sieur de La Motte-Lussan, Gilles. *Le prosélyte évangelique, livre auquel le vray christianisme est solidement establi et le papisme clairement refuté, par L.S.G.G.P. escuyer, docteur en droicts; Orange, Est. Voysin, 1635.* 26.
Galba, Servius Sulpicus 413.
Galicië 265.
Galilei, Galileo 325, 326, 398, 399, 400, 499, 569, 595, 596.
Galilei, Galileo *L'Usage du quadran ou de l'horloge physique universel, sans l'aide du soleil ni d'autre lumière, lequel peut servir pour trouver et marquer les longitudes, tant sur la terre que sur la mer. Paris, P. Rocolet 1639.* 326, 398, 400, 569.
Gall, dr. Gillis van der 118, 232.
Gallas, Matthias, graaf 39, 42, 45, 47, 97[13], 99, 102, 156, 158, 212, 221, 235, 242, 250, 252, 258, 263, 273, 279, 283, 291, 293, 296, 298, 311, 321, 330, 333, 335, 339, 341, 353, 358, 359, 367, 368, 369, 372, 379, 382, 385, 392, 394, 396, 404, 409, 413, 414, 416, 419, 421, 422, 429, 454, 458, 459, 463, 476, 477, 478, 481, 484, 489, 490, 491, 500, 501, 503, 505, 506, 510, 519, 522, 523, 524, 525, 526, 527, 533, 535, 538, 552, 554, 563, 575, 585, 587, 600, 602, 604, 607, 611.
Gallasius, zie Gallas, Matthias, graaf.
Gallia (Galli, Gallicus, Gallicanus), zie Frankrijk, (Fransen, Frans).
Gallicanisme 188.
Gallicia, zie Galicië.
Gambacorte, Geraldo 10, 235, 236, 239.
Ganymedes 110.
Gardie, Jacob de la 58, 100, 176, 277, 291, 343, 345, 365, 504, 508, 532, 551, 553, 582.
Gartz 49, 50, 68, 88, 104, 219, 349, 487, 618.
Gartzium, zie Gartz.
Gascogne 489, 490, 500, 503, 504, 506, 507, 519, 522, 533.
Gassion, Jean, graaf van 358[1].
Gaston Jean-Baptiste de France, hertog van Orléans 11, 14, 59, 60, 61, 64, 65, 66, 79, 85, 113, 126, 128, 138, 174, 184, 188, 192, 200, 226, 266, 297, 310, 313, 321, 333, 334, 336, 339, 341, 357, 369, 375, 386, 387, 389, 394, 401, 403, 404, 413, 414, 419, 420, 422, 442, 457, 459, 462, 477, 478, 482, 484, 503, 507, 520, 527, 528, 531, 533, 536, 546, 550, 551, 552, 553, 554, 559, 563, 566, 573, 574, 576, 585, 586, 587, 588, 589, 592, 593, 594, 602, 604, 605, 607, 609, 611, 612, 617.
Gatinara, zie Gattinara.

Gatta, Carlo della 281[10].
Gattinara 395.
Gavre, prins van, zie Egmond, Lamoraal, graaf van.
Gazette de France 1636. 201.
Geel 57.
Geertruidenberg 435.
Gelderland (Gelders) 56.
Geldria, zie Gelre.
Geleen, graaf van, zie Huyn, Gottfried.
Gelre 28, 40, 71, 118.
Gendt en Oyen, heer van Dieden en van Biesterveld, Otto van 435.
Generaliteit, zie Staten-Generaal.
Geneva (Genevensis, Genevalis), zie Genève.
Genève 58, 139, 148, 196, 239, 255, 259, 297, 394, 398, 400, 437, 529, 569, 595.
Gennep 56, 57, 71.
Genua 8, 12, 14, 60, 64, 139, 158, 190, 213, 265, 281, 294, 311, 313, 338, 375, 425, 429, 430, 433, 458, 460, 463, 477, 478, 482, 484, 534.
Genua, Golf van 9, 84, 395, 458, 484, 507, 520, 572, 575, 577, 591.
Georg Wilhelm, keurvorst van Brandenburg 20, 41, 127, 212, 215, 225, 226, 257, 265, 269, 392, 396, 458, 464, 523, 526, 571, 573, 606, 619.
Gereformeerden (gereformeerd) 26, 64, 117, 124, 150, 309, 357, 388, 461, 595, 614.
Gerfelius 295.
Gering, U. 169.
Gerlach, Samuel 462[3], 465.
Gerlach, Samuel *Hugonis Grotii Frage vnd Antwort vber den H. Catechismum für seine Tochter Cornelia / gestellet / Worinnen vnser gantzes Christenthumb auffs kürtzeste verfasset ist / Auss den Holländischen in Hochteutsche Verse vbergesetzet / kaum an zweyen Orten nothwendig geendert / vnd mit Sprüchen Heiliger Schrifft erläutert / Neben angehengtem Leben / etc. Christi / Von M. Samuel Gerlachen / aus dem Hertzogthumb Würtemberg / Bischofflichen Lübeckischen / vnd Fürstlichen Hollsteinischen Hoffpredigern zu Euthin. Im Jahr: NacH soLCher bösen Zeit ein eWigfreW Den-Leben // WoLLst / O Herr / Lieber Gott VnD HeLffer / aLLē gebē! Lübeck / Gedruckt durch Valentin Schmalhertz / In verlegung Heinrich Schermwebel.* 462, 465, 513.
Germania (Germani, Germanus, Germanicus), zie Duitsland.
Germanicus, Gaius Caesar Augustus 471[2].
Germuyden 435.
Gersdorff, Joachim de Tundbyholm 246[4], 247, 305, 306, 382.
Gerson, Jean Charlier 169[8], 197, 222.
Gerson, Jean Charlier *Joannes Gerson, De Auferibilitate papae tractatus.* 169, 197, 222.
Gevaerts, Jean Gaspard 411, 468, 471.
Gevaerts, Jean Gaspard *Pvblii Papinii Statii Opera Omnia. Ianus Casperius Gevartius recensuit, et Papinianarvm lectionvm lib. V illustravit, Accessit nunc primum Copiosissimus Index. Lvgdvn. Batavor. Apvd Iacob. Marcvm. MDCXVI.* 411, 468.
Gevartius, zie Gevaerts, Jean Gaspard.

Gheynst, Janneke van der 103[6].
Ghiraï-Inayet 372[3], 376, 534.
Gibraltar 204, 209, 213, 215, 216, 225, 293.
Gillot, Jacques 73[4], 76.
Ginetti, Martio, kardinaal 65, 75, 78, 83, 121, 323, 370, 375, 405, 414, 420, 426, 428, 440, 449, 458, 459, 463, 485, 490, 505, 508, 521, 525, 528, 532, 547, 559, 572, 602, 605, 610.
Girard (Pigard), zie Maillé, Dubois.
Giraut, René 48, 49, 87, 245, 287, 522, 572.
Giuglaris, Luigi 270[7].
Giuglaris, Luigi *Excellentissimi herois Joannis Toerasii, Galliae marescalchi, epitaphium ... P. Aloysius Juglarii ... Taurino 1636.* 270.
Glarges, Cornelis de 216.
Glarges, Gilles de 30, 193[21], 194, 216.
Glaucias 470.
Glenawley, co. Fermanagh, lord of, zie Hamilton, Hugh.
Glenius, zie Huyn, Gottfried.
Gluckstadt 190, 479.
Glurneck 203.
Goa 304.
Godefroy, Jacques 577. zie ook: Theodosius II, keizer.
Godefroy, Théodore 547, 573[6], 589, 590, 606, 609.
Goeree 304.
Gofredi, sieur 84.
Goltstein, Joachim van 3, 4.
Gondi, hertog van Retz, Albert de 280.
Gondi, hertog van Retz, markies van Belle-Isle, Henri de 280[6], 284.
Gondi, hertog van Retz, Jean François Paul de 330, 352, 357, 414.
Gonzaga, Anna 429[3].
Gonzaga, hertog van Mantua, Carlo I 38, 65, 113, 124, 139, 163, 174, 213, 338, 371, 375, 376, 429, 444, 520.
Gonzaga, hertog van Mantua, Carlo II (III) 65[4].
Gonzaga, Eleonora 65, 190[7].
Gonzaga, hertog van Mantua, Francesco 265[9].
Gonzaga, Maria Louisa 52[10], 191, 212[19], 522[9].
Gordon, John 380.
Goten 185, 276, 354, 355, 479, 581.
Gothard 139, 211, 593.

Gothofredus, zie Godefroy.
Götz, Johann, graaf van 281[7], 353, 359, 381, 396, 414, 460, 487, 557, 585, 597, 599, 600.
Gouda 32, 496.
Gouda (schip) 343.
Gouden Bul 494.
Gouffier, seigneur de Crèvecoeur, de Bonnivet et de Cazabel, Henri Marc Alphonse Vincent 324[8].
Goulu, dom Jean 133.
Gracchus = Frederik Hendrik 44, 62, 90, 100, 106, 125, 127, 135, 285, 289, 302, 462, 479, 481.
Graecia (Graecus), zie Griekenland.
Graia, zie Gray.
Gramont, graaf van Guiche, Antoine, hertog van 189, 227, 332, 339, 492, 503, 506, 509, 519, 573, 574, 588, 594, 609.
Gramontius, zie Gramont, Antoine, hertog van.
Gran 517, 551, 555, 559.
Grana, markies van, zie Caretto, Francisco del.
Graswinckel, Alida 2, 15, 40, 74, 75, 107, 131, 134, 147, 160, 169, 197, 277, 292, 309, 318, 440, 466, 514, 557, 568, 569, 598, 616.
Graswinckel, Dirck (Theodoricus) 2, 117, 142, 145, 146, 169, 172, 177, 194, 232, 267, 275, 276, 282, 308, 346, 376, 407, 514, 548, 568, 583, 595.
Graswinckel, Dirck (Theodoricus) *Theodori Graswinckelı Delphensis, I.C. Libertas Veneta sive Venetorvm in se ac suos imperandi ivs. Assertum contra anonymum Scrutinii scriptorem. Lugduni Batavorum, Ex Officinâ Abrahami Commelini. MDCXXXIV.* 2, 275.
Graswinckel, Dirck (Theodoricus) *Maris liberi vindiciae adversus Petrum Baptistam Burgum, Ligustici Maritimi Dominii Assertorem. Hagae Comitum 1652.* 143.
Graswinckel, Dirck (Theodoricus) *Theod. J.F. Graswinckelı I.C. Maris liberi vindiciae: Adversus Gulielmum Welwodum Britannici Maritimi Dominii Assertorem. Hagae Comitum, Ex Typographiâ Adriani Vlac. MDCLIII.* 143.
Graswinckel, Dirck (Theodoricus) *Theod. I.F. Graswinckelı, I.C. Delphensis, Strictvrae ad Censuram Ioannis à Felden i.u.D. Ad libros Hvgonis Grotii De Ivre Belli ac Pacis. Amstelaedami, Typis Ioannis Blaev, MDCLIIII.* 143.
Graswinckel, Dirck (Theodoricus) *Silvestrina summa.* 146.
Graswinckel, Dirck (Theodoricus) *Theod. J.F. Graswinckeli, Vindiciae Maris liberi adversus V.C. Jan. Seldenum.* 143, 232, 514, 548, 568, 583, 595.
Graswinckel, mr. Simon 2, 15, 73.
Graubünden 8, 10, 11, 12, 13, 14, 16, 23, 25, 26, 50, 52, 54, 55, 58, 85, 86, 94, 97, 102, 109, 113, 119, 120, 121, 122, 124, 128, 129, 139, 146, 149, 155, 156, 159, 166, 168, 175, 178, 181, 184, 191, 199, 202, 207, 209, 210, 211, 213, 215, 218, 221, 225, 226, 231, 236, 237, 243, 247, 249, 250, 252, 254, 259, 266, 271, 279, 284, 286, 294, 297, 299, 306, 311, 312, 314, 317, 322, 330, 335, 338, 352, 354, 359, 361, 367, 371, 375, 378, 379, 392, 395, 401, 404, 408, 414, 418, 421, 425, 429, 430, 433, 434, 436, 438, 440, 444, 446, 450, 454, 458, 460, 464, 473, 478, 482, 483, 484, 485, 486, 489, 491, 497, 501, 502, 511, 521, 523, 528, 530, 533, 537, 549, 553, 557, 560, 564, 566, 573, 588, 591, 593, 602, 604, 618.
's-Gravenambacht, heer van, zie Nat, Cornelis van der.

's-Gravenhage, zie Haag, Den.
Gray 192, 421.
Grevelingen 535.
Griekenland (Grieken, Grieks) 32, 73, 81, 91, 92, 111, 112, 133, 134, 164, 171, 222, 224, 248, 350, 355, 372, 384, 411, 413, 461, 470, 479, 578.
Griethausen 31, 37, 40, 43, 44.
Griethusa, zie Griethausen.
Griffe, zie Grift.
Griffoni, Ugolini 238.
Grift (= Grebbe) 118.
Grobbendonck, heer van, zie Schetz, Anthony. Schetz, Lancelot.
Grobbinger, (kapitein) 194.
Gröningen 90.
Gronovius, Johann Friedrich 309, 350, 409, 410, 411, 417, 468, 470.
Gronovius, Johann Friedrich *Johannis Frederici Gronovii in P. Papinii Statii Silvarum Libros V. Diatribe Ad Th. Graswinckelium Equitem & JC. Hagae-Comitis, Ex Officina Theodori Maire. MDCXXXVII.* 410, 411, 468. zie ook: Casaubonus, Isaac.
Groot, Adriana de 2, 74, 194, 544, 545, 547, 556, 583, 594.
Groot, Alida de 2, 75, 107, 134, 147, 160, 169, 197, 277, 292, 466, 569, 616.
Groot, Anna de 2, 75, 107, 134, 147, 160, 169, 197, 277, 292, 466, 569, 616.
Groot, Cornelia de 2, 34, 68, 75, 82, 131, 145, 180, 195, 220, 223, 309, 318, 346, 347, 407, 417, 543, 548, 581, 598.
Groot, Cornelis de 2, 6, 15, 19, 21, 25, 36, 47, 50, 56, 73, 93, 95, 99, 118, 145, 172, 218, 220, 243, 245, 254, 287, 289, 316, 495, 498, 513, 517, 595.
Groot, Diederik (Dirck) de 2, 15, 25, 34, 40, 56, 73, 81, 82, 91, 100, 125, 131, 135, 141, 145, 195, 220, 223, 244, 284, 289, 309, 318,

346, 347, 377, 378, 407, 417, 464[7], 480, 518, 526, 543, 544, 548, 567, 581, 595, 598.
Groot, Dirck Pietersz. de 31.
Groot, Françoise de 514[7], 545, 557, 568, 598, 616.
Groot, Frans de 147[3].
Groot, Jacob II de 2, 75, 107, 134, 147, 160, 169, 197, 277, 292, 466, 569, 616.
Groot, Jan de 2, 15, 40, 73, 107, 110, 130, 134, 145, 147, 160, 169, 193, 197, 277, 292, 309, 331, 342, 346, 350, 364, 393, 405, 417, 464, 466, 546, 557, 583, 616.
Groot, Johan de 2, 75, 107, 108[1], 134, 147, 160, 169, 197, 277, 292, 466, 569, 616.
Groot, Maria de (dochter van Willem de Groot) 2, 75, 107, 134, 147, 160, 169, 197, 277, 292, 466, 569, 616.
Groot, Pieter de 2, 15, 32, 34, 73, 74, 75, 80, 81, 106, 126, 129, 130, 133, 141, 145, 147, 169, 220, 308, 317, 346, 350, 351, 377, 407, 408, 448, 480, 492, 513, 514, 518, 543, 568, 581, 595.
Groot, Pieter de *Sophompaneas Tragedie Vertaelt wt het Latijn vanden Heer H. de Groot, t'Amsterdam, By Wilhelm Blaev, MDCXXXV.* 106.
Groot, Titia de 2, 75, 107, 134, 147, 160, 169, 197, 277, 292, 466, 569, 616.
Groot, Willem de 16, 18, 41, 101, 108, 130, 131, 140, 141, 145, 169, 179, 180, 195, 196, 216, 223, 244, 248, 291, 299, 308, 309, 347, 363, 365, 378, 393, 406, 418, 513, 514, 546, 557, 567, 598, 614, 617.
Groot Britannië, zie Engeland.
Grote Kerk, zie Sint-Jacobskerk.
Grotius, Hugo passim. *Hvg. Grotii Batavi Syntagma Arateorvm: opvs antiqvitatis et astronomiae stvdiosis vtilissimvm: Quo quae contineantur versa pagella indicabit. Ex Officinâ Plantinianâ, Apvd Christophorvm Raphelengivm, Academiae Lugduno-Batauae Typographum. MDC.* 112.
Grotius, Hugo passim *Hvgonis Grotii Sacra in qvibvs Adamvs exvl tragoedia aliorvmqve eivsdem generis carminvm cvmvlvs consecrata Franciae Principi Ex Typographio Alberti Henrici, Hagae Comitatensi. Anno MDCI.* 461.
Grotius, Hugo passim *Mare libervm sive de ivre qvod Batavis competit ad Indicana commercia dissertatio. Lugduni Batauorum. Ex Officinâ Ludovici Elzevirij. Anno M.DI.IX.* 4, 143, 164, 201, 308.
Grotius, Hugo passim *Defensio fidei catholicae De satisfactione Christi Adversus Favstvm Socinvm Senensem: Scripta ab Hvgone Grotio. Lvgdvni Batavorvm Excudit Ioannes Patius, Iuratus & Ordinarius Academiae Typographus, Anno 1617.* 461, 465.
Grotius, Hugo passim *Hugonis Grotij Poemata, Collecta & magnam partem nunc primum edita à fratre Gvilielmo Grotio. Lugdun. Batav. Apud Andr. Clouquium. Anno 1617.* 106, 111, 133, 197, 513.
Grotius, Hugo passim *Hvgonis Grotii Vraghe en Antvvoordt: over Den Doop. Ghestelt in zijn ghevanckenisse voor zijn Dochter Cornelia de Groot. Int Iaer onses Heeren 1618.* 462, 513.
Grotius, Hugo passim *Dicta poetarvm qvae apvd Io. Stobaevm exstant. Emendata et Latino carmine reddita ab Hvgone Grotio. Accesserunt Plutarchi & Basilii Magni de usu Graecorum Poetarum libelli. Parisiis, Apud Nicolavm Bvon, in via Iacobaea, sub signis S. Claudij, & Hominis Siluestris. MDCXXIII.* 160.

Grotius, Hugo passim *Hvgonis Grotii de ivre belli ac pacis libri tres. In quibus ius naturae & Gentium: item iuris publici praecipua explicantur. Parisiis, Apud Nicolavm Bvon, in via Iacobea, sub signis S. Claudij, & Hominis Siluestris. MDCXXV. Cvm privilegio regis.* 143, 530.
Grotius, Hugo passim *Sensvs librorum sex, qvos pro veritate religionis Christianae Batavice scripsit Hugo Grotius. Lvgdvni Batavorvm. Ex Officina Iohannis Maire MDCXXVII.* 461, 465, 488, 513, 567, 616.
Grotius, Hugo passim *Inleiding tot de Hollandsche rechtsgeleertheyd. Beschreven by Hugo de Groot. In s'Graven-Hage, By de Weduwe van Hillebrant Iacobsz. van Wou. 1631.* 73, 81, 129, 308, 350, 514, 568.
Grotius, Hugo passim *Hvgonis Grotii de ivre belli ac pacis libri tres. In quibus jus Naturae, Gentium, item juris publici praecipue explicantur. Editio nova ab Auctore ipso recognita & correcta: de qua vide pagina sequenti. Amsterdami, Apud Gvilielmvm Blaev. MDCXXXII. Cum Privilegiis S. Caesareae Majestatis, & Christianissimi Galliarum Regis.* 308, 542.
Grotius, Hugo passim *Drie boecken Van Hvgo de Groot, Nopende het Recht des Oorloghs Ende des vredes. Haarlem 1635.* 160.
Grotius, Hugo passim *Hvgonis Grotii tragoedia Sophompaneas. Accesserunt, Tragoedia ejusdem Christvs patiens, et sacri argvmenti alia, Ex editione anni MDCXVII recusa emendatiora. Amsterdami, Apud Gvilielmvm Blaev, MDCXXXV.* 106, 461.
Grotius, Hugo passim *Hug. Grotii Poemata, Per Guil. Grotium denuo edita, aucta, & emendata. Lugduni Batav. Apud Hieronymum de Vogel. MDCXXXIX.* 82.

Grotius, Hugo passim *C. Corn. Tacitvs ex I. Lipsii Editione cum Not. et Emend. H. Grotii. Lvgdvni Batavorvm, Ex Officina Elzeviriana. Anno 1640.* 33.
Grotius, Hugo passim *Hvgonis Grotii Annotationes in libros Evangeliorvm. Cum tribus tractatibus & Appendice eo spectantibus. Amsterdami, Apud Ioh. & Cornelivm Blaev. MDCXXXXI.* 172, 466, 567, 581.
Grotius, Hugo passim *Hug. Grotii Poemata, omnia. Editio quarta. Lugduni Batav. Apud Hieronymum de Vogel. MDCXXXXV.* 82.
Grotius, Hugo passim *Hvgonis Grotii Annotationvm in Novvm Testamentvm, tomvs secvndvs. Parisiis, Sumptibus Authoris, Et prostant exemplaria Apud Viduam Gvlielmi Pelé, viâ Iacobaeâ sub signo Crucis Aureae. MDCXLVI.* 172, 480.
Grotius, Hugo passim *Hvgonis Grotii Annotationvm in Novvm Testamentvm pars tertia ac vltima. Cui subiuncti sunt eiusdem auctoris libri pro veritate religionis Christianae, ita digesti vt annotata svis quaeque Paragraphis sint subnexa. Parisiis, Typis Viduae Theod. Pepingvé, Steph. Mavcroy, viâ Citharaeâ, è regione viae Mathurinorum. MDCL.* 172, 480.
Grotius, Hugo passim *Historia Gotthorvm, Vandalorvm, & Langobardorvm: Ab Hvgone Grotio partim versa, partim in ordinem digesta. Praemissa sunt ejusdem prolegomena. Ubi Regum Gotthorum Ordo & Chronologia, cum Elogiis. Accedunt nomina appellativa & verba Gotthica, Vandalica, Langobardica, cum Explicatione. Auctorum ordinem Tabula Contentorum indicat. Amstelodami, Apud Ludovicum Elzevirium, MDCLV.* 286, 355, 452, 568, 570, 581.
Grotius, Hugo passim *Hvgonis Grotii Annales et historiae de rebvs Belgicis. Amstelaedami, Ex Typographejo Joannis Blaev. MDCLVII. Cum Privilegiis S.C. Majestatis; & Ordd. Belgicae Foederatae, nec non Holl. West-Frisiaeque, per annos quindecim.* 171, 567, 581.
Grotius, Hugo passim *Anthologia Graeca cum versione Latina Hugonis Grotii edita ab Hieronymo de Bosch. Ultrajecti e typographia B. Wild & J. Altheer, MDCCXCV.* 32, 40, 74, 81, 134, 160, 164, 169, 171, 195, 197, 216, 222, 244, 248, 276, 308, 350, 376, 542, 567, 580.
Grotius, Hugo passim *Iphigenia in Tauris.* 164, 171.
Grotius, Hugo passim *Remonstrantie nopende de ordre dye in de landen van Hollandt ende Westvrieslandt dyent gestelt op de Joden.* 577. zie ook: Courcelles, Etienne de. Davenport, Christopher. Gerlach, Samuel.
Grubbe, Lars 19, 36, 95, 120, 170, 183, 210, 236, 333, 334, 352, 357, 359, 386, 425, 426.
Gruterus, Janus 81[12].
Gruterus, Janus *Varii Discursus; sive prolixiores Commentarii ad aliquot insigniora loca Taciti atque Onosandri. In bibliopolio Commeliano. 1604.* 81.
Gruterus, Janus *Cornelii Taciti Opera quae exstant. Francofurti. 1607.* 81.
Gruterus, Janus *Ad Cornelium Tacitum discursus aliquot ... Editione secunda auctiores. Francofurti a.M. 1627.* 81.
Guadeloupe 24, 26.
Guardalupae insula, zie Guadeloupe.
Guardamiglio 10.
Guardamilia, zie Guardamiglio.
Guasco, Ludovico 102.
Guenettius, zie Ginetti, Martio, kardinaal.
Guevara, graaf van Oñate y Villa Mediana, Iñigo Veléz de 78, 84, 199, 265, 269, 296, 323, 443, 449, 494.

Guevara y Tasis, graaf van Oñate, Iñigo Veléz de 139, 250, 264, 295, 371, 372, 416, 443, 585, 606, 610.
Guez, seigneur de Balzac, Jean Louis 111, 133, 147, 193, 276, 545.
Guez, seigneur de Balzac, Jean Louis *Discovrs svr vne Tragedie de Monsieur Heinsius intitulée Herodes Infanticida A Monsievr Hvggens de Zuylichem, Conseiller & Secretaire de Monseigneur le Prince d'Aurange. A Paris, Chez Pierre Rocolet, Imprim. & Libr. ordinaire du Roy, au Palais, aux Armes du Roy & de la Ville. M.DC.XXXVI.* 111, 133, 147, 545.
Guiche, graaf van, zie Gramont, Antoine, hertog van.
Guidi del Bagno, Giovanni Francesco, kardinaal 186[12].
Guienne 113, 128, 198, 420, 479, 500, 504, 506, 509, 519, 520, 526, 527, 538, 547, 550, 552, 554, 563, 577, 591, 593, 600.
Guignones, don Alvaro de 240.
Guiscardi, Trajano, graaf 163[5], 305, 383.
Guise 249, 252, 255, 262, 274, 280, 283, 291.
Guise, hertog van, zie Lorraine, Charles de. zie Lorraine, Henri II de.
Guisia, zie Guise.
Gulden Vlies 470.
Gulik 3, 89, 494.
Gustaaf II Adolf, koning van Zweden 35, 58[8], 79, 88, 115, 132, 137, 239, 245, 329, 345, 353, 354, 358, 366, 414, 596, 599.
Gustaf Gustafsson, graaf van Nystadt en Wasaburg, (onechte zoon van Gustaaf II Adolf) 88[2].
Guyet, zie Andrada, Franciscus.

Guzmán, markies van Leganés, Diego Mexia Felipes de 10, 38, 42, 44, 46, 50, 51, 53, 54, 59, 63, 75, 76, 84, 128, 175, 211, 213, 238, 251, 266, 281, 294, 372, 408, 415, 430, 433.
Guzmán, markies van Mairena, Enrique Felípez de 156[7], 159.
Guzmán, hertog van Medina Las Torres, Felipe Ramirez de 152, 265.
Guzmán, graaf-hertog van Olivarès, Gaspar de 156, 158[15].
Guzmán, graaf van Monterey, Manuel de 25, 78, 85, 152, 295, 395, 433, 535, 538.
Gyllenhielm, Karl Karlsson 58, 100, 176, 277, 291, 343, 345, 365, 504, 508, 532, 551, 553, 582.
Gijsen, Jan 31.

H

Haag, Den 3, 7, 8, 15, 17, 21, 22, 31, 34, 40, 44, 47, 50, 51, 54, 57, 60, 61, 62, 64, 72, 75, 76, 77, 79, 92, 100, 102, 105, 106, 107, 108, 111, 116, 119, 120, 123, 125, 128, 130, 131, 135, 136, 138, 141, 144, 148, 164, 165, 167, 176, 180, 181, 194, 195, 201, 202, 204, 207, 208, 217, 218, 223, 224, 225, 234, 235, 244, 247, 249, 253, 255, 260, 261, 271, 273, 274, 282, 286, 287, 288, 289, 304, 305, 307, 309, 318, 319, 329, 330, 332, 333, 334, 345, 346, 347, 363, 364, 366, 367, 368, 370, 376, 377, 378, 386, 388, 390, 391, 398, 406, 407, 409, 412, 417, 419, 420, 425, 426, 445, 446, 448, 450, 451, 453, 457, 477, 480, 486, 488, 489, 492, 496, 502, 503, 504, 511, 512, 513, 514, 516, 517, 521, 522, 524, 530, 531, 537, 540, 546, 549, 557, 563, 564, 565, 567, 570, 582, 586, 595, 598, 599, 600, 603, 604, 613, 614.
Haag, subsidieverdrag van Den 377, 491, 495, 501, 502.
Haag, verdrag van Den 486, 525.
Haarlem 30, 193, 216, 393, 448, 496, 543.
Hadrianus, Publius Aelius 411[6].
Haersolte, Simon van 542, 544[1], 594.
Haersolte, heer van Swaluenborch en Oosterveen, Zweder van 486, 544[1].
Haga, zie Haag, Den.
Haga, mr. Cornelis 129, 511, 618.
Hagen, Gottlieb von 250, 253.
Hagenau 156, 159, 168, 173, 178, 183, 184, 189, 196, 200, 204, 208, 209, 210, 214, 215, 217, 227, 229.
Hagenovia, zie Hagenau.
Hahnweiler 238.
Hala, zie Halle.
Halberstadt 49, 250, 493.
Halberstadum, zie Halberstadt.
Halla, zie Halle.
Halle 20, 70, 493.
Hals, Franciscus 221.
Ham 293, 487.
Hamburg 5, 21, 26, 35, 36, 42, 60, 66, 68, 77, 79, 82, 88, 89, 90, 95, 100, 126, 138, 151, 157, 158, 164, 182, 183, 217, 272, 328, 332, 334, 336, 345, 348,

349, 352, 359, 377, 378, 391, 401, 403, 404, 406, 407, 417, 425, 434, 435, 463, 466, 467, 474, 475, 483, 493, 496, 498, 513, 539, 541, 544, 568, 570, 575, 576, 582, 586, 587, 618, 623.
Hamburgum, zie Hamburg.
Hamersteinum (Hamerstena), zie Hammerstein.
Hamilton, lord of Glenawley, co. Fermanagh, Hugh (Hugo) 157[7], 173, 185, 359, 397, 399, 402, 403.
Hamilton, Malcolm 157[7].
Hamilton, William 138, 571.
Hammerstein 144, 597.
Hampton-Court 201.
Hanau 21, 24, 26, 177, 185, 196, 219, 242, 257, 259, 260, 261, 263, 268, 274, 285, 291, 316, 353, 359, 392, 397, 426, 431, 433, 446, 458, 460, 494, 520.
Hanau-Lichtenberg, Anna Magdalena, gravin van 115[5].
Hanau-Münzenberg, Jakob, graaf van 125, 136, 138, 151, 167, 176, 179, 207, 249, 252, 254, 260, 261, 273, 335.
Hannibal 471.
Hannibal = Ferdinand II 5, 60, 90, 100, 125, 303, 449, 525, 562.
Hanno = Myle, Cornelis van der 27, 47, 60, 91.
Hanovia, zie Hanau.
Hansuiliense castellum, zie Hahnweiler.
Hanum, zie Ham.
Hanzesteden 158.
Hapt, Antony van der 31, 34.
Harcourt, graaf van, zie Lorraine, Henri de.
Harcurtius, zie Lorraine, Henri de.
Hardervicum, zie Harderwijk.
Harderwijk 195, 274.
Harfleur 516.
Harlemum, zie Haarlem.
Harogna, zie Urrugne.
Haro Sotomayor y Guzmán, graaf van, zie Mendez, Luis.
Hartigsvelt, Cornelis Cornelisz. 243, 285.
Hartigsvelt, Cornelis Jansz. 242, 285.
Hartoghvelt, dr. Jan van 157, 179.
Hassia (Hassiacus), zie Hessen.
Hatsfeldius, zie Hatzfeldt und Gleichen.
Hatzfeldt und Gleichen, Franz von 75, 83, 434, 547, 573, 589.
Hatzfeldt und Gleichen, Melchior von 11[3], 69, 88, 89, 93, 132, 176, 215, 217, 219, 250, 316, 332, 348, 416, 424, 434, 473, 474, 475, 493, 501, 541, 557, 584, 585, 600.

Hauthain, heer van, zie Zoete van Laecke, Willem de.
Havel 406, 424, 474.
Havela (Havelum), zie Havel.
Havelberg 406, 424, 434, 435, 474, 475.
Havelberga, zie Havelberg.
Hebraei (Hebraeus), zie Joden.
Hebron, zie Hepburn, John.
Heemskerck, Elselinge van 107, 134.
Heemskerck, Johan van 107[15], 134[3].
Heemstede, heer van, zie Pauw, dr. Adriaen Reyniersz.
He(i)bsteinius, zie Epstein, Johan.
Heiburnus, zie Hepburn, John.
Heidelaris comitatus (=Heidenheim?) 11.
Heidenreich von Calenberg, Ludwig 142, 163.
Heilbronn 156, 158, 370.
Heilbronna, zie Heilbronn.
Heilbronner confederatie 142.
Heiligengrabe 502.
Heinhardus, zie Eginhard.
Heinrich, burggraaf zu Dohna, graaf zu Wartenberg 137.
Heinsius, Daniel 111, 133, 134, 147, 276, 346, 364, 407, 441, 472, 543, 545, 581.
Heinsius, Daniel *Ethicorum Nicomachiorum Paraphrasis incerto Auctore antiquo et eximio Peripatetico, ex Bibliotheca Lugduno-Batavâ, nunc primum Graecè edita, emendata et Latinè reddita a D. Heinsio. Lugd. Bat. ex officina Joh. Patii 1607.* 111.
Heinsius, Daniel *Danielis Heinsii Epistola qua Dissertationi D. Balsaci Ad Heroden Infanticidam, respondetur: multaque diuersae eruditionis hac occasione excutiuntur editore Marco Zverio Boxhornio. Lvgd. Batavorvm, Ex Officina Elzeviriana. MDCXXXVI.* 193.
Heinsius, Daniel *Danielis Heinsii Sacrarvm Exercitationvm ad Novvm Testamentvm Libri XX. In quibus Contextus Sacer illustratur, SS. Patrum aliorumque sententiae examinantur, Interpretationes denique antiquae aliaeque ad eum expenduntur. Qvibvs Aristarchvs Sacer, emendatior nec paulo auctior, Indicesque aliquot vberrimi accedunt. Lvgdvni Batavorvm, Ex Officinâ Elseviriorum. MDCXXXIX.* 134, 347, 407, 441, 466, 513, 543, 581.
Heinsius, Daniel *Herodes infanticida.* 111, 133, 147.
Heinsius, Nicolaes 346[11], 407.
Heliche, markies van, zie Guzmán, Gaspar de.
Helmoldus 355[9], 581.
Helmoldus *Helmoldus presbyt. Buzoviensis, Chronica Slavorum seu Annales hisque subjectum Derelictorum Supplementum Arnoldi abbatis Lubecensis. & codd. MSS. collatione restituta et audacta, opera et studio Rein. Reineccii. Accedit item Historia de vita Henrici IV Imp. et Hiltebrandi Pont. Rom. Frankfurt 1585.* 355. 581.
Helmstedt 143, 453, 457, 461, 465, 466, 508.
Helvetia (Helvetii, Helveticus), zie Zwitserland.
Hendaia, zie Hendaye.
Hendaye 503, 506, 509, 591, 593.
Hendrik IV, koning van Frankrijk 49, 199, 322, 414.

Henoch (Chanoch) 561.
Henoch (Chanoch) *Boek der Openbaring van Henoch.* 561.
Henriette Marie, koningin van Engeland 138, 201, 279, 296, 450, 571.
Hepburn, John 156, 157, 159, 173, 185[1], 188, 192, 209, 214, 217, 228, 229, 260, 261, 266, 270, 273, 294, 335, 397.
Heracles 471, 472.
Hercules, zie Heracles.
Heren XVII 304.
Hermestenum, zie Ehrenbreitstein.
Herodotus 179, 471.
's-Hertogenbosch, zie Bosch, Den.
Herwaerden, Henrich van 391[3], 405, 480, 581.
Hesdin 181, 419, 421.
Hesdinum, zie Hesdin.
Hesiodus 579.
Hesiodus *ΕΡΓΑ ΚΑΙ ΗΜΕΡΑΙ.* 579.
Hessen 34, 142, 163, 242, 261, 489, 557, 595.
Hessen-Darmstadt 296, 353, 359.
Hessen-Darmstadt, Georg II, landgraaf van 260, 264, 460, 494, 600.
Hessen-Kassel 90.
Hessen-Kassel, Christian van 547[6], 551, 555, 565.
Hessen-Kassel, Ernst van 547[6], 551, 555, 565.
Hessen-Kassel, Wilhelm V, landgraaf van 5, 13, 16, 20, 34, 46, 72, 90, 93, 104, 137, 138, 168, 170, 177, 185, 196, 208, 217, 219, 228, 229, 230, 241, 251, 254, 260, 263, 271, 272, 291, 296, 298, 316, 352, 366, 381, 386, 388, 390, 391, 396, 426, 430, 434, 435, 444, 446, 449, 460, 462, 487, 488, 493, 501, 502, 519, 521, 523, 525, 526, 541, 547, 551, 555, 565, 590, 599, 600, 606, 610.
Hetruria (Hetruscus), zie Toscane.
Heufft (Hoeufft), Johan 11, 21, 47, 96, 100, 101, 140, 152, 173, 281, 287, 334, 340, 388, 432, 450, 479, 512, 520, 534, 598, 613, 617.
Heulken, 't 141.
Heusda, zie Heusden.
Heusden 590.
Heuvel, Pieter Anthonisz. van den 318[1].
Hibernia, zie Ierland.
Hildesheim 370.
Hildesheimium, zie Hildesheim.
Hiron, zie Irun.
Hispania (Hispanus), zie Spanje.

Hitland 377, 391, 427.
Hochbariensis arx, zie Hoch Barr.
Hoch Barr 273, 279, 283.
Hochberg 53, 65, 85.
Hochburgum, zie Hochberg.
Hoedekenskerke, heer van, zie Joachimi, Albert.
Hoei 4, 226.
Hoeschel, David 355[1], 384.
Hoeschel, David *Historiarum Procopii libri VIII, nunc primum Graece editi. Accessit liber de aedificiis Justiniani fere duplo quam antea auctior. Opera D. Hoeschelii. Augustae Vind.* 355, 384, 581.
Hoeufft, Johan 12. zie ook: Heufft, Johan.
Hofkirchen, baron van, zie Lorentz, Georg.
Hogendorp, Gijsbrecht (Gijsbert) van 14, 24, 26, 65, 66, 120, 158, 161, 174, 191, 239, 243, 244, 250, 289, 496.
Hogendorp, Johan Hendricksz. van 107, 130, 540[7].
Hoium, zie Hoei.
Hollaere, Marinus 71.
Holland (Hollanders, Hollands) 5, 6, 7, 8, 10, 13, 14, 18, 21, 22, 23, 29, 39, 40, 42, 47, 49, 51, 54, 61, 62, 65, 72, 74, 76, 77, 79, 95, 96, 98, 99, 102, 115, 116, 117, 118, 120, 121, 122, 126, 128, 130, 136, 137, 138, 140, 149, 151, 156, 157, 158, 159, 161, 164, 165, 166, 168, 170, 171, 172, 173, 175, 176, 179, 180, 181, 184, 185, 189, 190, 193, 194, 196, 199, 202, 207, 208, 209, 213, 215, 216, 217, 218, 223, 225, 226, 227, 234, 235, 238, 239, 243, 244, 248, 249, 251, 252, 253, 254, 255, 257, 259, 260, 261, 265, 267, 269, 274, 275, 283, 290, 297, 298, 302, 303, 307, 310, 312, 315, 319, 320, 321, 323, 325, 330, 334, 337, 339, 343, 344, 347, 348, 351, 353, 358, 359, 365, 367, 368, 373, 377, 384, 386, 388, 390, 392, 393, 397, 403, 406, 407, 409, 416, 420, 422, 425, 426, 427, 428, 430, 431, 432, 434, 435, 440, 442, 443, 444, 445, 446, 447, 448, 450, 457, 458, 459, 460, 463, 465, 476, 477, 478, 479, 482, 485, 489, 491, 495, 499, 500, 502, 504, 505, 516, 517, 519, 524, 525, 530, 531, 532, 540, 547, 552, 554, 556, 562, 566, 567, 571, 579, 584, 585, 586, 588, 590, 591, 592, 602, 605, 606, 607, 613, 617.
Holland, Gecommitteerde Raden van 80, 194, 298.
Holland, Hof van 107, 146, 283, 351.
Holland, Staten van 16, 18, 29, 40, 44, 47, 70, 106, 107, 117, 130, 141, 143, 177, 193, 194, 309, 318, 377, 382, 405, 487, 545, 597, 598, 599.
Holland en West-Friesland, Staten van 194.
Hollandia (schip) 304.
Hollandia, zie Holland.
Holmia, zie Stockholm.
Holms, De 348.
Holste, Lucas 383, 560, 561.
Holstein-Gottorp, Frederik III, hertog van 349[8].
Holzapfel, graaf van, zie Melander, Peter.
Homerus 92, 172, 409, 412.
Homerus *Ilias.* 172, 409, 412.
Hommius, Festus 347[2].
Honaert, Rochus van den 193[15], 276[14].
Honfleur 516.

Hongarije (Hongaren, Hongaars) 11, 23, 24, 27, 97, 111, 156, 175, 190, 191, 212, 226, 231, 259, 273, 275, 279, 283, 291, 295, 296, 319, 324, 372, 382, 392, 394, 397, 404, 454, 487, 517, 551, 555, 559, 579, 606, 618.
Hongarije, koning van, zie Ferdinand III.
Honorius, keizer 577[2].
Hoorn, Kamer van 304.
Horatius Flaccus, Quintus 121, 146, 147, 193, 245, 246, 470, 502.
Horatius Flaccus, Quintus *Epistulae.* 121, 193, 246, 470.
Horatius Flaccus, Quintus *Satyrae.* 502.
Horn, Gustaf Karlsson 23, 42, 111, 140, 157, 219, 264, 294, 371, 397, 399.
Hornet, sieur du, zie Carbonnel, René de.
Horst van Wittenhorst, Anthonie 2, 37.
Hortensius, Martinus 107, 248, 499, 542, 569, 580, 595.
Hortensius, Martinus *M. Hortensii De Oculo ejusque praestantia et dignitate ac utilitate Matheseos. Amsterdam 1635.* 107.
Hospital, markies van Vitry, Nicolas de l' 504, 507, 509, 572, 576.
Hotman, Jean 48, 87, 245, 287.
Houtman, Margrieta Maertens. 496[4].
Hove, Maerten van den, zie Hortensius, Martinus.
Howard, graaf van Arundel, Thomas 90, 94, 98, 104, 113, 122, 128, 137, 138, 144, 148, 151, 165, 170, 208, 209, 212, 215, 225, 234, 238, 243, 274, 280, 290, 295, 323, 325, 353, 359, 365, 370, 381, 396, 415, 436, 443, 444, 457, 458, 476, 477, 479, 482, 489, 491, 494, 498, 510, 517, 521, 523, 535, 537, 544, 550, 555, 563, 564, 570, 571, 585, 588, 591, 592, 594, 595, 599, 606.
Hugenoten 588.
Hulst 319, 390.
Hulstum, zie Hulst.
Hunnewald, heer van, zie L'Isle, Melchior de.
Hurault, Henri 66.
Hutten, Ulrich von 413[1].
Hutten, Ulrich von *Dialogi Septem Festive Candidi. Momvs. Carolvs. Pietatis et Svperstitionis Pvgna. Conciliabvlvm Theologistarvm adversvs bonarvm literarvm stvdiosos. Apophthegmata Vadisci et Pasqvilli de depravato ecclesiae statv. Hvttenvs*

Captivvs. Hvttenvs Illvstris. Avthore S. Abydeno, Corallo. Germ. 413.
Huy, zie Hoei.
Huygens, heer van Zuilichem, Constantijn 111, 193, 486, 529, 540, 544.
Huygens, heer van Zuilichem, Constantijn *Discovrs svr vne Tragedie de Monsieur Heinsius intitulée Herodes Infanticida A Monsievr Hvygens de Zuylichem, Conseiller & Secretaire de Monseigneur le Prince d'Aurange. A Paris, Chez Pierre Rocolet, Imprim. & Libr. ordinaire du Roy, au Palais, aux Armes du Roy & de la Ville M.DC.XXXVI.* 111.
Huyn, graaf van Geleen, Gottfried 457[15], 459, 463.

I

Iarmuyden, zie Germuyden.
Iasus 245.
Ibycus 472.
Ierland (Ieren, Iers) 344, 444, 446, 589, 592.
Ilana, zie Ilantz.
Ilant, zie Hitland.
Ilantz 8, 13, 14.
Iles d'Hyères 394.
Ilva, zie Elba.
Inajetgirai 175[9].
India Asiatica, zie Oost-Indië.
Indianen 304.
Ingermania, zie Ingermanland.
Ingermanland 359.
Ingold, Franz Rudolf 163.
Innhausen und Knyphausen, Dodo von 20.
Innsbrück 65, 212, 266, 371, 372, 430.
Insubres, zie Insubriërs.
Insubriërs 392.
Insulanus, zie Isolani, Ettore Giovanni Ludovico.
Internum mare, zie Middellandse Zee.
Iolcus 470.
Iollas (Iolas) 213.
Iovinianus = Reigersberch, Nicolaes van 4, 6, 17, 44, 56, 62, 71, 90, 105, 108, 302, 493, 517, 544, 562.
Irenaeus = Reigersberch, Nicolaes van 17, 57, 62, 77, 90, 99, 105, 123, 125, 303, 450.
Irun 503, 506, 509.
Iselmunda, zie IJselmonde.
Isolani, Ettore Giovanni Ludovico 293, 360, 457, 459, 463, 484.
Israël 1, 561.
Ita, Pieter Adriaensz. 5.
Italia (Italicus), zie Italië.
Italië (Italianen, Italiaans) 8, 9, 10, 12, 13, 17, 21, 22, 23, 24, 26, 27, 38, 39, 42, 43, 44, 46, 50, 51, 53, 54, 57, 59, 63, 73, 74, 75, 76, 78, 85, 86, 90, 92, 95, 96, 97, 101, 102, 113, 119, 128, 129, 135, 152, 155, 156, 158, 159, 165, 168,

170, 196, 203, 209, 211, 212, 213, 215, 221, 224, 225, 226, 231, 235, 236, 237, 239, 244, 249, 251, 253, 255, 256, 263, 265, 269, 270, 278, 279, 281, 283, 294, 296, 299, 305, 306, 311, 313, 317, 319, 322, 323, 324, 330, 338, 341, 354, 356, 359, 367, 371, 372, 375, 378, 383, 386, 387, 392, 394, 396, 408, 414, 418, 419, 421, 422, 428, 429, 438, 439, 440, 446, 463, 476, 477, 482, 483, 484, 495, 500, 501, 507, 520, 532, 533, 534, 535, 536, 538, 549, 560, 574, 576, 577, 589, 591, 593, 611.
Ithacus, zie Odysseus.
Ittre, seigneur d', zie Belleforière, Maximilien de.
Iugurtha 399.
Iuno 405.
Iustinus, zie Justinus = Grotius, Hugo.

J

Jacobus I, koning van Engeland 9, 17, 30, 84, 136, 144, 171, 428, 442, 445, 522.
Jäger 8, 11, 12.
Janitsaren 175, 534, 537.
Jasky, Israël Köhne genannt von 441[10].
Jason 470.
Jaucourt de Villarnould, Renée de 180, 292.
Jena 92.
Jenatsch, Georg 521, 523.
Jezuieten 14, 65, 98, 154, 164, 188, 412, 421.
Joachimi, heer van Hoedekenskerke, Albert 137, 145[5], 238, 319, 325, 374, 407, 409, 417, 432, 435, 447, 451, 462, 487, 488, 493, 498, 523, 540, 595.
Joden (joods) 1, 82, 92, 561, 577, 578, 579, 581.
Johan Casimir, broer van Wladislas VII (IV) 36, 52[11], 212, 264.
Johann (zoon van Rijngraaf Otto Ludwig) 115[5].
Johann Georg I, keurvorst van Saksen 11, 20, 29, 65, 69, 87, 88, 89, 94, 104, 108, 127, 132, 170, 219, 225, 226, 250, 257, 264, 269, 277, 281, 295, 332, 348, 349, 370, 377, 380, 381, 392, 396, 406, 415, 416, 424, 430, 434, 435, 462, 473, 474, 475, 481, 487, 489, 493, 499, 501, 523, 526, 532, 541, 544, 571, 606, 619.
Johann Kasimir, Rijngraaf, zie Salm-Kyrburg, Rijngraaf Johann Kasimir von.
Johann Philipp, Rijngraaf 162[4].
Johannes XXII, paus 187.
Johannieters 190, 238.
Jollyvet (Jollybet), sieur de Votilley, Evert 239[2], 245, 414.
Jollyvet (Jollybet), sieur de Votilley, Evert *Evertii Iolliveti Aurelianensis Fulmen in Aquilam, seu Gustavi Magni, Serenissimi Suecorum, Gothorum, Vandalorum Regis, etc. Bellum Sueco-Germanicum. Heroico-Politicum Poema. Editum Pa-*

risiis Apud Matthaeum Guillemot. A. MDCXXXVI. Lipsiae Apud Georgium Wolbrecht. A. MDCCCXXXII. 239, 245, 414.
Jonge, mr. Dirck de 107, 108, 133.
Jonssejum, zie Jussey.
Jonvilla, zie Jonville.
Jonville 565, 575, 591, 593, 601, 608.
Jordanes, zie Jornandes.
Jornandes 356.
Jornandes *Iornandes Episcopus Rauennas de Getarvm, siue Gothorum Origine & rebus gestis. Isodori Chronicon Gothorum, Vandalorum, Sueuorum, & Wisogothorum. Procopii Fragmentum, De priscis sedibus & migrationibus Gothorum, Graecè & Lat. Accessit & Iornandes De regnorum & temporum successione. Omnia ex Recognitione, & cum Notis Bon. Vvlcanii Brvgensis. Lvgdvni Batavorvm, Ex Officina Plantiniana, Apud Franciscum Raphelengium. M.D.XCVII.* 356.
Joseph, père, zie Leclerc du Tremblay, François.
Julianus = Grotius, Hugo 19, 62.
Julianus = Reigersberch, Maria van 303.
Jülich-Berg, hertog van, zie Wolfgang Wilhelm.
Junius, Elisabeth 33[1], 34, 581.
Junius Jr., Franciscus 33[1].
Junius Jr., Franciscus *Francisci Ivnii F.F. De Pictvra Vetervm libri tres. Amstelaedami, Apud Iohannem Blaev, MDCXXXVII.* 33.
Junius Sr., Franciscus 581.
Junius, Jacob 486.
Jussey 552, 554.
Justel, Christophe 107, 111, 112, 604, 612.
Justel, Christophe *Codex Canonum Ecclesiae Universae à Justiniano Imp. confirmatus Graecè et Latinè ex versione et cum notis Christophori Justelli, Paris 1610 Adrien Beys.* 111.
Justel, Christophe *Codex Canonum Ecclesiae Africanae Graecè et Latinè cum notis, Paris 1615 Abraham Pacard.* 111.
Justinianus I, keizer van Byzantium 543, 599.
Justinianus I, keizer van Byzantium *Digesta.* 73, 543, 599.
Justinus = Grotius, Hugo 18, 45, 57, 60, 78, 90, 100, 101, 117, 123, 127, 157, 201, 271, 302, 450, 544, 562.
Juvenalis, Decimus Junius 252, 337, 580.
Juvenalis, Decimus Junius *Satyrae.* 252, 337, 580.
Juxon, William 84.

K

Kaap de Goede Hoop 304.
Kabbala 92.
Kadzand 363.
Kalbe 20, 69, 132.
Kampen 517.

Kantemir-Mirza 175[9], 373[4], 447, 534, 600.
Karel I, koning van Engeland 4, 9, 29, 31, 39, 52, 85, 90, 104, 105, 127, 145, 151, 159, 161, 165, 189, 201, 208, 240, 278, 279, 285, 286, 289, 290, 296, 305, 309, 323, 337, 345, 353, 366, 367, 377, 380, 382, 386, 388, 396, 409, 413, 436, 443, 444, 447, 463, 464, 487, 493, 498, 505, 514, 519, 571, 584, 591, 606.
Karel IV, keizer van Duitsland 494[3].
Karel IV, keizer van Duitsland *Manifestvm sive Dedvctio Serenissimi Principis ac D. Domini Caroli Lvdovici Comitis Palatini Rheni, S.R.I. Archidapiferi & Electoris, Ducis Bavariae &C. Ad Romanam Caesaream Maiestatem, & ad Omnes Christianos Reges, Electores, Principes & Ordines Imperij continens Jvs Svccessionis in Electoratv, ac Principatibus Comitatus Palatini ad Rhenum, Sessione, Voce, Suffragio, Ditionibus, ac Subditis. Fideliter ex autographo Germanico translatum. Anno Domini MDCXXXVII.* 494.
Karel V, keizer van Duitsland 103[6].
Kartuizers 319, 322, 332.
Kassel 20, 142, 557 ?, 585, 600.
Kattendijke, heer van, zie Does, Janus van der.
Keckermann, Bartholomeus 291.
Keckermann, Bartholomeus *Theses de terrae motu in genere ... Subsequetur ... disputatio peculiaris de nupero illo insolito, qui 7. Sept. acc. terraemotu. Haidelbergae 1602.* 291.
Keckermann, Bartholomeus *Systema disciplinae politicae, Hanau 1608.* 291.
Kelten (Keltisch) 197.
Kennemerland 267.
Keulen 63, 90, 121, 130, 144, 149, 152, 165, 169, 170, 178, 213, 234, 265, 290, 295, 297, 323, 359, 370, 405, 415, 420, 426, 428, 434, 440, 443, 458, 459, 463, 464, 485, 487, 490, 493, 494, 496, 498, 504, 507, 508, 517, 519, 520, 521, 523, 525, 526, 528, 532, 536, 537, 538, 539, 541, 544, 545, 547, 549, 550, 552, 553, 555, 556, 558, 559, 563, 564, 572, 573, 574, 582, 584, 585, 588, 589, 590, 591, 593, 595, 597, 599, 601, 602, 604, 605, 608, 611, 612.
Keulen, keurvorst van, zie Beieren, Ferdinand van.
Kielburger, Friederich 163.
Kiliaen, Cornelis, zie Kilianus, Cornelis.
Kilianus, Cornelis 197, 222, 276, 331, 393, 405, 464, 465.
Kilianus, Cornelis *Etymologicvm Tevtonicae Lingvae: sive Dictionarivm Tevtonico-Latinvm, praecipvas Tevtonicae Lingvae Dictiones et*

Phrases Latinè interpretatas, & cum aliis nonnullis linguis obiter collatas complectens: Studio & Opera Cornelii Kiliani Dvfflaei. Opus Germanis tam superioribus quàm inferioribus, Gallis, Anglis siue Anglosaxonibus, Italis, Hispanis, & aliis lectu perutile. Quid hîc praestitum sit, Praefatio ad Lectorum docebit. Editio tertia, prioribus auctior & correctior. Antverpiae Ex Officina Plantiniana, Apud Ioannem Moretum. M.D.XCIX. 197, 222, 276, 331, 405, 464.
Kinschot, mr. Nicolaes van 193, 276.
Kleef 28, 31, 37, 40, 43, 71, 89, 116, 130, 144.
Klüwer, Philipp, zie Cluverius, Philippus.
Knuyt, Johan de 18, 30, 283, 336, 486.
Koblenz 24, 26, 72, 136, 144, 150, 156, 158, 168, 170, 173, 178, 183, 192, 196.
Koenig de Mohr, Pierre 237[12], 243, 324.
Kolophon 245.
Konkordienbuch 479.
Konstantinopel 96, 129, 175, 372, 373, 414, 439, 446, 511, 533, 578, 618.
Konstanz, (meer van) 78, 85, 174, 231, 323.
Kopenhagen 33, 246.
Kortrijk 321, 419, 422, 606.
Kosla, zie Kosslau.
Kosslau 97.
Kostka, Stanislaus 98[2].
Kozakken 11, 13, 85, 250, 372, 534.
Kraayenburg, heer van, zie Groot, Diederik (Dirck) de.
Kreta (Kretensisch) 469.
Krimpenerwaard 2.
Kroaten (Kroatisch) 7, 37, 192, 204, 208, 209, 210, 214, 217, 229, 249, 252, 260, 263, 269, 273, 293, 296, 360, 444, 457, 459, 463, 484, 500, 503, 505, 509, 510.
Kronweissenburg 229.
Krook, Volkert Gerritsz. 465, 623.
Krossen, hertogdom 619.
Kruszyński, Jerzy 372, 534.
Kurz, Ferdinand Siegmund 75, 83, 547, 573, 589.
Küstrin 619.
Kutschuk Ahmed pasja 534.

L

Labbé, Charles 154, 350.
Labbé, Pierre 154, 352.
La Capelle 249, 251, 252, 253, 255, 257, 259, 261, 262, 264, 267, 268, 270, 274, 280, 283, 291, 293, 299, 309, 315, 320, 321, 324, 335, 351, 369, 375, 394, 419, 421, 482, 484, 519, 577.
Lactuca = Frankrijk 157.
Lacus Major, zie Lago Maggiore.
La Fayette, François de 174[16].

La Fayette, Louise de 174[15].
La Fère 280.
La Ferté-Nabert, hertog van, zie Saint-Nectaire, Henri de.
La Fontaine, sieur de, zie Testard, Paul.
La Force, markies (later hertog) van, zie Caumont, Armand Nompar de.
Caumont, Jacques Nompar de.
La Frezelière, markies van, zie Frezeau de La Frezelière, Isaac de.
Lago Maggiore 281, 311.
Lago di Mezzola 124.
La Grange, sieur de, zie Sevin, Jean.
La Grange aux Ormes, Jacques de Loys de 213.
Laisné, Jean 79, 98.
Lamboius, zie Lamboy, Wilhelm, baron van.
Lamboy, Wilhelm, baron van 250[15], 259, 260, 261, 263, 264, 268, 333, 338, 340, 515, 535, 538.
Lambremont, Pierre de 250[3].
La Meilleray, markies (later hertog) van, zie La Porte, Charles de.
La Motte, Charles de 343, 344, 345, 363.
La Motte, (vrouw van) Charles de 344.
Lampadius, Jacob 167[1], 453, 467.
Lampe, Jacob, zie Lampadius, Jacob.
Landeck 203.
Landsberg 487, 587.
Langestratensis ager, zie Langstraat.
Langeveld, heer van, zie Does, Janus van der.
Langobarden 356, 578.
Langres 515, 535, 538.
Langstraat 381, 416.
Languedoc 139, 263, 269, 293, 295, 299, 323, 339, 341, 360, 479.
Languedocia, zie Languedoc.
Lanum, zie Laon.
Laomedon, koning, zie Tros, koning.
Laon 293.
La Place, burggraaf van Machault, François de 79.
La Porte, markies (later hertog) van La Meilleray, Charles de 113[5], 123, 189[7], 357[1], 387, 394, 414.
Larius lacus, zie Como(meer).
La Rivière 11, 14.
La Rochelle 19, 122, 128, 208, 214, 215, 216, 243, 341, 343, 614.
Lasnier, sieur en baron de Sainte-Gemmessur-Loire, François 52[15], 58, 121[2], 191, 211, 231, 418, 438.
Lasson, Jacob 197.
La Suse, graaf van, zie Champagne, Louis de.
Latium, zie Rome.
Latou = Frankrijk 37, 45, 60, 62, 90, 100, 127, 136, 341, 432, 434, 450, 481, 524, 525, 537.

La Tour d'Auvergne, hertog van Bouillon, Frédéric Maurice de 25, 59, 64, 107, 108, 124, 134[15], 135, 140, 148, 150, 156, 158, 165, 166, 168, 174, 178, 199, 201, 227, 444, 451, 533, 536.
La Tour d'Auvergne, burggraaf van Turenne, Henri de 227.
Laud, William 5, 45, 84, 307, 423, 456, 465, 466, 571, 590.
Laudensis ager, zie Lodi.
Laufenburg 211.
Laufenburgum, zie Laufenburg.
Laufenburgum, zie Laufenburgum.
Lausitz 619.
Laus Pompeji, zie Lodi vecchio.
La Valette, zie Nogaret.
La Viennerie, seigneur van, zie Prioleau, Benjamin.
Le Catelet 291, 293, 299, 309, 315, 320, 324, 335, 351, 369, 375, 419, 422, 482, 484, 519, 577.
Lecci Castellum, zie Lecco.
Lecco 181, 208, 221, 491.
Leccum, zie Lecco.
Leck, heer van der, zie Nassau, Willem van.
Leclerc du Tremblay, François 41, 42, 115, 200, 337, 369, 375, 396, 479, 482, 490, 507, 519, 528, 538, 550, 556, 573.
Le Conte, Daniel 21.
Le Conte Jr., David 21[7]
Le Conte Sr., David 21.
Leerdam, synode van 117.
Lefaucheur (Le Faucheur) 480.
Le Febvre, sieur d'Eaubonne, André 79, 98.
Leganés, markies van, zie Guzmán, Diego Mexia Felipes de.
Leganesius, zie Leganés, markies van.
Le-Havre-de-Grâce 320, 339, 357, 387, 394, 516.
Leibnitz, Gottfried Wilhelm 197[4].
Leibnitz, Gottfried Wilhelm *Collectanea etymologica. Hanoverae 1717: Archaeologus Teuto sive glossarium multorum vocabulorum veterum Teutonicorum Celticorumque, Collectorum ex variis vocabulariis et antiquissimis Teutonicis scriptoribus.* 197.
Leicester, graaf van, zie Sidney, Robert.
Leida, zie Leiden.
Leiden 2, 74, 81, 112, 146, 148, 186, 194, 197, 221, 222, 241, 246, 268, 276, 298, 300, 303, 307, 309, 315, 341, 346, 350, 351, 355, 364, 384, 407, 408, 412, 441, 465, 513, 542, 543, 557, 567, 580, 581, 614.
Leimbauer, Martinus 264.
Leipzig 89, 358, 487.
Le Jay, Gui(do) Michel 164.
Le Jay, Gui(do) Michel *Biblia Parisiensis, 1645.* 164.
Le Jay, Nicolas 320, 387[12], 389.
Lelie, zie Lely = Engeland.
Lely = Engeland 45, 127, 136, 140, 179, 244, 253, 269, 270, 302, 374, 462, 481, 491, 524, 540.

Lemniscvs Historiarvm, Narrationum, Fabularum, ex Cicerone, & aliis probatis auctoribus collectus. Delphis, Ex Officina Brunonis Schinckelij, Anno M.D.XCVIII. 197, 222.
Lemovicensis episcopus, zie La Fayette, François de.
Lennox, hertog van, zie Stuart, James.
Leodium (Leodiensis), zie Luik.
Léon, Moses de 92[1].
Léon, Moses de *Sohar.* 92.
Leopold V, aartshertog van Oostenrijk 65, 212, 266[5].
Leopold Wilhelm, aartshertog van Oostenrijk 250[6].
Le Pont-de-Courlay, markies van, zie Vignerot, François de.
Leslaeus, zie Leslie, Alexander.
Leslie, graaf van Leven, Alexander 20[12], 63, 104, 177, 219, 242, 260, 263, 272, 291, 296, 316, 348, 349, 379, 381, 401, 403, 404, 424, 436, 474, 475, 488, 501, 523, 618.
Leslie, Walter, graaf 380[1].
Leuven 81.
Levant 561.
Leven, graaf van, zie Leslie, Alexander.
Levin, Guillaume van 37.
Levin, heer van Famars, Philippe van 37.
Lévis, graaf van Brion, François Christophe de 507[1].
Liancourt, seigneur de, zie Plessis, Roger du.
Libië 399.
Liburnum, zie Livorno.
Libya, zie Libië.
Licestrius, zie Sidney, Robert.
Lichthart (Ligthart), Johan Cornelisz. 72[10].
Liere, heer van Oosterwijk, Willem van 78, 194, 220, 226, 248, 303, 337, 433, 517, 527, 556, 560.
Liesvelt 2, 29.
Ligeris, zie Loire.
Ligusticum mare, zie Genua, Golf van.
Lilia, zie Lely = Engeland.
Lilium, zie Lely = Engeland.
Limburg 541.
Limoges 133, 174.
Lindau 85, 129, 203, 221, 392, 397.
Lindavia (Lindavium), zie Lindau.
Linde, Erik Larsson van der 21.
Lindenbrog, Friedrich 453, 454, 468, 469, 470, 471, 472.
Lindenbrog, Friedrich *Papinii Svrcvli Statii Opera qvae extant. Placidi Lactantii in Thebaida et Achilleida Commentarivs. Ex Bibliotheca Fr. Pithoei. I.C. Collatis MSS, veteribúsque exemplaribus, recensuit; partim nunc primum edidit, Fr. Tiliobroga. Adiectis*

variarum Lectionum obseruationibus, indicéque vberrimo. Parisiis, Ex Officina Plantiniana. Apud Hadrianvm Perier, via Iacobaea. M.D.C. 468, 469.
Lingonum, zie Langres.
Linköping 12, 13.
Lintza, zie Linz.
Lintzium, zie Linz.
Linz 190, 208, 212, 215, 225, 274, 280.
Lionne, Hugues de 387[13], 389.
Lipsius, Justus 81[11], 146, 472.
Lipsius, Justus *C. Cornelii Taciti historiarvm et Annalivm libri qvi exstant, Ivsti Lipsii studio emendati & illustrati ... Eivsdem Taciti liber de moribvs Germanorvm. Ivlii Agricolae vita. Incerti scriptoris dialogvs de oratoribvs svi temporis ... Ex officina C. Plantini: Antverpiae 1574.* 81.
Lipsius, Justus *Ivsti LipsI Ad Annales Corn. Taciti Liber Commentarivs, Sive Notae. Antverpiae, Ex officina Christophori Plantini, Architypographi Regij. M.D.LXXXI.* 81.
Lipsius, Justus *C. Cornelii Taciti Opera quae exstant, ex Ivsti Lipsii editione vltima: et cum eiusdem ad ea omnia commentariis ... Scripta et addita ab eodem singulis libris breviaria, etc. Apud C. Plantinum: Antverpiae 1585.* 81.
Lipsius, Justus *Ivsti LipsI Ad C. Cornelium Tacitvm Cvrae Secvndae, Apud Franciscum Raphelengium. M.D.LXXXVIII.* 81.
Lipsius, Justus *Ivsti LipsI Politicorvm Sive Civilis Doctrinae Libri Sex, Qui ad Principatum maximè spectant. Lvgdvni Batavorvm, Ex officina Plantiniana, Apud Franciscum Raphelengium. M.D.LXXXIX.* 81, 146.
Lisao, baron van 212.
L'Isle, heer van Hunnewald, van Saint-Hippolyte en van Dangolsheim, Melchior de 210[9], 599[11].
Lissabon 72.
Livius, Titus 211, 411, 579.
Livonia, zie Lijfland.
Livorno 152.
Livre des Assesseurs Orléans, anno 1636. 243.
Lockey, Thomas 466, 508, 616.
Löcknitz 36, 104.
Lodewijk XIII, koning van Frankrijk 1, 2, 6, 7, 9, 12, 14, 16, 21, 22, 23, 26, 32, 34, 37, 38, 39, 41, 43, 44, 46, 48, 49, 50, 52, 54, 57, 58, 63, 64, 65, 66, 68, 69, 70, 79, 85, 88, 91, 94, 95, 96, 97, 98, 100, 103, 104, 105, 108, 109, 112, 113, 114, 115, 116, 119, 120, 121, 123, 125, 126, 128, 130, 131, 137, 138, 140, 141, 142, 145, 146, 148, 149, 150, 152, 153, 155, 158, 159, 161, 163, 166, 168, 171, 173, 174, 176, 177, 178, 181, 184, 188, 189, 192, 195, 196, 198, 199, 200, 202, 203, 207, 208, 210, 211, 219, 221, 223, 224, 226, 228, 229, 230, 233, 234, 237, 238, 240, 241, 242, 243, 246, 252, 255, 256, 262, 266, 268, 269, 270, 271, 272, 273, 274, 278, 279, 283, 289, 290, 293, 295, 296, 297, 299, 305, 309, 311, 312, 313, 314, 315, 320, 321, 322, 324, 327, 330, 332, 333, 334, 335, 336, 338, 339, 340, 341, 342, 343, 346, 347, 353, 356, 357, 358, 359, 361, 362, 363, 365, 366, 367, 368, 369, 370, 373, 374, 375, 376, 379, 381, 386, 387, 388, 389, 391, 392, 393, 394, 395, 401, 403, 404, 406, 407, 413, 414, 418, 419, 420, 422, 426, 427, 428, 429, 431, 432, 433, 434, 437, 438, 439, 442, 443, 444, 445, 446, 447, 448, 449, 451, 452, 453, 457, 459, 462, 473, 474, 475, 477, 478, 480, 481, 482, 484, 485, 486, 488,

489, 490, 491, 493, 495, 497, 499, 501, 504, 505, 506, 507, 508, 509, 514, 516, 518, 519, 520, 521, 525, 526, 527, 528, 531, 532, 533, 536, 537, 539, 542, 543, 545, 547, 549, 550, 551, 552, 553, 554, 555, 557, 559, 562, 563, 566, 572, 574, 575, 576, 582, 583, 585, 586, 588, 589, 592, 593, 596, 597, 598, 599, 600, 601, 602, 604, 605, 607, 608, 609, 611, 612, 617, 620.
Lodewijk XIII, koning van Frankrijk *Déclaration du Roy sur les attentats et entreprises commises contre son Estat, par aucuns du comté de Bourgonge, avec les assuerances de conservation et protection que S.M. promet aux villes, communautez, gentils-hommes, et à tous les Ordres dudit pays, qui voudront observer inviolablement le traicté de neutralité et se départir à l'advenir de tous actes d'hostilité contre ses subjects et d'intelligence avec ses ennemis. Paris, P. Rocolet, P. Mettayer et A. Estiéne, 1636.* 192, 198, 202.
Lodewijk XIII, koning van Frankrijk *Déclaration ... tant contre les bourgeois et habitans de la ville de Corbie, qu'aucuns des religieux de l'abbaye de l'Ordre Sainct-Benoist de la dite ville. Verifiée en Parlement, le 27 novembre 1636. Paris, A. Estiéne, P. Mettayer, C. Prévost et P. Rocolet, 1636.* 552, 563.
Lodewijk XIII, koning van Frankrijk *Edict et règlement faict par le Roy sur le cours et prix des monnoyes, tant de France qu'estrangères. Paris, S. Cramoisy, 1636.* 161.
Lodewijk XIII, koning van Frankrijk *Ordonnance du Roye, portant injonction aux colonels et capitaines de sa bonne ville de Paris, de fournir à S.M. 30 hommes de chacune de leurs compagnies, sans qu'ils donnent aucune solde, ains seulement l'espée et le bandrier, avec itératif commandement à tous artisans de retenir plus d'un compagnon ou*

apprentif en leur service. Paris. P. Rocolet, P. Mettayer et A. Estiene, 1636. (Actes Royaux). 339.
Lodi (vecchio) 10, 237, 251, 294.
Loevestein 40.
Löffler, Jacob 142, 163.
Loire 588.
Lombardije 356.
Lomel(l)inum (Lomelina), zie Lumellina.
Lomenie, graaf van Brienne, heer van Villeaux-Clercs, Henri Auguste de 428.
Londen 4, 84, 92, 137, 145, 164, 201, 212, 215, 244, 307, 319, 325, 374, 381, 388, 407, 417, 432, 435, 443, 447, 451, 462, 487, 493, 498, 523, 640, 595.
Londinum, zie Londen.
Longueval, baron (later graaf) van Manicamp, heer van Feurdrain, Achille de 229, 249, 253.
Longueville, hertog van, zie Orléans, Henri d'.
Longuion 593.
Lorentz, baron van Hofkirchen, Georg 379, 418, 419, 431, 437, 473, 528, 584.
Lorraine, zie Lotharingen.
Lorraine, hertog van Guise, Charles de 429, 432.
Lorraine, graaf van Harcourt en Brionne, Henri de 103, 122, 128[10], 216, 275[4], 420, 484, 492, 507.
Lorraine, hertog van Guise, Henri II de 429.
Los Balbases, markies van, zie Spinola, Felipe.
Losches, Gilles de 561.
Losecaat, Anna van 2.
Losecaat, Diderik (Dirck) van 2, 194, 544, 545, 547, 548, 556, 583, 594.
Losecaat, Esseline van 2.
Losecaat, Frederik van 2, 74, 194, 544, 545, 547, 556, 583, 594.
Lotharingen 50, 51, 53, 54, 59, 64, 65, 99, 102, 126, 138, 184, 188, 200, 225, 227, 237, 238, 262, 297, 299, 353, 358, 385, 389, 392, 429, 502, 520, 538, 565, 573, 577, 587, 589, 591, 593, 607, 611.
Lotharingen, Hendrik van, zie Lorraine, Henri de.
Lotharingen, François Nicolas van 591, 593.
Lotharingen, Karel IV, hertog van 97, 122, 148, 150, 184, 188, 225, 227, 247, 250, 262, 268, 293, 321, 330, 335, 338, 340, 351, 353, 357, 385, 409, 416, 421, 535, 591, 593, 610.
Lotharingen, Margareta van 60, 64, 126, 138, 174, 184, 200, 226, 297, 520, 550, 554, 555, 589, 604, 605, 609, 611.
Lotharingia (Lotharingicus), zie Lotharingen.
Louvre, (Le) 22.
Lubba, zie Lübben.
Lübben 619.
Lubeca, zie Lübeck.
Lübeck 49, 69, 104, 181, 217, 271, 315, 316, 355.
Lucanus, Marcus Annaeus 399, 410[13], 552[12].
Lucanus, Marcus Annaeus *De Bello Civili.* 410.
Lucanus, Marcus Annaeus *Pharsalia.* 399, 552.
Lucarus portus (=Lucanus portus) (?) 409.
Lucernates, zie Luzern.
Lucilius, Gaius 32[6], 411[11], 412.

Lucilius, Gaius *Carmina.* 32.
Lucullus, Lucius Licinius 134.
Luda, zie Lure.
Luden, zie Lure.
Ludwig (Lodovico, Ludovico), keizerlijk officier 229.
Ludwig IV, der Baier, hertog van Beieren 571[4].
Lugdunum, zie Leiden. Lyon.
Lugdunum Batavorum, zie Leiden.
Luik 3, 4, 15, 18, 28, 56, 63, 74, 76, 101, 106, 121, 125, 130, 137, 139, 144, 148, 149, 150, 152, 158, 165, 166, 187, 201, 207, 215, 217, 226, 232, 234, 238, 240, 247, 265, 275, 284, 443, 494.
Lumellina 42.
Lüneburg 68, 380, 381, 401, 403, 404.
Lunemburgium, zie Lüneburg.
Lunéville 362.
Lupara, zie Louvre, (Le).
Lupesteiniensis, zie Loevestein.
Lupu, Basilius 372.
Lure 458, 459, 463.
Lusatia, zie Lausitz.
Lusitania, zie Portugal.
Lustrier, Sebastien 60, 65, 90.
Lutetia, zie Parijs.
Luther 480.
Lutheranen (luthers) 59, 61, 64, 117, 150, 167, 187, 378, 406, 417, 465, 556, 595.
Lutsenburg, zie Luxemburg.
Lützelburg, Antoni von 8, 11, 12.
Lutzemburgum, zie Luxemburg.
Lützen 58, 115, 132, 219, 239, 345, 354, 366.
Luxan, Federico Henríquez de 371[3].
Luxemburg 50, 51, 53, 54, 192, 227, 247, 260, 263, 269, 316, 422, 541.
Luxemburgum, zie Luxemburg.
Luzern 553.
Lycia, zia Lycië.
Lycië 469.
Lijfland 166, 197, 198, 219, 242.
Lyon 356, 380, 405, 419, 426, 428, 438, 439, 440, 449, 485, 490, 493, 507, 509, 517, 528, 532, 534, 537, 538, 547, 549, 551, 555, 559, 563, 573, 577, 590, 593, 601, 602, 606, 608, 609.
Lysippos 245, 471.

M

Maagdenburg 49, 62, 79, 165, 166, 176, 219, 242, 260, 272, 277, 291, 305, 315, 332, 334, 348, 349, 352, 365, 418.
Maas 7, 11, 12, 14, 22, 23, 26, 35, 71, 89, 97, 183, 188, 345, 358, 406.
Maastricht 3, 4, 15, 56, 59, 107, 130, 134, 140, 156, 486, 584.
Machault, burggraaf van, zie La Place, François de.
Madrid 189, 265, 295, 516, 574, 602.
Madritium, zie Madrid.
Maecenas, Gaius Cilnius 246[1].
Maenus, zie Main.
Maestricht (schip) 304.
Magdenburgum, zie Maagdenburg.
Maguntiacum, zie Mainz.
Maillé (Mailly), Dubois 398[3], 444, 451, 477, 485, 490, 566, 574, 576.
Maillé, markies van Brezé, Urbain de 6, 10, 59, 61, 64, 65, 66, 75, 84, 90, 99, 105, 116, 123, 138, 158, 165, 166, 199, 201, 208, 201, 269, 280, 283, 311, 356, 357, 387, 390, 394, 414, 431, 490, 507, 601, 602, 606, 609, 611.
Mailly, seigneur de Remaugies, Monthulin, René, markies van 330[6], 333[7], 338, 340, 351, 353.
Maimonides (Rabbi Moses ben Maimon) 1, 32, 91, 92, 223, 542, 581.
Maimonides (Rabbi Moses ben Maimon) הנ ְש ִמ הר ֹות aant. *(Mischna tora).* 1, 91, 223, 542, 581.
Maimonides (Rabbi Moses ben Maimon) יוגה תוקחו תולזמו סיבככ תדובע תוכלה 32. zie ook: Vossius, Dionysius.
Main 260, 261, 296, 298.
Mainz 20, 84, 90, 137, 140, 149, 152, 156, 157, 158, 174, 191, 192, 243, 260, 261, 263, 265, 371, 447, 496, 565, 599.
Mainz, keurvorst van, zie Wambold von Umstadt, Anselm Casimir von.
Maire, Jean le 74, 222.
Mairena, markies van, zie Guzmán, Enrique Felípez de.
Mala = Denemarken 271.
Malaga 541.
Maltezer ridders, zie Johannieters.
Man, Boudewijn de 141.
Mancinus, Petrus 395.
Manicamp, baron van, zie Longueval, Achille de.
Manlius = Pauw, dr. Adriaen Reyniersz. 18, 25, 37, 45, 47, 56, 60, 62, 90, 100, 102, 124, 179, 216, 284, 294, 481, 517.
Mansfeld, Philipp, graaf van 607, 611.
Mantello 55, 119, 378.
Mantellum, zie Mantello.
Mantua 43, 164, 305, 383.
Mantua, hertog van, zie Gonzaga, Carlo I. Gonzaga, Carlo II (III). Gonzaga, Francesco.
Marazini, Rudolf 219[10], 250, 272, 277, 348, 391, 401, 403, 404, 424, 473, 474, 475, 501.
Marburg 600.
Marcellus, Marcus Claudius 410.
Marcellus, Vitorius 471.
Marcey, sieur de, zie Carbonnel, René de.
Marchalshemum, zie Markolsheim.

Marchiaca stativa, zie Mittelmark.
Marcilly 535, 538.
Maria Anna, dochter van Ferdinand II 265, 396.
Maria Anna, dochter van Philips III 190[8].
Maria in Minis, zie Markirch.
Marin, Charles, zie Marini, Charles (Carlo).
Marini, Charles (Carlo) 6, 24, 56, 86, 96, 102, 103, 120, 128, 129, 145, 146, 154, 155, 164, 175, 181, 182, 183, 192, 196, 202, 203, 218, 221, 222, 228, 230, 232, 237, 245, 250, 254, 255, 259, 272, 280, 288, 290, 301, 302, 306, 312, 317, 327, 331, 338, 347, 359, 361, 365, 378, 379, 380, 396, 401, 404, 414, 418, 419, 422, 431, 436, 437, 439, 454, 455, 460, 473, 478, 485, 486, 497, 499, 500, 507, 511, 512, 527, 528, 529, 546, 549, 557, 560, 573, 584, 591, 602, 603, 617, 618.
Marini, (zoon van) Charles 146.
Marion, Simon 147.
Markirch 200.
Markolsheim 8, 12, 13.
Marne 226, 357.
Maronieten 164.
Mars 455, 468.
Marseille 119, 122, 128, 190, 238, 239, 293, 319, 324, 330, 334, 336, 341, 354, 371, 421, 429.
Marsiliacum, zie Marcilly.
Martialis, Marcus Valerius 315, 470, 471.
Martialis, Marcus Valerius *Epigrammata.* 315, 470, 471.
Martialis = calvinisten 270, 302, 450, 480.
Martinegii insula, zie Martinique.
Martinique 24, 26.
Massilia (Massiliensis), zie Marseille.
Matrona, zie Marne.
Matthisius, Assuerus 21, 68, 167, 406, 407, 417.
Matthijssen, Sweer, zie Matthisius, Assuerus.
Maurier, Amélie-Madeleine Aubéry du 180, 292.
Maurier, Benjamin Aubéry du 121, 131, 135, 155, 166, 180, 292, 298, 510.
Maurier, Daniel Aubéry du 121, 131, 155, 166, 180, 292.
Maurier, Eléonore Aubéry du 180, 292.
Maurier, Emilie-Catherine Aubéry du 180, 292.

Maurier, Louis Aubéry du 180[4], 292.
Maurier, Louise Aubéry du 180, 292.
Maurier, Maurice Aubéry du 121, 131, 155, 166, 180, 292, 298.
Maurier, Maximilien Aubéry du 135, 180[2], 292, 298, 447, 450, 510.
Maurits, graaf van Nassau, prins van Oranje 530, 556.
Maximiliaan I, keurvorst van Beieren 11, 31, 38, 39, 45, 52, 85, 89, 97, 127, 149, 152, 184, 212, 215, 234, 238, 243, 247, 250, 257, 259, 265, 269, 275, 295, 338, 370, 388, 392, 396, 419, 439, 443, 523, 526, 563, 564, 571, 606.
May, Paul du 198.
Mazarin, Jules, zie Mazzarini, Giulio Raimondo.
Mazeria, zie Mézières.
Mazzarini, Giulio Raimondo 387, 532.
Meaux 8, 11, 13, 14.
Mechelen, Margaretha van 556[8].
Mecklenburg 19, 424, 474, 475.
Mecklenburgicum, zie Mecklenburg.
Mecklenburg-Schwerin, Adolf Friedrich, hertog van 241, 345.
Medici, Alessandro de 103[6].
Medici, aartshertogin van Oostenrijk-Tirol, Claudia de 65, 212, 266, 371, 430.
Medici, groothertog van Toscane, Cosimo II de 119, 152[15].
Medici, groothertog van Toscane, Ferdinando II de 10[12], 64, 85, 124, 238, 251, 265, 322[8], 338, 373, 375, 394, 395, 420, 425, 429, 430, 433, 484, 520, 591, 593, 602, 604.
Medici, Isabella Clara de 65[5].
Medici, Leo Gropello de 379.
Medici, Margherita de 119, 121[6], 124[9], 152.
Medici, Maria de 126, 293, 297, 351, 357, 394, 413, 428, 432, 443, 449, 520, 533, 550, 555, 589, 602, 604, 605, 607, 610.
Medina Las Torres, hertog van, zie Guzmán, Felipe Ramirez de. Guzmán, Gaspar de.
Mediolanum (Mediolanensis), zie Milaan.
Mediterraneum mare, zie Middellandse Zee.
Megaira 111.
Megapoleos, zie Mecklenburg.
Megapolitanus dux, zie Mecklenburg-Schwerin, Adolf Friedrich, hertog van.
Meierij (van 's-Hertogenbosch) 4, 89.
Meissen 16, 34, 58.
Melanchton, Philipp 480.
Melander, graaf van Holzapfel, Peter 90[11], 260, 263, 268.
Meldae, zie Meaux.
Melfi, prins van, zie Doria, Gian Andrea.
Méliand, Blaise 211.
Melitenses, zie Malteser ridders.
Mello, graaf van Assumar, markies van Tor de Laguna, Francisco de 24, 75, 84, 211, 213, 234, 238, 251, 296, 491, 521, 523, 526, 532, 537, 538, 547, 573, 585, 588, 589, 591, 593, 601, 602, 604, 609.
Melzo, graaf van, zie Trivulzio, Giovanni Giacopo Theodoro, kardinaal.
Memmius, zie Mesmes, Henri de.

Mendez, graaf van Haro Sotomayar y Guzmán, markies del Carpio en Heliche, hertog van Montoro, graaf van Morente, graafhertog van Olivarès, Luis 212[3].
Menuhieum, zie Saint-Menehould.
Meppen 349.
Mercurius 469.
Mergae, zie Morgues.
Merle, Paulus van, zie Merula, Paulus.
Merula, Paulus 568.
Merula, Paulus *Synopsis Praxeos Civilis, ofte Maniere van procederen in de Provintiën van Hollandt, Zeelandt en West-Vrieslandt, belangende Civile zaken. Getrouwelijk en met neerstigheit bij een vergadert uit alle Ordonnantien, Privilegien, Instructien, Missiven, Acten, Apostillen etc. ... tot dien einde in de honderd jaaren herwaarde bij de Hooge Overheid, of van wegen de zelve uitgegeven: alles met Civile en Canonyke Rechten, nevens der Rechtsgeleerden zoo nieuwe als oude meeningen bevestigd.* 568.
Mesmes, graaf van Avaux, Claude de 36, 75, 84, 90, 109, 138, 158, 320, 333, 338, 340, 369, 375, 428, 459, 463, 491, 507, 509, 519, 526, 547, 550, 555, 563, 573, 589, 590, 593, 601, 604, 606, 608, 609.
Mesmes, markies van Moigneville, Henri de 158, 320, 338, 340, 463.
Mesmes, seigneur de Roissy, Jean Jacques de 158.
Mesmes, Judith de 333, 338, 340, 375, 459, 463, 526.
Mesocco, prins van, zie Trivulzio, Giovanni Giacopo Theodoro, kardinaal.
Meter = Rotterdam 289.
Metersman = Berckel, Gerard Jansz. van (?) 117, 283.
Metis, zie Metz.
Metsch, Friedrich 295[15], 430, 532.
Metz 366, 370, 414, 593, 607.
Meursius, Johannes 33, 542, 580.
Meursius, Johannes *Ioannis Mevrsi Rervm Belgicarvm liber vnvs. In Quo Induciarum Historia, & anni noni reliqua. Lvgdvni Batavorvm, Apud Lvdovicvm Elzevirivm, Anno MDCXII.* 33.
Meursius, Johannes *Ioannis Mevrsi Historica; Danica pariter, & Belgica; uno Tomo comprehensa: Quorum seriem pagina post praefationem ad Lectorem indicabit, Operum Omnium Tomus Primus. Amstelodami,*

Apud Gvilielmvm & Ioannem Blaev, MDCXXXVIII. 33.
Meursius, Johannes *Ioannis Mevrsi Historiae Danicae, sive, De Regibvs Daniae, Qui familiam Oldenburgicam praecessere, eorumque rebus gestis, à Dano ad Canvtvm VI, in quo desinit Saxo, Libri Qvinqve Priores. Amstelodami, Apud Gvilielmvm & Ioannem Blaev, MDCXXXVIII.* 33.
Meursius, Johannes *Ioannis Mevrsi Historiae Danicae Continvatio. Sive ... Libri Qvinqve Posteriores à Canvto VI, in quo Saxo desinit, usque ad Christianum I. Amstelodami, Apud Gvilielmvm & Ioannem Blaev, MDCXXXVIII.* 33.
Meursius, Johannes *Ioannis Mevrsi Historiae Danicae Libri III. In quibus res commemorantur gestae à Christiano I; ac Ioanne, ejus filio: & nepote, Christiano II. Amstelodami, Apud Gvilielmvm & Ioannem Blaev, MDCXXXVIII.* 33.
Meursius, Johannes *Ioannis Mevrsi Ferdinandvs Albanvs, sive De Rebvs Eivs in Belgio per Sexennium gestis, Libri IV. In quibus Belli Belgici Principium. Additvr De Indvciis, Liber singvlaris, In quo ejusdem belli finis. Amstelodami, Apud Gvilielmvm & Ioannem Blaev, MDCXXXVIII.* 33.
Meursius, Johannes *idem. Lvgdvni Batavorvm, Apud Lvdovicvm Elzevirivm. Anno MDCXIV.* 33.
Meursius, Johannes *Ioannis Mevrsi Gvilielmvs Avriacvs, sive, De rebus toto Belgio tam ab eo, quam ejus tempore, gestis; ad excessum Ludovici Requesensii. Pars Prima. Tributa in libros decem. Amstelodami, Apud Gvilielmvm & Ioannem Blaev, MDCXXXVIII.* 33.
Meursius, Johannes *idem. Lvgdvni Batavorvm, Apud Isaacvm Elzevirivm, Academiae Typographum. MDCXXI.* 33.
Meusnier 331.
Mezano, Lac de, zie Lago di Mezzola.
Mézières 15, 74.
Mezzano 78, 85.
Mezzanum, zie Mezzano.
Michaël, aartsengel 425, 474, 475, 483.
Michiel, Francesco 248, 284, 495.
Middelburg 80, 318, 343, 345.
Middelburg, Kamer van 304.
Middellandse Zee 78, 131, 139, 235, 238, 239, 243, 293, 299, 354, 420, 446.
Milaan 8, 10, 12, 24, 38, 42, 44, 46, 50, 51, 53, 54, 63, 75, 84, 85, 95, 102, 119, 124, 128, 129, 146, 152, 156, 166, 175, 191, 203, 211, 213, 215, 221, 231, 234, 235, 237, 238, 250, 251, 252, 255, 259, 260, 266, 270, 271, 281, 287, 294, 311, 313, 322, 334, 335, 371, 372, 376, 378, 379, 395, 438, 520, 521, 523, 526, 532, 535, 537, 538, 588, 593.
Mileterius, zie Brachet de la Milletière, Théophile.
Milletière, sieur de la, zie Brachet de la Milletière, Théophile.
Miltiades = Oxenstierna, Axel 157.
Mimnermus = vrede 140.
Minda, zie Minden.
Minden 185, 186, 198, 260, 348.
Minerva 468, 470.
Minos 469.
Minucius Felix, Marcus 99.
Minucius Felix, Marcus *Octavius.* 99.
Miolans, markies van St. Chaumont, Melchior Mitte de 21, 49, 68, 69, 88, 94, 95, 103, 109, 120, 123, 137, 142, 153, 158, 171, 173, 176, 186, 208, 219, 228,

229, 230, 233, 240, 241, 272, 278, 290, 336, 337, 342, 373, 376, 391, 432, 446, 452, 508, 532, 539, 582, 596, 597, 608.
Mirebautium, zie Mirebeau.
Mirebeau 478, 481, 489, 490, 503, 506, 510.
Miremont 593.
Misenum 472.
Misnia, zie Meissen.
Mittelmark 619.
Mockhel, Friedrich Richard 24[1], 42, 218, 492, 515, 603.
Modena 10, 85.
Modena, hertog van, zie Este, Alfonso d'. Este, Francesco d'.
Moenus, zie Main.
Moermont, heer van, zie Zuylant, Iman van.
Moezel 18, 28, 53, 78, 158, 166, 189.
Mogg, Jean Henri 431.
Moigneville, markies van, zie Mesmes, Henri de.
Moissey 192.
Mol 57.
Mola, Petrus, zie Bourbon le Jeune, Nicolas.
Moldavia, zie Moldavië.
Moldavië 175, 372, 534.
Molinaeus, zie Dumoulin, Pierre.
Molino, Domenico da 1[7], 73.
Molsen, zie Molsheim,
Molsheim 229.
Mompelgard, zie Montbéliard.
Monachium, zie München.
Monaci portus (Monaecum), zie Monaco.
Monaco 139.
Monavius, zie Monod, Pierre.
Moncada, prins van Paterno, hertog van Montalto, Luis-Guillem de 190.
Monçon, verdrag van 10, 438.
Mondiderium, zie Montdidier.
Monfort, zie Montferrat 102 (?).
Monod S.J., Pierre 608[8], 612.

Mons Albanus, zie Montauban.
Monsferratus, zie Montferrat.
Monsonum, zie Monçon.
Monspellerium, zie Montpellier.
Monspellicardus, zie Montbéliard.
Monstrolium, zie Montreuil.
Montafié, Anne de 321, 528, 536, 551, 554.
Montalant, seigneur de, zie Vieilchastel, Jean.
Montalto, hertog van, zie Moncada, Luis-Guillem de.
Montauban 330, 353, 357.
Montausonum, zie Montsaugeon.
Montbéliard 192, 396, 459, 556.
Montcella, zie Monticelli.
Mont-Cornillon, Juliana van 187.
Montdidier 320.
Monterey, graaf van, zie Guzmán, Manuel de.
Montferrat 102(?), 109, 139, 163, 191, 237, 373, 395, 408, 415, 429, 438, 460, 463, 483, 594.
Monthavionum, zie Montsaugeon.
Monthulin, seigneur de, zie Mailly, René, markies van.
Monticelli 460.
Montmorantium, zie Montmorency.
Montmorency 113.
Montmorency, Henri, hertog van 484.
Montoro, hertog van, zie Mendez, Luis.
Montpellier 64.
Montpensier, hertogin van, zie Anne Marie Louise.
Montreuil 419, 422.
Montsaugeon 402, 409, 416, 421, 426, 431.
Montsausconium, zie Monsaugeon.
Montsavionum, zie Monsaugeon.
Morbegno 102, 129, 491.
Morbegnum, zie Morbegno.
Morel, Charles 134[10], 160, 195, 222, 248, 308, 580.
Morente, graaf van, zie Mendez, Luis.
Morgues 420.
Morgues, sieur de Saint-Germain, Mathieu de 605, 611.
Mortara 224, 415.
Mortara y Ribera, markies van, zie Orozco, Francisco de.
Mosa, zie Maas.
Moscovia (Moscovita, Moschi), zie Rusland.
Moseium, zie Moissey.
Mosella, zie Moezel.
Moses 92, 579.
Mouson, abbé de 240.
Moussionius Pons, zie Pont-à-Mousson.
Moussonium, zie Mouzon.
Mouzon 204.
Mühlphort, Otto 66, 82.
Mulert, Dirk 381, 444, 495.
Mülheim, Georg Friedrich von 227, 235, 254.

Müller, Georg 278, 301, 316, 546, 617.
München 578.
München-Neuburg 69, 132.
Munk, Christina 39, 149, 151, 190.
Münster 90, 494.
Münster, vrede van 88.
Münsterthal 191.
Murád, sultan, zie Amurath IV.
Murviedro, zie Sagunto.
Musch, heer van Waelsdorp, Nieuwveen en Carnisse, mr. Cornelis 130, 193[19], 194[1], 288.
Musso, (kasteel van) 102, 251.
Mussum, zie Musso.
Mustafa Bassa = Spaanse Nederlanden 78, 124, 216.
Mutina, zie Modena.
Muze 412.
Myle, Abraham van der 197, 222.
Myle, Abraham van der *Lexicon.* 197, 276.
Myle, Cornelis van der 2, 27, 47, 60, 71, 91.

N

Nacht, Dirck by 31, 34.
Napels 24, 25, 27, 72, 78, 85, 152, 190, 191, 213, 215, 239, 265, 287, 293, 294, 295, 299, 311, 313, 334, 336, 341, 376, 395, 396, 430, 433, 464, 491, 534, 535, 538.
Narbonensis provincia, zie Narbonne.
Narbonne 84, 262, 263, 266, 269, 270, 280, 293, 504, 507, 576.
Nassau, graaf van, zie Frederik Hendrik. Maurits. Willem I. Willem II.
Nassau, Elisabeth Flandrica, gravin van 135[6].
Nassau, Jan van 28[3].
Nassau, heer van Beverweerd, Lodewijk van 30, 556.
Nassau, heer van der Leck, Willem van 556[8].
Nassau-Saarbrücken, Ernst Kasimir, graaf van 42, 114[5], 163, 558.
Nassau-Saarbrücken, Johann, graaf van 42, 114[5], 163, 558.
Nassau-Saarbrücken, Wilhelm Ludwig, graaf van 42, 114[5], 163, 558.
Nassau-Siegen, Amalia van 88[9].
Nassau-Siegen, Jan de Jonge, graaf van 28[3], 89.
Nassau-Siegen, Jan de Oude, graaf van 28[3].
Nassau-Siegen, Johan Maurits (Johann Moritz), graaf van 37[3], 41, 304, 345[13], 348, 351, 358, 377, 382, 407, 444, 447, 448, 485, 523, 541, 566, 585.
Nassau-Siegen, Maurits van 590[3], 595, 609, 611.
Nassau-Siegen, Willem, graaf van 61[9], 89, 590[2], 595, 609.
Nassouw (schip) 304.

Nassuhsade Pasja 139, 212, 264, 281, 295.
Nat, heer van 's-Gravenambacht, Cornelis van der 448[10], 451.
Nat, Dirc van der 448[10].
Naumburg 20.
Naumburgum, zie Naumburg.
Navarra 419, 422, 503, 504, 506, 509.
Naxos 469.
Neander (Neumann), Michael 578[8].
Neander (Neumann), Michael *Sanctae Linguae Hebraeae Erotemata: Quorum seriem uersa pagina reperies. Omnia uerò ita absoluta breuitate, faciliq; ordine tractata, ut non modō tyrones Grammaticae Hebraeae praecepta inde nullo cum negocio intra paucas septimanas addiscere possint: sed etiam perfectiores iam, ibidem inueniant, quod ipsos iuuare queat. Accesserunt ad finem dicta ueterum Rabinorum, de Iesv Messia, mundi saluatore. Item Catalogus librorum quorundam praecipuorum in lingua Hebraea, Chaldaea, Aethiopica, Arabica, Graeca, Latina: Omnia in gratiam studiosorum linguae sanctae, A Michaele Neandro Sorauiense edita. Basileae, Apud Ioannem Oporinum (in handschrift bijgeschreven: 1556).* 578.
Neapolis (Neapolitanus), zie Napels.
Neckar 156.
Nederland (Nederlanders, Nederlands), 17, 35, 38, 41, 59, 64, 87, 88, 103, 127, 270, 274, 304, 336, 373, 375, 400, 427, 432, 433, 437, 439, 449, 464, 480, 501, 538, 606.
Neef(f) = Frederik Hendrik 25, 118, 290, 302, 526, 540.
Neoburgum, zie Neuburg.
Neptunus 134.
Nero 410, 552.
Nerva = Hamburg 90, 217.
Neuburg, hertog van, zie Wolfgang Wilhelm.
Neuchâtel 533, 536.
Neufchâteau 54.
Neufchâtel-sur-Aisne 50.
Neuheusel 460.
Neuheusela, zie Neuheusel.
Neumann, Michael, zie Neander, Michael.
Nevers 397.
Nicea (Palaea), zie Nice de la paille.
Nice de la paille 152, 175, 281, 294, 460.
Nicephorus Callistus 578.
Nicephorus Callistus *ΝΙΚΗΦΟΡΟΥ ΚΑΛΛΙΣΤΟΥ ΤΟΥ ΞΑΝΘΟΠΟΥΛΟΥ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΤΙΚΗ ΙΣΤΟΡΙΑ.* 578.
Nicolaas van Damascus 172.
Nieuw-Hoorn (schip) 304.
Nieuw-Nederland 178.
Nieuwveen, heer van, zie Musch, mr. Cornelis.
Nivernum, zie Nevers.
Noailles, François de 370[10].
Nobel, Henrick Willemsz. 317, 548.
Nogaret d'Epernon de La Valette, Bernard de 490, 503, 506, 509, 519, 522, 525.

Nogaret d'Epernon de La Valette, Jean Louis de 489[3], 490, 503, 506, 507, 509, 510, 520, 527.
Nogaret d'Epernon de La Valette, Louis de 7, 8, 12, 13, 16, 23, 41, 128, 131, 136, 156, 159, 161, 165, 166, 168, 170, 178, 184, 189, 192, 196, 200, 204, 208, 209, 210, 214, 215, 225, 226, 227, 229, 240, 259, 263, 266, 270, 277, 279, 281, 296, 298, 310, 311, 312, 313, 328, 330, 332, 333, 335, 338, 340, 353, 357, 358, 370, 375, 385, 387, 389, 392, 397, 401, 404, 409, 416, 421, 426, 431, 457, 459, 463, 484, 489, 533, 535, 538, 552, 554, 572, 590, 593, 607.
Nogent, graaf van, zie Bautru, Nicolas de.
Nonce du Peuple François, sur le suiet de la Guerre contre l'Espagnol. Paris, Chez Claude de Griset, rue des Armandiers, à la Belle Branche. M.DC.XXXVI. Le -. 159, 174, 178.
Nonius = Bullion, Claude de 479.
Noordwijk, heer van, zie Bouckhorst, Nicolaes van den. Does, Janus van der.
Noordzee 289, 381.
Nordlinga, zie Nördlingen.
Nördlingen 23, 111, 114, 140, 219, 264, 294, 397.
Norimberga, zie Nürnberg.
Normandia, zie Normandië.
Normandië 9, 173, 175, 179, 252, 253, 261, 262, 291, 293, 310, 311, 313, 321, 333, 339, 341, 420.
Normannia, zie Normandië.
Norrmann, Laurent 12, 13.
Northumberland, graaf van, zie Percy, Algernon.
Novara (Novarees) 50, 51, 53, 54, 237, 266, 294.
Novaria, zie Novara.
Novicastellum, zie Neufchâtel-sur-Aisne.
Noviodunum, zie Noyon.
Noviomagum, zie Nijmegen.
Novius Vindex 471.
Novum Castellum, zie. Neuchâtel. Neufchâteau.
Noyerius, zie Sublet, François.
Noyers, seigneur de, zie Sublet, François.
Noyon 320, 324.
Numa = Amsterdam 303.
Numerianus = Amsterdam 17, 19, 77, 99, 286, 303, 376, 382, 448, 451, 480, 481, 488, 495, 540, 544, 562, 594.
Nürnberg 219, 396, 460, 464, 476.

Nijmegen 61, 71, 318.
Nystadt en Wasaburg, graaf van, zie Gustaf Gustafsson, (onechte) zoon van Gustaaf II Adolf.

O

Ober-Ehnheim 249, 253, 273, 279, 281, 283, 335.
Oberenhemum, zie Ober-Ehnheim.
Obernai 229.
Oceanus, zie Atlantische Oceaan.
Octavianus, Gaius Julius Caesar 245[18], 246, 468.
Oder 20, 49, 424, 474, 475, 586, 587, 619, 620.
Odera, zie Oder.
Odysseus 319.
Oehm (Ehm), Johann Bernard 515.
Oetges van Waveren, Anthony 80.
Offenbach 458, 460.
Offenbachum, zie Offenbach.
Oise 280, 310, 311, 312, 314, 327, 330, 333, 334, 335, 338, 339, 340, 341, 353, 357, 420.
Oldenbarnevelt, heer van Stoutenburg, Willem van 331.
Oldenburg 44.
Oldendorp, Johann 568[8].
Oldendorp, Johann *Actionvm Forensivm Progymnasmata, interpretatio item, complectens uniuersi iuris cognitionem: quid cuique uel agendo persequi, uel excipiendo defendere liceat, ex bono & aequo. In Classes septem distincta, ob commodiorem usum: postremò recognita & locupletata per D. Ioannem Oldendorpivm. Apvd Seb. Gryphivm Lvgdvni, 1551.* 568.
Oldenzaal 25.
Olivarès, graaf-hertog van, zie Guzmán, Gaspar de. Mendez, Luis.
Olivier 77, 216, 288, 527.
Olmo, Fortunato 10.
Olmo, Fortunato *Historia della venuta a Venetia occultamente nell' 1177 di Papa Alessandro III e della vittoria ottenuta da Sebastiano Ziani, doge ..., comprobata da D. Fortunato Olmo, ... Venetia, per E. Deuchino, 1629.* 10.
Olmütz 250.
Oñate, graaf van, zie Guevara y Tasis, Iñigo Veléz de.
Oñate y Villa Mediana, graaf van, zie Guevara, Iñigo Veléz de.
Oosten, Nabije (Oosters) 146, 442.
Oostende 344.
Oostenrijk (Oostenrijks) 22, 85, 86, 95, 137, 152, 155, 191, 212, 221, 231, 264, 265, 274, 278, 280, 329, 352, 372, 378, 396, 409, 443, 447, 460, 531, 533, 535, 564, 566, 573, 606.
Oostenrijk, aartshertog van, zie Leopold V. Leopold Wilhelm.
Oostenrijk, aartshertogin van, zie Medici, Claudia de.
Oostenrijk, Huis van 24, 52, 98, 211, 212, 250, 266, 274, 279, 414, 416, 485, 537, 618.

Oostenrijk, hertogin van Parma, Margaretha van 103[6].
Oosterveen, heer van, zie Haersolte, Zweder van.
Oosterwijk, heer van, zie Liere, Willem van.
Oost-Friesland 2, 3, 15, 74.
Oost-Friesland, graaf van, zie Rietberg, Ernst Christoph von.
Oost-Goten 356.
Oost-Goten, koning der, zie Theoderik de Grote.
Oost-Indië (oostindisch) 248, 298, 304, 346, 348, 358, 365, 427, 435, 436, 444, 541.
Oostindische Compagnie 391, 606, 610, 623.
Oostromeinse Rijk 578.
Oostzee 45, 198.
Opalphens, Barbara van 497.
Opitius, zie Opitz.
Opitz, Martin 21[4], 171, 219.
Opitz, Martin *Des Griechischen Tragoedienschreibers Sophoclis Antigone. Deutsch gegeben durch Martin Opitzen. Danzig, gedruckt durch Andream Hünefeldt, Buchhändler, Im Jahr 1636.* 171.
Optatus, Pierius 133.
Or, François d' 616.
Oranje, prins van, zie Maurits, graaf van Nassau. Philips Willem. Willem I, graaf van Nassau. Willem II, graaf van Nassau.
Oranje bolwerk 344.
Oratorianen 133, 605.
Orchan 96.
Ordines Foederati, zie Staten-Generaal.
Ordines foederati Belgii, zie Holland.
Öresund 321.
Origines van Alexandrië 561.
Origines van Alexandrië *Hexaplorum Origenis quae supersunt Multis partibus auctiora quam a Flaminio Nobilio et Joanne Drusio edita fuerint et Manuscriptis et ex Libris editis eruit et Notis illustravit D. Bern. Montfaucon, Monachus Benedictinus e Congregatione S. Mauri.* 561.
Orkoup, zie Precop.
Orléans 25, 67, 79, 82, 83, 85, 179, 181, 243, 285, 407, 586, 588.
Orléans, hertog van, zie Gaston, Jean-Baptiste de France.
Orléans, hertog van Longueville, hertog van Estouteville, graaf van Dunois, Tancarville

en Saint-Pol, Henri d' 293[12], 310, 311, 313, 321, 333, 339, 341, 531, 533, 536, 591, 594.
Orozco, markies van Mortara y Ribera, Francisco de 574[5].
Ortona 103.
Oryza = Urbanus VIII 140, 491.
Osnabrück 88, 90, 185, 186, 198, 250, 260, 349, 570, 575, 582, 586, 618.
Osnabrug(g)um, zie Osnabrück.
Ossalinius, zie Ossolinsky, Jerzy.
Ossa zu Dahl, Wolfgang Rudolph 97[14].
Ossolinsky, Jerzy (Georg) 392, 397, 415, 443, 551, 555, 565, 572.
Ostagium 213.
Osterloh, zie Duisterlous.
Otto, Rijngraaf 114, 162, 192, 230, 233, 256, 277, 279, 286, 300, 328, 329, 347, 348, 361, 365, 401, 422, 426, 427, 431, 475, 514, 546, 559, 617.
Otto Ludwig, Rijngraaf 115[5], 142, 162.
Ottomanen 96, 280.
Ottomanen, sultan der, zie Amurath. IV.
Oudart, Robert 568.
Oudenaerde 103.
Overschie, Aeltgen Borre van 2, 40, 73, 130, 134, 147, 160, 169, 193, 197, 277, 292, 309, 331, 342, 346, 350, 363, 364, 393, 417, 466, 524, 546, 557, 583, 616.
Ovidius Naso, Publius 111, 195, 412, 413.
Ovidius Naso, Publius *Metamorphoses.* 195.
Ovidius Naso, Publius *Tristia.* 412.
Oxenstierna, Axel 2, 6, 7, 12, 13, 15, 16, 19, 21, 25, 26, 29, 34, 36, 37, 43, 44, 45, 46, 47, 48, 49, 53, 54, 55, 56, 57, 58, 59, 60, 62, 66, 67, 68, 69, 73, 75, 76, 77, 80, 86, 87, 88, 90, 93, 94, 95, 99, 100, 101, 103, 104, 105, 109, 114, 118, 120, 122, 123, 125, 131, 132, 135, 137, 140, 142, 145, 146, 149, 153, 154, 156, 157, 158, 159, 162, 163, 165, 166, 170, 171, 172, 173, 176, 177, 181, 183, 185, 186, 193, 196, 198, 200, 203, 204, 205, 206, 208, 214, 215, 217, 218, 219, 220, 222, 227, 228, 229, 230, 231, 233, 236, 239, 240, 242, 243, 244, 245, 252, 253, 254, 255, 256, 257, 259, 261, 267, 270, 272, 273, 276, 277, 278, 282, 284, 285, 286, 287, 288, 289, 290, 291, 297, 301, 303, 313, 315, 316, 317, 324, 327, 328, 331, 336, 340, 341, 342, 343, 345, 347, 348, 350, 360, 361, 365, 367, 373, 374, 376, 378, 379, 380, 383, 384, 385, 389, 390, 391, 398, 399, 401, 402, 403, 404, 417, 419, 422, 424, 427, 431, 432, 437, 440, 445, 446, 447, 452, 453, 454, 459, 461, 473, 474, 475, 479, 482, 483, 485, 492, 493, 495, 496, 497, 499, 500, 502, 508, 511, 512, 517, 523, 525, 528, 529, 532, 536, 539, 546, 553, 557, 558, 560, 566, 575, 582, 583, 584, 586, 596, 600, 601, 602, 603, 608, 609, 610, 617, 618.
Oxenstierna, Gabriel Bengtsson 58, 100, 176, 277, 291, 343, 345, 365, 504, 508, 532, 551, 553, 582.
Oxenstierna, Gabriel Gustafsson 58, 100, 176, 277, 291, 343, 345, 365, 504, 508, 511, 532, 551, 553, 582, 586.
Oxenstierna, Johan 535.
Oxford 246, 388, 461, 465, 513, 567.
Oxonia, zie Oxford.

P

Paderborn 381, 396.
Paderborna, zie Paderborn.
Padua 147.
Padus, zie Po.
Pafenhovium, zie Pfaffenhofen.
Paitzum (Peitzium), zie Peitz.
Palatinatus (Palatinus) zie Palts.
Palmarola (Palmerola) 152.
Palts, (huis van de) 9, 13, 31, 39, 51, 52, 58, 78, 84, 89, 127, 136, 137, 148, 150, 151, 158, 165, 167, 171, 173, 184, 189, 199, 201, 208, 238, 243, 264, 265, 268, 272, 274, 278, 290, 295, 296, 312, 314, 319, 327, 345, 351, 353, 358, 365, 367, 372, 381, 388, 392, 415, 443, 444, 447, 449, 476, 493, 514, 517, 522, 563, 564, 565, 570, 571, 584, 589, 590, 595, 606, 607, 610.
Palts, keurvorst van de, zie Frederik V.
Palts, Eduard van de 240[4], 429[3].
Palts, Elisabeth van de, zie Bohemen, Elisabeth van.
Palts, Gustav van de 240[4].
Palts, Henriette Marie van de 240[4].
Palts, Karl Ludwig van de 4, 17, 29, 45, 52, 85, 89, 98, 189, 240[4], 416, 449, 498, 592, 610.
Palts, Luise Hollandine van de 240[4].
Palts, Moritz van de 240[4].
Palts, Philipp van de 240[4].
Palts, Ruprecht van de 9, 17, 204[4]. aant.
Palts, Sophie van de 240[4].
Pamplona 503, 506, 509.
Pandectae, zie Justinianus I *(Corpus Iuris Civilis).*
Panzani 296.
Panziroli, Guido 147[7].
Panziroli, Guido *Rervm Memorabilium iam olim deperditarum: & contrà recens atqve ingeniose inventarum: Libri duo, à Gvidone Pancirollo: IC. Clariss. Italicè primùm conscripti, nec unquam hactenus editi: Nunc verò & Latinitate donati, & Notis quamplurimis ex ICtis, Historicis, Poëtis & Philologis illustrati Per Henricum Salmuth. Ambergae, Typis Forsterianis. Cum privilegio. M.D.IC.* 147.
Panziroli, Guido *Nova Reperta Sive Rerum Memorabilium, recens inventarum, et veteribus plane*

incognitarum Guidonis Pancirolli IC. Liber Secundus. Iam primùm ex Italico Latinè redditus, & Commentariis illustratus ab Henrico Salmuth. Ambergae, Typis Forsterianis. M.D.CII. 147.
Papenhovium, zie Pfaffenhofen.
Pappus, Johannes 465[11].
Paravicini Capelli, Alessandra 146[3], 203, 230, 231, 255, 327, 378, 486, 497, 603.
Paravicini Capelli, (dochter van) Alessandra 378, 497.
Paravicini Capelli, Nicolo 255, 327.
Parchim (Barcheim) 424, 474, 475.
Parchimum, zie Parchim.
Parma 7, 10, 63, 76, 86, 94, 97, 101, 103, 119, 121, 124, 129, 155, 237, 267, 270, 370, 425, 429, 433, 520, 523, 535, 538, 566, 574.
Parma, hertog van, zie Farnese, Alessandro. Farnese, Odoardo. Farnese, Ottavio.
Parma, hertogin van, zie Oostenrijk, Margaretha van.
Parma, Huis van 103.
Parmensis ager, zie Parma.
Parijs 7, 8, 9, 10, 11, 12, 14, 15, 16, 18, 19, 21, 22, 27, 28, 30, 34, 35, 37, 38, 39, 40, 41, 45, 46, 47, 48, 49, 50, 55, 57, 60, 65, 66, 67, 70, 71, 72, 73, 74, 76, 77, 79, 80, 81, 82, 83, 86, 90, 91, 93, 94, 95, 96, 99, 100, 102, 104, 105, 106, 108, 110, 111, 114, 116, 118, 119, 120, 122, 124, 126, 127, 128, 131, 132, 134, 136, 140, 141, 143, 144, 145, 147, 149, 150, 152, 154, 157, 159, 161, 162, 163, 164, 165, 167, 168, 169, 171, 172, 173, 176, 179, 180, 181, 182, 183, 184, 185, 186, 187, 192, 194, 195, 196, 197, 198, 199, 200, 201, 202, 205, 208, 210, 213, 218, 220, 223, 225, 226, 227, 228, 229, 230, 234, 235, 236, 237, 239, 244, 245, 246, 247, 249, 250, 252, 253, 255, 258, 260, 261, 262, 267, 270, 271, 272, 273, 274, 275, 277, 279, 280, 281, 282, 283, 286, 287, 288, 290, 292, 293, 296, 298, 300, 301, 303, 305,306, 307, 308, 309, 310, 311, 312, 313, 314, 315, 319, 320, 321, 322, 324, 325, 327, 328, 329, 330, 331, 332, 334, 335, 336, 337, 338, 339, 340, 341, 342, 346, 347, 349, 350, 351, 352, 353, 354, 357, 358, 360, 362, 363, 365, 366, 367, 368, 369, 373, 374, 376, 377, 378, 382, 383, 384, 385, 386, 387, 388, 389, 390, 391, 392, 393, 396, 397, 398, 399, 400, 401, 403, 404, 405, 406, 407, 408, 409, 414, 416, 417, 418, 420, 422, 424, 426, 427, 428, 431, 432, 433, 434, 435, 436, 437, 439, 440, 442, 444, 445, 446, 447, 448, 449, 450, 451, 452, 453, 454, 455, 456, 457, 458, 461, 463, 464, 466, 473, 474, 476, 477, 479, 480, 482, 483, 484, 485, 488, 489, 490, 491, 492, 498, 501, 502, 505, 507, 510, 512, 514, 515, 516, 517, 518, 520, 521, 522, 523, 526, 527, 528, 529, 531, 532, 533, 534, 537, 538, 543, 546, 547, 548, 549, 550, 551, 553, 555, 556, 557, 558, 559, 560, 563, 564, 565, 566, 569, 570, 574, 576, 580, 581, 583, 584, 588, 590, 592, 594, 595, 596, 598, 601, 603, 604, 607, 608, 612, 613, 616, 617, 620.
Parijs, verdrag van 7, 17, 283, 427, 495.
Pas, markies van Feuquières, Manasse de 8, 12, 13, 16, 23, 41, 75, 84, 115, 120, 138, 189, 200, 213, 256, 324, 362, 374, 491, 507, 509, 528, 538, 547, 555, 563, 573, 589, 590, 593, 601, 602, 604, 606, 608, 609, 611.
Passau 250.
Passau, vrede van 570.
Paterno, prins van, zie Moncada, Luis-Guillem de.

Paulus Winfridus Diaconus 356[5], 578[3].
Paulus Winfridus Diaconus *Historia Miscella, ab incerto auctore consarcinata, complectens Eutropii Historiam, quam Paulus Diaconus, multis additis, a Valentiniani imperio usque ad tempora Justiniani deduxit, et Landulphus Sagax, seu quisquam alius, continuavit usque ad annum Christi 816.* 578.
Paulus Winfridus Diaconus *De gestis Longobardorum libri VI. Lyon 1495.* 356.
Paus (pausdom, pauselijk) 24, 148, 152, 186, 295, 297, 355, 442, 490, 590, 611.
Pauw, dr. Adriaen Reyniersz. 15, 18, 25, 29, 30, 37, 40, 42, 45, 49, 56, 60, 62, 70, 71, 74, 90, 91, 100, 102, 106, 116, 124, 127, 130, 137, 179, 193, 201, 216, 226, 267, 270, 282, 283, 284, 297, 307, 318, 336, 337, 339, 374, 377, 481, 517, 623.
Pauw, Cornelis 29[10], 127.
Pauw, Dirck 194[1].
Pauw, Jacomo 29[10].
Pauw, Michiel 29[10].
Pauw, Nicolaes Seys 267[6].
Pauw, dr. Reynier 29[10].
Pavia 54, 152, 175, 191, 210, 356, 415.
Pavius, zie Pauw.
Pavo, zie Pauw.
Pázmány, Petrus, kardinaal 517[4], 551, 555, 559, 590, 593.
Peblicz, Georg Johann 257, 379, 397, 402, 404.
Pedemontium, zie Piemonte.
Peintre 192.
Peiresc, Nicolas Claude Fabry de 172, 384.
Peitz 601, 619.
Pelicianum, zie Pelizzano.
Pelizzano 251.
Pels, Paulus 49, 496, 497.
Pentz, Christian von 190[3], 250, 253.
Percy, graaf van Northumberland, Algernon 201, 321[7], 325, 358, 381, 397.
Perilla 412.

Perleberg 406, 424, 474.
Perleberga, zie Perleberg.
Perleus = Maximiliaan I, keurvorst van Beieren 45.
Pernambuco 47, 436.
Peronne 98, 420, 422.
Perrona, zie Peronne.
Persa, zie Perzië.
Perzië (Perzen, Perzisch) 96, 171, 175, 178, 280, 284, 295, 368, 372, 376, 377, 447, 454, 463, 507, 533, 534, 537, 565.
Pesaro, Zuane 458, 459, 463, 572, 573.
Pesarus, zie Pesaro, Zuane.
Pesmes 192.
Pesmum, zie Pesmes.
Petershagen 349.
Petri oppidum, zie Saint-Pierre, fort van.
Petronius Arbiter, Gaius 410.
Petronius Arbiter, Gaius *Satiricon.* 410.
Petrus, apostel 388.
Pfaffenhofen 225, 227.
Pfalz-Neuburg, Philipp Wilhelm von der 565[15].
Pfuel, Katarina Elisabet von 20[10].
Pherae 472.
Philemon = Zweden 62.
Philetas, zie Philotas.
Philippiburgum (Philipsburgum), zie Philippsburg.
Philippsburg 170, 250, 358.
Philips II, koning van Spanje 103.
Philips III, koning van Spanje 41, 190.
Philips IV, koning van Spanje 52, 75, 84, 97, 98, 121, 126, 128, 130, 139, 148, 151, 156, 158, 159, 175, 184, 188, 190, 212, 213, 216, 237, 265, 294, 305, 309, 311, 327, 347, 367, 372, 388, 392, 394, 430, 444, 446, 457, 490, 504, 506, 509, 519, 521, 531, 547, 551, 555, 559, 566, 573, 585, 587, 589, 602, 604, 606, 609.
Philips Willem, prins van Oranje 530[1].
Philo Judaeus 112.
Philolaus = Boulliau, Ismaël 248, 465, 542, 567, 580.
Philotas = Aerssen, François van 216.
Phocas, keizer 578[4].
Phrygia (Phryges), zie Phrygië.
Phrygië (Phrygiërs) 472.
Phylacides, zie Protesilaus.
Phyllarchus, zie Goulu, dom Jean.
Piacenza 9, 10, 13, 22, 23, 24, 26, 27, 46, 50, 51, 54, 63, 76, 94, 95, 97, 101, 103, 119, 121, 124, 136, 139, 152, 156, 159, 168, 174, 191, 208, 210, 213, 237, 251, 253, 267, 270, 294, 392, 395, 408, 415, 425, 429, 433, 438, 442, 444, 446, 449, 460, 463, 483, 491, 520, 523, 531, 533, 535, 537, 538, 549, 560, 566, 573, 574, 576.
Picardia, zie Picardië.
Picardië, 7, 9, 11, 12, 13, 14, 16, 22, 23, 26, 37, 38, 39, 42, 45, 46, 66, 199, 201, 208, 257, 269, 274, 280, 283, 291, 293, 299, 312, 313, 321, 322, 324,

329, 330, 333, 335, 338, 345, 352, 353, 358, 368, 385, 389, 394, 401, 404, 408, 414, 420, 426, 431, 440, 442, 443, 447, 457, 458, 484, 490, 532, 559, 576.
Piccolomini, prins van, zie Arragona, Ottavio d'.
Pictaviensis ager, zie Poitevins (Le Poitou).
Pictavium, zie Poitiers.
Piemonte 38, 153, 224, 287, 313, 372, 376, 395, 408, 415, 439.
Piemonte, prins van, zie Vittorio Amedeo.
Pigard (Girard), zie Maillé, Dubois.
Pignerol 98, 126, 322, 338, 520, 533, 537, 587, 589, 592, 611.
Pignerola (Pignerolum), zie Pignerol.
Pimentel, graaf van Feria, Emmanuel 484.
Pincta, zie Peintre.
Pindarus = oorlog 61, 100, 315, 432, 462, 525, 526, 537.
Pirna, verdrag van 416.
Pisa 85, 238.
Pistoia 211.
Pistoria, zie Pistoia.
Pisuerga 159.
Placentia, zie Piacenza.
Placentinus ager, zie Piacenza.
Plaisance, zie Piacenza.
Platen, Bernhard Bogloff von 90, 219.
Plato 182.
Plautus, Titus Maccius 125, 166, 179, 193.
Plautus, Titus Maccius *Amphitryo.* 193.
Plautus, Titus Maccius *Captivi.* 125, 166.
Plautus, Titus Maccius *Rudens.* 179.
Plautus, Titus Maccius *Trinummus.* 179.
Pleiningen, Von 8, 11, 12.
Plemzul (?) 427.
Plessis, seigneur de Liancourt, Roger du 573[14].
Plessis de Richelieu, Alphonse Louis du 405, 426, 428, 440, 449, 485, 490, 493, 507, 509, 517, 528, 532, 538, 547, 549, 551, 555, 559, 563, 573, 589, 590, 593, 601, 602, 606, 608, 609, 611.
Plessis de Richelieu, Françoise du 357.
Plessis de Richelieu, Jean Armand du 17, 41, 42, 59, 64, 65, 66, 91, 96, 102, 113, 120, 123, 124, 133, 136, 137, 140, 150, 157, 161, 163, 173, 179, 188, 189, 192, 200, 201, 210, 226, 236, 240, 249, 259, 264, 265, 267, 269, 274, 278, 279, 280, 283, 284, 293, 297, 311, 312, 315, 320, 321, 322, 329, 336, 337, 340, 341, 352, 356, 357, 362, 368, 369, 370, 373, 374, 375, 387, 388, 389, 390, 393, 395, 396, 405, 413, 414, 422, 426, 428, 429, 430, 431, 432, 433, 440, 443, 447, 449, 451, 459, 462, 477, 478, 479, 481, 482, 483, 484, 485, 489, 490,

491, 493, 500, 505, 507, 510, 515, 516, 517, 519, 520, 526, 527, 528, 532, 533, 534, 536, 537, 538, 549, 550, 551, 552, 553, 554, 555, 556, 563, 571, 572, 573, 574, 588, 589, 590, 591, 592, 593, 594, 601, 604, 605, 606, 607, 608, 609, 610, 611, 614.
Plessis de Richelieu, Nicole du 356[7].
Pleudola 460.
Plinius Secundus, Gaius 355, 581.
Plinius Secundus, Gaius *Naturalis Historia.* 355.
Plinius, Gaius Caecilius Secundus Minor 110[10].
Ploos van Amstel, Adriaen 486.
Plutarchus 172, 413.
Plutarchus *Vita Themistoclis.* 172.
Po 10, 109, 113, 126, 184, 190, 251, 408, 415, 483.
Poggio Nativo, hertog van, zie Savelli, Federigo, hertog.
Poigny, markies van, zie Angennes, Jacques d'.
Poitevins (Le Poitou) 394.
Poitiers 9, 534, 537.
Polen (Pools) 5, 11, 13, 17, 22, 24, 27, 30, 35, 36, 46, 52, 68, 84, 85, 86, 94, 96, 98, 109, 136, 138, 139, 144, 156, 171, 173, 175, 178, 184, 189, 191, 192, 196, 199, 208, 212, 215, 225, 226, 239, 244, 249, 253, 260, 263, 264, 268, 270, 279, 285, 289, 295, 297, 300, 311, 312, 319, 323, 324, 337, 338, 352, 359, 368, 370, 372, 373, 375, 386, 388, 392, 395, 397, 415, 416, 422, 426, 428, 430, 439, 441, 442, 443, 444, 445, 446, 447, 449, 450, 454, 457, 458, 477, 478, 481, 485, 487, 491, 494, 511, 522, 532, 534, 535, 551, 555, 565, 571, 572, 573, 584, 591, 600.
Polen, koning van, zie Wladislas VII (IV).
Poliziano, Angelo 468[7], 471, 472, 473.
Polonia (Polonus) zie Polen.
Polybius 172.
Polydorus Vergilius 578[5].
Polydorus Vergilius *Historiae Anglicae Libri XXVI. Autore Polydoro Virgilio Urbinate, Accessit praeter alia nonnulla series Regum Angliae à primis initiis usque ad hanc aetatem; Ex nova Editione Antonii Thysii, J.C. Lvgdvni Batavorvm, Sumptibus Joannis Maire MDCXLIX.* 578.
Polydorus Vergilius *idem, 1534.* 578.
Pomerania, zie Pommeren.
Pommeren 9, 19, 20, 26, 75, 104, 123, 146, 165, 166, 185, 186, 196, 219, 228, 229, 230, 234, 239, 241, 244, 249, 252, 255, 257, 260, 267, 272, 277, 332, 422, 424, 427, 432, 443, 474, 475, 481, 501, 517, 523, 547, 558, 559, 566, 587, 589, 592, 620.
Pommeren, hertog van, zie Bogislaus XIV.
Pommeren, hertogin van, zie Anna, hertogin van Pommeren en van Croy.
Pompei, graaf Lelio 283.
Pompei, Marco 283.
Pompei, Tomio 283[7].
Pompeiopolis, zie Pamplona.
Pompeius Magnus, Gnaeus 399, 411.
Pompeja lacus, zie Pompeji Laus.
Pompeji Laus, zie Lodi vecchio.
Ponikau, Johann von 430, 532.

Ponikau, Tobias von 23, 24, 65, 84, 136, 149, 157, 161, 186, 198, 214, 239, 296, 397, 443, 476, 477, 479, 482, 587, 589, 590, 591, 592, 594, 601, 604, 608, 610, 617.
Pont, heer van, zie Bouthillier, Claude le.
Pontailler, baron van Vaulgrenant, baron van Ternant, François de 295[3].
Pont-à-Mousson 225, 227.
Pontanus, Johannes Isacius 195, 274, 277.
Pontanus, Johannes Isacius *Discussionum historicarum libri II, quibus praecipue quatenus et quodnam mare liberum vel non liberum clausumque accipiendum, discipitur expenditurque. Harderovici 1637.* 195, 274.
Ponticurleius, zie Vignerot, François de.
Pontus Euxinus, zie Zwarte Zee.
Ponza 152.
Poppius, Eduardus 331.
Poppius, Eduardus *De enge poorte, ofte, Predicatien over eenighe voortreffelijcke Texten, ofte Spreuchen der heylighen Schrifture, ter Gouda A.o 1616.* 331.
Poppius, Eduardus *idem, Rotterdam 1630.* 331.
Porlish, graaf van, zie Forbes, Arvid.
Porphyrius 561.
Porsena = Hartigsvelt, Cornelis Jansz. (?) 242.
Porte 129, 511.
Porter, Arthur 464.
Porter, Elisabeth 358[12], 464.
Portugal (Portugezen, Portugees) 249, 253, 265, 304, 323, 372, 436.
Portugallia, zie Portugal.
Portus Gratiae, zie Le-Havre-de-Grâce.
Poschiavo 317, 371, 421.
Poschiavum, zie Poschiavo.
Pougues 358.
Pozzoc, (generaal-commissaris) 240.
Praag 38, 65, 290.
Praag, vrede van 170, 370, 483.
Prada 163.
Precop 376.
Priandi, Giustiniano 43[1], 164[7], 383.
Prioleau, seigneur van La Viennerie, Benjamin 121[1], 131[10], 132, 155, 166[3], 175, 183, 196, 259, 271[11], 360.
Priolo, Benjamin, zie Prioleau, Benjamin.
Prise de la Ville d'Obenheiheim en Alsace, La - Paris 1636. 281.
Pritzwalk 424, 474, 475.
Procopius 354, 355, 479, 560, 581.

Procopius *Procopii Caesariensis V.I. ANEKΔOTA. Arcana Historia, Qui est liber nonus Historiarum. Ex Bibliotheca Vaticana Nicolaus Alemannus protulit, Latinè reddidit. Notis illustrauit. Nunc primùm in lucem prodit triplici Indice locupletata. Lvgdvni, Sumpt. Andreae Brugiotti Bibliopolae Romani. M.DC.XXIII. Cum priuilegiis Sac. Caesar. Majest. Regis Christianiss. & Archid. Flandriae.* 355.
Procopius *ΠΡΟΚΟΠΙΟΥ ΚΑΙΣΑΡΕΩΣ ΥΠΕΡ ΤΩΝ ΠΟΛΕΜΩΝ ΛΟΓΟΙ.* 354, 384, 568. zie ook: Agathias Scholasticus. Alemanni, Nicolo.
Protesilaus 472.
Protestanten (protestants, protestantisme) 8, 13, 14, 50, 52, 54, 58, 73, 75, 85, 94, 97, 98, 113, 121, 122, 124, 127, 135, 136, 139, 150, 161, 166, 187, 188, 189, 190, 202, 203, 208, 211, 273, 274, 294, 300, 320, 335, 345, 352, 367, 370, 418, 438, 461, 484, 502, 508, 565, 566, 570, 572, 573, 574, 608, 614, 615, 616.
Provence 257, 299, 376, 433, 460, 463, 509.
Provinciën, Geunieerde of Verenigde, zie Republiek.
Pruisen 20, 58, 88, 104, 250, 332, 334, 587, 591, 607, 611.
Prussia, zie Pruisen.
Prutzwalchium, zie Pritzwalk.
Ptolemaeus, Claudius 355.
Ptolemaeus, Claudius *ΓΕΩΓΡΑΦΙΚΩΝ.* 355.
Publilius Syrus 288, 579.
Publilius Syrus *Mimi Sententiae.* 288, 579.
Puppius, zie Poppius, Eduardus.
Puritein (puriteins) 175, 178.
Pyrenaei montes, zie Pyreneeën.
Pyreneeën 501.
Pyritz 558.
Pyrrho = Saksen-Weimar, Bernhard van 173.
Pyrrhon = Zeeland 288, 302.
Pyrrhus = Holland 303.
Pythagoras 248.
Pytheas 245.

Q

Quast, Hillebrand Gerritsz. 34.
Quernheim, Arendt von 281.
Questenberg, Gerhard von 97[18].
Quintilianus, Marcus Fabius 160.
Quintilianus, Marcus Fabius *Declamationes, quae ex CCCLXXXVIII supersunt, CXLV, ex vetere exemplari restitutae, Calpurnii Flacci excerptae. X Rhetorum Minorum LI, nunc primum editae. Dialogus de oratoribus sive de caussis corruptae eloquentiae, ex bibliotheca P. Pithoei I.C., Lutet. apud Steph. 1580.* 160.
Quintilianus, Marcus Fabius *De Institutione oratoria libri duodecim.* 160.

R

Raad van Holland, (Zeeland en Westfriesland), Hoge 14, 27, 29, 47, 54, 61, 79, 102, 128, 136, 180, 181, 193, 194, 202, 217, 226 244, 253, 276, 315, 390, 434, 516.
Raad van State 232, 284, 298, 599.
Racine, Jean 96.
Racine, Jean *Bajazet.* 96.
Radolti, Clement 199, 517.
Radulphus, zie Radolti, Clement.
Radziwil, Janusius 300, 576.
Ragoskius, zie Rákóczi, Georg I.
Rákóczi, vorst van Zevenburgen, Georg I 24^{4}, 97^{11}, 129^{4}, 212, 264, 439, 460, 463, 485, 487, 511, 534, 537, 607.
Rambervillerium, zie Rambervillers.
Rambervillers 385, 387, 389, 394.
Rambouillet, markies van, zie Angennes, Charles d'.
Ramsay, James 353^{10}, 359.
Ransovius, zie Rantzau, Josias, graaf van.
Rantzau, Josias, graaf van 237, 279, 402, 409, 421, 457, 459, 463, 500, 502, 503, 505, 506, 509, 510.
Raon-L'Etape 50, 51, 53, 54, 59, 98.
Rasch, Christoph Ludwig 529.
Ratenau 177.
Ratenovia, zie Ratenau.
Ratisbona, zie Regensburg.
Ravenna 356.
Ravensburg 129.
Ravesteijn 57.
Ravo, zie Raon-l'Etape.
Reael, dr. Laurens 326, 400, 499, 569, 595.
Redibum 395.
Redvinius, zie Ruthven, Patrick.
Regensburg 31, 36, 90, 98, 113, 122, 128, 137, 149, 152, 168, 170, 208, 212, 215, 225, 226, 234, 238, 243, 257, 264, 268, 269, 274, 280, 281, 290, 295, 297, 353, 359, 365, 367, 371, 389, 392, 396, 397, 409, 415, 416, 422, 425, 426, 430, 433, 434, 457, 458, 459, 460, 464, 476, 478, 483, 487, 491, 493, 498, 517, 521, 523, 526, 535, 536, 537, 550, 551, 553, 555, 557, 558, 563, 570, 574, 585, 592, 596, 601, 602, 606, 610, 619.
Reggio 147.
Rehlingen, Marx Konrad von 259.
Reigersberch, Van 441.
Reigersberch, David van 524.
Reigersberch, Ermgard van 363, 364.
Reigersberch, Jacob van 524.

Reigersberch Jr., Johan van 48, 307, 423, 424, 456, 461, 464, 465.
Reigersberch Sr., Johan van 48[2], 307, 383, 384, 385, 404, 423, 439, 456, 461, 465, 524.
Reigersberch, Maria van 2, 17, 19, 25, 34, 38, 45, 46, 57, 62, 63, 68, 72, 75, 80, 82, 88, 93, 105, 106, 118, 123, 127, 145, 180, 195, 219, 223, 232, 282, 288, 290, 303, 307, 308, 309, 315, 318, 336, 337, 341, 347, 374, 382, 383, 384, 385, 391, 404, 407, 408, 417, 423, 435, 436, 439, 448, 450, 456, 461, 465, 493, 496, 516, 524, 543, 581, 598, 623.
Reigersberch, Nicolaes van 2, 3, 4, 6, 14, 17, 18, 19, 27, 32, 38, 44, 45, 46, 47, 48, 54, 56, 57, 59, 60, 61, 62, 63, 71, 72, 77, 78, 79, 80, 90, 91, 99, 100, 101, 102, 105, 106, 108, 109, 110, 112, 118, 119, 123, 124, 125, 126, 127, 128, 130, 133, 135, 136, 147, 157, 178, 180, 181, 186, 195, 202, 205, 207, 216, 217, 218, 233, 242, 244, 248, 253, 261, 268, 270, 277, 286, 290, 291, 292, 300, 302, 303, 305, 308, 315, 317, 318, 336, 341, 343, 351, 364, 376, 377, 382, 390, 391, 434, 435, 436, 440, 450, 488, 492, 493, 495, 499, 516, 517, 518, 542, 543, 544, 545, 562, 568, 575, 586, 598, 600, 616, 623.
Reigersberch, Pieter van 383, 384, 385, 404, 439.
Reigersberch, Suzanna van 364, 408, 516[3], 623.
Reims 293, 472.
Reinach, Hans Heinrich IX, baron van 53[1].
Reinach-Foussemagne, Jean Henri 203, 211[3].
Remaugies, seigneur de, zie Mailly, René, markies van.
Rembervillerium, zie Rambervillers.
Remi, zie Reims.
Remonstranten (remonstrants) 268, 302, 331, 405, 516, 545, 557.
Renesse van Baer, jhr. Frederick van 117, 232.
Rensius 190.
Republiek 2, 3, 4, 5, 15, 25, 26, 30, 32, 40, 42, 43, 49, 56, 60, 61, 73, 74, 77, 78, 80, 81, 91, 100, 101, 106, 118, 126, 129, 136, 137, 141, 143, 144, 145, 147, 151, 169, 184, 194, 195, 214, 220, 242, 244, 248, 251, 282, 283, 284, 289, 297, 302, 308, 317, 319, 325, 346, 350, 374, 377, 381, 391, 407, 417, 432, 433, 447, 448, 451, 480, 501, 513, 518, 543, 568, 569, 581, 595, 623. zie ook: Holland. Staten-Generaal.
Resolutiën van de Heeren Staaten van Holland en Westvriesland. 112.
Retz, hertog van, zie Gondi, Albert de. Gondi, Henri de. Gondi, Jean François Paul de.
Reus, Adolf 25.
Reusius, zie Rensius.
Revan 96, 171, 175, 178, 280, 284, 368, 372.
Revanum, zie Revan.
Rey, Andreas 319.
Reygersvliet 363.
Reynold, Adam 300, 576.
Rhaetia (Rhaeticus) zie Graubünden.
Rheinberg 248.
Rheinfelden 211.
Rhenen 118.
Rhenus, zie Rijn.
Rhodez, zie Rodez.
Rhodomann, Laurent 92[6].

Rhothomagus (Rhothomagensis), zie Rouaan.
Ribera, hertog van Alcalá, Fernando Afan de 75[9], 84, 128, 175, 209, 211, 213, 215, 234, 238, 251, 295, 296, 371, 491, 532, 537, 538, 547, 573, 585, 589, 601, 602, 604, 609.
Riccen, Ventidius 193[11], 318.
Riceliacus, zie Richelieu, kardinaal De.
Richelieu, kardinaal De, zie Plessis de Richelieu, Jean Armand du.
Richmond, hertog van, zie Stuart, James.
Rietberg, graaf van Oost-Friesland, Ernst Christoph von 61, 212, 391.
Rietberg, Johann von 391[1].
Rinfeldum, zie Rheinfelden.
Ripperda, Willem 486.
Riswanaga 139.
Ritter, J.D. 577. zie ook: Theodosius II, keizer.
Riva de Chiavenna 103.
Rivet, André 15, 148, 298, 303, 309, 350, 543, 614.
Rocca Guglielma 191.
Rochefort 192.
Rocroi 363.
Rodez 561.
Rodofredi castellum, zie Rotto-Fredo.
Roemenië 27, 175, 372.
Rohan, heer van Soubize, Benjamin de 343.
Rohan, Henri, hertog van 8, 11, 12, 14, 23, 25, 26, 43, 50, 52, 53, 54, 55, 63, 86, 94, 97, 102, 104, 113, 119, 120, 121, 122, 124, 128, 129, 131, 139, 146, 149, 150, 152, 155, 156, 159, 166, 168, 175, 178, 181, 183, 184, 191, 196, 199, 202, 203, 207, 208, 209, 210, 211, 213, 215, 218, 221, 225, 226, 229, 236, 237, 243, 250, 251, 252, 253, 254, 259, 266, 271, 279, 281, 284, 291, 294, 295, 299, 311, 314, 322, 323, 330, 335, 338, 352, 354, 357, 359, 361, 367, 371, 375, 378, 379, 392, 395, 401, 425, 429, 433, 436, 437, 438, 440, 444, 446, 450, 454, 460, 473, 478, 482, 483, 486, 489, 491, 497, 523, 528, 530, 564, 584, 618.
Rohan, Henri, hertog van *Le Parfaict Capitaine. Avtrement L'Abregé des Gverres de Gavle des Commentaires de Cesar. Avec qvelqves remarqves*

sur icelles, suiuy d'vn Recueil de l'Ordre de gverre des Anciens, ensemble d'vn Traitté particulier de la Guerre. A Paris, Chez Iean Hovzé au Palais, en la Gallerie des Prisonniers, à la Renommée. M.DC.XXXVI. 433, 437, 440, 441, 444, 446, 450, 523, 530, 564.
Rohan, Marguerite de 63[14], 150[7], 159.
Roia, zie Roye.
Roissy, seigneur de, zie Mesmes, Jean Jacques de.
Rolandus, Jacobus 347[2].
Roma, zie Rome.
Romanow, Michael III Fjodorowitsj 35[5], 447[2].
Rombout, Matthijs 5, 6.
Rome (Romeinen, Romeins) 18, 32, 60, 64, 65, 83, 85, 98, 109, 110, 134, 138, 148, 150, 152, 156, 159, 161, 174, 184, 186, 188, 191, 193, 200, 211, 213, 238, 245, 266, 269, 285, 288, 296, 355, 358, 370, 384, 404, 410, 411, 442, 468, 471, 479, 484, 531, 533, 561, 578, 579, 590, 593, 609.
Ronquillo, don Antonio 75, 84, 213, 234, 238, 251, 491, 521, 523, 526, 532, 537, 538, 547, 573, 585, 589, 601, 602, 604, 609.
Rooms-Katholiek(en) (Paaps, papisme) 8, 13, 14, 25, 26, 52, 59, 73, 83, 85, 119, 139, 140, 148, 150, 159, 168, 174, 178, 202, 211, 215, 226, 227, 245, 280, 285, 289, 295, 296, 329, 352, 357, 370, 388, 519, 532, 571, 572, 606, 608, 614.
Rooms koning(schap) 190, 259, 275, 319, 324, 367, 371, 392, 396, 483, 487, 493, 517, 521, 523, 526, 550, 555, 557, 563, 570, 585, 600, 608, 612.
Roose, Pierre 43, 75, 84.
Rosières, sieur de 256.
Rossena, zie Rosseno.
Rosseno 78, 85, 139, 213.
Rossenum, zie Rosseno.
Rostochium, zie Rostock.
Rostock 68, 190.
Rotofredi castellum, zie Rotto-Fredo.
Rotterdam 6, 18, 19, 25, 31, 38, 46, 48, 56, 60, 63, 71, 74, 77, 80, 90, 99, 100, 106, 107, 108, 110, 112, 117, 123, 130, 133, 135, 177, 178, 193, 206, 232, 242, 253, 267, 276, 282, 286, 289, 291, 298, 299, 303, 314, 317, 351, 376, 377, 448, 451, 454, 456, 464, 467, 468, 469, 470, 471, 472, 473, 480, 488, 495, 499, 516, 524, 540, 547, 562, 569, 579, 596, 598.
Rotterdam, Kamer van 304.
Rot(t)erodamum (Roterodamensis), zie Rotterdam.
Rotto-Fredo 139, 152, 266, 392, 395, 408, 415.
Rouaan 46, 161, 168, 176, 179, 267, 282, 288, 322, 327, 406, 408, 450, 542.
Roucoop 448.
Rouseau 83.
Rouvroi, hertog van Saint-Simon, Claude de 322[3], 369, 422, 478, 482, 483, 518, 520, 527.
Rouvroi, baron de Saint-Simon, heer van Saint-Léger, Etienne de 324, 351, 369, 375, 482, 519.
Roye 320, 370, 375, 403, 404, 408, 413, 420.
Ruel 266, 269, 552, 554.
Ruella, zie Ruel.
Rufus, Varius 246.

Rupella, zie La Rochelle.
Rupes fortis, zie Rochefort.
Rupifortium, zie Rochefort.
Rupis Guilelma, zie Rocca Guglielma.
Rusdorf, Johann Joachim von 606.
Rusland (Russen, Russisch) 27, 35, 372, 447.
Russia, zie Rusland.
Ruthven, Patrick 88, 93.
Ruyl, mr. Aelbrecht 107[10], 108, 117, 130.
Ruyter, Gerrit Claesz. 31, 358.
Rijcxius, zie Riccen, Ventidius.
Rye 296.
Rijn 22, 40, 57, 72, 97, 102, 119, 126, 156, 165, 166, 183, 189, 217, 229, 263, 285, 293, 298, 311, 323, 330, 348, 353, 358, 359, 367, 372, 389, 390, 422, 519, 535, 538, 552, 554, 591, 599, 600.
Rijnber(c)k, zie Rheinberg.
Rijs = Urbanus VIII 253, 285, 499, 525, 537.

S

Saale 29, 49, 62, 68, 69, 89, 93, 104, 131, 132.
Saar 185, 189, 209, 210, 214, 227, 229, 328.
Saarburg 208, 209, 214, 216.
Sabam Zeio 372.
Sabaudia, zie Savoye.
Sabbionetta 152.
Sabellicus, Marcus Antonius Coccius 579[1].
Sabellicus, Marcus Antonius Coccius *Rapsodie historiarū Enneadū Marci Antonij Coccij Sabellici Ab orbe cōdito Pars prima quinque complectens Enneades: Premissis earundē Repertorijs auctis & recognitis ab Ascēsio cū authoris Epitomis. Venundatur in Parrhisiorum Academia Ab Ioanne Paruo: Et ipso qui impressit Ascensio.* 579.
Sabellicus, Marcus Antonius Coccius *Posterior pars eiusdem Rapsodie historiarū. M. Antonij Coccij Sabellici Continēs sex Enneades reliquas cū earundem Repertorijs et Epitomis. Venundatur vbi & reliqua pars ab Ioanne Paruo & Iodoco Badio Ascensio.* 579.
Sabionedum, zie Sabbionetta.
Sadler, Philip 19, 587.
Sagunto 211.
Saguntum, zie Sagunto (= Murviedro).
Saint-Andrade 133.
Saint-Aulaye, seigneur de, zie Chabot, Henri.

Saint-Bonnet, sieur de Toiras, Jean de 224[9], 225, 270. zie ook: Giuglaris, Luigi.
Sainte-Chapelle 73.
Saint-Chaumont, markies van, zie Miolans, Melchior Mitte de.
Saint-Christophe 24, 26.
Saint-Denis 312, 314, 357.
Saint-Dizier 11.
Saint-Esprit 506.
Sainte-Gemmes-sur-Loire, sieur en baron de, zie Lasnier, François.
Saint-Germain, sieur de, zie Morgues, Mathieu de.
Saint-Germain-en-Laye 23, 38, 39, 41, 44, 414, 516.
Saint-Germain-en-Laye, verdrag van 262.
Saint-Hippolyte, heer van, zie L'Isle, Melchior de.
Saint-Honorat 42, 78, 84, 95, 101, 139, 152, 190, 237, 376, 458, 460, 463, 504, 507, 509, 520, 523, 537, 547, 550, 554, 563, 564, 572, 574, 575, 577, 588, 591.
Saint-Jean-de-Losne 500, 502, 503, 505, 509, 577.
Saint-Jean-de-Luz 489, 490, 492, 500, 503, 504, 506, 507, 509.
Saint-Laudeaul 510.
Saint-Léger, heer van, zie Rouvroi, Etienne de.
Saint-Leu 312, 314.
Saint-Malo 462.
Sainte-Marguerite 42, 78, 84, 95, 101, 190, 237, 376, 458, 460, 463, 504, 507, 509, 520, 523, 537, 547, 550, 554, 563, 564, 572, 574, 575, 577, 588, 591.
Saint-Martin, graaf 524, 527.
Saint-Menehould 11.
Saint-Michel, ordre de 315.
Saint-Mihiel 293, 299.
Saint-Nectaire, hertog van La Ferté-Nabert, Henri de 14, 432, 459, 463.
Saintonge 119, 204, 226, 263, 269, 319.
Saint-Pierre, fort van 506.
Saint-Pol, graaf van, zie Orléans, Henri d'.
Saint-Quentin 262, 280, 297, 535.
Saint-Simon, baron de, zie Rouvroi, Etienne de.
Saint-Simon, hertog van, zie Rouvroi, Claude de.
Saksen 7, 14, 22, 27, 29, 35, 62, 63, 70, 75, 89, 97, 109, 115, 125, 126, 131, 132, 170, 176, 183, 185, 186, 196, 207, 219, 380, 392, 397, 401, 403, 404, 416, 476, 477, 485, 490, 539, 565, 619.
Saksen, keurvorst van, zie Johann Georg I.
Saksen-Weimar, Huis van 199.
Saksen-Weimar, Albrecht van 9.
Saksen-Weimar, Bernhard, hertog van 7, 8, 9, 11, 12, 13, 14, 16, 21, 22, 23, 26, 38, 39, 41, 42, 44, 45, 46, 47, 51, 53, 59, 60, 63, 65, 66, 76, 78, 84, 86, 94, 95, 96, 99, 101, 102, 103, 110, 111, 113, 116, 119, 120, 124, 128, 131, 135, 136, 148, 149, 150, 154, 156, 157, 159, 161, 165, 166, 168, 170, 173, 178, 184, 185, 186, 189, 192, 196, 198, 199, 200, 202, 204, 208, 209, 210, 214, 216, 217, 227, 229, 235, 236, 237, 239, 240, 243, 249, 250, 251, 252, 254, 258, 259, 260, 262, 266, 268, 270, 272, 273, 277, 278, 279, 281, 283, 285, 291, 293, 296, 298, 311, 324, 328, 330, 332, 333, 339, 340, 346, 353, 358, 362, 366, 375, 380, 385, 387, 389, 392, 394, 397, 401, 404, 409, 413, 414, 416, 421, 426, 431, 437, 443, 449, 457, 459, 460, 463, 464, 475, 476, 477, 479, 482, 484, 490, 491, 500, 503, 505, 509, 515, 533, 535, 538, 546, 552,

554, 563, 565, 572, 575, 587, 589, 591, 592, 593, 594, 595, 601, 604, 607, 608, 610, 611, 612, 617.
Saksen-Weimar, Ernst I van 9.
Saksen-Weimar, Wilhelm van 9, 70, 132.
Sala, zie Saale.
Salenauve, graaf van 515.
Salenauve, (zoon van) graaf van 515.
Salinae ad Saxum, zie Salzo maggiore.
Salis-Marschlins, Ulysse de 211, 251, 438.
Salland 544.
Sallustius, Gaius Crispus 229, 411.
Sallustius, Gaius Crispus *Bellum Jugurthinum.* 229.
Salm, Hermann Adolf, graaf van 142[2].
Salmasius, Claudius 81, 86, 197, 222, 268, 276, 315, 341, 346, 351, 377, 407, 408, 412, 465, 466, 513, 514, 543, 567, 580, 614.
Salmasius, Claudius *Annotationes in Novum Testamentum.* 466.
Salm-Kyrburg, Anna Dorothea von 279[8].
Salm-Kyrburg, Rijngraaf Johann Kasimir von 162[3], 279.
Salmurium, zie Saumur.
Salvius, Johan Adler 35[2], 126, 352, 359, 424, 453, 473, 474, 475, 476, 483, 489, 499, 502, 511, 539, 570, 575, 582, 586, 618.
Salzo maggiore 460.
Samara, zie Somme.
Samaria (Samaritaans) 578.
Sam Mirza, zie Sefi.
Sancta Clara, Franciscus a, zie Davenport, Christopher.
Sanctidominicum, zie Borgo San Donnino.
Sancti Eligii abbatia, zie Saint-Leu.
Sancti Germani aedes, zie Saint-Germain-en-Laye.
Sancti Johannis castellum, zie Castello S. Giovanni.
Sancti Johannis de Launo, zie Saint-Jean-de-Losne.
Sancti Johannis ad Lonam, zie Saint-Jean-de-Losne.

Sancti Johannis de Luce municipium, zie Saint-Jean-de-Luz.
Sanctimielium, zie Saint-Mihiel.
Sancti Sepulchri collis, zie Heiligengrabe.
Sanctisimonius, zie Rouvroi, Claude de.
Sancti Spiritus oppidum, zie Saint-Esprit.
Sanctogermanus, zie Morgues, Mathieu de.
Sanctones, zie Saintonge.
Sanctonicus (oceanus), zie Saintonge.
Sanctum Quintinum, zie Saint-Quentin.
Sanctus Stephanus, zie San Stefano d'Aveto. San Stefano ad Mare.
Sancurius, zie Belleforière, Maximilien de.
Sand 200.
San Domingo 24, 26.
Sandum, zie Sand.
San Lucar, hertog van, zie Guzmán, Gaspar de.
San Maurizio, markies van, zie Chabò, Claudio Girolamo de.
San Stefano d'Aveto 373.
San Stefano ad Mare 239.
Santa Clara de Avedillo, burggraaf van, zie Andía Irarrazabal y Zárate, Francisco González de.
Santvoort, Pieter Jansz. 31.
Saône 330, 353, 367, 369, 375, 389, 419, 501, 503, 506, 510, 535, 538, 554, 563, 575, 577, 602, 604, 607, 611.
Sara, zie Saar.
Saraepons, zie Saarbrücken.
Sarburgum, zie Saarburg.
Sarmato, graaf van, zie Scotti, Ranucio.
Sarpi, fra Paolo 73, 76, 129.
Sas, 't, zie Sas-van-Gent.
Sas-van-Gent 390.
Saumaise, Bénigne de 186.
Saumaise, Claude de, zie Salmasius, Claudius.
Saumur 59, 64, 124.
Savelli, hertog van Poggio Nativo, Federigo, hertog 295.
Saverne 39, 42, 45, 47, 185, 208, 209, 210, 214, 217, 224, 225, 227, 229, 235, 236, 237, 240, 243, 244, 249, 252, 254, 255, 257, 258, 259, 260, 261, 262, 266, 268, 270, 272, 273, 278, 283, 285, 291, 293, 298, 324, 328, 329, 335.
Savona y Grana, markies van, zie Caretto, Francisco del.
Savoye (Savoyaards) 50, 53, 59, 63, 76, 126, 191, 199, 408, 421, 585, 612.
Savoye, hertog van, zie Vittorio Amedeo.
Savoye, Carl' Emanuele II van 199, 265[9], 531.
Savoye, Christine, hertogin van 608.
Savoye, Francesco Jacintho van 199.
Savoye, Ludovico Amedeo 199[2].
Savoye, Margareta van 265[9].
Savoye, Maurizio van 531[8], 533, 537, 549.
Savoye, prins van Carignano, Tommaso Francesco van 76, 98[5], 247, 259, 264, 268, 419, 421, 444.
Saxonia, zie Saksen.
Scandinavia, zie Scandinavië.

Scandinavië 198, 355, 356, 384.
Schaffalitzky, Bernhard 70, 132.
Schaffer, Goosen 486.
Schaffhausen 372.
Schafhusium, zie Schaffhausen.
Schauenburg (?) 72.
Scheffer, Reinhard 90[13].
Schenkenschans 37, 40, 43, 47, 56, 57, 61, 71, 74, 76, 89, 94, 100, 105, 115, 116, 118, 130, 141, 144, 149, 165, 166, 391.
Schetz, heer van Grobbendonck, Anthony 391.
Schetz, heer van Grobbendonck, baron van Wesemael, Lancelot 391.
Schickard, Lukas 33.
Schickard, Wilhelm 81, 82, 92.
Schickard, Wilhelm דלמה טפשמ *Jus regium Hebraeorum e tenebris rabbinicis erutum, et luci datum. Argentorati. 1625.* 92.
Schickard, Wilhelm *De Synedrio.* 92.
Schieland 106, 107, 117.
Schinchinelli, graaf 75, 84, 234, 238, 251, 491.
Schlestadium, zie Schlettstadt.
Schlettstadt 396.
Schmalz (Smalze), Peter Abel 8, 12, 13, 23, 44, 45, 54, 87, 93, 217, 218, 219, 233, 244, 254, 270, 290, 315, 336, 343, 383, 384, 385, 403, 422, 440.
Schmidberg, Ludwig von 250[4].
Schörling, Balthasar 36, 37, 586, 587.
Schotland (Schotten, Schots) 20, 63, 185, 260, 291, 307, 366, 491, 519, 525, 526, 589, 594, 595.
Schotten 353, 359.
Schouwen, jhr. Jan van Foreest van 364, 441.
Schouwen, jhr. Nicolaas van 364[12], 441.
Schrevelius, Ewald 2[2].
Schulenburch 363, 364.
Schuman, Anna 441.
Schwaben 203, 221, 372, 459, 463, 490.
Schwartzenberg, Adam, graaf van 41, 397.
Schwetz 487, 558.
Scilandia, zie Schieland.
Scotia, zie Schotland.
Scotta, zie Schotten.
Scotti, graaf van Sarmato, Ranucio 10[3].
Scrivia 174, 213.
Scudamore, James 197.
Scudamore, John 9, 18, 23, 38, 39, 41, 43, 45, 46, 50, 53, 58, 74, 76, 84, 98, 112, 127, 133, 148, 151, 165, 179, 189, 197, 200, 212, 238, 259, 266, 268, 269, 270, 275, 278, 295, 319, 323, 325, 337, 358, 367, 374, 387, 392, 397, 413, 428, 432, 444, 447, 449, 451, 462, 464,

466, 491, 519, 522, 526, 528, 564, 570, 571, 572, 607, 608, 616.
Scutamorius, zie Scudamore.
Sedan 64, 140, 148, 150, 307, 528, 531, 533, 536, 551, 554, 559, 563, 566, 576, 585, 588, 604, 612, 614, 624.
Sedanum, zie Sedan.
Sefi 284, 295, 454, 507, 534.
Séguier, Pierre 154, 158, 310, 312, 314, 349, 359, 478, 482.
Seimeni 372.
Seine 225, 330, 353, 357.
Selandia (Zelandia), zie Zeeland.
Selden, John 4, 46, 76, 92, 104, 108, 117, 133, 134, 143, 145, 148, 149, 151, 164, 168, 172, 177, 179, 193, 195, 201, 232, 242, 267, 274, 325, 376, 407, 514, 548, 583.
Selden, John *Joannis Seldeni ... de Successionibus in bona defuncti, seu Jure haereditario, ad leges Ebraeorum, quae, florente olim eorum Republica, in usu liber singularis, ex sacris libris, utroque Talmude et selectioribus rabbinis ..., Pandectis, atque consultissimis magistris desumtus. Londini, E. Weauer et J. Smithick, 1631.* 92.
Selden, John *Mare Clausum, seu de Dominio Maris libri duo, London 1635.* 4, 46, 76, 104, 108, 117, 133, 134, 143, 145, 148, 149, 151, 164, 168, 172, 177, 194, 201, 232, 242, 267, 274, 325, 376, 514, 548, 583.
Selden, John *Joannis Seldeni de Successionibus in bona defuncti ad leges Ebraeorum liber singularis. Editio altera ... Accedunt ejusdem de Successione in pontificatum Ebraeorum libri duo. Prior historicus est ... Posterior est juridicus ... Londini, R. Bishop 1636.* 92.
Sena, zie Siena.
Seneca, Lucius Annaeus 246.
Seneca, Lucius Annaeus *De Beneficiis.* 246.
Sengel, Jean Louis 519, 521, 525, 590.
Senlis 327, 332, 339, 386, 387, 389, 393, 401, 484.
Sequana, zie Seine.
Serbelloni, Giovanni, graaf 139, 213, 215, 251, 295, 419, 421, 425, 429, 433, 489, 491, 535.
Serisium vicus, zie Cerise.
Serotinus, zie Zierotin, Bartholomeus, baron van.
Serrant, graaf van, zie Bautru, Guillaume.
Serranus = Pauw, dr. Adriaen Reyniersz. 91, 106, 127.
Servië 376.
Servien, Abel 61, 64, 123.
Sesia 371, 372, 392.
Sessa amnis, zie Chier.
Sesto Calende 281.
Seth 561.
Sevin, sieur de La Grange, Jean 79, 98.
Sextum, zie Sesto Calende.
Shoumberg, zie Schauenburg (?).
Shurland, Charles, lord Herbert of 159[3].
Sicilia, zie Sicilië.
Sicilië 75, 126, 190, 269, 293, 299, 430, 433, 504.

Sidney, graaf van Leicester, Robert 113[1], 128, 138, 151, 156, 165[18], 168, 170, 173, 176, 179, 184, 189, 199, 200, 201, 208, 209, 212, 214, 225, 234, 238, 268, 270, 272, 274, 275, 278, 295, 298, 319, 323, 325, 337, 345, 358, 367, 374, 387, 388, 392, 396, 413, 428, 432, 444, 446, 447, 451, 477, 482, 491, 498, 505, 519, 522, 526, 528, 550, 555, 563, 564, 570, 590, 603, 607, 608, 616.
Sidonius, Caius Sollius Modestus Apollinaris 356[3].
Siena 238, 394.
Sigenhemium, zie Ziegenhain.
Sikyon 245.
Silesia, zie Silezië.
Silezië 21, 65, 68, 86, 139, 152, 190, 219, 250, 264, 295, 323, 372, 392, 396, 414, 419, 422, 444, 446, 449, 454, 457, 459, 462, 484, 551, 555, 607, 611, 619.
Silicië 112.
Silva, Filipa da 372[11], 460.
Silvanectum, zie Senlis.
Simmern, Ludwig Philipp, paltsgraaf van 189[15].
Simon ben Jochai 92. zie ook: Léon, Moses de.
Simonides = geld 5, 26, 57, 60, 62, 102, 105, 135, 432, 524, 537, 562, 586, 600.
Sina, zie China.
Sint-Andries, schans 342.
Sint-Jacobskerk 363.
Sint-Johannis, klooster van 355.
Sint-Maartenskerk 187.
Sionita, Gabriel 164.
Sirenen 410.
Sirmond S.J., Jacques 164.
Sirmond S.J., Jacques *ΜΑΚΑΡΙΟΥ ΘΕΟΔΩΡΙΤΟΥ ΕΠΙΣΚΟΠΟΥ ΚΥΡΟΥ ΑΠΑΝΤΑ Beati Theodoreti Episcopi Cyri Opera omnia in qvatvor tomos distribvta. Cura et studio Iacobi Sirmondi Societatis Iesv Presbyteri. Lvtetiae Parisiorvm, Sumptibus Sebastiani Cramoisy, et Gabrielis Cramoisy, M.DC.XLII.* 164.
Skytte, Bengt (Benedikt) 27, 126.
Skytte, Jacob 27, 126.
Skytte Jr., Johan 27, 126, 352.
Skytte Sr., Johan 27, 125, 126.
Sleeswijk-Holstein 349.
Sleeswijk-Holstein, Sophie Elisabeth, gravin van 190[3].

Sleeswijk-Holstein, Volckmar (Valdemar Christian), graaf van 39[1], 98, 149, 151.
Sluis 344, 382.
Slupecki de Konary, Jerzy 300, 301, 576.
Smalze, Peter Abel, zie Schmalz, Peter Abel.
Smyrna 470.
Sobieski, Jacob 572[11].
Socoa 504, 507, 509, 510, 531, 533, 538, 563, 575, 577, 591, 593.
Socova, zie Socoa.
Socrates Scholasticus 578.
Socrates Scholasticus *ΣΩΚΡΑΤΟΥΣ ΣΧΟΛΑΣΤΙΚΟΥ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΤΙΚΟΥ ΙΣΤΟΡΙΑ.* 578.
Soissons, graaf van, zie Bourbon, Louis de.
Soissons, gravin van, zie Bourbon, Marie de.
Solerium, zie Solero.
Solero 251.
Soli 112.
Solodurum, zie Solothurn.
Solothurn 190, 237, 323, 421.
Soloturnum, zie Solothurn.
Solre, graaf van, zie Croy, Jean de.
Soma, zie Somma Lombardo.
Somma Lombardo 281.
Somme 11, 296, 299, 309, 311, 313, 315, 321, 323, 330, 335, 338, 340, 341, 351, 353, 357, 367, 370, 382, 385, 392, 394, 420, 427, 430, 433, 484, 553, 556, 576.
Sommelsdijk, heer van, zie Aerssen, François van.
Sonmans, Pieter 107, 130, 540[8].
Sonnenberg, Alphonse van 234, 237[11], 243, 294.
Sophi = Zweden 62, 101, 105, 123, 135, 244, 268, 303, 341, 416, 491, 525, 536, 612.
Sophocles. *Antigone.* 171.
Sophocles. *Oedipus in Colono.* 171.
Sophocles. *Philoctetes.* 172.
Sophocles = Frederik Hendrik 303.
Sora, zie Solre.
Sorbona, zie Sorbonne.
Sorbonne 187, 188, 319, 356, 591.
Sorgen, Leonard van 21[6].
Sorgen, Maria van 21[6].
Sorgen, Nicolaes van 107[8], 108, 133.
Sorius, zie Solre, graaf van.
Sorø 246, 542, 580.
Sortella, Antonio 239.
Sötern, Philipp Christoph von 127, 257, 265, 269, 389, 392, 396, 483, 523, 526, 565, 571, 600, 606.
Soubize, heer van, zie Rohan, Benjamin de.
Sourdis, Henri II d'Escoubleau de 84[24], 103[12], 113, 122, 128, 275, 420, 446, 484, 492, 572, 576.

Sous-Bourbon, heer van, zie H(o)eufft, Johan.
Soyecourt, seigneur de, zie Belleforière, Maximilien de.
Sozomenus 577, 578.
Sozomenus *ΕΡΜΕΙΟΥ ΣΩΖΟΜΕΝΟΥ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΤΙΚΗ ΙΣΤΟΡΙΑ.* 577.
Spaanse Nederlanden, zie Zuidelijke Nederlanden.
Spahi's 175, 534.
Spandau 619.
Spandavia, zie Spandau.
Spanheim, Friedrich 239.
Spanheim, Friedrich *Le soldat svedois ov Histoire de ce qui s'est passé en Allemagne depuis l'entrée du Roy de Suède en l'année 1630 iusques apres sa mort. Genève, 1633.* 239.
Spanje (Spanjaarden, Spaans) 2, 3, 5, 8, 10, 12, 14, 22, 24, 25, 27, 35, 38, 42, 43, 44, 46, 52, 53, 55, 59, 60, 61, 63, 64, 72, 75, 76, 78, 84, 85, 86, 89, 95, 97, 98, 101, 102, 103, 110, 111, 114, 117, 119, 121, 126, 128, 129, 130, 131, 134, 136, 137, 138, 139, 148, 151, 152, 155, 156, 158, 159, 164, 165, 166, 168, 173, 174, 175, 181, 183, 184, 188, 190, 191, 196, 199, 208, 209, 213, 215, 216, 223, 224, 226, 227, 234, 235, 236, 237, 239, 243, 244, 250, 251, 255, 256, 259, 261, 264, 265, 266, 267, 268, 269, 270, 274, 280, 281, 284, 287, 289, 290, 291, 293, 294, 295, 296, 297, 299, 305, 309, 311, 312, 314, 316, 319, 320, 321, 322, 323, 324, 325, 327, 329, 334, 335, 336, 338, 339, 341, 344, 347, 348, 350, 351, 352, 353, 354, 357, 358, 364, 365, 367, 371, 372, 375, 376, 378, 379, 382, 386, 387, 388, 389, 391, 392, 394, 395, 405, 408, 409, 415, 416, 419, 420, 421, 422, 429, 430, 433, 436, 437, 438, 439, 443, 444, 446, 447, 449, 457, 458, 460, 462, 463, 477, 478, 482, 483, 484, 487, 489, 490, 491, 494, 495, 498, 500, 503, 504, 506, 507, 509, 510, 514, 516, 518, 519, 520, 521, 522, 523, 531, 532, 533, 534, 535, 538, 549, 551, 552, 554, 563, 564, 565, 566, 571, 573, 574, 575, 576, 579, 585, 587, 588, 589, 590, 591, 592, 593, 600, 601, 602, 604, 606, 607, 609, 610, 611.
Spanje koning van, zie. Philips II. Philips III. Philips IV.
Spartacus = Aerssen, François van 30.
Specia, zie Spezia.
Sperreuter, Claes Dietrich von 49.
Spezia 265.
Spiers 212, 227, 235, 252, 600.
Spina, Alphonsus de 578[7].
Spina, Alphonsus de *Fortalitium fidei contra fidei christianae hostes, auctore Alphonso de Spina.* 578.
Spinale, zie Epinal.
Spinola, markies van Los Balbases, Felipe 175[12], 213.
Spira, zie Spiers.
Spiring Silvercrona, Petter 20, 21[1], 48, 49, 56,

57, 62, 68, 72[4], 77, 79, 87, 88, 93, 100, 101, 105, 116, 117, 118, 123, 125, 157, 174, 177, 192, 202, 204, 205, 206, 207, 216, 218, 232, 242, 243, 245, 267, 282, 284, 285, 297, 300, 301, 303, 324, 340, 347, 359, 451, 480, 481, 493, 496, 497, 498, 499, 511, 512, 517, 541, 553, 562, 566, 570, 594, 595, 598, 600, 613, 623.
Sprangen, zie Sprang-Kapelle.
Sprang-Kapelle 381.
Sprecher von Bernegg, Fortunatus 52, 58, 166, 231, 249, 258, 266, 286, 306, 361, 379, 385, 397, 403, 404, 418, 431, 501, 507.
Sprecher von Bernegg, Fortunatus *Pallas Rhaetica, armata et togata, ubi primae ac priscae Inalpinae Rhaetiae verus situs bella et politia cum aliis memorabilibus ... adumbrantur, authore Fortunato Sprechero à Berneck, ... - Basileae, typis J.J. Genathii, 1617.* 306.
Sprecher von Bernegg, Fortunatus *Historia motuum et bellorum postremis hisce annis [1618-1628] in Rhaetia excitatorum et gestorum, auspiciis vero christianissimi Galliarum regis, Ludovici XIII, Serenissimae Reip. Venetiae et ... item ducis Sabaudiae, Caroli Emanuelis, confectorum, authore Fortunato Sprechero ... -. Coloniae Allobrogum, ex typographia P. Cchouët, 1629.* 306.
Sprecher von Bernegg, Fortunatus *F. Sprecheri Rhetia, vbi Eius verus situs, Politia, bella, foedera et alia memorabilia accuratissimè describuntur. Lvgd. Batavorvm, Ex Officina Elzeviriana, 1633.* 306.
Staats(en), zie Republiek (dl. VI en volgende). Staten-Generaal.
Stada, zie Staden.
Staden 95, 170, 345, 348, 349.
Stakenbroeck, jhr. Thomas van 364[10].
Stålhands, Torsten 349, 377.
Stargard 332, 334, 348, 352, 365, 418.
Stassfurt 45.
Staten-Generaal 2, 5, 18, 25, 31, 57, 62, 72, 104, 117, 123, 125, 127, 130, 145, 149, 171, 193, 194, 206, 216, 220, 223, 232, 274, 283, 284, 285, 288, 302, 303, 315, 325, 343, 374, 377, 390, 400, 417, 427, 432, 450, 462, 481, 486, 487, 493, 498, 499, 509, 511, 512, 514, 517, 523, 525, 527, 536, 540, 544, 545, 556, 560, 562, 569, 595, 596, 599, 606, 618.
Statius, Publius Papinius 410, 411, 412, 413, 468, 469, 470, 471.
Statius, Publius Papinius *Silvae.* 410, 411, 468, 469, 470, 471, 472.
Statius, Publius Papinius *De Thebais.* 412. zie ook: Lindenbrog, Friedrich.
Steinheim 259, 260, 261, 263, 268.
Steinheimum, zie Steinheim.
Stella = Pauw, Cornelis 102, 127.
Stella (Bipontinus) = Tilmanus, Johannes 370.
Stephanus, Henricus 74, 81, 160.
Stephanus, Henricus *Ἀνθολογία διαφόρων ἐπιγραμμάτων παλαιῶν .... Florilegium diversorum epigrammatum veterum in septem libros divisum, magno epigrammatum numero & duabus Indicibus auctum. Genevae 1566.* 74, 81, 160.
Sterck, Bartholomeus Pietersz. 31, 34.
Sternberg 619.
Sternebergicus ager, zie Sternberg.
Stesichorus = vrede 90, 99, 127, 243, 285, 315, 341, 432, 481, 526.
Stettin 36, 558, 559, 586, 587, 596, 597, 601, 620.

Steuardus, zie Steuart, Adam.
Steuart, Adam 307, 423, 456.
Stevensweert 28, 32.
Sticht, zie Utrecht.
Stigliano, prinses van, zie Carafa, Anna.
Stjernsköld, Clas 530, 564.
Stockholm 28, 35, 36, 90, 242, 316, 343, 345, 453, 482, 513, 539, 558, 559, 582, 586, 601.
Stockholmia, zie Stockholm.
Stoechadae (insulae), zie Iles d'Hyères.
Stolp (Stolpe) 154.
Stoutenburg, heer van, zie Oldenbarnevelt, Willem van.
Straatsburg 8, 12, 13, 14, 65, 153, 156, 159, 168, 173, 208, 209, 210, 214, 217, 229, 250, 296, 298, 358, 371, 430, 465, 599.
Strabo 355.
Strabo *ΓΕΩΓΡΑΦΙΚΩΝ.* 355.
Stradella 10.
Stralsund 56, 68, 73, 85, 88, 93, 96, 106, 140, 153, 165, 166, 176, 177, 190, 198, 219, 228, 229, 242, 272, 277, 290, 482, 496, 513, 541.
Stralsundum (Stralsundia), zie Stralsund.
Strasburgk, Paul 165[9], 203, 228, 301, 316, 378, 497, 546, 560, 618.
Stravius, Richard Paul 602[10], 605, 607, 610.
Strigonium, zie Gran.
Strijen, mr. Quirijn van 107, 108, 133.
Stuart, Elisabeth 9[10], 17, 30, 35, 84, 136, 144, 171, 189, 208, 240, 264, 279, 285, 289, 323, 345, 367, 428, 429, 442, 444, 445, 493, 494, 522, 564, 591, 598.
Stuart, hertog van Lennox en van Richmond, James 159[3].
Stuhmsdorf, verdrag van 36, 96, 109, 112, 184, 279, 441.
Stumpf, Johann 578[6].
Sublet, seigneur de Noyers, baron de Dangu, François 115[7], 264[3], 365.
Suecia (Suecus), zie Zweden.
Suetonius Tranquillus, Gaius 410, 471.
Suetonius Tranquillus, Gaius *De Vita Caesarum.* 410, 471.

Suevia, zie Schwaben.
Suk, Thomas 372.
Sulla, Lucius Cornelius 471.
Sully, hertog van, zie Béthune, Maximilien de.
Sultanus = Christiaan IV 217.
Suratte 304, 451, 487, 524.
Surendonc 527.
Swaluenborch, heer van, zie Haersolte, Zweder van.
Syria, zie Syrië.
Syrië (Syrisch) 96, 164.
Syrten 399.

T

Tabernae (Alsatiae), zie Saverne.
Tacitus, Publius Cornelius 30, 33, 73, 81, 355, 471, 541, 552, 619.
Tacitus, Publius Cornelius *Annales.* 30, 73, 552, 619.
Tacitus, Publius Cornelius *Germania.* 355, 541.
Tacitus, Publius Cornelius *Historiae.* 471.
Tafelbaai 304.
Talmud 1, 577.
Tames, Allers 31.
Tanaro 208, 213.
Tanarus, zie Tanaro.
Tancarville, graaf van, zie Orléans, Henri d'.
Taras 469.
Tarente 469.
Tarentum, zie Tarente.
Taro 139, 373.
Tartaren 139, 175, 368, 372, 373, 447, 511, 534, 600.
Tartaren, (Noghai-) 373.
Tartaren, (Precopse) 376, 463.
Tatianus = Reigersberch, Maria van 46, 105, 127, 315, 450.
Taupadell, Johann Christoph 552, 554.
Taylor, John 52, 521, 523, 526.
Teding van Berkhout, Lydia 220.
Tegeaeus, zie Mercurius.
Teller, zie Taylor, John.
Terentius Afer, Publius 138.
Terentius Afer, Publius *Andria.* 138.
Terentius = Frankrijk 60, 90, 91.
Ternant, baron van, zie Pontailler, François de.
Terra Firma 420, 422.
Tessin, zie Ticino.
Testament, Nieuwe 286, 347, 462.
Testament, Oude 561.
Testard, sieur de La Fontaine, Paul 615.

Testard, sieur de La Fontaine, Paul *Pavli Testardi Blaesensis Ecclesiae Reformatae Blaesensium Pastoris EIPHNIKON Sev Synopsis Doctrinae De Natvra Et Gratia. Thesibvs E.S. Scriptvra, eiusque Analogiâ concinnata: Quibus praecipuae quae super his Capitibus in Ecclesiâ quaestiones agitantur hodie, breuiter & dilucidè discutiuntur. Ad Ecclesiae Pacem. Beati Pacifici, quoniam Filii Dei vocabuntur. Matt. 5. 9. Prostat apud Martinvm Huyssens Bibliopolam Blaesis ad magnum Pontem. M.DC.XXXIII.* 615.
Testard, sieur de La Fontaine, Paul *Traité de la prédestination, Saumur 1634*, 615.
Tetzel von Kirchsittenbach, Jacob 163.
Texel 18, 304.
Thalia 455.
Themistocles 172.
Theoderik de Grote, koning der Oost-Goten 356[4].
Theoderik II, koning der West-Goten 356[3].
Theodoretus = ruiterij 5, 137.
Theodoretus van Cyrrhus 164. zie ook: Sirmond S.J., Jacques.
Theodosius I, de Grote, keizer 577[2].
Theodosius II, keizer 577[3].
Theodosius II, keizer *Codex Theodosianvs cvm perpetvis commentariis Iacobi Gothofredi Viri Senatorii et Ivrisconsvlti svperioris secvli eximii. Praemittvntvr Chronologia accvratior Chronicon historicvm et Prolegomena Subiicivntvr Notitia Dignitatvm, Prosopographia, Topographia Index Rervm et Glossarivm nomicvm. Opvs posthvmvm div in Foro et Schola desideratvm, recognitvm et ordinatvm ad vsvm Codicis Ivstinianei Opera et Studio Antonii Marvilii Antecessoris primicerii in Vniversitate Valentina Editio nova in VI. Tomos digesta collata cvm antiquissimo Codice ms. Wvrcebvrgensi et Libris editis itervm recognita emendata variorvmqve Observationibvs avcta qvibvs adiecit svas Ioann. Dan. Ritter. P.P. Lipsiae Svmptibvs Mavr. Georgii Weidmanni MDCCXXXVI-MDCCXLIII.* 577.
Theon 193.
Theseus 195, 469.
Thessalia, zie Thessalië.
Thessalië (Thessalisch) 472.
Thienen (luitenant-kolonel) 194.
Thiérache 262.
Thosse, Simon de 614.
Thou, François Auguste de 192[1], 200, 214[2], 216, 227, 262, 279, 296, 328, 370, 416.
Thou, Jacques Auguste de 192[1], 214[2], 530[3].
Thuanus, zie Thou.
Thucydides = Mainz 137.
Thucydides = Oxenstierna, Axel 19, 26, 77, 90, 99, 101, 105, 123, 135, 253, 285, 303, 341, 376, 390.
Thüringen 58, 104, 578, 586, 602.
Thusis 584.

Thys, Anthony 364, 441.
Thysius, Antonius, zie Thys, Anthony.
Tiberius, keizer 470.
Tibullus = Palts, Karl Ludwig van de 45, 449, 450.
Tibur 411.
Ticino 50, 53, 54, 210, 234, 235, 236, 237, 239, 243, 244, 249, 251, 252, 254, 256, 259, 260, 261, 263, 266, 269, 274, 279, 281, 283, 294, 299, 313, 316, 334, 371, 376, 415, 449, 463.
Ticinum, zie Pavia.
Ticinus (amnis), zie Ticino.
Tiel 599.
Tigurum (Tigurinus), zie Zürich.
Til-Châtel 515.
Tilenus, Daniel 3, 74, 441, 614, 615.
Tilenus, Daniel *Advertissement à l'Assemblée de La Rochelle, 1621.* 3.
Tilenus, Daniel *Considérations sur le canon et serment des églises reformées conclu et arresté au Synode, national d'Alais pour l'approbation du Synode tenu à Dordrecht, 1622.* 3.
Tilenus, Daniel *La doctrine des synodes de Dordrecht et d'alez, mise à l'épreuve de la pratique. Paris, 1623.* 3.
Tilibroga, zie Lindenbrog, Friedrich.
Tilloloi, graaf van, zie Belleforière, Maximilien de.
Tilmanus, Johannes 370.
Tilmanus, Johannes *Deploratio pacis Germanicae, sive Dissertatio de pace Pragensi, Tam infaustè quam injustè inita Pragae Bohemorum 30/20 Maii: M.DC.XXXV. In qua artes et technae Austriacorum, vaecordia Saxonum, pericula Protestantium, & aequitas belli à Francis & Suecis jure prolati evidentissimè ostenditur, Avthore Jvsto Asterio, J.C.to Iuxta Exemplar Lvtetiae Parisiorvm, Sumptibus Sebastiani Cramoisy, Typographi Regii ordinarii, viâ Iacobaeâ, sub Ciconiis, MDCXXXVI. Cvm Privilegio Regis.* 370.
Timotheüs 182.
Tirano 159, 560.
Tiranum castellum, zie Tirano.
Tiraschia, zie Thiérache.
Tirnau 579.
Tirnavia, zie Tirnau.
Tirol 129, 155, 191, 212, 231, 238, 295, 322, 371, 375, 392, 397, 458, 591, 593.
Tirolis regio, zie Tirol.
Tisiphone 111.
Toiras, sieur de, zie Saint-Bonnet, Jean de.
Toledo y Osorio, hertog van Fernandina, markies van Villafranca, García de 295, 460, 574.
Tolonum (Tolona), zie Toulon.
Tombio 8, 10, 12.
Tombium, zie Tombio.
Toraldo, Francesco 71[5], 130.
Tor de Laguna, markies van, zie Mello, Francisco de.
Tornavento 239.
Tortona 152, 237, 238, 251, 281, 294.

Toscane 149, 152, 266, 322, 419, 468, 534.
Toscane, groothertog van, zie Medici, Cosimo II de. Medici, Ferdinando II de.
Tott, Åke 416.
Toul 50, 54, 153, 607.
Toulon 265.
Tours 580.
Trahona, zie Traona.
Trajanus = Bremen 217.
Trajectum (ad Mosam), zie Maastricht.
Trajectum (ad Rhenum), zie Utrecht.
Transilvania, zie Zevenburgen.
Traona 55, 86, 182, 584.
Trapezunt (Trebisonde) 175.
Trapezus, zie Trapezunt (Trebisonde).
Trappen, gezegd Banckers, Joost van 5[16].
Travers, Hans Viktor von 221.
Trebbia 415, 442, 444, 446, 574.
Trebia, zie Trebbia.
Trecensis civitas, zie Troyes.
Trente 78, 85, 251, 295.
Tre Pievi 129.
Tresel, Daniel 161, 408, 450.
Treviri (Trevirensis), zie Trier.
Tridentum, zie Trente.
Trier 113, 136, 199, 265, 269, 389, 396, 483, 565, 600.
Trivulzio, prins van Mesocco, graaf van Melzo, Giovanni Giacopo Theodoro, kardinaal 408[7], 415.
Trorin 83.
Tros, koning 110.
Troyes 515, 605.
Truchsess, graaf van Waitzenhausen, Johann Anshelm 517, 607, 611.
Truchsess, Wolf Dietrich 362, 402.
Tschudi, Laurent 145[14], 155, 361, 379, 380, 418, 419, 438.
Tubatelius, zie Taupadell, Johann Christoph.
Tübingen 241.
Tulipa = (koning van) Spanje 61, 216, 268, 462, 525.
Tulli (Tullum), zie Toul.
Tunetum, zie Tunis.
Tuning, Jan, zie Tuyning, Johan.
Tunis 396.
Tüntzel von Tuntzenhausen, Gabriël 430, 532.
Turcicum imperium, zie Turkije.
Turenne, burggraaf van, zie La Tour d'Auvergne, Henri de.

Turingia, zie Thüringen.
Turkije (Turken, Turks) 11, 22, 24, 38, 96, 129, 149, 152, 171, 178, 212, 280, 284, 295, 368, 372, 376, 387, 389, 439, 446, 454, 458, 460, 463, 485, 487, 500, 507, 511, 534, 537, 565, 584, 607.
Turnebus, Adrianus. *Viri Clarissimi Adriani Turnebi, Regii quondam Lutetiae Professoris, Opera: nunc primum ex Bibliotheca Stephani Adriani F. Turnebi, senatoris Regii, in unum collecta, emendata, aucta, et tributa in tomos III. Argentorati 1600.* 111.
Turnus = Beaumont, Simon van 19.
Turijn 147, 422, 440, 458, 459.
Tuyning, Johan 451, 524.
Tyrus 471.

U

Uberlinga Vindelicorum, zie Uberlingen.
Uberlingen 578.
Ulm 36, 53, 234, 238, 397.
Ulma, zie Ulm.
Ulpianus, Domitius 543, 599.
Ulpianus, Domitius *Ad Edictum Praetoris.* 599.
Ulpianus, Domitius *Ad Masurium Sabinum.* 543.
Ultrajectum, zie Utrecht.
Unger (luitenant-kolonel) 619.
Uppsala 8, 22, 51, 95, 149, 167, 168, 224, 330, 333, 334, 366, 367, 419, 426, 445, 446, 448, 503, 504, 522, 530, 531, 564, 566, 603, 604.
Urbanus VI 187.
Urbanus VI *Transiturus de hoc mundo. 1264.* 187.
Urbanus VIII 9, 22, 23, 24, 41, 52, 60, 64, 65, 75, 76, 78, 83, 85, 94, 97, 98, 121, 127, 135, 136, 138, 140, 149, 150, 156, 159, 174, 176, 178, 184, 187, 188, 190, 199, 236, 253, 263, 273, 274, 278, 279, 280, 284, 285, 296, 319, 321, 323, 324, 338, 354, 358, 368, 370, 375, 384, 388, 391, 392, 395, 405, 414, 420, 426, 428, 440, 442, 449, 450, 458, 459, 463, 477, 479, 483, 485, 491, 494, 505, 508, 520, 521, 523, 525, 528, 532, 537, 538, 547, 550, 552, 554, 555, 559, 564, 566, 571, 572, 573, 576, 589, 590, 591, 593, 602, 604, 605, 607, 609, 610, 614.
Urrugne 506, 509.
Utrecht 33, 117, 130, 299, 606.

V

Vada 8, 12, 14, 429, 446, 477, 478, 534, 535.
Vaderland, zie Republiek.
Vadum, zie Vada.
Vaget, Heinrich 182, 455.

Vagetius, Henricus, zie Vaget, Heinrich.
Vahalis, zie Waal.
Valachia, zie Roemenië.
Val Bitto 181.
Valcárcel, Julian, zie Guzmán, Enrique Felípez de.
Val Datero, zie Borgotaro.
Valdemar Christian, zie Sleeswijk-Holstein, Volckmar, graaf van.
Valdes, Petrus 577.
Valentia (Insubrium), zie Valenza.
Valenza 213, 215, 238.
Valerius = Camerarius, Ludwig 17, 57, 62, 77, 100, 123, 288, 600.
Valesius, Henricus, zie Valois, Henri de.
Valette 372, 376.
Valladolid 578.
Valleoleti amnis, zie Pisuerga.
Vallisanus, zie Val Sassino.
Vallis Monasteriensis, zie Münsterthal.
Vallis Mussolina, zie Val Misocco (?).
Vallis Telina, zie Veltlin.
Vallis Tori, zie Taro.
Val Misocco (?) 322.
Valois, hertog van Angoulême, Charles de 322.
Valois, hertog van Anjou, François Hercule de 298[1].
Valois, Henri de 454[3].
Valois, Henri de *Ammiani Marcellini Rervm gestarvm qvi XXXI svpersvnt libri XVIII. Ex MS. Codicibus emendati ab Henrico Valesio, & annotationibus illustrati. Adjecta sunt Excerpta de gestis Constantini nondum edita. Parisiis, Apud Ioannem Camvsat, via Iacobaea, ad insigne Aurei Velleris. M.DC.XXXVI.* 454.
Valparaíso, markies van, zie Andía Irarrazabal y Zárate, Francisco González de.
Valsasne, zie Val Sassino.
Val Sassino 181, 202, 208.
Vandalen 185, 354, 355, 479, 581.
Vanves 294.
Vanvia, zie Vanves.
Vardes, markies van, zie Du Bec-Crespin, René, baron.
Varnbühler, Johann 163.
Vasconia, zie Gascogne.
Västmanland 530.
Vastovius, Johann 572.
Vaticaan (Vaticaans) 355, 384, 568, 581.
Vaulgrenant, baron van, zie Pontailler, François de.
Vay 433, 482.
Veere 5.
Velada, markies van, zie Davila, Antonio Sanchez.
Velden, Willem Cornelissen van 317, 351.
Veldius, zie Velden, Willem Cornelissen van.
Veltlin 7, 8, 10, 11, 12, 13, 14, 16, 23, 26, 50, 52, 53, 54, 55, 58, 85, 86, 94, 97, 101, 102,

104, 113, 119, 120, 121, 122, 124, 128, 129, 135, 139, 145, 146, 149, 150, 155, 156, 159, 166, 168, 170, 175, 178, 181, 183, 184, 190, 191, 196, 199, 202, 207, 209, 210, 211, 212, 215, 218, 221, 225, 226, 229, 231, 236, 237, 243, 250, 251, 252, 254, 259, 266, 271, 279, 284, 291, 294, 295, 299, 301, 311, 314, 322, 330, 335, 338, 341, 352, 359, 360, 361, 367, 371, 375, 378, 379, 392, 395, 397, 401, 408, 414, 418, 419, 421, 425, 429, 433, 436, 438, 440, 444, 446, 450, 454, 458, 460, 464, 473, 476, 477, 478, 482, 483, 484, 485, 486, 489, 491, 497, 501, 507, 521, 523, 528, 530, 533, 537, 549, 564, 566, 573, 584, 593, 602, 618.
Vendôme, hertog van Beaufort, François de 516.
Venetia (Venetus), zie Venetië.
Venetië (Venetianen, Venetiaans), 1, 2, 10, 37, 60, 65, 73, 76, 78, 94, 129, 138, 156, 159, 166, 168, 175, 191, 210, 211, 226, 236, 247, 248, 275, 283, 284, 303, 309, 318, 337, 338, 378, 388, 420, 428, 430, 433, 441, 442, 445, 458, 459, 463, 495, 517, 527, 532, 533, 536, 547, 560, 561, 563, 564, 572, 610.
Venlo 221, 405.
Venlo(n)a, zie Venlo.
Venus, zie Aphrodite.
Verburgh, zie Burch, Van der.
Vercellae, zie Vercelli.
Vercelli 97, 294, 311, 313.
Verderonne, seigneur de, zie Aubespine, Charles de l'.
Verdun (a.d. Maas) 7, 9, 12, 226, 422, 507.
Verdun (a.d. Saône) 330, 353, 357, 367, 369, 375.
Vergavilla, zie Vergaville.
Vergaville 225.
Vergilius Maro, Publius 92, 110, 111, 167, 194, 213, 224, 246, 285, 315, 319, 410, 583.
Vergilius Maro, Publius *Aeneis.* 92, 167, 194, 224, 246, 285, 319, 410.
Vergilius Maro, Publius *Bucolica.* 110, 213, 315, 583.
Vermeulen, Geertruid 32^{8}.
Verneuil, markies van, zie Bourbon, Henri de.
Verneuil, markiezin van, zie Balzac d'Entraigues, Catherine Henriette de.
Verpoorten, Jacob Adriaensz. 88, 336, 623.
Versailles 521, 527.
Versalia, zie Versailles
Vervins 230.
Vesontio, zie Besançon.
Vespasianus = Pommeren 26, 123.
Vespola, zie Vespolate.
Vespolate 59, 63, 75, 78, 85, 97, 113.
Vesta 567.
Vetera Castra, zie Xanten.
Vézelise 142, 154, 162, 186, 256, 329.
Viadra, zie Oder.
Viadrus, zie Oder.
Vibium 198.
Vic 256.
Vieilchastel, seigneur de Montalant, Jean 262, 269.
Vienna, zie Wenen.

Vigeanne 519.
Vigenna, zie Vigeanne.
Vigevano 59, 63, 76, 101, 227.
Vigevanum, zie Vigevano.
Vignerot, markies van Le-Pont-de-Courlay, François de 357[2], 387, 389, 390.
Vignerot du Pont-de-Courlay, dame de Combalet, Marie Madeleine de 124[1], 188, 192, 226, 336, 337, 551, 552, 554.
Villa, Guido, markgraaf van 10, 24, 51, 139[12], 191[3], 238, 251.
Villafranca, zie Ville-Franche.
Villafranca, markies van, zie Toledo y Osorio, García de.
Villatta 477, 478, 482, 483.
Ville-aux-Clercs, heer van, zie Lomenie, Henri Auguste de.
Ville Franche 477, 478, 482.
Villiers, hertog van Buckingham, George 159.
Villiers, Mary 159[3].
Vinaria (Vinariensis), zie (Saksen-)Weimar.
Vincennensis Silva, zie Vincennes.
Vincennes 566, 574, 576.
Vincentius van Lérins 466.
Vincentius van Lérins *Commonitoria.* 466.
Vindex = (koning van) Frankrijk 45, 60, 62, 78, 90, 99, 101, 106, 123, 125, 127, 135, 157, 173, 179, 201, 244, 253, 266, 285, 302, 303, 340, 341, 432, 449, 479, 481, 524, 525, 562, 600, 612.
Viole = Duitse vorsten van de evangelische belijdenis 140, 537.
Violentilla 469.
Viridunum, zie Verdun.
Virot, Elisabeth 186.
Vismarda, zie Wismar.
Vismaria, zie Wismar.
Visurgis, zie Weser.
Vitriacus, zie Hospital, Nicolas de l'.
Vitry, markies van, zie Hospital, Nicolas de l'.
Vittorio Amedeo, hertog van Savoye, prins van Piemonte 8, 12, 27, 38, 51, 54, 76, 94, 98, 113, 119, 121, 124, 152, 174, 178, 190, 199, 213, 215, 235, 236, 237, 239, 243, 244, 249, 252, 263, 269, 281, 287, 294, 311, 314, 316, 322, 334, 338, 354, 359, 367, 371, 372, 375, 376, 395, 408, 415, 416, 439, 483, 531, 533, 537, 589, 608.
Vitzthum von Eckstedt, Hans 20[1], 212, 424[9], 474, 475, 502, 586.
Vlaanderen (Vlamingen, Vlaams) 71, 83, 259, 261, 265, 266, 269, 284, 319, 323, 353, 372, 377, 391, 403, 421, 432, 442, 443, 444, 451, 491, 525.

Vlieger, gezegd Pottebreker, Jan Jacobsz. 5.
Vlissingen 5, 18, 71, 305, 343, 344, 362, 363, 432, 460, 462.
Vocum, zie Void.
Void 188, 192.
Voidum, zie Void.
Voisin, Jehan-Guy de 91.
Voisin, Joseph de 1[1], 91, 223, 224.
Voisin, Pierre de 91[12], 224.
Volbergen, Thyman van 56.
Volckmar (Valdemar Christian), zie Sleeswijk-Holstein.
Vondel, Joost van den 107.
Vondel, Joost van den *Hvigh de Groots Iosef of Sofompaneas. Trevrspel. Vertaelt door I. v. Vondel. Gen. Iosef zal groeien, hy zal groeien als een spruit aen een bron. t'Amsterdam, By Wilhelm Blaev, MDCXXXV.* 107.
Voochd, De 141.
Voorburg 364.
Voorne 525.
Vopiscus, Manilius 411.
Vorburga, zie Voorburg.
Vorst, Adolf 364, 441.
Vosbergen Sr., Caspar van 201, 486, 492.
Vossius, Cornelia 34, 543, 581.
Vossius, Dionysius 32, 33, 81, 542, 581.
Vossius, Dionysius *R. Mosis Maimonidae De Idololatria liber. Cum interpretatione Latina & notis Dionysii Vossii. Amsterdami, Apud Ioh. & Corn. Blaev. 1641.* 32, 33, 81, 542, 581.
Vossius, Franciscus 34, 543, 581.
Vossius, Gerardus 34, 543, 581.
Vossius, Gerardus Johannes 32, 33[1], 34, 74, 80, 112, 130, 143, 146, 160, 244, 248, 308, 325, 465, 513, 542, 567, 581.
Vossius, Gerardus Johannes *Ger. Joh. F. Vossii Heidelbergensis Institutiones Oratoriae. Leidae 1605.* 112.
Vossius, Gerardus Johannes *Ger. Joh. F. Vossii Heidelbergensis Commentariorum Rhetoricorum, sive Oratoriarum Institutionum libri sex. Editio altera, Dordrechti, 1609.* 112.
Vossius, Gerardus Johannes *Gerardi Joannis Vossii De theologia gentili, et physiologia Christiana; sive de origine ac progressu idololatriae; deque naturae mirandis, quibus homo adducitur ad Deum, libri IV. Amstelodami Ex typographia P. & J. Blaev MDCXLI.* 33, 81, 542, 580.
Vossius, Gerardus Johannes *Gerardi Ioannis Vossii Poeticarum institutionum, libri tres. Amstelodami, Apud Ludovicum Elzevirium. MDCXLVII.* 33, 81.
aant. Vossius, Isaac 34, 346, 543, 581.
Vossius, Johanna 34, 543, 581.
Vossius, Matthijs (Mattheus) 32, 34, 80, 543, 581.
Votilley, sieur de, zie Jollyvet, Evert.
Vreendijk, baron van, zie Boreel, dr. Willem.
Vrijhoeven, heer van, zie Cromhout, Nicolaes.
Vulcanius, Bonaventura 355, 581.
Vulcanius, Bonaventura *Agathiae Historici & Poëtae eximij, De Imperio et Rebvs Gestis Ivstiniani Imperatoris, Libri qvinqve: Graecè, nunquam antehac editi. Ex*

Bibliotheca & Interpretatione Bonaventvrae Vvlcanii Brugensis. Accesserunt eiusdem Agathiae Epigrammata Graeca. Lvgdvni Batavorum, Ex Officina Plantiniana, Apud Franciscum Raphelengium. M.D.XCIIII. 355.
Vulcanius, Bonaventura *Bon. Vvlcanii Brvg., Iornandes, De Getarvm, sive Gothorvm Origine et rebus gestis, Lvgdvni Batavorvm, MDXCVII.* 581.
Vultejus, Johann 20[5].

W

Waal 40.
Waalwijk 381.
Waelsdorp, heer van, zie Musch, mr. Cornelis.
Waerdenburgh, jhr. Diederigh van 47, 381, 444, 495.
Waitzenhausen, graaf van, zie Truchsess, Johann Anshelm.
Walaeus, Antonius 347[2].
Walcheren 363.
Waldeck, Margaretha van 28[3].
Waldenzen 577.
Walle, Jacques van der 412[5].
Walle, Jacques van der *Iacobi Wallii e Societate Iesv Poematvm Libri novem. Antverpiae, Ex Officina Plantiniana Balthasaris Moreti. M. DC. LVI.* 412.
Wallenstein, Albrecht von 380.
Wallonië (Walen, Waals) 37.
Wambold von Umstadt, Anselm Casimir 127, 257, 265, 269, 371, 392, 396, 523, 526, 565, 571, 606.
Warendorf, Johannes von 181.
Wartenberg, graaf zu, zie Heinrich, burggraaf zu Dohna.
Weimar 515.
Weissenscho 578.
Welenicz, heer van, zie Lamboy, Wilhelm, baron van.
Welhouck, Gerardo 141[5].
Wenen 8, 11, 12, 22, 24, 27, 38, 52, 65, 84, 85, 94, 97, 98, 121, 138, 139, 149, 151, 152, 175, 190, 201, 212, 219, 250, 253, 264, 265, 268, 274, 280, 281, 290, 295, 370, 371, 415, 416, 443, 444, 487.
Werba, zie Werben.
Werben 176, 242, 272, 277, 291, 424, 435, 473, 474, 475, 493.

Werbianum, zie Werben.
Werdemann von Sonderspühel, Mathias 52, 78, 84, 89.
Werkendam, heer van, zie Cromhout, Nicolaes.
Werth, Johan van 3, 18, 28, 63, 97[16], 247[3], 250, 264, 419, 422, 430, 439, 442, 449, 484, 494, 599, 612.
Wesel 435, 519.
Wesel (schip) 304.
Wesemael, baron van, zie Schetz, Lancelot.
Weser 20, 105, 185, 186, 198, 349, 381, 424, 460, 474, 475, 585.
Westen = Wettin? 7.
Westfalen 20, 28, 29, 34, 35, 36, 37, 49, 63, 74, 126, 198, 219, 242, 260, 296, 299, 349, 381, 392, 397, 424, 435, 436, 474, 487, 489, 490, 597, 600, 606, 610.
Westfalia, zie Westfalen.
West-Friesland 193, 267.
West-Goten 356.
West-Goten, koning der, zie Theoderik II.
West-Indië (westindisch) 26, 117, 178, 248, 289, 298, 377, 382, 477.
Westindische Compagnie 72, 304, 364, 377, 381, 436, 594, 606, 610.
Westromeinse Rijk 577.
Wetterau 353, 359.
We(t)teravia, zie Wetterau.
Wettin, zie Westen.
Wevelinckhoven, mr. Jan van 193.
Wiese, Margaretha 182[2].
Willem I, graaf van Nassau, prins van Oranje 274, 298.
Willem II, graaf van Nassau, prins van Oranje 298, 303.
Wimmenum, heer van, zie Bouckhorst Nicolaes van den.
Windesora, zie Windsor.
Windsor 296, 477, 479.
Winsen 401, 403, 404.
Wintershofen, heer van, zie Lamboy, Wilhelm, baron van.
Winzemum, zie Winsen.
Wirtembergia (Wirtembergensis, Wirtembergicus), zie Würtemberg.
Wismar 12, 21, 36, 50, 68, 69, 70, 103, 105, 131, 186, 190, 539, 582.
Wismar, verdrag van 158, 432, 570.
Wismaria, zie Wismar.
Witstochium, zie Wittstock.
Witte, Wilhelmina Agatha de 448[10].
Wittemberg 92.
Wittstock 219, 424, 425, 473, 474, 475, 476, 477, 478, 481, 483, 485, 487, 497, 499, 500, 501, 549, 558, 559, 562, 575, 601, 618.
Wladislas VII (IV), koning van Polen 11, 17, 22, 24, 27, 30, 35[1], 36, 52, 68, 84, 98, 109, 112, 136, 144, 156, 171, 173, 184, 189, 191, 208, 212, 239, 264, 279, 285, 289, 295, 323, 337, 352, 392, 395, 416, 428, 442, 445, 446, 449, 450, 494, 511, 522[9], 532, 551, 555, 565, 571, 573, 591.
Wolf, dr. Antonius 260, 264.
Wolf, Hieronymus 578. zie ook: Zonaras.
Wolfenbüttel 487.
Wolff, Hermann 20.

Wolfgang Wilhelm, hertog van Neuburg en Jülich-Berg 65[7], 85.
Wolfskehl, Johann Eberhard von 142, 163.
Wopersnaw, Claes 587.
Wouw, Van 15, 346.
Wouwere, Agneta van de 21[8], 68, 406.
Wrangel, Herman 20, 36, 58, 88[8], 104, 190, 219, 332, 334, 349, 367, 391, 424, 474, 475, 487, 502, 558, 565, 575, 586, 587, 607, 611, 619, 620.
Wrangel, Karl Gustav 391.
Wtenbogaert, Johannes 331, 405[6], 545, 557.
Würtemberg 8, 10, 11, 12, 53, 142, 163, 459, 463.
Würtemberg, Eberhard III, hertog van 11[8], 238[6], 250, 279[8], 415.
Würtemberg zu Neustadt, Friedrich von 279[11].
Würtemberg-Weiltingen, Julius Friedrich, hertog van 11[8], 150, 388, 428, 429, 439.
Würtemberg-Weiltingen, Roderich van 150[8], 251, 388, 428, 429, 439, 551.
Würzburg 75, 83, 434.
Wyts, Jacob 91, 125, 284.

X

Xanten, 117, 130
Xantogne, zie Saintonge.
Xenocrates = Oxenstierna, Axel 6, 25, 57, 62, 90, 101, 105, 118, 123, 125, 137, 303, 525, 536.
Xerxes 134.

Y

Yats 524.
Young (Junius), Patrick 466.
Young (Junius), Patrick *Clementis ad Corinthios epistola prior.* 466.
IJselmonde 364.

Z

Zabern, zie Saverne.
Zawadski, Johan 138[10], 144, 171, 184, 208, 209, 212, 215, 225, 226, 239, 244, 249, 252, 253, 266, 268, 270, 279, 285, 289, 297, 312, 319, 323, 337, 368, 370, 375, 386, 388, 395,

397, 422, 426, 428, 441, 442, 445, 447, 450,457, 458, 522.
Zeeland (Zeeuwen, Zeeuws) 5, 6, 18, 61, 71, 117, 189, 223, 288, 302, 304, 308, 317, 318, 344, 384, 416, 430, 432, 448, 450, 486, 487, 488, 493, 498, 517, 524, 540, 543, 623.
Zeeland, Staten van 30.
Zeeland Bewester-Schelde 48, 307, 383, 384, 385, 404, 423, 439, 456, 461, 465, 524.
Zelandia, zie Zeeland.
Zerotin (Zerottin), zie Zierotin.
Zeus 110.
Zevenburgen 24, 97, 129, 175, 199, 250, 280, 284, 458, 460, 463, 485, 487, 500, 511, 523, 528, 534, 557, 565, 603, 618.
Zevenburgen, vorst van, zie. Bethlen von Iktar, Gabor. Bethlen von Iktar, Stephan. Rákóczi, Georg I.
Ziegenhain 296.
Zierikzee 107, 134, 344.
Zierotin (Zerotin, Zerottin), Bartholomeus, baron van 204, 210.
Zoete van Laecke, heer van Hauthain, Willem de 382[2].
Zonaras 578.
Zonaras *Ioannis Zonarae Monachi, qui olim Byzantij Magnus Drungarius excubiarū seu Biglae, & protosecretarius fuit, compendium Historiarum, in tres Tomos distinctum: quorum Primus agit de rebus Iudaicis, ab exordio Mundi usq; ad Hierosolymitanum excidium. Secundus, Historiam Romanam, Ab Vrbe condita usq; ad Constantinum Magnum, breuiter complectitur. Tertius, imperatorum res gestas, à Constantino Magno usq; ad obitum Alexij Comneni, tractat. Opus praeclarum, ac diu desideratum: nunc verò demum liberalitate magnifici & generosi viri D. Antonii Fvggeri, &c. & labore Hieronymi VVolfii, Graecè ac Latinè, quinque codicibus inter se collatis, quàm emendatissimè fieri potuit, in lucem editum, Singulis Tomis sui additi sunt Indices, & uariarum lectionum Annotationes. Basileae, Per Ioannem Oporinum 1557.* 578.
Zonaras *IOANNOY TOY ΑΣΚΗΤΟΥ TOY ΖΩΝΑΡΑ ΧΡΟΝΙΚΟΝ.* 578.
Zosimus = Charnacé, Hercule Girard de 44, 60, 106, 108, 125, 135, 289, 450, 451, 586, 600.
Zuidelijke Nederlanden 2, 4, 7, 9, 12, 75, 78, 84, 98, 103, 107, 109, 114, 124, 164, 174, 190, 216, 234, 247, 259, 262, 283, 293, 296, 305, 320, 330, 351, 353, 357, 382, 385, 386, 394, 413, 425, 426, 428, 429, 431, 443, 449, 484, 491, 507, 510, 518, 519, 520, 522, 525, 533, 535, 536, 550, 555, 577, 579, 600, 602, 604, 605, 610.
Zuiderkwartier 194.
Zuilichem, heer van, zie Huygens, Constantijn.
Zürich 58, 231, 371, 380, 397, 459, 578.
Zuylant, heer van Moermont, Iman van 107, 134[2].
Zwarte Zee 368, 372, 511.
Zweden (Zweeds) 1, 2, 3, 5, 6, 7, 8, 9, 11, 12, 13, 15, 16, 17, 18, 19, 20, 21, 22, 23, 25, 27, 28, 29, 32, 34, 35, 36, 37, 38, 39, 41, 42, 43, 44, 45, 46, 47, 48, 49, 50, 53, 54, 55, 56, 57, 58, 60, 62, 66, 67, 68, 69, 70, 72, 73, 75, 77, 78, 79, 80, 84, 86, 87, 88, 90, 91, 93, 94, 95, 96, 98, 99, 100, 101, 103, 104, 105, 108, 109, 110, 111, 112, 113, 114, 115, 116, 118, 119, 120, 122, 123, 125, 126, 131, 132, 135, 137, 140, 142, 144, 145, 146, 148, 149, 151, 152, 153, 154, 156, 157, 158, 159, 161, 162, 165, 166, 167, 168, 170, 171, 172, 173, 174,

176, 177, 181, 182, 183, 184, 185, 186, 187, 189, 190, 192, 193, 195, 196,
197, 198, 199, 200, 202, 203, 204, 206, 207, 208, 209, 212, 214, 215, 216,
217, 218, 219, 220, 222, 223, 224, 225, 227, 228, 229, 230, 231, 232, 233,
234, 235, 236, 240, 241, 242, 243, 244, 245, 246, 248, 249, 250, 252, 253,
254, 255, 256, 257, 258, 259, 260, 261, 264, 266, 267, 268, 270, 271, 272,
273, 275, 276, 277, 278, 279, 281, 282, 285, 286, 287, 288, 289, 290, 291,
293, 294, 297, 298, 299, 300, 301, 303, 305, 309, 310, 313, 315, 316, 320,
324, 325, 327, 328, 329, 330, 331, 332, 333, 334, 336, 337, 338, 340, 341,
342, 343, 345, 346, 347, 348, 349, 350, 352, 353, 356, 358, 359, 360, 361,
365, 366, 367, 368, 370, 373, 374, 376, 377, 378, 379, 380, 382, 383, 384,
385, 386, 388, 389, 390, 391, 392, 396, 397, 399, 401, 402, 403, 404, 406,
407, 414, 415, 416, 417, 418, 419, 420, 422, 424, 425, 426, 427, 428, 431,
432, 434, 435, 437, 440, 441, 443, 445, 446, 447, 448, 450, 451, 452, 453,
454, 457, 458, 460, 461, 462, 473, 474, 475, 476, 477, 478, 479, 480, 481,
482, 483, 485, 487, 488, 489, 491, 492, 493, 494, 495, 496, 497, 498, 499,
500, 501, 502, 504, 508, 511, 512, 514, 515, 517, 518, 519, 520, 521, 522,
523, 524, 525, 526, 528, 529, 530, 531, 532, 534, 535, 536, 537, 539, 541,
542, 543, 544, 545, 546, 547, 549, 550, 551, 553, 555, 557, 558, 559, 560,
562, 564, 565, 566, 567, 570, 572, 575, 581, 582, 583, 584, 585, 586, 587,
589, 591, 592, 594, 595, 596, 597, 598, 599, 600, 601, 602, 603, 605, 606,
607, 608, 609, 610, 611, 612, 613, 617, 618, 619, 620.
Zweden, koning van, zie Gustaaf II Adolf.
Zweden, koningin van, zie Christina van Zweden.

Zweibrücken 260, 263, 370.
Zwitserland (Zwitsers) 10, 52, 97, 98, 119, 120, 122, 124, 129, 137, 139, 155, 161, 166, 168, 183, 188, 190, 191, 192, 196, 202, 203, 208, 209, 210, 211, 213, 215, 224, 231, 234, 237, 243, 252, 257, 259, 266, 268, 280, 283, 294, 295, 297, 302, 312, 314, 319, 323, 324, 332, 333, 338, 379, 394, 419, 421, 422, 429, 430, 434, 438, 458, 464, 484, 519, 521, 523, 531, 533, 536, 551, 553, 563, 564, 573, 595.

[Addenda et corrigenda]

Addenda et Corrigenda Deel III.

P. 111, n. 5:	Wouer moet zijn: Wouwere.
p. 137, n. 2:	1636 moet zijn: 1637.
p. 201, n. 7:	Jacob moet zijn: Johan.
p. 206, n. 6 r. 11:	(6 november 1645) moet zijn: (10 maart 1646).
p. 490, kol. 1:	Alie, d' moet zijn: Alie, d' (= Daillé, Jean).
p. 492, kol. 1:	na ‘Belt, kleine’ inlassen: Benjamin (zoon van aartsvader Jacob) 262.
kol. 1 r. 32 v.b.:	262 vervalt.
p. 494, kol. 2 r. 1 v.b.:	Jacob moet zijn: Johan.
p. 509, kol. 2:	Mercier, J. moet zijn: Mercier, E.
p. 524, kol. 1:	Wouer moet zijn: Wouwere.
kol. 1	s.v. Wouerius: Wouer moet zijn: Wouwere.

Addenda et Corrigenda Deel IV.

P. 148, n. 5:	1645 moet zijn: 1646.
p. 174, n. 6:	‘niet nader geïdentificeerd’ moet zijn: Wellicht Franciscus Hals, afkomstig uit Delft, die in 1634 te Leiden medicijnen studeerde.
p. 322, n. 3:	(6 november 1645) moet zijn: (10 maart 1646).
p. 362, n. 13 r. 3:	1648 moet zijn: 1649.
p. 552, kol. 1:	Alie, d' moet zijn: Alie, d' (= Daillé, Jean).
p. 569, kol. 1:	in de regels 18 en 19 v.b. komen de paginacijfers 256, 257 en 492 te vervallen.
p. 574, kol. 1:	Halsius moet zijn: Hals, Franciscus.
p. 582, kol. 2:	Mercier, J. moet zijn: Mercier, E.

Addenda et Corrigenda Deel V.

P. 129, n. 1:	1591 moet zijn: 1592.

p. 148, n. 5:	1645 moet zijn: 1646.
p. 166, n. 6:	J. Mercier moet zijn: E. Mercier.
p. 256, n. 4	aanvullen met: Copie München, cod. Mon., lat. 10402 fol. 126 r.
p. 410, n. 5:	(1632-1638; geb. 1609, gest. 1672) moet zijn: (1632-1648; geb. 1595).
p. 507, n. 5:	Wolf Rudolf von Ossa moet zijn: Wolfgang Rudolf Ossa zu Dahl.
p. 570, kol. 2:	aan Daillé, Jean toevoegen de paginacijfers: 382, 383, 400.
p. 573, kol. 1:	Epestein moet zijn: Epstein.
p. 588, kol. 2:	Mercier, J. moet zijn: Mercier, E.
p. 589, kol. 1:	Molina, Domenico da moet zijn: Molino, Domenico da.
p. 570, kol. 2:	D'Alie 382, 383, 384. moet zijn: D'Alie, zie Daillé, Jean.
p. 590, kol. 1 r. 9 v.b.:	de paginacijfers 238, 255 en 349 vervallen.
p. 591, kol. 2:	Ossa, Wolf Rudolf von 507. moet zijn: Ossa zu Dahl, Wolfgang Rudolf 507.
p. 604, kol. 2	s.v. Willem I: het paginacijfer 332 vervalt.
	Willem II ... graaf van. moet zijn: Willem II, graaf van Nassau, prins van Oranje 238, 255, 332^{7}, 349.
p. 605, kol. 1:	Wouer moet zijn: Wouwere.
	Wtenbogaert, Joannes moet zijn: Wtenbogaert, Johannes.

Addenda et Corrigenda Deel VI.

P. 23, n. 2 r. 3:	2405 moet zijn: 2407.
p. 76, n. 9:	1654 moet zijn: 1656.
p. 120, n. 9:	(geb. ± 130) moet zijn: (geb. tussen 130 en 135).
p. 121, n. 5:	IV moet zijn: V.
p. 146, r. 19 v.b.:	honestae moet zijn: honestate.
p. 232, n. 7:	(geb. waarsch. ± 140) moet zijn: (geb. tussen 130 en 135).
p. 310, no. 2326 aanhef:	Donine moet zijn: Domine.
p. 312, n. 15:	1645 moet zijn: 1646.
p. 327, n. 6:	1648 moet zijn: 1649.
p. 471, n. 2:	aanvullen met: Op VI/XIV december 1635 meldt Cornelis, dat hij twee weken niet heeft kunnen schrijven en sinds 3 dagen in Stralsund is. De (ongedateerde) brief moet dus van na 14 december zijn. Van week tot week volgen na de brief van 14 december die van 11/21 december, die van 18/28 december, die van 25 december/4 januari 1636 en daarna, 8 dagen later, de bewuste, d.w.z. begin januari o.s., ± 11 januari n.s.
p. 586, kol. 1 r. 8 v.b.:	zei moet zijn: zie.
p. 587, kol. 1:	Bolognetto moet zijn: Bolognetti.
p. 588, kol. 2:	Cadix moet zijn: Cadiz.
p. 589, kol. 1:	na Callimachus inlassen: Caluart, zie Sassigny.
	na Camerarius, Ludwig inlassen: Camerarius, Maria Modesta 59.
2:	Casale moet zijn: Casal.
p. 592, kol. 1:	‘Culemborch, graaf ... van’ komt te vervallen.
	aan Daillé, Jean toevoegen de paginacijfers: 127 en 128.
	D'Alie 127, 128. moet zijn: D'Alie, zie Daillé, Jean.
p. 594, kol. 1:	Epestein moet zijn: Epstein.
p. 597, kol. 2:	Gonzaga, Carlo III(IV) moet zijn: Gonzaga, Carlo I.

p. 600, kol. 2:	Haersolte, Zweder van 374, 389. vervalt.
p. 601, kol. 1 r. 15 v.o.:	Haemstede moet zijn: Heemstede.
p. 603, kol. 2:	Joannes, evangelist moet zijn: Johannes, evangelist.
p. 609, kol. 2:	Modesta, Maria 59. vervalt.
	Monster 126. moet zijn: Monster, zie Münsterthal.
p. 610, kol. 1:	na Münsterthal inlassen: 126.
kol. 2:	Nazareth moet zijn: Nazareth.
p. 612, kol. 2:	Pallandt, graaf van Culemborch, Floris van 374, 389. komt te vervallen.
p. 616, kol. 2 r. 18 v.b.:	(rvier) moet zijn: (rivier).
p. 617, kol. 2 r. 1 v.b.:	188 moet zijn: 288.
p. 618, kol. 2	s.v. Salvius: 423[1] moet zijn: 424[1].

Addenda et Corrigenda Deel VII.

P. 33, n. 3 aanvullen met:	*Gerardi Joannis Vossii De Artis Poeticae Natura, ac Constitutione Liber.* Amstelodami, Apud Ludovicum Elzevirium, MDCXLVII; *Gerardi Joannis Vossii De Imitatione cùm Oratoriâ, tum praecipuè Poeticâ; deqve Recitatione veterum, Liber.* Amstelodami, Apud Ludovicum Elzevirium, MDCXLVII.
p. 700, kol. 1	vóór Vossius, Isaac invoegen: *Gerardi Joannis Vossii De Artis Poeticae Natura, ac Constitutione Liber, Amstelodami, Apud Ludovicum Elzevirium, MDCXLVII.* 33, 81.
	Gerardi Joannis Vossii De Imitatione cùm Oratoriâ, tum praecipuè Poeticâ; deqve Recitatione veterum, Liber. Amstelodami, Apud Ludovicum Elzevirium. MDCXLVII. 33, 81.